PEOPLE'S EDITION.

SELECTIONS

FROM THE

GUJARATI POETS.

FIRST PART.

COMPILED BY

ITCHARAM SURYARAM DESAI.

BOMBAY:

THE "GUJARATI" PRINTING PRESS

SERIES.

1886.

Price Three Rupees.

BOMBAY.

PRINTED AT THE "GUJARATI" PRINTING PRESS,
BY RATANJI NASERWANJI ANTIA.

સામાજીક આવૃત્તિ.

બૃહત્

કાવ્યદોહન.

ગુજરાતી ભાષાના પ્રાચીન કવિઓની કવિતાનો સંગ્રહ.

ગ્રંથ ૧ લો.

સંગ્રહ કરી પ્રગટ કરનાર

ઇચ્છારામ સૂર્યરામ દેશાઈ.

મુંબઈ

"ગુજરાતી" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

સીરીઝ.

૧૮૮૬.

કિંમત રૂ૩—૦—૦.

TO

SIR WILLIAM WEDDERBURN BART.

THIS COMPILATION

Containing the Choicest Selections

OF

Gujarati Poetry

IS

WITH PERMISSION

RESPECTFULLY DEDICATED

IN HUMBLE BUT HEARTFELT RECOGNITION OF HIS SINGLE-MINDED AND EARNEST EFFORTS TO PROMOTE THE BEST INTERESTS AND JUST ASPIRATIONS OF THE NATIVES OF WESTERN INDIA,

BY THE COMPILER,

I. S. DESAI.

નેકનામ

સર વીલીઅમ વેડર્બર્ન બેરોનેટ

મુંબઈ સરકારના ચીફ સેકરેટરી.

એમને

ગુજરાતી કવિતાના ઉત્તમ નમુનાઓનાં પ્રદર્શનરૂપ.

આ દોહન ગ્રંથ,

પશ્ચિમ ભરતખંડના દેશીઓનું સદા કલ્યાણ કરવામાં તથા
તેમની યોગ્ય આશાઓને ઉત્તેજન આપવામાં તે નામદાર
એક નિષ્ઠાથી અને આગ્રહપૂર્વક મથન કર્યા જાય છે
તેની નમ્ર પણ ખરા દીલની નિશાનિ દાખલ,

રજા લઈ,

પ્રકટકર્તાએ,

માનપૂર્વક અર્પણ કર્યો છે.

પેહેલી આવૃત્તિની વિજ્ઞપ્તિ.

ગુજરાતી ભાષાની કવિતાનો મોટો સંગ્રહ બહાર મુકતા તેને માટે પ્રસ્તાવનાની કશી જરૂર નથી. જુના હસ્ત લિખિત ગ્રંથો એકઠાં કરવાનો ઉદ્યોગ મેં ૧૮૮૧ થી માંડયો હતો, જેમાંના કેટલાક પુર્વાપર છપાઇ ગયલા મારા જોવામાં આવ્યા. આ સઘળા લિખિત પુસ્તકોનો એક સંગ્રહ કરીને પ્રજાને આપવાનો નિશ્ચય કીધો. જુના પુસ્તકોમાં લખવાનો કશો નિયમજ નહી, તે એમના એમ છપાવવે લોકોને અપ્રસન્ન પણ થાય; તેથી બે, ત્રણ કે ચાર પ્રતો એકઠી કરીને તેમાંના લેખકોના હસ્તદોષ સુધારીને આ સંગ્રહ બહાર પાડયો છે. કેટલીક કવિતા તો એકજ પ્રતપરથી દાખલ કીધી છે, કેમકે બીજી પ્રતો મળી શકી નથી. આ કામ આરંભ્યા પછી મેં મારા મિત્ર કવિ સવિતાનારાયણ ગણપતિનારાયણની રાગો બેસાડવા, બે કે ત્રણ પ્રતમાં પણ સંબંધ તુટતો હોય તો તેને યોગ્ય રીતે ગોઠવવા વિગેરે કાવ્યને લગતી સઘળા પ્રકારની સાહ્યતા લીધી છે, ને તે માટે હું સઘલા પ્રકારે ઉપકૃત થયો છું. આમાંના ઓખાહરણ તથા નળાખ્યાન મારા એક "વ્યાસ" મિત્રે જૂદા પણ છપાવ્યા છે.

લોકોને પ્રાચિન કવિઓની કવિતાપર વિશેષ ભાવ હોવાથી આવા ગ્રંથો સસ્તા કાઢવાનો વિચાર રાખ્યો છે—જેથી તેનો લોકોમાં પુષ્કળ પ્રચાર થાય. એજ પ્રમાણે થયું પણ છે. હજી તો ગ્રંથ છપાઇને બહાર પડયો નથી, તેટલામાં તેની ૯૦૦ પ્રતોના નામ નોંધાયાં છે. એજપરથી માલમ પડેછે કે જો સસ્તા ને સારી રીતે છપાયલા, શુદ્ધ થયલા ગ્રંથો લોકોને પુરા પાડવામાં આવે તો તે ઝટ ખપી જાય.

ઘણી કાળજી રાખ્યા છતાં પ્રૂફમાં કેટલીક ભુલો રહી ગઇ છે તે તપાસી લેવામાં આવશે.

તા૦ ૧ મે
૧૮૮૬.

ઇચ્છારામ સૂ. દેશાઈ.

નહિ ધારેલી ઝડપથી આ ગ્રંથની પેહેલી આવૃત્તિ ખપી ગઇ છે, એટલુંજ નહી પણ પ્રથમ થયેલા ગ્રાહકોમાંના ૩૦૦ ગૃહસ્થોને પુસ્તકો આપવા ઘટ્યા છે, એજ કહી આપે છે કે આ ગ્રંથ કેટલો જનપ્રિય થયો છે. આ આવૃત્તિમાં બીજો કશો સુધારો કીધો નથી—માત્ર કોશમાં કેટલાક અગત્યના શબ્દો વધાર્યા છે, ને એના ઉપયોગીપણામાં વધારો કરવાને વિશેષ ખંત રાખી છે.

મારા મિત્ર રા. હરીલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવે મને જણાવ્યું છે કે કવિ ભાલણ એ નરસિંહ મેહેતાનો સમકાલિન કવિ નોહતો, પણ તેના પછીના સૈકામાં થયો છે. ભક્ત કવિ નરસિંહ મેહતા સંવત ૧૫૧૨ થી તે ૧૫૪૦ સુધીમાં થયો છે ને કવિ ભાલણ ૧૬૧૬થી તે ૧૬૭૦ સુધીમાં હૈયાત હતો. આ સુચના માટે તેમનો ઉપકાર માનું છું. કવિઓના ચરિત્રો સંબંધી હવે પછી વિવેચન કરવાનો હેતુ રાખ્યો છે.

વડોદરા, તા૦ ૧ લી સપટંબર ૧૮૮૬.

ઇચ્છારામ સૂ. દેશાઈ.

ગુજરાતી કવિતા.

કોઇપણ દેશનો ભાષા-વિદ્યા-જ્ઞાન-વ્યવહાર સંબંધી પ્રારંભપ્રયત્ન તે કવિતામાં હોય છે. યૂરોપ, એશિયા કે અમેરિકા અથવા આફ્રિકાના સિધિઓના મુલકની ભાષા જાણવાને જે સૌથી પેહેલું સાધન આપણા હાથમાં આવશે તે કવિતા છે. ભરતખંડની પ્રાચિન પ્રસિદ્ધ સર્વમાન્ય સંસ્કૃત ભાષાનું પેહેલવેહેલું જો સ્વરૂપ આપણને જોવું હોય તો તે કવિતા શિવાય બીજે કોઇ પ્રકારે આપણને મળી શકશે નહિ. ભરતખંડના કવિઓએ પોતાની બાનીનું પેહેલવેહેલું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું તેમાં માયા ને મહેશ્વર એ બેનાં વર્ણન હતાં. વેદ, જે સર્વોત્તમ ગ્રંથ મનાય છે તેમાં દેવતાઓની સ્તુતિ શિવાય બીજું કશું પણ વર્ણન જોવામાં આવતું નથી. એ કવિતાગ્રંથમાં અક્ષર વૃત્તથી શુદ્ધ મનોવૃત્તિના ઉદ્‌ગાર,પ્રાર્થનાદ્વારે દર્શાવ્યા છે.પુરાણોમાં ઇશ્વરસ્તુતિ સાથે ઐતિહાસિક કથન કયેલું જોવામાં આવે છે, ને તેમાં વેદના કાળથી જે છંદો ઉપયોગમાં આવતા હતા, તેમાં ઘણો વધારો વેદવ્યાસે કીધેલો જણાય છે. પણ કવિતાના વિષયની પસંદગીમાં ઇશ્વર શિવાય બીજો કોઈપણ વિષય આર્ય કવિઓએ પસંદ કીધેલો જણાતો નથી.કાળે કાળે સંસ્કૃત ભાષાની પડતી થઈ,ને તેમાંથી ઘણાક પ્રકારની પ્રાકૃત ભાષા થઇ, જેમાંનો એક ફાંટો તે આ ગુજરાતી ભાષા છે.ગુજરાતી ભાષાનું પ્રારંભસ્વરૂપ પણ કવિતામાં છે. ગુર્જર પ્રજાની રીતભાત તથા દેશાચાલ ને ધર્મ ભક્તિ સંબંધી જે કંઇ જાણવાની ઈચ્છા થાય તો તેમાટે કવિતા શિવાય બીજું કોઇ સાંધન નથી. પણ ગુજરાતી ભાષા જેટલી ખેડાયલી હોવી જોઇયે તેટલી તે નથી, ને તે પોતાની બેહેન બ્રિજ, હિંદુસ્થાની અને મરેઠી કરતાં ભાષા ને વિદ્યાસંગ્રહમાં ઘણી પાછળ પડી છે, તેથી જે ખરેખરૂં ભાષાસ્વરૂપ બાંધી શકાય તે કાળ હજી વેગળો છે.

ગુજરાતી ભાષાની કવિતાનો સંગ્રહ, અને તેના ગદ્યનો સંગ્રહ અત્યાર સુધીમાં જે પ્રસિદ્ધ થયો છે તેપરથી મારે કેહેવું પડશે કે, આગલા વિદ્વાનો ભાષાને જેમ તુચ્છ ગણતા હતા, તેવી તે નથી. કવિતાના રસાલંકાર ને પિંગલના

ભેદમાં એ ભાષા મરેઠી હિંદુસ્થાનીથી ઘણી ઉતરતી છે, તદપિ મનને આનંદ આપવામાં, પોતાની કુમળી વાણી દર્શાવવામાં તે બીજી ભાષાની કવિતા કરતાં ઉતરતી નથીજ–અલબતાં જે વિષયેની પસંદગી કરવામાં આવી છે તે ઇશ્વર સંબંધી છે-તેમાં સઘળાજ કવિઓ પોતાનું ઐશ્વર્ય બતાવવામાં વિજયી થયા નથી; પણ જે ત્રણ ચાર કવિઓએ પોતાની છટાદાર બાનીમાં રસજ્ઞાન દર્શાવ્યું છે તે બીજી ભાષાના ઉત્તમ કવિઓની સાથે થોડે કિંવા ઘણે દરજ્જે પણ સ્પર્ધા કરી શકેછે–ને અર્વાચીન પ્રાકૃત ભાષાના ફાંટાઓમાં ગુજરાતી ભાષાની કવિતા એ કરૂણારસ દર્શાવવે પેહેલે સ્થાને બિરાજે છે રસાલંકારમાં ને કાવ્યશાસ્ત્રના નિયમોનું દર્શન કરાવવામાં મરેઠી ને હિંદુસ્થાની ભાષાએ પોતાની પ્રતિષ્ઠા ઘણી વધારી છે, પણ કવિતાની કોમળ રસમય લાલિત્યમયવાણીમાં ગુજરાતી ભાષાની કવિતાએ કશી પણ ઓછપ રાખી નથી, ને જ્ઞાન માર્ગમાં ગુજરાતી ભાષાની કવિતા જોકે ઘણી થોડી છે–તાપણ તે થોડી કવિતા જુના કવિઓની કીર્ત્તિ ઉજ્વલ રખાવે એવી છે.

ગુજરાતી ભાષાની કવિતાનો આ પેહેલો સંગ્રહ અમારી તરફથી બહાર પાડતાં, આપણી આ સુંદર કવિતા ને કવિ સંબંધી સહજ સંક્ષિપ્ત વર્ણન આપવાની વિશેષ અગત્ય હોવાથી આ ઘણો દુર્ઘટ વિષય અમે હાથ ધર્યો છે, ને જો તેમાં કદાપિ અમારા વિચાર જુદા પડે તો તે વાસ્તે વિદ્વજ્જનો પ્રત્યે અમારી ક્ષમા માટે પ્રાર્થના છે. અંગ્રેજી કાવ્યશક્તિની કીર્ત્તિ આજ ને કાલ આપણા દેશમાં ચોમેર ગાજી રહી છે, ને દેશી સાહિત્યની ઘણી અવગણના થાય છે; પણ આટલું તો નિર્વિવાદિત છે કે જે માર્ગે ગુર્જર ભાષાના કવિઓએ પોતાની કવિત્વ શક્તિ દર્શાવી છે, તે માર્ગ ને અંગ્રેજી કવિનીનો માર્ગ તદન નિરાળો છે. જેમાં ગુર્જર કવિઓ કીર્તિ ખાટયા છે તેમાં અંગ્રેજી કવિઓ કીર્તિ મેળવવાનો દાવો બાંધી શકે તેમ નથી, અલંકાર અને કાવ્ય ચતુરાઈ એ અંગરેજી કવિઓમાં ઘણાં થોડાં જોવામાં આવે છે, ને તેઓએ તે બાબતપર જોઈતું લક્ષ દેવા યત્ન કાયેલો હોય એવું થોડાજ કવિઓની કવિતામાં જણાય છે; અને જ્ઞાનમાર્ગની કવિતામાં તેઓ પાછળ છે એમ કહિયે તોપણ ચાલી શકે. અંગ્રેજી કવિયોની કવિતાની શ્રેષ્ટતા તેમના કાવ્યકૌશલ્યમાં નથી, પરંતુ તેઓ કુદરત અને ચિત્ર ચિતરવામાં ઘણા આ-

ગણ વધી ગયા છે તેથી બહુ પ્રકાશી રહ્યા છે. કવિતા એ મનુષ્યમનોભાવના સામાન્ય કાળની ઊર્મિઓ દર્શાવવાનું સાધન હોવાથી તેવી આબેહૂબ તાદૃશ્ય છબીઓ તરફ આપણો પ્રીતિભાવ ઘણો છૂટે છે. એવી કવિતાની આપણી ભાષામાં પૂરતી ખોટ છે એ તો આપણાથી ના પડાશે નહિ. અંગ્રેજીમાં તે જથાબધ છે. કવિતાની જે બે પાઠશાળા અંગ્રેજી વિદ્વાનોએ સ્થાપી છે તેમાં "લેક પોયટ" અને "આર્ટસ પોયટ" છે. અંગ્રેજોનો મોહ 'લેક પોયટ' પ્રત્યે ઘણો છે, ને તેના પક્કા ઉસ્તાદ વર્ડસ્વર્થની કવિતાપર સૌ વારી જાય છે—પણ આવી કુદરતી કવિતા રચવાપર ગુજરાતી ભાષાના કવિઓમાં એકાદ બે શિવાય બીજા કોઇએ લક્ષજ દીધું નથી—તેમની એ બાબતમાં શક્તિ નહોતી એમ કહેવાનો દોષ અમે હોરી-લઇશું નહી—ને તેથી અંગ્રેજી સાથેનો મુકાબલો વ્યર્થ છે. મુકાબલો સરખી વસ્તુનોજ થઇ શકે છે

કવિતાના ત્રણ ભેદ ને ત્રણ ઉપભેદ રાખવામાં આવ્યા છે. ગીત કવિતા, વીર કવિતા ને શ્રવ્ય કે દર્શનાટ્યકાવ્ય કવિતા; અને ત્રણ ઉપભેદમાં વન—અથવા કુદરત સંબંધી કવિતા (જે વર્ડસ્વર્થ પછીના કવિઓએ ઘણી પસંદ કીધી છે). બોધકવિતા ને વર્ણનકવિતા છે. અંગ્રેજી કવિયોની કીર્તિનો ઝલહલતો પ્રકાશ વીર, શ્રવ્ય ને દર્શનાટ્ય કાવ્યમાં ઘણો છે; અને ત્રણ ઉપભેદમાં વનકવિતામાં વિશેષ છે. ગીત કવિતા તે અંગ્રેજોની નાહેજ—તેમાં તેઓ ઘણા મોળા છે. એ બાબતનું સઘલું માન એશિયાનાજ કવિઓને માટે રાખવું જોઇએ. પણ ગુજરાતી ભાષામાં વીરકવિતા, નાટ્ય ને વનકવિતા વગર બીજી ભેદ-ઉપભેદની બાબતમાં બહૂ બહૂ કાવ્યચતુરાઇ ઘણુંક કવિઓએ બતાવી છે. (જુઓ પ્રેમાનંદનો વિવેક વણજારો, જીવરાજ શેઠની મુસાફરી.) એકજ વિષય પસંદ કરીને તેપર કાવ્યરચના કરવાને કોઇપણ ગુર્જર કવિએ પૂરેપૂરો પ્રયત્ન કીધો નથી, ને તેથી અમૂક પ્રકારનો તે કવિ છે એમ કહી શકાતું નથી. અને તેજ કારણે ગુજરાતી કવિઓ પાછળ પડેલા અંગ્રેજી ભણેલાની નજરમાં આવે છે.

અંગરેજીમાં આદિકવિ ચોસર કહેવાય છે. સંસ્કૃતમાં વાલ્મિક, તેમ ગુજરાતીમાં નરસિંહ મેહેતાને તે પદ પ્રાપ્ત થયું છે. પણ એક શોધક એમ જણાવે છે કે સ્થંભતીર્થનો વિષ્ણુદાસ એ આદિકવિ છે. વિષ્ણુદાસનો કાળ સંવત ૧૩૦૦નો, સમય સૈકા ૧૪નો જણાવવામાં આવે છે; પણ

તે કાલની ભાષામાંજ એકે પુસ્તક હાથ લાગે નહિ ત્યાં સુધી તેને આદિ કવિ ગણવો મુશ્કેલ થઈ પડશે. તેથી તુરતને માટે આદિકવિનું પદ તો નરસિંહ મેહેતાને માટેજ રાખવું પડશે. પણ નરસિંહ મેહેતાના કાળની જૂની ભાષા મળવી દુર્લભ છે. મારા મિત્ર રા. હરિલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવે જુની ભાષાનો એક ઘણો જૂનો–લગભગ ૩૦૦ વરસપર લખાયલો એક ગ્રંથ મારા હાથમાં મૂક્યો હતો, તેમાં આ ગ્રંથમાં આવેલાં પેહેલાંજ ૧૩ પદો હતાં–જે કંઇ પણ ફેરફાર કર્યા વગર જેવીને તેવી ભાષામાં દાખલ કીધાં છે. એપરથી નિશ્ચયપૂર્વક એમ કહી નહિ શકાશે કે નરસિંહ મેહેતાના કાળની ખરેખરી ભાષા તે એજ છે. નરસિંહ મેહેતો જૂનાગઢનો જ્ઞાતે નાગરબ્રાહ્મણ હતો. પરાપૂર્વથી નાગરો મુત્સદ્દી વર્ગના, કેળવાયલા ને નગરના સહવાસમાં હોવાથી તેમની ભાષા વિશેષ શુદ્ધ હોવાનો સંભવ રહે છે, ને તેથી કદાપી નરસિંહ મેહેતાની ભાષા પેહેલાં પદોમાં છે તેવી હોય, પણ બીજી તેની કવિતામાં બહુ વિકૃત થઈ ગઇ છે. પરંતુ, નરસિંહનો સમકાળિન કવિ ભાલણ છે, ને એ બંનેની ભાષા થોડે દરજ્જે એકબીજાને અનુસરતી હોય તેમ જણાય છે. હાલનો જે કવિતાનો સગ્રંહ બહાર પડયો છે, તેમાં જેટલી કવિતાઓ નરસિંહ મેહેતાની છે તેમાં થોડીક શિવાય, ઘણીક કવિતા પ્રકૃતિની વિકૃતિ થયલી જણાય છે એટલે નરસિંહ મેહતાની કાવ્ય શક્તિ કેહેવી ને કેટલી હતી તે બરાબર રીતે કહી શકાશે નહી, તથાપિ એ કવિની કવિતામાં પ્રેમભક્તિ ને તે સાથે સામાન્ય બીજા કવિ કરતા વનવર્ણન કવિતાનો વિશેષ ભાગ છે. પ્રભાતનાં વર્ણનમાં જે કુદરતનું વર્ણન નરસિંહની કવિતામાં જોવામાં આવેછે તેવું બીજા કોઇ ગુજરાતી કવિની કવિતામાં નથી.

ગુજરાતીમાં આદિકવિ નરસિંહ મેહેતો છતાં, પેહેલા વર્ગમાં પેહેલે સ્થાનકે શોભતો એવો તો પ્રેમાનંદ છે; અને બીજે સ્થાનકે દયારામ છે. આ બંનો કવિઓનું કાવ્ય જેટલું પ્રકટ થયુંછે તેપરથી આટલું તો કહી શકાય કે તેઓ કુદરતી કવિઓના વર્ગના હતા. જનસ્થિતિ ને વર્ણન શક્તિમાં પ્રેમાનંદે જે શક્તિ પ્રકાશ કીધી છે તેમાંજ તેની કીર્તિ સમાયલી રેહેતી નથી, પણ સંસારચિત્ર દર્શન કરાવવે ને વર્ણનશૈલીમાં, રસ અને અલંકારમાં, મનોભાવ અને સ્થિતિદર્શનમાં બીજો કોઇ એના જેવો ગુજરાતી કવિ થયોજ નથી. તેનું નળાખ્યાન એ સર્વોપરી ને ઉત્તમ કાવ્યછે, ને તેમાં રસ, અલંકાર, ચિત્ર, જનસ્થિતિ ને કંહી કંહી કુદરત એ સઘળાનો સામટો ચિતાર આપ્યો છે.

પ્રેમાનંદનું ઓખાહરણ એ શૃંગાર કાવ્યમાં સર્વોપરી ગણાયછે,ને વાર કવિતામાં તેનો. રણયજ્ઞ મનોરંજક છે ઇલિયડમાં જેજે યુદ્ધના ભેદ હોમરે વર્ણવ્યા છે, તેમાંના કેટલાક એ કાવ્યમાં જોવામાં આવે છે—ને આપણે આટલું તો ખાત્રીથી જાણિયે છિયે કે હોમરની ઈલિયડનું નામ નીશાન પ્રેમાનંદના જાણવામાં નહોતું. દયારામે મનુષ્યવૃત્તિ અને હૃદયભાવનું ચિત્ર મુખ્યત્વે કરીને આપ્યું છે; ને તેમાં પોતાની શક્તિ એટલી હદબહાર બતાવી છે કે તેના કાવ્યનો ભાવ હૃદયપર પરિપૂર્ણ છાપ મારનાર થઇ પડયો છે. એની કવિતા એ ગુજરાતી સ્ત્રી ને પ્રજાનું હૃદય છે, ને તેમા કંહી કંહી તાદૃશ ચિત્ર પડેલાં છે તે છક કરી નાંખનારાંછે. સામલભટ એ પેહેલા વર્ગનો કવિ છે, પણ તેણે કુદરત વર્ણનપર બહુ થોડું લક્ષ આપ્યું છે—ને જે આપ્યું છે તે થોડું ને લુખ્ખું છે પણ એની કવતામાં તર્કશક્તિ ને બોધ બહાર પડતો છે. સામળે દૃષ્ટાંત આપવામાં કશી કચાસ રાખી નથી. આ દૃષ્ટાંતનો મોટો ભાગ છપ્પામાં છે ને તે છપ્પા એટલા બધા સુરસ છે કે એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

"છંદ ચંદ પદ સૂરકે, દુહો બિહારીદાસ;
ચોપાઇ તુળસીદાસકી, છપ્પય સામળ ખાસ."

તેમ છપ્પા તો સામળનાજ કેહેવાય, ગુજરાતી કવિઓમાં પ્રભાતિયાં નરસિંહ મેહેતાનાં, છપ્પા સામળભટના, ગરબા વલ્લભના, અને ગરબીઓ દયારામભાઇની પોતાનીજ ખાસ ગણાય છે. એ વિષયમાં બીજા કવિઓની કવિતા દાવો કરી શકે નહી.

પહલા વર્ગમાં શોભતા ચાર કવિઓની કવિતા ગમે તેવી ઉંચા પ્રકારની હોય તોપણ તે કવિતાઓ, જે ભાષા ખેડાયલી છે, પૂર્ણપણાને પામી છે તેવી અંગ્રેજી ભાષાની કવિતા જોડે મુકાબનામા લાવવા યોગ્ય નથી, એટલુંજ નહિ પણ મરેઠી ને હિંદુસ્થાની સાથે પણ થોડા મુકાબલો થઇ શકશે. ભાષા હજી પણ ખીલી નથી, તેમ પૂર્ણ ખેડાયલી નથી; એટલે તેમાં બહુ ઉંચી કાવ્યશક્તિ ખીલી નિકલવી મુસ્કેલછે: તથાપિ પેહલા વર્ગના કવિઓની કવિતાપરથી આટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે ખીલતી ગુજરાતી ભાષાની એ કવિઓની કવિતા,ભાષા પૂર્ણપણાને પામ્યા પછી કોઇ પણ પ્રકારે પ્રીતિમાં ઉતરતી થશે નહી. એ કવિતાઓ ભાષામાં મોરારૂપ રેહેશેજ.

બીજા વર્ગમાં ઘણા કવિઓ છે તેમાં વલ્લભભટ, રત્નો, કાળિદાસ મુક્તાનંદ, બ્રહ્માનંદ, પ્રેમાનંદ સ્વામી, ને ધીરો ઘણા સારા વખણાયલા છે. સઘળા કવિઓએ ઇશ્વરભક્તિ, કૃષ્ણકથા અને કૃષ્ણનો શૃંગાર ગાયો છે. વલ્લભભટની કવિતામાં શક્તિની ઉપાસના છે, પણ એની કવિતામાં જેવો જુસ્સો છે તેવો બીજા કોઇપણ ગુજરાતી કવિએ ગાયો વર્ણવ્યો નથી. કવિમાં દેશભક્તિનો પૂર્ણ ભાવ હતો, તે પોતાના કલીકાળના ગરબામાં સ્પષ્ટપણે બતાવ્યો છે. વીરકવિતામાં જે જોસ્સો જોઇયે—ને વીરરસને શોભે તેવો—તો તેમાં વલ્લભ આગળ પડતો છે. જો એણે પોતાનું કાવ્ય ચાતુર્ય કોઇ લંબાણ વીરરસના કાવ્યમાં દાખવ્યું હોત તો એ બહુ દિપિ નિકળત, પણ આપણા ગુજરાતી—કહોકે ભરતખંડના સઘળા-કવિયોએ પોતાનું કાવ્યચાતુર્ય ઇશ્વરભક્તિ સિવાય બીજા વિષયમાં બતાવ્યું નથી—ને તેજ ધોરણે વલ્લભની કવિતા છે. રત્નાએ રૂતુનાં વર્ણન સાથે કૃષ્ણનો વિરહ વર્ણવ્યો છે ને શિવાય એણે બીજી કવિતા કીધી હોય એવું જણાતું નથી. કાલદાસનું પ્રલ્હાદાખ્યાન ઘણું ખરૂં રૈદ્ર—વીરરસથી ભરપૂર છે—જો કે તે રસ ઉંચપંક્તિનો નથી સ્વામીનારાયણસંપ્રદાયના સઘળા કવિઓનાં કાવ્ય પોતાના ગુરૂ સહજાનંદની સ્તુતિપર કૃષ્ણોપાસનાપર, ને વૈરાગ્યપર છે. જે વૈરાગ્ય છે તે ઉંચીપંક્તિનો છે. ધીરાનાં કાફીનાં પદોમાં વીરરસનો જોસ્સો ને બોધ સાથે આત્મજ્ઞાન ઘણું ઉંચું છે. આ વર્ગના સઘળા કવિઓની કવિતાની ભાષા ઘણુંકરીને સરળ ને પ્રેમભરી રસિક છે, એટલુંજ નહી પણ તેઓનું કાવ્ય પેહેલા વર્ગના ગુજરાતી કવિયો સાથે ટક્કર ઝીલે તેવું છે.

જ્ઞાનમાર્ગનો બોધ કરવામાં અખા ભક્ત ઘણો બહાર પડતો છે. એ કવિને કવિ કહેવો કે જ્ઞાની કેહેવો તે હજી વિવાદિત વાત છે,—એણે પોતે લખ્યું છે કે "જ્ઞાનીને કવિમાં ન ગણીશ." તોપણ કવિ તરીકે એનું કાવ્ય જુદાજ પ્રકારનો ભાસ ઉત્પન્ન કરે તેવું છે. કવિતા તરફ, કે રચના ને કાવ્યચાતુર્યપર એનું લક્ષ જણાતું નથી; એણે તો માત્ર પોતાના વિચારજ દરશાવવાપર લક્ષ દીધું છે. એના જ્ઞાનના વિચાર બહુ ઉંચા, ઠોક મારતા, ચિત્તવેધક છે, તેમ બોધક, શોધક, પૃચ્છક ને મનન કરવા યોગ્ય છે. વિચાર એટલા બધા તો પ્રૌઢ ને ગૂઢ છે કે, સહજમાં સમજાય નહી, ને તેમાં પંડિતો પણ હાર પામી જાય

જે જે ઉંચા વિચાર ભભકભરી વાણીમાં એણે દરશાવ્યા છે તે સાધારણ સમજમાં ઉતરી શકે નહી તેવા છે. જે ૭૪૬ છપ્પા આ ભાગમાં આપવામાં આવ્યાછે તેમાં ઘણો મોટો ભાગ એવોછે કે પૂર્ણજ્ઞાની પણ વગર સમજે સમજાવી શકે નહી. તેમ ઘણા ટુંકા, પણ બહુ અમૂલ્ય એવા અનુભવબિંદુ તથા ચિત્તવિચારસંવાદમાં તો મોટા મોટા પંડિતો પણ ગોથાં ખાય છે, ત્યાં બીજાના તો આસરા શા? પ્રીતમદાસે વેદાંત તથા શૃગાર બંને ગાયા છે, પણ એનો વેદાંતનો વિષય અખા જેવો પ્રૌઢો નથી.

સ્ત્રી કવિઓથી ગુજરાતી ભાષા કમનસીબ નથી. મારવાડણ પટરાણી રજપુતાણીછતે ભક્તાણી મીરાંબાઈની કવિતા લોકોમાં એટલીબધી પ્રસીદ્ધ છે કે ઠામેઠામે ને ગામેગામે તેનું નામ ગવાય છે, ને તેને ભક્તિમાન પ્રજા પ્રેમથી પુજે છે. મેવાડના કુંભારાણાની એ પટરાણી હતી, ને પોતાના પતિ સાથે રીસાઇને દ્વારકા જતાં તે ગુજરાતમાં રહી હતી-તે વેળાએ ગુજરાતી પદો બનાવેલાં કેહેવાય છે; પણ તેમ માનવા કરતાં તેની કેટલીએક હિંદુસ્થાની કવિતા ઘસાઇ ઘસાઇને ગુજરાતીના રૂપમાં બદલાઇ ગયેલી ધારવામાં આવે તો તે વધારે સંભવિત છે. ગમે તેમ હોય, પણ એની કવિતા ગુજરાતણો, શુદ્ધ ગુજરાતી સમજીનેજ ગાય છે. નવિન જે કવિતા મળેછે તેમાં મોટો ભાગ ગુજરાતીજ કવિતાનો છે. એની સઘળી કવિતાઓ બહુ રસિક ને પ્રેમભરી બાનીમાં છે, જે વાંચતાં રસની લહરીઓ કંહી કંહી ઉઠેછે. પુરીબાઇ એ ઉમરેઠની રેહેનારી હતી; તેણે એક કૃષ્ણલીલા બનાવેલી અમારી જાણમાં છે, ને આસરે ત્રીસેક પદો છે. એ શિવાય તેની બીજી કવિતા ઘણી ધારવામાં આવે છે. ગવરીબાઇ એ નામની એક સ્ત્રીકવિની શોધ હમણાજ થઇ છે. તેની કવિતામાં જ્ઞાન ને વેદાંતનોજ સઘળો ભાગ છે. કવિ દલપતરામે “કવિના.નામ વિનાની કવિતા” ના મથાળાં નીચે સીતાજીની કાંચળી મુકી છે, પણ વડનગરમાંથી હાથ આવેલી એક પ્રતપરથી કોઇ કૃષ્ણાબાઇ નામની નાગરેણની એ કવિતા જણાય છે. કવિ દલપતરામના સંગ્રહમાં કેટલીક ટુંકો ઓછી છે. આ નાગરેણનું નામ લગ્ન અવસરના ગીતોમાં ઘણું જોવામાં આવે છે. તેની કવિતાના છેલ્લા ભાગપરથી માલમ પડે છે કે બીજી પણ તેણે કેટલીક કવિતાઓ રચેલી છે.

ગુજરાતી કવિતાસંબંધમાં એક ત્રીજો વર્ગ પણ છે, જે જૈન કવિનો છે. જૈન ધર્મ સંબંધી ઘણા રાસો જૈન કવિઓએ લખ્યા છે. એ

કવિતા રસભરી છે એમ તો કેહેવાયજ નહી. ભાષામાં ઘણાક માગધી ને જુની ગુજરાતીના શબ્દો જોવામાં આવે છે, જેથી તે કર્ણકઠોર થઇ પડી છે. તોપણ વીરવિજય, ઉદયરત્ન ને કુમુદચંદ્ર એ ત્રણ કવિની કવિતા સારી રીતે સમજાય તેવી અને થોડિક રસિક છે.

આટલું તો ખરેખરૂં છે કે ગુજરાતી ભાષાના કવિઓ જેટલા થયા છે તેમાં કવિ તરીકેની કીર્ત્તિ મેળવનારા ઘણા થોડા છે. ઘણો ભાગ તો ભક્તકવિનો છે. બીજા ભાગમાં ઘણો ભાગ કવિના નામ તળે આપ્યો છે તેમાં ઘણા ભક્તકવિઓ છે. તઓનાં સઘળાં કાવ્યોમાં કૃષ્ણ-ગોપીનો શૃંગાર, નીતિ ને ભક્તિ એજ મુખ્ય વિષય છે. એટલે આ સઘળા કવિઓ કવિના નામ કરતાં ભક્તનાં નામથી વધારે પ્રસિદ્ધ જણાય છે,-ને પોતાના ભક્તિભાવના આવેશમાં જે જે કવિતાઓ લખી છે તે તે સઘળીમાં કવિતાની ખૂબીઓ થોડી જોવામાં આવે છે. પણ એ સઘળો સંગ્રહ ગુજરાતી સાહિત્યમાં તો ઉમેરો કરવામાં ઉપયોગી થાયજ. નવિન કલ્પિત વિષય પસંદ કરવામાં સાંમળભટ શિવાય બીજા કોઇએ પણ પ્રયત્ન કરેલો જણાતો નથી. સઘળા કવિઓએ ભાગવત્, ભારત તે રામાયણમાંથીજ પોતાના વિષયો ચુંટી કાઢેલા છે. પુરાણની ઉપકથાઓ અથવા મુખ્ય કથાઓમાં પોતાની તરફના રસ અલંકારથી વિસ્તારીને કવિતાઓ રચવામાં આવેલી છે, એ-ટલે તેમની તર્કશક્તિની અજમાયસ થઇ શકે નહિ સામળભટે બે કે ત્રણ વાર્તાઓ કલ્પિત બનાવી છે, તોપણ તેમાંએ ફારસી આદિ જૂની કવિતા-ઓમાંથી કંઇજ સહાયતા લીધી નથી એમ કહી શકાય નહી.

બ્રહ્મભજન, ઇશ્વરયજન ને કૃષ્ણકીર્ત્તન એ ગુજરાતી ભાષાનાઁ ક-વિઓના મુખ્ય વિષય થઇ રહ્યા છે, ને તેમાં કેટલીક કવિતાઓ ગીત કવિતામાં ગવાતાં આનંદ વ્યાપિ રેહે છે, ને તલ્લીન થઇ જવાય છે. તેની કોમલ મધુરી બાનીથી આનંદસાગરમાં જાણે તરતા હોઇયે તેમ ભાસ થાય છે. ગમે તેમ કેહેવામાં આવે તથા ગુર્જરી પ્રજાનું આ કવિતા સા-હિત્ય ભાષાશાસ્ત્રમાં એક રૂડો ભંડાર છે ને તે કવિતા વાંચતાં યોગાનંદ, બ્રહ્માનંદ ને પ્રેમાનંદનું ભાન જૂદે જૂદે પ્રસંગે જૂદી જૂદી રીતે કરાવે છે, એવી કવિતા વિશેષ કૌવતમંદ થઇ ગુર્જરી પ્રજાનો રંગ પ્રકાશિત કરે એ રૂડી ઇચ્છા દર્શાવી આ કવિતાવિવેચન પૂર્ણ કરીશું.

गुजराती भाषाना जय श्री रंग विराजो.

સાંકળીયું.

સામળભટ.

કાલિદાસ-વસાવડનો.

મુક્તાનંદ.

વિભાગ ૨.જો.

વલ્લભ ભટ.

बृहत्

કાવ્યદોહન.

નરસિંહ મેહેતો.

જુનાગઢનો વડનગરો નાગર–ગુજરાતનો
સૌથી જુનો ભક્ત કવિ.

શૃંગાર

પદ ૧ લું.–રાગ પ્રભાત.

કોણ પુન્યે કરી નાર હું અવતરી, શ્રીહરિ દીન થઇ માન માગે;
અમર અવિગતિ કહે, અકલ કો નવ લહે, તે કમળાવર કંઠ લાગે.
યજ્ઞયાગે યજી યોગ ધ્યાને ધરી, બહુ વ્રત આદરી દેહ કષ્ટે,
તોય તે શ્રીહરી સ્વપ્ને ન પેખીએ, તે હરી નિરખીએ પ્રેમદૃષ્ટે.
શેષસુખાસન શેજ સદા સહી, ભુવન જસૂં વૈકુંઠ કાહાવે;
તે પેં અધિક જે મંદીર માહરૂં, પ્રેમે પીતાંબર પલંગ આવે.
ભગતવછલતણું બિરદ પોતે વહે, વેદ પુરાણ એમ શાસ્ત્ર વાણી;
નરસિંહાચો સ્વામી ભલેરે મળિયો, કીધી કૃપા મુને દીન જાણી.

પદ ૨ જું.

સફળ રજની હુઈ આજની અભિનવી, પલંગ બેસારી વાહાલે હાસ કીધું;
કર દર્પણ ધરી વદન અવિલોકવા, પ્રેમનું ચુંબન ગાલે દીધું.

કુસુમના ટોડર કંઠ ભૂષણ ધરી, ભૂજ ભીડી ભુધરે હૃદયાસાથે;
સુરતસંગ્રામશું હું એનાં જઇ ભડી, જીત્યો યદુનાથ દ્રય બહુબાથે.
મદનના સૈન્યશું માન માગ્યું ઘણું, જુધ જીત્યું રણ હાથ આવ્યું;
ચૌદ ભુવનતણો નાથ મેં વશ કર્યો, અજીત જીત્યાતણું બીરદ કાહાવ્યું.
જેમ ગજયુવતિ માતંગ મદગલીતા, સુંદરી સેજ હરિસિંહ આવ્યો;
નરસિંહાચા સ્વામી સુભટસુરાસુર, કેસરી કાન સાહી નચાવ્યો.

પદ ૩ જું.

હજી ન ધરાયો રંગ તે રમતાં. ચાર પોહોર નીશા નિકર નિમગતાં—ટેક.
અધર સુધારસપીજી પીજી પીધિરે, કેસરીકામને મેં પુઠડી ન દીધીરે.
પીન પયોધર પાખર કીધીરે, સુરતસંગ્રામે હું વઢતી સુધીરે.
નખશીખાં લગે તાકીતાકી મુકીરે. કેસરીકામશું વઢતી ન ચુકીરે.
ઉદયો દિવાકર રજની વીતીરે, નરસિંહાચા સ્વામી સંગમ જીતીરે.

પદ ૪ થું.

નીત નીત લાછવર લક્ષણ રૂડાં. મોટેરાં થઇએરે ત્યમ બોલીએ કૂડાં.
માત યશોદા જાણેરે માહારો લાડકો પુત્ર, વાહલાજીએ ઠામ ઠામ માંડયાં ઘરસુત્ર.
જેહનું બ્રહ્માદિક ધ્યાન ધરે સુર મુની ગાયે, દૃષ્ટે પડી નારય વિના રમી નજાયે.
શીખ દેતાં દુભાશો મા શામલા કાહાન, નરસિંહાએ એ નારયને દીધું સનમાન.

પદ ૫ મું.

વાહાલાજી તમોરે નાહાંનડીઆ, અમોરે નાહાનડલાં. સરખેસરખી જોડ મળી;
પેહેલું આલિંગન દો મારા વહાલા, પછે અમો દેઇશું લળીઅલળી.
સુંદરીઓનો સ્વભાવ છે એવો, પીઉને મળવા હિંડે ઘણું;
આલિંગન એણીપેર દો માહારા વાહાલા; રખે હમ દેખે હક જણું.
તમે નાહના હું હજી નાહાની, નણદી આઘાંપાછાં કરે;
સાસુને ઘેર એ લાડકીરે, તે અમ વારી કેમ વરે.
શું કરે સાસુ શું કરે નણદી, જેના હૃદેમાં હું રે વસ્યો;
નારસહિંઆચા સ્વામી મુજશું રમતાં, સંસારમાં તેને ભેય કશો.

પદ ૬ ઠું.

પાછલી રાતના, પધારીયા નાથજી, ઘુમતે લોચને અંગ ડોલે;
બ્યોહ પાસ સુંદરી, બાંહે કંઠે ધરી, શોભિત ભવન કો નહીંરે તોલે.

હું રે સનમુખ હુઇ, રીસ મનની ગઇ, ઉભી રહી ચકિત ગતિ પ્રેમ નિરખું;
પ્રભુ અને રસભરી, સુખદાનશર્વરી, નાર સૌભાગ્યતા જોઇરે હરખું.
ચોકતણા ચાર, ચરણશું મુક્તિ ધરી, પ્રભુને પધરાવિયા પલંગપીઠે.
ભોગસંજોગથી, અધિક સુખ ભોગવ્યું, એરે મુરત એણીપેર દીઠે.
ભણે નરસહિયો નિત નેહ તે નવનવા, જાંહાંરે ગોવિંદગુણની સમાધી;
શું જાણે બ્રહ્મા સુર સ્નેહની વારતા, ભર્યા અત્રિકારની આધિવ્યાધિ.

પદ ૭ મું.

પલંગ પાયે તને કુસુમમાળાવડે, બેહુ કર બાંધ્યો લાજ લોપી;
માહરે મંદિરથકિ કોણ મુકાવશે, શું કરશે સહુ શોકય કોપી.
તું વનમાળી કાહાવે, હું કુસુમવનવેલડી, નીર નિત સીંચને કાં અરોપી;
ભમર જાયે ફુલ, મકરંદ વશ, કમળમાં હેત ન રહયોરે રોપી.
પ્રીતનો કરનાર પ્રેમના પાત્રશું, તનમન પ્રાણ ત્યાં મેલે સોંપી;
ભણે નરસઇઓ જેમ રીસ ઉતરે ત્યમ તું, શિખ શેનિ દે રે ગોપી.

પદ ૮ મું.

સાંભળો કામની કૃષ્ણ કામી કહે, તાહરા મંદિરથકો નહીરે જાઉં;
અવર કો નાર નહી તુજ સારખી. જેહને ફૂલ કરી હું બંધાઉં.
તું વન વેલડી, હું વનમાળી, સીંચવે સમર્થ દ્રિષ્ટ કરૂં;
તુંઝ પાસલે રાખું શીતલ પાણિ ધરી, પ્રેમની વાડ કરૂં.
સાંભળો સુંદરી એમ કહે શ્રીહરિ, જેની ફૂલમાળા કરી હુંરે બાંધ્યો;
ચૌદ ભુવનતણા બંધન છોડવું, મેં જાણ્યું તેં મોહનીમંત્ર સાંધ્યો.
માન તું માનની, માન માગી કહું, નહી તજું માદર બોલ દીધો;
નરસહિંઆચો સ્વામી, સવૈ રસ લહો, સુરતસંગ્રામઆધીન કીધો.

પદ ૯ મું.

મેહેલ પીતાંબર, અંબર માહરૂં, સુરજ ઉગયો સુઇ કયમ રહીએ;
અમ ઘર સાસુ નણંદ જૂદી વસે, કંથ પૂછે ત્યારે શુંરે કહીએ.
સાવજ શબ્દ કરે અતિ સુંદર, દીપક તેજ તો ક્ષીણ થાએ;
કંઠથી કુસુમનો હાર કરમાઇયો, બાહેર રાગ પંચમ ગાયે.
તું તારે મંદિરા પ્રેમશું પોઢીઓ, માહરે મંદિર દૂર જાવું;
લોકની લાજ, લોપીરે લક્ષ્મીવર, હુંરે વળતી હવે નહીરે આવું.

ધેન દોહોવી ઘેરરે, વાછરૂ વલવલે, મહીરે વલોવવું આજ માહારે;
કંઠથી બાહાર કાઢિ કમલાપતિ, કાલ આવે હવે કોણ તારે.
સુરત સંગ્રામની શાંતિજ હુઇ, રહીરે ઉજાગરી, શીશ નામી;
નરસિંહાચો સ્વામી સુખસાગર પોઢિયો, વિરહની વેદના ત્યારે વામી.

પદ ૧૦ મું.

અમશું કપટનણી વાતજ છાંડ,મારે ઘેર આવો તો, કાંઇ ઉકાંદ મ માડ; મારે ઘેર.
જુઠાં જુઠાં મ બોલીશ, જાણું તારી વાત;
નીશા વશી રમી નાહાશી, આવ્યો છે પ્રભાત.
અંગચેહેન તારે દીસે છે ઘણાં, જોઇને વીમાસી બોલે ચતુરસુજાણ;
ઘેર આવ્યોરે શેં ન દીજે માન, નરસઇઆચો સ્વામી સુખનું નિધાન. મારે.

પદ ૧૧ મું.

સમીરે સાંજના સોડમાં સુતાં, નણદૂલીએ સાદ કીધોરે;
હવું પ્રભાત પીઉ થયો ઘેલો, ઉંઘરેટો જઈ સુતોરે.
હરિનું પીતાંબર સેજે રહ્યુંરે, પાલટીને પટકૂલ ગયો;
કયમ કદી વન જાઉંરે મહી વેચવા, દુરિજન લોકે બોલ કહ્યો.
દીકડે દાઢ ગળે, અસતીઆ બહુ બળે, તો અભિમાન શું કરીએ;
નરસિંહાચો સ્વામી ભલે મળિયો, ભવસાગર ઉતરીએરે.

પદ ૧૨ મું.

ટળતો ટળતો હીંડીસ મારે,આલિંગન દીધા વિના કયમ સરેરે;
આગે અમ ઘર નણદર જુઠી, ઉઠીને અદેખી હરેરે.
સાસુ સસરો માત પીતારે, જે બોલે તે સહીએરે;
પૂરવે એશું અનુભવ છેરે, તો મુકી કયમ જઈએરે.
એ રસ જાણે જનલોરે જોગી, કે વળી મુનિવર જાણેરે;
શુકસનકાદિક નારદ જાણે, જેને વેદ વખાણેરે,
એ રસ જાણે વ્રજનીરે નારી, કે દેવે પાધોરે;
ઉગરતો રસ ઢલતો હતો, નરસહિંએ ઝોંટીને લીધોરે.

પદ ૧૩ મું.

કેસર ભીના કાહાનજી, કસુંબે ભીની નાર;
લોચન ભીનાં ભાવશું, ઉભાં નંદદ્વાર.
બેમાં સુંદર કોને કહીએ, વનિતા ને શ્રીજનાથ;
પરખી પરખી ધરો તમને, માણકાં બેહુ હાથ.
વેગે કુંજે પધારીયા, તો લચકે થઈ ઝગઝોળ;
નરસહિંઆચો સ્વામી ભલે મળિયો, રંગતણા બહુ રોળ.

પદ ૧૪ મું. રાગ મારૂ.

મોહ્યુંરે લટકે, મારૂં મન મોહ્યુંરે લટકે;
ગાતર ભંગ કીધાં ગિરધારી, જેમરે માર્યાં ઝટકે; મારૂં મન.
વેણુ વજાડી વાહાલે મારે વનમાં રંગતણે કટકે; મારૂં મન.
મન મારૂં મોળીડેરે અટક્યું, પેલે પીતાંબર પટકે; મારૂં મન
નરસાઇના સ્વામીની સંગે રમતાં, રસ વધ્યો ચટકે; મારૂં મન.

પદ ૧૫ મું.

કામણગારોરે, કહાના તું તો કામણગારોરે;
મને કાંઈ કામણ કીધાં, મારાં ચિત હરીને લીધાં; કાંહાંના.
મારી સાસુડી સંતાપેરે, પેલી નણદી ઓળંબા આપે; કાંહાંના.
મને ભોજનીયાં નવ ભાવે રે, મને નિંદ્રા તે કઇપેરે આવે; કાંહાંના.
મને પગની ભરાવી આંટીરે, મને મુખનાં તંબોળે છાંટી; કાંહાંના.
હું તો પૂરણ પદને પામીરે, મને મળ્યો નરસૈયાનો સ્વામી; કાંહાંના.

પદ ૧૬ મું.

કુમકુમને પગલે, પધારો રાજ કુમકુમને પગલે.
મસમસતા મોહનજી પધાર્યા, ડગમગતે ડગલે; પધારો.
મસ્તક પાઘ પિતાંબર સોહિયે, લીલાં અંબર રંગલે; પધારો.
મુખ ઉપર શ્રમજળનાંરે મોતી, જોતાં મન હરી લે; પધારો.
સાકરકેરા કરા પડયા છે, આંગણિયે સઘળે; પધારો.
દૂધડે મેહ વુઠયો નરસૈયા, રસ વાધ્યો ઢગલે; પધારો.

પદ ૧૭ મું.–રાગ સોરઠ.

આ જોને કોઇ ઉભીરે, આળસ મોડે.
બાંયે બાજુબંધ બેરખા પુંચી, મનડું મોહ્યું છે એને મોઢે; આ જોને,
ઝાંઝર ઝમકે ને વિછુવા ઠમકેરે, હિંડે છે વાંકે અંબોડે; આ જોને.
સોવરણ ઝારીને અતિરે સમારીરે, માંહી નીર ગંગોદક તોલે; આ જોને.
નરસૈંયાને પાણી પાવાને કારણ, હરજી પધારયા કોડે; આ જોને.

પદ ૧૮ મું.

મોહ્યા મોહ્યા મુનિવરરાયારે, ગોરી તારે તાજુડે;
રૂપ સ્વરૂપ કળ્યું નવ જાયે, એતો જાણી છે ઇશ્વરી માયારે; ગોરી.
રૂમઝુમ રૂમઝુમ નેપૂર બાજે, પાવલે તે ચીર અતિ ચાંપેરે;
ઘુંઘટમાં મુખ એણીપેર શોભે, મોટા મુનીજનનાં મન કાંપેરે; ગોરી.
ઓરંશું વદન ને ગળસ્થળ ઝળકે, ઉપર દામણી લળકેરે;
સાળુડાની કોર એણીપેર શોભે, જાણે ગગનમાં વીજળી ચળકે રે; ગોરી.
વશીકરણ વેણ તમે ક્યારે ગુંથાવી, સુંદરી શણગાર વાળીરે;
આ ચોળી તમે ક્યાં શીવડાવી, જેને મોહી છે વ્રજની નારીરે; ગોરી.
ચંચળ દ્રષ્ટે ચોદેશ ન્યાળે, માંહી મદનના ચાળારે;
નરસૈંયાચો સ્વામી જોવા સરિખડો, કોઇ સુંદરીનું વદન નિહાળેરે; ગોરી.

પદ ૧૯ મું.

હરી આવ્યા છે નારીના વેશેરે, એને કોઇ જુવોરે;
શિવબ્રહ્મા જેનું ધ્યાન ધરે છે, તેને જોઇ જોઇ દુ:ખડાં ખુવોરે. એને. ટેક.
બાંધવ એનો તતક્ષણ ઉઠયો, આવ્યો મંદિર જાણીરે;
રતનબાઇ ઘણું વ્યાકુળ ફરે છે, તમો લ્યો મેહેતા જળપાણીરે. એને.
પરમેશ્વરે પુત્રી કરી જાણી, સભામધ્ય આણીરે;
અંતરધ્યાન થયા અલબેલો, વાત સહુકોએ જાણીરે. એને.
જેજેકાર થયો જગમાંહી, હરખ વાધ્યો છે હઇએરે;
નરસૈંયાચો સ્વામી ભલે મળીયો, એના ચરણકમળ ચિત્ત લઇએરે. એને.

પદ ૨૦ મું.

આ શો ચતુરાના ચિત્તનો ચાળોરે, એને કોઈ ન્યાળોરે. ટેક.
બ્રહ્માએ તો નથી ઘડી ભામની, એ તો આપે બનીને આવીરે;
ત્રણ લોકનું તેજ તારૂણી, એ તો છબી છબિલે બનાવીરે. એને.

ઘડયું ઘરેણું એનેરે હાથે, હાથે ભરી છે ચોળીરે;
સાળુડે ભાત ભરી કુંજરની, કસુંબાના રંગમાં બોળીરે. એને.
વાસ પુરયો એને વૃંદાવનમાં, ગોવરધનથકી આવેરે;
એ નારીની જાત કોઇ જાણે, તેનો ફેરો ફાવેરે. એને.
કહીએ છીએ પણ કહ્યું ન માને, એ તો નારી નહિં ગીરધારીરે;
બ્રહ્મા ઇંદ્ર શેષ સારદા, એના ચરણતણાં અધિકારીરે. એને.
અંતર હેત પોતાતું જાણી, એ તો આવે છે અંતરજામીરે;
વિભિચાર મુકી જુઓ વિચારી, એતો નરસૈઆચો સ્વામીરે. એને.

પદ ૨૧ મું.

તારા દલડાની વાતો મેં જાણીરે, ગીરધર દાણીરે;
આણી શેરડીએ લુંબાને ઝુંબો, પેલી દેખે છે સઇઅર સમાણીરે. ગીરધર.
સૌ સખીઓમાં વાહલા સરખુંરે જાણી, ના ગણે દૂધ કે પાણીરે;
છેલપણું મુકી ધોને છબીલા, અમે કહીશું નંદાજીની રાણીરે. ગીરધર.
વૃંદાવનને મારગ જાતાં, મારી નવરંગ ચુંદડી તાણીરે;
નરસૈંયાના સ્વામીસંગે રમતાં, મારી અંતરપ્રીત લપટાણીરે. ગીરધર.

પદ ૨૨ મું.

નહિં જાઉં જમના પાણીરે, મને રોકેછે કાનવર દાણીરે;
એકવાર જમના પાણીરે ગયાંતાં વાલા, મારી સાથે સઇઅર સમાણીરે. મને.
વૃંદાવનને મારગ જાતાં, મારી નવરંગ ચુંદડી તાંણીરે;
જોરે પાણી મોકલવાંરે હોયતા, સાથે મોકલો સઇયર સમાણીરે. મને.
મરકલડે મારા મન હરી લીધાં, હુંતો લાલચમાં લપટાણીરે;
નરસૈંયાચા સ્વામીની સંગે રમતાં, હુંતો મોહનસંગમાં માણીરે. મને.

પદ ૨૩ મું.

મારૂં વૃંદાવન છે રૂડુંરે, વઇકુંઠ નહીં આવું
નહીં આવું નંદાજીના લાલ; નહીં આવું. ટેક.

બેશીને રેહેવું ને ટગાગ જોવું, નહીં ખાવું નહીં પીવુંરે. વૈકુંઠ નહિં.
વૈમાન મોકલો તો મોકલો વેહેલું, હું આવીશ સૌના પેહેલુંરે. વૈકુંઠ નહિં.
બ્રહ્મના લોક તો છે અતિ કુડા, વાસી વ્રજના રૂડારે. વૈકુંઠ નહિં.

જે વીજે એ પોળીયા હતા, તેને તત્ક્ષ મેલ્યા કાહાડીરે. વૈકુંઠ નહિં.
નરસૈંયાચો સ્વામી અંતરજામી, તમે સાંભળોને સારંગપાણીરે. વૈકુંઠ.

પદ ૨૪ મું.—રાગ કેદારો.

તું મારે ચાંદલીએ ચોંટયો, સારા મુરતમાં શામળિયો ;
ક્ષણ એક વાહાલા અળગા ન થાઓ, પ્રાણજિવન વર પાતળિયો. તું મારે
ખડકીએ જોઉં ત્યારે અડકીને ઉભો, બારીએ જોઉં ત્યારે બેઠોરે ;
શેરીએ જોઉં ત્યારે સનમુખ આવે, વહાલો અમૃતપેં અતિ મીઠોરે. તું મારે.
જમતાં જોઉં ત્યારે જોડે બેઠો, સુતો જોઉં ત્યારે સેજડીએરે :
વૃંદાવનને મારગ જાતાં, આવીને વળગ્યો બેલડીએરે. તું મારે.
પ્રીત કરે તેની કેડ ન મેલે, રસ આપે અતિ રસિયોરે ;
નરસૈંયાચો સ્વામી ભલે મળીઓ, મારા રૂદયાકમળમાં લસિયોરે. તું મારે,

પદ ૨૫ મું.

ખંમખંમરે ચાંદલા મા કરીશ વાહાણલું, મારા પ્રાણજીવન ઘેર આવ્યારે ;
પૂરવ જનમની પ્રીત જે હતી, પુરૂષોત્તમ પધાર્યારે. ખંમખંમરે.
પેલા ભવનો વાલમીઓરે, ચૌદ ભુવનનો સ્વામીરે ;
જનમ કોટીકોટી તપ કીધાં, ત્યારે વીઠલવર પામીરે. ખંમખંમરે.
બપૈયા પિઉ પિઉ કરેરે, કોયલ મધૂર વાસેરે ;
હું તને વારૂં કુકડલારે, રખે વાહાણલું પ્રકાશેરે. ખંમખંમરે.
ચંદ્ર વિંટયો જેમ ચાંદરણીએ, તરૂવર વીંટયો વેલીરે ;
ગોવિંદ વિંટયો ગોવાલણીએ, હંસાગવની હેલીરે. ખંમખંમરે.
સાહર સોહીએ લેહેરે લેહેરે, જેસી લેહેર તુરંગરે ;
નરસૈંયાચો સ્વામી ભલે મળીયો, ગોપીવર ગોવિંદરે. ખંમખંમરે.

પદ ૨૬ મું—રાગ પંથીડો.

પંથીડાને ન્યાળતીરે હો, જોતી હું તો પીતાંબર પગલાં ;
મધ્ય નીશા સમેરે હો, ભરતી હું તો લડસડતી ડગલાં.
શ્યામા શ્યામનેરે હો, લીંડું હું તો મારગડો જોતી ;
નૈણામાંહે નીર ઝરેહો ચતુરા ચીરવડે લોહોતી.
ચોદેશ ન્યાળતીરે હો, જાણે હું તો વન ચરતી હરણી ;
સુધબુધ વીસરીરે હો, પ્રભુ મારા એ તારી કરણી.

ગોપી સઉ ટોળે મળીરે હો, મનડામાં કો ધારે એક વિચાર;
ચાલો સૈયરો ત્યાં જઇએરે હો, જ્યાં હોય નાગર નંદકુમાર.
જઇને પુછ્યું દ્રુમનેરે હો, દીઠા કોઇ નાગર નંદકુમાર;
આણે આણે મારગડેરે હો, આવ્યાં અમે લક્ષચોરાશી વાર.
ભૂલી ભૂલી ત્યાં ગઇરે હો, જ્યાંહાં શ્રી જમુનાજીની તીર;
વાહાલો અહિંયા બેસતારે હો, જમતા કરમલડો ને ખીર.
લેખણ કર ગ્રહીરે હો, અક્ષર લખવા નંદકુમાર;
અક્ષર હું તો કેમ લખુંરે હો, બાઇ મારે નયણે વહે જળધાર.
જોબન મેં તો જાળવ્યુંરે હો, જાણ્યું મારા ભૂધરને ભેટ કરેશ;
જો હરિ નહિ મળેરે હો, બાઇ [illegible] પાપી પ્રાણ તજેશ.
જ્યારે એ શું પ્રીત કરીરે હો, મનડામાં હતીરે મોટી આશ;
નરસૈંયાચો સ્વામિ મળ્યોરે હો, વાહાલે મારે ફરી રમાડયાંરે રાસ.

પદ ૨૭ મું.—રાગ સોહણી.

મીઠડાબોલા નાથરે, આવો મારા મીઠડાબોલા નાથરે;
એક ઘડી એકાંતે આવો તો, કહું મારા મનડાકેરી વાતરે. આવો.
આજ આનંદ મારે અતિઘણો, વાહાલે પ્રેમે સાહાયો મારો હાથરે!
તરીયાતોરણ મારે દ્વારે બંધાવું, મંગળ ગવરાવું સારી રાતરે. આવો.
વ્રંદાતે વનની કુંજ ગલનમાં, સહુ સખીઓની સાથરે;
નરસૈંયાચા સ્વામી સંગે રમતાં, હવે તો હુવો પરભાતરે. આવો.

પદ ૨૮ મું.—રાગ પ્રંચમ પ્રભાત.

જાગોરે જશોદાના જીવન, વાહાણેલાં વાયાં;
તમારે ઓશીકે મારાં, ચીર ચંપાયાં. જાગોરે. ટેક.
પાસુંરે મરડો તો વાહાલા, ચીર લેઉંરે તાણી;
સરખી સમાણી સૈરો સાથે, જાવું છે પાણી. જાગો.
પંખીડાં બોલેરે વહાલા, રજની રહી થોડી;
સેજલડીથી ઉઠો વાહાલા, આળસડાં મોડી. જાગો.
સાદડી* પાડું તો વાહાલા, લોકડીઆં જાગે;
અંગુઠો મરડું તો પગના ઘુઘરીયા ગાજે. જાગો.

* ધીમો સાદ.

સાસુડી જાગેરે વેરણ, નણદી જાગે;
ઓ પેલી પાડોશણને ઘેર, વલોણું વાગે. જાગો.
જેને જેવો ભાવ હોય તેને, તેવુંરે થાએ;
નરસઇયાચા સ્વામી વિના રખે, વાહાણલું વાએ. જાગો.

પદ ૨૯ મું.

જશોદાના જીવન ઉભા, જમનાને તીરે;
મોરલી વજાડે મોહન, મધુરી ધીરે. જશોદાના–ટેક.
પીતાંબરની પલવટ વાળી, ઉર લહકે માળા;
કાનબીચ કુંડળ લળકે, દીસે રૂપાળા. જશોદાના.
પરભાતે ઉઠીને ગોપી, ગૌને હેરાવે;
ઓ કાનુડા! ઓ કાનુડા! કહીને બોલાવે. જશોદાના.
આજ તો અમારી ધેને, દુધ થોડરાં દીધાં;
રખેરે શામળિયે વાહાલે, દોહીને પીધાં. જશોદાના.
સાંભળરે સલૂણી શામા, વાતલડી મારી;
તુજ સરખી સલક્ષણી છે, ગાવલડી તારી. જશોદાના.
એવાં એવાં વચન સુણી, ગોપી આનંદ પામી;
ભક્તવત્સલ ભૂધરજી મળ્યા, મેહેતા નરસઇના સ્વામી. જશોદાના.

પદ ૩૦ મું.

ભોળીરે ભરવાડણ હરીને, વેચવા ચાલી;
સોળ સહસ્ત્ર ગોપીનો વ્હાલો મટૂકીમાં ઘાલી. ભોળીરે.–ટેક.
અનાથના નાથને વેચે, આહીરની નારી;
શેરીએ શેરીએ સાદ પાડે, લ્યો કોઇ મોરારી. ભોળીરે.
મટૂકી ઉતારી માંહી, મોરલી વાગી;
વ્રજનારીને સેજે જોતાં, મુરછા લાગી. ભોળીરે.
બ્રહ્માદિક ઇંદ્રાદિક સરખા, કૌતક એ પેખે;
ચૌદલોકના નાથને કાંઇ, મટુકીમાં દેખે. ભોળીરે.
ગોવાલણીના ભાગ્યે પ્રગટ્યા, અંતરજામી;
દાસલડાંને લાડ લડાવે, નરસૈંનો સ્વામી. ભોળીરે.

પદ ૩૧ મું.

વાહાલાને જોતાંરે મારી, ભૂખલડી ભાગી;
ઘરમાં રહીને શું કરૂં માહારી, આખડલી લાગી. વાહાલાને–ટેક.
શામળી સુરતે મન, મોહીને લીધું;
કાંઇક શામળિયે વહાલે, કામણ કીધું. વાહાલાને.
સંસારીનું સુખ હું તો, તજીને બેઠી;
મધૂરી મૂરતી મારે, પાંજરીયે પેઠી. વાહાલાને.
સોનાની સાંકળીએ મુને, બાંધીરે તાણી;
મનડાની વાતોરે પેલે, મોહનિયે જાણી. વાહાલાને.
તુજમુજ વચ્ચે વાહાલા, અંતર નથી;
નરસૈંયાચા સ્વામીની લોકે, કથની કથી. વાહાલાને.

પદ ૩૨ મું.

આજનો માંડવડો મારો, મોગરડે છાયો;
રાધાજીને સંગે વાહાલો, રમવાને આયો. આજનો–ટેક.
ગોફણીએ ઘુઘરડી ઘમકે, રેશમની દોરી;
શામળીઓ શામળો રંગે, રાધીકા ગોરી. આજનો.
દહી દૂધ ને કરમલડો, માંહી શાકર ઘોળી;
માહારા વાલાજી આરોગે, પીરસે ભમરભોળી. આજનો.
શોળે ને શણગાર સજ્યા સખી, ઓઢણ સાડી;
શ્રી વૃંદાવનમાં વીઠલ સાથે, રમત માંડી. આજનો.
અખંડ હેવાતણ મારે, એ વર રૂડો;
નરસૈંયાચા સ્વામીએ મુજને, પેહરાવ્યો ચુડો. આજનો.

પદ ૩૩ મું.

મારેરે આંગણિયે કોણે, પંચમ ગાયો;
ઘશમસ્યા આવીને વહાલે, પાલવડો સાહયો. મારેરે–ટેક.
પીતાંબર, હાર ગળે, મૂગટ શોભતો;
મદરે ભર્યોરે પ્રભુ, માનની મોહતો. મારેરે.
વાંસલડી વાઇને વાહાલે, મોહ પમાડી;
પ્રેમશું પાતળિયે વાહાલે, રૂદિયાશું ભીડી. મારેરે.

મંદિરિયામાં આવી વાહાલે, માંડયો વિહાર;
ભણે નરસૈંયો પામી, પૂરણ આધાર. મારેરે.

પદ ૩૪ મું.—રાગ કાલેરો.

હું રંગરાતી ને છું મદમાતી, શામળિયા સંગ હીંચુંરે,
કોડ ભર્યો અતિ કુંવર નંદનો, આલિંગન દેઇ સીંચુંરે. હું રંગરાતી.
હીંડોળે હિંચે મારો વાલો, હિચંતા કેલ કીજેરે;
ઘુમરડી ઘુમાવે ગોકુલપતિ, લાહાવો લડસડ લીજેરે. હું રંગરાતી.
અલ જઇયે અલવેશર સાથે, વિલસત જમના માતુંરે;
લેહેરી લેતા અંગ સમાગમ, અધરપાન કીધું છાનુંરે. હું રંગરાતી.
હિંડોળે હુલરાવું તમને, હેતે કરીને ગાઉંરે;
નરસૈંયાચા સ્વામી સંગે રમતે, કાનજીને કંઠે વલાઉંરે. હું રંગરાતી.

પદ ૩૫ મું.

હિંડોળે હિંચે મારો વાલો, હિંચંતાં રંગ લાગ્યોરે;
શામા ને શામળિયા સાથે, લાજતણો ભય લાગ્યોરે. હિંડોળે.
શામાને સોહાવે દંપતી, રસિયાશું રસ વાધ્યોરે;
લેહેરી લેતાં અંગસમાગમ, વીચંતંડા વર લાધ્યોરે. હિંડોળે.
દીનોનાથ હિંડોળે હિંચે, ફુલ્યો મદનમદ માતોરે;
નરસૈંયાચો સ્વામી ભલે મળિયો, માનુનીમાં રંગરાતોરે હિંડોળે.

પદ ૩૬ મું.

ઓ દિસે શખી મેહૂલો આવે, નાઠ્યા મારા નાથ વિદેશીરે;
અનંગ આહેડીએ ધનુષ્ય ચઢાવ્યું, અમે અબળાની પેર કેશીરે. ઓ દિસે.
ધન અતિ ગાજે ને વીજ ઝબુકે, મેહૂલીએ ઝડ માંડીરે;
નગણા નાથને શું કહીએ મારી બેની, આણે અવસરે ગયો છાંડીરે. ઓ દિસે.
આગે દિન દોહેલડાની ગમ, દાદૂર મોર બીવરાવેરે;
વિરહણિયો વાહે જેમ ચાત્રક, સૂતાં સાલ જગાવેરે. ઓ દિસે.
આણીપેરે જેણે હરિ ના ભજ્યારે, તે નર પશુડાં કહીએરે;
નરસૈંયાચા સ્વામી વિના દહાડલા, દૈવને લેખે લહિએરે. ઓ દિસે.

પદ ૩૭ મું—મલ્હાર.

મેહૂલો ગાજે ને માધવ નાચે, રૂમઝુમ વાગે પાએ ઘુઘરડીરે;
તાલ પખાજ વજાડે રે ગોપી, કૃષ્ણ વજાડે વેણુ વાંસલડીરે. મેહૂલો.

પેહેરણ ચરણાં ને ચીર ચુંદડી, ઓઢણ આછી લોમલડીરે;
દાદુર, મોર, બપૈયા બોલે, મધુરીશી બોલે કોયલડીરે. મેહુલો.
ધન વંસીવટ ધન જમનાતટ, ધન વૃંદાવનમાં અવતારરે;
ધન નરસૈયાની જીભલડીને, જેણે ગાયો રાગ મલ્હારરે. મેહુલો.

પદ ૩૮ મું.—રાગ વસંત.

ગાળ કોઇને નવ દીજે મારા વાહલા, ગાળ કોઇને નવ દીજે;
હું રે ગોરીને તું રે શામળિયો, મારૂં અંગ કાળું થાય;
કાળા થઇએ તારે કંથડો મૂકી, તેમાં તારૂં શું જાય. ગાળ.
મારા ઘરમાં પીંડારી માંડે, નારંગડે નખ લાગે;
અમઘેર નાવલીઓરે ખંતિ, સાચા ઉત્તર માગે. ગાળ.
અમ ઘેર નણદી છે અદેખી, હેવા જોતી હીંડે;
નરસૈયાચા સ્વામી કહું તુજને, સાસરિયે નહિં તેડે. ગાળ.

પદ ૩૯ મું.

હવે કેમ વસીયે શ્રી વૃંદાવનમાં, લૂટાલૂટ મંડાણી;
નંદતણો નાનડીઓ નરહરી, થઈ બેઠો છે દાણી. હવે.
એકનું ઢોળે ને એકનું ફોડે, એકનું મહિં માથેથી પાડે;
એકને તો વ્હાલો અણઘટ બોલે, એકને તો વઢાડે. હવે.
એકને આપે ચીર પાટી, એકને આપે ચોળી;
એકને વાહાલો ધકાજ મારે, એકને નાંખે ઢોળી. હવે.
સકળ સઇવરો ટોળે મળિને રમવા ભમરભોળી;
નરસૈયાચો સ્વામી નવલ રંગીલો, તે રમે છે હોળી. હવે.

ભક્તિ.

પદ ૧લું રાગ પ્રભાત.

જાગને જાદવા કૃષ્ણ ગોવાળિયા, તુજવિના ઘેનમાં કુણ જોશે?
ત્રણશે ને સાઠ ગોવાળ ટોળે મળ્યા, વડોરે ગોવાળિયો કુણ થાશે? જા.
દહિંતણાં દૈથરાં ઘીતણાં ઘેવરાં, કઢિયલ દૂધ તે કુણ પીશે?
હરિ તાર્યો હાથિયો, કાળિનાગ નાથિયો, ભુમિનો ભાર તે કુણ લેશે? જા.

જમુનાને તીરે ગૌધણ ચરાવતાં, મધુરીસી મોરલી કુણ વાશે ?
ભણે નરસૈંયો તારા ગુણ ગાઇ રીઝિયે, બૂડતાં બાંહેડી કુણ સાહાશે? જા.

પદ ૨ જું.

સમરને શ્રીહરી મેલ્ય મમતા પરી, જોને વિચારિને મૂળ તારૂં ;
તું અલ્યા કોણ ને કોને વળગી રહ્યો, વગર સમજે કહે મ્હારૂં મ્હારૂં. સ.
દેહ તારી નથી જો તું જુગતે કરી, રાખતાં નવ રહે નિશ્ચે જાયે ;
દેહ સંબંધ તજે નવનવાં બહુ થશે, પુત્ર કળત્ર પરિવાર વહાએ. સમરને.
ધનતણું ધ્યાન તું અહોનિશ આદરે, એજ તારે અંતરાય મોટી ;
પાસે છે પિઉ અલ્યા તેને નવ પરખિયો, હાથથી બાજી ગઇ થયોરે ખોટી. સ.
ભરનિદ્રા ભરયો રોંધિ ઘેર્યો ઘણો, સંતના શબ્દ સુણિ કાં ન જાગે ;
ન જાગતાં નરસૈયા લાજ છે અતિ ઘણી, જન્મોજનમ તારી ખાંત ભાગે. સ.

પદ ૩ જું.

ધ્યાન ધર હરિતણું અલ્પમતિ આળસુ, જેથકી જનમનાં દુઃખ જાયે ;
અવર ધંધો કરે, અરથ કાંઈ નવ સરે, માયા દેખાડિને મૃત્યુ વહાયે. ધ્યાન.
સકળ કલ્યાણ શ્રીકૃષ્ણના ચરણમાં, શરણ આવે સુખપાર ન્હોય ;
અવર વેપાર તું મેહેલ્ય મિથ્યા કરી, કૃષ્ણનું નામ તું રાખ મ્હોયે. ધ્યાન.
પટક માયા પરી અટક ચરણે હરી, વટકય મા વાત સુણતાંજ સાચી ;
આશનું ભવન આકાશ સુધી રચ્યું, મૂઢ એ મૂળથી ભીંત કાચી. ધ્યાન.
અંગ જોબન ગયું, પલિત પિંજર થયું, તોય નથી લ્હેતો શ્રીકૃષ્ણ કહેવું ;
ચેતરે ચેત દિન ચાર છે લાભના, લીબુ લ્હેકાવતાં રાજ લેવું. ધ્યાન.
સરસ ગુણ હરિતણા જે જનો અનુસરયા, તેતણા સુજશ તો જગત બોલે;
નરસૈંયા રંકને પ્રીત પ્રભુશું ઘણી, અવર વેપાર નહિ ભજન તોલે. ધ્યાન.

પદ ૪ થું.

હરિતણું હેત તને કયમ ગયું વીસરી, પશુરે ફેડીને નરરૂપ કીધું ;
હાડનેછેડ કરિ સહુ તને હાંકતું, આજ વધારીને માન દીધૂં. હરિ.
ઘાંચીનું ગાળિયું કંઠથી ટાળિયું, નેત્રના પાટા શ્રીનાથે છોડયા ;
તેતણા ચરણને નવ ભજ્યો કૃતઘ્ની, તેં ન ગુણપાડના હાથ જોડયા. હરિ.
પગ ટોકી કરી માગતો મુઢમતી, ઘાસ પાણી કરી શબ્દ ઝીણા ;
આજ ગોવિંદગુણ ગાઈને નાચતાં, લાજ આવે તને કર્મહીણા. હરિ.

લાંબીશી ડોક ને કાંકોલ ચાવતો, ઊંટ જાણી ઘણો ભાર લાદે.
આજ અમૃત જમે હરખે હળવો ભમે, વૈકુંઠનાથને નવ આરાધે. હરિ.
પીઠ અંબાડી ને અંકુશ માર સહિ, રેણુ ઉડાડતો ધરણી હેઠો;
આજ ચુવા ચંદન આભ્રણ અંગ ધરી, વેગે જાય છે તું વેહેલે બેઠો. હરિ.
અન્ન ને વસ્ત્ર ને ભૂષણ સર્વ જે, તેહનો તુજને હતો ઉધારો;
નરસૈંના સ્વામિયે સર્વ સારૂં કરયું, તે પ્રભુને તમે કાં વિસારો. હરિ.

પદ ૫ મું.

કૃષ્ણ કિરતનવિના નર સદા સૂતકી, વિમળ કીધે વપૂ શુધ ન થાયે;
સકળ તીરથ શ્રીકૃષ્ણકિરતન કથા, હરિતણા દાસ જ્યાં હેતે ગાયે. કૃષ્ણ.
પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ નવલ રંગી તજી, અન્ય દેવે જેનું મંન મોહે;
કોટી ચિંતામણિ કામધેનું તજી, મહિષિના પુત્રનું દૂધ દોહે. કૃષ્ણ.
ગર્ગ જોશી જશ ગાય જેનો સદા, નારદ નામ મુખથી ન મુકે;
તે બ્રહ્મ દ્વાર આવીને ઉભા રહ્યા, ગોપિકા મૂખ જોવાને ઢુંકે. કૃષ્ણ.
અજ, ભવ, સુરપતિ સ્વપ્ને પેખે નહી, નેતિ નેતિ કહી નિગમ વામે;
નરસૈંયો રંક જશ ગાઇને રીઝવે, સહસ્ત્ર મુખે શેષપાર ન પામે. કૃષ્ણ.

પદ ૬ ઠું.

હરિ હરિ રટણ કર કઠણ કળિકાળમાં, દામ બેસે નહિં કામ સરશે;
ભક્તઆધીન છે શામસુંદર સદા, તે તારાં કારજ સિદ્ધ કરશે. હરિ.
અલ્પસુખસારૂ શું મૂઢ ફૂલ્યો ફરે, શીશપર કાળ રહ્યો દંત કરડે;
પામર પલકની ખબર તુજને નહિં, મૂઢ શું જોઇને મૂછ મરડે. હરિ.
પ્રૌઢ પાપે કરી બુદ્ધિ પાછી ફરી, પરહરી થડ શું ડાળે વળગ્યો;
ઇશને ઇરશા છે નહીં જીવપર, આપણે અવગુણે રહયોરે અળગો. હરિ.
પરપંચ પરહરો સાર રૂદિએ ધરો, ઉચરો હરિ મુખે અચળ વાણી;
નરસૈંયા હરિતણી ભક્તિ ભૂલીશ મા, ભક્તિવિના બિજું ધૂળધાણી. હરિ.

પદ ૭ મું.

બાપજી પાપ મેં કવણ કીધાં હશે, નામ લેતાં તારૂં નિદ્રા આવે.
ઉંઘ આળસ્ય અહાર મેં આદરયો, લાભવિના લવ કરવી ભાવે. બાપજી.
દિન પુંઠે દિન તો વહી જાય છે, દુરમતીના મેં ભર્યાંરે ડાલાં;
ભક્તિ ભૂતલવિષે નવ કરી તારી, ખાંડયાં સંસારના થોથાં ઠાલાં. બાપજી.

દેહ છે જૂહડી કરમ છે જૂહડાં, ભીડભંજન તારૂં નામ સાચું;
ફરિ ફરિ વરણવું શ્રીહરિ તૂજને, પતિતપાવન તારૂં નામ જાચું. બાપજી.
તારી કરૂણાવિના કૃષ્ણ કોડામણા, કળ અને વિકળનું બળ ન ફાવે;
નરસૈંયા રંકને જંખના તાહારી, હેડ બેડી ભાગો શરણ આવે. બાપજી.

પદ ૮ મું.

તારા દાસના દાસની નિત્ય સંગતવિના, ભ્રષ્ટ થાય ભૂધરા મન મ્હારૂં;
દુષ્ટની સંગતે દુષ્ટ મતિ ઉપજે, શ્રવણ કિરતન નવ થાય તારૂં. તારા.
પૂર્ણ વિષપાનથી દુરિજન દોહેલા, વિષ પીધે તન તેજ મરશે;
તુજથકી વેગળા તેહની સંગને, જન્મ કોટીતણા સુકૃત હરશે. તારા.
અમૃતની ઉપમાં સાધુને નવ ધટે, રાહુની દુષ્ટતા ન ટળિ તેણે;
પ્રલ્હાદ નારદે ગર્ભસંગત કરી, વશ કરયા વૈકુંઠનાથ જેણે. તારા.
ચતુરાધા મુકિત છે જૂજવી ભક્તિની, તાહરા તેહને નવ રાચે;
બેહુ કર જોડીને નરસૈંયો વિનવે, જન્મોજનમ તારી ભક્તિ જાચે. તારા.

પદ ૯ મું.

સારમાં સાર અવતાર અબળાતણો, જે બળે બળિભદ્ર વીર રીઝે;
પુરૂષપુરૂષાતન શું કરૂં હે સખી, જેથી નહિ મારૂં કાજ સીજે. સારમાં.
મુક્તિ પર્યંત તો પ્રાપ્તિ છે પુરૂષને, સત્ય જો સેવકભાવ રાખે;
રસભરયું રૂસણું નાથ નોહરાં કરે, તે નહિ નારીઅવતાર પાખે. સારમાં.
ઇંદ્રઆદિક, અજ, ઇશ ને મહામુની, ગોપિકા ચરણરજ તેહ વંદે;
આપિથી આપનું અધમપણું લેખવે, નરપણું નવ રૂચે આપ નંદે. સારમાં.
વેદ, વેદાંત, ઉપનીશદો, ખટમળી, જે મથીને રસ પ્રગટ કીધો;
તે રસ ભાગ્યનિધિ ભામની ભોગવે, અહોનીશ અનુભવ સંગ લીધો. સારમાં.
સ્વપ્ન સાચું કરે ગિરિધર શામળો, પ્રણમું હું પ્રાણપત પાણ જોડી;
પંથનું જેમ પશુ પુઠળ વળગ્યું ફરે, નરસીના નાથજી નાથ તોડી. સારમાં.

પદ ૧૦ મું.

રાત રહે જ્યારે પાછલી ખટ ઘડી, સાધુ પુરૂષને સુઇ ન રહેવું;
નિદ્રાને પરહરી સમરવા શ્રીહરી, એક તું એક તું એમ કહેવું. ટેક.
જોગિયા હોય તેણે જોગ સંભાળવા ,ભોગિયા હોય તેણે ભોગ તજવા;
વેદિયા હોય તેણે વેદ વિચારવા, વૈષ્ણવ હોય તેણે કૃષ્ણ ભજવા. રાત.

સુકવિ હોય તેને સદગ્રંથ બાંધવા, દાતાર હોય તેને દાન કરવું;
પતિવ્રતા નારને કંથને પૂછવું, કંથ કહે તેતો ચિત્ત ધરવું. રાત.
આપણે આપણા ધર્મ સંભાળવા, કર્મનો મર્મ લેવો વિચારી;
નરસૈંના સ્વામિને સ્નેહથી સમરતાં, ફરી નવ અવતરે નર ને નારી. રાત.

પદ १० મું.

નંદના નંદશું નેહ જેને નહીં, તેરે માનવ ખરશ્વાન તોલે;
ભૂતળ ભાર કરવાને એ અવતરયા, પ્રેતની પેરે સંસાર ડોલે. નંદના.
દ્રષ્ટીથકી ટળો ભોગ તેના બળો, શૈલ પડો તેના મુખ માથે;
જીવતા જન તેતો જમ જેવા જાણવા, પ્રીત નહીં જેહને કૃષ્ણ સાથે. નંદના.
કીર્ત્તિ શ્રીકૃષ્ણની જીભથી નવ ભણે, તે મુખે દેવરાય તાળું;
ભણે નરસૈંયો જેણે હરિને જાણ્યા નહીં, તેહનું કુટુંબ સદાય કાળું. નંદના.

પદ ११ મું.

પ્રેમરસ પાને તું મોરના પીછધર, તત્વનું ટુંપણું તુચ્છ લાગે;
દૂબળા ઢોરનું કૂશકે મન ચળે, ચતુરધા મુક્તિ તેઓ ન માગે. તારો.
પ્રેમની વાત પરિક્ષત પ્રીછયો નહીં, શુકજીયે સમજી રસ સંતાડયો;
જ્ઞાન વૈરાગ્યકરિ ગ્રંથ પૂરો કરયો, મુક્તિનો માર્ગ સુધો દેખાડયો. તારો.
મારીને મુક્તિ આપી ઘણા દૈત્યને, જ્ઞાની વિજ્ઞાનિ બહુ મુનિરે જોગી;
પ્રેમને જોગતો વ્રજતણી ગોપિકા, અવર વિરલા કોઇ ભક્ત ભોગી. તારો.
પ્રેતને મુક્તિ તો પરમ વલ્લભ સદા, હેતુના જીવ તે હેતુ તૂઠે;
જન્મોજનમ લીલારસ ગાવતાં, લહાણુના વહાણુ જેમ દ્વાર છુટે. તારો.
મેં ગ્રહયો હાથ ગોપિનાથ ગરવાતણો, અવર બીજું કાંઇયે ન ભાવે;
નરસૈંયો મહામતી ગાય છે ગુણ કથી, જતિ સતિને તો સ્વપ્ને ન આવે. તારો.

પદ १२ મું.

બળિતણે દ્વારે હરિ વિપ્ર વામન હુવા, વેદની ધૂન ગઇ ગગન ગાજી;
ઇંદ્રપૃસ્થથિ બળિ આવ્યો ઉતાવળો, જેરે જોઇયે તે દ્વિજ લ્યોને માગી. બળિ.
એક પર્ણકુટિતણો ઠામ ભણવા કરૂં, બોલવું તે મારે મૂળ સાચું;
વિપ્ર ફરે ઘણા લોભના વાહેલા, દાનમાટે ઘણો હું ન રાચું. બળિ.
લ્યોને દ્વિજજી તમે નવનવાં મંદિરો, ભૂમિ શું માગી ત્રણ કરમાં;
લ્યોજી ભંડારબહુ કૂંચિયો સહિતવળિ, માગો હસ્તિ મારા રાખો ઘરમાં. બળિ.

હરિત ભંડારને હું લેઇ શું કરૂં, લોભિયાની નથી જાત મહારી;
આગે વિધાતાયે વામન નીરમ્યો, વ્રત રહેવું મ્હારે બ્રહ્મચારી. બળિ.
ચેતજે તું બળી, શુક્ર કહે છળ પડયો, વિષ્ણુ એ વામન વેશધારી;
અશ્વજગન સમે દાન અવનીતણૂં, પાત્ર એવું કયાં મળે મુને મુરારી. બળિ.
હરિતણા ચરણ ઉપર નિર નામતાં, નાળમાં ભ્રગુસુત પેઠો ચાલી;
રીસ રૂદય ધરી ઘણું ઘણું રાયજી, નેત્રમાં દર્ભની સેર ઘાલી. બળિ.
બાપડો બળિરાય પગતળે ચાંપીયો, પ્રભુ પાતાળનો કરીને થાપ્યો;
ભણે નરસૈંયો હરિ ભક્તઆધીન છે, ઇંદ્ર અવિચળ અધિકાર આપ્યો. બળિ.

પદ ૧૩ મું.

ધ્યાન ધર ધ્યાન ધર નંદના કુંવરનું, જેથકી અખિલ આનંદ પામે;
અષ્ટ મહા સિદ્ધિ તે દ્વાર ઉભી રહે, દેહના દુકૃત તે દૂર વામે. ધ્યાન.
મોરના પીછનો મુગટ મસ્તક ધરે, કુંડળ મકરાકૃત શ્રવણ લળકે;
નિલવટ તિલક તે સુભગ કેસરતણું, કંઠ મુકતાફળ હાર ઢળકે. ધ્યાન.
પિતાંબર પલવટ કટિતટ રૂચિર છે, લલિત ત્રિભંગિ વાહલો વેણુ વાયે;
કદમના દ્રુમતળે રાધિકા રસભરી, હરજીનેસંગ આલાપિ ગાયે. ધ્યાન.
મોરલિની ધ્રુનિ સુણી વનિતા વ્યાકુળ થઇ, ગોપિકાકેરડાં વૃંદ આવે;
નરસૈંયાને મન આનંદ અતિ ઘણો; પુષ્પ મુકતાફળ લેઇ વધાવે. ધ્યાન ધર.

પદ ૧૪ મું.

શા સુખે સૂતા સંભાર શ્રીનાથને, હાથ તે હરિ વિના કોણ સ્હાયે;
તાત ને માત સુત ભ્રાત ટોળે મળ્યાં, દોહલી વેળા સૌ દૂર જાયે. શા.
ઉંધે મસ્તક હતો ઉગ્ર તપ આચરી, ભક્તિ કીધી ભગવાનકેરી;
અવતરી પાશ બંધાયો માયાતણે, લંપટી લાલચે લીધો ઘેરી. શા.
દિવસે ચોદશ ભમ્યો રાત નિદ્રા વિષે, સ્વપ્નમાં સાંભરે મોટી માયા;
પલક પરવાર નહિં હરિને ભજવાતણો. જ્યાંલગી જીવ સંજોગ કાયા. શા.
ધન ધામે કરી મોહિ રહયો લોભિયા, વેદના વીસરી ગર્ભકેરી;
નાથ ત્રિલોકના હરિ ન સંભારિયા, જ્યારે રાખ્યો તો જઠરામાં ઘેરી. શા.
જાગ્યરે જીવડા વાજ આવ્યો ઘણું, કેટલોએક પ્રતિબોધ દીજે;
નરસૈંના સ્વામિને નિત્ય સંભારતાં, દેહના દુકૃત દૂર કીજે. શા.

પદ ૧૫ મું.

સાધુ સાચે ભજો ચરણ ગોવિંદના, માનવી દેહ તે તત્વ કહિયે;
કૃષ્ણ કહો કૃષ્ણ કહો વળિવળિ કૃષ્ણ કહો, કૃષ્ણ કહેતાં સઉ સૂખ લહિયે. સાધુ.
કૃષ્ણ સેવાતણી અમર ઇચ્છા કરે, મૂઢમતિ માનવી કાંઇ ન જાણે;
કૃષ્ણનું નામ રખે રૂદયથી વીસરે, ધન્યમાં ધન્ય કૃષ્ણજ પ્રમાણે. સાધુ.
જેને જોવા મહામુનિજન વન ભમે, વીઠલો વનમાં ગાયો ચારે;
ભણે નરસૈંયો જે ચતુર નર તે ખરો, અહરનિશ કૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણ ધારે. સાધુ.

પદ ૧૬ મું.

પારકી હૂંશે મહતા કરે પ્રાણિયા, પુણ્ય પાખી સર્વ વાત ખોટી;
કે તેં તો કર્ષણ કોદરા વાવિયા, કયાંથી જમે તું તો દાલ રોટી. પારકી.
કે તેં તો દાન કદી આપ્યું અન્નતણું, કયાંથી દૂહે તું તો ઘેર ઝોટી;
કે તેં તો કથિર સોનારને આપિયું, કયાંથી પેહેરે તું તો કનકટોટી. પારકી.
પુણ્યથી રિદ્ધિ છે પુણ્યથી સિદ્ધી છે, પુણ્યથી પેહેરશો ડગલો ટોટી;
ભણે નરસૈંયો તું પુણ્ય કર પ્રાણિયા, પુણ્યથી પામશે પદવી મોટી. પારકી.

પદ ૧૭ મું.

ધન્યરે ધન્ય મહા પુણ્ય જશોદાતણું, પુત્રભાવે પરિબ્રહ્મ રાજે,
નંદનો નંદ આનંદ થઇ અવતરયા, શેશ બળિભદ્ર સંગે બિરાજે. ધન્યરે.
અમર આહીર અરધાંગ ગોપાંગના, વૃક્ષવેલી સર્વ રૂપીરાણી;
ભક્તિ તે રાધિકા મુક્તિ જશોમતી, વ્રજ વૈકુંઠ તે વેદવાણી. ધન્યરે.
નિગમ વસુદેવજી ગાય ગોપી રૂચા, દેવકી બ્રહ્મવિવાદ કહાવે;
બ્રહ્મા કર લાકડી, વેણુ મહાદેવજી, પંચવદન કરી ગાન ગાવે. ધન્યરે.
ઇંદ્ર અરજુન અહંકાર દુરયોધન, દેવતા સરવે અવતાર લીધો;
ધર્મ તે રાય યુધિષ્ટિર જાણજો, દાસનો દાસ નરસૈંને કીધો. ધન્યરે.

પદ ૧૮ મું.

ઉઠ ઉતાવળો ચાલ્યને વીઠલા, ગોવિંદ ગાયને વચ્છ ધાવે;
જાગને જાદવા જનની જશોદા વદે, કહાન કાં ઘણિ તને નિદ્રા આવે. ઉઠ.
દંતધાવન કરો આળસ પરહરો, રજની તિમિર ગયું પોહો ફાટયું;
કૂરને કરમળો શેંન શીરાવતો, દહિરે દામોદરા થાય ખાટું. ઉઠ.

બારણા બહાર બળિભદ્ર ઉભા રહ્યા, જોરે વહાલા તારી વાટ જોયે;
નરસૈંના સ્વામિનું મૂખડું દીઠડે, માતનું મનડું અતિરે મોહયે. ઉઠ.

પદ ૧૯ મું.

મારા નાથજી મુજને ભક્તિ દેજો સદા, દીન જાણીને સંભાળ લેજો;
ભક્તિ આપી ભલા ભાવથી ભૂધરા, અંતે આવી અહોનીશ રહેજો. મારા.
ભક્તિ કારણ મારો દેહ દુરબળ હજો, દેહકારણ રખે સ્નેહ જાયે;
આજ મનસાથ જદુનાથ જો વીસરે, વળતી વલે મારી કુણ થાયે. મારા.
કર્મ કૂડાં કરી ખાણુ ચારે ભરી, નાસવા નીસરયો નામ બારી;
કૃષ્ણકિરતન વિના જામ જાએ વૃથા, જેમ રહે જુગટે રિદ્ધિ હારી. મારા.
હું ગર્ભ નાના ફરયો નિત્ય ઉજાગરો, નવ ઠર્યો નાથજી શરણ પાખે;
ભવવિષે બુડતાં વાર ને બુમ નહિં, બાંહ્ય ગ્રહી મુજને કોણ રાખે. મારા.
અલ્પ આયુષ્યમાં કલ્પના મનુષ્યને, આજ કીધું વળી કાલ કરવું;
શ્વાસનો શો વિસવાસ નહિં નિમિષનો, આશ અધુરી અને એમ મરવું. મારા.
ઉત્તમ મધ્યમ વરણ તું વીઠલા, પ્રગટ થઇને દરશન પમાડો;
નરસૈંયા રંકને ટંક કરૂણા કરો, દીનબંધુ વળ્યો આંક આડો. મારા.

પદ ૨૦ મું.

ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોટું, બ્રહ્મલોકમાં નાહિંરે;
પુન્ય કરિ અમરાપુરી પામ્યા, અંતે ચોરાસીમાંહીરે. ભૂતળ.
હરિના જન તો મુક્તિ ન માગે, માગે જનમોજન્મ અવતારરે;
નિત્ય સેવા નિત્ય કિરતન ઓછવ, નિરખવા નંદકુમારરે. ભૂતળ.
ભરતખંડ ભૂતળમાં જનમી, જેણે ગોવિંદના ગુણ ગાયારે;
ધન ધનરે એનાં માતપિતાને, સફળ કરી એણે કાયારે. ભૂતળ.
ધન વ્રંદાવન ધન એ લીલા, ધન એ વ્રજના વાસીરે;
અષ્ટમા સિદ્ધિ આંગણિયેરે ઊભી, મુક્તિ છે એમની દાસીરે. ભૂતળ.
એ રસનો સ્વાદ શંકર જાણે, કે જાણે શુક જોગીરે;
કાંઇએક જાણે વ્રજનીરે ગોપી, ભણે નરસૈંયો ભોગીરે. ભૂતળ.

પદ ૨૧ મું.

આંખ અણિયાળિ સઉકો આંજે, આંજ્યામાં ઘણો વેહેરો રે;
જ્યાંલગિ પિયુ પ્રેમે ન બોલાવે, આભરણ સઘળાં ડેરો રે. આંખ ટેક.

મ્હો મચકોડે મોહન ન રીઝે, રૂદયાભ્યંતર જોયરે ;
આવળકેરાં ફુલ અતિ સુંદર, શીશ ન ઘાલે કોયરે. આંખ.
સાચે મને અને સત્યવાદે, સદા શામળિયો રાચેરે ;
નરસૈંયાના સ્વામિનો રસ ઊંડો, ભરિ લેવો ઘટ કાચે રે. આંખ.

પદ ૨૨ મું.

મન માન્યું શામળિયા સાથે, વશ કરિ નેણુની સાને રે ;
બોલ્યું ન ગમે બીજા કોનું, કામણુ કીધાં કહાને રે. મન.
મોરલિ વજાડે જેમ વેધાયે, મૃગનાદ સાંભળિ કાને રે ;
તેમ વેંધાઈ રહ્યું મન મારૂં, ગોવિંદજીને ગાને રે. મન.
જે જે રાગ જેને હોય વલ્લભ, તે રીઝે તેને તાને રે ;
નરસૈંયો રીઝે મન ભીને, હરિરસઅમૃત પાને રે. મન.

પદ ૨૩ મું.

એક ગમે ગોપીનો વાલો, અવર બીજાનું મારે કામ કશું ;
બાપતણા સમ ખાઇને કહુંછું, નંદલાલ વસ્યે ગામ વસ્યૂં. એક.
શામળિયો સુંદર વર સજની, તેને દેખી મારૂ મન વિલસ્યૂં :
એને મુકી જે બિજાને ભજશે, તેનુ કાળે લાળે કરમ ઘસ્યૂં. એક.
છેલછબીલો ને છોગાળો, ગોઠડિયાળો ગુંણભડાર ;
નરસૈંયાનો સ્વામિ શામળિયો, વૈષ્ણવજનકેરો દાતાર. એક.

પદ ૨૪ મું.

તારા દાસના ચરણુની રેણુ મસ્તક ધરૂં, જેથકી કોટિ કલ્યાણ પામું ;
નિરખતાં નેહશું નેત્ર અમૃત ઠરે, ભવતણાં પાપ તે ક્ષણુમાં વામું. ટેક.
ભક્તને ભેટતાં કિલ્વિષ નવ રહે, જ્ઞાનદીપકથકી તિમિર નાસે ;
ધન્ય ધન્ય ભાગ્ય જે સાધુસંગત કરે, કૃષ્ણુ કિર્તનથકી કૃષ્ણુ ભાસે. તારા.
એક ક્ષણુવાર જે સંતસંગત કરે, ધન્ય ઘડિ જંતુની તેજ જાણો ;
ભણે નરસૈંયો ભવસાગર બૂડતાં, હરિજન નાવ નિશ્ચે પ્રમાણો. તારા.

પદ ૨૫ મું.

ગિરિ તલાટિને કુંડ દામોદર, ત્યાં મેહેતોજી નહાવા જાય ;
ઢેઢ વરણુમાં દઢ હરિભક્તી, તે પ્રેમ ધરિને લાગ્યા પાય. ગિરિ.

કર જોડીને પ્રાર્થના કીધી, વિનતિતણાં બહુ વધાંરે વચંન ;
મહાંતપુરૂષ અમારિ અરજ એટલી, અમારે આંગણે કરોરે કિરતંન. ગિરિ.
પ્રેમ પદારથ અમો પામિયે, વામિયે જન્મમરણજંજાળ ;
કર જોડતામાં કરૂણા ઉપજી, મેહેતોજી વૈષ્ણવ પરમદયાળ. ગિરિ.
પક્ષાપક્ષી ત્યાં નહિ પરમેશ્વર, સમદૃષ્ટીને સર્વ સમાન ;
ગૌમૂત્ર તુળસીવૃક્ષ લીપજો, એવું વૈષ્ણવે આપ્યું વાક્યદાન. ગિરિ.
મેહેતાજી નીશાયે આવ્યા, લાવ્યા પ્રસાદ ને કર્યો ઉછવ ;
ભોર થયા લગિ ભજન કીધું, સંતોષ પામ્યા સઉ વૈષ્ણવ. ગિરિ.
ઘેર પધાર્યા હરિ-જશ ગાતા, વાતા તાળ ને શંખ મૃદંગ ,
હસિ હસિ નાગર તાળિયો લેછે, આ શારે બ્રાહ્મણના ઢંગ. ગિરિ.
મૌન ગ્રહીને મેહેતાજી ચાલ્યા, અધવધરાને શો ઉત્તર દેઉં ;
જાગ્યા લોક નરનારી પૂછે, મેહેતાજી તમે એવા શું ? ગિરિ.
નાત ન જાણો ને જાત ન જાણો, ન જાણો કાંઇ વિવેકવિચાર ;
કર જોડીને કહે નરસૈંયો, વૈષ્ણવતણો મને છે આધાર. ગિરિ.

પદ ૨૬ મું.

એવારે અમો એવારે એવા, તમે કહોછો વળિ તેવા રે ;
ભક્તી કરતાં જો ભ્રષ્ટ કહેશો તો, કરશું દામોદરની સેવારે. એવારે.
જેનું મન જે સાથે બંધાણું, પેહેલું હતું ઘર રાતું રે ;
હવે થયુંછે હરિરસ માતું, ઘેર ઘેર હીંડે છે ગાતું રે. એવારે.
સઘળા સાથમાં હું એક ભુંડો, ભુંડાથી વળિ ભુંડો રે ;
તમારે મનમાને તે કહેજો, નેહ લાગ્યો છે મને ઊંડો રે. એવારે.
કર્મ ધરમની વાત છે જેટલી, તે મુજને નવ ભાવે રે ;
સઘળાં પદારથ જેથકિ પામે, મારા પ્રભુનિ તોલે નાવે રે. એવારે.
હળવા કરમનો હું નરસૈંયો, મુજને તો વૈષ્ણવ વહાલા રે ;
હરિજનથી જે અંતર ગણશે, તેના ફોગટ ફેરા ઠાલા રે. એવારે.

પદ ૨૭ મું.

હળવે હળવે હળવે હરજી, મારે મંદિર આવ્યારે;
મોટે મોટે મોટે મેતો, મોતીડે વધાવ્યારે. હળવે.

કીધું કીધું કીધું મુજને, કાંઇક કામણ કીધુંરે;
લીધું લીધું લીધું મારૂં, ચિતડું ચોરી લીધું રે. હળવે.
જાગી જાગી જાગી હું તો, હરિમુખ જોવા જાગીરે;
ભાગી ભાગી ભાગી મારા, ભવની ભાવટ ભાગી. હળવે.
ફુલી ફુલી ફુલી હું તો, હરિમુખ જોઇને ફુલીરે;
ભૂલી ભૂલી ભૂલી મારા, ઘરનો ધંધો ભૂલિ રે. હળવે.
પામી પામી પામી હું તો, મહા પદવીને પામીરે;
મળિયો મળિયો મળિયો મેહેતા, નરસૈંયાનો સ્વામીરે. હળવે.

પદ ૨૮ મું.—દ્રૌપદિની પ્રાર્થના.

દ્વારકાના વાસીરે અવસરે આવજો રે, રાણિ રૂકમણીકેરા કંથ;
દુષ્ટ દુરજોધનરે લાગ્યો મને પીડવા રે, પ્રભુ મારા ચોદશ ન્યાળું તારો પંથ. ટેક.
સોડ તાણીને રે શુંરે સુતો શામળા રે, આળસ મોડીને ઉઠો આજ;
લક્ષ્મિજી તળાંસેરે પાવન તારા પાવલાં રે, અમપર મેહેર કરો મહારાજ. દ્વા.
ગ્રાહનેથકો રે ગજ મૂકાવિયો રે, કીધી તમે સુધન્વાની સહાય;
નરસિંહરૂપે રે હિરણકશ્યપુ હણ્યો રે, પ્રલાહદ ઉગાર્યો લાગ્યો પાય. દ્વા.
છપનકરોડ રે જાદવ તાહરા રે, સાથ બળિભદ્ર સરીખા ભ્રાત;
કાળીનાગ નાથ્યો રે જરાસંધ જીતિયો રે, તે બળ ક્યાં ગયું મારા નાથ. દ્વા.
વસમી વેળામાં રે વહારે ચડો વીઠલા રે, ધન્ય જો તમે છત્રપતી નિરધાર;
અસવારી કરજો રે ગરૂડની ઉપરે રે, નરસૈંયો વિનવે વારંવાર. દ્વા.

પદ ૨૯ મું.

કોણ એ સમાના કામની, દત્તફળિયેલ રામા;
દ્રુપદીની લજ્જા રાખવા, હરિ ઉભાછે સામા. કોણ એ સમાના.
વાલોજી ગયાતા વાડિયે, સર્વે સુંદરી સાથે;
શેલડીની છોઈ ઉતારતાં, છરી બેઠી છે હાથે. કોણ એ સમાના.
માનની મંદિર સિધાવ્યાં, ચીંથરડું રે લેવા;
દ્રુપદીએ ચીર વધેરિયું, હરિને હાથે બંધેવા. કોણ એ સમાના.
ત્રીકમે તેના તાંતણા, લખી રાખ્યાછે લેખે;
નવસેં નવાણું ચિર પૂરિયાં, સઘળી સભારે દેખે. કોણ એ સમાના.
ગરૂડે ચઢીને ગોવિંદ આવિયા, આવ્યા અંતરજામી;
ભક્તઉધારણ ભૂધરો, મેહેતા નરસૈંનો સ્વામી. કોણ એ સમાના.

પદ ૩૦ મું.—સુદામાચરિત્ર.

જદુપતિનાથ તે મિત્ર છે તમતણા, જાઓ વેગે કરી કૃષ્ણપાસે;
પ્રીત પૂરવતણી હેત ધરશે હરી, મનના મનોરથ સફળ થાશે. જદુપતિ.
ઘેર બાળક સહુ દુ:ખ પામે બહુ, અન્ન ને વસ્ત્રથી રહે છે ઉણાં;
નિરધન સરજિયાં પુણ્ય કીધા વિના, કર્મનો દોષ તે આવી પૂણ્યા. જદુપતિ.
જદુપતિ જાદવો ભકિતવશ માધવો, કરશે કરૂણા પ્રભુ દીન જાણી;
ગોમતીસ્નાનથી કોટી અઘ નાસશે, નિરખતાં કૃષ્ણને પ્રેમ આણી. જદુપતિ.
કૃષ્ણને હળિમળિ શીઘ્ર આવો વળી, જાણશે દુ:ખ અંતરજામી;
વિનતિ મનમાં ધરો આળસ પરહરો, સ્હાય થાશે નરસૈંનો સ્વામી. જદુપતિ.

પદ ૩૧ મું.

સાંભળો ભામની કાન ધરિ કામની, કવણ કહાવું હું કૃપણ પાપી;
ત્રિભુવન નાથ તે મહિપતી માધવો, કેમ બોલાય ત્યાં વાત ચાંપી. સાંભળો.
દિવસ ઝાઝા થયા બાળપણને ગયા, નરપતી નવ પ્રિછે પ્રીત જુની;
દુરબળ રંક હું ભિક્ષુક બાપડો, નવલ હું ચોકશી ખોટી ચુની. સાંભળો.
ઉગ્રસેન અક્રુર ઓધવ છે ત્યહાં, બળિભદ્રને અનિરૂદ્ધ પાસે;
કોટી જોદ્ધા જયહાં ઉભો રહીશ કયાં, કોણ આવી મહારો હાથ સ્હાશે. સાંભળો.
જડિત રત્નો મણી કાંતિ ભાસે ઘણી, તિમિર નાવે તેની જયોત પાસે;
ત્યાં કેમ બોલિ શકું વેણ વદતો થકું, ધમણ ધમતો રહું સ્વાસોસ્વાસે. સાંભળો.
મૌન બેસી રહો સુખ દુ:ખ સઉ સહો, ભોગવો કર્મ જે ભાગ્ય ચોટયું;
દુરિજન લોક તે છોને લવતા રહે, નરસૈંના સ્વામિનું બિરદ મોટું. સાંભળો.

પદ ૩૨ મું.

સ્વામિ સાચું કહું બોલવું નવ રહયું, કંથના વચન તે વેદ વાણી;
ભવતણું નાવ તે ભકિત ભૂધરતણી, તેહ હું પ્રીછવું સ્નેહ આણી. સ્વામિ.
નથિ હરિ વેગળા ભક્તિ ભાવે મળ્યા, રાયને રંક તે એક ઘાટે;
લખપતી કોટીધજ મંન નાણે રતી, શક્ર સરિખા ત્યાંહાં નહિરે સાટે. સ્વામિ.
બ્રહ્મણ્ય દેવ દયાળ શ્રીકૃષ્ણજી, નિજ જન જાણિને સુધ્ધ લેશે;
પ્રીતની રીત તે જાય નહિં વીસરી, બાળલીલાતણા ચરિત્ર કહેશે. સ્વામિ.
“નથિ કાંઇ ઓઢવા ભેટ લેઇ જવા, કેમ કરી જાણશે કૃષ્ણ કામી;
દત્ત નથિ આપણું વદન લજામણું, નિરખતાં લાજે નરસૈંનો સ્વામિ.” સ્વામિ.

પદ ૩૪ મું.

વીનંતી પ્રભુ કહું ભેટ લાવી દઉં, પોતિયે તાંદુલ ગાંઠ બાંધો;
જાણશે થોડે ઘણું ભાવ ભોજનતણું, ધન્ય તે કૃષ્ણસું સ્નેહ સાંધો. વીનંતી.
ભિલડિના બોર તે ભાવે આરોગીયાં, જુઠું અન્ન આહિરનું લીધું;
ભક્ત વીદુરની ભાજી ભાવે જમ્યા, ભૂપનું નોતરૂં પાછું કીધું. વીનંતી.
પેરે પેરે પાંડવ કષ્ટ નિવારિયાં, ભક્ત કારણ કંઇ દુષ્ટ તાર્યા;
ઉંચ ને નીચનું એને છે પારખું. પતિત અધર્મિ કઇ કોટી તાર્યા. વીનંતી.
ભક્તિવશ વીઠલો સંત સાથે મળ્યો, સમોવડને નવ ચુકે ટાણે;
સંત સમરે ત્યહાં આવી ઉભો રહે, ભક્તના મનતણો ભાવ જાણે. વીનંતી.
જાઓ વેગે કરી નિરખો મુક્તિપુરી, ધન્ય ધન્ય તારૂણી સ્નેહ ન્યાળો;
નરસૈંના નાથને નિરખો નિશ્ચય કરી, કામનિયે કંથને બાહ્ય ઝાલ્યો. વીનંતી.

પદ ૩૫ મું.

ચાલિયો વાટમાં જ્ઞાનના ઘાટમાં, મિત્ર મોહનતણું નામ લેતો;
ધન્ય એ નાર અવતાર સુફળ કરયો, કૃષ્ણ હે કૃષ્ણ મુખ એમ કહેતો. ચાલિયો.
માગવું મૃત્યુ પ્રમાણ છે પ્રાણિને, લોભ કીજે ત્યાંહાં પ્રીત તૂટે;
કહ્યું મેં અબળા સૂખે બેસી રહો, માંગતાં તો બધો મર્મ છૂટે. ચાલિયો.
માગિયું મેં નથી શું મુખે કહું કથી, ભોગવું કર્મ જે ભાગ્ય લાવ્યો;
શ્રીપતિનાથે મને રંક સરજાવિયો, એમ કરતો દ્વિજ દ્વાર આવ્યો. ચાલિયો.
આવી ઉભો રહયો કંઠ ગદગદ થયો, કોટી સૂરજ શશિ જ્યોત ભાસે;
ઉર દયા આણિને હરિજન જાણીને, પોળિયે જઇ કહ્યું કૃષ્ણ પાસે. ચાલિયો.
મંદિર તેડિયા ચાલીને ભેટીયા, ત્રિવિધિના તાપ તે સર્વ નાઠા;
હેમસિંહાસને લેઇ બેસારિયા, તાણતાં વિપ્રનાં વસ્ત્ર ફાટયાં. ચાલિયો.
તેલ ફૂલેલ મરદન કરાવિયાં, શુદ્ધ ઉપણોદકે સ્નાન કીધું;
કનકની પાવડી ચરણ આગળ ધરી, કૃષ્ણ ચરણોદક શીશ લીધું. ચાલિયો.
પુનિત પિતાંબર પેરવા આપિયું, કનકને થાળે પકવાન દીધાં;
ભાવતાં ભોજન કૃષ્ણ હાથે કરયાં, લીધું આચમનને કાજ સિધ્યાં. ચાલિયો.
કૃષ્ણ પલંગપર પોતે પધરાવિયા, દધિસુતા વાંજણે વાયુ ભરતાં,
સત્યભામાદિક નારી નિરખી રહી, નરસૈંનો નાથ પદસેવ કરતાં ચાલિયો.

પદ ૩૬ મું.

ભાગ્ય જો જો બાઇ કૃપણ ભિક્ષુકતણું, રૂકમણી આદિ સો નારી બોલે;
હળધર ભોગ્ય તે ભોગ પહોંચાડિયા, અજ અમરીપથી અધિક તોલે. ભાગ્ય.

આ કૃપણરૂપ તે પ્રગટિયું ક્યાંથકી, વસ્ત્ર મેલાં દિસે કર્મફુટયો ;
ત્રિગુણને દુર્લભ સેજ રમાતણી, વશ કરી નાયને પાપ છુટયો. ભાગ્ય.
અંગ અતિ કમકમે ભ્રમણ મ્હોડે ધમે, ઉધરસે ને વળી નાક લૂતો;
જો જો કૌતક હરી દેહ દશા ફરી, કૃપણ તે કૃષ્ણને સંગ સૂતો. ભાગ્ય.
મહોડાને ઉઠિયા સ્નાને બેસારિયા, વદન પખાળવા નીર દીધું;
કનકઝારી ભરી શીત જળ આપિયું, કનકકટોરે તે પાણી પીધું. ભાગ્ય.
શ્રીમુખે બોલિયા કહોને બાંધવ તમો, બ્રહ્મચારી કે ગ્રહધર્મ કીધો;
કુશળ છે બાળગોપાળ સહુ તમતણાં, ભાગ્ય મોટું મને ચિત્ત લિધો ભાગ્ય.
ગ્રહસ્થના ધર્મમાં હુંય વળગી રહયો, હુંને મારી વળી ગત્ય ભૂલ્યો;
મીત્ર સુદામાની સુદ્ધ લીધી નહીં, કામની કેફમાં હુંજ ડૂલ્યો. ભાગ્ય.
સાંદીપ ગોરને ઘેર આપણ ભણ્યા.ધન્ય ધન્ય.દિવસ તે સુફળ કહાવ્યો;
એક રેણી રહયા વનવિષે આપણે, સરપણ ભાગતાં મેઘ આવ્યો. ભાગ્ય.
અન્ન લીધાવીના ભુખ્યા બેશી રહયા, ગોરાણીયે આપણી પીડ જાણી;
વીસરી ગયું છે કે વીર તને સાભરે, સાંદીપ ગોરની અચળ વાણી. ભાગ્ય.
ભાભીએ ભેટ જે મોકલી મુજ ભણી, ભાવશું ભાઇ તે લાગે મીઠી;
સંકોચતો ગાંઠડી વિપ્ર આઘી ધરે, નરસૈના સ્વામીરે નજરે દીઠી. ભાગ્ય.

પદ ૩૭ મું.

છપનભોગ જ્યાં કવણ તાંદૂળ ત્યાં, આપતાં ઉર સંકોચ આવે;
જેરે જોઇયે તે આવી મળે કૃષ્ણને, તાંદુળભેટ તે તુચ્છ કહાવે. છપન.
ધાઇ લીધા હરી મૂઠી તાંદુળ ભરી,પ્રેમે આરોગિયા તૃપ્તી પામી; છ.
ઇંદ્ર કુબેરથી અધિક વૈભવ કરયો,રૂકમણી કર ગ્રહયો શીશ નામી. છપન.
એક રહયાં અમો એક બીજા તમો, ભક્તને અઢલક દાન કરતાં;
પ્રેમદાએ પ્રેમના વચન એવાં કહયાં, હાથ સાહયો ત્રીજી મૂઠી ભરતાં છપન.
વીનતાવચન તે વિપ્ર સમજ્યો નહીં, ચાલવા ઘરભણી શીખ માગી;
નરસૈંને નાથે દુરબલપણું ટાળિયું, ભુખના દુ:ખની ભીડ ભાગી. છપન.

પદ ૩૮ મું.

વિપ્ર ચાલ્યો વળી કૃષ્ણ સાથે મળી, ચિત્તમાં શોચી વીચાર કરતો;
આપ્યું તો કાંઇ નહીં ત્રીઠ જાણી નહીં, તેતણો શોચ રૂદીયેજ ધરતો. વીપ્ર.
અષ્ટ મહા સિદ્ધિતણી રૂદ્ધિ નવનીધીતણી, સંપતીમાં રહયો ભોગ માણી;

કામનીકથને હું દ્વારીકાં આવિયો, અમતણી ત્રીકતો નવ જાણી. વીપ્ર.
બાળ ગોપાળ જે વાટ જોતાં હશે, તેહને જોઇ અમો શુંય કહેશું ;
મિત્ર મોહનતણું હેત જ્યારે પૂછશે, કામનીને ઉત્તર કેમ દેશું. વીપ્ર.
એમ ચિંતા કરે નેત્રથી નિર ઝરે, કર્મની વાત મનમાંહિ ધારી ;
નરસૈંનો નાથ તો અતિ ઘણો લોભિયો, પીતાંબરી પણ લીધી ઉતારી. વિપ્ર.

પદ ૩૮ મું.

ધન્ય તું ધન્ય તું રાય રણછોડજી, દીન જાણી મને માન દીધું ;
નાહં મુજ જોગ તે ભોગ પહોંચાડિયા, આજ અમરીપથી અધિક કીધું. ધન્ય.
કનકને આસને મુજને બેસારિયો, રૂકમણી કૃષ્ણનો હાથ સ્હાતાં ;
હેત કરિ કરિ હરી ચરણ તળાંસિયા, ષટરસ ભોજન ખાંતે ખાતાં. ધન્ય.
બાળપણાતણો સ્નેહ નવ વિસરિયો, મિત્ર મોહનતણી પ્રીત સાચી ;
હેતથી હળિમળિ, માન દીધું મને, રંક બેસારીયો કનક માંચી. ધન્ય.
ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણજી સંત સેવા કરી, ધ્યાન ધરતો નિજ દ્વાર આવ્યો.
રત્નજડિત મણી ભવન શોભા ઘણી, દેવ શું દ્વારિકા આંહીં લાવ્યો. ધન્ય.
કનકની ભૂમિ ને રત્નના થાંભલા, અર્કની જોત ઉદ્યોત દીસે ;
ખાનને પાન વીહાર સ્થાનક ઘણાં, કામની નિરખતાં કામ હીસે. ધન્ય.
સમનવ વરસની દીઠિ ત્યાં સુંદરી, નારી નવજોબના બહુ રૂપાળી :
સોળ સણગાર તે અંગ સુંદર ધર્યાં, દેવ વિમાનથી રહ્યા નિહાળી. ધન્ય.
સહસ્ર દાસી મળી, દાસે વીંટી વળી, કામની કંથની પાસ આવી ;
સ્વામિરે સ્વામી હું દાસી છું તમતણી, ચાલો મંદિરવિષે પ્રેમ લાવી. ધન્ય.
ગોમતીસ્નાન કરિ કૃષ્ણજી નિરખિયા, પુણ્ય પ્રગટ થયું પાપ નાઠું ;
તેથકી સ્મૃદ્ધિ આ સકલ તે સાંપડી, મટિ ગયું આપણું ભાગ્ય માઠું. ધન્ય.
કૃષ્ણ કહેતા તે નિજ ધામ પધારિયા, નવલ જોબન થયાં નર ને નારી ;
વિનતી ઉચરતાં રજનિ વીતિ ગઈ, નરસૈંના સ્વામિની પ્રીત ભારી. ધન્ય.

બાળલીલા.

પદ ૧ લું.—રાગ વસંત.

હવે ક્યાં જઇએ શામળીઆ વાહલા, જોર હમારૂં કીધું ;
નાનકડી ગોપીનું ગોરસ, વાટી વાટીને પીધું. હવે ક્યાં.

નાસંતા નહિં છૂટે રે, દૃષ્ટિથકી નહિં ચૂકું ;
ચેરીને લેઇ હું ઘરમાં ઘાલું, બાંધીને આજ મુકું. હવે ક્યાં.
ઓશીયાળો આંગણિએરે ઉભો, અન્યાઇઓ અપાર ;
ભલે મળ્યો મેહેતા નરસૈંયાચો સ્વામી, ભકતતણો દાતાર. હવે ક્યાં.

પદ ૨ જું.

જસોદાજી જમવાને તેડે, નાચંતા હરી આવે રે ;
બોલે મીઠડા બોલડીઆ ને, અંગોઅંગ નચાવેરે. જસોદાજી.
મુખની શોભા શી કહું જાણે, પુનમચંદ બીરાજેરે ;
નેત્રકમળના ચાળા જોઇ જોઇ, મનમથ મનમાં લાજેરે. જસોદાજી.
અંજન બેઉએ નયણે સારયાં, ઉર લટકે ગજમોતીરે ;
તીલકતણી રેખાં અતિ સુંદર, માતા હરખે જોતીરે. જસોદાજી
સ્નેહ જણાવીને પુત્રનો કાંધે, આવીને કોટે વળગ્યોરે ;
લાડકડો અતી લાડ કરે છે, ક્ષણ ના મેહેલું અલગોરે. જસોદાજી.
ખોળે બેસાડીને ભોજન કરતાં, માતા આનંદ પામીરે ;
ભગતવચ્છળ ભૂદરજી મળ્યા, મેહેતા નરસૈંયાચો સ્વામીરે. જસોદાજી.

પદ ૩ જું.

જશોદાજીને ખોળે બેઠા, સુંદર વ્રજનો નાથરે ;
ભોજન કરતાં મેહેતે દીઠા, જેના જુઠડા હાથરે. જસોદાજી.
ભોજન કરી રમવા સંચરયા, જનુનીએ ભીડી બાથરે ;
આભ્રણ સઘળાં એઠાં કીધાં, અંગે વળગ્યો ભાતરે. જસોદાજી
મુખકેરાં મરકલડાં જુવે, ગોપી જનનો સાથરે ;
ભણે નરસૈંયો આનંદ વાધ્યો, ગોવિંદના ગુણ ગાતરે. જસોદાજી.

પદ ૪ થું—રાગ માલવ.

જમો જમોરે નાહાના લાડકડા, માતા જસોદાના બાલકડા.
રાડ ના કીજે સામળીઆ વહાલા, તારી જનુની કરે કાલાવાલા. ટેક.
મધૂરે શે કોળીઓ મેહેલો મુખ માંહી, વાલા હળવે હળવે લીજેરે ;
કહડયાં દૂધ સાકર સંગાથે, એક ઘૂટડે પીજેરે. જમો જમો.

વેણુ વાગે વાલાજી તમારી, બલભદ્રપે મોટી થાયરે;
ભગતશિરોમણી જનુની વાહાલાને, એવે એવે વચને વાયરે. જમો.
કૌતક જોતાં વ્રજની ગોપી, તંન મંન ધંન ત્યાં વારેરે;
નરસૈંયાચા સ્વામીનું મૂખડુ, ફરી ફરી જસોદા ન્યાળેરે. જમો.

પદ ૫ મું.–પ્રભાતિયું.–નાગદમન.

જળકમળ છાંડિ જાને બાળા, સ્વામી અમારો જાગશે;
જાગશે તને મારશે, મને બાળહત્યા લાગશે. જળ. ટેક.
ક્હેરે બાળક તું મારગ ભૂલ્યો, કે તારા વેરીએ વળાવિયો;
નિશ્ચે તારો કાળજ ખુટયો, અહિંયાં તે શીદ આવિયો. જળ.
નથી નાગણ હું મારગ ભૂલ્યો, નથી મારા વેરિયે વળાવિયો;
મથુરા નગરીમાં જુગટું રમતાં, નાગનું શીશ હું હારિયો. જળ.
રંગે રૂડો રૂપે પુરો, દીસતો કોડીલો કોડામણો;
તારી માતાએ કેટલા જનમ્યા, તેમાં તું અળખામણો. જળ.
મારી માતાએ બેહુ જનમ્યા, તેમાં હું નટવર નાહાનડો;
જગાડ તારા નાગને, મારૂં નામ કૃષ્ણ ક્હાનડો. જળ.
લાખ સવાનો મારો હાર આપું, આપુંરે તુજને દોરિયો;
એટલું મારા નાગથી છાનું, આપું તુજને ચોરિયો. જળ.
શું કરૂં નાગણ હાર તારો, શું કરૂં તારો દોરિયો;
શાને કાજે નાગણ તારે, કરવી ઘરમાં ચોરિયો. જળ.
ચરણ ચાપી મૂછ મરડી. નાગણે નાગ જગાવિયો;
ઉઠોને બળવંત કોઇ, બારણે બાળક આવિયો. જળ.
બેઉ બળિયા બાથે વળગિયા, કૃષ્ણે કાળિનાગ નાથિયો;
સહસ્ર ફેણા ફુંફવે જેમ, ગગન ગાજે હાથિયો. જળ.
નાગણ સૌ વિલાપ કરે જે, નાગને બહુ દુ:ખ આપશે;
મથુરાં નગરીમાં લેઇ જશે, પછી નાગનું શીશ કાપશે. જળ.
બેઉ કરજોડીને વીનવે સ્વામી, મુકો અમારા કંથને;
અમે અપરાધિ કાંઈ ન સમજ્યાં, ન ઓળખ્યા ભગવંતને. જળ.
થાળ ભરી સૌ મોતિયે, શ્રીકૃષ્ણનેરે વધાવિયો;
નરસૈંયાના નાથ પાસેથી, નાગણે નાગ છોડાવિયો. જળ.

જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય.

પદ ૧ લું.—પ્રભાતિયાં.

જે ગમે જગતગુરૂદેવ જગદીશને, તે તણો ખરખરો ફોક કરવો;
આપણો ચિંતવ્યો અર્થ કાંઈ નવ સરે, ઉગરે એક ઉદ્વેગ ધરવો. જે ગમે. ટેક.
હું કરૂં હું કરૂં એજ અજ્ઞાનતા, શકટનો ભાર જેમ શ્વાન તાણે;
સૃષ્ટિ મંડાણ છે સર્વ એણીપેરે, જોગી જોગેશ્વરા કોઇક જાણે. જે ગમે.
નીપજે નરથી તો કોઇ ન રહે દુખી, શત્રુ મારીને સૌ મિત્ર રાખે;
રાય ને રંક કોઇ દ્રષ્ટે આવે નહીં, ભવનપર ભવનપર છત્ર દાખે. જે ગમે.
રૂતુલતા પત્ર ફળફુલ આપે યથા, માનવી મૂર્ખ મન વ્યર્થ શોચે;
જેહના ભાગ્યમાં જેહને જે લખ્યું, તેહને તે સમે તેજ પોહોંચે. જે ગમે.
ગ્રંથ ગરબડ કરી વાત ન કરી ખરી, જેહને જે ગમે તેને પૂજે;
મન કર્મ વચનથી આપ માની લહે. સત્ય છે એજ મન એમ સુજે. જે ગમે.
સૂખ સંસારિ મિથ્યા કરી માનજો, કૃષ્ણવિના બિજુ સર્વ કાચું;
જુગલ કરજોડી કરી નરસૈયો એમ કહે, જન્મ પ્રતિજન્મ હરિનેજ જાચું. જે ગમે.

પદ ૨ બીજું.

અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રીહરી, જુજવે રૂપે અનંત ભાસે;
દેહમાં દેવ તું તેજમાં તત્વ તું, શુન્યમાં શબ્દ થઇ વેદ વાસે. અખિલ. ટેક.
પવન તું પાણિ તું ભૂમિ તું ભૂધરા, વૃક્ષ થઈ ફુલી રહ્યો આકાશે;
વિવિધ રચના કરિ અનેક રસ લેવાને, શિવથકી જીવ થયો એજ આશે. અ૦
વેદ તો એમ વદે શ્રૂતિ સૌ શાખ દે, કનકકુંડલવિષે ભેદ ન્હોય;
ઘાટ ઘડિયા પછી નામ રૂપ જુજવાં, અંત્યે તો હેમનું હેમ હોય. અ૦
વૃક્ષમાં બીજ તું બીજમાં વૃક્ષ તું, જોઉં પટંતરો એજ પાસે;
ભણે નરસૈંયો એ મનતણી શી રચના, પ્રીત કરૂં પ્રેમશી પ્રગટ થાશે. અ૦

પદ ૩ જું.

શરિર શોધ્યા વિના સાર નહિં સાંપડે, પંડિતા પાર નહિં પામો પોથે;
તાંદુલા મેલિને તુષને વળગી રહ્યો, ભૂખ નહિ ભાગે એમ ઠાલે થોથે. શરિર ટેક.
રસના સ્વાદમાં સર્વ રૂંધાઇ રહ્યા, વિગતિ ગુરૂજ્ઞાનવિનારે ગુંથે;
વાણી વિલાસમાં વિવિધ વાણિ વડે, પરહરી વસ્તને વલગે ચુંથે. શરિર.
શબ્દ શીખે ખરો સકળ વિદ્યા ભણે, અધ્યાત્મ ઉચરે આવી ઓથે;

પ્રપંચ પિંડમાં રહયો અહંકાર નવ ગયો, આથડયો એમ અનંત કોટે. શરિર.
શોકથા કહે રજનિમાં આથડે, એમ અજ્ઞાનમાં શીશ ઓકે;
ભણે નરસૈંયો જે ભેદ જાણી જુઓ, મેં તો રચી કહયું પદ ચોથે. શરિર.

પદ ૪ થું.

જાગીને જોઉં તો જગત દીસે નહી, ઉંઘમાં અટપટાં ભોગ ભાસે;
ચિત્ત ચૈતન્ય વિલાસ તદ્રૂપ છે. બ્રહ્મ લટકાં કરે બ્રહ્મ પાસે. જાગીને–ટેક.
પંચ મહાભૂત પરિબ્રહ્મ વિષે ઉપન્યાં, અણુઅણુમાહિં રહ્યાંરે વળગી;
ફૂલને ફળ તે તો વૃક્ષનાં જાણવાં, થડથકી ડાળ તે નહિંરે અળગી. જાગીને.
વેદ તો એમ વદે શ્રુતિસ્મૃતિ સાખ્ય દે, કનકકુંડલવિષે ભેદ નોયે;
ઘાટ ઘડયા પછી નામ રૂપ જૂજવાં, અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. જાગીને.
જીવને શીવ તો આપ ઇચ્છાયે થયા. રચી પરપંચ ચૌદ લોક કીધા;
ભણે નરસૈંયો એ તેજ તું તેજ તું, એને સમર્યાથી કંઇ સંત સીધ્યા. જાગીને.

પદ ૫ મું.

જુવાનીને દહાડેરે હરિને જાણ્યા નહિંરે, મોહ્યું પરદાસ સાથે મંન;
કાંઇકને મોહ્યોરે કામનીના કલ્પમાંરે, કાંઇએક જોડવા ધાયો ધંન જુ૦–ટેક.
પચિસને પગાસેરે પરપંચમાં ગયાંરે, દોહિલા આવ્યા સાઠ વર્ષના દંન;
સિતેરને સુધીરે કાંઇ સમજ્યો નહિંરે, પછે આવ્યો સાધન કરવા વંન. જુ.
આંખડીયે ન સુઝેરે ગળે બહુ નાસિકારે, બોલે તેતો સંભળાય નહીં કરણ;
માયા તો ન મુકેરે તુટે નહી તૃષણારે, ઓળખ્યાયા નહી અશરણશરણ જુ.
હાથમાં લાકડીરે ચરણ ચાલે નહિંરે, તુટીને શિથિલ થયું છે તંન;
મુખમાંહી દંતરે એકે દીસે નહિંરે, તોય પાપી ઉદર માગે અન્ન. જુ.
ભાગ્ય જેનું ભલુંરે આ અવસરને ઓળખ્યોરે, તેતો પ્રાણી કેહવાય હરિના જંન;
નરસૈંના સ્વામિનેરે સુખમાં સંભારજોરે, જો હોય પેલા ભવનું પુન્ય. જુ.

પદ ૬ ઠું.

જ્યાંલગી આતમા તત્વ ચીન્યો નહી, ત્યાંલગી સાધના સર્વ જુઠી;
માનુષદેહ તાહરો એમ એળે ગયો, માવઠાંની જેમ વૃષ્ટિ વુઠી. જ્યાંલગી.
શું થયું સ્નાન સેવા ને પુજાથકી, શું થયું ઘેર રહિ દાન દીધે;
શું થયું ધરિ જટા ભસ્મલેપન કરે, શું થયું વાળ લોચન કીધે. જ્યાંલગી.

શું થયું તપ ને તિરથ કીધાથકી, શું થયું માળ ગ્રહી નામ લીધે;
શું થયું તિલક ને તુળસી ધારયાથકી, શું થયું ગંગજળ પાન કીધે. જ્યાંલગી.
શું થયું વેદ વ્યાકરણ વાણી વદે, શું થયું રાગ ને રંગ જાણે;
શું થયું ખટદરશન સેવાથકી, શું થયું વરણના ભેદ આણે. જ્યાંલગી.
એ છે પરપંચ સહુ પેટ ભરવાતણા, આત્મારામ પરિબ્રહ્મ ન જોયો;
ભણે નરસૈંયો કે તત્વદર્શનવિના, રત્નચિંતામણી જનમ ખોયો. જ્યાંલગી.

પદ ૭ મું.—રાગ વેરાવળ.

સુખ દુઃખ મનમાં ન આણિયે, ઘટ સાથે રે ઘડિયાં;
ટાળ્યાં તે કોઇનાં નવ ટળે, રઘુનાથનાં જડિયાં. સુખ દુઃખ—ટેક.
નળ રાજા સરખો નર નહી, જેની દમયંતી રાણી;
અરધે વસ્ત્રે વનમાં ભમ્યાં, ન મળે અન્ન ને પાણી. સુખ દુઃખ.
પાચ પાંડવ સરખા બંધવા, જેને દ્રુપદી રાણી;
બાર વરસ વન ભોગવ્યાં, નયણે નિદ્રા ન આણી. સુખ દુઃખ.
સીતા સરખી સતી નહીં, જેના રામજી સ્વામી;
રાવણ તેને હરી ગયો, સતી મહા—દુખ પામી. સુખ દુઃખ.
રાવણ સરિખો રાજીયો, જેની મંદોદરી રાણી;
દશ મસ્તક છેદાઈ ગયાં, બધી લંકા લુટાણી. સુખ દુઃખ.
હરિચંદ્ર રાય સતવાદિયો, તારાલોચની રાણી;
તેને વિપતિ બહુ પડી, ભર્યાં નિચ ઘેર પાણી. સુખ દુઃખ.
શિવજી સરખા સતા નહી, જેની પારવતી રાણી;
ભોળવાયા ભીલડીથકી, તપમાં ખામી ગણાણી. સુખ દુઃખ.
સર્વ દેવને જયારે ભિડ પડી, સમયા અંતરજામી;
ભાવટ ભાગી ભૂધરે, મેહેતા નરસૈંને સ્વામી. સુખ દુઃખ.

પ્રેમાનંદ ભટ.

આ કવિ ગુજરાતી ભાષામાં સર્વોપરી છે.

ઓખાહરણ.

કડવું ૧ લું.—રાગ રામગ્રી.

શ્રી ગુરૂ ગોવિંદને ચર્ણે લાગુંજી, ગણપતી સારદા વાણી માગુંજી;
અંતર્ગતમાં ઇચ્છા છે ઘણીજી, ભાવે ભાખું કથા હરીતણીજી.
જે સાંભળતાં સુખ થાયેજી, મનની તે ચિંતા જાયેજી;
ચતુર્દશ લોક જેને માનેજી, તેના ગુણ શું લખિયે પાનેજી.

ઢાળ

પાને તે લખ્યા જાય નહીં, શ્રીગણેશના ગુણગ્રામ;
સકળ કારજ સિદ્ધ પામે, મુખે લેતાં નામ.
ગજવદન ગજનાસિકા, વળિ દંત ઉજવળ એક;
આયુધ ફરસી કર ગ્રહી, જેણે હણ્યા અસુર અનેક.
સુદ્ધ બુદ્ધ બે શામછે, સૂત લાભ ને વળી લક્ષ;
સિંદુર અંગે શોભિતૂં, મોદિક અમૃત ભક્ષ.
નીલાંબર પીતાંબર પેહેર્યાં, ચઢે સેવંત્રા સેવ;
મ્હારા પ્રભુજીને પ્રથમ પૂજીએ, જય દુંદાળો દેવ.
ગૌરીનંદન વિશ્વવંદન, ભીડભંજન દેવ;
તેત્રીશ ક્રોડમાં દીપતો, સુરનર કરે તારી સેવ.
સેવું બ્રહ્મતનયા સરસ્વતી, રૂપમનોહર માત;
બ્રહ્મચારિણી ભારતી, તૂં વૈષ્ણવી વિખ્યાત.
શ્વેતવસ્ત્ર ને શ્વેત વપૂ, શ્વેત વાહન હંસ;
વિશ્વંભરી વરદાયિની, કરે કોટી વિઘ્નનો ધ્વંશ.

કરૂણાકટાક્ષી કમળનયની, કમળભૂકન્યાય ;
વેદ કર્મ જટા ઉપનીષદ, ધર્મશાસ્ત્ર ને ન્યાય.
બ્રહ્મવિદ્યા ને યોગવિદ્યા, પુરાણ અષ્ટાદશ ;
ગાનતાન રસાલ તાલ, એ સર્વ તારે વશ.
દુહા ગાથા ને કવિત કથા, છંદભેદ ને નાદ ;
એ તરંગ તારા સરસ્વતી, છે શબ્દના સંવાદ.
ચતુરભુજ ને ચાતુરી, વરણવું તારા ન્યાસ ;
વૈશંપાયન વાલ્મિકી, તુંને માને વેદવ્યાસ.
જૈમિનિ ને સૂત પુરાણિક, તેને કૃપા તારી હવી ;
તેંજ ભટ્ટાચાર્ય કીધો, કાળિદાસ કીધો કવી.
કરૂણાળ તૂં ને દયાળ.તૂં, હૂં કિંકર તારો માય ;
રંક જાણી આપ્ય વાણી, ગ્રંથ પૂરણ થાય.
સહકાર ફળ.વામણો ઇચ્છે, અપંગ તરવા સિંધુ ;
તેમ દાસ તારો હૂં ઇચ્છું છઉં, બાંધવા પદબંધ.

વળણ.

પદબંધ બાંધું કથાકેરો, આખ્યાન ઓખાહરણરે ;
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ માગું, મા કરો ગ્રંથ સંપૂર્ણરે.

કડવું રજું-રાગ રામગ્રી

એણી પેરે બોલ્યા શ્રીશુકદેવજી, બાણાસુરનો ઉતાર્યો અહમેવજી ;
હરે આખ્યા સહસ હાથજી, ચક્રે છેદ્યા તે વૈકુંઠનાથજી.

વળણ.

વૈકુંઠ નાથે હાથ છેદીને, ઉતારયું અભિમાન ;
પરિક્ષિત પુછે શુકદેવને, કહો ઓખાનૂં આખ્યાન.
વ્યાસનંદન વદે વાણી, વર્ણવૂં પૂર્ણાનંદ ;
રસિક કથા ભાગવતતણી, તેમધ્યે દશમસ્કંધ.
શુકદેવ કહે પરિક્ષિતને, સુણ બાસઠમો અધ્યાય ;
આખ્યાન ઓખાહરણનૂં, અનિરૂધ્ધહરણકથાય.
પરબ્રહ્મથી એક પદ્મ પ્રગટયૂં, તેથી પ્રજાકર ;
પ્રજાપતીનો મરીચી, તેનો કસ્યપનામે કુંવર.

તેથી હિરણ્યકશ્યપુ, પ્રહલાદજી, તેથી વૈરોચંન ;
વિરોચનનો બળી બળી, તેનો બાણાસુર રાજંન.
તે શોણિતપુરમાં રાજ કરતો. ઉપન્યો મંન વિચાર :
વર પામૂં ઇશ્વર આરાધું, વશ વરતાવું સંસાર.
તેણે શુક્રાચાર્યને પૂછીયું, લાગી ગુરૂને પાય ;
કહો ગુરૂજી તપ કર્યાનો, શુદ્ધ મને ઉપાય.
શુક્ર બોલ્યા હેત કરીને, સૂણ બાણાસુર રાજાન :
સર્વથકી ઉતમ ઉપાસન, કહૂં પરમનિધાન.
ગંગાતટે જઇ તપ કરો, ઉપાસો મહાદેવ ;
ભોળો શંભુ પ્રસંન્ન થઇ, વર આપશે તતખેવ.
શુક્રનાં વાયક સાંભળી, થયો બાણ મન ઉલ્હાસ ;
તપ કરવાને ચાલિયો, મન ધરીને વિશ્વાસ.
કૌભાંડ નામે મોટો મંત્રી, તેને સોપ્યું પૂર ;
કૈલાસ નિકટે ગંગાતટે, જઇ તપ કરે અસૂર.
આસન વાળી ને લાગી તાળી, જપે ભોળો દૃઢ મંન.
શત વરસ એમ વહી ગયાં, ઉધઇ વળગી તંન.
વૃષા, શીત ને ગ્રીષ્મ વેઠે, ઓઢના અવની ને આભ ;
શ્રવણે સુગ્રીવે માળા ધાલ્યા, મસ્તકે ઉગ્યો ડાભ.
ક્ષુધા તૃષા તજીને બેઠો, અઘોર માંડ્યું તપ ;
માળા ફેરવે મનતણી, જપે જોગેશ્વરનો જપ.
ઇંદ્રે મોકલી અપ્સરા, તપધ્યાન કરવા ભંગ ;
બાણાસુર ચુકે નહીં, પરભવે નહી અનંગ.
વૃષભે ચઢી શિવ આવિયા, ધરી અતીતકેરૂં રૂપ ;
બાણાસુરને બોલાવિયો, ભાવે કરીને ભૂપ.
નેત્ર ઉધાડીને નિરખીયું, ત્યારે દીઠા શંકર જાણ ;
ધરી હરખને ચરણે લાગ્યો, સ્તુતી કરી નિરવાણ.
માગ્ય માગ્યરે મહિપતી, એમ કહે છે ઉમિયાનાથ ;
બાણાસુર કહે નાથજી, મુને આપો સહસ્રજ હાથ.

વળણ.

સહસ હાથ આપો હરજી, ગણો ગણપતી સમાનરે ;
વિપત પડે તો આવજો, એમ, કહી શિવ હવા અંતરધ્યાનરે.

કડવું ૩ જું.—રાગ યમન-કલ્યાણ.

આવ્યા આવ્યા ઉમયા સહિત મહાદેવ, દીઠી દીઠી અસુરતણી ઘણી સેવ.
નયણે નીરખ્યો શ્વાસજ દેહ, દીઠો સુકા કાષ્ટવત તેહ.
તેને લાગી શંભુજીસું તાળી, બાણાસુર બેઠો આસન દઢ વાળી.
એવા એવા તપનો માંડયો અભ્યાસ, માથા ઉપર ફુટી નિકળ્યાં ઘાસ.
એના તપનો નહીં આવ્યો પાર, એમ વર્ષ ગયાં છે એક હજાર.
એવું તપ જોઇને બોલ્યા ત્રિપુરારી, તમે સાંભળો પાર્વતી નારી.
એને તપે ત્રૈલોક બાંધું ડોલે, બાણાસુર તો બોલાવ્યો નવ બોલે.
તમે કહો તો એને વર આપું, ને હૂં સત્ય વચન કરી થાપું.
વળતાં બોલ્યાં પારવતી રાણી, એવા દુષ્ટને નાપો શૂલપાણી.
દૂધ પાઇને ઉછેરોછો સાપ, તેથી તમે પામશો મહા સંતાપ.
પેહેલાં તમે ભસ્માંગદને વરદાન દીધું, વરદાન પામ્યો કારજ એનું સીધ્યું.
વરદાન રાવણાદીકને આપ્યાં, તેણે દુષ્ટે જાનકીનાથ સંતાપ્યા.
તે માટે ઝાઝું શું તમને કહિયે, હાંરે એવા દુષ્ટથી વેગળા રહિયે.
પછે તમને શી શીખામણ દીજે, ભોળા શંભુ રૂડું જાણો તેમ કીજે.
જાઓ નારી પાનીએ બુદ્ધિ તમારી, વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી.
એવું કાહને બોલ્યા તે ભોળોનાથ, દીધો બાણાસુરને શિર હાથ.
ઉઠ ઉઠ પુત્ર તૂં વર માગ્ય, તૂં તો સમાધી તજીને જાગ્ય.
વાણી શંભુની સુણીને જાગ્યો, તેણે શિવજી પાસે વર માગ્યો.
સ્વામી મને સહસ્ત્ર હાથજ આપો; મુજને પુત્ર કરીને થાપો.
એકએક હસ્ત એવો કીજે; હસ્તી સહસ્રતણું બળ દીજે.
અસ્તુ અસ્તુ કહિને શિવે વર આપ્યો, તેને તો પુત્ર કરીને થાપ્યો.
વરદાન લઇને દાનવ ઘેર આવ્યો, તેને બધા નગ્રલોકેરે વધાવ્યો.

વળણ.

વધાવ્યો ત્યાં લોક સરવે, આનંદ ઘણો મન થાયરે;
આવી રાજ બેઠો બાણાસુર, તેને ઉલટ અંગ ન માયરે.

કડવું ૪ થું.—રાગ કેદારો.

વર આપી વળ્યા વિષધારીરે, સહસ્ર ભુજ પામ્યો અહંકારીરે;
બોખારીને કહે પામ્યો હું જયરે, હું તો થયો છું અક્ષયરે.

અભીમાની બોલે એમ ગર્વ વચનરે, પુરવિષે આવ્યો રાજનરે;
સહુને આનંદ વાધ્યો મનરે.

ઢાળ.

પાય લાગે પ્રજા પુરની, આવી મળ્યો પરધાન;
સહસ્ર ભુજ અંબુજ ફૂલ્યાં, તરૂવરને સમાન.
જાણે જગમાં વડડાળ ફુલી, હસ્ત એમ રાજાતણા;
પોહોંચે પોહોંચી જગમગે, જેવી શેશનાગની ફણા.
એકએક હસ્તે સહસ્ર હસ્તિબળ, વસૂધાતળ વશ કીધું;
નાગવર્ગને સ્વર્ગ જીતી, એક ચક્રવે રાજ કીધું.
ચોસઠ દેશને ચારે દિશા, બાણે વરતાવી આણ;
પાયે પૃથ્વીને ધ્રુજાવે, જુધ્ધ જુધ્ધ વદે મુખ વાણ.
મંત્રી સાથે વઢવું માગે, બાથ ભીડીને અંગ;
માતંગ મારે હયને પછાડે, પાડે પરવતશૃંગ.
ભરાવે બાથ ને હાથ ઝાટકે, મુખે ભાખે મેઘસ્વર;
વઢનાર પાખે બાણશરીરે, પ્રગટ્યો પ્રાક્રમજવર.
ગુણ ગાંધ્રવ ને અપ્સરા સાથે, કૈલાસ ગયો રાજાન;
બાણાસુરે શંકરદ્વારે, માંડ્યું સંગીત ગાન;
થેઇ થેઇકાર ધમકાર ઘુઘરના, અબળા પગમાં ઠમઠમતા;
મંદિરમાંથી મહાદેવ નિકળ્યા, રામાની સંગે રમતા.
અસુર ઇશ્વર ને અપ્સરા નાચે, તે ઇંદ્રાદિક જોય;
ચંગ મૃદંગ ને વીણારસના, શબ્દ એકઠા હોય.
મહાદેવજી રસમગ્ન હવા, રાયને થવા તુષ્ટમાન;
બાણાસુરને કહે ઉમિયાવર, માગ્ય માગ્ય વરદાન.
રાય કહે પ્રભુ પ્રથમ તમે, આપ્યા સહસ્ર હસ્ત;
તે ભુજબળ મારૂં કોણે ન ભાગ્યું, મેં જીત્યા લોક સમસ્ત.
સ્વામી બળ આપ્યું તો જોધ્ધો આપો, એ માગવું છે મ્હારે;
તમે વઢો કે વઢનાર આપો, જે મ્હારા મદને ઉતારે
તવ રીસ ચઢી અંતર ઇશ્વરને, તું માગતાં ચુક્યો મૂર્ખ;
તારા ભુજનો ભાર ઉતારશે, ત્રૈલોકપૂજનપુરૂષ.

પુત્રી તારીનો વડસસરો, તે તારા ભુજને હણશે;
થડથી છેદીને કર તારાના, કટકેકટકા કરશે.
તવ બાણાસુરને સુધ હવી, એ તો મેં માંગ્યો શાપ;
કડાકકડાક કટકા થાશે, ત્યારે કેમ ખમાશે અદાપ.
ભૂપ કહે સાંભળિએ સ્વામી, તમ વચન પ્રમાણ;
એટલું માગું આપ કને, આગળથી થાએ જાણ.
શિવ કહે તારી ધરમધજા, આફણિયે ભાગી પડશે;
ત્યારે તો તૂં જાણજે, રિપૂ આવી ગડગડશે.

વળણ.

ગાજશે શત્રૂ કહી વળાવ્યો, નગ્રમાં આવ્યો સોયરે;
આસન બેશી દાહાડી બાણાસુર, ધજા સામું જોયરે.

કડવું ૫ મું.—રાગ બિલાવર.

વળિ વળિ પૂછ્યું પરિક્ષિતરાયજી, શુકદેવજી કહોને કથાયજી;
દેવકન્યા પ્રગટી જેહજી, દૈત્યપુત્રીતણો સંદેહજી.

ઢાળ.

દૈત્યપુત્રી કેમ હવી, શુકદેવજી કહોને સત્ય;
વિસ્તારીને વર્ણવો, ઓખાતણી ઊતપત્ય.
શુકદેવ વળતું બોલિયા, તમે ભલી પુછી વાત;
ઓખાની ઉત્પત્ત ક્યમ હવી, કહું તમને સાક્ષાત.
એકવાર ગિરિ કૈલાસથી, શિવજી તે મધુવન જાય;
ઉમિયાજી ઘેર એકલાં, તેણે વિચારયું મનમાંય.
શિવને દિવસ થાશે ઘણા, નંદી ને ભૃંગી સંગ;
સંતાન મ્હારે કાંઈ નહીં, તેમાટે લ્યોને સંગ.
શિવજી કેહે કરજો પ્રગટ, ઇછાથકી સંતાન;
તપ કરવાને જાઉંછું, ધરવાને હરિનૂં ધ્યાન.
એમ કહીને શંકર ચાલ્યા, આવ્યા તે ગંગાતીર;
દૃઢ આસન વાળીને બેઠા, મનમાં રાખી ધીર.
દિવસ કેટલા વહી ગયા, ને, ચૈત્રમાસ તે આવ્યો;
પરસેવો ઉમિયાને અંગે, થયો તે તો નવ ભાવ્યો.

માર્જન કરવા ઇચ્છા કીધી, મલીન દીઠું અંગ.
સુગંધી તેલ કકડાવિયાં, જલ ઉષ્ણ મૂકયું પ્રસંગ;
પારવતીએ મન વિચાર્યું, મંદિરમાં નથી કોય;
હું પુત્ર એક પ્રગટ કરૂં, જે દ્વાર આગળ જોય.
પછે દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડયું પુત્રનું રૂપરે;
તેના હાથ પગ ને ઘુંટણ, ન્હાની, ટુંકડું અંગસ્વરૂપરે.
ચતુર્ભુજ ને ફાંદ મ્હોટી, મ્હોટું તે મસ્તક સંચરે;
કપોલ ગ્રીવા સુંદર શોભે, વિચિત્ર દીસે અંગ.
તેના વામ કરમાં કમળ આપ્યું, બીજે ફરશો જાણ;
ત્રીજે હાથે જળકમંડળ, દક્ષિણ કરથી પાણ.
બાજુબંધ ને બેરખા, કુંડળ ઘાલ્યાં કર્ણ;
કટીએ શોભે મેખલા ને, ઘુઘરા બાંધ્યા ચરણ.
તેને સરપનું ઉપવીત આપ્યું, મોદિક આપ્યો આહાર;
મુષકનું વાહન આપ્યું, ઉર સેવંત્રાનો હાર.
તેનું ઘૃત સિંદૂરે અંગ ચરચ્યું, કાયા કાંચનની પરિધામ;
પ્રતિહાર કરીને થાપીયો, ગણપતી ધરિયું નામ.
મુખ વચન માતાજી બોલ્યાં, હું માર્જન કરૂં આ વાર;
કોઈ પુરૂષ આવે આંગણે તો, રાખજે ઊભો દ્વાર.
એકલો બાલક બારણે બીશે, વીચારયું મન માત;
એની પાસે જોડ હોય તો, બેઠાં કરે બેઉ વાત.
વામ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડયું કંન્યાસ્વરૂપ;
તેની શોભા શી વરણવું, શુકદેવ કહે સુણ ભૂપ.
તેનું વદન પુનમચંદ્ર સરખું, નેન નિરમળ જાણ;
નાસિકા શુકચાંચ સરખી, દશન બીજ પ્રમાણ.
તેના અધર અતિ ઓપે રાતા, કપોલ ગ્રીવા જેહ;
ભુજદંડ છે ગજસુંઢ સરખા, કુચ બીજોરાં તેહ.
તેની જંઘા જાણે કદલી સરખી, ઉર ઉજ્વળ અંગ;
તેના ચરણ જાણે પદ્મની, કેસરી કટીનો લંક.
કર કંકણ ને મુદ્રિકા, કંઠે પુષ્પનો હાર;
કરણે ઝાલ ઝબુકે, પાયે નેપુરનો ઝમકાર.

મસ્તકે ગુંથી રાખડી, કંઠે મુકતાનો હાર ;
અણુવટ પગે વીછુવા, કટીમેખલા સણગાર.
તેને ચણિયો ચોળી પેહેરાવીયાં, શિર ઘાટડી પરિધામ ;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને. તેનું ઓખા ધરિયું નામ.
તેને ઢીંગલાં ને ટોલડી, કુડલી, કોથળી જેહ ;
પાંચ કોડાં દાબડાં, વેલણુ રમવા આપ્યાં તેહ.
કુંકમ ચંદન ચાંદલો, કાજળ સિંદુર સંગ ;
તેલ તંબોલ ને નાડાછડી, કરી તે પુજા અંગ.

વલણ.

કરી પુજા અંગ સોહિયે, કુંવરી કન્યા જેહરે ;
શુકદેવ કહે પરિક્ષતને, એમ ઓખા પ્રગટી તેહરે.

કડવું ૬ ઠું.–રાગ રામગ્રી.

વળી વળી પુછ્યું પરિક્ષતરાયજી, શુકદેવજી કહોને કથાયજી;
ઉમયાઅંગથી ઉપની જેહજી. દૈત્યપુત્રીતણો સંદેહજી.

ઢાલ.

સંદેહ મ્હારા નમતણો, તે ટાળીયે રૂષિરાય ;
એ માત ભગની દ્વાર.મુકી, રચ્યો કુણ ઉપાય.
ત્યારપુઠે શું થયું, મુને સંભળાવોને એહ ;
વિસ્તારીને વરણુવો, શુકદેવજી સરવે તેહ.
શુકદેવ વળતું બોલીયા, તું સાંભળ રાજકુમાર ;
ઉમયાયે ઓખાની પ્રત્યે, એમ કહ્યું તેણીવાર.
હું મંદિરમાં મારજન કરૂં છું, ત્યાં દીધી શીખામણુ ;
કોઇ પુરૂષ આવે આંગણે તો, કરજે મુજને જાણુ;
એમ કહીને ગયાં ઘરમાં, ઉતારયું ઉષ્ણોદક સાર ;
બાવના ચંદન ઘોળીયાં તે, કનકપાત્રમોઝાર.
વસ્ત્ર આભુષણુ તજીને, ન્હાય છે ઉમયા માત ;
મોકળે કેશે નેત્ર મીચી, બેઠાં છે સાક્ષાત.

રાગ મારૂની દેશી.

રૂપીનારદજી તેણીવાર, હતા બ્રહ્મસભા મોઝાર ;
રૂશીયે મન કરયો વીચાર, હું તો જાઊં ત્યાં નિરધાર.

શિવ ઉમિયાને વઢવાડ, માંહોમાંહી કરાવું રાડ;
એવું વીચારયું રૂષીરાય, જ્યાં ઉમિયાજી બેઠાં ન્હાય.
આવ્યા અંત્રીક્ષથી રૂષિરાય, ત્યારે દીઠી પારવતીએ છાંય;
જાણે પેહેરૂં તે વસ્ત્ર સુવેખે, રખે ઉઘાડું અંગરે દેખે.
તે માટે શીરના કેશ, તેણે ઢાંકયું તે અંગ સુવેશ;
જોઇ રૂશી નારદ સીધાવ્યા, શિવપાસે ગંગાતટે આવ્યા.
આવી બોલ્યા શિવસું વાણી, મ્હારી વાત સુણો શૂલપાણી;
તમે ધરી બેઠા શૂં ધ્યાન, ઘેર પ્રગટયાં છે બે સંતાન.
એવું સાંભળતાં તતકાળ, ઉઠી અંગમાં મ્હોટી જ્વાળ;
એવું કહિને ચાલ્યા છે મુન્ય, મહાદેવ થયા અતિ શૂન્ય.
શિવ ઘરમાં પેસે જ્યારે, પેલે જોદ્ધે વારયા ત્યારે;
ચાલ્યા ચોરટો છે કે ભિખારી, ન્હાવા બુઠાં છે માત અમારી.
શિવ ઘરમાં પેસે જ્યારે, જોદ્ધા અટકાવ્યા ત્યારે;
માહ્યોમાંહી થયો સંગ્રામ, બેમાં કોઇ ન છાંડે ઠામ;
જટા સાહીને નાખ્યા છે ઇશ, મહાદેવને ચડી અતિ રીશ.
ઢીકા પાટુ ને ગડદા સાથ, અન્યોઅન્ય ભીડી બે બાથ;
ધાયા ભુત ભૈરવ વૈતાળ, રણે કોપ્યો ઉમિયાનો બાળ.
ઘણું કોપ્યા શ્રીત્રીપુરારી, ગાજ્યા ગણપતી બહૂ રીસ ધારી;
બેહૂ સરખા છે બળવંત, ઘણું કોપ્યા તે ઉમિયાના કંથ.
કોપ્યા ગણપતી તે બહુ અંગ, સર્વે સૈન્યાનો કીધો ભંગ;
નાઠી સૈન્યા દેખી બળધીશ, કોપ્યા ગણપતી કોપ્યા ઇશ.
એનું રૂપ ભયંકર ભાસે, દેખી મુનિવર નાવે પાસે;
જટા સાહીને નાખ્યા ઇશ, ત્યારે શિવને ચડી અતી રીશ.

રાગ ઢાલ.

જટીલજોગી ને ભસ્મભોગી, દીસતો અવધૂત;
આજ્ઞાવિના અધિકાર ન જાવા, જો હોય પૃથ્વીનો ભૂપ.
વચન એવું સાંભળીને, કોપીયા શિવરાય;
ત્રિશૂલ મારી શિર છેદિયું, જઈ પડયું ચંદ્રરથમાંય.
ઓખા મનમાં ત્રાસ પામી, દેખીને દારૂણ કર્મ;
માતાની પાસે કેહેવા ન ગઇ, નવ લહયો આગળ મર્મ.

મહાદેવ મંદિરમાં ગયા, ઝબકયા તે ઉમયા મંન;
નેત્ર ઉઘાડીને નિરખિયા, શિર કેશે ઢાંકયું તંન.
વસ્ત્ર પેહેરીને થયાં બેઠાં, પૂછીયૂં શિવરાય;
બે બાળક તો બારણે મૂકયાં, કેમ આવ્યા મંદિરમાંય.
શિવ કહે શિર છેદિયું, પેલો પુરૂષ હતો જેહ;
સ્ત્રીહત્યા મેં નવ કરી, જીવતી તો મૂકી તેહ.
એમ કહેતાં ઉમયા પડયાં પૃથ્વી, એ શું કીધું શિવરાય;
અંગથકી ઉત્પન્ન કરયાં, બેઉ બાળક તમારાં થાય.
હમણાં તે મ્હારા પ્રાણ કહાડું, કાં જીવાડો એહ;
શિવ કહે શિર છેદીયૂં, જઇ પડયું પર્વત તેહ.
એક મુરતમાંહી મસ્તક આણી, મેહેલો તે એને અંગ;
નંદી ભૃંગીને મોકલ્યા, જઇ જોયા પર્વતશૃંગ.
મસ્તક તો લાધ્યું નહીં, એક હસ્તી દીઠો વંન;
એકદંતને મહા ઉનમત, જઇ વિડારયૂં તંન.
મસ્તક લઇને આવિયા, શિવ ઉમિયાકેરી પાસ;
મહાદેવે મસ્તક ચ્હોડાયું, વરદાન દીધૂં હાથ.
મ્હારે હાથે દુઃખજ પામ્યો, મુજ પેહેલો પૂજાય;
શુભ કામે સમરણ કરે, તેનું સિદ્ધ કારજ થાય.

વળણ.

વરદાન એવું આપીયું, શિવે તેણે ઠામરે;
પેહેલી પૂજા કરી પોતે, ગજવદન ધરિયું નામરે;

કડવું ૭ મું.-રાગ મારૂ.

ઉમયા આવ્યાં તે મંદિર બાહાર, નવ દીઠી તે ઓખાકુમાર;
બિઠાની કોઠડી હુતી જ્યાંહે, કન્યા નાશીને પેઠી ત્યાંહે;
ઉમયાને ક્રોધ ચડયો અપાર, ઓખાને શાપ દીધો તેણીવાર;
ત્યારપૂઠે તે શું થાય, તેની કહૂં હવે કથાય.

રાગ ઢાલ.

શાપ પુત્રીને હવો, તે સાંભળો કહૂં રાય;
વરસ એક લગણ પુત્રી, રેહેજે લવણનીમાંય.
વચન એવું સાંભળીને, દુઃખ પામી મંન;
લવણમધ્યે કોમળ કાયા, કેમ જાશે વરસ દંન.

ગદગદ કંઠે ઓખા બોલી, દયા કરો મુજ માત;
અપરાધ કિંચિતમાત્ર છે, તેમાં આવડી શી ઘાત.
મેં શાપ તમારો શીશ ચઢાવ્યો, અનુગ્રહ કેમ થાય;
માતા કહે મહિમા વાધશે, તારો મૃત્યુલોકની માંહ્ય.
પછે પારવતીજીએ પ્રેમ આણી, કહ્યો માસજ એક;
વરસ આધે ઉત્તમ કહિયે, ચૈત્રમાસ વિશેક.
તે માસે તે લવણુકેરો, કરે સગ્રહ જેહ ;
પારવતીજી પુત્રીને કેહે, તે દુષ્ટ પામે દેહ.
ચૈત્ર માસે વ્રત અલૂણું, કરે જે સ્ત્રીજંન;
સંસારના સુખ ભોગવે, પામે પુત્ર કળત્ર ને ધંન.
ચૈત્રકેરા દિન ત્રીશે, અંન અલૂણું ખાય;
માતા કહે સત્ય જાણજો, તે સ્વર્ગવાસી થાય.
માતા કહે મહિમા કહૂં, એવો ચૈત્ર નિર્મળ જાણ.
વ્રત કરીને દાન કરવું, લવણકેરૂં જેહ;
આખ્યાન સાંભળે પાતક જાયે, નિરમળ થાયે દેહ.
પાંચ દહાડા પાછલા, વ્રત કરે સ્ત્રી જંન;
કરે ભોજન લવણ પાખે, એક ઉજવળ અન્ન.
હું શાપમોચન તુંજને કહું છું; ઓખાને કહે છે માય;
શ્રી ભગવાનકુળમાં વર થશે, તે ગ્રહશે તારી બાંય.
સરવે દોષ ટળશે તેથકી, સાંભળ ઓખાબાઇ;
સંતોષી એમ એ સરવે કહી, આનંદ પામ્યાં સહી.
પછે ઓખા લવણમાં પેઠી, શાપ મટાડવા કાજ;
શુકદેવ કહે પરીક્ષતને, કહું બાણાસુરનું કાજ.

વલણ.

કથા કહૂં તે સાંભળો, ધરીને એક ધ્યાનરે;
તે પછી શૂં નીપન્યૂં, વિસ્તારૂં રાજાનરે.

કડવું ૮ મું-રાગ વેશાડી.

એક સમે ચંડાળણી, ઉભી રાજદ્વાર;
વાસીદું વાળી કરી, કીધું ઝાકઝમાળ. એક સમે ચંડાળણી. ટેક.

રાજા તે સૂતા ઉઠીયા, અતી પ્રાતુસકાળ;
મુખ આડી સનમાર્જની, રાખીરે ચંડાળ. એક સમે.
તે જોઇ બાણાસુરે પૂછિયું, સઘળો વિસ્તાર;
મુખ આડી સનમાર્જની, કેમ રાખી તેં નાર. એક સમે.
ચંડાલણી કહે રાયજી, સાંભળો મહારાજ;
વાણામાં મુખ કેમ દાખવું, જાણી કીધી મેં લાજ. એક સમે.
રાજા કહે સત્ય બોલ તૂં, નહિંકર દેશુંરે દંડ;
શામાટે આડી ધરી, સનમાર્જની રંડ. એક સમે.
વળતી ચંડાલણી એમ વદે, સાંભળોરે ભૂપાળ;
સાચું બોલૂં છું હું હવે, રખે દેતારે ગાળ. એક સમે.
પ્રાતઃસમે જોવું નહીં, વાંઝીયાનૂં વદંન;
તમારે કાંઇ છોરૂ નથી, સાંભળોને રાજંન. એક સમે.
તે માટે સનમાર્જની, આડી કીધી મેં રાય;
સાચૂં બોલીછું જે ઘટે, તેવો કરજોરે ન્યાય. એક સમે.
રાજાએ સત્ય માન્યું સહી, નવ કીધોરે ક્રોધ;
રાજ મૂકી કૈલાસે ગયો, બાણાસુર જોધ. એક સમે.
તપ કરવા વેગે ગયો, દ્દઢ રાખી વિશ્વાસ;
ધ્યાન ધર્યું મહાદેવનૂં, મુને પુત્રની આશ. એક સમે.

કડવું ૯ મું.—રાગ મારૂ.

તેણે સમે રાણી કહેવારે લાગી, જોઇ રાજાનૂં રૂપ;
બાણુમતી એમ બોલીયા, રાય થયો વૃક્ષસ્વરૂપ
રાય એ વરને શું લાવીયાં, તમારી કોણ આવશે સંગ;
આપત્ય સે નવ લાવીયા, હૂં હૂલાવત ઉછરંગ.
બાણુમતી દુઃખ પામી કહે, બહુ બળતણું શૂં કામ;
સંતાન મ્હારે કાંઇ નથી, શીર વાંઝીયાનૂં નામ.
રાયે રિધસિધ ત્યાગ કીધી, ચાલીયો વનમાંહે;
કૈલાસગિરિએ આવીયો, બેઠા છે શિવજી જ્યાંહે.
તાતને ચરણે લાગીયો, તવ પૂછીયું શિવરાય;
સંતાન મ્હારે કાંઈ નથી, કાંઇ પુત્ર પુત્રી થાય.

ત્યારે પારવતીજી બોલીયાં, મારે પુત્ર એક ગણેશ:
તે તો આપ્યો જાય નહીં, ત્રીલોકનો દેવેશ.
આપત્ય કો આપે નહી, જે પોતાનું સંતાન
તેત્રીશ કોટીએ પૂજા કરી, મૃત્યુલોકમાં માન.
દેવ દૈત્યમાં પ્રીત ન હોયે, પીતા પુત્ર ન થાય;
વચન એવું સાંભળી, મન ઝાંખો થયો છે રાય.
પછે ઉમાએ શિવને કહ્યું, પુત્રી લવણમાં છે જેહ;
તેને ત્રીસ દાડા થયા પૂરા, આપોને પુત્રી તેહ.
ત્યારે પુત્રી કહેવા લાગી, સાંભળો મુજ માત;
કૈલાસે હૂં ક્યારે આવું, સત્ય કહોને વાત.
ફાગણવદ તૃતીયાને દીવસ, તૂં આવજે મુજ પાસ;
ગોર કરીશ જો પુત્રી મ્હારી, તો પુરીશ તારી આશ.
તે ભરયું ભાજન લઇને ચાલ્યો, લવણમધ્ય કુમાર;
માથે ચડાવી થયો મારગ, આવ્યો નગરમોજાર
પછે ભાજન ભાગીને કન્યા કાહાડી, દીઠું તે સુંદર રૂપ;
પંચામૃતે પખાળી કરી, સણગાર સજીયા ભૂપ.
ભાટ ચારણ ગુણ ગાંધ્રવને, ત્યાં આપ્યાં બહુ દાન;
તરીયા તોરણ બાંધીયાં, જાણે પુત્રી પુત્ર સમાન.
ગજે બેસારી નગ્રમધ્યે, ફેરવી લાવ્યો રાય;
વાજીત્ર વાજે અતિ ઘણાં, વળી બંદી જશ બહુ ગાય.
શુકદેવ કહે પરીક્ષત સુણો, પ્હેલી દેવકન્યા રાય;
સંદેહ મનનો ટાળીએ, પછે દૈત્યપુત્રી થાય.
નિત્ય રાજસભામાં બાણ બેસે, ધરે બહુ અભીમાન:
એવું જોઇને બોલ્યો, કૌભાંડ જે પરધાન.
ગર્વ ન કીજે રાયજી, કાંઇ મન વિચારી જોય;
પાંચ દહાડા પુરૂષને, કાંઇ છાયા ફરતી હોય.

વળણ.

છાંયા ફરતી પુરૂષને, સરખી સદા ન હોયરે;
ગર્વ કદી નવ કીજીએ, માનો રાજા સોયરે.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ સામેરી.

બાણાસુર નૃપ ઓચર્યો, દેશું તે કન્યાદાન;
તેને પુણ્યે પામશું, ફળ કોટી યજ્ઞ સમાન.
આકાશ વાણી એમ હવી, સાંભળજે રાય નિરધાર;
પુત્રી ઇચ્છાવરે પરણશે, કારણરૂપ કુમાર.
ત્યારે રાજા વિસ્મય પામ્યો, છે કાંઇ કારણ વાત;
આકાશ વાણી એમ હવી, કાંઈ વરતશે ઉત્પાત.
શુક્રાચાર્યને તેડીયા, પ્રશ્ન પૂછ્યૂં રાય;
આકાશવાણી સુણીને, મને ચિંતા મન બહુ થાય.
જન્મપત્રિકા કરો એહની, અશુભ ગ્રહ જે હોય;
તેને હું કરૂં પાધરા, કર મુઝ ચાલો સોય.
શુક્રાચાર્યજી બોલીયા, એ બળતણું નહિં કામ;
વીચારીને જોને રાજા, મનમાં મોટી હામ.
તે ભવીશ ટાળ્યું નવ ટળે, સહુ કહે જે આડે આક;
નિમિત્ત કો છૂટે નહીં, ત્યાં ગ્રહતણો શો વાક.
જન્મપત્રીકા કરી એહની, સાંભળ રાજકુમાર;
એ કન્યા જો પરણશે, ત્યારે વરતશે હાહાકાર.
મન વીચારી રાજા બોલ્યો, શુક્ર પ્રત્યે એમ;
એ કન્યા નવ પરણાવું, એ વાતનો મારે નેમ.

વળણ.

નિયમ મારે એ વાતનો જે, પરણાવવાનો હું નહીં;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે બાણાને, માળિયે ચડાવિયે સહી.

સાખી.*

એમ કહીને માળીએ, રાખી ઓખાબાઇ રે;
રખવાળો બહુ મુકીયા, સુણો પરીક્ષત રાયરે.

કડવું ૧૧ મું.—રાગ લલિત.

રૂષી કહે સુણ રાય અનુભવી, એક કથા મધ્ય બીજી નવી;
બાણાસુર વર પામીને વળ્યો, તે એકલો મૃગીયાને પળ્યો.

---

* બે પ્રતમાં આ સાખી છે, ને એમાં નથી છતાં આપી છે.

મહાવનમાં ગયો રાય બાણ, સારંગને કર્યો સાવધાન;
મૃગીયાને ગયોરે વનમાં તાત, ઓખા ચિત્રલેહાયે જાણીરે વાત.
ચિત્રલેહાને કહે ઓખાય, ચાલો રાહિયર પુજીયે ઉમિયાય;
ચંદન પાત્ર કુસુમનારે હાર, શ્રીફળ ફોફળ મૂકયાં સાર.
નૈવેદ સર્કરા સાર, પૂજાથાળ ગ્રહી કર નાર;
ઉપહાર લઇને ચાલ્યાં સતી, મનમાં વિરહની થઇ ચટપટી.
ગંગા ન્હાવા ગયાં ઉમયા માત, તે ઓખા ચિત્રલેહાએ જાણી વાત;
સંગાથે લીધી સહસ્ત્રજ સખી, બાંધી આયુધ અબળા અંગરખી.
મદને ઘેલી બંન્નેયોરે જતી, થઇ છે ઉદય ભાયગની રતી;
જઇ પારવતીને લાગ્યા પાય, મસ્તકે કર મૂકયો ઉમિયાય.
લીધું ચરણામૃત અંજળી ભરી, ષોડશોપચારે માની પૂજા કરી;
કુસુમહાર કંઠે ધારતી, અગરધુપે કરી આરતી.
પૂજા કરી ફરી લાગ્યા પાય, વદે દેવી દીકરી વર માગ્ય;
કંન્યા કહે રૂપકંદ્રપ કોડ, એવા વરની માગું જોડ.
ઉમયા કહે માગ્ય બીજી વાર, તોએ તેણે માગ્યો ભરથાર;
ત્રીજીવાર કહ્યું માગ્ય ફરી, આપો સુંદર સ્વામી ઓચરી.
દેવી કહે વરદાન હશે ખરા, જા કન્યા પરણે ત્રણ વરાં;
ઓખા કહે કરમે દઇ હાથ, ત્રણ નાથ તે મહા ઉત્પાત.
મેં પૂજયાં તમને સ્વારથ, એમ પરણું લોકમા હસારથ;
દેવી કહે ટાળૂં સંદેહ, ત્રણવાર પરણીશ તેનો તેહ.
શુભ સ્વામી ઇછે જો તરત, તો જઇ કરજે અલૂણું વરત;
કુંવરી કહે કંથનૂં શૂં જાણ, વ્રત કરયાનું કુણ એધાણ.
દેવી કહે તેની ચિંતા કશી, વૈશાક સુદી દ્વાદશી:
ભોગવશે સ્વામી અંગ તુજતણું, મધ્ય રાત્રે આવશે સ્વપનૂં.
તુજને વેહ ઘણો વ્યાપશે, ચિત્રલેહા આણી આપશે;
ગયાં ઊમયાજી કરૂણા કરી, ઓખા પધારયાં મંદિર ભણી.
મૃગીયા રમીને આવ્યો તાત, પુત્રી વર પામ્યાની જાણી વાત;
ચિંતા ચિતમાં થઇ છે ઉદે, ભયદાવાનળ પ્રગટયો રૂદે.
વિચાર ઉપન્યો અંતર ઘણો, વડસસરો જે પુત્રી તણો;
તે સગાઇ કાંઇએ નહી ગણે, નિશ્ચે મ્હારા ભુજને હણે.

પુત્રી ઘડપણ પાળે શુંય, માટે ઓખાને મારૂં હુંય;
જ્યારે નાશ પામે ઓખારેબાઇ, નહીં વેવાઇ ને નહીરે જમાઇ.
વેવાઇ હોય તો છેદે પાણ, માટે ઓખાને મારૂં નિવારણ;
ભુપતી ક્રોધાતૂરજ થયો, નગ્ન ખડગ ખેંચીને ગયો.
જેમ પુત્રીને મારવા જાય, ત્યાં આવ્યા રૂષિ નારદરાય;
નારદ કહે રાય ખડગ ધરી, કયાં ચાલ્યા તમે ક્રોધજ કરી;
રાજા કહે છે માંડીને વાત, જાઉંછું પુત્રીની કરવા ઘાત;
રૂષી કહે શાંભળ ભૂપાળ, શું કરે પુત્રી ન્હાનૂં બાળ.
તુજને લાગશે સ્ત્રીહત્યાય, માટે કરો એક ઉપાય;
આપણ બાળકને પરણાવીએ કાંય, રાખ્ય કુંવારી પરણાવીશ માંય.
નહીં જમાઈ વેહેવાઈ કોય, પછે તારે શી ચિંતા હોય;
ગયા નારદ એવું કહી, બાણે બાળકી મારી નહીં.
ઢળાવ્યું શીશ દૈત્ય નરેશ, ન્હોય ઘરમાં પવન પ્રવેશ;
દશસહસ્ર મુકયા રખવાળ, મેડી ઊપર ચડાવી બાળ.
પાસે મૂકી બાળ સનેહ, વિધાત્રીનામે ચિત્રલેહા તેહ;
જોઇએ અંન વસ્ત્ર ને પાણી, બાંધી દોરીએ લીએ છે તાણી.
રહી સખી બે મનમાં મોદ, ખાઇ પીઇ કરે હસ્યવિનોદ;
ઉપજે કામ દ્રઢ મન રાખતી, ઘણું દોહેલા દહાડા નાખતી.

વલણ.

નાખતી દિવસ દોહેલા, સાંભળ પરીક્ષત ભૂપરે;
એમ કરતાં ઓખાને આવ્યું, વર વરવાનૂં રૂપરે.

કડવું ૧૨ મું.–રાગ ગોડી.

વર વરવાને જોગ થઇ, પ્રગટયાં તે સ્ત્રીનાં ચેનજી;
ઓખા કહે છે ચિત્રલેહાને, એક વાત સાંભલને બેનરે.
સહિયર શૂંરે કીજે, મારી બેનીરે દાડલા કેમ લીજે.—ટેક.
જમપેં ભૂડૂં મ્હારૂં જોબનીયૂંને, મદપૂરણ મુજ કાયજી;
પિતા તો પ્રીછે નહીં, મારો કુંવારો ભવ કેમ જાયરે. સેયર.
સહુકો સાસરે જાય ને આવે, સહિયરો મુજ સમાણીજી;
હૂં અપરાધવણ ઘણુંરે પિડાણી, આંખે ભરૂં નિત્ય પાણીરે. સેયર.
એરે દુ:ખે હૂં દુબળી, મુને અંન ઉદક નવ ભાવેજી;
આ અવાસરૂપી સુળીરે સેહેવી, નિદ્રા તે કઇપેરે આવેરે? સેયર.

ધન્ય ધન્ય તે કામની, જેણે કંથને કંઠ ગ્રહી રાખ્યોજી;
હું અભાગ્યણીએ પરણ્યા પીયુનો, અધરસુધારસ ન ચાખ્યોરે. સૈયર.
મરજાદા સહીત માટે માણસ, કરે આંખ્યનો અણુસારોજી;
તે સુખ તો મેં સ્વપને ન દીઠું, વ્યર્થ ગયો જનમારોરે. સૈયર.
સ્વામીકેરો સંગ નહીં નારીને, એથી બીજું શું નરતુંજી;
હવે આશા શી પરણ્યાતણી, મારું જોબન જાએ ઝરતુંરે. સૈયર.
બીજી વાત રૂચે નહિં, ભરથાર ભોગમાં મગ્નજી;
ઈહાં વર આવે તો તરત વરૂં, નવ પુછું જોશીને લગ્નરે. સૈયર.
વચન રસીક કેહેતાં કરૂણાભેર, આવે લટકતી ચાલેજી;
પ્રેમકટાક્ષે પીયુને બોલાવે, તે રૂદીયાભીતર સાલેરે. સૈયર.
મરકડલે મુખે ને મધુરે વચને, મરજાદા મન આણીજી;
શાકપાક મેં પીયુને ન પીરસ્યાં, આઘો પાલવ તાણીરે. સૈયર.
એવાં સુખ મેં નયણે ન દીઠા, મારું કર્મ અતી કઠોરજી;
જનમ મારો એળે ગયો, જેમ વગડાનું ઢોરરે. સૈયર.
જળવીના જેવું માનસરોવર, ચંદ્રવિના નીશા જેવીજી;
એમ કંથવિનાની કામની, હું અભાગ્યણી તેવીરે. સૈયર.
અરણ્યમાં જેમ વેલી ફુલી, ત્યાં નહીં ભોગી ભમરજી,
તેમ વપૂવેલી જોબન ફુલ્યું, ન મળ્યો ભોગી વરરે; સૈયર.
જળવિના જેવી વેલડી, લવણવિના જેમ અન્નજી;
ભરથારવિના જે ભામની, તેને ઠાલલા નાખવા દંનરે. સૈયર.
એ સુખ મિથ્યા ગણું છું, હું તો લેવાઇ માહારે પાપેજી;
આ બંધોગીરી કરમે કીધી, સુળિયે ચઢાવી બાપેરે. સૈયર.
અકળ ગત્ય છે ગોવિંદજીની, શું નિપજશે એનીજી;
ગોવિંદજીનું ગમતુંરે થાશે, મનડું મ્હારું રહે નહીંરે. સૈયર.

વલણ.

મન મ્હારું રહે નહીં, વિરહવન્હી થયો ઉદેરે ;
એમ વલવલતી ઓખાને દેખિ, ચિત્રલેહા વાણી વદેરે.

કડવું ૧૩ મું.–રાગ મેવાડાની દેશી.

શીખામણ દે છે ચિત્રલેહા જો, તું ગો સાંભળ બાળસનેહા જો ;
એમ ઉંકરવાદી ન કીજે જો, બાઇ બગિયા બાપથી બ્હીજે જો.

એવું નીચ સમજવું તારૂંજો, આપણુ મ્હોટા બાપાપના છોરૂંજો;
એમ લોછન લાગે કુળમાંજો, પ્રતિષ્ઠા જાએ એક પળમાંજો.
કીજે કહ્યું હોય જે તાતેજો, નવ જઈએ બીજી વાટેજો;
હું તો રહિ છું રક્ષાસારૂંજો, એની તું માણુસ નહીં વારૂંજો.
મેં ન થયું તારૂં રક્ષણુંજો, બાઈ તુજમાં પ્રગટયું અપલક્ષણુંજો;
તુંમાં કામકટકદલ પ્રગટયુંજો, હવે મારે રેહવું નથી ઘટતુંજો.
જોને રાય બાણાસુર જાણેજો, અંત આપણુ એનો આણેજો;
મંત્રી દુખદાયક છે વળતીજો, હું તો ભુંડી કેહેવાઊં તુજ મળતીજો;
મ્હારા સમ જો તું કરે મન વ્યગ્રજો, એમ સ્વામી ન પામીએ શીઘ્રજો.
થાકે ડગલાં ન ભરીયે લાંબાંજો, ઉતાવળે ન પાકે આંબાજો;
હું પ્રીછી કામનું કારણુંજો, એની રાખ્ય હઇયામાં ધરણુંજો;
પિયુને મળવું કોને નથી ગમતુંજો, સહુને જોબન હીંડે છે દમતુંજો.
તું ભર સાને અકલ નથી ચઢીજો, કારાગ્રહમાં તે ક્યાંથી કઢીજો;
મારી ઓખાબાઇ સલૂણા જો, તમે વ્રત કરોને અલૂણા જો.
આવ્યો ચૈત્ર માસ એમ કરતાં જો, પછે ઓખાજી વ્રત આચરતાંજો;
અલવણુ અંન જમી દિન ખુવે જો, દીપક બળે ને ભૂમીએ સુવેજો.
માત ઉમયાને આરાધે જો, દેહ દમન કરે મન વાધેજો;
થયું પૂરણુ વ્રત એક માસે જો, કોણ જાણે એકાંત આવાસે જો;

વલણ.

અવાસ એક સ્થંભ વિષે, વ્રત કીધૂં ઓખાયરે;
થયો સ્વપ્નસંજોગ સ્વામીનો, તે ભટ પ્રેમાનંદ ગાયરે.

કડવું ૧૪ મું—રાગ કેદારો.

નાથ વિના હૂં એકલી, કેમ કરીને રેહેવાય;
કામજવર પ્રગટ થયો, જવાળા કેમરે સેહેવાય. નાથ વિના ટેક..
માતપિતા વેરી થયાં, જેણે દુખમાં નાખી;
વાંક વિના વીપત ઘણી, આ શૂલીએ રાખી. નાથ વિના.
મારો હરખ રહયો હઇડા વિષે, રંડાપો વળગ્યો;
કંથવિજોગ છે દોહેલો, પ્રાણુજીવન અળગો. નાથ વિના.
સણુગાર સજીને હું શું કરૂં, દેખાડું કોને?
સેજ બિછાવી સ્વામી વિના, જોઊં કોના મ્હોને. નાથ વિના.

ઉજડ વનમાં હું રહું, નહીં કોને જોઉં;
તસ્કરની જેમ માતને, કોઠીમાં સેવૂં. નાથ વિના.
મારી દિનદિન કાયા દૂબળી, સહિયર શું કરીયે;
કંથવિજોગ છે દોહેલો, ફાટીને મરીયે. નાથ વિના.
હોએ સૂખ ઘણું પીયર વિષે, તોએ ઓછું આવે;
ભાઇભોજાઇ મેણાં દીયે, નઠારી કહાવે. નાથ વિના.
કોનેરે પીઉ મેં પરજાળ્યો, પેલા ભવનીરે માંહે;
તે દૈવે મુને દંડ દિધો, આવી આ ભવમાહે. નાથ વિના.
રાત વેરણ થઇ માહારી, નહીં વ્હાણું વાએ;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ જો મળે, તો સુખડૂં થાએ. નાથ વિના.

કડવું ૧૫ મું.—રાગ કેદારો.

શુકદેવજી વાણી વદે, ઓખા ભરી છે પૂરણ મદે;
વૈશાખ સુદી દ્વાદશ હૂતી, સ્વામી સ્વામી કરતી સૂતી.
સુખે નિદ્રા કરે છે બાળ, તન તપ્ત ઉઠે વ્રેહજ્વાળ;
વ્રેહની જવાળાનો તાપ ન સમે, ઘણા દોહેલા દિવસ નિગમે.
સમયસંજોગ સૂર્યને અસ્તે, કુચમરદન કરેછે સ્વહસ્તે;
અધર કરડે ચુંબન દે ઘેલી, બેઉ ચરણ રૂદેપર મ્હેલી.
લથડતી આવે હીંડી, ચિત્રલેહાને પાડે ભુજ ભીડી;
સુતાં સજ્જાંએ આકઠાં વળગી, સહિઅરને ન કરે અળગી.
પર્યંક પ્રેમદા રમે, એમ આળે નિશા નિરગમે;
કાંઇ લખીત વાત છે ભાવી, જુગમ કામનીને નિદ્રા આવી.
ઓખા ઉંઘમાં ન જાણતી હૂતી, સખીની સેજે જઇને સૂતી;
તેને થાવા ન દે ઉદ્રરાંટી, અન્યોઅન્ય ભરાવે આંટી.
સુતી સ્વામી સ્વામી કરતાં, થાવા લાગ્યાં સ્વપ્નાંતર ત્યાં;
થઇ સ્વપને ઓખા આનંદી, વર મળ્યો છે પ્રેમતો ફંદી.
મંડપ મનુષે ભરાયો અચઆમી, દીઠી નોતમ ચોરી રચી;
એક સ્વામી તે રૂપે રસાળો તેની સાથે બન્યો હથેવાળો.
ચાર મંગળ ફેરા ફરીયાં, કંસારના ભોજન કરીયાં;
દાસી ગીત ગાયેછે વરણી, ઓખા પીયુજીશું ઉઠી પરણી.

લાયક સ્તંભ પોતાની મેડી, ત્યાં પિયુજીને લાવ્યાં તેડી ;
પિળી પાઘ ને વાગો લાલ, શીર તોરો છે ફૂલ ગુલાલ.
શોભે ભૂષણ તે નવરંગ, હાથે મીંઢળ શોભે અંગ ;
એઠાં શૈયાએ શામા ને સ્વામી, એવું સ્વપ્ન તે પ્રેમદા પામી.
વાધ્યો વામાને સ્નેહનો રોગ, સ્વપ્ને પામી સુખ સંભોગ;
નાથ બોલાવે કરી આદર, પ્હોંતી શામાની સાદર.
રતીસંગ્રામ કરે છે નિઃશંક, ગૃહી અધરે દેતી ડંખ ;
ત્રુટયો હાર વછુટી મેખલા, રમે રતી સુખ આસનકળા.
સ્વપને નારીને મળીઓ નૃપ, કન્યા ખલીત થઇ કંદ્રપ ;
ભાગી નાખ્યો તે ભોગનો ભેદ, ઉપન્યો અમૃત પરસ્વેદ.
મધૂરી બોલે જંતરણી, એમ મ્હોડે વાત અંતરની ;
સ્વપનામાં રજની જાગે, તે તો કન્યાને રૂડું લાગે.
મનમાંહી તે મન ગયું પેશી, ખાવું ખાધું તે એકઠાં બેશી ;
બિડી અરધી કરડી નાથે, આપી ઓખાજીને હાથે.
ખાતાં મુખ મરડયું બિડી ખોટી, પિઉને રીસ ચડી પ્રિત ખોટી.
અનીરૂદ્ધ વિમાસે મન, ચિત ભાગ્યું વિચાર ઉતપંન.
કહે મુજ કુલ ખોઈ લાજ, રખે જાણે શ્રી મહારાજ ;
હું તો થઇ ગયો કામી અંધ, પરનારી સાથે શો સંબંધ.
એમ વિચારે ભરથાર, વિરહાતુર બાણકુમાર ;
પતીને જોઇ મોહજ પામી, પછે વિરહની વેદના વામી.
બિડી પાનની અડધી કરડી, ખાધી મન વિના મુખ મરડી ;
ભરથારને ભ્રાંતજ આવી, સેજેથી નાથ ગયો રીસાવી.

વલણ.

રીસાવી ગયો રમણકરતા, સ્વપ્નાંતરની વાતરે ;
ઓચિંતી ઉઠી ઓખા જાગી, સાચે માંડયો આંસુપાતરે.

કડવું ૧૬ સું.*—રાગ સામેરીની સાખી.

સામેરી સજન વળાવિયો, વાલી વેલૂં માંહે ;
હું ન મરજી વાદળી, પિઉને પલ પલ કરતી છાંયરે.

---

* જુદી જુદી ચાર પ્રતોમાં આ સાખીઓ જોવામાં આવી; તોપણ એ પ્રેમાનંદનીજ રચેલી હશે એમ ખાતરીથી કહી શકાય નહિ.

સાહેલી સાગર ઉલટયો, રતન તણાયાં જાય;
કરમહીણો ભરે મુઠડી, તેના શંખલે હાથ ભરાયરે.
સેજે સુતાં સ્વપનો ભયો, પિયા ગૃહી મોરી બાંહે;
ઓચિંતાં ઝબકી ગઇ, પીયા ન દેખું ત્યાંહેરે.
સુણી ત્યારે પિયું સાંભરે, જાગું તો પિયુ જાય;
રેન કે સ્વપનાંતરે, ક્યું જિઊં મોરી માય.
સ્વપનામેં પિઊ આવીયા, ઉંઘે લાગો ઘાય;
બલિહારી એ સ્વપનાકીરે, મત સ્વપના હો જાયરે.
સ્વપનાને તોરા કહા કીયા, મત જગાવે મોય;
જો મેરા પિયા ના મીલે, તો મેં મરૂંગી સોયરે.

રાગ સામેરી.

જાગી જાગીરે રામા રસભરી, તપાસે સેજલડી ફરીફરીરે.—રામા રસ. ટેક.
ઉઠીને સજ્જાપર બેઠી, વિચારવિષે પેઠીરે;
ચતુરાં ચક્ષુને ચોળીને જોતી, પછે નેત્રે નિર ભરી રોતીરે. રામા રસ.
ભુજ દઇને લલાટેરે બેઠી, વિરહભરી છે બાળીરે;
થરથર ધ્રુજે ને કાંઇ નવ સુઝે, રૂવે છે આંસુડાં ઢાળીરે. રામા રસ.
મુખે કરડે છે આંગળી, મેં વણસાડયું થોડાને કાજેરે;
મેં મુઇ મોહોડું મચકોડયૂં, બિડી ન ખાધી તે દાઝેરે. રામા રસ.
લડપડતી ચાલે ને પાલવ ઝાલે, ભમર ભોળી ભાળેરે;
કરે સ્વામીને સાદ સંભારી, નેણે તે આંસુડા ઢાળેરે. રામા રસ.
ધબધબ થઇ નારી, તપાસી બારી, દિઠી તે ભોગળ બીડીરે;
જોઇ ચારે ખુણે, ને મસ્તક ધુણે, વિલપે વિજોગની પીડીરે. રામા રસ.
કરે કાલાવાલા, મનોરથ ઠાલા, ઠણઠણતી દે છે સમરે;
તમારે હસવું, મ્હારે રોઇ મરવું, ધીરજ રાખું કયમરે. રામા રસ.
આપી સંભોગસુખ, પછી દેવું દુખ, મારી નિરબળ કરમની રેખારે;
અતીશે મં તાંણો, દયા મન આણો, તમને બાપના સમ વો દેખારે. રામા રસ.
જુઓ પ્રીત તપાસી, હું છું દાસી, દંડ દ્યો અપરાધ સારૂરે;
કરો સ્નેહ, કે વ્હાલા તજું દેહ, અતી ઘણું તે નહીં વારૂરે. રામા રસ.
બિરબિટ માંડો, ને ખટપટ છાંડો, ન બોલો તો કંઠ નાખું વાહાડીરે;
બીડી માટે, શયાં મન ખાટાં, કહોતો મુખના તંબોળ લણી કહાડીરે. રામા રસ.

અરે નાથજી ન જઇએ છાંડે, રાડ તે ફ્રોગટ ક્રાંસુરે;
અબોધર ન આવે દયા, દેખી મારી આંખડીએ આંસુરે. રાખો રસ.
અનેક ઉપાય કીધા કન્યાએ, ન બોલ્યો નાથ આશા ભાગીરે;
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ, થઇ ગતિમંદ, પછે ઓખા તે રોવા લાગીરે. રાખો રસ.

કડવું ૧૭મું.—રાગ રસિક મલ્હાર.

મારો પીઉ પરદેશી થઇ રહ્યો, રિસાવ્યો ભરથાર;
રતન આવ્યું તું હાથમાં, રાખી ન શકી આણીવારરે. મારો.
હવે દોષ દેવો શો કરમને, હાસ્યમાં થયું કલ્પાંત;
મેં તો મરકલડે મુખ ફેરવ્યું, મારા નાથને પડી છે ભ્રાંતરે. મારો.
હવે વેહેલા પધારોને નાથજી, મ્હારૂં હૃદય ફાટીરે જાય;
સુખ સાગર વહી ચાલીયો, જોબન તણાયૂ જાયરે. મારો.
વ્યાકુળ મન કન્યાતણું, કેશ છુટા છે ચારે દીશ;
હાથ ઘસે કલપાંત કરે, હવે શું થાશે જગદીશ. મારો.
પેલે ભવે કર્મ શા કરયાં, પામી મતી વિજોગની જવાળ?
હુંશ રહી હઇડા વિષે, રંગમાં ડશીયોરે વ્યાળ. મારો.
ચોદિશા ભાળે ભામની, ઓચિંતા દ્યો દરશન;
ઉઠે બેસે અવની પડે, જેમ જળ વિના તલપે મીન. મારો.
એમ રૂદન કરે સુંદરી, જાગી ચિત્રલેહા તતકાળ;
તેણે રૂદીયા સાથે ચાંપીને, ચુંબન દીધું ગાલ. મારો.
તાત તારો જો જાણશે, આપણુ બેનો આણશે અંત;
સાચું કહે ને મારી બેનડી, તેં શું દીઠું સ્વપન. મારો.

વલણ.

ઓખા કહે સુણ બેનડી, મુને ભાવ ન લગારરે;
ભટ પ્રેમાનંદ એમ કહે, પ્રાણ લાવતા શી વારરે.

કડવું ૧૮ મું.—રાગ વેરાડી.

આશા ભંગ થઇ ભામીની, રૂવે સ્તુતિ કરે સ્વામીની;
ચિત્રલેહા ભણી તે ગઈ, ઉઠ બેનિ તું શું સુઇ રહી.
છે ચતુર કોભાંડ-કુમારી, પુછે વાત સકળ વિસ્તારી;
ચિત્રલેહા કહે શુણ બાળી, કેમ રૂવે છે આંસુડાં ઢાળી.
જાગી સૈયર બેબાકૂળી, કેમ રૂવે છે કન્યા વ્યાકૂળી;
આવડી ઓખા શાને કાંપી, શકે આંચરે તુજને ચાંપી.

મારિ મીઠી તું રહે છાની, તને રક્ષા કરે રે ભવાની;
કહે બેનિ તને શું હતું, સ્વપ્નામાં દિઠું કાંઈ નઠું ?
ઓખા કહેછે કરમે દેઈ હાથ, થોડાસારૂં હુલ્યો મેં નાથ;
હસતાં રમતાં ચડિ ગયો ક્રોધ, ફોગટ ફાંસ થયો વિરોધ.
કર દીધો ને ઘર નિહાળિયે, છે તો આટલામાં પિયુ માળિયે;
ચિત્રલેખા કહે ઘેલી થઇ, દેવે અહિયાં આવાગે નહીં
આવિ ન શકે પ્રાણી પંખના, એ તો સ્વપ્નાની ઝંખના;
પીયુ પીયુ કરતા તું સુતી, માટે સ્વપ્નામાં દીઠો પતી.
સ્વપ્ને નિર્ધન પામે ધન, સ્વપ્ને વંઝા પ્રસવે તન;
જાગે ને ઠાલો ઉછરંગ, સ્વપ્ન મૃગજળના તરંગ.
ઇંદ્રજાળની જેવી વસ્ત, અહિયે ને ઠાલો હસ્ત;
લભ્ય ન થાય દીઠું સ્વપ્ને, દર્પણ રૂપ ન આવે કને.
ગાંધર્વ નગર ને ગગનકુસુમ, ભોગ અસ્થિર સ્વપ્નના તેમ;
નિદ્રાવશ મન ક્યાંહી ભમે, સ્વપ્ન સુખ નહિ સાચું ક્યમે.
ચિત્રલેખાયે દીધિ હારણુ, સખી ઓખાને આપે ધારણુ;
કુંવરીનું મનાવા મન, કીધો દીપક ફેરવ્યો ભવન.
તપાસ્યું માળિયું ચારે પાસ, પડિ ઓખા થઇને નિરાશ;
વાધિ વિરહતણી વેદના, મુર્છાગત થઈ અચેતના.
ચિત્રલેખાએ બેઠી કરી, રૂદયે ચાંપી બે ભુજ ભરી;
કામવશથકી મન લાજતું, વિરહતપ છે તન દાઝતું.
છાંટી સખિયે પાયું નીર, વિરહે વ્યાકુલ સ્વેદ શરીર;
ચિત્રલેખા કહે સૂણુ સતી, સાવધાન થા લાવું પતી.
કેમ વિસર્યું ઉમાનું વચન, સ્વપ્ને વરશો સ્વામીન;
ઓખા કહે મને સ્મરણ થઇ, આણી આપ પ્રભુને અહીં.
વિધાત્રી કહે શું તેનું નામ, સ્વપ્ને સ્વામીનૂં કોણું ગામ;
કોણુ જાત પિતાને માત, લઈ આવું કહે માંડિ વાત.
ઓખા કહે કરમે દઇ ભૂજ, વારે વારે શું પૂછે મુઢ;
મન મળવા રહ્યું ટમટમી, તેનું રૂપ અંતરે રહ્યું રમી.
ઓખા કહે હું તો ઘેલી થઈ, નામ ઠામ પૂછાયું નહીં;
નાત જાત ને માત પિતાય, પ્રીછિ નહિ જે પ્રથમ પુછાય.

રૂપ કળા મને મન ગમી, તે સ્વરૂપ રહ્યું ચિત્ત રમી;
જાઈ તે નાથે મિથ્યા મને દમી, સુખસુરજ ગયો આથમી.
નિશા નહિ જાયે નિર્ગમી, મળવા મનડું રહ્યું ટમટમી;
વિરહદુઃખ ન રહેવાય ખમી, લાવ નાથને ચરણે નમી.
સખી કહે કરમે દેઇ હાથ, તું માંડી કહે બધી વાત;
મિથ્યા વાત કહેછે મને, નામ ઠામ વિના લાવું કેને.
તું કાંઇએક આશરો વદ, તારા સ્વામીને લાવું સદ;
ઓખા કહેછે બાળપંપાળ, આવે તો ઓળખું તતકાળ.
ઘણું રૂપ સબળ છે સારૂં, તેણે ચિત્તડું ચોર્યું છે મારૂં;
લાવ સખિ શીઘ્ર તેહને, નહિ તો પાડું મારા દેહને.
સ્વામિ વીના તો જીવવું વૃથા, માટે પિંડ પાડું સર્વથા.

વલણ.

પિંડ હું પાડું સર્વથા, આજ ન આવે સ્વામીરે;
ચિત્રલેહા રૂપ ચીતરે, કાગળમાં બહુ કામીરે.

કડવું ૧૯ મું.—રાગ નટની દેશી.

કાગળ રંગ લિયોરે વિધાત્રી, ભાતભાતના ચિતરે સ્વરૂપ;
સ્વરગના સુર પાતાલના પન્નગ, લખીયા તે ભૂમીના ભૂપ. કાગળ.
વાયુવરણ ને પાવક લખીયા, જક્ષરાય ને જંમ;
ઓખા કહે તૂં લઘુને મૂકીને, વૃદ્ધને દેખાડે છે કયમ. કાગળ.
ગણેશઇશ ને અંબુઇશ લખીયા, લખીયા તે સેનાના ધીશ;
જુગ્મ તુરૈયા સઉ જોવડાવ્યા, તોએ ધુણાવે શીશ. કાગળ.
પ્રભાકર સુધાકર લખીયા, ગિરીજાવર ગંભીર;
ઓખા કહે એમાં કોઇ નહીં, મારાં સ્વામીજીકેરૂં શરીર. કાગળ.
અષ્ટ વસૂ ગુણ ગાંધ્રવ લખીયા, લખીયા તે આરે મેહ;
સપ્ત જળનિધી અષ્ટ ધાતુકર, લખી તે તેની દેહ. કાગળ.
વેદ મુની ને જુગ્મ વિણાધર, લખીયા ચીત્રવિચીત્ર;;
મારૂતગણ ને લખીયા વિદ્યાધર, સપ્તરૂષીજી પવીત્ર. કાગળ.
શત કૈરવ ને પાંચે પાંડવ, દેશદેશના રાય;
કન્યાના કોઈ મનમાં ન આવે, આકુલવ્યાકુલ થાય. કાગળ.
ચિત્રલેહા મનમાંહી વિચારે, મેં લખીયા તે ઠામોઠામ;
વિષયી પુરૂષ ભામનીનો ભોગી, શ્રીકૃષ્ણતણું એ કામ. કાગળ.

ચતુર્ભુજ પીતાંબરધારી, લખીયા તે શ્રીમહારાજ ;
દીઠા શ્રીકૃષ્ણ ને ઓખા ઊઠી, કીધી વડસસરાની લાજ. કાગળ.
અરે સહિયર એ બિયાનારે કુળમાં, છે મારો ભરથાર ;
તવ પ્રદ્યુમનને લખી દેખાડયો, લાજ કીધી બીજી વાર. કાગળ.
કન્યા કહે અવયવ પ્રભુના, આ પુરૂષ કોઈ વૃદ્ધ ;
ચિત્રલેહાએ લખીને દેખાડયો, કાગળમાં અનીરૂદ્ધ. કાગળ.
મુગટ ભમરપર વદન સુધાકર, નેત્ર બે અંબૂજ ;
ઘેલી ઓખા ધાઇને ભેટી, કાગળને ભરી ભૂજ. કાગળ.
ધન્ય ધન્ય નાથજી, હાથ ગૃહીને, ન મુકીએ તે બીડીસાઇ ;
હૃદય અબળાનું હોય કાચું, કુણ ગજૂં છે મ્હારૂં. કાગળ.
ના ના બોલો મારા સમ છે, લાજોછો શામાટે ;
ચિત્રલેહા કહે ન હોય સ્વામી, વલગ્યામાં કાગળ ફાટે. કાગળ.

વલણ.

કાગળ ફાટે કામની, ચિત્રલેહા બોલી વાણીરે ;
ઓખા કહે તૂં દ્વારિકાંથી, આપ્ય પ્રભૂને આણીરે.

કડવું ૨૦ મું.–રાગ મારૂ.

ઓખા કહેછે શુણ સાહેલી, લાવ નાથને વ્હેલી વ્હેલી ;
બાઇ તું છે સુખની દાતા, લાવ સ્વામીને થાય સુખશાતા.
ઓખા તને તો પડયો એ હેવા, સખી આણ્યાના ઉપાય કેવા ;
તને પરણવાતણું મન થાય, નથી લાવ્યાનો એક ઉપાય.
દૂર પંથ છે દ્વારામતી, કેમ જવાય મારીવતી ;
ત્યાં તો જૈ ન શકે રાય શક, રક્ષા કરવા ફરે છે ચક્ર.
જીવતાં તો ફરી ન અવાય, નિશ્ચે મસ્તક છેદન થાય ;
જાવું જોજન સહસ્ર અગિયાર, તારો કેમ આવે ભરતાર.
નયણે નીરની ધારા વહે છે, કર જોડીને કન્યા કહે છે ;
બાઇ તારિ ગતી છે મોટી, તને તો ન કહે કોઇ ખોટી.
સહિયરને સહિયર વાલી, બાઇ તેં મને હાથે ઝાલી ;
આપણે બે બાળસંઘાતી, તું તો પ્રાણદાતા છે વિધાત્રી.
માબાપ વેરી થયાં મારાં, મેં તો ચરણ સેવ્યાં છે તારાં ;
ચિત્રલેહા તું દીનદયાળ, એમ કહિને પગે લાગી બાળ.

તેહાયે ધારણા દીધી, પછી કાયા પક્ષીણિ કીધી;
લિ ચિત્રલેહા સત્યવાણી, ક્ષણ એકમાં આપું આણી.
તું પરણાવું રૂડી રીત, તો તું જાણજે મારી પ્રીત;
બાખા કહે રહેજે રૂડે આચરણે, રખે અનિરૂદ્ધને તું પરણે.
સખિ સુંદર વરને જાણી, રખે થાતી તું પટરાણી;
એનો અતિશે છે હાથ રૂપાળો, રખે મેળવે તું હાથેવાળો.
બાઇ જાદવ વર છે રૂડો, રખે પ્હેરીને બેસતિ ચૂડો;
બાઇ જઇને આવજે તર્તે, રખે તે સાથે મંગળ વર્તે.
સખિ આવજે વ્હેલી વ્હેલી, વહાણું વાતાં પેહેલી પેહેલી;
બાઇ તારો છે વિશ્વાસ, રખે કરતી મને નીરાશ.
કોઇ ન જાણે એવું કરજે, વેગે સ્વામિને લઇને ફરજે;
જો જાણશે પીતા બાણ, તો તો આપણો લેશે પ્રાણ.
તું તો કરજે સ્વામીનું જતન, મુજ રાંકને હાથ રતન;
પછે પંથે વળાવિ વિધાત્રી, પક્ષિણી મનવેગે જાતી.
દ્વારિકા પહોંચી કામીની, છેલી દોઢ પહોર જામીની;
જાવા કીધું નગરમાં મંન, એવે આવ્યું સુદરશન.
જેવું મસ્તક છેદે બાળમાં, કન્યા પેઠિ ગોમતિના જળમાં;
એવે નારદરૂષિ ત્યાં આવી, ચક્રભયથકી કન્યા મુકાવી.
કહે નારદ સુદરશંન, એને લઇ જવા દેજે તંન;
એ તો કામ છે કૃષ્ણને ગમતું, માટે રખે તું એને દમતું.
પછે ઉદકનિ અંજળિ લીધી, મંત્રે વીધાત્રી નિર્ભય કીધી;
તામસી વિદ્યા રૂષિયે આપી, પછે પીડ પ્રેમાદાનિ કાપી.
હવે અલ્પ રહી છે રાત્રી, જા લે અનિરૂદ્ધને તું વિધાત્રી;
ગયું ચક્ર તે પશ્ચિમ પાસે, રૂષિ નારદ વળિયા આકાશે.
ચાલિ ચિત્રલેહા જોતિ ગામ, સામસામાં શોભિતાં છે ધામ;
સપ્ત ભૂમિના ભવન તે ભાસે, જોતાં ભૂખ તરસ તે નાસે.
બહુ કળશ ધજા બિરાજે, જોતાં અમરાપુરી તો લાજે;
શોભે છજાં ઝરૂખા ને માળ, મણીમય થંભ ઝાકઝમાળ.
વાંકી બારી ને ગોખે જાળી, નીલા કાચ મુકયા છે ઢાળી;
લીંપી ભીતે સોનાની ગાર, ચળકે કામ તે મીનાકાર.

ભલા ચૌટાં શેરી ને પોળ, સામસામી હાટનિ ઓળ;
ઘેર ઘેર તે વાટિકા કુંજ, ફરે ભમર તે ગુંજાગુંજ.
મોટા માતંગ ઘૂમે ને ડોલે, ગુણગાન બંદીજન બોલે;
દીસે દ્વારિકાં વૈકુંઠ સરખી, ચિત્રલેહાયે નગરી નરખી;
દુર્ગ કોસીશાં રૂડાં બિરાજે, ચારે પાસે રત્નાગર ગાજે.
ત્યાં ગોમતિનો સંગમ, ઉધરે સ્થાવર ને જંગમ;
શકે અવાસ અડશે વ્યોમ, જાણે વૈકુંઠ આણ્યું ભોમ.
ઘેર ઘેર હરિગુણ ગાય, ચિત્રલેહા તે જોતી જાય;
વસુદેવનાં ઘર નીહાળી, ગઈ જ્યાં વસે શ્રીવનમાળી.
સોળસહસ્ત્ર નારી વીહારી, દીઠા ઘેર ઘેર દેવ મુરારી;
હરિના સાઠલાખ છે તંન, જોયાં તેહતણાં ભવંન.
જોયું કામધામ ધાતકાર, દીઠો મેડિયે કામકુમાર;
અનિરૂદ્ધ સુતો છે હિંડોળે, ત્યાં દાસિયો વાયૂં ઢોળે.
શોભે દીપક ચારે પાસ, બે ચરણ તળાંસે દાસ;
ત્યાં બાવનાચંદન બેહેકે, બહુ હિંડોળે ફૂમતા લેહેકે.
કામકુંવર તે કામજ જેવો, ચિત્રલેહાને ચોરી લેવો;
લેવા કુંવરનું કારણ, સમર્યું નિદ્રાનૂં ધારણ.
રાતે જે કોઈ જાગતું હતું, તે તો જે જેમ તે તેમ સૂતું.
ધારણ ભારણ ભારી કાયા, વ્યાપમાન થઇ જોગમાયા,
અનિરૂદ્ધતણિ કિંકરી, તેતો સૂતી નિદ્રાયે ભરી;
ચિત્રલેહા ઘરમાં ગઇ, પણ કુંવર જાગ્યો નહીં.
ત્યાં વિચાર અંતરમાં કીધો, કડાં કાઢી હિંડોળો લીધો;
બે બે ડાંડી કરમાં ઝાલી, ખેચરીગતે ચતૂરાં ચાલી.
કરે જતન અંતરમાં વહાલ, એવિ ઉડિ જે આવે ન આળ;
ગોવિંદે ગોઠવણી કીધી, જાણિ જોઇને જાવા દીધી.
ઘેર ઓખા જુવે છે વાટ, નાવ્યા નાથ ને થાય ઉચાટ;
એવે સાંભળિ પાંખજ વાગી, ત્યારે ઓખાની આરત ભાગી.
લાવિ ચિત્રલેહા કહેવા લાગી, આપ વધામણી મુખમાગી;
આ નાથ તારો હિંડોળે, નરનારિ મળો તમે ટોળે.

સાખી.

ટાળે મળો તમે તારુણી, આ તારો ભરથાર ;
પછે ઓખાયે ચિત્રલેહાને, દિધા સોળ સણુગાર.

કડવું ૨૧મું.—રાગ મારૂની દેશી.

ઓખા કહેછે ચિત્રલેહાને, તેં આપ્યું પ્રાણનું દાન ;
સખી કહીને કેમ બોલાવૂં, તૂં છે દેવી સમાન.
દીપક જાગતો કરીને કન્યા, પરણ્યાની પાસે આવી ;
શું સુતા નિદ્રાવશ સ્વામી, હીંડોળે સોહાવી.
કામકુંવરને આ શી નિદ્રા, સુવું સારૂં લાગે ;
દૂર પંથથી કંથ પધારયા, તોએ સુતા નવ જાગે.
રજની અલ્પ રહી છે રાણા, ઉંઘ તે તમને આ શી ;
જોને સખી એ બીયા દિસે છે, કુંભકરણના ઉપાસી.
ઊંચે સ્વરે જઇને બોલાવે, ચરણ નેપૂર વજાડે.
હસ્યામિષે હિંડોળો હલાવે, તોએ ન આંખ ઉઘાડે.
વાયુ ઢોળે ને ચરણ તળાંશે, મુખ કરે સ્તવંન ;
એવે સમે અનિરૂદ્ધને આવ્યું, નિદ્રાવશમાં સ્વપંન.
કોઇક નારી મુજને લાવી છે, હીંડોળો કરીને હરણ ;
એકાંતવાસમાં રાજકન્યાનૂં, કીધું મેં પાણીગ્રહણ.
તેના પિતાએ મુજને બાંધ્યો, હાક તે ચોદશ વાગી ..
લાવ્ય મોગળ મારૂં સેનાને, સાચે તે ઉઠયો જાગી.
હસીખસી ઓખા રહી અળગી, હાકી ઉઠયે આ શુંય ;
અનિરૂદ્ધ ધાબરો થઇને કહે છે, કયાં આવ્યો છું હૂંય.
હીંડોળો એ નિશ્ચે મારો, નોહે એ મેડી મ્હારી ;
દાસી ચાર દિસતી નથી, આ બે કોણ રાજકુમારી.
ઓખાએ ચિત્રલેહાને પ્રેરી, તે બોલી શીર નામી ;
હૂં તમને હરી લાવી છું, ક્રોધ ન કરશો સ્વામી.
આ બાલા છે બાણાસુરની, ઓખા છે એનૂં નામ ;
સ્વપનાંતરમાં વરી ગયા છો, તમ આવે થયો વિશ્રામ.
આ નારી પ્રભુજી તમારી, સમાવો તનનો તાપ ;
ભરથાર બંન્યો રહો છાનાં, ન જાણે એનો બાપ.

વચન સાંભળી વિધાત્રીનાં, ચડી અનિરૂદ્ધને રીસ ;
શું કરૂં જે ખડગ નથી, નહિંતો છેદત બન્યોનાં શીશ.
ગામ મુકાવ્યું ને ધામ મુકાવ્યું, મુકાવ્યું સજન કુટુંબ ;
કેમ વરૂં અસુરની કન્યા, હું જાદવકુળનો તંન.
પરૂં જોઇને ઓખા કહે છે, જાદવકુળ તો પવિત્ર ;
વીચારીને બોલો નાથજી, જાણૂ પિતામહનાં ચરિત્ર.
રીંછસુતા ને કુબજા દાસી, તેથી હું નથી નરતી ;
તાત તમારો પરણીને લાવ્યા, તે તો પ્રગટ નથી કરતી.
અનિરૂધને તવ હાસ્ય આવ્યું, રીસ ગઇ ઉતરી ;
અવળે મુખે શું રે બોલોછો, જુવોને પાછાં ફરી.
એવે સમે રૂપી નારદ આવ્યા, ઇશ્વરી ઇચ્છાય ;
ગાંધ્રવવિહિવા તતક્ષણ કીધો, પરણાવ્યાં વરકન્યાય.

વલણ.

વરકન્યા પરણાવિયાં, નારદ હુવા અંતરધ્યાનરે ;
નરનારી સુખ ભોગવે, ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી સમાનરે.
નરનારી આણંદ ઘણો, વાધ્યો પ્રેમ અપારરે ;
વિધાત્રી તુજને નમૂં, મુને મેળવ્યો ભરથારરે.

કડવું ૨૨ મું.—રાગ ચોપાઈ.

શુકજી બોલ્યા પરમ વચંન, સાંભળ પરીક્ષત રાજંન ;
મળી બેઠી બેઉ સૈયારી, બોલી વચન કૌભાંડ કુમારી.
સુખ ભોગવે શ્યામા ને સ્વામી, ચિત્રલેહા કહું શીર નામી ;
અન્ન બેતું આપે છે રાય, ત્રીજું માણસ કેમ સમાય.
તમે નરનારિ ક્રીડા કીજે, બાઈ મુજને તો જાવા દીજે ;
રડતિં ઓખા તે વળતું ભાખે, બાઇ કેમ જીવું તુજ પાખે.
તમે તાતને ઘેર ન જવાય, જો જાઓ તો વાત ચરચાય ;
રહિ એકઠાં દહાડા નિર્ગમશું, આપણ ત્રંણે વેહેંચી અન્ન જમશું.
બાઇ રહિશ કદી હું ભૂખી, નહિ તુજને થવા દેશ દુઃખી ;
તને આપિશ મારો ભાગ, નથી હમણા જવાનો લાગ.
દુઃખ થાશે તો દેઇશું થાવા, પણ નહિ દેઉં બેલડી જાવા ;
ચિત્રલેહા કહે સુણ શાણી, રખે આંખે તું ભરતી પાણી.

પ્રધાનપુત્રિ કહેવાઉછું માત્ર, હું છું બ્રહ્માણિ બાનમાત્ર ;
તુજઅર્થે લિધો અવતાર, મારે મેળવ્યાં સ્ત્રીભરતાર.
એમ કહિને થઇ અદર્શન, ચિત્રલેહા ગઇ આસદન ;
ઓખાયે રોઇ આંખો ભરી, કંથે આસનાવાસના કરી.
સ્વામિયે સંબોધી નારી, સુખે વિધાત્રિ મેલી વિસારી;
બેઉને વિસરિ વિજોગની પીડા, નરનારિ કરે કામક્રિડા.
આસનભેદે બંનો છે પૂરાં, નરનારી રતીજુધ્ધે શૂરાં ;
બેનિ છે ચઢતિ જોબન કાયા, પ્રીતિબંધને બાંધી માયા.
સ્નેહઅર્ણુવ ઓખા નારી, ઝીલે અનિરૂદ્ધ નાથ વિહારી ;
જે જે જોઇયે તે ઉપર આવે, ભક્ષ ભોજન કરે મન ભાવે.
પહોંતો ઓખાનો અભીલાષ, પછે આવ્યો વૈશાખ માસ ;
જાળિયે બારિયે વાયુ વાયે, ત્યમત્યમ હર્ષ અધિક તે થાયે.
આવ્યા વર્ષાકાળના દિન, ગાજે વરસે ને થાય પરજન્ય ;
થાય આકાશે વીજળિ પૂરી, બોલે કોકિલા વાણી મધુરી.
ત્યાંતો મોર બપૈયા બોલે, મહા તપસીનાં મનડાં ડોલે ;
માળિયાતળે સાગર ગાજે, અંગે નવસપ્ત શણગાર સાજે.
તેલમર્દન મંજન અંગે, ચરચે ચંદન કેસર સંગે ;
નેત્રે અંજન આભરણુ સાર, મુખે તાંબુળકેરો આહાર.
તપે નિલવટ ચાંદલો તેવો, ચંદ્ર શરદ પુનમના જેવો ;
શીર રાખડી શોભા ઘણી, ચોટલો જાણે નાગનિ ફેણી.
શીશફુલ સેંથે સિંદૂર, તેણે મોહયો અનિરૂદ્ધ શૂર ;
કાને ઝાલ અમુલ્યક જોઇ, કામકુંવર રહયો છે મોહી.
નાકે સોહે મોતીની વાળી, તેને અનિરૂધ રહયોછે ન્યાળી ;
નારિ તારિ નાસિકાનો મોર, નોય ભૂષણ ચિત્તનો ચોર.
રક્ત અધર હસે મંદ મંદ, નહિ હાસ્ય એ મોહનો ફંદ ;
પંકજમાં મેઘબિંદુ પડતાં, મોતિ મોરના અધરે અડતાં.
ચપળ નેત્ર ઝિણું અંજન, જાણે જાળે પડયાં ખજંન ;
મોહયો મોહયો તે મુખને મોડે, મોહયો મોહયો ભ્રકુટિને જોડે.
મોહયો મોહયો સ્નેહને સંધે, મોહયો મોહયો હાર ગળબંધે ;
મોહયો મોહયો તે હસ્ત કમળે, મોહયો મોહયો ઉર સ્થળકમળે.

મોહયો મોહયો અલકાલટે, મોહયો મોહયો કેસરી-કટે;
મોહયો મોહયો તે પેરણુ ફાળી, મોહયો મોહયો તે ક્ષુદ્રઘંટાળી.
મોહયો મોહયો અરગજાને બેહેકે, મોહયો મોહયો ચાલને લેહેકે ;
મોહયો મોહયો ઝાંઝરને ઝમકે, મોહયો મોહયો ઘુઘરીને ઘમકે.
મોહયો મોહયો તે પ્રેમને પાશે, મોહયો મોહયો તે મંદ મંદ હાસે ;
દેખિ એક સ્થંભનૂં ધામ, તેથિ વીસર્યું દ્વારિકા ગામ.
ઘણું ભક્ષ ભોજન પામ્યો આપ, તેણે વિસરિ ગયાં માબાપ ;
પામ્યો અધરામૃતનૂં પાન, ગયું વિસરી હરિનું ધ્યાન.
નિરંકુશ વિષયનો સ્વાદ, તેણે વિસરી કુળમરજાદ ,
ઓખા સ્નેહતણો સાગર, તેણે વિસર્યો રત્નાગર.
અનિરૂદ્ધનિ ચાલ છે ગમતી, હીંડે નારી નેહથિ નમતી ;
મહિલા મહિલા એમ ઓચરતો, હીંડે નારિનિ પૂઠે ફરતો.
ઘેલો કીધોછે મૃગયાનેણી, નવ જાણે દિવસ કે રેણી ;
અંગોઅંગ કામ રહયો રમી, ચારે નેત્રે ઝરી રહયો અમી.
સ્ત્રિએ મોહિનીમદિરા પાઇ, આલિંગન દે ધાઇ ધાઇ ;
શુદ્ધબુદ્ધ તો વિસરી ગઇ, એમ ચોમાસૂં ગયું વહી.

વલણ.

ગયું ચોમાસું વિષય રમતાં, આવ્યો આશ્વિન માસરે ;
કન્યા ટળી નારી હવી, ઓખા પામી વિલાસરે.

કડવું ૨૭ મું.—રાગ દેશાખ.

વરષારૂતુ વહીગઇરે, રમતાં રમતાં રંગવિલાસ ;
સુખ પામ્યાં ઘણુંરે; ત્યાં આવ્યો કાંઇ આશ્વિન માસ.
એક સમે સહીરે, શરદઋતૂ સમે નર ને નાર ;
માણકઠારી પૂરણીમારે, ઉત્તમ દિવસ આવ્યો સાર.
ચંદ્રકિરણ ચાંદણીરે, બેઠાં હિંડોળે નર ને નાર ;
હાસ્યવિનોદશુંરે, કરતાં ક્રીડા વિવિધ પ્રકાર.
રક્ષક રાયનારે, તેણે દીઠી રાજકુમાર ;
કન્યારૂપ કયાં ગયુંરે, ઓખાજી દીસે છે હવે નાર.
ચિત્રલેહા છે નહીંરે, એકલડી દીસે છે એહ ;
રાતીરાતી આંખડીરે, પ્રફુલીત દીસે એની દેહ.

હિંડે ઉર ઢાંકતીરે, શકે થયા છે નખપાત;
અધરપર શાભતાંરે, છે કોઇ પુરૂષ દંતના ઘાત.
સેવક સંચર્યારે, કાંઇએક દેખી મંન વિચાર;
મંત્રી કોભાંડનેરે, જઇને કહ્યા સમાચાર;
પ્રધાન પરવરયોરે, જ્યાં છે અસુરકેરા નાથ.
રાયજી સાંભળોરે, મંત્રી કહે છે જોડી હાથ.
લૌકિક વારતારે, કંઇક આપણુને લાંછંન;
રસના છેદીએરે, હૂં કયમ કહું કઠણુ વચંન.
બાળકી તમતણીરે, તે તો થઇ છે નારીરૂપ;
વારતા સાંભળીરે, આસનથી ડગીયો છે ભૂપ.
ધજા ભાગી પડીરે, તે તો આફૂડી અકસ્માત;
બાણુ કોપ્યો ઘણુંરે, મંત્રી સાચી કહોને વાત.
શિવે કહ્યું તે થયુંરે, તારી ધજા થાશે પતંન;
ત્યારે તૂં જાણજેરે, કોઇ શત્રૂ થયો ઉતપંન.
જાઓ મંત્રી તમેરે, જુવો પુત્રીની શી છે પેર;
કોઇ જાણે નહીંરે, તેમ તેડી લાવોને ઘેર.
પરધાન પરવરયોરે, સાથે ડાહ્યાડાહ્યા જંન;
ઓખાજીને માળીએરે, હેહાં રહીને વદેરે વચંન.
કૌભાંડ ઉચરયોરે, ઓખાજી દ્યોને દરશંન;
ચિત્રલેહા કયાં ગઇરે, તેડેછે રાજંન.
થરથર ધ્રુજતીરે, પડી કાંઇ પેટડીયાંમાં ફાળ;
શું થાશે નાથજીરે, આવી લાગી મહા જંજાળ.
તમો રખે બોલતારે, કંથજી દેશો મા દરશંન;
મુખ ઉડી ગયુંરે, થયાં સજળ બન્યો લોચંન,
બાળા બેબાકળીરે, કંપે કદળી સરખા ચર્ણ;
કસણુ કસ્યાવિનારે, કંચુકી અવળાં છે આભ્રણ.
બારીએ બાળકીરે, ઉભી રહી છે ત્યા આવી;
કૌભાડે કુંવરીનેરે, અભય વચને બોલાવી.
ચિત્રલેહા કયા ગઇરે, તું એકલી કયમ દેખાય;
કન્યારૂપ કયાં ગયુંરે, કેમ તું નારીવેશ જણાય.

શરીર સંકોચતીરે, કાં બેબાકળી તૂં બેહેની;
ઘરમાં કુણ છેરે, શીઘ્ર સાચેસાચું કેહેની.
ગલસ્થળે કર દીસેરે, કોઇ પુરૂષ દંતના ઘાત;
ઘણુગટ તાણુતીરે, બોલે આખીભાગી વાત.
દિલ વારૂ નથીરે, કીધું ચિત્રલેહાએ શયંન;
તેણે હૂં વ્યાકુળીરે, દુખણીભરૂં છઊં લોચંન.
મંત્રી ઓચરેરે, બાઇ કાં બોલો આળપંપાળ;
હેઠાં ઉતરોરે, નહીં તો ચડીને જોશું માળ.

વલણ.

માળ જોઇશું તમતણો, ભાગશે તમારો ભારરે;
એવું જાણી હેઠાં ઉતરો, રાય કોપ્યા છે અપારરે.

કડવું ૨૪ મું–રાગ રામકલી.

કન્યાએ ક્રોધ જણાવિયો, હાકટયો પરધાન;
લંપટ બોલતો લાજે નહી, ઘડપણે ગઇ સાન. કન્યાએ.
પાપી પ્રાણ લેવા કયાંથી આવિયો, બોલતો ક્ષુદ્ર વચંન,
એવાસારૂ કીધી જોઇશે, જીભલડી છેદંન. કન્યાએ.
હું તો ડાહયો દાનવ તુંને જાણુતી, ભારેખમ કોભાંડ;
એવું આળ કોને ન ચડાવીયે, ભાગી પડેરે બ્રહ્માંડ. કન્યાએ.
કેહેવા દેની તું મારી માતને, પછે તારીરે વાત;
હત્યા આપૂં હું તુજને, કરૂં ઝંપાપાત. કન્યાએ.
કોભાંડ લાગ્યો કંપવા, પુત્રી પરમ પવિત્ર;
પછે કાલાવાલા માંડીયા, ન જાણ્યું સ્ત્રીનું ચરીત્ર. કન્યાએ.
બાઇ રાજાએ મુજને મોકલ્યો, લોકે પાડયો વિરોધ;
પુછીયામાટે શું આવડો, રંક ઉપર ક્રોધ. કન્યાએ.
એવું કહેતાં સેવક મોકલ્યો, બાણાસુરનીરે પાસ;
રાજાએ મંત્રીને કહાવિયું, ચડી જુવોને અવાસ. કન્યાએ,
કોભાંડ ક્રોધ કરી ગાજીયો, વજડાવ્યાં નિશાન;
માળિએથી બન્યો ઉતરો, બાણાસુરની આણ. કન્યાએ.
દાસને આપી આજ્ઞા, સ્થંભ કરોને છેદંન;
ઓખાએ આંસુડાં ઢાળિયાં, ચંપાશે સ્વામીન. કન્યાએ.

હોકારો અસુરનો સાંભળી, ઉભો થયો અનિરૂદ્ધ;
મેઘની પેરે ગાજીયો, કાંપી નગરીરે બદ્ધ. કન્યાએ.
મંત્રી કહે સુભટ સાંભળો, કો બોલ્યો જોધ્ધો અહીં;
આપણે નાદે હાંકી ઉઠીયો, મેઘ શબ્દથી સહીં. કન્યાએ.
ઓખાએ નાથ બાથ ઘાલીઓ, શું જાય છે વહી;
મરડી મરડી જાઓ જુદ્ધને, દૈવડા જાણે કહીં. કન્યાએ.
આશો જેમ વઢવાતણો, સામું નથી કામધામ;
દાનવને માનવ જીતે નહીં, ન્હોય રૂદ્રસંગ્રામ. કન્યાએ.
નાથ કહે સુણો સુંદરી, વાત સઘળેરે થઇ;
હવે ચોરી શાની આપણે, બેશીએ બારીયે જઇ. કન્યાએ.

વલણ.

જઇ બેઠાં નરનારી બંન્યો, વાત વિપરીત કીધીરે;
છજે ભજે કામકુંવર, ઓખા ઉછંગે લીધીરે.

કડવું ૨૫ મું.—રાગ.રામગ્રી.

જોડી જોવા મલ્યા જોદ્ધ ટોળેજી, ઓખા લીધી અનિરૂધ્ધે ખોળેજી;
કંઠે બાંહેડી ગ્રહી છે બાળાજી, દેખી કૌભાંડને પ્રગટી જ્વાળાજી.

ઢાળ.

જ્વાળા પ્રગટી ને ભાલ ભૃકુટી, સુભટ તેડયા જમલા;
મંત્રી કહે ભાઇ સબળ શોભે, જેમ હરિઓછંગે કમળા.
લઘુરૂપ કોઇ લક્ષણવંતો, સુતાની સંગે બેઠો;
પ્રવેશ નહીં જ્યાં પવનકેરો, તો માળિયામાં કેમ પેઠો.
નિઃશંક નિર્ભય થઇને બેઠાં, નિરલજ નર ને નારી;
કુચગ્રહણ ચુંબન કરે, કાંઇ લજ્જા ન આણે હમારી.
ઓખાએ ઉતપાત માંડયો, ધાઇ ધાઇને દે સાંઇ;
પ્રધાન કહે કોઇ પુરૂષ મ્હોટો, કારણ દીસે છે કાંઇ.
અંબુજવરણી આંખડી, એ ભૃગુટી મુગટે ચાંપી;
રોમાવળી વાંકી વળી, વઢવાને રહયો છે ટાંપી.
માળ ઘેરયો સુભટ સરવે, બોલતા અતાડ;
અહો વ્યભિચારી જન ઉતર હેઠો, એમ કહે કૌભાંડ.

(અરે) અલ્પ આયુષ્યના ધણી, યમપુરીના મારગસ્થ;
અસુરેશ સરખો રીપૂ મસ્તક, કેમ બેઠો થઇ સ્વસ્થ.
બાણુરાયની કિંકરી, તેની અમરે ન થાયે આળ;
તે તૂં રાજકંન્યાની સંગે, ચઢી બેઠો કેમ માળ.
સાચું કહે જેમ શીશ રેહે, કુણ ન્યાત કુળ ને નામ;
જથારથ હોય તે બોલજે, કેમ સેવ્યું ઓખાનું ધામ;
અનિરૂધ વળતૂં બોલીયો, તમે સાંભળો સુભટ માત્ર;
હું ક્ષત્રીનંદન ઇચ્છાથી આવ્યો, બાણાસુરનો જામાત્ર.
મંત્રી કહે અલ્યા! બોલ્ય વિચારી, ઉતરશે અભિમાન;
જામાત્ર શાનો બાળકા, કોણે આપ્યું કન્યાદાન.
અપરાધી પ્રાણી ઉતર હેઠો, છે બાણાસુરની આણ;
આ દૈત્ય તારા પ્રાણ લેશે, મરણ આવ્યું તુજ જાણ.
જીવવાનો ઉપાય નહીં, પડી જેવારે ચૂક;
હોય કેસરી તો હાંકી ઉઠે, પણ દીસેછે જંબૂક.
બોલ બળના સાંભળી, બળે બોલ્યો કામબાળ;
બારીની ભોગળ કરમાં લીધી, ઇચ્છા કીધી દેવા ફાળ.

વલણ.

ફાળ દેઊં ને અંત લેઊં, હોકારો જવ કીધોરે;
ઓખાએ અનિરૂદ્ધને, ઊંચકી ઘરમાં લીધોરે.

કડવું ૨૬ મું.—રાગ સોરઠી.

કામનીએ જ્યારે કટકજ દીઠું, અને થઈ નીરાશ.
અરે દૈવ તેં એ શું કીધું, મુને હુતી મોટી આશ;
વાહલા કેમ વઢશોરે,
મારા નાંધડીઆ ભરથાર. વાલા૦

બોલાવી બોલે નહી, પડો થઈ આશા ભંગ,
ઊઠાડી બેઠી કરી, તેનું વદન નીહાલે કંથ. વાલા૦
સ્વામી તું કેમ સાંખીઓરે, રાંકને ઘેર રતંન;
ઘાડે કષ્ટે હું પામી, મારો મદનમનોહર કંથ. વાલા૦
તીવ્ર બાણ જારે છુટશેરે, કેમ સેહેશો કોમલ શરીર;
એવું શ્રવણે સાંભળીને, હાંકી ઊઠયો વીર. વાલા૦

માહરા પીતાનેરે જાણ થયુંછે, કટક મોકલ્યું પ્રૌઢ;
બાણાસૂર નથી જાણતો, એવો કેમ થયો છે તે મૂઢ. વાલા૦
અરે સ્વામી તમે ઠાલે હાથે, આયુધ નથીરે એક;
ચાર લાખ વીર પાઠવ્યા, સામા થતાં ધરો વિવેક. વાલા૦
અબળા તુને શું કહુંરે, તું તો થઈરે અજાણ;
બારતણી ભોગળ કહાડીને, લેઊં સરવના પ્રાણ. વાલા૦
ઓખા તુને શું કહુંરે, તું તો ઘેલી નાર;
તારે બાપે વીર મોકલ્યા, તે તો મારે લેખે ચાર. વાલા૦
અજાતણાં તાંહાં જુધ મલીઆં, પંચાએનન મળીઓ એક;
તેનું પ્રાક્રમ કેટલું, તમે કોહોની વિનતા વીશેક. વાલા૦
એમ કરતાં નહી છુટીએરે, કાલાવાલા તે ફોક;
જુઓની વાહાલી હું જુધ કરૂં, જેમ જુએ ગામના લોક. વાલા૦
અનીરૂધ મરડીને નીશર્યોરે, ઓખાએ સાહ્યો હાથ;
પ્રીતમ વઢવા નહીં દઊં, મારા મદનમનોહર નાથ. વાલા૦

કડવું ૨૭ મું–રાગ મારૂની દેશી.

ઓખા કહે કંથ એમ ન કીજે, બળિયાશું વઢતાં બીહીજે;
એ ઘણા તમો એક જાતે, સેના મોકલી મ્હારે તાતે.
દૈત્યને વાહન ને તમે પાળા, નાથજી તમે ઠાલામાલા;
એને ટોપ કવચ ને બખતર, તમારે અંગે સોહે પીતાંબર.
દૈત્યને સાંગ બાણ બહુ ભાલા, એ કઠણ તમે સુંવાળા;
એતો મદોનમત્ત બહુ બળિયા, તમે સકોમળ પાતળિયા.
સ્વામી પછે અસુરને ભેદો, પેહેલાં મસ્તક મારૂં છેદો;
તમને દેખી દેખીનેરે મોહૂં, તમે જુદ્ધ કરો તે કેમ જોઊં?
ઈછા અંતરની ગઈ રીટી, દૈત્યે માળીયું લીધુંરે વીટી;
પ્રભુ પ્રાણ કંપે છે મ્હારા, મુવા દૈત્ય કરે છે હોકારા.
ઘણું ક્રોધી વીરોધી છે બાણ, હાકે ઈદ્રનું જાએ ઓસાન;
જકત ભય પામે બાણની હાકે, બાણે પૃથ્વી ચહડાવી ચાકે.
જેને નાદે મેરૂ હાલે, ચક્રવરતી સાથે નહીં ચાલે;
ક્ષત્રીસાથ રહે સર્વ બિહીતો, નાથજી તમે કઈપેરે જીતો?
મંત્રી દાંત રહયો છે કરડી, શું જાઓછો મૂછરે મરડી;
માટે પેહેલાં તે મુજને મારો, પછે નાથજી રણમાં પધારો.

શશી સૂર્યવંશી નૃપ જેહ, તેની થરથર ધ્રુજે દેહ ;
પ્રધાન ક્રોધી પાવકની જ્વાળ, તેથી વીશેષ બાણ ભૂપાળ.
એમ. કહિ ભરતી લોચંન, દેખી વારે છે સ્વામીન;
કંથ કહે ન કરૂં સંગ્રામ, તો નાસી જવાનો કુણ ઠામ.
અંત્યે જીવતાં છુટશું નહીં, કાં ન મરીએ સામા થઇ ;
નથી ઉગરવાનો ઉપાય, માટે ભય પામે શું થાય ?
નાઠે લાંછન લાગે કુળમાં, પ્રતિષ્ઠા જાએ એક પળમાં ;
મોઅર બોલે ને મણીધર ડોલે, ન ડોલે તો સરપને તોલે.
ઘન ગાજે કેસરિ દે ફાળ, ન ઉછળે તો જાણવો શીયાળ ;
ક્ષત્રી નાસે દેખીને દળ, ન્હોએ પુરૂષ જાણવો બ્યંદળ.
હાંકયો વાઘ ન માંડે કાન, શારદૂલ નહીં જાણવો સ્વાન ;
ઘરમાં ઘોજારો રહે પેશી, યુદ્ધે ચરણવ્હોણો રહે બેશી.
એમ કહીને ઓખા અળગી કીધી, ભડ ગાજ્યો ને ભોગળ લીધી;
અસુરસેનાપર કોપીયો, છજેથકી ઠેકીને પડિયો.
જેમ ગ્રાહ પેસે બહુ જળમાં, તેમ અનિરૂદ્ધ પેઠો દળમાં;
જેમ ઈંદ્ર પેસે વાદળમાં, તેમ અનીરૂધ્ધ ધાયો બળમાં.
દૈત્યને આવ્યો મૃત્યુનો દહાડો, ગાજ્યો અનિરૂધ ઘન અખાડો ;
પડતામાં બહુ પડતાળ્યા, ભોગળપ્રહારે ધરણીએ ઢાળ્યા.
કોભાંડે સેનાને પ્રેરી, જાદવ જોદ્ધો લીધો ઘેરી ;
ગજજુથમાં લઘુ કેસરી, બહુ વીંટી વળ્યા છે વેરી.
ચંદનને બાવળિએ ઝીંટી, અસુરે અનીરૂદ્ધ લીધો વીંટી ;
દાનવ કહે માનવ શૂંય, અમે સિંહમાં મૃગબાળ તૂંય.
મુગટ મંત્રીને ચરણે ધરે, તો તો મૃત્યુથકી ઉગરે ;
મંત્રીવાયક એવાં સાંભળી, ધાયો અનીરૂધ બહૂ ઉકળી.
નાખે દૈત્ય ભારી મુદગલ, તેમ અનીરૂધ ભૂજભોગળ ;
વીસ સહસ્ત્ર અસૂર ત્યાં ત્રૂટયા, એકીવારે શર બહૂ છુટયાં.
આયુધધારા રહી છે વરસી, પડે પરીઘ પટી ને ફરસી ;
દાનવ ધાયા છે ટોળેટોળાં, વરસે ભિંડીમાળ ને ગોળા.
થાય દુંદુભીના ગડગડાટ, થાય ખાંડાતણા ખડખડાટ ;
હાકયા હસ્તી દે હલકાર, થાય ખડગતણા ચળકાર.

મંત્ર અગ્નીના ધુધવાટ, બોલે બાણતણા સુસવાટ ;
રથ ચક્ર ગાજે ગડગડાટ, હોય હયતણા હણહણાટ.
છુટે બાણો સણસણાટ, થાય ગગને ધજ્ન ફડફડાટ ;
દેખિ દોહ્યલો નાથનો ઘાટ, થાય ઓખાને ઉચ્ચાટ.
દાનવનો વાળ્યો દાટ, અનીરૂદ્ધ મુકાવે વાટ ;
કોઇને ઝીકયા ઝાલીને કેશે, કોઇને ઉરાડયા પગની ઠેસે.
કોઇને હણ્યા ભોગળને ભડાકે, કોના મુખ ભાગ્યાં લપડાકે
કોઇ અધસરતા કોઇ પૂરા, એમ સેના કરી ચકચૂરા.
તે રણ ભયાનક ભાસે, બળ દેખીને ઓખા ઉલ્હાસે ;
મેં તો આવડું ન્હોતૂં જાણ્યું, ચિત્રલેહાએ રતનજ આણ્યું.
શોણિતસ્પર્શ થયો છે દીલે, નાથજી રણ રૂધીર ઝીલે;
ભડ ગાજ્યો ને પડયું ભંગાણ, નાઠો કોભાડ લઇને પ્રાણ.
હવું બાણાસુરને જાણ, એક પુરૂષે વાળ્યો ઘાણ ;
અસુરેશને ચડીયો કોપ, સજ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ.
સર્વે સૈન્ય તે તતપર કીધું, ચડયો રાય દદામૂં દીધુ ,
પ્રલયઅગ્ની જેવો જાજવલ્ય, બાણરૂપ થયું મદતૂલ્ય.
ચડયો રાય ક્રોધે ગડગડિયો, જાણ્યું ઓખાએ રણ તાત ચડિયો ,
સૈન્યના લોક આગળ ચાલ્યા, કરમાં બહૂ ભાલા ઝાલ્યા.
વાગી હાક ને ચડિયો બાણ, તે તો થયું ઓખાને જાણ.

વલણ.

જાણ થયું જે તાત ચડિયો, કુણ જીતશે સહસ્ર હાથરે ;
આંસૂડાં ભરતી ને શોક ધરતી, ઓખા સાદ કરતી નાથરે.

કડવું ૨૮ મું.—રાગમારૂ.

મારા સ્વામીજી ચતુરસુજાણ, બાણદળ આવ્યુંરે જાદવજી ;
દીસે સૈન્ય તે ચારેરે પાસે, હવે શૂં થાશેરે જાદવજી.
એ બળિયા સાથે બાથ, નાથ કેમ ભીડોરે જાદવજી ;
હું કહૂ છું તમારી દાસી, નાસીને હીંડોરે જાદવજી.
આ દળ આવ્યું બળવંત દિસે, રીશે રાતારે જાદવજી ;
એકલડા અસૂરને મુખે, રખે તમે જાતારે જાદવજી.
આ ગજ આવે બળવંત, દંત કેમ સેહેશોરે જાદવજી ;
અસૂર અરણવ ધાયા, તણાયા જાશોરે જાદવજી.

એવું જાણીને ઓસરિયે, ન કરિયે ક્રોધરે જાદવજી;
એકલડાંને આશરો શાનો, માનો પ્રતીબોધરે જાદવજી.
ધીરા થાઓ ને ધાઓ, વઢો તો ફાંસુરે જાદવજી.
મારી જમણી ફરકેછે આંખ્યરે, વરખે આંસુરે જાદવજી.
મને દિવસ લાગે છે ઝાંખો, નાખોને મોગળરે જાદવજી.
તેતો ન સમજે સમજાવ્યું, આવ્યું દળરે જાદવજી.
તમે મુજ દેહડીના હંસ, મુકોને જુદ્ધરે જાદવજી.
પાછા વળોજી લાગું પાય, માનો મારી બુદ્ધરે જાદવજી.
ઘેલી દીસે છે ઘરણી, તરણી તારી ટેવરે રાણીજી.
અમો બાણથકી નહિ ઓસરશું, કરશું સેવરે રાણીજી.
અનીરૂધ જો રણથી ભાજે, લાજે શ્રી ગોપાળરે રાણીજી;
નાઠે અરથ ન એકે સીઝે, શી કીજે આલરે રાણીજી.

વલણ.

આલ શી કીજે અંત આવ્યો, ઉગારશે મોરારરે;
ધસ્યો નાથ ને હાથ ઘશીયા, રોવા લાગી નારરે.

કડવું ૨૯ મું–રાગ મેવાડો.

ઓખા કરતી તે કંથને સાદ, હોરે હઠીલા રાણા;
એ શાસારૂ ઉનમાદ, હોરે હઠીલા રાણા.
હું તો લાગું તમારે પાય, હોરે હઠીલા રાણા;
આવી બેસો તે માળીઆમાંહય, હોરે હઠીલા રાણા.
હું તો બાણુને કરૂં પ્રણામ, હોરે હઠીલા રાણા;
છે કાલાવાલાનું કામ, હોરે હઠીલા રાણા.
એ તો બળિયા સાથે બાથ, હોરે હઠીલા રાણા;
તે તો જોઇને ભરિયે નાથ, હોરે હઠીલા રાણા.
એ તો તરવું છે સાગરનીર, હોરે હઠીલા રાણા;
બળે ન પામીએ પેલું તીર, હોરે હઠીલા રાણા.
અનેકમાં એક કોણુ માત્ર, હોરે હઠીલા રાણા;
સામા મળ્યા છે કુપાત્ર, હોરે હઠીલા રાણા.
મને થાય છે માનસુકંન, હોરે હઠીલા રાણા;
મારૂં જમણું ફરકે લોચંન, હોરે હઠીલા રાણા.

મારો ત્રુટયો મોતીનો હાર, હોરે હઠીલા રાણા;
દામે નેત્રે વહે જળધાર, હોરે હઠીલા રાણા.
દીસે નગરી તે ઉજડ રાન, હોરે હઠીલા રાણા;
દીસે ગગને ઝાંપ્યો ભાણ, હોરે હઠીલા રાણા.
રૂવે શ્વાન વાયસ ને ગાય, હોરે હઠીલા રાણા;
એવા માઠા સૂકન થાય, હોરે હઠીલા રાણા.
હૂં તો ધ્રુજતી દેખું ધરણ, હોરે હઠીલા રાણા;
એતો સાગર શ્રોણીત વર્ણ, હોરે હઠીલા રાણા.
આવ્યા અગણિત અશ્વાર, હોરે હઠીલા રાણા;
અહીં થાય છે હોહોકાર, હોરે હઠીલા રાણા.
ઓ દુંદુભીયે વાળિઓ ઘાય, હોરે હઠીલા રાણા;
એ તો સૈન્યા તમપર ધાય, હોરે હઠીલા રાણા.
ઓ આવ્યું દળવાદળ, હોરે હઠીલા રાણા;
ઓ ઝળકે ભાલાનાં ફળ, હોરે હઠીલા રાણા.
પાખર બખ્તર પેહેરવા ટોપ, હોરે હઠીલા રાણા;
દૈત્ય ભરાયા આવે કોપ, હોરે હઠીલા રાણા.
ઓ વાજે ઘુઘરમાળ, હોરે હઠીલા રાણા;
અશ્વ દેતા આવે ફાળ, હોરે હઠીલા રાણા.
એ તો શૂરવીર મહાકાળ, હોરે હઠીલા રાણા;
પડે પેટડીયામાં ફાળ, હોરે હઠીલા રાણા.
નાથ જુવો વિચારી મંન, હોરે હઠીલા રાણા;
જુદ્ધ રેહેવા દ્યો રાજંન, હોરે હઠીલા રાણા.
જો લોપો મ્હારી વાણ, હોરે હઠીલા રાણા;
તમને પિતામહની આણ, હોરે હઠીલા રાણા.
આવ્યો બાણ તે પ્રલ્લેકાળ, હોરે હઠીલા રાણા;
મેઘાડંબર છત્ર વિશાળ, હોરે હઠીલા રાણા.

વલણ.

મેઘાડંબર છત્ર બિરાજે, હલટી નગરી બદ્ધરે;
અગણીત અસ્વાર આવિયા, તેણે વિંટી લીધો અનીરૂદ્ધરે.

કડવું ૩૦ મું—રાગ સામેરી.

આવી સૈન્યા અસુરની, અનીરૂદ્ધ લીધો ઘેરી;
કામકુંવરને મધ્યે આણી, વીંટી લીધો ચોફેરી.

અમરે કહે શું નીપજશે, ઇચ્છા તે પરમેશ્વરી ;
રીપૂ ગજનાં યુદ્ધમાં, અનિરૂદ્ધ લઘુ કેસરી.
બાણુરાયને શું કરે, ભોગળ લીધી ફોકટ ;
વેરિ વાયસ કોટી મળ્યા, ત્યાં કેમ જીવે પોપટ.
બાણાસુરે સુભટ વારયા, કોઈ ન કરશો ઘાત ;
છે વીર થોડી વયતણો, હું પુછું એને વાત.
જાળીએથી ઓખા નિરખે, રૂદન મુકયું છોડી ;
ઓ જીવન પુઠે યોદ્ધા ઉભા, રહ્યા બેહુ કરજોડી.
બળવંત બ્હેકે અતી ઘણું, સૈન્યા છે બીહામણી ;
ઓ પવનવેગી પાખરા, હય આવ્યા તે હણુહણી.
ઓ સુભટે ભાથા ભીડીયા, હીંડીયા સ્વામી ભણી ;
ઓ ખડગ ખેડાં ઝળકતાં, ચળકતાં ભાલાંના અણી.
ઓ ગજ આવ્યા સામટા, હય હીસંતા હણુહણી ;
ટોપટોડર સલે બખ્તર, છે સેના બીહામણી.
આ દળનું બળ કેમ સેહેશો, સ્વામી સકોમળ ;
પ્રાણુનાથને પીડશે, પ્રગટયાં તે કર્મનાં ફળ.
દૈવના દીધા દૈત્યને, દયા નહીં લવલેશ ;
લઘૂ વયમાં છો કંથજી, નથી આવ્યા મૂછે કેશ.
ચાર દિવસનૂં ચાંદરણું, સુખડું ગયું તે વહી ;
પાપી પીડે છે પ્રભૂને, કરમડાં જાઊં કયહી.
કંથજી મ્હારો એકલો, વીંટી વળ્યા અસૂર ;
એવું જાણીને સહાય કરજો, શામળીયા સ્વસૂર.
કષ્ટ નિવારણ કૃષ્ણજી, હૂં થઇ તમારી વધૂ ;
જો આશા હમારી ભાગશો, લાજશે જદુકુળ બધૂં.
પ્રજાપતિ પાલન કરોછો, પનોતા શ્રી મોરારી ;
સંભાળ સર્વેની કીજીએ, ન મુકીયે વીસારી.
અમને આશા તમતણી છે, અમો તમારાં છોરૂ ;
લાજ લાગે વૃદ્ધને, કોઇ કહેશે, કાળું ગોરૂં.
એવું જાણી આવજો, છો દામોદરજી દક્ષ ;
પક્ષી પલાણો પ્રભૂજી, પુત્રની કરવા પક્ષ.

ભગવંત ભજતી ભામની, ભરતાર રિપુદળ મધ્ય;
કોઇ કહે પિતા બાણને, એ બાળકને તૂં વૃદ્ધ.
ગદગદ કંઠે ગોરડી, ગતીભંગ જાણે ઘેલી;
એવું ઇચ્છુંછું જે પ્રાણજ કાઢું, મરૂં તે સંગ્રામ પેહેલી.
મુખ વક્ર બિહામણાં છે, મૂછ મ્હોટી મ્હોટી;
એવા અસુર આવી મળ્યા, સંખ્યા થઇ સપ્તકોટી.
દળ વાદળ સૈન્ય ઊલટયું, મધ્યે આણ્યો અનિરૂદ્ધ;
વીર વીટયો વેરીએ, જેમ મક્ષીકાયે મધ.
ધનુષ ધરીયાં પાંચશે, બાણે ચઢાવ્યાં બાણ;
રાગ મારૂ ગાય ગુણીજન, ગડગડીયાં નીશાન..
ગગને આભજ ઢાંકીયો, શોભીયો જેમ ઇંદુ;
ઉપમા તે ઉડુગણતણી, લલાટે સ્વદેના બિંદુ
લઘુ કુંજરની સૂંઢ સરખા, શોભિતા બે ભૂજ;
શરાસન સરખી ભૃકુટી ને, નેત્ર બે અંબૂજ.
તૃણ માત્ર ત્રેવડતો નથી, બાણને તે મહાબાહૂ;
અસુર સાથે શોભિયે, જેમ ચંદ્રમાં ને રાહુ.
જાદવે જોયું વક્ર દૃષ્ટે, રાતાં કીધાં ચક્ષ;
વપુ શોભે ભૂજ ફૂલયૂં, જેમ અરણ્યનૂં વૃક્ષ;
આ સમે જો હોત કુહાડો, અથવા ભોગળે ધાર;
અસુરને હળવો કરત. ઉતારત ભૂજનો ભાર.
શૂં વસ્યું બાણનું દિલ છે, તેમાં વચે સર્પનો સાથ;
પંડમાં પુરવજ રહ્યા, પિંડ લેવા કાહાડે હાથ.
કાષ્ટના કે લાખના, શૂં, મીંણના ચોહોડયા કર;
અથવા કોઇ પક્ષી દીસે છે, વિફૂરાવ્યા છે પર.
તવ હાસ્ય આવ્યું બાણને, બાળક કેવળ બાળ;
કૈભાંડ કહે અજ્ઞાન નથી, રાય તમને દે છે ગાળ.
બળીસુત અંતર બળ્યો, બળિયો બાળક બલવાન;
શૂં કરૂં જે લાંછન લાગે, નહિં તો દેત કન્યાદાન;
સુભટ નિકટ રાય સરવે, બોલીયા બહૂ ગર્વે;
નિપટ લંપટ નથી બ્હીતો, ધાયા હણવા સર્વે.

કુળલજામણો કુણ છે, તસ્કર નર નિરલજ ;
અપરાધ કરી કેમ ઉગરશે, સિંહના મુખથી અજ.
ગમ નહીં અમરને, તો કેમ આવતાં ફાવ્યું ;
અંજાને આવી ચડ્યો, કે ભૂતે મનડું ભમાવ્યું ?
શકે સ્વરગથી નાખીયો, કાંઈ કારણ સરખું ભાસે ;
સાચું કહીશ તો નહીં હણું, બાળક રેહેજે વિશ્વાસે.
કોણ કુળમાં અવતર્યો, કોણ માત તાતને ગામ ;
અનિરૂદ્ધ કહે વિઢીવા મળ્યો, હવે ન્યાતકુળનું શું કામ ?
પિતૂ પિતામહ માહરા, તે પ્રસિદ્ધ છે સંસાર ;
ચોરી છત્રપતીની કરી, તૂં ચતુર હોય તો વિચાર.
જાદવકુળ છે મુજતણું, મુજ નામ છે અનિરૂદ્ધ ;
જો છેડશો તો સમુદ્રમાંહી, નાખીશ નગરી બદ્ધ.
બાણુ સામું જોઇને, કોભાંડ વળતૂં ભાખે ;
ચોરી કરી કન્યા વરે, કુણ વિના જાદવ પાખે.
પૌત્ર જાણી કૃષ્ણનો, બાણે તે ઘશીયા કર ;
નીચ વરે કન્યા વરી, કરમડા બેઠું ઘર.
રીશે તે અંતર પરજળ્યો, ધનુષ ધરિયાં બાણ ;
મંત્રીને મહારાજ કહે છે, જુદ્ધ મ્હોટો જાણ.
હાકીને અનિરૂદ્ધ વકારયો, થયો તે દારૂણ શોર ;
ઓખાનેત્રે નીર ભરે જે, કંથને પ્હોંચે જોર.
અસુર બળિયા પ્રાક્રમી, ઉછળતા દે ફાળ;
દશોદિશાથી વછુટયા, કહે ન જાય જીવતો બાળ.
પરીઘ પતી ગુરજ ગદા, ત્રિશૂળ ને તોમર ;
મોગરી મૂસળ સરસ કાંતી, ઢાંકી લીધો કુંવર.
અંધકાર માયા આસુરી, વરસે શલ્યાશીખર ;
પડે હય હસ્તી ને ચંમર, વહે માંસને રૂધીર.
હયગજરથ લથબથ અટકે. લટકે દે વાહંન ;
દુંદુભી ગડગડે બેડાં ખડખડે, રણમાં પડયા બહુ જંન.
સાંગ સળકે ખડગ ચળકે, ઝળકે ભાલાની અણી ;
રીમૂ લાખની લાખમાં, અનિરૂદ્ધ જડીયો છે મણી.

ફેરવી ભોગળ બળ કરી, રિપુદલ દળ્યું જહુજોદ્ધ;
તાડયા પછાડયા આડા પાડયા, કરી કામકુંવરે ક્રોધ.
અંગ રાતાં શીશ ફાટયાં, શૂરા ધરણીએ પાડયા;
પલવટ વાળી પ્રાક્રમી, બહુ જોદ્ધાને નસાડયા.
ભુજ વિષે ભોગળ ધરી, દેતો અનિરૂદ્ધ માર;
હયગજરથપાળા સર્વે નાઠા, હવો તે હાહાકાર.
પ્રહાર પૂરણ રથ ચૂરણ, ગજ અકજ પાછા વળ્યા;
શોણિતપૂરભણી ચાલિયા, વીર ધરણી ઉપર ઢળ્યા.
રણમાં તે રોળી મૂકતો, અનિરૂદ્ધ ઇંદ્ર સમાન;
અસુર સુરથી નાસતા, શારદૂલથી જેમ શ્વાન.
હૈડું તે હરખ્યું નારનૂં, સુણી નાથનો હોકાર;
અનિરૂદ્ધે તારૂણી દેખતાં, કીધું સૈન્ય તારેતાર.
દશ સહસ્ત્ર જોદ્ધા બાણના, મારી કીધા ચકચૂર;
સમુદ્રમાં સંગમ હવો, વહ્યું તે શોણીતપૂર.
ભુંબાણ પડીયું રણવિષે, કરે અસુર નાસાનાસ;
ભંગાણ દેખી બાણ ધશીયો, સજ્યો તે નાગપાશ.
ભોગળ છેદી ભુજતણી, મુકયા તે સહસ્ત્રજ સર્પ;
કામકુંવરને બાંધીયો, પછે ગાજીયો છે નૃપ.

વલણ.

નરપત ગાજીયો મેઘની પેરે, ઈતરાવી ઓખાયરે;
વરકન્યાને બંધન કરી, પછે બાણ મંદીર જાયરે.

કડવું ૩૧ મું.—રાગ રામગ્રી.

બન્યોને બાણે બાંધીયાં, નૌતમ નર ને નાર;
અનિરૂદ્ધ રાખ્યો મુખ આગળે, ગુપ્ત રાખી કુમાર. બન્યોને.
ચોટામાં ચોર જણાવિયો, ઢાંકયો વ્યભીચાર;
છાની ચોખા મંદિર મોકલી, રાખ્યો કુળનોરે ભાર. બંન્યોને.
છે શરદરૂતુ તડકો ઘણો, તપે તાવડ શીર;
કેસર રંગની અરચના, ભીંજ્યું સઘળું શરીર. બંન્યોને.
લક્ષણવંતો હીંડે બ્હેકતો, બ્હેકતો બહુ વાસ;
દૈત્યનું દળ પુઠે પળે, દોરી હીંડે છે દાસ. બન્યોને.

પેચ છુટયો પાઘડીતણો, આવ્યો પાગ પ્રમાણ;
ચોરે મોરજ મારીયો, કરે લોક વખાણ. બંન્યોને.
ઓખા જો પુનરપી પરણશે, હવે ભવ્ય ભરથાર;
તે સ્વામી શું સુખ પામશે, લીધો એણે સાર. બંન્યોને.
કો કહે દૈવત એહમાં, દીસે રૂપ રસાળ;
કટાક્ષમાં કામની પડે, જોવામાં મોહજાળ. બંન્યોને.
ભુલવણી ભૃકુટી વિશે, ભલી ભૂલેરે નાર;
કુંવારી કન્યાને કામણ કરે, એવો કામકુમાર. બંન્યોને.
ચિન્હ કંઠે કાંકણતણાં, પડયાં ભામનીભૂજદંડ;
ઓખાએ અમૃત ચાખીયું, કીધાં અધરને ખંડ. બંન્યોને.
સખી પ્રત્યે સખી કહે, દેખી અંગઅવેવ;
બાંધ્યો એ જુવે આપણ ભણી, એની એવી શી ટેવ. બંન્યોને
આશા પોહોતી માસ ચારમાં, લીધો સ્નેહનો સ્વાદ;
સુખેથી ભરમ ભાગ્યો ઘણો, લાગ્યો લોકઅપવાદ. બંન્યોને.

વલણ.

લાગ્યો લોક અપવાદરે, પામ્યો દેવકન્યાયરે;
બાણાસુરે અનિરૂદ્ધને રાખ્યો, કારાગ્રહની માંહ્યરે.

કડવું ૩૨ મું–રાગ જોગીઆશાવરી.

શ્રી શુકજી એમ કહે કથા, સાંભળ પરીક્ષીત રાય;
કામકુંવરને કન્યા રાખ્યાં, કારાગ્રહની માંહ્ય.
નાના વિધનાં બંધન બાંધ્યાં, કાહાડી ન શકે શ્વાસ;
એકએકનાં મુખ દેખી દયામણાં, થાય અતિ ઉદાસ.
બીક બાણાસુરતણી, રાણી ભરે છે ચક્ષ;
પુત્રી જમાઇને ભૂખ્યાં જાણી, છાનું મોકલે ભક્ષ.
બંધન દેખી કંથનું, ઓખા ભરે છે નૈણે નીર;
અનિરૂદ્ધ આપ બળે કરી, અબળાને આપે ધીર.
આદરૂં તો અસુરકુળને, ત્રેવડું તૃણમાત્ર;
શોભા રાખવા સ્વસુરની, બંધાવ્યું છે મેં ગાત્ર.
મરડીને ઉઠું તો શીઘ્ર છુટું, દળૂં દાનવ દઇ દુઃખ;
શું કરૂં જે સ્વસુરપક્ષમાં, રાખવું છે સૂખ.

શામાટે ચિંતા કરોછો, ગોવિંદ છેદશે બંધ;
આકાશ અવની એક થાશે, એવું કરશે જુદ્ધ.
અગનાસ્ત્રની ધુમ ચાલશે, અસુર થાશે અંધ;
સાહ્ય કરશે શામ રામજી, એહના છુટશે બંધ.
માહારા સમ જો સુંદરી, ઝાંખો કરો મુખચંદ;
આ બંધનપેં દુખ અધિક છે, તારાં આંસુડાં બુંદ.
એમ કીધી આસવાશના, હરી આવ્યાનું હારદ;
કોણ જાણે કારાગ્રહમાં, આવ્યા રૂષી નારદ.
લજ્જા પામ્યો કામકુંવરને, નીચી કીધી દષ્ટ;
શરીર ધુજે અતિ ઘણું, બોલી ન શકે સ્પષ્ટ.
શેં લાજછ તું પ્રાક્રમી, હસી બોલ્ય મુજ સંગાથ;
બાણુની બાળકી વરયો, તારી પૃથ્વીમાં થઇ ખ્યાત.
દીપાવ્યો વંશ વાસુદેવનો, બંધાએ લાંછન શૂંય;
કાલ્ય માધવ મોકલૂં જઇ, દ્વારિકાંથી હુંય.
ઉંડલમાં તેં આભ લીધો, અંતરશેં નહીં ફૂલે;
ઘોડે ચડે તે પડે પૃથ્વી, ભણે તે નર ભૂલે.

વલણ.

અંતર શેં ન ફુલે જુદ્ધા, મુકાવશે ભગવાનરે;
અનિરૂદ્ધની આજ્ઞા લઇ, રૂષી હવા અંતર ધ્યાનરે.

કડવું ૩૩ મું.—રાગ બેહાગ.

દયા ન આવી ઓખા રડેરે, છે દૈત્યપતી દુરમત; મારી સજની.
બાકરી બાંધી ભ્રીજવર સાથે, વેર વધારયું સત્ય; મારી સજની.
પાતળિયા પંકજ પિયુજીને, નાગપાશના બંધ; મારી સજની.
બાંધી લીધો બળ કરીને, કોમળરૂપ મદંન; મારી સજની.
ધાજોરે ધરણીધર શ્રીવર, આપદા ખમે નાથ; મારી સજની.
પુત્ર તમારા ઉપર પ્રહારજ, કરે છે દૈત્યનો સાથ; મારી સજની.
ભારે દળ કૌભાંડે મ્હેલિયું, વકારયો બળી વીર; મારી સજની.
તોએ રણુથી નવ ઓસરીયો, સાગરનૂં જેમ નીર; મારી સજની.
ભેદ કરીને બાંધી લીધો, નાગપાશના બંધ; મારી સજની.
શ્વાસ ન માયે બહુ અકળાયે, અંગ આકળ્યાં સંધ; મારી સજની.

વાયુ સમાય નહીં સ્વામીને, હું કરૂં દેહની પાત; મારી સજની.
વાર લાગે લક્ષ્મીવર તમને, તો થાશે મહા ઉતપાત. મારી સજની.
કમળમુખ શ્રમથી સુકાયું, કન્યા કરે આક્રંદ; મારી સજની.
અનિરૂધ્ધ સમરે શામળિયાને, કમળાવર ગોવિંદ; મારી સજની.
ત્રાહે ત્રાહેરે ત્રીકમજી, સુતની કરજો સહાય; મારી સજની.
વિપત વેળા વ્હારે ચઢીને, કરો ભગતની રક્ષાય; મારી સજની.
ગજ ગ્રાહથી મુક્ત પમાડયો, કીધી હરીશ્ચંદ્ર રક્ષાય; મારી સજની.
દાનવકુલ નિકંદન કીધાં, કીધી પ્રલ્હાદની સહાય; મારી સજની.
આજ આંખેથી આંસૂડાં ચાલે, જાશે મારા પ્રાણ; મારી સજની.
સુખ શરીર શાતા નહી અંગે, લાગ્યો દવ નિરવાણ; મારી સજની.
મનસા વાચા એ વર વરીયો, અવર તે મીથ્યા જાણ; મારી સજની.
રૂપ અને ગુણવંતો સ્વામી, સત્ય કહું છું પ્રાણ; મારી સજની.
તાત કઠોર દયા નહીં રૂદીએ, કોમળ મ્હારો કંથ; મારી સજની.
પ્રહાર કરીને બાંધીરે લીધો, શ્રીહરી-વેગળે પંથ; મારી સજની.
કોણ સહોદર આવે અવસર, શોધ કરવાને જાય; મારી સજની.
નાત ભ્રાતને જાણ નહીં તો, કુણ ઉઠીને ધાય; મારી સજની.
પિતા પીઉજીને વેરીરે દેખે, પરભવે બહુ પેર; મારી સજની.
નાગતણા ફૂત્કાર હળાહળ, ફેરવી નાખે લ્હેર; મારી સજની.
ટળવળે અંગ અગનીરે ઉઠગો, કંઠે પડીયો શોષ; મારી સજની.
પુર્વતણાં કર્મ આવી નડીયાં, કોને દીજે દોષ; મારી સજની.
તાત કહે તો કાયારે પાડું, વિષ ખાઊં આ વાર; મારી સજની.
સ્નેહ ન જાણે કોઇરે મનનો, કો પીડે ભરથાર; મારી સજની.
તાતતણે મન કાંઇ નહીં, મુને સબળો લાગે સ્નેહ; મારી સજની.
છોરૂ પોતાનાં જાણી કીજે, દયાળ ન દીજે છેહ; મારી સજની.
બાણાસુર મહાપુરૂષ જ્ઞાતા, જેથી ચુક ન થાય; મારી સજની.
બાળક ઉપર પ્રહાર શો કરવો, જદપી હોય અન્યાય; મારી સજની.
વાહલા થઇને વેરજ વાળો, શૂં નથી આવતી લાજ; મારી સજની.
નીચ પદારથ નથી કુળ નીચું, કૃષ્ણકુવર મહારાજ; મારી સજની.
નીચું નાક ન હોય એથી, નિરથક શો સંગ્રામ; મારી સજની.
મોટાસાથે વિરોધ ન કરીયે, નહીં નિરબળ હળધર શામ; મારી સજની.

સકંગ પૃથ્વી ચાકે ચઢાવી, અસુરનો ફેડયો ઠામ; મારી સજની.
વેર વધારી વીઠ્ઠલ સાથે, ક્યાં કરશે વિશ્રામ; મારી સજની.
સ્વામી મ્હારાને શીર સમરથ, તેને ચઢશે કોપ; મારી સજની.
ભદ્ર ઇચ્છે જો તાત પોતાનું, વીષતું બીજ મા રોપ; મારી સજની.
જુદ્ધ સમે આકાશે રહિને, જુવે છે નારદ દેવ; મારી સજની.
ભય મા આણીશ અમો જાશું દ્વારામતી,જુદ્ધ કરશું તતખેવ; મારી સજની.
નિર્ભય રાખી વીણાધર ગયા, પરવરિયા આકાશ; મારી સજની.
પ્હોંતા રૂષી ઉતારયા હેઠા, ભેટયા શ્રી અવિનાશ; મારી સજની.

વલણ.

ભેટયા શ્રી અવિનાશને, કુશળ વારતા પુછે વળી.
કહે નારદ અનિરૂદ્ધને રાખ્યો, કારાગૃહમાં દૈત્યે મળી,

કડવું ૩૪ મું.–રાગ વેરાડીની ચાલ.

શુકદેવ કહે પરીક્ષીતને, બાંધ્યો તે જાદવ જોધ;
હવે દ્વારિકાની કહું કથા, જાદવ કરે શોધાશોધ.
હિંડોળા સહીત કુંવર હરીયો, રૂવેછે કિંકરી;
હાહાકાર હવો પુર વિષે, અનિરૂદ્ધની થઇ ચોરી.
રતી અતી આક્રંદ કરેછે, મળ્યાં વિનતાનાં વૃંદ;
રૂકમણી રોહીણી દેવકી, સર્વે કરે આક્રંદ.
જાદવે સરવે કહ્યું માધવને, શું બેઠા છો સ્વામી;
વાર વીલંબ ન કીજીયે, એમ કુળને લાગે ખામી.
વસુદેવ કહે શામરામને, શું બેઠા છો ભૂપ;
શોધ કરો અનિરૂદ્ધનો, ક્યાં ગયો કુંવર અનૂપ.
ઉગ્રસેન કહે આશ્ચર્ય મ્હોટું, કેમ હરયો હીંડોળો;
દેવ દૈત્ય રાક્ષસનું કારણ, તે ખપ કરીને ખોળો.
સાથને જદુનાથ કહે છે, શાને કીજે શ્રમ;
ગોત્રદેવીને એમજ ગમતું, કુંવર હરયાનું કર્મ.
અગીયાર વરસ અમે ગોકુલ સેવ્યું, મામાજીના ત્રાસે;
પ્રદ્યુમનને શંબરે હરયો તે, આવ્યો સોલમે વરસે.
ફરિ અનિરૂદ્ધ તેમ આવશે, સાચવશે કુળદેવી;
કૃષ્ણે કુટુંબને રોતું રાખ્યું, આશા દીધી એવી.

પાંચ માસ એમ વહી ગયા, જાદવ છે સરવે દુઃખી;
શોણીતપુરથી કૃષ્ણસભામાં, આવ્યા નારદ ઋખી.
હરી આદે જાદવ થયા ઉભા, માન મુનીને દીધું;
આદરશું આસન આપીને, અર્ઘ્યપૂજન કીધું.
સમાચાર સરવે કૃષ્ણે પૂછ્યા, નારદ વળતું ભાંખે;
ઉતપાત વાત જે તમારા કુંવરને, બાણ બાંધીને રાખે.
ઇશ્વરી ઇચ્છાએ ઓખાને પરણ્યો, સંબંધ એવો સાંધ્યો;
આપદા અનિરૂદ્ધ વેઠે, બાણાસૂરે બાંધ્યો.
વાત સાંભળી વધામણીની, વજાડાવ્યાં નીશાન;
શામ રામ કામ થયા તતપર, જીતવા રાય બાણ.
સજ્જન સરવ અતી સુખ પામ્યા, છે કુંવરને કુશળ;
ગરૂડ ખેડયો ગોવિંદજીએ, લીધી સેના સકળ.
શંકરપણ ને સાત્યકી, સંગાથે ત્રીજો પ્રદ્યૂમંન;
ત્રણ જુદ્ધા પાસે બેસારી, કૃષ્ણે ખેડ્યો ખગરાજંન.
એક પ્હોરમાં પંખી પ્હોતા, અસુરે સાંભળી પંખ;
રીપૂહ્રદય વીડારવા, શામળે તે ફુંકયો શંખ.

વલણ.

શંખ ફુંકયો શામળે, ઉછળ્યો સહસ્ત્રપાણરે;
નાસે નાસે લોક પુરના, પડયું બહૂ ભુંબાણરે.

કડવું ૩૫ મું-રાગ સારંગ.

શંખ શબ્દ વિષે કારણ, રીપૂ દળનું વીડારણ;
કૃષ્ણનું જાણ તે બાણને થયું, બાણ પ્રાક્રમ તે કયાં ગયું.
અનિરૂદ્ધ કહે સુણ સુંદરી, શંખ વાગીયો આવ્યા હરી;
છુટયાં બંધન જાદવથકી, ગાજ્યા હળધર ને સાત્યકી.
બોલે પ્રદ્યુમન મ્હોટે સ્વરે, બાણપાણ છેદાયા ખરે;
ગોવિંદ ગત્ય ન જાયે કળી, જાદવસેના આવીને મળી.
મંત્રી કહે સુણો અસુરેશ, દળ જાદવનું ચાંપે દેશ;
અનુચર આવ્યા ને લાવ્યા વાત, દળ દીસે છે અસંખ્યાત.
મંત્રીને કીધી નેત્ર સમશાય, સૈન્ય તત્પર આપી આજ્ઞાય;
દુંદુભી નાનાવીધ ગડગડે, શસ્ત્ર ધરી વીર વાહન ચડે.

પાતાળના ભૂપ કહાડયા લખી, સેના ટોપ સજે જીવરખી ;
પાખર બખ્તર ઘુઘરમાળ, ટચકારે ઘોડા દે ફાળ.
મોર દામણી પુંમતડાં ફરકે, છાયા પોતાની દેખીને ભડકે.
ભલા અસ્વાર ઉપર લટકે, હીંસે હય હિંડે ને અટકે.
વાદળિયા વેગે નાચંત, છુટા પગ જેમ પાણીપંથ ;
કાબરા કાળા ને કલંકી, પંખાળો ઊડે છે અબલંકી.
કુમેદ લીલા ને પંચવરણા, ઊજવળ આરબી ઘોડા હરણા ;
પાખરા પવનવેગી ઘોડા, અસ્વાર બહુ જુદ્ધે જોડા.
સજળ વાદળ જેવા હાથી, તે ઉપર મોટા મારથી ;
રથપાળાઅશ્વાર અનંત, ધીર ધસે ને કરડે દંત.
પ્રચંડ પીઠ મ્હોટા પ્હાડ, સળકે જીભ લળકાવે હાડ ;
પૂર પોળે સેના નવ માય, હણો જાદવ કેહેતા જાય.
ટોળાં ઉપર ટોળાં આવે, પગને પ્રહારે ધરણી ધ્રુજાવે ;
રીસે અંતરમાં હડહડીયો, જુદ્ધે રાય બાણાસુર ચડીયો.
દશે દીશના માર્ગ બુરાયા, કોટી શંખ સાથે પૂરાયા ;
ઝટકયા ભૂજ બાણાસૂર મલ્લ, પૃથ્વી થાવા માંડી ઉથલ.
ગર્જના કીધી મહીપાળ, ખળભળીયા સાત પાતાળ ;
બ્રહ્મલોક જઇ પ્હોંત્યો નાદ, શ્રીકૃષ્ણને બાણે કીધો સાદ.
ખગારૂઢ આવ્યા છો ખપ કરી, નહીં જાવા દઊં કુશળે ફરી ;
ઉનમત્ત જાદવ ઉછંકળ, તમો દમો સંસાર સકળ.
કુંવારી કન્યાને કપટે વરો, ક્ષત્રી ખળનાં લક્ષણ કરો ;
સઘળે વાંકા થઇને ફરો, દરમાં સર્પ પેસે પાધરો.
કુડું કર્મ કીધું કુંવરે, શું આવ્યા છો તે ઉપરે ;
ત્યારે હશી બોલ્યા ભગવાન, અમો લઇ આવ્યા છું જાન.
જો વિધાત્રાએ કીધો સમંધ, વરકન્યાના છેડા બંધ ;
બાણને મન ચડીયો કાળ, સમંધ શાનોરે ગોવાળ.
એવી આપીશ પેરામણી, સઉને મોકલું જમપુરી ભણી ;
એમ બાણાસુર બોલ્યો વંક, શ્રીકૃષ્ણે સજ્યું સારંગ.
કડાઝુડ કટક બે થયાં, ઉઘાડાં આયુધ કરમાં ગ્રહ્યાં ;
નેજાં ફરકે ફરે તરવાર, દ્વંદ્વજુદ્ધ થયું તેણીવાર.

તોમર ત્રિશૂળ ધરયાં મૂશળ, ગાજ્યા હળધર કર ધરી હળ;
છપન કોટી જાદવ ગડગડીયા, દાનવ ઉપર તૂટી પડિયા.
માનવ દાનવદળ દળાય, દેખી બાણાસુર અકળાય;
બોલ્યો બાણ ધરી અભિમાન, કૃષ્ણતણું ઉતારૂં માન.
વાધ્યો જાદવ અસુર સમાન, બાણે ધરિયૂં શિવનૂં ધ્યાન;
અગીયાર કોટીગણુની સૈન્યાય, લઇ પધારયા શંકરરાય.
ભૂત પ્રેત ભૈરવ વૈતાળ, સન્નજવર વ્યાધી ને વ્યાળ ;
શીકોતરી શાકણી સિંહારી, તે લઇને આવ્યા ત્રિપુરારી.
વાગે શીંગ ડમરૂ ને ડાક, ગાજ્યા હરીહર દઇને હાક;
વૃષભે ચડી આવ્યા બાણુનાથ, જાદવસૈન્યાનો કરવા ઘાત,

વલણ.

હાક મારી શંકરે, કયાં ગયા કેશવરામરે ;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હરીહરનો સંગ્રામરે.

કડવું ૩૬ મું—રાગ સામેરી.

આવ્યા જુદ્ધે તે શંકરરાયજી, સેવકની કરવા સહાયજી;
ભોળોનાથ ને શ્રી ભગવાનજી, દેખી રીઝયો અસુરરાજાનજી.

ઢાળ.

રાય રીઝયો અસૂરનો, તે શરણ શંકરને ગયો;
પાય લાગી પંચવદનને, સમાચાર સગળો કહ્યો.
પુત્ર પ્રદ્યુમનતણો, તેણે લગાડયું લાંછંન;
જોમાત્ર પદવી ભોગવી; છાનૂં સેવ્યું ઓખાનું ભુવંન,
બંધને અનિરૂદ્ધ રાખ્યો, મને હણુતાં તે દયા આવી;
એવા અપરાધ ઉપર આવ્યા, કૃષ્ણ કટકને ચડાવી.
વાત વિરોધની સાંભળી, શિવને તે ચડીયો ક્રોધ;
જાઓ જાદવની સેના સંહારો, શીવે વકારયા જોધ.
શાકણી શીકોતરી સંચરી, ભક્ષ ભક્ષ વદતી વાચ;
જુદ્ધે ચાલ્યા ભૂત ભૈરવ, પ્રેત ને પીશાચ.
મહા સુભટ બળિયા પ્રાક્રમી, દંદ્વજુદ્ધનું કરૂં શું વખાણ;
ગડગડીયા સાલકી હુંકારી, સનમુખ મૂકે બાણ.

બાણાસુર બલીભદ્ર સામો, શંકર ને શ્રીકૃષ્ણ;
સાત્યકી ને સ્વામી કાર્તીક, નંદી ને ચારૂદ્રષ્ણ.
કૃતવર્મા કૌભાંડ સામો, સાંબ ને કુંભસોચંન;
શોણીતાક્ષ ને સોમકેતૂ, ગણપતી ને પ્રદ્યુમંન.
રથી સામા રથી આવ્યા, હસ્તી સામા હસ્તી;
જાદવને શ્રીહરી હકારે, હણો શીવના ઉપસ્તી.
અસુર જાદવ મળ્યા એકઠા, સામેસામા ધીર;
છપ્પંન કોટી ને બોતેર કોટી, વઢતાં પાડે વીર.
ભોગળે ભોગળ પડે ફરસી, ગુરજના ઝળકારા;
ગગનમાં જેમ વીજળી ચમકે, તેમ ખડગતણા ચળકારા.
સાંગ લીધી પરીઘ ભાલા, ભોગલ ને ભીંડીમાળ;
શર ચક્રથી ચૂર થાતા, વઢે વીર વિકાલ.
સરખા ને મહા સુભટ બળિયા, થયો રણસંહાર;
હસ્ત ચરણ ને શ્રવણ નાસિકા, છેદે થાય હાહાંકાર.
પ્રબળ માયા આસૂરી, થયો ઘોર અંધઃકાર;
શર ચક્રે ચૂર થાતા, વહી શોણિતની ધાર.
અસ્તીચર્મ ને મેદકાદવ, જાદવ દૈત્ય કળાય;
કર્મ ચૂકી મામ મૂકી, કાયર પુરૂષ પળાય.
શોણિતની સરીતા વહી, ભયાનક ભાસે ભોમ;
પગપ્રહારે રૂધીર ઉડાડે, શું સાયર થાશે વ્યોમ.
કુતૂહલ દેખી દેવ કાંપ્યા, હવો તે હાહાકાર;
બળભંગ ભુજંગ હવો, કેમ સેહેશે તે ભૂમીભાર.
નયણે નિરખી નવ શકે, શામ રૂધીરપ્રવાહ;
જોગણીનું ભક્ષ ચાલ્યું, સુખી સીંચાણા હવાહ.
વ્યાઘ્ર સિંહ ને ભુત પ્રેતો, શીવ સેનાની મૂલ;
સંતોષ પામી શાકીણી, કલ્લોલ કરતી નૃત્ય.
ઓખા અનિરૂદ્ધ કારણે, રોલાણા તે રાણીજાયા;
કુસુમસજાએ પ્હોડતા, તે રૂધીરનદીએ તણાયા.
સાગરશું સંગમ મળ્યો, શોણિતની સરીતા વહી;
અસ્તી ચર્મ ને માંસની, બે પાળ બાંધન થઇ રહી.

આલંબ અંગ મસ્તકવીના, શું આહ છે વિકાળ;
કુંભસ્થળ જાણે કાચબા, નરશીશકેશ શેવાળ.
ભાસે ભુજંગ નરકરો, મુખકમલ શું કમળ;
નેત્ર કચ્છ ને મુગટ બગલા, નરનાભ શું વમળ.
પ્રવાહે તણાયા રથ જાતા, શોભીતા શું વાહાણ;
દેખીને દારૂણ નદી, કોપે ચઢયા ત્રીશલપાણ.

વલણ.

ત્રીશલપાણી સાંઢીયા, વૃષભ હાંકયો ભુધર ભણી;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હવે કહું રાડ હરીહરતણી.

કડવું ૩૭ મું—રાગ સારંગ.

શંકર આવ્યા છે સંગ્રામે, ધરયું ચાપ તે સુંદરશ્યામે;
આજે ગરૂડે છેલછબીલો, હાંકે પોઠીયો હરજી હઠીલો.
કૃષ્ણે ચક્ર ચડાવ્યું ચાક, મૂકયું શંકરે પીનાક;
આવી મળ્યા બે ભગવાન, થયો સંસાર આંદુલમાન.
વાગી હરીહરતણી હાક, પુરમાં રાંધ્યા રહ્યા છે પાક;
ચળ્યા વિધાત્રીના લેખ, ધ્રુજે ધરા ને સળકયો શેષ.
ફાટયું આકાશ ત્રુટયાં અભ્ર, પડયા ગર્ભવંતીના ગર્ભ;
કરી ચાપ તે મંડલાકાર, શીવે બાણ મુકયાં છે બાર.
જાદવસેના નાખી ઉરાડી, લઇ સમુદ્રમાંહી પાડી;
આવે બાણ તે મેઘની ધાર, કરે ભૂત પ્રેત પૂકાર.
તે પૂઠે મૂકયાં પંચવીશ, છેધાં આવતાં શ્રીજુગદીશ;
શત સહસ્ત્રઅયુત લક્ષકોટ, વરસે બાણ તે દોટાદોટ.
છુટે બંધુક નાળ ને ગોળા, ફેરવે ક્રોધે ભિંડીમાળા;
સણસણતાં શર બહુ છુટે, તેણે કપોળ ભડના ફુટે.
વળગે ભૂત પ્રેત આવર્ણ, વઢે ચુડલ અવળે ચરણ;
મસ્તક શગડી ધીકધીકાવે, કિલકિલ કરતી ઉપર આવે.
હરખી શાકીણી ડાકણી સર્વે, આવ્યું જાણે ઉજાણીનું પર્વ;
ચુસે કંઠ ને ઘુંટડા ભરે, મુખે રૂધિરના રેલા ઉતરે.
કેટલી વારૂણીમાં થઇ મગ્ન, વસ્ત્રવીણી ફરે છે નગ્ન,
ભરી ભમાવે જોડ ગગ્ન, જાદવસેના કીધી ભગ્ન.

કેટલીની તે આંખ્ય કપોળ, કોના મુખ જાણે મ્હોટી પોળ;
લંબસ્તની વિપરીત વાન, કોના ભુમીએ બરાએ કાન.
જીભ સળકે સરપાકાર, મુખે કિલકિલ કરે ઉચ્ચાર;
ઘણા જાદવ ખાધા કરડી, નાઠી સેના તે મારગ મરડી.
ધાયા રાક્ષસ દેતા માર, જદુસૈન્યાએ ખાધીહાર;
છુટે દુર્ગ નાળ ને ગોળા, નાઠા જાદવ ટોળેટોળાં.
પ્રગટયો મ્હાદેવને વળી ખાર, વાળ્યો જાદવનો સંહાર;
વઢે ડાકિની શાકિણી સિંહારી, એમ કોપ્યા શ્રી ત્રિપુરારી.
નાઠું સેન દીઠું ચોપાસ, ત્યારે કોપ્યા શ્રી અવિનાશ;
હરિયે ચક્ષુ કીધી વક્ર, પછે મુકયું સુદર્શનચક્ર.
છેદ્યાં ડાકીણીશાકીણીનાં શીશ, રંડા નાસે ને પાડે ચીસ;
કોને ભાલા વાગ્યા ભચોભચ્ચ, કોઈનાં નાક છેદાયાં ટચ્ચ.
છેદ્યા હસ્ત શ્રવણ ને ચરણ, નઈણે ઉડે રૂધીરનાં ઝરણ;
ફરી જાદવ જુદ્ધે વળિયા, ઠામઠામથી આવીને મળીયા.
આવ્યા સામા જાદવ જંન, દેખી ખીજ્યા પંચવદંન;
મુકે શીવ અપરિમિત બાણ, ભલા સુભટ તજે છે પ્રાણ.
કૃષ્ણે મુકયું મોહાસ્ત્ર બાણ, મોહ પામ્યા પીનાકપાણ;
કીધું પોઠીયા ઉપર શયંન, સાંભળ પરીક્ષત રાજંન.
રણે કોપ્યો બળીનો બંધ, ધાયા ગણપતી ને વળી સ્કંધ,
મહા ક્રોધ અભ્યંતર આણી, ધાયા ધનુષવિષે શર તાણી.
ઘણી જાદવસેના મારી, ક્રોધથકી કો ન ઉગારી;
ધસ્યા રાક્ષસ કરતા માર, જાદવમાં થયો હાહાકાર.
ત્યારે ધાયો સાત્યકી શૂર, કીધી અસુરસેનાને ચૂર;
પ્રગટયું માયાતણું તીમીર, મંત્રે નીવારે તે જદુવીર.
છેદ્યાં કવચ ભાલા તે છેક, નાઠા અસુર મુકીને ટેક;
ગાજ્યો બાણાસુર ઉનમત્ત, તાણ્યા ધનુષ તે પંચશત.
નાખે બાણ તે દાનવ દક્ષ, શત સહસ્ત્ર અયુત ને લક્ષ;
નાઠી સૈન્યા તે બડબડાટ, હસ્તી ચીસ પાડે અડચડાટ.
પડે જાદવમાં બહુ ભંગ, ત્યારે કોપ્યા શ્રી સારંગ;
શામે આકરશ્યું સારંગ, બાણે ભેદ્યું તે બાણનું અંગ.

કૃષ્ણે છેદ્યો ધ્વજનો દંડ, રથ કીધો તે શતખંડ;
છેદ્યું છત્ર અતી અનોપ, કાપ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ.
બાણે પાડયો મસ્તકનો ટોપ, દેખી કૃષ્ણને ચડયો કોપ;
કીધા વાહન વીના વીર, ગતીભંગ થયા શરીર.
છેદવા માંડયા જ્યારે હાથ, આવી બાણાસુરની માત;
કોટરા એવું તેનું નામ, દેખી નગ્ન ને લાજ્યા શામ.
નવ મૂકયું સુદરશંન, નાસી છુટયો બાણ રાજંન,
પાછો ક્રોધ કરી તે વાર, થયો જુદ્ધ કરવા તેયાર.
રાયે ફરી કટક સજ કીધું, બાણે ચઢવા દદામું દીધું;
જ્યાં ઉભા શ્યામ ને રામ, આવી કીધો મહા સંગ્રામ.
પછે માંડયું આસુરી કર્મ. વરસે માંસ રૂધીર ને ચર્મ;
ધાયો સમુદ્ર વાધે જેમ પર્વ, વરસે અસ્તી ઊપદ્રવ.
નાસે જાદવ બળીયા સર્વ, ભલા સુભટ તજે ગર્વ;
હલધર નાઠા મૂકી મામ, દૈત્યે દારૂણ કીધો સંગ્રામ.
નાખે કરદમ કાંટા સર્પ. વરસે શલ્યા દાનવ નર્પ;
પડયું જાદવમાં ભંગાણ, નાઠા હલધર લઇને પ્રાણ.
દાનવરાય મૂકે દોટ, કોની ગૃહીછે મરડે કોટ;
એના ગૃહી અફાળે શીશ, ખેદ પામ્યા શ્રી જુગદીશ.
ગરૂડ થયો છે ગતીભંગ, શલ્યાપ્રહારે ભાગ્યું અંગ;
રથવોણા કીધા રામ, મુકી મામ ને નાઠા કામ.
સુંદરશ્યામજી કીજે સહાય, જાદવ કરે છે ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય;
દેખીને દેવ પામ્યા બીક, બાણે વાળી રૂધીરની નીક.
ખીજ્યા કૃષ્ણ ખેડયો ખગજંન, અતી ક્રોધ ચઢયો છે મંન;
ચક્ર લીધું છેદવા હાથ, કીધી ઇચ્છા તે વૈકુંઠનાથ.
એમ કોપ્યા શ્રી જદુનાથ, હવે છેદૂં બાણના હાથ;
મૂકયું ચક્ર તે બીજીવાર, દૈત્યમાં થયો તે હાહાકાર.
નાઠો બાણ વાળીને મૂઠ, હરિયે ચક્ર તે મૂકયું પૂઠ;
અંગોઅંગમાં લાગી જ્વાળ, જેમ છેદે કો વડની ડાળ.
એમ કપાય બાણના પાણ, ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય વદે મુખ વાણ;
અંગે વહે શોણિતની ધાર, કાપ્યા કર બાણના તે વાર.

આવી બેઠું સુદરશંન, અકળાયો બાણુ રાજંન ;
જેમ છેદે વૃક્ષની ડાળ, તેમ કર કાપ્યા ગોપાળ.
જેમ ત્રુડે વૃક્ષને લંન, તેમ કર કીધા છેદંન ;
પછે રાખ્યા કર ત્યાં ચાર, પડયો બાણ તે ભુમીમોઝાર.
અંગે રૂધીર વહે વીવર્ણુ, જેમ પર્વતથી નીસરે ઝર્ણુ ;
સૂતો કરે શિવનૂં ધ્યાન, પ્રભુ રાખો સેવકનું માન.

વલણ.

બાણાસુર પૃથ્વી પડયો, પીડા પામ્યો પંડરે ;
વળી સદાશીવ કોપે ચઢયા, કાંપ્યાં ચૌદ બ્રહ્માંડરે.

કડવું ૩૮ મું.– રાગ રામગ્રી.

જાગ્યોરે જોગી પુરણ ક્રોધજી, છેક્તણાયા વાધ્યો વિરોધજી ;
બાણને લાવ્યો ઊચલી કૈલાંડજી, સેવક દીઠો માંસનો પીંડજી.

ચાલ.

પીંડ જાણે માંસનો, એવી દીઠી અસુરની કાય ;
વિશ્વ પ્રલેની ઇચ્છા કીધી, ધનુષ ધરયું શીવરાય.
ક્રોધે ભાળી કરે કપાળી, તેં ટાળી મારી મરજાદ ;
એ પણુ માહારૂં જે સરવ સંહારૂં, ઉતારૂં ઉનમાદ,
વૃષભ હાંકયો ને ગરૂડ તાકયો, મુખે બોલ્યો મેધસ્વર ;
મંત્ર ફૂંકયો ને કૃષ્ણ ઢૂંકયો, મુક્યો કાલજ્વર.
જાદવસૈન્યા થઇ આકળી, તાવે તે પીડયાં તંન ;
કૃષ્ણે મુકયો એકાંતરો, તેણે ખીજ્યા પંચવદંન.
શીવે હંકારયો ટાહાડીઓ, વરસે જેમ હુતાશંન.
ત્રૈઓ મુકયો ત્રીકમે, તેણે દમ્યા દાનવજંન.
પશુપાળે મુકયો પીતજવર, વાતજવર મુકયો લક્ષ્મીવર ;
માહાદેવે પછે મુકયો, સધવાત કાળજવર.
લોહડંડ તેના હાથમાં છે, નેત્ર લોહીવરણુ ;
ધસ્યો પણુ પાછો ખસ્યો, જોઇ અશરણુશરણુ.
કૃષ્ણે મુકયા જેટલા, તેણે રાખી શીવની લાજ ;
સમજવર સ્તુતી કરે, તમો બન્યો છો માહારાજ.

જવરને વર હરીએ આપ્યો, હરીકથા ભાજે જેહ;
નીંદા કરે શીવજીતણી, પીડજો તેની દેહ.
ઓખાહરણ જે સાંભળે, અંતર આણી વાહાલ;
કષ્ટ હોએ જો જવરતણું, મુકજો તેનો ખ્યાલ.
પછે અગનાસ્ત્ર મુકયું શંકરે, પ્રગટયો તે હુતાશંન;
સન્યા દીઠી દાઝતી, હરીએ પ્રેર્યો પરજંન્ય.
વરસાતે વન્હી સમાવીઓ, થઇ દૈત્ય ઉપર વૃષ્ટ;
પવનાસ્ત્ર મુકયું શંકરે, ટાળ્યું અસુરનું કષ્ટ.
ધુળકોટ થયો વાયુથી, રજે ભરાણા જાદવચક્ષ;
સરપાસ્ત્ર મુકયું ત્રીકમે, તેણે વાયુ કીધો ભક્ષ.
સૈન્યા નાસે બાણની, પ્રગટયા તે સરપ અપાર;
પછે મહાદેવે ગરૂડાસ્ત્ર મુકયું, તેણે કીધો નાગસંહાર.
ખગે ચંચના પ્રહાર માંડયા, દમ્યા જાદવ શૂર;
કૃષ્ણે શલ્યા કોટ પ્રગટી, ગરૂડ કીધાં ચૂર.
શંકરે વજ્રાસ્ત્ર મુકયું, પરવત કીધા શતખંડ;
ભુધરે બ્રહ્માસ્ત્ર મુકયું, ડોલ્યાં ત્રણ બ્રહ્માંડ.
મહાદેવે રૂદ્રરૂપ કીધું, બાળું સરવ સંસાર;
પશુપતાકા કાહાડીઊં, તારે હવો હાહાકાર.
ધ્રુજે ધ્રુવ ને મેરૂ ડગીઓ, ખલભલ્યાં પાતાલ;
સાગરે મરજાદ મુકી, ડોલ્યા દશ દીગપાળ.
શીવને ક્રોધ શેષ શળકયો, ડોલીઆ દીગ્ગજ;
ચંદ્ર સુરજ ઝાંખા થયા, આપદા પામ્યો અજ.
અષ્ટ પરવત ગાજ્યા ભુમીએ, થઇ સૂકી વનસ્પતી સર્વ;
જક્ષ કીન્નર વીદ્યાધર કાંપ્યા, અપ્સરા ને ગંધર્વ.
ચુકયા તાપસ તાપથી, ધ્યાનથી ચુકયા ભગત;
ક્રોધજ્વાળા જોગેશ્વરની, બળે સંધુ જગત.
ત્રૈલોકયમાં ખુંબાણ વરત્યું, થાએ ગરભના પાત;
વાયુ રૂંધાયો વીશ્વનો, થઇ કોટી જીવની ઘાત.
કષ્ટ જાણી સૃષ્ટીનું, શ્રી વૈદરભીવલ્લભ;
બાણ મુકયું શાજીવન, થયું જગત નવ પલ્લવ.

પુનરપી પ્રલે માંડીઓ, વીષ્ણુંએ માંડયો વાદ;
મુનીવર અમર આવીઆ, તે કરે આરત નાદ,
સુરરાય ને સરસ્વતી, કરેછે વેદસ્તવન;
તોએ ક્રોધ મુકે નહી, પછે આવ્યા કમળાસન.

વલણ.

કમળભૂ અંતરીક્ષથી આવ્યા, ક્ષમા ક્ષમા એમ ઓચરે;
શુકદેવ કહે પરીક્ષતને, પછે બ્રહ્મા સ્તુતી કેવી કરે.

કડવું ૩૯ મું.—રાગ કેદારો.

સ્તુતી કરે છે બ્રહ્માયરે, નમો નમો; હું તો બેઉને લાગું પાયરે, નમો નમો.
છો ત્રીભોવનના તાતરે, નમો નમો; કાંઇ આરંભ્યો ઉતપાતરે, નમો નમો.
બ્રહ્મા જોડી ઉભા હાથરે, નમો નમો; જુદ્ધ મૂકી દો દીનાનાથરે, નમો નમો.
છો ગંગાધર પશૂપાલરે, નમો નમો; તમો ગરૂડ ચડયા ગોપાળરે, નમો નમો.
જટાધારી ભસ્માધારરે, નમો નમો; મોર પીંછના ધરનારરે, નમો નમો.
ઉમીયાવર જોગેશરે, નમો નમો; મહાસિદ્ધ છો રૂષીકેશરે, નમો નમો.
જય પીનાક ત્રિશૂલ પાણીરે, નમો નમો; સારંગધર પુરૂષપુરાણીરે, નમો નમો.
તમે જગતપિતા કહેવાઓરે, નમો નમો; પ્રજાને કાં મૃત્યુ ઉપજાઓરે, નમો નમો.
સુખ આપી દુઃખ કોઇના પેરે, નમો નમો; ઉછેરી વૃક્ષ કોઇ ન કાપેરે, નમો નમો.
તેડી ઘરમાં ન કીજે ઘાતરે, નમો નમો; સુધા કહિયે વિશ્વની વાતરે, નમો નમો.
છેહ ન દીજે લાડ લડાવીરે, નમો નમો; નવ નાખીયે ઉંચા ચડાવીરે, નમો નમો.
ન ઘટે સ્નેહ તમ તૂટેરે, નમો નમો; તો પ્રજાનું આયુશ ખુટેરે, નમો નમો.
ખીજે યુદ્ધ કરતા માતંગરે, નમો નમો; થાય દ્રૂમવેલીનો ભંગરે, નમો નમો.
સામા સાગર જુદ્ધે જાયરે, નમો નમો; તેથી જગત બાધું તણાયરે, નમો નમો.
કોપ માંડયો સદાશીવેરે, નમો નમો; તો પ્રજા કઇ પેરે જીવેરે, નમો નમો.
આવી સ્તવેછે રૂષી સપ્તરે, નમો નમો; સ્વામી વિશ્વ થયું છે તપ્તરે, નમો નમો.
સ્તવે ભારતી રહી એક મંનરે, નમો નમો; ગુણ ગાય ચાર નીમંગરે, નમો નમો.
સ્તવે નાગ પામ્યા છે કષ્ટરે, નમો નમો; સ્તવે શીવને પરવત અષ્ટરે, નમો નમો.
નમે તાપસ ને સન્યાશીરે, નમો નમો; સ્તવે સહસ્ર રૂષી અઠ્યાશીરે, નમો નમો.
નમે દૈત્ય થયા કાયરરે, નમો નમો; કરે સ્તુતી સાત સાયરરે, નમો નમો.
એ મસ્તી સરવે કીધીરે, નમો નમો; ન મૂકે શીવે વાત લીધીરે, નમો નમો.
હાકી ઉઠયા કૃષ્ણને હરરે, નમો નમો; ક્રોધપૂરીત કમળા વરરે, નમો નમો.

ઓધવદ્રષ્ટા અન્યોઅન્યરે, નમો નમો; વ્યાપ્યો કાળ બન્યો ને મંનરે, નમો નમો.
શીવે વાદવિપરીત માંડયોરે,નમોનમો;એઉએ ભાર બ્રહ્માજીનો છાંડયોરે,નમોનમો.
એત વનવાસી ગોવળરે, નમો નમો; હૂં પ્રીછૂછૂં પશુપાળરે, નમો નમો.
કામ બહુ શામાના સંજોગીરે, નમો નમો;ખરા બિલડીકેરાભોગીરે, નમો નમો.
સ્ત્રીહત્યાએ દેહ થઇ કાળીરે, નમો નમો;શું ફેવડાઓ છો કપાળીરે, નમો નમો.
હો નિરદય મામાના મારણરે, નમો નમો; હો સ્વસુરના સંહારણરે, નમો નમો.
તેં જાચી રૂષીની નારીરે, નમો નમો;ખરા જનમતણા ભીખારીરે, નમો નમો.
ગયો જનમ ઓઢતાં કાંમળીરે,નમો નમો;કંઇ કથા ન રૂડી સાંભળીરે, નમો નમો.
હો બળિના દ્વારપાળરે, નમો નમો; છો બાણનગરબેવાળરે, નમો નમો.
એવૂં કેહેતા શીવ દાધ્યારે, નમો નમો;ગયાહાડ બન્યો જુધ્ધે બાઝયારે,નમોનમો.

વળણ.

બાઝયા બન્યો મરજાદા મૂકી, જગત પ્રલે થાયરે;
વાહન મૂકી ધસ્યા બન્યો, મધ્યે પડયા ધ્રંહ્માયરે

કડવું ૪૦ મું.—રાગ કેદારો.

ફરી સ્તુતી બ્રહ્મા કરે, નમો નમો; વિનયવાયક ઓચરે, નમો નમો.
જય જય ત્રીભૂવનરાયરે, નમો નમો; શીવ તમને નમૂછું પાયરે, નમો નમો.
જે જે વૈકુંઠરાયરે, નમો નમો; જે જે પતી કઇલાસરે, નમો નમો.
જે જે દેવ મુરારીરે, નમો નમો; જે જે ત્રીપુરારીરે, નમો નમો.
જે જે ત્રીગુણાતીતરે, નમો નમો; જે જે ઇંદ્રજીતરે, નમો નમો.
જે જે ગરૂડારૂઢરે, નમો નમો; જે જે વહાન પશૂ પ્રૌઢરે, નમો નમો.
જે જે કમળાવરરે, નમો નમો; જે જે ઉમયાવરરે, નમો નમો.
જે જે કોટી મદનરે, નમો નમો; જે જે પંચવદનરે, નમો નમો.
જે જે પીતાંબરરે, નમો નમો; જે જે વાઘાંબરરે, નમો નમો.
જે જે રૂપે શ્રીતચોરરે, નમો નમો; જે જે કર્પૂરગૌરરે, નમો નમો.
જે જે પરાતપરરે, નમો નમો; જે જે દીગાંબરરે, નમો નમો.
પ્રભુ પરમેશ્વરરે, નમો નમો; જે જે જોગેશ્વરરે, નમો નમો.
જે જે પતી વઇકુંઠરે, નમો નમો; જે જે નીલકંઠરે, નમો નમો.
જે જે હાલો જમના તાપરે, નમો નમો; જે જે ઉતારો બેઉવ્યાપરે, નમો નમો.
જે જે સ્તવે ચતુરમૂખરે, નમો નમો; ત્યારે શીવે નાખ્યું ધનૂષરે, નમો નમો.
જે જે અશરણશરણરે, નમો નમો; જે જે ઉતાર્યા ધર્ણરે, નમો નમો.

જે જે આાઠી અંતરે, નમો નમો; જે જે ભોળા બળવંતરે, નમો નમો.
દીનવચન બ્રહ્માએ ભાંખ્યારે,નમો નમો;ત્યારે ધનુષ બંનેએ નાંખ્યારે,નમોનમો.
વઢતા હરીહર ભેટાડયારે, નમો નમો; પડીયા જોદ્ધા ફરીને ઉઠાડયારે,નમો નમો.
પછી તેડયો બાણાસુર રાયરે, નમો નમો;તે તો નમ્યો હરીને પાયરે,નમો નમો.

વલણ.

સંસાર આનંદ પામીયો, પ્રસન્ન થયા બ્રંહ્માયરે,
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે કથા, હવે વીવાહ કેઇ પેરે થાયરે.

કડવું ૪૧ મું.–રાગ સારંગ.

વળી શુકજી વદેરે વચંન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજંન.
બ્રહ્માએ હરીહરને ભેટાડ્યા, પડયા જોદ્ધા તે ફરીને ઉઠાડયા.
તમો બંન્યો કરો એવાં કામ તો પૃથ્વીનો કુણ ઠામ.
ઇંદ્રે કીધો અમૃત પરજંન, ઉઠયા જોદ્ધા તે નવજોબંન.
છુટયું બંધન અનિરૂદ્ધ મળીયા, ઘણા દીવસના વીજોગ ટળીયા.
બાણાસુર તે પાએ નમીયો, હાથ કાપ્યા તે દુઃખ સમીયો.
જ્વર પ્રગટયા હુતા જે સાત, બ્રહ્મા પ્રત્યે કહે છે વાત.
જ્વરે બ્રહ્મા પ્રત્યે કહ્યું, સ્વામી આજ્ઞા આપો ત્યાં રહૂં.
બ્રહ્માજી કહે છે વાણી, તમે રહેજો જગતમાં જાણી.
અરધા મનુષદેહને દ્વાર, અરધા વનસ્પતી મોજાર.
ત્યાં રેહેજો તમારો વાસ, એમ જ્વરની પુરી આશ.
ઓખાહરણ સૂણે ધરી ભાવ, તેનો જાય અજીરણ તાવ.
શુકદેવ કહે સુણ રાય, હરીહરતણો સમુદાય.
કહે હરીને તેડાવો જાન, વિધીએ આપું કન્યાદાન.
આપી આજ્ઞા શ્રી કૃષ્ણે આવી, જાદવને લાયો સમજાવી.
અક્રૂર સાત્યકી બંન્યો ગયા, જાદવ કુટુંબ સહૂ લાવીયા.
દોડે જાદવરાણી મોડામોડ, ટોળે થાતી છપ્પન ક્રોડ.
રાય લખી લખી પત્ર તેડાવે, ઠામઠામથી સહુકો આવે.
રાયે રચના કીધી સારી, લીંપ્યો મંડપ કનકની ગારી.
હેમગિરી વિંધ્યાચળ બોલાવ્યા, ઉદયાચળ અસ્તાચળ આવ્યા.
ત્રિકુટાચળ મેરૂ મૈનાક, ગંધમાદનગિરિ ચક્રવાક.
અજમેળ ગીરી સુશીળ શૃંગ, બ્રહ્મગીરી નતાલ અભંગ.

માગ્યા તુંગ્યા સ્હેરમાં ભેર, ઘડ માદવગીરીશા લ્હેર.
દેવગીરી કનકાચળ પધરાવ્યા, અષ્ટકૂળ પરવત ત્યાં આવ્યા;
આવ્યા દેવ કોટી તેત્રીશ, રૂષી સરવે દે આશીશ.
નવકુળ તેડાવ્યા નાગ, આવ્યા મોટા રાય સુહાગ.
તેડયા રાજકુળ છત્રીશ, જાચકજન આવ્યા બહૂ દીશ.
અનીરૂદ્ધને પીઠી ચોળાય, શુભ નારીઓ મંગળ ગાય.
પીઠી ચડાવો પટરાણી, જાદવસ્ત્રીયો ગાએ સાધૂ વાણી.
પંચ શબ્દ દુંદુભી નાદ, વાજે વાજીંત્ર શોભા વાદ.
જોવા ત્રિભૂવનથી સહુ આવ્યા, રાય બાણને મન ઘણું ભાવ્યા.
બાણુ ઉતારે ઉતરાવે, કૃષ્ણજી ગ્રહશાંતિક કરાવે.
વિવાહ મંગળની રચનાય, સજાઈ વરઘોડાની થાય.

વલણ.

વરઘોડો ચઢે અનિરૂદ્ધનો, જાદવ તતપર થાયરે,
બાણાસુરને માંડવે, જાદવ રાણી ગીત ગાયરે.

કડવું ૪૨ મું—રાગ દેશ.

આદિતની ઘરૂણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોઢો ;
અનિરૂદ્ધને તેલ સીંચારો કે, રાંદલ જાગવોરે.
બ્રહ્માની ઘરૂણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોહોડો ;
અનિરૂદ્ધને તેલ સીંચારો કે, સાવિત્રીને જાગવોરે.
ચંદ્રમાની ઘરૂણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોહોડો ;
જ્યાવરને તેલ સીંચારો કે, રોહીણીને જાગવોરે.
શ્રી કૃષ્ણની ઘરૂણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોહોડો ;
અનિરૂદ્ધને તેલ સીંચારો કે, લક્ષ્મીને જાગવોરે.
પ્રદ્યુમનની ઘરૂણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોહોડો ;
અનિરૂદ્ધને તેલ સીંચારો કે, રતી વહુને જાગવોરે.
મહાદેવની ઘરૂણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોહોડો ;
ઓખાને તેલ સીંચારો કે, ઉમયાને જાગવોરે.
ગણપતીની ઘરૂણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોહોડો ;
ઓખાને તેલ સીંચારો કે, સુધબુધને જાગવોરે.

બાણાસુરની ઘરણી, હાંરે તમે નિદ્રામાં પોહોડો ;
ઓખાને તેલ સીંચારો કે, બાણમતી જાગવોરે.

વલણ.

તેલ ચંપેલ ચડાવો સજની, સરવે મળીને આવો ;
નિદ્રામાંથી જાગૃત થઇને, ગીત મધુરાં ગાઓ.

રાગ ધોળ.

પીઠી ચોળો પીઠી ચોળો પટરાણીરે, મગદળો મગદળો હો રાણીરે ;
પગ ધુવો પગ ધુવો વરની ભાભીરે, ઓખાજી તો રેહેજો અખંડ સોહાગીરે.
ચંદન ચરચ્યાં છે અપારરે, ભૂષણ પેરાવ્યાં છે સારરે.
વર તો વરઘોડે ચડીયારે, અશ્વ અનુપને હીરા જડ્યારે.
તેના તેજતણો નહી પારરે, ત્યાં તો નિરખે છે નરનારરે.
નિરખી નિરખી દીએ છે આશીશરે, જીવજો જીવજો ક્રોડ વરીશરે.

કડવું ૪૨ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

વળી તે જિહ્વા માંડીયો ને, જીત્યા જાદવરાય ;
રૂકમણી મન આનંદ ઘણોરે, ત્યાં તો માતુની મંગળ ગાય; અનિરૂદ્ધજીની ઘોડલી.
સજન સહુ ટોળે મળ્યા ને, સુરિનર મળ્યા છે અપાર ;
પાનનાં આપ્યાં બીડલાં, તેપર શ્રીફળ ફોફળ સાર. અનિરૂદ્ધજીની.
ચુવા ચંદન છાંટણાંરે, કેસર કુમકુમ સાર ;
ભાટ બંદીજન બહુ મળ્યા, તે તો બોલે છે જયજયકાર; અનિરૂદ્ધજીની.
વાજીંત્ર વાગે અતિઘણાં ને, માંહી ભેરીનો નાદ ;
ઢોલ દદામાં ગડગડેરે, ત્યાં તો શરણાઇએ લીધો વાદ ; અનિરૂદ્ધજીની.
અપ્સરા નાચે ઇંદ્રની, માંહી નારદ તુંબરૂ ગાય ;
મધુરીસી વીણા વાજતી, એનો આનંદ ઓછવ થાય ; અનિરૂદ્ધજીની.
સાબેલા સરવે શોભતા ને, અસવાર થયા વરરાય ;
થનગન તેજી નચાવતારે, એવા સુરનર અતિ હરખાય ; અનિરૂદ્ધજીની.
સોણીતપૂર પાટણ ભલુંરે, ફુલડે સોહાવી વાટ ;
અનિરૂદ્ધ વરઘોડે ચઢયારે, ત્યાં શેરીએ સોહાવ્યાં હાટ ; અનિરૂદ્ધજીની.
ચંચળ ચાલે ચાલતી ને, રંગે રાતે વાન ;
મૂખીઅરડે મોતી જડયાંરે, ઘોડીનું પંચકલ્યાણીનામ ; અનિરૂદ્ધજીની.

પલાણુ પરવાળીતણાં ને, નંગ પીરોજાં સાર;
રતનજડિત એ પિંગડાંરે, તેની ઝગમગ જ્યોત અપાર; અનિરૂદ્ધજીની.
ઘાટ તે પેહેરયો શોભતો ને, નામણુ દીવો હાથ;
મોડ બાંધ્યો રાણી રૂક્મણીરે, જેને શ્રીકૃષ્ણસરખા નાથ; અનિરૂદ્ધજીની.
છત્ર ચમર ને વાવટારે, દીવાનો નહીં પાર ;
પુઠે તે આવે જાનરડીરે, તે તો મંગલ ગાતી નાર; અનિરૂદ્ધજીની.
વર વેહેલા થઇ તોરણ ચડયારે, સાળો છાંટે નીર;
તેને મનવાંછીત આપીયુંરે, પછે બાજેઠે ઉભા વીર; અનિરૂદ્ધજીની.
સાસૂ આવી સજ થઇરે, પોહોતી મનની આશ;
ઓખાને અનિરૂદ્ધ પરણશેરે, ગુણ ગાય પ્રેમાનંદદાસ; અનિરૂદ્ધજીની.

કડવું ૪૩ મું.-રાગ ત્રીતાળી ચોપાઇ.

અનિરૂદ્ધ ત્યાં મંડપે આવ્યા, બાણાસુરને મન ઘણું ભાવ્યા.
મુખથી બોલ્યા અમૃત વાણી, પૂંખે પારવતી પટરાણી.
ધુંશળ મૂશલ રવાઇ ને ત્રાક, પૂંખી તાણ્યું જીયાવરનું નાક.

બિભાસ.

ધુંસળે મા પૂંખીશ ઉમયા, ધુંસળે વૃષભનૂં જોતરૂંરે;
મૂંસળે મા પૂંખીશ ઉમયા,મૂંસળે અમૃત ખાંડણુંરે.
રવાઇએ મા પૂંખીશ ઉમયા, રવાઇયે મહિનું વલોવણુંરે;
તરાકે મા પૂંખીશ ઉમયા, તરાક એ વિશ્વનું ઢાંકણુંરે.
સરૈયે મા પૂંખીશ ઉમયા, સરૈયા વૃષભનૂં ચારણુંરે;
ઇંડી પીંડીએ મા પૂંખીશ ઉમયા, ઇંડી પીડી એ ઉંદર વોખણુંરે.

રાગ ત્રીતાળ ચોપાઈ.

કાતી નાંખી છે ઇંડી પિંડી, ઉમયા હરખે હરખે હીંડી;
ગળે ઘાટ ઘાલીને તાણ્યા, જીયાવરને માયરાંમાં આણ્યા.
આડા અંતરપટ ઘરાવ, હસ્તે હસ્તમેલાપક થાય;
જોશી કહે છે સાવધાન; ગર્ગાચારને દે અતી માન.
સહુ મળી ત્યાં મંગળ ગાય, એવા આનંદ ઓછવ થાય;
આવી બેઠા મોટા રાજાન, બાણાસૂર તે દે ઘણું માન.

વલણ.

કોડા પોંહોંતાં મનતણાં, પ્રેમે આપ્યાં પાનરે;
વરવહુ આવ્યાં ચોરીયે, દે બાણ કન્યાદાનરે.

કડવું ૪૪ મું.-રાગ ધન્યાશ્રી.

સુર અસૂર તો આવી મળ્યા, મનમાં તે આનંદ ભર;
બાણરાય ને પ્રદ્યુમન, કરવા બેઠો મધુપર્ક.
હરીહર સભામાં બેઠા, સુર તે તેત્રીસ ક્રોડ ;
અવર રાણા ને રાયજી, સરખા તે સરખી જોડ.
વાજીત્ર વાગે અતી ઘણાં ને, બંદીજન કહે શૂભ કૃત્ય;
રાગ રંગ થઇકાર થાય છે, કરે અપ્સરા નૃત્ય.
શુક્રાચાર્ય કહે બાણરાયને, ધોને કન્યાદાન ;
આ દીવસ નહીં આવે ફરી, સાનીધ્ય શ્રી ભગવાન.
બાણરાય કહે શીઘ્ર મંગાવું, જે જોઇએ તે આજ;
કન્યાદાન દઉં કોડથી, અનિરૂદ્ધને શ્રી મહારાજ.
જળપાત્ર કુમકુમ દધી દુરવા, શ્રીફળ ફોફળ જેહ;
કનકપાત્ર કર ગ્રહીને, રાણીજી લાવ્યાં તેહ.
વેદમંત્ર ઉચ્ચારથી, કરે પૂજા તતખેવ;
પૂજાપો વિધવિધ ચડાવ્રે, ભણીને રૂષી દેવ.
કર અંજલી લેઇને, પછે બોલીયો રાયબાણ;
કન્યાદાન લીયો અનિરૂદ્ધજી, જોડું છું બે પાણ.
અનિરૂદ્ધ રાજી થયાં, કીધું નેત્રમાં હાસ્ય;
સુતાનો સંકલ્પ કરીને, હરખ્યો રાયબાણ.
તે દાનની દક્ષણા પછી, આપીયાં કોટિક દાન;
ગજ અશ્વ ને ભૂમી દાસી, કનકપાત્ર અનેક.
શુકદેવ કહે પરીક્ષતને, કહેતાં ન આવે છેક.

કડવું ૪૫ મું.-રાગ ત્રિતાલી ચોપાઇ.

મંગળ ફેરા ત્યાંરે ફરાય, મળી માનુની મંગળ ગાય;
હર્ષ ધરે બાણ મનમાંય, સાનીધ્ય શ્રી વૈકુંઠરાય.

પેહેલે મંગળે ત્યાં સાર, આપ્યા રથ સહીત તોખાર.
બીજે ધેનુ આપી અપાર, ત્રજે કુંજરકેરી હાર.
ચોથે કુંચી સહીત ભંડાર, આપી કીધો છે નમસ્કાર.
બાણાસુર બોલ્યો મુખ વાણ, સંપુટ કરી બે પાણ.
હું તો સેવિશ તમારાં ચર્ણ, શુદ્ધ રાખજો અંતસ્કર્ણ.
એમ રાયે કન્યાદાન દીધું, વિવ્હાકર્મ સંપૂર્ણ કીધું.
હરીનો કોઇ ન જાણે પાર, બંન્યો કીધાં સ્ત્રી ભરથાર.

વલણ.

કારજ પૂરણ મંગળ વરત્યાં, જોવા મળ્યો સંસારરે;
ચોરીમાં દંપતી બંનો, આરોગે કંસારરે.

કડવું ૪૯ મું.—રાગ બીભાસ.

કંસાર જમો જમોરે જમાઇ, તારી રૂડી દીસેછે કમાઇ.
છોરા તુંતો કાલો ને કળીયો, છોરા તુંતો શીંગોમાંથી સળીઓ.
છોરા તુંતો નખ જેવડો ન્હાનો, કેમ આવ્યો છૈયા છાનો.
મારી ભોળી ઓખા બેન, તારાં ચોરતણાં છે ચેન.
મારી કન્યા ન જાણે કાંઈ, તેને કપટે કીધું તેં સાંઇ.
છઇયા છત્રપતીએ ઝાલ્યો, કેવો કારાગ્રહમાં ઘાલ્યો.
તારા બાપનો બાપ તેડાવ્યો, તેણે પગે લાગીને છોડાવ્યો.
તારી કમળા માતની ઘાડી, તુંને નવ દેખાડે ધીની વહાડી.
તારો પીતા જે છે કામ, તેનું ચંચળ ચીત નહીં ઠામ.
શામરામે શું લડાવ્યાં લાડ, જેણે ખાધું અંન ભરવાડ.
અમને દાનવને માનવ જોતાં ખામી, નીચ વરે ઉંચ કન્યા પામી.
તારો વંશ તો કીયો કામ, તેણે લજાવ્યું બાણાસુરનું નામ.
કયાંથી પેંઠો તું અંબોળી, તેં તો છેતરી ઓખા ભોળી.
તારા પુણ્યતણો નહીં પાર, રાજપુત્રી પામ્યો પીંડાર.
રૂડી વહૂ પામ્યો તું રાય, એક વાર અમ આગળ નાચ.
એમ રામા કરે બહુ રીત, અન્યોઅન્ય ગાય છે ગીત.
વળતી દેવકન્યા ગાય વરણી, તે તો કેશવની જાંદરણી.
તમે લાંબી શું ભૂલી હલાવો, રૂપે ભુંડણ સરખી ભાવો.
અમારો અનિરૂદ્ધ તીખો મરી, તે તો સ્વપનામાં ગયો વરી

કન્યાને મન એ વર ભાવ્યો, તેણે આદર કઇને તેડાવ્યો.
વરવહુ બન્યો એકઠાં મળિયાં, બાણાસુરના તે હઈડાં દળોયાં.
તેણે કિધો એ ઉપર કોપ, ભાગ્યાં કવચ ને વળી ટોપ.
શૂં થયૂં સિંહસૂતને સાહ્યા, હરીહળધર કેવા ધાયા.
અમારા શામરામ જ્યારે રૂઠયા, ત્યારે વેવાઈ કીધા ઠંઠા.
રણુમાં રઝળ્યા રાણાના અંગૂઠા, આપીને જીવતા છુટયા.
મ્હોટાં મારીને કન્યા લીધી, ઘર વસાવ્યા વહૂઅર કીધી.
એમ ગીત ગાયછે વરણી, વરકન્યા તે ઉઠયાં પરણી.
રૂષી સહસ્ર અઠયાશી ધીશ, દે છે વધુવરને આશીશ.
માગણ ઉચીત પામ્યા દાન, સહુને સંતોષે ભગવાન.
અતી આનંદ ઓછવ થાય, નારી ગીત અનૂપમ ગાય.

વલણ.

ઘર વસાવા વહૂઅર કીધી, ઘેર જાશૂં આનંદરે,
પરસ્પર વિનોદની વારતા, કહે ભટ પ્રેમાનંદરે.

કડવું ૮૭ મું.—રાગ રાનગ્રી.

સાંભળો પરીક્ષિત રાયજી, કંસાર પૂરયો થાળી માંહજી;
ધૃતખાંડ નાખી લાવીજી, રાણી માહ્યરાં મધ્યે આવીજી.

ઢાળ.

કંસાર રીતે-ને પરમ પ્રીતે, આરોગે નરનાર;
સ્વજન નરખે ને મન હરખે, ઉલટ અંગ અપાર.
જાદવ સઘળા જાનઇયા, માનીયા જેમ દેવ;
તેલમર્દન અંગ મંજન, કરેછે સેવક સેવ.
ખાનપાન ભક્ષ ભોજન, નાનાવિધ પકવાન;
જાનને ઘણું માન દીધું, રીઝવ્યા ભગવાન.
ઘુઘરા ઘમકે ઢોલ ઢમકે, થાયછે સંગીત ગાન;
અપ્સરા નાચે ને રાય રાચે, જાચક પામે દાન.
હાથા તોરણુ બારણે, કેસર અંગ ઢોળાય;
ભાયભાત્યનાં સુગંધાદિક, અંગલેપન થાય.
મંડપશોભા માહામનોહર, વિધવિધ પેરનાં કામ;
કહે કવીજન શૂં વખાણું, દીઠે પ્હોચે હામ.

શ્રીકૃષ્ણ શીવ સભા મધ્ય બેઠા, જાદવ છપ્પન ક્રોડ ;
અનિરૂદ્ધ ઓખા બીરાજતાં, જાણે માલતી ચંપક છોડ.
શ્રી કૃષ્ણ જાદવ વદે વાણી, સાંભળો બાણરાય ;
પેરામણી પદ્યુમનને કરીને, જાનને કરો વીદાય.
વીદાય આપો રાય અમને, થાય છે બહુ દીન ;
બાણાસુર કહે વેગે કરીને, આજ્ઞા દેશું સ્વામીન.
ચર્ણરેણ હું તમારો, મ્હારો શો અધીકાર ;
જે જોઈએ તે લખાવો, હું આપી કરૂં નમસ્કાર ;

કડવું ૪૮ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

સાત્યકી કહે છે લખો કાગળમાં, એક લાખ માતંગ ; રાયજી.
સાજસંગાથે પાણીપંથા, પંચ લાખ તુરંગ ; રાયજી ;
રથ પટકૂળ પામરી સુરભી, ઘટે જે રોકારોક ; રાયજી.
મન ઇચ્છું અમે માગીને લીજે, ન રહે મનમાં શોક ; રાયજી;
છપ્પન કરોડ જાદવને કાજે, આયુધ સહીત સણગાર ; રાયજી.
જાદવજુવતી જે કોઇ ઘેર છે, તેને પટકૂળ સાર ; રાયજી.
દેવકી રૂકમણી રોહણી રેવતીને, આપો સોળ સણગાર ; રાયજી;
સુભદ્રાને ચીર પાંચ વરણું, વળી સોળે સણગાર ; રાયજી.
અનેક ગામને દેશજ આપો, તો હાથ ધરે શ્રીરામ ; રાયજી ,
લક્ષ ગામ ચાર દેશ આપીને, કરો પ્રભૂને પ્રણામ ; રાયજી.
રોક જોઇએ તો સોનૂં રૂપું, બલીભદ્રને પૂછો તેહ ; રાયજી ;
પદ્યુમન વિવાઈ તમારો, મનગમતી વસ્તુ જેહ; રાયજી.
ઘણું અમે શું લખાવિયે રાણા, સગપણ સાંધ્યાં હાડ; રાયજી ,
જમાઈ જે માગે તે આપો, તેમાં અમને શો પાડ ; રાયજી.
ભુરશી દક્ષણા બ્રાહ્મણને આપો, તેનો અહીં શો આંક ; રાયજી ;
જનજાચકને સહૂકોઈ આપે, જે હોય દરિદ્રી રાંક ; રાયજી,
રીતભાત્ય સાત્યકીએ લખાવી, તે સરવે આપી બાણ રાયે ; રાયજી ;
કર જોડીને ઉભો સનમૂખ, શ્રીકૃષ્ણને નમ્યો પાયે ; રાયજી.

વલણ.

પાયે નમ્યો પરીબ્રહ્મને, આનંદ અંગ ન માયરે ;
છપ્પન ક્રોડને પેરામણી કરી, પૂજ્યા ત્રિભુવનરાયરે.

ત્રિભુવનપતી સંતોષીયા, આપ્યાં વસ્ત્ર ધાનનરે ;
પુત્રી આપી પાયે લાગ્યો, કીધી સ્તુતી સ્તવંનરે.

કડવું ૪૯ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

પુત્રી પધારોરે, સૌભાગ્ય સારારે, ભાગ્ય તમારૂંરે, તૂજના કૃષ્ણ કરે ;
અમેં અપરાધી બહૂ, અવગુણ ભરયાં, પુત્રી તમનેરે, અતિ દુખીયાં કરયાં.

રાગ બાલાસની.

દુઃખ પામી દીકરી તે, મણું લગી કેમ વીસરે ;
માતપિતા વૈરી થયાં તારાં, મનની ખટપટ કેમ નીસરે.
બાઇ બાપે તુને બંધનમાં રાખી, દુખ વેઠયું બહુ દીકરી ;
મોટું ઘરકુળ પામી તે તો, તૂં તારે ભાગ્યે કરી.
ઉગ્ર પુણ્યે ઓખાબાઇ તમો, પામ્યા અનિરૂદ્ધ નાથને.
તે સુખ આગળ દુઃખ વીસારયું, જોખમ બાણુના હાથને.
શિક્ષા દઊં તને દીકરી, મ્હારી તારી લાજ વધારજે ;
જો પ્રીતે પીયુ આજ્ઞા આપે, તો પિયરભણી પધારજે.
ઉગ્રસેન હળધર પધુમન, વાસુદેવ ત્રીભુવન ધણી ;
સ્વસુર પક્ષમાં સર્વ કુટુંબની, સેવા ભકતી કરજે ઘણી.
રૂકમણી જાંબુવતી ને રેવતી, સત્યભામા જે સુંદરી ;
જક્ષકરમા કાળી વૃંદા, અષ્ટ પટરાણી ખરી.
રતી રંભાવતી દેવકી, માયાવતી સતી રેવતી ;
રખે દીકરી આળસ કરતી, તું ચરણે તેના સેવતી.
રૂડી ભુંડી વાત સાંભળિ હોય, કોઇ આગળ નવ ચેહેરીયે ;
ઉઘાડા કેશ ન મુકીએ, ઘણું ઝીણું વસ્ત્ર ન પ્હેરીએ.
કામ ઘરનાં બતાવ્યાં કરિયે, ન કરીયે કાંઇ અરૂંપરૂં ;
પુછયા પૂઠે સૂક્ષ્મ સાદે, બોલીએ જઇને ખરૂં.
પાત્ર પગે નવ ઠેલીયે, ક્ષમા રાખીએ બહુ ઉદરે ;
આખું ઓઢી ચાલીએ, રાખીએ દૃષ્ટિ ભૂમીપરે ;
સંતાપ સાસરે ન કીજીએ, પીયરને ન વખાણીએ ;
લક્ષ દુઃખ હોય સાસરે, પણ સ્વામીને ન જણાવિયે.
દાસી માણુસનો સંગ ન કીજે, નીચને મળે માઠું સહી ;
સાસુ રીસ કરે ઘણી, પણ સામો બોલ કહિયે નહિ.

સાસુ નણંદ ને જેઠાણીની, સેવા ભક્તી કરજો ઘણી;
પરઘેર નિત્ય જઈએ નહીં, ગયે હલકાઇ થાએ આપણી,
મ્હોટે સ્વરે હસીએ નહીં, કોઇ સામે તાળી નવ દીજીએ;
ઉભાં રહી ઉઘાડે માથે, પુત્રી પાણી નવ પીજીએ.
ભરથાર પેહેલું જમીએ નહીં, બાઈ ઉચ્ચીષ્ટ જમીએ નાથનું;
દુંકારીએ નહીં સેવક આદે, મન રાખીએ સર્વ સાથનું.
માતપિતા ને ભ્રાત ભગની, પીયરસુખ ન સંભારીએ;
આવો બેસો જીજી કરીને, કુળની લાજ વધારીએ.
સહુને ગમતું બોલીએ, બાઇ અહંકાર કરીએ નહીં;
હસતું વદન નિત્ય રાખીએ, સુખ દુઃખ સમાન ગણીએ સહી.
દિવસે ન સુઈએ દીકરી, બેહેન વચન પિયુનું પાળીએ;
સાસુજી જ્યારે સાદ કરે, ત્યારે જીજી કરી ઉત્તર આલીએ.
સ્વસુર જેઠાણીની લાજ કીજે, ન બોલીએ ઊંચે સ્વરે;
એમ ઘણી શીક્ષા દઇ માતા, પુત્રીને વીદાય કરે.

વલણ.

વીદાય કરે પુત્રીને, ધન વસ્ત્ર દઇ અપારરે;
માતપિતા વળાવવા આવ્યાં, સાથે કુટંબપરીવારરે.

કડવું ૫૦ મું—રાગ સન્યાસી.

બાણાસુર મળી ઘેર જાયરે, સહૂ સોવાસણ ગીત ગાયરે;
અનીરૂધ પામ્યો શુભ કન્યાયરે, ત્યાં જાદવ હરખ્યા ન્યાયરે.
સાહેલી મળી સહૂ ટોળેરે, અન્યોઅન્ય મળીને બોલેરે;
પછે ગીત ગાય છે વરણીરે, ઓખાને લઈ જાય છે પરણીરે.

રાગ ફટાણાની ચાલ.

આવ્યો આવ્યો દુવારકાનો ચોર, એના વડપીતાએ ચારયાં ઢોર,
લાખેણી લાડી લઇ ગયોરે. ટેક.
એનું શું કરીએ વખાણ, એણે જીત્યો તે રાય બાણ, લાખેણી.
આવ્યો આવ્યો કામકુમાર, જદુકુળનો એ શણગાર, લાખેણી.
આવ્યો આવ્યો નંદતણો ગોવાળ, એતો મામાકંસનો કાળ, લાખેણી.
આવ્યો આવ્યો હળધરકેરો વીર, ગાયો ચારી તે જમના તીર, લાખેણી.
આવ્યો ગોપીઓનો માખણચોર, એતો નાગર નંદકીશોર, લાખેણી.

એની મધુરી છે બહુ વાણી, એનો વડપીતા મહીનો દાણી; લાખેણી.
એને મન આનંદ બહૂ થાય, સખી ઓખાને લઇ જાય. લાખેણી.
એમ સૈયરો ગાએ ગીત, મન આણીને બહૂ પ્રીત, લાખેણી.
તીહાં આનંદ સહુને થાય, ભટ પ્રેમાનંદ જશ ગાય, લાખેણી.

રાગ કેદારો.

ઓખા બાઇ ચાલ્યાં ચાલણહાર, સાથ મુકયો સહિયરતણોરે;
મુકયાં માત પીતા પરીવાર, સાથ લીધો જાદવતણોરે.
ઓખાબાઇએ ભરીયાં નયણે નીર, મનમાં આનંદ અતી ઘણોરે;
ચિત્રલેહા આવી દેવા ધીર, મિલાપ કરી ઓખાતણોરે.
બન્યો ભેટયાં હઇડાં સાથ, મનમાં આણંદ પામ્યાંરે;
ભલે પામી તૂં અનિરૂદ્ધ નાથ, દુઃખ તે સઘળા વામ્યાંરે,
આપણુ રમતાં સહિયર સાથ, સુખમાં તે બહૂ મ્હાલતાંરે;
હવે લીધો બાઇ જાદવ સાથ, અમને મુકી થયાં ચાલતાંરે.
મ્હોટું ઘર પામી સહિયર તું, રાજી હું મનમાં થઇરે;
સુખમાં તારે બાકી શૂંય, પીડા મનતણી ગઇરે.
એની ડાહ્યાં થાજો આપ, માયા મનમાં રાખજોરે;
બોલ્યું ચાલ્યું કરજો માફ, વ્હેલાં તે દરશન દાખજોરે.
ત્યારે કહે છે ઓખાબાઈ, ચિત્રલેહાને પાએ પડીરે;
બેની તુજ સાચી સગાઇ, સહુ સહીયરમાં તૂં વડીરે.
બાઇ તેં ઝાલ્યો મારો હાથ, રક્ષા કીધી મુજતણીરે;
મેળાવી આપ્યો તેં અનિરૂદ્ધ નાથ, દયા આણી તેં ઘણીરે.
જ્યારે પતી ને મનની માંહી, વ્યાકુલ બેની હૂં થતીરે;
સુબોધ કરતી મુજને ત્યાંહી, સમજ મુજમાં ન હતીરે.
અનેક ગુણ છે તારા બેન, તે મુજને નહી વીસરેરે;
તુજ વિના મુજને નહી ચેન, હેતે મુજ હઇડું ઠરેરે.
બાઇ તુજને કહું આપોઆપ, સહિયર મો દીન આવશેરે;
અપરાધ મારો કરજો માફ, કુશળતા અમો કહાવશેરે.
એમ કહિ ભરતી નયણે નીર, ચિત્રલેહા છાની રાખતીરે;
બેની બીજે તારાં ચીર, હૈડાં સાથે ચાંપતીરે.

એટલે આવી ઓખાની માત, નયણે નીરધારા વહેરે;
પુત્રી મારી સાંભળ વાત, મુજ શીખામણ મન લહેરે.
તુજને કેહેતી ગુજની વાત, દૂર પધારશો દીકરીરે;
હવે મુજને કોણ કરશે શાંત, કોને જોઇને રહું ઠરીરે.
એની મધુરી બોલતી વાણ, તે મુજને બહુ સાંભરેરે;
વ્હાલી તૂં તો મારા પ્રાણ, વીસારી નહીં વીસરેરે.
એની રૂડાં તારાં ભાગ્ય, દીપાવ્યો જાદવ સાથનેરે;
પુત્રી રેહેજો અખંડ સુભાગ્ય, પામ્યાં અનિરૂદ્ધ નાથનેરે.
એમ દીધો ત્યાં આશીરવાદ, મહિયર વેહેલાં આવજોરે;
સેવો પવિત્ર સાસુના પાદ, દુખ હોય દોહેલાં કહાવજોરે.
ઓખાબાઇ રેહેજો દ્વારિકામાંહી, ત્યાં અમને સંભારજોરે;
ગોમતી ન્હાજો જઈને ત્યાંહીં, ત્રંણે પક્ષને તારજોરે.
એમ કહી દૂર રહી ત્યાં માત, નિરખે છે નયણાંભરીરે;
એટલે આવ્યાં સહિયર સાથ, મળવા તઇયારી કરીરે.
સાસરે જાઓછો તમે બેન, ગમશે નહીં અમને કંઇરે;
તુજવિના નહીં અમને ચેન, સહિ તૂં સમી કો નહીરે.
એની રમતાં આપણ સાથ, સહિયર ટોળે સહુ મળીરે;
હવે પામ્યાં અનિરૂદ્ધ નાથ, પાછાં પીયર આવજો વળીરે.
એની તૂં મા આસું પાડ, છાની રહેને તું જરીરે;
એટલે ત્યાં આવ્યો કૌભાંડ, એની વાત કહૂં ખરીરે.
અદકી ઓછી કહી હોય વાત, તે મનમાં નવ રાખજોરે;
ક્ષમા કરજે મ્હારી માત, વેહેલાં મુખડું દાખજોરે.
એમ સરવે મળી ભેટયાં સાહે, માત પિતા સહિયર સહૂરે;
વાત કરે છે માંહોમાહે, મનમાં આનંદ છે બહૂરે.

વલણ.

ઓખાને સંતોષીયાં, ન્યૂન ન રાખી કાંય;
જાનીવાસે ગોત્રજ આગળ, દોરડો કેમ છોડાયરે.

કડવું ૫૧ મું.—રાગ ધોળ મંગળ.

બ્રહ્માએ વાળી ગાંઠ, છબીલી, દોરડો નવ છુટે;
તારો મહાદેવ બાપ તેડાવ્ય, હો લાડી દોરડો નવ છુટે

તારી પારવતી માત તેડાવ્ય, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારો ગણુપતી ભ્રાત તેડાવ્ય, છબીલી દોરડો નવ છુટે.
તારો બાણાસુર બાપ તેડાવ્ય, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારી બાણુમતી માત તેડાવ્ય, છબીલી દોરડો નવ છુટે.
તારો કૈભાંડ કાકો તેડાવ્ય, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
સગાં સરવેને વેગે કહાવ્ય, છબીલી દોરડો નવ છુટે.
હવે કન્યાની જાનરડી ગાય, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
ત્યાં તો આનંદ ઓછવ થાય, છબીલા દોરડો નવ છુટે.
બ્રહ્માએ વાળી ગાંઠ, લાડા દોરડો નવ છુટે;
તારો શ્રી કૃષ્ણુ વડવો તેડાવ્ય, છબીલા દોરડો નવ છુટે.
તારો પ્રદ્યુમન બાપ તેડાવ્ય, હો લાડા દોરડો નવ છુટે.
તારી રતિ માત તેડાવ્ય, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
તારી ગોવાળ મંડળીને કહાવ્ય, છબીલા દોરડો નવ છુટે.

વળણ.

એમ રીતભાત ત્યાં કરી, ગોત્રને લાગ્યાં પાયરે;
ગોર આશીશ દે ઘણી, બાણાસુરની કીધી રક્ષાયરે.

કડવું પર મું.—રાગ સિંધુડો.

પવિત્ર કીધું અસુરકુલ જે, કહેવાઇ વિશ્વંભર થયા;
પુણ્ય મ્હારાં પુર્વે જન્મના, પ્રભુજીએ કીધી દયા.
પ્રલ્હાદઅર્થે નૃસિંહ હવા ને, હિરણ્યકશ્યપૂ ઉદ્ધારીયો;
બળી કારણુ વામન હવાં, મારા ભુજનો ભાર ઉતારીયો.
હિરણ્યાક્ષ માટે વરાહ હવા એમ, બાણે વાણી ઓચરી;
સર્વેપેં મુને ઘણી કૃપા જે, અનિરૂદ્ધ ઓખા વરી.
અપરાધ મ્હારો ક્ષમા કરિયે, હરિ તમ સામો હૂં વઢયો;
એવું કહીને રાય બાણાસુર, કૃષ્ણુને પગે પડયો.
બેઠો કીધો કરગ્રહી, શ્રી કૃષ્ણે વખણ્યો બહૂ;
જદુકુલ દીપાવ્યું અમારૂં જે, તમ પુત્રી થયાં વહૂ.
અન્યોઅન્યે માન દીધું, જાદવ સહુ તતપર થાય;
સાસરે વળાવી ઓખ્માને તે વારે, માતા દે શીક્ષાય.

પુત્રી પીહેરને દીપાવજે, જો પામ્યાં મોટું સાસરૂં;
જશ કમાજે દીકરી, ડાહાપણ જશ રાખે ખરૂં.
એમ કહિને ઓખા વળાવ્યાં, ભેટયાં પુત્રી માય;
જાન વળાવી વલ્યો પાછો, આનંદે બાણરાય.
કૈલાસ ગયા ગિરિજાપતી, કૃષ્ણ પધારયા દ્વારામતી;
ઓખા અનિરૂધ ઘેર આવ્યાં, ભેટયા રૂકમણી રેવતી.
ઉત્તમ કથા ભાગવતતણી, સાંભળતાં સુખકારી;
પાપ સઘળાં પ્રલે થાયે, પરમ પદ પામે ભારી.
વ્યાધી ને સમજવર સમે, જો સાંભળે સ્નેહે કરી;
સુખસંપતી પરીવાર વાધે, મનકામના પૂરે હરી.
શ્રી રામચંદ્ર પ્રતાપથી, પદબંધ કથા હવી;
કાલ્લાવાલા માની લેજો, જથારથ કહે કવી.
વીરક્ષેત્ર વડોદરૂં, ગુજરાત મધ્યે ગામ;
ચતૂરવંશી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, કૃષ્ણસૂત પ્રેમાનંદ નામ.

વલણ.

નામ નારાયણતણું, ભાગે ભવજંજાળરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, ભજો શ્રી ગોપાલરે.

સમાપ્ત.

દાણલીલા.

કડવું ૧ લું–રાગ ચોપાઈ.

શ્રી ગુરૂ ગણપતિને શિર નામી, પ્રથમે પ્રણમું ત્રીભોવનસ્વામી;
દેવી સરસ્વતી વાણી દીજીયે, દાણલીલા પદબંધ કીજીયે.

ઢાળ.

પદબંધ કરૂં દાણલીલા, એમાં શબ્દના બહુ સ્વાદ;
હરીજનને પ્રિય લાગે, રાધાકૃષ્ણનો સંવાદ.
લોભીને ધન વંઝાને તન, તસ્કરને કાળી જામની;
ત્યમ હરીજનને વહાલ લાગે, કથા સુંદર શ્યામની.
માનુષી દેહ દોહલે પામ્યો, હરીકીરતન નવ કર્યૂં;
નિષ્ફળ જન્મ તેનો ગયો, જોબંન માતાનું હર્યું.
સંવાદ ગોપી કૃષ્ણનો, જે શીખે સુણે કે સાંભળે;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ પરમેશ્વર, સાચી પ્રીતિએ આવી મળે.

રાગ–ગોડી.

મોહનજી મથુરાને મારગ, થઇને બેઠા છે દાણીરે;
મહિયારીનાં મહિરે લુંટે છે, તે વાત રાધાજીએ જાણીરે.
ચંદ્રાવળી, રાઇ, ચંદ્રભાગા, લલિતા વિશાખા દાસરે;
મનરંભા, રત્નાવળી, મુગ્ધા, સાત સાહેલી પાસરે.
બોલબંધ કીધા સખી સાથે, ચાલો આપણ જમના જઇયેરે;
ગોરસની ગોળી લો માથે, સહુ મહિયારી થઇયેરે.
સખી કહેછે કાં નહિ રાધા, સહુ અલબેલી સોડીરે;
દાણની રીત ભાગો ભૂધરની, નથી આપવી એક કોડીરે.
ઘેરઘેરથી ગોપી થઇ ટોળે, ગોષ્ટી ગોવિંદજીને વ્હાલીરે;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ પરમેશ્વરને, જીતવા સહુકો ચાલીરે.

કડવું ૨ જું—રાગ કલ્યાણ.

બોલબંધ કીધો વ્રીજનારી, આજ જીતવા કુંજબિહારી ;
એમ બોલ્યા રાધિકા રાણી, કેમ પ્રભુજી થયા છે દાણી.
નથી આપવી એકે કોડી, સહુ ઝગડો કરવા દોડી ;
આપઆપના સાથની ટોળી, માથે લીધી ગોરસની ગોળી.
તાજી છાસને સદ્ય વલોવી, કડયા દુધમાં તે સાકેર ઘોળી ;
દધી માખણ ને ઘૃત થીણા, મેવા મીઠાઈ મગદળ ઝીણા.
ભાત ભાતનાં ભોજન ભરિયાં, મુસ્તક પાત્ર પ્રેમદાએ ધરિયાં ;
પચરંગી ઓઢણી માથે, બાજુબંધ ગુંટો છે હાથે.
વીંટી અંગુઠી કંકણ ચુડી, જોતાં અબળા દીસે ઘણું રૂડી ;
શીસફૂલ, રાખડી ને ટોટી, જાણે દિનકર પ્રગટયા કોટી.
નાકે વેસર ચોડી ટીલી, શોભે આંખ આંજી છે રસીલી ;
ગલુબંધ ગોફણો ને માળા, શોભે દાંત રંગ્યા છે કાળા.
ઝમકે ઠમકે ચાલે અલબેલી, જાણે પ્રગટ થઈ હેમવેલી ;
ચંદન કેસર કપુર કસ્તુરી, વંકવેલે વાસ મધુરી.
પેરયાં ચીર, ચરણાં ને ચોળી, હોડી લોમબરી શાળૂ પટોળી ;
કોઇ પદ્મની ચિત્તચકોરી, કોઈ શામલડી કોઇ ગોરી.
કોઈ મુગ્ધા બાળકિશોરી, કોઇ છેલછબીલી ને છોરી ;
નાખે પ્રેમપાશની દોરી, કોઇ ચપળ ચિત્ત લે ચોરી.
કરે વાત દેઇને તાળી, આજ જીતવા શ્રી વનમાળી ;
એમ બોલ્યાં રાધિકા રાણી, તમે સાંભળો સૈયર સમાણી.
તમે સૈયર રાખજો ટેક, નથી આપવી કોડી એક ;
તમે જવાબ હાંકીને દેજો, નહીં તો નામ હમારૂં લેજો ;
હમે ઝગડો હરીશું કરશું, આજ જીતીને પાછાં ફરશું.
જો હું કૃષ્ણનો નાદ ઉતારૂં, તો નામ રાધિકા મારૂં ;
આજ જીતવા કુંજબિહારી, સહુ ટોળે મળી વ્રીજનારી.
દીઠા દૂરથકી વનમાળી, બીજે માર્ગ ચાલી વ્રીજબાળી ;
ભટ પ્રેમાનંદનો સ્વામી, સહુ સમજ્યા અંતર જામી.

કડવું ૩ જું રાગ રામગ્રી.

વ્રાજનારી આણંદ ભરી, તેણે દીઠો દાણનો ઘાટ ;
તે મારગને મ્હેલી ગોપી, લીધી બીજી વાટ.

જાતી દીઠી સુંદરી, ત્યારે બોલ્યા શ્રી અવિનાશ;
ગોપને આપી આજ્ઞા, તેડી લાવો હમારી પાસ.

વલણ.

મદોન્મત સહુને જાતી દીઠી, દુરથકી બ્રીજબાળારે;
શ્રી હરીએ તે અવસરે, હકારયા સહુ ગોવાળારે.

ચાલ ભુજંગીની.

માથે માટ ગોરસનાં જાય ગોપી, આલી ચોરટી આપણું દાણુ લોપી;
જાઓ રીત લો આપણી રાખો ખાળી, નવ આપે તો લાવજો પાછાં વાળી.
ધાયા ગોપ ઉતાવળા ચરણુ બેડી, ગ્રહી લાકડી પાચડી હાથ ગેડી
આવ્યા વેગે ધાઇ પોતા પાઉંપાદ, ઉનમત્ત અદભૂત આહીર જાત.
રહયા આણુ દઈ આંતરી વાટ રોકી, કયહાં જાઓ છો ચોરટી નાર ટોકી;
નંદલાલ સાથે તમે રાઢ માંડી, કયાંહાં જાઓ છો પાધરો પંથ છાંડી.
આપો દાણુ દયાળનું ગોપ માગે, જાવા દીજે તો હમારી રીત ભાગે;
ઘેરી વાટ ગોવાળિયા ગધ ભાખે, વીશાખા કહે જોરતોર કોણુ રાખે.
રોકો પ્રેમદાને મહીમાટ માથે, બોલી નાયકા બોલ સખિ સર્વ સાથે;
ઓળખ્યા વિના રાઢ મિથ્યા વધારો, ગુણુહીણુ ગોવાળિયા બાય ચારો.
કરો વાત મોટાઇની વેર વધારો, ખોશો લાજ કે આજ પાછાં પધારો;
હમે દાણુ નહિં આપિએ એક કોડી, હુતી બાપની મીરાત કે આવ્યા દોડી.
ઘણો લાભ લેશો અમો આજ વીટી, કાને સાંભળીતી બ્રીખૂભાન બેટી;
છઇયે ધણિયાતાં નહીં જાઉં હારી, આજ રાધિકાજી છે પોતે પધારી.
સુણી ગોપનો સાથ સહુ ખેદ પામ્યો, આવ્યો કૃષ્ણુ પાસે ત્યહાં ગોપસુદામો;
કહે ગોપ ગોવિંદને ગધ વાણી, છે એ ગોપીનાં જુથમાં રાધારાણી.
બોલ્યાવીના બોલે નહિ હાં આવે, ધાયે મારવા સર્વકોને બિહાવે;
આપો આજ્ઞા તો હમો જુદ્ધ કીજે, બ્રીખુભાનસુતાથકી નવ્ય બીજે.
કરી આંખ રાતી વદે કૃષ્ણુ વાણી, એવી રાધિકા કોણુ રાજાની રાણી;
એવો ગોપિયે શું મુને રંક ભાળ્યો, ફોડો માટ માથાંતણાં મદિરે ઢોળો.
આવે ઇંદ્રની ઇંદ્રાણી તોય દાણુ લઇશું, લૂંટો ગોરસ કે હમો જવાબ દઇશું;
સુણી ગોપ કોપ્યા ભડ સબળ ધાયા, તાણી તારુણીના ત્યાં પાલવ સાહ્યા.
ગેડી આંકડે મોતીની માળ તૂટે, પડે લાકડો પાવડી માટ ફૂટે;

પીવે છાસ ગોવાળિયા મહિડે લૂંટે, નાના ગોપના ગોપીઓ માબ ચુટે;
બોલ્યાં રાધિકા ગોપિકા સર્વ વારી, ચાલો કૃષ્ણપાસે સહુકો મહિઆરી.
પશુપાળ પિંડારિયા દાણ માગે, ખોટા વાદ વીવાદમાં ખોડ લાગે;
વઢવાડ વધારવા વાંક લાવે. પ્રેમાનંદ પ્રભુકને સઉકારે આવે.

કડવું ૪ થું-રાગ મારૂ.

આવી મદોનમત સહુ નાર, જ્યાંહાં વનમાળી છેરે;
જેનાં બાગાં છે મહિના માટ, ગોવાળે દૂભી છેરે.
છે ક્રોધે રાતી આંખ, મનમાં મળવું છેરે;
છે પૂરણબ્રહ્મસું પ્રીત, કારણ ગાનું છેરે.
જેણે ફોડયાં છે મહિનાં માટ, તેના કર સાહ્યા છેરે;
તેને છોડવવાને કાજ, બીજા ગોપ ધાયા છેરે.
જેનૂં થયું છે જાન, વઢવા ચાલી છેરે;
જેની ઢોળી નાખી છે છાસ, ડહોણી કર ઝાલી છેરે.
રાધાએ મોકલી નાર, રૂપે ઘણી ડાહી છેરે;
આવી સામળિયાની પાસ, નામ તેનું રાઈ છેરે.
આવી અલબેલી તતકાળ, જ્યાંહાં વનમાળી છેરે;
સુંદર શ્યામશરીર, શોભાં સહૂ ન્યાળી છેરે.
બેઠા છે ગોકુળનાથ, કદમની છાયા છેરે;
કંદ્રપ કોટી પ્રકાશ, પ્રભૂજીની કાયા છેરે.
આવી રાઇએ કરયો પ્રણામ, વિનતી હમારી છેરે;
સહુ ગોકુળની વૃજનાર, દાસી તમારી છેરે.
માંહોમાંહે લેવાં શાં દાણ, એ તો લઘુતાઇ છેરે;
જાશે નંદરાયેની આણ, જે પ્રભૂતાઇ છેરે.
ભલી જે ગોકુળની નાર, વાયક સાંખ્યું છેરે;
જો જાણશે કંસરાય, લાલજી વાકૂં છેરે.
બીજી નારીકને લો દાણ, તેમાં શી બાધા છેરે;
આજ નથી લીધાનો લાગ, ટોળાંમાં રાધા છેરે.
વારો ગોવાળિયાને નાથ, ઘણું સંતાપે છેરે;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ પરમેશ્વર, ઉત્તર શો આપે છેરે.

કડવું ૫ મું-રાગ ખટ.

અરે રાધ તું ડાહી થઇ આવી, પ્રીતમાં ભય દેખડાવેરે;
કહે લ્હારી રાધા રાણીને, જે દાણ અમારું અપાવેરે. તું રાધ.
ગોકુળ વૃંદાવન છે મ્હારું, તેમાં કંસતણું શું ચાલેરે;
જો રાધિકાના પીતા આવે તો, દાણ અમારૂં આલેરે. તું રાધ.
ડાપણ આણી બોલે છે વાણી, તું રીત હમારી બાગેરે;
દાણ દધીનું આપતાં ગોપી, એવડું દુખ શું લાગેરે. તું રાઇ.
વઢો ઝગડો કે સાંજ પડો, પણ દાણ ગોરસનું લઇશુંરે;
એ વાતે જે જન દુભાસે, તેહને ઉત્તર દઇશુંરે તું રાધ.
આજ્ઞા આપી ગોપ સરવને, જાવા નવ કો પામેરે.
પ્રેમાનંદપ્રભૂ પરમેશ્વરને, મુક્તાવળી શીર નામેરે. તું રાધ.

કડવું ૬ ઠું-રાગ ખટ.

સુંદર સામળારે, ઓ પ્રીતમ પાતળારે.
પ્રાણજીવંન પ્રભૂ છો મારા, નાગર નંદકિશોર;
હમે અહિયારી પારકી નારી, ન કીજીયે આવડું જોર. સુંદર.
નંદરાયની આણ માનૂં છું, શ્યામ સાંભળ કાન;
મહીમાટે ઉખળશું બાંધ્યો, તોય ન આવી સાન. સુંદર.
કઠણ રાજ છે કંસનૂંરે, આવડો ન કરિયે વાદ;
કોઇ મળશે માથાની નારી, ઊતારશે તારો નાદ. સુંદર.
ભલા ગોપની વહુ બેટીનાં, નિત્ય બંગાવો માટ;
દાણ ના દે તેને બીખ મંગાવો, લોકમાં કહેછે લાંઠ. સુંદર.
દાણ કહો કે બીખ કહો કે, કૃષ્ણ કોહો અજાણ;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ કહે ગોપી, આપો હમારૂં દાણ; સુંદર.

કડવું ૭ મું.

કાનુડો દાણ માગેરે, કોણે લીધું છે આગેરે. ટેક.
સવાયાનૂં ગોરસૂં, તારે પૈસો જોઇયેરે;
વેપાર દીઠો બ્રીજનો, શું ગાંથનૂં ખોઇએરે. કાનુડો.
મટૂકીમાં મિરાંત છે મોટી, છે છાસનું પાણીરે;
તે છત ઉપર ન્હોતૂં જાણ્યું, કોઇ બેસશે દાણીરે. કાનુડો.

દાણની દોલત જોડતામાં, મુળગું ખોશોરે;
મહિમા જાશે નંદનો તે, લાલજી જોશોરે. કાનુડા.
ભાગી કોડી બૂધરારે, નહીં આપિયે વ્હોણીરે;
હમો ફરીને ગોકુળ જાશું, રાખો છાસની દોણીરે. કાનુડા.
પ્રેમાનંદપ્રભૂ કહે ગોપી, આકળાં શાને થાઓરે;
છાસની ડોણી શું કરૂં, મારૂં દાણ આપીને જાઓરે. કાનુડા.

કડવું ૮ મું.

શ્યામ સોહામણારે, કહાન કોડામણારે. ટેક.
નવનીત ચીત તું ચોરે, ગાયના ઠામણરે;
પતિવ્રતાનાં બંધન છોડે, તારી આંખમાં કામણરે. શ્યામ સોહા૦
યમુનાને નિરવીખ કીધી, નાગને નાથ્યો કહાનરે;
માતા જસોદાએ તાણીને બાંધ્યો, તોય ન આવી સાનરે. શ્યામ સોહા૦
તેં તો ગોકુળ રાખ્યું રેલતું, ધરિયો ગોવરધનરે;
માસી મારી ધાવતાં, તે વશ કરયા વૃજજંનરે. શ્યામ સોહા૦
બ્રહ્માદીકને ભોળવ્યા, તેં પીધો દાવાનળરે;
ચૌદ ભોવન માતાને દેખાડયાં, હેતૂં ત્હારૂં બળરે. શ્યામ સોહા૦
કંસરાયનૂં કોણ ગજાૂં, તેં મારયો છે દસકંધરે;
મંન માને તે કરો પ્રભૂજી, કહે ભટ પ્રેમાનંદરે. શ્યામ સોહા૦

કડવું ૯ મું.–રાગ ખટ.

મુકયા પિંડારિયા પ્રેરી, રાધાને લીધી ઘેરી;
હૃદેમાં રોશ આણી, બોલ્યા છે ચક્રપાણી.
જાઓ કયાંહાં દાણ લોપી, ભલે પધારો ગોપી;
દાણની રીત ભાગે, ગોપને લાજ લાગે.
ખળકે વેણ કાળી, ધુતારી ધાબળા વાળી;
મહીનાં માટ માથે, સુનેરી ચુડો હાથે.
ચાલે તું કેડ ઘોળી, કસમસ થાય ચોળી;
લટકે નાકે મોતી, મરમમાં જાય જોતી.
ફેરવે કીકી કાળી, માંહોમાં દેતી તાળી;
મનમાં ગાળ દેતી, મુખે કંઈ જાય કહેતી.
પોતાના ગુણને ગાતી, મહિયારી મદની માતી;
છેડો ન હોડે શીશે, જોબનનું જોર દીસે.

લટકે પાગ માંડે, પોતાનો હઠ ન છાંડે;
તારી જે હઠ ઉતારૂં, કાનુડો નામ માહારૂં.
વઢતાં વાધ વ્હાણું, સહુએને લાજ આણું;
પ્રભૂનો રોશ જાણી, રાધાજી બોલ્યાં વાણી.

વલણ.

રાધા કહે સહુ નારને, તમે રખે મુકતાં ટેકરે;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ પરમેશ્વરને, નથી આપવી કોડી એકરે.

કડવું ૧૦ મું.-મલહાર.

લુંટે લુંટેરે મારગમાં ચોર, વસ્તીની વાટે;
એ તો નાગર નંદકિશોર, જમનાને ઘાટે—ટેક.
કેમ જઇયે મથુરાની વાટે, બેઠો દાણી જમના ઘાટેરે;
ગોપીજનને ખાળી રાખે, દાણની કોડી માટેરે. વસ્તીની વાટે.
કંસરાએની આણ ન માને, એને વાધ્યો ઘણો ઉનમાદરે;
બીજનારીનાં દૂધ દહીંનો, સામળિયો લે સ્વાદરે. વસ્તી. લુંટે.
નંદ સાધ ને આ સતી જસોદા, આ કાનુડો કોણ સરખોરે;
સર્વાંગે ચંચળ ખોટારો, નખશીખથી મેં નરખ્યોરે. વસ્તી. લુંટે.
એણે ઘેલાં કીધાં ગોપગોપીને, વળી વશ કરયું વૃજગામરે;
જમનાઘાટે દાણ દધીનાં, કહાડયૂં કુળમાં નામરે. વસ્તી. લુંટે.
ઘરમાંથી મહિ માખણ ચોરે, વળી મારગમાં મહિ લુંટેરે;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ કહે ગોપી, દાણ આપે તે છૂટેરે; વસ્તી. લુંટે.

કડવું ૧૧ મું.-રાગ ખટ.

એની મેં જાત જાણી, નંદનો કુવર દાણી;
ચોરીને છાસ પી'તો, હાંકતાં તારે બીતો-ટેક.
મેં જાણ્યું જે કંસરાયે, બેસાડયો છે દાણી;
ચાલો ચોરને લઇને આપણ, મથુરામાં તાણી. એની મેં.
માબાપે બહુ લાડ લડાવ્યાં, ખોટી પાડી ટેવ;
નામ રાધીકા મહારૂં, જો ઉતારૂં અહમેવ. એની મેં.
મોરલીમાંહે મારી નાખે, બોલે મીઠાં વેણ;
સાધવી નારીના બંધન છોડે, કામણગારાં નેણ. એની મેં.
કદમ ઊપર ચઢીને બેઠો, ચોરી હમારાં ચીર;
ધૂર્ત્તથકી ધુતારો લંપટ, જોયાં નગ્ન શરીર. એની મેં.

પાપણુ ઉપર પાઘ લ્હેકે, લોંબરી હોડી લાલ;
એ આવે આપણી ભણી, એની લટકતી છે ચાલ. એની મેં.
મુખે વાણી વઢવાની ને, અંતરમાં આલ્હાદ;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ કહે, રાધા કૃષ્ણનો સંવાદ. એની મેં.

કડવું ૧૨ મું–રાગ ખટ.

ઉભીરે ઘુમટા વાળીરે, આંજ્યાવીણુ આંખડી કાળીરે;
જાગે કહાં આપ્યા પાખીરે, રાધાને રોકી રાખીરે;
વઢતાં વાગે વ્હાણુંરે, સહુએને વાજ આણ્યુંરે—ટેક.
ઊંચી ને અલબેલડી ને, પાતલડી પરિધાન;
જોબનિયાનું જોર જણાવે, હું ઉતારૂં અભિમાન. ઊભીરે.
નાનડી વયમાં નામ કહાડયું, લોક કરે વીખાણુ;
મોં ખાયે ને આંખ લાજે, માંહોમાંહે શાનું દાણ;
ચાલ્યો જા પાધરી વાટેરે, સાખું નંદરાયનેમાટેરે.–ટેક.
આ ગોકુળમાં ઘણી વસે છે, જુઠી જાત આહીર;
વ્હેવારની વાતે લજ્જા શાની, બોલ્યા શ્યામશરીર. ઊભીરે.
પાધરી વાટે તે લડેરે, જેને હોયે બે બાપ;
દાણની શું તે મ્હોર કરાવી, કંસરાયની છાપ. ચાલ્યો જા.
છાપ તો તારો બાપ કરાવે, રાંકડો ભીખૂભાન;
અમો કુંવર નંદલાલના, કોની નવ માનૂં આણ. ઊભીરે.
સમજીને બોલ સામળા, એ લોક સાથે શાં લાડ;
ભીખ માગીને પેટ ભરે તે, પરમેશ્વરનો પાડ. ચાલ્યો જા.
ગોપી ગાળ દીઓ અદકેરી, છે જોરાવરનો જોરો;
ભીખ માગ્યાની પેર કહું, તૂં કાન ધરની હોરો. ઊભીરે.
કાન ધરયાનૂં કામ શૂં છે, વેગળો રહિ કર વાત;
હમો બેટી ભીખૂભાનની, મુને કોણ અરાડે હાથ. ચાલ્યો જા.
જો આવે રાણી ઇંદ્રાણી તો, જાયે મ્હેલી માન;
સર્વસ્ત તારૂં લેઉં ગોપી તો, નામ માહારૂં કહાન. ઊભીરે.
છ વરસનો છોકરડો ને, ચોરી પીતો છાસ;
સ્નેહમાં તો સર્વસ્ત આપૂં, જો આવે હમારી પાસ. ચાલ્યો જા.
તૂં મહિયારી મદની માતી, હું તો નાનેરૂં બાળ;
બાળપણું તૂજને દેખાડું, થાવાદે સંધ્યાકાળ. ઊભીરે.
સંવાદ કરતાં દિવસ વીત્યો, અબળા આકળી થાય;
પ્રેમાનંદપ્રભૂ જાવાદો, ગોપી લાગી પાય. ચાલ્યો જા.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ હંસમલ્હાર.

સુંદર સામળારે, હમો હારયાં ને જીત્યો તૂં—ટેક.
તમે હમને કહ્યું તે કીધું, હમે કરયું તૂં હાસ્ય ;
આજ પછી હમે તમારાં, વણમૂલે લીધાં દાસ. . સુંદર.
જે જોઇયે તે લોરે મોહનજી, અસુર હમને થાય ;
ઘરધંધાની બેડી મોટી, ઘેર દોવી છે ગાય. સુંદર.
સાસૂડી સાપણ, નણદી નાગણ, જેઠ જેવો જંમ ;
મુરખીસૂત સરીખો સ્વામી તેને, ઉત્તર આપૂં કયમ. સુંદર.
લોકતણી તો લાજ મોટી છે, દુરાચારી સંસાર ;
પ્રેમાનંદપ્રભુ કહે ગોપી, જેમ કહો ત્યમ તૈયાર. સુંદર.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ ખટ.

જીત્યા જીવણ ને હારી સુંદરીરે લોલ,
લોકાચાર ને ઘર ગઇ વીસરીરે લોલ.
વીઠલજીએ વાહી વાંસળીરે લોલ,
ગોપી વિવ્હળ થઇ છે અતી વ્યાકુળીરે લોલ.
અકળ ગતી તે નવ્ય જાયે કળીરે લોલ,
ગોકુળ ગઈ તે ગોપની મંડળીરે લોલ.
સામળિયોજી પોતે ત્યાં રહ્યારે લોલ,
સહુ સખીઓને લઈ કુંજભોવનમાં ગયારે લોલ.
ગોરસ ગોળી મ્હેલી તે સરવે વેગળીરે લોલ,
સહુ વ્હાલાજીને વીટી વળીરે લોલ.
ત્યારે રાધાને કેહે શ્રી હરીરે લોલ,
લજ્જા મંનથી મૂકો પરહરીરે લોલ.
હેવું સૂણતામાં રાધા હસીરે લોલ ;
ભાગો ઘુંઘટ ચીર ગયાં ખસીરે લોલ.
લીધું આલિંગન હેત ઘણું વ્યાપિયૂંરે લોલ ;
દાણમીષે તે અતિ સૂખ આપીયૂંરે લોલ.
ગયો ચંદ્ર ને ભાનૂ થયો સહીરે લોલ,
ત્યારે બ્રીજવિનતાની સાન થઇરે લોલ.
પ્રેમાનંદપ્રભુને સહુ પાગ્યે લાગીરે લોલ ;
સહુ ગોપીઓએ વીદાયગીરી માગીરે લોલ.

સમાપ્ત.

નળાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.—રાગ કેદારો.

શંભૂસુતનું ધ્યાનજ ધરૂં, સરસ્વતીને પ્રણામજ કરૂં;
આદરૂં, રૂડો નૈષદનાથ રે.

ઢાળ.

નૈષધનાથની કહું કથા, પુણ્યશ્લોક જે રાય;
વૈશંપાયન વાણી વદે, આર્ણિક પર્વ મહિમાય.
રાજ્ય હારી ગયા પાંડવ, વસ્યા દ્વૈત વનમોઝાર;
એકલો અર્જુન ગયો કૈલાસે, આરાધ્યા ત્રિપુરાર.
પશુપતાકાસ્ત્ર પશુપતિયે આપ્યું, પછે ગયો સ્વર્ગમાંહે;
કાલકેત પુલોમા મારયો, પંચ વર્ષ રહ્યા તાંહે.
યુધિષ્ઠિરરાય અતિ દુઃખ પામ્યા, ઊપન્યો ઉદ્વેગ;
પુનરપિ પારથ નહી આવ્યો, ભાઇએ કીધો તાંહાં નવો નેગ.
એહેવે સમે એક તાપસ આવ્યો, વૃહદશ્વ એહેવું નામ;
પૂજા કીધી પાંડવે, આપ્યો વસવાનો ઠામ.
ચાતુર માસ તાંહાં રહ્યા, કુંતીસુત કરે સેવાય;
રાત રાતના વારાફરતી, પાંડવ ચાંપે પાય.
એક વાર યુધિષ્ઠિર બેઠા, તળાંસવાને ચર્ણ;
તે સમે અર્જુન સાંભર્યો, ભરાયું અંતસ્કર્ણ.
ધર્મરાયને ઋષિજી પૂછે, જળે ભીના પગ માહારા;
શે દુઃખે સતવાદી રાજા, નેત્રે ભરે જળધારા.
ધર્મ કેહે સાંભળીએ સ્વામી, ઉઠી ગયો અર્જુન;
અવળાસવલા સાલે સવ્યસાચી, માટે કરૂં છૌં રૂદન.

ભીમસેનની પાસે જો હું, માગું દાતણ પાણી;
બડબડતો જાએ રીસાવી, લાવે વૃક્ષ મોહોટું તાણી.
પ્રાતઃસામગ્રી નકુળ પાસે, કદાપી જો મેં માગી;
એક પોહોર તો વાર લગાડે, એટલી કરે વરણાગી.
સહદેવને જો કામ દેઉં, સાધુ મંન ન આણે રોષ;
પણ મધ્યાન્હે ઘરમાંથી નીસરે, જોતો જોતો જોષ.
દક્ષિણ દિશાએ જોગણી જો, જાઉં તો દુઃખ પામું;
પૂર્વ દિશાએ પરવરૂં તો, ચંદ્રનું ઘર છે સાહામું.
એહેવી રીત તો ત્રણે ભાઇની, મુજથી નવ સેહેવાય;
દ્રૌપદીને મોકલું તો, હરણ કરી કો જાય.
વણ માગે વેળાએ આપે, જે જોઈયે તે આણી;
ફળ જળ મુખ આગળ લેઇ મેહેલે, તે તો ગાંજીવપાણી.
તેહેના ગુણ હું નથી વિસરતો, રહ્યો છૌં રૂદયા રાખી;
સુખ સંતોષ વિના છૌં સૂતો, મુનિ હું પારથ પાખી.
નિસ્વાસ મુકી ધર્મ એમ પૂછે, કોહોને વૃહદસ્વ રૂખી;
વન વસવું ને વિજોગ પડીઓ, હું સરખો કો દૂખી.
રાજ્યાસન ધન ભુવન રિધ, તેહ હમો સર્વે હારી;
એહેવું કોને હવું હશે સ્વામી, પીડા પામી નારી.
વળતા વાણી વદે વૃહદસ્વજી, શું આણે વૈરાગ;
નળ દુઃખ પામ્યો અરે પાંડવ, નથી તેહેનો સોમો ભાગ.
રૂપ રાજ્ય ને ધંન બળ તે, ન મળે નળસમાન;
અનેક કષ્ટ તેહેના જેવું કો, ન ભોગવે રાજાન.
ભીમકકુમારી નળની નારી, રૂપ શું કહું મુખ માંડી;
તે રાણી જાહાં નહીં ફળ પાણી, નળે વનમાં છાંડી.
દાસીરૂપ ધરયું દમયંતી, કુબડું થયું નળગાત્ર;
તેહેનાં દુઃખ આગળ યુધિષ્ઠિર, તાહારૂં દુઃખ કોણ માત્ર.
કર જોડીને ધર્મ એમ પૂછે, કોહો મુજને ઋષિરાય;
ઘણું દુઃખ પામ્યો નળરાજા , શા કારણ કેહેવાય.
કોણ દેશનો નરેશ કાહાવે, કેમ પરણ્યો દમયંતી:
તે રાણી નળે કેમ છાંડી ને, કાંહાં મૂકી ભમયંતી.

ઉતપત્ય કોહો નળદમયંતીની, અથ ઈતિ કથાય;
દુખીઆનું દુઃખ સાંભળતાં માહારી, ભાગે મનની વ્યથાય.

વલણ.

વ્યથા ભાગે માહારા મનની, કેહે યુધિષ્ઠિર રાજાનરે;
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ તે, નળતણું આખ્યાનરે.

કડવું ૨ જું–રાગ ગોડી.

વૃહદશ્વજી મુખ વાણી વદે, રાય યુધિષ્ઠિર ધરતા હૃદે.
નૈષધ નામે દેશ વિશાળ, રાજ્ય કરે વીરસેન ભુપાળ.
તેહને સુરસેન બાંધવજંન, તે બેહુને એકેકો તંન.
તે રૂપે કુટડા જેવા કામ, નળ પુષ્કર બન્યોનાં નામ.
પછે નળને આપી રાજ્યાસંન, પિતા કાકો બન્યો ગયા વંન.
ચલાવે રાજ્ય નળ મહામતી, પુષ્કરને કીધો સેનાપતી.
જીત્યા દેશ વધારી ખ્યાત, શત્રુ માત્ર પમાડયા શાંત.
ભુપતી સર્વ નૈષધને ભજે, નળપુષ્કરે કીધો દિગવજે.
પ્રજા સુએ ઉઘાડે બાર, ન કરે ચોરી ચોર ચખાર.
સત્યે યમપતિ કીધો સાધ, પુરમાંહે કોને નહીં વ્યાધ.
કણકે ભરીઆ છે કોઠાર, જેહેવાં ધન તેવા દાતાર.
જાચકનાં દારિદ્ર કાપીઆં, નળે મુખમાગ્યાં ધન આપીઆં.
ભિક્ષુક કેહે ભલું નળનું રાજ, ગયું દુખ હોલાણી દાજ.
કીર્ત્તિ થઇ નળની વિસ્તીર્ણ, જેમ સૂરજના પ્રસરે કીર્ણ.
પુણ્યશ્લોક ધરાવ્યું નામ, વૈષ્ણવ કીધું બાધું ગામ.
ઘેર ઘેર થાયે હરિ કીર્તન, એકાદશી વ્રત કરે હરિજન.
ચારે વરણ પાળે નિજધર્મ, ધ્યાયે દેવ વ્યાપક પરિબ્રહ્મ.
નળે લીધો એટલો નેમ, માગ્યું દાન આપે કરી પ્રેમ.
જો આવે મસ્ત માગનાર, તો આપતાં ન લગાડે વાર.
ઉત્તર દક્ષિણ પૂરવ દશ, વીરસેનસુતનો વાધ્યો યશ.
ત્યારે પુષ્કરને થઇ અદેખાઇ, મુજથકી વાધ્યો પિતરાઇ.
નળને નમે પ્રજા સમસ્ત, એ આગળ હું પામ્યો અસ્ત.
એહેવું જાંણી મન આણી વૈરાગ, ગયો વંન ઘર કીધું ત્યાગ.

નળનો વાળ્યો તે નવ વળ્યો, દારૂણ વનમાં પોતે પળ્યો.
જઇને સેવ્યું પર્વત શૃંગ, તળે વેહે છે નિર્મળ ગંગ.
શલ્યાનું કીધું આસન, પાનડાંનું કીધું છત્ર રાજંન.
માનસી રાજ માંડયું વનતણું, કોકિલા ગાન કરેછે ઘણું.
આ મૃગ તે અશ્વ માહારે કારણે, દ્રુમ પ્રતિહાર ઉભા બારણે.
શુંડ હસ્તિ પૃથ્વી પરજંગ, એ રાજ કેમે ન પામે ભંગ.
કો લુટી લેવા આવી નવ ચડે, ઉઘાડે બાર ખાતર નવ પડે.
એણી પેરે માંડયું રાજ્યાસંન, અણચાલતે વશ કીધું મંન.
એ કથા એટલેથી રહી, નળરાજા શું કરતો તહીં.
જારે પુષ્કર ઊઠી વનમાં ગયો, ભાઇ વિના ભુપ એકલો રહ્યો.
નિષ્કંટક રાજ્ય એકલો કરે, ધર્મઆણ રાજાની ફરે.
માગાં મોકલે દેશ દેશના ભૂપ, નળ જોવડાવે કન્યાનું રૂપ.
શરીર કુળમાંહે કાહાડે ખોડ, કહે ન મળે કો મારી જોડ.
બત્રીસ હોય લક્ષણ સંપૂર્ણ, તેહેનું હું કરૂં પાણિગ્રહણ.
એમ કરતાં વહી ગયા દિંન, એહેવે આવ્યા નારદ મુંન.

વલણ.

નારદ મુનિ પધારીઆ, સુણ યુધિષ્ઠિર ભૂપાળરે;
પછે વેણાપાણીએ કેમ મેળવ્યું, નળનું વેવીસાળરે.

કડવું ૩જું.—રાગ રામગ્રીની દેશી.

એણીપેર બોલ્યા બૃહદશ્વ વાણીજી, નળને ઘેર આવ્યા વેણાપાણીજી;
વીરસેનસુતે દીધું માનજી, અર્ધપાદ્યે પૂજ્યા ભગવાનજી.

ઢાળ.

પૂજ્યા નારદ આદર આણી, રૂદેમાં અતિ પ્રેમ;
અન્યો અન્ય પૂછીઓ, સમાચાર કુશળી ક્ષેમ.
રાજ્યઆસન નળનું દેખી, નારદ રૂખી એમ પૂછે;
પટરાણી દિસતાં નથી એ, કોહોની કારણ શૂં છે.
આસને બેસવું રાણી વિના, તેહેનો મોટો દોષ;
પછે પ્રતિઉત્તર વિચારી નળ, બોલીઆ ધરી શોષ.

નળ કેહે તમો પ્રજાપતિના, પુત્ર વેણાધારી ;
જાણુતા હશો બ્રહ્માજીએ, માહારે નિરમી છે કો નારી.
સપ્તદ્વીપ નવખંડમાંહે, કાંઈ કન્યા કોટાકોટ;
રૂપી હું વરૂં એહેવી નવ મળે, શકે છે કન્યાની ખોટ.
રૂપ તાંહાં કુળ નહી, કુળ તાંહાં નહીં ચાતુરી ચાલ;
કો સકળ લક્ષણ હોય પૂરણ, તો હું પરણું તતકાળ.
નારદ રૂખી તવ ઓચર્યા, એમ ન કીજે ભૂપ;
તાહારા સરખું નવ મળે, કો સ્યામાનું સ્વરૂપ.
પણ તે કન્યા અલોકિક છે વેદ જેહેને વરણે;
તે ઇંદ્રને ઇછે નહીં તો, તૂંને કાંહાંથી પરણે.
નળ કેહે ઓ મહામુની તે, કન્યાનું કોણ નામ ;
કવણ રાયની દીકરી ને, કવણ તેહનું ગામ.
નારદ કેહે સકળ દેશ મધ્યે, ઉત્તમ વિદર્ભ દેશ;
તાંહાં રાજ્યાસન કરેછે, ભીમક નામ નરેશ.
તેહેને ઘેર એક તારૂણી, વજ્રાવતી નામ નિદાન;
પુણ્યદાન અપાર કીધાં, પણ પેટે નહીં સંતાન.
એહેવે સમે એક દમન નામે, આવીઓ તાપસ;
આતિથ્ય કીધું તેહનું ને, જમાડયો ખટ રસ.
ઘણા દિવસની ગઇ ક્ષુધા, ને પામીઓ સંતોષ;
ત્રિકાળ જ્ઞાને જાણીઓ, રાણીનો વંઝાદોષ.
પૂછીને તાંહાં ખરૂં કીધું, નિશ્ચે નહિં સંતાન;
કરૂણા આણી આપીઊં, રાયરાણીને વરદાન.
ત્રણ પુત્ર ને એક પુત્રી, હશે રૂપનાં ધામ ;
એંધાણી રાખજે એટલી, જે માહારે નામે નામ.
એહેવું કહીને ઋષીજી, પામીઆ અંતરધાન ;
કેટલે દિવસે રાણીને પછે, આવીઆં સંતાન.
દમન દંતુ દુર્દમન, દમયંતી નામજ ધર્યાં;
હર્ષ પામ્યો ભૂપતી, બાળક ચાર ઉછર્યાં.
દમયંતી જે દીકરી તે, મુખે વરણી ન જાય;
અંગ તણી તો ઉપમા, નળ કશીએ ન અપાય.

વલણ.

ઉપમા ન અપાયે નળ મેં, એમ બોલ્યા વેણુધારીરે ;
નળ કેહે નારદ પ્રત્યે, તેહેનું રૂપ કહો વિસ્તારીરે.

કડવું ૪ થું રાગ—આસાવરી.

નારદનાં વચન સુણી, બોલ્યા નૈષધધણી,
ભીમક તણી કુંઅરી છે, કેહેવી ફૂટડીરે.

ઢાળ.

ફૂટડી કેહેવી દમયંતી, કોહો તેહેનું વીખાણ ;
નારદ કેહેરે સાંભળો, વીરસેનસુત સુજાણ.
ગુણ ચાલ ને ચાતુરી, અદ્ભુત સુંદર વેશ ;
તેહેને હું કેમ વર્ણુવું, વર્ણુવી ન શકે શેષ.
બુદ્ધિ પ્રમાણે માનનીનું, કરૂં છું વરણન ;
જયમ સાગરમાંથી ચાંચ જળની, ભરે પક્ષીજન.
દમયંતીનો ચોટલો, દેખી અતી સોહાગ ;
અભિમાન મૂકી લજ્જા આણી, પાતાળ પેઠો નાગ.
ભીમક-સુતાનું વદન સુધાકર, દેખીને શોભાય ;
ચંદ્રમા તો ક્ષીણ પામી, આભમાં સંતાય.
સૃષ્ટિ કરતાં બ્રહ્માજીએ, ભર્યું તેજનું પાત્ર ;
તે તેજનું પ્રજાપતિયે ઘડયું, દમયંતીનું ગાત્ર.
તેમાંથી કાંઈ શેષ વાધ્યું, ઘડતાં ખેરો પડિયો ;
બ્રહ્માયે એકઠું કરીને, તેનો ચંદ્રમા ઘડિયો.
નળ કહે નારદને, એ વખાણભાવ ન પહોતો ;
દમયંતિ હમણાં અવતરી, ચંદ્ર પહેલો નહોતો ?
નારદ કહે બ્રહ્માજીયે, સઉ પેહેલી ઘડીને રાખી ;
પણ પૃથ્વિમાં અવતારિ નહિ, ભરથાર એવા પાખી.
વિરંચિયે વૈદર્ભ નાંખી, ઉદય હવડે પામી ;
તે જો અહિંયાં અવતરી, તો નિર્મ્યો હશે કો સ્વામી.
નળ કહે આગળ વિસ્તારો, એ ભેદ મેં સાંભળિયો ;
ચંદ્ર પેહેલી ચતુરાં, સંદેહ મનનો ટળિયો.

નારદ કહે સાંભળો રાજા. મીન ને મધુકર;
નેત્ર ભૃકુટી દેખીને, જળ કમળ કીધાં ઘર.
નાસિકા વેસર દેખીને, કળાધર ને કીર;
તેણે અરણ્ય પર્વત સેવિયાં, ધારી શકયા નહિ ધીર.
દમયંતીના અધર દેખી, પેટ વેઠયું પ્રવાળી;
એ કામનીનો કંઠ સાંભળિ, કોકિલા થઈ કાળી.
રસના વાણી સાંભળી, સરસ્વતીને આવ્યો વૈરાગ;
કુંવારી પોતે રહી, સંસાર કીધો ત્યાગ.
દંત દેખી દાડમ ફાટયું, કપોત સંતાડે મહોને;
તે નાદ કરતો ફરે વનમાં, કહે દુખ કહું હું કોને.
દમયંતીના કુચ દેખી, હાર્યું કુંજરકૂળ;
તે હીંડંતા ચાલંતા હાથી, માથે ઘાલે ધૂળ.
હસ્ત કમળથી કમળ હાર્યું, જળમાં કીધું ઘર;
ઉદર દેખી દમયંતીનું, સુકાયું સરોવર.

વલણ.

સરોવર સુકાયું સાંભળી, નળરાય મનમાં રંજ્યા;
દમયંતીની જંઘા દેખી, કેળ રહી કાકવંઝા.

કડવું ૫ મું.—રાગ સામેરી.

દમયંતી છે દોષરહીતા, તેના ગુણની ગાઉં ગીતા;
નારદજી વાયક એમ બોલે, નહિ ઉપમા તારૂણીની તોલે;
દમયંતી દોષ રહીતા, તેના ગુણની ગાઉં ગીતા. ટેક.
એહ ભિમક-સુતાની કટી, સિંહની જાત વનમાં ઘટી;
હંસને પણ થઇ ચટપટી, ચાલ્ય ગોરીની આગળ મટી. દમયંતી.
રોમ અંગની રોમાવળી, વનસ્પતિ દવે મરે છે બળી;
તેનાં વસ્ત્ર રહ્યાં જળહળી, દેખી આભમાં પેસે વીજળી. દમયંતી.
પગપાનીથી હાર્યો અળતો, રહે અબળાને પાગે લળતો;
નેપુરનો નાદ સાંભળતો, રહે ગાંધર્વનો સાથ બળતો. દમયંતી.
વરણથી ચંપક નવ ભજિયો, માટે મધુકરે તેને તજિયો;
એવું રૂપ બ્રહ્માએ સર્જિયું, બીજું કોઈ નથી નીપજિયું. દમયંતી.

હવે સણગાર વખાણું સોળ, મંજન ચીર હાર તંબોળ;
ઉઠે સુગંધના કલ્લોળ, અંગે અરગજાના રોળ. દમયંતી.
શીશફુળ રત્ન રાખડી, શોભે ભમરમાં ચુની જડી;
ગોફણો રહ્યા અંગશું અડી, કટિમેખળાશું પડે વઢી. દમયંતી.
ગળુબંધ કંઠે નવરંગ, મુગતાહાર છે બે સંગ;
શકે ગિરી કરીને ભંગ, સ્તન મધ્યે વહે છે ગંગ. દમયંતી.
વાયે ઓઢણી રહિ છે ઉડી, ખળકે કંકણ ને કર ચુડી;
રૂપે રતિ તો સંભ્રમે બુડી, એવી કોઇ મળે નહિ રૂડી. દમયંતી
વાજે નેપુરકેરો ઝણકો, અંગુઠે અણુવટનો ઠણકો;
અંગુળિયે વીછવાનો રણકો, બોલે મધુર ઝાંઝરિનો ઝણકો. દમયંતી.
જેણે દમયંતી નવ જોઈ, તેણે ઉમર એળે ખોઈ;
જાણે કાયા કનકની લોઈ, એવી જગમાં બીજી ન કોઈ. દમયંતી.
જેમ નદીમાં ભાગીરથી, તેમ શામામાં સર્વેથી;
ત્રણ લોકમાં જોડી નથી, જાણે સાગરથી કાઢી મથી, દમયંતી.
ઈંદ્રાદિક પરણવા ફરે, મહિલા મનમાં નવ ધરે;
અશ્વનીકુમાર આગળ પળે, તે ન આવે આખ્યજ તળે. દમયંતી.
જયારથી એ પુતળું અવતરિયું, નારીમાત્રનું માન ઉતરિયું;
દમ્યું જગત સ્વરૂપ ઉદે કરિયું, માટે દમયંતી નામ ધરિયું. દમયંતી.
જોગી થઇ તજયું હશે સર્વસ્ત, તીર્થે નાહ્યો હશે સમસ્ત;
ગાળ્યાં હશે હીમાળે અસ્ત, તે ગ્રહશે દમયંતીનો હસ્ત. દમયંતી.
વખાણ સાંભળિને સબળ, રૂધિર અટવાયું પળ પળ;
નારદ પ્રત્યે બોલ્યો નળ, સ્વામી પરણવાની કહો કળ. દમયંતી.
નારદ કહે મારૂં કહેણ ન લાગે, હું નવ જાઉં તારે માગે;
મને મોહનાં બાણુજ વાગે, બ્રહ્મચર્ય વ્રત મારૂં ભાગે. દમયંતી.
એવું કહી પામ્યા અંતરધ્યાન, મોહ પામ્યો નળ રાજાન;
લાગ્યું દમયંતીનું ધ્યાન, કામજવર થયો વન્હિ સમાન. દમયંતી.
વૈદ મોટા મોટા આવે, વગડાની ઓપધિ લાવે;
તાપ કોઇયે ન સમાવે, મંત્રી કહે શું થાશે હાવે. દમયંતી.

વલણ.

હવે શું થાશે કહે મંત્રી, વિચારે છે મનરે;
નીલાંવસ્ત્ર પહેરી અશ્વે બેશી, નળરાય ચાલ્યો વનરે.

કડવું ૬ ઠું.—રાગ વસંત.

અનંગ અનળ તે નળને પ્રગટ્યો, વન ગયો વંન્હિ સમાવ્વા;
હયે બેઠો ચિંતામાં પેઠો, લાગ્યો આકુળ વ્યાકુળ થાવા. અનંગ. ટેક.
નીલાં વસ્ત્ર ને નીલો વાઘો, મૃગયાનો શણગાર;
અઘોર વનમાં રાયે દીઠું, માનસરોવર સાર. અનંગ.
સુભટ સાથે કોય મળે નહિ, એકલો ન પડે ગમ્ય;
હયથકો હેઠો ઉતરીને, વન જોવા લાગ્યો રમ્ય. અનંગ
વૃક્ષ વારૂ આરોળીનાં, ચંદન ચંપા અનંક;
નાનાવિધના પુષ્પને ભારે, વળિ નમ્યા છે વંક, અનંગ.
મોગરો મરડાઇ રહયો ને, મગી અરણી ને મરેઠી;
આંબલિ આવળ ને અગથિયાં, એખરા ને અરેઠી. અનંગ.
કદળી થંભ શોભે અતિ સુંદર, સાકર સરખી શેલડી;
લવિંગલતા ને લિંબુ લલિત વળી, વિરાજે વૃક્ષવેલડી. અનંગ.
નાળીકેરી નારંગી નૌતમ, નીચાં નમ્યાં બહુ નેત્ર;
ફોફળિ ફાલસિ સુંદર દીસે, ખજુર ખારેકનાં ક્ષેત્ર. અનંગ.
પીંપળા પીંપળિ વડ ને ગુલર, દાડમડી ને પાલાશ.
અશ્વથિ ઉતરી નળરાજાયે, વન નિરખ્યું ચોપાસ. અનંગ.
જળ ફળ સબળ દેખી નળ હરખ્યો, ઉત્તમ આંબાસાખ;
બાબચિ બીજોરી ને ચિનિકબાલા, ઝુલે ઝુમખા દ્રાખ. અનંગ.
સુંદર કુમુદનિ સરોવર માંહે, વાયુ પ્રહારે નમંતા;
દેખી અનળ તે બમણો વ્યાપ્યો, સાંભરી દમયંતી અનંગ.
શીતળ વાયુ વન્હી સરખો, લાગે રાયને તન;
નગ્ન વૃક્ષ છે કદળીનાં તેને, દેતો આલિંગન. અનંગ.
રંભન ચુંબન કરે કેળને, થડથી મરડી પાડે;
મુખથી શબ્દ કરે જેમ કોઈ, મોટા મેગળ ત્રાડે. અનંગ.
એવે સમે બહુ હંસ ત્યાં દીઠા, સુવરણનાં છે અંગ;
તે દેખી દમયંતી વીસરી, ટળી ગયો અનંગ. અનંગ.
નહોતું દીઠું તે મેં દીઠું, આવ્યો દીસ અનુક્રમી;
આવિ કનકની જાત પંખીની, બ્રહ્માયે કયારે નિરમી. અનંગ.
એક હાથ પડે એમાંથી, પાળું પાસે રાખું;
રમાડું જમાડું એને, દુઃખ દહાડા ખોઇ નાખું. અનંગ.

શરપ્રહાર કરૂં જો એને, તો એ થાય નિધન;
અહણુ કરવું જોઇએ જીવતું, ભૂપ વિમાસે મન. અનંગ.
એવે સકળ પંખીનો રાજા, દીઠો પૃથ્વી માંય;
વૃક્ષતણે થડ નીદ્રા કરીને, ઉભો છે એક પાય. અનંગ.
તેને દેખી નળ મનમાં હરખ્યો, ભેદ કરી પરવરિયો;
અંબર ઓઢી અંગ સંકોડી, શ્વાસરુંધન કરિયો અનંગ.
દ્રુમ થડ પુંઠે નળ ભડ આવ્યો, ઓશી આઘો ચાલ્યો;
લાંબો કર કરી લઘુલાઘવીમાં, પંખીનો પગ ઝાલ્યો. અનંગ.

વલણ.

ઝાલ્યો પંખી જાગી ઉઠયો, નળને કીધા ચંચના પ્રહારરે;
પછે પોતાની વાણીએ કરી, કરવા લાગ્યો પોકારરે.

કડવું ૭ મું.—રાગ મારૂ.

હંસે માંડયોરે વિલાપ, પાપી માણસાંરે; શું પ્રગટયું માહારૂં પાપ, પાપી૦
એ કાળામાથાંના ધણી, પાપી૦ જેને નિર્દયતા હોયે ઘણી, પાપી૦
એ તો જીવને મારે તતખેવ, પાપી૦ હવે હું મુઓ અરતમેવ, પાપી૦
ટુંપી નાખશે માહરી પંખાય, પાપી૦ મુને શેકશે અગ્નિમહાંય, પાપી૦
કોણુ મુકાવે કરી પક્ષ, પાપી૦ માહારે મરવું ને એહેને ભક્ષ, પાપી૦
આ મજ સરખું રતંન, પાપી૦ તે એળે થાશે નીધંન, પાપી૦
ટળવળી મરશે માહારી નાર, પાપી૦ તે જીવશે કેહેને આધાર, પાપી૦
અહો નારીએ દીઠો નાથ, પાપી૦ ધાયો સહસ્ર સ્ત્રીનો સાથ, પાપી૦
નાથ ઉપર ભમે સ્ત્રીવૃંદ, પાપી૦ ઘણું કરવા લાગાં આક્રંદ, પાપી૦
હંસીએ દીધો શાપ, પાપી૦ તારી સ્ત્રી એમ કરજો વિલાપ, પાપી૦
હંસ નારીને કહે વચન, હંસી સાંભળોરે;
તમે જાઓ સર્વ ભુવંન, આંહાંથી પાછાં વળોરે.
જે કાંઈ લખ્યું હશે બ્રહ્માય, હંસી૦ તે અક્ષર નવ ઘોવાય, આંહાંથી૦
કેમ છુટીએ કર્મના બંધ, હંસી૦ આપણે એટલો હશે સંબંધ, આંહાંથી૦
જો અણુઘટતું કીધું અમે, હંસી૦ મને વારી રાખ્યો નહીં તમે, આંહાંથી૦
આપણે વસવું વૃક્ષ ને વ્યોમ, હંસી૦ આજ મેં નિદ્રા કીધી ભોમ, આંહાંથી૦
જે થાએ થાનકભ્રષ્ટ, હંસી૦ તે પામે માહારી પેર કષ્ટ, આંહાંથી૦

સર્વને દૈઉં છું શીખામણ, હંસી૦ તમો ધરણિ મા મુકશો ચર્ણ, આંહાંથી૦
એમ કેહેતો સ્ત્રીને ભરતાર, હંસી૦ દેખી નળે કીધો વિચાર, આંહાંથી૦
પંખી સર્વે પામ્યાં છે રોપ, હંસી૦ તે દે છે મુજને દોપ, આંહાંથી૦
તમો હંસ ધરો વિશ્વાસ, હંસી૦ હું નવ કરવાનો નાશ, આંહાંથી૦

વલણ.

નવ કરવાનો નાશ એહેવી, વાણી નળે કહી રે;
વચન સુણી નળરાયનાં, હંસને વાચા થઈરે.

કડવું ૮ મું.-રાગ મારૂ.

મનુષની પેરે પંખી બોલ્યો, મુને મુકી જુઓ એકવાર;
પ્રાણદાન તું આપીશ તો, કાંઇ કરીશ ઉપકાર.
મૂક મુજને સર્વથા આ, રૂવે છે સહસ્ત્ર સુંદરી;
એહેને આસનાવાસના કરીને, હું આવીશ તુજકને ફરી.
વચન સુણી વીર વિસ્મે પામ્યો, અલ્યા હવે નહિ ચૂકું;
રૂપ ને વાણી બે ગુણ તુજમાં, મરતાં લગે નવ મૂકું.
હંસ કહે વિશ્વાસ આણો, અમો બ્રહ્માના વાહંન;
આકાશ અવની એક થાયે તો, જુઠું ન બોલું વચંન.
નળ કહે હું વીરસેનસુત છૌં, નૈપધ માહારૂં ગામ;
દેશપતિ ને ક્ષત્રી કેવળ, નળરાય મહારૂં નામ.
હુંથી વિઘ્ન થાયે નહીં, પ્રાણની પેરે પાળું;
અમો રાજવંશીને રૂડું લાગે, તારૂં બોલવું રઢીઆળું.
ખટપટ ટાળો મરણની તે, રખે આણો શોક;
એમ જાણી રોહો મુજ પાસે, જાવાની આશા ફોક.
પંખી કેહેરે પુણ્યસ્લોક માહારી, માતા રોઇ રોઇ મરશે;
એકનો એક છૌં તેહેને, માતા કોહોને જોઇ ઠરશે.
એક સહસ્ત્ર રૂએ છે નારી, પેર ત્રણ છે પટરાણી;
માહારૂં બંધન જાણી સર્વકો, તતક્ષણ તજસે પ્રાણી;
વાહાલી સ્ત્રીએ પુત્ર પ્રસવ્યો, મેં તેહેનું મુખ નથી જોયું;
અરે નળરાજા હું રંકનું તે, સુતનું સુખ કાં ખોયું.
આપણ બન્યો મિત્ર થયા તેહેનો, સૂરજ દેવતા સાખી;
રૌરવ નરકે હું પડું જો, ન પાળું વાચા ભાખી.

સુહૃદ્રોહી સ્વામીદ્રોહી, એ પાતિક લાગે મુજને;
જો નારીને મળી આવી, શીશ ન નમાવું તુજને:
ત્રાહે ત્રાહે કરી નળ બોલ્યો, મુકું છું નિરધાર;
તું જાણે પરમેશ્વર જાણે, સતતણો વિચાર.
પ્રતિજ્ઞા માટે મુકું છું, મળવાને તારી નાર;
નહિં આવે તો શું કટક ચઢાવું, કે તુને કહાડું ન્યાતબાહાર.
એહેવું કહીને પંખી મુકયો, હંસ ઉડયો આકાશ;
રૂદન મા કરશો એમ કેહેતો, આવ્યો પ્રેમદા પાસ.
સમાચાર કહ્યો શ્યામાને, સમજાવી સુંદરી;
વોળાવી નારીને પોતે, આવ્યો નળકને ફરી.
જેમ કો અંધ આનંદ પામે, ફરી આવે લોચન;
તેમ રાયનું હંસને દેખી, હરખ્યું અતિસે મન.
ભૂપ કેહે આ કાળને વિષે, પંખી બહુ સતવંત;
પ્રતિજ્ઞા પાળી પોતાની તુંને, વાહલા હશે ભગવંત,
હંસ કેહે હો ભૂપતી, સાંભળ માહારા મિત્ર;
બોલ્યું વાચક પાળીએ નહિં તો, કાગ ને અમો શો અંત્ર.

વલણ.

અંતર શો અમો કાગ કરતાં, મિત્ર જો અમારી પેર રે;
હંસ સાથે અશ્વ બેસી, નળરાય ચાલ્યો ઘેર રે.

કડવું ૬ ઠું.—રાગ દેશાખ.

નળરાજા મંદિર આવીઓ, સુભટ હંસ સાથે લાવીઓ;
સૈન્ય સઘળું સાહામું જાય, હંસને દેખી વિસ્મે થાય.
આ વસ્ત કાંહાંથી પામ્યા રાજાન, એણી પેરે પૂછે પરધાન;
નળ કેહે સરોવર માન, તાંહાંથી મૂને આપ્યો ભગવાન.
એ માહારે થયો છે વીર, એમ કહી આવ્યો મંદીર;
કનકનું કીધું પિંજર, હંસને રેહેવાનું ઘર.
એકઠા બેસી બન્યો જમે, ઘૂતક્રીડા તે રસિયા રમે;
અન્યોન્ય કાઢી લે તંબોલ, મુખે વાણી કરતા કલ્લોલ.
હંસ વિના ન ચાલે ઘડી, પ્રેમ રેહેણે પ્રીત જે જડી;

અશોક વાટિકામાં એકવાર, જન્યો બેઠા ગુણભંડાર.
હંસે વાત ત્રેહેની કરી, ત્યારે નળને દમયંતી સાંભરી;
ડીબો જામ્યો આકસમાત, નેત્રે કીધું આંસુંપાત.
હંસ પૂછે મારાં વીર, તાહારે નયણે કાં વહેછે નીર;
નળ કહે શું પૂછે મુને, એટલું સુજ નહી પડે તૂંને.
પરણ્યા કુંવારા ન જુએ અમે, ઘરમાં ભાભી દીઠી હશે તમે;
હંસ બોલે ને કર ઘસે, મેં જાણ્યું ભાભી પીહર હશે.
તમો કુંવારા ન જાણ્યા માટ, શું પૃથ્વીમા કન્યાનો દાટ;
પોતાની પાંખે લોહ્યું જળ, ખગે રાતો રાખ્યો નળ.
મરકલડું કરી મહીપતી, મિત્ર સાથે બોલ્યો વીનતી;
જે દહાડે મેં તમને ગ્રહ્યા, તે બોલ શું વીસરી ગયા.
તેં કહ્યું નળ મુક એકવાર, કાંઈ હુંએ કરીશ ઉપગાર;
ભાઈ તે બોલ્યું કહીયે પાળશો, એ મોટુ દુઃખ ક્યારે ટાળશો.
વળતો હંસ કેહ મહારાજ, હું સરખું કાંઈ સોંપો કાજ;
મહા કઠણ જે કારજ હશે, તે હું સેવકથી સરવે થશે.
નળ કહે તમો કરો સર્વથી, પણ મારી જીભ ઉપડતી નથી;
કપરૂં કામ કેમ દેવાય, કદાપિ થાય કે નવ થાય.
ન થાય તો તમો પામો ખેદ, લાજે ઘેર નાવો વાયક વેદ;
હંસ કહે અમથો નવ વહ્યું, હું રીસાવાનું નોહું પૂતળું.
ચૌદલોકમાં ગયાની ગત્ય, તાહારૂં કારજ થાશે સત્ય;
નળ કહે હો પંખીજન, શરીર સુનાનું ચંચ રતંન.
એવી તમારી દીસે દેહ, કાંહાંથી વર પામ્યા ભાઇ એહ;
હંસ ભણે સાંભળ હો નળ, સરોવરમાં છે સુનાનાં કમળ.
નિત્ય ભોજન કરવું તેહ, જેવું જમવું તેવી દેહ;
પાળ પગથીએ જડયાં રતન, ચંચ ઘસુ અમો પંખીજન.
તેહેની વળગેછે રેખાય, માટે રત્નજડિત ચંચાય;
હવે માં પુછશો આડી વાત, કામ શું છે કહોની ભ્રાત.
નળ કહે એક વિદર્ભ દેશ, કુંદનપુર ભીમક નરેસ;
તેહેને દમયંતી દીકરી, કારણરૂપે તે અવતરી.

વલણ.

કારણરૂપે તે અવતરી, વણ દીઠે મોહ થયો અમને;
તે નારીસું વેહેવા મેળવો, એહવું માગું છૌં તમને.

કડવું ૧૦ મું.–રાગ રામગ્રી.

હસીને બોલ્યા વિહંગમ વાણીજી; ભાત શું માગ્યું લજ્જા આણીજી.

ઢાળ.

માગી માગીને શું રે માંગ્યું, એક દમયંતી નારી;
દેવકન્યા આણી આપું તો, કવણ ભીમકકુમારી.
વિદ્યાધરી ને કિન્નરી, ગાન્ધ્રવી તે રૂપનિધાન;
તે નારીનાં રૂપ આગળ, દમયંતી મૂકે માન.
કોટી કન્યા પરણાવું, નગ્નની ગૌર માત્ર;
તેહેની કાંતિ આગળ દમયંતી, તે દીસે દાસી માત્ર.
અતળ વિતળ સુતળ તળાતળ, રસાતળ પાતાળ;
ત્યાં પેસી નાગકન્યા આણી આપું, કોણ ભીમકની બાળ.
નળ કેહે હું સકળ સ્યામા, પામ્યો પંખી રાય;
કોટી કારજ તેં કરયાં મેળવ, વૈદર્ભીસું વેહેવાય.
એક માસનો વાયદો, હંસ કરયો સુજાણ;
ત્યારે નળ કેહે ત્રીસ દહાડા, ત્રીસ જુગ પ્રમાણ.
ત્યારે દિવસ આઠની અવધ કરી, કેહેતો ગયો સુગુવાન;
પીઠી કરજો રાજાજી, તતપર કરજો જાન.
ભૂપ કેહે પ્રયાણ તે, હંસ મેં ન કેહેવાય;
હું તો તું વિના એહેવો, પ્રાણ વિના જેમ કાય.
હવે એમ જાણી વિલંબ મા કરશો, રખે કરતા કોસું સ્નેહ;
જો અવધ વટશે આવ્યાની તો, પડશે મ્હારો દેહ.
વિશ્વાસ આપ્યો વીરને, પછે પરવરયો ખગેશ;
થોડે કાળે આવીઓ, જાંહાં વિદર્ભ દેશ.
ભીમકરાયના ઘરની પુંઠે, ત્યાં દમયંતીનું ધામ;
તે વાડી મધ્યે આવી હંસે, લીધું નળનું નામ.
ચંદ્રમા મસ્તકે આવ્યો, પૂર્ણિમા મધ્ય જામની;
સખી સાથે ઘૂત રમે છે, દમયંતી જે ભામની.

તેણે સમે તાંહાં હંસલે, વિખાણ્યો નળરાજાન ;
શબ્દ શુંદર સાંભળી, શ્યામાએ ધરિયો કાન.
હરિવદનીએ હંસ દીઠો, બેઠો ચંપક છોડ ;
આ શું સુનાનું સાવણું, થયું ઝાલવાનું કોડ.
શોભતું ને બોલતું કરે, નળની વિખાણ ;
એ પંખી કર ચડે નહીં તો, તજું માહારો પ્રાણ.
અબળા હેઠી ઉતરી, ઝાંઝર કાડયાં તતકાળ ;
હંસે દીઠી કામની, ત્યારે બેઠો નીચી ડાળ.
દ્રોડે આડી અવળી અંગના, કરે ઝાલવાનો ઉપાય ;
હાથમાંથી હંસ નાહાસે, ચપળ નવ્ય ઝલાય.
પંખી કેહેરે પ્રેમદા, અમો કમળના રેહેનાર ;
નળવિના કો ન ઝાલે તું, કોણ જે ગ્રેહેનાર.

વલણ.

ગ્રેહેનાર તું કોજ મૂર્ખી, તુને કાંહાંથી નળની શુદ્ધ રે ;
વચન સુણીને વામાએ, વિચારી ઝાલવાની બુદ્ધ રે.

કડવું ૧૧ મું.-રાગ મારૂ.

ચતુર ભીમકની કુમારી, તેણે અકળીત વાત વિચારી :
નથી હંસ દેતો મુને સાહાવા, પણ નવ દેઉં એહેને જાવા.
પંખી ધીરે કમળને કાજે, હાથ આપ્યા મને મહારાજે ;
જોગવાઇ જગદીશે મેલી, માહારી કમળ જેવી હથેલી.
શરીર સઘળું કહીંએ સંતાડું, પાણુપંકજ એહેને દેખાડું ;
પોતાનાં વસ્ત્ર દાસીને પેહેરાવી, બેઠો ચેહેબચામાં આવી.
મસ્તક મુકયું પલાશનું પાન, વિકાસી હથેલી કમળ સમાન;
મધ્ય મુકયું જાંબુનું ફળ, જાણે ભમર લેછે પીમળ.
પોતે નાસીકાએ ગણગણતી, ભાગા ભમરાની પેરે ભણતી;
હંસે હરિવદની જાણી, ન હોય પંકજ પ્રેમદાનો પાણી.
બેસું જઈ થઈ અજ્ઞાન. પરણાવવો છે નળ રાજાન;
આનંદ આણી અંબુજ ભણી ચાલ્યો, બેસતાં અબળાએ ઝાલ્યો
દમયંતી કેહે શેં ન નાઠો, હલ્યા ગાહુઓ થઇને ગાઢો;
મુને દ્રોડાવી કીધી દૂખી, મુવા પેહેલા હું ન ઓળખી.

તારા અવગુણ નહીં સંભારૂં, મુને બાપના સમ જો મારૂં;
હંસ કહે શું જાઓછો ફૂલી, નથી બેઠો હું ભમે ભૂલી,
હુંમાં પ્રાક્રમ છે અતિ ઘણું, ચંચપ્રહારે તાહારા હસ્ત હણું;
દમયંતી કહે હંસ ભાઇ, તાહારે માહારે થઇ મિત્રાઇ.
અન્યોઅન્યે તે બોલજ દીધો, હાથેથી મૂકીને ખોળે લીધો;
તમો વિખાણ કીધું સબળ, તે બીઆ કોણ છે નળ.
તેહેનાં કોણ માત ને તાત, મુને વિખાણી કોહો વાત;
હંસ બોલ્યો મુખે તવ હસી, અબળા દીસે ઘેલી કશી.
તેહેના ગુણ બ્રહ્મસભામાં ગવાય, નળ તે વિષ્ણુ આગળ વખણાય;
એ બીઆ મોટા ચતુરસુજાણ, જે હું નળની કરૂંરે વિખાણ.
નળ દીઠો નહી તે નર રોઝ, સાંભળ્યો નહીં તે વખડોજ;
જોયો નહીં તેહનાં લોચન કેહેવાં, મોરપીછ ચાદંલીઆ જેવાં.
એટલામાં મન વેહેવળ કીધું, ચિત્ત મહિલાનું આકરશી લીધું;
બેઉ કર જોડીને નમયંતી, હંસ પ્રત્યે કેહે દમયંતી.
હું પુછું છો બીહીતી બીહીતી, નળની કથા કોહો અથ ઇતિ;
છે બાળક વૃદ્ધ જોબન ધામ, શે અર્થે નળ ધરાવ્યું નામ.
તમે આવડો જીભે વરણ્યો, છે કુંઆરો કે પરણ્યો;
એહેવાં વચનને સાંભળી, ત્યારે હંસ બોલ્યો કળકળી.
નળ છે કુંવારો નથી કન્યા, છે બ્રહ્માનો મોટો અન્યા;
અમો કોટાનકોટ નારી નિરખી, ન મળે નળને પરણવા સરખી
એકવાર બ્રહ્માએ શું કરીઉં, સકળ તેજ એક પાત્રમાં ભરીઉં;
તે તેજનો ઘડયો નળરાયે, કાંઈ એક રજ વાધી પાત્રમાંહે.
તેની એક થપોલી હવી, આકાશે ઉપન્યો રવી;
વાહાણે સાંજે નળ બાહેર નીસરે, તેજવંત વનમાં ફરે.
સૂરજ ઝાંખી કહાડે કોર, વાહાણું સાંજ તેણે ટાહાડો પોહોર;
અદૃષ્ટ જ્યારે થાય રાજાન, નિશ્ચંત ભાનું તપે મધ્યાન્હ.

વલણ.

મધ્યાન્હે નળ જાય મંદિરમાં, માટે સૂરજ તપે ઘણું;
હંસ કહે હો હરિવદની શું, વિખાણ કરૂં તે નળતણું.

કડવું ૧૨ મું. રાગ–જેતશ્રી.

હંસ ભણે હો ભામની, બ્રહ્માંડ ત્રણ જોયાં સહી;
નળની તુલના મેળવું પણ, મહીતળમાં તૂલના કો નહીં–તુલના.
જુગ્મ રવિસુત રૂપ, આગળ જાય નાખી વાટ;
ગંભીરતાએ વર્ણવું, પણ અર્ણવમાં ખારાટ;–તુલના.
શીતળતાએ શશિ હારયો, મુકે કળા પામે કષ્ટ;
તેજથી આદિત કરે નાહાઠો, મેરૂફેરી પૃષ્ઠ;–તુલના.
ઐશ્વર્યે યુદ્ધે ઈંદ્ર હારયો, ઉપાય ીધા લાખ;
નળ આગળ મહીમા ગયો માટે, મહાદેવ ચોળે રાખ;–તુલના.
નૈષદરાયના રૂપ આગળ. દેવને થઇ ચિંતાય;
રખે આપણિ સ્ત્રિયો વરે નળને, સર્વે માંડી રક્ષાય;–તુલના.
લક્ષ્મીનું મન ચંચળ જાણી, વિષ્ણૂ મન વિમાસે;
પ્રેમદાને લેઇ પાણીમાં પેઠા, બેઠા શેષને વાંસે;–તુલનાં.
હીમસુતાને હર લેઇ નાઠા, ગયા ગૂફામાંય;
સહસ્ર આંખ્ય ઇંદ્રે કરી, કરવા નારીની રક્ષાય,–તુલના.
સિદ્ધિ બુદ્ધિને ધીરે નહીં, રાખે ગણપતિ અહોનિશ પાસ;
રૂપિપત્નીને રૂષિ લેઈ નાઠા, જઇ રહ્યા વનવાસ;–તુલના.
પાતાળમાં લેઈ પદમનીને, વસિયા વરૂણ ને ભૂપ;
સ્વાહાને સાચવવા વન્હિયે, ધર્યા અડતાળિશ રૂપ;–તુલના.
ચંદ્ર નેં સૂરજ નાઠા ફરે છે, રખે વરતી નારિ;
નારદજી આગળથી ચેત્યા, માટે ગ્યા બ્રહ્મચારિ;–તુલના.
હંસ ભણે હો ભામની, એમ સહુએ શામા સંતાડી.
નળના વપુના વાનથી, સર્વે સૃષ્ટિ કષ્ટ પમાડી;–તુલના.
પૂરૂષને અદેખાઇનું બળવું, નારીને દહે કામ;
અનલ પ્રગટયો સર્વેને, માટે નળ ધરાવ્યું નામ;–તુલના.
જપ વ્રત જેણીએ કરયાં હશે, સેવ્યો હિમ પરવત;
ને નારી નળને પરણશે જેણે, કાશી મુકાવ્યું કરવત;–તુરત.
બ્રહ્માજીના સૃષ્ટિમાં કો, ન મળે જાચક રૂપ;
નળતે દાને દારિદ્ર છેદ્યાં, ભિક્ષુક કીધા ભૂપ;–તુલના.

ત્યારે નરમ થઈ દમયંતી બોલી, નિર્મળ નળ ભૂપાળ;
જેમ તેમ કરતાં ભાઇ માહારો, તાંહાં મેળાવ વેવીસાળ;–તુલના.
હંસ કહે ફોકટ ફાંફાં જેમ, વામણો ઇચ્છે આંબાફળ;
તેમ તુજને ઇચ્છા થઇ, ભરતાર પામવા નળ;–તુલના.
હજાર હંસ હું સરખા ફરે છે, નૈષધપતિના દૂત;
ખપકરી પરણાવીએ, તો તું સરખું કંઇ ભૂત;–તુલના.
વચન સુણી વિહંગનાં, અબળાએ મુકયો અહંકાર;
ભુંડા એમ શું મને નિંદે, આપણે મિત્રાચાર;–તુલના.
સ્નેહ તે સત કર્મનો એમ, વદે વેદ ને ન્યાય;
એમ જાણી પરણાવ મુજસું, લાગું તાહારે પાય;–તુલના.

વલણ.

પાયે લાગુ ને નળ માગું, હવે આવી તાહારે શર્ણરે;
નહીંતર પ્રાણ જાશે માહારા, ને પીંડ પડશે ત્રર્ણરે.

કડવું ૧૩ મું.–રાગ વેરાડી.

હંસ ભણે હો ભગની માહારી, ભીમકરાજ કુમારી;
નિશ્ચે નળ તુજને પરણાવું, મુને દયા આવેછે તાહારી. હંસ ભણે૦
અમો મળતાંને પ્રાણજ આપું, પુરૂં મનની આશ;
તાહારો મોહ લગાડું નળને, નાખી ઉંચાનીચા પાશ. હંસ ભણે૦
એક જડીબુટ્ટી સુંઘાડું નળને, તતક્ષણ થાશે ઘેહેલો;
આકૃણીએ આંહાં આવીને રેહેશે, વેહેલો સર્વની પેહેલો. હંસ ભણે૦
નળને તું નિરધાર પરણશે, એ માહારો સંકેત;
રખે ત્યાર પેહેલી કોને વરે, પછે હું થાઉં ફજેત. હંસ ભણે૦
આવશે નળનાં રૂપ લેઈને, દેવતા મોટા ઘાતી;
વણ તપાસે વરીશ મા, રખે ડાહી થઈ વહવાતી. હંસ ભણે૦
નળ અમરમાં વેહેરો શું છે, ઓળખાવ્યો તે વેશ;
દેવ રહેશે અંત્રિક્ષ ઉભા, નવ મળે નીમેષ. હંસ ભણે૦
સ્વયંવર તું ઘેર રચાવે, વળી કરે એક વાનું;
તાહારો પિતા નોહોતરૂં મોકલે, તું પત્ર લખજે છાનું. હંસ ભણે૦
હંસરાયનાં વચન સુણીને, વામા કરે વીદાય;
જાઓ કહું તો મારી જીભ કાપું, ગયાવિના કામ ન થાય. હંસ ભણે૦

હોરે વિહંગમ હોરે વિહંગમ, મારો વિરહનો વન્હિ સમાવો;
વીરસેનસુતને વીવા અરથે, વીરા વેહેલા વેહેલા લાવો. હોરે વિહંગ૦
તારા હોણી નળનો વિજોગ છે, હું એ બે દુખે દુખાળી;
અન્ન ન ભાવે નિદ્રા ન આવે, મેલાપ તમારો ટાળી. હોરે વિહંગ૦
વિશ્વાસ આપીને વાત વેહેવાની, રખે જાતા વીસરી;
સ્વયંવરમાં નળ નહીં આવે તો, પ્રાણ જાશે નીસરી. હોરે વિહંગ૦
જો તમો નાથ આણી નહિ આપો, તો કોણ આપશે વળતું;
મોટું પુન્ય છે મનુષ્ય રાખ્યાનું, અનંગઅગ્નિથી બળતું. હોરે વિહંગ૦
માત તાત ને સગા ભાઇ હું, તેહેને લાજું કેહેતી;
કેમ કહું નળને પરણાવો મુને, સરવે કેહે અલેતી. હોરે વિહંગ૦
ગુપ્ત વાત તે મિત્રને કહીએ, વાહાલાની હોય ચોરી;
વણ રોગે આ વપુની વેદના, તું હંસ જાણે મારી. હોરે વિહંગ૦
તાહારી આશાસૂત્રનો તંતુ, પ્રાણ રહ્યો છે વળગી;
વેહેવા વાત મિથ્યા સાંભળતાં, દેહ થાશે પ્રાણથી અળગી. હોરે વિહંગ૦
વિશ્વાસઘાતનું પાપ છે મોહોટું, તમો ડાહ્યાને શું કહીએ;
વૃદ્ધની વાત કરી જાઓ છો, નથી કીધી નાહાને છૈયે. હોરે વિહંગ૦
હંસ કેહે હો ભામની, નિશ્ચે રેહે તું વિશ્વાસે;
એમ કહીને ખગ તાંહાં થકી, ઉડી ગયો આકાશે. હોરે વિહંગ૦
આવી મળ્યો નળરાજાને, વાત કહી જે વીતિ;
સમાચાર કહયો જઇ હંસે, નળને અથ ઇતિ. હોરે વિહંગ૦
પંખી કેહે પુણ્યશ્લોકજી, વીતી વાત શું કરૂં;
દિન દશ પાંચમાં આવ્યું દેખશો, પરણ્યાનું નોહોતરૂં. હોરે વિહંગ૦

વલણ.

નોહોતરૂં આવશે સ્વયંવરનું, હંસે વાત નળને કહી;
વેવિશાળ મળ્યું, દૂત ફળ્યું, તેમાં કાંઇ સંદેહ નહીરે.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ મલ્હારની દેશી.

બન્યો મિત્ર મળીને બેઠા, પુછે નળ ભુપાળજી;
વીર વિહંગમ કોહોને વારતા, કેમ મેળવ્યો વવિસાળજી.
ગામ ઠામ ને રૂપ ભૂપ ગુણ, ગોત્ર ને આચર્ણજી;
સર્વાંગે સંપૂરણ શ્યામા, ભામ્યું તાહારૂં અંતસ્કર્ણજી.

કેમ ગયો કેમ દૂત થયો, વાત કહો મુને માંડીજી;
તે કન્યા કેમ બોલી તુજ સાથે, લજ્જા મનની છાંડીજી.
પંખી કહે સાંભળીએ સ્વામી, કન્યા વર્ણન વિવેકજી;
શેષ છેક ન પામે સ્તવતાં, શું કહું જીવ્હા એકજી.
કુંદનપુર તે કુંદન જેવું, જોતાં મોહ ઉપજાવેજી;
વૈકુંઠ ત્યાં આણ્યું પ્રસ્થાને, અમરાપુરીને લજાવેજી.
ચાહારે વર્ણ ધર્મને પાળે, જે પોતાનાં કર્મજી;
સુખનિવૃત્ત નિરખે પ્રજાને, આણ ભીમકની ધર્મજી.
આનંદ ઓચ્છવ ને હરિસેવા, ઘેરઘેર વાજીત્ર વાજેજી;
વાસવ વિષ્ણુ વિરંચી ઇચ્છે, વાસસુખને કાજેજી.
વિદ્યા મુકાવી નિશાચરની, તે શીખ્યા દીશાચર કામજી;
જુગ્મ કપાટ વિજોગ પુરમાં, જુઆં રહે અષ્ટ જામજી.
કર્મત્યાગ પારધીએ કીધાં, ગુણકાએ ગ્રહી લજ્જાજી;
ઉચ્ચાટ એક અધર્મીને વર્તે, સકંપ એક ધ્વજાજી.
ભુવન ભવ્ય ભૂપ ભીમકનાં, ભુવનત્રણ વ્યતિરેકજી;
ઘરની વાડી પરમ મનોહર, મધ્યે અવાસ છે એકજી.
સપ્ત ભોમ તે વ્યોમ સમાન, ફરતી બારી જાળીજી;
દશ સહસ્ર નારી આયુધધારી, કરે કન્યાની રખેવાળીજી.
ચંદન ચંપક ચારોળી ને, વટ વાળો વેલડીજી;
ફણુસી ફોફળી ને શ્રીફળી, આંબા સાખ સેલડીજી.
બીલી કોઠી દ્રાખ દાડમી, નારંગી ને નેત્રજી;
અખોડ ખજુર ને લવંગલતા, બહુ ખારેકનાં ખેત્રજી.
શીતળ જળાશય કમળ કેતકી, કુસુમ પૂરણ કુંજજી;
મલીઆગર મોગરા માલતી, ખટપદ ગુંજાગુંજજી.
વેલ વાળી એખરો કળી, શીતળ વાય સમીરજી;
વયણ પંખી રયણ બોલે, ડોલે રાજા ગીરજી.
સાગ સીસમ ને સરઘુઆ, સાદડીઆ તાલ તમાલજી;
કરેણુ કામ બાબચી બદ્રિકા, જાવંત્રી જાયફલજી.
વાડ વાટિકા વંક વેલામણી, કેળ વન બીજોરીજી;
એલડીએ સાહેલડી વળગી, હીંડે ગુણવંત ગોરીજી.

તે વનમાંહે હું ગયો ને, હવો તે હર્ષ પૂર્ણજી ;
વૃક્ષજુથમાં પેસી બેઠો, ગોપવીને ચર્ણજી.
દાસી સર્વે થઇ નિદ્રાવશ, ઇંદુ આવ્યો માથેજી ;
દમયંતીએ દ્યૂત આરંભ્યું, માધવી સખી સાથેજી.
તેણે સમે મેં તમો વર્ણવ્યા, શ્યામાએ ધરીઆ શ્રવણજી;
ઉઠી બાળી અટારીએ આવી, જોતી નેત્રે તીક્ષણજી.
પાસે દાસી બંન્યો રાખી, ચતુરા ચોદશ બાળેજી ;
આ વનમાં કોઇ જન આવ્યોછે, બોલી કરે આ કાળેજી.

વલણ.

આ કાળે બોલી કોણ કરે છે, જુએ વનમાં ફરીફરી;
હંસ કહે હું હવો વિસ્મય, શું વખાણું એ સુંદરીરે.

કડવું ૧૫ મું–રાગ ધનાશ્રી.

ભૂપ મેં દીઠી ગર્વઘેલડી, સખી બે મધ્ય ઉભી અલબેલડી ;
કદળીસ્થંભ જુગલ સાહેલડી, વચે વૈદર્ભી કનકની વેલડી.

ઢાળ.

વેલ જાણે હેમની, અવેવ ફૂલે ફૂલી ;
ચકિત ચિત થયું માહરૂં, ને ગયો દૂતત્વ ભૂલી.
સામસામાં રહ્યાં શોભે, વ્યોમ ભોમ્ય ને સામ ;
ઇંદુમાં બિંદુ બિરાજે, જાણે ઉડગણ ભોમ્ય
ઉભે અભિનિધિ કીરણ પ્રગટયાં, કળા થઈ પરકાશ ;
જ્યોતેજ્યોતથી સ્થંભ પ્રગટયો, શું એથી થંભ્યો આકાશ.
કામનીનો પરિમળ બેહેકે, કળા શોભે લક્ષ ;
શકે ધરાધર વાસ લેવા, ચડયો ચંદન વૃક્ષ.
કુરંગ મીનની ચપળતા, શું ખંજન જાળે પડિયાં ;
નેત્રઅણિઅગ્રે શ્રવણ વીંધ્યા, સોય થઈ નીમડિયાં.
શકે નેત્ર બેચ છે મોહતું, ડોડાળાં અંબૂજ ;
ભ્રુવ શરાસન દ્રષ્ટિ શર, હાવ ભાવ બે ભૂજ.
ગળસ્થળ નારંગ ફળશા, આદિત્ય ઈંદુ અકોટી ;
અધર પ્રવાળી દંત કનકરેખા, છબ્યા જાણે કસોટી.

કીર આનન પર શ્રીખંડ શોભે, કોયલ બોલે અણુછતી;
વનલતાપર પંખી બેઠો, નવ રહેવાયું મારી વતી.
અધરરસપર શ્વેત બિંદુ, મેં જાણ્યું કરૂં આસ;
ઉદર સર આભરણ અંબુજ, જઇને પૂરૂં વાસ.
નાભી નીકટ મેખળા, રહે ગમન સાથ અમારો;
રોમાવળિ દ્રુમ કુચ ટોડા, ફરમંડળ શું ઉતારો.
અંગ રંગ તરંગ યૌવન, જોતાં તૃપ્ત ન થઇએ;
ક્ષૂધા તૃષા પીડે નહી, રૂપ-સુધામાં રહિયે.
કુચ ભૂષણ•કદળીઉપરે, શબ્દ તેનો ઉઠે;
ન બોલે પંચા પણ પ્રહાર થાતે, લાગિયો યૌવન પુંઠે.
સ્કંધ વદન તે કદળી સરખા, ખટ તો યજતો એ પાખે;
સુદ્ધ બુદ્ધ નવ રહી મારી, હું બોલિ ઉઠયો અભિલાખે.
વદી વાણી વ્યોમચરની, પડયો મુરછા ખાઇ;
હાટક રૂપ દેખી સખિ સાથે, મુજને ગ્રહવા ધાઇ.
મોહ-વારૂણી પી પડયો, કન્યાએ ગ્રહ્યો આવી;
ભુજ અંબુજ મેં પણ ભેધાં, તોયે મન નવ લાવી.
નાત ગામ ને નામ પૂછયું, સ્વામી તારો કૂણ;
રટણ રસનાયે કરે બાંધી, એવો વરણ નિપૂણ.
સ્વામી નળ ને વરણન નળનું, દૂત નળનો છુંય;
ગિરિ તરૂવર કે ધાતુ ફળ કે, કુસુમ નળ તે શુંય.
પ્રાણ નળ કે ઉદર નળ, કે જળ નળ ગ્રેહનો;
રહે તુજ મળ્યો કાંતિ કમળે, એ વરણ તેની દેહનો.
પર અગ્ર વૃશ્ચિક આંકડો, ભેદું નિજ ભૂતળ;
શકે તારા નાથનિ એવી, કાયા છે કોમળ.
શબ્દ શુણિ શામાતણો, હું સહિ રહયો છે કાળ;
તમ પ્રતાપે તારૂણીને, મેં નાંખી મોહ જાળ.
અમૃત-ઘટ થાયે જો ઊણો, અમર પાન જ્યારે કરે;
વૈદર્ભીની વાણી સુધા જાણી, લેઇ કુંભ પૂરો ભરે.
વિનતાવદન વિધિયે કીધું, સાર શશીનું લીધું;
નક્ષત્રનાથને લાંછન ભાસે, કલંક લાગટ કીધું.

મહેશ ને શરવરીપતિ તે, ગોખ્ય શોભા કરે;
વૈદર્ભીના વક્ત્ર આગળ, અમર તે આરતી કરે.
કુચસમુહની રાવ કરવા, વિધિ કને કળાધર ગયો;
કર અધર ચંદ્ર કાઢયો ઠેશે, તે અદ્યાપી અંતરિક્ષ રહ્યો.
સંસાર સર્વનું સાર લીધું, દિવ્ય દેહડી થવા;
ઘડિ દમયંતી ને ભુજ ખંખેર્યા, તેના તો તારા હવા.
જગ્ન જાગ ને ધર્મ ધ્યાન તીરથ, કીધાં હશે સમસ્ત;
તેને પુણ્યે પુણ્યશ્લોકજી, ગ્રહશો દમયંતિનો હસ્ત.
ભાગ્ય ભૂપ એ તમતણું, જે વશ વૈદરભી વળી;
વેવિશાળ મળ્યું ને દૂત ફળ્યું, નવ શકે તેનું મન ચળી.
કાલ આમંત્રણ આવશે, તમે કરો તતપર જાન;
એ વાત નિશ્ચે જાણજો, તેના સાક્ષિ શ્રીભગવાન.
આનંદ નળ પામ્યો ઘણો, પણ સ્વપ્ના સરખું ભાસે;
વિશ્વાસ મન નથી આવતો, જે વીવા કેઇ પેરે થાશે.

વલણ.

થાશે સંબંધ ભિમક સુતાનો, એ આશ્ચર્ય મોટું સર્વથા;
કહે પ્રેમાનંદ કહું હવે, દમયંતીતણી કથા.

કડવું ૧૬ મું.—રાગ ગોડી.

હંસ વળાવિને વળી વિનતા, જ્યાં પોતાનું ધામ;
દમવા લાગ્યો દમયંતીને, નળના વિરહનો કામ.
વખાણબાણ શામાને વાગ્યાં, પંખી ગયો મોહ મેલી;
રોમે રોમે વન્હિ પ્રગટયો, લાગી તાલાવેલી.
ઘડિયે ઘરથી બહાર નિસરે, બેસે જઇને અટાળી;
ચંદ્રકિરણ અગનીથી અદકા, મારશે મુજને બાળી.
વણપરણ્યાંને વ્યાકુળ કરવા, વ્યોમ વસ્યો છે પાપી;
શું કહિયે કમળાપતિને રાહુનું, મસ્તક નાખ્યું કાપી.
સિંહિકાસુતને શરીર હોતતો, મુજને ચિંતા થોડી;
સુધાકરને ગળત પેટમાં, બળ્યા થાત રાખોડી.
જળપાત્ર વિષે ઇંદુબિંબ દીઠું, સખીને કીધી શાન;
લાવ્ય ભોગળ રિપુને મારૂં, પ્રહારે પિષ્ટ સમાન.

એમ કરતાં પ્રાતઃકાળ થયો, તારૂણિને આવ્યો ભ;
અન્ન ન ભાવે નીદ્રા ન આવે, વાતતણો તહિ પાપ.
અગ્નિના તણખા સરખા લાગે, ટાઢક ચરચે મેહ;
વાયુ વ્યાધના બાણ સરીખા, નિસરે સોંસરો દેહ.
દુખતું જાણી આવી રાણી, જોયું વસ્ત્ર ઉઘાડી;
ચુંબન કરીને પૂછે માતા, શું દુઃખ છે તને માડી.
લાડકવાઇ ક્યાંથકિ જીવે, છે કર્મ અમારાં દોખી;
અક્ષત ઉતારો દૃષ્ટિ બેઠી હોય, કોઇની મેલી ચોખી.
પરણ્યાનો ઓરિયો નવ વીત્યા, જાત સાસરે સમોતી;
રત્ન દીકરી ક્યાથી જીવે, ત્રણ ભાઇનિ બેહેન પનોતિ
આવડો તાવ તે તારૂણિને શો, દેવને ઘેર વળ્યો ડાટ;
કહુ કુંવરી અંતરની આપદા, અમને થાય ઉચાટ.
મુખ મરડી દમયંતી બોલી, ઘરડા માણસ નિહાર;
પરણ્યાં કુંવારાં કાંઇ ન પ્રીછે, ફોગટ કરવો સોર.
હું સમાણી જાય સાસરે, તેના જોને ભોગ;
તેનીપેરે મારે થાશે, આપુરો જાશે રોગ.
વચન સુણીને સમજ્યાં રાણી, પુત્રી થઇ પરણનારી;
ભામનીએ જઇ કહ્યું ભીમકને, પુત્રી કાંહાં લગી રાખશો કુંઆરી
વહાણું વાય ને દુખવા આવે, જો જીવે આવારકી;
કોહાને ભાએગે કાળથી ઉગરે, પરણાવી કરો પારકી.
દીકરી માણસ મોટી થઇ ત્યારે, પીહેર નવ સોહાયે;
સ્વયંવર કરીને પરણાવો, જાહા એની ઇચ્છાયે.
રાયે પુત્ર તેડાવ્યા પોતાના, કહ્યું બેહેનને પરણાવો.
દેશ દેશના જે રાજા, દૂત મોકલી તેડાવો.
અંન ધંન તૃણ સામગ્રી, મંડપને રચાવો;
ધવળ મંગળ ગીત નફેરી, અપછરા નચાવો.
સ્વયંવરની સામગ્રી માંડી, મોટા મળ્યા રાજાન;
નળને તેડવા ભીમકે મોકલ્યો, સુદેવ નામે પ્રધાન.

વલણ.

પ્રધાન નૈષધ મોકલ્યો નારદે, કીધું હતું વિખાણુરે.
દમયંતીએ પત્ર પાઠવ્યો, વાંચી નળે દીધાં નિશાણુરે;

કડવું ૧૭ મું.-રાગ સારંગ.

આવી સુદેવે આપ્યો કાગળ, હૃદયા ચાંપી વાંચે નળ ;
સ્વસ્તશ્રી નૈષધપુર ગામ, પુણ્યવંત પુણ્યશ્લોક નામ.
છે કાલાવાલાની કંકોતરી, લખીતંગ દમયન્તી કિંકરી ;
આંહાં આવી ગયા ખગપત, કેહે તે વારત માનજો સત.
મેં તમને સમરપ્યું ગાત્ર, આ સ્વયંવર તે નિમિત્ત માત્ર ;
મીનનીરની કરજો પ્રીત, માહારા ઉપર્યું કરજો ચિત્ત.
વાંચ્યો કાગળ ને હરખ્યો નળ, ઉપર કાઢ્યું મનનું દળ ;
અતિ શીઘ્રે સાંચરે રાય, શુકને મળી સવચ્છી ગાય.
કોરંગ કોરંગનીને સાથ, સાહામા ઉતરયાં દક્ષિણ હાથ ;
હંસ ભણે ભલાં શુકન, તું દમયંતી પામે રાજંન.
વિદર્ભ જઇને સિધ કીજીએ, મને આજ્ઞા હવે દીજીએ ;
વળિ કો સમે આવિશ રાજંન, તું છે મારો પ્રાણજીવંન
ભાઇ તુજને કહું વીનતી, દ્યૂત ના રમશો નૈષધપતી ;
નવ કરશો સ્ત્રીનો વિશ્વાસ, એ બેથકી થાય વિનાશ.
ચાલ્યો ખગપતિ વિનતી કરી, નળરાજાએ આંખડી ભરી,
હંસ કહે સાંભળ રાજંન, એમ કરિયે ન કાચું મંન.
માત પિતા સુત બાંધવ જેહ, સર્વે વેરસંબંધે મળ્યું તેહ ;
તારે કાજે મેં રાજા એહ, ખગપતિનો ધાર્યો દેહ.
હું છું બ્રાહ્મણ ને તું છે ભીલરાય, પૂર્વ જન્મની કહું કથાય;
મારા ઘરમાં હું દુખિયો થયો, કાશિ કરવત મૂકાવા ગયો.
એવો સમો મનમાં ધરી, ચાલ્યો વનમાં સમર્યા હરી ;
અઘોર વનમાં ભૂલો પડયો, તારે સ્થાનકે આવી ચડયો.
તેવામાં રજની થઇ, દ્વાદશ કોશમાં વસ્તી નહી ;
તેવા વનમાંહિ રહેતો તુંય, ત્યાં આવીને ચડિયો હુંય.
તારે સ્થાનકે આવી રહયો, ત્યાં તું પણ ચિંતાતુર થયો ;
મારી આગતા સ્વાગતા કરી, પણ સૂવાની ચિંતા ધરી.
નહાનિ હતી ગુફા છેક, આવ્યું માણસ માય ન એક ;
તારી સાધવી નારી સુજાણ, મારૂં આસન કર્યું નિર્વાણ
તું તો વીરા બાહર રહિયો, રાક્ષસ આવિ તને મારિયો ;

માંસ ચરણ હસ્ત હેઠે રહ્યું, નવ જાણું તેનું શુ થયું.
તારી સ્રીયે તજ્યો ત્યાં પ્રાણ, કાષ્ટ ભક્ષ કરી નિરવાણ;
મરતાં એવું બોલી સતી, એજ વર દેજો કમળાપતી.
એવું જ્યારે સ્ત્રી બોલી વચન, ત્યારે મેં વિચાર્યું મંન;
શું જીવું હત્યા લઈ કરી, એને તું મેળવજે હરી.
એવું કહીને હું તે વાર, પડયો બળતા અગ્નિમોઝાર;
તે માટે પંખી અવતાર, લીધો નૈષદમાં આ વાર.
એવો બોલ ખગપતિયે કહયો, શીર નામીને ઉભો રહયો;
આજ્ઞા આપો તો તતપર થાઉં, અમો અમારે સ્થાનક જાઉં.
એવી વિનંતી હંસે કરી, નળરાયે આંખડિ ભરી;
એ શું બોલ્યો તું મારા વીર, તારા વીના ધરૂં કેમ ધીર.
આપ્યું તેં મને પ્રાણનું દાન, તું છે મારા બંધુ સમાન;
હંસ કહે તેં ખરૂં કહ્યું વીર, પણ સાંભળ પરમ સુધીર.
તારૂં રૂણ છુટયો હું ભ્રાત, હવે રહેવાની કરિશ ન વાત;
એમ કહીને ઉડયો આકાશ, ત્યારે નળે મુકયો નિશ્વાસ.
નળ પોહોતો વિદ્રભા દેશ, તાંહાં મળ્યા મોટા નરેશ.
ચોહોફેર સિબીરના ધામ, વસ્યા રાજા તેટલાં ગામ;
સાગરમાં નાવ હોયે જેમ, ભીમકનું નગ્ર દીસે તેમ.
ગજદળ હયદળ ને માનવ, તેણે અંન થયું મોધું સરવ;
રસકસ સાહામું નવ જોવાય, તૃણ જળ ટાંકે તોળાય.
રંક લોકની ચાલે અરજના, માગ્યા મૂલ આપે ગરજના;
ભીમક લે સર્વનો તપાસ, જે જોઇયે તે ફેરવે દાસ.
નગર ભરાયું ખચખચી, રાયે મંડપ રચના રચી;
હીંડોળા બાંધ્યા બારણે, કદળીસ્તંભ રોપ્યા બારણે.
ચિત્રામણ ચિતરિયાં ભીત, નાના પ્રકારની કરી રીત;
મંડપ લીપ્યો કનકની ગાર, સાહામા સાહામી આસનની હાર.
જેહેને જાંહાં બેઠાનો ઠામ, તાંહાં રાજાનાં લખિયાં નામ;
એ કથા એટલેથી રહી, એક નવીન વારતા થઈ.
નારદને કલહની ટેવ, ગયા સ્વર્ગ જાંહાં બેઠા દેવ;
પૂજ્યા અરચ્યા પ્રીત અપાર, તવ ઇંદ્ર પૂછે સમાચાર.

કહો ઋષિ પૃથ્વીની પેર, કો પુરુષ ન આવે અમારે ઘેર;
પૃથ્વીમાં પડતી સાધુની કાયે, તે આવતા સ્વર્ગ માંહે.
અમરાવતીનો સુનો ઘાટ, જમપુરની વેહેછે વાટ;
જમપુર ભરાઇ વસ્યું, આં કો નાવે તે કારણ કશું.
કેહે નારદ સાંભળીએ સત્ય, હવડાં મનુષ જાયે અવગત્ય;
દમયંતી દમયંતી કરતા મરે, તે સર્વે જમપુરી સાંચરે.
જેણે દમયંતી દીઠી નથી, જીવતા મુઆ તે સર્વેથી;
ત્યાં સ્વયંવર મંડાયો આજ, મળ્યા છે પૃથ્વીના રાજ.
શું અપ્સરાનાં વોહોછો વના, દમયંતીની દાસી દેવાંગના;
વિદર્ભદેશ ને કુંદનપૂર, જાઓ જોવા શું બેઠા સૂર.
કહી નારદ થયા અંતરધાન, છાના દેવ થયા સાવધાન;
સંભારી રૂપ મનમાં ફૂલતા, ચાર દેવને લાગી લુલતા.
ઇંદ્ર અગ્નિ વરૂણ ને જમ, ઉઠી ચાલ્યા જે જયમ ત્યમ.

વલણ.

જયમ ત્યમ ચાલ્યા દેવતા, ધરી જુજવાં રૂપ રે;
વિદર્ભ ગયા મનભંગ થયા, દેખી નળનું રૂપ રે;

કડવું ૧૮ મું રાગ—સારંગ.

નળને જોવા ઇંદ્ર રહ્યા છે, એટલે આવ્યા જમજી;
અગ્નિ વરૂણ પૂઠેથી આવ્યા, પૂછે માંહોમાંહે કયમજી.
અન્યો અન્યે ચોરી કરતા, બોલે જુજવાં કામજી;
ચારે દેવ માંહોમાંહે છેતરે, લે પરણ્યાનું નામજી.
અગ્નિ કેહે શું અધર્મ બોલવું, સર્વે દમયંતીના લોભીજી;
મનના મનોરથ રાખો મનમાં, નગ આગળ કાંતિ ન શોભીજી.
પછે તાળી દેઇ હસ્યા માંહોમાંહે, કપટ કીધું ત્યાગજી;
સ્વયંવરમાં ચારે જઇ જોઇએ, કોહોનું બળશે ભાગ્યજી.
વરૂણ ભણે વૈદર્ભી વર્યાની, મૂકો મનની આશાજી;
પરણશે નળ આપણે દ્રજેતી, છેદાશે અધરસું નાસાજી.
અગ્નિ કેહે હો વાસવ રાજા, મૂકો હૈયાનો હર્ષજી.
દમયંતીને તમો ન પામો, જો તપો શત વર્ષજી.

ભીમકસુતાને આલિંગન નહિ દે, અભાગિયાં આપણા ગાત્રજી;
વિરસેનસુત આગળ તિણું ન પામે, તો આપણ કોણ માત્રજી;
જદપી મનસા નળની મૂકી, આપણી મમતા કરેજી;
ગુણ વોહોણી જો હોય દમયંતી, બલા આપણી વરેજી.
લક્ષણ વોહોણી દમયંતી છે, રૂપ યૌવન ઉનમત્તજી;
ગોળ મુકીને ખોળને ખાયે, નોહે ચતુર પશુવતજી.
એહુ પ્રકારે એહેને ન વરવી, માટે પાછાં ફરવુંજી;
માણુસ વરે ને દેવ ફરે એથી, આપે ભલું મરવુંજી.
શક્ર કેહે નળરાજાને, જમરાજ લો જમલોકજી;
આફણીએ આપણને વરસે, થશે હંસનું કીધું ફોકજી.
વરુણ ભણે જે એ શી લઘુતા, વણ ખુટે મરે કયમજી;
એમ ચાલતું હોય તો લેઊં દમયંતીને, એમ કેહેવા લાગા જમજી.
અગ્નિ કેહેરે ભલું શ્રમ કીજે, કદાપી થાય સાચુંજી;
દમયંતી ભણી દૂત થૈ જાય, નળને જૈને જાચુંજી.
પછે નળ પાસે આવ્યા સ્વર્ગવાસી, વેશ વિપ્રનો ધારીજી;
ત્રિપુંડ તાણ્યાં પુસ્તક કરમાં, અહી સુંદર ઝારીજી.
નળે નિર્મળ બ્રાહ્મણ દીઠા, આપ્યાં આદરમાનજી;
આસન આપી પૂજા કીધી, પછે પૂછે રાજાનજી.
કામકાજ અમસરખું કહીએ, હરિ મોહોટા છે કરનારજી;
વિપ્ર કેહે અમો આવ્યા છૈયે, તુને જાણી ગુણભંડારજી.
નળ કેહે જે માગો તે આપું, માનજો અવશ્યમેવજી;
વચન લેઇ વિપ્રવેશ મુકીને, થયા પ્રત્યક્ષ દેવજી.
વજ્રપાશ જ્વાળા ગ્રહી, જમે ગ્રહયો જમદંડજી;
જળહળ મંદીર થઈ રહ્યાં, જાણે ઉદયા માર્તંડજી.
ચકીત રાજા થૈ રહયો, કરતો દંડ પ્રણામજી;
નળ વિના કો દેખે નહીરે, રૂપરૂપનાં ધામજી.

વલણ.

રૂપધામ તે દેવતા, વિનતી નળરાયને કરેરે;
તું દૂત થઇ જા કન્યાને જો, દમયંતી અમને વરેરે.

કડવું ૧૯ મું.-રાગ બેહાગડો.

દેવ કેહે હો રાજા મિત્ર, પુણ્યશ્લોક પરમ પાવત્ર;
કૃપા કરી કન્યા કને જાઓ, વેવીસાળીયા અમારા થાઓ.
મહિલાને મારો મોહનાં બાણ, ચારે ચતુરના કરજો વખાણ;
ભાગ્ય હોશે તેહેને વરશે, જેહનાં કર્મનું પાનડું ફરશે.
નળ કેહે રક્ષક બળીયા હોય, મુને પેસવા નવ દે કોય;
દેવ કેહે જાઓ જોગીને વેખે, દમયંતી વીના કો નવ દેખે.
ચારે કરે નળને અણસારા, એ ગુણ અદકા બોલજો મારા;
એહવું સાંભળી ચાલ્યો નળરાય, ત્યારે દેવને વિમાસણ થાય.
રૂપવંત નળનેરે જોશે, કન્યાનું મન સદ્યે મોહોશે;
વાત કેહે નહીં આપણી વરણી, વેવીસાળીઓ બેસશે પરણી.
દષ્ટે દષ્ટ જ્યારે મળશે, ગુણ આપણા નવ સાંભળશે;
નળને લેવરાવ્યો જોગીનો વેષ, શીખવ્યું તેમ કરજો વિશેષ.
રૂપ પાલટીને નળ પળિયો, દેવે અનુચર એક મોકલીઓ;
દૂતને દેખે નહીં નળરાય, આગળ પાછળ બન્યો જાય.
પેઠા ઘરમાં પાધરા દ્વાર, કો નવ દેખે દિવસના ચોર;
જ્યાં દમયંતીનું અંતઃપૂર, ત્યાં આવ્યો નળરાય શૂર.
દીઠી દેવકન્યા જેવી દાસ, જે રમતી રાણીને પાસ;
કોઇ નાયકા તો ત્યાં નાહાતી, કોઈ કન્યાના ગુણ ગાતી.
કોઇ શામળી ને કોઇ ગોરી, કોઇ મુગ્ધા ને કોઇ છોરી;
કો કામ કરતી હાલેમાળે, કો વસ્ત્ર બાંધે ઘડી વાળે.
રેહે આપઆપણે સાજે, હાર ગુંથતી કન્યા કાજે;
એમ જોયો હેઠલો માળ, પછે બીજે ચડયો ભૂપાળ.
ત્યાં દાસીનું જુથ જોયું, પછે ચડયો જ્યાં ત્રીજોયું;
વસેછે દમયંતી નારી, સહસ્ત્ર દાસી સેવા કરનારી.
કેટલી ગાન કરે સ્વર ઝીણા, કો નાચે વજાડે વીણા;
વાતે રીજવતી ચતુરસુજાણ, કેટલી કરતી કન્યાનું વિખાણ.
એકાંત ત્યાં છે ઓરડી, હીંડોળે હીર દોરડી;
હરિવદની બેઠી હીંચે, દાસી કેશમાં ધૂપેલ સીંચે.

ઢિંકરી પાસે માથું ગુંથાવે, કેહે સેંથો રંપ વાંકો આવે;
ભીંત માંહે જડીઆ ખાપ, વણુ ધરે દીસે છે આપ.
આગળ દમયંતી પાછળ દાસી, સાહામાં પ્રતિબિંબ રહ્યાં પ્રકાશી;
મુખકમળ કન્યાનું ઝળકે, સામો ચંદ્ર બીજો જાણે ચળકે.
શોભે નારી જોબનધામ, મુખે નળરાજાનું નામ;
એવું ભૂપતિએ રૂપ જોયું, મોહબાણે મનડૂં પરોયૂં.
અંગરંગથી આડો આંક, મોહ્યા દેવતણો શો વાંક;
ચારમાં કોનું ભાયગ ભલશે, રત્ન આ કર કોને ચઢશે.
મુને પરણુત મનની રૂચે, અંત્રાઇ થયા દેવ આવી વચે;
ભલું ભાવી પદારથ થયો, નળે વિવેક મનમાં ગ્રહયો.

વલણ.

ગ્રહયો વિવેક શોકને તજી, જ્ઞાન તે હૃદયે ધરે રે;
સત્ય પોતાનું પાળવા, દેવનું માગું કરે રે.

કડવું ૨૦ મું.—રાગ—સામેરી.

બેઠી દમયંતી શીશ ગુંથાવા, સ્વયંવરને સાંતરી થાવા;
સામી ભીતમાં જડી છે ખાપ, વણુ ધરે દીસે છે આપ.

ઢાળ.

આપ દીસે વણુ ધરે, પ્રતિબંબ જોતી દૃષ્ટ;
દાસી ને દમયંતી બેઠાં, નળ આવી રહયો છે પૃષ્ટ.
પ્રતિબિંબ પડ્યું દર્પણમાં, પ્રેમદાએ દીઠો પૂર્પ;
ગઇ ખુણે નાહાસી તેડી દાસી, શું બેસી રહી છે મૂર્ખ.
માધવી વળતું વદે બાઇ, શા માટે નાહાશી ગયાં;
મેં કો ન દીઠું તમે દેખી, આવડું શું વિસ્મે થયાં.
ગેહેલી તાહારી મીટ મસ્તકમાં, મેં દર્પણુ રાખ્યું દૃષ્ટિમાં;
સ્વરૂપ દીઠું દિવ્ય નળનું, ન મળે બીજો સૃષ્ટિમાં.
વેશ છે વૈરાગિનો જાણે, નાટક કોએક લાગ્યો;
શકે તો એ પ્રાણજીવન, નળરાય નિશ્ચે આવ્યો.
સાહેલી કેહે પ્રીછો તમો, કાં દીઠું છે જે ઝંખના;
નળ આવીને કેમ શકે જ્યાં, ના આવે પ્રાણી પંખના.

કામની કેહે તે પ્રીછીઉં, તું દાસી માણુસનો અવતાર;
ન માને તો આવ કૌતક, દેખાડું બીજીવાર.
પુનરપિ બેઠાં પૂઠ પૂઠે, દર્પણમાં મીટ જોડ;
સ્વરૂપ નળનું દેખાડયું, જેની કાંતિ કંદર્પ કોડ.
દાસી રાણી થયાં બેઠાં, ઝબકારે ઝબકી વીજળી;
દમયંતી કેહે દાસીને કાં, માહારી વાત કેહેવી મળી.
પછે સ્તુતિ માડી શ્યામાએ, અંતરપટ આડો ધરી;
દેવસ્વરૂપ થાઓ દેખતા, ત્યારે નળે દેહ પ્રગટ કરી.
આપી આસન કરી પૂજન, પછે પૂછે કિંકરી;
કહો દેવપુરૂષ કાંહાંથી આવ્યા, વેશ જોગીનો ધરી.
નળ કેહે તું નીચ માણુસ, કેમ વદું હું વૈખરી;
દમયંતી પુછે તો બોલું, નહીંતર જાઉં પાછો ફરી.
દમયંતી કેહે દેવ જદપી, પણ થઈ આવ્યા સંન્યાસી;
કપટરૂપને કન્યા કેમ પૂછે, માટે પૂછે દાસી.

વલણ.

દાસી સંન્યાસીજોગ છે, કેવળ નોહે અતીતરે;
વચન સુણીને નળ મન હરખ્યો, હરી લીધું ચીતરે.

કડવું ૨૧ મું.—રાગ મારૂ.

મન મોહ પામ્યો મહિપતી, ધન્ય દેવ જે વરશે સતી;
ભોગી ભૂપને ભામનિ ભોગ્ય, ઘટે દેવને અમો અયોગ્ય.
નારિ પ્રત્યે નળ એમ કહે છે, જો તું જોગીરૂપને લહે છે;
અમો ન જાઉં વિષયાની વાટે, અહિયાં આવ્યો હું સાધવી માટે.
હું તો દૂત છું દેવતાતણો, પાળું છું આચાર આપણો;
તારૂં પૂર્વ જનમનું પુન્ય, ભાગ્યમાંહિ કાંઇ નથી ન્યૂન.
જે દેવદૂત ઘેર આવ્યો, મોદવર્ધન વારતા લાવ્યો;
અળગું કરોને અંતરપટ, કરૂં વાત આણીને ઊલટ.
અમો રૂપ કોટાનકોટ ધરૂં; તજી સ્વારથ પરમાર્થ કરૂં;
સાંભળીને બોલ રસાળા, પટ તજીને નીસરી બાળા.
પરિસ્વેદ મુક્તા રહ્યાં ટબકી, બહાર નીસરિ વીજળિ ઝબકી;
હિંડતાં હાલે જયમ દ્રુમવેલી, નળ નિકટ ગઇ ગર્વઘેલી.

તારૂણીનો પ્રતાપ ન માયો, ઝળકારે નળ ઝંખવાયો;
દીઠી મદપૂરણ માતંગી, નળ તકિયે બેઠો ઊઠંગી.
ઘુઘરિ ઝાંઝરની ઝણઝણતી. પગને અંગુઠે પૃથ્વી ખણતી;
કર દીધો છે ગળસ્થળે, એવી નારી દીઠી નળેઃ
પ્રેમે પ્રેમે થયાં બે ભેળાં, મોહયો મહિપતિ દેખિ મહેલા;
સત્યવાદિયે સત્યજ રાખ્યું, મનથી પરણવું કાઢી નાખ્યું.
રખે ઇંદ્રિ નારીને નરખે, નળ મન પાછું આકરખે;
બેઠો આસને આસન વાળી, માડી વાત તે સત્ય સંભાળી.
પરમારથે દેવાન વતી, ગોષ્ટિ માંડિ છે નૈષદપતી;
અહો લલિતા અંબુજ-લોચની, સુખવર્ધનિ દુઃખમોચની.
બેસો આસને લજ્જા છાંડી, પુછું વાત કહો મુખ માંડી;
કન્યા કેહે કાહો જે કેહેવું, મુને ઘટે છે ઉભાં રેહેવું;
પર પુરૂપ બેઠા કેમ બેસું, જાણે નળ તો કેહેશે એ શું.
વારૂ થયું જે તમે મળીયા, શું નૈષધનાથે મોકલીયા;
મળી કોહોને કાહાવ્યું જેહ, સાભળવા ઇચ્છું છું તેહ.
વળતા બોલ્યા વીરસેનસુત, નહિ હું નળનો દેવનો દૂત;
નળ નળ મુખ શું ભાખે. તજી સુધા વિષ કાં ચાખે.
તજી સ્વજન શત્રુને કેમ મળીએ, મુકી ચંદન કાં વળગે બાવળીએ;
તજી રત્ન કોડી કો આણે, તજી મદગળ મહીષ પલાણે.
તજી ધેનુ અજ્ઞ કો બાંધે, તજી સાળ કુસકા કોણ રાંધે;
માટે હું છૌં તારો નેગીયો, દેવ તેજપુંજ નળ આગીયો.
ઘેલી નળ માનવ શા લેખે, અમરને તું કાં ઊવેખે;
વાસવ વન્હી ને વરૂણરાય, જમ આદે વર્યાની ઇચ્છાય.
મોકલ્યો છૌં મળીને ચારે, તો હું આવ્યો છૌ માનવી દ્વારે.
તું ત્રિભોવનપતિને ભજ, નળ અલ્પ જીવને તજ;
માગ અમરાવતીનો વાસ, અમર ઇક્ષુ ને નળ ઘાસ.
સુર પરણે તુંને નહીં મર્ત, નળ વરે દુખનું નહીં નિવર્ત્ત;
સુરસંગે ભોગવવા ભોગ, નળ અલ્પ આયુષ ભર્યો રોગ.
મનુષ્યને વ્યાધિ શતને આઠ, મરિમરિ અવતારનો ઠાઠ;
મનુષ્યને વિજોગ પીડે, આયુષ ઉતાવળું હીંડે

મનુષને ઘડીયે શત ઘાત, પીડે જ્વર શીત સનેપાત;
માનવ ભર્યાં હોય મળમૂત્ર, ઘેલી તે સાથે ઘરસૂત્ર.
ગંગાજળ તજી કૂપનું અણાવે, તજી કીર કો કાગ ભણાવે;
દેવ સુખસમુહના દાતા, નવ ઓસરે અમૃત પાતા.
ઇંદ્ર મંદિર હીંડોળે હીંચ, તું થી દેવાંગનાવૃંદ નીચ;
પી સુધા ભોગની વારૂણી, થા ત્રૈલોકપતીની તારૂણી.
ચઇશ અમર સુધાને પીતાં, પરણ ઇંદ્રને જગ જીતાં;
છાસટ સહસ્ર રંભા આદે, થઇ તૃપ્ત વાસવસંગ સ્વાદે.
ઇંદ્રાણીને છે તાહારી બીક, રખે મ્હ''ની થાતી અધીક.
પરણી ઇંદ્ર સાચવ આ તક, જોની કલ્પવૃક્ષ પારિજાતક.
રથ ઐરાવતનું સુખ લેરે, વરવા વાસવને હા કેહેરે;
કરી સણગાર સર્વાંગે, ઘટે રેહેવું ઇંદ્રઅરધાંગે.
વર વન્હીને હો બાળી. નહીં સમો આવે વળી વળી;
સર્વ દેવતાનું એ વદંન, અગ્નિરૂપ તે કોટી મદંન.
વળી વરવા ઇચ્છે છે જમ, તેને ના કેહેવાશે કયમ;
છે વરૂણને ઇચ્છા ઘણી, રઢ લાગી છે તમતણી.
મુકો બાળઅવસ્થાની ટેવ, ફરી માંગું ન મોકલે દેવ;
હંસ મિથ્યા કરી ગયો લવ, રૂપહીણુ છે નળ માનવ.

વલણ.

નળ માનવ કદરૂપ કાયા, નળ નિભંછ્યો નળેરે;
પોતે પોતાનું આપ નિભંછયું, તે દેવતાનો દૂત સાંભળેરે.

કડવું ૨૨ મું–રાગ રામગ્રી.

નળને નિંદ્યો પ્રેમદા દાધીજી, દૂતત્વ ન સાધ્યું વિદ્દિ ન વાધીજી;
એ દુઃખદાધી ગુણવંત ગોરીજી, વન્હી વિજોગના મુકો સંકોરીજી.

ઢાળ.

નિંદા કીધી નળતણી છે, વિજોગ વન્હી પ્રથમ;
કોમળ કદળી કુહાડાના, ઘાવ સહે કહો કયમ.
વિરહિણી ઘણી વિકળ થઇને, પડી પૃથ્વી માંહે;
સાહેલી ચાંપે હ્દે ને, મુખે વદે ત્રાહે ત્રાહે.

આશ્વાસના કરતી કિંકરી, વળી શ્યામાને સાન ;
દૂત પ્રત્યે કહે કન્યા, શું કરૂં સુરરાજાન.
અપ્રાપ્તિ અમને અમરની ને, અલ્પ માનવ કાય ;
જઇ કોહો તમો દેવને જે, એ કારજ નવ થાય.
ઉત્કૃષ્ઠ અમર નિકૃષ્ટ નળ મેં, તમથી જાણ્યું આજ ;
પણ નૈષધપતિને પિંડ સોંપ્યો, અન્યતણું નવ કાજ.
અકળ અજ ને અનંગઅરિ જો, વરવા આવે ત્રણ ;
તોહે પણ મુકું નહીં ચિત્ત, ચોહોટું નળને ચર્ણ.
વિરસેનસુતનો દૂત હંસ મેં, દીધી તેને આશ ;
ના કહું તો લાજે જનુની, જનમાં હોએ હાસ.
તમો પધારયા દૂત થઇને, દેવનું કરવા હેત ;
શકે તો નળ વિષ્ટીને આવ્યા, સુરસું કરી સંકેત.
જથારથ બોલેરે જોગી, ભોગી છો ભૂપાળ ;
મનમાં છો તેવા દેખુંછો, હંસે નાંખી મોહજાળ.
સંન્યાસી કેહે સુંદરી કોણ, માત્ર નૈષધપત્ય ;
દેવ વિના નોહે મનુષ્યને, અગોપ આવ્યાની ગત્ય.
બુધ્યહીણ બાળા દેખીયે છે, માનવ ઉપર મોહ ;
સ્વર્ગસદન મૂકીને કાં, ઇચ્છે નળઘર ખોહ.
તું નહી વરે તો દેવ ચારે, કરશે બળાત્કાર ;
કલ્પવૃક્ષ તુંને તાણી લેશે, જો જાચશે સુર લગાર.
દમયંતી કેહે દેહ પાડું, જળમાં કરૂં જળસાઇ ;
વરૂણ વસે છે નીરમાં તુંને, સઘ જાશે સાહી.
પાવક પ્રગટી કાષ્ટ સીંચી, માંહે કરૂં જંપાપાત ;
વન્હી વરવા રહયો બેશી, વારૂ વેવાની વાત.
કંઠપાશ કરૂં કે વિષ પીઉં, જેમ તેમ પાડું કાય ;
તો અવગતે જમલોક પામે, સઘ વરે જમરાય.
અનશન વ્રતે તપ કરૂં, મરૂં ગુફામાં પેસી ;
તે પુન્યે તું સ્વર્ગ પામશે, ઇંદ્ર રહયો છે બેસી.

વલણ.

બેસી રહયો છે સુરપતી, તું મુંએ ન છુટશે ઘેલીરે ;
અંતે અમર વરે ખરા માટે, પરણ પ્રેમદા પેહેલીરે.

કડવું ૨૩ મું—રાગ દેશાખ.

દૂત કેહે સાંભળ સુંદરી, અમર ન મૂકે પરણે ખરી ;
તવ કન્યા કેહે જોગી જંન, તમારૂં નળના જેવું રે વદન.
જેવું હંસે રૂપ વર્ણવ્યું, તેવું તમારૂં દર્શન હવું ;
મોહું નળ દેવનો દાસ, નારી કેહે ન આવે વિશ્વાસ.
બ્રહ્મા કરે કોટી ઉપાય, નળ જેવો અન્ય નહીં નીરમાય ;
જો સતવાદી હો તો સતને વદો, તાતના સમ જો મિથ્યા વદો.
સાંભળી નળને આવ્યું હાસ્ય, દેખી દમયંતી ગઈ પ્રભુપાસ ;
શીદ નાહાસોછો અરાપરા, પ્રીછયા સ્વામી તમે ખરા.
તોએ નળ સતથી નવ ચળે, તે સર્વ દેવનો દૂત સાંભળે ;
ધસી દમયંતી ગઇ પ્રભુપાસ, નળ અંતરધાન હવો આકાશ.
જારે મીટામીટજ ટળી, ત્યારે ભીમકતનયા ધરણી ઢળી ;
મૂળ સ્વામીની લે છે સદા, મળીજાતાં વાધી આપદા.
દાસી પ્રતિબોધે છે સબળ, બાઇ તમને વરસે નળ ;
વદે વૃહદસ્વ હો ધર્મરાય, નળ પેહેલો દૂત શીદ્યે જાય.
વદે સેવક ઇંદ્રને નમી, શે અર્થે રહ્યાછો દમટમી ;
નળનું કાંઇએ ન લાગું કહેણુ, ન છુટે હંસે ઝાલ્યું પ્રેમરહેણુ.
કામિની કુંદન નળ હીરો સાર, જડનારો હંસ સોવ્રણકાર ;
નળે દૂતત્વ મન મૂકી કરયું, પણ કન્યાયે શ્રવણે નવ ધરયું.
જેમ ગતી કરે બળીયો મારૂત, તેમ વર્ત્યે વીરસેનનો સૂત ;
નળને સત્યે મેઘ વૃષ્ટિ કરે, નળને સત્યે ધરા શેષ ધરે.
નળ નોહે તો મેરૂ નિશ્ચે ડગે, ધર્મ રહયો છે નળરાય લગે ;
તમે ન પરણો તે કરમનો વાંક, બાકી નળે વાળ્યો આડો આંક.
એહવે સમે રાય આવ્યા તહીં, અથઇતિ વારતા સહુ કહી ;
સ્વામી માહારૂં કહ્યું મન ન ધરે, બીજો મોકલો જેનું કહ્યું કરે.
માહારે વિષે લીનતા તો હવી, બીજી ન ગમે વારતા નવી ;
ત્યારે દેવતા કરે વિચાર, ફરી જાતાં હસે સંસાર.
આપણો શ્રમ કેમ જાએ વ્રથા, તે માટે વરવી સરવથા ;
જો કન્યાને ગમ્યો નળ ભૂપ, તો આપણ લીજે નળનાં રૂપ.
દેવ કહે સુણો નૈષધરાય, અમો ધરૂં તમારી કાય ;

પંચ નળ રહિયે એક હાર, ભાગ્ય હોય તેને વરશે નાર.
નળ કહેરે કાં નહી સ્વામ, મેં આવવું તમારે કામ;
માનવ ક્યાંથી સુરની સંગત, દેવ ચારની પામું પંગત.
બોલબંધ કીધો નળદેવ, કાલે એમ કરવું અવશ્યમેવ;
એ કથા કરી ધર્મ એટલે, હવે કન્યાની કોણુ થઇ વલે.
ગઈ દમયંતી જાંહાં છે માત, તવ સ્વયંવરની કીધી વાત;
લાડ વચન કન્યાનાં ગમે, ઘરમાં ભીમક આવ્યા તે સમે.
પુત્રીને શીર મૂક્યો ભૂજ, કાલે વરને વરજે તું જ;
ઝંખના તુંને છે જેહતણી, તે આવ્યો છે નૈષધધણી.
પુત્રી મનમાં પ્રસન થઇ, પોતાને અંતઃપુર ગઇ;
રાય ભીમક સભામાં આવ્યા, શત પડાદારને તેડાવ્યા.
આગન્યા દીધી વૈદર્ભરાય, જાઓ વજાડો પડો સૈન્યામાંહે;
આવજો સભામાં રાજકુમાર, કાલ કન્યા આરોપશે હાર.
પ્રાણીમાત્ર આવજો સજ થઈ, જાઓ પડો વજાડો એમ કહી.
જેણે શિબીર ઉતરયા હોય ઘણા, ત્યાં સેવક ફરે ભીમકતણા.
ઠામઠામ પડા વાજતા, ક્ષત્રી સણુગારે સાજતા;
મળસ્નાન કરે ને અંગ ઉલટ, ફરી ફરી બાંધે મુગટ.
રાતમાં શીખે ચાતુરી ચાલ, રખે વીસરી જાતા કાલ;
આખી રાત થયા સાંતરા, ઢળી ઢળી પડે છે ઉજાગરા.

વલણ.

ઉજાગરા આખી રાતના, સણુગાર સજતાં થયું વાહાણું રે;
સ્વયંવરમાં ભૂપતી મળીયા, કવી કેહે શું વખાણું રે.

કડવું ૨૪ મું.—રાગ સોરઠી.

વૈશંપાયન કેહે રાજન, સાંભળ સ્વયંવરનું વર્ણન;
પડો વાજ્યો સુણ્યો સર્વે રાતે, ઉઠયા ઉજમ થાતે પ્રભાતે.
શીઘ્રે જઇયે વરયાની તકે, તેડાં મોકલ્યાં ભાઇયો ભીમકે;
નોહે અતિકાળ કીધાનું કામ, માંડવે નવ મળશે બેશવાનો ઠામ.
ભીડ ભરાઈ ગામ ભાગળથી, રંક જાયે રાય આગળથી;
મળે સૂકન સાહામા તેડે, સૂકન વંદે ને રથ ખેડે.

કરે તિરસ્કાર સેવકપર રીસ, પડે મુગટ ઉઘાડાં શીશ;
જાયે અસ્વાર બહુ અલબેલા, હય હીંડે જાણે જળના રેલા.
ભરાયે રથ માંહોમાંહે અટકે, ત્રાડે હસ્તી ઘોડા ભડકે;
અસ્વાર પડે છે નીસરી, તે મળે ક્હીંએ નવ ફરી.
વાહન પડઘાનો ચાલ્યો છબ, ચરણરેણુએ છાયો નભ;
થઇ રહ્યું છે અંધારૂં ઘોર, પડી રહયોછે શોહોરા શોહોર.
બોલે દૃંદુભીના બહુ ડંક, અકળામણનો વળ્યો અંક;
સર્વને દમયંતીનું ધ્યાન, પ્રાણીમાત્ર વર નહિ કો જાન.
સ્વયંવર જોવા કારણે, પ્રજા ભ્રાગી મંડપ બારણે;
દ્વારે ઉભા છે જ્યેષ્ટિકાદાર, તેડે જેને જેવો અધિકાર.
ડાહ્યા થઈ મંડપમાં પેશે, નામ વાંચે ને આસને બેસે;
એક મંત્રિ સેવક ખવાસ, ત્રણ ત્રણ સેવક રાયને પાસ.
કોણ રૂપ મંડપની રચના, વર્ણવી શકે શું એક રસના;
કદળીસ્તંભ રોપ્યા દ્વારે, માંડયાં આસન હારોહારે.
જસગીત બંદીજન બોલે, નહીં રાજા કો એને તોલે;
નાનાવિધ ચિત્ર ચિતરીયાં, જાણે દેવવૃંદ ઉતરીયાં.
ઉડે અબીલ ગુલાલના છંટા, વાજે ઢોલ ને ઘુઘર ઘંટા;
સભા માંહે બેઠા મહામુની, લાગી વેદશાસ્ત્રની ધુની.
જતી જોગી બેઠા પાવંન, રાયનાં ભાટ ભણે ભાવંન;
રાયને છત્ર ચામર ઢળે, મુગટે મણી જળહળે.
અગર ધૂપ ત્યાં ઉવેખે, વાજીત્રનાદ આવે અલેખે;
નટુઆ કરે છે નર્ત, ફરે ફૂદડી કાહાડે સર્ત.
બોલે ઘુઘરીકેરા રણકા, ગરવઘેલી નાચે ગુણકા;
પગપાનીએ શોભે ઘરા, વાજે કંકણ ને ઘુઘરા.
ગીત ગાએ કોકીલસ્વરા, અનંગ વધારે અપછરા;
જાણે મંડપ નગરી અમરા, નાચે નારી નરચિત્તહરા.
ભીમક ભૂપને દે છે માન, આવી રહ્યા સરવ રાજાન;
ગાનારી ગાએ ગીત ગાથા, બાંધ્યાં તોરણ દેવાય હાથા.
વસ્ત્ર કેસરમાંહે ઝકઝોળ, બેસે આસને આરોગે તંબોળ;
વર થઇ બેઠા પ્રાણી માત્ર, સમાં કરયાં છે વરવાં ગાત્ર.

શરીર ક્ષુદ્ર કાષ્ઠનાં ખોડ, તેને દમયંતી પરણ્યાનાં કોડ ;
બાળક યૌવન ને વળી વૃદ્ધા, તેને દમયંતી પરણ્યાની શ્રદ્ધા.
કોતો મોટા ઘરના કુંઅર, કો કહે આથ અમારૂં ઘર ;
આશા અભિમાને ભરયા નર, વાંકા મુગટ ધર્યા શિરપર.
ઘરડા થયા નાહાના વર, વતાં કરવતાં વાગા છર.
તન મન કન્યાને અરપણ, આગળથી નહીં ટાળે દરપણ.
કેટલા કરે તિલકની રેપ, કેટલા કરે માંહોમાંહે દ્વેષ ;
કેટલા કરે પૂછાપૂછ, હું કેહેવા કહી મરડે મૂછ.
જેનાં મુખ માંહે નહીં દંત, તેને પરણવાનું ચંત ;
કેવળ વૃદ્ધ ડાચાં ગયાં મળી, તે બેઠા ડુંપાવી પળી.
જોશીની પ્રણીપત્ય કરી, દેખાડે હાથ ને જનમોતરી ;
જો દમયંતી મૂને પરણે, તો જોશી હું લાગું ચરણે.
જેનાં બેસી ગયાં ગળસ્થળ, મુખમાં રાખ્યાં બબે ફોફળ ;
એમ ઊંચા કરી ગલોહા, ઘેલા જુએ કાચમાં મોંઢાં.
પૂરણ આશાએ સર્વ કોય, પણ કન્યા નળની વાટ જોય ;

વલણ.

વાટ જુએ છે નળતણી, દાસીને કહે છે સતીરે ;
હું મંડપમાં પછે આવું, પ્રથમ આવે નૈષધપતીરે.

કડવું ૨૫ મું—રાગ રામગ્રી.

મંડપમાંહે ભૂપતી મળીયાજી, અભિમાને ભરયા રૂપબુદ્ધિ બળીયાજી ;
તેડો કન્યાને ભીમક ઓચરેજી, વૈદર્ભી સણગાર ધરેજી.

ઢાળ.

સણગાર સજતી સુંદરી તે, શોભતી શ્રીકાર ;
નળ નથી આવ્યો મંડપે. માટે લગાડે વાર.
કૃષ્ણાગર મર્દન વાસવર્ધન, મહીલા કરે મંજન ;
બહુ નાર આવે વધાવે, વરસે મુક્તાપરજંન.
શુભ વચન બોલે શકુન વંદે. ઉદયો હર્ષ અનંત ;
ભેરીનાદ થાયે ને ગીત ગાયે, બહુ કિંકરી નાચંત.
માનપૂરણ માનુની, મહીપત મોહવા કાજ ;
સ્વયંવરના સુભટ જીતવા, ધરે શ્યામા સાજ.

પ્રેમપાશ લીધો પ્રેમદા, નાખવા મંડપક્ષેત્ર;
ભ્રકુટી ધનુષ આકરશીઉં ને, બાણુ બન્યો નેત્ર.
તારૂણીને તેડાં મોકલે, રાય ભીમક વારેવાર;
કુંવરી બાહેર નીસરે, કરમાં ગ્રહીને હાર.
વાજિત્ર વાજે ઘોષ ગાજે, થાય કુસુમની વૃષ્ટ;
રાજા માત્ર જુએ બારણું, કેમ મળે દૃષ્ટેદૃષ્ટ.
ઓ કન્યા આવી ઓ કન્યા આવી, ઘોષ એહેવો થાય,
શર શબ્દ વાજે ગાન થાએ, વાંકા વળી જુએ રાય.

વલણ.

જુએ રાજા ફરી ફરી, કેહેવું હશે કન્યાનું રૂપરે;
એહેવે સમે દેવ ચાર સાથે, આવીયો નળ ભૂપરે.

કડવું ૨૬ મું–રાગ મારૂ.

વાગી સ્વયંવરમાં હાક, તે નળ આવ્યોરે;
ભાગા ભૂપ સર્વના નાક, ઓ નળ આવ્યોરે.
જાણે ઉદયો નૈષધભાણ, તે નળ આવ્યોરે;
અસ્ત થયા સહુ તારા સમાન, ઓ નળ આવ્યોરે.
તેજ અનંત અનંગનું અંગ, તે નળ આવ્યોરે;
જાણે કનક કાયાનો રંગ, ઓ નળ આવ્યોરે.
ઝળકે ઝળહળ જોત, તે નળ આવ્યોરે;
મુગટપર ચળકે ઉદ્યોત, ઓ નળ આવ્યોરે.
જોત રવિની પેર કુંડળ લેહેકે, તે નળ આવ્યોરે;
અરગજા અંગે બેહેકે, ઓ નળ આવ્યોરે.
શોભે વદન પુનેમનો ચંદ્ર, તે નળ આવ્યોરે;
કમળ નયન પ્રેમના ફંદ, ઓ નળ આવ્યોરે.
જાણે નાસા કીરની ચંચ, તે નળ આવ્યોરે;
કોયે ન દેખે સરખા પંચ, ઓ નળ આવ્યોરે.
કંઠે ગજમુક્તાનો હાર, તે નળ આવ્યોરે;
કર કુંજરશુંડાકાર, ઓ નળ આવ્યોરે.
હૃદે નાભીકમળ શોભાળ, તે નળ આવ્યોરે;
કટીએ જીત્યો કુંજરકાળ, ઓ નળ આવ્યોરે.

ચાલતો શારદુલની ગત્ય, તે નળ આવ્યોરે;
નીરાશ થયા નરપત્ય, ઓ નળ આવ્યોરે,
એ તો દમયંતીનો પ્રાણ, તે નળ આવ્યોરે;
હવે એ પરણે નીરવાણ, ઓ નળ આવ્યોરે.
કન્યાને થયું તવ જાણ, ઓ નળ આવ્યોરે;
જેનું હંસે કીધું વીખાણ, તે નળ આવ્યોરે.
તેજે તો તપે જાણે ભાણ, ઓ નળ આવ્યોરે;
શીતળતાએ સોમ સમાન, તે નળ આવ્યોરે.
ગતે કરીને જેવો વાય, ઓ નળ આવ્યોરે;
મહિમાએ શંકર રાય, તે નળ આવ્યોરે.
મનસ્થિરતાએ જેમ મેર, ઓ નળ આવ્યોરે;
જાણે ધને બીજો કુબેર, તે નળ આવ્યોરે.
સતવાદી શિબિ સમાન, ઓ નળ આવ્યોરે;
ઐશ્વર્યે નિષેધ રાજાન, ઓ નળ આવ્યોરે.
એ તો જુધ્યે જાણે ઈંદ્ર, ઓ નળ આવ્યોરે;
ત્યાગી જેહેવો હરિશ્ચંદ્ર, ઓ નળ આવ્યોરે.
વિદ્યાયે ગુરૂ શુક્ર જેમ, ઓ નળ આવ્યોરે;
દુખહર્તા ધન્વંતરિ તેમ, ઓ નળ આવ્યોરે.
દમયંતી ઘણું હરખે, ઓ નળ આવ્યોરે;
રખે વાર લાગે મન ફરકે, ઓ નળ આવ્યોરે.
એક આસને બેઠી નાર, ઓ નળ આવ્યોરે;
દાસી ઉંચલી ચાલે ચાર, ઓ નળ આવ્યોરે.
શોભે સુંદર અતિ સકુમાર, ઓ નળ આવ્યોરે;
જઇ પોહોંતાં મંડપદ્વાર, ઓ નળ આવ્યોરે.

વલણ.

બાહેર પધારયાં પ્રેમદા, ચતુરા ઉંચલે ચાર રે;
નળ બેઠો સિંઘાસન, ચતુરા ચિંતતી તેણી વારરે.

કડવું ૨૭ મું–રાગ સારંગ.

મંડપ મધ્યે આસને, માનની બેઠી જોય;
સ્વયંવર સુભટ ને સુંદરી, વરણવું હું સોય.

છંદ-હરિગીતની ચાલ.

નૃપભિમક તનયા, રૂપ બનયા, રસીલી રંગ પૂરણા ;
નર અંગના, દેવાંગના, માનની મનમદ ચૂરણા.
દુખમોચની, મૃગલોચની, છે લલિત લક્ષણવંતિ એ;
નિજ મન ઉલાસી, વેણા વાસી, અકલ લટ વિલસંતિ એ.
રાખડિ અમુલ્યે, શીશ ફુલે, સેંથે સીંદુર શોભિયાં ;
શુભ ઝાલ ઝળકિત, રત્ન ચળકિત, ભૂપના મન લોભિયાં.
મુખ સુધાસિંધુ, અધર બિંદુ, ભૃગુટિ ભ્રમર બે ગુંજ છે;
બે નેત્ર નિર્મળ, દિસે છે કમળ, ફૂલ ફૂલ્યાં કુંજ છે.
આંજેલ અંજન, ચપળ ખંજન, મીન મૃગ બે હારિયાં ;
પડયા રાય શૂરા, જાય પૂરા, બાણકટાક્ષે મારિયાં.
જુએ વિવિધ પેરે, નમનઘેરે, તિલક ભાલે કીધલાં ;
દીપક પ્રકાશા, એમ નાસા, કીરનાં મન લીધલાં.
શોભીત દાડમ, બીજ રદ જયમ, ચિબુક મધુકર બાળરે;
ગળબંધ જુગતા, હાર મુક્તા, માણિકમય શોભાળરે.
અબળાના અંબુજ, જયમ જુગમ ભુજ, બાજુબંધ ફુમતાં ઝૂલે ;
થાય નાદ રણઝણ, ચુડિ કંકણ, મુદ્રિકા કર બહુ મૂલે.
કરા આંગળી, મગની ફળી, નખ જોત જયમ પુખરાજ છે ;
ફુલના મનોહર, હાર ઉપર, આભુષણ બહુ સાજરે ;
પડિ વેણિ કટિપર, જાણે વિષધર, આવી કરે પયપાનરે;
શુભ કુસુમ ઉદે, કૂચ રૂદે, કુંજર કુંભસ્થળ માનરે.
અલકાવળિ લલિતા, માલ સલિતા, ઉદર પોયણપાનરે;
છે ચિત્ર લંકી, કટી વંકી, મેખલા ઘુઘરગાનરે.
બે જંઘા રંભા, તણા થંભા, હંસગત્ય પગ છાંડતી;
સુખપાળ મૂકી, રાય ઢૂંકી, જાય પગલાં માંડતી.
નેપૂર ઝમકે, અણુવટ ઠમકે, ઘુઘરિનો ઘમકાર છે;
ઘાઘરે ઘુઘર, અમુલ્ય અંબર, ફુલેલ છાંટયાં અપાર છે.
ત્યાં અગરબતિ બળે, ચમર શિર ઢળે, રસિલિ રામા રાજતી ;
વાજિંત્ર કલોલક, ચંગ ઢોળક, મૃદંગ વેણા વાજતી.

વળિ કીર્ત્તિ અતિઘણિ, બોલે બંદણિ, ચાલે જોષ્ટિકદાર ત્યાં;
પંચ કામબાણે, કરિ સંધાણે, રાજપુત્રને માર ત્યાં.
બરમાઇને ભૂપ, પડયા મોહકૂપ, પ્રેમપાશે બાંધિયા;
ઠામથી ડગિયા, સ્વાર્થે રગિયા, સાંમિ મીટે સાંધિયા.
કો આડા ઉતરે, ખુંખારા કરે, ભામનિ નિસું ભાળેરે;
કો આસને પડયા, લડથડયા, શકે આવી લીધો કાળેરે.
બોલી ન શકિયા, ચિત્ર લખિયા, કો નમે વારે વારેરે;
કો સમિપ ધશિયા, મુગટ ખશિયા, પુંઠેથિ સેવક ધારેરે.
કો કનક કાપે, લાંચ આપે, સાહેલીને સાધેરે;
જોઇયે તે લીજે, વખાણ કીજે, વિવા મારો વાધેરે.
લાંબિ ડોક કરતા, નથી નરતા, કહે હાર આરોપરે;
ફરિ મુગટ બાંધે, પ્રેમ સાંધે, પડયા નવ ગ્રહ કોપરે.
રાય ગોરાં ગાત્રે, તૃણ માત્રે, તારૂણી નવ લેખતી;
જોઈ મૂખ મરડે, આંખ થરડે, અનેકને ઉવેખતી.

વલણ.

અનેકને ઉવેખતી, આધી ચાલી નારરે;
ગઇ એક નળ જાણી કરી, દીઠી પંચનળની હારરે.

કડવું ૨૮ મું—રાગ સારંગ.

મન ઇચ્છા નૈષધ રાયતણી, કન્યા ગઇ પંચનળ ભણી;
જુએ તો ઉભા છે નળ પંચ, કન્યા કેહે આ ખોટો સંચ.
હંસનું કહ્યું અવરથા ગયું, નળનાથનું વરવું રહ્યું;
એક નળ સાંભળીઓ ધરા, આ કપટી કો આવ્યા ખરા.
પાંચે નળ ચેષ્ટાને કરે, લેવા માળ કંઠ આગળ ધરે;
ત્યારે દમયંતી થઈ ગાભરી, દીઠું વિપરીત ને પાછી ફરી.
આવી જાંહાં પિતા ભીમક, અરે તાત જુઓ કૌતક;
હું એક નળને આરોપું હાર, દેખી પંચને પડયો વિચાર.
ભીમક કેહે આશ્ચર્યજ હોય, તું વિણ પંચ ન દેખે કોય;
શકે દેવતા તાંહાં નીરધાર, થઇ આવ્યા નળને આકાર.
એ પરીક્ષા નિમેષ નહી ચક્ષ, વીરજ વસ્ત્ર ઉભા અંત્રીક્ષ;
વાત સાંભળી ભીમકતણી, કન્યા આવી પંચનળ ભણી.

પિતાએ મારગ દેખાડયો, નારીએ નળ શોધી કાહાડયો;
દમયંતી જેમ વરવાને જાયે, ધસી ઇંદ્ર નળ આગળ થાયે.
એક એકને અળગા કરે, લેવા હાર કંઠ આગળ ધરે;
નહીં આવે સંચ ફરી, ત્યારે દમયંતી થઇ ગાભરી.
ઇંદ્રે મનમાં શાપ્યો હુતાશન, વાંદરના જેવું થયું વદન;
અગ્નિયે જાણ્યું એ ઇંદ્રનું કાજ, રીંછમુખ થાજો મહારાજ.
વરૂણે શાપ મનમાંહે દીધો, જમને માંજરમુખો કીધો;
ધર્મે અંતર ઇચ્છયું એહેવું, વરૂણનું મુખ થાજો સ્વાનના જેવુ.
રીંછ, વાનર, સ્વાન, માંજાર, કન્યા કેહે વર રૂડા ચાર;
ઇંદ્રરાય વાણી એમ ભણે, ખાધાલેધ માંડયો આપણે.
જમ કેહે કાં હસાવો લોક, શાપ કીધા માંહોમાંહે ફોક;
દમયંતી વિચારે વળી, સમાન શોભે પંચનળી.
કોહોને વરીયે કોને ઉવેખીયે, વરમાળ કોહોને આરોપીયે;
જોવાને મળ્યા રાજકુમાર, તે એક નળ દેખે નિરધાર.
બુદ્ધમાન નારી છે ઘણું, માન મુકાવે દેવતાતણું;
ચારેને પૂછે કરી પ્રણામ, તમારા તાતના શાં શાં નામ.
લોભવિષે નહીં ગણ્યું પાપ, વીરસેન પાંચેનો બાપ;
કન્યા વળતી કરને ઘસે, સખી સામું જોઇ જોઇ હસે,
સખી કહે શું ઘેલાં થયાં, શું કપટરૂપને વળગી રહ્યાં;
બીજા પુરૂષ છે રૂપનાં ધામ, સાંભળો દેશ દેશનાં નામ.
દેશ સકળ નરેશનાં નામ, દાસી કહે વર્ણવી ગુણગ્રામ;
તોયે કન્યાને ન ગમ્યા કોય, ફરી ફરી પાંચે નળને જોય.
હું હું નળ પાંચે ઓચરે, પણ કન્યા કોહોને ન વરે;
નારદજી અંત્રિક્ષ આવીયા, ઇંદ્રાણિ આદે તેડી લાવીયા.
ચાહારે દેવની ચાહારે નાર, ગગને દીઠી ભરતાર;
લજ્જા પામ્યા લોભી ઘણું, એ કારજ તે નારદતણું.
કન્યાએ દીઠી દેવાંગના, અમર જાણીને માંડી વંદના;
અમો અલ્પ જીવ કરૂપ, તમો ભારેખમ છો ભૂપ.
અમો જમ જરાથી ત્રાસીએ, પૂજનીક તમને ઉપાસીએ;
તમો અમને ભીમક રાજાન, હું તમને પુત્રી સમાન,

એમ કહીને ભરીયાં ચક્ષ, લાજ્યા દેવ થયા પ્રત્યક્ષ;
ઇંદ્ર વરૂણ વન્હી જમરાય, શોભે મંડપે જય જય થાય.
નળને થયા તુષ્ટમાન, દેવ કેહે માગો વરદાન;
બબ્બે વર આપે સુરરાજ, નળનું સહજે સરીયું કાજ.
કમળમાળ આપી ઇંદ્રરાય, લક્ષ વર્ષે નહીં સુકાય;
અશ્વમંત્ર આપ્યો રાજંન, દિન એકે હીંડે શત જોજંન.
કેહે અગ્નિ નવ દાઝે તુય, જાંહાં સમરે તાંહાં પ્રગટું હુંય;
ધર્મ કેહે ભોગવે રાજભોગ, તાંહાં લગે પુર મધ્યે નહી રોગ.
જે કરશે તારી કથાવાંછના, તેને નવ હોયે જમજાચના;
વરૂણ ભણે સાંભળ નળરાય, સુકું વૃક્ષ નવપલ્લવ થાય.
સમરયું જળ ઉપજે તત્કાળ, આઠે વર પામ્યો ભુપાળ;
પછે દમયંતીને આપ્યો વર, અમૃતસ્ત્રાવીયા થજો તુજ કર.
સર્વે સ્તુતિ કીધી દેવતણી, વિમાને બેસી ગયા સ્વર્ગભણી;
દમયંતી હરખી તતકાળ, નળને કંઠે આરોપી માળ.
સાધુ રાજા સર્વે બેસી રહ્યા, અદેખીયા ઉઠીને ગયા;
વરકન્યા પરણ્યાં રીત કરી, ભીમકે પેહેરામણી ભલી કરી.
લાડ કોડ પોહોતા કુંઅરીતણાં, નળને વાનાં કીધાં ઘણાં;
નળ દમયંતી બન્યો જાય, વોળાવી વળ્યો ભીમક રાય.
વાજતે ગાજતે નળ વળ્યો, એહેવે કળિયુગ સાહામો મળ્યો;
વરવા વૈદર્ભી નારદે મોકલ્યો, આવે ઉતાવળો શ્વાસે હળફળ્યો.
બેઠો મહીષ ઊપર કળીકાળ, કંઠે મનીષનાંશીશની માળ;
કરમાં કાતું લોહશૃંગાર, શિર સગડી ધીકે અંગાર.
જૈ વરૂં દમયંતી રૂપનિધાન, જુએ તો મળી સાહામી જાન;
જાણ્યો કન્યાને નળ વરયો, કળી ક્રોધે પાછો ફરયો.
જો નળે પરણવા દીધો નહીં, આજથી લાગું પૂઠે થઈ;
નળરાજા આવ્યા પુરવિષે, કરે રાજ નારીસું સુખે.
ભોગવે ભોગ વિવિધ પેર, સ્વર્ગતણું સુખ પામે ઘેર;
પ્રભુપત્નીને વાધ્યો પ્રેમ, સાચવે બહુ સત્ય ને નેમ.
ચોહોવર્ણ પાળે કુળધર્મ, ચાલે યજ્ઞાદિકનાં કર્મ;
તેણે કળીનું ચાલે નહીં, હીંડે છિદ્ર જોતો અહીં તહીં.

નગર પૂઠે ફેરા બહુ ખાય, સંત આગળ પ્રવેશ ન થાય;
બાર વર્ષ વહીને ગયાં, દમયંતીને બે બાળક થયાં.
જુગ્મ બાળ સાથે પ્રસવ્યાં, પુત્રપુત્રી રૂપે અભિનવાં;
નળ દમયંતી હરખે ઘણું, બાળક વડે શોભે આંગણું.
એક દિવસે નળ ભૂપાળ, મંગાવ્યું જળ થયો સંધ્યાકાળ;
રહી પાહાની કોરડી ધોતાં પાગ, કળી પામ્યો પેઠાનો લાગ.
સંધ્યાવંદન કીધું રાજાન, પ્રવેશ કળીનો થયો તે સ્થાન;
જ્યાં સેજ્યાં સૂતો ભૂપાળ, સર્વાંગે વ્યાપ્યો કળીકાળ.

વલણ.

કળીકાળ વ્યાપ્યો રાયને, ભ્રષ્ટ થયો નૈષધધણી રે;
હવે વહરાડું પીત્રાઇને, કહી ચાલ્યો પુષ્કર ભણી રે.

કડવું ૨૮ મું.-રાગ કહાલેરો.

કળીજુગ દ્વાપર મળીને આવ્યા, પુષ્કર કેરે પાસરે;
હસ્ત ઘસે ને મસ્તક ધુણે, મુખે મુકે નિશ્વાસરે. કળીજુગ૦
વેશ વિપ્રનો ધરયો અધર્મી, ને બન્યો મસ્તક ડોલેરે;
નૈષધપતિ બેઠો તપ કરવા, થઇ તૃણને તોલેરે. કળીજુગ૦
એક કુળમાં ઉદય બન્યોના, તું જોગી નળ રાણો રે;
તે ભોગ ભોગવે નાના વિધના, તાહારે નહીં જળ દાણો રે. કળીજુગ૦
કળિ કહે છે જોજો ભાઇયો, કર્મે વાળ્યો આડો આંકો રે;
એકજ બોરડીના બે કાંટા, એક પાધરો એક વાંકો રે. કળીજુગ૦
તારા પિતાસું અમારે મૈત્રી, તે માટે હિત કીજે રે;
એમ કહી કર ગ્રહી ઉઠાડયો, આવ આલિંગન દીજેરે. કળીજુગ૦
ભેટતાંમાં પિંડ પુષ્કરના મધ્યે, કીધો કળીયે પ્રવેશ રે;
તેડી ચાલ્યો નૈષધપુર ભણી, કરવા નળસું કલેશ રે. કળીજુગ૦
વાટે જાતાં વારતા પરઠી, ન મળવું નાખે જાંશા રે;
કળી કહે તું દ્યૂત રમજે, હું થાઉં બે પાશા રે. કળીજુગ૦
પ્રથમ પોણ્ કરજે વૃષભનું, દ્વાપર થાશે પોઠી રે;
સરવસ હરાવી લેજે નળનું, એ વાત ગમતી ગોઠી રે. કળીજુગ૦
જદ્યપી પુષ્કર પવિત્ર હુતો, ન્હોતી રાજની અભિલેષારે;
ઊપજી અરિષ્યા નળરાય ઉપર, મળ્યા જુગ બે અદેખારે. કળીજુ૦ગ

વૃષભવાહન પાસા કરમાં, આવ્યો રાજસભાય રે;
બાંધવ જાણી દયા મન આણી, નળ ઉઠી બેઠો થાયરે. કળીજુગ૦
ભલે પધારયા પુષ્કર ભાઇ, જોગી વેશને છાંડોરે;
આ ઘર રાજ તમારૂં વીરા, રાજની રીતી માડોરે. કળીજુગ૦
આસન આપી કરે પૂજન, પૂછે કુશળી ક્ષેમરે;
નળને કેહે બીજી વાતે ન રાચ્યું, દ્યૂત રમવાનો પ્રેમરે. કળીજુગ૦
નળ કેહે બાંધવ દ્યુત ન રમીયે, એ અનરથતું મૂળરે ;
તું જોગેશ્વર કાં ઉપજાવે, ઉદર ચોળીને શૂળરે, કળીજુગ૦
પુષ્કર કેહે માહારો પાંચ મુદ્રાનો, પોઠી જીતું કે હારૂંરે;
એકી પાસે બળદ માહારો, એકી પાસે રાજ તાહારૂંરે. કળીજુગ૦
કળીને સંગે પુણ્યશ્લોકને, પાપતણી મતિ આવીરે;
દ્યુત રમવું અપ્રમાણ છે પણ, વાત આગળ ભાવીરે. કળીજુગ૦

વલણ.

ભાવી પદારથ ભૂપને, વેઠવું છે બહુ કષ્ટરે;
દ્યુત રમવા બેઠો રાજા, કીધો કળીયે ભ્રષ્ટરે.

કડવું ૩૦ મું—રાગ મેવાડો.

નળરાજાએ દ્યુત આરંભ્યું, સત્ય થયું સર્વ ફોકજી;
નગ્રમધ્યે વારતા જાણી, ત્રાહે ત્રાહે કરે લોકજી.
દમયંતીએ નળને કાહાવ્યું, બળદ ભણી મા જોસોજી;
એ વૃષભમાં વેરી છે કારમો, રાજ રમતાં ખોસોજી.
ડાહ્યા લોક નગરના વારે, ઘણું વારે પરધાનજી;
કળીજુગે બુદ્ધ ભ્રષ્ટજ કીધી, કહ્યું કોતું ન ધરે કાનજી.
બેઠા બાંધવ પોણ પરઠીને, બોલે પુષ્કર રાયજી;
જે હારે તે રાજ મેહેલી, ત્રણ વરસ વન જાયજી.
ત્રણ વરસ ગુપ્તજ રેહેવું, વેશ અન્ય કો ધરીજી;
કદાચિત પ્રીછયું પડે તો, .વંન ભોગવે ફરીજી.
મહીમા મોટા કળીજુગ કેરો, નળને ગમી તે વાતજી;
નળ કેહેરે નાંખ પાસા, ત્યારે વરસ્યો સોણીત વરસાતજી.
હાહાકાર હવો પુર મધ્યે, વાયુ સામટો વાયજી;
નાખ્યા પાસા પુષ્કર જીત્યો, સરવસ હારયો રાયજી.

હારયો નળ ને પુષ્કર જીત્યો, જૈ બેઠો સિંધાસનજી;
આણ પોતાની વરતાવી પુરમાં, કેહે નળને જાઓ વનજી.
વનફુળ પેહેરી વન વસો ને, કરો વનફળ આહારજી;
એક વસ્ત્ર રાખો શરીરે, બાકી ઉતારો શણગારજી.
સર્વ તજી એક વસ્ત્ર રાખી, ઉઠયો નળ ભૂપાળજી;
દમયંતીને કહાવીયું તું, પીહેર જાજે આ કાળજી.
રૂદન કરતી રાણી આવી, બાળક ઝાલ્યા હાથજી;
શીશ નામીને સ્વામીને કેહે, મુને તેડો સાથજી.
સુખદુ:ખની કહીયે વારતા, એખલાં નવ સોહાયજી;
હું સેવાને આવું સહીરે, થાકો તો ચાંપું પાયજી.
કંથ કેહે હો કામની, તું આવે મુજને જંજાળજી;
એ દુ:ખ સઘળાં વેઠીયે પણ, ટળવળી મરે બંને બાળજી.
રોતી કેહે છે કામનીરે, જેમ છાયા દેહને વળગીજી;
તેમ હું તમારી તારૂણીરે, કેમે ન થાઉં અલગીજી.

વલણ.

જો અળગી કરશો નાથજી તો, પ્રાણ તજું તતકાળરે;
નળ કેહે આવો વન વિષે તો, પીહેર વોળાવો બાળરે.

કડવું ૩૧ મું.—રાગ મેવાડો.

મોસાળ પધારોરે, મોસાળ પધારો—
મોસાળ પધારો બાળુઆંરે, મારા લાડવાયાં બે બાળ;
નમાયાં થઇ વરતજો, સેહેજો મામીની ગાળ—મોસાળ૦
હૃદયા ચાંપેરે, રાણી હૃદયા ચાંપે,—
હૃદયા ચાંપે પેટનેરે, એ છેલું વેહેલું લાડ;
હવે મળવાં દોહેલાંરે, મળીયે તો પ્રભુનો પાડ—મોસાળ.
થયાં માત વેહોણાંરે, થયાં માત વોહોણાં,—
માત વોહોણાં થયાં દામણાંરે, નહીં કો રૂડો સાથ;
રૂએ રાણી હૃદયા ફાટરે, કોણ માથે ફેરવશે હાથ—મોસાળ૦
મંદીરના ગુરૂજીરે, મંદીરના ગુરૂજી;
મંદીરના ગુરૂજી સુદેવજીરે, તમારે ખોળે સોંપું બે તંન;
જઇ કેહેજો મારી માતનેરે, જીવની પેરે કરજો જતન—મોસાળ૦

પુત્રી જમાઇરે, તમતણા પુત્રી જમાઇ-
પુત્રી જમાઇ તમતણા, કેહેજો વનમાં પુર્યો વાસ;
જઇ કેહજો માહારા તાતનેરે, અમ જોગીનો છે તપાસ-મોસાળ.
ચુંબન કરતીરે, માવડી ચુંબન કરતી-
ચુંબન કરતી માવડીરે, ફરી ફરી મુખ જોય;
હૈયેથકાં નવ ઉતરેરે, એમ કહી દમયંતી રોય-મોસાળ.

વલણ.

રોયે રાણી અતિઘણું, વત્સ સોંપ્યાં ગુરુકરમાંહેરે;
ઋષી સાથે બે બાળકાં, વોળાવ્યાં નળરાયેરે.

કડવું ૩૨ મું.—રાગ વેરાડી.

બાળકાં વોળાવ્યાં ઋષિ સંગાતે, દમયંતી કરે આક્રંદ;
હાહાકાર હુવો પુરમધ્યે, મળ્યાં સહીએરનાં વૃંદ.
પડો વાગો પુષ્કર પાપીનો, નળને કો નવ રાખે;
એક અંજળી જળ ન પામ્યાં, જો ભમ્યાં પુર આખે.
દ્વાર અડકાવે નળને દેખી, જે પોતાના લોક;
તરશી દમયંતી પાણી ન પામી, કંઠે પડીઓ શોખ.
એક રાત રહયાં નગરમાં, ચાલ્યા વાહાણું વાતે;
પુણ્યશ્લોકની પૂઠજ લીધી, કળી થયો સંગાતે.
જ્યાં વાવ સરોવર કુવા આવે, પાકાં ફળની વાડી;
રીપુ કલીજુગ આગળ જઇને, સર્વે મેહેલે ઉડાડી.
ફળ જળ ને પત્ર ન પામ્યાં, રાણી કરે આંસુપાત;
વનમાં ફરતાં રૂદન કરતાં, વહી ગયા દિન સાત.
એકેકું પટકૂળ પેહેરયું, પ્રેમદા કોમળ કાયા દાઝે;
પાય પંકજપત્ર જેહેવા, તીવ્ર કાંટા ભાંજે.
એક માન સરોવર આગળ આવ્યું, તેમાં દીઠું પાણી;
ઘણા દિવસની તૃષા સમાવવા, પીધું રાય ને રાણી.
વારંવાર પાણી પીયે ને, બેસે વળી હીંડે;
નરનારી વારિયે તૃપત થયા, પણ ક્ષુધા પાપણી પીડે.
સ્વામી કેહે સાંસતા થઇયે, શ્યામા બેશ થઇને સ્વસ્થ;
જૈ સરોવરમાં શોધી લાવું, જો જડે એક બે મચ્છ.

ઘોડા જળમાં પેઠા નળરાજા, ઢીમરનું આચરણ;
આપ્રુસાયને શ્રમ કરતાં, મચ્છ જડીઆં ત્રણ.
આણીને અબળાને આપ્યાં, વામા કેહે થયું વારૂં;
નળ કેહે આપણ બે પ્રાણીને, શું હોશે એટલા સારૂં.
ભાર્યાના ભુજ મધ્યે સોંપી, ભૂપ ગયો જીવરાં;
કળીજુગ સર્પ થઇને બીહાવે, મચ્છ નાસે અરાંપરાં.
નળે શ્રમ કીધો ઘટી બે, મચ્છ ન ચઢીયાં હાથ;
પેલા ત્રણે મચ્છ વેંચીને લીજે, વીચારયું મન સાથ.
નળ આવ્યો નિરાશ થઇને, ત્રણ મીનમાં ચીત;
એટલામાં દમયંતીજીને, થઈ આવ્યું વિપરીત.
અમૃતસ્ત્રીવીયા કર અબળાના, સજીવ થયાં મચ્છ પળમાં;
હાલ્યાં મહીલા મુકી દીધાં, ઉડી પડયા જઈ જળમાં.
ઘેલી સરખી મીનને કાજે, પાણીમાં વેવલાં વીણે;
હવે સ્વામિને શો ઉત્તર આપીશ, રૂદન કરે સ્વર ઝીણે.
વીહીલે મુખ દીઠી વૈદરભી, નાથ આવતો નીરખે;
ચોહોદશા ભાળે આંસુ ઢાળે, સ્વાતિબિંદુ શું વરખે.
રોતી પત્ની પતિયે દીઠી, ઘોળું મુખ થઈ દીન;
કેહેરે પાપણી શકે મુજ પોખે, ભક્ષ કરયા તેં મીન.
હું ક્ષુધાતુર ફરીને આવ્યો, રઝળ્યો પાણી માંહે;
દોઢ દોઢ મચ્છ ભોજન કીજે, લાવ પાપણી કાંહે.
હૃદે ફાટતે બોલી રાણી, આંસુ પડે મોતી દાણા;
ક્ષુધાતુર પાપીણીએ મચ્છ ભક્ષ્યાં, મેં ન રહેવાયું રાણા.
નળ કેહે હંસે શીખામણ દીધી, વીહાય થયો આકાશ;
એક ધૂતકૂન રમીયે, બીજું ન કીજે નારીનો વિશ્વાસ.
બે વાનાં વારયાં તે કીધાં, હાથે દુઃખ લીધું માંગી;
હું ભુખ્યો ને તેં મચ્છ ખાધાં, શું આગ પેટમાં લાગી.
દમયંતી હાહા કરે, જાણે સમ ખાઉં સાંને;
સજીવન થયાં ઉડી ગયાં, કહું તો રાય નવ માને.

વલણ.

ન માને રાજા એ આશ્ચર્ય મોટું, ઉઠી ચાલ્યો નળ રાયરે;
અણતેડી રાણી દમયંતી, પતિની પૂઠે ધાયરે.

કડવું ૩૩ મું—રાગ વેરાડી.

આગળ નળ પૂઠે પ્રેમદા, સતીને અંતર આપદા;
નળ તિરસ્કાર હીંડતાં કરે, હૃદે ફાટે અબળા આંખ ભરે.
ખાધાં મચ્છ હશે ગત ઘણી, તો હીંડે છેરે પાંપણી;
પીશે પાણી ફરી ફરી, કાંજે મચ્છ ખાધાં પેટ ભરી.
બે મારગ આવ્યા આગળે, વિદાય કીધી નારી નળે;
તું નહીં નારી હું નહીં કંથ, આ તાહારા પીહેરનો પંથ.
મહારો સંગ તુજને નહીં ગમે, પીહેરમાં પેટ ભરીને જમે;
મુને નાથજી કરજો ક્ષમા, માહેરે નથી પીહેરની તમા.
ફોકટ કરો મુજપર રીસ, અજુગત આળ ચઢાવો શીશ;
દેવતાનું મુને વરદાન, તે કાં નવ જાણો રાજાન.
હેતી વાત કામનીએ કહી, કળીને જોગે નળ માને નહીં;
આગળ પાછળ બંને જાય, કળીએ કીધી બગની કાય.
થોડી પાંખ ને માંસજ ઘણું, લોભાણું મન રાજાતણું;
પંખિમાં દિસે ઘણો ભાર, માનવી બેનો પૂર્ણ અહાર.
કોણ પ્રકારે બગને હણું, ઉપર વસ્ત્ર નાખું મુજતણું;
ફરાટી કરી સુંદરી, નળ ચાલ્યો દેહ નગ્ન કરી.
લાજ્યાં પંખી ને લાજ્યું વંન, લાજ્યો સૂરજ મીચ્યાં લોચંન;
સ્વાદ ઇંદ્રિયે પીડયો મહારાજ, થયો નગ્ન લોપીને લાજ.
પીતાંબર ઝાલી ભૂપાળ, જેમ માછિ અહિ નાખે જાળ;
બગ નિકટ ગયો જવરાય, તેમ તેમ કળી આઘેરો જાય.
ઘાઇ વસ્ત્રનો નાખ્યો પાશ, કળીજુગ લૈ ઉડયો આકાશ;
એક વસ્ત્ર પંખી ગયો લેઇ, નળ બેઠો કપાળે કર દેઇ.
અરે દૈવ તેં એ શું કરયું, વસ્ત્ર જાતાં કાંઇ ન ઉગરયું;
ગયું રાજછત્ર મહિમા ઘણો, ન રહ્યો અંગે સૂત્ર તાંતણો;
વિહંગમ વસ્ત્ર ગયોરે હરી, દમયંતી મા જોશો ફરી.
પાછે પાગે ગઇ સ્ત્રીજંન, આપ્યું અરધું પસ્ત્રી સ્વામી ઢાંકો તંન.
એકેકા છેડે પેહેરયો ઉભે, તીરથ નાહે તેવાં શોભે;
અંનવિના અડવડીયાં ખાય, સતને આધારે ચાલ્યાં જાય,

મહાવનની આવી જંજાળ, તે સ્થાનકે થયો સંધ્યાકાળ;
બન્ને બેઠાં દ્રુમને તળે, ચુંટી પત્ર પાથરયાં નળે.
દુઃખની વાત કરી નવ નવી, દમયંતી નિદ્રાવશ હવી;
ક્ષુધા અંગોઅંગ રહી હસી, મુખ જાણે પૂનેમનો શશી.
નળે સુતી દીઠી સુંદરી, નિશ્વાસ મુકયો બે નયણાં ભરી;
કોણ દિવસ આવ્યો શ્રીહરી, એ દુઃખે પ્રાણ ન જાય નીસરી.
વૈદરભી વસુધાવશ પડી, દુઃખ નોતું દીઠું એક ઘડી;
ઘણે દોહેલે વરી મેં એહ, રૂએ રાજા જોઇને દેહ.
નખથી શિરખતાં જોયું મૂખ, ત્યારે મનમાં લાગું દૂખ;
કળિ વળી તેનું ચિત ફેરવે, રાજા મનમાં દ્વેષ મેળવે.
શી સગાઇ પરતનયાતણી, દુષ્ટ દમયંતી એ પાપણી.
શી પ્રીત જેહ દીધો જેણીયે, હું વિના મચ્છ ખાધાં એણીયે;
મલીન મન એનું નિરધાર, કો સમે માહારો કરે આહાર;
ન ઘટે એસું રહેવું મળી, રાયને ઉપજાવે બુદ્ધિ કળી;
તો સમે રૂદેની લાજ, મુકું વનમાં એકલી આજ.
બુદ્ધભ્રષ્ટ મન રાજાતણું, કળીનો પ્રેરયો ક્રોધ્યો ઘણું;
મનમાંહે આશંકા ગણે, એક વસ્ત્ર પેહેરયું બે જણે.
મધ્યે ચીર ફાડું બળ કરી, થાય શબ્દ જાગે સુંદરી;
હોય છુરી તો છેદું પટકૂળ, કળી થયો કાતું અનરથનું મૂળ.
નળે લીધું છુરીકા શસ્ત્ર, વચેથી વેહેર્યું અર્ધું વસ્ત્ર;
કટકા બે પટકુળના કરી, મૂકી નળ ચાલ્યો સુંદરી.
ગયો ડગલાં સાતજ ભરી, પ્રીત શ્યામાની સાંભરી;
નળ વિમાસણ મનમાં કરે, એકલી એ ફાટીને મરે.
વરયો હું દેવતા પરહરી, વળી વનમાં સાથે નીસરી;
ત્રૈલોકમોહન એ માનની, કેમ વેદના સેહેશે રાનની.
ન ઘટે મૂકી જાવું મને, નળ આવ્યો દમયંતી કને;
દીઠું મુખ અંતર પરજળ્યો, સંભારી મચ્છને પાછો વળ્યો.
કળી તાણે વાટ વનતણી, પ્રેમ તાણે દમયંતી ભણી;
વિચાર વારિનિધિમાં પડયો, આવાગમન હીંડોળે ચહડયો.
સાત વાર આવ્યો ફરી ફરી, તજી ન જાયે સાધુ સુંદરી;
બળ પ્રબળ કળીનું થયું, પ્રેમબંધન ત્રુટીને ગયું.

સર્પ કંચુકીને તજે જેમ, મેં દમયંતી તજવી તેમ;
વૃક્ષ પત્રને જેમ પરહરે, પુનરપિ તે અંગી નવ કરે.
જેવું હોય વમનનું અન, તેવી માહારે એ ઓજંન;
કો વેળા મુને મારે નેટ, હું પે વાહાલુ એહેને પેટ;
એહેવું કહીને મૂકી દોટ, ઉવાટે દોડયો સાસોટ.
ત્યા લગે ધાયો ભૂપાળ, રહ્યો જ્યાં થયો પ્રાત:કાળ.

વલણ.

કાળ ઉદે અરૂણ તણો, ત્યાં લગે ધાયો ધીશરે;
જાગ્યો હૃદે થયું દુખ ઉદે, જ્યારે દીઠો દીશરે.

કડવું ૩૪ મું.—રાગ—રામગ્રી.

નળ જળ નયણે ભરે ને, કરે વિવિધ વિલાપ;
વ્યાકુળ અંગ પોતાતણું, અવની પછાડે આપ.
વૈદર્ભી બાળા, રંક સમા, એકલડી વન મધ્ય;
ભય ધરશે, ને ફાટી મરશે, જીવ્યાની ટળી અવધ્ય.
નહીં મળે ફરી, કોકીલાસ્વરી, શે ઉપન્યો વિખવાદ;
મનગમયંતી, બોલ દમયંતી, નળે માંડયો સાદ.
વિશ્વમોહિની, સૃષ્ટિદોહિની, સૂંદરી સુજાણ;
વિરહિણી વલ્લભ, દર્શ દૂર્લભ, બોલ પિયુના પ્રાણ.
વંન ફરતો, રૂદન કરતો, જોતો આવ્યાની વાટ;
ફળીયે ચણે ધણુંના ભુસ્યાં, વંન કીધું નીરવાટ.
વડડાળે ભૂપાલ વળગ્યો, તે રૂએ રૂદયા ફાટે;
મોહધારણ, કર્મકારણ, કેહે ભૂજ દેઇ લેલાટે.
રાય વિલપે, ઘણું કલપે, સંભારે સુખ સ્નેહ;
કબુધ આવી, મન ભાવી, અન્યાયે દીધો છેહ.
અજગેર વાઘ વરૂ નાગ છે, દારૂણ વનની હધ;
કરાડ કોતર, સહીંના સ્વર, શ્યામા ફાટી મરશે સધ.
દોહેલે પામી, ગજગામી, દેવ ગયા નિરમૂખ;
સ્વયંવર સાથ, સાંભળી વાત, સર્વે પામશે સૂખ.
કાણુ નેત્ર લુહે, રાય રૂએ, એવે શબ્દ સાંભળ્યો ગાઢો;
મોહ પ્રેમજળ, મુકાવ રાય નળ, બળતાને બાહેર કાઢો.

સાંભળી વાણી, જાણી રાણી, રોઈ રોઇ બેઠો સ્વર ;
હરખે ભરાયો, સ્વરે ધાયો, વીરસેન કુંઅર,
પાડે બરાડા, બળે દવાડા, તરફડે મોહોટો વ્યાળ ;
કેહે' દયાસિંધુ, દીનબંધુ, કાઢ નળ ભૂપાળ.
વન્હી વરદાન, ગયો સુજાણ, નાગે કીધો નમસ્કાર ;
આપ પ્રાણદાન, હો ગુણવાન, કાંઇ હું એ કરીશ ઉપકાર.
વિષથી ન બીધો, નાગ લીધો, જોજન દેહ પ્રમાણ ;
ખાંધે ચહડાવી, મુકયો બ્હાર'લાવી, શાતા પામ્યો પ્રાણ.
પુણ્યશ્લોક સાચા, વિપ્રવાચા, મળ્યો વૈદર્ભીકાંત;
પૂછે નળ, દાઘો સબળ, મુને કેહે માંડી વૃત્તાંત.

વલણ.

વૃત્તાંત કેહે ભાઈ કોણ છે, પામ્યો બહુ પરિતાપરે;
સર્પ કેહે રાય સાંભળો, મુને હવો ઋષિના શાપરે.

કડવું ૩૫ મું-રાગ દેશાખ.

બોલ્યો નાગ કરી પ્રણામ, રાય માહારૂં કરકોટક નામ;
હું પ્રાચીન કર્મે પામ્યો સંતાપ, સપ્ત ઋષિએ દીધો શાપ.
વિમાન જાતું હતું સ્વર્ગ ભણી, અજ્ઞાનતા જાગી મુજ તણી;
ફુતકારી ફણા નાખી જવાળ, દાધા સપ્ત ઋષિ ચહડયો કાળ.
પતિત તેં નાખી વિંખની લેહેર, બળ દવમાં અવની ઉપેર;
બહુકાળ લગે વસે વન્હીમાંહે, ભોગવ દુઃખ જીવ નહીં જાય.
મેં જાણ્યું શાપ ટળે નહીં ખરે, મુને શાપનો અનુગ્રહ કરો;
વન્હી વેદના દોહેલી ઘણું, કહ્યું દરશન થાશે નળતણું.
પુણ્યશ્લોક બાહેર કાહાડશે, તે તુંને શાતા પમાડશે,
તે દિવસનો વન દાઝું છો અહીં, સાત સહસ્ત્ર વરસ ગયાં વહી.
તે તમો આજ દુઃખ ટાળીયું, પુણ્યશ્લોકપણું પાળીયું;
માહારી દેહને અતિ સુખ થયું, ઋષિ વચનનું ફળ લહ્યું.
એહેવું કહીને સર્પજ ધસ્યો, કરકોટક નળને કંઠે ડસ્યો;
લાગી વિખજવાલ દાધો ભૂપ, કાળી કાયા થયું કુબડું રૂપ.
કાજળપેં શ્યામતા વિશેષ, વાંકું મુખ પંચવણા કેશ;
છતે દાંતે ડાચા ગયાં મળી, નીસરી ખુંધ કટી બેવડ વળી.

નળ કેહે ધંન કર્કુકુમાર, ઘણો રૂડો કરયો ઉપકાર;
તુંને મેં આપ્યું પ્રાણદાન, તેં હુંને કીધો સાહી સમાન.
નાગ કેહે રખે દુઃખ ધરો, જોતાં એ ઉપકાર છે ખરો;
ગુપ્ત રેહેવું સંવત્સર ત્રણે, કો નવ ઓળખે એહેવું વર્ણે.
ત્રણ વસ્ત્ર આપું છઉં ભૂપ, પરિધાને થાશે મૂળગું રૂપ;
તે જોયાં પેહેરી પરીક્ષા કરી, તતક્ષણ કાંતિ ભૂપની ફરી.
હરખ્યો નળ થયું દિવ્ય કામ, નાગે બાહુક ધરિયું નામ;
ભૂપાળ વ્યાળ થયા વિદાય, ગયો અયોધ્યા નૈષધરાય.
દેખી માણસ નાહાસે અરાંપરાં, ધાયે બાહુક પૂઠે છોકરાં;
જે જે મારગ મહીપતી પળે, તાંહાં માણસ જોવાને મળે.
હસે લોક રૂપે લીક વાળી, પૂઠે છોકરાં પાડે તાળી;
રાજસભામાં રાજા ગયો, પ્રતિહાર સાથ ખસીને રહ્યો.
હસી સભા હસ્યો ઋતુપર્ણ, વિધિયે આ કાંહાં નિરમ્યું વર્ણ;
હારે કાજળ ને જાંબુફળ, જાણે રૂપે બીજો નળ.
કાહો કોણ છો સ્વરૂપના ધામ, કેમ આવવું પડયું શું કામ;
નળ કેહે માહારૂં બાહુક નામ, આવ્યો ઉદર ભરવા કામ.
અશ્વમંત્ર જાણું રાજંન, એક દિવસે ખેડું સત જોજંન;
કેહે ઋતુપર્ણ મોટું કારણ, આ રૂપ ને વિદ્યા અસાધારણ.
નળ ઇંદ્રવિના કો જાણે નહીં, મંત્રપ્રાપ્તિ તુંને ક્યાંથી થઈ;
મંત્રપાઠ કરતા નળરાય, હું નળનો સેવક શીખ્યો વિદ્યાય.
કો સમે પ્રકાશી ભણતા તેહ, ત્યાંથી વિદ્યા હું પામ્યો એહ;
નૈષધનાથ તે વનમાં ગયો, તે દુઃખે હું આહાવો થયો.
આવ્યો છઉં રહેવા તમકને, અંનવસ્ત્ર આપજો મને;
નહીં કરૂં હું નીચું કામ, નહીં ધરાવું સેવક નામ.
રાયજી તમને નહીં નમું, સ્વયંપાક કરીને જમું;
રાજા કહે રહો જેમ તેમ. વિદ્યાવાન જવા દેઉં કેમ.
હયદાસપતિનો અધિકાર, સેવક માત્ર કરે નમસ્કાર;
જદ્યપી માન પામે ઘણું, પણ કેહેવાય દાસત્વપણું.
અશ્વપતિ મહારાજા થયો, હયશાળામાં વાસો રહ્યો;
છે વિજોગની વેદના ઘણી, નિત્યે સુએ શ્લોક એક ભણી.

श्लोक: स्वागतावृतं

आतपेधृतिमता सहवध्वा । यामिनी-विरहिणा विहगेन ॥
सेहिरे नकिरणा हिमरश्मे । दुःखिते मनसिसर्व मसह्यम्.

ભાવાર્થ-વસંતતિલકા છંદ.

જે ચક્રવાક દિવસે વહુ સાથ રાખે, તે સંગ રંગ રમતાં રવિતાપ સાંખે;
રાતે વિજોગથકિ ચંદ્રપ્રકાશ ખૂંચે, જો દુઃખ હોય દિલમાં કશું એ ન રૂચે.

રાગ ચાલતો.

એવું કહિને કરે શયંન, વિસ્મય થાય પાડોશી જંન.
બાળ બોહામણો આવી વસ્યો, કદરજનો વિજોગ તે કશો;
તે સ્ત્રીયે સુકૃત શું કરયું, જેણે આ સ્વરૂપને વરયું;
વારૂ થયું જે વીપત પડી, આ ભૂતથી છુટી બાપડી.

વલણ.

બાપડી છૂટી લોક કેહે, રહ્યો રાયને રીઝવીરે.
વૃહદશ્વ કેહે યુધિષ્ઠિરને, દમયંતીની શી ગત હવીરે.

કડવું ૩૬ મું.-દોહોરા.

સ્વપનૂ આવ્યું નારને, મુકી જાય છે નાથ;
જાગી ઉઠી અચાનકે, ગ્રેહેવા પ્રભુનો હાથ.
વૈદર્ભી થઇ ગાભરી, વળી જુએ ચોપાસ.
અમ અબળાનાં હ્દે કારમાં, બીહું તમારે હાસ,
જોયું વંન ફરી ફરી, સમ દેઇ કીધા સાદ;
પછી રૂએ બહુવિધકરી, પામી અતિ વિષાદ.

રાગ-મારૂ.

અમો અબળા માણુસ બીજે, નવ કીજે હાસ, હો નળરાય;
કેમ ધીરજ ધરૂં હું,નારી, તમારી દાસ, હો નળ૦
રાત્ર અંધારી તો માહારી, વલે કોણ થાશે, હો નળ૦
તમ ચર્ણકેરી આણ, પ્રાણ મુજ જાશે, હો નળ૦
આંહાંતો બોલે સાવજ, નાગ, વાઘને વરૂ, હો નળ૦
બોલો બોલો વાહોછો ક્યમ, સમ હું તો મરૂં, હો નળ૦

કાંહાંજી જાઓ છો હાડ, રાડ થશે ફાંસુ, હો નળ૦
અગોપ રહ્યા ન આવે દયા, દેખી આંખડીયે આંસુ, હો નળ૦
તમારાં પગલાં નવ પેખું કંય, પંથ કેમ લહુંરે, હો નળ૦
નિશા અંધારી ભયાનક, સ્થાનક કેમ રહુંરે, હો નળ૦
નૈષધ દેશની રાણી, તાણી અતીસેં રોય રે, હો નળ૦
પ્રભુજી અંગ અવેવ મારા, તારા જોયરે, હો નળ૦
ઘેલી સરખી ચાલે, વાહાલે વચ્ચોરીરે, હો નળ૦
માડયું વલવલવું જોવું, રોવું મુક્યું છોડી, હો નળ૦
વલવલતી વૈદરભા વાટે, ઉચાટે ભરી, હો નળ૦
કારણ સ્વામી શુંય, હુંય પરહરી, હો નળ૦
વાહાલા નવ દીજે છેહ, નેહ વિચારો, હો નળ૦
કેમ વાળ્યો આડો આંક, વાંક શો માહારો, હો નળ૦

વલણ.

શો અપરાધ માહારો સ્વામી, દારૂણ વનમાં મુકી ગયાર ;
અલ્પ ભ્રાંતે હું તજી, અંતર ન ઉપજી દયારે.

કડવું ૩૭ મું—રાગ રામગ્રી.

વૈદરભી વનમાં વલવલે, અંધારી રાત :
ભામની ભય પામે ઘણું, એકલડીરે જાત. વૈદરભી૦
રસનાયે નામજ નળતણું, મુખ જપતીરે જાય ;
શુદ્ધ નથી શરીરની, ભાંજે કંટક પાય. વૈદરભી૦
રોઇ રોઈ રાતી આંખડી, ભરે આંસુ નીર ;
નયણે ધારા બંએ ઝરે, વેહે અંગ રૂધીર. વૈદરભી૦
હીંડતાં તે આખડે, પગમાં વાગે ઠેસ ;
ચાલંતી ઉભી રેહે. ભરાયે કાંટે કેશ. વૈદરભી૦
અંગે ઉઝરડા પડ્યા ઘણા, વેહે શોણિતધાર ;
હો નળ હો નળ બોલતી, બીજો નહી વિચાર. વૈદરભી૦
ઊંડા કોતર ઉતરે, ચઢે ગીરી કરાડ ;
અશુધ્યે ઉધડકે નહી, પાડે વાઘ બરાડ. વૈદરભી૦
વાંકી વાટ ટીંબા ટેકરા, ભયાનક ખોહ ;
રાફ માંહે સાપ ફુંફવે, ઘણું ઘુઘુવે ઘોહ. વૈદરભી૦

શબ્દ પશુ પંખીતણા, ન પડે કાંઈ પ્રીછ;
વરૂ વાઘીઅર બીહાવે અર્ણમાં, ધાયે વળગવા રીંછ. વૈદરભી॰
શૂકર રોઝ ચિકારડા, ચીતરા દે ફાળ;
ફાલુનાદ હોયે ઘણા, બહુ બોલે શીઆળ. વૈદરભી॰
આંબા આંબલી લીમડા, અરીઠા અપાર;
શીમળ સમડી સેગડા, ન સૂઝે પંથ વિચાર. વૈદરભી॰
ખેર ખાખર ને કાચકી, કંટાળા થુએર;
બાવળીયા બહુ બોરડી, સરગુવા સમેર. વૈદરભી॰
આખડી પડતી સુંદરી, ચર્ણ વેલા વીંટાય;
છુટા કેશ કામનીતણા, ઝાંખરે ઝીટાય. વૈદરભી॰
વૃક્ષ અથડાએ અંગસું, મુકે કાંટામાં પાય;
શુદ્ધ નથી રે શરીરની, ભજતી નળરાય. વૈદરભી॰
દિવસ નિશા પ્રીછે નહી, એહેવું ઘાડું અરણ્ય;
દમયંતી ભૂલી ભમી, ત્યાં દિવસ ત્રણ. વૈદરભી॰
અંન ઉદક પામી નહી, નહી બેસવું શયંન;
ત્રણ દિવસ એમ વહી ગયા, ભમયંતાં વંન. વૈદરભી॰

વલણ.

વન ભયાનક ભામ્યની ભમી, દિવસ ત્રણ ગયા વહીરે;
વાટ ઘાટ ને ગામ ઠામ કાંઇ, પ્રેમદા પામી નહીરે.

કડવું ૩૮ મું.—રાગ રામગ્રી.

ભુલી ભમે છે ભામની, નૈષધનાથની નારરે;
હો નળ હો નળ બોલતી, ભીમકરાજ કુમારરે. ભુલી॰
ધોવાયું કાજળ આંસુએ કરી, વેદનાએ વ્યાકુળરે;
અર્ધ ઉઘાડી દેહડી, નાથે ફાડયું છે પટકૂળરે. ભુલી॰
એહેવે દીઠો એક ચીતરો, ધાઇ દમયંતી ઉલટરે;
પૂછે ભાળ નળ ભૂપાળની છે, તારા જેવી કટરે. ભુલી॰
શાર્દૂલ દીઠો વાટમાં, વૈદરભી પૂછે ધરી વાહાલરે;
નૈષધનરેશ વાટે મળ્યા, છે તાહારા જેવી ચાલરે. ભુલી॰
સાવજ થાયે ગાભરા, ભય પામી નાસી જાયરે;
રખે વનદેવી અમને ઝાલતી, પશુઅરિ કંપાયરે. ભુલી॰

પૂછે ઊંચા દ્રુમને તાહારી, ગગને ગઇ ડાળરે;
તરૂવર જો માહારી વતી, કહીં દીસે ભૂપાળરે. ભુલી૦
પર ઉપકારી સદા તમો, વળી શીતળ તાહારી છાંયેરે;
નૈષધનાથ કયહું દીઠડા, જોઉં છૌં વનમાંહેરે. ભુલી૦
તરૂ ઉત્તર આપે નહીં, તેમ તેમ રાણી રોયરે;
પુણ્યશ્લોકે જ્યારે પરહરયાં, શત્રુ થયાં સર્વ કોયરે. ભુલી૦
અજગર પડયો છે વાટમાં, વીકાશી મુખ ભાગરે;
દમયંતીયે જાણ્યું નહી, તેનાં મુખમાં મુકયો પાગરે. ભુલી૦
ચર્ણ ગળ્યો જાનું લગે, વિષ ચઢી ગયું શરીરરે;
પડી ભોમ સાદ નળને કરે, મુખે પાડે રીરરે. ભુલી૦
અજગર આનંદ પામીયો, ભલું જડયું ભક્ષરે;
વૈદર્ભી ઘણું વલવલે, ઉંચા ચઢી ગયાં ચક્ષરે. ભુલી૦
કંઠે બંધાઇ કાચકી, મુખે પડીયો શોકરે;
મર્ણ સમે મુકે નહીં, હ્રદે રસના પુણ્યશ્લોકરે. ભુલી૦
રોતી રાણી સાંભળી, પારધી આવ્યો ધાઇરે;
પગ દીઠો અજગર મુખમાં, તેણે શ્યામાને સાહીરે. ભુલી૦
પારધીયે અજગર મારીયો, કોહોવાડાને ઘાયરે;
જત્ન કરીને મુકાવીયો, નળપત્નીનો પાયરે. ભુલી૦
વૈદર્ભીને વિષ ચહડયું નહી, છે વાસવનું વરદાનરે;
કરતળ વાસ સુધાતણો, દેહી રહી પરમ નિધાનરે. ભુલી૦

વલણ.

દેહી રહી પરમનિધાન, હળાહળ ગયું ઉતરીરે;
કેહે ભટ પ્રેમાનંદ પછે, શું દુઃખ પામી સુંદરીરે.

કડવું ૩૮ મું.—રાગ મારૂ.

વિષધર મારયો વ્યાધે આવી, મહીલા મૃત્યુથકી મુકાવી;
વ્યાધે અજગર લીધો હાથે, ચાલ્યો તેડી દમયંતી સાથે.
પારધી હીંડયો જગ્નને ભુલી, વૈદરભી જાય બીહીતી બીહીતી;
ગયો એક તળાવની તીર, પ્રક્ષાલણ કીધું સર્વ શરીર.
દેખતાં દમયંતી પ્રત્યક્ષ, તે અજગર કીધો ભક્ષ;
મુખનું પાસું રેહેવા દીધું, બાકી શરીરનું ભોજન કીધું.

દમયંતી વિસ્મે હવી, આ તો વારતા દીઠી નવી;
જીવાંતક કહે હો નારી, તમો દીઠી વિદ્યા અમારી.
મનની ખટપટ સઘળી છાંડો, પ્રેમે કટાક્ષ મુજપર માંડો;
હું તો પારધીપતિ છૌં વ્યાધી, પટરાણી કરૂં ભલે લાધી.
કુણ માત તાત કુણ સ્વામી, વન નીસરયાં વૈરાગ પામી;
એકલાં આવ્યાં આણી દશે, કોણ નામ બોલો રળી રસે.
કોણે વચન કહ્યું કવરધું, કાં અંબર અંગે અરધું;
શું નળ નળ મુખે જપો, છો ડાહ્યાં ઘેલામાં ખપો.
જદપી દુઃખ તમને પડિયું, પણ ભાગ્ય મારૂં ઉઘડિયું;
એમ કહિને ગયો સ્પર્શ કરવા, ત્યારે અબળા લાગી ઓસરવા.
ધસ્યો રાહુ ચંદ્રને ચાંપે, તેમ દમયંતી થરથર કાંપે;
મા ભરિશ ઓરેરૂં ડગ, તુજપર તૂટી પડશે ખડગ.
હું તો ભીમકરાયનિ બાળી, અલ્યા હું નહિ ચુકવા વાળી;
હું તો દમયંતિ નળની નારી, પારધિ કહે ભાગ્યદશા મારી.
એવું કહિને પારધિ ધશિયો, અબળાને ક્રોધ મન વશિયો;
મૂરખ કહ્યું માનરે મારૂં, હો જમપુરના વટેસારૂ.
ઊપકાર તારો હું જાણું, તે માટે હું દયા કાંઇ આણું;
બળ મા કર તું મૂજ સાથે, મુરખ મરણ ચડયું છે માથે.
કેમ જાવા દેઉં ભોળી ભામ, મુજ વિરહીતણો વિશ્રામ;
હુમાં શો અવગુણજ દેખો, મને શા માટે ઉવેખો.
મારે મંદિર સ્ત્રી છે તરણ, તે રહેશે તમારે ચરણ;
આપણ બે જીવ જીવશું જડિયાં, કોણ સુકૃતથી સાંપડિયાં.
થનાર હશે તે દેઇશ થાવા, પણ નહિ દેઉં તમને જાવા;
સુખે પારધિ વંશમાં વરતો, હું નળથી નથી કાંઇ નરતો.
લક્ષણવંતિ મને લોભાવો, પૂરી વાસ સદન શોભાવો;
અન્ન વસ્ત્રે નહી દમાવું, લ્યો ગ્રહસ્થાશ્રમનો લાવું.
ભક્ષદુઃખ ન ધરશો ચિત્ત, સત પશુ વેધું છું નિત્ય;
ઊંચું જોઇ કહે ધન્ય વિધાતા, મને દમયંતીનો દાતા.
મારી કર્મદશા છે ચડતી, વૈદરભી પામ્યો રડવડતી;
દેવ નહી પામ્યા ખપ કરતાં, મને વાર ન લાગી વરતાં.

તૃણનો મેર ને મેરનું તરણ, તારી લીલા અશરણશરણ ;
ભોગવિ ન શક્યો નૈષધસ્વામી, નળે ખોઈ નારી મેં પામી.
શું નળ નળ જંપના લાગી, પહોર નિશાયે ગયો ત્યાગી ;
શે લોભે લ્યો નળનું નામ, જેણે દુખિયાં કીધાં આમ.
બોલો આધાર પ્રાણજીવન, ધાયો દેવાને આલિંગન ;
ક્રોધે સતિયે સંભાળ્યું સત્ય, રોઇ સમર્યા કમળાપત્ય.
વીઠલજી ચડજો વારે, હુંતો રહી છું તમ આધારે ;
એ વિપત સમેના શામ, મધુસૂદન રાખો મામ.
આપ્યું પદ ધ્રુવને અવિચળ, ગ્રાહથી મુકાવ્યો મદગળ ;
રાખ્યો પ્રલ્હાદ વસિયા થંભ, રક્ષા કરો ધરો ન વિલંબ.
સત હોયે સદા નિરંતર, અસતથી હોઉં સ્વતંતર;
ન મુક્યા હોયે નળ મનથા, કદષ્ટે ન જોયું હોયે અન્યથા.
આપત્કાળ રહી હોઉં સત્યે, નળ સમરી રહી હોઉં શુભમતે;
પંચ મહાભૂત સાક્ષી ભાણ, ન ચુકી હોઉં નળનું ધ્યાન.
સત બળે દેઉં છો શાપ, ભસ્મ થાજો વ્યાધીનું આપ;
વચન નીસરયું મહિલાનાં મુખથી, અગ્નિ લાગો પગના નખથી.
સ્તવન કીધું બેહુ કર જોડી, જોત જોતાં થયો રાખોડી;
પ્રેમદા પામી પરિતાપ, ઉપકારીને દીધો શાપ.
જદપી વ્રત ન ભાગું, પણ લૈકિક લાંછન લાગું;
લોકને પારધીનો સંદેહ, માટે પાડું હું મારી દેહ.
પ્રાણત્યાગે નથી હું બીહીતી, શું કરૂં સ્વામી પાખે જીવી.
કેશનો પાંગરો ગુંથી ગંઠે, લેઈ ભરાવ્યો ફાંસો કંઠે;
હો વિષ્ણુ એટલું માગતી મરૂં, નળની દાસી થઇ અવતરૂં.
એવે કળજુગે ધાર્યું મંન, કરૂં કૌતક હું ઉત્પન્ન.
મહુથી ઉગારી લીધી, ત્યાં માયા કળાયે કીધી;
દીઠી તાપસ આશ્રમ વાડી, ગઇ દમયંતી ફાંસો કાહાડી.
નગ્ન દિગંબર છે મહંત, ગઇ પાસે હરખ્યું ચંત;
બોલે કળીજુગ નાસા ગ્રહી, અપ્રીત મચ્છ માટે થઇ.
શકે ભીમકસુતા દમયંતી, તજી નાથે હીંડે ભમયંતી;
અલ્પ અપરાધની ભ્રાંતે, કામની તજી છે કાંતે.

ભીમક સુતા આનંદી અપાર, જોગી જગદીશનો અવતાર;
ફરીફરીને પાગે નમે, નળનું પ્રશ્ન કરોજી તમે.
મુની કહે નળને છે ક્ષેમ, પણ ઉતરયો તુજથી પ્રેમ;
નળ-નારી શોધે છે અન્ય, તું કરજે જે ઉપજે મંન.
તવ હરખ્યો પ્રેમદાનો પ્રાણ, મારા પ્રભુને છે કલ્યાણ;
લક્ષ નારી કરો રાજન, પણ માહારે નળનું ધ્યાન.
હરીહર તે જોણી નળ, નારીએ લીધાં જળ ફળ;
પામી વિરામ કીધું શયંન, નિદ્રાવશ થઇ સ્રીજંન.
સ્વપ્નાંતર દીઠા નળરાય, જાગી તો ન્ખ બમણું થાય.

વલણ.

નળની સ્રી નિદ્રામાં, સ્વપ્નવિષે પુણ્યશ્લોકરે;
ચ્યાર ઘડીએ જાગી ચતુરા તો, આશ્રમ વાડી ફોકરે.

કડવું ૪૦ મું.—રાગ મલ્હાર.

ભીમકસુતા જાગી કરીને, ચાહારે દિશાયે જોયરે;
નહીં તાપસ વન બીહામણું; નળની નારી રોયરે.
હું પાપણીને પગલે કરીને, મુનીએ મુકયો ઠામરે;
મેં કોણ કૃત્યરે આચરયાં જે, વીપત પડેછે આમરે.
હીંડે સાદ કરંતી વનમાં, ત્રિભોવનનાયક નરરે;
ગગને રહ્યા હરખે ઘણું, મેં ઉવેખ્યા અમરરે.
લક્ષણવંતે લોક હસાવ્યા, સ્વયંવરના સર્વરે;
આજ રિપુને વહીજાયછે, કૌતકકેરૂં પર્વરે.
એવું જાણી મારા નાથજી, દાસીની લેજો સંભાળરે;
હો વિંહગમ વેવીસાળીયા, મુને મુકી નળ ભુપાળરે.
હો વજ્રાવતી માવડી માહારૂં, ઢાંક ઉઘાડું ગાત્રરે;
હો ભીમક માહારા તાતજી શોધી, મનાવજો જામાત્રરે.
હો નૈષધ દેશના રાજીયા, અણચિંત્યું દો દર્શનરે;
ભૂપરૂપને જાણી ભામણે, હો સલુણા સ્વામીનરે.
વૈદરભી નાથ વિજોગણી, વિરહે વ્યાકુળ શરીરરે;
ચતુરાને વન ચાલતાં, આવ્યું સરિતાતીરરે.

આનંદી અબળા અતિઘણું, ઉતરતા દીઠા લોકરે;
ધાઇને પુછે પ્રેમદા બાઇ, દીઠા કહી પુણ્યશ્લોકરે.

વલણ.

પુણ્યશ્લોક છે એ સાથમાં, પુછે નળની નારરે; •
નદી ઉતરતાં આશ્ચર્ય પામ્યા, પરદેશી વેપારીરે.

કડવું ૪૧ મું. રાગ–મારૂ.

શ્વાસ ભરી પૂછે સતી, વેપારીરે, કયહું દીઠા છે નૈષધપતી, વેપારીરે.
પ્રભુ ગયા છે પરહરી, વેપારીરે; છે તમમાં વાત કહો ખરી, વેપારીરે.
કાંઇ દેખાડો નળ નાથને, વેપારીરે; રડું હજે સઘળા સાથને, વેપારીરે.
સાચું બોલો જળતીર છો, વેપારીરે; તમે વિપત સમેના વીર છો, વેપારીરે.
રૂપે બ્રહ્માએ વાળી હદરે, વેપારીરે; માહારો સ્વામી ઓળખીયે સદરે. વેપારીરે.
છે અદભુત ગોરૂં ગાત્રરે, વેપારીરે; દીઠે અડસેઠ વળે જાત્રરે, વેપારીરે.
ગોરૂં મુખ મુછ વાંકડી, વેપારીરે; મોટી આંખ ચાલ છે ફાંકડી, વેપારીરે.
ચાલ જેની છે લટકતી, વેપારીરે; કાંતિ મણી જેહેવી ચટકતી, વેપારીરે.
કંઠે મોતીનું લેહેરીયું, વેપારીરે; અરધું પટકુળ પેહેરીયું, વેપારીરે.
મુગટે માણેક ચળકતાં, વેપારીરે; કરણે કુંડળ લળકતાં, વેપારીરે.
અધર આંબાની કાતળી, વેપારીરે; વિશાળ હૃદે કટિ પાતળી, વેપારીરે.
બોલ સાકરપેં મીઠડા, વેપારીરે; એહેવા નૈષધનાથ દીઠડા, વેપારીરે.
વણજારા એમ બોચરે, સુણ શ્યામારે; નિર્લજ વનમાં શું ફરે, સુણ શ્યામારે.
કો કેહે કૃત્યા વન વસી, સુણ શ્યામારે; કો કેહે દીસે રાક્ષસી, સુણ શ્યામારે.
કો કેહે મોટી પાપણી, સુણ શ્યામારે; કો કેહે દીસે શાકણી, સુણ શ્યામારે.
કો કેહે હું નૈષધપતી, હો ઘેલીરે; આવ આલિંગન દીજે સતી, હો ઘેલીરે.
વાંકી દૃષ્ટે જેયે ઘણા, હો ઘેલીરે; દુઃખ પામ્યામાં નહીં મણા, હો ઘેલીરે.
રોતી નાવ બેઠી સુંદરી, સુણ રાયરે; લોકમાંહે મળી ઉતરી, ધર્મરાયરે.
વેપારી ત્યાં વાસો રહ્યા, સુણ રાયરે; બે પોહોર નિશાના ગયા, ધર્મરાયરે.
નયણે આંસુડાં ગળે, સુણ રાયરે; દમયંતી બેઠી ઝાડ તળે, ધર્મરાયરે.
ગજજૂથજળ પીવાં આવ્યાં, સુણ રાયરે; સિંહ થઇ કળીયે બીહાવીઆં, ધર્મરાયરે.
ભડકી મેગળમંડળી, સુણ રાયરે; વેપારી મારયા મગદળી, ધર્મરાયરે.
જે સતીને કુત્સિત વાક્ય બોલીયા, સુણ રાયરે; તે પાપી ગજે રગદોળીયા, ધર્મરાયરે.

અધિષ્ઠાતા વેપારીતણો, સુણ રાયરે; તેહથો જીવતો સાથ આપણો, ધર્મરાયરે.
ભાઇઓ કુતોહળ મોટું હવું, સુણ રાયરે; મુને ઘટેછે વન બીજે જવું, ધર્મરાયરે.
એહવે કળીજુગ પાપી આવીયો, સુણ રાયરે; વેષ તે જોશીનો લાવીયો, ધર્મરાયરે.
તિથિ પત્ર વાંચીને એમ કેહે, સુણ રાયરે; એતો વેપારી કો જીવતો ન રેહે, ધર્મરાયરે.

વલણ.

નહી રેહે કો જીવતા, ઉત્પાત દારૂણ હોયરે;
એ કૃત્યા આવી કાલની, તેણીએ ખાધાં સર્વ કોયરે.

કડવું ૪૨ મું–રાગ મેવાડો.

દેખાડી દીધી હો, કળિયે સુંદરી;
ધાયા વેપારી હો, લાવ્યા બંધન કરી.
સર્વે ઠરાવી હો, અબળા શાકણી;
નળને સમરે હો, મધૂર ભાષણી.
બોલ્યો અધિકારી હો, મારો સરવે મળી;
પડયા ત્રુટી હો, અબળાને નાખી દળી.
ગડદા ને પાટુ હો, પાહાણ ને લાકડી;
એણીપેર મારી હો, બાળા બે ઘડી.
રહ્યું બોલાતું હો, કંઠે કાંટા પડે;
બંધન ત્રુટું હો, નાહાસતી આખડે.
હું વર્ધૂ દેખી હો, પૂર્વેજ લાજીયા;
મુને રાખો હો, નૈષધ રાજીયા.
ત્રાસે નાહાસે હો, પાછું ફરી જુએ;
રાજ મારગે હો, દમયંતી રૂએ.
અંગે ઢીમાં હો, રૂધિરધારા ઝરે;
બહુ સળ ઉઠયા હો, અવિલોકન કરે.
ઉષ્ણજ રેણુ હો, ચરણે દાઝેરે;
કળી પુઠે પડીયો હો, દેવા દુઃખ કાજેરે.
નગ્ર એક આવ્યું હો, અબળા ઓહોલાસીરે;
રાજ કરે છે હો, ભાનુમતી માસીરે.
પુરમાં પેઠી હો, આપત અવસ્તારે;
ઘેલી જાણી હો, લોક સહુ હસતારે.

બાળક પૂંઠે હો, તાળી પાડેરે;
શે ઢાંકે કાયા હો, રેણુ ઉરાડેરે.
વૈદરભી વીહીલી હો, શેરી ચહુટે ફરેરે;
નાંખે કાંકરા હો, કર આડો ધરેરે.
છજે બેઠી હો, માસી ભાનુમતીરે;
મોકલી દાસી હો, તેડાવી સતીરે.

વલણ.

સતી તેડાવી રાણીયે, જૈ અબળા ઉભી રહી રે;
ભાણેજે માસી ઓળખી પણ, માસીયે ભાણેજ ઓળખી નહીરે.

કડવું ૪૩ મું.—રાગ ગોડી.

દમયંતી મંદીરમાં પળે, અવાસ ન આવે આંખડી તળે;
ભાનુમતી જોઈ વિસ્મે હવી, કેહે પ્રેમદા કોણે પરભવી.
પ્રભુતા તાહારા તનમાં રમે, ભાગ્યવાન દીસે કાં વન ભમે;
છો રુદ્રાણી બ્રહ્માણી કે વૈષ્ણવી, કોણ કારણ રૂપ ધરયું માનવી.
લોકિક કષ્ટ વેઠો છો માત, કોહો મન મુકી જથારથ વાત;
બાઇ હું માનવી સર્વથા, કર્મજોગે ભોગવવી વ્યથા.
નરનારીયે તીર્થ જાત્રા માંડી, અંતરિયાળ પ્રભુ ગયા છાંડી;
ન જાણીયે શું દુઃખ મનમાં ધરી, નિશાયે નાથ ગયો પરહરી.
કર્મકથા એ માતા માહારી, માસી કેહે સાંભળ નારી;
કહીંએક તું દીઠી છે ખરી, જાણે ભગિનીની દીકરી.
પણ તેને નોહે અવસ્થા એહેવી, રૂપે છે તું દમયંતી જેહેવી;
સુખે રેહે સદનમાં સતી, તું માહારે જેવી ઇંદુમતી.
સુબાહુ માહારો સુત જેહ, બેહેન કહીને રાખશે તેહ;
કેહે દમયંતી રાખી મામ, નહીં કરૂં હું નીચું કામ.
દાઢી એક વિપ્રને આપું અંન, હવિષ્યાન્ન કરૂં ભોજંન;
એહેવું સાંભળી હરખ્યાં રાણી, રાખી પ્રેમદા ઉલટ આણી.
સતી નામ ધરાવી રહી, દમયંતી ઓળખાઇ નહીં;
રાતદિન કરે નળનું ધ્યાન, વિદેશી વિપ્રને આપે આમાન.
તેડાવે ટેહેલીઓ વાટે જતો, જાણે નળ સ્વામી થાય છતો;
હવિષ્યાન્ન જમે ને અવની સૂએ, દેહ દમન કરી દિન ખૂએ.

સાંભરે સુખ ત્યારે તન તપે, રાત દિવસ નળને જપે;
એમ ઘણા દિવસ ગયા વહી, કળીને મન ચંતા થઇ.
નળથી મંન ચળે નહી સતી, તો કેમ વરાય માહારીવતી;
જો દ્વૈષ આણે નળ સાથે, તો દમયંતી આવે હાથે.
કાંઇ વળી વિપત પાડું, એહેને માસી સાથે વહરાડું;
માસીની કુંઅરી ઇંદુમતી, એક દિવસે નાહાતી હતી.
દમયંતી પાસે તે સમે, સંગ ઇંદુમતીને ગમે;
મોતીનો હાર કંઠેથી કાહાડયો, ભીંતને ટોડલે વળગાડયો.
ટોડલામાં પેઠો પાપી કળી, મુક્તાફળની માળા ગળી;
ઇંદુમતીયે માડયો સણગાર, જુએ તો નવ દેખે હાર.
અહરોપહરો તે ખોળ્યો ઘણું, વિચારયું એ કૃત્ય દાસીતણું;
પુછયું તેડીને એકાંત, બાઈ તુજપર આવે છે ભ્રાંત.
લાવ વેહેલી કાંહાં મુકી માળા, દમયંતીને લાગી જ્વાળા;
બાઈ બેહેન મા ચહડાવો આળ, પૃથ્વી જાશે રસાતાળ.
જોઇ બોલવું વદને વાક, સ્વામીદ્રોહી પડે કુંભીપાક;

વલણ.

કુંભીપાક પડશે સર્વથા, સાચું ન બોલે જેહરે;
ઘેર રાખી, રંક જાણી, હવે કાં આપો છેહરે.

કડવું ૪૪ મું.—રાગ પરજીઓ.

ઇંદુમતી કેહે બાઇ સાંભળ, લોકને કાં સંભળાવો;
કેહે વૈદરભી વણુ-ચોરીયે, શામાટે અકળાવો.
હાથમાંહેથી હાર લઇને, ના કેહે કેમ ચાલે;
તસ્કર કરીને તો બાંધે જો, વસ્તુ હાથે ઝાલે.
મિથ્યા હું કેહેતી નથી, કોણ માળા લે તુજ પાખે;
એહેવી ચોરટી હું હઉં તો, રાજમાતા કેમ રાખે.
માતા મારીએ માન દીધું, સતી સરખી જાણી;
અસાધવી મુને કેમ ઓળખી, શુ લેતાં મહચો છે પાણી.
અમે પરીક્ષા તારી કરી જો, ભરતારે પરહરી;
બાઇ હું મેહેણાં જોગ થઇ, તમારા ઘરની પેટભરી.

ચોરી કરવી આંખ ભરવી, એ તે ક્યાંનો ન્યાય;
એહેવે રાજમાતા પધારયાં, રોઈ અંને કન્યાય.
આપ આપણું દુઃખ કેહે માતાને, નયણે ઢાળી આંસું;
એક કેહે માહારો હાર લીધો, એક કેહે ચોરી ફાંસુ.
ચતુરશિરોમણી રાજમાતા, અંતરમાં વિમાસે;
માળા ગઇ તે મોટું અચરજ, સતીને કેમ કેહેવાસે.
તું તો દેવી જેવી દીસે છે, નારાયણની દાસ;
આપો હાર ક્લેશ નિવરતે, જો કીધું હોએ હાસ.
સરખે સરખાંમાં હોય કૌતક, આપો હાર મોતીતણો;
રાજકુંઅર રીસાળ ઘણું છે, જાણે થશે કલેશ ઘણો.
માળા હોયે આપણા ઘરની, તો ફરી શોધ નવ કીજે;
છે શ્વશુર પક્ષની સરવે જાણે, તેહેને શો ઉત્તર દીજે.
હૃદે ફાટતે કેહે દમયંતી, અપવાદ દીધો એહેવો;
હાં હાં બાઇજી હાર તમારો, લીધો છે મેં દેવો.
ન ઘટે રાજમાતાજી તમને, દુઃખ દેવું ઘેર રાખી;
અમો ન હોઉં ચોરી કરનારાં, છૌં જશના અભીલાખી.
ઇંદુમતી કેહે આપે છુટશો, શો શોહોર કરવો ઠાલો;
માળા માહારી કરમાં મુકો, જો જશ હોયે વાહાલો.
સેવક સખીયો એમ કેહે છે, એણીએ માળા લીધી;
મારો બાંધો તાણો પછાડો, અબળા આકળી કીધી.

વલણ.

કીધી એ નિશ્ચે ચોરટી, રાજમાતાએ જણાવી રીશરે;
દમયંતી દુખ પામી ઘણું, પછે સમરયા શ્રી જુગદીશરે.

કડવું ૪૫ મું.—રાગ મારૂ.

હો હરિ સત્યતણા સંઘાતી, હરિ હું કહાંયે નથી સમાતી;
હરિ માહારે કોણ જન્મનાં કરતુ, પ્રભુ ચોરીથકી શું નરતું.
હરિ હું શામાટે દુઃખ પામું, પ્રભુ જુઓ હું રાંકડી સાહામું;
હરિ તમે આહથી ગજ મુકાવ્યો, તો હું ઉપર શો રોષ આવ્યો.
હરિ હું નથી દુઃખની ધીર, તમો છો નિબળા અમેના વીર.
હરિ તમે મન અપરાધ ન લાવો, હરિ તમે અનાથબંધુ કાહાવો;

હરિ હું હરખે હણાઈ, હરિ હું ચોરટીમાં ગણાઈ;
હરિ હું કેહેની ને કોણુતણી, હરિ જુઓ હું રાંકડી ભણી.
હરિ હું તારી સેવા ચૂકી, તો નળે વનમાં મૂકી;
હરિ મેં વિપ્ર ન પૂજ્યા હાથે, તેથી શું તરછોડી નાથે.
હરિ મેં શિવ ન પૂજ્યા જળે, તો શું રોતી મૂકી નળે;
હરિ દોહેલે ઉદર ભરવું, હરિ મુજને ઘટે છે મરવું;
હરિ હું ભરતારે છાંડી, હવે દુઃખ કહું કેને માડી.
હરિ મેં કોણ પાતક કીધાં, હરિ મેં સાધુને મેહેણાં દીધાં;
હરિ મેં રાખ્યું હોયે સત્ય, જો વાહાલા હોએ નળપત્ય.
મારા કોટિક છે અવગૂણ, પણ તમો તો છોરે નીપૂણ;
અપરાધ સરવ વિસારી, ચઢો વીઠલા વ્હારે મારી.
જો નહિ આવો જગદીશ, તો પ્રાણ મારા હું તજીશ;
એવું કહિને આંખે ભર્યું જળ, અમો અબળા તણું શું બળ.
એહેવું મનમાં ધરીયું ધ્યાન, સતીની વારે ચઢ્યા ભગવાન,
અંતરજામીએ બુધ દીધી, સતીયે આંખ રાતડી કીધી.
કેહે માસીને કરી ક્રોધ, ફરી કરો હારની શોધ;
સાખી સૂરજ વિષ્ણું ને વાય, જો મેં કીધો હોય અન્યાય.
બાઇ હાર તમારો જડજો, લેનારો ફાટી પડજો;
એહેવું કેહેતામાં કળીજુગ નાઠો, ત્યારે તડક દોડલો ફાટો.
માંહે થકો પડયો નીસરી હાર, સતીને ત્રુઠા વિશ્વાધાર;
અંત્રિક્ષથી આકસમાત, વરસ્યો હારતણો વરસાત.
એક એકપેં અદકાં મોતી, રાજમાતા ટગટગ જોતી;
પછે દમયંતીને પાગે, રાજમાતા ફરી ફરી લાગે.
બાઇ તું છે મોટી સાધ, માહારો ક્ષમા કરો અપરાધ;
ઇંદુમતી થઈ ઓશીયાળી, મુખડું ન દેખાડે વાળી.

વલણ.

વાળી મુખ દેખાડે નહી, સત સતીનું રહ્યું રે;
બૃહદશ્વ કેહે યુધિષ્ઠિરને, વૈદર્ભ દેશમાં શું થયું રે.

કડવું ૪૬ મું.—રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વજી કેહે કથારે, સુણો ધર્મ ભૂપાળ;
સુદેવ સાંચરયોરે, લેઇને તે બંને બાળ.
માધવી કેશનીરે, સખી દમયંતીની જેહ;
શોભે સાહેલડીરે, જેમ પ્રાણવોહોણી દેહ.
કુંદનપુર આવીયાંરે, ઋષી, સખી ને સૂત;
દેખીને દોહેલાંરે, ભીમકે જાણ્યું થયું અકૃત.
છોરૂ છેહ પામીયાંરે, રાયે હૃદયાસું લીધાં;
માબાપે મુકીયાંરે, દીસે દામણાં બીધાં.
સુદેવ શોકે ભરયોરે, દુઃખે દાધી દાસીની જોડી;
મીટ મીટ મળીરે, મોટે સ્વર રુદન મૂક્યાં છોડી.
જાતાં જામાત્રનેરે, જાણ્યું જોગી થઇને જાવું;
સજન સાંભરયુંરે, માંડયું નળના ગુણનું ગાવું.
પુછે વજ્રાવતીરે, બોલે સુત સાહેલી;
દીકરી કાંહાં ગઇરે, બે બાલકડાંને મેહેલી.
નાયનૈષધતણોરે, ગયો માયા ઊતારી;
સુદેવે વારતારે, ભૂપને કહી વિસ્તારી.
વિલપે વિદર્ભપતિરે, નિશ્વાસે સાગર સૂકે;
ભીમકની ભામનીરે, બાળક હૃદેથી નવ મૂકે.
કુટુંબ ટોળે મળીરે, ભામ્ય સ્વયંવરની નીરખે;
દમયંતીયે આંહાં નળ વરયોરે, હીંડયાનાં પગલાં પરખે.
રાણી કેહે રાયજીરે, ફરી શોધ પૂન્યની કીજે;
જમાઈજી નવ જડેરે, તો આપણ જોગવટો લીજે.
શોધી કહાડો સર્વથારે, જો મ્હારૂં જીવતું જાણો;
દીકરી મળ્યા વિનારે, મુખે નવ મુંકું જળ દાણો.
ભીમકે મોકલ્યારે, સેવક સહસ્ર એક;
ખપ કરી ખોળજોરે, ક્ષિતિકેરો છેક.
ઊડતી વારતારે, ભીમકે સાંભળી કાન;
દમયંતી એકલીરે, નળે રોતી મૂકી રાન.
વણજારે કહયુંરે, અમે દીઠી સરિતાને તીર;
રૂપ ઘણું હતુંરે, જાણ્યું શક્તિનું શરીર.

કેસ છુટા હતારે, વસ્ત્ર તે અડધુ અંગ ભણુ;
વાત ખરી મળીરે, વદતી હતી નળ નળ વાણ્ય.
માતા વિલાપે ભણ્યુંરે, દુઃખે દાધું અંતઃકર્ણ,
મેળાવો કયાં હશેરે, દીકરી રવડી પામશે મર્ણ.
વજાવતી માતને રે, નીર આવે નેણુ અષાડ;
પુત્રીને શોધવા રે, સુદેવને ચહડાવ્યો પાડ.

વલણ.

પાડ ચહડાવ્યો સુદેવને, કેહે રાણી રાયરે;
ગુરૂજી તમ વિના અર્થ ન સરે, એમ કહી લાગ્યા પાયરે.

કડવું ૪૭ મું.—રાગ રામગ્રી.

બ્રાહ્મણ ચાલ્યો અનુચરવેશજી, અટણ કરતો દેશદેશજી;
કળા પાડી વરતું ગાત્રજી, જીરણ વસ્ત્ર ગ્રહ્યું તુંબીપાત્રજી.

ઢાળ.

પાત્ર કરમાં રહિત જોખમ, જ્યેષ્ટિકા જીર્ણ વસંન;
દુઃખી દરિદ્રી સરખો દેખીયે, જદ્યપિ છે સ્વપંન.
નિરખે ઓવારા નવાણુના, જાંહાં નીરભરતી નાર;
જોયાં જુથ જુવતીતણાં, પણ ન જડી ભીમકકુમાર.
તીરથ જાત્રા જગ્ન જાગ્રણ, જાંહાં સ્ત્રીઓનો સંવાય;
અજાણ્યો થઇ જુએ બ્રાહ્મણ, શીશ ધુણીને જાય.
પગે અટણ રસનાએ રટણ, મુખે દમયંતીનું નામ;
એમ કરતાં સુદેવ આવ્યો, રાજમાતાને ગામ.
વિપ્ર પુરમાં આવીયો, વધામણી પામ્યો તર્ત;
સાંભળ્યું જે રાજમાતા, ઊજવે છે વર્ત;
પૂર્ણાહુતિવેળા હુતી, જોવા મળ્યાં બહુ જંન;
દાસી સાથે દમયંતી કરે, પંથીનું દરશંન.
અપૂર્વ મનીશનું કરે દરશન, નીરખે નરની કાય;
વિચાર એહેનો વૈદર્ભીને, આવી મળે નળરાય.
વેદ અધ્યયન કરે વાડવ, અભિષેક આશીર્વાદ;
કિંકરી બહુ ગીત ગાયે, હોય ભેરીનાદ.

દીક્ષા લેઇ સુબાહુ, બેઠો તેજસ્વી જન;
હુતદ્રવ્ય હોમાયે વિવિધ પેરે, પુત્ર ગયોરે ગર્ગને.
દાન આપે ગાય સ્વચ્છી, રાય ભરયો અહમેવ;
જગ્નકેરા કુંડમાં આગળ, આવી રહયો સુદેવ.
દેહ દુર્બળ રેણુએ ભરયો, જ્યેષ્ટિકાએ તુંબી ભરાવ્યું;
સભા સરવ ખડખડ હસી, આ રત્ન કાંહાંથી આવ્યું.
જગ્ન મંડપ જોયો નહીં, નહીં જોયો દીક્ષિત નરેશ;
ઘેલા જસો આવ્યો ધસ્યો, સરવને મારે ઠેસ.
લોક કેહે હો ઘેલીયા, ટેહેલીયા અંતરનો અંધ;
ભિક્ષુક ભ્રષ્ટ વિકળ દુષ્ટ, શો સ્ત્રી સાથે સંબંધ.
કહ્યું કાનું નવ સાભળે, છે કલેવરમા કષ્ટ;
એહવે સુદેવને દમયંતીની, મળી દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ.
નિમેશ થાતી રહી નયણે, વિચારમા પડયા બેહ;
માહારે પીહેરથી પધારીયા, સુદેવ સાચો એહ.
વિપ્ર કો વિદર્ભનો એ, નાહાનપણુ મધ્ય નેહ;
માંહોમાંહે જોયાં કરે, સરવને થયો સંદેહ.
ગુરૂએ ગોરી ઓળખી, જડયું અબળાનું એંધાણ;
ભામનીના ભાગ ઉપર, વિધિયે નિરમ્યો ભાણ.
અગોપ રાખતી માસી મંદિર, કેશરી લટ;
ખસી વેણી સૂરજ ઝલકયો, હૃદે ભરાયું ઉલટ.
સમીપ આવ્યાં સાહામસાહામાં, નેત્ર જળ જેમ નેવ;
સાથે બન્યો બોલીયાં, હો દમયંતી સુદેવ.

વલણ.

સુદેવ દમયંતી મળ્યાં, ધરણી ઢળ્યાં મોરછા હવીરે.
સભા સર્વ વિસ્મે થઇ, આતો વારતા દીસે નવીરે.

કડવું ૪૮ મું.—રાગ વેરાડી.

મોરછાથી મહીલા જાગી, પુછયું ગોરને પાગે લાગી;
શકે છો ધરના મુની, હા દીકરી કાં તું સુની.
દુરબળ કોણ કારણે, દાસી માસીને બારણે;
ઓળખી નહીં તુને માડી, મેં દેહીની કળા પાડી.

શું માસીયે દુઃખ દીધું, નાજી વાછળ કીધું;
નાથજીએ તને કાં મૂકી, હું નેટ કાંઇએક ચુકી
નથી આઇ તું સુકમાળાળી, નહીં તજે અન્યા ટળી;
માતા પિતા જે તાહારાં, રોતાં હશે તે ચોધારાં.
પીહેરથી આવ્યો સતી, શું પ્રગટ્યા નૈષધપતી;
હા નળની થઈ છે શોધ, મુજને દોછો પ્રતિબોધ.
હા નિશ્ચે નળ પ્રગટ, છે વાણીમાંહે કપટ;
છોરૂને છેહ કાં આપાં, છતે બાપે થયાં નબાપાં.
રાજમાતાજી એમ પુછે, ઋષિ તાહારે એહેને શું છે;
એ કોણ કોહોને જોણુંજી, એ તો તમારી ભાણેજી.
કેઇ ભાણેજી એ મહારી, દમયંતી નળની નારી;
એ વાત તે કેમ નીપજી, ભરતારે એહેને કાં તજી.
દ્યુત રમીને નૈષધ હારયા, તે માટે વંન પધારયા;
શું જાણીયે શા કાજે, ત્યાજ કરી મહારાજે.
તું દમયંતી દીકરી, હા થઈ રહી કિંકરી;
સુણી માસી ધરણી ઢળી, સભા થઇ વ્યાકુળી.
સુદેવ કહેછે નાટ, એમ ભુલાં તે શ્યામાટ;
જે પોતાનું પેટ, તેને કેમ વિસરીયે નેટ.
હું વરાંસીરે બાપ, એમ માસી કરે વીલાપ;
ત્યાં થઇ રહ્યો હાહાકાર, સુદેવ કેહે સૌને ધિક્કાર.
ઓળખી નહીં શું સુરતી, ઓશિયાળી થઇ ઇંદુમતી.

વલણ.

સુદેવ કેહે ધિક્કાર રે, ઓળખી નહીં સુંદરી સતીરે;
રાજકુંઅર લાજ્યો ઘણું, રૂએ અતીસે ઇંદુમતીરે.

કડવું ૪૯ મું.–રાગ ગોડી.

કામા કુસુમરૂપે કિંકરીને, દેખિ દાધો સુદેવ;
આંજણાં થઇને ઇહાં રહ્યાં, થઇ દાસી કીધી સેવ.
અન્યોઅન્યે વાત પુછી ને, રૂદયે પામ્યાં શોક;
રાજમાતા સુબાહુને, સુદેવે દીધો દોષ.

માસી મૂર્છા પામિયાં રે, હવે હાહાકાર;
દમયંતી પરહાસત્વ ભોગવ્યું, પ્રીછયો નહિ ભરિથાર.
રાજમાતા લજ્જા પામ્યાંરે, આવ્યાં દમયંતી પાસ;
દીકરી દુઃખે દાહાડા નિરગમ્યારે, વરસ્યા થઇને દાસ.
અધર્મે આળ ચહડાવીયુંરે, ઓછું આપ્યું અન્ન;
ભોજન પેટ ભરી નવ પામીયાંરે, વસતું સેવ્યું વંન.
છબીલી તું મુજને છાનું કેહેત, તો નિશ્ચે ન પ્રગટત નેટ,
પરાધીન પિંડ પોખીયોરે, પરવશ ભરીયું પેટ.
રત્ન માહારી દીકરીરે, મેં ગણી ઠીકરી સમાન;
વૈદરભી વિપત વેઠી ઘણીરે, ખોયું વપુનું વાન.
દાસપણે રહી બાપડીરે, તેણે દુઃખે હું બાળી;
દુર્બળ દારિદ્ર જણાવીયુંરે, નહીં વાલની વાળી.
સુવાને કાજે સાથરોરે, વસ્ત્ર પેહેરવાને જાડું;
શીતળ નીરે નાહી દીકરી ને, નહીં નેહેરી ને નાડું.
દાધું કલેવર માહારૂંરે, ચીરી કોયલા કાહાડું;
ફુલફુલી માહારી દીકરીરે, અંન જમી દાધું ટાહાડું.
હવે જીવીને શું કરૂંરે, વિખ ખાઇને પોહોડું;
થઈ ગોઝારી બેન આગળરે, શું દેખાડીશ મોહોડું.
ઇંદુમતી મુખ સંતાડતીરે, હું થઇ છેક છછોરી;
હું ભુંડી ભવોભવ વારતારે, ચહડાવી હારની ચોરી.
લજ્જા સાગરમાં બુડી ગયોરે, મસીઆઇ જે સુબાહુ;
સુતા સૂરજને આવી ગ્રસ્યોરે, અપરાધ રૂપીઓ રાહુ.
એમ ઓશિયાળાં સર્વ થયાંરે, બોલી દમયંતી વાણ;
માસી તમથેર સુખ પામી ઘણુંરે, સાખી સારંગપાણ.
દોહેલા દાહાડા ઉતરયારે, રહી માહારી લાજ;
પુત્રી સરખી હું ગણીરે, ન દીધું નીચું કાજ.
માસી ભાણેજ બન્યો મળ્યાંરે, ઓળખ્યાનાં આલિંગન;
શત સહસ્ર સ્વાગત માંડી પછેરે, માન્યો ઘણું મુનિજંન.
વસ્ત્ર વાહન આપીયાંરે, વિનવીયો વિપ્રરાય;
ઘણુંએક દમયંતીને આપ્યુંરે, માસી લાગી પાય.

[illegible] સાથે મોકલ્યોરે, વળાવ્યાં કુંદનપુર;
[illegible] શોભાએ જાયે સુંદરીરે, પંથ ઘણો છે દૂર.
ભાનુમતી બેટી ઘણુંરે, દીકરી માહારી સાધ;
તું આં છત્રપતીની અંગનારે, માહારો ક્ષમા કરો અપરાધ.
પગે લાગી માગી આગન્યારે, બેસી બેડી સુખપાળ.
બેહેનમાસી જીતાં માગીઉંરે, વૈદર્ભી રાખે વાહાલ.

વલણ.

વાહાલ રાખે વેદરભી, ક્ષેમે મળજો ને વધણીરે;
થોડે કાળે પોહોતી પ્રેમદા, પીહેર ગઇ વધામણીરે.

કડવું ૫૦ મું.—રાગ મેવાડો.

હરખ ભર્યો સુદેવ-વાણી ભણી, હો દમયંતી,
એ આવી નગરી ભીમકતણી, હો દમયંતી.
કોહો તો લેઇ જાઊં વધામણી, હો દમયંતી;
પીહેરપુરી જુએ નળની વિજોગણી, હો દમયંતી.
એ દીસે ગઢકેરા કાંગરા, હો દમયંતી;
એ હસ્તીસાંકળ લાંગરયા, હો દમયંતી.
એ પેલાં ઘર વાડી ઝાડુઆં, હો મૂનીજી;
શું કરતાં હશે માહારાં બાહુઆં, હો ગુરૂજી.
કેમ જીવી હસે બે સાહેલડી, હો મૂનીજી;
મુને દેખીને માતા થાશે ઘેલડી, હો ગુરૂજી.
એ જાય સ્રીનાં જોડલાં, હો મૂનીજી;
એ હણહણે બાપજીકેરાં ઘોડલાં, હો ગુરૂજી.
એ દીસે સ્થળ સ્વયંવરતણું, હો મૂનીજી;
આંહાં હારયું દેવે દેવતાપણું, હો ગુરૂજી.
મૂને ન વિસરે અવસ્થા રાનની, હો મૂનીજી;
ક્યારે દેખું જાત જજમાનની, હો ગુરૂજી.
પ્રાણવિના પીહેરિયું અસે, હો મૂનીજી;
નળ વિના ઉજડ કો નવ વસે. હો ગુરૂજી.
ઉલ્લાસ ભર્યો સુદેવ પુરમાં સાંચરયો, સુણ રાયજી;
વધામણી વધામણી એમ ઓચરયો, સુણ રાયજી.

સભા સર્વ વિસ્મે હવી, સુણ રાયજી;
જાણે પ્રગટ્યો નૈષધરવી, સુણ રાયજી.
હરખે ભીમક પૂછે ફરી ફરી, હો મુનીજી;
આ આવે રાય તમારી દીકરી. કહે મુનીજી;
આવ્યો ભીમક કુંઅરી ભણી, કાંહાં દમયંતી;
વજાવતી જાતી હરખે ઘણી, કાંહાં દમયંતી.
ધાયા ભાઇ ને ભોજાઈ લજ્જા વીસરી, કાંહાં દમયંતી;
હરખે ભરયાં ઝાંઝર પડે નીસરી, કાંહાં દમયંતી.
ઘેલી સરખી સાહેલી મળવા ધસી, કાંહાં દમયંતી;
શીશ ઉઘાડાં પાલવીઆ જાય ખસી, કાંહાં દમયંતી.
વાયુ ભરયા કેશ શોભે મોકળા, કાંહાં દમયંતી;
અંબર છૂટે ત્રૂટે કટિમેખળા, કાંહાં દમયંતી.
આવીરે પીહેર પ્રજા સોહામણી, હો દમયંતી;
દીઠીરે દીકરી દુઃખે દામણી, હો દમયંતી.
ભુજ ભરી મહિયેરીયાંને મળે, હો દમયંતી;
જૂએ માવડી ભુજ મુકી ગળે, હો દમયંતી.
મ્હારી માવડી આવડી, શે દુબળી, હો દમયંતી;
શું પુછે માત પ્રીત પીઉની ટળી. કેહે દમયંતી.
આંસુ ફેડી તેડી મંદિરમાં ગયાં, સુણ રાયજી;
દાસી વેષનાં વસ્ત્ર મુકાવીયાં, સુણ રાયજી,

વલણ.

મુકાવ્યો વેષ માત તાતે, બાળક મુક્યાં ખોળેરે;
બે વરષે બાળકાં તે, માતાને મળીયાં ટોળેરે.

કડવું ૫૧ મું-રાગ આસાવરી.

વૈશંપાયન વાણી વદે, સુણ જનમેજય ભૂપાળરે;
બ્રહદશ્વ કેહે યુધિષ્ઠિરને; મળ્યાં બન્યો બાળરે.
સાથ ભ્રાત ને ભોજાઇ મળ્યાં, માત ને વળી તાતરે;
દમયંતીને નાથવિજોગે, અંતર માંહે અશાતરે.
કુટુંબ સરવે પૂછે પ્રેમે, શી શી વારતા વીતીરે;
ઘટે તેહેવા સમાચાર સતીયે, કહ્યા યથ ઇતીરે.

કુળે શોધ નળની મંડાવી, ભીમકે મોકલ્યા દાસરે;
પ્રભુ ખાખે દમયંતી, પાળવા લાગી સંન્યાસરે.
અલવણ અંન અશન કરવું, અવનીપર શયંનરે;
આભૂષણ રહિત અંગ અબળાનું, કાજળ વીના નયંનરે.
નીમ રાખ્યો નાનાવિધનો, ઉગ્ર આખડી પાળેરે;
પતિવ્રતા તો પિયુને ભજે ને, અન્ય પુરૂષ નવ ભાળેરે.
નામ નળનું, ધ્યાન નળનું, સખીસું નળની વાતરે;
દુઃખે જાયે દિવસ ને રેયણી, નયણે વરસે બરસાતરે.
પરદેશી પંચ વિપ્રને, નિત્ય આપે આમાન રે;
વૈદરભી જાણે બાડવ વેષે, આવિ મળે રાજાન રે.
એવે આવી રૂતુ વરષાની, વૈદરભી વિરહ વધારણ રે;
ગાજે મેહ ઉઘડકે દેહ, સખિ આપે હૃદયાધારણ રે.
વિનતા હીંડે વાડી માંહે, દ્રુમ લતાને તળે રે;
સુગંધ સંઘાતે બિંદુ શીતળ, ગોરી ઊપર ગળે રે.
કોકીલા બપૈયા બોલે, તે શબ્દ ભેદે અંગ રે;
વિરહિણી તે વીજળી જાણે, ભેદે રૂદયા સંગ રે.
વર્ષાકાળે વિજોગ પીડે, માનનિને મન બાલો રે;
વૈદર્ભિને વરષાકાળ વીત્યો, આવ્યો રૂતુ શિયાળો રે.
આકાશ અંગિયા અંબુજ ઉઘડયાં, નિર્મળ ઇંદુ શરદેરે;
પતિવિજોગ પિડેછે પાપી, સતિ રહેછે સત્ય બરદે રે.
દુખે દિવસ નાંખે દમયંતી, એક વરસ ગયું વહી રે;
ત્રણ સંવત્સરની અવધ વીતી, નાથ આવ્યો નહીં રે.
સુદેવને તેડી સ્તુતી કીધી, આંસુ નયણે ઢાળી રે;
નૈષધનાથને કોણ મેળવે, હો ગુરુજી તમ ટાળી રે.
જન્મના તમો છો હેતસ્વી, કારજ મનથી કરવું રે;
ન ઘટે કન્યાની વાટ જોવી, શોધવા નીસરવું રે.
શીરજ આપી નૈષધનારને, વેશ નાનાવિધ ધરતો રે;
દમયંતીએ શીખવ્યો હીંડે, ટેહેલ સઘળે કરતો રે.
દેશ ઓરા ફરે મુનીવર, સેવક સેવા કરે રે;
જાહાં ગામ આવે તાંહાં કળા પાડી, વેશ ટેહેલીઆનો ધરેરે.

કહોડ માસ ગયો અટણ કરવા, આવ્યો અયોધ્યા માંહેરે;
સભા માંહે ટહેલ નાખી, જાંહાં બેઠો ઋતુપર્ણ રાયરે.
અલભ્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઇ, પરિત્યાગ તેહનો કીધોરે;
ધર્મધોરિંધર ધિક્ક તુજને, ફરી તપાસ ન લીધોરે.
રંક રત્નનું જત્ન ન થાયે, કાચ નીવડી નેટરે;
વિલપે છે વસ્તુ વોહોરતીઆ વીનાં, કાં ભરે પરઘેર પેટરે.
કુળ લજાવ્યું કરમા માણસે, કીરતી કીધી ઝાંખીરે;
ગ્યાની પુરૂષ વિચારી જોજો, ટહેલ સુદેવે નાંખીરે.
સભા સહુ વિસ્મે થઇ કાંઇ, ટેહેલ છે મરમાળીરે;
ગેહલીયો ટહલીયો કરીને કાહાડયો, કોઇ ઉત્તર નાપે વાળીરે.
સુદેવ ગયો હયશાળામધ્યે, ટેહેલ નાખી તેણે ઠારરે;
મહીલાનાં કાહાવ્યાં વચન સુણીને, બાહુક નીસરયો બાહારરે.
કદ્રુજ કાયા કામળ હોડી, કરમાંહે ખપેરોરે;
પ્રગટ બારે ખંખારીને બોલ્યો, તીખો ને તરેશોરે.
ઠારમો સરખો કપોળ ચહડાવે, ટુંકડા કર નચાવેરે;
નાસીકાએ સડકા તાણે ને, નયણાં મચમચાવેરે.
ભારે વચન કહ્યાં તે બ્રાહ્મણ, નીસરયો મેહણાં દેવારે;
વસ્તુને વીપત તો વોહોરતીઓ, કરતો હશે પરઘેર સેવારે.
વોહરયું તે કાંઇ રત્ન જાણીને, કાચ થઇ નીવડીયુંરે;
તત્વ રહિત માટે તજ્યું છે, નથી છુટી પડીયુંરે.
તેહ મિત્રને તજીયે જેહેનું, મળવું મન વિના ઠાલુંરે;
તે સ્ત્રીને પરહરિયે જેહેનું, પિયુ કરતાં પેટ વાહાલુંરે.
વાંક નહીં હોયે વોહરતીઆનો, રહ્યો હશે નિજધર્મેરે;
વસ્તુ વિપત પામતી હશે તે, પોતે પોતાને કરમેરે.
ગુઢ વચન કહી ઘોડારમાં, બાહુક જઇને બેઠોરે;
સુદેવ તો સાંસામાં પડયો, પ્રાણ વિચારમાં પેઠોરે.
એ બોલી તો નૈષધનાથની, હારદ અનાહતરે;
નળ ભૂપ એહને કેમ કહી માનું, રૂપે બીજો ભૂતરે.
જઠરભરણ કો રીસનું જાણું, ફરી ન જાય બોલાવ્યોરે;
ચડોરાને મૂકી કાહાડયું, ત્રણ વરસ થયાં આવ્યોરે.

રાજાએ પ્રીત કરીને રાખ્યો, અશ્વવિદ્યા કોઇ જાણુરે;
પવિત્ર નૈવેદ્યને પાળે, વિજોગનું દુઃખ આણુરે.
એહવું સાંભળી સુદેવ ચાલ્યો, આવ્યો વિદર્ભ દેશરે;
વૈદર્ભી ...લવ આનંદ પામી, વિપ્ર પૂજ્યો વિશેષરે.
શ્યામાએ સમાચાર પૂછ્યો, કહીં સ્વામીની ભાળરે;
સુદેવ કેહે નીસાસો મુકી, જડ્યો નહીં ભૂપાળરે.
દેશ વિદેશ ગામ ઉપગામ, અવની ખોળી બાધીરે;
અટણુ કરતાં અયોધ્યામાં, શોધ કાંઇએક લાધીરે;
સભા નવ સમજી ઋતુપર્ણની, રણા મસ્તક ડોલી રે;
બાળબીહામણો ઘોડારમાંહેથી, બાહુક ઉઠ્યો બોલીરે.
સ્વરૂપ જોઇ હું છળ્યો છઉં, સ્વપ્નમાં બીહાવેરે;
નાઠો આવ્યો છઉં ફરી ફરી જોતો, રખે પૂઠેથી આવેરે,
ભૂપ પિશાચ કે જમકિંકર, પ્રેત અથવા રાહુરે;
અયોધ્યામાં રોતાં રાખવાં, બાળકને તે હાઉરે.
તેણે શ્લોકનો ઉત્તર આપ્યો, કાંઇ સ્વાદ ઇંદ્રીનો વાંકરે;
કેહે વસ્ત ખોટી થઇ નીવડી, શું કરે વોહોરતીઓ રાંકરે
પિયુજનથી પેટજ વાહાલું, તેહેનો સંગ તે માઠોરે;
એહુને દુઃખ સરખાં હોશે, કહી ઘોડારમા નાઠોરે.
એ બોલીતો બાહુકીયાની, જુઓ વિચારી બાઇરે;
મર્મવચંન સુણી મહિલાનું, રૂદે આવ્યું ભરાઇરે.

વલણ.

ભરાયું રૂદે રાણીતણું, ને આંસુ મુકયાં રેડીરે;
બાહુક નોહે એ નૈષધપતી, સુદેવ લાવો તેડીરે.

કડવું પર મું.—રાગ સોરઠી મારૂ.

આંસુ ભરીને કામની કરે, વાણીનો વિચાર, ગુરૂજી;
એ નોહે બાહુકના બોલડા, હોયે વીરસેન કુમાર, ગુરૂજી;
એ જીવન પ્રાણઆધાર, ગુરૂજી, જાઓ મા લગાડો વાર, ગુરૂજી.
આંચ પડે છે રૂપની, તે પ્રગટ્યાં માહારાં પાપ, ગુરૂજી;
રૂપ ખોયું કહીં રાયજી, એ કોણે દીધો હશે શાપ, ગુરૂજી;

માહરૂં જાએ તનમન બાપ, ગુરૂજી, તમવડે થાય મેળાપ, ગુરૂજી.
અશ્વપાળકનો નોહે આશરોરે, જાણે અંતરની વાત, ગુરૂજી;
બોલે બોલજ મારીઓરે, નોહે ઘોડારીઆની ચાલ, ગુરૂજી.
હું જાણું બોલ્યાની જાત, ગુરૂજી, હોય પુષ્કરજીનો ભ્રાત, ગુરૂજી;
પુનરપિ જાઓ તેડવારે, જીવન વસે છે જાંહે, ગુરૂજી;
પરીક્ષા એ પુણ્યશ્લોકની, એક દિવસે આવે આંહે, ગુરૂજી;
જાઓ અયોધ્યામાંહે, ગુરૂજી, હવે બેસી રહ્યા તે કાંહે ગુરૂજી.
જઇ કહો ઋતુપર્ણ રાયને, તજી વૈદર્ભી નળ મહારાજ, ગુરૂજી;
સ્વયંવર ફરી માંડીઓરે, છે લગ્નનો દહાડો આજ, ગુરૂજી;
એ વાતે નથી લાજ, ગુરૂજી, જેમ તેમ કરવું કાજ, ગુરૂજી.
કપટે લખી કંકોતરીરે, ઋતુપર્ણને નિમંત્રણ, ગુરૂજી;
સુદેવ તેડી લાવજો, જોઇએ બાહુકીઆનાં આચરણ, ગુરૂજી;
એનું કેવું છે અંતઃકર્ણ, ગુરૂજી, એહેનાં જોઇએ વપૂ ને વર્ણ, ગુરૂજી;

વલણ.

આચરણ અશ્વપાળકતણાં, આંહાં આવે ઓળખાયેરે;
પત્ર લેઇ પરપંચનો સુદેવ, આવ્યો અયોધ્યા માંહેરે.

કડવું ૫૩ મું–રાગ સામેરી.

સુદેવ સભામાં આવીયો જાંહાં, બેઠો છે ઋતુપર્ણ;
કરમાંહે આપી કંકોતરી, ઉપર લખ્યું નિમંત્રણ.
પ્રીત વિશેષે પત્ર લીધું, કીધું અવિલોકન;
સ્વસ્તિ શ્રી અયોધ્યાપુરી, ઋતુપર્ણ રાય પાવંન.
વિદર્ભ દેશથી લખીતંગ ભીમક, નળે દમયંતી પરહરી;
એહેને દેવનું વરદાન છે માટે, સ્વયંવર કીજે ફરી.
પૃથ્વીના ભૂપતી આવશે, તમો આવજો ખપ કરી;
સૂરજવંશીને વરવો નિશ્ચે, કુંઅરીએ ઇચ્છા ધરી.
ભૂપતી આનંદે ભરયો, સભામાંહે એમ ભાખે;
ભાઇ વેહવાણી દમયંતી, કોને નહીં વરે મુજ પાખે.
અધર ડસે કર ઘસે, વિપ્ર ઉપર આંખ કાહાડે;
નોહોતરીયો નિરમાલ દીસે, આવ્યો લગનને દાહાડે.

સુદેવ કેહે હું કયમ કરૂં, વેગળું તમારૂં ગામ;
શત કોશ થાતાં આવવું, કંકોતરીનું કામ.
ધાઈ ગયા સર્વ ભૂપ જે, પ્રથમ રૂપના પળકા;
ઋતુપર્ણ આસનથી ઉઠે બેસે, થાય પરણવાના સળકા.
આશા ગઇ દમયંતી હાથથી, કંકોતરી આવી મોડી;
એક નિશાનો આંતરો હોત તો, જાત જેમ તેમ દોડી.
આહે આહે બોલે મસ્તક ડોલે, નીસાસા મુકે ઊંડા;
વૈદર્ભી વરતાં વેર વાળ્યું, અરે બ્રાહ્મણ ભુંડા,
સાંઢ તો સાંપડી નહીં, નહીં પવનવેગી ઘોડા;
કંસાર દમયંતીના કરનો, નહીં જમે આ મોહોડાં.
સભામાં બેઠો નિરાશ થઇ, પ્રધાન બોલ્યો વચંન;
પેલો બાહુકીઓ શે અરથ આવશે, બેઠો વણસાડે અંન.
ઋતુપર્ણ આનંદ પામ્યો, મોકલ્યો સેવક,
લાવ તેડી બાહુકીઆને, જે જાણે ગયાની તક.
શ્વાસ ભરાયો દાસ આવ્યો, અશ્વપાળકને પાસ;
ઉઠો ભાઈ ભૂપ તેડે છે, અહો પરોણો રાસ.
બાહુક ચાલ્યો ચાબક ઝાલ્યો, મુખે તે બડબડતો;
આવ્યો નીચી નાડે નરખતો, નાકે તે સરડકાં ભરતો.
સભા મધ્યે સર્વ હસ્યા, આ રત્ન રથખેડણ;
ઋતુપર્ણ બોલ્યો માન દેઇ, આવો દુઃખફેડણ.
ઘણે દિવસે કારજ પડયું છે, રાખો અમારી લાજ;
તમો પરણાવો વૈદરભીને, વિદ્રભા જાવું આજ.
સમુદ્ર સેવ્યો રત્ન આપે, મેં સેવ્યા એમ જાણી;
આજ વિદર્ભા લેઇ જાઓ, અહું દમયંતીનો પાણી.
બાહુક વળતો બોલીઓ, ફૂલાવીને નાસા;
આ બિયા પરણશે દમયંતીને, અરે પાપણી આશા.
હંસ કન્યા કેમ કરે, વાયસસું સંકેત;
નિર્લજની સાથે અમે આવું, તો પછે થાઉં ફજેત.
છછોરા ન થઇયે રાયજી, પરપત્નીસું તલખાં;
કેમ વરે વર જીવતો, મિથ્યા મારવાં વલખાં;

પુણ્યશ્લોકની પ્રેમદા ને, ભીમક રાજકુમારી;
તમો વિષયીને લજ્જા શાની, થાયે દુજેતી મારી.
રાય કહે હયપતી, માહારીવતી હયને હાંકો;
માહારે તો સરવસ ગયું રે, તમો જેવારે ના કાંહો.
બાહુક વળતો બોલીયો, જાહાં હોયે સ્વયંવર;
અંતર નહીં સેવકસ્વામીમાં, આપણ બંન્યો વર.
હાસ્ય કરીને કહે રાજા, વર તમો પરથમ;
ભાયગ ભડશે કન્યા જડશે, તાંહાં જઇયે જયમ ત્યમ.
દુબળા ઘોડા ચાર જોડયા, રથ કરયો સાવધાન;
શીઘ્ર તાંહાં સણગાર સજવા, સાંચર્યો રાજાન.
રાણી કહે ઋતુપર્ણને, પરહરી કુંપર પ્રેમ;
ક્ષત્રી થઈને કરો ઘઘરણું, નવ હોયે અંતે ક્ષેમ.
પતીએ તજી તે અણછતી, કાંઇએક ગોરી ગૂધ,
બાહુક વડે પરણવી રાય, થયું ઉજળું દૂધ.
સૂરજ વંશતણી એ શોભા, તમથી ઝાંખી હોય;
રીસ ચડી ઋતુપર્ણને, પછી ધણીઆણીને ધોય.
અમે ભ્રમર કોટિ કુસુમ સેવું, ચલાવીને ચાલ;
વીજળી સરખી લાવું વૈદરભિ, કરૂં સોકનું સાલ.
એમ કહી સભામાં આવ્યો, દુંદુભી રહ્યાં છે ગાજી;
રીસ કરી કહ્યું બાહુકને કાં, જોડયા દૂબળ વાજી.
કરણ લૂલા ને ચરણ રાંટા, બગાઇ બહુ ગણુગણે;
અસ્થિ નિસરયાં ત્વચા ગાહી, ભયાનક હણહણે.
ચાહારે નોહે ચાલવાના, આગળ નીચા પાછળ ઊંચા;
ખુંધાને ખોડે ભરયા, એ કરડકણા બે બૂચા.
ઋતુપર્ણ જોઇ શીશ ધુણીને, બોલ્યો વળતી ખીજી;
એ જોડો શું કુરૂપ લાવ્યા, જોડ ઘણી છે બીજી.
પવનવેગે પાણી પંથા, શત જોજન હીંડે ઠેઠ;
એહેવા ઘોડા મુકીને કાં, જોડયા દૈવની વેઠ.
બાહુક કહે શી ચેષ્ટા માંડી, શું ઓળખો અશ્વની જાત;
જો પુષ્ટ હયને જોડશો તો, હું ન આવું સાથ.

એ અશ્વ રાખો ને રથ હાંકો, ચડી બેઠો ભૂપાળ;
સાત પરાણો પછાડીઓ, બાહુકને ચડ્યો કાળ.
આટલીવાર લગે લજ્જા રાખી, બોલ્યો નહીં મા મૂઅ;
તું આગળથી રથે કેમ બેઠો, હુંપેં તું શું ઊંચ.
ઋતુપર્ણ હેઠો ઊતરયો, વિધવિધ વિનય કરતો;
જાય રાય પાસે બાહુક નાહાસે, તે રથ પૂઠે ફરતો.
પ્રણીપત્ય કીધું ઋતુપર્ણે, હયપતી હઠ મુકો;
ઉપકારી જન અપરાધ માફ કરો, બેઠા તે હું ચુકો.
બાહુક કહે જદપી રાસ ઝાલું, બેસીયે બન્યો જોડે;
તુંને હરખ પરણ્યાતણો સમ, હુંએ ભરયો છૌં કોડે.
સાહામસાહામા ચક્ર ધરીને, બંને સાથે ચહડયા;
એડી દીધી બાહુકે ત્યારે, અશ્વ ઢળીને પડયા.
મુગટ ખસી ગયો રાયજીનો, માન સુકન હુઆ;
બાહુકે અશ્વ ઉઠાડીયા, હાંકે ને કહે ઘણીસુઆ.
આંન એવા અશ્વ નિર્બળ, ખોડે ખીજી ખીજી;
રાય કેહે લોક સાંભળે, એ વિના ગાળ દો બીજી.
સુદેવ તાણી બેસાડીઓ, રાય કાહાડે છે ડોળા;
સેરી સેરીયે જાન જોવા, ઉભાં લોકનાં ટોળાં.
દુર્બળ ઘોડા દરિદ્ર બ્રાહ્મણ, જોગ સારથીનો જોડો;
વૈદર્ભીને વરવા ચાલ્યા, ભલો ભજ્યો વરઘોડો.
હાંકે ને હીંડે ગાછા પાછા, ઝુંસરી કાહાડી નાખે;
જાણી દોડે ઘરભણી, ઉભા રેહે વણ રાખે.
પૂષ્ઠ ઉપર પડે પરાણા, કરડવા પાછા ફરે;
મોહાળ પાગે રેહે ઉભા, વારે વારે મળમૂત્ર કરે.
રાય કેહે હો હયપતી નથી, વાત એકો સરખી.
બાહુક કેહે ચિંતા ઘણી છે, માહારે દમયંતી વરવી.
ઘણે દોહેલે ગામ મુકયું, રાયે નીસાસા મૂક્યા;
પુણ્યશ્લોકે હેઠાં ઊતરી, કાન અશ્વના ફૂંકયા.
અશ્વ મંત્ર ભણ્યો ભૂપતીયે, ઈંદ્રનું ધરયું ધ્યાન;
અશ્વ ચાહારે ઉતપતા, ઉચ્ચૈઃશ્રવા સમાન.

અવનીએ અડકે નહીં, રથ અંત્રીક્ષ જાય;
દોટ મુકી બેઠો બાહુક, રખે પડતા સાય.
માંહોમાહે વળગીને બેઠા, ભુપ ને બ્રાહ્મણ;
રાય વિમાસે વરે કન્યા, વરૂઆમાં વશીકર્ણ.
કામણગારો કાળીઓ, એહના ગુણ રસાળ;
ત્રણ કોડીનાં ટટુઆં, એણે કર્યાં પંખાળ.
હસી રાજા બોલીયા, થાબડી બાહુકની ખંધ;
તાહારે પુણ્યે માહારે થાશે, વૈદરભીસું સંબંધ.
વાજીવિદ્યા વાસવની, તુજ કને પરિપૂર્ણ;
નાહાની વાત નોહે બાઇ, રેહે વિદ્યાનું સ્મરણ.
ઐરાવત ને ઉંચીશ્રવા, હારયો ગરુડનો વેગ;
તાહારે હાંકવે હવણા થઇશું, વિદર્ભ બેગાબેગ.
વિખાણે પોતાનાં ભાગ્યને, ભૂપ કાહાડે બોલાં;
જો દમયંતી મુજને વરે તો, બાહુક પૂજું પેહેલાં.
ભીમકસુતાસું હસ્તમેળાપક, જો થાશે હયપતી;
બાહુક કેહે વિલંબ શો છે, પ્રબળ તાહારી રતી.
વાટ ઓસરે વાત કરતાં, ઉડતા ચાલે અશ્વ;
રાય વિદ્યાને વખાણે, ન જાણે મનનું રહસ્ય.
તાણ્યા ન રેહે ત્રેહેકતા, હે દોટ ઉપર દોટો;
એક ઝાંખરે વળગી રહ્યો, રાયની પામરીનો બોટો.
હાંહાં રાખ કેહેતાં હય દ્રોડયા, રથ ગયો જોજન;
બાહુક રથ રાખ્યો કેહે, લઇ આવો રાજન.
રાય વળતો બોલીયો, શ્રમ મંન વિચારી;
દમયંતીના નામ ઊપર, નાંખી પામરી ઓવારી.
જા લાવ બાહુક તુંને આપી, પામરી બહુ જોડ;
બાહુક કેહે દમયંતી ઉપર, તું સરખા ઓવારૂં કોડ.
રાય મોટા દાનેશ્વરી બોલ્યા, બાહુક જાચક તૂં પા;
પરણવા જાઉં દમયંતી, લેઉં તાહરા પામરીના સુંસા.
એહેવું કહી રથ ખેડીયો ને, રાય મંન વિમાસે;
રંક હોય તો સધ લાવે, મોહોટા કેમ વરાંસે.

ઋતુપર્ણી તમમાં વિદ્યા મોટી, ગુણે વળીયો છેક;
તાહારે પ્રતાપે મુજકને છે, અક્ષ વિદ્યા એક.
ગણિતશાસ્ત્રને હું જાણું છઉં, કોહોતો દેખાડું કરી;
એક બેહેડાનું વૃક્ષ આવ્યું, બાહુક પડ્યો ઉતરી.
રાય પ્રત્યે કેહેરે બાહુક, ગર્વ વચન શાં આવડાં;
આ બેહેડાંની જમણી ડાળે, કેટલાં છે પાંદડાં.
રાયે વિચારીને કહ્યું, સહસ્ત્ર ત્રણ ને શત ત્રણ;
બાહુકે જઇ વૃક્ષ છેદી, ડાળ પાડી ધર્ણ.
ગણી જોયાં બાહુકે, ઉતરયાં તંતોતંત;
ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા દેખીને, હરખ્યું નળનું ચંત.
ફરી આવ્યો રથ પાસે, કહ્યું રાય તમો ધન્ય;
ભૂપ કેહેજો મન મળે તો, વિદ્યા લીજે અન્યો અન્ય.
માંહોમાંહે મંત્ર આપ્યા, મને મન ગયાં મળી;
પરીક્ષા કરવા વિદ્યાની, નળે ડાળ છેદી વળી.
કલપ્યાં તેટલાં પત્ર ઉતરયાં, ગણિત સંખ્યા મળી;
બીજી વિદ્યાને પ્રતાપે, દેહમાંથી નીસર્યો કળી.
પાડાનું ચર્મ પેહેરીયું, ઉંટ ચર્મનાં ઉપરણાં;
ટુંકડા ચર્ણ ને શ્યામ વર્ણ, કેશ છે પંચવર્ણા.
કરમાં કાતી આંખ રાતી, મુખે રૂધિરના ઓધરાળા;
ભરયો રીસે સગડી શીશે, ઊડે અગ્નિની જવાળા.
બીસરી નાઠો ભયે ત્રાઠો, ઉઠયો નળ નરેસ;
લપડાક મારી સગડી પાડી, ગ્રહ્યા કળીના કેશ.
વીજળી સરખું ખડગ કાહાડયું, ન જાય જીવતો પાપી;
રાજભ્રષ્ટ કીધું દુઃખ દીધું, રહ્યો દેહમાં વ્યાપી.
રગદોળ્યો રેણુ માંહે રોળ્યો, કેમ પડયો હુતો પૂઠે;
આંખ તરડે દાંત કરડે, મારે ખડગની મૂઠે.
ઉઠે, ચડવડે અવની પડે, અકળાવ્યો અલેખે;
બાહુકના હસ્ત કળીનાં અસ્થ, ઋતુપર્ણ નવ દેખે.
રૂદન કરતો આંખ ભરતો, કળી પાગે લાગે;
પુણ્યશ્લોકજી ઉગારીયે, નવ મારીયે બાણું વાગે.

અરે અધર્મનાં મૂળીયાં, તુને જીવતો કેમ મારૂં;
અમેને ઘણું તે સેવડાવ્યા, નથી નેત્રનું જળ સારૂં.
અરે પાપી ધર્મછેદન, વિશ્વ વેદનાકારી;
વિજોગદાતા છેદન શાતા, તેં તજાવી નારી,
અવગુણ કેહેવા કરાવી સેવા, પારકે મંદીર;
વદે દીન વાણી મરણ જાણી, નેત્રે ભરીયાં નીર.
મહારાજ વળતી મારજો, ગુણ અવગુણ બે જોઇ;
નળ કહે અવગુણભાજન તેં, સૃષ્ટી સર્વે વગોઇ.
સ્વામી બે ગુણ મોટા મુજમાં, અવગુણનાં છેદન;
નળ કહે ગુણ અવગુણ તું, બેઉનું કર વરણન.
સ્વામી પ્રથમ અવગુણ વરણવું, મારૂં જે આચરણ;
જ્યાં હું ગયો ત્યાં ધર્મ નહી, ને ભ્રષ્ટ ચારે વર્ણ.
દંભી લોભી ને લલૂતા, બ્રાહ્મણને કરૂં ભ્રષ્ટ;
અલ્પ આયુષ ને અલ્પ વિદ્યા, અલ્પ મેઘની વૃષ્ટ.
અનાચાર ને અપરાધ બહુ, અનંત આળકછેટ;
સિદ્ધ હોય સન્યાસિ શીળિયો, ભ્રષ્ટ કરૂં હું નેટ.
મરજાદા લાજને મુકાવું, ઉમારગ મંડાવું;
જપ તપ તીરથને જાત્રા, દાન દયા છંડાવું.
ધ્વંસ કરૂં હું ધ્યાનમાં, તાપસને ડોલાવું.
અભક્ષાભક્ષ અસ્પર્શાસ્પર્શ, અસત્ય વાક્ય બોલાવું.
સ્વજનવૈર ને પરશું મૈત્રી, હોય નીચ સંગમ;
વૈષ્ણવતા ફેડી વિષય સ્થાપું, એવી મારી માય.
માત પિતાને પુત્રો ઉવેખે, દેખે શામામાં સાર;
ક્રીડા કામે આઠે જામે, સ્ત્રીમાં તદાકાર.
વિખવાદ કરતાં જન્મ જાય, ગાય ગોરીના ગુણગ્રામ;
લંપટ નિર્લજ થઇ અતી, જપે નારીનું નામ.
હેલામાં બ્રહ્મચર્ય મુકાવું, જતિ પડે [illegible]માંજ;
પાખંડિ લાંઠ સુખે જીવે, એવું મારૂં રાજ.
હું વ્યાપું ત્યાં હરિ હર નહીં, નહિ દેવ દેવસ્થાન;
જ્ઞાન ગોષ્ઠિ કથા નહીં, એવું મારૂં બળ.

સ્વામીદ્રોહી ને મિત્રદ્રોહી, ગુરૂદ્રોહી નર ઘણું;
વચનદ્રોહી ને બ્રહ્મદ્રોહી, એ સહુ ગુણ આપણું.
પ્રજા ખોટી રાજા લોભી, નિરંકુશ લંપટ નાર;
વ્યભિચારણી દ્રોહકારણી, ભમતી હીંડે બહાર.
ભરથાર પેહેલી કરે ભોજન, સૂએ સ્વામી પેહેલી;
થાકે નહી તે વાત કરતાં, વઢકણી મન મેલી.
કાળમુંખી ને ચોરટી, લોભણી ને લડતી;
સાચા વાત મળે નહી ને, આઠે પહોર ખડખડતી.
થોડાબોલી સાધુમુખી તે, સુતો સ્વામીને વેચે;
પુછયો ઉતર આપે નહીં ને, બોલે પેચે પેચે.
અબઢાવે રસોઇ અન્ન ચાખે, જણાય પરમ પવિત્ર;
કળિ કહે છે મારે પ્રતાપે, એવાં સ્ત્રીનાં ચરિત્ર.
પંડિત દુખિયા ને મૂરખ સુખિયા, ભોગી રોગે ભરિયા;
અસાધુ સુખે અન્ન પામે, સાધુ ઘડિયે નહિ ઠરિયા.
દાતાર જયાં ત્યાં ધન નહીં, દાતાર નહીં ત્યાં ધંન;
ખાનાર જયાં ત્યાં અન્ન નહીં, ખાનાર નહીં ત્યાં અન્ન.
રૂપ હોય ત્યાં ગુણ નહીં, ને ગુણ તહાં નહી રૂપ;
શાશા અવગુણ વરણવું, જે પ્રતાપી મારો અનૂપ.
શિષ્યની સેવા ગુરૂ કરે, સાધુ અસાધુનું આચરણ;
સ્ત્રીની સેવા કરે સ્વામી, શૂદ્રને સેવે બ્રાહ્મણ.
છળ છળભેદ અધિક અધિકારી, અઘટિત કરે અન્યાય;
અન્નાવિક્રય હયવિક્રય, કરે વિક્રય ગાય.
પરજાતીસંગને પરનિંદા, અરીષ્યા અપલક્ષણ;
ઉપવિત અન્ન સીમંત અન્ન, ક્રીયા અન્ન ભક્ષણ.
કન્યાવિક્રય ભૂમીવિક્રય, કરે અકરાવ્યું કામ;
સજ્જા લે ને ગોદાન લે, ને બોળે બાપનું નામ.
વાટ પડાવે વિશ્વાસઘાતી, માહોમાંહે વૈર સાધે;
પંચ દેવનું પૂજન તજીને, અસુરને આરાધે.
વૈરાગી વિષયી ને જોગી તે ભોગી, ખોટા વણજ વેપારી;
વિષયસેવન કરે ને ગર્ભ ધરે, નવ વરસની નારી.

સુરભી દૂધ થોડું કરે ને, કાળ પડે દુર્ભિક્ષ;
શોક રોગ વિજોગ ઘેરે ઘેરે, સદા ભરે જળ ચક્ષ.
કોનું રડું નવ દેખી શકું, મારે કો સાથે નહિ સ્નેહ;
કળિ કહે નળરાયજી, છે અવગુણ મારા એહ.
વિશેષ કેશ આંગળી ઝાલ્યા, ચડી રાયને રીસ;
હવે ન મૂકું અધરમી, હું છેદું તારૂં શીશ.
અધર્મી અવની વિષે, આવડો તારો ઉન્માદ;
તારો વધ જાણી મને, સઉ દેશે આશિર્વાદ.
ભયને ધરતો રૂદન કરતો, રાયને કહે કળી;
પછે મુજને મારજો, બે ગુણ મારા સાંભળી.
કૃત ત્રેતા દ્વાપરે, શત વર્ષ તાપસ તાપે;
તોય તેને હરિ હર બ્રહ્મા, દર્શન કોય ન આપે.
કળી કહે મારા રાજ્યમાંહે, ધ્યાન ધરે વિશ્વાસે;
તો તેને ઇષ્ટદેવતા તે, આવી મળે ખટ માસે.
એ ગુણ છે એક માહરો, હવે બિજો કહું વિસ્તારી;
શત વાર દાન કરે ત્રણ યુગે, એકવાર પામે ફરી.
ભાવે કભાવે મારા વારામાં, જે હેતે નર નાર;
પુન્ય કરે જો એકવારે, તો પામે શતવાર.
નળ કહે જો નહિ હણું, ઉપજી મુજને માયા;
અનંત અવગુણ તાહારા તે, બે ગુણે ઢંકાયા.
મારા રાજ્યમાં તું નહીં, જો હોય જીવ્યાનું કામ;
કળિ કહે હું કયાં વસું, વસવાનો આપો ઠામ.
જ્યાં જાણીં ત્યાં નામ તમારૂં, તો કયાં રહું હું દાસ;
નળ કહે બેડાના દ્રુમમાંહે, સદા તારો વાસ.
જ્યાં કથા હોય મહારી, અથવા હરિકીર્તન;
એવે સ્થાનક તું નહીં, તેનું લીધું વચન.
રાય બેઠો રથ ઉપર, ઋતુપર્ણ સમજ્યો નહીં;
હર્ષ પૂરણસું હય હાંકયા જાણે, પ્રેમસરિતા વહી.

વલણ.

વહી ચાલ્યો પ્રેમરસ, રથ ગાજતો ગડગડાટરે;
કેહે ભટ પ્રેમાનંદ નાથની, વૈદર્ભી જુએ વાટરે.

કડવું ૫૪ મું.—રાગ ગોડી.

દમયંતી કેહે દાસીને, સુણ સાધવી;
છે વિપ્રનો વાયદો આજ, મહિલા માધવી.
ટેઠ ઋતુપર્ણ આવશે, સુણ સાધવી;
જો હોશે નળ મહારાજ, મહિલા માધવી.
અવધ પોહોતી છે વનતણી, સુણ સાધવી;
થયા ત્રણ સંવત્સર, મહિલા માધવી.
એવડા અવિનય શા વસ્યા, સુણ સાધવી;
પ્રભુ ફરી ન તપાસ્યું ઘર, મહિલા માધવી.
ન સંભારયાં બાળક બાહ્લાં, સુણ સાધવી;
કઠણ પુરૂષનાં મંન, મહિલા માધવી.
હું મોઇ જીવી જોઇ નહીં, સુણ સાધવી;
વેઠયું હશે કેમ વંન, મહિલા માધવી.
ઓ વાયસ બોલે બારણે, સુણ સાધવી;
મન ઉપજે હરખ તરંત, મહિલા માધવી.
આજ ફરકે ડાબી આંખડી, સુણ સાધવી;
વળી ફરકે ડાબું અંગ, મહિલા માધવી.
શું મનનો માન્યો આવશે, સુણ સાધવી;
થાશે સુકનકેરાં ફળ, મહિલા માધવી.
શ્રવણે વધામણી સાંભળું, સુણ સાધવી;
કો કહે પધાર્યા નળ, મહિલા માધવી.
વધ થાશે વેરી વિજોગનો, સુણ સાધવી;
ગયો જડશે સંજોગ, મહિલા માધવી.
વીરસેન સુત આવશે, સુણ સાધવી;
ત્યારે ટળશે સઘળો રોગ, મહિલા માધવી.
કો કેહેશે આવી વધામણી, સુણ સાધવી;
નથી આપવા સરખી વસ્ત, મહિલા માધવી.
અર્પીશ હાર રુદયાતણો, સુણ સાધવી;
પ્રણમીશ જોડીને હસ્ત, મહિલા માધવી.
બારીયે બેસી નીહાળીયે, સુણ સાધવી;
એવે ઉડતી દીઠી રજ, મહિલા માધવી.

આ રથ આવે છે ગરજતો, સુણ સાધવી;
વળી ફરકે ગગને ધ્વજ, મહિલા માધવી.
ઓ પડધી પડે અશ્વચરણની, સુણ સાધવી;
એ હાંકણીમાં છે વિચાર, મહિલા માધવી.
ઓ પરાણો ઉંચો ઉછળે, સુણ સાધવી;
હોય નળમુખનો ટચકાર, મહિલા માધવી.
રથ આવ્યો ગામને ગાંદરે, સુણ સાધવી;
હા હા હોય અયોધ્યાભૂપ, મહિલા માધવી.
દીસે સુદેવ મેલે લુગડે, સુણ સાધવી;
પણ હાંકણહાર કરૂપ, મહિલા માધવી.

વલણ.

કરૂપે ખેડણ રથતણો, કયમ કહીએ એ નળરાયરે;
અવસ્થા જોઇ ગામની, ઋતુપર્ણ દુખીયો થાયરે.

કડવું ૫૨ મું.—રાગ કેદારો.

ઋતુપર્ણ કહે છે વિપ્રને એ, શું કારણ સુદેવરે;
અંત પડે છે મુજને નથી, સ્વયંવરનો અવેવરે.
મુની મુને મિથ્યા લાવીયો, કાંઈ દીસે છે કપટરે;
રિપુલોક હસાવીયા, ફેરો પડ્યો ફોગટરે.
વહેવાકમ નથી દીસતું, નથી રચ્યો માંડવરે;
દુંદુભી શે નથી બોલતાં, નથી થતું તાંડવરે.
સુદેવ વળતો બોલીયો, છે છાનું વેહેવાનું કર્મરે;
કંકોતરી કોને લખી નથી, નહીં ભાંજવો ભીમકનો ભર્મરે.
ક્ષણએક રહીને આવજો, પુંઠથી મહારાજરે;
આગળથી તે સાંચરે, વધામણી લેવા કાજરે.
વૈદરભી જુએ વાટડી, વિપ્ર આવ્યો ઘરમાંહેરે;
હરખ ભરી તવ સુંદરી, મુનીને લાગી પાયરે.
રૂડી કેહેજો વધામણી શું, પધારે પ્રાણનાથરે;
ભાઇ રૂડી પેરે નથી ઓળખ્યો, શત જોજન કીધો સાથરે.
છે રૂપ તેહેનું બીહામણું, જાણે બીજો નળ રે;
બાહુકને પરીક્ષાને તેડજો, એકાંત વાડી સ્થળ રે.

દમયંતી હરખે ઘણું, જો આવ્યા છે ઋતુપર્ણ રે;
નગરલોક હસે ઘણું જોઇ, સારથીકેરો વર્ણ રે.
ભીમક રાય સાહામા ગયા, રથથી ઊતર્યા રાય રે;
ત્રણે રાજકુંઅર આવી મળ્યા. ભેટી સર્વ સભાય રે.

વલણ.

સભા સર્વ બેઠી થઇ, આસને બેઠો ભૂપ રે;
ભીમક આદ સર્વ કો, જુએ સારથીનું રૂપ રે.

કડવું પદ મું–રાગ કેદારો.

ભૂપ ભીમક સ્તુતિ કરે ઘણીરે, ભલે પધાર્યા અયોધ્યા ધણીરે;
થાય અંદેવ દીસે દેહનારે, એકલા નથી શે સેન્યા રે.
હય દુર્બળ વળીયો છેક રે, સારથી સંસાર વત્રેક રે;
કાંઇ અટપટું સરખુ દીસે રે. એહેવે બાહુક બોલ્યો રીસે રે.
ઋતુપર્ણ મુકો રથ તાણીરે, ઉઠો ઘોડાને કરો ચારપાણી રે;
નાખ્યો પરાણો ને રાસરે, જઇ બેઠો ઋતુપર્ણ પાસ રે.
આવે લાગતો રાય આઘો ખસેરે. સભા મુખે વસ્ત્ર દેઇ હસે રે;
તેમ મચમચાવે આંખડીરે, ખોળામાં વસ્ત્રની ગાંઠડી રે.
ઋતુપર્ણને બાહુક પુછે રે, કાં વેહેવાનો વિલંબ શું છે રે;
રાજા રાખે સાને વારીરે, તેમ બાહુક બોલે ખંખારી રે.
ઋતુપર્ણને પૂછે ભીમક રે, આ શું સખા કરેછે જકરે;
એ મિત્ર ક્યાંથી ઉપરાજ્યોરે, જેથી કામ દીઠે છે લાજ્યો રે.
કોહો કાંહાંથી આવ્યા રાણારે, ઘણું થાકા રેણુ ભરાણારે.
ઋતુપર્ણ કેહે આ ભીયા ગુણીરે, નથી એક વિદ્યા ઉણી રે;
કોઇ વિદ્યાએ ન જાય વાધીરે, તે માટે મૈત્રિ બાંધીરે.
રથહાંકણી વિદ્યા હાથેરે, મેં મૃગયા તેડયા સાથે રે.
વન ભમતાં થયો અતિકાળરે, આંહાં આવી ચહડયા ભૂપાળરે;
ભીમક કેહે કીધી કરુણારે, આજ સેહેજે સ્વામી પહરૂણારે.
ભૂપ ભીમકે હલફલ કીધી રે, રસોઇની આજ્ઞા લીધીરે;
ભૂપ બાહુક છે તે ભેદીરે, આ ભીયા છે આત્મનિવેદી રે.

વલણ.

આત્મનિવેદી છે સારથી, હરખ્યો ભીમક ભૂપાળરે;
અંન વમન થાય દરશણે તે. આવડા શો સુગાળરે.

કડવું ૫૭ મું—રાગ નટની.

બાહુક મોકલ્યો વાડીમાંહે, રસોઇ સ્થળ એકાંત
કહે વૈદરભી કીજે પરીક્ષા, પુણ્યશ્લોકની પડે ભ્રાંત.
ભીમકે આજ્ઞા આપી, અશ્વનો લ્યો તપાસ;
ઋતુપર્ણ ઉતર્યા ભવ્ય ભુવને, કરે સેવા દાસ.
દમયંતીયે ભીમકને કહાવ્યું, આજ્ઞા તમારી લીજે;
બાહુકમાં છે ગુણ નળરાયના, અમે પરીક્ષા કીજે.
એકાંત વાડી દમયંતીની, કીધું રસોઇનું સ્થળ;
ઠાલો કુંભ આણીને મુકયો, મુકયાં કાષ્ટ નહીં અનળ.
બીજાં પાત્ર મુકયાં નાનાવિધ, મુકયું નહીં મેક્ષણ;
માધવી કેશવી મુકી સેવાને, જાણે સર્વ લક્ષણ.
દમયંતી બેઠી ઝરૂખે, અંતરપટ આડો બાંધી;
તેડી લાવો રૂપાળાને જુઓ, કેમ જમે છે રાંધી.
દાસી એક તેડવાને આવી, ચાલો કંદ્રપ કોડ;
અમારી વાડીને શોભાવો, ચાલો ચંપક છોડ.
ઉઠયો નળ ચાલ્યો અંતઃપુરમાં, આનંદ અંતર આણી;
સખી સાહેલી આશ્ચર્જ પામે, હસે તે ઘુંઘટ તાણી.
જુએ હેરીને દમયંતી, વિસ્મે થઇ મનમાંહે;
આ સ્વરૂપની ન મળે જોડી, જોતાં ત્રણ ભુવનમાંહે.
શરીર દીસે દવનું દાધું, સ્કંધે જાડો પગે પાતળો;
ટૂંકડા કર ને નેસ નીસરી, મોટો પેટનો નળો.
કાંહાં નળ કાંહાં બાહુક કાંહાં, સુરજ રાહુ મંડળ;
વાંકું મુખ ને મસ્તક મોટું, પાઘડી ઉંડળ ગુંડળ.
એ સાથે શી ગોઠડી, ઋતુપર્ણને બાવેટ લાગી ભવની;
હીંડતાં પગને સ્પર્શ કરીને, કાળી થાયે છે અવની.
પણ એહેને વિદ્યા હય હાંકયાની, આશ્ચર્જ સરખું દીસે;
કતરાતો આવે નાક ફુલાવે, ભ્રૂકુટી ભરી છે રીસે.
દમયંતી પાસે હસતી હસતી, ભાભી આવી ત્રણ;
બાઇ આ પુતળું કયમ પધરાવ્યું, વારૂ રૂપ ને વર્ણ.
કદાચિત નળજી નીવડશે ને, રેહેશે એહેવું અંગ,
ઓહો બાઇ તમો એ પુરુષનો. કહી પેર કરશો સંગ.

શાપ હશે કોઈ તાપસનો, ન જાશે કાઇ ઉપાંગે;
આ બીયા આસન બેસશો તમો, કેમ રેહેશો વામાંગે.
જાંહા હશે તાંહાંથી કાલ આવશે, બાઇ તમારા સ્વામી;
એમ વલખાં શું મારો છો કાંઇ, ધીરજ ધરો ગજગામી.
વૈદરભી કેહે કૌતુક મુકો, બેશી કરો પરીક્ષા;
જાઓ સેવા કરો બાહુકની, દાસીને દીધી શિક્ષા.
કેશવી માધવી બંને આવી, બાહુકજીને પાસ;
હ્રદે ભરાયું નળરાજાનું, ઓળખી બંનો દાસ.
સુકાં વૃક્ષને સ્પર્શ કરયો તે, થયું નવપલ્લવ;
દાસી તવ આનંદ પામી, હોય વૈદરભીનો વલ્લભ.
કેહે સહીયારી હો આચારી, મન ન આણશો ધોકો;
દ્રુમ તળે સ્થળ પવિત્ર કીધું, અમો દીધો છે ચોકો.
નાહાવાનું તાંહાં વસ્ત્ર પેહેરે, પાઘડી પછેડી વરજે;
જંઘાયે ગુંછળાં કેશતણાં ને, શરીર ભરયું છે ખરજે.
નિચું ઉંચું ભાળે શરીર ખંજવાળે, દાસીયે અવિલોકન કીધો;
રાંટે પાગે હીંડે બડબડતો, ઠાલો કુંભ જઇ લીધો.
વરુણમંત્ર ભણ્યો નળરાયે, તતક્ષણ કુંભ ભરાયો;
વીસ ઘડા રેડયા શીર ઉપર, ઉભો રહીને નાહાયો.
દાસી અતિ આનંદ પામી, કૌતુક દીઠું વળતું;
ચુહુલા મધ્યે કાષ્ટ મુકયાં, અગ્નિવિણ થયું બળતું.
ઉભરાતું અંન કરે હલાવે, કડછીનું નહીં કામ.
દાસી ગઇ દમયંતી પાસે, બોલી કરી પ્રણામ.
વાજી વૃક્ષ ને જળ અનળ, એ ચાર પરીક્ષા મળી;
અંન લાવો અભડાવી એહેનું, વૈદરભી કેહે જાઓ વળી.
રમતી રમતી નેહે નમતી, નિરખતી નિજ ગાત્ર;
એકે બાહુક વાતે વળગાડયો, એક લેઇ નાઠી અંનપાત્ર.
અરે પાપણી કહી બાહુક ઉઠયો, દાસીયે મૂકી દોટ;
માધવી કેહે ફરી કરો રસોઈ, હું દેઇ આપું અબોટ.
ફરી પાક નીપાવ્યો નળરાય, બેઠો કરવા ભોજંન;
પછે દમયંતીયે જોયું ચાખી, અણાવ્યું જે અંન.

સ્વાદ ઓળખ્યો એ નળ નિશ્ચે, પાક નરમ રસાળ;
ફિંકરી ફરીને મોકલી ત્યારે, સાથે બંને બાળ.

વલણ.

સાથે બંને બાળ ને, નળ કને આવી ફિંકરી;
બાહુકે દીઠાં બાળુઆં તાહારે, આંખડી જળે ભરીરે.

કડવું ૫૮ મું. રાગ—રામગ્રી.

બાહુકે દીઠાં બાળુઆં, ઉલટું અંતઃકર્ણ;
દામણાં માહારાં બાલકાંને, દેખીને આવે મર્ણ. બાહુકે.
કળજુગે કલ્પાંતજ કીધું, બાળક વરત્યાં મોસાળ;
કોણ કૃત્ય મેં આચરયાં, તજી અબળા અંતરિયાળ બાહુકે.
સંજોગસાગર ઉલટયો, નયણાં શ્રાવણ સમાન;
આલિંગન દેવા કારણે, સુતને કીધી સાન. બાહુકે.
મળવાને તેડયાં મીઠડાં, કર લાંબા કીધા ધીશ;
છળ્યાં બીહીનાં બાળક તે, પાડે ચીસે ચીસ. બાહુકે.
દાસીયે ચાંપ્યાં હૃદે સાથે, કીધો બાહુકને તિરસ્કાર;
રેહેવાદે તાહારૂં રમાડવું ભાઇ, રૂએ છે રાજકુમાર. બાહુકે.
બાહુક કેહે બાળકને મુને, સાંઇ દેવાનો સ્નેહ;
નારે ભાઇડા ભેટતાં થાયે, કાળી કુંઅરની દેહ. બાહુકે.
છે છત્રપતીનાં છોકરાં, તુને મળવાનું કેમ મંન;
શે દુઃખે થાય છે ગળગળો, રોતાં ફુટશે લોચંન. બાહુકે.
બાહુક વળનો બોલીયો માહારે, એહેવાં બાળકની જોડ;
આ દેખીને તે સાંભરયાં, થયું રમાડવાનું કોડ. બાહુકે.
દાસીયે કહ્યું દમયંતીને, બોલ્યા બાહુકની વાત;
બાઇ આશ્ચર્જ દીઠું અતિઘણું, કાળો કરે આંસુપાત. બાહુકે.
દમયંતીયે પુછયું ભીમકને, નળની પડે છે ભ્રાંત;
આજ્ઞા હોય તો બાહુકને, પૂછું તેડી એકાંત. બાહુકે.
ભીમક કેહે સતી સુતા, તુને શું દેઉં શીક્ષા;
સુખે બોલાવો બાહુકીયાને, કરો નળની પરીક્ષા. બાહુકે.
વૈદરભી આવ્યાં અંતઃપુરમાં, જાહાં પોતાની મેડી;
આજ્ઞા આપી દાસીને, લાવો બાહુકને તેડી. બાહુકે.

શીઘ્ર આવી સાહેલડી, અંતરમાંહિ ઉલાસ;
ઉઠો બાહુકજી ઉતાવળા, દમયંતિની પાસ; બાહુકે.
રાયજી વળતો બોલિયો, હું છું દીન કંગાલ;
બરૂવા સાથે વૈદરભીને, વાત કયાનું શું વહાલ; બાહુકે.
સોમવદની સુંદરી, સારંગનયનિ સુગણ;
વાત કરતાં બ્રહ્મચર્ય ભાગે, વાગે મોહનાં બાણ; બાહુકે.
પરઘરમાંહે અમો નવ પેસું, સ્ત્રીનાં ચંચળ મન;
સાધુ પુરૂષને સદ્ય પાડે, આવિને દે આલિંગન; બાહુકે.
દાસીને તવ હાસ્ય આવ્યું, દૈવના કૌતક જોય;
વિશ્વમોહિનિ દમયંતિ તે, આ ભિયાને કયમ નહિ મોય; બાહુક.
માર ન ખાય કો કરતણાં, વિપરિત વપુનું વાન;
એવાં ઉપર વળિ કર્મ લડયાં, વળિ રૂપનું અભિમાન; બાહુકે.
બળાત્કારે તેડયો બાહુક, દાસી થઈ બાંહધર:
નીચિ નાડે નળ ચાલિયો, જયાં અહોણીનું ઘર; બાહુકે.
જાતાં કહે છે કિંકરીને, બ્રહ્મચર્યને છે ઘાત;
વૈદર્ભી વિકારે ભરી, મને વશ કરવાની વાત; બાહુકે.
માધવી કહે બોલ્ય વિચારી, કોણ ભાગેછે ધર્મ;
વૈદર્ભિ તને કયમ નહિ વરે, કરે અસીકર્મ; બાહુકે.
નથિ આશરો ગયાતણો, કહિ ભીડાવ્યાં કપાટ;
દસિયે દેખાડી આંખડી, ત્યારે ચાલ્યો પાધરી વાટ; બાહુકે.
બાહુકને બારણે બેસાર્યો, ઢાળિ રૂપાનો બાજઠ;
દમયંતિ ઉમરા ઉપર બેઠી, આડું ધરિ અંતરપટ; બાહુકે.
બાહુક ખુંખારે આળસ મોડે, માંડયાં વિષયિનાં ચિન્હ;
ચિત મળ્યું ત્યાં ચક કશોરે, જો નથિ ભિન્નાભિન્ન; બાહુકે.

વલણ.

જો નથિ ભિન્નાભિન્ન તો, મધ્યે અંતરપટ કશું;
નહિ બોલો જો મન મૂકી, તો અમો ઉઠીને જશું.

કડવું ૫૮ મું. રાગ કાફી.

વિનય સંગાથે બોલ્યાં, વેદરભી સુંદરી:
શા માટે ઉઠી જાઓ છો, તેડાવ્યા ખપ કરી.

અમને રેહેવું ઘટે, બાંધી અંતરપટે;
બોલું કેમ પ્રગટે, પરપુરૂષ નીકટે.
બેસોજી બાજટે, બોલોજી ઉલટે;
ન પુછું કપટે, બોલવું નિર્મળ ઘટે.
પુરૂષ છેરાયો હઠે, ચાલે પોતાની ચટે;
હીંડે નારીને નટે, લાજે નહીં રાજવટે.
જે નરજન મને કાળા, મુખે વિખની જવાળા;
મુકે વિજોગના ભાલા, કેમ સહી શકે બાળા.
બાહુકજી છો આચારી, સુણો વિનતી માહારી;
કો એમ મુકે વિસારી, દોહેલે પામી નારી.
નવનવા નેહ ઉદે, વહાલાનાં વાયક વદે:
બરી હોય જો મદે, પુરૂષનાં કઠણ રૂદે.
વળગી હીંડે કાંડે, નવનવી પ્રીત માંડે;
જણાય દુઃખને ટાંડે, સ્નેહીને નિશ્ચે છાંડે.
જાણિયે મળિયે વ્હેલા, દેખીને થઇયે ઘેલા;
નારી ન પ્રીછે પ્હેલા, પુરૂષનાં મન મેલાં.
વાહાલપણાં કહીયે ગયાં, મુખે કેહેતા આલિયા;
વજ્રપેં કઠણ હૈયાં, તરછોડયાં નાહાના છૈયાં.
બ્રહ્માએ પુરૂષ ઘડીયા, નારીને જીવે જડીયા;
દુખના દાહાડા પડીયા, વેરીડા થઇ નીવડીયા.
પ્રીતડી જેહની વ્યાપે, તેહેને મારે અદાપે;
ફળ બે રૂડાં આપે, વૃક્ષને થડથી કાપે.
રખે માહારી વેલ સુકે, પ્રવાહ જળ વેહેતું મુકે;
તે જાણી ચતુરા શું ચુકે, ફરી આવી ન ઢુકે.
જે સ્થળનું જળ પીજે, શૈલ્યા તાંહાં કેમ દીજે;
પરદયા ધરીજે, તેહેનો જીવડો નવ લીજે.
જેનો હાથ ગ્રહીયે, તેહેને મુકી નવ જઇયે;
અમો અબળા છઇયે, વેદના કોહોને કહીયે.
જે ન પામી માનવજને, દેવતા ન આણ્યા મને;
તેને ન મુકીયે વને, રાખીયે પોતાકને.

બેસી એક પાટે, કામની કપટઘાટે,
થોડા અન્યાય માટે, ન મુકીયે ઉજાડ વાટે.
અબળાનાં કોણ બળ, કદળીપેં કોમળ,
નયણે ભરે જળ, કડવાં કર્મનાં ફળ.
વનમાં વાઘ ગાજે, પાવલીયે કાંટા ભાંજે,
બીજા લોકને દાઝે, શઠ સ્વામી નવ લાજે.
વનમાં રામા રૂવે, કોણ આંસુડા લુહે,
ફરી તપાસિ ન જુએ, પોતાનું કુળ વગુએ.
આધી ધરે અલેખે, વગડામાં ઉવેખે,
સ્વામી ન આવે તેખે, વેરીડા દૈવ દેખે.
ન જાણે નાર મોરી, છે છત્રપતીની છોરી,
અજગરે ગળી ગોરી, ચતુરાની શી ચોરી.
નયણે આંસુ રેડે, પારધી લાગો કેડે,
તારૂણીને તેડે, છબીલીને છંછેડે.
મળ્યા લંપટ લોકો કામી, કેમ જીવે ગજગામી;
કુળને લાગે ખામી, ન બોલે શઠ સ્વામી.
નીચપણું નફેટ, કુળ લજાવ્યું નેટ,
કરી માસીની વેઠ, પ્રેમદાએ ભરયું પેટ.
કર્મની લાંબી દોરી, ચઢી શિર હારની ચોરી,
ન જાગે નાથ અઘોરી, ભાગો શીર ઇંધણપોરી.
નફર પ્રેમદાની મીટ, વળી હવે આડી લીટ,
પુરૂષ હઇયાના ધીટ, મન જેહેવાં વજ્રકીટ.
કેહેતાં નહી આવડે, દુઃખે હઇયાં ધડકડે,
ખોટું આળ ચહડે, ગગન ત્રુટી પડે.
પૃથ્વી જાય પાતાળે, સતીને જુડે આળે;
વિચાર ભણી ન ભાળે, જાણે કુડી ગાળે.
જે કો વિશ્વાસ કરે, પુરૂષનો આધાર ધરે,
તે ઘેલી શીદ ઠરે, રોઇરોઇને મરે.
ખપ કરીને વરી, દુખણી અંતે કરી,
બાહુક કોહો વાત એ ખરી, તેને કાંઇ પૂછશે ફરી.

છે કર્મની વસમી ગતી, સૂઝશી નવ જાયે રતી;
શત્રુ થયો પ્રજાપતી. બ્રહ્માને દયા નથી.
ભલાનો વેરી બ્રહ્મા. કઠણ તે કૃતવર્મા;
લખે લેખ કર્માધર્મા, ક્લેશને ઘાલે ઘરમાં.

વલણ.

ક્લેશ ઘાલ્યા ઘરવિષે, પ્રજાપતિ કઠણ ઘણું;
બાહુકજીને પ્રશ્ન પૂછે, જેતુ ડાહાપણ તમતણું રે.

કડવું ૬૭ મું.—રાગ છંદ ભુજંગીની ચાલ.

દહે દેહ વિજોગની વિરહજ્વાળા, મારે મનના બાણ પુછે પ્રશ્ન બાળા;
તારી બુદ્ધ બાહુક બળવંત દીસે. કાંઈ જાણવા ભેદ મમ મંન હીસે.
દિસે સારદા વાસ તમ જીભ અગ્રે, મલુ કીધું પધારયા ભીમક નગ્રે;
વિનય યુક્ત દિસો સર્વ સિદ્ધવાન, ભૂત ભવિષ્ય જાણો તમો વર્તમાન.
એક શોભિતા પુર્ષ તે મૂર્ખ મોટા, જેવા સીપમાં મોતીના દાણા ખોટા;
એક રૂપહીણ પુરુષ બહુ ગુણ ભરીયા, જેમ સાચા હીરા રજોગુગત કરીયા.
બાહુક બાપના સમજો વૃથા ભાખું, તમ ઉપર વિશ્વ ઓવારી નાખું;
ઇંદ્રવારુણીનાં ફળ કરમાં સોહે, પણ ભક્ષ કરતાં તેહેના પ્રાણ જાયે.
એક રૂપવંત નારી કો નર નીરખ્યા, તેજવંત શોભે કોટિ કંદર્પ સરખો;
ધરે છત્ર સર્વત્ર જેહેની આણ વરતે, કરે નવનવા ભોગ જન નિત્ય પ્રતે.
એવા પુરૂષને મોહી કોઇ નાર ઘેહેલી, તપ તેજ સરખી જીવે ગર્વ ઘેલી;
વર અમર મુનિવરતણી આશ ત્રોડી, પંખીરાજનાં વચનપર પ્રીત જોડી.
તજ્યાં માત ને તાત પીહેર પડોશી, નવ જાણ્યું જે નાથજી છે સદોષી;
સોંપ્યાં તન મન પ્રાણ નિર્દોષ જાણી, સુણો બાહુકજી કહું કર્મ કાહાણી.
જેમ પારધી કપટના કણ ચણાવી. પાડે પંખીને ફંદમાં સ્નેહ જણાવી;
વધે મૃગને જેમ ઘંટા વજાડી, તેમ પ્રેમદાને પ્રેમને પાશ પાડી.
બહુ રંગ વીલાસનાં સુખ દેખાડી, ગયા હાડ અંતે તે વિપત્ત પાડી;
જ્યાંહાં કંદ ને મૂળ નહીં ફળ પાણી, તેહે ઠામ મુકી કરી અનાથ રાણી.
ન કોયે કરે એહવું કર્મ કીધું, અપરાધ પાખે ઘણું દુઃખ દીધું;
શતખંડ કીધા તે વિજોગશસ્ત્રે. ફરી વંનમાં તારૂણી અર્ધ વસ્ત્રે.
ત્રય દિવસ ત્રય રયણી વનમાંહે ભટકી, નિરદે નાથને વાત શી મંન અટકી;

અહી અજગરે સુંદરી શીથળ કીધી, મળ્યો પારધી ઇશ્વરે રાખી લાધી.
કહી ડાકણી શાકણી ને સીહારી. પાશ પહાણુ પાડુ બહુ માર મારી;
પરાધીન થઇને નીચું કામ કરીયું. ધરી દાસી નામે દુર્ભર ભરીયું.
ચહડી ચોરી માથે મોતી માળકેરી, કરતાં પ્રીત વાહાલાં થયાં સર્વે વેરી:
ત્રણ વર્ષે નાખ્યાં શ્વેતવસ્ત્ર પેહેરી, નહીં કુંકું કાજળ નહીં નાહ્યું નેહેરી.
હવિષ્યાન્ન પરાધીન અન્ન પામી, તોહે તેણીયે ન તજ્યો નીજ સ્વામી;
તપ નીમ રાખી નીજ દેહ બાળ્યો, ગૃહસ્થરાજની નારે સંન્યાસ પાળ્યો.
કોહો બાહુક રાય એ ધર્મ કેહેવો, ઘટે નાથનો એહવો છેદ દેવો:
સર્વ પાપમાં શ્રેષ્ઠ વિશ્વાસઘાત, તેહેને પૂછજો જોહો કાંઇ વૈકુંઠનાથ.
બાહુક એહ પ્રશ્નનો ઉત્તર દીજે, એહેવા કપટી પુરૂષને શુંય કીજે;
સુણી મર્મવાણી નળનાથ રીઝયો, જોતા પ્રીત વિશેષ મહારાજ ખીજ્યો.
સુણો પ્રશ્નના ઉત્તર ભીમક બાળા, તે પુરૂષને પ્રભવી વેદજવાળા:
પરી સુંદરી પ્રેમદા સાધુ જાણી, માહંયા નાથ તેને કીધી પટ્ટરાણી.
બીજી નારીનાં સામું સ્વપ્ને ન જોયું. ગુણહીણ સ્ત્રીસાથ આયુષ્ય ખોયું;
સગાં મિત્રની પ્રીત તે નાથે ફેડી, ગયો પુરૂષ તીર્થે નારી સાથ તેડી
વને સાત અપવાસ ભમતારે કીધા, મચ્છ રાખવા નારને ત્રણ દીધાં;
કીધો શ્રમ બીજા મચ્છ નવ લાધાં, પેલી પાપણી નારે તે મચ્છ ખાધાં
કોહો ભીમકબાળા થઇ વાત એહેવી. પુછે બાહુક પ્રશ્ન તે નાર કેહેવી.
જોતાં છે અપરાધ એ નોહે નાહાનો, તેને મુકતાં નાથનો વાંક શાનો.
અહીં અજગરે સુંદરી આંસુ ઢાળે, તેમ કંથ ડસ્યો હશે સર્પ કાળે;
થયું શાકિનિ નામ અપવાદ એહેવો, કહ્યો હશે ભરતારને ભૂત જેવો.
જેમ સ્ત્રીયે કીધી પરઘેર વેઠ, તેમ તેણે ભરયું હશે પરઘેર પેટ;
કોણ કોનાં દુઃખને કહીને રોશે, બુદ્ધિવાન પ્રાણી કર્મ સાહામું જોશે.
ધોળો સાળુ પેહેરી સ્ત્રીયે પિંડ પીડયો. કાળું કામળું હોડીને કંથ હીંડયો;
એ પ્રશ્ન ઉત્તર કહ્યા મેં વિચારી, વળી પૂછવું હોય તો પૂછ નારી.
કહી મર્મની વાત નિજનાથ જાણ્યો, ભાંગ્યો ભેદ મનમાંહે ઉત્સાહ આણ્યો;
એહેવી ગુહ્ય વાણી બીજો કોણ ભાખે, એહેવું કોણ બોલે નળનાથ પાખે.
થયું ભેટવા મન મરજાદ નાઠી, અંતરપટનું વસ્ત્ર ગયુંરે ફાટી;
ગજગામની ભામની પ્રેમ માતી, આવી નાથ પાસે ગુણગ્રામ ગાતી.
કરે પ્રદક્ષણા પછે પાય લાગી, બોલો વૈષધનાથ કહ્યું માન માગી;

અપરાધ પ્રાણીતણા કોટિ હોયે, પરિબ્રહ્મ તો કરુણા મીટ જોયે.
વન માંહે મુકી અપરાધ પાખી, છે મચ્છ આહારના વિષ્ણુ સાખી;
તમ ચર્ણ વિષે મમ મંન રાખું, તમ પાખે હું પેટમાં ધુલ નાખું.
અમો અબળા નારીમાં બુદ્ધિ થોડી, કરે વીનતી પ્રેમદા પાણ જોડી;
નથી રૂપનું કામરે ભૂપ માહારા, થઇ કિંકરી અનુસરૂ ચર્ણ તાહારાં.
સુણી વીનતી નારની દીન વાણી, ઉઠયો બાહુક અંતર પ્રીત આણી;
કરકોટક નાગનો મંત્ર ભાખી, જીરણ કામળું દૂર દીધુંરે નાખી.
ત્રણ નાગનાં વસ્ત્ર પરિધાન કીધાં, હરખી સુંદરી કારજ સર્વ સીધાં;
જવ મૂળગું રૂપ મહારાજ ધરિયું, શ્વસુર ધામનું તિમિર તે સઘ હરિયું.
જેમ તરૂવર પુઠે વિટલાય વેલી, તેમ કંથને વળગી રહી હર્ષઘેહેલી.

વલણ.

હરખે ગેહેલી સુંદરી, ભેટી બીડી બાથરે ;
જેજેકાર ઘરમાં થયો, દેખી નૈષધનાથરે.

કડવું ૬૧ મું—રાગ સારંગ.

વરત્યો જેજેકાર હો, નૈષધનાથને નિરખીજી ;
ફરી ફરી લાગે પાય હો, સાહેલી હૃદયા હરખીજી.
નળ દમયંતી જોડી હો, જોઇ દોડી દાસજી;
સાસ ભરી સાહેલી હો, આવી ભીમકને પાસજી.
રાયજી વધામણી દીજે હો, અદભુત હર્ષની વાતજી ;
ઋતુપર્ણનો સેવક હો, નીવડીયો નળનાથજી.
બાહુક રૂપ પરહર્યું હો, ધર્યું મુળગું સ્વરૂપજી;
સુણી સૈરંધ્રીની વાણી હો, હરખ્યો ભીમક ભૂપજી.
વાજે પંચશબ્દ નિશાણ હો, ગુણીજન ગાયે વધાઇજી;
પુણ્યશ્લોકને મળવા હો, વર્ણ અઢારે ધાઇજી.
નાના ભાતની ભેટ હો, પ્રજા ભૂપને લાવેજી;
કરે પૂજા વિવિધ પ્રકારે હો, મુકતાફળ કુસુમ વધાવેજી.
તોરણ હાથા દેવાએ હો, માનુની મંગળ ગાએજી;
દે મુનિવર આશિષ હો, અભિષેક બહુ થાએજી.
વાજે ઢોલ નીશાણ હો, મૃદંગ ભેર નફેરીજી;
સમગ્ર નગરે આનંદ વરત્યો હો, સણગારયાં ચહુટાં સેરીજી.

મન ઉછાહ પૂરણ વ્યાપ્યો હો, ભીમક દીયે બહુ દાનજી;
ગયા અંતઃપુરમાં રાય હો, દીઠૂં રૂપનિધાનજી.
કાંતિ તપે ચંદ્રભાનુ હો, વિલસે શક્ર સમાનજી ;
કંદર્પ કોટિ લાવણ્ય હો, દીઠો જમાઇ જાજ્વલમાનજી.
પડયો ભીમક પૂજ્યને પાયે હો, હસી આલિંગન દીધુંજી;
આપ્યું આસન આદરમાન હો, પ્રીતે પૂજન કીધુંજી.
અર્ઘ આરતી ધૂપ હો, ભૂપતિને પૂજે ભૂપજી ;
નખ શિખ લગે ફરી નિરખે હો, જોઈ જોઈ રૂપજી.
શ્વસુર શ્વસુરપત્ની હો, શાલક શાળા હેલીજી ;
દમયંતીને ઘણું પૂજે હો, ગાયે દાસી સાહેલીજી.
લક્ષ્મી નારાયણ શિવ ઉમયા હો, તેહેવું દંપત દીસેજી;
દીધું માન શ્વસુરવર્ગે હો, પૂછયું નૈષધઈશેજી.

વલણ.

નૈષધઇશે પૂછીઆં, કુશળ ક્ષેમની વાતરે ;
સમાચાર પરસ્પર જાણ્યો, હરખ્યો સગળો સાથરે.

કડવું ૬૨ મું. રાગ સામેરી.

નળરાયનું રૂપ પ્રગટ સાંભળી, સંસાર સુખીયો થાયરે;
પરમ લજ્જા પામીયો, દુખી થયો ઋતુપર્ણ રાય. હાવાં હું શું કરૂંરે.
મેં સેવક કરીને બોલાવીગો, નવ જાણ્યો નૈષધરાયરે;
ધિક્ક પાપી હું આતમા, હવે પાડું માહારી કાય. હાવાં હું શું કરૂંરે.
જવ મન કીધું દેહ મુકવા, તવ હવો હાહાકારરે ;
જાણ થયું અંતઃપૂરમાં, નળ ભીમક આવ્યા બાહાર. હાવાં હું શું કરૂં રે.
હાંહાં કહીને હાથ ઝાલ્યો, મળ્યા નળ ઋતુપર્ણરે;
ઓશીઆળો અયોધ્યાપતિ, જઇ પડયો નળને ચર્ણ. હાવાં હું શું કરૂંરે.
પુણ્યશ્લોક પાવન સત્ય સાધુ, જાયે પાતિક લેતાં નામરે;
તેહેવા પુરૂષને મેં કરાવ્યું, અશ્વનું નીચું કામ. હાવાં હું શું કરૂંરે.
જેહેનું દરશણ દેવ ઇચ્છે, સેવે સહુ નરનાથરે;
તે થઇ બેઠા મમ સારથી, ગ્રહી પરાણો હાથ. હાવાં હું શું કરૂંરે.

શત સહસ્ર જેણે જમ કીધા, મેરૂતુલ્ય ખરચ્યાં ધંનરે;
તે પેટભરી નવ પામીયા, હું પાપીને ઘેર અંન. હાવાં હું શું કરૂંરે.
જેહેનાં વસ્ત્રથી લાજે વિધુલતા, હાટક મૂકે માનરે;
તે મહારાજ માહારે ઘેર વસ્યા, કરી કાંબળું પરિધાન. હાવાં હું શું કરૂંરે.
મેં ટુંકારી તિરસ્કાર કીધા, હસ્યા પુરના લોકરે;
ત્રણ વરસ દોહેલે ભોગવ્યાં મેં, ન જાણ્યા પુણ્યશ્લોક. હાવાં હું શું કરૂંરે.
આળસુને ઘેર ગંગા આવ્યાં, ઊઠી નહીં નાહાયો મૂરખરે;
તે ગતિ માહારે આજ થઇ મેં, જાણ્યા નહો મહાપુરુષ. હાવાં હું શું કરૂંરે.
શ્રાવણકીટને ઘેર જાયે, જેમ ધરાધર શેષરે;
જેમ નીચ મનુષને ઘેર જાયે, ભિક્ષાને મહેશ. હાવાં હું શું કરૂંરે.
જેમ ચકલીને માળે આવે, ગરુડ ગુણભંડાર રે;
તેમ માહારે ઘેર આવી વસ્યા. વીરસેનકુમાર. હાવાં હું શું કરૂંરે.
જેમ કૃપણને ઘેર કમળા વસીયાં, પેર ન પ્રીછે વ્યયતણીરે;
તેમ માહારે ઘેર નળવસ્યા જેમ, ભીલને ઘેર પારસમણી. હાવાં હું શું કરૂંરે.
જેમ અંધપત્નીતણાં આભૂષણ તે, વૃથા સહુ સણગાર રે;
જેમ તીવ્ર આયુધ કાયરને કર, મરકટ મુકતાહાર. હાવાં હું શું કરૂંરે.
કળશ અમૃતનો ભરયો કો, મુરખને પ્રાપ્તિ થઇ રે;
છે ભૂર ભોગી વારુણીનો, સુધાપાન પ્રીછે નહીં. હાવાં હું શું કરૂંરે.
નિશ્વાસ મુકે ને કંઠ સૂકે, થઇ ભૂપને વેદનાયરે;
અપરાધ વિચારી આપનો. ઋતુપર્ણ દુખીયો થાય. હાવા હું શું કરૂંરે.
પુણ્યલોકને પાયે લાગે, ફરી ફરી કરે વિનતીરે;
એ કૃતકર્મનાં કોણ પ્રાશ્ચિત, ભરયાં લોચન ભૂપતી. હાવાં હું શું કરૂંરે.
પાવક માંહે પરજળું કે, હળાહળ ભક્ષ કરૂંરે;
જીવવું માહારૂં ધિક્ક છે, દેહ હું નિશ્ચે પરહરૂં. હાવાં હું શું કરૂંરે.

વલણ.

પરહરૂં દેહ માહરો, ગોઝારો જીવીને શું કરૂં રે;
ઋતુપર્ણનું પરમ દુઃખ દેખી, સમાધાન નળે કરયુંરે.

કડવું ૬૩ મું.—રાગ મારૂ.

ઋતુપર્ણની પીડા જાણી, નૈષધનાથ બોલ્યા ત્યાં વાણી;
ન ઘેયે કાયર આંસુ આણી, એમ કહી લોહ્યાં લોચન પાણી.

આપતકાળ કર્મ શું કહીયે, જે જે દુઃખ પડે તે સહીયે ;
કોહોને આસરે નિશ્ચે જઇયે, પંચરાત્ર સેવક થઇ રહીયે.
શુભ રહ્યાનું કારજ સીધું, માહારૂં દુઃખ તમે હરી લીધું ;
જે જનુનીનું પય મે પીધું, તેણે એવડું સુખ નથી દીધું.
દશ માસ તે પેટમાં રાખે, અધિક થાય તો ઓછું ભાખે ;
ત્રણ વરસ લગી કોણ રાખે, ભલાઇ તમારી થઇ જુગ આખે.
જાંહાં લગે સંપત હોયે, તાંહાં લગે પ્રીત કરે સર્વ કોયે ;
ફરયો સમો તાહારે સઘ વિગોયે, નમતા તે સાહામું ન જોયે.
જે લોભના લીધા માયા માડે, થાય પરીક્ષા દુઃખને દાહાડે ;
ક્ષત્રી જણાયે ઉઘાડે ખાંડે, ભુંડા મિત્ર તે ભીડે છાંડે.
કર્મકથા મેં માહારી જાણી, ચોતોરવર્ણના પોખ્યા પ્રાણી;
જારે વન નીસરયાં હું ને રાણી, પ્રજાએ ન પાયું પાણી.
થયા પુષ્કર બાંધવ વેરી, એકેકું અંબર નીકળ્યાં પેહેરી ;
કીધાં કૌતુક લોકે સેરીસેરી, તે દુઃખસાગરની આવે છે લેહેરી.
મને ભાઇ પ્રજાએ કાહાડી નાખ્યો, સ્વાદ સંસાર સગાઇનો ચાખ્યો :
ઋતુપર્ણ તમો શરણ રાખ્યો, તે ઉપકાર ન જાયે ભાખ્યો.
સતકાળ કરે ગંગા સ્નાન, કરે કોટી જગન દે દાન ;
કુરૂક્ષેત્ર કરે જપધ્યાન, નહિ ફળ શર્ણદાન સમાન.
દુઃખ દેખી કલપે પુરના લોક, શુભ સમે આંસુ ભરો તે ફોક ;
એમ કહી ભેટયા પુણ્યસ્લોક, ટાળ્યો ઋતુપર્ણનો શોક.
તાહારે ઋતુપર્ણ કેહે છે શીશ નામી, ઉપકીરતી મેં બહુ પામી ;
ભીમકતનયા જનેતા જેવી, પતિવ્રતા સાધવી દેવી.
તે ઉપર કુદષ્ટી એહેવી, એથી અન્યાય વાત બીજી કેહેવી.

વલણ.

તેહેવી વારતા અધર્મ તે શું, કરૂં હું દેહ ધરીરે ;
વૈદરભી મુજમાત જેહેવી, વરવાની મેં બુધ કરીરે.

કડવું ૬૪ મું.—રાગ ધવળ, ધન્યાશ્રી.

લજ્જાકૂપમાં ભૂપતી પડીયો, ઉંચું ન શકે ભાળીજી ;
ચતુરશિરોમણી નૈષધનાથે, વળા વાત સંભાળીજી.

ભીમકરાયના પુત્રની પુત્રી, સુલોચના એહેવું નામજી;
દમનકુંઅેરતણી તે કુંઅરી, શુભ લક્ષણ ગુણધામજી.
અનંગ અંગના સરખી સુંદર, દમયંતી શું બીજીજી;
ઋતુપર્ણને તે પરણાવી, દમયંતીની ભત્રીજીજી.
પેહેરામણી ઘણું પ્રીતે આપી, સંતોષ્યો ઋતુપર્ણજી;
અયોધ્યાપતિ ચાલ્યો અયોધ્યા, નમી નળને ચર્ણજી.
પરપસ્પરે આલિંગન દીધાં, નળે આપી અશ્વવિદ્યાયજી;
પંચ રાત્ર રહયાં સ્રીપુત્ર સાથે, પછે વીદા થયા નળરાયજી.
પ્રજા સર્વ સંગાથે લઇને, ભેટી નૈષધ જાયજી;
નાના વિંત્રના વાજીત્ર વાજે, શોભા ન વરણી શકાયજી.
ચતુરંગ સૈન્ય બહુ ભીમકે આપ્યું, સાથે થયો નરેશજી;
નળરાજા ઘણા જોદ્ધા સંગાથે, આવ્યા નૈષધ દેશજી.
તે સમાચાર પુષ્કરને પોહોતો, તેમજ ઉઠયો રાયજી;
પ્રજાસંગાથે સામો મળવા, પ્રીતે પાળો પળાયજી.
હયદળ પાયદળ ગજદળ રથદળ, કળ ન પડે કેકાણજી;
પ્રબળદળ સકળ પુરવાસી, નિરખવા નળ તરસે પ્રાણજી.
વાહન કુંજર ધજા અંબાડી, મેઘાડંબર છત્રજી;
કનક કળશ ઘંટા બહુ ઘમકે, શોભે સુરીયાં પત્રજી.
ભેરી ભેર મૃદંગ દુંદુભી, પટહ ઢોલ બહુ ગાજેજી;
વેણા વેણુ શરણાઇ શંખધુની, તાળ ઝાંઝ ઘણું વાજેજી.
ઉદધિ પર્વણી જાણે ઉલટયો, ચંદ્ર પૂર્ણ નળ માટજી;
શ્રવણ પડયું સંભળાય નહીં, થઈ ભારે ભીડ પુરવાટજી.
ભીમકનંદન કેહે નળ પ્રત્યે, સૈન્યને આજ્ઞા દીજેજી;
પુષ્કર આવ્યો ક્રોધ ધરીને, સજ થાઓ જુદ્ધ કીજેજી.
નળ કેહે ત્રણે શાળક પ્રત્યે, મિથ્યા વિરોધ વિચારજી;
પુષ્કરનું મન થયું નિર્મળ, નાશ પામ્યો કળી વિકારજી.
સાધુ પુરુષને કુબુદ્ધિ આવે તેતો, પુર્વકર્મનો દોખજી;
પુષ્કરે કીધું કળીનું પ્રેરયું, કેહે વિચારી પુણ્યશ્લોકજી.
ધ્રુ ચળે રવિ પશ્ચિમ પ્રગટે, પાવક શીતળ થાયજી;
વિધિ ભૂલે નિધિ સાતે સૂકે, પુષ્કર ધનુષ ન સાહેજી.

એમ ગોષ્ટ કરતાં પુષ્કર આવ્યો, બંધન કરી નિજ હાથજી ;
દંડવત્ કરતો ડગલાં ભરતો, ઘણું લાજતો મન સાથજી.
નળ ઉઠયો બાંધવને દેખી, ગ્રહી કર બેઠો કીધોજી ;
મસ્તક સુંઘી પ્રશંસા કીધી, ભુજ ભરી હૃદયા લીધોજી.
એક આસને બેઠા બંને બાંધવ, શોભે કામ વસંતજી ;
ત્યારે પ્રજાએ ઘણી પૂજા કીધી, આપી ભેટ અનંતજી.
પુષ્કરે ઘણું દીનજ ભાખ્યું, થયા સજળ લોચનજી ;
હું કૃતઘ્ની કઠણ ગોઝારો, મેં દપંતી કાઢાડયાં વનજી.
વણ અપરાધે વિપરીત કીધું, દીધું દારુણ દુઃખજી ;
સાત સમુદ્રે ન જાય શ્યામતા, ધોતાં માહારૂં મુખજી.
પુષ્કર વીરને નળે સમજાવ્યો, કહીને આતમજ્ઞાનજી ;
એક ગજે બેઠા બેહુ બાંધવ, આવ્યા પુરનીધાનજી.
ધ્વજા પતાકા તોરણ બાંધ્યાં, ચિત્ર સાથીયા સેરીજી ;
અગરધૂપ આરતી થાયે, વાજે ભેરી નફેરીજી.
ધવળ મંગળ કીર્તન ગાથા, હાથા કુંકુમરોળજી ;
ચહુટાં ચોક રસ્તાને નાકે, પ્રજા ઉભી ટોળે ટોળજી.
કુસુમ મુક્તાફળે વધાવે, ગોખ ચહડી નર નારીજી ;
નૈષધ નગરિનિ શોભા સુંદર, શું અમરાપુરી ઉતારીજી.
અભિજિત લગ્ન મુહૂર્ત સાધી, નળ બેઠો સિંહાસનજી ;
મળવા સર્વ સગાં આવ્યાં તે, વોળાવ્યાં રાજનજી.
જુદ્ધપતી પુષ્કરને કીધો, નળે કીધા જગ્ન અનંતજી ;
ધર્મરાજ કીધું નળરાયે, વરસ સહસ્ત્ર છત્રીસ પર્યંતજી.
નળનાં રાજ્યમાં બંધન નામે, એક પુસ્તકને બંધનજી ;
ડંડ એક શ્રીપાતને હાથે, ધન્ય વીરસેનનંદનજી.
કંપારવ ધજાને વરતે, પવન રેહે આકાશજી ;
કુળકર્મ પારધીયે મુક્યાં, જીવનો ન કરે નાશજી.
ભય એક તસ્કરને વરતે, કમાડને વિજોગજી ;
હરખ શોક સમતોલ લેખવે, ત્યાજ વિષયના ભોગજી.
ચતુરવર્ણ સર્વ શૂરી, જ્ઞાનખડગ તીવ્ર ધારેજી ;
દેહગેહ મધ્યે ખટ તસ્કર, પીડી ન શકે લગારેજી.
શૌચ ધર્મ દયા તત્પરી, આપે તે શુભ દાનજી ;
હરિભક્તિ નથી તેનું નામ દરિદ્રી, જેહેને ભક્તિ તે રાજાનજી.

તેહ મુઓ જેની અપકીરતી પુંઠે, અકાળમૃત્યુ ન થાયજી;
માગ્યા મેહે વરસે વસુધામાં, દુધ ઘણું કરે ગાયજી.
માતપિતા ગુરૂ વિપ્ર વિષ્ણુની, સેવા કરે સર્વ કોયજી;
પરનિંદા પરધન પરનારી, કુદૃષ્ટે નવ જોયજી.
એહેવું રાજ નળનાથે કીધું, પુણ્યસ્લોક ધરાવ્યું નામજી;
પછે પુત્રને રાજ આપી ગયા, તપ કરવા ગુણગ્રામજી,
અનશન વ્રત લેઇ દેહ મૂકયો, આવ્યું દિવ્ય વિમાનજી;
વૈકુંઠ નળદમયંતી પોહોતાં, પામ્યા પદ અવિધાનજી.
વૃહદશ્વ કહે હો રાય યુધિષ્ટિર, એહેવા હવા ન હોયજી;
એ દુઃખ આગળ તાહારા દુઃખને, યુધિષ્ટિર શું રોયજી.
કાલે અર્જુન આવશે રાયજી, કરીને ઉત્તમ કાજજી;
કથા સાંભળી પાયે લાગો, મુનિવરને મહારાજજી.
યુધિષ્ટિર કેહે પરિતાપ ગયો મનનો, સાંભળી સાધુચરિત્રજી;
અવિચળ વાણી ઋષિ તમારી, સુણી હું થયો પવિત્રજી.
થોડે દિવસે અરજુન આવ્યા, રીજયા ધર્મરાજાનજી;
વૈશંપાયન કેહે જનમેજય, પૂર્ણ થયું આખ્યાનજી.
કરકોટક ને નળ દમયંતી, સુદેવ ઋતુપર્ણ રાયજી;
એ પાંચેનાં નામ લેતા, કળજુગ તાંહાંથી જાયજી.
પુત્ર પૌત્ર ધન ધાન્ય સમૃદ્ધિ, પામે વળી નરનારજી;
બ્રહ્મહત્યાદિક પાપ ટળે ને, ઉત્તરે ભવજળ પારજી.
વીરક્ષેત્ર વડોદરૂં કાહાવે, ગરૂઓ દેશ ગુજરાતજી;
કૃષ્ણસુત કવિ ભટ પ્રેમાનંદ, વાડવ ચોવીસા ન્યાતજી.
ગુરુપ્રતાપે પદબંધ કીધો, કાલાવાલા ભાખીજી;
આર્ણ્યિકપર્વની મૂળ કથામાં, નૈષધલીલા દાખીજી.
મુહુર્ત કીધું સુરતમાંહે, થયું પૂર્ણ નંદરબારજી;
કથા એ નળદમયંતીકેરી, સારમાંહે સારજી.
સંવત સત્તર બેંતાળો વર્ષે, પોષ સુધી ગુરૂવારજી;
દ્વીતીયા ચંદ્રદર્શનની વેળા, થઇ કથા પૂર્ણ વિસ્તારજી.
તે દિવસે પરિપૂરણ કીધો, ગ્રંથ પુનિત પદબંધજી;
શ્રોતા વક્તા સઉને થાશે, શ્રીહરીકેરો સંબંધજી.

નળાખ્યાન સંપૂર્ણ.

મા મે રૂં.

કડવું ૧લું.–રાગ આશાવરી.

શ્રીગુરૂ ગણુપતિ શારદા, હું સમરૂં સુખે સર્વદા;
મનમુદા, કહું મામેરૂં મેહેતાતણું રે.

ઢાળ.

મામેરૂં મેહેતાતણું, પદબંધ કરવા આશ;
નરસિંહમેહેતો ભક્ત બ્રાહ્મણ, જુનાગઢમાં વાસ.
ભાભિયે એક વચન કહ્યું, મેહેતાને લાગી દાઝ;
પરિત્યાગ કીધો ઘરતણો, મેહેતો વન ગયા તપકાજ.
તે વનવિષે એક દેરૂં દીઠું, અપુજ્ય શિવનું લિંગ;
નરસિંયે તેનિ પૂજા કીધી, અંતરમાંહિ ઉમંગ.
ઉપવાસ સાત મેહેતે કર્યા, તવ રીઝયા શ્રીમહાદેવ;
કમળની પેરે લિંગ વિકાસ્યું, પ્રભુ પ્રગટ થયા તતખેવ.
કર્પૂર ગૌર સ્વરૂપ શોભા, ધર્યાં ઉમયા ડાબે પાસ;
બીરાજે જટામાં જાન્હવી, નિલવટ ચંદ્ર પ્રકાશ.
છે રૂંઢમાળા સર્પ ભૂષણ, વાઘાંબર ગજ ચર્મ;
વાજે ડાક ડમરૂં શંખ શિંગી, મેહેતે દિઠા પરિબ્રહ્મ.
તવ નરસૈયો જઇ પાયે લાગ્યો, ત્યારે મસ્તક મૂકયો હાથ;
માગ્ય માગ્ય હું કૃપાળ છું, એમ બોલ્યા ઉમયાનાથ.
મેહેતો કહે મહાદેવજી, એક માગું છું સ્વામીન;
તમતણું દરશન પામિયો, હવે વિષ્ણુનું દરશન.
ધન્ય ધન્ય સાધુ શિવ કહે, તને ભક્તિની છે આશ;
અખંડવ્રજમાં ગયાં તેડિ જયા, હરિ રમે છે રાસ.

વલણ.

રાસમંડળતણી રચના, લીલા શી વખાણે કવી;
નરસૈયો કૃતારથ થયો, તે કૃપા શ્રીહરની હવી.

कडवुं २ जुं.–राग धनाश्री.

अद्भुत लीला रास विराजेजी, दर्शन कीधे भवदुःख भाजेजी;
गोपिका गाय वाजित्र वाजेजी, महासुख दीधुं शिवमहाराजेजी.

ढाळ.

महाराज शिवमहाराजजीए, ग्रह्यो मेहेतानो हाथ;
ते सदाशिवने देखिने, सामा आव्या वैकुंठनाथ.
हरि हर हरखीने मळ्या, नमि गोपि शिवने पाय;
नरसैयो जइ नम्यो नाथने, तव पूछे गोकुळराय.
कहो शदाशिव आ कोण छे, तमे देखाडयो आ ठाम;
महादेव कहे ए दास तमारो, विप्र नरसिंह नाम.
भक्ति इच्छे तमारी, कीर्त्तन करे गुणु गाय;
करुणा करो श्रीकृष्णजी, तव बोल्या वैकुंठराय.
हाथ ग्रही तमे तेडी लाव्या, सदाशिव भगवान;
ए नरसियो में भक्त कीधो, ओधव विदुर समान.
मस्तक उपर हाथ मूकी, कहे श्रीगोपाळ;
दुःख वेळा मने संभारजे, हुं धाइ आविश ततकाळ.
करजे तुं कीर्तन भक्ति मारि, तरिश भवसंसार;
आ दीठी तेवी लीला गाजे, केवळ रस शणगार.
पछि रास-मंडळतणी रचना, देखाडी तेणिवार;
नरसिंह मेहेता प्रत्ये बोल्या, स्वामी श्रीत्रिपुरार.
रखे लोकाचार मनमांहि गणतो, मस्तक साटे भक्ति;
राधाकृष्णनो वीहार गाजे, जुए तेवी जुक्ति.
अंतरध्यान थया एम कहिने, भोळा शंकर देव;
पळ मात्रमां नरसैने मूक्यो, जूनेगढ ततखेव.
थइ नरसैयानी निर्मळ वाणि, कविशक्ति भक्ति अपार;
राधाकृष्णशुं रंग लाग्यो, गणे तृणात्रत संसार.
पछि ताल वाता गीत गाता, पधार्या पुरमांय;
नरसिंह मेहेतो जइने नमियो, भाभीकेरे पाय.
तमने गोराणी में प्रमाणि, हुंने कह्युं कठण वचन;
हरि हर बंने मुजने मळ्या, ते भाभि तमारुं पुन्य.

વલણ.

પુન્ય તમારૂં માત મારિ, મને મળ્યા શ્રીપરિબ્રહ્મરે;
છે સાધવી સ્ત્રી મેહેતાતણી, પછે માંડયો ગ્રહસ્થાશ્રમરે.

કડવું ૩ જું.—રાગ વેરાડી.

મેહેતે માંડયો ગ્રહસ્થાશ્રમ, પતિવ્રતા ઘેર નારી પર્મ;
દામોદરની સેવા કરે, માળા તિલક ને મુદ્રા ધરે.
સાધુ વૈરાગી વૈષ્ણવસંગ, શંખતાળ ને વાજે ચંગ;
ચોકમાંહી તુળસીનાં વંન, અહરનિશા થાયે કિરતન.
નહિ ખેતી ઉદ્યમ વેપાર, હરિભગત મેહેતો તદાકાર ;
જે આવે તે વૈષ્ણુવ જમે, ગુણ ગાઇને દહાડા નિરગમે.
વિશ્વંભર પુરૂં પાડે અન્ન, વિશ્વાસ ઘણો મેહેતાને મન;
બે સંતાન આપ્યાં ગોપાળ, એક પુત્રી ને એકજ બાળ.
શામળદાસ કુંવરનું નામ, તે પરણાવ્યો રૂડે ઠામ;
કુંવરબાઇ નામે દીકરી, પરણાવ્યાં રૂડો વિવાહ કરી.
પામ્યાં મરણ પત્ની ને પુત્ર, મેહેતાનું ભાગ્યું ઘરસૂત્ર;
પતિવ્રતા વહુ વિધવા થઈ, કુંવરબાઇ તે કુશળી રહી.
સ્ત્રી પુત્ર મરતે રોયા લોક, મેહેતાને તલમાત્ર ન શોક;
ભલું થયું ભાંગી જંજાળ, સૂખે ભજશું શ્રીગોપાળ.
કુંવરબાઇ પછે મોટી થઇ, આણું આવ્યું ને સાસરે ગઈ;
સસરો શ્રીરંગ મેહેતો નામ, મોટું ઘર કહાવે બહુ દામ.
છે સાસરિયાંને ઘણું અભિમાન, ધનનું તે અતિ કરે ગુમાન;
નણંદ જેઠાણી વાંકું ભણે, કુંવરબાઇને દુબળી ગણે.
આવો વૈષ્ણુવની દીકરી, સાસરવેલ સૌ પાવન કરી ;
ચેષ્ટા કરે સાસુ ગર્વે ભરી, કુંવરબાઈ નવ બોલે ફરી.
છે લઘુવેષ નહાનો ભરથાર, તે નવ પ્રીછે વિવેક વિચાર;
કુંવરબાઈનું આવ્યું સીમંત, સાદર વાત ન પૂછે કંથ.
રૂપ દેખી અતિ વહુવરતણું, સાસરિયાં મન હરખે ઘણું;
કહે મેહેતો હરિનો છે દાસ, મોસાળાની શી કરવી આશ.
વહુનો ઓરિયો વીતે ખરો, કાંઇક મોસાળું ઘેરથી કરો;
દુર્બળની દિકરી રાંકડી, આચાર કરી બાંધો રાખડી.

ન કહાવ્યું પીયર ન કોને કહ્યું, પંચમાસી તો એળે ગયું;
સીમંતના રહ્યા થોડા દન, કુંવરબાઇને થઈ ચિંતા મંન.
ઓશિયાળી દીસે દામણી, વહુવર આવી સાસુભણી;
બોલી અબળા નામી શીશ, બાઇજી રખે કરતાં રીસ.
આપણો ગોર પંડયો ખોખલો, જુનાગઢ સૂધી મોકલો;
મોકલો લખાવી કંકોતરી, તવ સાસુ બોલી ગર્વે ભરી.
કાં વહુવર તને ઘેલું લાગ્યું,મા મુઇ ત્યારે મહિયર ભાગ્યું;
તાળ વજાડે કીરતન કરે, નાચી ખુંદીને ઊદર ભરે.
દરીદ્ર દરમાં ફેરા ફરે, તે મોસાળું કયાંથી કરે;
જે સગાથી અરથ નત સરે, શું થાય તેને નોંતરે.
મેહેતાને વહાલું હરિનું નામ, જોવા મળશે બાધું ગામ;
તમને ડોસો મળવાનું હેત, અમો નાતમાં થઇયે ફજેત.
તમારો સસરો લાજે બાઇ, વણ આવ્યે સરશે વેવાઇ;
કુંવરબાઇ તવ આંસૂ ભરી, સાસૂ પ્રત્યે બોલી ફરી.
બાઇજી એમ બોલતાં શું ફગો, દુર્બળ પણ પોતાનો સગો;
અહિં આવિ પાછા જાશે ફરી, એ મિષે મળશું બાપ દિકરી.
સાસૂને મન કરૂણા થઇ, પોતાના સ્વામિને પૂછ્યું જઈ;
રહ્યાં સીમંતના થોડા દહાડા, કુંવરવહુ લે છે આડા.
લખી મોકલો કંકોતરી, મળવા દ્યોને બાપ દિકરી;
વેવાઇને લખિયે એક પત્ર, જેમ તેમ કરતાં આવજો અત્ર.
શ્રીરંગ મેહેતો પરમ દયાળ, કાગળ એક લખ્યો તતકાળ.
સ્વસ્તિશ્રી જુનાગઢ ગામ, જે હરિ વૈષ્ણવનો વિશ્રામ.
નાગરિ નાતતણા શણગાર, સાધુશિરોમણિ પરમઉદાર;
ભક્તનાયક વૈષ્ણવના ધણી, સદા કૃપા હોય કેશવતણી.
સર્વોપમાજોગ કરૂણાધામ, મેહેતાશ્રીપંચ નરસૈ નામ;
અહિં સહુને છે કુશળખેમ,લખજો પત્ર તમો આણી પ્રેમ.
એક વધામણિતણો સમાચાર,અમારા ભાગ્યતણો નહિ પાર;
કુંવરવહુને આવ્યું સીમંત, અમઉપર ત્રુઠા ભગવંત.
માધશુદી સપ્તમિ રવિવાર, મુહુર્ત્ત અમે લીધું નિરધાર;
તમો તે દિન નિશ્ચે આવજો, સગાં મિત્ર સાથે લાવજો.

ન આણુસો મનમાં આશંક, તમ આવ્યે પામ્યા લખ ટંક;
ઉજળો સગો આવ્યો બારણે, સોનાનો મેરૂ કીજે વારણે.
જો મેહેતાજી નહિ આવો તમો, ખરેખરા દૂભાઇશું અમો;
આપ્યું પત્ર ગુરૂના કરમાંય, પંડયો ખોખલો કર્યો વિદાય.
કુંવરબાઇએ તેડયા રૂષિરાય, એકાંતે બેસારિ લાગી પાય;
ત્યાં બે દહાડા પરણુ રહેજો, મેહેતાને સમજાવી કહેજો.
કાંઇ મોસાળું સારૂં લાવજો, સંપત હોયતો ઇહાં આવજો;
કાંઇ નામ થાય જો પૃથ્વિ તળે, સાસરિયાંનૂં મેણું ટળે.
જો અવસર આ સૂનો જશે, ભવનું મેણું મુજને થશે;
બોલબાણ નણુદી મારશે, શત્રુનું કામ દીયર સારશે.
રખે નાગરિનાત્યે કૌતક થાય, તમારે માથે છે વૈકુંઠરાય;
પડયો ખોખલો કીધો વિદાય, સદ્ય પોહોતાં જૂનાગઢ માંય.

વલણ.

જુનાગઢમાં આવ્યા, મેહેતો લાગ્યા પાયરે;
સ્તવન સ્તુતિ પૂજા કરી, પછે માંડિપાટ સુખદાયરે.

કડવું ૪ થુ. રાગ ધનાશ્રી.

ખોખલે પંડે પત્રજ આપ્યું, મેહેતાજીને હાથજી;
વધામણી કાગળમાં વાચી, સમર્યા વૈકુંઠનાથજી.
મામેરૂં પુત્રીને કરવું, ઘરમાં નથી ખોટો દામજી;
શ્રીમકજી તેવડમાં રેહેજો, દ્રવ્યતણું છે કામજી.
ભોજન કરાવી દક્ષણા આપી, મેહેતો લાગ્યા પાયજી;
મોસાળું લેઈ અમો આવીશું, પંડયો કીધો વિદાયજી.
નરસૈમેહેતે ઘેર તેડાવ્યા, સગા તે વૈષ્ણવ સંતજી;
મોસાળું લેઇ આપણે જાવું, છે કુંવરબાઇનું શ્રીમંતજી.
જૂની વેલ્ય ને ધૂંસરિ વાંકી, સાંગી સોટા ભાગીજી;
કોના તળાવા ને કો પિંજણિયો, બળદ આણ્યા બે માગીજી.
મેહેતાજી મામેરે ચાલ્યા, સમર્યા શ્રી જગદીસજી;
ત્રણ સખિયો સંધાતે ચાલી, વેરાગી દશ વીશજી.
સંપુટ ત્રાંબાની ડાબડીનો, તેમાં બાળમુકુંદજી;
કંઠે હાર કરીને રાખ્યા, દામોદર નંદનંદજી.

વેલ્યની પૂંઠે કોથળો બાંધ્યો, માંહિ ભર્યાં વાજિત્રજી;
બાંઠડી એક ગોપીચંદનની, તુળસી કાષ્ટ પવિત્રજી.
મોસાળાની સામગ્રીમાં, તિલક ને તુળસીમાળજી;
નરસૈયાને નિર્ભય છે જે, ભોગાવશે ગોપાળજી.
બાળહીણા બળદો શું હીંડે, હસે વૈષ્ણવ સાથજી;
સોર પાડે ને દાળ ચઢાવે, જેજે વૈકુંઠ નાથજી.
એક બળદ ગળિયો થઇ બેસે, આખલો તાણી જાયજી;
પડયાને પુંછ ગ્રહી ઉઠાડે, કૌતક કોટી થાયજી.
સાલે સાલ જુજવાં દીસે, રથતણા બહુ વક્રજી;
સાંગીનો બહુ શબ્દજ ઉઠે, ચૂચવે છે બહુ ચક્રજી.
ચડે બેસે ને વળિ ઉતરે, લે રામકૃષ્ણનું નામજી.
મધ્યાને મેહેતોજી આવ્યા, જોવા મળ્યું ઉના ગામજી;
શું જાણે વૈષ્ણવનો મહીમા, વિષયી પુરના લોકજી.
કોડ પોહોતાં કુંવરવહુનાં, મામેરૂં છે રોકજી.

વલણ.

રોક મામેરૂં મેહેતો લાવ્યા, જુઓ વૈષ્ણવનિ વસતારે;
અકેકિ માળા આપશે તો, પેહેરશે નાગરી ન્યાતરે.

કડવું ૫ મુ 'રાગ મારૂ.

શુણી શ્રીરંગ મેહેતો આવ્યા બાઇ, ભાવે ભેટયા બને વેવાઇ;
મળ્યો જમાઇ જંમાઇનો ભ્રાત, મળ્યો સહુ નગરનો સાથ.
કપટે ભેટી પાછા ખસે, જોઇ જોઇ સામગ્રીને હસે;
ઉતરવા ઘર આપ્યું એક, ઝાઝા ચાંચડ મછર વિશેક.
ખાડા ટેકરા વસમો ઠામ, ઉપર નળિયાનું નહિ નામ;
કોહ્યું છાજ ને જૂની વળી, ભીંત્યો દોદશ બેવડ વળી.
ઝાઝા માંકણ ઝાઝા જૂઆ. ત્યાં મેહેતાના ઉતારા હુઆ;
વેવાઇ ગયા ઊતારો કરી, બોલે હસણી નાત્યનાગરી.
કુંવરવહુનો વૈષણવ બાપ, દર્શન કરિને ખોઇએ પાપ;
મેહેતાને જોવા હરખે ભરી, ઘેરઘેરથિ ચાલી સુંદરી.
મનવિના મેહતાને નમે, સારૂં થયું જે આવ્યા .તમે;
માંહો માંહિ કહે સુંદરી, મેહેતો દીઠે દીઠા હરી.

જુઓ સાથ કેવો ફુટડો, એને પરમેશ્વર તુઠડો;
કુંવરવહુનું ભાગ્યું દુઃખ, એવું કહીને મરડે મુખ.
જુઓ બળદ મેહતાજી તણા, બગાઈઓ શબ્દ કરેછે ઘણા;
વજાડશે મંડપમાં ચંગ, નાગરી નાતમાં રહેશે રંગ.
આ ગાંઠડી વળગાડિ લટકે, તાળનાં જોડાં બાંધ્યાં પટકે;
તુળસિકાષ્ટતણો એ ભારો, હવે મામેરાનો શો ઉધારો.
છાબમાં તુળશીદળ મૂકશે, ઉભો રહીને શંખ ફુકશે;
વૈરાગી હરિના ગુણ ગાશે, એટલે મોસાળું પુરૂ થાશે.
એમ નાગલી કૌતક કરે, ટોળ કરીને પાછી ફરે;
કુંવરબાઇએ જાણી વાત, મોસાળું લઇ આવ્યા તાત.
ઉતાવળી મળવાને ધસી, બોલિ નણદી મરમે હશી;
આ શું પીતા પુત્રિને હેત, શાને કરવા આવ્યો ફજેત.
લજાવ્યું સાત પેઢીનું નામ, સાથે વેરાગીનું શું કામ;
શું મળવા ચાલ્યાં એકલાં, એ બાપથી નબાપાં ભલાં.
કઠણ બોલ એવો સાંભળી, કુંવરબાઈ બોલિ પાછી વળી;
નણદી શું મછર આવડો, પુંઠળથી બાઇ શું બડબડો.
સુખી પિતા હશે જે તણો, તે પુત્રીને લાભજ ઘણો;
કોનો પિતા લખેશરિ કહાવે, તેતો મારે શે ખપ આવે.
રાંક પિતા આવ્યો મુજ ઘેર, એક કાપડું સોનાનો મેર;
તમે મન માને તે કહો, એ પિતા મારે જીવતો રહો.
મર્મવચન નણદિને કહી, પછે પિતા પાસે પુત્રી ગઇ;
દુરથકી દિઠી દીકરી, મેહેતાએ સમરયા શ્રીહરિ.
અન્યો અન્યે નયણાં ભરી, ભેટયાં બેઉએ આદર કરી;
મે'તે મસ્તક મૂકી હાથ, પાસે બેસાડિ પૂછિ વાત.
કુંવરબાઈ કહો કુશળ ખેમ, સાસરિયાં કાંઇ આણેછે પ્રેમ;
રૂડો દીવસ આવ્યો દીકરી, તો મોસાળું કરશે હરી.
કુંવરબાઇ બોલી વીનતી, મોસાળું કાંઈ લાવ્યા નથી;
નાગરી નાત્યે રહેશે કેમ લાજ, વિના દ્રવ્ય આવ્યા શે કાજ.
નિરમાલ્ય નિરધનનો અવતાર, નિરધનતું જીવ્યું ધીક્કાર;
નિરધનને કોઈ નવ ગણે, નવ રાખે ઊભો આંગણે.

ચતુરપણું નિર્ધનનું જેહ, ઘેલામાંહી ગણાય તેહ;
લોક બોલાવે દુર્બળ કહી, એથી માઠું કાંઈ બીજું નહી.
પિતાજી કાંઇ ઉદ્યમ ન કરો, ધનનો નવ રાખો સંઘરો;
આ અવસર સચવાસે કેમ, પિતાજી તમે વીચારો એમ.
નથી લાવ્યા કંકુની પડી, નથી લાવ્યા મોડ નાડાછડી;
નથિ માટલી ચોળી ને ઘાટ, એમ શું આવ્યા બારેવાટ.
કેમ કરી લજ્જા રેહશે તાત, હું શે ન મુઇ મરતે માત;
માતા વિના સુનો સંસાર, માતા વિના તે શો અવતાર.
જે બાળકની માતા ગઈ મરી, બાપની સગાઈ સાથે ઊતરી;
જેવું આથમતા રવિનું તેજ, મા વિના એવું બાપનું હેજ.
સુરભી મરતાં જેવું વછ, જળવિણ જેવું તલફે મછ;
ટોળા વછોઈ જેવી મૃગલી, મા વિના દીકરી એકલી.
લવણ વિના જેવું ફીકું અન્ન, ભાવ વિના જેવું ભોજન;
કીકી વિના જેવું લોચન, મા વિના તેવું બાપનું મન.
ઘડો ફુટે રઝળે ઠીકરી, મા વિના એવી દીકરી;
ગોળ વિના મોળો કંસાર, માતા વિના સુનો સંસાર.
શિદ કરવા આવ્યા ઉપહાસ, સાથે વેરાગી પાંચપચાસ;
શંખ તાળ ને માળા ચંગ, એ મોસાળું કરવાના ઢંગ.
ન હોય તો પિતા જાઓ પાછા ફરી, એવું કહીને રોઇ દીકરી;
મેહેતે મસ્તક મૂકયો હાથ, કરશે મોસાળું વૈકુંઠનાથ.
પેહેરામણી કરવિ હોય જેટલી, આસામી લખી લાવો તેટલી;
લખજો સાસરિયાં સમસ્ત, વિસારસો મા એકે વસ્ત.
વચન મેહતાજીના સુણી, કુંવરબાઈ આવ્યા સાસુભણી;
મારે પિતાયે મોકલી હૂંચ, લખો કાગળમાં જોઇયે શૂંચ.
મુખ મરડીને બોલી સાસુ, શો કાગળ ચિતરવો પાંસુ;
છાબમાં તુળસિદળ મૂકશે, ઉભો રહીને શંખ ફુકશે.

વલણ.

ફુંકશે શંખ ઉભો રહી, નરસૈંયો મોસાળું શું કરે;
સંવાદ વહુઅરનો સાંભળી, પછે વડસાસુ એમ ઓચરે.

કડવું ૬ ઠું.—રાગ સામેરી.

વડસાસૂ ઘણું ભારે માણસ, બોલ્યાં પરમ વચન ; વહુજી;
વડીવહુઅર તમે કાંઇ નવ જાણો, છે મેહેતો વૈષ્ણવજન ; વહુજી.
જેને સ્નેહ શામળિયા સાથે, તેને શાની ખોટ ; વહુજી;
પેરામણી મન ગમતી માગો, કરો નાગરી ગોઠ ; વહુજી.
કુંવરબાઇને કાગળ આપ્યો, લખો લખાવું જેમ ; વહુજી;
રૂડો વેવાઇ આંગણે આવે, કોડ ન પહોંચે કેમ ; વહુજી.
લખો પાંચશેર કંકુ જોઈએ, શ્રીફળ લખો સંસાત ; વહુજી;
વીશમણ વાંકડિયાં ફોફળ, મળશે મોટી નાત ; વહુજી.
પાંચ વસ્ત્રના પંચવિશ વાઘા, ચાર ચોકડી તાસ ; વહુજી;
લખો પછેડી પંદર કોડી, પટોળાં પંચાસ ; વહુજી;
સાઠેક મુગટા ને સોયેક સણિયાં, ચીર લખો ચાળીસ ; વહુજી.
ધોતિયાં તો બ્રાહ્મણને જોઇએ, તે લખો કોડી ત્રીશ ; વહુજી.
બે કોડી જરકશીની સાડી, રેશમી કોડી બાર ; વહુજી;
સાદી સાડિયો લખો ત્રણસેં, છાયલ લખો સેંચાર ; વહુજી.
ઘરસાન લખો દશ વિશ કોડી, સોલ કોડી લખોઘાટ ; વહુજી;
છીંટમોરવી ટુંકડી સોયેક, નવ કોડી લખો નાટ ; વહુજી.
મશરૂ ગજિયાણી દરિયાઇ, લખો થાન પંચાસ ; વહુજી;
હજાર બારસેં લખો કાપડાં, લોક કરે બહુ આશ ; વહુજી.
સોલસેં લખો શેલા સાળુ, તેલ પાનનો શો આંક ; વહુજી;
આશરા પડતું મેં લખાવ્યું, બાપ તમારો રાંક ; વહુજી.
તમને સોળ શણગાર ઘડાવે, બાપ લડાવે લાડ ; વહુજી;
ઘટે જમાઇને સોનાના સાંકળાં, તેમાં અમને શો પાડ ; વહુજી.
સહસ્ર મહોર સોનાની રોકડી, કહેતાં પામું ક્ષોભ ; વહુજી;
ઘરડાં અમે માટે ધર્મે લખાવ્યું, ન મળે ઝાઝો લોભ ; વહુજી.
એ લખ્યાથી અદકું કરો તો, તમારા ઘરની લાજ ; વહુજી;
તવ મુખ મરડી નણદી બોલી, સિદ્ધ થયાં સર્વ કાજ ; વહુજી.
ભારે મોટા બે પહાણ લખોની, જે મેહેતાથી અપાય ; વહુજી;
ડોશી કહે શો શોર કરો છો, લખતાં તારૂં શું જાય ; વહુજી.

વલણ.

શું જાય લખતાં આપણું, વડસાસૂ વિકરાળરે ;
કાગળ આપ્યો હાથમાં, પડી પેટડિયામાં ફાળરે.

કડવું ૭ મું.—રાગ મારૂ.

ડાટવાળ્યો રે, ડોસિયે ડાટવાળ્યો રે ;
વડસાસૂ વેરણ થઇ મારી, હરખ હઈયાનો ટાળ્યો રે; ડોસિયે.
મીઠાં વચનની ને થોડા બોલી, હીંડે હરીગુણ ગાતી રે;
પરમારથી થઇ પત્ર લખાવ્યું, મનમાં મોટી કાતી ; ડોસિયે.
કાગળ લઇને કુંવરબાઇ આવ્યાં, પીતા કેરે પાસે રે ;
વડસાસુયે વિપરીત લખાવ્યું, કહે હવે શું થાશે ; ડોસિયે.
લખેશ્વરીથી ન પડે પૂરું, એવું માંહિ લખાવ્યું રે ;
સાધુ પિતાને માહા દુઃખ દેવા, મારે સિમંત શાને આવ્યું; ડોસિયે.
સહસ્ર મહોર સોનાની રોકડી, વસ્ત્રતણું નહિ લેખું રે ;
તાતજી હું તમારી પાસ, કોડી એક ન દેખું ; ડોસિયે.
પીતાજી તમો પાછા પધારો, અહિં રહે ઇજત જાશે રે ;
મેહેતાજી કહે પુત્રી મારી, રહો તમે વિશ્વાસે ;
ડોસિયે રૂડું કીધુંરે આપણું કારજ સિધ્યુંરે; ડોસિયે રૂડું કીધુંરે.
શામળિયો અવસર નહિં ભૂલે, તું કાં આંસૂડાં પાડેરે ;
દામોદર કાંઇ નથી દોહલો, નહિ કરજે કાઢે; ડોસિયે રૂડું કીધુંરે.
કુંવરબાઇ તમે ઘેર પધારો, આપણું એમાં શું જાશેરે ;
જો મામેરૂં હરી નહિ કરે તો, ઉપહાસ એનો થાશે; ડોસિયે.
પંચાળીનાં પટકુળ પૂર્યા, નવસેં ને નવાણું રે ;
તે રીતે મામેરૂં કરશે, તું થાવા દેને વહાણું ; ડોસિયે.
વિશ્વાસ રૂદેમાં રાખો તમો, છો વૈષ્ણવની બાળરે ;
આપણું એ પ્રતિપાલણ કરશે, શામળિયો ગોપાળ; ડોસિયે.
હઇડે હેત દિકરીને આવ્યું, શુણી તાતની વાણીરે;
કુંવરબાઇ ફરિ મંદિર આવ્યાં, વિશ્વાસ ઉરમાં આણી; ડોસિયે.

કડવું ૮ મું—રાગ ગોડી.

જોજોરે કૌતક કળિજુગનાં, વૈષ્ણવની ચેષ્ટા થાયરે;
વાંકાબોલી નાત નાગરી, સહેજે બોલે અન્યાયરે. કૌતક. ટેક

ભોજન કરવા મેહેતાજી તેડયા, સાથે બહુ વેરાગીરે ;
ટોળે મળે સહુ નાત નાગરી, જોઇ જોઇ હસવા લાગીરે, કૌતક.
ચીર્યાં તીલકને તુળસીની માળા, છાપો અંગ બીરાજેરે ;
વેવાઇનાં રૂપ જુઓરે બાઇયો, કોટિક કંદર્પ લાજેરે. કૌતક.
મલાર ગાશે નહાતી વેળા, વરસશે વરસાતરે,
પ્રસાદ કરતાં થાળ ગાશે, જમશે જાદવનાથરે. કૌતક.
સ્નાન કરી સઉ નાગર બેઠા, જેને જે શું મળતુંરે ;
મેહેતાજીને નાહાવા અર્થે, જળ મેલ્યું કળકળતુંરે. કૌતક.
જેમ તેલકઢા તાતી ઉકાળી, સુધનવાને તળવારે ;
તેમ વેવાણે જળ ઉકાળ્યું, મેહેતાજીને છળવા. કૌતક.
ઉષ્ણોદક ઉનુ દેખિને મેહેતે, માગ્યું ટાઢું પાણીરે ;
મર્મ વચન મુખ મરડીને બોલી, કુંવરબાઇની જેઠાણી. કૌતક.
માગ્યા મેહ વરસે મેહેતાજી, તો અમ પાસે શું માગોરે ;
બાજઠે બેઠાં તાળ મંગાવી, બોલ રૂદેમાં વાગ્યો. કૌતક.
સમરણ કીધું શામળિયાનું, આળાપ્યો રાગ મલારરે ;
નાગર લોક જોવાને મળીયા, બોલે વંગ ઉચાર. કૌતક.

કડવું ૯ મું–રાગ સોરઠ મલાર.

મેહેતાજી બેઠા બાજઠે, સમર્યા શ્રીગોપાલ ;
મલાર ગાયો પ્રીતશું, મેઘ ગર્જ્યો વજાડી તાળ. મેહેતાજી.
ઉપહાસ થાય તારા દાસનો, શામળા કરો સહાય ;
નાંખ્યું ઉષ્ણોદક અતિ ઉકળ્યું, શ્રીફળ ફાટી જાય. મેહેતાજી.
જેમ કઢા ઉકાળી તેલની, કોપ્યો હંસધ્વજરાય ;
તારી કૃપાએ ટાઢું થયું, ઉગાર્યો સુધન્વાય. મેહેતાજી.
હુંડી સકારી તે શામળા, આપ્યા રૂપૈયા સેંસાત ;
તે વિશ્વાસે વળગી રહ્યો, વિઠલ મોકલજો વરસાત. મેહેતાજી.
સમોવણુ નહિ આપો શામળા, કરશો મામેરૂં કેમ ;
વિનતિ નરસૈયાની સાંભળી, પ્રેર્યો ઘન પરિબ્રહ્મ. મેહેતાજી.
પળમાંહિ આભે ઘટા થઇ, ચોદશ ચઢયો અંધકાર ;
ગગન વિષે ઘન ગડગડે, થાય વીજતણા ચમકાર. મેહેતાજી.

ઉડે કોરણ બહુ કાંકરા, વરસે મૂશળધાર ;
વેવાઇના ઘરમાં જળ થયું, કરે લોક પોકાર. મેહેતાજી.
સર્વે નાગરીયો પાયે પડે, ક્ષમા કરો અપરાધ ;
અમો અજ્ઞાને ન ઓળખ્યા, તમે શિરોમણી સાધ. મેહેતાજી.
શ્રીરંગ મેહેતો સ્તુતી કરે, વેવાણો માગે માન ;
વરસાદ વીસરજન થયો, કીધું મેહેતાજીએ સ્નાન. મેહેતાજી.
ઠગ નાગર કહે થયું માવઠું, એમ થાય છે બહુવાર ;
પ્રતિત ન પ્રત્યક્ષ પારખે, કળજુગનો પ્રકાર. મેહેતાજી.

વલણ.

મેહેતોજી ભોજને બેઠા, કરમાં લીધી તાળ,
ટોળું વેરાગી તણું, તેણે ગાવા માંડી થાળરે.

કડવું ૧૦ મું-રાગ સામેરી.

મેહેતે ગાઇ પ્રસાદિની થાળી, આરોગાવ્યા શ્રી વનમાળી ;
લીધો પ્રસાદ પૂરણ પ્રીતે, પછે શું થયું રજની વીતે.

ઢાળ.

વીતી રજની કીર્તન કરતાં, થયો પ્રાતસકાળ રે ;
કુંવરબાઇ આવ્યાં પિતા પાસે, હવે મોસાળાંની કરો ચાલરે.
મેહેતાજી કહે પુત્રી મારી, જઇ ન્યાતને તેડાં કરો ;
વિશ્વાસ આણી મંડપમાંહી, એક છાબ ઠાલી જઇ ધરો.
જ્ઞાત સગાં સહિત પધરાવો, સર્વેકુટુંબ પરિવારજી;
છે વાર જ્ઞાત મળ્યા તણી, નથી મોસાળાની વારજી.
કુંવરબાઈ કહે તાતજી મને, કેમ આવે વિશ્વાસરે ;
ઠાલી છાબ હું કેમ ધરૂં, થાય લોકમાં ઉપહાસ રે.
મેહેતોજી કહે પુત્રી મારી, છો વૈષ્ણવની દીકરી ;
ત્યારે મારે ચિંતા શાની, મોસાળું કરશે શ્રીહરી.
મર્મ વચન સુણિ તાતનું, સાસુ કને આવી વહૂ ;
મારો પિતા મોસાળું કરે છે, સગાં મિત્ર તેડો સહૂ.
ખોખલે પંડયે તેડાં કીધાં, મેળવ્યું બાધું ગામ;
વેવાઈવરગ એણીપેરે બોલે, મેહેતો મુકીને જાશે મામ.

મંડપમાં મેહેતોજી આવ્યા, હાથ ગ્રહી છે તાળ રે;
નાગર સઉ ઉભા થઇ, કેહે પ્રેમે જેગોપાળ રે.
મંગાવી એક છાબ ઠાલી, તે ચોકમાં આણી ધરી;
મેહેતાજીએ શંખ પૂર્યો, વિનતી શ્રીહરિની કરી.

કડવું ૧૧ મું.—રાગ મારૂં.

મેહેતે વજાડયો શંખ, સમર્યા વનમાળી;
લાગી હસવા ચારે વર્ણ, માંહોમાંહિ દે તાળી.
જુઓ મોસાળાના ઢંગ, વેવાઇગે માંડયા;
નાગરના વેહેવાર, એણે સરવ છાંડયા.
છાપાં તિલક ને તાળ, જુઓ તુળસીમાળા;
નરસૈયો કરશે નૃત્ય, ગાશે ટોપીવાળા.
જોવા મળિ નાગરીનાત્ય, બહુ ટોળેટોળાં;
મુખ મરડી કરે વાત, આપશે ઘરચોળાં.
બહુ નહાની મોટી નાર, મંડપમાં મળી;
કરે વાંકી છાની વાત, સાકરપેં ગળી.
મેહેતાને કરે જેશ્રીકૃષ્ણ, હસિ પરૂં જોતી;
મુખ ઉપર લળકે સાર, વેસરનાં મોતી.
સજ્યા સોળ શણુગાર, ચરણા ને ચોળી;
જોબન મદભરિ નાર, કરે બહુ ઠંઠોળી.
માળા મોતીહાર, ઊરપર લળકે છે;
જડાવ ચુડો હાથ, કંકણુ ખળકે છે.
શમિ રહિ ઓઢે ચીર, સણુગટ વાળે છે;
અણિયાળા લોચન, કટાક્ષે ભાળે છે.
ફુટે અંબોડે નાર, વેણી લાંબી છે;
ઝાંઝર ઝમકે પાય, કડલાં કાંબી છે.
કેસરતિલક વિશાળ, ભાલે કીધાં છે;
કોઈએ નહાનાં બાળ, કેડે લીધાં છે.
કોઈ જોવા ઠાલી છાબ, અબળા ઉઠે છે;
કોઈ વહુવારૂ લજવાળ, નણદી પુંઠે છે.

કો શિખવિ બોલાવે બાળ, વારી રાખે છે;
કો વાંકા બોલી નાર, વાંકું ભાખે છે.
એવાં કૌતક અનેક, સહુકો દેખે છે;
સહજે બોલે અન્યાય, હરિને લેખે છે.
(બાઇ) કુંવરવહુનો બાપ, કરશે મામેરૂં;
હું લેઇશ પટોળી સાર, સાડિ નહિ પહેરૂં.
વૈષ્ણવને શી ખોટ, કોટે માળા છે;
વેહેવારિયા દશવીશ, ટોપીવાળા છે.
કુંવરવહુ ધન્ય ધન્ય, પિયર પનોતી છે;
બાપે વગાડયો શંખ, સાદર પોતી છે.
વાંકા બોલા વિપ્ર, બોલે ઉપહાસે;
મુકો છાબમાં પ્હાણુ, વાયે ઉડી જાશે.
મુકયો દિકરિએ નિશ્વાસ, આવિ પિતા પાસે;
મેહેતે કીધી સાન, રહેજે વિશ્વાસે.

વલણ.

વિશ્વાસ રાખો દિકરી, કરમાં લીધી તાળરે;
કાગળ મૂકયો છાબમાં, મેહેતે સમર્યા શ્રીગોપાળરે.

કડવું ૧૨ મું-રાગ સારંગ.

ઠાલિ છાબમાં કાગળ ધરી, નરસિંહ મેતે સમર્યા હરી;
વેરાગી સર્વે પુઠે ગાય, નાગરને મન કૌતક થાય.
વાંકા વચન બોલે વેદિયા, મેહેતો માધવમા ભેદિયા;
જુઓ છાબમાં મુકયું સાર, એ દીસે કમખાનિ હાર.
તે બોલ અંતર નવ ધરે, મેહેતો સ્તુતિ માધવની કરે;
જય દામોદર બાળમુકંદ, નરકનીવારણ નંદાનંદ.
વિશ્વેશ્વર વ્રંદાવનચંદ, દેવકિનંદન આનંદકંદ;
ગોપિનાથ ગોવિંદ ગોપાળ, અનાથબંધુ દીનદયાળ.
હું સેવકની લેજો સંભાળ, મોસાળાની કરજો ચાલ;
મુખે કીર્તન હાથે તાળ, નાત્ય નાગરી બોલે આળ.
છે દોહેલો લોકાચાર, લજ્જા રાખજો આણીવાર;
મારો શેઠ તું નંદકુમાર, શું કરશે પાપી સંસાર.

તમો પ્રતિપાલો પોતાના દાસ, માટે મુજને છે વિશ્વાસ ;
અમરિષનો નિવાર્યો ત્રાસ, તમે ભોગવ્યા છે ગર્ભવાસ.
લીધો મછતણો અવતાર, શંખાસુરનો કિધો સંહાર ;
કમઠરૂપ ધર્યું મોરાર, ચૌદ રત્ન મથિ કાઢયાં બહાર.
માર્યો હિરણ્યાક્ષ મહાપાપી,, ધરણિ સ્થીર કરીને સ્થાપી.
અજામેળ સરખો મહાપાપી, પુત્રને નામે પદવી આપી.
પ્રલ્હાદની દોહલી જાણિ વેળા, પરમેશ્વર પ્રગટ થયા વેહેલા ;
ધ્રુવનો જન્મમરણભય હર્યો, અવિચળ પોતા સરખો કર્યો.
પોપટ પઢાવતી પુંશ્ચલી. વૈમાને બેશિ વૈકુંઠ પળી ;
તમો ઉચ્છિષ્ટ આરોગ્યા બદરી, તો પરમગતિ પામી શવરી.
લગાર ચરણ નમાવ્યું શીશ, વિભિષણ કીધો લંકાધીશ ;
તાર્યો કુટંબ સહિત તે માછી, નવ પામ્યો જનમપીડા પાછી.
છો દોહલીવેળાના સાથી, તમે ગ્રાહથિ મૂકાવ્યો હાથી;
બટુકવેષ થયા વામન, જાતું રાખ્યું ઇંદ્રાસન.
પ્રભૂ પંચાળિતું દુખ જાણ્યું, પુર્યા ચીર નવસેં નવાણું;
કૌરવથી જીતાડયો પારથ, કુરૂક્ષેત્રમાં હાંકયો રથ.
રૂકમાંગદ તાર્યો સંસાર, હરિચંદ્રનિ કીધી વાર ;
શંખ પૂજતો રાજકુમાર, ચંદ્રહાસ રાખ્યો ત્રણવાર.
તમે સુધન્વા બળતો રાખ્યો, જો પિતાયે કઢામાં નાંખ્યો;
વેહેરાતાં નવ રોયો રજ, મુગતી પામ્યો મુરધ્વજ.
ખાંડવ વન ખગ લીધાં રાખી, ગજઘંટા તે ઉપર નાંખી;
વીદૂરનિ આરોગ્યા ભાજી, તેનિ પ્રીતે થયા તમો રાજી.
સુદામાના લેઇ તાંદૂલ, નવનિધ આપી તે અમુલ્ય;
મદ મઘવાના મનનો હર્યો, લીલાએ ગોવર્ધન ધર્યો,
દાવાનળ પીધો જદુરાય, બળતાં રાખ્યાં ગોપી ગાય ;
કુબજાની તમે લીધી ચરચા, તમે લોકતણી સહિ ચરચા.
અનાથબંધુ દીનદયાળ, હું સેવકની લેજો સંભાળ ;
તમો છો દામોદર દક્ષ, હું સરખા સેવક છે લક્ષ.
મારે એક તમારી પક્ષ, પરમેશ્વર થાજો પ્રત્યક્ષ;
મારે માથે દુખનાં વૃક્ષ, તેથી લાજે તમારી પક્ષ.

ધનવંત છે નાગરિ નાત્ય, તેમાં દુર્બળ મારી જાત્ય;
દુખે દુભાયે તેત્રિશક્રોડ, કલ્પવૃક્ષને લાગે ખોડ.
શોભા વૈષ્ણવની જો ગઇ, કળા તમારી ઝાંખિ થઇ;
મુને સગાં થઇ લાગ્યાં જમ, તમને નિદ્રા આવે કયમ.'
સગાં સૌ બેસાર્યાં આણી, પુત્રિના કરમાંહિ પિંગાણી;
છે કંકુવોણી કંકાવટી, પુત્રિને થાયે ચટપટી.
મધ્યાન્હ ઉપર થઇ બે ઘટી, વેહેલા આવો વેળા વટી;
કુંવરબાઇ તારે આશરે, હું દુર્બળથિ અર્થ ન સરે.
શું સૂતો વૃંદાવન માંય, ત્યાં શું રાધાજિ ચાંપે પાય;
લલિતા વિશાખા ચંદ્રાવળી, તને ઉત્તમ નારિ કો મળી.
રંગમાં જાગે શરવરી, તેણે ભક્ત ગયો વીસરી;
જાગી જોરે જાદવપતી, સાંભળ સેવકની વીનતી.
કબીરને જેમ કરૂણા કરી, સમર્થે દર્શન દીધું હરી;
ભક્ત એક દામોદરજી, તેનું પય પીધું તમે હરજી.
ત્રિલોચનનું મહાદુખ હર્યું, સેવક થઇને પાણી ભર્યું;
અભેદાન કોળીને દીધું, મીરાંબાઇતણું વિષ પીધું.
શેના માટે નાપિક થયા, પવન કરવાને પ્રભુજી ગયા;
હું તમને કદિ નવ સંભારતો, લાવતો ઘાસ મહિષી ચારતો.
નવ જાણતો ધોળાપર કાળો, ભાભીએ મને કીધો ગોવાળો;
સદાશીવે મને કીધો દાસ, દેખાડયો મને અખંડ રાસ.
મેં જોયો તમારો વિલાસ, તેવો મેં કીધો અભ્યાસ;
લોક બોલે મને ઉપહાસ, મારે મન તારો વિશ્વાસ.
બોલાવીએ પોતાનો કહી, તેને ત્રીકમ તજિયે નહીં;
ખિચડો જમાડવા આવ્યા નાથ, હું માટે કીધા પંચ હાથ;
હું મધ્યરાતે તરશો જાણી, ઝારી લેઇને પાયું પાણી;
મને સાચો કિધો કોટિ વાર, હુંડી સકારિ શ્રીમોરાર.
તમો તે રીતે મોસાળું કરો, કાલી છાબ સોનૈયે ભરો;
જો નહિ આવો સુંદરશામ, તો નાગર સાથે છે કામ.

વલણ.

નાગર સાથે કામ છે, સમજી લેજો વાતરે;
શુણિ નરસૈની વીનતી, ઉઠિ ધાયા વૈકુંઠનાથરે.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ પ્રભાતી.

ઉધડકી ઉઠિયો વેગે વૈકુંઠપતિ, ગરૂડ કયાં ગરૂડ કયાં વદત વાણી;
આવ્ય ચતુરા ચતુર્ભુજ ભણે ભામની, નષ્ટ નાગરે મારી ગત જાણી. ઉ.
નરસૈંયો નાગરાં ભકત તે માહરો, છાબ ભરો તેહની શીઘ્ર થાઓ;
જન ઘણા હઠ કરે, ગયા વિના નવ સરે, રિદ્ધિ સિદ્ધિ લેઇ સખિ જાઓ. ઉ.
હાથ હેમસાંકળાં, નંગ બહુ નિર્મળાં, શુભ શણગાર જઇ અંગ સારો;
રીત ને ભાત, રોકડ-રખે વીસરો, દીન થઇ કરગરે દાસ મારો. ઉ.
ચીર ચરણાં ઘણાં, હોય ચતુરે વણ્યાં, અધિક એકએકથી અમૂલ્ય જાણો;
સ્વપને કો નવ પડે, નામ કો નવ જડે, અંગ આળસ તજી તેહ આણો. ઉ.
ઇંદ્ર બ્રહ્મા જેનો, પાર પામે નહીં, માગે મુખ બોલતાં વદત વાણી;
નાથ લક્ષ્મીતણો, એણીપેર આવિયો, અગણિત ગાંઠડી સંગ આણી. ઉ.

રાગ મારૂ.

ભક્ત નરસૈંયાનું દુઃખ જાણીરે, ઉઠિ ધાયા પુરૂષપુરાણીરે;
થયા શેઠ તે સારંગપાણીરે, સાથે લક્ષ્મિ થયાં શેઠાણિરે.
નંદ સુનંદ ગરૂડ સાથેરે, વસ્ત્ર ગાંઠડિયો તેને માથેરે;
રથે બેઠા શ્રીગોપાળ રે, ધમકે ઘોરીને ઘુઘરમાળરે.
લોકે ઓળખ્યા નહિ જગદીશરે, સાથે વાણોતર દશ વીશરે;
સર્વે જોઇ જોઇ વિસ્મય થાયરે, પ્રભુ આવ્યા મંડપમાંયરે.
છડીદારે વાડ મુકાવીરે, નાગરિ નાત જોવાને આવીરે;
આ વેહેવારિયો કોઇ આવ્યોરે, સાથે ગાંઠડિયો ઘણી લાવ્યોરે.
કોઇ જાણે ન ત્રિભુવનભૂપરે, વહાલે લીધું વણિકનું રૂપરે;
રથ ઉપરથી ઊતરિયારે, હરિ સભામાંહી સાંચરિયારે.
ખટદર્શને ખોળ્યો ન લાધેરે, જેને ઉમયાવર આરાધેરે;
ન જડે ધ્યાને દાને બહુ જાગેરે, તે હરિ અણુવાણે પાગેરે.
જે ચૌદલોકનો મહારાજરે, મેહેતા માટે થયા બજાજરે;
વાગો શોભે કેશર-છાટેરે, બાંધી પાઘડી અવલે આંટેરે.
કાને કુંડળ હીરે જડિયાંરે, નેત્ર પ્રલંબ શ્રવણે અડિયારે ;
એક લેખણ કાને ખોશીરે, નામ ધર્યું દામોદર દોશીરે.
ઝીણા જામાને પટકા ભારેરે, હરિ હળવે હળવે પધારે રે ;
ખાંધે પછેડી ઓઢી નાથેરે, બેઉ છેડા ગ્રહ્યા છે હાથેરે.

વિંટી વેઢ દશે આંગળીયેરે, સાદાં મોજાં પેહેર્યાં સામળિયેરે;
ઘણા વાણોતર છે સાથેરે, કોણે ઝોળો ગ્રહ્યા છે હાથેરે.
ઘણા સેવક સેવામાં સજરે, ઉદ્ધવના હાથમાં ગજરે ;
પ્રભુ પુઠે કમળા રાણીરે, સભા મોહી જોઇ શેઠાણીરે.
ઉતર્યાં નાગરિયોનાં અભિમાનરે, જાણે ઉગ્યા શશિયર ભાણરે ;
ભલું ભાલ ભમર રૂડી રાજેરે, રત્ન જડીત્ર રાખડી છાજેરે.
વિશાળ લોચન ચંચળ ચાલેરે, કે શું ખંજન પડિયાં જાળેરે ;
છે અધર બિંબ પરવાળીરે, મસ્તક ઉપર વેણ વિશાળીરે.
બાજુબંધ ગલૂબંધ માળરે, નાકવેસર ઝાકઝમાળરે ;
કટી ધમકે ક્ષુદ્રઘંટાળીરે, પેહેરણ ચંપકવરણી સાડીરે.
ઝમકે ઝાંઝર ઊજવળ પાગેરે, વિછુવા અણુવટ બહુ વાગેરે ;
જડાવ ચૂડો કાંકણ ખળકાવેરે, માયા મેહેતી રૂપ આવેરે.
મોહી સભા લક્ષ્મીને નીરખીરે, દેવી દીસે વાણિયણ સરખીરે;
લલિતા વિશાખા બે ખવાસીરે, છે ભક્તિ મુક્તી ચારે દાસીરે.
આવ્યા સજોડે દેવાધિદેવરે, મેહેતે હરિ ઓળખ્યા તતખેવરે ;
ભલે આવ્યા શેઠ સામળિયારે, મેહેતો માધવજીશું મળિયારે.
મળતાં બોલ્યા સુંદરશામરે, મારૂં પ્રગટ ન લેશો નામરે ;
રખે વાત અમારી ચરચોરે, તમારે જે જોઇએ તે ખરચોરે.
કુંવરબાઇના પૂરે કોડરે, એમ કહી બેઠા રણછોડરે ;
પછે સભા સહુ સાંભળતાંરે, હરિ વચન બોલ્યાછે વળતાંરે.
જાઓ શેઠાણી દુખ કાપોરે, કુંવરબાઇને રૂદિયાશું ચાંપોરે ;
એવું કહેતામાં કમળા હીંડયાંરે, કુંવરબાઇને રૂદિયાશું ભીડયાંરે.
મારી મીઠી ન ભરીએ આંસુરે, તેડો ક્યાં છે તમારી સાસૂરે;
મળી નાગરિયો સેં બેચારરે, જોઇ રૂપ મેલ્યો અહંકારરે.
વેવાણ કમળાને એમ પૂછેરે, મેહેતા સાથે સગપણ શું છેરે;
કોકિલાસ્વરે અમૃત વાણીરે, ત્યારે હસિને બોલ્યાં શેઠાણીરે.
વેવાણ તમોયે શું નવ જાણિયાંરે, તમો બ્રાહ્મણ ને અમો વાણિયાંરે ;
વેપાર દોશીનો ઘેર કોઠીરે, અમારે ઓથ નરસૈયાની મોટીરે.
અમો ધન મેહેતાજીનું લીજેરે, વેપાર કાપડનો કીજેરે;
અમો આવ્યાં મોસાળું કરવારે, ઠાલી છાબ સોનેયે ભરવારે.

મેહેતે જે જે વસ્ત્ર મંગાવ્યાંરે, અમો લખ્યા પ્રમાણે લાવ્યાંરે;
એવું કહીને બેઠાં શેઠાણીરે, સહુ નાગરિ સાંસે ભરાંણીરે.
તેડયાં શ્રીરંગ મેહેતો વેહેવાઇરે, ભાવે ભેટયા શ્રીજદુરાઈરે;
ત્યારે વિસ્મે થયા સહુ નાગરરે, છાબ ભરી તે કરૂણા સાગરરે.
મેહેતાને કહે વનમાળીરે, કરો પેહેરામણી સંભાળીરે.

વલણ.

સંભાળિ કરો પેહેરામણી, એવું કહે સુંદરશામરે;
વળી ઘટે તે માગજો, અમો વાણોતર સરખું કામરે.

કડવું ૧૭ મું–રાગ મારૂ.

મેહેતે તેડાવી દીકરી, આ છાબ જુઓ સોનૈયે ભરી;
પેહેરાવો સહુ નાત નાગરિ, આવો અવસર નહિ આવે ફરી.
કંકાવટી કરમાં ધરી, સાસુ પાસે વહુ સંચરી;
હાંકીને ગરવે ઓચરી, જુઓ છાબ સોનૈયે ભરી.
વૈષ્ણવ કહીને દેતાં ગાળ, એ શું મોસાળું કરશે કંગાળ;
તમો નંદતાં તુળસીને તાળ, તેણે વશ કીધા ગોપાળ.
જુઓ કમાઈ દુર્બળતણી, જીવે છે હરીના ગુણ ભણી;
જો લખ્યાથી આશા હોય ઘણી, તો માગી લેજો પેહેરામણી.
સાંભળી કુંવરવહુની વાણી, સાસુએ તેડયાં ગોરગોરાણી;
પૂજ્યા પાગ કરમાં પિંગાણી, આઠ વસ્ત્ર આપ્યાં તેને આણી.
પછે નાગરનિ ભિડ ઘણિ ભાળી, પછેડીની પલવટ વાળી;
આવ્યા છાબ પાસે વનમાળી, છોડે ગાંઠ આપે વસ્ત્ર ટાળી.
મેહેતાજી કહે લ્યો દીકરી, સસરાને આપો પામરી;
ગડી જરકશિ વાઘાનિ કરી, હેમ સાંકળિ ઉપર ધરી.
એ વરના મુખ આગળ ધરો, નીચું જોઇને પાછાં ફરો;
પેહેરામણી મન ગમતી કરો, રખે પગલું પાછું ભરો.
સજોડે તેડયાં જેઠ જેઠાણી, આઠે વસ્ત્ર ત્યાં આપ્યાં આણી;
પ્રીતે પૂજયાં દીએર દેરાંણી, ખુસટિયો તવ બોલ્યો વાણી.
જ્યાં નરસૈયો ત્યાં નવ નીધ, દીયરિયો બેઠો હઠ કીધ;
પંચ મોર સોનાની લીધી, પછિ પેહેરામણી ચાલતિ કીધી.

પેહેરામણી નણદિયે અટકાવી, કુંવરબાઇ પિતા કને આવી;
બે તોલાની રાખડી લાવી, દશ તોલા આપી સમજાવી.
આપ્યા સાસુને સોળ શણગાર, પેહેરાવી કીધો નમસ્કાર;
તવ કોપ્યાં વડ સાસુ અપાર, સર્વ કુટુંબને કીધો તિરસ્કાર.

વલણ.

તિરસ્કાર કીધો ડોસિયે, હવે પેહેરામણી પેહેરૂં નહી;
વડી વહુઅર આગળ થઇ, ને હું પરડી બેસી રહીરે.

કડવું ૧૫ મું.–રાગ મેવાડો.

વડી વેહેવાણ રીસાયાં જાણી, લક્ષ્મિજી પાસે આવ્યાંજી;
સારૂં ખિરોદક ખાંધે મૂકી, ડોસીને સમજાવ્યાંજી.
જેજેકાર થયો મંડપમાં, ગીત ગાય છે રામાજી;
મોસાળું તે મેહેતાજીનું, બીજા સર્વે ભામાજી.
પોતે પોતાના સગાં તેડયાં, જેનો જ્યાં સગનેડ જી;
મનવાંછિત પેહેરામણી દેખી, માંડી તેડાતેડજી.
ઘેરઘેર વાત થઇ નાગરમાં, મેહેતો કરે મામેરૂંજી;
વિચાર કરતી અબલા દોડી, મનમાની સાડી પેહેરૂંજી.
ચાર વરણ સઉ ચરણે ચાલી, આવ્યા મંડપમાયજી;
પલવટ વાળી શ્રીવનમાળી, તતક્ષણ આવ્યા ત્યાંયજી.
મેહેતોજી ઊભા તાળ વજાડે, ગાય વેરાગી ગીતજી;
વડસાસૂ કુંવરવહુને કેહે, પેહેરામણીની રીતજી.
શ્રીરંગજી ને શામળ મેહેતો, પામ્યા ધોળાં શેલાંજી;
હેમજી બેમજી મેહેતાને, દશેક ખાંધે મેલ્યાંજી.
કબાય કોને પામરી પટકા, નામ ન જાયે ગણિયાંજી;
કોને મુગટા કોને પિતાંબર, કોને શેલાં શણિયાંજી.
બગિયાં દોરિયા અસાવળી કોને, શેલાં પટુ સાલજી;
ગુચ્છ પેચ પાઘડીયો તોરા, દીસે ઝાક ઝમાલજી.
પાયજામા નીમા પછેડી, જામા અવળા બંધજી;
વસ્ત્રતણો તો વરસાદ વરસ્યો, જ્યાં દોશી કરૂણાસિંધુજી.
બાજુબંધ બેરખા અતિ સુંદર, વેઢ વીંટીયો છાપજી;
દુગદુગી માળાને માદળિયાં, આપ્યાં મોતિ અમાપજી.

કોને કંદોરા નેં કંઠિ પોંચી, કોને સાંકળિ માળજી ;
કનક કડા ને કોને કડકજ, જડાવ ઝાક ઝમાલજી.
પેહેરામણી પુરૂષોને પોહોતી, તેડયો અબળા સાથજી ;
પિયળ કાઢીને ખાંથે મૂંકયાં, પટકુળ નાના ભાત્યજી.
ગંગાવહુને ગજીયાણી સાડી, સુંદરવહુને સાળુજી ;
જોરે અંગે સુંદર શોભે. માંહે કાપડું કાળુજી.
છબિલીવહુને છાયલ ભારે, ભાત્ય તે રાતી ઘોળીજી ;
કોડવહુને કલગેર આપી; પ્રેમવહુને પટોળીજી.
રામકુંવરને કૃષ્ણકુંવરને, આપ્યા ઉત્તમ ઘાટજી ;
છેલવહુને છીંટજ આપી, નહાનીવહુને નાટજી.
પાનવહુતો પીતાંબર પહેરે, તાકે બચ્ચીબાઇજી ;
રૂપકુંવરને રાતો સાળુ, દેવકુંવર દરિયાઇજી.
શામકુંવરને સોનેરિ સાળુ, ગુણકુંવરને ઘરચોળુંજી ;
લક્ષ્મીવહુને લાછાવહુને, લાલવહુને પટોળુંજી.
જશમાંદે જશોદા જીવી, જમુના જાનકિ વહુયેજી ;
ચરણા ચોળી ને ઘરસાડી, પેહેરી ઉભાં સહુયેજી.
માનબાઇ ને વેલવહુ ને, રંભાવતી ને રૈયાંજી ;
જુનાં કાઢીને નવાં પેહેરાવ્યાં, હેઠાં મૂકી દૈયાંજી.
છાબની પાસે છબીલો બેઠા, જે જોઇયે તે આપેજી ;
મશરૂ ગજિયાં ને ગજિયાંણી, ગજ ભરીને કાપેજી.
પાટ પીતાંબર અતલસ અંબર, ચોળે રંગે ચીરજી ;
શોભે સુંદર ભાત્ય નવરંગી, પૂતળિયો ને કીરજી.
સાડી જરકશિની ઓઢણી, ચળકે સુંદર જોરજી ;
કેસર છાંટયા ઘોળા સાળુ, ફરતી કસબી કોરજી,
ચંદ્રકળા ને મોરવિ શોભે, દરિયાઇમાં દોરજી ;
અતલસ પાંચપટા આભૂષણ, સોના રૂપાની મોહોરજી.
કોને અકોટી કોને ટોટી, ગળુબંધ બહુ મૂલજી ;
કોને બમરી કોને સેંથો, ત્રસેંથિયાં શીશફુલજી.
કો મેહેતા પાસે માળા માગે, ઉભી રહી કર જોડેજી ;
કેટલિએક પોતાનાં બાળક, મેહેતા આગળ ઓડેજી.

વલણ.

ઓડે બાળક જોણે કંઇ આપે, મનવાંછિત પામ્યાં સહુ;
સાસરીયાનું મેહેણું ટળ્યું, પીયરપનોતી કુંવરવહુ.

કડવું ૧૬ મું–રાગ ધનાશ્રી.

કોડ પહોત્યાં કુંવરવહુના, ભાગ્યું ભવનું મેહેણુંજી;
મનવાંછિત પેહેરામણિ પામ્યાં, જેને જેવું લેણુંજી.
નાગરિ નાત્ય કુટુંબ પાડોશી, ચાકર કોળી માળીજી;
પહેરામણી સહુકોને પહોતી, વાચા પ્રભુએ પાળીજી.
સોળે શણગારે કુંવરબાઇને, આપી દીધું માનજી;
કનક પહાણ બે છાબમાં મૂકયા, હરિ થયા અંતરધ્યાનજી.
સભા સહુકો વિસ્મય પામી, અલૌકિક શેઠ શેઠાણીજી;
મેહેતાને સહુ પાયે લાગે, ભક્તી સાચી જાણીજી.
કુંવરબાઇની નણદી આવી, બડબડતી મુખ મોડેજી;
પેહેરામણી કોઇને નવ પહોતી, વેવાઇને અવખોડેજી.
પેહેરામણી પરનાતી પામ્યાં, ઘરનાં માણુસ ગયા ભૂલીજી;
એક કટકો કાપડું નવ પામી, પુત્રી મારી ફુલફુલીજી.
મને આપ્યું તે લ્યો ભાભી પાછું, રાખડી બંધામણજી;
નામ મેહેતો પણ નોહે નાગર, દીસે દુર્બળ બ્રાહ્મણજી.
કુંવરબાઇ પિતા કને આવી, તાત હવે શું થાશેજી;
આટલું ખરચતે મેણું રહ્યું તે, હવે કયમ જીવાશેજી.
વીસરી દિકરી નણદી કેરી, નાનબાઇ તેનું નામજી;
છ મહિનાની છે તે છોકરી, એક કાપડાનું કામજી,
મેહેતોજી કેહે પુત્રી મારી, સમરો શ્રીગોપાળજી;
એક તાંતણો મુજથી ન પામો, બેઠો વજાડું તાળજી.
ફરી ધ્યાન ધર્યું માધવનું, ત્રીકમ રાખજો ટેકજી;
પંચરંગી ત્યાં કાપડું સુંદર, આકાશથી પડયું એકજી.
નણદી સંતોકી કુંવરબાઇની, મેહેતોજી માગે વિદાયજી;
સહસ્ર મહોર સોનાના પહાણા, મુકયા તે છાબમાંયજી.
નાગર લોક સહુ પાયે લાગે, પ્રજા કરે વખાણજી;
નાગરી નાત્યે મોટો નરસિંહ, માથે સારંગપાણજી.

ધન્ય મેહેતાજી તમ સમોવડ, આ કળિયુગમાં નોયજી,
નાગરી નાત્યનો મહિમા રાખ્યો, ઉજળું કિધું સહુકોયજી.
અમને તો વિશ્વાસ નોતો જે, મેહેતો કરે મામેરૂંજી;
સર્વંની લજ્જા પ્રભુયે રાખી, મેણું ટળ્યું ભવ કેરૂંજી.
પછે મેહેતાજી વિદાય માગે, બોલે બેહુકર જોડીજી;
કુંવરબાઇને વેળાવો, વેલ્ય આણી છે જોડીજી.
પછે કુંવરબાઇ વેલે બેસી, જુનેગઢ તે જાયજી;
સહુકો વેળાવી પાછાં વળિયાં, ધન્યધન્ય વૈકુંઠરાયજી.
વીરક્ષેત્ર વડોદરૂં, ગુજરાત મધ્યે ગામજી,
ચાતુર્વંશી જ્ઞાતી બ્રાહ્મણ, ભટપ્રેમાનંદ નામજી.
સંવત સતર ઓગણ્યાશો, આસો શુદિ નવમી રવિવારજી.
પૂરણ ગ્રંથ થયો તે દિવસે, યથાબુદ્ધિ વિસ્તારજી.
પ્રીત કરી જે ગાય સાંભળે, દારિદ્ર તેનું જાયજી;
એવું જાણી ભક્તિ કરે તેને, સન્મુખ વૈકુંઠરાયજી.

વલણ.

વૈકુંઠનાથ સન્મુખ હોય, જે નિર્મળ મને સાંભળે;
ભટપ્રેમાનંદ કહે કથા, તેને માધવજી નિશ્ચે મળે.

મામેરૂં સંપૂર્ણ.

સુદામા ચરીત્ર.

કડવું ૧લું.–રાગ આશાવરી.

શ્રીગુરૂદેવ ને ગણપતી, સમરૂં અંબા ને સરસ્વતી ;
પ્રબળ ગતી, વિમળ, મતી અતિ પામીયે રે.

ઢાલ.

શુકસ્વામી કહે સાંભળ રાજા, પરીક્ષત પુણ્યપવિત્ર ;
દશમસ્કંધ અધ્યા હેંશીમે, કહું સુદામાચરીત્ર.
સંદીપનરૂષિ સુરગુરૂ સરખા, વિદ્યાવંત અનંત ;
તેને મઠ ભણવાને આવ્યા, હળધર ને ભગવંત.
તેનિ નિશાળે વડો વિદ્યારથી, રૂષિસુદામો કહાવે ;
પાટી લખી દેખાડવામાં રામ કૃષ્ણ, સુદામા પાસે આવે.
સુદામો શ્યામ સંકરષણ, અન્ન ભિક્ષા માગી લાવે ;
એકઠા બેશી અશન કરે તે, ભૂધરને મન ભાવે.
સાથે સ્વર બાંધીને ભણતા, થાય વેદની ધુન્ય ;
એક સાથરે શયન કરતા, મોરલિધર બળ સુન્ય.
ચોસઠ દહાડે ચૌદ વિદ્યા, શિખ્યા બેઉ ભાઈ ;
ગુરૂને ગુરૂદક્ષણા આપી, વીઠ્ઠલ થયા વિદાઇ.
કૃષ્ણ સુદામો ભેટી રોયા, બોલ્યા વિશ્વાધાર ;
માનુભાવ ફરીને મળજો, માગુંછું એક વાર.
ગદગદ કંઠે કહે સુદામો, માગું દેવ મુરારી.
સદૈવ તમારા ચરણ વિષે, મનસા રહેજો મારી.
મથુરામાંથી કૃષ્ણ પધાર્યા, પૂરી દ્વારિકા વાસી ;
સુદામે ગૃહસ્થાશ્રમ માંડયો, મન જેનું સન્યાસી.
પતિવ્રતા પત્નીછે પાવન, પતિને પ્રભુ કરિ પ્રીછે ;
સ્વામીસેવાનું સુખ વાંછે, માયાસુખ નવ ઇછે.

દશ બાળક થયાં સુદામાંને, દુખ દારીદ્રે ભરિયાં;
શીતળાએ અમીછાંટા નાંખ્યો, થોડે અન્ને ઉછરિયાં.
અજાચક વ્રત પાળે સુદામો, હરિ વિના હાથ ન ઓડે;
આવિ મળ્યું તો અશન કરે, નહિતો ભુખ્યાં સાથરે પોઢે.

વલણ.

પોઢે રૂષિ સંતોષ આણિ, સુખ ન ઇછે ઘરસૂત્રનું;
રૂષિપત્ની ભિક્ષા માગીને લાવે, પુરૂં પાડે પતિ મૂત્રનું.

કડવું ૨જું—રાગ વેરાડી.

શુકજી કહે સાંભળ નરપતિ, છે સુદામાની નિર્મળ મતી;
માયાસૂખ નવ ઇછે રતી, સદા મનછે જેનું જતી.
મુનિનો મર્મ કોઇ નવ લહે, સઉ મેલો ઘેલો દરિદ્રી કહે;
માગ્યા વીના કોઇ કેમ આપે, ઘણે દુઃખે કરી દેહ કાપે.
ભિક્ષાનું કામ કામનિ કરે, કોના વસ્ત્ર ધુએ ને પાણી ભરે;
જેમ તેમ કરીને લાવે અન્ન, નિજ કુટંબ પોખે ભીજંન.
ઘણા દિવસ દુખ ઘરનું સહ્યું, પુરમાં પછે અન્ન જડતું રહ્યું;
બાળકને થયા બે ઉપવાસ, ત્યારે સ્ત્રી આવી સુદામા પાસ.
હું વિનવું જોડી બે હાથ, અબળા કહે સાંભળિયે નાથ;
બાળક ભૂખ્યાં કરે રૂદંન, નગરમાં નથિ મળતું અન્ન.
ન મળે કંદ મૂળ કે ફળ, બે દિવસ થયાં લેઇ રહે જળ;
સુખ સજ્યા ભૂષણ પટકુળ, પ્રભુ કયારે થશે સાનુકૂળ.
ભૂખ્યાં બાળક જુએ માનું મૂખ, સ્ત્રી કહે સ્વામીને દુઃખ;
હું કહેતાં લાગિસ અળખામણી, સ્વામી જુઓ આપણા ઘરભણી.
માતુપાત્ર નહીં કર સહાવા, સાજું વસ્ત્ર નથી સમખાવા;
જેમ જળવિણ વાડિ ઝાડુવાં, તેમ અન્નવિણ બાળક બાડુઆં.
વાયે ટાઢ બાળકડાં રૂએ, ભસ્મમાંહિ પેશીને સૂએ;
હુંતે ધીરજ કોઇપેરે ધરૂં, છોકરાંનું દુખ દેખીને મરૂં.
નીચાં ઘર ભીંતડિયો પડી, શ્વાન માંજાર આવે છે ચડી;
અતિથી ફરી નિર્મુખ જાય, ગવાંનીક નવ પાંમે ગાય.
કરોછો મંત્ર ભણિને સેવ, નૈવેદ વિના પૂજોછો દેવ;
[illegible] ઘરધણી [illegible] નવ જમે, જેવો ઉગે તેવો આથમે.

આ બાળક પરણાવવાં પડશે, સત કુળનિ કન્યા કયાંથિ જડશે;
શ્રાદ્ધ સંવત્સરિ સઉકો કરે, આપણા પિત્રી નિર્મુખ ફરે.
અન્ન વિના પુત્ર મારે વાંગલાં, તો કયાંથી શોપી આંગળાં;
અપોટિયું પોતિયું નવ મળે, સ્નાન કરેછે શીતળ જળે.
નખ વાધ્યા ને વાધી જટા, માંહિ ઉડે રક્ષાની ઘટા;
દર્ભતણી તુટી સાદડી, નાથજી તેપર રહોછો પડી.
બીજે ત્રીજે પામોછો આહાર, તે મુજને દહે છે અંગાર;
હું તો દરિદ્રસમુદ્રમાં બુડી. હેવાતણમાં એકજ ચુડી.
સોભાગ્યના નથી શણગાર, નહી કાજળ નહી હિડિયા હાર;
નહિ લલાટે દેવા કંકુ, અન્નવિના શરિર રહ્યું સુકું.
હું પૂછું છું લાગી પાય, આવું દુખ કયાં સુધી સેવાય;
તમે દહાડિ કહો છો ભરથાર, માધવ સાથે છે મિત્રાચાર.
જે રહે કલ્પવૃક્ષને તળે, તેહને શી વસ્તુ નવ મળે;
જે જીવ જળમાં ક્રીડા કરે, તે પ્રાણી કયમ તરશે મરે.
પ્રગટ કરી સેવે હુતાશ, તેને શીત આવે કયમ પાસ;
અમૃત-પાન કિધું જે નરે, જમકિંકરનો ભય કયમ ધરે.
જેને સરસ્વતિ જીભે વશી, તેને અધ્યાત્મ ચિંતા કશી;
સદગુરૂના જેણે સેવ્યા ચરણ, તેને શાનું માયા આવરણ.
જે જન સેવે હરિને સદા, તેને જન્મ મરણ શી આપદા;
જેનું મન હરિચરણે વસ્યું, તે પ્રાણીને પાતક કશું.
જેને સ્નેહ શામળિયા સાથ, તેનું ઘર ન હોય અનાથ;
છેલી વિનતી દાસીતણી, પ્રભુ પધારો ભૂધર ભણી;
તે છે ચૌદલોકનો મહારાજ, બ્રાહ્મણને ભીખતાં શી લાજ.

વલણ.

લાજ ન કીજે નાથ માહરા, માધવ મનવાંછિત આપશે રે;
દીન જાણીને દયા આણી, દરિદ્રના દુમ કાપશે રે.

કડવું ૧૦મું-રાગ ગોડી.

જાઓને જાચો જાદવરાય, ભાવઠ ભાગશે રે;
હું તો કહું છું લાગીને પાય, ભાવઠ ભાગશે રે.
ધન નહિ જડે તો ગોમતિમાં જઇ, દર્શન ફળ નહિ જાય; ભાવઠ ટેક.

સુદામો કહે સ્ત્રીને, નથિ માંગવાં પ્રતિવાય;
પણ મિત્ર આગળ મામ મુકી, માંગતાં જીવ જાય. મામ ન મુકીયેરે.
ઉદરકારણે નીચ કને જઇ, કીજે વિનય પ્રણામ;
તો આ સંધાનકછે મળવાતણું, મામે વણુસે કામ. ભાવઠ.
જાદવ સઘળા દેખતાં કેમ, ઓડું જમણો હાથ;
હું દુર્બલનું રૂપ દેખીને, લાજે લક્ષ્મીનાથ. મામ ન.
જે પુરૂષ તે ઉદ્યમીરે, જઇ કરે પોતાનું કાજ,
બ્રાહ્મણનો કુળધર્મ છે, તેમાં ભીખતાં શી લાજ. ભાવઠ.
અંતરજામી અજાણ નથીરે, સ્ત્રી તમને કહું વારંવાર;
દશ માસ ગર્ભવાસ પ્રાણીની, રક્ષા કરે મોરાર. મામ ન.
શો ઉદ્યમ કરિયે એવું જાણી, સંતોષ આણિયે મન;
સુખ લીલામાં હરી વીસરે, ભાવ ગાય આપણો ભિન્ન. મામ ન.
જાચવા ન જઇયે ને પડિ રહિયે તો, કયમ જીવે પરિવાર;
એક વાર જાચો જાદવા, તમને નહિ કહું બીજીવાર. ભાવઠ.
રાજાંધાઇ વિભીષણ જાચ્યા, મહાવીર ધીર જગદીશ;
પ્રભુ સામાં પગલાં ભરે તો, ટળે દારીદ્ર ને રીસ. ભાવઠ.
જોડવા પાણી દીન બોલવી વાણી, થાય વદન પીળું વરણ;
એ ચીન્હ છે જાચકતણાં, જાચવાથી રૂડું મરણ. મામ ન.
જગતના મનની વારતા જાણે, અંતરજામી રામ;
ઇહાં બેઠાં નવનીધ આપશે, ત્યાં ગયાનું શું કામ. મામ ન.
સુદામો કહે નારને, કયમ ચાલે મારા પાય;
મિત્ર આગળ મામ મુકિયે, ધિક પડો મારી કાય; મામ ન.
કહેવું નહિ પડે કૃષ્ણજીને, નથી અંતરજામી અજાણ.
ઘટ ઘટમાં વ્યાપી રહયો છે, પૂરણ પુરૂષપુરાણ; ભાવઠ.
દશ માસ ગર્ભવાસ પ્રાણી, શો કરે ઉદ્યમ;
એવું જાણી સંતોષ આણો, હરિ વિસારશે કયમ; મામ ન.
તમો જ્ઞાની વૈરાગી ત્યાગી થઇ બેઠા, પંડિત ગુણભંડાર;
હું જુગતે જાચું કયમ કરી, અબળાનો અવતાર; ભાવઠ ભાગશેરે.

વલણ.

અવતાર સ્ત્રીનો અધમ કહિને, ઋષિપત્ની આંસુ ભરે;
દુઃખ પામતી જાણી પ્રેમદા, પછે સુદામોજી ઉચરે.

કડવું ૪થું—રાગ રામગ્રી.

પછી સુદામોજી બોલિયા, સુણ સુંદરીરે;
શી કહું હું શિખામણ, ઘેલી કાણે કરીરે.
જે નિરમ્યું છેતે પામિયે, શુણ સુંદરી રે;
વિધિયે લખ્યિ વૃદ્ધિ હાણ, ઘેલી કાણે કરી રે.
દીધા વિના ક્યાંથી પામિયે, શુણ સુંદરી રે;
નથી આપ્યું જમણે હાથ, ઘેલી કાણે કરી રે.
જો ખડધાનજ વાવિયે, શુણ સુંદરી રે;
તો ક્યાંથી જમિયે શાળ, ઘેલી કાણે કરી રે.
જળ વહિગયે શી શોચના, શુણ સુંદરી રે;
જો પ્રથમ ન બાંધી પાળ, ઘેલી કાણે કરી રે.
એકાદશી વ્રત નવ કર્યા, શુણ સુંદરી રે;
નવ કીધા તિરથ ઉપવાસ, ઘેલી કાણે કરી રે.
અગ્ની તૃપ્ત કિધા નહીં, શુણ સુંદરી રે;
નહિ શ્વાન વાયસ ગૌગ્રાસ, ઘેલી કાણે કરી રે.
બ્રહ્મભોજન કિધાં નહી, શુણ સુંદરી રે;
નથી કીધાં હોમ હવન, ઘેલી કાણે કરી રે.
અતિથી નિમુખ વાળિયા, શુણ સુંદરી રે;
તો ક્યાંથી પામિયે અન્ન, ઘેલી કાણે કરી રે.
હરિપ્રસાદ લીધો નહી, શુણ સુંદરી રે;
નિત્ય અશુદ્ધ કીધો આહાર, ઘેલીકાણે કરીરે.
આપ ઉદર પાપે ભર્યું, શુણ સુંદરી રે;
છુટ્યાં પશુતણો અવતાર, ઘેલી કાણે કરી રે.
સંતોષ અમૃત ચાખિયે, શુણ સુંદરી રે;
હરિચરણે સોંપી મન, ઘેલી કાણે કરી રે.
ભક્તિયે નવનિધ્ય આપશે, શુણ સુંદરી રે;
ધરો ધીર તમે ભોજન, ઘેલી કાણે કરી રે.
આંખ્ય ભરી અબળા કહે, રૂષિરાયજી રે;
મારૂં જડ થયું છે મન, લાગું પાયજી રે.
એતો ગ્નાન મને ગમતું નથી, રૂષિરાયજી રે;
રૂએ બાળક લાવો અન્ન, લાગું પાયજી રે.

અન્ન વિના ચાલે નહીં, રૂષિરાયજી રે;
મોટા જોગેશ્વર હરિભક્ત, લાગું પાયજી રે,
અન્નવિણુ ભજન સુઝે નહીં, રૂષિરાયજી રે;
જીવે અન્ને આખું જગત, લાગું પાયજી રે.
શિવે અન્નપૂર્ણા ઘેર રાખિયાં, રૂષિરાયજી રે;
સુરજે રાખ્યું અખેપાત્ર, લાગું પાયજી રે.
ઇંદ્ર સેવે કામધેનુને, રૂષિરાયજી રે;
તો આપણે તે કોણ માત્ર, લાગું પાયજી રે.
સુર સેવે કલ્પવૃક્ષને, રૂષિરાયજી રે;
મનવાંછિત પામે આહાર, લાગું પાયજી રે.
ધર્મ પ્રાંણ અન્ન વિના નહીં, રૂષિરાયજી રે;
ઉભો અન્ને સકળ સંસાર, લાગું પાયજી રે.
ફેરાનું ફળ જાશે નહીં, રૂષિરાયજી રે;
જઇ જાચો કૃષ્ણ બળદેવ, લાગુ પાયજી રે.
વિધિયે લખ્યા અક્ષર દરીદ્રના, રૂષિરાયજી રે;
ધોશે ધરણીધર તતખેવ, લાગુ પાયજી રે.

વલણ.

તતક્ષણ ત્રીકમ છેદશે, દારિદ્રકેરાં ઝાડ રે;
નાથ પધારો દ્વારિકા, હું માનું તમારો પાડ રે.

કડવું ૫ મું—રાગ રામગ્રી.

કહે શુકજોગી સાંભળો રાયજી, ફરિ ફરિ પ્રેમદા લાગે પાયજી;
વિપ્ર સુદામો આપ વિચારેજી, નિશ્ચે જાચવા જવું પડશે મારેજી.

ઢાળ.

જાવું પડશે સર્વથા, ઘણું રૂએ અબળા રાંક;
અન્ન વિના બાળક ટળવળે, એમાં માતતણો શો વાંક.
પત્નીપ્રત્યે કહે સુદામો, તું સાંભળ્ય મારી વાત;
કહો ભામની ભગવંત આગળ, ભેટ શી મુકું હાથ.
કાકા કહિને કુંવર આવે, કૃષ્ણસુતસમુદાય;
ખાવા માગે મુજકને, ત્યારે શું મેલું કરમાંય.

શુણિ હરખ પામી પ્રેમદા, ગઇ પાડોશણની પાસ;
બાઇ આજ કામ કરો મારૂં, જાણે વણમુલે લીધી દાસ.
દ્વારામતી મમ પતિ જાયછે, જાચવા જાદવરાય;
અમો બમણું કરીને આપશું, કાંઇ આપો ઉછીતું માય.
પાડોશણને દયા આવી, આ દુર્બળ આવી લેવા;
સુપડું ભરીને કાંગ આપ્યાં, આ બાઈ તમારે દેવા.
ઉખળે ઘાલી ખાંડયા, તેહેને કીધા શ્વેત;
તગતગતા કરી કરમાં આપ્યા, રૂષિજી પામ્યા હેત.
મારગમાં છોવાય નહીં, છે ત્રીકમના તાંદુલ;
લેઇ જાવાછે દ્વારામતિ, નથિ બાંધવા પટકૂળ.
ઉપરાઉપરી બંધન બાંધ્યાં, ચીથરાં દશ વીશ;
રત્નની પેરે જત્ન કીધું, જયમ ચડે છોડતાં રીસ.
રૂષિસુદામાને કહે બાળકડાં, કરિને રોતા મૂખ;
પિતાજી એવું લાવજો, જયમ જાય આપણી ભૂખ.
દીન વાણી સાંભળીને, મુનિયે મુકયો નિશ્વાસ;
સુદામો કહે પુત્રને, પરિબ્રહ્મ પુરશે આશ.
રૂષિસુદામો સંચર્યા, વોળાવી વળ્યો પરિવાર;
ત્યાગી વૈરાગી વિપ્રને છે, ભકતના શણગાર.
ભાલ તિલક ને માળા કંઠે, રસનાયે ભણતો જાય;
મુખ ક્રુષ્ણનું જાળ વાંધ્યું, કદ્રુપ દીસે કાય.
પવને જટામાંથી ભસ્મ ઊડે, ધૂમ્ર ગોટાગોટ;
ઉપાનરેણુંએ અભ્ર છાયો, જોજન કોટાકોટ.
ધસમસે ને ધાય મુનિવર, મુખે શ્વાસ ન માય;
જે મારગમાં સામું મળે તે, દેખિ વિસ્મય થાય.
તૈલાભ્યંગ સ્વપને ન દીઠો, છે લુખું રૂષિનું ગાત્ર.
એક હાથમા જેષ્ટિકા, એક હાથે ગ્રહ્યું તુંબિપાત્ર.
કૌપિન જીરણ વસ્ત્રનું, વનફૂળ છે પરિધાન;
ઘણું ભાગ્ય ભાનુ ઉદે થયો, હરિ કરશે આપ સમાન.

વલણ.

આપ સમાન કરશે કૃષ્ણજી, શુકજી કહે શુણો નરપતી;
થોડે શ્રમે રૂષિ સુદામો, પહોતા પુરિ દ્વારામતી.

કડવું ૬ ઠું. રાગ સારંગ.

રૂષિ કહે સાંભળ નરપતી, સુદામે દિઠી દ્વારામતી;
કનક કોટ ચળકારા કરે, મણિમય રત્ન જડયાં કાંગરે.
કોઠા કોશિસાં શોભો પર્મ, જેવું વિશ્વકર્માનું કર્મ;
દુર્ગે ધજા ઘણી ફરફરે, દંદુભી ઢોલ ત્યાં ગડગડે.
સુદર્શન ફરતું ત્યાં શોહે, ગંભિર નાદ સાગર મન મોહે;
ત્યાં તો ગોમતિ સંગમ થાય, ચારે વર્ણ ત્યાં આવી નહાય;
પરમ ગતિ પ્રાણી પામે ઘણા, નથિ મુક્તિપુરીમાં મણા;
રૂષિ સુદામે કીધું સ્નાન, પછિ પુરમાં પેઠા ભગવાન.
રૂપ જોઈ જોવા સૌ મળે, ખિજવે બાળક પુંઠળ પળે;
જાદવ સ્ત્રી તાળિ દેઇ હસે, ધન્ય નગર આવો નર વસે.
કિધા હશે વ્રત તપ અપાર, તે સ્ત્રી પામી હશે આ ભરથાર;
કોઈ કહે ઈંદુ કોઈ કહે કામ, એને રૂપે હારશે કેશવ રામ.
પતિવ્રતાનાં મોહશે મન, મર્મ વચન બોલે સ્ત્રીજન;
કોઇ કહે હાઉ આવ્યો વિકરાળ, દેખાડો રોતાં રહેશે બાળ.
ઘણી ચેષ્ટા પુંઠળથી થાય, શુણી સુદામો હસતા જાય;
પુંઠે બાળક કાંકરા નાખે, રૂષિજી રામ કૃષ્ણ મુખથી ભાખે.
પાડે તાળિ વજાડે ગાલ, પુંઠે ફરિ વિળ્યાં નહાનાં બાળ;
કોઇ વૃદ્ધ જાદવે દીઠા રૂખી, સાધુની દ્રષ્ટિ તેણે ઓળખી.
તેણે બાળક સહુ કાઢયાં હાંકી, પુછયા સમાચાર ઉભા રાખી;
કૃપાનાથ કયાંથી આવિયા, આ પૂરને કેમ કિધિ મયા.
પ્રતિઉત્તર બોલ્યા રૂષિજન, મને હરિ દરશનનું મન;
તે જાદવે કિધો ઉપકાર, દેખાડી દીધું રાજદ્વાર.
હરિમંદિર આવ્યા રૂષિરાય, ઉભા રસ્તે ચાલ્યું નવ જાય;
દ્વારપાળ દિગપાળ સમાન, ધામ ઓટલે ઉગ્યા ભાણ.
શોભે હાંટ ચૌટાં ને ચોક, છજાં જરૂખાં બારી ગોખ;
અટારી જાળી મેડી માળ, જડિત્ર કઠોડા ઝાકઝમાળ.
ચળકે કામ ત્યાં મીનાકારી, અમરાપુરી નાંખુ ઓવારી;
સભામાં સ્ફાટકમણિના થંભ, થઇ રહ્યો છે નાટારંભ.
મૃદંગ ઉપંગ મધુરાં તાળ, ગાય હરિજન ગીત રસાળ;
રમક ઝમક ઘૂઘરિ થાય, તે સુદામોજી જોતા જાય.

ધજા પતાકા કળશ બિરાજે, જાંગડ જાંગડ દુંદુભિ વાજે;
બોલે શરણાઈ નફેરી, ઉછવ મંગળ શેરિયેશેરી.
હરતા ફરતા હીંડે ઘોડા, બાંધ્યાં હેમતણા અછોડા;
ડોલે મદગળતા માતંગ, ગજસાળાનો નવલો રંગ.
હેમકળશ ભરી લાવે પાણી, દાસિયો જાણિયે ઈંદ્રાણી;
છપન કોટી જાદવની સભા, નવ રાખે દાનવની પ્રભા.
અનંત યોદ્ધા ઉભા પ્રતિહાર, સાચવે શામળિયાનું દ્વાર;
ત્યાં સુદામો ફેરાફરે, સંકલ્પ વિકલ્પ મનમાં કરે.
ગહન દીસે છે કરમની ગતી, એક ગુરૂના વિદ્યારથી;
એ થઇ બેઠો પૃથવીપતી, મારા ઘરમાં ખાવા રજ નથી.
રમાડતો ગોકુલ માંકડાં, ગુરૂને ઘેર લાવતો લાકડાં;
તે આજ બેઠો સિંહાસન ચડી, મારે તુંબડી ને લાકડી.
વળિ રૂષિને આવ્યું જ્ઞાન, અલ્પ જીવ હું એ ભગવાન;
એકવાર પામું દરશન, તો હું જાણે પામ્યો ઇંદ્રાસન.
બે વિવેકિ હરિના છડિદાર, પૂછ્યા સુદામાને સમાચાર;
માનુભાવ કેમ કરૂણા કરી, તવ સુદામે વાણિ ઓચરી.
હું દુર્બલ બ્રાહ્મણ અવતાર, માધવ સાથે છે મિત્રાચાર;
પ્રભુને જઇ કહો મારો પ્રણામ, આવ્યો છે વિપ્ર સુદામો નામ

વલણ.

નામ સુદામો જઇ કહો, ગયો ઘરમાં પ્રતિહાર રે;
એક દાસી સાથે કહાવિયો, શ્રીકૃષ્ણને સમાચારરે.

કડવું ૭ મું—રાગ મારૂ.

સુતા શજાયે શ્રીઅવિનાશરે, અષ્ટ પટરાણિયો છે બે પાસરે;
રૂકમણી તળાંસે પાયરે, મિત્રવંદા ઢોળે છે વાય રે.
ધર્યું દર્પણ ભદ્રા નારીરે, જાંબુવતિયે ગ્રહી જળ ઝારી રે;
યક્ષકર્દમ સત્યા સેવેરે, કાલિંદીજી અગર ઉસેવે રે.
લક્ષમણા તાંબુળ લાવેરે, સત્યભામા બિડી ખવરાવે રે;
હરિ પોઢ્યા હિંચોળાખાટરે, પાસે પટરાણી છે આઠ રે.

બિજી સોળ સહસ્ર શત શામારે, કોઈ હંસગતી ગજગામારે;
મૃગાનેણી ને ચંદ ચકોરીરે, કોઇ શામલડી કોઇ ગોરીરે.
કોઈ મુગ્ધા બાળ કાશોરીરે, ખળકાવે કંકણ મોરીરે;
ચપળા ચિતડું લે ચોરીરે, કોટે હાર કંચુકી કોરીરે.
કોઈ ચતુરા સંગિત નાચેરે, કોઇ રીઝવે ને ઘણું રાચેરે;
એક બીજીને વાત વાસેરે, સરખા સરખી ઉભી પાસેરે.
હરિ આગળ હરિગુણ ગાતીરે, વસ્ત્ર વિરાજે નાનાભાતીરે;
ચંગ ઉપંગ મૃદંગ ઘણાં ગાજેરે, શ્રીમંડળ વેણા વાજેરે.
ગાંધર્વીકળા કોઇ કરતીરે, શુભ વાયક મુખ ઉચરતીરે;
ચતુરા નવ ચુકે તાળીરે, બોલે મર્મવચન મરમાળીરે.
જેથી રીજે પ્રાણઆધારરે, એમ થઇ રહયો થેઇથેઇકારરે;
એવે દાસી ધાતી આવીરે, જોઇ નાથે પાસે બોલાવીરે.
બોલી સાહેલી શિર નામીરે, દ્વારે દ્વિજ આવ્યો કોઇ સ્વામીરે;
નહોય નારદ અવશ્યમેવ રે, નહી વસિષ્ટ ને વામદેવ રે.
નહોય દુર્વાસા ને અગસ્તરે, મેં તો રૂષી જોયાછે સમસ્તરે;
નહીં વિશ્વામિત્ર કે અવત્રીરે, નથી લાવ્યો ચીઠી કે પત્રીરે.
દુખી દરીદ્ર સરખો ભાસેરે, એક તુંબીપાત્ર છે પાસેરે;
પિંગળ જટા ભરમે ભરિયોરે, ક્ષુધા રૂપી નારીને વરિયોરે.
શેરિયે શેરિયે થોકાથોકરે, તેને જોવા મળ્યા બહુ લોકરે;
તેણે કહાવ્યું કરિ પ્રણામરે, મારૂં વિપ્ર સુદામો છે નામરે.
એમ દાસી કહે કરજોડરે, ખરો ખરો કહે રણછોડરે;
મારો બાળસ્નેહી સુદામો રે, હું દુખીયાનો વીસામોરે.
ઉઠી ધાયા જાદવરાયરે, નવ પેહેર્યા મોજાં પાયરે;
પીતાંબર ભૂમિ ભરાયરે, રાણી રૂકમણી ઉચાં સાયરે.
અતિ આનંદે ફુલી કાયરે, હરિ દોડે ને શ્વાસે ભરાયરે;
પડે આખડે બેઠા થાયરે, એક પળ તે જુગ જેવી જાયરે.
સ્રીયોને કહી ગયા ભગવાનરે, પૂજા થાલ કરો સાવધાનરે;
હું જે ભોગવું રાજ્યાસનરે, તે તો એ બ્રાહ્મણનું પુન્યરે.
જે કોઇ નમશે એના ચરણ ઝાલીરે, તે નારી સહુપે મને વાલીરે;
તવ સ્રી સઉ પાછી ફરતીરે, સામગ્રિ પૂજાની કરતીરે.

સહુયો કહે માહોમાંહી બાઇરે, કેવા હશે કૃષ્ણના ભાઈરે;
જેને શામળિયાશું સ્નેહરે, હશે કંદ્રપ સરખો દેહરે.
લઇ પૂજાના ઊપહાર રે, રહિ ઉભી સોળ હજાર રે;
બાઇ લોચનનું સુખ લીજેરે, આજ જેઠનું દર્શન કીજેરે.
રૂષિ શુકજી કહે શુણ રાયરે, શામળિયોજી મળવા જાયરે;
છબિલેજીયે છુટી ચાલેરે, દિધિ દોટ તે દીનદયાલે રે.
સુદામે દીઠા કૃષ્ણ દેવ રે, છુટયાં આંસું શ્રાવણ નેવ રે;
જુએ કૌતક ચારે વર્ણરે, કયાં આ વિપ્ર કયાં અશરણશરણરે.
જુએ દેવ વિમાને ચડિયારે, પ્રભુ રૂષિજીને પાય પડિયારે;
હરિ ઉઠાડયા ગ્રહી હાથરે, રૂષિજી લિધા હઈડા સાથરે.
મળ્યા જાદવ જોવા પુંઠેરે, પ્રેમનાં આલિંગન નવ છુટેરે;
મુખ અન્યોઅન્યે જોયાંરે, હરિનાં આંસુ સુદામે લોયાંરે.
તુંબિપાત્ર ઉલાળિને લીધુંરે, દાસત્વ દયાલે કીધુંરે;
રૂષિ પાવન કરયું મુજ ગામરે, તમે પવિત્ર કરો રંક ધામરે.
તેડિ આવ્યા વિશ્વાધારરે, મંદિરમાં હરખથી અપારરે;
હસ્ત ઝાલી હરખે મુરારીરે, જોઇ હાસ્ય કરે સઉ નારીરે.
ઘણું વાંકાં બોલાં સત્યભામારે, આવા ફુટડા મિત્ર સુદામારે;
હરિ તેને ઉઠીને શું ધાયારે, ભલિ નહાનપણાની માયારે.
ભલિ જોવા સરખી જોડીરે, હરિને શોધી એને રાખોડીરે;
જો કોઇ બાળક બાર નિકળશેરે, તો તે કાકાને દેખી છળશેરે.
તવ બોલ્યાં રૂકમણિ રાણીરે, તમે બોલોછો શું જાણીરે.

વલણ.

શું બોલો વિસ્મે થઇ, હરિભક્તને ઓળખો નહીં;
બેસાર્યા મિત્રને શજ્યા ઉપર, ઢોલે વાયુ હરી ઉભા રહી.

કડવું ૮ મું-રાગ સોરઠી.

ભક્તાધીન દીનને પૂજે, દાસ પોતાનો જાણી;
સુખશજ્યાપર રૂષિને બેસારી, ચમર કરે ચક્રપાણીરે. ભક્તા.
નેત્રસમશા નાયે કીધી, આવી અષ્ટ પટરાણી;
મંદમંદ હસે સત્યભામા, આધો ઘુંઘટ તાણી રે. ભક્તા.

જેનિ નાભિકમળથી બ્રહ્મા પ્રગટ્યા, આ જગ પળમાં કીધું;
જેણે મુખમાં જગત દેખાડયું, માતાનું મન લીધુંરે. ભક્તા.
વિશ્વામિત્ર સરખા તાપસને, દોહલે દર્શન દીધું;
તેણે સુદામાના પગ પલાળી, પ્રીતે પાદોદક પીધુંરે. ભક્તા.
પોતાને ઓઢવાનિ પ્રીત પછેડીએ, લોયા રૂષીના પાય;
ઉભા રહી કર વિંઝણો ગ્રહિને, વીઠલ ઢોળે વાયરે. ભક્તા.
થાળ ભરી વૈદરભી લાવ્યાં, ઘૃતપકવ પકવાન;
શર્કરાસંજુક્ત રૂષીને, કરાવ્યાં પયપાનરે. ભક્તા.
શુદ્ધાચમન તંબોળ ખવરાવ્યાં, ધરિ પ્રેમ શામળવાન;
વાધ્યું તે પ્રસાદ પ્રમાણે, આરોગ્યા ભગવાનરે. ભક્તા.
જે સુખ આપ્યું સુદામાને, તે હરિ બ્રહ્માદિકને નાપે;
ફરી ફરી મુખ જુએ મુનિનું, આનંદ મુકંદને વ્યાપેરે. ભક્તા.
સુદામાને ચિંતા મોટી, રખે દેખે કાયા કાંપે;
પેલી ગાંઠડી તાંદુલતણી તે, જંઘા નિચે લેઇ ચાંપેરે. ભક્તા.

વલણ.

જંઘાનિચે ચાંપે રૂષી, ગાંઠડી તાદુલતણી;
પ્રેમાનંદપ્રભુ પરમેશ્વરને, જાણ્યાતણી ગત્ય છે ઘણી.

કડવું ૯ મું.—રાગ મલાર.

ગોવિંદે માંડી ગોઠડી, કહોને મિત્ર અમારા;
સાંભળવા આતુર છું, સમાચાર તમારા. ગોવિંદે.
શે દુખે તમો દૂબળા, એવિ ચિંતા કેહી;
મન મુકીને કહો મને, મારા બાળ સનેહી. ગોવિંદે.
કોઇ સદગુરૂ તમને મળ્યો, તેણે કાન શું ફુંક્યો;
વેરાગી ત્યાગી થયા, સંસાર શું મુક્યો. ગોવિંદે.
શરીર પ્રજાળ્યું જોગથી, તપે દુઃખે દેહી;
છો તે કિયે દુખે દૂબળા, મારા પૂર્વસનેહી. ગોવિંદે.
કે શત્રુ કોઇ માથે થયો, ઘણાં દુઃખનો દાતા;
કે કાંઇ ચોરીયે ગયું, તેણે નહિ સુખશાતા. ગોવિંદે.
કાંઇ ધાતુપાત્ર કને નહીં, આવ્યા તુંબડું લેઇ;
વસ્ત્ર નથી કાંઇ પેહેરવા, મારા બાળસનેહી. ગોવિંદ.

કે સુખ નથી સંસારનું, કાંઇ કરમને દોષે ;
ભાભી અમારાં વઢકણાં, તે શું લોહિડું સોષે. ગોવિંદ.
કે શું ઉદર ભરાતું નથી, તેણે સૂકી દેહી ;
એ દુખમાં કીયું દુઃખ છે, મારા પૂર્વસનેહી ; ગોવિંદ.
પછી સુદામોજી બોલિયા, પ્રભુને શીશ નામી ;
તમારૂં અજાણ્યું કાંઇ નથી, છો અંતર જામી. ગોવિંદ.
એમને તો દુઃખ વિજોગનું, નહીં પ્રભુજી પાસે ;
આજ હરી હુંને જો મળ્યા, પિંડ પુષ્ટજ થાશે. ગોવિંદ.

કડવું ૧૦ મું.-રાગ રામગ્રી.

પછિ શામળિયો બોલિયા, તને સાંભરે રે ;
હાંજી નહાનપણાની પેર, મને કેમ વીસરે રે ;
આપણ બે મહિના પાસે રહ્યા, તને; હાંજી સંદિપ રૂષિને ઘેર, મને;
અન્નભિક્ષા માગી લાવતા, તને; હાંજી જમતા ત્રણે ભ્રાત, મને.
આપણ સુતા એક સાથરે, તને; સુખ દૂખની કરતા વાત. મને.
પાછલી રાતના જાગતા, તને; હાંજી કરતા વેદની ધુન્ય, મને;
ગુરૂ આપણા ગામે ગયા, તને; હાંજી જાચવા કોઇક મુન્ય, મને.
કામ દીધું ગોરાણિયે, તને; કહ્યું લેઇ આવોને કષ્ટ, મને;
શરીર આપણા ઉકળ્યાં, તને; હાંજી માથે તપ્યો અરીષ્ટ, મને.
સ્કંધે કહોવાડા ધર્યા, તને; ચાલ્યા દૂર ગયા રણછોડ, મને;
આંપણે વાદ વધો ત્રણે બાંધવા, તને; હાંજી ફાડચું મોટું ખોડ, મને.
ત્રણે ભારા બાંધ્યા દોરડે, તને; હાજી આવ્યા બારે મેહ, મને;
શીતળ વાયુ વાયો ઘણો, તને; ટાઢે થરથર ધ્રુજે દેહ, મને.
નદિયે પૂર આવ્યું ઘણું, તને; ઘન વરસ્યો મુસળધાર, મને;
એકે દિશા સૂઝી નહીં, તને; થયા વિજતણા ચમકાર, મને.
ગુરૂજી ખોળવા નીસર્યો, તને; કહ્યું સ્ત્રીને કીધો તેં કેર, મને;
આપણુને રૂદિયાશું ચાંપિયા, તને; પછે તેડીને લાવ્યા ઘેર, મને.
ગોરાણી ગૈ દોતાં હતા, તને; હતી દોણી માગ્યાની ટેવ, મને;
મેં નિશાળેથી કર વધારિયો, તને; હાજી દીધિ દોણી તતખેવ, મને.
જ્ઞાન થયું ગુરૂપત્નિને, તને; તમને જાણ્યા જગદાધાર, મને;
ગુરૂદક્ષણામાં માંગિયું, તને; હાજી મૃત્યું પામ્યો જે કુમાર, મને.

મેં સાગરમાં ઝંપાયું, તને; તમો શોધ્યાં સમ પાતાળ, મને;
હું પંચાનન સંખ લાવિયો, તને; હાંજી દૈત્યનો આવ્યો કાળ, મને.
સંજમની પુરિ હું ગયો, તને; પછે આવી મળ્યો જમરાય, મને;
પુત્ર ગોરાણિને આપિયો, તને; હાંજી પછે થયા વીદાય, મને.
આપણે તે દિનથિ જુદા પડયા, તને; હાંજી ફરિને મળિયા આજ, મને,
હું તુજ પાસે વિદ્યા ભણ્યો, તને; મને મોટો કર્યો મહારાજ, મને.

વલણ.

મહારાજ લાજ નિજ દાસની, વધારોછો શ્રીહરી;
પછિ દરીદ્ર ખોવા દાસનાં, સૌભ્ય દૃષ્ટિ શામે કરી.

કડવું ૧૧મું.–રાગ વસંત.

સકળ સુંદરિયો દેખતાં, ગોષ્ટિ ગોવિંદે કીધી;
પછે દરિદ્ર ખોવા દાસનાં, ગાંઠડિ દૃષ્ટિમાં લીધી; સકળ–ટેક.
મનવાંછિત ફળ આજ હું પામ્યો, મિત્રજી મળવા આવ્યા;
ચતુર ભાભિયે ભેટ મોકલી, કહો સખા શું લાવ્યા. સકળ
અકળક ઢળિયોરે શામળિયો, મુષ્ટિ તાંદુલમાટે;
ઈંદ્રનો વૈભવ સેજમાં આપ્યો, સ્વલ્પ સૂખડી સાટે. સકળ.
ચરણ તળે ચાંપી રહયો સુદામો, કૃષ્ણજી કેહે છે કહાડો;
અમજોગ જો ભેટ ન હોય તો, દૂરથકી દેખાડો. સકળ.
એ દેવતાને દુર્લભ દીસે, જાચે જાદવરાય;
જો પવિત્ર સુખડિ પ્રેમે આપો, તો ભવની ભાવટ જાય. સકળ.
ભગવાનની સ્રીયો ભર્મમાં ભૂલી, જુઍ મળી સમસ્ત;
અમૃતફળ કે સંજીવન મણિ, હરિ હોડે છે હસ્ત. સકળ.
આમ હરી જ્યારે હાથ લગાડે, રૂષિ ખશેડે આમ;
ભક્તહેત પોતે દેખાડે, સઉને સુંદરશામ. સકળ.
અવલોકવા ઊભી સઉ નારી, કર ધરિ કનકનાં પાત્ર,
જદુપતિને જાચે સઉ નારી, અમને આપજો તિલમાત્ર. સકળ.
સુદામો ચિંતામાં પડિયો, લજ્જા મારી જાશે;
ભર્મ ભાગશે તાંદુલ દેખી, કૌતક મારૂં થાશે. સકળ.
સ્રીને કહેથી હું થયો લોભી, તુછ ભેટ આંહિયા આણી;
લજ્જા લાખટકાની ખોઇ, ઘર ઘાલ્યું ઘણિયાણી. સકળ.

સુદામાના મનનિ શોચના, શામળિયે સઊ જાણી;
હસતાં ખસતાં પાસે આવી, તાંદુલ લીધા તાણી. સકળ.
હેઠળ હેમની થાળી મેલી, વસ્તુ લેવા ,જગદીશ;
છોડે છબીલો પાર ન આવે, ચીથરાં દશ વીશ. સકળ.
પટરાણિયો જોઇ અચરજ પામી, છે પારશ કે રત્ન;
અમરફળ કે સંજીવનમણી, આવડું કીધું છે જત્ન. સકળ.
કણુ વેરાણા ને પાલ ભરાણું, જોઈ રહ્યો જુવતીનો સાથ;
તાંદુલના કણુ રૂદયે ચાંપી, બોલ્યા લક્ષ્મીનાથ. સકળ.
સૂદામા મેં આ અવનીમાં, લીધા બહુ અવતાર;
આ તાંદુલનો સ્વાદ છે એવો, નથિ આરોગ્યો એકે વાર. સકળ.
મોટા મોટા મિત્ર મેં જોયા, ધ્રુવ અમરિષ પ્રહલ્હાદ;
આ તાંદુલનો એકે મિત્રે, દેખાડયો નથી સ્વાદ. સકળ.
તુછ ભેટ ભારે કરિ માની, વીચાર્યું ભગવાન;
સાત જન્મસૂધી સૂદામે, નથિ કિધાં પુણ્યદાન. સકળ.
જાચક રૂપ થયા જગજીવન, પ્રીત રૂદેમાં વ્યાપી;
મુખમાં મુઠી તાંદુલ મૂકયાં, દારિદ્ર નાખ્યાં કાપી. સકળ.
કર મરડીને ગાંઠડી લીધી, સાથેથાં દુખ મોડયાં;
જેમ જેમ ચીંથરાં છોડયાં નાથે, ભવનાં બંધન તોડયાં. સકળ.
જ્યારે તાંદુલ મુખમાં મૂકયા, ઉડી છાપરી આકાશ;
તેણે સ્થાનક સુદામાને થયા, સપ્તભૂમીના આવાસ. સકળ.
રૂષિપત્ની થયાં રૂકમણિ સરખાં, શાંબ સરીખા પુત્ર;
એ વૈભવને કવિ શું વખાણે, જેવું કૃષ્ણનું ઘરસૂત્ર. સકળ.
બીજી મુઠી જ્યારે મુખમાં મુકે, ત્યાં ગ્રહ્યો રૂકમણિયે પાણ;
એમાં શું ઓછું છે સ્વામી, અમને આપો ચતુરસુજાણ. સકળ.
અષ્ટમહાસિદ્ધિ ને નવ નિધી, તે મોકલી વણ માગી;
તે સુદામો નથી જાણુતા, જે ભવની ભાવઠ ભાગી. સકળ.
હાથી ડોલે ને દુંદભિ બોલે, ગુણિજન ગાયે સાખી;
જડિત્ર હિંડોળો હેમનો બાંધી, હીંચેછે હરિણાક્ષી. સકળ.
હીરા રત્ન કનકમયકોટી, હાર્યો દ્રવ્યે કુબેર;
કોટીધ્વજ લાખેણાં વાજે, છપ્પન ઊપર ભેર. સકળ.

વલણ.

વાજે ભેર અખુટ ભંડારની, તૂઠા શ્રીગોપાળરે;
એમ સત્ય વાતમાં વહિ ગઇ, થયો પ્રાત:કાળરે.

કડવું ૧૨ મું.–રાગ મેવાડો.

શુકજી કહે સાંભળ રાજન, પરમ કથા પ્રૌઢી પાવન;
વળી વિચારે કમળાપતી, મેં સુદામા સરખું આપ્યું નથી.
અકેકો કણ જે તાંદુલતણો, ઇંદ્રાસનપે મોંઘો ઘણો;
દુર્બલ દાસના ભાવની ભેટ, પરમ વિધિયે ભરાયું પેટ.
હું એ સરખો થઇ વનમાં તાપું, વૈકુંઠની રિદ્ધિ એને આપું;
સોળ સહસ્ત્ર સાથે રૂકમણી, સેવા કરે સુદામાતણી.
દ્વારિકા આપવા ઇછા કરી, વળિ મુંઠી શ્રીનાથે ભરી;
ત્યારે રૂકમણિયે સાયો હાથ, અમે અપરાધ શો કીધો નાથ.
સામું જોઇ રહ્યાં દંપતી, સોળ સહસ્ત્રમાં પ્રીછતી નથી;
સકળ નારીને કરૂણા કરી, તાંદુલ વેંચી આપ્યા હરી.
તેમાં મૂકયો સ્વાદ અપાર, સ્ત્રી આગળ રાખ્યો મિત્રનો ભાર;
હાસ્ય વિનોદ કરતાં વહિ શર્વરી, થયો પ્રાત સુદામે જાચ્યા હરી.
મને વિદા કરો જગજીવન, હરિ કહે પધારિયે સ્વામીન;
વળી કૃપા કરજો કોઇ સમે, ઠાલે હાથે નરહરિ નમે.
પ્રભુ પોળ લગી વોળાવા જાય, કોડી એક ન મુકી કરમાંય;
સત્યભામા કહે શુણો જાંબુવતી, કૃપણ થયા કેમ કમળાપતી.
બ્રાહ્મણ વળિ મિત્ર પોતાતણો, દરીદ્ર દુ:ખે પિડેલો ઘણો;
તેને વાળ્યો નિર્મુખ ફરી, રૂકમણિ કહે શું સમજો સુંદરી.
એલડિયે વળગ્યા વિશ્વાધાર, સુદામે જાત્તાં કર્યો વિચાર;
એના વૈભવ આગળ વળિયો છેક, પણ મને ન આપી કોડી એક
સ્ત્રીની ચોરી મનમાં ધરી, પણ કાંઇક ગુપ્ત મને આપશે હરી;
માધવ માર્ગે વોળાવા ગયા, પછિ સુદામોજી ઊભા રહ્યા.
વીઠલજી હવે પાછા વળો, તવ ભેટિને રોયા શામળો;
વળ્યા કૃષ્ણ ફરિ મળજો કહી, પણ કરમાં કાંઇ મુકયું નહી.
રૂષિ સુદામે મુકયો નિશ્વાસ, ચાલ્યો બ્રાહ્મણ થઇને નિરાશ;
રૂષિ પામ્યો મનમાં સંતાપ, નિંદા કરવા લાગ્યો આપ.

હું માગવા આવ્યો મિત્રકને, તેપેં મૃત્યુ શે નાવ્યું મને;
સ્ત્રી-જીત નર તે શબ સમાન, રંડાયે ઉપજાવ્યું અપમાન.
એકાંતરા જો મળિયે અન્ન, કંદમળ કીજે પ્રાશન;
ભૂખે મરે બાળક નહાનડાં, ખવરાવિયે સૂકાં પાનડાં.
પવન પ્રાશિને ભરિયે પેટ, નીચ પુરૂષની કરિયે વેઠ;
કાષ્ટ કે તૃણનો વિક્રય કરી, અથવા પરઘેર પાણી ભરી.
અથવા વિષ પીને પહોડિયે, પણ મિત્રકને કર નવ ઓડિયે;
અજાચક વ્રત મુકયું આજ, ખોઈ લાખ ટકાની લાજ.
દામોદરે મને કીધી દયા, મુળગા મારા તાંદુલ ગયા;
કૃપણને ધન હોય ઘણું, એને નગર છે સોનાતણું.
બાંધિ મુઠીને મિત્રાચાર, મોટો નિર્દય નંદકુમાર;
એને આપતાં શું ઓછું થાત, હું દુર્બળની ભાવઠ જાત.
સામા મળી મને ભેટયા હરી, પાગ પખાળિને પૂજા કરી;
આસન વ્યંજન ભોજન ભલું, મુજ રાંકને કોણ કરે એટલું.
એ સર્વે ધુર્ત કપટીની સેવા, લટપટ કરી મારા તાંદુલ લેવા;
જેનું લે તેનો નવ રાખે ભાર, હરિને નિંદુ તો મને ધિક્કાર.
જો ગોપીનાં મન લીધાં હરી, તો કમળાનું સુખ પામ્યાં સુંદરી;
રૂષિપત્નિનાં ખાધાં અન્ન,તો સાયુજ્ય મુક્તિ પામ્યાં સ્ત્રીજન.
ચંદન કુબજાજીનું લીધ, સ્વરૂપ લક્ષ્મી સમાણું કીધ;
જો ભાજી પત્રનો કીધો આહાર, તો વિદુર તાર્યો સંસાર.
કૃપા કરી મને જગદાધાર, પણ મારૂં કર્મ કઠોર અપાર;
વિવેક જ્ઞાન સુદામે ગ્રહ્યું, ધન નાપ્યું તો સારૂં થયું.
ધને કરી મદ મુજને થાત, ભક્તિ પ્રભૂની ભુલી જાત;
કૃષ્ણે મુજને કરૂણા કરી, દારિદ્રદુઃખ ન લીધું હરી.
સુખમાં વ્યાપે ક્રોધ ને કામ, દુખમાં સાંભરે કેશવ રામ.

વલણ.

રામ સાંભરે વૈરાગથી, રૂષિ જ્ઞાનઘોડે ચડયા;
વિચાર કરતાં ગામ આવ્યું, ધામ દેખિ ભૂલા પડયા.

કડવું ૧૩ મું-રાગ રામગ્રી.

શુકજી ભાખે હરિગુણ ગ્રામજી, દીઠું સુંદર કંચનધામજી;
મેડી અટારી અદ્ભૂત કામજી, રૂષિ વિચારે ભૂલ્યો ઠામજી.

ઢાળ.

ઠામ ભૂલ્યો પણ આમ નિશ્ચે, ધામ કોઇ ધનવંતનાં;
એ ભવનમાં વસતા હશે, જેણે સેવ્યા ચરણ ભગવંતનાં.
એવું વિચારી વિપ્ર વળિયો, બધું નગર અવલોકન કરી;
રૂષિ ઇછા આણી સર્વ જોતા, તે ભવન પાછળ ફેરા ફરી.
પછિ સુદામો પડયા સાંસામાં, વિચાર કરે વેગળા જઇ;
આ ભવન કોણે કર્યાં હશે, પર્ણકુટી મારી કયાં ગઇ.
એ વિશ્વાકર્માં રચી રચના, મનુષ પામર શું કરે;
કુટુંબ મારૂં કયાં ગયું, રૂષિ વામદક્ષિણ ફેરા ફરે.
કોઈ કીર્તિ બોલે હસ્તી ડોલે, હયશાળામાં હય હણહણે;
દાસી કનક કલશ ભરી પાણી લાવે, ઉભા અયુત સેવક આંગણે.
દુદુંભી વાજે ઢોલ ગાજે, મંડપ તાંડવ થાય છે;
મૃદંગ ધમકે ધુઘરિ ધમકે, ગીત ગુણિજન ગાય છે.
જોઇ સુદામે નિશ્વાસ મુકયો, કોઈ છત્રપતિનાં ઘર થયાં;
આશ્રમ ગયાનું દુખ નથી, પણ બાળક મારાં કયાં ગયાં.
હોમશાળા રૂદ્રાક્ષમાળા, મારિ પત્રકુશની સાદડી;
ગોપીચંદન સન્માર્જની ગઇ, વિપત્ય આવડી કયમ પડી.
દૈવની ગત્ય ગહન દીસે, પડયો પ્રાણ કર્મ આધીન;
કુટંબ વિટંબની વેદના, હુંને દૈવે દંડયો દીન.
તુટી સરખી ઝુંપડી ને, લુંટી સરખી નાર;
સડયાં સરખાં છોકરાં, નવ મળ્યાં બીજી વાર.
સંકલ્પ વિકલ્પ કોટિ કરતાં, રૂષિ આવાગમન-હિંડોળે ચઢડયા;
બારિયે બેશી પંથ જોતાં, નિજ કંથ સ્ત્રીની દૃષ્ટે પડયા.
સાહેલી એક સહસ્ર લેઇને, સતિ જતિ પતીને તેડવા;
જળઝારી ભરિને નારી જાય, જાણે હસ્તિની કળશ રેડવા.
હંસગવનીને હર્ષ પૂરણ, અભિલાષ મનમાં ઈછિયા;
ઝાંઝર ઝમકે ધુઘરી ધમકે, વાજે અણુવટ વીંછિયા.
સુદામે જાણી આવી રાણી, ઇંદ્રાણી કે રુકમણી;
સાવીત્રી કે સરસ્વતી, કે શકિત શિવશંકરતણી.
સાહેલી સહુ વીંટી વળી, પદમની લાગી પાય;
પૂજા કરીને પાલવ ગ્રહયો, તવ રૂષિજી નાઠા જાય.

થર થર ધ્રુજે ને કાંઇ ન સુજે, ધ્રુટિ જટા ઉઘાડે શીશ;
હસ્ત અડવા જાય સુંદરિ, તવ રૂષિજી પાડે ચીશ.
હું તો સેજે જોઉ છું ઘર નવાં, મને નથી કપટવિચાર;
હું તો વૃદ્ધ ને તમો જોબન નારી, છે કઠણ લોકાચાર.
ભોગાસકત હું નથી આવ્યો, મને પરમેશ્વરની આણ;
જાવા દો મને કાં દમો છો, તમને હજો કલ્યાણ
આંગણામાં કોઈ નર નથી, આ દીસે સ્રીનું રાજ્ય;
તમને પાપણિયો પરમેશ્વર પુછશે, હુંને કાં આણો છો વાજ્ય.
રૂષિપત્ની કહે સ્વામી મારા, તમે રખે દેતા શાપ;
દારીદ્ર ગયા નવાં ઘર થયાં, શ્રીકૃષ્ણ ચરણપ્રતાપ.
એવું કહી કર ગ્રહિને ચાલી, તું સાંભળ પરિક્ષત ભુપ;
સુદામો પેઠા પોળમાં, થયું કૃષ્ણ સરખું રૂપ.

વલણ.

રૂપે બીજા કૃષ્ણજી, જરા ગઇ ને જોબન આવિયું;
એલડિયે વળગ્યાં દંપતી, જાણે કામજોડું લજાવિયું.

કડવું ૧૪ મું–રાગ ધનાશ્રી.

નિજ મંદિર સુદામો ગયા, તતક્ષણ કૃષ્ણજી સરખા થયા;
દંપતિ રાજ્ય શોભાએ ભર્યાં, શ્રીકૃષ્ણે દુખ દોહિલાં હર્યાં.

ઢાળ.

દોહલાં ગયાં ને શોહેલાં થયાં રે, ભર્યાં ભવન લક્ષ્મીવડે;
એક મુષ્ટિ તાંદુલ આરોગ્યા, તે લક્ષ જન્મે નવ જડે.
વસન, વાહન, ભોજન, ભૂષણ ભવ્ય ભંડાર;
ચામર, આસન, છત્ર બિરાજે, ઈંદ્રનો અધિકાર.
મેડી અટારી છજાં જાળી, ઝળકે મીનાકારી કામ;
સ્ફાટિક મણિયે સ્થંભ જડયા છે, કૈલાસ સરખું ધામ.
વિશ્વકર્મા ભૂલે બ્રહ્મા, જોઈ ભવનનો ભાવ;
માણક મુક્તા રત્ન હીરા, ઝવેર જોત્ય જડાવ.
ગોળી ગોળા ઘડા ગાગર, સર્વે કનકનાં પાત્ર;
સુદામાના વૈભવ આગળ, કુબેર તે કોણ માત્ર.

ત્યાં જાચકનાં બહુ જુથ આવે, નિર્મુખ કોઇ ન જાય;
જેને સુદામો દાન આપે, લક્ષપતિ તે થાય.
રૂષિ સુદામાના પુરવિષે, ન મળે દરિદ્રી કોય;
કોટિધ્વજ ને લક્ષદીપક, અકાળ મૃત્યુ ન હોય.
યદ્યપિ વૈભવ ઇંદ્રનો પણ, રૂષિ રહે છે ઉદાસ.
વિજોગ રાખે જોગનો, થઇ ગૃહસ્થ પાળે સન્યાસ.
વેદાધ્યયન અગ્નિહોત્ર હોમે, રાખે પ્રભુનું ધ્યાન;
માળા ન મૂકે ભક્તિ ન ચુકે, એવા વેષ્ણવ રૂષિ ભગવાન.
સુદામાનું ચરીત્ર સાંભળે, તેનું દુઃખ દારીદ્ર જાય;
ભવદુઃખ વામે મુક્તિ પામે, મળે માધવરાય.
વીરક્ષેત્ર વડોદરૂં, ગુજરાત મધ્યે ગામ;
ચતુર્વેશી ગ્નાતિ બ્રાહ્મણ, ભટ પ્રેમાનંદ નામ.
સંવત સત્તર આડત્રીસમાં, શ્રાવણ શુદી નિદાન;
તિથિ તૃતીયા ને ભૃગુવારે, પદબંધ કિધું આખ્યાન.
ઉદર નીમિતે સુરત સેવ્યું, ને ગામ નંદરબાર;
નંદિપુરામાં કીધી કથા, જથા બુદ્ધિઅનુસાર.

વલણ.

બુદ્ધિમાને કથા કીધી, કરનારે લીલા કરી;
ભટ પ્રેમાનંદ નામ મિથ્યા, શ્રોતા બોલો જે હરી.

સુદામાચરિત્ર સંપૂર્ણ.

અખો.

અમદાવાદનો સોની તથા સહુથી શ્રેષ્ટ વેદાંતીકવિ.

છપ્પા.

વેષનિંદા અંગ.

સૂતર આવે તેમ તૂં રહે, જયમ ત્યમ કરિને હરિને લહે;
વેષ-ટેક છે આડી ગલી, પેઠો તે ન શાકે નિકળી;
અખા કૃત્યનો ચઢશે કષાય, રખે તૂં કાંઇ કરવા જાય. ૧
રંગ ચઢે તે જાણો મેલ, પોત રહે તે સામું સેહેલ;
આપે આતમ સ્વયંપ્રકાશ, કર્મ ધર્મનો કાઢી પાશ;
અખા એવી સદ્ગુરૂની કથા, સમજે નહી તો વાધે બલા. ૨
ખટ દર્શનના જુજવા મતા, માંહોમાહીં ખાંધા ખતા;
એકનું થાપ્યું બીજો હણે, અન્યથી આપને અધિકો ગણે;
અખા એજ અંધારો કુવો, ઝગડો ભાંગી કોય ન મુવો. ૩
સમજી રહે તો સબળો લાભ, કાયક્લેશે વાધે ગાભ;
હું માને તો હોય સંતાન, આતમતાનું થાએ જાંન;
અખા હરી જાણી હું ટાળ, જન્મ કોટિની ઉતરે ગાળ. ૪
માની ત્યાં માયાનો ભાગ, માને માયા પામે લાગ;
કેવળમાં જે બીજું ભળે, કલ્પિત ભ્રમ ટાળ્યો નવ્ય ટળે;
અખા નિજ આતમને સાધ્ય, ઓષધવોણી જોયે વ્યાધ્ય. ૫
હું ટાળી અછતો થઇ રહે, હરિ પ્રભામાહેથો વહે;
પોતાપણેથી જે નર ટળે, અણુ આયાસે હરિમાં ભળે;
અખા વાત સમજી લે વિચ્યે, જાંહાં છે ત્યાં આકાશજ મધ્યે; ૬
પડે નહી જે પૃથ્વી સુવે, કને નહીં તે કહો શું ખુવે;
ટાઢું ઉનું નોહે આકાશ, પાણીમાં નોહે માંખણ છાશ;
બ્રહ્મજ્ઞાન એવું છે અખા, જ્યાં નહિ સ્વામી સેવક સખા. ૭
એક નહીં તાં બીજું કશું, જાણું નહી શું વાસો વસું;

પંચ નહીં ત્યાં કેની શાખ્ય, વણ રસના અચવ્યો રસ ચાખ્ય;
અખા સમજે તો સમજી જુવે, બાપના બાપને ઘેલાં રૂવે. ૮

આભડશેટ અંગ.

આભડશેટ અંત્યજની જણી, બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ કીધા ધણી;
બારે માસ ભોગવે એ એહુ, સૌને ઘેર આવી ગઇ રહે;
અખા હરી જાંણે જડ જાય, નહીતો મનશાવચ પેશીરે કવાય. ૯
પોતાનાં પડખાં નવ જુવે, હાડ ચામડા મૂરખ ધુવે;
શુદ્ધ કેમ થાય જો ચામડું, મોટું માંહે એ વાંકડું;
હરિ જાંણ્યા વિના ભૂલા ભમે, અખા પાર ન પામે કયમે.
ઇશ્વર જાંણે તે આચાર, એ તો છે ઉપલો ઉપચાર;
મીઠાં મોડાં માન્યાં દ્રાખ, અંન તોય અનમાંની રાખ;
સોનામખી સોનું નવ્ય થાય, અખા આંધળીને પાથરતાં વાણું વાય. ૧૧

ગુરૂ અંગ.

ગુરૂ થઇ બેઠો હોંશે કરી, કંઠે પ્હાણ શકે કયમ તરી;
(જ્યમ) નાર નાંનડી હવું પ્રસૂત, વલતી વાધે નહી અદ્ભૂત;
શિષ્યને ભારે ભારે રહ્યો, અખા એમ મુલગેથો ગયો. ૧૨
પોતે હરી નહી જાંણે લેશ, કાઢી બેઠો ગુરૂનો વેશ;
સાપને ઘેર પરોણો સાપ, મુખ ચાટી ચાલ્યો ઘેર આપ;
એવા ગુરૂ ઘણા સંસાર, તે અખા શું મુકે ભવ પાર. ૧૩
તું તારૂં સમજીને બેસ, કાં ચોળે દિલે પ્યારી મેશ;
તુંબડું જ્યમ માંહેથું મરે, જે લૈ પેસે તે સૌ તરે;
તરવર ફળ દેવા નવ્ય જાય, અખા આવી જાચે તે ખાય. ૧૪
પ્હેલો તું પરમારથ પ્રીછ, પછે ગુરૂ થાવાને ઇછ;
પારો મુવો તે રોગ નિગમે, પછે ભોજન બોળું તે જમે;
ત્યમ નિરાશે મળે નારણ, અખા તું પેહેલે એવું જાણ્ય. ૧૫
તું મારા મન માંહી પ્રીછ, શાને મોટપ લે છે શીશ;
ઝીણું મળતાં મોટું થાય, મોટું કણકા થઇ ને જાય;
અખા તાત વિચારે વિધ્યે, શિષ્ય ઘણી તો રહે સનિધ્યે. ૧૬
આપે આપ પૂરણ બ્રહ્મ હરિ, પોત પસાર્યું રચના કરી;
ચૈતન્ય બ્રહ્મશલાતું ચિત્ર, ઋષિ જક્ષ માનવ પશુ પિત્ર;
થાય જાય એ માયા ભેર, અખા ચૈતન નોહે ઉચ્છેદ. ૧૭

સહજ અંગ.

ધર્મ સતવાદી ભીમબંત, સહદેવ જોશી જાણે તંત ;
અર્જુન બાણાવળિ નકુળ ચતૂર, સાથ જેને શ્રીકૃષ્ણ હજૂર;
વન ભોગવતા દુખિયા થયા, પામી રાજ્ય અધૂરા ગયા ;
સેહેજે જે થાયે તે થાય, કર્ત્તવ્યનું બળ અખો ન ગાય. ૧૮
સુધું સમજી સુખિયો થા, મૂકી આપ ઈશ્વરમાં જા ;.
ધરમ અરથ મોક્ષ ને કામ, એ આપ્યા પગ મૂક્યાં ઠામ ;
નિસ્પૃહિ તે નિરાળો રહે, અખા લાલચિયો લીધે વહે. ૧૯
સમજે તાં અવળું છે તાન, બીજું ઇચ્છે એહજ જ્યાન;
સોના માંહે બીજું ભલે, મૂળ રૂપ તેનું જયમ ટળે ;
જેમ છે તેમ એ છે આત્મા, અખા કેની એવી છે ક્ષમા. ૨૦

કવિ અંગ.

કવિતા ઘણા કવિ કરી ગયા, અદ્યાપિ કવે પ્રત્યક્ષ રહ્યા ;
વળી આગળ કવસે બહુ કવી, મનની વૃત્ય જો જો અનુભવિ ;
અખા મનાતીત ત્યમનું ત્યમ, મનની વૃત્યમાં મનની ગમ્ય. ૧૧
જ્ઞાનિની કવિતા ન ગણીશ. કિરણ સૂર્યના કેમ વરણીશ;
શબ્દ તણો છેડો કેમ થાય, આકાશને કેમ તોલ્યું જાય;
એવું વચન અલિંગીતણું, અખા નહિ કોય પર આપણું. ૨૨
સ્થિત્ય નહી આપા પર તણી, પિંડ બ્રહ્માંડનો થાએ ધણી;
અચવ્યું સ્મરખું દીસે આપ, ભૂત ભવિષ્યનો નોહે થાપ;
અખા જોતા ચિદઆકાશ, આવિર્ભાવ વિના શ્યો નાશ. ૨૩

વરાગ્ય અંગ.

જો ઉપજે તો ભલો વૈરાગ, બીજા કૃત્યનો ન છએ પાગ ,
હેલામાં હરિ પામે વેદ, જો ઉપજે સાચો નિરવેદ ;
જયમ ફુલ પાછલથું ફળ નિદાન, અખા વૈરાગ્ય તે પરમ નિધાન. ૨૪
વૈરાગ વિના તે ઉપજે ખેદ, મારૂં તારૂં ભેદાભેદ ;
પસત્યવૈરાગ ગોલીની ખોટ, લાગે તો થાએ લોટપોટ ;
જો ભાગે અખા પર કે પાગ, તોય ટલે તે ઉડવા લાગ. ૨૫

સત્ય વૈરાગ સામીનું રદે, માહાપુરૂષ સર્વે એમ વદે;
જે વૈરાગ દેખાડે કરી, એ તો મનકેરી મશ્કરી;
પલકે પલકે પલટે ઢંગ, એ તો અખા માયાનો રંગ. ૨૬
સુરજ તેમ સાચો વૈરાગ, પડતાં ન જુવે જાગ્ય કુજાગ્ય;
સહુને તેજ કરે તે સહી, પડછાયો પોતામાં નહીં;
જ્યાં ઉપજે સાચો નિર્વેદ, નોહે અખા ત્યાં ભેદાભેદ. ૨૭
સત્ય વૈરાગ રવે જાણો હરી, ત્યાં માયાને શું ગ્રહિયે આદરી;
જેમ નવ ગૃહનાં રત્ન મૂલવાય, પણ પારસનું મૂલ ન થાય;
અખા તે વૈરાગ વિચાર, વેશ તુંને નહિ મૂકે પાર. ૨૮
પતિ કહાવે તો મનને જીત્ય, બાકી જે કરશે તે રીત;
ચાર વર્ણ ને આશ્રમ ચાર, જ્યાં અવતરે ત્યાં વેપ વેહેવાર;
અખા વાત પામ્યો શી નવી, એ લાગું તે છુટ્યો ભોગવી. ૨૯
એમ સમજે નર પામે પાર, જે તું પ્રથમ હતો કર્તાર;
મુજ જાતે જે રે છે હરી, વચ્ચે હું રહ્યો માથે કરી;
અખા એમ વિચારી રહે, શીશ પોટલો નાખી વહે. ૩૦
ગોળે મરે કાં શોધે વખ, તપી ભમી કાં પામે દખ;
ફરતા ફરતા દીસે ઘણા, જેમ તાતી વેલુમાંહે ચણા;
અખા ઉડી જો અળગો પડે, વસ્તુવિચાર સદ્ગુરૂથી જડે. ૩૧
હેત વિના પ્રવૃત્તિ વધે, હોંસે કુબુદ્ધિ બેસે ગધે;
દેખાદેખી સહૂ કોઈ કરે, કોણ જુવે જે શું છે સરે;
અખા જો વિચારી જુવે, રોતાં દેખી સૌ કોઇ રૂવે. ૩૨
ઘરમાં ઘાયલ મન કામના, કરે કર્મ મોટા દામ ચામના;
કુલે શેકે કેમ હોય નિર્વાણ, જો નહી ઉપજે આતમ જાણ્ય;
સૌનામાં સૌ ઉપજે મરે, અખા સમજ તે મોટી સરે. ૩૩
ભૂતાં ભાંડ એક જોતાં શરૂ, લાગ્યો અગ્નિ કહાવ્યું ઠીકરૂં;
તેમ જીવશીવ વસ્તુગત એક, અહંતાકેરી લાગી ટેક;
અખા જીવ અહંતા ભાગ, ઉજ્વળમાં જેમ કાળો દાઘ. ૩૪
અગમ પંથમાં મોટો ભલ્લ, ચાલી શકે કોય એકલમલ્લ;
સામો મળે ન વાંકો જાય, નિજબળ બળિયો તાં ઠેરાય;
બાકી અખા હોકારા કરે, ભૂમિવિના કોઇક પગ ધરે. ૩૫

વણુ ખાંડે જગતીમાં છત્ય, જો કોઇ સમજે આતમરીત;
જાઇશ મા ખોવા પામવા, ઇચ્છિશ મા ટળવા ને થવા;
પ્રવૃતિ નિવૃતિ દાસી છે બે, જો અખા તો એ ઘેર રહે. ૩૬

વિચાર અંગ.

આપ વિચારે મળશે રામ, વણસમજ્યો લે કોનું નામ;
બોલે ચાલે જેવડે સુણે, તેને જીવ લેખે નવ ગણે;
કેમ અખા હરિ મળશે તને, કંઠે હાર પાછળ પડયો કને. ૩૭

પૂરો તે જે પૂરણ લહે, બીજા વેતાકેડે વહે;
જે નર દેખે સઘળે હરી, પૂર્ણ ભક્તિ તો તેણે કરી;
જયાં જેવો ત્યાં તેવો રામ, અખા સઘળાં એનાં નામ. ૩૮

ધીર ધીર મન ધસતું રાખ્ય, કર્મ શાસ્ત્રની ન પૂછે સાખ્ય;
આગળ મને વિષયે લાલચી, તેને બ્રહ્મ દેખાડયું રચી;
અખા મોટું છે એ વાંકડું, જેમ કરડયું વીછીયે માંકડું. ૩૯

સાચું કેતાં જુઠું સમે, પણ સુધી વાત સૌને નવ ગમે;
જેમ દીવે અંધારૂં ટળે, તેમ બ્રહ્મજ્ઞાને પરપંચ પળે;
જગતતણી જુગતી શું પ્રીત, અખા ન સમજે આતમરીત. ૪૦

ત્રણ ગુણનો સઘળો સંસાર, ગુણવડે ચાલે દેહવ્યાપાર;
કાલ ભરાવ્યે ચાલે ગાંઠ, મન આદિ સઘળો આ ઠાઠ;
અખા વસ્તુની ચૈતનશક્તિ, જે સમજ્યા તે પામ્યા મુક્તિ. ૪૧

હું નહીં ગુણ ઇંદ્રિ દેહવાન, પ્રકૃતિ પુરૂષનું નહિ મુજ માન;
મુજમાં સહુ હું સર્વાતીત, હું છું ત્યાં નહી દ્વૈતાદ્વૈત;
અખા એમ સમજી રેહે જેહ, જિવન્મુક્ત યોગેશ્વર તેહ. ૪૨

પ્રીછે તો ગુણ પારે રહે, ગુણમાં આવે તેને દહે;
જે ઊડયો જાયે આકાશ, તે નોહે પૃથ્વીની પાસ;
અખા એમ સમજયો તે હરી, તેને સરખા દરી સુંદરી. ૪૩

અહંબ્રહ્મ જાણીને રહે, શબ્દપ્રવાહમાં શેને વહે;
વસ્તુવિચાર વિના અન્ય અભ્યસે, જેમ કંચન તે કથીરે ઘસે;
અખા સમજી રે તું મનમાંહ, બીજાની નવ ઝાલીશ બાંહ. ૪૪

દોષ અંગ.

દોષ ન જોઈશ કેનાં ભૂર, તો હરિ દેખીશ બહુ ભરપૂર;
મેલી આંખે કયમ દીસે વસ્ત, જેણે જોયાં આમિષ ને અસ્ત;
અખા તોંજ દીસે આતમા, જો નાવે રસના તાસમાં ૪૫
હરીજન રવે હરી નહિ માનવી, જેમ સરિતામાં ભલિ જાન્હવિ;
તેની નિંધા કરતાં ક્રૂર, નિજ આતમથી પડશે દૂર;
હરિજન સર્વાંગે હરિવડે, અખા વેલો તાણ્યો આવે થડે. ૪૬
પુરૂષાકારે પૂરણ બ્રહ્મ, જેણે સમજયો મૂળગો મર્મ;
કર્મ વાક્ય જીવ બુદ્ધિ ગાય, સ્વયં વિના સિદ્ધાંત ન થાય;
નિજનું જ્ઞાન નિજ રૂપે હોય, પાલો અખા જેમ થાયે તોય. ૪૭
પૂરણતામાં સર્વ સમાય, નદીવડે સાગર ન ભરાય;
જેમ દાવાનળ બાળે સર્વ, તેમ જ્ઞાન દોષ દહે સર્વ;
દેહવિકાર હરિજનને કશા, અખા જેહની મોટી દશા. ૪૮
અણુલંગી હરિજનની કળા, કર્મ ન બાંધે આથી બલા;
અહંતા પોત વિના નોહે ભાત્ય, દિવસવિના તે શેંની રાત;
લૌકિક લેખું રહે લોકમાં, અખા જિત નહિ ફોકફોકમાં. ૪૯
રૂડું જાણી નથી રાખવા, કૂડું જાણી નથી ત્યાગવા;
તન તપાશી મુજને સોધ્ય, બાહ્ય ઉપચાર મુકી બુધ્ય બોધ્ય;
તજ્યા ભજ્યા વણુ તે યોગેશ, અખા જો માને ઉપદેશ. ૫૦
તજતાં ભજતાં નહિ પૂરવે, જુનું તજ્યે મન લાગે નવે;
જ્યાં જેવો જીવ કાઢે વેશ, તે સાથે મન કરે પ્રવેશ;
મનની રીત્ય જે ગુંથે જાળ, કાઢયા અખા આતમની ભાળ્ય. ૫૧
હરી જાણીને સુવે નચંત્ય, સુલભ મારગ સમજ્યા સંત;
સનકાદિકે ન ભજ્યો પ્રપંચ, જનકાદિકે ન તજિયો રંચ;
તજવું ભજવું તે સંસાર, અખા સમજતાં આવે પાર. ૫૨
સર્વાતીત શ્રુતિ કેતા હવા, માયા રંગ બિજા નવનવા;
મનને જોડ માયાશું ઘણો, કરે ઉપાય તે ભજવાતણો,
વસ્તુ વિષે છે મનનો અંત, તેહ અખા લે વિરલા સંત. ૫૩
હું નહીં તું નહીં તે ન કેવાય, જે જોતાં જોનારો જાય;

ત્રણ્ય પ્રકાર વના જેમ તેમ, તેથી હેઠો મનનો વેમ;
નહીં પદાર્થ જોવા ઝાલવા, અખા સરખું છે નહિ પ્રીછવા. ૫૪
વસ્તુ અનોપમ છે તે માંય, તો તે કૈયે કેમ ઉપાય;
ઉપમા સર્વે છે માયાવડે, તે તો કૈવલ્યે નહિ અડે;
અખા વસ્તુ ગુંગાનો ગોળ, ત્યાં ઉપમા તે માયાની ટોળ. ૫૫
સગુણને ઉપમા સર્વે ઘટે, જે ઉપમાને ગુણ બંને વટે;
જ્યા થાવાને જાવા નથી, ત્યાં વાણી શું કાઢે કથી;
અખા તેવડે સર્વે જાણ્ય, તેને કથી શકે ક્યમ વાણ્ય. ૫૬

માયા અંગ.

માયાના ગુણ કર્મ રૂપ નામ, માયાના ગુણ શ્વેત ને શ્યામ;
માયાને મારા પારકા, દેવ દાનવ એ માયા થકા;
માયાના ગુણ જ્યાં નવ છબે, તેને અખા તે કોણ આલંબે. ૫૭
વસ્તુ નથી ઇંદ્રિને ગ્રાહ્ય, શાથી જંત ટળે શું બાહ્ય;
બાહ્ય મધ્ય અંતરપટવડે, અંતરપટ માયા રહિ ઘડે:
માયાના કૃત્ય માયા લાગે, અખા વિચારે પડશે વગે. ૫૮
ક્ષર પિંડને અક્ષર આતમા, જે સમરયો સરૂજ્યો વાતમાં;
તત્વ ચોવીસતણો સમુદાય, મુજવડે સહુ આવે જાય;
હું પૂરણ ચૈતનઘન એક, નામ રૂપ ગુણ કર્મ અનેક;
અખા જે સમજ્યો તે આવ્યો, જેણે એ માર્ગ અનુભવ્યો. ૫૯
મનશું વાત વિચારી અખે, જ્ઞાની તે જે માયા ભખે;
નાઠો છૂટે નહી એથકી, અળગી નહી છાંયા દેહથકી;
જે આશ્રમ દરસનને ગ્રહે, રસબસ થઇ માયા ત્યાં રહે. ૬૦
ભેદુ માયા સમૂળી ગળે, સામું ટળે ને આપે ટળે:
આપાપર ટળતે ઉગરે, સેજ લક્ષ તેમાં સ્થિત કરે;
અખા જીત્યનું ન ધરે માન, જીત્યો હારે ઝાલે કાન. ૬૧
મહા વળગણી માયા પાપણી, જેમ સેવતાં ડસે સાપણી;
સિદ્ધિ કાજે યોગી જન, થાવા અજર કરે છે જતંન;
મંત્ર અઘોર ખવાડે નર્ક, અખા ન દેખાડે આતમઅર્ક. ૬૨
દેહ ઇંદ્રિ ગુણનાં સર્વ કૃત, દીસે માયા કરતી તર્ત;

તે ક્યાંથી તાણી લે અખા, માન વિના પણ રેહેશે ક્ખા;
સર્વે જાણ્યે ભૂતવિકાર, સમજે સેજે પામે પાર. ૬૩
અખા જીવતણી એ વજા, અજને ઠામે પૂજે અજા;
ઇંદ્રીગ્રાહ્ય નહી હરિલિંગ, જીવને જોઇયે નાના રંગ;
રંગઢંગ માયામાં ઘણા, સૌકો સેવક માયાતણા. ૬૪
સૌકોની માયા છે માત, મળવા ન દિયે કેને તાત;
પિતાતણું વદન જે જુવે, માતાને ખોળે નવ સુવે;
તાત ભજંતાં આડી થાય; અખા સહુ માયાગુણ ગાય. ૬૫
મુક્તિ વાંછવી એજ બંધન નામ, (જેમ) ઘડો માપતાં પ્રગટ્યો જામ;
વસ્તુ અમોઘ ઇંદ્રિ ગુણવરત્ય, માયાની જાણો સંસ્રત્ય;
અખા વિચારે તેમનુ ત્યમ, તો સમજે જો હોય ગુરૂગમ. ૬૬
જ્યમ સરપે નર સમણે ડર્યો, તે દેખે વેખે મરતક જશો;
મણીમંત્ર મેલી ઐાષધી, મૃત્યુ પામ્યો કરતાં વિધી;
સર્પ મંત્ર ઐાષધ ઊપચાર, જાગે અખા ટળ્યો સંસાર. ૬૭
અખા સર્વ માને તાં ભેદ, માને તેહેને વિધિ નિષેધ;
બંધ મોક્ષ ચૈતનને કશા, જોતાં જડની જડશે દશા;
એતો વિચાર વિના ઉધરે, દીસે ફરતું ફરતાં ફરે. ૬૮
માનણુહાર શોધ્યે નવ જડે, વણસોધ્યે નવ ભમવું પડે;
પડછંદો નર માન્યો નરે, જેમ બોલે તેમ ઉત્તર કરે;
મૂળ તપાસી જોયું અખે, મારો ભ્રમ પૂર્યો મુજ વિખે. ૬૯
અણુલિંગી કરતાંની કથી, માંઇ બ્હાર ચસમાને નથી;
તો તેજ બળ પોખે આંખ્યને, જો જો ભેદ યોગસાંખ્યને;
કેહેતામાં તે સમછ જશે, અખા ગુરૂનો કર શિર હશે. ૭૦

ક્ષમા અંગ.

કિલ્વિષ જન્મકાલનાં જાય, જેના નામતણો મહિમાય;
એવા નામતણો જે ધણી, તેની મોટપ જોતાં ઘણી;
તેની ભક્તિ કરે ઓળખી, એ સમરેથિ અખા નર સુખી. ૭૧
જે બોલે ચાલે સાંભળે, કરતાથકો કેમાં નવ ભળે;
નર નારી ને નપુંસક લિંગ, જળચર થળચર ખેચર અંગ;
કર્ત્તા ભર્ત્તા હર્ત્તા જેહ, અખા ભક્ત જે જાણે એહ. ૭૨

પૂજ્ય તેને સમજી ઓળખી, જે વચને વચને ટાળે દુખી;
નરવેશે હરિ પૂરણ બ્રહ્મ, સૂકતે કરિ સમજાવે મર્મ;
ગુણાતીત ગુણ અંગીકરી, આપે આપ સમજાવે હરી. ૭૩
પૂજંતાં પ્રતમા ગુણ સેજ, પણ બોલતી મૂર્ત્તિમાં હરિ છેજ;
જડ મૂર્ત્તી મુખ બોલે નહીં, ચેતન કહે તુજ સેવા સહી;
પીંડ ન જોઇશ જોજે વસ્ત, અખા મળે હરિ હસ્તેહસ્ત. ૭૪
અખિલ જગત્ મૂર્ત્તિ રામની, મહાજ્ઞાનીની મૂરત કામની;
જડથી ચેતન મૂરત ભલી, જ્ઞાની મૂરત સર્વોપરી;
કારણ તેનું એક વિશેષ, અખા હું ન મળે જ્યાંહાં શેષ. ૭૫
કોટિ વર્ષ પતિમા પૂજિયે, પણ જ્ઞાની મૂરત પામી સેવિયે;
પોતા સરખો હરિજન કરે, મોટું માતમ જ્ઞાતા ધરે;
જડ ચૈતન ગમે તે પૂજ, અખા સેવન તેની સૂજ. ૭૬
પૂજાનો એ ભાળે ભેવ, જે પૂજી નિપન્યા શુકદેવ;
જનક વિદેહી સેવ્યા દ્વિજે, તે બેઠા જ્ઞાનીને ધ્વજે;
અખા જ્ઞાનિનો મેમા ઘણો, ઇશે ઇશ રખે કોઇ ગણો. ૭૭
દીસે સૌ સરખાં વરતંત, ખાતાં પીતાં મરતાં જંત;
એક અધિકતા જ્ઞાની ધરે, હરિશું વૃત્ય સ્વતંત્રજ કરે;
અખા તે વૃત્યમાં બહુ ભાવ, જળને ભારે તર્યું જાય નાવ. ૭૮
ભક્તિ એકાસી પૂરી થઇ, બ્યાસીમી બુધ્ય આવી રહી;
તેવો ભક્ત જ્ઞાનીને ભજે, નવની કાશ નહી રહે રજે;
પંચ કરે તે સૌકો કરે, અખા એવું વિરલા મન ધરે. ૭૯
સોળે અંશે હરિ જાણિ રદે, જેની વાણી બીજું નવ વદે;
જેમ અગ્નીથી દિવો થયો, દીવામાં દાવાનલ રહ્યો;
તે માટે હરિજન સ્વે હરી, અખા રખેકો પુછો ફરી. ૮૦

તીર્થ અંગ.

તીર્થ કોટિ હરિજનને ચરણ, કૃપા હશે તે જાશે શરણ;
બારે કાળે હરિજનને રદે, હરી બોલાવે તે જન વદે;
મહા મોટા જનનો પ્રતાપ, અખા થાય હરિ આપેઆપ. ૮૧
જો મુક્તિ વાંછે માનવી, તો એ કાશી એ જાન્હવી;

પ્રગટ મુક્તિ આપે હરિદાસ, હરિ દેખાડે સર્વાવાસ;
અખા નહી ઉધારે પડી, હરિજન મુક્તિ આપે રોકડી. ૮૨
રામ રડવડતાં ફુકે મળ્યો, ઘેલો તે ઘરસુખથી ટળ્યો;
હું મારૂં ખોયા શું કામ; મળે અખા ઘર બેઠા રામ;
હરિવણ જાણે ક્ષેપણ કાળ, ધોયે હીર ન થાયે વાળ. ૮૩
છળ નિંદા જો નહી વિસરે, ખડિયો કાંધે શું નિસરે;
મન જાણે હું પાવન થયો, પણ રેખ દોષ પેલો નવ ગયો;
અખા પડી એ સઘળી વેઠ, જો નહી લાધી હરિની પેઠ. ૮૪
હેતેશું હરિજનને મળે, મૂકી માન માર્ગમાં ભળે;
હરિની તું પ્રીછી લે પેરય, પછે ફરય કે બેશી રે ઘેરય;
અખા આ તંન જોને હાડ, દહી મથી ઘી અળગું કાઢય. ૮૫
એમ સમજે તે પામે પાર, હરીથી બીજો તે સંસાર;
તપ લાગે કરિ તીરથ ફેર, વને તપે બેસી રેજે ઘેર;
કાળા ધોળા સઘળા કેશ, અખા હરી જાણીને બેસ. ૮૬
લોભે લોક બડાઇતણો, ઊંદર કાજે ડુંગર ખણો;
આગળ એક રીઝવવું મન, તેને કાજે બહૂ જતન;
અખા શું છે કીધે થવા, વ્યસની ચાલ્યો ખાવા હવા. ૮૭
જે કરતવ મોટા આદરે, કરતાં દેખી સૌ કો કરે;
માયા મત નિરંતર સાવ, સૌ બેઠા પણ એકજ નાવ;
અખો તેહને મોટો વદે, જેને રામ રમે છે રૂદે. ૮૮
ધન્ય તને કોય મોટો કુળે, કોય વિદ્યા કોય ખાંડા બળે;
એ મોટમ સઘળી જાય ટળી, આતસબાજી પલકે બળી;
અખા કારણ વિના વડપણ વડું, જેમ અલ્પ મૂલે તારે તુંબડું. ૮૯
ફર્યે ન મળે વસ્તુ અમૂલ, મટે જાડય તો ભાગે ભૂલ;
કોય શૂર કોય દાતા દયા, કોય તપસી સતવાદી થયા;
સૌને જોડય અધિક થઇ મળે, અખા વસ્તુથી સૌકો ટળે. ૯૦
સાચી વાત ન માને રગે, સૌ લાગ્યા માયાની ઠગે,
પ્રત્યક્ષ દેવ પોતામાં વસે, મૂરખ સામો જાણી ધસે;
જેમ છે તેમ ન શકે ઓળખી, અખા શી પેરે થાસે સુખી. ૯૧
ચુસે અસ્થિ સ્વાન મહા દુખે, નિસરે રૂધિર પોતાને મુખે;

શાતો રંગ દેખી ભળકાય, પણ કારણ પડયું પોતામાય ;
સબળે રચાણું તારૂં મન, અખા ગમે તેમ કરે જતન. ૯૨
શબ્દતણી માંડી છે જાળ, ચાળા કરે છે માયા કાળ ;
ચણ મુકે માંઈ ફળકામના, મોહ્યા પશુ પડે દામ ચામના ;
ત્રણ ભુવનમાં એક પારધી, અખા કોક ઊગરે સારથી. ૯૩
જ્યારે ઊપની મન કામના, ત્યારે ફેર પડયા ગામના ;
સેજે નર થાયે નિષ્કામ, તો નથી લેવા જાવો રામ ;
જેમ સૂર ઉગેથી વાદલ ટળ્યું, અખા ધામ દિસે નિરમળું. ૯૪
અર્થ સમજે છુટે અનરથ, જયમ અલગો છોડી નાંખ્યો રથ;
કટકે નામ જુજવાં સહી, પણ વેલ વચ્ચેથી દિસે નહીં;
અખા દેહ ગુણના વ્યાપાર, વાસ્તે તું રાખે નિર્ધાર. ૯૫
સ્વામીનું પદ સર્વાતીત, જે કોય સમઝે આતમરીત ;
ચુંબક દેખી લોહ ચેતન થાય, ચુંબક તેમનો તેમ છે પ્રાય :
ત્રણ ગુણ તેમ છે દેહવ્યાપાર, અખા આત્મા આપ વિચાર. ૯૬

સ્વાતીત અંગ.

દેશકાલનો મેમા ક્રમ, ભાવ ભેદ નહી પદ મર્મ;
સત્યજુગ ત્રેતા દ્વાપર કળી, લઘુ દીરઘ હસ્તે આંગળી;
અખા હાથ ચૈતન તેમ એક, એમ સમજવો વસ્તુવિવેક. ૯૭
હીસે મન જુગ મહિમા સુણી, અદકે ઓછે નહી કોય ધણી ;
જુગ જુગના વર્ત્તમાન, કયાં રે જપ તપ યજ્ઞ ને ધ્યાન ;
અખા એ માયા વિસ્તાર, ચારેના ઊદરમાં ચાર. ૯૮
મુક્તિબંધ નહી જુગ માટ, અણજાણ્યા જીવ બાંધે ઘાટ ;
સાઠ સહસ્ર સાગરના તન, થયા અવગતિયા પામ્યા પતન ;
ત્યારે અખા કલિજુગ કયાં હતો, એ બારે કાળ માયાનો મતો. ૯૯
અચાનક જ્ઞાન ઊપજે એમ જાણ, કાંઇ દેશકાલનું નહી પ્રમાણ.
જેમ અકસ્માત્ પડે પર્જન્ય, રૂત કરૂત નહી મેઘને મન્ય ;
વય વર્ણ દેશ કાળજ કશા, અખા જ્ઞાનની મોટી દશા. ૧૦૦
ધરા અવતાર ચોવિશે વિષ્ણુ, તેમાં પૂરણ બ્રહ્મ કહાવ્યા કૃષ્ણ;
તેથી બળિયા બીજા હતા, માનવ દાનવ બહુ દેવતા ;
છતે પિંડે કેવળ કૃષ્ણ રહ્યા, અખા અધિક તે તેણે કહ્યા. ૧૦૧

કૈવલ્યને આધારે સહુ, બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશજ બહુ;
સહુ તેમાં થઈ રહે જાય, અધકી ઓછી વસ્તુ ન થાય;
તું તદ્રુપ વિચારે અખા, બાકી શબ્દ સઘળા મેં રખા. ૧૦૨

ચેતના અંગ.

વારંવાર માનવદેહ નથી, પામ્યો તો ચેતે ઘરથી;
જારે જર્જર થાશે અંગ, ઇંદ્રિય મૂકી જાશે સંગ;
ત્યારે અખા જપમાલા ગ્રહે, ભાંગ્યે ઘડે પાણી કેમ રહે? ૧૦૩
તાપ મેલે જેમ લોઢાતણો, વાયે અગ્નિ કાંપ થોડો ઘણો;
તકેતક થઈ આવે કાજ, હાજર રાખે સઘળો સાજ;
એમ અખા પરમેશ્વર ભજે, પડયે મને કાંઇ નહી નીપજે. ૧૦૪
અવસર ચેતે તે નર ભલો, સુરો જેમ ઝુઝે એકલો;
મહારથી તેમ સાચા હરીજન, મનમાં નાણે તન કે ધન;
જેમ તેમ કરિ સારે નિજ કાજ, અખા જાઓ કે રેજો લાજ. ૧૦૫
વૃદ્ધ થયો વંઠયું મન તન, ઊપાય ટળ્યો ને ખુટયું ધન;
ત્યારે ધર્મ સાધવા જાય, કોયું કાપડ સોદો થાય?
અખો ભજી નહી જાણ્યો નાથ, ભોંયે પાડયો ચારે હાથ. ૧૦૬
હરિ ભજતાં જોઇયે હેત પ્રીત, માંહે આતુરતા સંતની રીત;
સદ્ગુરૂનું શરણ ગ્રહેવું ખપે, હરિને કાજે મન બહુ તપે;
તે નર હરિને પામે નિર્વેદ, અખા એજ ભજવાનો ભેદ. ૧૦૭
આરતવિના ભજે શું થશે, પીતળ સોનામાં કેમ જસે;
દુખિયો દુઃખ નિગમવા કાજ, નવરો રૂડી ચલાવા બાજ;
કથા કિર્તન બહુ કરતા ફરે, અખા હરિ પ્રાપ્ત લેખે સરે; ૧૦૮
આતુરતા આણિ આરાધ, સન્મુખ થઇ સદ્ગુરૂને સાધ્ય;
સદ્ગુરૂ મળે તો સેજે તરે, સમજવિના સૌ ફેરા ફરે;
હરિવિના ફોકટ ફાંફાં જાણ, અખા નામ નોહે પાણી ન્હાણ. ૧૦૯

કૃપા અંગ.

પૂરણ બ્રહ્મ પ્રીછવા કાજ, નવધા ભક્તિ વૈષ્ણવ સાજ;
જેમ કશી વસ્ત કનેથી પડી, આદર કરતાં પાછી જડી;
અલ્પ આદરે જો આવે હાથ, તો અખા કાજ શું શોધ્યા સાથ. ૧૧૦

હરિમણિ કહે પોતાને અમુલ, તે જડયો જાણી બ્હાર ખોળે ધુળ;
કર્મકાચની કણિકા જડી, વ્યસને લાગ્યો કાઢે હડી;
અલ્પ પ્રાપ્ત ને અતિ આયાસ, અખા ન જાણે આતમ પાસ. ૧૧૧
હરિની ઇચ્છાયે હરિ મળે, તે તો અખા અંતરમાં ગળે;
જનક ખટ્વાંગે કયાં નવધા કરી, વિચાર કરતાં પામ્યા હરી;
કૃપાહરી હસ્તણીશું કાજ, ઢોળે કળશ તો પામે રાજ. ૧૧૨
સાત દને પરિક્ષત રાજાન, એમ ગયો ભેટયા ભગવાન ;
બીજા બહુ ત્યાં બેઠા હતા, શુકના મુખની સુણતા કથા;
તે તેવાના તેવા રહ્યા, અખા હરીની જોઇએ મયા. ૧૧૩
અખા કામ છે સમજ્યા સાથ, પણ કૃપારૂપણી જોઇયે આથ;
બીજો સઘળો દેહવ્યાપાર, જન્મ મરણ ન ટળે સંસાર ;
કૃપા સમજ અર્થ સર્વે કૃત્ય, જો ઉપજે તો પામે તત્ત. ૧૧૪
વણસમજે સબળો સંસાર, સમજે જાયે સઘળો ભાર ;
જેમ જેમ સાચું માને જન, તેમ તેમ વાધે દંને દંન ;
અખા પ્રેત બ્હીનાને ખાય, (પણ) ધીરજવાન તે કુશળે જાય. ૧૧૫
એક અફીણ બીજો સંસારી રસ, અધિક કરે તેમ આપે કસ ;
જેમ જેમ અધકું ખાતો જાય, અંગે અકલે હીણો થાય;
જો મુકે તો મુવે સરે, નહી તો અખા તે ખાતો મરે. ૧૧૬
ત્યમ એ ભોગતણો સંસાર, જીર્ણ થયો તો પડિયો અહાર;
નવો નીપજે તેમ લાગે સ્વાદ, તો કેમ જાએ ભવની વ્યાધ;
અખા ખસ જેમ સંસાળ્યે થાય,(અને) ઘસી ફેંદી તો સમૂળી જાય.૧૧૭
જાય સમૂળો તેમ સંસાર, કરતાં આત્માતત્વવિચાર ;
અન્ય ઉપાય નથી એ જવા, સામા બંધ બંધાએ નવા;
કર્મ કરંતાં નાવે છેક, અખા વિચારે ન મળે શેષ. ૧૧૮

ધીરજ અંગ.

બ્રહ્માદિક નવ પામ્યા પાર, એમ જાણીને ખાશો માર ;
અગમ અગોચર સૌને હરી, બ્રહ્મા કીટ લગિ માયા આવરી ;
અખા હરિ જો મળનારા થાય, ન ગણે ઊંચ નીચ રંક રાય. ૧૧૯
કુળ અધિકાર અધ્યયન ચાતુરી, પાપી મૂર્ખ ત્યાં ન જુવે હરી;
જેમ વાયની વળણે લાગે લાય, પણ ડાબું જમણું ન ગણે વાય;
ત્યમ ઊંચ નીચ ન ગણે નારાણ, અખા એમ ખરાખરી જાણ. ૧૨૦

સુજ અંગ.

સમી સુજ સુજે તે પામ, સુજવિના સૌ આપ્યા ચામ ;
સુજે દુઃખ તે સુખ નીવડે, સુજ્યાવિના જ્યાં ત્યાં આથડે ;
અખા સુખ આલે નરહરી, અણુલિંગી સુજ આવી ખરી. ૧૨૧
સુજે ભજવા તજવા નથી, રાજ કરે કે ભીખે ઘેરથી ;
દુખ સુખ કાળે આવે જાય, પણ સુજાળો તે ધણી ન થાય ;
અખા સુજન્હોણી તે હાણ્ય, રાજે ભીખે ન ટળે તાણ્ય. ૧૨૨
સુજાળાને સરખું સદા, કારણવિના તે પામ્યો મુદા ;
ચારે જુગ સુજ આગળ ફરે, (પણ) જુગ બગ તેને નવ આવરે;
સુજે વસ્તુ નિરંતર ભજે, અખા અચાનક જો ઉપજે. ૧૨૩
જ્યારે હવી અણુલિંગી સુજ, આપપર વિનાની જે ખુજ ;
એકલમલ અણુલિંગી ઓજ, ચિદ અચાનક પામી ચોજ ;
તે સ્થળનો સાથી ત્યાં તેજ, ધારવું જેનું ગુણ પારે હેજ. ૧૨૪
નિર્ગુણમાં ગુણની ઉપાધ્ય, જીવપણાની લાગી વાધ્ય ;
ગુણિ જીવ નિર્ગુણ સાચા રદે, તે ધ્યે ધ્યાતા સત્ય જાણી વદે;
દ્વૈત રોગ લાગ્યો મન વિખે, અખા અદ્વૈતપણું સમજ્યા પખે. ૧૨૫
સાંધન લખિયે વેદ પુરાણ, અદ્વૈતની ઉપજવા જાણ્ય ;
ધ્યે ધ્યાતા જાણવા એક, નવધા ભક્તિનો કીધો વિવેક ;
સાબુખારે પટ ઉજવળ થાય, અખા ભક્તિ વૈરાગ્યે દ્વૈત પળાય. ૧૨૬
ચૈતન્ય બ્રહ્મ સદોદિત સદા, સેજ કલ્લોલ કરે છે ચિદા ;
નાટક ચાલ્યું જાય સદાય, કો કહે કર્મ કો કહે માય ;
પણ એવાનું એવું અખા, વચે આણછતી કરે પખપખા. ૧૨૭
અંત જુઓ જેની નહી આદ્ય, કોયે કાળ પડે નહી બાધ્ય;
નિત નિત થાતું જાય નવું, કો ન કહે સુજ આગળ હવું.
અખા વિચારી જો એહને, પણ વળગીશ નહી તૂં દેહને. ૧૨૮
જ્યારે જગત વિચાર્યું જને, તે ઊંઠ હાથને ન રહે તને ;
દિસે સ્વતંત્ર ભૂતમાં ભૂત, અદકું ઓછું નહીં અદભૂત ;
અખા વિચાર વિના સંસાર, જો સમજે તો ઘરમાં પાર. ૧૨૯
જન કોય ભૂખ્યો ઊંઘી ગયો, કરે આહાર સ્વપ્નવશ થયો ;

ભક્ષ કરે પણ માંહે ભૂખ, ઠાલીની ઠાલી રહે કૂખ;
તેમ અખા સઘળો સંસાર, ત્રિગુણ ભોગનો કરતો આહાર. ૧૩૦
પ્રતક્ષ મૂકી જુવે પરોક્ષ, કર્ત્તવ્યને શિર મૂકે દોષ;
સભર ભરાઇ રહ્યો છે નાથ, હિંડતાં લાગે હરિને હાથ;
અખો કહે ફેરવવું મન, જો જાણો તો જાણો જન. ૧૩૧
એમ જાણે તે હરિનો જન, મારે પોતે કયાંથું મન;
દેહ હરીઇચ્છાયે થયો, અણુછતો હું તે આવી ગયો;
તારૂં કર્યું ને તું છે નાથ, એમ જાણી અખે ઝાટકયા હાથ. ૧૩૨
અહંકાર વિચારે કર્યો નિરધાર, હરિસાગરનો જોઇયે પાર;
અહંકાર પાર કાઢવા ગયો, વિચાર વિચારી બેશી રહ્યો;
પાર કાઢતાં અહંકાર ટળ્યો, વિચાર અખા વર્ત્યો હરિ ભલો. ૧૩૩
મળે વિચારે હરિ તે ખરો, બીજા સરોડાં કાં સાંભરો;
કૃષ્ણ ઉદ્ધવનો એ નિરધાર, સ્વરૂપ મારૂં લહે સદ્વિચાર;
ગુણ ગુણને કાજે અવતરે, અખા દ્વૈત નોહે માહરે. ૧૩૪
જેને જગતમાને હરિ કરી, તે કૃષ્ણે ગીતા ઉચ્ચરી;
અર્જુન મ્હારે નહી અવતાર, ગુણ ગુણ શું વરતે નિરધાર;
મારૂં ને હું બે જયાં નહી, તેજ સકે અખા મુજ લહી;
હરિના હોય તે હરિને લહે, બીજા હરિની મોટપ કહે. ૧૩૫
સાગર ઉદર માંહેલો મર્મ, માલમ જાણે જે કુળધર્મ;
બીજા જળવડે કરે વ્યાપાર, અખા જ્ઞાનિજન લે નિર્ધાર. ૧૩૬
હરીસેવકને કો હરિપુત્ર, કુંવરનું બાંધ્યું ઘરસૂત્ર;
સેવક તે જાણે નિજ દાસ, આપ અન્ય ને રાખે પાસ;
આત્મજ છે તો એક આતમા, ત્યાં અખા કેની શી તમા. ૧૩૭
તાત્પર્યમાં તાણાતાણ, સેજમાં નહિ વૃદ્ધને હાણ;
સેજ તેજ સ્વે હરિનું રૂપ, તાત્પર્ય તે જીવ સ્વરૂપ;
અખા તે માટે સેજજ સાર, ચૈતન્ય તે પરમેશ્વર નિર્ધાર. ૧૩૮
માયા મૂકિશ મા તું અખા, નવરો થઇને સુઇને જા;
મરતાં પેહેલો જાને મરી, અણુહાલ્યું જળ રહે નીતરી;
ત્યાં કર્મરૂપિયાં ઘાલ્યાં ઢોર, મેલું મન અંધારૂં ઘોર;
અખા જીવનો અવળો ન્યાય, મેલું વેલું ફાટી જાય. ૧૩૯

ઉન્મત્ત મનને યોગ સાધવો, જો કર્મ ઓઘ.કરે નહી નવો;
જેમ છુટી ઘેનુ મારતી ફરે, અંધારે બાંધે ટેવ વિસરે;
અખા તે જાણી કર્યો ઉપાય, ત્યાં સિદ્ધિ લાગી બગાય. ૧૪૦
એક જ્ઞાની બીજા સાધનવંત, એનો લક્ષ મળે નહી તંત;
સ્થિતિ બાંધી સૌ સાધન કરે, અચવ્યું આપ તજ્ઞજ ઉચ્ચરે;
જેમ અનલ અવનિપર નાત્રે ક્યમે, અખા ભૂ ચર તે ભુપર શમે. ૧૪૧

મહાલક્ષ અંગ.

તત્વમસિ પદ કહાવે ત્રણ્ય, વેદે જેનું કર્યું વિવર્ણ;
કૈવલ્ય ઇશ્વર ત્રીજો જંત, તેને જાણે પંડિત સંત;
જુક્ત ભલી સમજાવા મન, એજ અખા અધ્યારોપ અન્ય, ૧૪૨
જેમ છે તેમ રહી શકતો નથી, જીવને ટેવ પડી ઘરથી;
અંતર્ભૂતને પ્રેરે માય, સંકલ્પ વિકલ્પ મન કરતું જાય;
અખા એ બીજો અંહકાર, આપ નહીં તો નહીં સંસાર. ૧૪૩
થયું નોતું હમણા નથિ થવા, રહ્યા સંકલ્પ ઊપજતા નવા;
નિયંતા ઇશ્વર હું નિમિત્ત જીવ, મારે પુરાતન કર્મ સદૈવ;
એક કેવાને કો નવ રહ્યો, જ્યારે અખા ભ્રમ મૂળગો ગયો. ૧૪૪
અંતર ઊપજી મોટી બલા, હું ભુંડો ને હરિ તે ભલા;
બે આરોપણુ બે ને વિષે, એને વેદ માયા કરિ લખે;
અખા ઊપજતું રે જો એહ, પ્રાયે જાણે કૈવલ્ય તેહ. ૧૪૫
અદભદમાં ઉપજે તે જીવ, જીવના કલ્પ્યા ઇશ્વર શિવ;
જ્યારે જંતે તપાસ્યું આપ, રજ્જુ નહિ તો શેનો શાપ;
અખા તેમનું તેમ સદાય, બંધ મોક્ષ વણસમજ્યા ગાય. ૧૪૬
વાત અલૌકિક અનુભવતણી, પ્રપંચપારે રહેણુ આપણી;
પંખી ઓછાયો પડિયો જાળ, પણ પોતે ઊડે અલગ નિરાળ;
અખા જ્ઞાનીની એવી કળા, વર્ત્યા જાય તે ઉપરછલા. ૧૪૭
અખા સમજ તે સાધન રાજ, બેઠાં બેસાર્યાં શીઝે કાજ;
નર નૌકામાં આસન કરે, બેઠો બાધી પૃથ્વી ફરે;
કાયક્લેશ કરવો નવ પડે, સુજ સમજમાં સર્વે જડે. ૧૪૮
સુજવિના સઘળા સાધંન, વાધે અદકા દંનેદંન ;
ઘાણીનો બળદ ઘરમાં ફરે, દશ ડગમાંહે થાકી મરે;
એમ અખા સઘળો સંસાર, સમજવિના નહી પામે પાર. ૧૪૯

વિશ્વરૂપ અંગ.

આભાં ચર્મ કેશાં બહુ રૂપ, નટ દેખાડે ભાસ અનૂપ;
ચામ ખેડામાં બેઠો છપી, રમી રૂપ છપાવી લે ખપિ;
ખેલ ચાલે જે દીપક વડે, તેને અખા કાંયે નવ નડે. ૧૫૦
લક્ષ ચોરાશી ખાંણે જંત, પડતાં ન મળે ઇશ્વર અંત;
દીપક તે પર્મ ચૈતન બ્રહ્મ, જેવડે ચાલે ઇશ્વર ર્કમ;
અખા એમ સમજી રે જેહ, તેને નથી કોય કાળે દેહ. ૧૫૧
પ્રભુ પામવા મારગ એક, સદ્દગુરૂ શરણે જ્ઞાન વિવેક;
બીજા મારગ કોટાકોટ, રહે આત્યાં ગુણની ઓટય;
અખા નૌકાના મુખક જથા, વાર પાર ન જાણે કથા. ૧૫૨
વસ્તુ જાણવા સાધન કાજ, અરોપી બોલ્યા કવિરાજ;
ફળ તેનું તે જ્ઞાન વિવેક, જેમ તેમ કરિ હરિ જાણે એક;
સમઝી અખા સર્વ ઘોઇ કાઢય, નહીતો હરિમાર્ગમાં થાશે આડય. ૧૫૩

સ્વભાવ અંગ.

સ્વયં ભાવે નભ ઊલસે સદા, જેમ હેમ પર્વત અદબદા;
ઘનઘટા વિના થાયે વૃષ્ટ, એમ જ્ઞાની તે હોએ પુષ્ટ;
ગળી પાલો ગંગા થઈ વહે, ત્યાં અખો શું સાધન કહે. ૧૫૪
નિરાધાર નાટક અદ્ભુતકું, સ્વતઃ સિદ્ધ દીસે સામટું;
ઊત્પત્તિ સ્થિતિ લય સેજે થાય, પ્રવાહતણી પેરે ચાલ્યું જાય;
તેમાં આચાર્યે કીધી જુક્તિ, કલ્પ્યો બંધ ને માની મુક્તિ. ૧૫૫
દર્શનભેદ દાવા મત ઘણા, ગઢ બાંધી રહ્યા આપઆપણા;
એક એકપેં હુંકી રહ્યા, અમે પામ્યા બીજા વેહેતા ગયા;
અખા નાટકની એવી રીત, મન લાગે છે દ્વૈતાદ્વૈત. ૧૫૬
જે છે તે ત્યાં આપોઆપ, બીજો તે નારાયણ થાપ;
સમી સમજ સમજ્યાવિના સૌ, આપાપણા મત તાણે બૌ;
અખા ચાલ્યો મત માયાતણો, દ્વૈતઅધ્યાસ સૌને છે ઘણો. ૧૫૭
પંડિત ડાહ્યા વિચારો સાત, પણ સાત વાતની એકજ વાત;
જો પ્રગટ હરિ વસનાર થાય, ત્યાં સાધન ધર્મ ન જુવે કાંય;
અખા સાધન બીજાં જે બૌ, કાળ કર્મ કર સોંપ્યાં સૌ. ૧૫૮

ભણે ગણે હરિ નાવે હાથ, દાન તપસ્યા કાળને સાથ;
વ્યાકરણ વેદ સમાધિ અભંગ, જોતાં સર્વ માયાનું અંગ.
અખા અણુલિંગી પદ અનુપ, જયાં ધ્યે ધ્યાતા ન રહે રૂપ. ૧૫૯
પૂર્વજન્મ કર્મ અનુસાર, ઊત્તમ મધ્યમ ભોગ સંસાર;
જેણે હું મમતા સત્ય માન્યો દેહ, ત્રિવિધ કર્મ કલ્પે છે તેહ;
પ્રાએ અખા જ્યાંહાં દ્વૈત અભાવ, ત્યાં પુર્વ જન્મનો શિયો ઠરાવ. ૧૬૦
મહાવિચાર વિચાર્યો અખે, જે ગગનચંદ નાવે જલવિષે;
વચ્ચે લહરી તરંગ બુદબુદા, બિંદુ વિકાર ઇંદુને નહિં કદા;
એમ પરમાત્મા જાણે પિંડ, તે મહાત્મા તારક ભુમંડય. ૧૬૧

પ્રપંચ અંગ.

પ્રાય પ્રપંચ આળ પંપાળ, પંડિતે તેનાં ગુંથ્યાં જાળ;
શ્લોક સુભાષિત મીઠી વાણ્ય, તેણે મોહ્યા કવિ અજાણ;
કહે અખો મર્મ સમજ્યા પખે, સંસ્કૃતનું પ્રાકૃત કરિ લખે. ૧૬૨
કવિયે શકય જણાવા કાજ, ગાજે જેમ રોહેણીનો ગાજ;
વૃષ્ટિ થવાને નવ ગડગડે, સામો અવધ્યયો પાછો પડે;
મિથ્યા સંસાર સાચો કવિ કવે, રખે અખા તું એવું લવે. ૧૬૩
પૂજાવા મનમાં બહુ કોડ, શબ્દતણા જોડે છે જોડ;
ભૂખ્યો નર બહુ તક્રજ પિયે, જાણે ઉદર ભરીને પુષ્ટિ પામિયે;
તેણે ક્ષાય નહીં ને વાધે રોગ, એમ અખા નોહે આતમભોગ. ૧૬૪
કવિ થઇને અધકું શું કવ્યું, જોતાં નહીં બ્રહ્મ અણુચવ્યું;
રાગ દ્વેષની પૂંજી કરી, કવી વ્યાપાર બેઠો આદરી;
તેમાં અખા શું પામે લાભ, વાયે ગયો જેમ સ્ત્રીને ગાભ. ૧૬૫
કહે અખો હું ઘણુંએ રટયો, હરિને કાજે મન આવટયો;
ઘણાં કૃત્ય કર્યાં મેં બાહ્ય, તોય ન ભાગી મનની દાઝ;
દરસન વેષ જોઇ બહુ રહ્યો, પછે ગુરૂ કરવાને ગોકુળ ગયો. ૧૬૬
ગુરૂ કર્યાં મેં ગોકુળનાથ, ગુરૂએ મુજને ઘાલી નાથ;
મન ન મનાવી સદ્દગુરૂ થયો, પણ વિચાર નગરાનો રયો;
વિચાર કહે પામ્યો શું અખા, જન્મ જન્મનો ક્યાં છે સખા. ૧૬૭
બહુ કાળ હું રોતો રયો, આવિ અચાનક હરિ પ્રગટ થયો;
ત્રણ મહાપુરૂષ ને ચોથો આપ, જેનો ન થાયે વેદે ઊથાપ;
અખે ઉરઅંતર લીધો જાણ, ત્યાર પછી ઉઘડી મુજ વાણ. ૧૬૮

પરાત્પરબ્રહ્મ પરગટ થયા, ગુણ દોષો તે ભિન્ના ગયા ;
અચ્યુત આઠ્યાનું એ એંધાણ, ચવ્યું ન ચાવે અખો અજાણ;
જે નરને આત્મા ગુરૂ થશે, કહ્યું અખાનું તે પ્રીછશે. ૧૬૯

જ્ઞાની અંગ.

સકળ લોક ત્યમ જ્ઞાતા પુરૂષ, એમ જાણે તે નર છે મુરખ;
દેહ વિષે સૌ સરખા ગણે, જેમ કંચનતાર ચાપડમાં વણે;
અખા અમૃત તે પાણી નોય, રસ જાણી ગણુશો મા તોય. ૧૭૦
જ્ઞાનીનો લક્ષ પરપંચપાર, જેમ નાવ ચાલે ધ્રુને આધાર;
વણુવાળી જેમ વ્હેછે નદી, આવી મેલાણ કરે ઉદધી,
જેમ દીપકકેરી ગત્ય ગગન, એમ પરબ્રહ્મમાં અખા તું ગણ. ૧૭૧
સેજ સ્વભાવે સર્વાતીત, દ્વૈત તેજ ભાસ્યું અદ્વૈત;
જેમ દુમાસ વિષે બૌ દીસે ભાત્ય, પણુ પોત થકી નહિ અલગી જાત્ય;
અખા જ્ઞાતા દેખે અશૂં, અદ્ભૂત કારણ જ્યાં ઉલસ્યું. ૧૭૨
સમજે સમજ્યાની ગત લહે, જેમ સ્વપ્નસાખ્ય બીજો નવ કહે;
નિજ પિંડ આદે ચૌદે લોક, વસતાં રેતે દેખે ફોક;
સમજણુહાર વિના સમજવું, કહે અખો હું એવું કવું. ૧૭૩
ભવન ત્રણ સ્ફુર્ણ મનતણું, જેમ સૂર્ય કારણ રેણીદિનતણું;
સૂરજ વિના નોહે દિન રાત, તેમ તે વિના કોણ દેખે ભાત;
અખા તેમ જે મનને લહે, ત્યારે સેજે પરમ કારણુ રહે. ૧૭૪
પરાપાર પરમેશ્વર વસે, સેજે સેજ ત્યાંથી ઉલસે;
આપે આપની પામે ભાસ્ય, ત્યારે જાય જગતજંજાળ;
અખા વાત એ સાચી જાણ, તેહ વિના મનરખતી વાણ. ૧૭૫

જીવઈશ્વર અંગ.

કામ સકળ હરિથી નીપજે, પણુ હરિ શિર પોતે નવ લે રજે;
જીવથકી કાંઇ નવ થાય, હું હું થૈ ફોગટ બંધાય;
સકટ ટળે જેમ ચાસે સ્નાન, એમ અખા ધરવું સૌ માન. ૧૭૬
ભલું જાણ તો હરિમાં ભળ, વાંકો જાતો વારે વળ;
કર્મ કરે ને ફળની આશ, એ તો હરીમાર્ગમાં મેવાસ;
લોભે લાગો ચાલે ગામ, અખા સુવાનું નાવે ઠામ.

ખરા વણુતા પંડિત જાણ, કર્મતણું બાંધ્યું બંધાણ;
ભણી ગણી થઇ બેઠા પૂજ, પણ અળગું રહ્યું આત્માનું ગુહ્ય;
ભેદ ન લહ્યો વાંચ્યાં પાંકડાં, કાળે અખા ફેરવ્યાં માંકડાં. ૧૭૮
હરિજન તે હરિલક્ષણે રહે, બાહ્ય ઇંદ્રિવિષય સર્વ ગ્રહે;
અંતર રહે અકરતા થઇ, ત્યારે કર્મ કરતાં લાગે નહી;
તેમ ભાંજે ઘડે સેજે સંસાર, પણ અકરતા રહે કિરતાર. ૧૭૯
દેહદમન મુંડાનું કર્મ; મૂરખ જાણે માંડ્યો ધર્મ;
પીડે પિંડ તે પેટને કાજ, કાયા કશી જાચે મહારાજ;
વિષે વલૂધ્યો વ્યસની થયો, અખા આત્મપરીચે ગયો. ૧૮૦
ભક્ત જક્તને વેરે સદાય, હરિજન આપ્યું હરિનું ખાય;
દ્રવ્ય હરિને હરિ દાતાર, વચે વેતાગરો જીવ વહે ઉપકાર;
એ તો હરિનો શત્રૂકાર, સ્થાવરજંગમ પામે આહાર;
એમ જાણે દીધે હરિ ફળે, અખા અહંકારે આણું વળે. ૧૮૧
આપોપું ગાળે અર્થ સરે, મન મૂકી અણછતું ઉભું કરે;
મિથ્યા હુંપણું માને સત્ય, કર્મ સંધાથે તેને રત્ય;
પચ્યાવિના બહુ કાચા મરે, અખા સદ્દગુરૂ ન મળ્યો શું સરે. ૧૮૨
શિર ફેરે શિવ જાણ્યા માટય, જીવતે મૃત બેહું નહી ઘાટ;
કાળ કર્મને પિતૃ ગ્રહ દેવ, કેડે થઇ વેહેતો અહમેવ;
હરી અણજાણ્યે સર્વે ખરૂં, અખા પ્રભુ પ્રીછે પાધરૂં. ૧૮૩
હરિજન હોય તો હાંશી બોલ, રાજપુત્રને શેની દોલ્ય;
ચાલ મલપતો નહિ ચાસંધ, ભર્મ કર્મના ભાગ્યા બંધ;
અર્કથકો નાસે અંધકાર, અખા હરિજનને શો સંસાર. ૧૮૪
હરિજન જક્તની અળગી દશા, જળચર સ્થળચર એકઠા વસ્યા;
અવની ઉપર લાગી લાય, જળચર હોય તે જળમાં જાય;
ભૂચરની કાંઈ બીજી પેર, એમ જાણી અખા આદેર્ય. ૧૮૫
હરિ હો તો હરિ ઓળખો, વણચાખ્યું બીડું કાં ભખો;
સ્વાદ ન આવે રંગ ન થાય, તેમ ભક્ત ભક્ત કહિ લોકો ગાય;
જ્યાં હું હુવો ત્યાં હરિ તો ખરો, વંદો તેની નિંદા કાં કરો. ૧૮૬
જેમ મછપ્રતે માછી દે દાન, તેમ દમે ભક્ત હુભાય ભગવાન;
લોક લોભ ઉપાય બહુ કરે, જેમ જમતા રમતાં સુખ સરે;
તે દેખી ન શકે સંસાર, કરે નિંદા અખા લે શિર ભાર. ૧૮૭

ભક્ત તો તે જે પ્રીછી ભજે, ફોતરાં ભાંગે નહી તાંદુળ તજે;
સર્વાવાસ લહે હરિ મળે, નહી તો બેઠો કંકોડી દળે;
એક સ્વામી સઘળે વિસ્તરે, એમ અખા જાણો તે કરે. ૧૮૮
ખટપટને ખટપટવા દે, તું અળગો આવી પ્રીછી લે;
જંગી ઢોલ ઘણા ગડગડે, ત્યાં ઝીણી વાત કાને નવ પડે;
નિરદાવાના જનને ખોળ, તે અખા બેસારે બોલે બોલ. ૧૮૯
પાને પોથે લખિયા હરિ, જેમ વેળુમાં ખાંડ વિખરી;
સંતે ખાધી કીડી થઈ, અને વંચકે તો સણુધી વહી;
તેમાટે તે તેવા રહ્યા, અખા સંત પારંગત થયા. ૧૯૦
ભણ્યું ગણ્યું તે એટલું કરે, જેમ બેસે વાયુ સુકડય વેતરે;
તેણે ફળે કરી પંડિત પૂજ્ય, સંતને સૂકડયની પડ સૂજ્ય;
સંત તેજ હરિધનના ધણી, અખા ગત્ય આપે આપણી. ૧૯૧
પંડિત તે વિદ્યા કરસણી, સંત તો છે તે ફળના ધણી;
બી પાણી હરિનું નિરધાર, ઉપાય કરાવી આપે આહાર;
અખા ભોગ ભોગીને કાજ, વઢે સેવક રાજાને રાજ. ૧૯૨
ફુલિશ મા નામ વૈષ્ણવ ધરે, શું થયું ઘેરઘેર ખાતો ફરે;
કાંઇ રાજા નામ ધરયે નોય રાજ, નરપતિ થયે નરપતિનું કાજ;
અખા અર્થ ઇચ્છિશ મા કશા, અખા તેજ મોટાની દશા. ૧૯૩
કોય આળસ કોય ક્રોધે થયો, વાટે વેષ પ્હેરીને ગયો;
નહિ મ્હેનત વેઠે નહિ સાય, વંદે વિશ્વ એ ફળ મહિમાય;
હરીને અર્થે અખા એક વિચાર, પછે સમું પડે તેમ રહે સંસાર. ૧૯૪
વિશ્વવિચારે કાંઇ નવ લહે, વેહેતા સાથે સૌકો વહે;
આડંબર કરે મોહે કરી, જે જ્યાં તે ત્યાં બેઠા ઠરી;
અખા પશુ જેમ જવનને હળે, માહાજન મૂકી તે સંગે પળે. ૧૯૫
અણસમજ્યો જીવ ને બીજું ઝાંખરૂં, જ્યાં દેખે ત્યાં વળગે ખરૂં;
પ્રકૃતિ મળે તો ત્યાં તે અડે, નહી તો પાછું વાટે પડે;
એમ અખા સઘળો સંસાર, ઝામરઝોળે કરે વ્યાપાર. ૧૯૬
ભલું જાણે તો પાછો ભાજ, પય ટળે જેમ પ્રગટે આજ;
દૂધ રહે તો થાય નહી નવું, ઘૃત સહિત પડે ડાટવું;
એમ અખા વિશ્વ કાચું શમે, જામણવિના બહુ ઘૃત નિગમે. ૧૯૭

વિશ્વ વસ્તુમાં શાનો ફેર, જે મણુ એકના ચાળિશ શેર ;
નાના કાટલે સઘળા પિંડ, મણુ કહિયે વૈરાટ બ્રહ્મંડ ;
હરિમાં વિશ્વને વિશ્વમાં હરી, એમ અખા સૌ ધરતું ઘર કરી. ૧૯૮
વિશ્વ ભજંતાં વસ્તુ ભજાય, નીર નદીને સાગરે જાય ;
લોક સકળ હરિ વેદજ વદે, બ્રાહ્મણમુખ ને સંતને રૂદે ;
મુખ જમે વાણી ઊચ્ચરે, પણ હૈયામાં હોય તે કરે ;
તે માટે હરિ ભજવા સંત, અખા ભવનો આણો અંત. ૧૯૯
મોટમ દીધી હરિજન ખમે, હરિશું બોલે હરિશું રમે ;
જનને દીઠે હરિ સાંભરે, તે જો હરિજન સાથે ફરે ;
જેમ દીવે સમરસ ઊજાસ, એમ અખા હરિ ને હરિદાસ. ૨૦૦
હરિજનને ગ્રહ કહો શું કરે, જે ગ્રહ બાપડા પરવશ ફરે ;
રવી ભમતો ને શશીનો ખે, રાહુ તો ધડવોણો વહે ;
કાણો શુક્ર ને લુલો શની, બૃહસ્પતિયે સ્ત્રી ખોઇ આપણી :
ગ્રહોનો ગ્રહ હરિ તે મુજ રદે, અખા દીન વચન કોણુ વદે. ૨૦૧
એક પરમેશ્વર ને સઘળા પંથ, એ તો અળગું ચાલ્યું જુથ ;
જેમ અગ્નિ અગ્નિને સ્થાનક રહ્યો, અને ધુંવાડો આકાશે ગયો ;
અળગો ચાલ્યો તે કેમ મળે, એમ અખા સો અવળા વળે. ૨૦૨
જાજરો જીવ જુગત શું કરે, પ્રકૃતિ પાપણી પૂંઠે ફરે ;
જે જે સાધન સાધે સહાય, તેજ વાતના મળ બધાય ;
અખા અમળ થયાનું કામ, રાખવા હીંડે સૌ કો નામ. ૨૦૩
કીધું સર્વે હરિનું થાય, મૂરખ કર્મતણા ગુણ ગાય ;
નૃગ રાજા કાકિડો કર્યો, વિભીષણને શિર કર ધરયો ;
સત્ય પાળતો હરિચંદ્ર દુખિ થયો, જરાસુત વેરી તે વૈકુંઠ ગયો;
એવો અસંભાવ્ય હરી મન વસ્યો, એમ જાણી અખો આળસ્યો. ૨૦૪
ક્રય વિક્રય બાબત શોભવા, સ્વામી સેવક રંગ નવનવા ;
વચ્ચે લોભની વીટણ કરી, રસથી જીવ કરે આદરી ;
આપ લે નિશ્ચે નારાણ, અખા તું તે એવું જાણ. ૨૦૫
કર્મ નામ તે હરિના વતાં, તું માં પ્રથમ સકળ કયાં હતાં ;
મનુ ઊપજતાં ક્ષત્રિ થયા, સનકાદિક તે યોગી રહ્યા ;
જગત નોતું ત્યાં કયાંથી કર્મ, અખા હરીનો મોટો મર્મ. ૨૦૬

જીવ ભક્તિ કરે શ્યાવડે, સામગ્રી હરિની નીમડે ;
તેનું લાગી તેને સજે, પોતાને તો મળે નહીં રજે ;
જાણ્યું આપ સમર્પ્યું હસ્ત, તેનો નીમડો તેની વસ્ત ;
અખો જે જે કરવા ગયો, ત્યાં એમ અણુબોલ્યો રહ્યો. ૨૦૭
સમજી રહિયે તો સમું પડે, નહિ તો કાંઇનું કાંઇ નીમડે ;
જેજે કરવું તે અહંકાર, તે ત્યાં હરિને લાગે ભાર ;
ભાર ચઢયો નિશ્ચે ઉતરે, એમ જાણિ અખો શું કરે ; ૨૦૮
ધામધૂમ તે ધનનો ધગા, મોહ અંહકાર મ્હેલીને ગા ;
માવઠે મ્હે વરસે ગડગડે, ફળ ન ઉમટે ને લાગાં પડે ;
રતવિના કર્ષણ ક્યાંથી ફળે, એમ અખા હરિ ક્યાંથી મળે. ૨૦૯
મર્મ ન સમજે ભર્મે પડયા, કરે અહંકાર હીંડે ઉથડયા ;
ટીલાં ટપકાં કાઢે ખાસ, જાણ્યો મારગ પણ છે મેવાસ ;
વંદે ચરણ ને નંદે પિંડ, ભક્તિ નોયે અખા પાખંડ. ૨૧૦
પોતે પરતક્ષ દેવ ઉપાસ્ય, અન્ય ઉપાસન માથા હાસ ;
જેમ જેમ મેલ ચઢે લૂગડે, તેટલું ધોએ પોત ઉધડે ;
આદરવો આતમઅભ્યાસ, અખા સંભાળે આપણ પાસ. ૨૧૧
કુબુદ્ધિ જીવ અને કપાસ, તે પીલ્યાવોણા નાવે રાશ ;
તેમાટે કહેછે ભગવાન, જાણે દેહદમને આવે સાન ;
ધેન ઉછળતી ને ડેહેરો ગળે, અખા જો હરિ વળણે વળે. ૨૧૨

ચાનક અંગ.

હઠ કરિ નહિ ઓળખ્યા હરી, કાચો જીવ જાશે નિશરી ;
જેમ નિભાડ ભાજન કાચું રહ્યું, ન સરયું કામ માટીથી ગયું ;
છતી બુધ્યે હરી નહિ અભ્યસ્યો, તો ડાહ્યા થતા ઠેકાણે થશો. ૨૧૩
ભણ્યાગણ્યા ભલ પાંકે પંચ, ન્યાય ઉકેલે જાણે સંચ ;
સભાપતી થઈ બેસે મધ્ય, આતમની નવ જાણે વિધ ;
અખા ક્યાંય ન કુંવારિ ગાય, ઠાલા આવ્યા ને ભૂલા જાય. ૨૧૪
મૂકય મછર ને પરહર માન, ચતુરાઇ સામું છે જાંન ;
કરકરો થયે કાળ નવ બિયે, જોરે જમ જીત્યો છે કિયે ;
ગળિત થયે ઉતરશે ગાળ, અખા હરિ મળવાનો એ કાળ. ૨૧૫
નિત્ય નિમિત્ત બે માથે પડયાં, જેમ બાળક હીંડે કાંધે ચડયાં ;

પુન્ય ન લાગે પાડ ન થાય, પેટ પડયાં કેમ નાખ્યાં જાય;
નિષ્કર્મ થઇ નર હરિને જાણ્ય, તોજ અખા ટળશે તુજ તાણ્ય. ૨૧૬

ભક્તિ અંગ.

ભલું ભૂંડું કહે પૂરવતું નથી, પેરે પેરે મેં જોયું મથી;
એક પિંડ અવેરતાં બહુ, નામ રૂપ ગુણ કર્મ તેમ સહુ;
એક શરીર અવેવ તે ઘણાં, ઉત્તમ મધ્યમ ઇંદ્રી હરીતણા. ૨૧૭
જે ઇંદ્રિયે જે કરવા કર્યું, તેથી કામ ત્યાં તેવું સર્યું;
મુખે બોલ બોલે છે બહુ, અને ગુદે બોલે તો નંદે સહુ;
કુબુદ્ધિ એ જીવ છે હરિવડે, અખા એ ઠામે જોડ નવ પડે. ૨૧૮
સત્યવાદી ને સૂર્ય એ બે, બોધ પ્રકાશ સૌ કોને દે;
જેમ અર્કે ઉદેલું કમળ શમે, તેમ કુબુધ્દિને સાચું નવ ગમે;
અખા અદ્રોહી બુધ્ધે બોલે સમ, રવીની રીત જે ટાળે તમ. ૨૧૯
જ્ઞાની થઇ કહિ મારે ગાલ, મુક્ત થઇ વઢવાનો ખ્યાલ;
ભક્તિ જ્ઞાન ત્યાં ઠામે હશે, એ તો બેઉ લડે છે રસે;
અખા એજ નિઃકારણ વેર, જેમ ચૌટે ભેંશ ને વડવાડ ઘેર. ૨૨૦
ભક્ત દેખે સઘળે ભગવંત, તેને દુભે તો શાના સંત;
જ્ઞાનીને નિદોવો ઘટે, તે નિત્યે બેશીને આથડે;
ભક્તિ જ્ઞાન નોહે એ ભેદ, વંઠા જીવ અખો કહે વેદ. ૨૨૧

દોષ અંગ.

નહિ પાપી ને નહી પુન્યવંત, એકલમલ તે સાચા સંત;
કાળચક્ર તે સ્વભાવે ફરે, સેજે ઉપજે સેજે મરે;
એમ જાણીને અખા જા ભળી, પુનરપિની કચકચ ગઇ ટળી. ૨૨૨
અંથમાંહી જેમ હોય તેમ હો, પણ તરી નીસરે તેને સેનો ભો;
તું જાને જીવતો મરી, પછી દેણુંલેણું રેશે ઠરી;
તાણ્યો જીવ અખા ગયો ટળી, હવે શાંશો વાણો રેશે મળી. ૨૨૩
સદ્ગુરૂ મારગ સદા અલગ, જેમ પંખીને ગત્ય સલંગ;
પગ નહિ દીસે પંથ કપાય, તેમ સદગુરૂ મારગ ઉપર જાય;
ઉપાય અખા નહિ લક્ષ શું કામ, કર્મ ધર્મ તો જ્યાં રૂપ નામ. ૨૨૪

ડાંડી પાઘડાં કરને ઠામ, જો નહી જાણ્યો આતમરામ;
મરડી મૂછ મુખ વાંકા બોલ, કાલ વાગશે ઢીલા ઢોલ;
અખા વરણાગી વણશી જશે, ભુંડાં ભગળ ઉઘાડાં થશે. ૨૨૫
ખોટા થઇને નહિ ખટી વળો, કાં ઘાટા થઇ ગોવિંદથી ટળો;
એક મેલા મંત્ર ને બીજો કુતર્ક, સાધકને મુખે મુકે નર્ક;
અખા ઇશ્વરને નહી છેતરે, લાખો દાંતો વેલો ખરે. ૨૨૬
કળવકળ કાળ મન કશી, શું બાળક છે જે છેતરશો હશી;
હિરણ્યકશ્યપે વર માગ્યો છળે, હરિયે તે ઘાટ ઘાલ્યું કળે;
તો અખા તે હરિશું શી હોડ, હથેલીથી ઉજળો તે કોઢ. ૨૨૭
અણછતો જીવતું કો થાય છતો, જોને વિચારિ પ્હેલો ક્યાં હતો;
જે કાળથી નિરમ્યા જીવ, ત્યાર પ્હેલો ત્યાં હતો શીવ;
વચ્ચે બીજું ક્યાંથી વળી, એમ જાણી અખા જા ટળી. ૨૨૮
વા પાણી સઘળો સંસાર, તેનો શું આણે ઇતબાર;
મારૂત માટીને લેઈ ચઢે, તેનું નામ તે પિંડજ પડે;
વંતોળે તે વપુ વાવડે, અખા આતમને કાંઇ નવ અડે. ૨૨૯
વડપણ મેલી વસ્તુવિચાર, તન તપાસી રહે સંસાર;
કોઇ વર્ણ વેષ અહંકારે મરે, બ્હાણ સોનાનું તે નવ તરે;
એક મિશાલે બ્રહ્મા કીટ, જોઇ વિચારી અખા ગુરૂ મીટ. ૨૩૦
ભૂત પંચનો આ સંસાર, મુરખ વહે તે વરણ અહંકાર;
ભાત ચલાવા વર્ણાવર્ણ, કોહિ મસ્તક હસ્ત કટિ ચર્ણ;
બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય ને શૂદ્ર, હરિનો પિંડ અખા કોણ ક્ષૂદ્ર. ૨૩૧
જાણપણું મેલીને જાણ, આફણિયે રેશે નિરવાણ;
જાણ થયે જાણ્યું નહિ જાય, જાણણહારો બીજો થાય;
ઓછાયો નરને શું કળે, સ્વે થાય અખા જો પોતે ટળે. ૨૩૨
પિંડ બ્રહ્માંડ ને બ્રહ્માંડે પિંડ, વસ્તુ વિચારે જો તે અખંડ;
શું શાથી કો અળગું પડે, જે સમરસ પિંડ બ્રહ્માંડજ વડે;
જેમ વૃક્ષને પત્ર આવે ને ખરે, તો સ્વર્ગ નર્ક અખા શું કરે. ૨૩૩
ભ્રમે ભાવના બીજી થઇ, જેમ જાગ્રત અવસ્થા સ્વપ્ને ગઇ;
તેજ મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર, સ્થુલ થઇ પસર્યો સંસાર;
સ્વપ્ન સંસાર જાગ્રતમાં ટળે, એમ અખા વિશ્વ બ્રહ્મામાં ભળે. ૨૩૪

જારે આશ્રમે મન જેતણું, તેને નિદ્રા ઘેરે ઘણું;
નિજ રૂપે ત્યાં રહી નવ સકે, નાના કર્મ ધર્મ બો બકે;
મધ્યે વ્યસન લાગે કરિ જીવ, અખા આદિ અંત્યે તે શિવ. ૨૩૫
કોઇએક ઉત્તમ વ્યસની થયા, કોઇએક મધ્યમ વ્યસનમાં વહ્યા;
ઉત્તમ મધ્યમ બેએ વ્યસન, જેમ મદ્ય કપુર બે ઘેરે તન;
સત્કર્મ વિકર્મ બેયે વિકાર, અખા નિજરૂપે રહે નિરધાર. ૨૩૬

પ્રાપ્તિ અંગ.

બાધું બોલે આવ્યું રાજ, બેઠાં બેસાર્યાં સીધ્યું કાજ;
વણુ કીધે હરિ લેખે રહ્યો, પ્રીતે કરી પારંગત થયો;
હવે મારે સઘળે સુખરાસ, અખા સ્વપ્નંતર દીઠો વાસ. ૨૩૭
કમ સકળ મુજ પૂરણુ થયું, બ્રહ્મ સાગરમાંહિ મળી ગયું;
બોલું ચાલું હરિની સાથ, અતિ પોતે જે રૈને આથ;
હું હરિમાં અને મુજમાંહરિ, એમ અખા નખસિખર રહ્યોભરી. ૨૩૮
આવું જાઉં જો અળગો હોય, જેમ વેધુ માર ન ભૂલે કોય;
વ્યાપકની વ્યક્તિ કેમ થાય, કો આકાશ કેમ વ્હેર્યું જાય;
સલંગજાણ્યું તાં તું તો અળગ, પાંખ આવી પડતું રહ્યું ખગ. ૨૩૯
મારે એમ પડયું પાધરૂં, હુંપણું મટયું એજ આદર્યું;
કર્મ અહંકારતણું ગયું મૂળ, જેમ આરકનાં ઉડે તૂલ;
ન લહ્યા સરખું મેં ત્યાં લહ્યું, એમ અખા જથારથ થયું. ૨૪૦
વાંકું સમું જાણું ત્યાં હરી, હું તો મારે બેઠો ઠરી;
ભલા ગૃહસ્થને વાડે ગાય, એમ આપ સોંપ્યું હરિમાંય;
છીંડું ખોળતાં લાધી પોળ, હવે અખા કર ઝાકમઝોળ. ૨૪૧
બાવનેથી બુધ આથી વટી, ભણ્યા ગણ્યાથી રહિ ઊઘટી;
ઉઘડ ભાંગ્યું ટાળ્યું આપ, સેજે ટળિયો દ્વૈતનો થાપ;
હવે રહ્યો તે હું કે હરી, વિગત કરે અખો શ્યે કરી. ૨૪૨
મારે મોટો હુંનર જડયો, જે ઇશ્વર રૂપી જહાજે ચડયો;
પંચ સહિત ઉતરિયો પાર, પગ નહી બોળું જળ સંસાર;
હું હસ્તો રમતો હરિમાં ભળ્યો, અખો જાણે તે વળાણે વળ્યો. ૨૪૩
એ સુખમારગ મેલીને શઠ, કાયક્લેશ કરે કાં હઠ;

ગીતામાં ગોવિંદ મુખ કહે, જે મારૂં શરણુ ગ્રાહિને રહે;
મુજ વાયક જે માને અખા, તેનેસ્કંધ લહિ ઉતારૂં સખા. ૨૪૫
પરમ ગુહ્ય હરિનું એ રહે, મહા પુરૂપ મુની એમ વદે;
જે અહંબ્રહ્મ જાણીને રહે, શરણુ જાનું શિવ એને કહે;
અળગું નથી અખા શું કળો, આકાશને કેમ લાગે શળો. ૨૪૫

ભાષા અંગ.

ભાષાને શું વળગે ભૂર, જે રણમાં જીતે તે શૂર;
સંસ્કૃત બોલે તે શુ થયું, કાંઇ પ્રાકૃતમાંથી નાશી ગયું;
બાવનનો સઘળો વિસ્તાર, અખા ત્રેપનમો જાણે પાર. ૨૪૬
સંસ્કૃત પ્રાકૃત જે વડે ભણે, જેમ કાષ્ટવિષે રહયો ભાથા કણે;
તે છોડયાં બાણો નાવે અર્થ, તેમ પ્રાકૃતવિના સંસ્કૃત તે વ્યર્થ;
બધા દામ વેપારી લખે, અખા વ્યાજ નોય છુટા પખે. ૨૪૭
હરખે કરખે અનુભવ કશા, આકાશ ઊદરમા વરતે દશે દિશા;
જયારે જેનું રાજ્ય જાણુ, ત્યારે માનવી તેની આણુ;
જ્ઞાનગગનમાં નોહે દેશ કાળ, એતો અખા અજાણ્યા બોલે આળ. ૨૪૮
જ્ઞાનાધિક નોય સિદ્ધિ વડે, સિદ્ધિ નામ સણુગારે પડે;
એકમની કહાવે સાધવી, તેમ સેજ ન ઇચ્છે સિધિ વાધવી;
અખા અણલિંગી નાવે સંસાર, એતો ફોકટ માયા ઉડાવે વાર. ૨૪૯
અષ્ટ મહાસિધિ ઇશ્વરનેવિષે, તેને વેદ માયા કરિ લખે;
તેની કણકા તે આ જીવ, તો સિધિ સહિત કેમ થાએ શિવ;
લોક પતીજે તે સિધ્ય વડે, અખા અનુભવને કાંઈ ન અડે. ૨૫૦
મુળગો અહંરોગ નહી ટળ્યો, તેમાં સીદ્ધી રૂપી ભરમજ ભળ્યો;
જેમ પેલો ઘેલો હોય બુધ્યવિષે, વળી વ્યસને લાગ્યો માદક ભખે;
અખા અંહકારને ટાળી જોય, તું ન રહે તો સિદ્ધિસાથે સિદસ્હોય. ૨૫૧
પોત ન લહ્યું પછે પોતે થયા, ઉત્તમ મધ્યમ વ્યસને વહ્યા;
માયાકૃતનો નાવે અંત, માને નહી તો જો વેદાંત;
અખા ઉપનું ન માને આધ, ક્રય વિક્રય વિના શી વ્યાધ્ય. ૨૫૨
પ્રંપચ પ્રીછી જોયો ખરો, નહીં ઉપજ ને નહી તો મરો;
જ્યાંથું ઊપનું ત્યાં નવ ઘટે, શઠ ન વળે જ્યાં જઇ આવટે;
જાતું મરતું દીસે ખરૂં, અંતે અખા ભરયાનું ભરયું. ૨૫૩

જેમ દુધે ફીણ ફિમોટા થાય, તોલ ન વધે આકાશ રૂંધાય;
જેમ અગ્ની જોગે જળ ઉભરે, તેમ તત્વે તત્વ જગત અવતરે;
વકર્યો તત્વ ધરે રૂપ નામ, અખા ઉત્પત લે ઠામનું ઠામ. ૨૫૪
પંચતણાં પચવીશે તત્વ, વાસનાલિંગ તે તેનું સત્વ;
ભૂત ભૂત પ્રત્યે વિચરે, અને મૃત્યુ નામ પરપેઠો મરે;
ભૂતકલ્લોલ સદા સર્વદા, ચિદ્દિલાસ અખા મન મુદા. ૨૫૫
ચલન વલણ તે ચેતનતણી, પંચરૂપે આપે થયો ધણી;
આપ આપમાંહી વિસ્તર્યું, ન કર્યા સરખું તે ત્યાં કરયું ;
જેમ છે તેમનું તેમ છે જાણ, સમજે સાન અખા નિર્વાણ. ૨૫૬

પ્રતીતિ અંગ.

હરી પામવા સૌ તપ કરે, અખો હરીમાં મેળે ફરે;
મારે સમરસ સેજ સંજોગ, સાવ સ્વતંતર પામ્યો ભોગ;
જેમ ભર સાગરે તીમિંગલ રમે, હું હરિમાં તો દેહ કોણ દમે. ૨૫૭
પેરે પેરે મેં જોયું મથી, જે હરીવિના પદારથ નથી ;
તો આઠ વેતનો હું જે ઘડયો, તે તે કયાં અળગો જઇ પડયો ;
એમ જોતાં હરિ લાગ્યો હાથ, ટળ્યો અખો ને એ રહી આથ. ૨૫૮
ઉમેરણ જે ઉસરજી કર્મ, હરિમારગમાં જાણે શ્રમ ;
સ્વાથું લઇને શ્યામાં ભરૂં, અખંડ બ્રહ્મની ખંડણા કરૂં ;
અખા એ ત્યાં છે અદબદ, અહંપણાની ચુકી હદ. ૨૫૯
અનુભવી જ્ઞાન ત્યાં એવું કથે, કર્મધર્મ ભાજી કરે જથે;
આતમતત્વ માંહેથી ધરે, નામ રૂપ કુચા શું કરે ;
એમ અખા ત્યાં કીધી આથ્ય, હવે કામ શું ઝાલે હાથ, ૨૬૦
છાંછળ માંછળની નહી વાત, એ તો રમવી વાત અઘાત;
ખોતું મન ને લેવી વસ્ત, નાખ્ય નસંક લાધે નહી અસ્ત;
કે તુટે કે અડે ન આડય, અખા હરી અર્થે હડિયું કાઢય. ૨૬૧
ક્યાંથી અવસર પામ્યો વળી, મોતી વેહે પરોવો વીજળી;
મરે ત્યાંહાં તો સૌ કો મરે, પણ સુરતે જે સ્વામી અર્થ કરે;
અખા પામું હરિ કે ખોઉં સંસાર, સર્વ નિગમું કે પાડું બાર. ૨૬૨
તપ તીરથ શ્યા વડે હથિયાર, પુરૂષ ચીંથરાનો એ સંસાર;
તે ઉપર આયુધ શ્યાં વહે, મારિશ કેને તે તું કહે;
પેસ ભીતરમાં ઘાલી હામ, ભ્રમ કશો ન અખા રૂપ નામ. ૨૬૩

ખળજ્ઞાની અંગ.

જ્ઞાન કથી શું જીધું ઘાટ, અંતર અવિદ્યાયે વેખ્યાં હાડ;
અનુભવ કરે ત્યારે એક આત્મા, મુખ નિંદા દીસે નહી ક્ષમા;
અખા કથ્યું પણ ન લહ્યું જ્ઞાન, શું ગુરૂ આગળ માંડયાતા કાન. ૨૬૪
ભલો કહાવ્યો પણ ભલપણ કયાં, જેમ ગોખર હિંડે ગોધણમાં;
વેષ પેરે વીટણતા વધી, વંઠયું દૂધ થયું નહિ દધી;
કવિતા થયે ન કાઢયું કર્મ અખા ન સમજે મૂળગો મર્મ. ૨૬૫
મહા પુરૂષ કાવે માંઇ બલી, વેષ પેર્યો પણ ટેવ ન ટળી;
સ્તુતિ નિંદા અદેખાઇ આધ, પેરે ખાય પણ વાધી વ્યાધ્ય;
અખા કૃપા વિના જીવ કબુધી, પાકું ઈંદ્રવારણું ને કટુતા વધી. ૨૬૬
કથા સુણી શ્રોતા શું ખટયો, ગુણ ગાઇને ગાનારો વટયો;
થયા ગયા તે પોથે લખ્યા, પણ વણ થયાની લહ્યો પારખ્યા;
વણ થયો વગત સર્વે કરે, તેને લહે અખા અર્થ સરે. ૨૬૭
બાણ બાંધ્યાને સૌ કો મોહ્ય, પણ બાણુવળીને કોઇક જોય;
શ્રોતાવક્તા બિજું બાણ, ટલે બે ને રહે નિરવાણ;
નામ રૂપ વંચકને સભા, અખા સહુ વહે કાળની પ્રભા. ૨૬૮
સાચો જુઠાના ગુણ ગાય, જુઠે સાચો નવ લેવાય;
દર્પણ તો મુખ મુખને ગ્રહે, પ્રતિબિંબ કેમ બિંબને લહે;
આદર્શ સ્થાની જે નામ રૂપ, અખા શું તે લહે સત્ય હરિભૂપ. ૨૬૯
અખે વિચાર વિચાર્યો ખરો, જે વાંક સર્વ આપણમાં ભર્યો;
બુદ્ધિવોણો જીવ લૈ નવ શકે, પઢે જક્તદોષ કાઢી મુખ બકે;
સદ્‌ગુરૂ જો ઉઘાડે બાર, અખા હરિ દીસે . સંસાર; ૨૭૦
કામ ક્રોધ જે જક્ત આચરે, તે દેખી જીવ નિંધા કરે;
એ તો પાંચે રૂપે માયા રમે, કળ ભરાવિને ભવમાં ભમે;
વિચાર વિચારી હરિને જાણ, નિંદા કરે અખા છે હાણ્ય. ૫૭૧
ઊંચ નીચ દેખે તે ભર્મ, ભરમે થાપ્યા કર્ત્તા કર્મ;
વળી ડાહ્યા બ્રમ કહે કર્ત્તા રહી, પણ વસ્તુવિચાર ગયો વિસરી;
ધરમ કરમ નહી કરતા કોય, અખા પોતે વિચારી જોય. ૨૭૨
શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, વ્યસને જીવ પમાડયો ધંધ;
લોભ મોહ પાંચે થયાં છતાં, પ્રાયે પ્રકૃતિ ઊદરમાં હતા;
તેણે મોહ્યો જીવ રોગિલો થયો, ત્યારે અખા વસ્તુવિચારજ ગયો. ૨૭૩

વર્ણ ધર્મ તું રહે મુળગે, જેણે સર્વ પડે ત્યાં વગે ;
જાત વિચારે તે આતમા, અને આશ્રમ તો તારા તુજમાં ;
તે જાણ્યો છે તે નોહે શ્રમ, અખા ફુસકા કુટ્યે શ્રમ. ૨૭૪
ધરે પિંડ કાંઇ એકતા કરે, તેમાં જીવ આપોપું ધરે ;
જડ દેહ સંગે જડતા ગ્રહે, ચૈતન પક્ષ મુકીને દહે ;
અખા કણુધે પ્રીછે પિંડ, પણ આતમા પ્રીછે છે અખંડ. ૨૭૫
શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, પંચભૂતનો એ સંબંધ ;
પ્રાયે પ્રકૃતિ છે સંસાર, વિચરે ભૂત ધરે અવતાર ;
અખા તન તપાશી જુવે, કાં જીવપણે જનમારો ખુવે. ૨૭૬
જ્ઞાની સુર સૌ કો થઇ ફરે, સુભટ તે જે અવસરે મરે ;
સુખે ઘેર બેઠા સૌ જાણ, પણ વરતે જે થોભે ઘમસાણ ;
અખા કથણીથી અનુભવ તે અલગ, ઊંચા ચડે આકાશેજ સલગ. ૨૭૭
પ્રપંચ આધારે પરબ્રહ્મને કથે, મહી વિના પાણી જેમ મથે ;
શ્રમ કરે પણ નાવે સાર, જેમ નપુંસક વહે હથિયાર ;
એમ અખા નોહે સદ્જ્ઞાન, માદક કેમ કરે જળપાન. ૨૭૮
કર્મ ધર્મ એ ભર્મને ભલાં, એકે ન રહે એક એકલાં ;
બુધવોણી ઘેનુ ચાટે ચર્મ, કર્મ ત્યાં ભર્મ ત્યાં કર્મ ;
વસ્તુ વિચાર પશુને કશો, અખા ભર્મે ભર્મ અભ્યસો ; ૨૭૯
મરતું દીસે તે નોય મર્ત્ત, ચાલે સચરાચર કાળનું કૃત્ય ;
વેતું કરવત કાઢે ગાર, તેમ શને શને મરે સંસાર ;
તો અખા પરને ક્યાં રૂવે, આપ વિચારી શે નવ જુવે. ૨૮૦
નહી ઊપજ ને નહી ત્યાં વરો, ક્યાં આકાશને ભેળું કરો ;
એ ભર્મે ભ્રમ માન્યો ઊપન્યો, ત્રાય સુવર્ણને ક્યાંથો બન્યો ;
અખો નહીં તો કેને કવે, થાશે માપ માપણહાર મુવે. ૨૮૧

જડભક્તિ અંગ.

પંડ પખાળે પૂજે પાણ, મનમાં જાણે હું તે જાણ ;
આપે આતમ બારે ભમે, મુરખ સામું માંડી નમે ;
ડાહ્યો પંડિત થઇ આદરે, તે અખા ધાર્યું કેમ કરે. ૨૮૨
ગુણ જોઇએ તો ગુરૂને સોધ્ય, જે ગુરૂ આપે તત્વનો બોધ ;

પરને વળગ્યો હીંડે અંધ, આંખ્યાળો નવ વળગે ખાંધ ;
સદ્ગુરૂ વિના ગળે બાંધી શલા, એમ અખા ભરમ્યા ભલભલા. ૨૮૩
હરિ કેછે તે કહે ક્યાં વસે, તેને જાણવા કાયા કાં કસે ;
બ્રહ્મજ્ઞાનમાં સર્વે વળે, જેમ બહુ મ્હોર સોનું એકંલે ;
તૃણ મારે કેમ પાડો મરે, એમ અખા સૌ સાધન કરે. ૨૮૪
ગુણ ગાવા તે ગુણિનું કર્મ, ધારણા ધ્યાન યોગીનો ધર્મ ;
ભક્તિ વેરાગ વૈષ્ણવ કહે કથી, પણ વસ્તુપણામાં કર્ત્તવ્ય નથી;
અખા પરપંચ હોય વિધવિધે, જ્ઞાન પિધું સાધકે જે દીધું સંધે ૨૮૫
સુધ માંહી સાધન તે કશું, તેજમાં રૂપ કાંઈ વાસોવસ્યું ;
જેમ મીનને તરવું તે સેહેજ, પંખી જેમ આકાશે રેહેજ.
તેમ જ્ઞાતાને સાધન તે સુઝ, એમ અખા સાંને કરી બુઝ. ૨૮૬
બોલે ચાલે તે હરિ વડે, પશુ પથ્થરને લાગી પડે ;
કોય પત્ર સેવે કોને વસ્ત્રપૂજ, એમ ગઇ આતમની સુઝ ;
મોદભર્યો માને નહીં વાત, અખા અણજાણે આતમઘાત. ૨૮૭
હરિમાં રહે તે ગુણ શું ગાય, પાપી પાવન થાવા જાય ;
કુંવારી લે વરતું નામ, સદા શોહાગણ સંગે સ્વામ ;
પોતે પોતાને કરવો સાદ, એ તો અખા ઘેલાંનો વાદ. ૨૮૮
હરી મળે જન રસબસ થાય, જે અળગો તે લેવા જાય ;
કાંધ તરે શું કહેતું ફરે, કોને બ્યંડલ કેને વરે ;
દ્વૈત નહીં ત્યાં રીતજ કશી, એમ અખા જોજો અભ્યસી. ૨૮૯
કરતા કોણ ને સાધન કશું, શુણિ માની મન કરવા ધસ્યું ;
વાતે વાત વાધ્યો વિસ્તાર, જેમ ધુંવાડો થયો નવસાર ;
અખા વિચારી જોતાં ફોક, જેમ ઊંડો કુવો ને ફાટી બોખ. ૨૯૦
ઉંધ્યો કહે ઉંધ્યો સાંભળે, તેણે જડપણું બેનું નવ ટળે ;
જેમ ચિત્રામણના દીવા વડે, કેમ રાત અંધાની દૃષ્ટે પડે ;
શું સાંભળે ને અખો શું કહે, જો માયા લાલચથી બીહે. ૨૯૧
પ્રપંચ પારે રેહે છે રામ, સદા સર્વદા ન્યારૂં ધામ ;
તેવડે ચાલે આ સંસાર, આગમાપાઇ તે નીરધાર ;
અખે રામ ઓળખિયો તેહ, ઉદર આભ્યંતર નાવે જેહ. ૨૯૨
શબ્દજાળ કરમના અંધ, એમાં સાર ન લાધે અંત...

સાચું સાધન જે કો કરે, વાગવિલાસ સકળ પરહરે;
શબ્દાતીતને જાણે જેહ, અખા સાચું સાધન એહ. ૨૯૩
સાચું સાધન શુદ્ધ વિચાર, જે હું મારાનો કાઢે પાર;
એ મૂકી અન્ય સાધન કરે, જેમ ભ્રમરોગી વિજયા વાવરે;
નિજ આતમ જાણ્યા વિના ભર્મ, અખા નહિ છુટે કરતા કર્મ. ૨૯૪
શબ્દજાળ માયાનું કુંડ, ત્યાં નર પશુ પડે મતિ મૂઢ;
સણગારી વાણી સૌ ગાય, મોળા જીવ સાંભળવા જાય;
અખા શું વાંચ્યું સમજ્યો કશું, આંખ્યનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું. ૨૯૫
અજ્ઞાની ને ઉંટ બચકું, ઝાલ્યું મૂક નહિ સુખથકું;
અખા અણજાણ્યે પેઠું કાન, ચાલ્યો પંથ દરશન ને માન;
કેને કર્ત્તા ન જાણ્યો જડે, વઢે ઢીંકે ને કટારી કડે. ૨૯૬
ભણે ગણે શી સાધી વાત, અવળાં પડ્યાં વળ્યાં વળિ સાત;
ઉંચ નીચ રૂદિયામાં હતાં, અખા થાપિને કીધાં છતાં;
પાંડિત્ય કરતાં લાગું પાપ, પાઇ દૂધ ઉછેર્યો સાપ. ૨૯૭
શું સમજ્યો ગુરૂશરણે જઈ, જો ભ્રાંત્ય છોત્ય ઘર વાંસે રહી;
અજ્ઞાન તો રંચે નવ ગયું, વાધ્યો ભર્મ એ અદકું થયું;
અખા હલાવ્યો ઠાલો હળ્યો, એ સગુરાથી નગુરો ભલો. ૨૯૮
પ્રાપત રામ કહે તે ગુરૂ, બીજા ગુરૂ તે લાગ્યાં વરૂ;
ધન હરે ધોખો નહિ હરે, સંબંધ સંસારી સાચો કરે;
અખા શું સમજ્યો ગુરૂ કરી, સચરાચર દીઠા નહી હરી. ૨૯૯
કર્મ કરી શું હરખે હળ્યા, એ તો દામ ઉલેખે પળ્યા;
જેને લેખે જીવજ ટળે, તેજ સમજતાં નામું વળે;
તત્વજ્ઞાન વિણ બીજું અખા, તે રમવું જેમ કાચ કાંચકા. ૩૦૦
કહે અખો મુજ આવે હસું, એ ક્યાંથું ટીખળ મનમાં વસ્યું;
હિરણ્યગર્ભ હરિ આપોઆપ, ત્યાં દ્વૈત અચાનક લાગ્યું પાપ;
કોણ સુણે ને અખા કોણ કહે, હરિની વાત તો એહજ લહે. ૩૦૧
હું તું બે બોલ્યા એ ખરૂં, તે હુંજ નહી તો શું ઊચરૂં;
જેમ આગરમાં વાજે સાદ, એકલો ગારૂડી પૂરે નાદ;
એહ અખા એવો શો ભેદ, તો હું માને શો વિધી નિષેધ. ૩૦૨
-આપેઆપમાં ઉઠી બલા, એક કે' રામ ને એક કે' અલ્લા;

અલ્લા રામ તે જેનું નામ, કોણ સંભાળે તે નિજધામ;
કહે અખો ઉપજાવ્યો કળો, કળકલે બાળ રમે એકલો. ૩૦૩

સગુણભક્તિ અંગ.

સગુણ ભક્તી મોતી ધૂઘરી. મનમોહન દીસે તે ખરી;
અંતરતાપ ક્ષુધા નવ સમે, સામા મનોરથ પેરે દમે;
એ અખા સમજ દેહવેહવાર, જન્મમરણ ન ટળે સંસાર. ૩૦૪
પડતું સુવર્ણ ને બીજું મન, તેનું ધોવું ધાવું નોય જતન;
જો મર્મખાર અગ્નિને મળે, તો થાય ચોદું મન પાછું વળે;
મનની કીધી સર્વ ઉપાધ્ય, મનાતીત અખા આરાધ્ય. ૩૦૫
અણુજાણ્યે જયાં ગુરૂ કરિ પડે, ભાલ્ય પરોળેથી કેમ ખડે;
અવળા શબ્દ પેઠા કાનમાં, વાધ્યો રોગ નાવે માનમાં;
અખા આતમ વિન અવળી વજા, ફરે કાજી પણ ન ફરે કજા. ૩૦૬
બહુ વિધ છે શાસ્ત્રનું જાળ, ઊર્ણનાભિ મૂકે નિજ લાળ;
જીવ બુધ્યેં કરી ગુંથ્યા ગ્રંથ, મમતે સહુ વધારે પંથ;
પણ જ્ઞાનતો છે આતમસુઝ, અખા અનુભવ હોય તો બુઝ. ૩૦૭
મુક્તિ ભક્તિ બે વાંછે ભ્રમ, પણ બેઉથી અળગો આતમ ધર્મ;
જીવ થઇ થાપેં ભક્તિ ભગવંત, જીવ થઇ મુક્તિ મનમાને જંત;
એ તો તેમનું તેમ છે અખા, દ્વૈત વિના નોહે પખપખા. ૩૦૮
આત્મલક્ષ માને પર આપ, વણ સંતાને કેનો બાપ;
વણ જોનારે દર્પણ જથા, બિંબ પ્રતિબિંબની કોણ કહે કથા;
અખા દ્વૈત થયે ઉપાધ્ય, તન મન વિના એ સાધન સાધ્ય. ૩૦૯

દંભ ભક્તિ અંગ.

જો હરિ માર્ગે ચાલે જંત, વેષ અભિમાન શું કાઢયા દંત;
જેમ તેમ પંથ કાપ્યા શું કામ, તો આવે હરિરૂપી ગામ;
અખા મોહ્યો પંથે ભમ્યો, વાદ કરતાં આયુ નિગમ્યો. ૩૧૦
વેષતણું રાખે અભિમાન, સામું તેણે થાયે જાન;
સંસારી મળ ધોવાકાજ, સાબુ મેલને દીધે વાજ;
અખા મેલ જો નવ નીકળે, તો મેલું તે કઇ પેરે ટળે. ૩૧૧
નિવૃત્ય પ્રવૃત્ય સમણાનું ધન, ઉંઘ્યો નર તેનું કરે જતન;

જાગ્યે રૂડું કુડું ટળે, જ્ઞાની તે જે પાછો વળે;
અખા પ્રંપચ નહી મારણું. ઠાલો શું થઇ બેસે જાણું. ૩૧૨
તપ તીરથ દેહ દમવા કાજ, જાણી ઊનમત આવે વાજ;
ફળ સંભળાવી કીધું ખરૂં, હરિ મળવાનું કારણ પરહર્યું;
અખા એ સર્વ મનનો તોર, કોડી વટાવે નાવે મ્હોર. ૩૧૩
હરિ જાણીજે તે હરિવડે, મન જનથી જે અળગે પડે;
બીજાં કર્મ મનથી નીપજે, મન સુઝે જે તેને ભજે;
અખા તે માટે ત્યાં રહે ચેત, જ્યાં રહીને નિગમ કહે નેત. ૩૧૪
અખા તેજ નર ચેત્યો ખરો, જે ચાલ્યો માથે ઊફરો;
ઊઠ હાથમાં સૌડો રમે, જાગ જોગ એટલામાં ભમે;
મુક્તિ ચતુર્ધા એટલા લગે, પણ પદ રહી જોતાં પડશે વગે. ૩૧૫
અણુલિંગી મ્હોટો ઉપદેશ, જે ઇચ્છે અજ વિષ્ણું મહેશ;
લિંગ ચતુષ્ટયથી પર યથા, જ્યાં ન મળે જકત સમંધી કથા;
અખા એ ત્યાંહાં ચિદ્આકાશ, પણ પ્રાયે શબ્દે નોહે સમાસ. ૩૧૬
ભક્તિ કરતાં બરબે બહુ, પણ ભજનભેદ ન જાણે સૌ;
જ્યાં શુચિઅગ્ર રહેવા નહી ઠામ, એમ ભરી પૂરણ રહ્યા રામ;
ત્યાંતો કરતા દીસે ઘાત, તો એમ અખા કેમ ઘાતે વાત. ૩૧૭
પેલે ઓલખ્ય હરિ પછી ભજે, કાં વોરે જોયા વિના વજે;
ચૈતન્ય બ્રહ્મ કહે વેદ વાણ્ય, તું તો માને પીતળ પાણ;
આતમની અવગણના કરે, અખા ભક્તિ કેમ પડશે વરે. ૩૧૮
જ્ઞાન વિના ભક્તિ તે અશી, ભસ્સે સ્વાન જેમ ઉઠે ભશી;
લાંરે લાર જેમ ચાલ્યો સોર, ત્યાં કોણે દીઠો તો ચોર,
જે જેણે દીઠું સાંભળ્યું, અખા તે તે વળણે વળ્યું. ૩૧૯
જેવી શાસ્ત્ર સંતવાણી વદે, તેવું નરને આવે રદે;
હું મમતા દેહ જો ઓળખાય, સર્વાવાસ હરિ ત્યારે જણાય;
સચરાચર જાણ્યાવિણ હરી, અખા દ્રોહબુદ્ધી જ્યાં ત્યાં કરી. ૩૨૦
જ્ઞાન વિના ભક્તિ નવ થાય, જેમ ચક્ષુહીણો જ્યાં ત્યાં અથડાય;
તે માટે જ્ઞાની ગુરૂ કરો, હરિ દેખાડે સભરો ભર્યો;
ગુરૂજ અખા નવ જાણે રામ, તે શિષ્યને શું આપે નામ. ૩૨૧
જોતાં વિચારી સ્વે નિજધામ, ઉપાધ આવવા નોતું ઠામ;

આવિ અચાનક ઊઠી બલા, સુખી દુખી નર ભુંડા ભલા;
પંડિત જાણુ થાપે જીવકર્મ, અખે માયાનો પ્રીછયો મર્મ. ૩૨૨
નિજ શક્તિયે કર્યું આકાશ, તત્વે તત્વ હવો પરકાશ;
અંશે અંશ ભૂતિક પિંડ થયા, સત્તાબળવડે ચાલી ગયા;
જેમ ખડકયા પાત્ર અગ્નિથી ઉષ્ણુ, એમ અખા બળ વ્યાપ્યું વિષ્ણુ. ૩૨૩
પાત્ર માત્રમાં હોય વરાળ, પિંડ સાથે હોય મનની જાળ;
મનને જોઈયે સર્વે વિષય, પણ મૂળ અગ્નિને નવ લખેય;
વિષેને મન તે આ સંસાર, અખે એવિ વિધ્યે કાઢયો પાર. ૩૨૪
મુજ જોતાં એ મન સુખીદુખી, પણ મનાતીત ન શકે પારખી;
મનના માર્યા જાએ એહ, એમ સમજણ નહિ સમજે તેહ;
ચૌદ લોક રૂપે મન થયું, અખા મનાતીત જેમનું તેમ રહ્યું. ૩૨૫
પ્રંપચપાર પરમેશ્વર રહે, કાં ગુણનાં કૃતતે સાચાં કહે;
ગુણ તે જાય મરે અવતરે, તેને સત્ય જાણે તે ફેરા ફરે;
ગુણપારે જેનો અધ્યાસ, અખા તે નોહે સ્વામી દાસ. ૩૨૬
અખે જકતથી અવળું કરયું, જીવત મુકી મૃતક આદર્યુ;
મૃતક સમું મીઠું કાંઈ નથી, સારમાંથી સાર કાઢયું મથી;
પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ જીવતાને ભે, પણ અખા મુવો તે નિરભયરે. ૩૨૭
રામનામ પ્રીછે ગુણ ઘણો, જેમ અમૃતમાં ગુણ પીધાતણો;
વણ સમજ્યો સુડો નિત્ય કહે, રામ કંઠ પંજરમાં રહે;
ક્યાં પુજે ગાયો પરિક્ષતે, અખા મુકતી પામ્યો પ્રીછતે. ૩૨૮

આત્મલક્ષઅંગ.

આકાશ આધેરી જાણો વસ્ત, ત્યહાં નહિ મળે ઉદે ને અસ્ત;
ઉદે અસ્ત તો જ્યાં આકાર, તે જાણો સઘળો સંસાર;
તે સંસાર સ્થાન છે શુન્ય, આંહિ અખા રાખે જો મુન્ય. ૩૨૯
જે આકારને માને સત્ય, તે શૂન્યવાદી તેમાં નહિ વ્રત;
આકાર નિરાકારને જે કે નથી, મિથ્યા વાદ કરતા મરે એ મથી;
શૂન્યવાદિ એ બેનું નામ, અખા બેથી પર હરિનું ધામ; ૩૩૦
ગુણવાદિ ગુણને કહે હરિ, તે માયા રચિત જાય ઉસરી,
તે માટે ગુણને સ્થળ શૂન્ય, ખટદર્શન મત પાપને પુન્ય;
કુટજ્ઞાની કહે સત્ય આકાશ, અખા એ મિથ્યા અધ્યાસ. ૩૩૧

વસ્તુને ઓપમા શૂન્યતણી, તે માટે વસ્તુ તે શૂન્યજ ઘણી ;
તે માટે શૂન્યવાદિ નામ, શૂન્ય કને લહ્યું મૂળગું ધામ ;
તે માટે તે તેવા અખા, પ્રપંચપાર નવ ગયા લખા. ૩૩૨
અતિ ઘણો આઘો પરમેશ, મન તણો ત્યહાં નોહે પ્રવેશ ;
અમન તે નર આઘેરો જાય, ત્યાં શબ્દ પ્હોચે નહિ કાંય ;
સહુ ઉપાસે મનની વૃત્ય, અખા ન લાધે હરિનાં નત્યે. ૩૩૩
શૂન્યવાદિ શૂન્ય કુચા ભખે, પણ શૂન્ય તત્વને નવ ઓળખે;
સાકારી આકારને ગાય, તે ત્યાં કાળે પીટી જાય ;
તે માટે તત્વદરશી ખરો, અખા જેહ સર્વ ઉપરો. ૩૩૪
સાચો અંતરજામી ગોર, બીજો ગુરૂ બાજીગર મ્હોર ;
તેનો અર્થ કેવા શોભવા, સંસારીનું મન લોભવા ;
પણ રીધ આવે જેમ રૂપૈયા વડે,તેમ અખા આતમથી આતમ જડે. ૩૩૫
રચાપર પરપંચ બેસે ઘાટ, જેનું મૂળ મિથ્યા છે નાટ ;
જગત થયું તે ત્રણ ગુણ વડે, ત્રણ ગુણને તે માયા ઘડે ;
તે માયા તો નહી પ્રમાણ, તો અખા શું થાએ જાણ. ૩૩૬
ઉંધ્યા બરલે પંડિત કવી, જે મનની વૃત્ય રહ્યા અનુભવી ;
એક એકનું બોલ્યું નવ મળે, ખટ દર્શન જુજવાં આફળે ;
સૌને હું મારાનો થાપ, અખા ન સમજે આપેઆપ. ૩૩૭
દષ્ટ પદારથ થાએ ફોક, ચર અચર ને ચૌદે લોક ;
ગુંથે ગ્રંથ વાંચે સાંભળે, તે ત્યહાં કાળે સઘળા ટળે ;
અખો શો રાખે નિરધાર, જે બોલું તે થાય સંસાર. ૩૩૮
મનવા કરતાં મનશું અખે, પ્રપંચ દીઠો ચૈતનવિષે ;
નિર્મળ દર્પણ હોય અતિસાર, તમાં ભાસે બહુ આકાર ;
જેમ તે તેમ જાણે આતમા, તે નર કહિયે સરવોતમાં. ૩૩૯
આતમ સમજ્યો તે નર જતી, શું થયું ધોળા ભગવાંવતી ;
બોડે તોડે જોડે વાળ, એ તો સર્વે ઉપલો જંજાળ ;
પ્રીછીને સંકોડે વ્યાપ, તો અખા રહે આપેઆપ. ૩૪૦
વણ સમજે દાવાગિર ઘણા, વેષ વખાણે આપ આપણા ;
ટળવું ઘટે ત્યાં સામો થાય, વણ સમજે એમ વાંકો જાય ;
પેસી વેળુ ને વાંધી ટેક, એમ અખા કેમ થાએ એક. ૩૪૧

અખો શું કવિતાપણું કરે, જો વાત કશી ન પોચે શરે ;
કે લેવું કે મુકવું કહે, તે તો ત્યાં આઘેરૂં રહે ;
એવું કવતાં આવે લાજ, સમજ્યા સરખો છે મહારાજ. ૩૪૨
ઉકેલ પડે તે જોડયું ખરૂં, જેણે જીવપણું જાયે પરૂં ;
બાકી સઘળો મોહ જોડાય, મનનું ગમતું સૌ કો ગાય ;
અખા અર્થ સહિત કેજો સાત, નાચે પૂત તવ લાજે માત. ૩૪૩
આપ ઇચ્છાએ સગુણજ થયો, ત્યાં કોણ શિખામણ દેવા ગયો ;
પસર્યું પોત તે અકસ્માત, કાળ કર્મ શિર મૂકે વાત ;
અખા તે ઇચ્છા છે સદા, પણ જક્ત સત્ય માનીજે જદા. ૩૪૪
જક્તભાવ નહીં જ્યાં લેશ, ત્યાં સત્ય મિથ્યાનો શું ઉપદેશ ;
કેનાં જન્મ કર્મ રૂપ નામ, સીમ કશી જયાં ન મળે ગામ ;
અખા નહીં જ્યાં પ્રાયે પિંડ, એ તો જેમનું તેમ અખંડ. ૩૪૫
કૈવલ્યને કો કેમ કરિ કવે, પોતે પોતાને શું સુચવે ;
દ્વૈત વિના નહી બેસે ઘાટ, એકલો ત્યાં નવ બોલે નાટ ;
અખા લક્ષ સહિત જે દ્વૈત, તે કેતે કવર્તે છે અદ્વૈત. ૩૪૬
કોઇક સત્ય થાપે સંસાર, કોઇક સત્વ કહે નિરાકાર ;
બેના થાપણુહારા ટળે, જેમ છે તેમ તાં કો નવ કળે ;
અખે મૂળ વિચાર્યું આપ, થાપણુહારનો રાખ્યો થાપ. ૩૪૭
સગુણ નિર્ગુણ કથવો રહ્યો, બાંધ્યો રૂંધ્યો સ્વામી લહ્યો ;
સદા હરિ બોલતો ચાલતો, ખાતો પીતો ને માલતો ;
અખો કહે વેદાંતનો સાર, કૈવલ્ય બ્રહ્મ પ્રભા આકાર. ૩૪૮
જોગ ધ્યાન તપ તીરથ ત્યાગ, ભક્તિ કર્મ ને વૃક્ષ વૈરાગ ;
વિષેવર્ત્યે નાના વિધ ભોગ, ચાલ્યો જાય છે ચેતન જોગ ;
અખા સર્વ સ્વામીના રંગ, સદા સર્વદા આપ અભંગ ૩૪૯
અખા જોતાં ત્યાં વસ્તુ વડે, બીજું આપોપું નવ જડે ;
એમ જોતાં કોણ કેને ભજે, પામણુહાર ન લાધે રજે ;
અદબદ સ્વામી અટલ અનાધ, એ સમજા વિના સઘળો વાદ. ૩૫૦
હાથ પગાળો સુંદરશામ, એવો અટકળ્યો લોકે રામ ;
એવા પ્રભુતણા અમે દાસ, જેનો હશે વૈકુંઠમાં વાસ ;
કયારે કે તે લે અવતાર, તો એમ અખા કેમ પામે પાર. ૩૫૧

સકળ ચરણ શિર કર અવેવ, સકળ શબ્દ બોલે જે દેવ;
તેમાં ઉગી નીકળ્યું સહુ, નિત્ય ખરે નિત્ય વાધે બહુ;
કેમ કહું કો કાળે અવતાર, જો તે વડે ચાલે સંસાર. ૩૫૨
કદળીથંભ ઘણા પડ વળે, વચમાંથી લુંબો નીકળે;
જક્ત કાતરો કેલ મહાભૂત, જે વડે રંભા તે અદ્ભૂત;
અખા અરૂપી ઉગ્યો જોઈ, પૂરવપક્ષ ન કરશો કોઇ. ૩૫૩
એમ અખાને હરિ ત્યાં જડયો, કાયક્લેશ કરવો નવ પડયો;
ત્યાં લગે ધુપ પૂજાપર વાલ્ય,જ્યાં નહિ લાધી હરિની ભાળ્ય;
અજ્ઞાન સહુને મુસળ માંય, અળગા અળગા સૌ કો ધાય. ૩૫૪
તરણા ઓથે ડુંગર રહે, એવો ઉખાણો સરવે કહે;
તરણુ તે જીવનો અહંકાર, તે પાછળે રહ્યો કરતાર;
અખા અહંકાર વધાર્યો ગમે, તે માટે જીવ ભવમાં ભમે. ૩૫૫
કર્મ ગ્રહે એવું શું સદા, સુખમાંથી આવે આપદા;
જેમ વગડામાં કીજે તાપણું, તેણે સુજે ન સુજે થોડું ઘણું;
કર્મતણી એવી ચકચુંધ, અખા ન ભાગે મનની રૂધ્ય. ૩૫૬

જ્ઞાનદગ્ધ અંગ.

જ્ઞાનદગ્ધ તે બળ્યા ઓગણા, કથતાં વધતા દીસે ઘણા;
વાવ્યા ન ઉગે અન્ન ન થાય, તેમ બ્રહ્મ કર્મ બેઉયા જાય ;
કહે અખો નર વંઠયા શરે, નર નારીની નિંદા કરે. ૩૫૭
બ્રહ્મ કર્મ ઉભેથા ભ્રષ્ટ, જેમ અધછેધા કુકટને કષ્ટ;
સંપરદા શુદ્ધ નાવ્યું જ્ઞાન, મનમાં તે જ્ઞાનીનું માન;
કહે અખો નર મુકતા ફરે, નગર છુટી ઘેનુ ઓખર કરે. ૩૫૮
દોષ દષ્ટ દુરમત નવ ટળી, તો શું સાધ્યું કથા સાંભળી ;
ગુરૂવચન પાળે તે સંત, ઘાટ ઘણેરા કાઢે દંત ;
કહે અખો હરિની નહિ મયા, સાંભળીને સામા શઠ થયા. ૩૫૯
એક સુકું જ્ઞાન કથે દામણા, તે હરી ફળ પામે વામણા,
પાપ પુણ્યના ભેદ અમો લહ્યા, જે હતું તે સમઝી રહ્યા ;
કહે આપે મુકે વાધે માન, અખા એહ તે સુકું જ્ઞાન. ૩૬૦
સુકું જ્ઞાન ને વ્યંદલ મુછ, કરપી ધન કૂતરનું પુછ ;
એ ચારેથી અર્થ ન થાય, સામું એબ ઉઘાડે કાય;
અખા અમલવિન હાકમ જશે, કથ્યું જ્ઞાન પણ હરિ નવ વસે. ૩૬૧

જ્ઞાનીનાં નોયે ટોળાં ટોળ, મુક્તા નોયે સર્વ ગજકપોલ;
શબ્દવેધિ જોયા કોય સંત, શંખ સકળ નોય દક્ષણાવંત;
એહમાં નિપજે કો એક જન, બાકી અખા રમાડે મન. ૩૬૨

વિભ્રમ અંગ.

કોને ક્યાં થઈ ઉપમે જંત, જોતાં સૌનો આધે અંત;
જેનું જેનું વાંછે શર્ણું, તે ત્યાં સઘળા પામે મર્ણું;
જેમ નાળગોળે તુંબડીની આડય, એમ ન ભાગે મનની જાડય. ૩૬૩
ત્યારે મન પામ્યું નિજ ભાન, જારે થઇ રહ્યું સર્વ સમાન;
સત્ય પુરી મધ્ય મારૂં આડય,સર્વ સરખું જારે ભાગી જાડ્ય;
જેમ કરી ક્વાથ રોગીને વિષે, અખા અરોગી સર્વે ભખે. ૩૬૪
હોંશે જીવ કર્માધીન થાય, વ્યસને વ્યસની માદક ખાય;
પોતે જોતા પૂરણ બ્રહ્મ, ભાત્યે જોતા સર્વે ચર્મ;
ચૌદે લોક અખા એક ઠાઠ, ત્યા ઉંચ નીચ તે મનનો ઘાટ. ૩૬૫
અખા સોધીને શળ બેસાર્યું, સદ્ગુરૂ સંગે જાઇસ પાર;
ઇંદ્રિગ્રાહ્ય પરમેશ્વર નથી, ભર્મે કોઈ ન મરશો મથી;
દૃષ્ટ પદારથ માન્યે સધે, તારો સંકલ્પ જાણુ તે વિધે. ૩૬૬
સ્વૈ પરમેશ્વર વ્યાપી રહ્યો, અનંત કોટિ રૂપે એક થયો;
જેમ જારછોડ સહિત પાનોઢય,તેમ એક બ્રહ્મ સઘળે આઢોઢય;
એમ જોતા તું બીજો નથી, ફોકટ અખા તું ન મરિશ મથી. ૩૬૭
મૂળ ડાળ પત્ર ફળ ફૂલ, સ્વર્ણ ઝાડ જેમ એકજ મૂલ;
રૂપ રંગ શોભા એકાત, તેમાં બીજું દેખે તે ભ્રાંત;
અન્ય નથી અખા કો કાળ, આપ આદે દઇ એવું ભાળ્ય. ૩૬૮
સ્વાન સ્વપચ ગૌ બ્રાહ્મણ જેમ, રામ થકી અળગો નહી કોય;
તત્વ એકને ચૈતન એક, નામ રૂપ ગુણ કર્મ અનેક;
આપે અખા ચલાવે ખેલ, એમ સમજતાં પડે ઉકેલ. ૩૬૯
ઉંચ ખરા તે ઉંચ ન જાણુ, નીચ તે નોહે નીચ નિર્વાણ;
ઉંચમાં રામ બમણો નથિ ભર્યો, નીચ પિંડ ઠાલો નથિ કર્યો;
કહે અખો સપનામા બકયો, જેમ છે તેમ જોઇ નવ સકયો. ૩૭૦
મુલ સૂજ જેહેને ઉપજે, તે નર કાંઇ ભજે ન કે તજે;
માલ જોઇને વોરે ઘાટ, અધકું ન ગણે નખસિખ માટ;
અખા સઘળો મોહવ્યાપાર, જોતાં વસ્તુ વિચારે પાર. ૩૭૧

એક જ્ઞાનીને બીજું નાવ, તર્યો તાર્યાનો એને ભાવ;
સુપત ભીખારી ગર્દભ ગાય, ચેતન જાણી તાર્યાં જાય;
આદ્ય અંત ન ગણે ને વેહે, અખા વસ્તુવિચારે રહે. ૩૭૨
સર્વાતીત સર્વ રૂપે સદા, એવું ચેતન સમજો સદા;
તેમાં આવ્યા ચૌદે લોક, અદકું ઓછું થઇ ગયું ફોક;
અખા મોટા તે અનુભવ વડે, હૈયે ઉપાધ્ય કરવી નવ પડે. ૩૭૩
કાં પરોક્ષ જુવે પરમેશ, તે રેશે આપોપું શેષ;
ભાવાંતરનો પડિયો ફેર, અહંભાવ મોટું અંધેર;
અંહબ્રહ્મ સત્ય માન્યો ભાવ, ત્યારે અખા સ્વતંત્ર સાવ. ૩૭૪
અહંબ્રહ્મ રોપી રહે થંભ, પ્રાત્યે પરમેશ્વર ઉગ્યો શંભ;
સદા સર્વદા ચાલ્યું જાય, તું અણછતો ઉભો શાને થાય;
અખા તપાસી જો તું તુને, તન જડે બાર જે ભૂલ્યો કને. ૩૭૫
વેદવચન માને સત્ય કરી, આપોપું સંભાળે ફરી;
એ મુકીને યશ્ચશમાં ભળો, તો વલોણે પડશે વલો;
નહી પામો આતમ નવનીત, અખા આણ્ય તું નીજ પરતીત. ૩૭૬
પુન્ય રાખ્યે નવ જાએ પાપ, અગ્નિ રાખ્યો તો રાખ્યો તાપ;
જોત્ય કરે પણ લાગે જાળ, શોભે તેમ વધે જંજાળ;
અખા તે માટે વસ્તુ વિચાર, જે હસ્તો રમતો પામે પાર. ૩૭૭
વસ્તુ વિચારે એટલો લાભ, નિર્વિકાર સદા રે આભ;
કોટ બ્રહ્માંડ ઉદરમાં રમે, આપ આયાસ નહીં કો સમે;
અચવ્યો લક્ષ એવો છે સદા, અખા નોહે દ્વૈત આપદા. ૩૭૮
સર્વે સુખની સીમા જ્ઞાન, જે સકલ તેજનું આપે ભાન;
રવિ રથ બેઠે જે નર ફરે, તેને તિમિર કેમ આવરે;
લક્ષાલક્ષ વિના જે લક્ષ, અખા ન મળે પક્ષાપક્ષ. ૩૭૯
જ્યાં પ્રાણી ત્યાં છે પ્રાણેશ, તું જોતો હીંડે પરદેશ;
પેલું ત્યાં એક વાંકું થયું, અખા આપોપું વિસરી ગયું;
વિસર્યું તો સંતને જઇ પૂછ, તાડે જોડે કાં દાઢી મૂછ. ૦૮૦
જીવતણી છે અવળી સુજ, ધાય ધુપે કો પાટલ પૂજ;
બાહ્ય કર્મ કરતાં હુંચાઇ, મતદર્શનના મળ બંધાઇ;
અખા જાવો છે અહંતા કાટ, ત્યાં ભીડયાં છે કર્મકપાટ. ૩૮૧

ષટદર્શન કરતા વિવવાદ, મધ્યે માયા પોષે સ્વાદ;
દાન દયા શીળ કહેતા જાય, મંત્ર જાપ તીરથ મહીમાય.
અખા બાલકની પેરે થયું, બોરાં સાટે ઘરેણું ગયું. ૩૮૨
ખરાબ થયો જીવ વ્યસને કરી, કર્મ વોર્યાં ને ખોયા હરિ;
આગલ્યા ભવને સારૂ કરે, ધન તન મન ત્યાં બહુ વાવરે;
મન જાણે એ હરી ભજન, વાધે વેળ અખા એ અવતરણ. ૩૮૩
અતિ જુની મહા મોહની જાળ, કંદે પડયાં થયા બહુ કાળ;
અળગાં ઉપાસન અળગા દેવ, ફરી હેમત બાંધે અહમેવ;
અખા એહ મોટો ઉત્પાત, ઘણા પરમેશ્વર કયાંની વાત. ૩૮૪
સાર હતું તે કયાંયે રહ્યું, વ્યસની મન કયાયે વહી ગયું;
ચોર બોલાવ્યા સાથે ઘણા, તે ઠગતા જાય થઇ આપણા;
પરબ્રહ્મ મૂળગું ઘર અખા, કેમ પામે જેને એવા સખા. ૩૮૫
કોય કહે મોટો શીવદેવ, કોય કહે વિષ્ણુ મોટો અહમેવ;
કોય કહે આદ્ય ભવાની સદા, બુધ કલકીના કરે વાયદા;
જૈન કર્મની સદા દે શીખ, યવન માને કલમે શરીફ;
અખા સો બાંધે બાકરી, કાંચન જુવે હરિ પાછો ફરી. ૩૮૬
ઘણા શબ્દ પડયા જે કાન, તેને તેનું લાગ્યું ધ્યાન;
કોય મુશળ પરવાહે વહ્યા, કોઇ શબ્દને ગ્રાહે ગ્રહ્યા;
એમ ગોથાં ખાતો સંસાર. અખા વિના વસ્તુવિચાર. ૩૮૭
બોક ચોદ ચૈતનનો ઠાઠ, નીપજતાં જાય ઘાટે ઘાટ;
સુર અસુર પશુ નર નાગ, સેજે પડતા જાએ ભાગ;
પિંડ પ્હેલો ત્યાં નોતો જીવ, અખા પરવા છે એમજ સદૈવ. ૩૮૮
પ્રવાહ પુરાતન ચાલ્યો જાય, આગળ દીસે ને પાછળ ભુંશાય;
મોઢે ફૂલ્યા ને પાછળ અદીઠ, ખપે ખરૂં ને રહે અનીઠ;
અખા જો બેસે એ ઘાટ, એ સમજ્યા વિના સર્વ અટાટ. ૩૮૯
પોતામાં વીખે વીખણું, નહી સંભાળે ઘર આપણું;
થઇ ગયું ને વળિ આગળ થશે, તેની વાત કરે સૌ રસે;
એમ ચાલ્યો અવળો સંસાર, અખા ઘરમાં ખોયો સાર. ૩૯૦
વેલ ન દીસે દીસે પાન, દીસે કીર્ણું ન દીસે ભાન;
પ્રવાહ ન દીસે દીસે તરંગ, તેમ ચિદ્ ન દીસે દીસે અંગ;
અખા દેખણહારો દ્વૈત, ટળતે રહે તે સર્વાતીત. ૩૯૧

સર્વાતીતમાં ઉત્પત્તી અંત, શેષનાગ વૈકુંઠ પરજંત;
ચૈતન કારણુ કારજ ભુત, પટ કારજ ને કારણુ સુત;
અખા જાણુ અરૂપી વડે, તે જોતાં અનુભવ નીમડે. ૩૯૨
એમ જાણ્યાવિણુ ડાહ્યા સહુ, ઘણા આચર્ણ આચરે બહુ;
સર્વે સ્વપ્નાંતરના ભોગ, જપ તપ સંજમ સાધન જોગ;
કહે અખો જે ખરો જાગશે, તેને એવો અનુભવ હશે. ૩૯૩
લોહનાં બાર ને રૂપાના દેવ, એક દેરાસરમાં થાતી સેવ;
તેમાં આવી પારસ રહ્યો, સર્વ સાજ સોનાનો થયો;
ઉત્તમ મધ્યમ કર્મ જ્ઞાનવડે, અખા સર્વે હરિ નીમડે. ૩૯૪
અખા સમશા સરખી ખરી, જો સમજે તો નીપજે હરી;
ઉંડા જળમાં રત્નજ પડ્યું, કેમ ડુબકી ખાય કને તુંબડું;
છોડ તુંબીફળ જડશે રત્ન, અખા સમજ તો મોટું જત્ન. ૩૯૫
ડહાપણુ ભોળપણુ છાંડી રેહ, આડય કરે હરિમારગ બે;
ભોળાંને અસુજની આડય, વિચીક્ષણુ પડયો ચતુરાઈની ખાડય;
અખા તરવું તેને માથે ભાર, હીરા છાર બે નાખે પાર. ૩૯૬
ધ્રણું પંડિત ડાહ્યા ગુણવાન, ન્યાય પારખુ સંગિત ગાન;
અષ્ટાવધાની પિંગળ કવી, મંત્રભેદ ઔષધ અનુભવી;
અખા એટલે જો હરિ નવ ખટયો, તો ભોળપણથો આઘો શું વટયો? ૩૯૭
જેમ શલા એક ટાંકી ચીતરી, અણુઘડિ બીજી મેલે ભરી;
બે નાખી ઉંડા જળવિષે, પણુ સરખી બેઉ તરવા વિષે;
પંડિત મૂરખ સરખા નીમડે, અખા દ્વૈતને રૂપક ચડે. ૩૯૮
ચતુર તે જે ચતુરાઈ વમે, વર્તણ માત્ર જગતમાં રમે;
લક્ષ સદા રહે ત્રિગુણાતીત, વન્હિને લાગે નહી શીત;
ભવજલથી કોરો નીસરે, અખા એવો ચતુર તે તરે. ૩૯૯
અખા રામ સ્વતંતર ભાળ્ય, જેણે જાય સર્વે જંજાળ;
ઉંઠ હાથનું ગણતાં આપ, તે નર જાણે નહી અમાપ;
ઉત્પત્તી લય કેવા માત્ર, રામરસે ભરવાનું પાત્ર. ૪૦૦
તે તારાનો વિદ્યા સરે, સામે પ્રવાહે જે કોય તરે;
કર્મ ધર્મનો વેહે છે પ્રભા, તેમાં તણાતા ઠોકે સઉ ખભા;
અખા જે બ્રહ્મ સામો જાય, તેવા ભક્તને ગીતા ગાય. ૪૦૧

પરબ્રહ્મ પ્રાય પોતામાં વસે, સદ્ગુરૂ ગમે તે જો અભ્યસે;
ત્રાંબા પીતળ નિપજે ધાત, પ્રાય છે સુવર્ણની જાત;
કાષ્ટ પાષાણ ન થાયે હેમ, અખા જ્ઞાનવણ બીજું તેમ. ૪૦૨
તું તીરથ કાં સામું જુવે, કાં પોતાને પ્રતિબિંબે રૂવે;
એવી બુધ જેણે આદરી, તેણે આપથી બીજો કીધો હરિ;
તું કલ્પદ્રુમ કાં કલ્પી રમે, અખા એમ પ્રીછે અર્થ શમે. ૪૦૩

આત્મા અંગ.

તન તીરથ તું આતમ દેવ, સદા સનાતન જાણે ભેવ;
અડસઠનું અધિદેવત સદા, તે જાણે ટળે કોટી આપદા;
તીરથ માર્જન કીધું અખે, જન્મ મર્ણ નહી તેને વિષે. ૪૦
જમલો છે જોજે જગદીશ, તું પડછંદો ને તે ઇશ;
ઉલટ ભેદ પામે આરામ, જો તારૂં મૂળગું નિજ ધામ;
અખા અક્ષર તું ક્ષર નોય, પ્રતીત તુંને જો તારી હોય. ૪૦૫
સુખું કેતાં ન માનો દુ:ખ, ત્રેહેને જળે ન દીસે રુખ;
ઠેરાણે ભાસે જેવું યથા, વણ ઠેરાણે પામ્યો વ્યથા;
જ્ઞાન એક સઘળે પિંડ વસે, અખા કૃષ્ણની પૂજા હશે. ૪૦૬
અહંમાયા બહુ રૂપે કરી, આપોપે સહુએ આદરી;
કોય કહે દેખું પચરંગ, કોય શેષશાઇ દેખે સુચંગ;
કોને મુકતાફળ દૃષ્ટે પડે, કોય કે મારે જ્યોતિ જળાહળે;
મનના મત સર્વે આદર્યા, અખેપદથા સઘળા ખર્યા. ૪૦૭
દીઠાને કાં વળગે ભૂર, અણદીઠું વેધે તે શૂર;
દૃષ્ટ પદારથ જુઠો થશે, વૈકુંઠાદિ સર્વે જશે;
ધ્યાન ધરે દીસે જંજાળ, અખા નોય એ હરિની ભાળ. ૪૦૮
ધ્યાને દીસે તે જાગ્યે જાય, ખોટાનો શો કરો ઉપાય;
ઇન્દ્રજાળની વિદ્યા કા મ્હોય, એ તો કર્તવ્ય છોકરાં જોય;
ભરમીશ મા એ દેખી ભાત, અખા કૃષ્ણ રહિત છે વાત. ૪૦૯
કર્તવ્ય સઘળું મનનું જાણ્ય. મન ઉભેથિ ટળે નહિ તાણ્ય;
મન ઉભે ઉભો સંસાર, ફોકટ કેમ વહે છે ભાર;
અર્થ અખા તો થાએ ખરો, જો ઉપાય મન અમનનો કરો. ૪૧૦

કલ્પે જલ્પે કથતે જ્ઞાન, વળિ નવરો થઇને ધરશે ધ્યાન ;
મર્કટ રાજ બેસાર્યું જેમ, ફળ દિઠે વળિ હું તું તેમ ;
અખા એમ નહી રીઝે રામ, અંતરના સાક્ષીથી કામ. ૪૧૧
નિગમે ગાયો સમ્યક્ નવ લહ્યો, નવ આવ્યો ને નવ તે ગયો ;
સદા સનાતન છે અવિકાર, છતે અહંકારે ન લહે પાર ;
અખા વસ્તુ સરીખો થાય, તો હીરે હીરો વેંધાય. ૪૧૨
વર્ણાશ્રમ શું વળગે અંધ, જાણે એ માયાનો ફંદ ;
લેહેરે વળગ્યો કો નવ તર્યો, નિજ બળ આવ્યું તે ઉગર્યો ;
હાડ ચર્મ કાં દેખે ભૂર, અખા બ્રહ્મ રહ્યો ભરપૂર. ૪૧૩
અણછતો બોલ સૌકોને ચડયો, પણ કોણ કીયાંથો અળગો પડયો ;
પાંચતણી સઘળી માંડણી, આપે બોલે માંહે ધણી ;
આપોપાથી ભુધ્યજ પડી, અખા દ્વૈતની કાળપ ચડી. ૪૧૪
પ્રીછીને હરિભક્તિ આદરે, તો અંત્યે પડે સહુ વરે ;
હું તે કોણ હરી શી વસ્ત, જે જાણી અહું જઈ હસ્ત ;
એમ જાણી જપે મળે ભગવાન, નહિતો અખા વરવોણી જાન. ૪૧૫
સદ્વિચાર તે સાચિ ભક્તિ, જેણે જીવ શીવની લહિયે વ્યક્તિ ;
જીવશીવતણું લીધું હેત, તે પોતો જ્યાં વેદ કહે નેત ;
એમ ભક્તિ આવે કણસડે, નહિ તો અખા જુગજુગ રડવડે. ૪૧૬
એક મૂળ મંત્ર સાંભળજો સત્ય, જેણે પદાર્થ લહિયે નિત્ય ;
જીવતણું જે જીવજપણું, અને ઐશ્વર્ય જે ઇશ્વરતણું ;
એ બેના બે વિકાર જો તજે, તો શેષ ભાગ અખા નીપજે. ૪૧૭
જીવપણું વિચારે વલગે, સદ્ગુરૂવચને પડશે વગે ;
રજ્જુ ભુજંગ જેમ દીપવડે ટળે. વણ વિચારે ભર્મજ ફળે ;
ભર્મ કર્મનો વ્યસની થયો, ત્યારે અખા ઇશ્વર સાક્ષી રહ્યો. ૪૧૮
જીવ ટળવા સૌ જતનજ કરે, તેમ તેમ તે બ્હોળો વિસ્તરે ;
જેમ મૂર્ખ ખસ ખણી નિગમે, તેમ તેમ તે ઘણું ઘણું દમે ;
ઔષધ્યે કંડુ થાએ શાંત, તેમ સદ્વિચારે અખા જીવ શાંત. ૪૧૯
ભક્તિ જ્ઞાન કથે વૈરાગ, દેહ દર્શન તે ન કરે ત્યાગ ;
ત્યાં લગે એકે નવ ફળે, શુધ સુરો ઉપરથો બળે ;
અંતર અગ્નિ ન લાગે કયમે, કોકર દંન અખા નિગમે. ૪૨૦

વિચારે ભક્તિ થાય વણ કરી, જ્ઞાન કથ્યા વિણ પામે હરી;
વણ ત્યાગેજ ફળે વૈરાગ, સદ્વિચાર જ્યારે આવ્યો ભાગ;
હરિ જાણ્યા વિણ જે જે કરે, તેને અખા ક્લેશ ઉગરે. ૪૨૧
તપ તીર્થ દાન વ્રત નેમ, ઘર બેઠાં તે પામે ખેમ;
સદ્વિચાર થઇ જેણે ગ્રહ્યું, તેને સાખા પત્ર બારૂં નવ રહ્યું;
સદ્વિચાર વિણ કરે જે ઘણું, તે ધુડય ઉપર અખાં લીપણું. ૪૨૨
રેહેણી વિના કેહેણી જે કથે, મહી વિના પાણી જે મથે;
જેમ કોયલસુતને પાળે કાગ, વસંત ઋતુએ ઉડિ જાએ જાગ;
લક્ષ વિના કેહેણી જેહ અખે, ભક્તિ દંભ પુત્રક જ્ઞાન લખે. ૪૨૩
જ્ઞાની છે હરિનું નિજ રૂપ, ચિન્હ વિના કેમ કહિયે ભૂપ;
રાજપૂત્ર દગાણું નવ દળે, કાળ માયા જેને દ્વારે રળે;
શેષ શંકરનું જીવનજ્ઞાન, એવી નિધ અખા વિણ સાન. ૪૨૪
કુબુધી કુતર્કે ને જ્ઞાનજ કહે, નિર્ગય દંભ ભક્તિ કરે ગ્રહે;
ક્રોધિ ક્રોધને કહે વૈરાગ, હંસઆસને બેસાર્યો કાગ;
ગ્રાણુંને નાવ્યો અખા હરિ હાથ, જેમ રૂપા ભરોશે શીપની આથ. ૪૨૫
જ્ઞાનતણો મેમા અતિ ઘણો, તે જાણે જે વિરલો જણ્યો;
ધ્યે ધ્યાતા તેણે પદ નથી, નિરાલંબ પદ એટલા વતી;
કથ્યા ભણ્યાનું નહી ત્યાં કામ, જો પ્રીછે અખા નિજ ધામ. ૪૨૬
ઊંડ હાથ તરૂ ચંદનતણો, ઉગ વણ વાવ્યો હોય નહી ઘણો;
બ્રહ્મવેત્તાનું એ દૃષ્ટાંત, કૃત્ય રહિત જો હોય મહાંત;
એકે ચિન્હ ન હોય તે વિષે, તે સરખો અખા તેને લખે. ૪૨૭
છાયા તરૂએ તરૂ નવ કરે, તેમ બ્રહ્મવેત્તા કાંઇએ નવ કરે;
કૃત્ય એક નાહે તે વિષે, અચિંત તરૂકેરાં ફળ ભખે;
નિજપદ બેઠો રેહે તે વીર, નિત્યાનંદ અખા છે ધીર. ૪૨૮
જેમ કલ્પદ્રુમથી રિધ નીપજે, પોતે કાંઇ ભજે નવ તજે;
સામાનો સંકલ્પજ ફળે, પોતાનો અનુભવ નવ ચળે;
વિદેહીતણી હોય એવી રીત, ગ્રહે અખા જો ઇચ્છે જીત. ૪૨૯
બ્રહ્મરસ જેનો ઘટ ઠરે, તે ત્રિલોકનીસ્થિતિ નવ કરે;
નવ દીસે તેને પદ રહે, દીસે તેને જાણી ખહે;
થાતા પેહેલો જેવો હતો, તે એવો અખા છે છતો. ૪૩૦

ધ્યાતાને ધ્યે જો બે રહે, તો ફૂલ ન ખુટે ન ટળે બે;
ધ્યાતા ધ્યેમય જારે થાય, તો દ્વૈત ઉપાધ્ય સર્વે રહી જાય;
કથે રહે સ્વસ્વરૂપજ વિષે, તો જ્ઞાનવંત અખા વેદ લખે. ૪૩૧

વેષવિચાર અંગ.

દર્શન વેષતણી કહું વાત, પંથ પુરાતન સઘળી ઘાત:
સ્વઇચ્છાએ અવધૂતજ રહ્યા, પછે ચાલ્યા આવ્યા ત્યાં તેને અહ્યા;
શિવે વેષ ધર્યો અભિનવો, તે પેહેલાં અખા કેણે અનુભવ્યો. ૪૩૨
રાજવેષ ધરે નોય રાજ, પંથ રહે કાંઇ ન સરે કાજ;
અંત કારણ એનું કાંઇ નથી, નિરદાવે વર્તે તે જતી:
સેજમાંહે મહાપુરૂષજ રહે, બાહ્ય દૃષ્ટિ અખા વેશને ગ્રહે. ૪૩૩
શેષ શંકર મુનિ જે પદ રમે, તે પદ પ્રીછ અખા કાં ભમે;
શુક મોટા કહાવ્યા જે વડે, રખે કબુધ તુને આશા નડે;
જ્ઞાનભ્રષ્ટ તે આશા કરે, સત્ય છાંડી અખો નહી ગૃહે. ૪૩૪
જીવ કલંક અખા ટાળે ટળે, આશાયે જીવ ભ્રમમાં ભળે;
આશાવાનતણું નામ જીવ, પદનિરાશ બેઠો તે શીવ;
મરકટ મન તે આશા લગે, જોય વિચારે અખા તું વગે. ૪૩૫
જક્તનામ જગદીશજતણું, જોયામાં કારણ છે ઘણું;
ચિત્ત સહિત જોતાં તો જક્ત, ચિત્ત રહિત હરિ છે અવ્યક્ત;
શાર્દુલસુત માતાને મળે, અન્ય અખા રિપુ જાણી પળે. ૪૩૬
મોટું વૈગુણ્ય ચિત્તનું પડયું, વસ્તુ વિષે દ્વૈત પડ ચડયું;
પડે ભાત નાના વિધતણી, ચિત્ત ઉપાધ્ય વાધી અંત્ય ઘણી;
માદક પુરૂષને ઘેલો કરે, સ્વસ્વરૂપ અખા તેને વીસરે. ૪૩૭
ચિત્ત સમતે નિશ્ચળ મન થાય, નિશ્ચળ મન તે શિવ સદાય;
શિવતણે પદ દ્વૈતજ નથી, ચિત્ત ઉપાધ વાધી અણછતી;
ચિત્ત કલ્પિત અખા અવતાર, એ સતશાસ્ત્ર જાણો નિરધાર. ૪૩૮
વિષે માદક પુરૂષે ભક્ષ કર્યો, ત્યારે બુધ નેત્રે ભ્રમજ સ્ફૂર્યો;
ભ્રમ પડતે હરિદષ્ટી ગઇ, નેત્રે માયા આવી રહી;
માયાબળ છે અખા પ્રચંડ, તેનાં દર્શન છનુ પાખંડ. ૪૩૯
સર્વ વિકાર એ મનનો જાણ, ચોરાશિ લક્ષ ને ચારે ખાણ;

દૃષ્ટ પદારથ ચિત્તનો ઘડયો, ચિત્તવત એને ચિત્ત શું જડયો;
ચિત્તરૂપી રોગ મનને થયો, અખા આપોપું ભૂલી ગયો. ૪૪૦
પેહેલું મન તે સામું ધસ્યું, જઈ માયા કેરે ચિત્ત વસ્યું;
માયાતણો ત્યાં બહુ વિસ્તાર, હરિને પરઠયા દસ અવતાર;
ચિત્ત અંગીકરતે ભ્રષ્ટ થયો, અખા દોષ હરીનો ગ્રહ્યો. ૪૪૧
અખિલ બ્રહ્મનો શું અવતાર, ચિત્તઉપાધિતણો વિસ્તાર;
કહી જાય તો ફરી અવતરે, વણ સમજે દોષ સ્થાપન કરે;
ચિદ્ અરવણુ સદા ભરપૂર, અખા ઉત્પત્ય ક્ષય લેહેરે પૂર. ૪૪૨
ચિદાનંદકેરાં સૌ રૂપ, દૃષ્ટ પદારથ આપે ભૂપ;
અખિલ ભુવનમાં રહ્યો પરવરી, નિત્યાનંદ આપે કરે હરી;
સદા સર્વદા છે અવિનાશ, અખા નિરંતર સર્વાવાસ. ૪૪૩
વણવિચારે વિશ્વનું ભાન, જ્યાંહાં લગે નવ કાઢયું માન;
વસ્તુવિચારે વિશ્વજ નથી, હરિને કરતા કહું શ્યાવતી;
હરિ કરતાને કહો શ્યાતણો, જો કલ્પિત ભ્રમ અખા આપણો. ૪૪૪
ગુરૂ મારે એમજ પ્રીછવ્યો, હરિ દેખાડયો તે અણચવ્યો;
વિશ્વનિયંતા જો કેવાય, અખંડ બ્રહ્મની ખંડણા થાય;
ગુરૂ ગોવિંદ જેને ત્યાં હશે, અખા આપોપું દેખાડશે. ૪૪૫
સાચો ગુરૂ કેને નવ ભજે, જુઠાથી કાંઇ નવ નીપજે;
રસાયન કેને નવ મળે, ધૂર્ત્ત વિત્ત લઇને પળે;
એ બે બેની સદા એ ખોટ, અખા નહી મળે કોટાકોટ. ૪૪૬
સાચો ગુરૂ જાણી જે જક્ત, કનક કામની નોહે આસક્ત;
બીજા સઘળા આળપંપાળ, ધનને અર્થે માંડે જાળ;
તેથી કહો તે શું નીપજે, અખા અંતર માયાને ભજે. ૪૪૭
ગુરૂ શિષ્યની ત્યાં એવી વાત, શુદ્ધ પારસને સઘળી ધાત;
શુદ્ધ પારસને જે જે અડે, તે તે કંચન થઇ નીમડે;
તે આદર કેનો નવ કરે, સેજ ઐશ્વર્ય અખા તે ધરે. ૪૪૮
સદ્ગુરૂ શિષ્યને વચનજ કહે, જિજ્ઞાસુ શિષ્ય તત્ક્ષણ ગ્રહે;
મોરપખિ પડતું બિંદુ ધરે, તેનો તદ્વત બરહી થઈ પરવરે;
પડયું ગ્રહે તેની થાય ઢેલ, ગુરૂ શિષ્યનો અખા આ ખેલ. ૪૪૯
ગુરૂ શિષ્યકેરી સાંભલ જાુક્ત, સ્વાંતબુંદે જેમ જામે શુક્ત;

જેવે આદરે કરીને ગ્રહે, તેવું મુક્તા જામી રહે;
આદરવંત તે વચનજ ઠરે, જો અખા સદ્ગુરૂ આદરે. ૪૫૦
ગુરૂ શિષ્યનો સાંભળ તંત્ર, એકે પોહોરે મુદ્રા જંત્ર;
કર્ત્તા ધર્ત્તા હોય સાવધાન, ઉડે મુદ્રા સઘળી સમાન;
ચંત ચળે જો એકેતણું, મિથ્યા કાર્ય હોય અખા ઘણું. ૪૫૧
ભક્તિ જ્ઞાન અને વૈરાગ, પદાર્થ એક ત્રણ નામ વિભાગ;
તેને અજાણ્યો કેહે જુજવા, સમઝાને તે એકજ હુવા;
અનુભવતાં જાણીજે ભેદ, ભક્તિ જ્ઞાન અખા નિર્વેદ. ૪૫૨
જક્તભાવ રદેથી ગયો, ત્યારે ત્યાં વૈરાગજ થયો;
જ્યાંહા જુવે હરિ દષ્ટે પડે, ત્યારે ભક્તિ શરાડે ચડે;
દ્વૈતભાવ અખા જ્યારે ગયું, ત્રણ પ્રકારે જ્ઞાનજ થયું. ૪૫૩
જો ભક્તિ કરે ને નંદે જ્ઞાન, તો ભક્તી નંદી આણે અભિમાન;
વૈરાગી કહે જુદા એ, સાચો સંસાર મુકી રે;
એ દ્વેષે હરિ કહિયે રહિ ગયો, અખા અહંકાર આગળ થયો. ૪૫૪
હરિમય સર્વ દેખે તે ભક્ત, જ્ઞાની આપે છે અવ્યક્ત;
અહર્નિશ મન જો વેધ્યું રહે, તો કોણ નંદે ને કોને કહે;
વણ પામે બકવાદજ કરે, ગળે ગર્જના અખા ઉગરે. ૪૫૫
કુળવધૂ તે પરને નવ ભજે, તેમ સાધવી તે ત્યાંહા નીપજે;
આપ છુપાડે પોતાતણું, કંથમાન હોયે ત્યાં ઘણું;
તે ભક્તની ત્યાં એવી રીત, નમ્રપણે અખા છે જીત. ૪૫૬
જ્ઞાનીને પર કોયે નથી, મન અમન થયું તે વતી;
ઉત્તમ મધ્યમ સઘળું ગયું, મન જાતે સર્વે લીન થયું;
ગત દિવસનું સ્વપ્નજ જેમ, હું તું ભાવ અખા થયો તેમ. ૪૫૭

જીવ અંગ.

સ્થાવર જંગમકેરી વાત, નિકટ દેખાડ્યું છે સાક્ષાત;
પંચ મહાભૂત તે સ્થાવર જાણ, જંગમ ચૈતન એ વેદ વાણ;
એક પિંડમાં વરતે બે, ઉગ્ર બુધ્ધે અખા જોઇ લે. ૪૫૮
સ્થાવર જંગમકેરો ભેદ, બુધ્ધ માને કહું માને વેદ;
બાહાર જોતાં નાવે પાર, પંચભૂતમાંહિ વિસ્તાર;
જંગમ પવન નીર ને તેજ, સ્થાવર આકાશ મહિ એજ. ૪૫૯

પિંડને લેખે છે બ્રહ્માંડ, બ્રહ્મા આદ્યે કીટ ને અંડ;
પ્રાક્રમ વિષે અધકું તુન હોય, કારણ પ્રત્યે સમતા સોય;
અખા એ અનુભવ રહે રાખ, જેની ભાગવત ગીતા પૂરે સાખ. ૪૬૦
એમ જોતાં ભાસે નહી ભિન્ન, માયાચિત્રથી ઉતરે મન;
કારણવેધી બુધજ રહે, કારજકેરૂં ચિત્ત ન લહે;
ચિત્ત વિચિત્ત દ્રષ્ટેથું ગયું, ત્યારે અખા ધામ મૂળગું રહ્યું. ૪૬૧
મૂળગે પદ તો દ્વૈતજ નથી, સ્વપ્નરૂપાખ્ય જાગ્રત નહી રતી;
ઉત્તમ મધ્યમ કર્મકાંડ જોગ, નિદ્રાવાનને સઘળો ભોગ;
જાગતાને સ્વપનના કૃત્ય. મૂલગી વૃત્યે અખા છે વૃત્ય. ૪૬૨
આપ થાતે વ્યાપે સત્ય થયો, વ્યાપ્યો આપોપું ભૂલી ગયો;
ચતુર પુરૂષ જેમ શીયલ થયો, સ્વસ્વરૂપ તેને વિસરી ગયો;
અખા નિજ બુધ્યે અંગીકરે. શિથલપણું સમ્યક્ વિસ્તરે. ૪૬૩
ચિદ્ અર્ણવકેરા બુદબુદા, ઉપજે ખપે સ્વભાવે સદા;
આસ્તમ નાસ્તિ એની ન કેવાય, નર છાયા જેમ સાથે થાય;
સૂરજધામ કેવાને બે, એમ જીવ શીવ અખા જાણ લે. ૪૬૪
નવ દીસે તેને સત્ય જાણ, દીસે તેને નાશ પ્રમાણ;
દ્રષ્ટ પદારથ જુઠો થાય, ઘાટ દ્રષ્ટ હેમે ઠેરાય;
પસર્યું આપ સચરાચર વિષે, એમ જોતાં પદ પામ્યું અખે. ૪૬૫
અણછતે છતાનો ભ્રમ, પણ બ્રહ્મવેત્તા જાણે એ મર્મ;
વાગ્વિલાસ તે સાચો થયો, જુઠે સાચું ભૂલી ગયો;
માયાઇચ્છા નારદને થઇ, ત્યારે પૂરવ બુદ્ધિ અખા ભૂલી ગઈ. ૪૬૬
અરૂપીનો પંચ આવાસ, પંચે પસર્યો સર્વાવાસ;
ઇંદ્રજાળ અવિદ્યાનું જાળ, દીસે સત્ય ને આળપંપાળ;
અણુચવિયું આપોપું લખો, એટલા ઉપર શું કહે અખો. ૪૬૭

સંત અંગ.

દશરથ પેહેલો હતો જે રામ, નંદ વસુદેવ પેહેલું કૃષ્ણનામ;
ચોવીસે તેમાંથી થાય, પણ તે કાંઈ આવે ન કે જાય;
અવિનાશી લેશે તે સંત, ત્યાં કારણ નહિ દર્શન ને પંથ. ૪૬૮
દ્વૈતભાસી તે નોહે સંત, જેમ બે બાજુના હસ્તીદંત;
મનમાં આશા માયાતણી, કીરત બાર ચલાવે ઘણી;
બ્રહ્મભરોસે આઠ્યો ભ્રમ, અખા સરાડે ઊગર્યો શ્રમ. ૪૬૯

અગમ પંથને જઈ નવ સકે, જુઠું અજ સ્વાનજ ભખે ;
પરાધીન રહે દેહવાન, બુધ્યવોણુાને નહિ ત્યાં સાન ;
અખા અણજાણ્યું રહ્યું આપ, જન્મ ધરે સાથે પુન્ય પાપ. ૪૭૦
જો ભુંડા તું છે ચિદ્ અંશ, જોને વિચારી તારો વંશ ;
તું રાજપુત્ર કાં દીનમાં ભળે, કાં વિચારવોણો ઘરઘર ફરે ;
નિજ પદ બેસ ટળીજો જંત, એમ અખા પદ પામ્યા સંત. ૪૭૧
પૃથ્વી અપ તેજ વાયુ આકાશ, એ જાણજો પોતે અવિનાશ ;
હંસ ભખે કમળના તંત, તેમ આપ વિચાર કરે મહંત ;
કલાગુણરહિત કોઇ નિર્બંધ, નરઆકારે અખા ગોવિંદ. ૪૭૨
નિર્દ્વંદ્વિ અંતર્ગત મુદા, કૃપાવાન ધીરજવંત સદા ;
રાગ વિરાગ નહી તે વિષે, અહંકાર નિરહંકાર કો નવ લખે ;
નિરાધાર અખો કે વીર, જગત તૃણવત્ સહિત શરીર. ૪૭૩
બ્રહ્મવેત્તા રહે તુર્યાપાર, તો બાહ્યદષ્ટિ શો કરે નિરધાર ;
ત્રણ અવસ્થા સૌને વિષે, તુર્યા ઉલંઘીને કોણ લખે ;
જેહ લખે તેવા તે થાય, જથારથ અખા રહીને જાય. ૪૭૪
બ્રહ્મવેત્તાને જીવ નવ કળે, રાત દિવસ એકઠાં નવ મળે ;
ત્યાં કળણુ નહીં ને જીવ અચેત, શિવપદ બેઠાં સર્વ લે હેત ;
ઉંચે આસન બેસે કોય, નીચી ભૂમીકા દેખે સોય. ૪૭૫
જગતદ્દષ્ટી તે ચર્મને વિષે, બોલનારાને કોય નવ લખે ;
પાંચ તત્વની ઓથે રહે, હાથોહાથ અખા બોલે લહે ;
દરશો હોય તો કેજો હા, વિનદર્શન મન વાયો વા. ૪૭૬
સુવર્ણાગર સોનીને ભોગ, બીજા લોકને ન મળે જોગ ;
તે સસલાં જાણી મુકી જાય, અનુભવિ હોય તે કરે ઉપાય ;
અનાયાસે થાય એક ભવી, રિધ પામે અખા અભિનવી. ૪૭૭
અણુપામી રિધ્યનું ઘર લહ્યું, ચિત્ર વિચિત્ર જેને વિષે રહ્યું ;
શુદ્ધ બુધે વિચારજ કર્યો, બીજો ઉપાય નથી ઉફરો ;
ઉત્તમ મધ્યમ સ્વપ્નાં કૃત્ય, જાગે અખા થાય સર્વે વ્યર્થ. ૪૭૮
દેહ સૌ એની દૃષ્ટે પડે, દેહી કોય ન મીટે ચડે ;
ભ્રાત પડે છે પોતજ વિષે, વચન ઘાટ ઘાલે પારખે ;
કેવામાં પ્રીછે જે સાન, અખા અગમનું આવે ભાન. ૪૭૯

બીજે ઉપાયે હરિ નવ મળે, કોટી જન્મ લગે આફળે ;
કમળ ઊપર જળ ઝાકળ પડે, તેમ તેમ તે સૂકે કે શડે,
જેથી ઊપનો તેજ હજૂર, બીજે ઊપાય અખા પડે દૂર. ૪૮૦
જેને તું જાણે આકાશ, તે તુંજ વિચારી જોને પાસ ;
તે નોહે ખુણે ખાંચરે, પ્રત્યક્ષ મુખેમુખ વાતો કરે ;
સંકલ્પ ચઢયા ન દીસે દેહ, તેમ અખા રહ્યો છે તેહ. ૪૮૧
ભોગકાજ ઊદ્યમ કાં કરે, તુજને ભોગ ખોળતો ફરે ;
વણ વાંછ્યો આવે જેમ રોગ, એણે લેખે જાણે ભોગ ;
કર્ત્તા એ કીધું તુજ કાજ, નવ મુકે અખા માહારાજ. ૪૮૨
કાળે દ્રુમ વિણ વાંછયાં ફળે, રતવિના ફળ શોધ્યાં નવ મળે ;
જેમ મૂર્ખ સૂર્યને લેવા જાય, વાણે ઊદે આફણીયે થાય;
અખા એમ કાં લેવાને ધસે, અવધ વીણો તે કેમ આવશે. ૪૮૩
એમ જાણી ધીરજ મન ધરે, અજગરવૃત માહાપુરૂષ આદરે ;
જો જાણે મધ્ય કિરતાર, ફોકટ હું થઈ કાં વહે ભાર ;
ચક્રચૂડામણ તારો તાત, ધિરજ ધરે અખા સાક્ષાત. ૪૮૪
આહાર આશાયે જીવ સૌ થાય, આશાયે દેવ ક્ષીરસાગર જાય ;
આશાએ તપિયા દેહને દમે, આશાએ વ્રત તીર્થ સૌ ભમે ;
રાય રંક આશાના દાસ, આશા અખા માયાનો પાશ. ૪૮૫
જ્યારે પદ બેઠો નહિ રાસ, ત્યારે સ્વે જ્યોત્ય હોય પ્રકાશ ;
કૃતકૃત કહિયે માહાપુરૂષ, જેનો આશપાશ ગયો અશ્રખ ;
જેમ વાદળ ટળે નરાળે સૂર્ય, અખા પ્રકાશ તો આશા દૂર. ૪૮૬
જીવશિવમાં અંતર કાંઇ નથી, જેમ રૂપું તરૂં કહાવે જળવંતી ;
જળે નામે રૂપું સંત તેમ, આશા ધટે શિવ અવ્યક્ત જેમ ;
સદ્વિચારે આશા જાય, અનાયાસે અખા વસ્તુ થાય. ૪૮૭
સદ્વિચાર વડે હરિ મળે, બિજે ઉપાયે કલેશ નવ ટળે ;
જેમ જેમ તેનો કહે ઉપાય, તેમ જીવપણું જાડું થાય ;
જારે પદ બેસે નહિ રાશ, ત્યારે સ્વે અખા સચરાચર વાસ. ૪૮૮

દશવિધજ્ઞાની અંગ.

દશવિધ જ્ઞાની લક્ષણ લક્ષ, તેનાં કહું આચરણો મુખ્ય;
નામ એક પણ લક્ષણ જુજવાં, પૃથ્વી એકને ભિન્ન ભિન્ન કુવા;
કૂપ કૂપ જુજવા નિરસ્વાદ, એમ અખા મન વણિયા વાદ. ૪૮૯

શુષ્કજ્ઞાની કહાવે કેટલા, **જ્ઞાનદગ્ધ** જોતાં એકલા;
કો **વિતંડા** કહાવે નરા, **જ્ઞાનખળ** કેટલાએક ખરા;
નંદિકજ્ઞાની નિપજે ઘણા, કો **ભ્રમજ્ઞાની** અખા મનતણા. ૪૯૦
હઠજ્ઞાની ઘણા મન વિષે, **શઠજ્ઞાની** સુધું નવ લખે;
શુન્યવાદી તે નવમો જાણ્ય, **શુદ્ધજ્ઞાની** દશમો પરમાણ;
એ દશે જ્ઞાનીનાં નામ કહ્યાં, હવે લક્ષણ કહું અખા જે રહ્યાં. ૪૯૧
શુષ્કજ્ઞાની નિરસ હોય રદે, વાણી જાણી લુખું વદે;
હિસે નહિ તે સર્વાવાસ, ચૈતન જાણી નોય ઉલ્લાસ;
એ લક્ષણ શુષ્કજ્ઞાની તણું, જ્ઞાનદગ્ધ અખા હવે ભણું. ૪૯૨
જ્ઞાનદગ્ધ હોયે અધબળ્યો, સંગ સમાગમે રહે તે મળ્યો;
બાહ્ય કર્મે ઝલાણી મલ, માંહે આપોપું હંતા સલ;
અનુભવ અકુંર ન ફુટે ત્યાંહા, જેમાં અખા દગ્ધ છે સ્પૃહા. ૪૯૩
વિતંડ નર હોએ તે અસો, પોતાને નિશ્ચે નહી કશો;
વાદ કથી ઉપર બહુ હામ, લક્ષવિના વિધાની મામ;
ક્લેશ કરતાં કાપે કાળ, અખે વિતંડની કાઢી ભાળ. ૪૯૪
જ્ઞાનખળને ખળતાનો થાપ, કુટિલ જુક્તિ ઉપજે બહુ આપ;
જ્ઞાનવચનને આગળ કરે, ઓથે રહિ વિક્રમ આચરે;
વદે ખરો પણ ખળતા કાજ, અખા તે સરખો અંતરબાહ્ય. ૪૯૫
હવે નિંદકજ્ઞાની કહિયે સોય, પેહેલું દોષતું દર્શન હોય;
સંત સમાગમમાં તે ફરે, લાંછન જોઇને રદિયે ધરે;
આત્મજ્ઞાનતણી કરે વાત, પણ નિંદકની અખા એવી ધાત. ૪૯૬
ભ્રમજ્ઞાનીને અંતર ભર્મ, રહે વસ્યું પણ ન સમજે મર્મ;
અંતર અન્ય ઉપાસન કરે, કરતા હરતા આપ ઉચ્ચરે;
અખા તે ન સમજે સાંગ ઉપાંગ, ભ્રમે ન ટળે વાસનાલિંગ. ૪૯૭
હઠજ્ઞાની સિદ્ધિને વસ્તુ લખે, કહે બ્રહ્મજ્ઞાન નોહે સિદ્ધિ પખે;
કહે ચૈતન્યે ભરયું બ્રહ્માડ, સિદ્ધિવિના પણ કાચો પિંડ;
અખા લક્ષ હઠજ્ઞાની તણો, સિદ્ધિ ત્યાં પૂર્ણ બ્રહ્મ ગણ્યો. ૪૯૮
શઠજ્ઞાની તે ગ્રંથ બહુ સુણે, બહુ વાંચે બહુ પાઠે ભણે;
ગ્રંથ પ્રતીતે માને વાત, શમ્યક્ ભાસે નહી સાક્ષાત;
શઠપણે ન ટળે ચકચૂંધ્ય, અખા અંતરથી ન ટળે રૂંધ્ય. ૪૯૯

શુન્યવાદિને શૂન્યે શૂન્ય, વિશ્વ નહીં, નહીં માપને પુન્ય;
ઉત્પત્તિ નહી, નહી સમાસ, સ્વપર નહી, નહિ સ્વામી દાસ;
એમ વરતે શૂન્યવાદી ખરો, પણ અખા ન ચાલે શૂન્ય ઉદ્ધરો. ૫૦૦
શુદ્ધજ્ઞાની તે રૂપ અરૂપ, માંહિ નિધ આશે છે તદ્રૂપ;
સર્વે સહિત છે સર્વાતીત, જે પોષક આદ્યે ઉદગીત;
અખા અનિર્વચની તે આપ, લક્ષ લાગે તે લહે અમાપ. ૫૦૧
દશ પ્રકારના જ્ઞાની લખ્યા, પણ નવે તો દશમા વિણુ મથ્યા;
નવેનો લક્ષ ત્યારે શુદ્ધ થાય, જ્યારે અનુભવ દશમા ઘેર જાય;
અખા જે છે સદા અવાચ્ય, જો સમજે તો સમજી રાખ્ય. ૫૦૨

વેદ અંગ.

વેદે વિચારી જોયો બ્રહ્મ, વિશ્વ તે શું ને કેનો કર્યો મર્મ;
વિચાર કરતાં બેઠું ઘાટ, એમ ચાલ્યો જાય સત મિથ્યા ઠાઠ;
સત ચૈતનને મિથ્યા માય, અખા એમ દીઠો પરવાહ. ૫૦૩
ઠેરાવીને લખિયો લેખ, પંચભૂતને તેવો શેષ;
તત્વે તત્વની ઉપજ ગણી, માંય ચૈતન્યના ચૈતન ધણી;
લક્ષ ચોરાશી બીબે ભાત, એ અખા વેદના મનની વાત. ૫૦૪
પ્રવાહ ચાલ્યો જાય એણે મર્મ, જીવાપત્તિ આળેખ્યાં કર્મ;
તેર કાંડ ધુમમારગ લખ્યો, છેહ્લી વારે અર્ચી ઓળખ્યો;
ઉપનાકેરો કરયો નિષેધ, અખા ઉપનિષદ માથુ વેદ. ૫૦૫
નેતિનેતિનો એહજ અર્થ, ઉપનું ગયું તે જાણ્યું વ્યર્થ;
શેષ લહી કહ્યું નેતિ નેત, હાથ ખંખેર્યો એણે હેત;
અખા ચૌદમું પ્રીછ્યા પખે, જીવ ગુંથાણો તેરને વિષે. ૫૦૬
તેર કાંડ માયાનું જાળ, કર્મ ફળ જીવ ઈશ્વર કાળ;
એ સર્વ ઘાટ બેસાર્યું વેદ, વિપદ કલ્પિ કીધો ભેદ;
અખા ખટકે નહિ જે તેર, ચૌદ વાળિ તે ચાલી શેર. ૫૦૭
વેદની જુક્તિ પુરાણે અહિ, તેણે ઈશ્વરપદ રાખ્યું સહિ;
મોટાં ચરિત્ર ત્યાં ઈશ્વર કહ્યાં, સાધારણ તે જીવમાં ગયાં;
સામરથ દેખી બાંધ્યું માન, અખા એ પુરાણુતણું નિદાન. ૫૦૮
વેદનો લક્ષ તે કૈવલ્ય રહ્યો, ઈશ્વર લક્ષ તે પુરાણે ગ્રહ્યો;
ઈશ્વરના ચોવીસ અવતાર, તેમાંહે વળી સાર ઉદ્ધાર;
તેને સ્થળ વળી પ્રતિમા કરી, એમ અખા માયા વિસ્તરી. ૫૦૯

ચારે જુગનું એ વર્તમાન, પરંપરા જોતાં અનુમાન;
જ્ઞાનતણી નિરંતર સુજય, પ્રવાહ પડે કર્મ પ્રતમા પુજય;
અખા ન ટળે દેહઅધ્યાસ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે વાસ. ૫૧૦
છે પોતે પરમેશ્વર આપ, રાખ્યો ત્યારે દ્વૈતનો થાપ;
એ આશ્ચર્ય તે કોને કહ્યું, જે પોતા સરખું સૌને લહ્યું;
અખા વિચારયા સરખી વાત, પુછ્યું ત્યાં પરતંતર ભાત. ૫૧૧
જ્યાં જેમ થાય તેમ સેજે થાય, કરતવ્યને શિર તે દેવાય;
અટક્યું ન રહે કાંઇ કાજ, આગળ આગળથો થાએ સાજ;
કરણહાર ન દીસે કોય, અખા સૌ એ કરતા હોય. ૫૧૨
અખા પરમેશ્વર જોતાં અશો, કહ્યો ન જાએ કોયે કશો;
કોણ કળે ને કોને કળે, એકવડે સઘળા ચળવળે;
જેમ મેઘ બહુ બુંદે કરી, બિંદુ મેઘને જુવે કેમ ફરી. ૫૧૩
માંહિ બ્હાર ન જાયે કહ્યો, બાંધ્યો રૂંધ્યો પોતે લહ્યો;
સેજ સહજ પુર્યું આકાશ, ઉપજ સાથે અખા સમાસ;
આગળ સગુણ નિપજતું જાય, પાછળ નિર્ગુણ થઇ ભુસાય. ૫૧૪
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ ચાલ્યું જાય સદા, કોઇ સંભાળી જુવે જદા;
નિર્વેદ વિના સર્વે અવિવેક, મહાનિધમાંથી સર્વે ભેવ;
રમી રમી પાછે રસ થાય, અખો રામ એવાને ગાય. ૫૧૫
જે ઉપજે તે પાછું વળે, ચૌદ લોક લોકપાળે ટળે;
સુનું ન રહે ઠીઠામાટ, તેમનું તે બેઠું રેહે ઘાટ;
દૃષ્ટ પદાર્થ તે દષ્ટમાન, અખા તેમનુંતેમ નિધાન. ૫૧૬
એમ જોતાં અખો તે કશો, બાધા મેઘમાં એક બુંદ જશો;
કોરાનું તે શું પ્રમાણ, સાવ નિરંતર પાણી જાણ;
જેમ છે તેમ છેજ નિદાન, અળગું જાણવું એહજ જાન. ૫૧૭
અખે રામ એવો ઓળખ્યો, કાગળ મશે ન જાએ લખ્યો;
ફરતે બેઠે તે નવ મળે, નખશિખ લગે તે નવ ચળે;
સેજે સેજ થલાણી હામ, અખા નિરંતર ફાવ્યો રામ. ૫૧૮
વસ્તે અસ્ત પામ્યું મન જદા, દળિદર હો કે હો સંપદા;
દરિદ્ર નવ ઘેન સુખનું માન, જારે પામ્યું મૂળ નિધાન;
આદ્ય કર્મ કીધે જીવ થયા, કારણ આદ્ય શાના પર રહ્યા. ૫૧૯

અખા વિચારે એહું ઘાટ, આપેઆપ ચૈતનનો ઠાઠ;
પંડિત જાણુ કહો એ મર્મ, અણુજાણે શું સાધન ધર્મ;
વ્યક્ત કરે તે વકતા ખરો, અખા અણુજાણે ભૂલા ફરો. ૫૨૦
કરતો રેહે તો છૂટે કર્મ, એ આશય જાણ્યાનો મર્મ;
જોતું જીવતો કર્તા હરી, જો તું શીવ તો વસ્તુ ખરી;
અખા એમ જાણે તે આપોઆપ, ગીતા વિષે હરિ રાખ્યો થાપ. ૫૨૧
ગીતાને અધ્યાય સાતમે, ભકત ચાર કહ્યા તે સમે;
તેમાં ત્રણુતણો હરિ કહે હું ભૂપ, પણ જ્ઞાતા તે મારૂં નિજરૂપ;
કાર્ય પ્રત્યે બાહારે રમું, અખા અંત્યે ત્યાં વિરમું. ૫૨૨
સાને સમજે તે નર ખરો, ભણ્યેગણ્યે માણે આફરો;
ભણિયા બહુ ભમતા ભવમાંય, ભાત ઉભાત વચ્ચે ન રે વાય;
રહ્યથી વાત કરે હરિતણી, અખા અક્ષર મતિ નહિ આપણી. ૫૨૩
જે વિરલા રસિયા હરિતણા, કેસરિસિંહ દીસે નહિ ઘણા;
સુભટનો સૈન્ય મધ્યે વિચાર, તેમ માળા મુદ્રા સારોધાર;
અનળપંખી અતિ ઉંચો ચડે, અખા કોય દર્શન નવ કરે. ૫૨૪
અખા અક્ષરપદ તુ ત્યાં રમે, જ્યાં ચવે નહિ ત્યાં વિરમે;
નિત્ય નિવેદન એહજ જાણ્ય, આત્મતત્વ સઘળે પરમાણુ;
ત્યારે સર્વ પડે પાધરૂં, જ્યારે હુંપણાતું આવે સરૂં. ૫૨૫
ઓળખ આપ હવડાં હરિ મળે, બાહ્યથકો અંતર્ગત વળે;
અન્વય વ્યતિરેકે હરિ ભાળ, તુષને ત્યાગે રહે તે સાળ;
અક્ષર આપ અવસ્થા ફરે, અખા! તુંજ આદ્યે મધ્યે શરે. ૫૨૬
પેહેલી હરિશુ લાગી પ્રીત, તેણે ભાગી લૌકિક રીત;
એમ કરતાં સગપણ નીકળ્યું, તેણે ત્યાં કાંઇ કહેવું ટળ્યું.
સ્વામી સેવક પ્રીતે હતો ભાવ, સગપણું અખા સ્વતંતર સાવ. ૫૨૭
માતા તન સઘળો સંસાર, પિતાપુત્રનો એક નિરધાર;
પિતાપુત્રને શરિરજ નથી, ભાસે તે ભ્રમની ઓરથી;
માતા તનને ધ્યાતા ધ્યેય, પિતાપુત્ર અખા નિઃશ્રેય. ૫૨૮
કાંઇ ન જાણ્યે જાણ્યો રામ, જાણુપણે ભૂલો નિજ ધામ;
જેમ જેમ અદકું જાણતો જાય, તેમતેમ હુંના મળ બંધાય;
યદ્યપિ કથે જીવ બ્રહ્મજ્ઞાન, તોય અખા નહી મૂકે માન. ૫૨૯

જાણુ થાય બહુ વિદ્યાવડે, તેમ તેમ આવરણુ અદકાં ચડે ;
નિત્ય ધોતાં પટ રાતું થાય, પાણિતું પડ ચડતું જાય ;
મૂળગું પટ જોતાં તે મેલ, અખા અણુલિંગીપણું અલેલ. ૫૩૦
નિજપણુની ભૂલ્યે કરિ જીવ, ભૂલ ટળી તો સદા એ શીવ ;
તે શિવ તો પોતે છે સદા, વિદ્યાના મળ નોહે કદા ;
અખા વસ્તુ તો સેજેસેજ, જીવ રહે તો પ્રાયે મળ રેહેજ. ૫૩૧
સમજ્યો નર શો બાંધે ઘાટ, આપાપર ટળી ગયો છે નાટ ;
અકસ્માત ઉપનો વિચાર, અસત્ય નિત્ય બાંધ્યો સંસાર ;
અનંત બ્રહ્માંડનો દૃષ્ટા આપ, અખો કેહે શરીર આદે દૈ વ્યાપ. ૫૩૨
અખા વિચારયા સરખી વાત, વિચાર્યા વિના થાય ઉત્પાત ;
વેદ ચાર બ્રહ્માના કહ્યા, સ્મૃતિ પુરાણુ ઋષી ઉચ્ચરયા ;
ચળ્યો પદારથ સર્વે કહ્યા, અચળ્યો ત્યાંહાં અભોગત રહ્યા. ૫૩૩
જે રહિયો વ્યાપી વિસ્તરી, તેની ત્યાંહાં કથા નવ કરી ;
ધર્મે કર્મે લાગ્યા બહુ લોક, સોદો ન થયો રોકારોક ;
નગદ માલ ઉધારે પડયો. એમ અખા જીવ તો રડવડયો. ૫૩૪
ઘયાં અખા કોઇ શું કરે, જો માયા આદિ પરપંચ ધરે ;
જેમ અશ્વ અશ્વનીને ભોગવે, નેત્રે પટ બાંધ્યો જોગવે ;
પટ છોડી દેખાડે તૂરિ, અખા એહવી નિપજ ખરી. ૫૩૫
એણી પેરે એ ત્યાં થાય, જે વડે પરવાહ ચાલ્યો જાય ;
તેનો કોય ન જાણે મર્મ, દૃપે જીવને જીવનાં કર્મ ;
અદ્રષ્ટ પદાર્થ થાય દૃષ્ટમાન, અખા સમજતો સમજે સાન. ૫૩૬
અમૂર્તિની મૂર્ત્તિ આ સહુ, અણુનામીનાં નામજ બહુ ;
અકરતા કર્મ સર્વે કરે અનિર્વચની વચન ઉચ્ચરે ;
અખા એમ ખરા તે માન, બીજી વાત ન ઘાલિશ કાન. ૫૩૭
પરબ્રહ્મ જોવાને મંન, બહુ ભાંતના કરે જતંન ;
પૂતળિને કેમ જુવે ચક્ષ, દેખણુહાર પૂતળિ છે મુખ્ય ;
દર્પણુ માંડી જોવા જાય, તેહ અખા નિજ છાયા પ્રાય. ૫૩૮
રૂપધારિ રામ જોવા કાજ, શરીર કૃત કરતા બહુ બાજ ;
ધ્યે ધ્યાતા થઇ આવે સેજ, એતો ચેતનમાં ગુણુ છેજ ;
જીવ બ્રહ્મને બાથે સાય, એ અખા હોયજ નહિ પ્રાય. ૫૩૯

વિશ્વાર અણુલિંગી કેમ ઉપજે, જેમ પ્રથ નરને ઘેલા ભજે ;
શિથિલ થઇ જાએ તેની વૃત્ય, તેમ કેવળપણું પામે તર્ત ;
ભાવના ફેર પડે છે મંન, અખા નહી કો સાક્ષી અન્ય. ૫૪૦
પ્રાયે સર્વ ચૈતન્યનો ઠાઠ, સત્ય મિથ્યા રૂપ આઠ કાઠ ;
શેષનાગ વૈકુંઠ પર્યંત, મણિગણ બહુ ને એકજ તંત ;
દેવ નર નાગ રૂપ સિધમાં ફેર, સમજે અખા ટળે અંધેર. ૫૪૧
સર્વે એક કારજનાં રૂપ, કારણ સમજવું તેજ અનુપ ;
કારજ કીટ પતંગ બ્રહ્માય, કારણવડે સૌ ચાલ્યું જાય ;
જે ઘટ અખા કારણ ઉલ્લસે, તે તો સ્વયં થઇ વિલસે. ૫૪૨
લોક ચૌદ હીરાની ખાણ, ઓપાણો તે થયો નિરવાણ ;
વણ ઓપાણે સૌ કાંકરા, જાત વિષે સર્વે આકરા ;
જે ઘટ હુવો પોતપ્રકાશ, તે અખા નોય સ્વામી દાસ. ૫૪૩
આડય અવિદ્યા સૌને વિષે, તેણે આપોપું નવ ઓળખે ;
ભરમે દેહઅધ્યાસી થયો, કર્મે કરી ચૌદ લોક વહ્યો ;
તેહ ભૂલ ટાળવા માટ, અખા ભક્તિ ઘાલી છે ઘાટ. ૫૪૪
જાણ્યું જીવ નવધા આદરે, ભક્તિરસે કર્મરસ વિસરે ;
ઇશ્વર સાથે રતિ બંધાય, તો કાંઇ સુરત ચેતનમય થાય ;
ત્યાં સગુણભક્તિ ગાયો સાકાર, અખા મંડાણો મોહવ્યાપાર. ૫૪૫
ભક્તિ દેખાડી એટલા માટ, કર્મ ગહનમાં પાડી વાટય ;
જાણ્યું સુધે મારગ જશે, સર્વાવાસ હરીને જાણશે ;
અખા અવતરી ધ્યેયને બકે, પોતાથી છુટી કેમ શકે. ૫૪૬
સર્વાવાસ જાણ્યાવિણ રામ, અખા થયું નથિ કેનું કામ ;
બીજી ભક્તિ તે મોહનો ઘાટ, રાજમાર્ગમાં પડે છે વાટ ;
પુષ્પિત વાણી તે મેવાસ, સુખ સરખું પણ મહા આયાસ. ૫૪૭
એક વસ્તુ વિચાર વિચાર્યો મને, પરબ્રહ્મ જાણેવો જને ;
આપ આદ્યે હૈ ચૌદે લોક, પંચભૂતકેરો સૌ થોક ;
લોક લોક પ્રત્યે લોકપાળ, એવું ઘર છે અખા વિશાળ. ૧૪૮
વૈકુંઠાદિ ઉંચા માળ, નીચા જોતાં આદિ પાતાળ ;
તેમાં બળિયા બળિયા બહુ, એક અધિપતિ ને પ્રજા સહુ ;
અખા જોતાં એક માંડણી, મહાકારણ તે અળગો ધણી. ૫૪૯

તેમાં નિધ સઘળે પોષાય, અવિરલ પરવાહ ચાલ્યો જાય,
વિષ્ણુ બ્રહ્મા શિવ ને શેષનાગ, ઐશ્વર્ય ઓછા અદકા ભાગ;
ત્રિગુણાતીતવડે એ સહુ, અખા સમજે તો સારૂં બહુ. ૫૫૦
લોક ચૌદ ત્રણુ ગુણુના કર્યા, અષ્ટાદશ વર્ણ આવર્યા;
એણે લેખે બહુ બ્રહ્માંડ, બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડે બહુ વિધિ માંડય;
લૌકિક લેખું એ ત્યાં કહ્યું, અખા અલૌકીક અળગું રહ્યું. ૫૫૧
જેમ ચિતારો ચિત્રશાળા કરે, અનંત ભાતનાં રૂપ ચિતરે;
અનંત અવયવ ભાવ ભેદ નામ, જોતાં ચિતારાનાં કામ;
દીઠી સુણી વાત બહુ લખે, અખા ન નિપજે જોયા પખે. ૫૫૨
એ ચિતારાની પેરે નથી, જે સર્વ કાઢયું આપામાંહ્યથી;
રૂપે રૂપે સંચાર્યું આપ, તેણે ચૌદે વ્યાપ્યો વ્યાપ;
કળને ભરાવી ચૈતનવિષે, માટે તે નાટક છે અખે. ૫૫૩
અદ્‌ભૂત કળા ચિતારાતણી, આપે આપનિ નીપજ ઘણી;
બીબે બીબું ભરાતું જાય, ચૌદ લોકની નીપજ થાય;
થાય ભાત પણ સામરથ પોત, એમ અખા જો ઓતપ્રોત. ૫૫૪
અરૂપી તે રૂપે બહુ થયો, સ્વસ્વરૂપે જેમ હતો તેમ રહયો;
જેમ અગ્નિથી દીપક થાય, પછે દીવા ચાલ્યા જાય;
હુતાશન તેમનો તેમ અખે, હાણ્ય વૃધ્ય નહી ચૈતન વિષે. ૫૫૫
નાટકનો એમ નીપજે ભેદ, હું નથિ કેહેતો કે છે વેદ;
જેને સ્વસ્વરૂપ પામ્યાનો અર્થ, માયા મોહ કરવો હોય વ્યર્થ;
પ્રગટ પ્રમાણ કહે છે અખો, જાણો તે એ પેરે લખો. ૫૫૬
સુખિયા દુખયા દીસે બહુ, પણ માયાના કીધા છે સહુ;
સુખિયા પલમાં દુખિયા થાય, ધનતન લજ્જા ફીટી જાય;
રંક હોય તે થાએ રાય, અખા એહ માયામહિમાય. ૫૫૭
માયાના મર્કટ સહુ લોક, પલકે સુખ ને પલકે શોક;
કપિને જેમ સણગારયો નટે, ભીખ મગાવે રહયો ચૌવટે;
અખા લે સર્વે ઉદાલ્ય, કંથ દોરડી પૂઠે કાળ. ૫૫૮
પલકે રિધ સિધ આવે ઘણી, જીવ જાણે હું સૌનો ધણી;
જેમ વરઘોડે મળિ બહુ વના, પલક રહી ને થાએ ફના;
અખા માયા કરે ફજેત, ખાતાં ખાંડ ને ચાવતાં રેત. ૫૫૯

બાળકપેં ઘરડો તે શૂન્ય, સત્ય માન્યું શમણાનું ધંન ;
બાળક રમતને માને ફોક, ઘરડો સત્ય માને હર્ખ શોક ;
પશુ મુવો કે ભુત ન થાય, માણુસ અખા અવગત કેવાય. ૫૬૦
પંચ ઇંદ્રિયનું અતિશય જ્ઞાન, એ માણુસને આપ્યું માન;
સામું તેને ચડયો અહંકાર, કર્યા સુકર્માનો રાખે ભાર ;
અવળી સુજય અખા જીવની, અંતર માયા અતિ પ્રિય બની. ૫૬૧
કાંઈ ન દીસે જીવને હાથ, થઇ બસે તે સૌનો નાથ ;
ધન તન દોલત ઉડી જાય, રહ્યો રૂવે પણ કાંઇ ન થાય;
મરડે મૂછ પણ માંહે કલીબ , અખા એહનું લક્ષણ જીવ. ૫૬૨
નાટક ચાલે માયાતણું, સકળ જીવ સણુગારી ઘણું ;
કાળ ફેરવે ચૌદ ચોવટે, એકને આપે એકનું ઝટે;
અખા વગોવે માયા કાળ, જાણુ પંડિત શ્રીમંત ભુપાળ. ૫૬૩
બાળક જેમ રમાડે શ્વાન, દૂરથકી દેખાડે ધાન ;
પુંછ હલાવે ચાટે લાળ, ઉંચું કરી ભરાવે ફાળ ;
લલચાવ્યો દેશાંતર જાય, અખા એમ રમાડે માય. ૫૬૪
આશા જનને બહુ પરભવે, દેવ આગળ જઇ દુઃખ દાખવે ;
દશે આંગળાં મુખમાં ધરે, દીન વચન નેત્રે નીર ભરે;
ત્યાંથી ટાંક ન પામે ધૂળ, અખા લાલચે ન મળે મૂળ. ૫૬૫
કહે અમને કોણ શકે છેતરી, એવું બાંધે બરદ આદરી ;
ક્ષણે ક્ષણે લુંટાતો જાય, ધન તન સજ્જન સૌને ખાય ;
છાનો નહી પ્રગટે ઠગે કાળ, પંડિત જાણ શ્રીમંત ભુપાળ. ૫૬૬
ઝોંટિ લે રાજાનાં રાજ, તપસીનાં તપ કરે અકાજ ;
શ્રીમંતકેરા ધનને હરે, પંડિતની વિદ્યા ભક્ષ કરે ;
યુવતીનાં યોવન હરે કાળ, તોય અખા નવ જાગે બાળ. ૫૬૭
કાગળમાંથી જાય કપૂર, સોખે સૌને એનું નૂર ;
ગવંચાંઠથી મોહે અજાણ, સૌને પીલે એકજ ઘાણ;
ખોખાં કરિ નાંખે તત્કાળ, અખા એહવો કરડો કાળ. ૫૬૮
ઘોડાપુર આવે જેમ નદી, ક્ષણમાં સંપત દીસે વધી ;
પળમાં તેનો થાયે વરો, જેવો છાસતણો આફરો ;
એમ સંસાર આવે ને જાય, અખા તેહને કયાં પતિ માય. ૫૬૯

સહિત દેશ વૈકુંઠ ગયા રામ, કૂળ લઇ કૃષ્ણ પો'તા નિજ ધામ;
પ્રાકૃત જીવતણી શી વાત, મોટે ઠામે ઘાલ્યો ઘાટ;
થયો પદારથ ટાળે કાળ, વળગ અખા નિર્ગુણની ચાલ. ૫૭૦
પુન્ય પાપ લખિયાં ઋષિજને, જેણે જેવું માન્યું મને;
બ્રાહ્મણ કહે સત્ય કરવા યજ્ઞ, પશુવધ કીધે હોય પુન્ય;
જૈન કહે એ હિંસા પાપ, અખા ધર્મ પણ જુજવા થાપ. ૫૭૧
લખ્યા પ્રમાણે સૌકો વદે, ધર્મ રાખવો સૌને હૃદે;
બોલ્યું ન મળે કેનું એક, આપ આપણી રાખે ટેક;
જાંગડ રાખી સૌ ઓચરે, અખા સૌકો વદતા મરે. ૫૭૨
માણસપેં દેવ ઊત્તમ લખે, ત્યાંહાં મદ્ય માસનં ભખે;
તેને માથે ન ગણે પાપ, બળી આપિને સૌ કહે બાપ;
અખા ગહન એ ચાલ્યું જાય, રામ જાણે નિસ્તારો થાય. ૫૭૩
બહુ સામર્થ હોય છે જ્યાં, બુધનું બળ નહિ ચાલે ત્યાંહાં;
દેવી દેવ રાક્ષસ સિદ્ધિવંત, તેનાં ચરિત્ર ન સમજે જંત:
તેને શિર ન ગણાએ પાપ, અખા બુધ્ય લગણ આલાપ. ૫૭૪
બુદ્ધિ પ્રમાણે લખિ લખિ ગયા, બુદ્ધિ પ્રમાણે વાંચે રહ્યા;
બુદ્ધિ પ્રમાણે સૌ સાંભળે, બુધ્યાતીતથી સૌ ચળવળે;
તેને અખા સમજે જે કોય, પરાતીતથી પોપણ હોય. ૫૭૫
જેમ અરૂપ અગ્નિ રેહે ચકમક વિષે, પ્રગટ થયા પાછિ તે સહુ લખે;
રૂપ ધરી બહુ પ્રાક્રમ કરે, બુધ્ય વિલાસ સૌકો આદરે;
પણ પ્રગટયાને કાળની દધા, અરૂપ અખા સદોદિત સદા. ૫૭૬
અરૂપી અગોચરથી બળ કરે, દ્રુમ વિષે જેમ નિર પરવરે;
થડ મૂળને શાખા પત્ર ફુલ, રંગારગે નીર ચડયું અમૂલ;
પાણિ સદા અખા અવિનાશ, પણ થઇ આવ્યું તે આએ નાશ. ૫૭૭
ફળ જોતાં હીંડે નીરને, પણ કેમ દેખે અંતરથિ હીરને;
ફળ સ્થાનક દેહાદિક રૂપ, અને જળસ્થાની તે વસ્ત અરૂપ;
અખા જોતાં તો સર્વે રામ, પણ ઉપનું તે ટળે રૂપ નામ. ૫૭૮
અખા એમજ ધરજો ધ્યાન, આકૃણિએ જડશે સ્વસ્થાન;
બીજું તે મનની સોચના, અંતરજ્ઞાન ન ટળે રોચના;
પરાપાર પ્રાણેશ્વર નાથ, નહિ સમજે તે ઘસશે હાથ. ૫૭૯

પિંડ શોધે પ્રાણેશ્વર જડે, બીજું તેને રૂપક ચડે;
પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ સેવક બહુ સ્વાદ, પરોક્ષ ઉમેદ કરે બહુ વાદ;
ગળી ચોપડી સગળી વાત, લુખો રામ અખા સાક્ષાત્. ૫૮૦
રામ નોહે પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ, સ્વયં રેહેશે અપોપું શોષ;
ત્રિગુણ ધુંવાડે આંખ્ય બહુ ભરી, ચૌદ લોક રહ્યા આવરી;
આતમ અખા સદોદિત સદા, જીવને ત્રિગુણની લાગી દધા. ૫૮૧
સુઝ પડે તે સમજે સાર, અન્ય કલ્પે ઊપલો વેહેવાર;
વાદળ ખોખું શોષે નીર, કાદવમાંથી પીયે હીર;
એમ પ્રપંચ પરમેશ્વર લહે, અખા દેખી ચાખી કહે. ૫૮૨
સ્વામી અખાનો સઘળે મળે, લોક ચૌદે તેમાં આફળે;
બ્રહ્મા આયુષ પંથમાં જાય, રામરૂપ પુરૂં ન મપાય;
એવું અદભદ એણે જડયું, તે માયલું સર્વે ઘાટે ઘડયું. ૫૮૩
અખા અદ્ભુત મોટી વાત, પ્રાકૃત જીવ કહે ઉત્પાત;
ભવ્ય જીવ કહે એ ભલું, સિંહનું બાળ રમે એકલું;
કેશરીકેરી મોટી ફાળ, પ્રાકૃત જીવો બિયે શિયાળ. ૫૮૪
પ્રાય પરમેશ્વર છે મનાતીત, પાણીથી અળગેરૂં શીત;
શીત યોગે જેમ નીર જમાય, તે ઉપર સૌ હીંડી જાય;
વસ્તુ વડે એમ જાણો મંન, એમ અખા સમજે હરિજંન. ૫૮૫
જળ જામે ને જળ વિધરે, તે બાંધી અવની પરવરે;
હીમ ન દીસે તેમાં રંચ, તેમ એ જાણો મનના સંચ;
ત્યાંહાં હીમ તેન હયાં રામ, અખા મન સત્તાના કામ. ૫૮૬
અખા લાગ્ર સમઝામાંય, જો અંતર્યામી થાએ સાય;
સામો હોય તો સાહે હાથ, પોતે પોતામાં લેખો નાથ;
છે હુમાયુપંખીની પડે, કોય હેતુ વાદ કરશો મા હઠે. ૫૮૭
અગ્નિ કાષ્ટ મેલીને પંખ, ઉપર ઉડી નાખે નસંક;
નિજ ઇચ્છાયે બાળે કાય, સ્વાંતબુંદ ફરિ પરગટ થાય;
એમ અખા હોય બ્રહ્મવિચાર, ઉત્પત લય જયાં હું તું સાર. ૫૮૮
અખે વિચાર્યું મનને સાથ, જે કાંઇ ન દીસે તારે હાથ;
તો ફાંશી શિદ રાખે મામ, કશું ન નિપજે તો શું કામ;
શરીર તારૂં તારે વશ નહિ, તો બ્હાર બળ દેખાડે કહીં. ૫૮૯

ઇંદ્રિ વણસે વણસે કાય, ગમે નહીં વાળ ધોળા થાય;
સ્વર્ગ સુધી તે ઘાલે હામ, પોતાનું નિરખાયે ચામ;
ફોકટ ગાડાં લુટી પડે, અખા ન કોએ પારે પડે. ૫૯૦
અખા ઇચ્છે જો આતમભોગ, નિવૃત્તિ વિના તે ન મળે જોગ;
કથે જ્ઞાન પણ બાંધ્યો વાઘ, તેને મુક્ત ન પામે જાગ્ય;
મુવે મુક્ત હશે તેમ હશે, જીવતે વાઘ તો પાંજર વસે. ૫૯૧
છૂટા છો પણ બાંધા હેઠ, જેમ શકરાને દોરો પેટ;
ઉડે ખરો પણ નાવે જાય, પેટે બાંધ્યો દોર તણાય;
અખા એમ નિવૃત્તિ વિના, જીવને તે ન ટળે બેમના, ૫૯૨
અજ્ઞાનીથી જ્ઞાની ભલો, જે મન વડે ચુકાવ્યો કળો;
પણ વર્ત્તવા પ્રવૃત્તિમાં ધાંખ, જેમ પોપટની કાઢી પાંખ;
કદાચ અખા તે ઉડી જાય, પાછો તેને પ્રવૃત્તિ સાય. ૫૯૩

અજ્ઞાન અંગ.

અજ્ઞાને જે પેહેરે વેષ, બ્હાર નીકળે દેખાદેખ;
જેમ વાઘ ગૌધણને હળ્યો, વર્ત્તી તેમાંહી રે ભળ્યો;
તેને છે આમિષનો આહાર, પ્રસંગ મળે અખા પ્રતિકાર. ૫૯૪
પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિની અળગી વાત, વિચારવિના નવ આવે ધાત:
જેમ કો ભાડે રથ બેઠો જાય, બળદ મરે રથ કટકા થાય;
નોહે ચિંતા તેને પ્રતિકાર, અખા જેને સત્ય વિચાર. ૫૯૫
પ્રવૃતિ નિવૃત્તિને બેઠો વરી, જેમ વેશ્યા રાખી ગૃહિણી કરી;
પ્રસંગ મલે કરતી તે કરે, વિચાર વિના સૌ એમ આચરે;
મન ઈંદ્રી ત્યાં ન કરે કહ્યું, અખા એમ એક વાંકું વહ્યું. ૫૯૬
યથારથ વર્ત્તે તો જ્ઞાન, જેમ કો રંક થયો રાજાન;
જેમ કરતો તેમ વળતું કરે, જુઠું છળ વિક્રમ આચરે;
અખા કરી ન જાણ્યું રાજ, શું થયું જો તો પામ્યો સાજ. ૫૯૭
જો અખા ઓળખે આતમા, તો સર્વ વાતની ભાગે તમા;
લાલચ લોભ જૂઠો પ્રતિકાર, સૂર્યધામમાં નોહે અંધકાર;
શીખી સાંભળી વાતો કરે, પોતે અગ્નિ કેમ ટાઢે મરે. ૫૯૮
જ્ઞાનતણો છે સત્ય ઉપદેશ, ત્યાં તો જૂઠું ન રહે લેશ;
સાચી કથણી કથતા જાય, ઊદરઅર્થે કરે અન્યાય;
કહે અખો એનું શું ભણ્યું, ગુંજાતાપ વાનરતાપણું. ૫૯૯

જ્યારે જ્ઞાનનો ઉગ્યો રવી, રાત્ય ગઈ રત્ય પ્રગટી નવી;
કૃત્ય જાશે અંધારાતણાં, મોહનિશામાં ફરતા ઘણા;
અખા નોય દરિદ્રની વાત, અમૃતભોગ કે લાંઘણ સાત. ૬૦૦
આતમાનું તે કરે અકાજ, સંસારની તે રાખે લાજ;
દેહસુખને આતમસુખ કહે, જેમાંનું કાંઈએ નવ રહે;
જીવને મૃત્યુ છે જેવડે, એક સત્ય વાક્યે તે શું તૂટી પડે. ૬૦૧
ધન આયુ વિદ્યા બળ રુપ, સ્વર ચાતુરી ન્યાય સિદ્ધ ભૂપ;
જ્ઞાન ભક્તિ વિવેક વૈરાગ્ય, ચારે વ્રત તપ તીરથ ત્યાગ;
અખો કહે સર્વે એ ભાસ, જાતાં આપે આપનો માલ. ૬૦૨
જીવ જીવને રે અનુમાન, તાણ્યું ધનુષ આવી રે કાન;
જેજે દ્વારેમાં જીવ ભળે, તેજ રુપી કલણમાં કળે;
મૂલગું અખા અદ્દમદ છે ઓજ, સમજે તો સમજી લે ચોજ. ૬૦૩
જેને નથી રુપ ગુણ નામ, જોતાં તેનાં સઘળાં કામ;
પસર્યું આપ વિચિત્રતા ભાત, વેદે કહી એ મુખની વાત;
બહુ મુખનો મોટો મારાજ, તો અખો શું કહે તેના કાજ. ૬૦૪
પ્રણવ પ્રકારે ઘાલ્યો ઘાટ, એક બાહેર દેખાડી વાટ;
જે છે તે ત્યાં અસંખ્યાત, શબ્દે કહિયે શબ્દની વાત;
જે છે તેને અખો કેમ કહે, તેની વાત તો તેજજ લહે. ૬૦૫
કહે અખો મૂકી નિશ્વાસ, હું તો છું તારો આભાસ;
તારી વાત કરે છે તું, ઓછાંયા મધ્યે વર્ત્યો હું;
બહુ તેજ મધ્યે હું રહ્યો, ત્યારે શેષ ઓછાંયો ગયો;
અખા સાંભળો આ વસ્તુવિનોદ, હાંસી કહો કે તત્વનો બોધ. ૬૦૬
પોતાની દગ પોતા સાથ્ય, ઈચ્છા અમલ ખાધી તે હાથ;
તારૂં ઘેલપણું તે હું, સાજો તે ત્યાં તુંનો તું;
એમ અખા સૈયારી વૃત્ય, હાથોહાથ દીસે છે તર્ત. ૬૦૭
નટતણી હાલે આંગળી, હું હાલું જાણે પૂતળી;
તેનો બોલ પોતે નટ કહે. ઉંડે વિચારે અમથું રહે. ૬૦૮

મુક્તિ અંગ.

મુક્તિ પામવા મુખ્ય વૈરાગ, જો બેહુ પાસથો છુટે રાગ;
ધ્યેય ધ્યાતાથી આઘો વટે, તે અનુભવતાં ચોક ચોવટે;
બીજી અખા રસાળી વાત, સર્વાતીત નોહે સાક્ષાત. ૬૦૯

જે કીજે તે સર્વે રાગ, રાગ વિના નવ ઉપડે પાગ;
રાગ જે વારે પાછો વળે, ત્યારે નિજ આતમને મળે;
દૃષ્ટ પદારથસું વૈરાગ, ત્યાં અખા જડે તુજ ત્યાગ. ૬૧૦
જન જાણે છે જે વૈરાગ, તે ત્યાં સામો ઉપજે રાગ;
વૈરાગ હોય ત્યાં નોહે દ્વેષ, તે ત્યાં સામો બાધે કલેશ;
આપોપાનો થાયે ત્યાગ, ત્યારે અખા સાચો વૈરાગ. ૬૧૧
જેહ વડે તપ તીરથ કરે, વિષયભોગ કે સુખ આદરે;
જેણે કરિ નિપજે બહુ કામ, તે શોધી કાઢવો આ ઠામ;
તેવિણ જાણો રાગ વિરાગ, અખા ઉછળી ભાગતા પાગ. ૬૧૨
જેમ તેમ કરી સમજવો મર્મ, હું તે શું ચૈતન કે ચર્મ;
એજ સમજવું પરથમ જતે, પછે ઘેર રેહેજે કે જાજે વને;
એ સમજ્યા વિણ ગૃહસ્થ અતીત, વર વિવાહ વિણ ગાવાં ગીત ૬૧૩
સમજણમાં નથિ રાગ વિરાગ, જેમ વાયુ હીંડે વિના પરાગ;
લોક ચૌદ લગી પરવરે, સમજણથી અર્થ સઘળો સરે;
અખા રામ નથિ ઘેર કે વને, જ્યાં જાશે ત્યાં પોતા કને. ૬૧૪
પાદ પાણી નેત્ર મુખ નાક, સકળ અંગનો સમજે તાક;
એમાંનું એકે જો જાય, ધણી માટે જીવે ન રખાય;
અખા ન દીસે તારો લાગ, પરસાથે શો રાગ વિરાગ. ૬૧૫
વ્હેલ પરાઇ બેઠો જંન, હુંજ ધણી એમ માને મંન;
કાળ સદા બેઠે સારથી, બેઠો ફરે અવિનાશિ રથી;
અખા એમ જાણે સઘળી મંડય, લેવું મુકવું ટળે પાખંડ. ૬૧૬
ગેબી નીપજ થઇ પિંડતણી, ત્યારે તું ત્યાં નોતો ધણી;
સેજે ઉપનું વંઠયું તંન, ત્યારે કાંઇ ન ચાલ્યું મંન;
વચ્ચે શિદ પાડે છે દાગ, અખા કશો તુજ રાગ વિરાગ. ૬૧૭
ઉપરછલો મારગ લે અખા, નહી કો સાથી નહી કો સખા;
ધણી થયામાં સઘળો ધંધ, જેમ રુપ નહી દેખે અંધ;
ગગનગામિને નહી અટકાવ, ભૂવત્તિને મન બહુ ભાવ. ૬૧૮
ઉંઘ્યાંને સપનાંતર ઘણાં, ઉત્તમ મધ્યમ વેદે ભણ્યાં;
જાગ્યા ઉંઘ્યાથી અળગું રહે, ત્યાંહાં અખો આરોપી વદે;
સમજ્યાને છે સરખું સદા, અણસમજ્યો ભોગવે આપદા. ૬૧૯

અખા જેહ નર રહે અમંન, તેવું કરવું સર્વ જતંન;
જેમ જીવ્હા પંચામૃત ખાય, ખાતી કરતી નહી લેપાય;
વણ ખાધે કર થાય ચીકણો, એવો ભેદ અણલિંગીતણો. ६२०
અખા અલિંગી વાત અગાધ, લીંગી નરને નહી તે સાધ્ય;
સકળ લોક તે બ્રહ્મજ કહે, પણ છે ન કહે જે બીજે રહે;
જોતાં સઘળો લક્ષમાં ફેર. લક્ષ ઉદ્યોત ને લક્ષ અંધેર. ६२१
સામો કો દુઃખદાતા નથી, જેમ તાળી ન પડે એકહથી;
સ્વપ્ને દીસે નરો અનંત. તેમજ અછતાં પ્રગટે જંત;
અખા વસ્તુપણે જાગશે, તેને એનો અનુભવ હશે. ६२२
અછતો દ્વેષ ને અછતો રાગ, રાગ દ્વેષ માયાનો ભાગ;
જે તજશે તે દ્વેષે કરી, જે ભજશે તે રાગ આદરી;
સ્વસ્વરુપ ત્યાં બેઉવે નથી, ગુરૂલક્ષે અખા જો ઘેરથી. ६२३
પ્રવૃત્ત નિવૃત્તના સઘળા વેશ, ભિક્ષુક થાકે થાજ નરેશ;
રમત રમે છે માયા કાળ, મધ્ય અહંકાર વેહે છે ગાળ;
મહાનિધમાં રાજાની દ્દષ્ટ, અખા રમત પાસે નહી સ્પષ્ટ. ६२४
કારણદૃષ્ટિ હોયે જન, તેનો અનુભવ નોય અસંન;
દેખે કીરણ સરિખાં સૂર, જેનું વસ્તુ વિષે છે ઉર;
અખા ચક્ષુ આંજે ગુરૂદેવ, તે કોઇ સમજે એનો ભેવ. ६२५
સમજ્યું તે અણસમજુ થાય, અણસમજુ સરખું સમજાય;
એની કોયે દીયે નહિ સાખ્ય, અનુભવ જે ઉપનો તે દાખ્ય;
નિજ ઘરવરતી જે કો હશે, અખા તે એકમાં પોંચશે. ६२६

ફુટકળ અંગ.

તિલક કરંતાં ત્રેપન વહ્યાં, જપમાળાનાં નાકાં ગયાં;
તીરથ ફરિ ફરિ થાકયા ચર્ણ, તોય ન પોંતા હરિને શર્ણ;
કથા સુણી સુણી ફૂટયા કાન, અખા તોય નાવ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન. ६२७
એક મૂરખને એવી ટેવ, પથ્થર એટલા પૂજે દેવ;
પાણીને દેખી કરે સ્નાન, તુળશી દેખી તોડે પાન;
એતો અખા બહુ ઉત્પાત, ઘણા પરમેશ્વર એ કયાંની વાત. ६२८
મુક્તિ બંધ પૂછે મતિમંદ, શોધી જોતાં સ્વે ગોવિંદ;
પ્રાણ પિંડમાં હું કે હરિ, જો જુવે અખા નૃત્ય કરી;
બંધ મોક્ષ ન કરે ઉચ્ચાર, આકાશકુસુમનો નોહે હાર. ६२९

પિંડ જોતાં કો મુકતો નથી, ત્રિવિધ તાપ ભોગવે ધરથી ;
સકળ ઇંદ્રિયે છૂટા રમે, રાગ દ્વેશ કોએ નવ દમે ;
સત્ય સંકલ્પ ને અમર કાય, સર્વરુપ જાણે મહિમાય ;
ત્યારે અખા મુમુક્ષુ મંન, જાણે તે જાણીલે જંન. ૬૩૦
જે ધરિ આવ્યો ભૌતિક કાય, દેવ નર નાગ કહયો નવ જાય ;
કાળસત્તામાં તે ત્યાં ખરો, એતો મન કાઢો કાંકરો ;
મન વચન કર્મ હરીમાં ઢોળ, અખો સમજ્યો અંશે સોળ. ૬૩૧
ગહન ગતિ છે કાળજતણી, જેણે જે જે વાતો ભણી ;
તે તેનાં પામ્યા પરમાણ, પરછંદાની પેરે જાણ ;
માંહોમાં દુર્બોધ અગાધ્ય, અખા જીવને નાવે સાધ્ય. ૬૩૨
અનુભવિ આગળ પાદજ વદે, ઉંટ આગળ જેમ પાળો ખદે ;
ઉંટતણાં આઘાં મેલાંણ, પાળાના તો છંડે પ્રાણ ;
અખા અનુભવી ઈશ્વર રૂપ, સાગર આગળ શું કૂદે કૂપ. ૬૩૩
આવિ નગરમાં લાગિ લાય, પંખિને શ્યો ધોખો થાય ;
ઉંદર બિચારા કરતા સોર, જેને નહી ઉડવાનું જોર ;
અખા જ્ઞાની ભવથી કેમ ડરે, જેની અનુભવ પાંખ આકાશે ફરે. ૬૩૪
જોજો રે મ્હોટાના બોલ, ઉજડ ખેડે વાગ્યો ઢોલ ;
આંધે અંધ અંધારે મળ્યા, જેમ તલમાંહિ કોદરા ભળ્યા ;
ધેંસ ન થાય ન થાયે ધાણી, કહે અખો એ વાતો જાણિ. ૬૩૫
આંધળો સસરો ને સણગટ વહુ, કથા સુણવા ચાલ્યું સહુ ;
કહ્યું કાંઈ ને સમજ્યાં કશું, આંખ્યનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું ;
ઉંડો કુવો ને ફાટી બોખ, શિખ્યું સાંભળ્યું સર્વે ફોક. ૬૩૬
વ્યાસ વેશ્યાની એકજ પેર, વિદ્યા બેઠિ ઉછેરી ઘેર ;
વ્યાસ કથા કરે ને રડે, જાણે દ્રવ્ય અદકેરૂં જડે ;
જો જાણે વાંચ્યાની પેર, અખા કાં ન વાંચે પોતાને ઘેર. ૬૩૭
ગજા પ્રમાણે પ્રબોધે જીવ, બંધનમાંહી રાખે સદૈવ ;
સાચિ વાતને સંતજ વદે, તેને મુરખ ઉલટો નંદે ;
અખા આંધળે લુંટયો બજાર, સંત ગુરૂનો એવો વિચાર. ૬૩૮
જગતપ્રમોદી દાઝ ન ટળે, કુવાડામાંથી કાઢે જળે ;
સમજુને છે સરખો ભાવ, તે ગુરૂના મનમાંય અભાવ ;
એમ જાણીને રીશે બળે, અખા જ્ઞાનીની નિંદા કરે. ૬૩૯

વિષયી જીવથી પ્રીતજ કરે, તત્વદર્શી ઉપર અભાવજ ધરે ;
ખાનપાન વિષયાદિક ભોગ, તત્વદર્શીને સર્વે રોગ ;
અખા તે ગુરૂના મનમાં ખરા, જીવ આવકાર દઈ બેસારે પરા. ૬૪૦
ગુરૂ થઇ બેઠો સેનો સાધ, સ્વામિપણાની વળગી વ્યાધ ;
તે પીડાથી દુખિયો થયો, રોગ કરાર અનુભવથી ગયો ;
વાયક જાળમાં ધુચવી મરે, અખા જ્ઞાનીનું કહ્યું કેમ કરે. ૬૪૧
જ્ઞાનીને તો સર્વે ફોક, બ્રહ્માદિલગિ કલ્પ્યાં લોક ;
ત્રણ કાંડ કાળની માંડણી, તત્વવેત્તાએ એવી ગણી ;
તેની વાત ન જાણે ગૂઢ, અખા ગુરૂ થઇ બેઠો મૂઢ. ૬૪૨
સ્વામી થઇને બેઠો આપ, એતો મનને વળગ્યું પાપ ;
શિષ્ય રાખ્યાનો શિરપર ભાર, ઉપર ત્યાગ ને અંતર પ્યાર ;
આશા રજ્જુને બાંધ્યો પાશ, અખા શું જાણે જ્ઞાનીની આશ. ૬૪૩
જ્ઞાની ગુરૂ ન થાએ કોનો, બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ્વર તેનો ;
અન્ય જીવની તેને શી પડી, જે તેને ઘેર નિત કાઢે હડી ;
સેજ સુભાવે વાતજ કરે, અખા ગુરૂપણું મનમાં નવ ધરે. ૬૪૪
ગુરૂ થઇ મુરખ જગમાં ફરે, બ્રહ્મવેત્તાની નિંદા કરે ;
ભૂત કાળમાં જે થઇ ગયા, તેની મનમા ઇચ્છે મયા ;
અખા વેલી કેમ ટાળે વ્યથા, જે નિત્ય વાંચે મડદાંની કથા. ૬૪૫
જે પગલાં અગ્નિમાં જળે, તેને શર્ણે કાળ કેમ ટળે ;
પડતું પક્ષી રાખે આકાશ, એમ પગલાં તે આપે વાસ ;
નહીપગલાંને શરણે જા, ત્યારે અખા ભવની મટે અજા. ૬૪૬
ચરણશરણ તો ખોટી કરી, ચણચરણોનો દીઠો હરી ;
ચરણ જળે કે ભૂમાં દાટય, સ્વાન શિયાળિયાં કરે કાટ ;
તેની શરણ અખો શું ગ્રહે, જે સમજે તે એવું લહે. ૬૪૭
જોજોરે ભાઈ વાતનુ મૂળ, પેટ ચોળી ઉપાયું સૂળ ;
એક સમે ખર ભાંડ ગયો, કાંદા દેખી ગળિયો થયો ;
ખરે આપિ તેજીને પેર, એવું જાણી અખા જુતો ઘેર. ૬૪૮
કથા કરી તે શુકજી ખરી, પરિક્ષતને મેળાવ્યા હરી.
શીખ થઇ તારે આપ્યું શું, નગન થઇ ગયા વનમાં પશુ ;
નિસ્પૃહીની એવી છે કથા, અખા બીજી પેટ ભર્યાની વ્યથા. ૬૪૯

રઘુ જદુરાજની વાતજ કહે, દત્ત ભરથનું ઓઠું લહે;
અજગરવરતી વનમાં પડયા, તે ક્યાંઇથી આવી ચડયા;
તેને પોતાસરખા કર્યા, અખા ઘેર ઘેર ઉપદેશ ન કર્યા. ૬૫૦
દેહાભિમાન હતું પાશેર, વિદ્યા ભણતાં વાધ્યું શેર;
ચરચા વદતાં તોલું થયો, ગુરૂ થયો ત્યાં મણમાં ગયો;
અખા એમ હલકાથી ભારે હોય, આત્મજ્ઞાન તે મૂળગું ખોય. ૬૫૧
સસાસિંગનું વહાણજ કર્યું, મૃગતૃષ્ણામાં જૈને તર્યું;
વંઝયાસુત બે વહાણે ચડયા, ખંપુષ્પનાં વસાણાં ભર્યાં;
જેવા શેખશલીની કથા, અખા હમણા આગળ એવા હતા. ૬૫૨
જ્યાં જોઇયે ત્યાં કૂડેકૂડ, સામેસામાં બેઠાં ઘૂડ;
કોય આવી વાત સૂરજની કરે, તે આગળ લઇ ચાંચજ ધરે;
અમારે હજાર વર્ષ અંધારે ગયાં, તમે આવા ડાહ્યા કયાંથી થયા;
અખા મોટાની તો એવી જાણ્ય, મુકી હીરો ઉપાડયો પાણ. ૬૫૩
નીલા વૃક્ષને ઓથે રહે, જેમ પારધી પશુને ગ્રહે;
એમ હરિને ઓથે ધૂતા ઘણા, ઉપાય કરે કનકકામનીતણા;
અખા ગુરૂ શું મુકે પાર, જેના શિષ્ય ગર્દ્દભ ને ગુરૂ કુંભાર. ૬૫૪
અંગ આળસ ને તપશી થયો, ઘર મેલીને વનમાં ગયો;
કામબાણ ન શકો જાળવી, રડવડતી એક આણી નવી;
સ્વાન બસાવે હીંડે છકયો, અખા હગ્યો નહીં ઘર નવ રખ્યો. ૬૫૫
ગોરીના થાવા વડ ભાગ, માતા પાસે આજ્ઞા માગ;
બળધની તે કેમ થાય ગાય, મૂરખ મિથ્યા કરે ઉપાય;
જ્ઞાન વિના તે સાધન એવાં, અખા તેમાં ન લેવા દેવા. ૬૫૬
સો અંધામાં કાણો રાવ, આંધળાને કાણાપર ભાવ;
સૌનાં નેત્રો ફુટી ગયાં, ગુરૂ આચારજ કાણા થયા;
શાસ્ત્રતણી છે એકજ આંખ્ય, અખાઅનુભવની ઉઘડી નહિ ઝાંખ્ય. ૬૫૭
મુંડ મુંડાવી હરિને કાજ, લોક પૂજે ને કેહે મહારાજ;
મન જાણે હરિએ કૃપા કરી, માયામાં લપટાણો ફરી;
સૌને મન તે કરે કલ્યાણ, અખા એને હરિ મળ્યાની હાણ. ૬૫૮
જ્ઞાતાનો એવો ઉપદેશ, પંચના ગુરૂ તે સઘળો વેશ;
ઘરઘર મહાત્મ વધારતા ફરે, દામચામનાં જતનજ કરે;
અખા જ્ઞાતાની ન માને વાત, સાચું કેહેતાં ખીજે સાત. ૬૫૯

હરિને કાજે ઘાટજ ઘડે, નિજ સ્વરૂપથી પાછો પડે ;
પાણો કે હું પરવત લહું, એ આશ્ચર્ય તે કેને કહું ;
અખાથકી તે બીજો હરી, જેમ પર્વતમાંથી પાણજ ખરી. ૬૬૦
જાણપણામાં જાડા થયા, ડાપણ ડોળી રાબડ રહ્યા ;
નીર હતું તે કાચમાં ગયું, આતમ થકી તે અળગું રહ્યું ;
છે તો ઘણો નવ દીસે ચંદ, કહે અખા માયાનો ફંદ. ૬૬૧
અનંત કાળમાં અદ્ભુત બરા, બ્રહ્મવેત્તા એ સૌથી પરા ;
વેદ બ્રહ્માયે પૂજે હરી, તેથી લક્ષ તજજ્ઞનો દૂરી ;
ભૂત ભાવષ્ય ને અજપાજપ, અખા નહીં તો શેના થાપ. ૬૬૨
વૈષ્ણવ ભેખ ધારીને ફરે. પરસાદ ટાણે પતરાવળાં ભરે ;
રાંધ્યા ધાન વખાણતા જાય, જેમ પીરશે તેમ ઝાઝા ખાય ;
કીર્તન ગાતાં તોડે તાડ. અખા કેહે જુવાનીનું જોર. ૬૬૩
જ્યારે મન પામ્યું નિજ ભાન, ત્યારે સર્વે થયું સમાન ;
સસ પુરી મધ્ય માહ્ં આડય, સર્વસ હાર્યે ભાગે જાડય ;
જેમ કરી કાય રોગીને નિંબ, પણ અખા અરોગી સર્વે ભખે. ૬૬૪
કે આળસ કે ક્રોધે થયા, વાટ વેષ પહેરીને ગયા ;
નહિ મેહેનત વેઠ નહિ શાય, વંદે વિશ્વ એ ફળ મહિમાય ;
હરિને અર્થે એક વિચાર, અખા સમું પડે તેમ રેહે સંસાર. ૬૬૫
જાય સમુળો સઘ સંસાર, કરતાં આતમતત્વવિચાર ;
અન્ય ઉપાયે નથિ એ જવા, સામા બંધ બંધાએ નવા ;
કર્મ કરંતાં નાવે છેક, અખા વિચારે ન મળે શેષ. ૬૬૬
અખા વસ્તુવિચારે બ્રહ્મ, અંતરભૂત જાણવાં કર્મ ;
જેમ પ્રત્યક્ષ પોગર દિશે લોહ માંય, ગાળે ત્યારે ફીટી જાય ;
પાછો વળી ઘડાએ ઘાટ, ત્યમનો તેમ પોગરનો ઠાઠ. ૬૬૭
તેજ લોહનું જ્યારે દર્પણ કરે, શિકલ કરીને મશકલો ફરે ;
તેજ નીકળે પોગર ઢંકાય, આપોપું દીસે તે માંહે ;
અખા જ્ઞાનની એવી પેર, કોટ જુગે કાં આજ આદેર. ૬૬૮
લોહ ગળને દીસે પોગર ગળ્યા, ઘાટ થાતાં તે પાછા વળ્યા ;
અહંતારૂપી લોહ છે સદા, ઘાટ થયા વિના ન રહે કદા ;
અખા અહંતા લોહું માર્યું, મર્યા પછી તે તરશે વાર્યું. ૬૬૯

જે જળમાં લોહ બુડી જતું, તે ઉપર દીસે રમતું;
તેમ ભવસાગર હરિસાગર થયો, જ્યારે આપોપાનો ભારજ ગયો;
અખા મધ્યથો જા તું ટળી, બંધને મોક્ષ કથી શમા વળી. ૬૭૦
અખા બ્રહ્મ છે બાધું નામ, તે મધ્યે અળગાં અળગાં ગામ;
જેમ બાધું જોતાં એકજ ઝાડ, વિગતે જોતાં ભાંગે જાડ્ય;
રંગ સ્વાદ પત્ર ફળ ફૂલ, સદ્‌ગુરૂ મળે તો ભાગે ભૂલ. ૬૭૧
જાગજોગ મંત્ર ફળ ને સિદ્ધિ, એ બ્રહ્મઉદરમાહેલી રિદ્ધિ;
અંશી નર ઉંધ્યો આપમાંહાં, સપન ભોગવે ત્રણ તાપ તહાં;
વિધિ સહિત પરબ્રહ્મને જાણ, ત્યારે અખ ટ ભવતાણ. ૬૭૨
આત્મલક્ષમાં નહિ પર આપ, વણસંતાને કેનો બાપ;
વણજોનારે દર્પણ જથા, બિંબ પ્રતિબિંબની કોણ કહે કથા;
અખા દ્વૈત થયે ઉપાધ્ય, તન મન વિના એ સાધન સાધ્ય. ૬૭૩
બ્રહ્મજ્ઞાની બહુ ભેળા થઇ, બ્રહ્મના દેશની વાતજ કહી;
બ્રહ્મવેધ્યા રહિ બ્રહ્મને દેશ, પોતામાં નવ આવ્યો લેશ;
થઇ ઠગ વાતો સહુ કોઇ કહે, અખા અણચવ્યો કોકજ રહે. ૬૭૪
અણચવિયાનાં એ એંધાણ, જે સારાં માહાં ઝીલે બાણ;
અધ્યાત્મ ન જાણે આત્માથકી, નોખા નોખા કહે છે બકી;
પોત જાણે હું આત્મવેત્તા થયો, તે થાવામા દેહભાગજ રહ્યો. ૬૭૫
પોતે ટળીને સઘળું પીછ, વાટે ચાલતાં અખા મ વીચ;
અદ્વૈત દ્વૈતનાં કરે છે કામ, સગુણ નિર્ગુણ ધાર્યાં નામ;
સગુણ નિર્ગુણ એ બે છે જોગ, પોતે ટળતે પડશે ભોગ. ૬૭૬
પોતે ટળ્યા તે પિછ્યા જાણ, તેને શોભે સઘળી વાણ;
પોતે ટળ્યા વિન્યા શા કામના, એતો અકૃતે વધારી કામના;
કહે અખો કાં ફોકટ ફુલ્ય, ભણ્યાગણ્યા પણ ન ટળી ભૂલ. ૬૭૭
ભણ્યા ગણ્યા તો તે પરમાણ, જો જાણપણું ટાળીને જાણ;
મૂળ સ્વરૂપે જે કોઇ થયો, તેને ભણ્યાનો સ્વભાવ ગયો;
અખા એમ સમજ્યા તે મહંત, તેને સત્‌ ચિત્‌ આનંદ વદે વેદાંત. ૬૭૮
વેદાંતે વાત વિચારી અશી, ને શ્રોતા વક્તા સમજ્યા જશી;
વેદાંત વાચક મોટો ભેદ, આસુરીનો કર્યો ઉચ્છેદ;
દૈવી તો છે ધણીનું રૂપ, અખા આસુરી ઉંડો કૂપ. ૬૭૯

આસુરી દૈવીને ગડબડ થઇ, દીસે દૈવી તેમાં આસુરી રહી;
માટે જ્ઞાની ટળતા ફરે, જેમ રૂડે ઘેર જાતાં શ્વાનથી ડરે;
અખા શ્વાન જો પરલે થાય, તો રૂડાને ઘેર રૂડો જાય. ૬૮૦
ઘર તો સઘળાં રૂડાં કર્યાં, ત્યાં આસુરી રૂપે ભસે કૂતરાં;
સમજુ ઘણા પણ સ્વાનનો સંગ, વણ ટેવે જેમ વણસે રંગ;
અખા આસુરી કૂતરાં જાણ, આશાની ભક્તિ મોટી હાણ. ૬૮૧
નિરાશી ભક્તિ જે કોઇ કરે, તેનું સેજે કારજ સરે;
સ્વરૂપ તે અરૂપે અદ્વૈત થાય, દ્વૈતાદ્વૈતનો લેશજ જાય;
આત્મ અનુભવે હોય પ્રકાશ, અખા અહંકાર તે પામે નાશ. ૬૮૨
અહંકૃતિ તજી સમરણ કરો, મન ક્રમ વચન હરિવડે આદરો;
ગવરાવ્યા જશ હરિના ગાઓ, હરિના છો ને હરિના થાઓ;
અહંતે અણછતા ન થયા, છતા ધણીથી છેટા રહ્યા. ૬૮૩
છતો ધણી તું છબીલો જાણ, જેની શોભે સઘળે વાણુ;
છતો ધણી છે વાણી રહિત, છતો ધણી છે શબ્દાતીત;
એમ વાચ્ય અવાચ્ય જેને સબળું ઠર્યું, અખા તેહનું કારજ સર્યું. ૬૮૪
સાચો મારગ જે કોઇ લિયે, મિથ્યા મારગ મૂકિ દિયે;
અટળ વસ્તુને અહોનિશ ધાય, ટળને બાંધણે બાંધ્યો ન જાય;
ટળમાં રહે અટળશું પ્રીત, અખા એવા પુરૂષની થાશે જીત. ૬૮૫
જાણી વસ્તુ ને ઉપનો વૈરાગ, અણછતું આવ્રણ ન પામે લાગ;
ઓળખ્યા ચોર ને સાવચેત થયા, વળતા તે તો કૂશળ રહ્યા;
અચેતને ચોર લુટી ગયા ભાઇ, સાવચેતને ઘેર આનંદ વધાઇ. ૬૮૬
આનંદ વધાઇ અનુભવથી થાય, અજ્ઞાન ગાંઠો છુટી જાય;
અનેક જુગનું આવ્રણ જેહ, જ્ઞાનવજ્રથી ભાંગે તેહ;
ધન ધન જ્ઞાની જનનું ગાત્ર, જગત જાણ્યું જેણે તૃણમાત્ર. ૬૮૭
જ્ઞાની તેજે કરે વિચાર, પરપંચ તજે ને સંઘરે સાર;
સકળ કામના સવળી કરે, વાસના વપુ ઠેકાણે ડરે;
ટાળે આપ ને ભાળે ઇશ, અખા એવા પુરૂષને મળે જગદીશ. ૬૮૮
મોટી તાણ છે પંથજતણી, નથી જુજવા એક છે ધણી;
પોતાના ઇષ્ટની પાળવી ટેક, સકળ ઇષ્ટનો અધિપતિ એક;
જેમ રાજા એક ને પ્રજા જુજવી, અખો એ રીતે જુવે અનુભવી. ૬૮૯

રાજાનું જેમ શેહેરજ એક, પ્રજા જુજવી વર્ણવિવેક ;
દંભી હોય તે રહ્યા ચડભડે, તેનું નામ તે ખરૂં પડે ;
સર્વેને મળતો થઈ જાય, અખા આખું શ્હેર તેના ગુણ ગાય. ૬૯૦
એ દષ્ટાંત ન સમજે કોય, સહુનું બળ સહુમાંહે હોય ;
જ્ઞાની જ્ઞાને કરીને કહે, મતિયો મતને મતમાં રહે ;
જાવા દ્યો જાણે તેમ થાઓ, આપણ આપણા અવગુણ ગાઓ. ૬૯૧
અવગુણ મ જોશો પ્રભુ મહારાજ, તમારા બાનાની તમને લાજ ;
જેમ કોઇ કેના થઇને ફરે, તે તો તેની પક્ષજ કરે ;
તમે તમારાની પ્રભુ કરો સાર, અખા કરૂં વિનતી તજી અહંકાર. ૬૯૨
અહંકાર તજીને આરો રહયો, મન કર્મ વચને તમારો થયો ;
જેમ કાષ્ટની પુતળી નાચે નરી, તે કળ સુમારે તમારે કરી ;
વાજૂં વજાડો તો વાજે તદા, વણ વજાડયું ન વાજે કદા. ૬૯૩
વાજું હું તમો વજાવણહાર, તે વાજું શ્યાને ધરે અહંકાર ;
તે જાતાં સર્વ તમારાં કામ, આ અછતાનું અછતું નામ ;
ધણધણ વાજું ધણિ કર થવે, અખા આસુરી કરતવ અવળું લવે ૬૯૪
આસુરીના ફેરા ફરે છે જંન, તે નવ જાણે વસ્તુતંત ;
મૂળ આસુરી નવ ઓળખે અંધ, તો દૈવીનો કયાં મળે સંબંધ ;
ચોર શાહની ચિંતા કરે, અખા વળતો શાહ ચોરથી ડરે. ૬૯૫
ડર્યા શાહ તે પારે થયા, જખ મારીને ચોરજ રહ્યા ;
કાઢી મુકયા ક્રોધ ને લોભ, સાથી કીધા શીળ સંતોષ ;
જ્ઞાનેંદ્રિય કર્મેંદ્રિય જેહ, સર્વે સવળી થઇ છે તેહ ;
અંતઃકરણ કહિયે જે ચાર, થાય અહનિંશ જ્ઞાનવિહાર. ૬૯૬
જ્ઞાની વિહારી ગોપી જશા, તેજ જ્ઞાની જેને ગોપીની દશા ;
ગોપી ભૂલી ઘર ને બાર, ગોપી ભૂલી કટમ પરીવાર ;
પોતાની દેહપણ ભૂલી ગઇ, અખા કામની કુળવંત થઇ. ૬૯૭
પ્રસન્ન થઇ પ્રભુ પ્રેમે મળ્યો, જોગ જોગારથ કરવો ટળ્યો ;
વિધિ નિષેધ ને થાપ ઉથાપ, સંકલ્પ વિકલ્પ ટળ્યો સંતાપ ;
પ્રગટયો ઉરમાં પ્રેમાનંદ, પિયે સુધારસ પ્રેમદાવૃંદ ;
સખી સમાગમ સદા નિજધામ, અખા અખેરસ તેનું નામ. ૬૯૮
અખેરસની ચાલે છે નદી, તે બ્રહ્મવેત્તા પીયે ભગવદી ;

આળપંપાળ જેને આળસ્યું, સમદ્દષ્ટી સમજ્યા તે સમું ;
કંઇ કંઇ કહેણી કથતા ફરે, અખા બ્રહ્મવેત્તા ભાગ્યે નીશરે. ૬૯૯
બ્રહ્મવેત્તા કેમ દર્શે ભાઇ, જે બ્રહ્મ કળામાં રહ્યા સમાઈ ;
મેલી આંખે જે કોઇ ધાય, બ્રહ્મવેત્તા કેમ દર્શ્યા જાય !
અખા આંખ જો ઉપજે નવી, તો બ્રહ્મવેત્તા દર્શે અનુભવી. ૭૦૦
મેલી આંખને બેસે મળો, કથા કીર્તન કરે થઈ ભલો ;
પછી સામસામા થઇ કરે જબાપ, અહંકૃતિ જ્ઞાને વાધે આપ ;
કેટલાકને જુદ્ધકથાનું જોર, અખા સિદ્ધાંત ન સમજે કરે બકોર. ૭૦૧
સમજુને સમજુનો સંગ, અણસમજુને આપે અંગ ;
સમજુ અણસમજુ મર ભેળા ભમે, ભેળા બેસે ને ભેળા જમે ;
અણસમજુ તે આંધળા કુવા, સમજુ સજ્જન સર સો ગાઉ જુવા. ૭૦૨
વસે વેગળા મર સમજુ સજન, તોયે ત્યાંથી અર્પે મન ;
પ્રપંચ રીતે ન રાચ્યો ભાઈ, એવી પરાપરની છે સગાઇ ;
એમ અનુભવી અનુભવીને લખે, અળગો રે વીંધાણા પખે. ૭૦૩
બ્રેહે વેંધ્યા તે જાણે આપ, સાજાને શ્યો બ્રેહેનો સંતાપ ;
સાજો તે સાજાને ગાય, બ્રેહની વેદના વેંધ્યાને થાય ;
સાજા તો સાકટને જાણુ, બ્રેહનો વેંધ્યો તે જ્ઞાની વખાણુ. ૭૦૪
સાકટને તો અનીતિ સાર, જેમ કાગને અશુભનો આહાર ;
તે તો તેનું માને સુખ, કાળો કાળના ભોગવે દુઃખ ;
સાકટને લાગે સુધારસ બાણુ, પણ જ્ઞાનીના તો વેંધે પ્રાણુ. ૭૦૫
જ્ઞાની વજ્રને સુધા કરિ ગણે, સાકટ તો સુધાને વિષ ભણે ;
સાકટ જ્ઞાની બેઉ જાણુવા માંય, અળગા કોઈ કોઈ મ કેશો ક્યાંય ;
સાકટનો પ્રવૃત્તિ પરિવાર, જ્ઞાનીનો તો નિવૃત્તિ કુમાર. ૭૦૬
એ બેહુને કરિયે એક, તો ગાદિયે બેસે જ્ઞાન વિવેક ;
જ્ઞાની વિવેકી ફેરાયા રાય, આસુરીનાં થાણાં ઉઠી જાય ;
અદલ થયું ત્યારે સત્ત્વાશેર, વિષ્ટિ કરતાં ચુકયું વેર. ૭૦૭
આનંદ મંગળ ઓછવ થાય, હરિનાં જન તે હરિજશ ગાય;
હરિજશ ગાય તે શું કહે, આપ ટાળી ભજનમાં રહે ;
પછી અખા શ્હેરની શોભા નવી, જેમ વીતી રજની પ્રગટ્યો રવી. ૭૦૮
હું હું રૂપી વીતે રાત, તેને ટળતાં થાય પ્રભાત ;

જેને પુરૂષોત્તમ થાય પસાય, તેને સર્વે સવળું થાય ;
અખા વસ્તુ આફરડી નવ મળે, આરત રાખી ધણીને બળે. ૭૦૯
આરત વિના ન ઉપજે હેત, આરત વિના પુજારો પ્રેત ;
પુંછલી ભેંશ ન માંડે પગ, જોર કરીને થાક્યા ઠગ ;
ઉપાડે ઘણા પણ ઉભી ન થાય, અખા જોર કરનારા પાછા જાય. ૭૧૦
નથી વાંકવિશ્વંભર તણો, જે કહિયે તે વાંક આપણો ;
જેમ કોઈ ભોજન જમાડવા કરે, ત્યાં રીશાણો તે રીશે ફરે ;
પૂર્ણાનંદ પીરસનારો રહે, અખા અભાગિયાને કોણ કહે. ૭૧૧
પૂર્ણાનંદ તો પૂર્ણ દયાળ, સર્વ જીવની કરે સંભાળ ;
ત્યા સારૂ લે દશ અવતાર, અસુરનિકંદન ભક્ત ઉદ્ધાર ;
દયાએ કીધું ગીતા ભાગવંત, દયા કરી સરજાવ્યા સંત ;
દયા સારૂ દાખવ્યા ધર્મ, અખા હરીનો મોટો મર્મ. ૭૧૨
આત્મઉપકાર કહ્યે પેરે કરે, કોણ ઉપકારે આત્મા ઠરે ;
ભક્ત યથારથ જે કોઈ હોય, આત્માસહિત સમર્પે સોય ;
કરી સમરણ નર્મળો થાય, અખા ધણીનાં થકો ઠેરાય. ૭૧૩
દેહકાળ દ્વૈત પદને નડે, જેમ સજીવન સાથે સજીવન લડે ;
પણ જીવન્મૃત જે વિરલા મને, તેને તે સજીવન શું દમે ;
જડ ચેતન તે શબના સમાન, અખા તેજ સજીવન જેને વસ્તુજ્ઞાન. ૭૧૪
જગત પ્રપંચ એમ ચાલ્યો જાય, જીવપણે જીવે તે સજીવ કેહેવાય ;
જડવત જીવનો એવો મતો, જીવન્મૃતક જ્ઞાની ગણુવો અણછતો ;
મૃતકજ્ઞાની તે સજીવન સહી, અખા જીવપણે જીવે તે જીવતો નહીં. ૭૧૫
મૂળ સ્વરૂપ કહ્યું નવ જાય, એક સ્વરૂપ તે કેમ કેહેવાય ;
પ્રભુ આકાશથી ઉંચા ઘણા, ઉંડાપણની નહિ કાંઇ મણા ;
દશે દીશામાં વ્યાપક અનુપ, એ રદે થાય કેમ અકળ સ્વરૂપ ;
પૂર્ણાનંદે કરી વિચાર, સ્વરૂપ ધારણ કર્યો ઉપકાર. ૭૧૬
જેને જડયું તેને સમું ફડયું, જેમ બીએ રૂપ ઢળેવણ ઘડયું ;
વણ ઘડયો જેમ ઉપજે ઘાટ, અહંકૃત જ્ઞાન એ મ્હોટો ઉચાટ ;
નિત્ય અનિત્ય સમજાયું ખરૂં, અખા પ્રપંચને મેલે પરૂં. ૭૧૭
સમજુ શાખી અરધી ઓચરે, તેની તરોવડ શું પંડિત કરે ;
પંડિતને પંડિતાઈનું જોર, પણ અંતઃકરણમાં અંધારૂં ઘોર ;
અખા તેથકી પ્રાકૃત ભલા, જો આવે સમજાની કળા. ૭૧૮

શબરી સંસ્કૃત શું ભણી હતી બાઇ, કયા વેદ વાંચ્યા કરમાબાઈ;
વ્યાધ તે શું ભણ્યો તો વેદ, ગણુકા શું સમઝતી ભેદ;
વળી સ્વપચની સમઝો રીત, અખા હરિ તેના જેની સાચી પ્રીત. ૭૧૯
ઝીણી માયા તે છાની છરી, મીઠી થઇને મારે ખરી;
વળગી પછી અળગી નવ થાય, જ્ઞાની પંડિતને માંહિથી ખાય;
પણુ ઝીણો થઇને ઝીણી હણે, અખો સાચી પ્રીત તેની ગણે. ૭૨૦
ન્હાવા ધોયા ફરે ફુટડા, ખાઇ પીને થયા ખુંટડા;
જગત પ્રમોદે જાડા થઈ, પણુ ઝીણી માયા તે માંહી રઈ;
કાય કરે તે ઝીણીની પક્ષ, તે ઝીણી જાડાને કરશે ભક્ષ. ૭૨૧
છતી આંખને જઈ આથડે, જેમ પતંગીયો દીવામાં પડે;
જો કદાપિ ઉપજે વૈરાગ, તો મીઠી માંહિથી ન દીયે માગ;
કોઈ કમાય ને કોઇક ખાય, કહે અખો મુડી કયાંથી થાય. ૭૨૨
મૂડી વણુ કંઇ મહિપતિ વહ્યા, મૂડી વણુ કંઈ લોકજ રહ્યાં;
મૂડી વણુ કંઈ કહાવે મહંત, મૂડી વણુ કંઈ ભેખ અનંત;
મૂડી વણુ કંઇ ધનવંત ઘણા, હીરા માણેકની નહીં કાંઈ મણા;
અખા રેહણી આંકલખ્યો નહિ એક, એમ એકડાવોણાં મીંડાઅનેક. ૭૨૩
અનેક રૂપે માયા રમે, ત્યાં તેવી જ્યાં જેવું ગમે;
વળી જો કોઇને જ્ઞાન ઊપજે, તો જ્ઞાની થઇને ભેળી ભજે;
જે કર્મ હોય મૂકવા જોગ, અખા તેનોજ પડાવે ભોગ. ૭૨૪
એવા માયાના ઘણા છે ઘાટ, જ્યાં જોઇયે ત્યાં માયાનાં હાટ;
હાટે હાટે વ્હોરતા હોય, કોય ખાટે કોય મૂળગું ખોય;
ધન વોહોરતિયા જેણે વસ્તુ જોઈ, અખા પ્રેમના પાત્ર વડા નર સોઈ. ૭૨૫
મોહ માયા નરમાઇને શું કરે, બળતી અગ્નિ પણુ જળમાં ઠરે;
તૃણુ તરૂવરને અગ્નિનો ભે, આકાશ દાઝ્યું તે કોય ન કહે;
એમ અલ્પ આનંદિ સદા અલ્પાય, અખા પ્રેમાનંદનો પ્રલે ન થાય. ૭૨૬
પ્રેમાનંદની ભક્તિ આકરી, વસમી વાટ મહા ખરાખરી;
કામ રહિત તે કામનો વેશ, તેનો જ્ઞાની પંડિતને ન લાધે દેશ;
પ્રેમાનંદી જ્યાં ગાય ને વાય, અલ્પાનંદીને અટપટું જણાય. ૭૨૭
અલ્પાનંદી પોતાને પ્રેમાનંદી ભણે, જેમ વાંઝણી પુત્ર ખોળામાં ગણે;
વાંઝણી પુત્ર શોભા અભિમાન, પણુ ઉદરમાં નથી ઉપનું, ગણે સંતાન;
એમ અલ્પાનંદી પોતાને ગણે ભલ, અખા પ્રેમાનંદ નથી ઉપનો પલ. ૭૨૮.

ગાય વજાડે ગુણિજન ઘણા, રંગે રૂપાળા નહિ કાંઇ મણા;
કંઠે સુર તાળીને તાન, ગમે ગંધ્રવ ને પાતરનું ગાન;
પણ અખા એ તો કસબણ કેવાય, પતિવ્રતા પુરવે તેમ ગાય. ૭૨૯
પતિવ્રતા તે જે પિયુને ભજે, અનાયાસે અવરને તજે;
તેનાં વસ્ત્ર સાંધ્યા જેમ તેમ, તેની બરોબરી વેશ્યા કરશે કેમ;
અખા પતિવ્રતા કરૂપણી હોય, પણ મોટો ગુણ માંહે પતિવ્રત જોય. ૭૩૦
પ્રતિવ્રતા તે જે સાચું વદે, સાચું બોલ્યું કેને ન સદે;
સાચું જેમ લીંબડાનું પાન, તેમ કડવું લાગે સર્વે જ્ઞાન;
કડવે રોગ કાયાનો જાય, અખા મીઠાણે રોગ બમણો થાય. ૭૩૧
રોગીને તો કડવું ઘટે, લીંબડો પીધે રોગ માંહિથી મટે;
નિર્ગુણ લીંબડો જો રોગ નીગમે, તો સગુણ ભોજન સુખે જમે;
નિર્ગુણ થઇને સગુણમાં મળે, તો અખા જેમ દૂધમાં સાકર ભળે. ૭૩૨
વિષય સગુણ તે વિષનું રૂપ, હરિ લીલા સગુણ તે અમૃત રૂપ;
વિષ અમૃત જો ભેળાં થાય, તો વળતું સર્વે વિષ થઇ જાય;
નિર્વિષપણે કરે પ્રેમકલોલ, અખા સર્વે મીઠું જેમ ઘી ને ગોળ. ૭૩૩
નિર્વિષપણું તે સજીવન દશા, વિકાર સહિત તે મુડદા જશા;
મડદાની અભડશેઠ ઘણી, તે આભડશેઠ કોઇએ નવ ગણી;
અળગી આભડશેઠ જોવા જાય, પોતાની આભડશેઠ પરલે ન થાય. ૭૩૪
પોતાનું કોઇ ન જુવે મૂળ, કોણ છે જીવ ને કોણ છે સ્થૂળ;
કયો જીવનો કહિયે દેશ, કયાંથી આવી કર્યો પ્રવેશ;
જાતો કયાં તે સમાશે જઇ, અખા એ અજાણપ સર્વમાં રહી. ૭૩૫
અજાણી વસ્તુ મહા અનૂપ, ધણીના અંશ ને ધણીનું રૂપ;
જેમ અર્ણવજળ રણમાં પરવરે, જામે ત્યારે નામ તેનું નોખું ઠરે;
તેમ ધણીના અંશમાં પરવર્યા ભાઈ, આસુરી રણમાં રહી સમાઈ. ૭૩૬
અજ્ઞાની કહે હરિ એમ કેમ હોય, નોખો નોખો ઘણું વગોય;
સુખિયો દુખિયો થઇને દળાય, એવી ગડબડ કહો કેમ કળાય;
અખા તેહનો આણ જવાબ, જે સુખ દૂખથી હરિ અળગા આપ. ૭૩૭
જેમ લુણ આવી આંધણમાં ઉકળે, તો અર્ણવ તેથી શેને બળે;
તેમ સુખ દુઃખ સઘળા જીવને, તેમાંથી કાંઇ નથી શિવને;
લુણ જળ થઇ જળમાં ભળે, એમ સુખ દુઃખ અખા દાસ થયે ટળે. ૭૩૮

લુણ તો જળમાં જઇ જળ થયું, ત્યારે લુણપણાનું નખોદ ગયું ;
ધણી કહે જ્યોતમાં જ્યોત સમાઇ, એમ દાસનું નખોદ ન હોય ભાઇ;
જળનું લુણ તે જળમાં ખપે, અખા હરિના દાસ તે હજુરમાં જપે. ૭૩૯
નકલ એમ ઉરમાં નહિ આણ્ય, હરિજન રૂપ અસલ કરિ જાણ્ય ;
એ દીઠે આપણો સરશે અર્થ, જોયા કરે મર જુજવા ગ્રંથ ;
થડથકી તો ડાળે ચડાય, અખા ડાળેથી થડે ઉતરાય. ૭૪૦
થડને ગૃહો એમ સઘળા કહે, પણ ડાળ્ય વિના ફળ કયાંથી લહે ;
એકલું થડનું થડ જો હોત, તો કોણ કેનાર ને કોણ આ જોત ;
અખાડાળ્યપત્ર પુષ્પફળથડમાં, તેમલીલા અવતાર નામ સર્વે અટગમાં.૭૪૧
ઉપમા સહિત જે આત્મા કથે, તે મહી વિના જેમ પાણી મથે;
પાણી વિના જે મહી ડોળવું, તે ભાંગે ઘણું પણ થાય ઘોળવું ;
જુગતી જાણ્યાવિના જો એકલું ધ્રાય, તો અખા એકલે નવનીત ન થાય.૭૪૨
તેમ આપ ટાળી જો જુગ આચરે, તો ગુણવડે ગુણાતીતને વરે;
ગોરસને જળ ભેગાં મળે, મથે તો રૂપ મહી જળનું ટળે ;
મથતાં માખણ થાય પ્રકાશ, અખા પાછી રહી તે પરઠી છાશ. ૭૪૩
નવનીત કમાયો જુગલે કરી, જેમ દેહ આત્માવડિયે ઓળખ્યા હરી ;
તે વિવેકી સદ્ગુરૂએ વલોવ્યું જદા, નવનીત નરાળું પામ્યો તદા;
અનુભવ અગ્નિએ કીધું તૂપ, અખા ભાળ્ય એ બ્રહ્મસ્વરૂપ. ૭૪૪
મનઃમૂકી જેણે ભક્તિ કરી, તેણે દીઠા નિરંતર હરી ;
પૈની પેરે ઘરમાં વસ્યો, તે શોકે ન રોયો ન હર્ષે હસ્યો ;
અખા તેજ નર સુખિયો થયો, દ્વંદ્વાતીત નર સુખમાં રહ્યો. ૭૪૫
આદિકર્મ કીધે જીવ થાય, જેને કારણ અહંતા પરઠાય ;
પંડિત જાણે કવિયો મર્મ, અખા જાણો જીવ સાધે ધર્મ ;
એ વિગત કરે તે વક્તા ખરો, અણજાણ્યે ભૂલા કાં ફરો. ૫૪૬

છપ્પા સંપૂર્ણ.

સામળ ભટ.

સંસારી વારતાઓ રચનાર એક મહાકવિ.

નંદબત્રીશી.

ચોપાઈ.

શ્રી સારદાને નમાવું શીશ, આરાધું ઉમયાપતિ ઇશિ;
શ્રી ગણુપતિના પુજું પાય, જેથી કામ સકલ સિદ્ધ થાય. ૧
શ્રી ગણુપતિ ને શ્રી રણુછોડ, આરાધું હું બેહુ કરજોડ;
બટુકનાથ મોટા મહારાજ, લક્ષ વસાએ રાખે લાજ. ૨
નોંધારાની વાહારે ચઢે, સંકટ સમયે આવી અડે;
બહુચર માતની કરૂણા ઘણી, કહું કથા નંદબતરીશીતણી. ૩
કવિતા સહૂતણો પરતાપ, ભૂલ ચૂક સહુ કરજો માફ;
બ્રાહ્મણુ ભાટ ચારણુ સહુ ચરણુ, વંદુ શ્રી હરીકેરા ચરણુ. ૪
પદબંધ ચાતુરી લીલાવિલાસ, કહે કરજોડી શામળદાસ.

દોહરો.

પશ્ચિમ દિશાએ નંદનગર, નંદસેન રાજાન;
તેને રાજકાજ અધિકાર છે, વૈરોચન પરધાન. ૫
તે રાજા ઘણો શિળગુણી, ભોજસમો દાતાર;
કોક સમાન સ્વરૂપ છે, કામતણો અવતાર. ૬
સકલ શાસ્ત્ર જાણે ઘણું, ચતુરશિરોમણુ હોય;
હંસાનગર નાટક વિષે, નહિ સમોવડ કોય. ૭
મહાભક્ત ભગવાનનો, કામ સમાને રૂપ;
અવિદ્યા એકે નહીં, શીલવંત મહાભૂપ. ૮
મદ પરમાણે મલપતો, છે ઇશ્વરસમ તેજ;
પરજા પાળે પ્રીતશું, સહુથી રાખે હેત. ૯

દાન દયા કરે ઘણું, લાયક સકલ શુભ ધામ;
ધીર વીર કવિ ચાતુરી, કરે પરમારથ કામ. ૧૦
સ્ત્રી સેવે ભલી ભાતશું, ચતુરશીરોમણ હોય;
નવરસ ગુણે નવ લહું, જોગ વાત માને જોય. ૧૧
પ્રતાપવંત પ્રધાન છે, લોક સહુ દાતાર;
નગર અતિ રળિયામણું, શોભા અપરંપાર. ૧૨
રાજ પંડિત પરધાન છે, નીતિ સકળનો જાણ;
ઘેરઘેર મંડપ દ્રાક્ષના, સહુ બોલે પરમાણ. ૧૩
પાન ફોફળ લીલા ઘણી, કદલી આંબા જોર;
કમળ ખીલ્યાં સરોવર વિષે, બોલે ચાત્રક મોર. ૧૪
વેલ ફૂલી વાડિયો ભલી, શુક મેંનાં શોહોય;
ઘેરઘેર દદામા ગડગડે, ઓછવ અધિકો હોય. ૧૫
વરણવ કરીએ કેટલાં, સાચું કહુંછું સોય;
રામરાજ સરીખડું, કોઇને ન ગાંજે કોય. ૧૬
અન્ન અઢાર ફળે સદા, સુખ પામે સહુ લોક;
વ્યાધી રોગ વ્યાપે નહિં, નહિ સંકટ નહિ શોક. ૧૭

ચોપાઈ.

એક સમે પોતે રાજંન, મહિપતીએ વીચાર્યું મન;
તે સમે ગઇ છે મધરાત, રાયે વિચાર્યું રૂદીઆ સાથ. ૧૮
બધા નગરની ચરચા જોઊં, માહારા મનનો સંદેહ ખોઊં;
અનેક વાત તે કેમ બોલાય, ન્યાય અન્યાય કેવો તોળાય. ૧૯
સુણી વાત બધી બહુસુખી, જોઉં પ્રજા સુખી કે દુખી;
ચરચા જોવા થયો અસવાર, અંગે ધર્યાં સોલ હથીઆર. ૨૦
વારૂ ઘર મંડપ જોઇ વળ્યો, આપ એકલો પંથે પળ્યો;
જોયું ચૌટું ચાવડિ ને ચોક, જોયાં મ્હોલ મેડિ ને ગોખ. ૨૧
ગલી કુંચી શેરી ને પોળ, જોયાં દુકાન દોસીની ઓળ;
જોયાં વેપારીકેરાં હાટ, જોઈ દશ દીશાની વાટ. ૨૨
જોયું નગર પછી આવ્યો બાહાર, દીઠું સરોવર ભરીયું સાર;
તે વેળા એક ધોબી ધૂવે, તે તો રાજા અચરજ જૂવે. ૨૩
કરે વીચાર નગરનો ધણી, આ વેળા કોણ ધોવાતણી;
ભૂત પ્રેત કે વંતર હશે, બોલાવતામાં નાશી જશે. ૨૪

છાનોમાનો તે પાસે ગયો, એટલે ધોબી ધોતો રહ્યો;
સંગાથે બોલ્યા બેહુ જણા, ભય પામ્યા તે મનમાં ઘણા. ૨૫
કોણ કોણ કરી દીધો સાદ, માંહોમાંહે લાગ્યો વાદ;
રાજા જાણે કોઇ ધોબી મુવો, ભડભડતો કે ભૂતજ થયો. ૨૬
પરિયટ જાણે કોઈ આવ્યો પ્રેત, કપટે કરવા મુજશું હેત;
એવો મનમાં સંદેહ પડયો, રાજાને મન ક્રોધજ ચડયો. ૨૭

દોહરો.

રાજા કહે તું કોણ છે, આ વેળા આ દીશ;
બોલ સાચું ઉતાવળો, નહિં તો છેદું શીશ. ૨૮
ભૂત ભાગે બિહિતો નથી, ડાકણ કહાડું દૂર;
રાક્ષસને રોળું અમો, તુજને કરૂં ચકચૂર. ૨૯
ત્યારે પરિયટ બોલિઓ, આણિ મનમાં તાપ;
તુજથકી બિહિતો નથી, શું છે ભૂતના બાપ. ૩૦
રાજા કહે પ્રથમ કહું, હું તો મારૂં નામ;
ત્યાર પછી કહે તાહરૂં, થાય આપણું કામ. ૩૧

છપ્પો–શમશ્યા.

કરૂં રંકને રાય, રાયને રંક કરીજે;
મારેવશ સહુ કોય, કોઈ વશ અમો ન રહીજે;
અનમી ને હંકારિ, વાત સહુ દિલમાં દાખું;
પુત્ર મિત્ર સહુ જંન, તેમને લેખે રાખું;
મારણ પાળણ માનવ અમો, પરદેહી જીવ ઘાલું નહિં;
લખ જીવ સાથે નીસરૂં, તે એકલો આવ્યો અહીં; ૩૨

ચોપાઈ.

તે પરિયટે વીચારયું મંન, એ તો માહરો નંદરાજંન;
ચતુરશિરોમણ એ છે રાય, હું પણ છું એની પરજાય. ૩૩
એણે નામ શમશ્યામાં કહ્યું, લક્ષણ જોતામાં મેં લહ્યું;
હું પણ રાખું માહારી મામ, કહું પટંતરે મારૂં નામ. ૩૪

છપ્પો.

ધરે અંગ રાય ને રંક, રંક રાજાસો દિસે;
શોભે શાહ સુલતાન, માન પામે મન હીસે;

એક વસાનો જંન, કરૂં હું લક્ષ વસાનો;
મુજ રીસથી બને, માનવી અર્ધ ટકાનો;
જે ઢાંકણ સહુ જગ વિષે, રૂપ સમારે તાહરૂં;
તેને અંગે શોભિએ, નામ સમજી લ્યો માહરૂં.' ૩૫

ચોપાઈ.

અરસ પરસ ઓળખીયા બેય, ભાગ્યો મંનતણો સંદેહ;
હરખ બેઉના મનમાં થયો, રાજા પરિચટ પાસે ગયો. ૩૬
આ વેળા તે શું છે કાજ, એકલા કેમ આવ્યા માહારાજ;
નહિં સાથે હસ્તી ઘોડલા, નહિં સાથે પાવક જોડલા. ૩૭
રૂપ અનૂપમ કોમળ જાત, કાળી અંધારી માઝમરાત;
સુણરે પરીચટ રાજા કહે, કહું સંદેહ તે મનમાં લહે. ૩૮
નગરચરચા જોવા આવિઓ, માટે સાથે નથી કો લાવિઓ;
સંદેહ એક ઉપન્યો છે મુને, તે માટે પુછું છું તુંને. ૩૯
મધ્ય નીશાએ કેમ આવિઓ, શા કાજે એકલો આવિઓ;
મધરાતે તું બેઠો ધૂવે, બીક કોની મનમાં નવ જુવે. ૪૦
સાચી વાત કહેને આજ, લેશ માત્ર ન રાખીશ લાજ;
પરિચટ કહે સાંભળીએ રાય, એ સમજી લેજો સમશાય. ૪૧
કહું સમશ્યા તે મનમાં લહો, સુણી વાત ને પાછા ફરો;

છપ્પો.

લીયે લંક લપટેણ, ઠેઠ નહિં રામજ રાવણ;
હરણ સીતને નામ, કામ નહિં પ્રીતે રાવણ.
હણ્યા કૌરવ જે વીર, વીર મન જો તું વિચારી;
કામનીને મન દેહ, ન શોભે તેવણ નારી.
એક દંતધાવનને બે કરો, તેના નામે નામ છે;
નવસેં નવાણું પુરયાં હરી, તેહ સમારણ કામ છે. ૪૨

ચોપાઈ—રાજા પ્રશ્ન.

દિવસે સમારે નહિં શામાટ, અડધી રાત કેમ આવ્યો ઘાટ;
એ અચરત તો મુજને ઘણું, સાચું વચન સુણવા તમતણું. ૪૩
એણી પેરે બોલ્યો રાજંન, ત્યારે પરિચેટે કહ્યું વચન.

છપ્પો.

દો લોચન ખટ ચરણ, વરણ તો શામ સરીખો;
ઘોર નાદ મુખ પીત, સ્વાદિયો તે હું પુરસિઓ;
પીએ પ્રેમ નિશદિન, શીશ મોટો સહુ અંગે;
રસિક મધુર કરિ ગાન, રહે સુગંધી સંગે;
સુઘડ છેલ નર સ્વાદિયો, મદ પ્રેમલ અતિ છે ઘણું;
તેથી આવ્યો છું આ સમે, મુજને ભય છે તેતણું. ૪૪

ચોપાઈ.

રાજા મનમાં રીઝયો ઘણું, વચન સુણીને પરિચટતણું;
અરે ભાઇ એવી કુણ નાર, મુજને દેખાડો આ વાર. ૪૫
જેને પ્રેમલ પટકુળ પાસ, દેખી ઉતરે ભમર આકાશ;
એવી રામા રાણી કો તણી, પુછે એમ નગરનો ધણી. ૪૬
દેવાંગના એવી કોણ હોય, શીઘ્ર મહિપતી બોલ્યો સોય;
તે સંભળાવો મહારા વીર, મહારે હઇડે નવ રહે ધીર. ૪૭
કહે પરિચટ સાંભળો હો રાય, મહારા મુખથી કેમ બોલાય;
સતી નીંદા કેમ કરીએ આપ, થાએ સ્ત્રીહત્યાનું પાપ. ૪૮
સ્ત્રીહત્યાથી ખોઇએ પ્રાણ, સમજો કાંઈ ચતુરસુજાણ;
નારીનો નેહ થોડો કરે, તો ભવસાગર સહજે તરે. ૪૯
નંદ રાજા એમ પુછે ફરી, પ્રબોધ શિક્ષા પરિચટે કરી;
રાજા કહે શું દેછે શાખ, એહેવી હું જાણું છું લાખ. ૫૦
સાંભળજો નરપતી શ્રી નાથ, અક્ષર તો તારો ઉપર હાથ;
જે શમસ્યા અમો કીજીએ, તે એંધાણે ઓળખી લીજીએ. ૫૧

છપ્પો.

વર્ણું સહુથી રંક, અંક શજાથી ઝાઝો;
વરતે અધિકી આણ, લોક માને જશ આઝો;
તમને ઝીતે તેહ, તેહ તમથી ન જિતાએ;
તેહ વચન તમને કહું, એ નર ઝીતો હો રાએ;
ભોગી તમ સરખો ઘણો, આધ અધિકાર અતિ ઘણે;
પરખો જાત પ્રેમદાતણી, પદમની નાર ઘર તે તણે. ૫૨

ચોપાઇ.

રાજસભામાં આવે કામ, તેનું જે કહેવાએ નામ;
રાંધ્યું અન્ન જેને કહેવાય, તેનું નામ વિચારો રાય.' ૫૩
એ બેનો કરો એક વિચાર, મેં કહ્યું તે નરઘેર નાર;
પંખી ઉડે જેને જોર, એ વાતનો એટલો અંકોર. ૫૪
જેને આધારે રહે છે પ્રાણ, ચેતો નામરે ચતુરસુજાણ;
એ બે પ્રીછી કરીએ પેર, મેં કહી સ્ત્રી છે તેને ઘેર. ૫૫
ચેત્યો રાજા સરવે લહ્યું, પરિચટે જે વચનજ કહ્યું;
પ્રીત કરીને લીધો પાર, જુગતેથી કરિયો જુહાર. ૫૬
સ્ત્રીનું નામ.સમજ્યો સાનમાં, ગુણવંત રાય ગયો ગામમાં;
થયા અંગ ને ચીત પરવશ, જીવ થયો તે સ્ત્રીને વશ. ૫૭
મોહ પામ્યો મન વ્યાકુળ થયો, રંગમોહોલમાં રાજા ગયો;
ન આવે નિદ્રા ન ભાવે અંન, વ્રેહે વ્યાકુળ રાજાનું મંન. ૫૮

શ્લોક.

दर्शनात् हरतेच्चित्तम् । स्पर्शनात् हरते बलं ॥
संभोगात् हरते वीर्यम् । नारी प्रत्यक्ष राक्षसी ॥ १ ॥ ५९

છપ્પો.

કાને સુણી તબ કરોડ, લાખ જબ નયણે નરક્ષીખી;
બોલી તબ હજાર, સરવ વાતે પૂર પરખી;
નજર ભરી રસ બસ, દશ મૂલતત્વથી હોઇ;
આલિંઘન તબ એક, છુટો મોહ નગન જબ જોઇ;
સ્ત્રી બાર પટંતરે, અમૂલખ કોટી દામકી;
ચાખી તબ ચિત્તથી ગઇ, નહિં કોડી કામકી. ૬૦

ચોપાઈ.

કાને સુણી તવ લાખ કરોડ, માટે મહિપત લાગી હોડ;
દુખે પાપે વીતી જામની, વિચાર કરે જોઇશું કામની. ૬૧
જો જાણે મારો પ્રધાન, એ વાતે ઘટે મુજ માન;
આદ્ય હઇએ રચ્યો પરપંચ, સ્ત્રીને મળવા કીધો સંચ. ૬૨

પ્રાતસ્કાલે ઉઠયો રાય, સંપૂરણ કીધી સભાય;
તે વેળા આવ્યો પરધાન, મંનથકી દીધાં બહુ માન. ૬૩
કહે રાજા હું કહું તે કરો, કચ્છ દેશમાં જઇ પરવરો;
લ્યો ટકા દશ વીસ કરોડ, લાવો ઘોડા મનગમતી જોડ. ૬૪
સરવ સૈન્ય સુંઢાડો સાથ, દ્રવ્ય અનંત રાખોની હાથ;
બીજી વાત મા કેહેશો વળી, ઊઠો શીઘ્ર કરો આ ઘડી. ૬૫
જો મુજને ઉપજાવો સુખ, એ વાતનું ન ધરશો દુઃખ;
કહે પ્રધાન સાંભળો મહારાજ, શું ઘોડાનું હમણાં કાજ. ૬૬
રિક્તતિથિ વૈધૃત વ્યતિપાત, આજ જાતાં થાએ ઉતપાત;
કાલપરમમાંહે ચાલશું, અશ્વ તમને આણી આલશું. ૬૭
કહે રાજા સાંભળરે પ્યાત, મારા મનની ન લહે વાત;
જે વાતનો કેડો લીજીએ, સિદ્ધ પાર તેનો કીજીએ. ૬૮
સભા મધ્ય જો જાય વચંન, ત્યારે હું શાનો રાજંન;
અવજોગ તે તો પેહેલો મુને, ત્યારપછી તો નડશે તુંને. ૬૯
હમણાં જાવાનું ન કરો સહી, આજથકી પરધાનજ નહી;
ચાકર તે જે પાળે બોલ, માણસ તે જે પાળે કોલ. ૭૦
સ્ત્રિ જે પાળે પતિવ્રતધર્મ, બ્રાહ્મણ જે પાળે ખટકર્મ;
પવિત્ર તે પાળે આચાર, હરિજન તે મુકે સંસાર. ૭૧
રાજા જેહ પ્રજાપ્રતિપાળ, સત્યવાદી નવ બોલે આળ;
પંડિત જે વાંચે પુરાણ, સાત્વિક, જે હોએ સુજાણ. ૭૨
જોગી તે જે પાળે જોગ, સંસારી જે સમજે ભોગ;
વરતિક તે જે વ્રત આચરે, દુઃખભજંન તે સૌ દુખ હરે. ૭૩
પુત્ર તે જે ગયાએ જાય, જીત્યો તે જે ગંગા ન્હાય;
ધનપતિ તે જે ધારે ધરમ, સન્યાસી જે જાણે બ્રહ્મ. ૭૪
રળ્યો તેહ જે ખરચે હાથ, સારી સ્ત્રી જે સ્વર્ગે સાથ;
જ્ઞાની તે જે જ્ઞાને સજે, ભગત હોય ભગવાનને ભજે. ૭૫
વિભુતા તજી વિભૂતી ધરી, આશા ભરી જે આશના કરી;
મહિપાલનું જે રાખે માન, તેનું નામ પુરો પરધાન. ૭૬
માહારો વજીર ખાસો છે તું, જા આ વેળા કહુંછું હું;
કહે પ્રધાન સુણો પુરપતિ, રોષ મા ધરશો રાજા રતિ. ૭૭

પાસો જેહ પડે તે દાય, જે રાજા બોલે તે ન્યાય;
જે નિરધન બોલે તે નોય, બોલ પાળે તે શાહજે હોય. ૭૮
પંચ પ્રમાણુ કરે તે ન્યાય, જે મારે મરે તે પ્રાય;
નાઠો તે જે જીતો રાય, આચારભ્રષ્ટ તે તો અન્યાય. ૭૯
ભૂખ્યો તે જે ગમે તે ખાય, ભયવંત તે જે નાઠો જાય;
આંધળો જાર જે ઘરમાં રમે, એવા નાર ગમે તે કરે. ૮૦
આંચળ મુખ આપે તે ગાય, ઓસડ તે જે રોગ મુકાય;
જે પૃથ્વી પાળે તે રાય, પયપાન કરાવે તે સત માય. ૮૧
કાયા ચિત્ત વશ કરે તે મુન્ય, અતિ બળિયો જેનું બો પુન્ય;
દુખીઓ જેહ વિદેશે જાય, ગ્રહસ્થ તે જે લ્હાણું લાય. ૮૨
પુજ્ય તે જે પરમારથિ થાય, સુખિયો જે નિરોગી કાય;
ભલું કરે તે ભૂપત રાય, વાંક વિના કોપે અન્યાય. ૮૩
રાજા કેહે તે સારો દીસ, ચાકર બોલ ચડાવે શીશ;
એમ કહી ઉઠયા તે ઘડી, સેન્યા સુંઢાડી પોતાતણી. ૮૪
લક્ષ્મી અનંગળ લીધી ઘણી, આજ્ઞા માગી મહિપતતણી;
પ્રધાન ચાલી કચ્છમાં ગયા, રાજાને મન ઓછવ થયા. ૮૫
અરૂણુ અસ્ત પડી છે રાત, રાય વિચાર્યું રૂદીયા સાથ;
બીજા કોઇને નવ કહિ વાત, આપે એકલો ચાલ્યો જાત. ૮૬
કયાંહાં નર ને વળિ કહિયે નાર, જારને મન શાનો વિચાર;
પોંહોચે કે નવ પોંહોચે હામ, કરે મનનું ગમતું કામ. ૮૭

श्लोक.

कमातुराणां न भयं न लज्जा। अर्थातुराणां नच बंधु मित्रं ॥
चिंतातुराणां न सुखं न निंद्रा। क्षुधातुराणां न बलं न तेजः ॥ ૮૮

ચોપાઈ.

જારબુદ્ધિ જેને મન વસી, લાજ મરજાદા તેને કશી;
ગુણકાને મન શેની લાજ, આળસુને મન શેનું કાજ. ૮૯
ભિક્ષા તેને શાનો ભોગ, જોરાવરી તે શાનો જોગ;
ભંગીને મન શાની નાત, વ્યસનીને મન શાની જાત. ૯૦
મદ્યપાન પીએ તે શાનો પવિત્ર, ભુંડું તાકે તે શાનો મિત્ર;
અક્કરમીને ઉદ્યમ કશો, સૂમ હોય તે શાનો હશો. ૯૧

શોકાઇમાં તે શાનું સત્ય, પટેલાઇમાં શાની પત્ય ;
પરમારથમાં શાનું પાપ, સિધાઇ ત્યારે શાનો શાપ. ૯૨
સત્ય વિના તે શાની સતી, પીડા દે તે શાનો પતિ;
સંતોષીને શાનું દુઃખ, ધંન વિના તે શાનું સુખ. ૯૩
દાતાને મન શાનું ધન, શૂરાને મન શાનું તન ;
ભામની ભલી વિના શો ભોગ, શુદ્ધ ચિત્ત વણ શાનો જોગ. ૯૪
દરિદ્રી હોય ત્યાં ડાહાપણ કશું, પુત્ર વિના ઘરસૂત્રજ કશું ;
નાત નહિ ત્યાં શાની રીત, હેત વિના તે શાની પ્રીત. ૯૫
ગુણ વિના તે શાનું રૂપ, પ્રજા પીડે તે શાનો ભૂપ ;
વિવેક વિના તે શી વિદ્યાય, નિર્લજને શાની નિંદાય. ૯૬
કંઠ વિના તે શાનું ગાન, જર વિના તે શાનું જાન ;
દયા વિના તે શાનું દાન, મોટમ પાખે શાનું માન. ૯૭
હરીજનને શાનો સંસાર, ખરી વાતમાં શાનો ખાર ;
કહ્યું કંથે તે શાનો કવિ, શીખી વાત તે શાની નવી. ૯૮
ચોર્યું કહે તે શાનો ચાડ, પચહું લે તે શાનો પાડ ;
વેહેવાર નહિં તો શો વેપાર, કમાઇ નહિં તો શાનો કાર. ૯૯
જાત જાતને ભય નહિં મંન, નિર્ભય થઇ ચાલ્યો રાજન ;
દરબાર દિવાનનો દીઠો દૂર, આવ્યો રાત ગઈ એક પૂર. ૧૦૦
વજ્જર મ્હોલે છે લોહનાં બાર, કીધો રાજાએ કરનો પ્રહાર ;
ધીર પ્રતિહાર ત્યાં જાગિયો, મનમાંહી બિહિવા લાગિયો. ૧૦૧
જાગે જે કોઇ ધનનો ધણી, જાગે જેને ચિંતા ઘણી ;
જાગે રાત અંધારી ચોર, જાગે ધન વરસંતે મોર. ૧૦૨
જાગે જેના ઘરમાં સાપ, જાગે દીકરીઓનો બાપ ;
જાગે જેને માથે વેર, જાગે જેહ કરે બહુ કેર. ૧૦૩
જાગે જે જપતો જુગદીશ, જાગે જેને દેવું શીશ ;
જાગે જે કોઈ હોયે જાર, જાગે કુલ સકુલની નાર. ૧૦૪
જાગે જેના દેહમાં રોગ, જાગે જે કોઇ સાધે જોગ ;
કોણ છે રે ભાઈ માઝમરાત, જે હોય તે આવજો પ્રભાત, ૧૦૫
નહિં ઉઘાડું મારું બાર, ખોટી થશો ને લાગશે વાર ;
તેવારે બોલ્યો નંદરાય, મનમાં ધરતો બહુ લજાય, ૧૦૬

લાજે જે કોઇ હોયે જાર, લાજે જેહ સકુલની નાર ;
લાજે મુરખ બ્રાહ્મણ ભાટ, લાજે મોટા માનભંગ માટ. ૧૦૭
વચનભંગથી લાજે રાય, તપભંગથી યોગી લજવાય ;
લાજે લંપટ મુકે બોલ, લાજે સ્ત્રી ઉતારે તોલ. ૧૦૮
નીચ કામે નરપતિ ગયો, લજ્જા પામીને બોલજ કહ્યો ;
ઊઘાડ ભાઇ હું નંદ નરેશ, પ્રધાન ઘેર કરવો છે પ્રવેશ. ૧૦૯
ઘણું જરૂરનું મારે કામ, તે માટે આવ્યો આ ઠામ ;
શીઘ્ર ઉઘાડી ચરણે લાગ, જે જોઇએ મૂજપાસે માગ. ૧૧૦

દોહરો.

રાય પ્રત્યે કહે પોળીઓ, સાંભળિયે રાજંન ;
બારતો નહિં ઊઘાડીએ, વરત્યું તાહારૂં મંન. ૧૧૧
આ વેળા તસ્કર નીસરે, (કે) રમવા નિસરે જાર ;
માટે જાઓ પાછા ફરી, રાખી આપનો ભાર. ૧૧૨
પ્રધાન ઘેર નહિં માહરે, સ્ત્રી સાથે શું કામ ;
અડધી રાતે એકલા, ક્યમ આવ્યા આ ઠામ. ૧૧૩

ચોપાઈ.

ઊંદર બિલાડીને શાનો મેળ, અજા વાઘતણો શો ખેલ ;
સિંહગજ એકઠાં કેમ રમે, ગરૂડ સરપ એકઠાં કેમ ભમે. ૧૧૪
અગ્નિ ઘ્રત કેમ થાએ એક, વિપરિત એ દિસે વિવેક ;
તમો રાય પુરૂષની જાત, વિનતાશું શી કરવી વાત. ૧૧૫
રાજા કહે ઘડે શો ઘાટ, ઊઘાડ બાર જાવા દે વાટ ;
હું જેમ જેમ રાખુંછું ભાર, તેમ તેમ તું લગાડે વાર. ૧૧૬
હમણાં વાત કરૂછું સેહેલ, નહિંતો ચીરાવુંછું મેહેલ ;
પ્રધાનના તો પ્રાણજ લેઊં, બારે ડંડ તો તુંજને દેઊં. ૧૧૭
ત્યારે તારૂં શું છે જોર, નગર વિષે તું મારો ચોર ;
જો રાખે દોહોણી ને દૂધ, તો તું કાંઇ વિચારની બુધ. ૧૧૮
મારે મન તો નથિ કાંઇ ખેદ, તું મનમાં આણે ક્યાં ભેદ ;
મુરખ મિત્ર વેરીને ઠામ, વણસાડે સ્વામીનું કામ. ૧૧૯
મનમાં ડહાપણ હોયે આજ, ઉઘાડ તુજનાં સરસે કાજ;

દોહરો.

કહે પ્રતિહાર રાજા સુણો, હું બોલાવ્યો નહિં જાઉં;
મન સમજી લાલચ દિયો, કાંઇક પ્રસંન થાઉં. ૧૨૦
રાય એક જેને કબજ, બીજો લક જે રાય;
ત્રીજો રાજા ગરજીઓ, ચોથો ઓશિયાળો થાય. ૧૨૧
કુંડળ કાડયાં કાનથી, મૂલ જેનું નવ ક્રોડ;
આપ્યાં રાયે પ્રતિહારને જેહ અમૂલખ જોડ. ૧૨૨

ચોપાઈ.

દ્રવ્ય દેખી સહુ કરે પ્રીત, દ્રવ્ય દેખાને કરે વિપરીત;
દ્રવ્ય દેખીને નારી ચળે, દ્રવ્ય દેખીને લોભી ભૂલે. ૧૨૩
દ્રવ્યે લાભ ને દ્રવ્યે હાણ, દ્રવ્યે ગાસવાસના જાણ;
દ્રવ્યે જીવ જાએ ને રહે, દ્રવ્યે ઘેલાને ડાહ્યા કહે. ૧૨૪
દ્રવ્યે કાયર ને દ્રવ્યે શૂર, દ્રવ્યે મેલો ને દ્રવ્યે નૂર;
દ્રવ્યે ચોર ને દ્રવ્યે શાહ, દ્રવ્યે રંક, ને દ્રવ્યે રાહ. ૧૨૫
દ્રવ્યે કરપી (ને) દ્રવ્યે દાતાર, દ્રવ્યે ઉગારે ને દ્રવ્યે માર;
દ્રવ્યે શત્રુ ને દ્રવ્યે મિત્ર, દ્રવ્યે નીચ ને દ્રવ્યે પવિત્ર. ૧૨૬
પ્રથ્વીનું કારણ તે દ્રવ્ય, દ્રવ્ય થકી તે શોભે સર્વ;
કુંડળ જવ દીઠાં પ્રતિહાર, તવ તેણે ઉઘાડયાં બાર. ૧૨૭
ગયો મેહેલ મધ્યે રાજંન, દીઠું જેવું ઇંદ્રાસંન;
દીઠો પ્રધાનકેરો મેહેલ, તે આગળ શોભા સહુ સેહેલ. ૧૨૮
દીઠું પાંજરૂં પોપટતણું, પંચરંગે રંગેલું ઘણું;
તે હેઠળ માંડયો છે પાટ, રાજા ચાલી આવ્યો વાટ. ૧૨૯
બેઠી દીઠી ત્યાં કામની, એવી નહિં ભૂતળ ભામની;
ચંદ્રવદની ભૃકુટી શુભ વાંક, સિંહાકારે કટિનો લાંક. ૧૩૦
હંસાગમની ગજગામની, શરદચંદ્ર શોભે જામની;
જેવી પુષ્પલતાની વેલ, જેવી વાડીમાંની કેળ. ૧૩૧
જેવી ચંપાકેરી કળી, જેવી વીજળી ઝબકે ભલી;
જેવી રત્નાકરકુંવરી, જેવી શોભે સુરસુંદરી. ૧૩૨
જેવી કાંઇ દીપે નાગણી, નહિં શામા એની સામણી;
જેવી ઇંદ્રતણી અપછરા, એવી એ માનુની મનહરા. ૧૩૩

કામની તેહ કમળનો વૃંદ, મુખ જાણે પૂનમનો ચંદ ;
અંબૂજદલ, આકારે નેણ, અમ્રત જેવાં બોલે વેણ. ૧૩૪
પોયણુપાન શરીખા પાય, કરેણકાંબ સરખી કાય ;
લાયક તેમાં લક્ષણ ઘણાં, જે કહીએ તે સોહામણાં. ૧૩૫
રામા રૂપતણો ભંડાર, નવ દીઠી એવી કોઈ નાર.

દોહરો.

ચપળ નેન ખંજન સમાં, ચક્રવાક જુગ જોડ;
કનકકળશ ઉર ઓપતાં, ક્ષણમાત્ર નહિં ખોડ. ૧૩૬
ઉદર ઉપર ત્રીવળી પડી, પેટ તે પોયણ પાન ;
ગ્રીવા કપોત સરીખડી, ઉજવળ ઓપિત વાન. ૧૩૭
નખશિખ શોભા નિરખતા, ચતુરા ચતુરસુજાણ ;
વ્રેહેવ્યાપીક રાજા થયો, વાગ્યાં મોહનાં બાણ. ૧૩૮
પ્રસ્વેદ લોહયો હાથથી, અગ્નિથી જેમ ઘ્રત ;
બધા અંગમાં અગ્ની થયો, આકળો થયો તરત. ૧૩૯
ધરમ કરમ સહુ વિસર્યો, થયું કામવશ અંગ ;
બીજું કાંઇ સૂઝે નહિં, રામાશું લાગ્યો રંગ. ૧૪૦
વિસરયો ઇષ્ટ ગુરૂ દેવતા, વિસરયો કુળ મરજાદ ;
વીસરયો મેહેલ ને મેડિઓ, પ્રેમદાશું લાગ્યો વાદ. ૧૪૧
આવ્યો નિકટ તે નિરખતાં ભયભિત તે ધનઘોર ;
દ્રષ્ટી ન ચુકે તેથકી, જ્યમ ચંદ્રથી ચકોર. ૧૪૨

ચોપાઈ.

પોપટ પદમની બેઠાં જ્યાંય, મોહોલે મહિપતિ આવ્યો ત્યાંય;
સમજ્યો પોપટ સમજી નાર, ચતુર મળી બે કરે વિચાર. ૧૪૩
આવતામાં વરત્યું છે મંન, કામ આંકળો છે રાજંન ;
ઈશ્વર આપણી રાખશે લાજ, કામની કહે શું કરવું કાજ. ૧૪૪
કહે પોપટ નવ ધરશો બીક, દેઊંછું નંદ રાજાને શીખ;
એમ કરતાં તે બોલ્યો વાણિ, અધિક ચાતુરી મનમાં આણિ. ૧૪૫
તું મુજને જાણે છે અજાણ, આજ હું થઉંછું ચતુરસુજાણ;

દોહરો.

કહે પોપટ ભલે આવિયા, પ્રથવીપત ભૂપાળ;
આનંદભેર નંદરાયજી, પ્રજાતણા પ્રતિપાળ. ૧૪૬
તાત તમો છો જગતના, પ્રધાન તમારો પુત્ર;
હું જાણું છું નિહાળવા, આવ્યા છો ઘરસૂત્ર. ૧૪૭
તંન નથી ઘેર તાહરો, હાજર છે સુતનાર;
પણ તે તારે આસરે, તમ પુત્રીનો હાર. ૧૪૮
રાજા તે તો તાત છે, પરજા તે તો પુત્ર;
શાસ્ત્ર સાખ પુરે સદા, સાચો અક્ષર સૂત્ર. ૧૪૯
બાઇ આવો બેસો બારણે, એહ તમારો તાત;
પિતા પાસે બેસો જઇ, કરો સુખદુખની વાત. ૧૫૦
બાઇ આવોની બારણે, એહ તાત નંદરાય;
સાસરવાસો લેઇ આવિયા, તેની શી લજ્જાય. ૧૫૧
આપણ એનાં છોકરાં, એહ આપણો તાત;
પિતા પાસ બેસો સુખે, કહો મનની સૌ વાત. ૧૫૨

ચોપાઈ.

રાણી બોલી આણી ધીર, સાંભળ પોપટ મારા વીર;
અધિક બોલ તું ના બોલીશ, ચઢશે નંદ રાજાને રીશ. ૧૫૩
હુકમ રાજાજીનો લીજીએ, પછી ઉત્તર તેનો દીજીએ;
એ છે ધરમતણો અવતાર, જાણે સકળ વિવેક વિચાર. ૧૫૪
એ છે ચૌદ વિદ્યાગુણ જાણ, માટે ઘણું શું કરૂં વખાણ;
ચતુર પુરૂષ માટે શાંખશે, મુરખ કોઇ મારી નાંખશે. ૧૫૫
તે માટે છાનો રહે ભ્રાત, અધિક શાને કરે છે વાત;
વિવેક વાત માહારે દિલ વસી, નંદરાયની બીકજ કશી. ૧૫૬
કંચન આગળ કથિર તે કશી, ચતુર આગળ કેવી પારશી;
હનુમાન આગળ શા ઠેકડા, કરોડ આગળ શા એકડા. ૧૫૭
ચૌદ ~~લાખે~~ તેને શા ચાર, સત્યવાદીને શાનો ભાર;
પુત્ર આગળ બીજી શી પ્રીત, વેદ આગળ બીજાં શાં ગીત. ૧૫૮
પરિગ્રહ આગળ શાં પાખંડ, દૈવગત આગળ વે શો દંડ;
દારિદ્ર આગળ બીજું શું દુઃખ, સ્ત્રી સતિથી બીજું શું સુખ. ૧૫૯

વિપ્ર આગળ બીજી શી નાત, ખરો કેહેવાય તેની શી ખ્યાત;
ગંગા આગળ બીજી શી નદી, ચકોર આગળ બીજી શી બુદ્ધી. ૧૬૦
શિવપૂજન આગળ શી સિદ્ધ, રાજરસોઇ આગળ શી રિદ્ધ;
ભીખથકી તે ભુંડું કયું, દેહ ભુંડી જેહનું રોગીયું. ૧૬૧
ચંદ્ર આગળ તે તારો કશો, રવિ આગળ આગીઓ જશો;
મુરખ આગળ શી દુઃખની વાત, મર્ણથકી બીજી શી ઘાત. ૧૬૨
પુન્ય આગળ બીજું શું કામ, રામવિના બીજું શું નામ;
કાશી આગળ બીજે શો વાસ, સુગંધમાં જેવો બરાસ. ૧૬૩
સ્વર્ગતણું તે સુખજ ઘણું, વખાણ કરી શકે કેમ તેતણું;
એને વશ વરતે સહુ લોક, તે આગળ ડહાપણ સહુ ફોક. ૧૬૪
નારી કહે સુણ પોપટ સહી, એ સરખો કો ભુતળમાં નહિ.

દોહરો.

ત્યારે પોપટ બોલીઓ, સાંભળ મારી બેન;
માબાપ આગળ ચાલે સહી, જે કરીએ તે ચેન. ૧૬૫
બાળક અતિ અન્યા કરે, મનમાં ન ધરે બાપ;
એવું જાણીને કહ્યું, વેદ પૂરાણે છાપ. ૧૬૬
ગાડું ઘેલું બોલવું, મનમાં ન આણે સોય;
તેમ હું રાજાને કહું, ખેદ મ ધરશો કોય. ૧૬૭

ચોપાઈ.

વાડ થઇને ચિભડાં ગળે, સોંઘી વસ્તુ કયાંથી મળે?
ખળું ખાતું હોયે જો અન્ન, તો જીવે નહિં એકે જંન. ૧૬૮
કલ્પવૃક્ષ જો કેરી ખાય, તેનો ચોર ન પેદા થાય;
નવાણ પીતું હોયે નીર, જીવજંતુ કયમ ધરે શરીર. ૧૬૯
મા મારે પય પીતાં બાળ, સત્યવાદી જો બોલે આળ;
રાજા થઇને લુટી લેય, પ્રજા કોણ આગળ જઇ કહેય. ૧૭૦
રામ જપંતાં નર્કે જશે, કહો કલ્યાણજ કોનું થશે;
પિતા પુત્રિશું રમશે જાર, તે વાતનો કો પ્રીછે પાર. ૧૭૧
ગંગા નાહાતાં પાપી થશે, વેદવચન કેમ સાચાં હશે;
વાહાર ત્યાંથી આવે ધાડ, તો પછિ કયાંની કરશું આડ. ૧૭૨

મેઘ વરસતાં પથ્થર પડે, તેનો વાંક કોને શિર ચડે;
ધણીને વિખ દે ઘરની નાર, કોણ સાચવે તેણે ઠાર. ૧૭૩
પુષ્પહાર થઇ વળગે સાપ, ત્યાં તે કોણ જાળવશે આપ;
અમૃત જાણી આપે પીજીએ, વિખ થાય દોષ કોને દીજીએ. ૧૭૪
કુંડળ કરડી ખાએ કાન, કોણ આગળ જઇ કરિએ સાન;
ચંદન જાણી ધરીએ આપ, થાય અગ્નિ તો પૂરણ પાપ. ૧૭૫
મોટા જાણી જઇએ શરણ, દે ઘાત તો પામિએ મરણ;
ઘરનો દિવાન ચાડી ખાય, તો તે દુખ કોને કહેવાય. ૧૭૬
જો રળનારો ચોરી કરે, તો ભંડાર શી પેરે ભરે;
છાની થાપણ લોભે લે, તો શાખ આવી કોણ દે. ૧૭૭
કોઇક જાણે દુખ દે પરચંડ, તેને તો રાજા દે દંડ;
રાજા થઇ લૂટી લે આપ, તો પરજાનું પૂરણ પાપ. ૧૭૮
રઇયત ઉપર કોપે રાય, રાંક માણસ શું કરે ઉપાય;
તેને પુછનારો ઇશ્વર એક, વેદવચન કરિ જુવો વિવેક. ૧૭૯
રાજા પ્રજાને દુઃખજ દે, તો તે આગળ નહિ સુખ લે;
મોટા જો કરે કુડાં કાજ, તો નહિ પામે રૂડાં રાજ. ૧૮૦
શામા શુક એ વાતો કરે, રાજા નંદ રૂદેમાં ધરે;
ભયભીત થઇને આવિઓ, કાંઇક જ્ઞાન રૂદે લાવિઓ. ૧૮૧
એ કેહે છે પુત્રી ને બેહેન, તે આગળ કયમ થાએ ચેન;
એકે વાત ન સૂઝે ઘાટ, રાજા થઇને બેઠો પાટ. ૧૮૨
આગતાસ્વાગતા દીધાં માન, આગળ મેહેલ્યાં ફોફળપાન;
બોલ્યો શુક સુણ તું સુંદરી, બોલો તાતશું હેતજ કરી. ૧૮૩
પુત્રી નીજ કરી થાપશે, મનવાંછિત માગ્યું આપશે;
લાવ્યા પસલી આપણે ઘેર, રાજા આવ્યા રૂડી પેર. ૧૮૪
ભ્રાત તાત ને એ મોશાળ, આપણ ઉપર અદકું વ્હાલ;
એ છે નોધારા આધાર, એને શિર પ્રથવીનો ભાર. ૧૮૫
બેટી બ્હેન ને તું ભાણેજ, આપણ ઉપર અદકું હેજ;
હેત કરીને દગો જો દેય, નરકતણાં ફળ તે તો લેય. ૧૮૬

દોહરો.

માનની મુખ સનમુખ કરી, શુકસું કીધી વાત;
કામભરયો જો કોપશે, તો કરશે તુજ ઘાત. ૧૮૭

કામી કામે આંધળો, ન ગણે બેહેન ને બાઇ;
માટે તુજને મારશે, છાનો રેહેને ભાઇ ૧૮૮

ચોપાઈ.

જોબનમદ પ્હેલો આંધળો, બીજો મદ કામે આકળો;
ત્રીજો અંધ ધનમદ જેહને, ચોથો કેફ જેની દેહને. ૧૮૯
પંચમ અંધ જે જીવ આદરે, છઠો અંધ જે કોપે ભરે;
સાતમો અંધ દબાણો જેહ, આઠમો અંધ વ્યસનીની દેહ. ૧૯૦
એટલા અંધ વિચાર ન કરે, ના કહિયે તો નિશ્ચે મરે.

દોહરો.

વચન સુણી વિનતાતણું, શુક કહે સાંભળ વાત;
કામમદ જોબન શું કરે, જગતપિતા સાક્ષાત. ૧૯૧
અજ્ઞાન અબળા તું સમી, મેં તવ દીઠી કોય;
કહું વાત પટંતરે, મનમાં સમજી જોય. ૧૯૨

ચોપાઈ.

રાજા આવે કપટે કરી, તો કોણ પુછે એને ફરી;
ગામ પરધાનને શિદ મોકલ્યો, આપ કેમ આવે એકલો. ૧૯૩
એને કરવું સઘળું સેહેલ, ખરે બપોરે ચિરાવે મેહેલ;
પ્રધાનને રાખે કાળાગ્રહ વિષે, કોણ જોરાવર છે એ પખે. ૧૯૪
એને માથે બળિયો ધરમ, તો કુડાં કયમ કરશે કરમ;
નંદરાયનું જાશે સત્ય, શી થાશે પરજાની ગત્ય? ૧૯૫
જો ચુકે રાજાની દેહ, તો વૃષ્ટી કેમ કરશે મેહ;
વણ વાંકે રાજા દે દંડ, નિશ્ચે તુટી પડે બ્રહ્માંડ. ૧૯૬
જો નંદરાય ચઢાવે આળ, નિશ્ચે પૃથ્વિ જાય પતાળ;
વાત કહું એક તુજને હું, કાને સાંભળ રાણી તું. ૧૯૭
જોવા કારણ આવ્યો તેહ, આપણે દૂધે ત્રુઠયા મેહ;
આળસુ ઘેર પધારયાં ગંગ, ઉછવ આજ થયો નવરંગ. ૧૯૮
ઘો માન સમજી બહુ પેર, ભલે પધારયા આપણે ઘેર;
પોપટનું જે વચનજ કહ્યું, સુણી જ્ઞાન રાજાને થયું. ૧૯૯
બેઠો આસન હેતે કરી, પાસે ઉભી છે સુંદરી;
માનની કહે સુણિયે મહારાજ, કાંઇક કહો અમ સરખું કાજ. ૨૦૦

દરશન થયું પિતા તાહરૂં, પવિત્ર મંન થયું માહરૂં;
અમો આસરે છું તમતણે, અમપર હેત રાખો છો ઘણે. ૨૦૧
પ્રેમદા મંદીરમાં પરવરી, શાકપાક સામગ્રી કરી;
કરવા માંડયો ઉતમ પાક, રસોઇ બત્રિસ સુંદર શાક. ૨૦૨
મીઠાં મધુરાં શુભ સારાં, ખાટાં તીખાં અતિ ખારાં;
ક્ષણું વાર ન લાગી ઘડી, જુગત કરી રસોઇની વડી. ૨૦૩
કસ્તુરીલેપન કરયું શરીર, ન્હાવા કારણ મુકયું નીર;
મરદન કીધું રાય શરીર, પીતાંબર પછી પેહેર્યું ધીર. ૨૦૪
મોટી થાળ જે કંચનતણી, પીરશી માંહે સામગ્રી ઘણી;
ભાવથકી કીધું ભોજંન, રિઝયો ઘણો મનમાં રાજંન. ૨૦૫
ભાત વેળા થઇ જાહરે, સ્ત્રી સામું જોયું તાહરે;
માનુનીએ વરત્યું છે મંન, કામઆકળો છે રાજંન. ૨૦૬
વિનતાએ ત્યાં કરયો વિવેક, દેખાડયું દ્રષ્ટાંતજ એક;
ત્રાંબાપાત્રથી કાઢયો ભાત, તેનો રંગ ઉજવળ સાક્ષાત. ૨૦૭
બીજો પિરસ્યો રૂપાથકી, દિધો રંગ પીળો નવલખી;
ત્રીજો પિરસ્યો સોનાને પાત્ર, લીલો રંગ દીધો તે ભાત. ૨૦૮
ચોથો પીતળને પાત્ર સુચંગ, દિધો કસુંબીતણો રંગ;
પાંચમો પિરસ્યો માટીને ઠામ, ત્યાં પણ રંગ દિધો સ્યામ. ૨૦૯
જુવે ભાત પચરંગીતણો, રાજા અચરત પામ્યો ઘણો;
રંગ જુવે અતિશે અનૂપ, રૂદિયે વિસ્મે પામ્યો ભૂપ. ૨૧૦
ભરે કોળિયો આણી વ્હાલ, તેનો મુખમાં એકજ સ્વાદ;
જમે કોળિયો રંગ વિશેક, મુખમાં સ્વાદ આવેછે એક; ૨૧૧
શ્યામ સ્વેત જોતાં સુખિ થાય,મુખમાં એક અમીએ જાય;
માત્ર દિઠાનું છેં તે સુખ, ગળે ગયું તવ મોળું મુખ. ૨૧૨
દેખતામાં શોભા છે ઘણી, મુખમાં કેમ મજા તેતણી;
રાજામાં લક્ષણ બત્રીસ, હઇડામાં નવ આણી રીશ. ૨૧૩
સમજ્યો શીખામણ છે એહ, ભાગ્યો મંનતણો સંદેહ;
જ્ઞાન હતૂં તે સરવે ખોયું, જુવતીના મુખ સામું જોયું. ૨૧૪
કામની કહે કરવો ઉપાય, રખે મન કાચો હોય રાય;
મનમાંહે વિચારી બુદ્ધ, ધોળી ધેનનું દોહ્યું દૂધ. ૨૧૫

કાળી રાતી ધેન કાબરી, મુકયા દુધનાં પ્યાલાં ભરી;
વિવિધ પ્રકારે કરયો વિવેક, સ્વાદ દુધનો સરવે એક. ૨૧૬
પામ્યો શીખામણ સઘળી તેહ, ભાગ્યો મંનતણો સંદેહ;
અરધું મન પોપટથી પળ્યું, અરધું નારીગુણથી ગળ્યું. ૨૧૭
ઉઠયો ભોજન સંપૂરણ કરી, આપ્યું બીડું શુભ સુંદરી;
અમૂલખ અંગુઠી જેહ, પદમની કર સોંપી તેહ. ૨૧૮
મનમાં આણ્યો બીજો મરમ, ઇશ્વરે રાખ્યો એહુનો ધરમ;
કરી પ્રણામ તે પાછો વળ્યો, પ્રતિહારને જઇને મળ્યો. ૨૧૯
ઊઘાડ રે મંદિર તાહરૂં, કુંડળ આપ પાછું માહરૂં;
તે પ્રતિહારે કહ્યું વચંન; સાંભળ હો રૂડા રાજંન. ૨૨૦
સત્યવાદી મોટો છે રાય, તારી શોભા કહિ નવ જાય;

દોહરો.

કહે પ્રતિહાર સુણ નરપતિ, કેહેવાઓ છો ચતુરસુજાણ;
સઘળાં ડહાપણ તુજમાં, કા બોલો થઇ અજાણ. ૨૨૧
આપી કુડળ ને ગયા, રાય મંદિર મોઝાર;
પાછું માગોછો વળી, તે કયાંનો વેહેવાર. ૨૨૨
રાયવચન—જે કામે કુંડળ આપિયાં, કરયો ઘરમાં પ્રવેશ;
તે કામ કરયા વિના આવિયો, માટે કુંડળ લેશ. ૨૨૩

ચોપાઈ.

કહે પ્રતિહાર સાંભળો રાય, મુજ આગળ અન્યા નહિં થાય;
બોલ્યું અબોલ્યું કરશો તમો, કુંડળ પાછું આપશું અમો. ૨૨૪
વળી કહું બીજાં દ્રષ્ટાંત, જો રાજાજી છો એકાંત;
જ્યારે પશુને તરશા થઇ, સઘળાં ઢોર હવાડે જઇ. ૨૨૫
કોઇ પીયે ને કોઇ નહિ પીયે, કોશિયો પીયાવો ભરિ લીયે;
ધેનું હાંકી ગોવાળો જાય, કોઈ બેસે કોઇ તરણું ખાય. ૨૨૬
ગોવાળાનો શાનો વાંક, લે ચરાઇ તે આડે આંક;
ગામ જમાડે રૂડી પેર, દિયે નોતરૂં ઘેરે ઘેર. ૨૨૭
કોઇના અંગમાં હોયે દુઃખ, કોઇકને નવ લાગે ભુખ;
જમાડનારો તે શું કરે, ચતુર હોય તે મનમાં ધરે. ૨૨૮

ખેતર વાવવાને આપિયું, તે ગણવટ કરિને થાપિઊં;
પડતર રાખ કે બમણું વાવ, પડયા પ્રમાણે મારૂં લાવ. ૨૨૯
લીધા હાથી ઘોડા ઠામ, પતીજ જોઇને આપ્યા દામ;
ગળિયો થાય કે મોતે મરે, વેચનાર તેમાં શું કરે. ૨૩૦
રાખે ચાકર ઇચ્છા ધરી, રહ્યો કબૂલ કરી નોકરી;
બેસારી મેહેલે કે દે કામ, માસ થયો કે લે તે દામ. ૨૩૧
ગ્રહસ્થતણે ઘેર આવ્યો પુત્ર, શોભાવ્યું બાંધું ઘરસૂત્ર;
વધામણીએ બોલજ કહ્યો, પામ્યો દામ ને ન્યાલજ થયો. ૨૩૨
લાજક દેવક તેને થાય છે, પાછું લેવા કોણ જાય છે:
વેવીશાળીઓ વિવાહ કરે, વર રૂડો કંન્યાને વરે. ૨૩૩
મોજ કરે કે ભૂખે મરે, વેવીશાળીઓ તે શું કરે;
બાપે સ્મૃદ્ધિ મુકી ઘણી, થયો પુત્ર સરવેનો ધણી. ૨૩૪
રમ્યો જુગટુ હારયો સરવ, ઘરબાર સહિત ખોયો દરવ;
તેમાં શું કરે મા ને બાપ, ઊંધું કરમ કુંવરનું આપ. ૨૩૫
નાહાનો પુત્ર મુકે નિશાળ, ગુરૂએ ભણાવ્યો આણી વ્હાલ;
બત્રીશ લક્ષણો કીધો ઘણો, સંગ થયો પછી ગુણકાતણો. ૨૩૬
વિસરી વિદ્યા આડે આંક, તેમાં ભણાવનારનો શો વાંક;
એવાં કૌતિક લાખ કરોડ, કહું તમ આગળ બેહુ કરજોડ. ૨૩૭
શું જાણું શા કામે ગયા, સર્યો અરથ કે અમથા રહ્યા;
તે વાતનો હું નહિં જમાન, હું બેઠો રહું મારે ઠામ. ૨૩૮
ઉઘાડીને જાવા દેઊં, તેટલામાટે કુંડળ લેઊં;
રાખું બહાર તો પાછા ફરો, બીજે દહાડે જાણો તે કરો. ૨૩૯
મેં તો મારો ધરમ મુકીઓ, કુંડળને લોભે ચુકીઓ;
તે કુંડળ કેમ આપ્યું જાય, ઘેર જાઓ સમજીને રાય. ૨૪૦
તમે નહિં કરયું હોય કુડું કરમ, આગળ જાતાં રેહેશે ધરમ;
તરે સત્ય ને બુડે પાપ, તેની વેદ પુરાણે છાપ. ૨૪૧
ઉપજ્યું રાજાને મન વહાલ, કુંડળ ઉપર આપી શાલ;
શાબાશ કહ્યું તે રૂડી પેર, મહિપત આવ્યો પોતાને ઘેર. ૨૪૨
સમજ્યો પોતે પુરૂષ પુરાણ, બીજા કોને ન કરયું જાણ;
રાજા પોપટ ત્રીજી નાર, ચોથો એક જાણે પ્રતિહાર. ૨૪૩

એ વાત એટલેથી રહો, પ્રધાનની તે શી ગત થઈ;
કવિ કહે હું કાંઈ નવ લહું, પ્રભુપરતાપે આગળ કહું. ૨૪૪

દોહરો.

પક્ષ પંચ પૂરણુ થયા, વૈરોચન પરધાન ;
રાજસભામાં આવિયો, મહિપતિ દીધાં માન. ૨૪૫
લાવ્યો ઘોડા અતિ ભલા, હરખ્યું સહુનું મન ;
વજીર વાસ પધારિયો, હુકમ કરયો રાજન ૨૪૬
મલપતો મોહોલે આવિયો, પ્રતિહારે દીધા માન ;
કુંડળ જે નવ કોટિનાં, દીઠાં તેને કાન. ૨૪૭
શાલ દીઠી સવા લાખની, જે ઓઢી પ્રતિહાર ;
દ્વેષ લાગ્યો તે દેખતા, ભયભીત થયો તે ઠાર. ૨૪૮

ચોપાઇ.

પ્રતિહાર ઉપર ક્રોધી રીશ, ભમર આપ ચઢાવ્યું શીશ ;
મેં સોપ્યું હતું તુજને કામ, કેમ સુનો મુકયો તેં ઠામ. ૨૪૯
કોણુ આવ્યું ને કોણુજ ગયું, લોભે મન તારૂં વશ થયું ;
સાચું બોલરે કહેને વાત, નહિં તો તારી કરશું ઘાત. ૨૫૦
પ્રતિહારનું એ છે કામ, સૂનો પળ નવ મૂકે ઠામ ;
અરે પાપી તું ફરતો ફરે, એમ કહીને ક્રોધજ કરે. ૨૫૧
પ્રતિહાર કહે સુણો વજીર, આપ રૂદેમાં રાખો ધીર ;
જુઠા સાથ દાવો તાહરો, તલમાત્ર વાંક નથી માહરો. ૨૫૨
જે દિવસના ગયા છો ગામ, સુનો નથી મુકયો મેં ઠામ ;
રાંક માણસ નહિં જાએ કોય, આપ મન વિચારી જોય. ૨૫૩
જે પ્રત્યે નવ ચાલે તમો, વારી કેમ શકિએજી અમો ;
એમ જે લખ્યું હોય તે થાય, મુકું દામ તો મારો જાય. ૨૫૪
તસ્કર હોય પ્રગટ કેમ કરે, ઘરમાં જઇને ખુણે ધરે ;
હઇડામાં તે કેમ સમાણી, તમ આગળ ચુગલી કયમ ખાણી. ૨૫૫
ચુગલરૂપી કુંડળ ને શાલ, સમજો મનમાં જોઈ માલ ;
મેં જાણ્યું હું પામીશ વ્હાલ, વધામણીમાં પામ્યો ગાળ. ૨૫૬
પ્રતિહારના વચન સાંભળી, પ્રધાન રહ્યો મનમાંહે બળી.

દોહરા.

રાખી રીસ રૂદિયા વિષે, આવ્યો મંદિરમાંહે;
પોપટ પદમણી બે જણાં, વાટ જુવે છે ત્યાંહે. ૨૫૭
વૈરોચન ત્યાં નિરખિયો, કૃતાંત સરીખો કાળ;
રીશે ભમર ચઢાવિયું, અતિ રાતો વિક્રાળ. ૨૫૮
પોપટ પદમણી સમજીયાં, પગે નમાવ્યું શીશ;
ખેમ કુશળ છે આપણે, છાંડો રૂદેથિ રીશ. ૨૫૯
કહે પોપટ આ અવસરે, રખે કરો મન ભ્રમ;
તારા પુન્ય પ્રતાપથી, પ્રભુએ રાખ્યો ધર્મ. ૨૬૦
પરણામ કરીને પદ્મની, બોલી પતિની સાથ;
વીટી રાજા નંદની, દીઠી જમણે હાથ. ૨૬૧
અગ્નીરાળ અદકી હતી, તેમાં રેડયું ઘ્રત;
અગની ગંધક બે મળ્યાં, ભડકો ઉઠયો તરત. ૨૬૨
નવ ખાએ નવ જળ પિએ, સુખનિદ્રા થવ થાય;
એકે વાત ઉકલે નહિ, ચિત્ત લાગી ચિંતાય. ૨૬૩
તે તો ટળી નહિં ટળે, લાગી રૂદયા સાથ;
જ્યમ અક્ષર છહિતણા, પડી પટોળે ભાત્ય. ૨૬૪

ચોપાઈ.

કહે છે શુક નામીને શીશ, તજો રાજ રૂદેથી રીશ;
સમજો મનમાં આણી પેર, નથી ખાપણ આવી તમ ઘેર. ૨૬૫
તે વાતે પ્રતિજ્ઞા કરૂં, દેઊં વાચા સત વાચા ધરૂં;
વાત વીતી તે માંડી કહી, વિસ્તારીને સઘળી સહી. ૨૬૬
હરિયે તો રાખ્યું છે આપ, જુઠું બોલતાં બેસે પાપ;
સમજાવ્યો વજીર બહુ રીત, કહે પાણ જોડી બહુ પ્રીત. ૨૬૭
જાર આવ્યો તે જનકજ થયો, પસલી આપી મંદિર ગયો;
કહી બેહેન મુખ આણી વ્હાલ, આપી વીંટી આપી શાલ. ૨૬૮
તે વાતે સુરજ સાખિયો, સતિનો ધરમ રામે રાખિયો;
સાચી વાત કહું તમ સાથ, કહો તો અગ્નિમાં ઘાલું હાથ. ૨૬૯
પદમની પોપટે કહ્યા બહુ ભેદ, તેણે તો નવ મુકયો ખેદ;
જેમ જેમ બે જણ વાતો કરે, તેમ તેમ રોશ ઘણેરો ધરે. ૨૭૦

એને મારૂં કે હું મરૂં, ભારે દુઃખ રૂદયા કયમ ધરૂં ;
એને મારૂં તો કોપે રાય, પરધાનપણું તો મારૂં જાય. ૨૭૧
હળવે હળવે વેર લઈશું, રાજાને ઘણું દુખ દઈશું ;
એવો મનમાં રાખ્યો ક્રોધ, માને નહિ કોઇનો પ્રતિબોધ. ૨૭૨
મુરખ પોપટ ગુણહિણુ ગૂઢ, શું મુખે બોલે છે મૂઢ ;
મુજને કાઢી મુકયો જે દંન, તે દહાડે મેં વરત્યું મંન. ૨૭૩
કાને સાંભળી તારી ખ્યાત, આપી કુંડળ રહી ગયો રાત ;
કામમદ ભરી જેની દેહ, દ્રષ્ટી પડી કેમ મુકે તેહ. ૨૭૪
ભાઇ બાપની વાતો ઘણી, તે તો મુજને કહેવાતણી ;
મૂરખ રાણીએ જીત્યો રાય, તેના ગુણ મુજ આગળ ગાય. ૨૭૫
સ્રીચરિત્ર વખાણો તમો, તે ડાહાપણ કેમ માનું અમો ;
હું સ્રીચરિત્ર ભણ્યો છું ઘણું, જાણું ચેન ચતુરાઇતણું. ૨૭૬
કોઇ ડાહી થઇ કુડી નવ થાય, શૂરી થઇને બોલે કાંય ;
સમપ્રતિજ્ઞા ઝાઝી કરે, દેહ બાધો અગ્નિમાં ધરે. ૨૭૭
વળી દુખણી થઇને રોય, એળે જીવ પોતાનો ખોય ;
કોટી લખ કરે ઉપાય, તેહ આપ જુઠી નવ થાય. ૨૭૮
ભામની નેહ માને ભરથાર, ગુણ વજીર ને નામ ગુમાર ;

દોહરો.

પ્રતિજ્ઞા હું માનું નહિં, જે જે બોલો બોલ ;
કામાતુરની વાતો, ગણવી મૂરખ તોલ. ૨૭૯
જેમ લીલોઢા ઉપરે, પડી પટોલે સાથ ;
જેમ અક્ષર છહીતણા, જેમ બોયુ જેમ ભાત. ૨૮૦
અનેક ઉપાય તમો કરો, પથ્થર ઉપર નીર ;
સંદેહ ટળે નહિ માહરો, કયમ કરી રાખું ધીર. ૨૮૧
એ પાણીએ મગ નવ ચડે, સો મણ બાળે કાઠ ;
ઇશ્વર આણ માનું નહિં, પડી હઇડે જે ગાંઠ. ૨૮૨
પડી ભાત ફીટે નહિં, સ્રીચરિત્રના ઠાઠ ;
છોડી પણ છુટે નહિં, પડી રૂદેમાં આંટ. ૨૮૩

ચોપાઇ.

સ્રીના સમ વ્યસનીની પ્રીત, દ્રુત સાચું ભગનીની રીત ;
ઓરમાઇનું હેત ગુણકાની પ્રીત, દુખમાં દુઃખ વધે તે નીત. ૨૮૪

મધપાની ડાહ્યો કાગ પવિત્ર, વિષધર અમ્રત રાજા મિત્ર;
સ્વદેહ ઓલગ પાલક પુત્ર, ઇચ્છે સ્વર્ગ ઉપાસે ભૂત. ૨૮૫
સોની સાહ ભીક્ષુક શો ભોગ, નાગરનેહ જતીનો જોગ;
જારની જાત લંપટનો કોલ, સ્રીના સમ ફોગટના બોલ. ૨૮૬
મુતમલણુ નપુશંકનું નૂર, વેરી વિશ્વાસ કુશકાનો કૂર;
વિપ્ર હીમત કણબી કુલ રૂપ, ઘર ગોઝારો ભિક્ષુક ભૂપ. ૨૮૭
નીર લોભી નાતરાનું પુન્ય, જોગીનું ગાણું નાપિકનું મુંન્ય;
કવિ સાચો ભોળો જન ભાટ, વાલંદ વેશ્યા ને વંગ હાઠ. ૨૮૮
ચૂગલ સાચો ને ચોરનૂં ચિત્ત, અસુર આચાર રજપૂતની પ્રીત;
એટલાં વાનાં માને જેહ, મુરખ મહિપતિ કહિયે તેહ. ૨૮૯
શૂક કહે એ સાચું કહ્યું, લક્ષણ જોતાંમાં મેં લહ્યું;
હું નહિં પક્ષીની જાત, મારી સાચી માનો વાત. ૨૯૦
અધિક રાજાનો શો વિશ્વાસ, કુડ રાખે હઇડાંની સાથ;
સરવ સરખું નથી ત્યાં કોય, કહું પટંતર તે તું જોય. ૨૯૧
એક શંખ નદીમાં પડ્યો, બીજો વિષ્ણુને કર ચડ્યો;
એક શીપ શંખલા સમતુલ્ય, બીજીમાં મોતી અણમૂલ્ય. ૨૯૨
એક પથ્થર દેવળ પૂજાય, બીજો પરિયેટ શલ્યા થાય;
એક કવિ પાખંડજ ભણે, બીજો ગુણ હરીના ગણે. ૨૯૩
એક મણિનું ક્રોડે કામ, બીજાં મણિનું દોકડે દામ;
એક નારી હોયે શંખણી, બીજી પદમણી કે ચિત્રણી. ૨૯૪
એક પુત્રથી પરિયા તરે, બીજો કુળ સંહારણ કરે;
એક વિપ્ર તે ખેતી કરે, બીજો ચાર વેદ ઉચરે. ૨૯૫
એક નીર સરોવર તીર, બીજું ગંગાકરૂં નીર;
એક બંધુ દુરબલ હવાલ, બીજો તે બેસે સુખપાલ. ૨૯૬
એક કાષ્ટતણાં, ઇંધણાં, બીજાં બાવનાંચંદનતણાં;
એકસૂત્ર સવાયે શેર, બીજું બેસ મોઘું મેર. ૨૯૭
એક તીલ ઘાણી પીલાય, બીજે શિવશંકર પૂજાય;
એક ડાબો કર અશુધ ગણાય, બીજે જમણે ભોજન થાય. ૨૯૮
એક અગ્નિહુત દ્રવ્ય હોમાય, બીજો ઠામ કુઠામે જાય;
એક ધોરી તે હળને હળે, બીજો રાજદરબારે રહે. ૨૯૯

એકને વ્હાણુતણો વેપાર, બીજો શીર ઉપાડે ભાર;
એક તો નાગરવેલનું પાન, બીજું રખડે આડે રાન. ૩૦૦
એક અમરે ફુલ શિકાર, બીજું ફુલ આવળનો હાર;
એક નારી સ્વામી શું મળી, બીજી જારપુરૂષ શું હળી. ૩૦૧
એક ઘર ઘર ભીખે જોડલાં, બીજો લે ઘણાં ઘોડલાં;
એકને ગામ પોતાનું જાય, બીજો રાય પ્રથ્વીપતિ થાય. ૩૦૨
એક તુંબી જોગી ભિક્ષા કરે, બીજી જંત્ર રાજદરબારે ઊચરે.
એક લોઢું શેર પૈસે ઘણું, બીજું અમૂલખ સમશેરતણું. ૩૦૩
એક વસ્તુ તે દોકડે ગજ, બીજી વસ્તુ અમૂલખ ધજ;
એક ઓદન ભલું ભોજન, બીજું કુશકાકેરૂં અન્ન. ૩૦૪
એક જંન પરમારથ કરે, બીજો પ્રાણ લોકોના હરે;
એક સદાવ્રત આપે શીખ, બીજો ઘર ઘર માગે ભીખ. ૩૦૫
એક ભાઇ હસ્તી પર ચઢે, બીજો અણવાણો રડવડે;
એક શાસ્ત્ર નવ નિત્યે ભણે, બીજો ભૂલી ફરી સ્વર ભણે. ૩૦૬
એવાં કહું દષ્ટાંત અનેક, જો જો મનમાં કરી વિવેક;
નામ એક પણ ગુણ છે ઘણા, એક રાય બી રજપુતતણા; ૩૦૭

દોહરો.

કહે પ્રધાન તું શું કહે, એ તલમાં નહિં તેલ;
મારૂં મન માને નહિં, મિથ્યા લવરી મેલ. ૩૦૮
પ્રધાને પરહરી પદ્મણી, તે જઇ રહી પિયેર;
અનેક દિવસ એમ વહિ ગયા, કોઇ ન જાણે પેર. ૩૦૯
રાજા તો ભોળવાઇ ગયો, વજીરતણે મન વેર;
રૂદય વૈર જવ વ્યાપિયું, રાખ્યું રૂદેમાં ઝેર. ૩૧૦
એક વરસ એમ વહિ ગયું, થયું રાયને જાણ;
મુજ માટે તો પરહરી, ચતુરા ચતુરસુજાણ. ૩૧૧
પરસ્પરે બહુ પ્રીછવ્યો, વૈલોચન પરધાન;
હેત દેખાડે અતિ ઘણું, દે ભરી સભામાં માન. ૩૧૨
તેણે તો માન્યું નહિં, તેડી નહિં ઘેર નાર;
એક દીવસ નંદરાયજી, કીધે મંન વિચાર. ૩૧૩

રાય પ્રધાન બે નીસરયા, રમવા શુભ શિકાર;
સૈન્ય સાથે કોઈ નહી, પ્રધાન રાજકુમાર. ૩૧૪
રમી શિકાર પાછા ફરયા, નયનાવતિ શુભ ગામ;
નેનકમલશા વેહેવારીયો, આવ્યો તેણે ઠામ. ૩૧૫
તે સસરો પરધાનનો, આવી લાગ્યો પાય;
આદરભાવ અદકો કરયો, બહુ વિધિ કરી પસાય. ૩૧૬
ધંન ગામ ધન ગાંદરૂં, ધન્ય આજનો દીસ;
રાય પ્રધાન પધારિયા, પ્રસન થયો મુજ ઇશ. ૩૧૭
ઢાળ્યો પાટ કનકતણો, વેર્યાં પુષ્પ ચોપાસ;
કુમકુમ છાંટા દેવડાવિયા, રંગમોહોલ આવાસ. ૩૧૮
તરિયા તોરણ બાંધિયાં, મોતિયે પુરાવ્યા ચોક;
દૂધે ઊમર ધોવડાવિયાં, અજુવાળ્યા બહુ ગોખ. ૩૧૯
ચંદન ને વળિ અરગજા, મરદન કરયું શરીર;
ફૂલેલ અંગે સારિયાં, ઊત્તમ ગંગોદક નીર. ૩૨૦
ભાવતાં ભોજન કરાવિયાં, વિવિધ મેવા પકવાન;
મુખવાસ લવિંગ એલચી, બીડલે બાસઠ પાન. ૩૨૧
ભોજન કરિને ઊઠિયા, ઢાળ્યો ઢોલિયો એકાંત;
આણ્યા પાસા સોગઠાં, ભાગવા મનની ભ્રાંત. ૩૨૨
વેહેવારીયો કરે ચાકરી, દીપક સ્ત્રીને હાથ;
રાજા પ્રધાન ત્યાં બેઊ છે, અન્ય નહીં કો સાથ. ૩૨૩
વાત કહાડી રમવાતણી, વિપરિત વાત વિચાર;
ચાર વિના રમવું કશું, બેનો શો વેહેવાર? ૩૨૪
રાય પ્રધાન બિહ્લુ થયા, જોવા સરખી વાત;
એક મેર તો પદમની, જોડે તેનો તાત. ૩૨૫
ચારે જણ બહુ ચતુર છે, જોવા સરખી વાત;
લાગી ઝડ પાસાતણી, સહુ હરખે મન સાથ. ૩૨૬
પેહેલી વાત સસરો કહે, ભાગવા મનનો ભેદ;
હવે પોબાર પડે જેહના, તે સત સાચો વેદ. ૩૨૭
ન પડે જુઠો જાણવો, ખેદ ન કરશો કાંય;
એમ કહીને ઢાળિયા, અંન્યોઅંન્ય પાસાય. ૩૨૮

વચમાં ઈશ્વર આણિયા, સતસાખી કહેવાય;
રમત ત્યહાં હાજર કરી, ન્યાય અન્યાય તોળાય. ૩૨૯
(શેઠ)–ગંગોદક નિરમળ જસું, સદા પવિત્રજ સાર,;
તેવું કુળ હોય માહરૂં, પડ પાસા પોબાર. ૩૩૦
(રાજા)–હંસ ગયો સરોવર વિષે, દીઠું અમૃત સાર;
પિધા વિના પાછો વળ્યો, પડ પાસા પોબાર. ૩૩૧
(પદમની)–સિંહમુછ ભોરિંગમણિ, કરપીવન સતિ નાર;
જીવ ગયે પર કર જશે, પડ પાસા પોબાર. ૩૩૨

ચોપાઈ.

પડયા પોબાર હરખ્યા જણ ત્રણ, વજીર વાત સંભળાવે કરણ;
પરથમ નાખ્યા સસરે તે ઠાર, ખરા પડયા તેના પોબાર. ૩૩૩
વેહેવારીયાને હાથે ચડયા, તેના તરત પોબારજ પડયા;
ઢાળ્યા રાય ને ત્રીજી નાર, બહુ વિધથી પડયા પોબાર. ૩૩૪
ચોથી વાર નાખ્યા પરધાન, ન પડયા પોબાર ઉતરયું માન;
હસિ પડ્યા માંહોમાંહિ સાથ, પરસપરે તાળી દઇ હાથ. ૩૩૫
ત્યારે વજીર વાણિ બોલિયો, ભંનતણો પડદો ખોલિયો;
બીજી વારના ખોટા પડે, આહારે મન અચરત તો અડે. ૩૩૬
એકવાર પાધરૂં આવે સોય, તે સાચું નવ માને કોય;
ત્યારે સસરો બોલ્યો વાણ, સાંભળો સરવે ચતુરસુજાણ. ૩૩૭
સામો ઈશ્વર પુરે સાખ, નાખો વાર હજારો લાખ;
ઉન્હાં તેલ તે ટાઢાં કરે, દુઃખ પડે માણસને હરે. ૩૩૮
એમ કહી હસિયા સાથમાં, લીધા પાસા સસરે હાથમાં;

દોહરો.

(શેઠ)–અંબ અંબફળ ઉતરે, કેળાં. કદળી સાર;
બરાસ વાસ તજે નહિં, પડ પાસા પોબાર. ૩૩૯
(રાજા)–દેવલ દેખીને ગયો, દરશન કરવા દ્વાર:
દરશન પણ પરસન નહીં, પડ પાસા પોબાર. ૩૪૦
(પ્રધાન)-શામાસેજે સંચર્યો, સઘ દેખિને નાર;
પગ પેહેલો પેઠો નહીં, પડ પાસા પોબાર. ૩૪૧

(પદમની)–તેજી ન સહે તાજણો, શુરો ન સહે માર;
કુવચન સતી સહે નહિં, પડ પાસા પોબાર. ૩૪૨

ચોપાઈ.

સસરો રાજા ત્રીજી નાર, ત્રણ જણના પડિયા પોબાર;
ન પડયા પ્રધાનના ઝાંખો થયો, ક્ષણું એક રહી બોલજ કહ્યો ૩૪૩
ત્રીજીવાર પડે પોબાર, તો હું વાત માનું નિરધાર;
કહેતામાં ગ્રહ્યા તે વાર, નાખે છે લેઇ તેણી વાર. ૩૪૪

દોહરો.

(શેઠ)–સીતા સરિખી નહિ સુંદરી, કીધા ધરમવિચાર;
સોને શામ ચડે નહી, પડ પાસા પોબાર. ૩૪૫
(રાજા)–અમરત પિરસ્યું થાળમાં, આપે કરવા હાર;
દીઠું પણ ચાખ્યું નહી, પડ પાસા પોબાર. ૩૪૬
(પદમની)–ઈશ્વર બેલી સરવનો, નોધારાં આધાર;
સત્ય રાખે સતીતણું, પડ પાસા પોબાર. ૩૪૭
(પ્રધાન)–મીની આગળ પય રહે, અગ્નિ આગળ ઘ્રત સાર;
ભુખ્યા આગળ ભોજન રહે, પડ પાસા પોબાર. ૩૪૮

ચોપાઈ.

પડયા પોબાર હરખ્યાં જણ ત્રણ, વજીર વાત સંભળાવે કરણ;
વેદવચન કહેવાયે ચાર, તો તે વાત માનું નિરધાર. ૩૪૯
સસરો હરખ્યો તતક્ષણ લીધ, નાખ્યા દાવ કરીને સીધ,
રાખ્યું સત્ય જે દેવજતણું, ત્રણ તે મનમાં હરખ્યાં ઘણું. ૩૫૦

દોહરો.

(શેઠ)–સત્યે સાંધી મેદની, સત્યે બાંધ્યો સંસાર;
હોય સત્ય જો અવધસો, પડ પાસા પોબાર. ૩૫૧
(રાજા)–રત્ન અમુલ્ય સુહામણું, લોભે ગયો તે ઠાર;
દીઠું પણ લીધું નહિ, પડ પાસા પોબાર. ૩૫૨
(પદમની)–સત્ય ચુકે જો સાધવી, ધરા ન ઝીલે ભાર;
તે ગુણ હોયે મુજમાં, પડ પાસા પોબાર. ૩૫૩
(વજીર)–અરૂણ આગળ આજિયો,ઇંદુ આગળ અંધકાર;
જાર આગળ જુવતી રહે, પડ પાસા પોબાર. ૩૫૪

ચોપાઈ.

પડયા પોબાર ત્રણે જણ તણા, ન પડયા પ્રધાન નાખ્યા ઘણા;
વજીર અપમાન થયો બહુ પેર, તેણે રાખ્યું રૂદિઆમાં ઝેર. ૩૫૫
પંચમાં ભૂંડો કહે છે સહુ, મનમાં ખેદ પામે છે બહુ;
પંચ પ્રમાણુ કરે છે ખરૂં, બાકી સર્વે જુઠું તાહરૂં. ૩૫૬
પંચ કહે તે જે નવ કરે, તે સુકૃત પોતાનું હરે;
એકવાર શહુ નાખો આપ, ફરિ બોલે તેને શિર પાપ. ૩૫૭
પંચવારથી પાછો જાય, તે હીણો કુડો કેહેવાય;
એવાં વાયક સુણીને કરણુ, હરખ્યાં પેલાં જે જણ તરણુ. ૩૫૮

દોહરો.

(પદમની)–અહલ્યા તારા દ્રૌપદી. સીતા મંદોદરિ નાર;
તેવું કુળ હોય માહરૂં, પડ પાસા પોબાર. ૩૫૯
(રાજા)–અમૃત પાને ઉપન્યો, શોભાનો નહિં પાર;
તેને આડવા લાલચ કરી, પડ પાસા પોબાર. ૩૬૦
(પ્રધાન)–અહિમુખ અમિ નવ રહે, ચોર આગળ ભંડાર;
કામી આગળ કામની, પડ પાસા પોબાર. ૩૬૧

ચોપાઈ.

ન પડયા બારને ઝાંખો થયો, બોલ્યાનો મારગ નવ રહ્યો;
પ્રધાન કષ્ટ પામ્યો બહુ પેર, રૂદીયામાંહિ રાખ્યું ઝેર. ૩૬૨
ઠસી વાત રૂદયામાં સહી, નારી વેર સેહેવાએ નહિં;
કોઇને મુખે નવ કેહેવાય, પટાંતરે તે પારખિ જાય. ૩૬૩
હસતે રમતે વીતી રાત, પોહોફાટયો ને થયો પ્રભાત;
પ્રધાનનું નવ માન્યું ચિત્ત, અશ્વ ચઢીને ચાલ્યો ધીટ. ૩૬૪
વિનતાને કરિયો વાયદો, કાયામાં રાખ્યો કાયદો;
ઝેર રાખી ચાલ્યો પરધાન, સતીવચન નવ સુણિયું કાન. ૩૬૫
મહા ભયાનક વનમાં જાય, નથિ બીજો કોઇ સાથ સહાય;
સુંદર વાવ્ય ને શીતળ નીર, ઝાડ અંપાનું તેને તીર. ૩૬૬
જઇ ઊતરિયા તેની છાંય, જળ પીવા નૃપ પેઠો માંહાંય;
પીધું નીર ને શાંતા થઇ, લખ્યો દોહરો ભીંતે જઇ. ૩૬૭

દોહરો.

હણે વાઘ સહુ જીવીને, માંસાહારિ ગણાય;
દૃઢ વિશ્વાસ કરે સહુ, આપ બચ્ચાં નવ ખાય. ૩૬૮
એમ લખી પાછો વળ્યો, આવ્યો જળથી બ્હાર;
પછી પ્રધાન પીવા ગયો, દીઠો ભીતમોઝાર. ૩૬૯
વાંચી અક્ષર ખીજ્યો ઘણું, પોતે લખિયો અંક;
આપે ડહાપણ શું કરે, પરનો કહાડે વંક. ૩૭૦
પ્રતિઉત્તર પોતે લખ્યો, સુઝે જેવી પેર;
સાચો હોય શિદ પરવરે, કપટ કરી મુજ ઘેર. ૩૭૧
ભુખ્યાને અણભોજ્ય શું ?, અનાથની શી આથ;
જારને મન શી દીકરી, ઉન્મતને શો સાથ. ૩૭૨
બીજી વારજળમાં ગયો, વાંચી લખિયો લેખ;
ખોટો આણે ખરેખરો, દુઃખ ન ધરતો રેખ. ૩૭૩
ગજેંદ્ર ,વશ અંકુશને, નારીને વશ શરમ;
અરણુવ વશ મરજાદ છે, રાજાને વશ ધરમ. ૩૭૪

ચોપાઈ.

એહ લખી આવ્યો રાજાન, જળ પીવા પેઠો પરધાન;
તે વાંચી ઉત્તર આપે લખ્યો, ક્રોધ અતિશેં મનમાં રખ્યો. ૩૭૫

દોહરો.

તરસ્યો જાય તળાવમાં, દેખી અમૃત તોય;
જો એ તરશ છિપે નહી, પાછો ન વળે કોય. ૩૭૬

ચોપાઇ.

એમ લખીને આવ્યો બ્હાર, પછી રાજા થયો તે ઠાર;
વાંચ્યા અક્ષર ચેત્યો ચિત્ત, કોપ કરીને લખ્યું કવિત્ત. ૩૭૭

દોહરો.

ઘેર બેઠાં મોતી નવ હોરીએ, પરમાણુ કરીએ બહુ પેર;
તે કબુલ સૌ ખોટું કરે, જો ગરજે જાએ ઘેર. ૩૭૮

ચોપાઈ.

એવું કહી બાહાર આવિયો, ખાર રૂદેમાં અધિક લાવિયો;
વળી રાયે લખ્યો એક મરમ, રાખવા શામાંકરી શરમ. ૩૭૯

દોહરો.

નીચ દ્રષ્ટિ તે નવ કરે, જે મોટા કહેવાય;
શત લાંધણુ જો સિંહ કરે, તોએ તૃણ નવ ખાય. ૩૮૦

ચોપાઈ.

વળી પ્રધાને તો વાંચિયું, અદકું વેર દિલમાં સાંચિયું;
ફરી લખ્યું દિલ આણી દુઃખ, જો મુજને ઉપજાવે સુખ. ૩૮૧

દોહરો.

હેતેસું વીખ પીજીએ, સૌ અમૃતને ખાય;
પેટે પાળી ન મારિયે, વેળા તેવી રક્ષાય ૩૮૨
તે વાંચી રાજા લખે, છેલ્લો અક્ષર આંક;
આપે ડહાપણ શું કરે, પરનો કાઢે વાંક. ૩૮૩
મૂરખ તો માને નહીં, માને ચતુરસુજાણ.
સત્ય ગયું સરવે ગયું, બોલે વેદપુરાણ; ૩૮૪
સત્ય અધારે મેદની, સત્યે દિવાકર સૂર;
તે સત્ય જેણે મુકિયું, તેને હત્યા પૂર. ૩૮૫
રાખો પ્રીત પટાંતરે, તે વારૂ વેહેવાર;
તેનો પડદો ભાગિયો, એમ લખ્યું તે ઠાર. ૩૮૬
તેહ વજીરે વાંચિયું, લખિયો છેલો ભેદ;
અજા બાપડી શું કરે, સિંહશું રાખી ખેદ. ૩૮૭
સત્યશીલ ડહાપણ ગયું, ગયુંજ નિર્મળ નામ;
સત્યે પાણી વેહેતું રહ્યું, જ્યારે પ્રગટયો કામ. ૩૮૮
નાતજાતનો ભય નહિ, ગોત્ર નહિં ગુણગ્રામ;
રાજા પ્રજાનો ભય નહિં, જ્યારે પ્રગટયો કામ. ૩૮૯
સુખ નહિં સુતાં સેજડી, સુખ નહિં આઠે જામ;
જળ ભોજન નિદ્રા નહિં, જ્યારે પ્રગટયો કામ. ૩૯૦
ગમે ન ઘર પુર મેડિઓ, ગમે ન ઉદ્યમ ઠામ;
ગમે ન વાત વિધાતણી, જ્યારે પ્રગટયો કામ. ૩૯૧

ચોપાઈ.

એવાં લખ્યાં પ્રધાન વચંન, તે રાજાને લાગ્યાં મન;
કોઈ કોઇને મુખે નવ કહે, લખી પટાંતરે છાનો રહે. ૩૯૨
રાજા કહે લખું એક વાર, જો મૂરખ મુકે અહંકાર.

દોહરો.

કમળ જળમાં નિત્યે રહે, નિમેષ ન ભેદે નીર ;
કામ ન ભેદે તેહને, જેનું શુદ્ધ શરીર. ૩૯૩
જીભને ચિકટ અડે નહિં, સોને ન અડે શામ ;
ગુણને અવગુણ નવ અડે, જ્ઞાનીને ન અડે કામ. ૩૯૪
નીરને અગ્ની નવ અડે, દુષ્ટ હરદે નહિં રામ ;
લોભને લાભ અડે નહિં, નવ જ્ઞાનીને કામ. ૩૯૫
બ્રહ્મને કર્મ અડે નહીં, સંતોષીને ન અડ દુ:ખ ;
જોગને ભોગ અડે નહીં, રોગીને ન અડે સુખ. ૩૯૬
અરૂણને તીમિર નવ અડે, સિદ્ધને નવ અડે શાપ ;
સિંહને શિયાળ અડે નહી, પરિબ્રહ્મને ન અડે પાપ. ૩૯૭
વેદને ભેદ અડે નહીં, ખળને ન અડે સત્ય ;
સાચાને જુઠ અડે નહીં, જો પ્રભુ રાખે પત્ય. ૩૯૮
અગ્ની બાળે સરવને, જીવ બાળ્યો નવ જાય ;
મનમથ જીતે સરવને, જ્ઞાની નવ જીતાય. ૩૯૯
વહાલાં પાખંડ અજાણને, હરિજનને વ્હાલા રામ ;
સત્યને વ્હાલો ધર્મ છે, પાપીને વ્હાલો કામ. ૪૦૦

ચોપાઇ.

રાય લખી આવ્યો બારણે, પ્રતિત પ્રધાનતણે કારણે ;
પ્રધાને લખ્યો એકજ બોલ, ઊતારવા રાજાનો તોલ. ૪૦૧

દોહરો.

ઉમયાપટશે નવ જીતિયો, જીત્યો નહિં શ્રી રામ ;
બ્રહ્માદિકે જીત્યો નહિ, એ અજીત છે કામ. ૪૦૨
જીત્યો નહિં માહા મુનિવરે, નવ જીત્યો રવિચંદ્ર ;
જીત્યો નહિં વ્યાસ વિચક્ષણે, જીત્યો નહિં સુર ઇંદ્ર. ૪૦૩
જીત્યો નહિં પાંચ પાડવે, જીત્યો ન રાવણરાય ;
જીત્યો નહિં જોરાવરે, કામ અજિત કહેવાય. ૪૦૪
જીત્યો નહિં કો દેવતા, જીત્યો નહિં કો લોક ;
જીત્યો કોઇ કહે કામને, તે તો જાણવો ફોક. ૪૦૫

વેદપઠન કવિ ચાતુરી, સઘળી વાત છે સેહેલ ;
કામદહન મન વશકરણ, ગગનચઢણ મુશકેલ. ૪૦૬
મુરખ છત્યો કહે કામને, માને તેનાં પાપ ;
સહુને હૃદે વ્યાપી રહ્યો, કામ અજીત છે આપ. ૪૦૭
કોઇ ડાહ્યો થઇ બોલશે, રાખી પોતાનો ભાર ;
તેને લેજો ઓળખી, મૂરખનો સરદાર. ૪૦૮
પંચકરણ પ્રાસે અંનના, ચિત્ત ભંગ થાય નેણ;
ઉઠી બેઠું થવાય નહિં, કામ ન મેલે ચેન. ૪૦૯
કાં નારી કાં નર પશુ, વૃદ્ધ જોબનને બાળ;
કાં મૂરખ પંડિત વડા, કામતણે વશકાળ. ૪૧૦
મરજાદાથી માન રહે, અણસમરથ કહે આપ;
એકાંતે આરાધન રહે, વેદ પુરાણે છાપ. ૪૧૧
કાં મંદોદરિ દ્રૌપદી, અહલ્યા સિતા શરીર;
રાખ્યું આપજ ઇશ્વરે, કામને વશ છે નીર. ૪૧૨
નરઘોષ સરખો સાધવી, શત યજ્ઞનો કરનાર;
કામ અર્થે કર જોડિયા, પૂછી લેજો પાર. ૪૧૩
પારાશર પંડિત ધણો, નવખંડ જેનું નામ;
મછગંધા મનમાં વસી, કરતવ્ય કહિયે કામ. ૪૧૪
ઇંદ્ર સરીખો અધિપતિ, ઇંદ્રાસન સુખધામ;
ગૌતમ નાર સંગે રમ્યો, કરતવ્ય કહિયે કામ. ૪૧૫
ચાતુર ચંદ્ર સરીખડો, જેને રોહિણિ સરખી રામ;
ગુરૂની નારી ભોળવી, કરતવ્ય કહિયે કામ. ૪૧૬
કહેતાં પાર ન પામિએ, પ્રકાશિયે શીદ પાપ;
સહુકોને મન સિદ્ધ છે, જાણે આપોઆપ.. ૪૧૭
હવે અક્ષર રખે લખો, ડાહ્યા થઇને આપ;
મન સિદ્ધ માન્યું અમો, લખે બ્રહ્મહત્યાદિક પાપ. ૪૧૮

ચોપાઈ.

બેડા બેઉજણ સ્થાનક ઠરી, હેત પ્રીતશું વાતો કરી;
વીસારી મુકી તે વાત, સ્નેહ વધાર્યો મનડાં સાથ. ૪૧૯
ઊષ્ણકાળ અગ્નિની જવાળ, ખરા થયા મધ્યાન્હજકાળ;
પ્રધાનને ખોળે મુક્યું શીશ, સૂતો રાજા તેણે દીશ. ૪૨૦

ભર નિદ્રા થઇ જાહરે, વજીર વિચાર કરે તાહરે;
જેના હઇડામાંહે ડાબ, આવો ક્યાંથી પામીશ લાગ. ૪૨૧
અરથી દોષ મનમાં કેમ ગણે, જોગી ભોગીને કેમ બણે;
અરૂપ રૂપા પાસે જોય, મનશા પત્ર મળે નહિં કોય. ૪૨૨
કાહાડી પાળી રાખી તળે, મારી તે રાજાને ગળે;
થયો નર અધરમી અજાણ, મારયો રાજા ચતુરસુજાણ. ૪૨૩
ન ગણી હત્યા પોતે મંન, મુકયો અશ્વ છોડીને વન;
ઘાલ્યો ઊંડો ભોમી ખણી, પાપ શંકા મનમાં નવ ગણી. ૪૨૪
ચંપે બેઠો હતો માળી ચડી, દીઠું અચરત નજરે અડી;
મનમાંહે થરથર ધ્રુજિયો, સઘળી વાતે ત્યાં બુઝિયો. ૪૨૫
નીશાં સમે તજ્યો તે ઠામ, આવ્યો વજીર પોતાનો ગામ;
પરથમ ઘેર રાજાને ગયો, પુછી વાતને સાચો થયો. ૪૨૬
સુતા કે બેઠા છે રાય, ગયા વાડી કે છે ઘરમાંય;
ગયા એકઠા જુજવા વળ્યા, પાંચ દિવસ થયા નથી મળ્યાં. ૪૨૭
મળ્યા વરણ અઢારે લોક, સહુ કોને મન પ્રગટયો શોક;
આવ્યો અશ્વ નથી રડવડયો, વિશ્વાસ પ્રજા સહુકોને પડયો. ૪૨૮
રાણી પુત્રે દુઃખ બહુ ધરયું, જે કરવું ઘટતું તે કરયું;
ચિત્તમાં ચિંતા વાધી ઘણી, આશા મુકી રાજાતણી. ૪૨૯
વાટ જોતાં થયો એક માસ, મનસા સિદ્ધથી મુકી આશ;
કાંઈક શોક કરયો મન લાજ, પછી પુત્ર બેસાર્યો રાજ. ૪૩૦
મોટો વજીર ને નાહાનો રાય, કારભાર એમ ચાલ્યો જાય;
માળી આવ્યો પોતાને ઘેર, નિરખી તે પાપીની પેર. ૪૩૧
સમજીને રહ્યો રૂદીયા સાથ, વાત ન સોંપી પરને હાથ;
મોટા જનની વાતો કયમ કરૂં, શાને વણખુટે હું મરૂં. ૪૩૨
ચેત્યો પોપટ પોતે મંન, એ પાપીએ મારયો રાજંન;
શું કરૂં જે લુણુજ ખાઊં, નહિંતો હમણાં કહેવા જાઊં. ૪૩૩
અનેક પાપ બીજાં છે ઘણાં, નથી કોઈ લુણહરામી તણાં;
એનું કરયું ભોગવશે એહ, એહ વાતનો નહિં સંદેહ ૪૩૪
એમ કરતાં સંવતસર થયું, ત્યારસુધી સૌ છાનું રહ્યું;
છાનો ન રહે થયો પ્રભાત, છાની ન રહે પડિ જે રાત. ૪૩૫

છાનું ન રહે દેહમાં દુઃખ, છાની ન રહે લાગી ભૂખ;
છાની ન રહે સ્રીની પ્રીત, ઊત્તમ મધ્યમની એ રીત. ૪૩૬
છાનું ન રહે જે અમલ પીએ, છાનું ન રહે જે દાનજ દીએ;
છાની ન રહે જે વ્યસનીની જાત, છાની ન રહે ભીતરની વાત. ૪૩૭
છાની ન રહે કીરતી કોઈતણી, છાની ન રહે વિદ્યા ભણી;
છાનો ન રહે દાતાર ને જાર, છાનો ન રહે રાગ ગાનાર. ૪૩૮
છાની ન રહે વાતો જે નવી, છાનો ન રહે કેહેવાયો કવિ;
છાનો ન રહે કસબી જેહ, રૂડો કે પછી ભુંડો તેહ. ૪૩૯
છાનો ન રહે રૂઠયો મેહ, છાનો ન રહે દુઃખિઓ દેહ;
મનીઉદરમાં ન રહે ખીર, છાનું ન રહે નપુંસકનું નીર. ૪૪૦
પારો પડે તેમાં ન રહે ટુકડો, છાનો ન રહે બહુચરનો કુકડો;
છાનું ન રહે કોઇનું આપ, છાનું ન રહે હેડકાયું પાપ. ૪૪૧
ઇશ્વરને ધરમ વહાલો સહી, માંટે માળિયે દીઠું તહીં:

દોહરો.

ચંપો લેઇને ચાલિયો, વજીરતણે તે ઘેર;
કાં તું અસુરો આવિયો, વજિરે કહી બહુ પેર. ૪૪૨
કર્યો પ્રહાર ત્યાં ડંડનો, રૂદે ધરીને રીશ;
આજથકી તું ચૂકશે, છેદિશ તારૂં શીશ. ૪૪૩

ચોપાઈ.

ઘેર આવ્યો પતિ માળણતણો, વ્યાપ્યો ક્રોધ રૂદેમાં ઘણો;
પેલી વાત થઇ જેટલે, તારૂણી આગળ કહિ તેટલે. ૪૪૪
એ વજીર પાપી કહેવાય, મારયો આપણો એણે રાય;
ચંપા ઉપરથી મેં લહ્યું, આજ મેં તુજ આગળ તો કહ્યું. ૪૪૫
માલણ કહે રાણીપાસે જાઊં, તે વાતની વધામણી ખાઊં;
રાજાનું લેવડાવું વેર, કેમ સાંખું હું એવડું ઝેર. ૪૪૬
ત્યારે માળિયે ધરિયા હાથ, મેં શિદ કરી સ્રીથી વાત;
રંક વરણના જીરવે ધંન, ના જીરવે લાંઘણ કરી અંન. ૪૪૭
કાયરને મન ના રહે ધીર, બિલ્લિ પેટમાં ન રહે ખીર;
વિનતા પેટમાં ન રહે વાત, રૂડી કે ભુંડી સાક્ષાત. ૪૪૮

માળણુ માળિની વારી ન રહી, ચેતાવા રાણી પાસ ગઇ;
કહ્યું સરવ પેલું વૃતાંત, ભાગી મનડાકેરી ભ્રાંત. ૪૪૯
ચંપા હેઠલ માયો રાય, હજી અસ્તી પડયાં છે ત્યાંય;
માન્યું રાણિએ સાચું સૂત્ર, પાસે તેડાવ્યો રાયનો પૂત્ર. ૪૫૦
સરવ વાત સમજાવી કહી, નિશા કુવરને પૂરી થઇ;
અંતઃકરણમાં વ્યાપી રીશ, પગની જવાળે ભેદયું શીશ. ૪૫૧
તેડયો વજીર પાસે ત્યહાં, કહે તાત મારયો છે કયહાં ?
રખે વજિર જુહું ઓચરે, આવ્યો કાળ વણખુટે મરે. ૪૫૨
નહિ મુકું તુજને આ દીશ, નીચ પાપ છેદાવું શીશ;
પ્રધાન ત્યાંહાં નામુકર ગયો, કોટી ઉપાયે નવ જુઠો થયો. ૪૫૩
તેને સાથે તેડી પળે, ગયો વ્રક્ષ ચંપાને તળે;
દાટયાં હતાં તે કઢાડયાં અસ્ત, નીકળી સાચેસાચી વસ્ત. ૪૫૪
નગર લોકે તે દિઠું દ્રષ્ટ, કોટી પ્રકારે પામ્યા કષ્ટ;
નાખ્યાં અસ્ત ગંગાને તીર, ઘેર આવ્યા મન રાખી ધીર. ૪૫૫
પ્રધાનને બાંધી આણિયો, પિતાતણો ખુની જાણિયો;
બોલ સાચું ઉભો રહી વાટ, મહિપતિને માર્યો શામાટ. ૪૫૬
જુઠી વાત રખે તું કરે, એમ કાળ ખુટે જે મરે;
કહે વજિર સુણ નૃપના પુત્ર, સાચું કહું તમ આગળ સૂત્ર. ૪૫૭
મુજને હય લેવા મોકલ્યો, મધ્ય રાતે મોહોલે આવિયો;
પ્રતીહારને કુંડળ દીધ, પ્રવેશ ઘર મારામાં કીધ. ૪૫૮
જુવંતી સાથે ભોજન જમ્યો, વીંટી આપી રંગે રમ્યો;
કામ આંધળો થયો જે જાર, તે માટે મુજ લાગ્યો ખાર. ૪૫૯
નારી પોપટ ત્રીજો રાય, માહારે મુખે નામુકર જાય;
તે તો વેર હઇડે ધારિયો, તારો તાત તો મેં મારિયો. ૪૬૦
કામવશ નારી એણે કરી, પાપબુદ્ધિ મેં હઇડે ધરી;
મારયો મહિપતિ મેં નિઃશંક, સાચો અક્ષર એ છે એક. ૪૬૧
મારયો રાજા સ્ત્રી સંગ, એ વાતનો એટલો છે અંક.

દોહરો.

કહે કુવર વજિરને, એવો નહીં મૂજ બાપ;
પતિજ પાડો મૂજને, તો ખુન કરું હું માફ. ૪૬૨

જારબુદ્ધિ થઈ જનકને, તે જો સાચો હોય;
સૂએ મંદિર પરવરો, પુછી ન શકે કોય. ૪૬૩
પોપટ આણ્યો પાંજરેથકી, હત્યા દીધી ચાર;
કોઇની પક્ષ રાખીશ મા, કેહેજે સત્ય વેહેવાર. ૪૬૪
શુક કહે મેં પેહેલું કહ્યું, માન્યું નહિં પરધાન;
શું કહિયે એ મૂંઢને, હરદે રહિ નહિં સાન. ૪૬૫

ચોપાઈ.

કહું સંક્ષેપે શુક કહે વાણ, જુઠું બોલું તો ઇશ્વર આણ;
આ ઉપર રાયે મન ધરયું, કહાડયો પ્રધાનને તે પણ ખરૂં. ૪૬૬
જારબુદ્ધિ કે જોવાકાજ, તે તો જાણે શ્રી મહારાજ;
કુંડળ બે આપ્યાં પ્રતિહાર, મધરાતે આવ્યો તે ઠાર. ૪૬૭
કહ્યો મેં અતિશય પ્રતિબોધ, નવ આણ્યો નંદરાયે ક્રોધ;
પદ્મનીએ કીધી બહુ પેર, ભલે પધારયા મહારે ઘેર. ૪૬૮
દેખાડયું પટાંતરે ઘણું, ગળ્યું મન નંદરાજાતણું;
રાજા સત્યવાદી તે ગળ્યો, પસલી આપી પાછો વળ્યો. ૪૬૯
જારબુદ્ધિ તે જનક હોય, તેમાં ખેદ ન કરશો કોય;
ઘેર વજિર આવ્યો જાહરે, સાચા દ્રષ્ટાંત દીઠા તાહરે. ૪૭૦
મેં ત્યારે સમજાવ્યો મરમ, રાખ્યો ઇશ્વરે તારો ધરમ;
એ મૂરખતણો શો વાંક, દીઠા સાચા અક્ષર આંક. ૪૭૧
મહારૂં કહ્યું તે એ કયમ કરે, સહુકોનું તેજજ જ્યાં હરે;
એને તો મન માન્યું ખરૂં, જેનું હઈડું દુઃખે ભરયું. ૪૭૨
દુરબળ પરોણે કોણ રાંધે ખીર, કામળીએ કોણ ધીરે ચીર;
એ તે સાચું બોલ્યા અમો, મન જાણો તે કરજો તમો. ૪૭૩
એવી વાત પોપટ કહી રહયો, કૂટ પ્રધાનને સહુએ કહ્યો;
બહુ અન્યા તેં કીધો ખરો, માટે સહુ કહે તે ચિત્તે ધરો. ૪૭૪

દોહરો.

કહે વજીર મેં મારિઓ, પોપટને બહુ માર;
માટે મુજને મરાવવા, રાખે છે બહુ ખાર. ૪૭૫
આજે સંકટમાં પડયો, જે કરશો તે સ્હેશ;
વણ વાંકે જો મારશો, પેલે ભવ વેર લેશ. ૪૭૬

ઇશ્વર આગળ અરજ કરૂં, પરણામ કરૂં બહુ પેર;
પેલે ભવ તારી કને, લઇશ મારૂં વેર. ૪૭૭

ચોપાઈ.

કહે કુંવર સાંભળ રે તું, ખરા વિના નહિં મારૂં હું;
તેડી આણી વજીરની નાર, તેને હત્યા દિધી ચાર. ૪૭૮
સાચું બોલ જે હોય વેહેવાર, ઉગરશે તારો ભરથાર;
નહિં તો એને મારૂં આ દીશ, તે હત્યા બેસે તુજ શીશ. ૪૭૯
ત્યારે તે બોલી છે નાર, સહુ કોને કરિને તુચ્છકાર;
સતી જુઠું બોલે જાહરે, બ્રહ્માંડ તુટી પડે તાહરે. ૪૮૦
સતી નાર જો બોલે આળ, તો પૃથ્વી જાએ પાતાળ;
સતી સત્ય જો મુકે આજ, તો વિશ્વાસનું કોણ રહે કાજ. ૪૮૧

દોહરો.

સતી સત્ય જો ચુકશે, ધરતી ન ઝીલે ભાર;
બ્રહ્માંડ બધું ભાગી પડે, રહે છે સત્ય આધાર. ૪૮૨
સત્યનો સૂરજ સાખીઓ, સત્યનો બેલી સહુ કોય;
સતી સત્ય ચૂકે નહિં, જો કુળ ઊજવળ હોય. ૪૮૩
કહે તો અગ્નિ ઊપાસિયે, કહે તો રાંધું ખીર;
હસ્તી બાંધું (કાચે) તાંતણે, એટલી રાખું ધીર. ૪૮૪
કહે તો જળ બાંધું ગાંઠડે, કહો તે કરૂં ઉપાય;
કરી દેખાડું પારખું, પતિજ તમારી થાય. ૪૮૫

ચોપાઇ.

કહે પ્રધાન જેને માથે પડે, તે વણ પગલે મેરૂં ચડે;
રાંધે ખીર અગ્નિમાં જોય, સતી નહિ શરી કેહેવાય. ૪૮૬
કાચે તાંતણે બાંધે ગજ, તે સ્ત્રીચરિત્ર ઊપાસે ધજ;
તે માટે જુઠી છે નાર, ગમે તો વણ વાંકે માર. ૪૮૭
એકે વાત ન પોચે સાખ, જોઇ સતી કરોડાં લાખ;
અન્યો અન્ય આં વાતો કરે, દ્વિધા ચિત્ત કોનું નવ ઠરે. ૪૮૮
કો જુઠું કો સાચું કહે, જેવું જેના મનમાંલહે;
કોઇ કહે નારી જુઠી એહ, કોઇ કહે સતીની દેહ. ૪૮૯

કોઇ કહે સાચો પરધાન, કોઇ કહે જુઠો છે રાજાન;
સાચા જુઠાની પરિક્ષા થાય, ન્યાય અન્યાય ત્યાં તોળાય. ૪૯૦
કોઇ કહે સતવાદી એ ભૂપ, એવી વાતો થાય અનૂપ;
હાલે જીભ જેમ પીપળપાન, કામનીએ સાંભળ્યું કાન. ૪૯૧
વિપરિત વાત લોકોની સુણી, સ્ત્રી ચાલી તે સરિતા ભણી;
કૌતુક જોવા મળિયા લોક, સાથે ધાઈ ચાલ્યા સહુ થોક. ૪૯૨
નદીમાંહિ જઇ નહાવણું કર્યું, ઇશ્વરનું તે ધ્યાનજ ધર્યું;
રેતતણો કીધો અંબાર, તે ઉપર જઇ બેઠી નાર. ૪૯૩
અગની ઇંધણ નહિં કંઇ પાસ, સકલ લોક કરે ઉપહાસ;
સ્તુતિ કરેછે સૂરજતણી, તું છે નોધારાનો ધણી. ૪૯૪
જુઠી લોકે કરે છે આળ, ઉતાર મુજ માંથેથી ગાળ;
જુઠી હોઉં તો નિરમુખ મેલ, નહિતો સહુ સતીમાં ભેળ. ૪૯૫
વિના અગ્નિ બાળે મુજને, પ્રત્યક્ષ દેવ જાણું તુજને;
સ્તુતિ કીધી ઘટીકા જાહરે, આપ આદિત આવ્યા તાહરે. ૪૯૬
પ્રત્યક્ષદેવનું પ્રગટ્યું રૂપ, ભામનીએ દીઠો તે ભૂપ;
સાક્ષાતકાર જગતનો નાથ, આવી આડા દીધા હાથ. ૪૯૭
તે તો અન્ય ન જાણે કોય, નારી એકલી દ્રષ્ટે જોય;
કહે પદ્મણી સુણ પ્રધાન, મેહેલ તું મનથી અભિમાન. ૪૯૮
અગ્નિવિના બાળું હું દેહ, તારા મનનો ભાગ્ય સંદેહ;
એમ કહીને નારી નમી, તેહ વાત સહુકોને ગમી. ૪૯૯
જો સત્યવાદી હશે પુરપતિ, વિના અગ્નિ બળશે એ સતી;
સાચું સાચું કહે સહુ કોય, વજીર તે તો દ્રષ્ટે જોય. ૫૦૦
એહ વાતમાંની સહુ મંન, ત્યારે બોલ્યો રાયનો તંન;
પ્રધાન પાપી સાંભળ વાત, તાહારે મુખે કેહે સાક્ષાત. ૫૦૧
વિના અગ્નિ સતિ બાળે દેહ, તું જુઠો ને સાચી એહ;
રખે હવે કોઈ સાથે વઢો, લોક દેખતાં શૂળી ચઢો. ૫૦૨

દોહરો.

કહે વજિર સુણ રાયજી, સાચો મારો મરમ;
સુખે મને તૂ મારજે, નવ ચુકિશ તું જ ધરમ. ૫૦૩
માનુની માથા ઉપરે, નરસે અગ્નિમેહ;
બાધી એહ બળી રહી, શું બળશે હવે દેહ. ૫૦૪

ઉદરમાં અગ્નિ ભરયો, તે બાળે જળ અન્ન;
તેને એહ પ્રગટ કરે, તેથી બાળે તંન. ૫૦૫
નશાં જાળ નારી લહે, જાણે નોળીકરમ;
તેથી દેહ બાળી શકે, તેમાં શાનો ધરમ. ૫૦૬
એક શૂરાપણુ એહમાં, બીજો દેહમા ક્રોધ;
ત્રીજું કલંક ઉતારવા, દેછે બહુ પ્રતિબોધ. ૫૦૭
જુઠો રાજા મેં હણ્યો, જુઠી બળશે નાર;
જુઠો તું મારિશ મુને, એમાં શો વેહેવાર. ૫૦૮

ચોપાઇ.

અબળા બળતી હતી જેટલે, કાને વચન સુણ્યું તેટલે;
કલંક મારે માથે રહ્યું, અરે દૈવ આ તે શું થયું. ૫૦૯
અગ્નિમાંથી ઉભી થઇ, કરજોડીને વાણી કહી;
સાંભળો સહુ નગરના લોક, વજીરનો સમે જેમ શોક. ૫૧૦
શી વાતે એ માને મૂઢ, પુછો એ પાપીને પ્રૌઢ;
મ્હેલી માન કેમ શૂળી ચઢે, એને મન કેમ અચરજ અડે. ૫૧૧
એની કેમ હોલાએ દાઝ, તે પ્રતીત દેખાડું આજ;
સાચું તેમાં સઘળું જોર, જુઠું તેતો ચિતમાં ચોર. ૫૧૨
સહુકોએ પુછ્યું પરધાન, ઉતારીએ માનુનીનું માન;
તું કહે તે કરે સરવે એહ, તો સાચી નારીની દેહ. ૫૧૩
પછે વાત માનો નહિં તમો, પંચઘટાલી કરશું અમો;
સાચાનો પરમેશ્વર બેલ, જૂઠાતણો વળી શો મેળ. ૫૧૪

દોહરો.

વૈરોચન કહે સહુ સુણો, સાચી હોય જો આપ;
સતી જાણું હું એહને, જીવે રાયનો બાપ. ૫૧૫
સાચું હશે તો ઉઠશે, સજીવન જો થાય;
તો મમ માને માહરૂં, એ સતવાદી રાય. ૫૧૬
ટાઢાં તેલ ઉનાં કરે, ઉનાં શીતળ હોય;
જળને થાનક થળ કરે, પાર ન પામે કોય. ૫૧૭
બ્રહ્માંડ બાધો ભાગે ઘડે, આપ છે અકળ સ્વરૂપ;
પતિજ મુજને સાચી પડે, જો એ જીવે ભૂપ. ૫૧૮

ત્યાર વિના માનું નહિં, સાચો અક્ષર એક,
જો રાજા થાય જીવતો, તો માનું મુજ વંક. ૫૧૯
પંચઈટાલી સહુ કરો, મારો મુજને હાર;
એને વધાવજો મોતીએ, છે સાચો વેહેવાર. ૫૨૦
બાકી પ્રતિત દેખાડવી, એ તો આળપંપાળ;
કરે મુવાને જીવતો, એવો દીનદયાળ. ૫૨૧

ચોપાઈ.

સહુ સાંભળીને છાના રહ્યા, પ્રતિઉત્તર તેના નવ થયા;
અચરજ વાત અનેરી હોય, સ્ત્રી સામું ત્યાં સહુકો જોય. ૫૨૨
તાળી પાડી લોકજ હસ્યા, મરમ બોલ વિનતાને વસ્યા;
કામનીને મન ભેદયું કષ્ટ, પ્રત્યક્ષ દેવ દેખે છે દ્રષ્ટ. ૫૨૩
મહારાજ મોટા મહિપતી, સ્તુતિ કરવા તવ માંડી સતી;
સુધનવા તેલ તળ્યો જાહરે, શીતળ તેલ કરયું તાહરે. ૫૨૪
પંચાળીનાં પૂરયાં ચીર, અનેક ભક્તની રાખી ધીર;
કાષ્ટ ભક્ષ સીતાએ કરયું, શીખ દરશથ રાજાએ કરયું. ૫૨૫
મહારાજ સંકટ અતિશે પડયું, કલંક વણવાંકે શિર ચડયું;
એમ કહીને જોડયા હાથ, ધરતી વેહેર દેજો મુજમાત. ૫૨૬
દીધો વેહેર માતાએ માગ, સ્ત્રીએ જાવાનો જોયો લાગ;
સ્ત્રી ધરતીમાં જાય જેટલે, કૌતિક એક થયું તેટલે. ૫૨૭
થયો કડાકો મહા ઘનઘોર, અંધકાર અધિક જુગજોર;
પ્રલેકાળમાં થયું છે જેમ, આ વેળામાં થયું છે તેમ. ૫૨૮
ધરતીએ જયાંહાં દીધો માગ, સાક્ષાત ત્યાંહાં આવ્યો શેષનાગ;
મહા જોગેશ્વરકેરૂં રૂપ, અમૃત હાથમાં અકળ સ્વરૂપ. ૫૨૯
નારી ઉપર આણે નેહ, મનુષાકાર દેવાંશી દેહ;
પ્રેમદાએ જોડયા બેઉ પાણ, બોલ્યા જોગેશ્વર સત્ય વાણ. ૫૩૦
ચંપા હેઠળ દાટયો છે જયાંહ, પડયો અસ્તિનો કડકો ત્યાંહ;
કહે જોગી સાંભળરે સતી, જીવતો થશે નગરનો પતી. ૫૩૧
અમરત છાંટજો જીવશે રાય, શામાટે પાતાળે જાય;
હું શેષનાગ આવ્યો તુજ સહાય, તાહારો વધારવા મહિમાય. ૫૩૨

તારા દુઃખનો લહ્યો મેં ભરમ, ઇશ્વર રાખશે સૌનો ધરમ ;
ચંપા ઝાડ તળે તું જા, પડયો આસ્તિનો કડકો ત્યાં. ૫૩૩
રૂઠીયામાંહે રાખી ધીર, અસ્ત ઉપરે સીંચજે નીર ;
રાજા ઉઠી બેઠો થશે, તારા માથાનું કલંકજ જશે. ૫૩૪
એમ કહી અલોપજ હોય, તે તો અન્ય ન જાણે કોય ;
પ્રકાશ રવિતણો ત્યાં થયો, રાયના પુત્રે બોલજ કહ્યો. ૫૩૫
કાંરે બાઈ સતી છે તું, તે તો એકલો• જાણું હું ;
કુડાં આળ બોલે સહુ લોક, આળપંપાળ બોલે તે ફોક. ૫૩૬
તે સહુ માને તેવું કરો, નહિં તો મંદિર પાછાં ફરો ;
સતિ નારી પાછી કેમ વળે, ગઈ ઝાડ ચંપાને તળે. ૫૩૭
નીકળ્યો અસ્તનો કડકો એક, જુવે લોક ત્યાં કરી વિવેક ;
વિશ્વનાથનું દેહેરૂં જ્યાંહે, નાખ્યું આપે જઇને ત્યાંહે. ૫૩૮
તે ઊપર તવ ઢાંક્યું ચીર, સિંચ્યું અમૃતકેરૂં નીર ;
ધટિકા ત્રણ થઈ જાહરે, સજીવન પુરૂષ થયો તાહરે. ૫૩૯
સાચાનો બેલી ઈશ્વર એહ, એ વાતનો નહિં સંદેહ ;
સાચી વાતે પ્રગટ હોય, પ્રત્યક્ષ જાણો સહૂ કોય. ૫૪૦
અંતરીક્ષથી ઊતરીયો ધરમ, જો સાચો હોયતો મરમ ;
અદવસો સત્યનો છે પાર, તેણે બધો ચાલે સંસાર. ૫૪૧
સત્ય આધારે રહે છે આકાશ, સત્ય તેજ પૂરણ પ્રકાશ ;
સત્યે જળમાં પ્રથ્વી રહે, સત્ય તરે તે સહુકો કહે. ૫૪૨
સત્ય સાક્ષી બોલે સહુ વેદ, સાચું સત્ય તેમાં નહિં ભેદ ;
સત્ય ત્યાં ઇશ્વરકેરો વાસ, સત્યે સૂરજ રહે આકાશ. ૫૪૩
સત્યે કોટી બ્રહ્માંડે જેહ, સત્ય આધારે વરસે મેહ ;
સત્યનું બાંધ્યું પાકે અંન, સત્ય વસે જયાં નહિં અભિમાંન. ૫૪૪
ક્ષણું માત્રસુધી સુણે સૌ ધરમ, એ વાતનો જાણ્યો સહુએ મરમ;;
સત્યનું મૂળ ગયું જાહરે, પ્રલેકાળ થયો તાહરે. ૪૪૫
સૃષ્ટી પેહેલું સરજ્યું સત્ય, મોટા પુરૂષ વિચારો મત્ય ;
સત્ય હોનાર હોય તે હોય, સત્ય વિના બિજું નહિં કોય. ૫૪૬
આદ્ય પરૂષ જેનું છે કૂળ, સતી સત્યકેરૂં છે મૂળ ;
અસત્યથકી ઇશ્વિર છે દૂર, સત્ય તે નારાયણનું નૂર. ૫૪૭

અસત્ય ત્યાં અદકેરૂં દુખ, સત્ય વાતમાં સઘળું સુખ;
જીત્યો જગ જેનું સત્ય રહ્યું, સત્ય મુકયું તેનું સરવસ્ત ગયું. ૫૪૮
સ્વર્ગે જવાની વાટજ જેહ, સત્યનામે ઓળખાએ તેહ;
બ્રહ્મ પદમાં મોટેરી મત્ય, તેનું તત્વ સાચું તે સત્ય. ૫૪૯
સત્ય ઉપર જેહેની હોડ, તે આગળ ઇશ્વર (રે') કરજોડ;
સત્ય સાથે જેનો વેહેવાર, તે જાણવો ઈશ્વર અવતાર; ૫૫૦
સત્ય ઉપર નીરૂમળ નેહ, તે જાણવો ઇશ્વરની દેહ;
આળસ મરડી ઊઠયો રાય, પુષ્પવૃષ્ટી તે થાનકે થાય. ૫૫૧
સાબાશ સતી સહુ કોએ કહી, જેજેકાર જગતમાં થઇ;
પાપીપાપી પ્રધાનને કેહ, નથી રાયને કાંઇ સંદેહ. ૫૫૨
શા માટે બાંધ્યો પ્રધાનને, શા માટે મારો એ રાંકને;
કહો મુજને એના વાંકને, ત્યારે ખબર થાએ મને. ૫૫૩
પૂરવ વૃત્તાંત રાજાને કહ્યું, ત્યારે જ્ઞાન પોતાને થયું;
જોતામાં છે મારો વાંક, શું કરે એ બાપડો રાંક. ૫૫૪
હવે એને મારશો મા કોય, હોનાર વસ્ત તે એમ હોય;
છોડો વજીર સરપાવજ દીઓ, જીવ્યાથકી તે વાહાલો કીયો. ૫૫૫
તે ઉપર નવ રાખી દાઝ, નંદપુત્ર બેસાડયો રાજ;
ભલી બાત રાખી માનની, કંથને તે સોંપી કામની. ૫૫૬
જોડયા તેહ વજિરે હાથ, સ્તુતિ કરી રાજાની સાથ;
હું છઊં અપરાધી તાહરો, હવે સંદેહ ભાગ્યો માહરો. ૫૫૭
મોતીપુષ્પે વધાવી નાર, ગયા સહુ પોતાને ઠાર;
નિશ્ચે નિષ્કલંક નારી દેહ, સત્યવાદી નંદરાયનો નેહ. ૫૫૮

દોહરો.

પ્રીત કરે પરનારની, કેવળ જાએ પ્રાણ;
લેશે અંત પરનારનો, તેનું નામ અજાણ. ૫૫૯
નારી કેહેશે ફુટડી, તેને રૂઠયો દૈવ;
પરનારીની પ્રીતથી, જાશે સુખ સદૈવ. ૫૬૦
ચતુર હોય તો ચેતજો, એક ઘડીનું સુખ;
પરનારીના ભોગથી, લક્ષ કોટિધા દુઃખ. ૫૬૧
પરનારી પાળીથકી, ભુંડી જાણો એહ;
ક્ષણ ક્ષણ કાયા કાપશે, સદૈવ દમશે દેહ. ૫૬૨

આ લોકે અતિ દુઃખ છે, પરલોકે બહુ પીડ;
નારી નરકની ખાણ છે, કોટિ લક્ષધાકીડ. ૫૬૩
પરનારી નિરખી નહીં, તે જીત્યો સંસાર;
જોગી જન તે ખરો, ઉતર્યો તે ભવપાર. ૫૬૪

ચોપાઈ.

રાવણે દશમુખ કીધાં સાંજ, ખોયું લંકાગઢનું રાજ;
સ્ત્રીથી ખાંપણ લાગી ચંદ્ર, શત ભગ પામ્યો આપે ઇંદ્ર. ૫૬૫
સ્ત્રીથી કૈરવ સોએ શમ્યા, સ્ત્રીથી પાંડવ વનમા ભમ્યા;
સ્ત્રીથી કીચક હોડે હણ્યા, સ્ત્રીથી દુઃખ પામ્યા નર ઘણા. ૫૬૬
સ્ત્રીસંગથી થયા એ હાલ, સ્ત્રી સંગથી આવેરે કાળ;
સ્ત્રીને તો પગે લાગીએ, મુકી માન દૂરથી ભાગિયે. ૫૬૭
સ્ત્રી તે આદ્યશક્તિ કહેવાય, અજીત એ જીતી નવ જાય;
સ્ત્રી પાળ રત્નાગરતણી, સ્ત્રી બળવંત અતીશે ઘણી. ૫૬૮
સૃષ્ટિનું મંડાણ સ્ત્રીથી હોય, તેમાં સંદેહ ન રાખો કોય;
નીરગોખ ને વિક્રમ રાય, તે પરદુઃખભંજન કહેવાય. ૫૬૯
ભોજરાજ જેવો ભડ ભૂપ, સકલ સૃષ્ટી રામાથી રૂપ;
કરણ વિકરણ યુધિષ્ટર જોય, જનક સરખા જુવતિથી હોય. ૫૭૦
વ્યાસ વસિષ્ટ મારકંડ મુની, વેદવ્યાસ કરતા ધુની;
અનમી અહંકારી જે સુર, નારીથી પ્રગટયા એ નૂર. ૫૭૧
નારી મોટી નરથી ઘણું, સરવે તેજ તે નારી તણું;
સ્ત્રી આરાસુર અંબેતણી, તે શું પ્રીત કીજે અતિ ઘણી. ૫૭૨
તે આગળ રહીએ કરજોડ, જુગમાં સ્ત્રીકેરી નહિં જોડ;
તેથી જશ જગમાં પામિએ, વેદના દુઃખ સરવે વામિએ. ૫૭૩
પરનારી મારી કરે ચકચૂર, ડાહ્યા નર તે રહે જો દૂર;
છેલો અક્ષર કહું છું સહી, પરનારી સંગ કરવો નહિં. ૫૭૪

દોહરો.

નંદરાયતણી કથા, કવિત ચાતુરી ભેદ;
શ્રોતાવક્તા સાંભળો, કોય ન ધરશો ખેદ. ૫૭૫
કથા પુનિત નંદરાયની, સુણે શિખે કે ગાય;
વિજોગ ભાળે તેહનો, આશા પૂરણ થાય. ૫૭૬

જ્ઞાન હૃદેમાં ઉપજે, કષ્ટ ન વ્યાપે દેહ;
સત્ય ઉપર મનસા રહે, નારાયણ શું નેહ.; ૫૭૭
સત્ય રાખ્યું સતીતણું, રાખ્યું જગમાં નામ;
લાજ રાખો સહુ લોકની, કરજો રૂડું કામ. ૫૭૮
શ્રીગોડ માળવી વીપ્ર શુભ, અમદાનગરમાં વાસ;
સુત શ્રી વિરેશ્વરતણો, વારૂ બુદ્ધિવિલાસ. ૫૭૯
સેવક સહુ કવિતાતણો, શિવ પૂજન પરતાપ;
સામળભટ કવિ કહે, ઇષ્ટકૃપાથી આપ. ૫૮૦
આપ માતર પ્રગણે, સિહુંજ સકલ શુભ ગામ,
કણબી કરણ સમો વસે, રખીયલ તેનું નામ. ૫૮૧
તેણે કથા એ સાંભળી, સામળભટની પાસ;
ગ્રંથ પૂરણ કરયો સહી, નૌતમ રસિક વિલાસ. ૫૮૨
કવિ તેડયો કોડે કરી, સંત્યોખ્યો દઇ માન;
વસ્ત્ર ભૂષણ આપ્યાં ભલાં, ભાવે ધરતાં ધ્યાન. ૫૮૩
નંદરાયતણી કથા, સુણી ઘણું દઇ માન;
સંસ્કૃતમાંથી પ્રાકૃત કહ્યું, નંદ તણું આખ્યાન. ૫૮૪
ભક્તિ કરો મનભાવશું, ઇષ્ટ ઊપાસી એહ;
સામળભટે શુભ કહ્યું, સહુનો બેલી તેહ. ૫૮૫
ગાય શીખેને સાંભળે, તેને ગંગાસ્નાન;
આ લોકે જશ પામશે, પરલોકે બહુ માન. ૫૮૬
શ્રી ગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વેગણપુરમાં વાસ;
નંદરાય તણી કથા, કહે કવિ સામળદાસ. ૫૮૭

નંદબત્રીશી સંપૂર્ણ.

પંચડંડ.

દોહરો.

શ્રી સરસ્વતિને હું નમું, પ્રીતે પૂજૂં પાય;
કરૂણાદ્રષ્ટે જુઓ તમો, સફળ મનોરથ થાય. ૧
આદ્યશક્તિ તું ઇશ્વરી, આરાસુરપાત જેહ;
નવે ખંડ વ્યાપી રહી, સ્થાવર જંગમ તેહ. ૨
જેને તુજ કિરપા હવી, હવું તેને કલ્યાણ;
ન્યુનતા એકે નવ રહી, જોતાં એહ પ્રમાણ. ૩
દશરથનંદન હું સ્તવું, નર્કનિવારણ નામ;
મારાજ રાજ રાજેશ્વર, રાજીવલોચન રામ. ૪
ભોજરાજ મન હરખિયો, લાયક મુહુરત લીધ;
સિંહાસન શુદ્ધ કરાવિયું, શોભા વિધવિધ કીધ. ૫
પંડિત પુરાણિક વેદિયા, મળિયા વિપ્ર સુજાણ;
કીધી શોભા અવનવી, ઝલહલ ઝલક્યો ભાણ. ૬
સિંહાસન પર પગ ધરે, ભૂપતિ ભોજરાજાય;
બોલી હંસા પુતળી, હાંહાં ન ધરશો પાય. ૭
એ સિંહાસન ઇંદ્રનું, અતુલ તેજ માહા મુલ્ય;
એ ઉપર બેસો તમો, થાઓ વિક્રમ તુલ્ય. ૮
એ આસન છે દેવનું, ઇંદ્રાસનનું સાર;
આભૂષણ એ સ્વર્ગનું, તેજતણો અંબાર. ૯
પાળક ગૌબ્રાહ્મણતણો, પરનાર સહોદર જેહ;
એવો જે ઉત્પન્ન થશે, આસન બેસે તેહ. ૧૦
કહે ભોજ સુણ પુતળી, આસન એ અણમુલ્ય;
વિક્રમ હાથ કેમ આવ્યું, સ્વર્ગસૂખ સમતુલ્ય. ૧૧
પંચડંડ એને જડયા, તેણે તે શું થાય;
તે કયમ જીતી લાવિયો, પોતે વિક્રમરાય. ૧૨

શું ડંડે પ્રાક્રમ કરયું, પ્રતાપ કરયો શી પેર;
જીત્યા ડંડ શાં પ્રાક્રમે, હતા કોણને ઘેર. ૧૩
તે સુણવા ઇચ્છું અમો, શું કરયું પરકામ;
તેવા પ્રાક્રમ હું કરૂં, તો બેશું એ ઠામ. ૧૪

ચોપાઈ.

હંસા પુતળી બોલી વાણ, સાંભળ રાજા ચતુરસુજાણ;
ઉજ્જેણીનું કરતો રાજ, અસત્ય અન્યા તેને ત્યાજ, ૧૫
તેણે પ્રાક્રમ કીધું ઘણું, ચકવે રાજ તે વિક્રમતણું;
ધરમવંત સહુ પુરના લોક, નહી કોને વ્યાધિ કે શોક. ૧૬
સિંહાસન સોનાનું પત્ર, મુસ્તક ધરે પંચડંડનું છત્ર;
ઉતપત તે સિંહાસનતણી, વિસ્તારી કહી શોભા ઘણી. ૧૭
કહિ વાત તેની વિસ્તરી, સુણ માહારાજા હેતે કરી;
નગર ઉજ્જેણી અતિ અનૂપ; રાજ કરે વિક્રમ નર ભૂપ. ૧૮
અતિ પવિત્ર અષ્ટાદશ વરણ, કૃષ્ણકથાં સુણે નિત કરણ;
વિપ્ર સહુકો પ્રશ્નોતરી, વેદપાઠી ને અગનોતરી. ૧૯
ક્ષત્રી રણવટ, કુદી પડે, ગૌબ્રાહ્મણની વ્હારે ચડે;
વૈશ્ય કરે વેપારી હાટ, ધર્મતણી ચલાવે વાટ. ૨૦
શીળવ્રત સહુ લોકજ અતિ, પતિવ્રતા ધર્મ પાળે સતી;
એવો રાજા ચતુરસુજાણ, કોઇ કોઇની નવ લોપે આણ. ૨૧

દોહરો.

એક સમે રાજા ચઢયો, દેઇ દદામે ઠોર;
ધમકારે પૃથ્વી ગડગડે, વાજે વાજાં ઘોર. ૨૨
આગળ હાર હસ્તીતણી, મદઝરતા માતંગ;
ધ્વજા નેજા અતિ ફરકતાં, સિંદુર ઓપિત અંગ. ૨૩
અંબાડી અંકુશ ભલાં, ઐરાવત આકાર;
બીજા ગજ તો અતિ ઘણા, એવા સહસ્રજ બાર. ૨૪
હય અરબી કચ્છી ભલા, ખુરાસાનિ કાશમીર;
કુતલ કાળા કાબરા, સૂરપૂર રણધીર. ૨૫
ઉજવળ અબલખ ભૂખરા, નીલા પીળા રંગ;
જડિત પલાણ હીરે જડયાં, અતિ અતળીબલ અંગ. ૨૬

અનેક રથને પાલખી, અનમી અતિ અસવાર;
ચઢયા વેડાગ બહુ વાંકડા, ઝુઝે મહા ઝૂઝાર. ૨૭
કંઇ પાળા કંઇ પાખરી, કઇ વાજાં ચેહેચાટ;
કંઇ નાટક ચેટક ભલાં, ભણતા ભૂપતભાટ. ૨૮
જશવંતાના જશ ભણે, પિંગળ પાઠ પુરાણ;
ગુણ ભેદ ગણ બહુ ગણે, દે મનગમતાં દાન. ૨૯
વિક્રમ વાડી સંચર્યો, રમવા કારણ આપ;
શેષનાગ લાગ્યો સળકવા, દુશ્મન લાગ્યો વ્યાપ. ૩૦
સામદ સાથે સંચર્યા, તેથી શોભે દેહ;
ચઢયા રાય દેઇ દુંદુભી, જેમ અષાડો મેહ. ૩૧
જેમ ગાજે સિંહ વનવિખે, જેમ પરાઠી પૂર·
વિક્રમસંગ સેન્યા ચઢી, સામદ સઘળા શૂર. ૩૨
જેમ ચઢે લંકાપતિ, જેમ અવનવો ઇંદ્ર;
જેવો ગાંડીવધર ચઢે, તારામાં જેમ ચંદ્ર. ૩૩
પુન્યતણો પરતાપ છે, ભલપણકેરો ભાણ;
એહ પ્રકારે નિસર્યો, વિક્રમવીર સુજાણ. ૩૪
આવ્યો વાડિએ અતિ સુખે, દિવસ ચડયો ઘડિ ચાર;
નૃત્ય કરેછે નાયકા, શોભા અપરમપાર. ૩૫
રંગ ઓછવ અદકો કરયો, સજ્જનને સનમાન;
પુન્ય કર્યાં બહુ પ્રીતશું, દાનપાત્રને દાન. ૩૬
તે શોભા સુખ નિરખતાં, દાતા હરખે મંન;
કરપી કલાઇ ખાઇ મરે, ને સૂમ છંડે તન. ૩૭
દિવસ પોહોર રહ્યો પાછલો, ફરી અસવારી પેર;
કંચન મેહ વરસાવતે, જાવા માંડયું ઘેર. ૩૮
જાણ ઉજ્જેણમધ્યે થયું, આવે રૂડો રાય;
શોભા જોવા કારણે, નરનારી સૌ ધાય. ૩૯
કામ અધવચ કોનાં રહ્યાં, અધવચ મેહેલ્યાં અંન;
વેપાર મુકયો વેપારિએ, તરૂણી મેહેલ્યા તંન. ૪૦
વણિક તોળતા ત્યાં રહ્યા, કરયા લાભ તે ત્યાજ;
બ્રાહ્મણ ભણતા ઉઠિઆ, નરપત જોવા કાજ. ૪૧

કોઇ મેહેલે કોઇ માળિએ, કોઇ ઘરમાં કોઇ બ્હાર;
અટારિએ નારી ચઢે. નાનાં મોટાં નર નાર. ૪૨
રાજાનું મુખ નિરખવા, ઉલટ અંગ અપાર;
ઇશ્વરને વાહાલો ઘણો, દાતાને જુઝાર. ૪૩
એમ વિચારી સંચરે, નાહાના મોહોટા લાગ;
મળિ અસંખ્ય મેદનિ તહિં, નહી પગમેલણ માગ. ૪૪
કાન પડયું સંભળાય નહિ, વાજે ઘોર નિશાન;
એ રીતે આવ્યો નગરમાં, વિક્રમ વીર સુજાણ. ૪૫
ગજ ઉપર વાહન કરયું, છત્ર ફરે છે શીશ;
સ્નેહ સાથ બહુ સંચરયા, પોહોર પાછલે દીસ. ૪૬
પૂર અધવચમાં આવિયું, જ્યાં ઘાંચણનું બાર;
ત્યોહાં એક કૌતક નીપન્યું, કહું સંક્ષેપે સાર. ૪૭

ચોપાઇ.

દેવદમની ઘાંચણનું નામ, એ સ્ત્રી રેહે તેણે ઠામ;
મહિપત આવ્યો મોહોલ્લા પાસ, તેણે ઘેર બોલાવી દાસ. ૪૮
જાઓ માળિએ વાળો છાર, કરો અજવાળું ઘર ઘરબાર;
કહે દાસી કાંઇ આણો લાજ, આવે છે મહિપત માહારાજ. ૪૯
હુવડાં છાર તે કયમ વાળિએ, ઉડે રજ મોહોલે માળિએ;
તો આપણે શિર ડંડજ થાય, ઘરબાર ખુંચી લે રાય. ૫૦
વચન સાંભળ્યું દાસીતણું, દમની મનમાં કોપી ઘણું;
છાર વાળરે ભુંડી રંડ, મોટો રાય શું દેશે ડંડ. ૫૧
તને મારે તો ડંડજ દેઉં, કહે તો સરવસ ખુંચી લેઉં;
કહે તો ઉરાડું આકાશ, એટલું જોર રાખું હું પાસ. ૫૨
તારો રાજા કયમ કહું હું, મારૂં વચન કયમ લોપે તું;
જા ઉતાવળી વાળજ છાર, રાજા જાય ને લાગે વાર. ૫૩
સુણી વાત વીમાસણ પડી, તતક્ષણ દાસી મેડે ચડી;
ઉડાડી રજ દોહોદશ ઘણી, આવી અસ્વારી રાયજીતણી. ૫૪
ઉડતી દીઠી અદકી છેહ, રજે ભરાણી નૃપની દેહ;
ઉડાડે રીસે બહુ છાર, છારે છવાઇ થયો અંધકાર. ૫૫
ફટફટરે ઓ રંડ ગુમાર, શું ઉડાડે છે હવડાં છાર;
અધિપતિ આવે ઉદયો ભાણ, કયમ રંડા છાંટે અણજાણ. ૫૬

તે વારી કોની નવ રહી, જેમ વારે તેમ બમણી વહી;
ત્યાં છુટયા દસ વીશક જોધ, અંતઃકરણમાં આણી ક્રોધ. ૫૭
કોણે મુક્કી કોણે લાત, કોણે કુંદાકેરી ઘાત;
છુટી હાથથી નાઠી ત્યાંહ, આવી બેઠી દમની જ્યાંહ. ૫૮
તમારે કહે હું તો ગઈ, અદમુઈ મારથકી હું થઇ;
મારી લઠ ને ભાગ્યાં હાડ, તુજમાં બળ હોય તે દેખાડ. ૫૯
મુજને મારી મોહોકમપણું, તે પાણી ગયું તમતણું;
કોપી દમની સુણતાં વાત, લીધો ડંડ ઘરમાંથી હાથ. ૬૦
આગળ જ્યાં હાથીની લ્હાર, શામા આવી તેણે ઠાર;
કોપી વાત સુણીને કરણ, મારગરેખા કીધી તરણ. ૬૧
રસ્તા વચ રેખા ત્રણ કરી, ઘેર પોતાને પાછી ફરી;
અકસ્માત ભીતો ત્રણ થઇ, અસ્વારી થંભી ત્યાં રહી. ૬૨
રોકયા મારગ રૂંધી વાટ, જઈ ન શકે કો આગળ ઘાટ;
સેન્ય સહુકો થંભી રહ્યું, જાણ રાય વિક્રમને થયું. ૬૩
કોક કામનિયે કીધો કોપ, મારગ વાટ થઇ છે લોપ;
રૂંધી વાટ જાવાની માપ, રાજા આવ્યો આપોઆપ. ૬૪
ન ખોદી ખોદાય ન પાડી પડે, અધિપતને મન અચરજ અડે;
અનેક પેરે કીધા બહુ ભેદ, તોયે પાર ન પામ્યા ખેદ. ૬૫
અડાડયા હાથી તે સાથ, બેલદાર વળગાડયા હાથ;
ટાંકે ટાંકી નવ ટંકાય, ખુણો એક ઓછો નવ થાય. ૬૬
આવી દમની ડંડ લઇ હાથ, બોલી રાય વિક્રમની સાથ;
બળતણું નહિ રાજા કામ, અભેદ ભીત છે એનું નામ; ૬૭
પંચડંડ ધરાવે જેહ, પાછી ભીત કરે જન તેહ.

દોહરા.

સુંઠતણો એક ગાંઠિઓ, નથિ ખાધો કો માય;
નથી મુછ મુખ કોતણે, જે ભીત પાછી હઠાય. ૬૮
વચન સાંભળ્યું તેતણું, મનમાં થયો ઉચાટ;
પાછો ફરિઓ રાયજી, બીજી લીધી વાટ. ૬૯
ઘેર આવ્યો મહા દુઃખમા, નવ કીધું ભોજંન;
પ્રાતુસકાળ સભા કરી. બેઠો ત્યાં રાજંન. ૭૦

ઠામ ઠામ વાતો કરે, ટોળે ટોળાં લોક ;
શત્રૂને સુખ ઉપન્યું, રાયજીને મન શોક. ૭૧
રાએ તેડું મોકલ્યું, માનથી દમની ઘેર ;
મેહેણું દીધું પંચદંડનું, પ્રીતે કહો તે પેર. ૭૨
પંચદંડ એ નામ શું, તે છે કોને દ્વાર ;
કેવું છે કારજ વડું, હું જાણીં તેણે ઠાર. ૭૩
તે મુજશું બોલો તમો, સાચી જે શુભ વાણ ;
તેમાં ખેદ ધરૂં અમો, તો ઇશ્વરની આણ. ૭૪

ચોપાઈ.

દમની કેહે સમ ન વદો તમો, હવડાં નવ કહિએ તે અમો ;
વગર સમજે કહું જો વાણ, પૃથ્વીપત ખોશો કંઇ પ્રાણ. ૭૫
કન્યા અમારે ઘેર અનૂપ, પ્રથમ તેને જીતો ભૂપ ;
રમત સહુ કરો એકઠી, સેત્રંજ ગંજીફા સોગઠી. ૭૬
રમો તમો જે ઉપર હોડ, મારી પુત્રીકેરી જોડ ;
એ જીત્યાનો જશ કહાવશો, પંચદંડ જીતી લાવશો. ૭૭
નહી જીતો પુત્રીની પાસ, દંડ જીત્યાની મુકો આશ.

દોહરો.

તેને જો તમો જીતશો, તો મુજને વિશ્વાસ ;
નહિ તો કામ સરે નહી, મુકો દંડની આશ. ૭૮
એવું કહી પાછી વળી, મંદિર તે તતકાળ ;
કુંવરી તેડું મોકલ્યું, મોકલિ છે સુખપાલ. ૭૯
શણગાર અંગ સોળે સજયા, મોતી પરોવ્યાં વાળ ;
પીતાંબર પટ પેહેરિયાં, ભલું તિલક છે ભાલ. ૮૦
હામ કામ મ્રગલોચની, સિંહલંકી સુજાણ ;
વિનતા સોળજ વરસની, ભ્રગુટી કામનું બાણ. ૮૧
દેવદમનીની દીકરી, નિરમળદમની નામ ;
શશિવદની મ્રગલોચની, રૂપતણું કંઇ ધામ. ૮૨
શીખ લેઇ માતાતણી, ચાલી ચતુરસુજાણ ;
અહંકાર અતિ મન ધર્યો, રાજા તરણ સમાન. ૮૩

સુખપાલેથી ઉતરી, રાએ દીધાં માન;
આદરભાવજ કરિ ઘણો, મેહેલ્યાં ફોફલપાન. ૮૪
શી શી રમત જાણો તમો, તે આચરીએ આજ;
તમો કહો તે સાંભળું, કરિએ રૂડાં કાજ. ૮૫
દમની કેહે તમને ગમે, રમત માંડો જે જોડ;
હું કહું તે પછે પરઠિએ, હાર જીતની હોડ. ૮૬

ચોપાઈ.

હરખ્યો રાજા મનમાં ઘાટ, માંડયો ત્રણ પાસાનો પાટ;
રાજા કેહે જે તારે કોડ, તેની મુખથી બોલો હોડ. ૮૭
તું કહે તે મારે મન ખરૂં, કોટી ઉપાય કરે નવ ફરૂં.

દોહરો.

દમની કહે હારૂં અમો, મૂલખરીદી દાસ;
પરણું તમને પ્રીતથી, રહું તમારી પાસ. ૮૮
જો તમો હારો રાયજી, દેશ કરાવું લાજ;
સેવક કરી રાખું અમો, ભોગવું ઉજેણી રાજ. ૮૯
ચાર દિવસનો વાયદો, થોડે અટકી ઘાત;
તેનો સૂરજ સાખિઓ, ફરિ બોલે જે વાત. ૯૦

ચોપાઈ.

રાજા બાંધ્યો કોલે કરી, રમત રાજસભામાં ધરી;
વાયુવેગે વાતજ થઇ, બધા નગરમાં ચરચા થઇ. ૯૧
પરધાન પંડિત જોઇને રહ્યા, સુણી વાત સહુ અચરજ થયા;
રમત રમે બે પોહોરજ હોય, નવ હારે નવ જીતે કોય. ૯૨
રાજાને નવ સુઝે ઘાટ, અંતરમાં ઉપનો ઉચાટ;
તે દિવસ રમત એમ રહી, દમની ઘેર પોતાને ગઇ. ૯૩
દિવાસતે કીધું રાજંન, ભાવંતાં કીધાં ભોજંન;
બીજો દિવસ થયો જેટલે, રમત કરી જારી તેટલે. ૯૪
કોઇ કોઇથી નવ પામે હાર, ઢાળે પાસા વારંવાર;
બે પહોર મધ્યાનજ થયા, રાજમોહોલમાં રાજા ગયા. ૯૫
ગઈ જુવતી પોતાને ઘેર, કરે કામ મનવાંછિત પેર;
દુરાચાર બોલે સહુ લોક, રાજાને મન પ્રગટયો શોક. ૯૬

બીજે દિવસ થયો પ્રભાત, નગર વિશે ચાલી વિખ્યાત;
રાજસભામાં નારી ગઇ, રમત હતી તે જોરી થઇ. ૯૭
અનેક ઉપાય રાજાજી કરે, તેણે અરથ એકે નવ સરે ;
ખરાં મધ્યાન્હ થયા જાહરે, રમત ઢાંકિ મૂકી તાહરે. ૯૮

દોહરો.

નિર્મળદમની તવ કહે, રહ્યો કાલનો દીસ ;
કાલે પેહેલાં જિતશો, પાગ નમાવું શીશ. ૯૯
ચેતાવું હું ચતુર નર, સભા શુણતા પરમાણ ;
વળતી કેશો કહ્યું નહિ, પાળું પરઠણ વાણ. ૧૦૦
કાલ પેહેલાં જીતો નહી, તો પાળું મારૂં વરત ;
સેવક સહુ દેખતાં કરૂં, રાજ તજાવું તરત. ૧૦૧
વિક્રમ કહે વનિતા સુણો, રેહેશે હુંશ તમ પાસ;
તુજ સરખી લાખો કરી, મૂલ વિનાની દાસ. ૧૦૨

ચોપાઈ.

એવું કહી સ્વસ્થાનક ગઈ, રાજાને મન ચિંતા થઈ ;
રખે રાંડ જીતીને જાય, તેનો કાંઇકિ કરૂં ઉપાય. ૧૦૩
નિશચરચા જોઉં બાધે ગામ, લોકવેહેવાર બોલે તે ઠામ;
ગલીકુંચીને હાટેહાટ, ચોરે ચકલે વાટેવાટ. ૧૦૪
માનવી ટોળે મળિયાં બહુ, કરે વાત મુખેથી સહુ ;
જીતે કાલ ઘાંચણની બાળ, લેશે રાજાજીનો માલ. ૧૦૫
કોઇ કહે એ માઠું થયું, રામરાજ વિક્રમનું ગયું ;
કોઈ કહે એ તો વિપરીત, નીચ સંગાથે શાની પ્રીત. ૧૦૬
કોઇ કહે રાજા ઘેલો થયો, મમતે બોલ કામનિને કહ્યો ;
કો કેહે થાશે બીજી વાત, એને માથે હરસિધ માત. ૧૦૭
કો કેહે એ વાચા ચૂકશે, કામનિને કાહાડી મૂકશે ;
કોઇ કહે માઠો કરશે મરમ, કેમ મૂકશે રાજા ધરમ. ૧૦૮
કો કહે હાથદરપણ શું કરે, જે તે કાલ બ્હાણામાં ઠરે;
એવું સાંભળે વિક્રમ વીર, સ્ત્રીઓ ભરે જ્યાં નિરમળ નીર. ૧૦૯
જુથ મળ્યાંતાં જુવતીતણાં, વરણવ થાય રાજાનાં ઘણાં;
એક કહે એ રૂડું થયું, માન મોટપ રાજાનું ગયું. ૧૧૦

દહાડી ઉઠી ચરચા જુવે, નરનારીના પ્રાણુજ ખુવે;
કોઇએ છાની વાત ન થાય, ઘેર જઇને રૂઠે રાય. ૧૧૧
કોઇ હશી ન ગવાયે ગીત, કોઇએ કોઇશું ન થાયે પ્રીત;
સખી સખીમાં સુખ કે દૂખ, બોલી ન શકે કોઇએ મૂખ. ૧૧૨
જાણે રાજા સુણશે કાન, એમ સ્ત્રીના ઉતાર્યાં માન;
ધાંચણ નીચશું કીધો વાદ, ઊતરશે નરપતનો નાદ. ૧૧૩
બહુ મુખે બહુ વાતો કરે, હસે તાળી દઇ પાણી ભરે;
કોઇ માઠું કોઇ રૂડું કહે, લક્ષણવંતો મનમાં લહે. ૧૧૪
જ્યાં જ્યાં રાજા દ્રષ્ટે જોય, બીજી વાત કરે નહિ કોય;
લીધો ગામ બધાનો પાર, નવ સૂઝે એકે વીચાર. ૧૧૫
પડી પૂર નિશા જ્યાહરે, મન વિચાર કરે ત્યાહરે;
મોટા જન માનભંગજ થાય, પ્રાણ તજે કે વિદેશ જાય. ૧૧૬
માટે પ્રાણ તજું સરવથી, ઉપાય બીજો એકે નથી;
કોઇને વાત જણાવી નહી, વાત આપ રૂદેમાં લહી. ૧૧૭
ભરી પૂજનસામગ્રી સાથ, વઇતાળ વીર લિધોછે હાથ;
જ્યાં છે હરસીધ્ધ મોટી માય, પાળો પંથ ગયો છે રાય. ૧૧૮
ચાચરદેવ્યા નગરજતણી, ચાલ્યો મહિપતિ માતા ભણી;
ત્યાં ધરણીપત ધરિયું ધ્યાન, ધૂપ દીપ ને ફોફળપાન. ૧૧૯
કુમકુમ ચંદન અક્ષત ઘણા, પૂજા બહુ વિધ કરિ નહિ મણા;
પ્રથમ પોહોર એક નીશા ગઇ, પૂજા પૂરણ ત્યારે થઇ. ૧૨૦
ખડગ પોતાની કોટે ધરયું, આવાહન ચંડીનું કરયું.;
પ્રસન થઇ છે મોટી માત, મા મા કહિને ઝાલ્યો હાથ. ૧૨૧
શામાટે તજે છે પ્રાણ, માગમાગરે વીર સુજાણ;
માતા સરવે જાણો તમો, મુખથી શું કહું આજે અમો. ૧૨૨
અંતરમાં પેઠી છે લાજ, પાળો લાડ ને સારો કાજ;
નીચ જાત ધાંચણ છોકરી, મેહેણું દીધું તે ડોકરી. ૧૨૩
પંચડંડ ધરાવે જેહ, રમે દૂત દમનીશું તેહ;
તે સંગાથે પાડી હોડ, ઝીતાડો તો પોહોંચે કોડ. ૧૨૪
દીગવિજે તે સાથે કરૂં, પંચડંડ શિર છત્રજ ધરૂં.

દોહરો.

સારે કરસીપ ભોળિયાં, એની ઉત્તમ જાત;
એમાં પ્રાક્રમ છે ઘણું, આગળ જોશો ખ્યાત. ૧૨૫
પરપંચ એ જીત્યાતણો, તે તમને કહું આજ;
તમે જાઓ ઈંદ્રાસને, ત્યાંહાં રેહેશે તમ લાજ. ૧૨૬
વૈતાળ સંગાથે પરવરો, મારો તુજ શિર હાથ;
ઇંદ્રાસન શોભા ઘણી, ત્યાં મળશે સઉ વાત. ૧૨૭
કામ કરી ઘેર આવશો, પોહોંચશે મનનાં કોડ;
એ જુવતીને જીતશો, હુંશ કરીને હોડ. ૧૨૮
છત્ર મળે પંચડંડનું, થાશે જુગજુગ નામ;
તુજને જીતી નવ શકે, એ નહીં સેહેલું કામ. ૧૨૯
પુન્યે ગ્રહ પીડે નહી, પુન્યે નાસે પાપ;
ત્રિદશ વશ એક પુન્યને, ત્રુઠે ઇશ્વર આપ. ૧૩૦
વચન શીશ ચડાવિયું, તેડયો વીર અનૂપ;
પવન પહેલો પરવરયો, વીર તે વિક્રમ ભૂપ. ૧૩૧
ત્યાંહાં ઓછવ છે અતિઘણો, શોભા નૌતમ હોય;
નાચ કરે દમની ત્યાંહા, રાજા દ્રષ્ટે જોય. ૧૩૨
અચરજ પામ્યો અતી ઘણું, જેશું પાડી હોડ;
નૃત્ય કરે તે તો અહીં; ઊરવશીની જોડ. ૧૩૩
દમની નહી કોઈ દેવતા, નહી માનવિનું રૂપ;
એ જીતે અચરજ કશું, ભાગ્યો સંદેહ ભૂપ. ૧૩૪
સભા સહુ ભરપૂર છે, પછવાડે છે વીર;
અદ્રશ રાજા ત્યાં રહ્યા, મનમાં આણી ધીર. ૧૩૫
રાય ઈંદ્ર રીઝયો ઘણું, દીઠી રમત અપાર;
દમનીને ત્યાં આપિયો, અમુલ એકાવલ હાર. ૧૩૬

ચોપાઈ.

પાછળ હાથ દમનીએ કરયો, હાર વીર વૈતાળે હરયો;
તે દમની નવ જાણે કોય, રહ્યા દેવ સહુ દ્રષ્ટે જોય. ૧૩૭
બીજી રમતે આપ્યાં પાન, પામી દમની મોટપ માન;
પાછળ પાન આપ્યાં તે ફરી, વૈતાળે લીધાં તે હરી. ૧૩૮

પછે કાનની લીધી ઝાલ, એવો વીર મોટો વૈતાળ;
પછે પગનું લીધું ઝેર, દમનીને નિંદ્રાની લેર. ૧૩૯
ઉગ્યો સુર ઊઠી સભાય, આપ આપને સ્થાનક જાય;
પ્રણમ્યો સુરનાયક બહુ પેર, વહાણે રાજા આવ્યો ઘેર. ૧૪૦
પૂર મધ્યે પ્રયાણજ કરયું, સ્નાન દાન વ્રત પુન્ય આચરયું;
આવી બેઠો રાજસભાય, દમનીને ઘેર તેડુ જાય. ૧૪૧

દોહરો.

કયમ ઘર સુખે સુઇ રહી. પ્રીતે માની પાસ;
રાજા તુજને જીતશે, મૂલખરીદી દાસ. ૧૪૨
નોહે કામ નાહાતણું, મોટાશું પાડી હોડ;
બોલ્યાં બોલ અહંકારનો, પોચાડો તે કોડ. ૧૪૩

ચોપાઈ.

બેઠી સુખપાલે તે નાર, આવી રાજાને દરબાર;
મહિપતિએ મુખ નાખ્યો હાથ, વધ્યો વચન દમનીની સાથ. ૧૪૪
ત્રણ દિવસ રમાડયા તમો, તેનાં પ્રાક્રમ જોઇયે અમો;
છેલે દહાડે જીતે હોડ, પોંહોચે તેના મનના કોડ ૧૪૫
ત્યારે દમની બોલી વાણ, સાંભળ રાજા ચતુરસુજાણ;
મારાથી કંઇ હારી ગયા, તે તો મારા સેવક થયા. ૧૪૬
મુકયો વાદ બેઠા તે ઠરી, રમત હતી તે જારી કરી.
જોવા મળ્યું છે બાધું ગામ, અચરજ બોલે ઠામોઠામ. ૧૪૭
એમાં કોનું પાણી જાય, જોરાવરની જીતજ થાય;
ઘડી એક બે રમતજ થઇ, દમની પ્રત્યે વાણી કહી. ૧૪૮
સ્વપનાકેરી કહું એક વાત, દીઠું ગઈ રાતે સાક્ષાત;
જોયો ઇંદ્રાસનનો નાચ, નારી તું કરતીતી નાચ. ૧૪૯
રીઝયો નરપત તુજશું સાર, હેતે આપ્યો એકાવલ હાર;
તે સાચી કે જુઠી વાણ, સાચું કહે જે હોય પ્રમાણ. ૧૫૦
ત્યારે જુવતી ઝાંખી થઈ, જુઠી વાત રાજાને કહી;
આળપંપાળ જુઠું એ હોય, સ્વપ્નું સાચું કદી ન હોય. ૧૫૧
પ્રત્યક્ષ ત્યાં દેખાડયો હાર, ઝાખી દમની નવ લાગી વાર;
માનભંગ થઇ જેટલે, ચુકી દાન દેતાં તેટલે. ૧૫૨

ચટકી અટકી પેઠી ચિત્ત, એક ભાગ રાજાની જીત;
બીજી વાર બોલ્યા છે ભૂપ, સાંભળ નારી વાત અનૂપ. ૧૫૩
પાસે બેઠો તો ઈંદ્રતણે, નૃત્ય કરતીતી હેતે ઘણે;
માનની તુજને દીધાં માન, તુજને ઈંદ્રે આપ્યાં પાન. ૧૫૪
દીઠાં પાન ઝાંખી થઇ ગઇ, બેહબાકળી જોતામાં થઈ;
બે ભાગે જીત્યો તે રાય, વિમાસણ વિનતાને થાય. ૧૫૫
ત્રીજી ઘડિયે વાણી ભણી, હું જોતો તો તેણી ઘડી;
ઝાલ કાનની તારી પડી, તે મારે હાથે તો ચડી. ૧૫૬
દમની કહે એ જુઠી પેર, ઝાલ ઉતારી મુકી ઘેર;
રાજા કહે તું સાચી હોય, આપી ઝાલ પ્રગટ તું જોય; ૧૫૭
ત્યારે ઝાંખી થઈ તે નાર, ત્રીજી હાર થઇ તે ઠાર.

દોહરો.

એ કયાંથી ઇંદ્રાસને, લાવ્યો ખરાં એંધાણ;
પડી વિમાસણ માનની, પરવશ પડિયો પ્રાણ. ૧૫૮
કહે રાજા સુણ કામની, જુઠી જાતે ફેર;
કહો નારી તે કયાં ગયું, પગ તાહારાનું ઝેર. ૧૫૯
સ્ત્રી કહે મુકયું ઘર વિષે, પડી પેટમાં ફાળ;
મંનથકી મહિપત વદે, તરૂણીશું તતકાળ. ૧૬૦
મુકયું ઝેર તે આગળે, નિરમળ થઈ તે નાર;
પાણીથી થઇ પાતળી, સુકી ગઈ તે ઠાર. ૧૬૧
પેછે તે પાસા ઢાળતાં, થર થર ધ્રૂજે હાથ;
હારી હારી સહુ કહે, હસી પડયો સહુ સાથ. ૧૬૨
વાગી હાક હારયાતણી, જીત્યો વડહથ વીર;
પ્રતાપ પુન્ય પોતાતણો, રાખ્યું પ્રભુએ નીર. ૧૬૩
વાગ્યાં વાજાં જીતનાં, ગડગડિયાં નીશાન;
હારી દમની હોડશું, જીત્યો વીર સુજાણ. ૧૬૪
ગાંધરવ વિવાહ સહિ કર્યો, ક્ષણું ન લાગી વાર;
તે વિનતા વિક્રમ વરયો, પ્રાક્રમ અપરમપાર. ૧૬૫
સાસુને વિક્રમ કહે, જોડીને બે હાથ;
વાત કહો પંચડંડની, જે બોલ્યાં મુજ સાથ. ૧૬૬

સુણો આપે સજ થઇ, ધીર વીર સજ થાવ;
પ્રથમ કહું છું એટલું, કુંકણ દેશે જાવ. ૧૬૭
ધ્યાને ધરો ફરસરામનું, સોપારાઘડ ગામ;
તેમાં વિપ્ર એક વેદિઓ, શિવશરમા છે નામ. ૧૬૮
રેહેજે વાસો ઘેર તે, જોજે એ એંધાણ;
સ્ત્રી ઉમાદે તેહની, ચતુરા ચતુરસુજાણ. ૧૬૯
ચરચા જોઇને આવજો. ગામ ઠામ ઘર એહ;
જાગશો નો તો જીવશો, ઊંઘે ખોશો દેહ. ૧૭૦

ચોપાઈ.

ગયે મન માન્યું તે સાચ, માની દમની સાસુ વાત;
વડા વજીરને સોંપ્યું રાજ, ચાલ્યો કુંકણ જોવા કાજ. ૧૭૧
વૈતાળ સાથે તેડયો વીર, ચાલ્યો મંન ધરીને ધીર;
અનેક દીવસ હિંડતા થયા, કોડ ધરી કુંકણમાં ગયા. ૧૭૨
દીઠું નગર થયો આલ્હાદ, દીઠો શિવ સુંદર પ્રાસાદ;
હરખ્યો મહિપત પોતે મંન, પ્રીતે કીધું છે પૂજંન. ૧૭૩
પામ્યો મોહોર પુજારો સાત, કર જોડીને પૂછી વાત;
શિવશરમા છે વિપ્રજ નામ, કોને ભાઇ વસે કુણ ઠામ. ૧૭૪
કહે પુજારો બ્રાહ્મણ ઘણા, શિવશરમાની શી છે મણા;
ઊંચા નીચા ને વામણા, કો ગોરા દેહે દામણા. ૧૭૫
કાંઇ તેનું એંધાણજ હોય, તેહ વિના પ્રીછે નહિ કોય;
શુભ એંધાણ રાખ્યુ છે સાર, ઉમાદે જેને ઘેર નાર. ૧૭૬
જાઓ ડાબી પોળ નિશાળ, બેઠો વિપ્ર ભણાવે બાળ;
શીતળ છાયાને કારણે, વૃક્ષ આંબલીનું બારણે. ૧૭૭
તેનું વચન હઇડામાં ધરી, લઘુલાઘવી વિદ્યા કરી;
રાજવંશી રઢિયાળું રૂપ, શિવશરમા ઘેર આવ્યો ભૂપ. ૧૭૮
ડંડવ્રત કરૂણાએ કર્યો, ચરણામૃત લઇ મુખમાં ધર્યો;
વિદ્યા ભણવા આવ્યા અમો, કૃપા કરી રાખોજી તમો. ૧૭૯
ગોરાણી બાહેર નીસરી, જોઈ વિક્રમને દ્રષ્ટે ભરી;
આનંદ અદકો મનમાં થયો, રીઝીને રાજા ત્યાં રહ્યો. ૧૮૦
ઘેર વિદ્યારથી માહારે ઘણા, સુખે રહો અહીંયાં શી મણા;
માનુભાવ મોહોટા જે સુખી, વિદ્યાથી થયો ત્યાં સુખી. ૧૮૧

કરે ગોરાણી હિતજ ઘણું, આપે સાકરિયા શેકયા ચણા;
કુદરતણો જેવો હોય તંન, એથી અંકું રાખે મંન. ૧૮૨
બાસઠ પેહેલા નાના તંન, ત્રેસઠમો વિક્રમ રાજંન;
રમે જમે ભણે મન મોદ. રાત દિવસ તે ચરચા જોય. ૧૮૩
એક દિવસ ગઈ છે મધરાત, સુતા માનવી જાતોજાત;
સહુકોને છે ધારણ ઘણું, જાગે રાજા વિક્રમ ભણું. ૧૮૪
ઉઠી ઉમાદે પરચંડ, લિધો હાથમાં ઉડણ ડંડ;
નિકળી બાહાર રાખી મન ધીર, તેતો દીઠું વિક્રમ વીર. ૧૮૫
મઝમ રાત ને જાતે નાર, કેમ નિકળી એકલિ બ્હાર;
અંરૂપરૂં જોયું અદધડી, વૃક્ષ આંબલી ટાળે ચઢી. ૧૮૬
આંબલિ થડ પોલી ગફાય, અદ્રષ્ટ થઈ ત્યાં બેઠો રાય;
ચઢી ઝાડ ઉમાદે નાર, કીધા ડંડના ત્રણ પ્રહાર. ૧૮૭
ઉડ ઉડ કહ્યું મુખથી વળી, ગયું વૃક્ષ બાધું ઉચળી;
ઉપર ઉમાદે હેઠો રાય, સો જોજન સુધી તે જાય. ૧૮૮
ત્યાં એક પ્રૌઢું છે મશાણ, સઘળું ભૂતાવળનું રાણ;
ભૂત પ્રેત અગ્નિ દવ બળે, સિદ્ધ લક્ષ ચોરાશી મળે. ૧૮૯
બાવનવીર ચોસઠ જોગણી, ભારે ભોગતણી ભોગણી;
ચોસઠ બેઠી ચામુંડ જયાંહ, દેવદુંદભી વાજે ત્યાંહ. ૧૯૦
તે ઠેકાણે શોભા હોય, વરણવ કરી શકે નહિ કોય;
જુહાર જુહાર ઉમાદે કહે, જોગણી સહુ સાંભળવા રહે. ૧૯૧.
જુઠી જુઠી સહુકો કરે, ઉમાદે હેઠી ઉતરે;
તું સાચી ન પડી એક દીસ, આવે દૂખવા દાહાડી શીશ. ૧૯૨

દોહરો.

ઉમાદે કહે જોગણી, સાચી છું હું આજ;
ચોસઠમો આવી ભળે, થાય આપણું કાજ. ૧૯૩
બાસઠ ઘેર પેહેલા હતા, ત્રેસઠમો મુજ કંથ;
ચોસઠમો આવી મળ્યો, આનંદ ઉપન્યો મંન. ૧૯૪
બત્રીસલક્ષણા મલ્યા નહી, તો શી કરિયે પેર;
ભોગ આપવા ભવાનીને, થયા ચોસઠ મુજ ઘેર. ૧૯૫
તમો કહો તેમ હું કરૂં, ટાળે આપણો રોગ;
મને કરો તમો જોગણી, ભરૂં ભરપુરણ ભોગ. ૧૯૬

ચોપાઇ.

હરખ્યાં જોગણી પ્રીતે પાસ, ઉમાદે તુજને શાબાશ;
અમો કહ્યું તે મનમાં ધરો, ચૌદશ દિન નૈવેદજ કરો. ૧૯૭
વડાં બાકળા લાડુ ખીર, કરો પાક મન આણી ધીર;
ચોસઠને સ્નાન કરાવજે, હાર કરેણના ધરાવજે. ૧૯૮
સિંદુરતીલક કરજો ભાલ, પાસપાસે બેસાડી બાળ;
ભાણા માંહે ભરજો ખંડ, હાથથી હેઠો મુકજો દંડ. ૧૯૯
તે પાછળ પ્રદક્ષણા કરો, ઉદો ઉદો મુખથી ઓચરો ;
ઉદકઅંજલી ભરવી હાથ, લેજો ભોગ ભવાનીમાત. ૨૦૦
અમો હુંકારો ત્યારે દેઇશું, અકેકો વેહેંચી લેઈશું ;
આવ્યાંઅમો પાછાં નહી ફરૂં, નહિ તો તુજને ભક્ષજ કરૂં. ૨૦૧
એવી તેણે દીધી શીખ, વિદાય થઇ મન આણી બીક;
માર્યો દંડ તેણે પ્રત્યક્ષ, ચઢી આંબલીકેરે વૃક્ષ. ૨૦૨
એક ઘડીમાં આવી ઘેર, નરપત નિરખે સઘળી પેર ;
ઉતરી હેઠી ઘરમાં ગઇ, રાજાને મન ચિંતા થઈ. ૨૦૩
દેખાડી સાસુએ વાટ, મોકલ્યો ઘડવા મારો ઘાટ;
વેઠું દુઃખ મારી દેહને, ઉગારૂં ત્રેસઠ એહને. ૨૦૪
પરાક્રમ એમાં છે પરચંડ, કરામત સઘળી તે દંડ ;
આવે હાથ તો જીતીલેઉં, નહિં તો પ્રાણ આ સ્થાનક દેઉં. ૨૦૫
કર્યો વિચાર પોતાને મંન, પ્રાતસકાળે ઉગ્યો દંન ;
શિષ્ય સરવ સુતા જાગિયા, ગુરૂજીને પાયે લાગિયા. ૨૦૬
સરવે નાહાવણ કરવા ગયા, વિપ્રકર્મ કરી સુખિયા થયા ;
નરપત કહે જોડીને હાથ, ગુરૂસંગ બેઠા સહુ સાથ. ૨૦૭
એક પ્રશ્ન જુઓ રૂખીજંન, આપણે માથે કાંઇ વિઘ્નંન;
જુઓ જ્ઞાન વિચારજ કરી, સ્વપ્નામાં ભેટયા મન ધરી. ૨૦૮
તારે સહુકો બોલ્યા બાળ, સ્વપ્નું એ તો આળપંપાળ;
આજ કાલનો તું આવિયો, ડાહયો થઈ ડિંગજ લાવિયો. ૨૦૯

દોહરો.

ત્યારે ગુરૂજી બોલિયા, તમો ન સમજો કોય;
હા ભાઇ કહે તું મુજને, સ્વપ્નું શું તુજને હોય. ૨૧૦

આજથકી ચોથે દિવસ, છે ચૌદશનો દંન;
ઉમાદે નૈવેદ્ય વેહેંચશે, કરશે ચંડીપુજંન. ૨૧૧
બેસારી ખંડ પુરશે, કંઠ આરોપશે માળ;
ભોગ આપશે ભવાનીને, ચોસઠ છુટયો કાળ. ૨૧૨
બત્રિસ લખણા સરવ છે, તેણે માન્યું સત્ય;
ગુરૂ સમેત કળે સહુ, કહે તે કરિએ ગત્ય. ૨૧૩
બિહિને નાશી નવ જશો, નહીં દેવા દેઉં નામ;
કહ્યું તે મારગ ચાલજો, થશે તમારૂં કામ. ૨૧૪
ડંડ લેઈ નાસું અમો, કેડે આવજો તરત;
પાછું જોવા જે રહે, તેનો પામે મરત. ૨૧૫
ધિરજ રાખિ સહુકો રહ્યા, થાશે શુભ કલ્યાણ;
જો એ સાચું માનજો, નહિ તો કેહેજો અજાણ. ૨[illegible]
કો કહે જુઠું બોલિયો, કો કહે સાચું ખાસ;
સાચું માન્યું ગુરૂજીએ, કીધો દૃઢ વિસ્વાસ. ૨૧[illegible]
પ્રતિજ્ઞા કરી આવિયા, કોઇનું ન બેઠું મંન;
ત્રણ દિવસ એમ વહિ ગયા, આવ્યો તેરશ દંન. ૨૧૮
ત્યારે ઉમાદે ઉચરી, સાંભળ મારા શ્યામ;
મારે બાધા નૈવેદનિ, કહો તો કરૂં શિર નામ. ૨૧૯

ચોપાઇ.

વારૂ કહીને દીધી આશ, સૌને આવ્યો દૃઢ વિશ્વાસ;
દાળ પલાળી અડદજતણી, સામગ્રી તે કીધી ઘણી. ૨૨૦
નોતર્યા સરવ વિપ્રના તંન, વ્હાણામાં ચૌદશને દંન;
રસોઈ સરવે કીધી સાર, તેડી વિપ્રતણો કુમાર. ૨૨૧
તમો બેસજો સરવ સાથ, સંકલ્પ કરવો મારે હાથ;
ચોસઠ જોગણી સંતોખવી, પુરણ પ્રીતે તે પોખવી. ૨૨૨
સમજાવ્યા પોતે રાજંન, કોઈ બીક ધરશોમાં મંન;
નાહ્યા સરવ તે ક્ષુધારથી, છે પરવશ સૌ વિધારથી. ૨૨૩
ગુરૂપત્નીનું વચનજ જાય, વિદ્યા ભણી તે મિથ્યા થાય;
કુમકુમ ચંદન સિંદુર સાર, ઘાલ્યા કંઠ કુસુમના હાર. ૨૨૪

ભાણામાં પીરસ્યા ભોજન, સ્વામી સહિત બેઠા સૌ જન ;
પંચામૃત લાડુને ઘૃત, પ્રાસી પાક સામગ્રી તરત. ૨૨૫
કાહાડી કુંડ વચે આણિયા, બત્રીશ લક્ષણુ જુગતે જાણિયા
ઉમાદે વચમાં આવિયાં, ઉડણ દંડ કરમાં લાવિયાં. ૨૨૬
મંત્ર હતો તે સુણમાં લીધ, જોગણીનું આવાહન ધીધ;
મેહેલ્યો દંડ ને નીચી વળી, પ્રદક્ષણા કરવાને ફરી. ૨૨૭
ઉઠો ભવાની લેજો ભોગ, મનવાંછિત ટાળો મુજ રોગ;

દોહરો.

એટલે વિક્રમ ઉઠીયો, મારી હાક પરચંડ ;
નાઠો ચેતાવી સરવને, લીધે ઉડણ દંડ. ૨૨૮
ગુરૂ સહિત તે દોડિયા, પાછું ન જુવે કોય ;
એટલે આવી જોગણી, કારમું કૌતક હોય ; ૨૨૯
ખાંઉ ખાંઉ કરતિ ઉતરી, નર ન દિઠા તે ઠાર ;
વેંહેંચી ભાગ ચોસઠ કરયા, ભક્ષ કરી તે નાર. ૨૩૦
હાહાકાર સઘળે થયો, કોપ્યા ત્યાંના લોક ;
ચોસઠ ખાધા ભવાનિએ, સજ્જન પામ્યા શોક. ૨૩૧
નાઠા ચોસઠ એકલા, કરયો મંન વિચાર;
વાહાણું વાતે નીસરયા, ત્યાંથી જોજન બાર. ૨૩૨

ચોપાઈ.

થાક્યા ઘણી લાગી છે ભૂખ, સહુ કહી વેઠે માહા દુઃખ
નગર સીમાડે આંબો એક, રાજા બોલ્યો કરી વિવેક.; ૨૩૩
સહુ બેસો હરિને આ ઠામ, હું જઇને જોઇ આવું ગામ;
રહ્યા ત્રેસઠ ઠરી તે ઠામ, રાજા ચાલ્યો જોવા ગામ. ૨૩૪
ચાલ્યો નગર ભણી તે વાટ, નહીં માનવી ઉઘાડાં હાટ;
ભરયા માલ ખજાના દ્રવ્ય, મનુષ્ય વિના સુનાં છે સરવ. ૨૩૫
હાટ ઉઘાડાં દોસીતણાં, ભરયાં વસ્ત્ર અમુલક ઘણાં ;
પારેખ સુખડીઆ સોનાર, દુકાન હાટ છે અપરમપાર. ૨૩૬
ખોળ કરી પરાં ને કોટ, નહી પશુ પંખી માનવી ઓટ;
અચરત પામ્યો અદકું રાય, જોતા જોતા આઘો જાય. ૨૩૭

રાય ધીર મનથી નવ ડરે, કાયર નિશ્ચે બિહિને મરે ;
જોયું નગર ને લીધા પાર, એટલે આવ્યો રાજદરબાર. ૨૩૮
પેઠો મોહોલ્લા ઉપર અડયો, ઊંચી અટારી ઉપર ચઢયો ;
પાથરી છે સજ્યા એક ત્યાંહે, બેઠી બીલાડી એક તે માંહે. ૨૩૯
જોઈ રહયો છે તેને ભૂપ, નહિ બિલાડી કારણરૂપ ;
સુના મંદિરમાં બેશી રહ્યાં, નગર તણાં માણુસ કયાં ગયાં. ૨૪૦
હું ઉજણપત વિક્રમ રાય, આવ્યો તારા મોલજ માંય;
બિલ્લિ બોલ શું છે રે દુઃખ, ઈશ્વર તાહારી ભાગે ભૂખ. ૨૪૧
બીલાડીએ સાનજ કરી, કાજળદાબલી આગળ ધરી ;
અંજન કીધું છે જેટલે, નવજોબના થઇ તેટલે. ૨૪૨
રાજા કહે તારૂં શું નામ, ઉજડ થયું કયમ તારૂં ગામ;
ત્યારે સ્ત્રી ત્યાં બોલી વાત, ચંદ્રશિખર તે મારો તાત. ૨૪૩
દૈત્યે મારયાં માણુસ ઘણાં, નગર ઉજડ કિધાં અમતણાં;
લોક સહુ તે દુઃખિયા થયા, કોઈ ખાધા કોઇ નાશી ગયા. ૨૪૪
મને એકલી ઝાલી બાંહ, રાખી છે કારાગ્રહમાંહ ;
અંજન કરી બિલાડી કરે, ચારા અરયે વનમાં ફરે. ૨૪૫
આવે છે રાતે આ ઠાર, બીજે અંજનથી કરે છે નાર;
મુજ પર રાખે છે બહુ મંન, જેવી પેટની હોયે તંન. ૨૪૬
હવડાં આવશે કરતાં વાત, જોતાં કરશે તુજની ઘાત ;
તારો ડરાવ્યો તે નહિ ડરે, કોઇનો મારયો તે નહિ મરે. ૨૪૭
એવું બળ છે માહા પરચંડ, અજીત એની પાસે ડંડ;
તે ડંડ જ્યારે વાગે શીશ, એ પાપી મરશે તે દીશ. ૨૪૮
તે ડંડની નિત્ય પુજા કરે, તે પાછળ પ્રદક્ષણા ફરે ;
હેઠો મુકે એટલી વાર, તેનો છે એને આધાર. ૨૪૯
લીધી વાત એના મનતણી, વળતી બોલ્યો ઉજેણુધણી;
છાનો રાખ મને તું ઘેર, હુંજ કરૂં પાપીની પેર. ૨૫૦
સ્ત્રીએ જોઇ તેની સૂજ, ઠામ એક દેખાડી ગુજ.

દોહરો.

અંજન આંજયું એહને, કરી બિલાડી ત્યાંહ;
રાજા જઇ છાનો રહયો, તેના મંદિર માંહ. ૨૫૧

એટલે પાપી આવિયો, સેજ હુતી જ્યાં ઠાર;
અંજન આંજ્યું તેહને, તતક્ષણ થઇ તે નાર. ૨૫૨
સ્નાનકરમ તેણે કરયું, પછે કરયું સમરણ;
દંડ હતો જે હાથમાં, તેને મેલ્યો ધરણ. ૨૫૩
પ્રદક્ષણા પોતે કરી, નમિને લાગ્યો પાય;
નિરખીને પછે નીસરયો, માહા બળિયો તે રાય. ૨૫૪
ચેત ચેત રાજા કહે, ચઢાવિને બહુ રીસ;
દંડ હતો તે ઝાપટયો, તે પાપીને શીશ. ૨૫૫

ચોપાઇ.

તરફડી પડયો દૈત ત્યાં તરત. પામ્યા એક પલકમાં મરત;
વાયુવેગે વાતજ થઇ, ખબર દશ દિશા ફરિ ગઇ. ૨૫૬
તરત લોક આવી ત્યાં વસ્યા, સુખ પામ્યા સહુ હેતે હસ્યા;
સ્ત્રીને ઘેર આવ્યાં માબાપ, ટાળ્યા સહુ લોકોના તાપ. ૨૫૭
ન રહ્યું દુઃખ કોને મન કશું, તરત આવીને ગામજ વસ્યું;
ત્રેસઠ જે પોતાના જંન, મનવાંછિત પામ્યાં ભોજંન. ૨૫૮
રાએ જાણ્યા વિક્રમ રાય, તત્ક્ષણ જઇને પડિયા પાય;
મુજને ઓશીંગણ કીજીએ, એ કન્યા રાયજી લીજીએ. ૨૫૯
તે કન્યાને પ્રીતે વરી, કુકણમાં તે આવ્યા ફરી;
પ્રકાશ થયું પોતાનું નામ, મળવા આવ્યું આખું ગામ. ૨૬૦
કુકણરાએ વિનતિ કરી, પરણાવી પોતે દીકરી;
પ્રોહિતને ઘેર કન્યા એક, ગુરૂને પરણાવી વિવેક; ૨૬૧
વિદ્યારથીને ઘેર મોકલ્યા, રાય ઉજ્જેણ આવ્યા એકલા.
ત્રેસઠનાં ત્યાં ટાળ્યાં દુઃખ, ભાગી જનમ જનમની ભૂખ. ૨૬૨
એય દંડ બે કન્યા રૂપ, લઇ આવ્યો ઉજ્જેણીભૂપ;
ચતુરા લાવ્યા ચતુરસુજાણ, હરખે ગડગડિયાં નિશાન. ૨૬૩
મેહેલે ઉતરયાં તે નર નાર, સુંદર શોભા તેણે ઠાર,

દોહરા.

જઇ દમની ચરણે નમ્યો, પોતે વિક્રમ રાય;
દંડ જીત્યા દેખાડિયા, મેહેલ્યા જઇને પાય. ૨૬૪

ધન અજીત ધરણીપતી, ત્રંબાવટીએ જાણ્યો;
જોજો ચરચા મોહોલની, મહિસાગરમાં નાહો. ૨૬૫
કરે રાજ ત્રંબાવટી, ત્રંબક તેનું નામ;
ત્રંબકસેન તો બહુ થયા, પણ એ સાચું નામ. ૨૬૬
વચન લઇ તે સંચરયો, સાસુએ દીધી શીખ;
સાથે વીર વઇતાળ છે, મન નવ આણી બીક. ૨૬૭
પોહોત્યો ધડ ત્રંબાવટી, નિશા સમે તે ભૂપ;
અદ્રષ્ટવિદ્યાએ કરી, દીઠું નગર અનૂપ. ૨૬૮
મહિસાગર નાહ્યા જઈ, જોયા ઘાટે ઘાટ;
નગર નીરખ્યું નેહશું, ગયા રાજની વાટ. ૨૬૯
જોયાં ઘર પુર મેડીઓ, જોયા મેહેલ અવાસ;
ચઢયો ઊંચો અટારીએ, સ્ત્રી દીઠી તે પાસ; ૨૭૦
ત્રીયા તેર વરસતણી, લક્ષણ ગુણ શુભ રૂપ;
તે ઠામે ઠરિને રહ્યો, પોતે વિક્રમ ભૂપ. ૨૭૧
ચરચા જુએ તેહની, નિશા ગઈ છે પોહોર;
સાંઢ ઉપર વાહન કરી, આવ્યો દૂત તે ઠોર. ૨૭૨
મેહેલી ઉંટને બારણે, આવ્યો ઘરમાં તેહ;
વાટ જોતીતી માનની, જેમ બપૈઓ મેહ. ૨૭૩
તાહારી સાથે આવું છું, બેસો બાહારજ ઠામ;
એટલે પોપટ આવિયો, દામોદર શું નામ. ૨૭૪
કાગળ કોટે બાંધિયો, આવ્યો સ્ત્રીની પાસ;
પ્રણામ કીધો પોપટે, સ્ત્રીએ દીધી આશ. ૨૭૫
રાજા વિક્રમ તે જુવે, પ્રાક્રમ તેના પ્રૌઢ;
પોપટ દીઠો પોતાતણો, થઈ રહયો દિગમૂઢ. ૨૭૬
કાગળ ઉકેલ્યો કામની, તે વાંચીને જોય;
પાછળ રાજા ઉભો રહયો, તે નવ જાણે કોય. ૨૭૭
સ્વસ્તિશ્રી ત્રંબાવટી, રતનમંજરી નામ;
લખીતંગ બ્રાંચણ દમની, વાસ ઉજેણી ગામ. ૨૭૮
સમાચાર એક પ્રીછજો, પાડી વિક્રમશું હોડ;
મુજને જીતી તે વરયો, લાગી મુજને ખોડ. ૨૭૯

હુંશ ન પોહોતી આપણી, જે ધારીતી પેર;
કાળાગ્રહે પડી કામની, વિક્રમસેનને ઘેર. ૨૮૦
ભેલું મુરખ દળિદ્રિ દુઃખ, ભલી વેઠવી ભૂખ;
તેથી ભુંડું ભૂપવર, સ્ત્રી માણસને દુઃખ. ૨૮૧
વાત કોઇથી થાય નહિ, બાહર નવ્ય જવાય;
રૂડું ભુંડું જણાય નહી, રહિ કાળાગ્રહમાંય. ૨૮૨
વચને બાંધી હું રહી, જોડીને બે હાથ;
આપણુ રહિએ એકઠાં, વાત કરૂં તમ સાથ. ૨૮૩
તમ ભણી રાજા મોકલ્યો, આવ્યો છે તુજ પાસ;
તેને તો વરજો તમો, પોહોંચે મનની આશ. ૨૮૪
લખનાર નાર પોતાતણી, અચરત મોટું એહ;
પોપટ ઘર પોતાતણો, મહિપત મન સંદેહ. ૨૮૫

ચોપાઇ.

રતનમંજરિયે વાંચ્યો પત્ર, રાય વિક્રમે વાંચ્યો તત્ર;
તેનો ઉત્તર લખિયો ઓટ, બાંધ્યો તે પોપટની કોટ. ૨૮૬
ત્યાં જઇને તો કેજો નાય, રતનમંજરી વરે કોઇ રાય;
ચુણી શુક ચાલ્યો જેટલે, કાગળ ફાડી નાંખ્યો તેટલે. ૨૮૭
ઘેલી રાંડ ઘાંચણ દીકરી, તારૂં પાપ જે એને વરી;
મારૂ રતનમંજરી નામ, નવ રાખું વિક્રમ ગુલામ. ૨૮૮
એવા કંઇ આવે કંઇ જાય, વિક્રમ તો તુજને ગંધાય;
હશી પડી તે સૈયરસાથ, જો આવે વિક્રમ મુજ હાથ. ૨૮૯
મહિપત બાંધુ મારે ઘેર, કોઇ ન જાણે તેવી પેર;
દાસીને હેઠી મોકલી, ઉપર રહિ રાણી એકલી. ૨૯૦
આવ્યો તો જે પેલો દૂત, તેડયો ઘરમાં ભંગડભૂત;
કહો તમે ક્યાંથી આવિયા, સમાચાર શા શા લાવિયા. ૨૯૧
તમને નરપત તેડે આજ, સરયાં સર્વે આપણનાં કાજ;
લીધા ઘરમાંથી શણગાર, બીજો માલ તો અપરમપાર. ૨૯૨
રત્નપેટી લીધો અભેડંડ, આપ્યાં દૂતને તે પરચંડ;
જુઓ મુકો ઊંટ ઉપર જઇ, પછી આપણુ બે જઇયે વહી. ૨૯૩

સાંઢણી ઉપર તેતો ધરયું, પછે વિક્રમે મન આચરયું;
ડંડ પ્રતાપે નાશી જશે, હાથ ન રહિ તો શી ગત થશે. ૨૯૪
ડંડ પેટી ઊંટપર મુકિયો, મુરખ મન તે તો ચુકિયો;
વૈતાળ ગયો તે વસ્તજ હરી, બેઠો રાય ધીરજ મન ધરી. ૨૯૫
ચેતવ્યા વણુ તો નવ મારીએ, ક્ષત્રીધરમ તે કયમ હારિયે;
પૂછે રાય કોણુ કરે જોર, દૂત જાર કે સ્ત્રીનો ચોર. ૨૯૬
ત્યારે દૂતને ચઢી છે રીસ, ગાળો દીધી ત્યાં દસ વીસ;
મારયું ખડગ લીધા છે પ્રાણુ, પડયો વાટમાં તેહ અજાણુ. ૨૯૭
પછે દૂતનું લીધુ રૂપ, સ્ત્રી પાસે આવ્યો છે ભૂપ;
જો ગમે તો આવો તમો, ચલો બેઠી થાઉંછું અમો. ૨૯૮
ઉઠી નાર તે આગળ થઇ, ઊંટ ઉપર બેઠી તે જઇ;
બીક ના આણી કોની ચંત, બેઠી સાંઢણી લીધો પંથ. ૨૯૯
પુરવ દશા હાંકયો જેટલે, નારી બોલી તેટલે;
આપણે જાવું પશ્ચમ દેશ, કેમ કરો પૂર્વમાં પ્રવેશ. ૩૦૦
મારે શું પશ્ચિમનું કામ, તેડી જાઉંછું મારે ગામ;
વાંકું વચન તે સાથે કરયું, રૂપ પોતાનું પ્રગટજ કરયું. ૩૦૧
ડંડ અને પેટી તો ગઇ, તે નારી તો નરવશ થઇ;
પેટી ડંડનું ભાગ્યું જોર, થઇ ગઈ નારિ તો ત્યાં ચોર. ૩૦૨
શું નામ તારૂં કયાંહાં રહે, કયાં લઇ જાઓ મુજને કહે;
મારૂં તો જૂગારી નામ, વસવું મારે માળવ ગામ. ૩૦૩
કરૂં કામ અણુચિંતવ્યાં ઘોર, સ્ત્રીમાણસનો હું છું ચોર.

દોહરો.

નિશ્વાસ મુકયો નારીએ, દૈવ ન પોહોતી આશ;
મનનો માન્યો મુકીઓ, પડયાં જુગારી પાસ. ૩૦૪
જુગારી હાથે સાંકળાં, મરકટ કંઠે હાર;
ઘેલી સ્ત્રી શિર બેડલું, રહે કેટલી વાર ૩૦૫
ભંગી વ્યસની આળસુ, લંપટ જુગારિ આપ;
એવો કંથ જે કામની, તેનાં પૂરણુ પાપ. ૩૦૬
નમેરો નિદ્રાળુઓ, દીન દયાહિન રોગ;
એવો કંથ જે કામની, તે કામનિના ભોગ. ૩૦૭

દાગળ પોપટ લાવિયો, મુજ સહયરનો મરમ;
તે વિક્રમને નવ વરી, ત્યાં ફુટયું મુજ કરમ. ૩૦૮
પરદુઃખભંજન સુખકરણ, અજીત અભેદી આપ;
એવો પુરૂષ મેં પરભવ્યો, ભોગવું તેના પાપ. ૩૦૯
નવખંડ જેની નામના, પવિત્ર જેનો દેહ;
તેવો પુરૂષ મેં પરભવ્યો, તેનું ફળ આ તેહ. ૩૧૦
સુરજદેવ સાક્ષી તમો, નિરમળ તારૂ નામ;
મેળો કરજો મહિપતી, કરો કાપનીનું કામ. ૩૧૧
અલ્યા શ્રાપ દેઉં છું તને, હું અબળા સ્ત્રી જાત;
કયમ લાવ્યો મને છેતરી, કીધી મોટી ઘાત. ૩૧૨

ચોપાઈ.

ત્યારે તે બોલ્યો રાજંન, તારૂં કોના ઉપર મંન:
ત્યાંહાં પોચાડી મુકું તને, શાને રીસ કરે છે મને. ૩૧૩
તારા મનમાં જે હોય આપ, સત્ય ન કહે તો તુજને પાપ.

દોહરો.

ત્યારે નારી બોલિ સહિ, વિક્રમ ઉજેણ ભુપ;
સકળ કળા ગુણ જાણ છે, શીળવંત સ્વરૂપ. ૩૧૪
રાજ રાજેશ્વર છે ગુણી, હરસિધ માત હજુર;
તેને મળવા મન ઘણું, જે નારાયણ નૂર. ૩૧૫
વચન પાળ તું તાહરૂં, મેળવ વિક્રમરાય;
સરે અરથ તવ માહરો, હઇડું શીતળ થાય. ૩૧૬
ત્યારે જુગારી બોલિયો, કંઇ વિક્રમ એંધાણ;
તેને તું કયમ ઓળખે, બોલ ચતુરા સુજાણ. ૩૧૭
પગે પદ્મ છે તેહને, ઢીંચણ સુધી હાથ;
જમણે હાથે ચક્ર છે, તે પૃથ્વિનો નાથ. ૩૧૮
કમળપત્રશાં નેત્ર છે, અરૂણવત્ છે તેજ;
ચંદ્રવદન ચંચળ મતિ, નારાયણશું નેહ. ૩૧૯
છોડયો મણિ ગાંઠે થકી, આપ્યો સ્ત્રીને હાથ;
જાણે દિનકર ઉગીયો, દીઠો તે નરનાથ. ૩૨૦

પાગે લાગી પદ્મની, શું છે તમારૂં નામ;
વીસ વસા વિક્રમ તમો, તેજપુંજ મહા કામ. ૩૨૧

ચોપાઈ.

સાંભળ શામા ડાહ્યાં તમો, જોયા વિક્રમ તે તો અમો;
નરચરચા જોવા આવિયો, પોપટ કાગળ ત્યાં લાવિયો. ૩૨૨
તે પૂઠેથી મેં વાંચિઓ, પેટી ડંડ મેં તો સાંચિઓ;
દૂત હતો તે મેં મારિઓ, એતાળ્યો જુધ્ધે હારિયો. ૩૨૩
તમને બેસારી સાંઢે કરી, લાવ્યો પંથે જાઉં નહિ હરી;
મારા સમ તમને હોય મંન, ત્યાંહાં પોહોચાડું આણે દંન. ૩૨૪
વચન સાંભળ્યું વિક્રમતણું, હરખી નાર તે મનમાં ઘણું;
ગાંધર્વવિવાહ હેતે કરી, રતનમંજરી વિક્રમસું વરી. ૩૨૫
ચાલ્યાં આવે છે તે વાટ, મટયા મંનતણા ઉચાટ;
એહ વાત અહિયાંથી રહી, પેલા પોપટની શી ગત થઇ. ૩૨૬

દોહરો.

કાગળ રતનમંજરીતણો, લેઇને ચાલ્યો પંથ;
તેણે વિચારયું આવતાં, થઇ વિમાસણ ચંત. ૩૨૭
દીઠું દમલપુર વાટમાં, જુગતે જોતો જાઉં;
મળે જો મારો બંધવો, સુહેજે સુખિયો થાઉં. ૩૨૮
મળવાને પરદેશડે, બંધવકેરે કાજ;
તે રેહે છે આ ગામમાં, ભાગું મારી દાઝ. ૩૨૯
એમ કહિ વળિયો ગામમાં, મળવા મિત્રજ પેર;
બાંધ્યો રહે તે પાંજરે, નીલી ગુણકા ઘેર. ૩૩૦
બાંધ્યું પાંજરૂં બારણે, ગંગારામ છે નામ;
ત્યાં દામોદર આવિયો, બંધવકેરે ઠામ. ૩૩૧
દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ મળ્યા બેહુ, પોહોત્યાં મનના કોડ;
ગુંજ કરવા માંડી ત્યહાં, બાંધવ જુગતે જોડ. ૩૩૨
કહો બંધવ કયમ આવિયા, ગયાહતા કુણ દેશ;
સુખ દુઃખ કહો તમતણું, કયાં વેઠો પરદેશ. ૩૩૩
ઉજેણીપત રાજીયો, પવિત્ર મનશું પેર;
પરણ્યો બાંચણ દીકરી, હું છું તેને ઘેર. ૩૩૪

કાગળ લઇને નીસરયો, ગયો ત્રંબાવટી ગામ ;
તે રાજાની બેટડી, રતનમંજરી નામ. ૩૩૫
માહારાજ વિક્રમ આવિયા, ચરચા જોવા કાજ ;
કરે રાજ શ્રી રામનું, મોટા જે મહારાજ. ૩૩૬
રતનમંજરી પરણુશે, મારા કાગળ માટ ;
વાહાણું વાતે આવશે, આજ ગામની વાટ. ૩૩૭
શુભ અસ્વારી સાંઢ છે, રતન પેટી પરચંડ ;
કન્યા છે તે પદ્મની, પાસે અજેજિત દંડ. ૩૩૮
તે પેહેલાં હું નીસરયો, ખાઉં વધાઇ વરત ;
તો દમની મને આપશે, હાર અમુલક તરત. ૩૩૯
સુખશાતા છે અતિ ઘણી, આનંદ અદકો ચંત ;
મળ્યા ભેટયા શીખ દો, જાઉં મારે પંથ. ૩૪૦

ચોપાઈ.

વારૂ કહી તે થયો વિદાય, એક એકની કહી કથાય ;
પેલે પોપટે વચનજ કહ્યું, તે ગુણકાએ સરવે લહ્યું. ૩૪૧
સુણ્યું વચન એ મારૂં ભાગ્ય, એવો હું પામુ કયાં લાગ ;
પરપંચ કરૂં હવે રૂડી પેર, પેટી પદ્મની આણું ઘેર. ૩૪૨
એવો મનમાં ઘડિયો ઘાટ, જઇ બેઠી રોકીને વાટ ;
પ્રાતઃકાળ થયો જેટલે, આવી સાંઢ નીકટ તેટલે. ૩૪૩
હેઠાં ઉતરયાં નર ને નાર, તેણે મનમાં કરયો વિચાર ;
ભક્ષ ભોજન અહિંથી લીજીએ, પછે પંથ આપણુ કીજીએ. ૩૪૪
ગયા રાય તો ગામજ માંહ, નાર સાંઢ રહી રણુમાંય ;
એટલે આવી ગુણકા પાસ, મળી ભેટી ને દીધી આશ. ૩૪૫
મુજને તુજશું અદકું હેત, તુંતો મારી સગી ભાણેજ ;
તું સગી ભગનીની દીકરી, વારૂ થઇ વિક્રમસું વરી, ૩૪૬
વિક્રમ ઉતરયા મારે ઘેર, તેડવા મોકલી તમને ઘેર ;
તેનું કપટ તો નવ જાણિયું, ગ્નાન રૂદેમાં નવ આણિયું. ૩૪૭
મળ્યાં વળગ્યાં બાંહે હાથ, ગઇ નારી તે ગુણકા સાથ ;
રતન પેટીને સાંઢજ લીધ, કારજ ગુણકાનું તો સીધ. ૩૪૮

રતનમંજરી ગઈ ઘરમાંહ, ચચ્ચા ભુંડા દીઠી ત્યાંહ ;
ક્યાં ગયો મારો ભરથાર, જે મારો હઇડાનો હાર. ૩૪૯
તે નર પાખે દેહ ન ધરૂં, કરડી જીભ ને હવડાં મરૂં ;
તારા કુળમાં શો વેંહેવાર, મુજને કયમ લાવી આ હાર. ૩૫૦

દોહરો.

ત્યારે ગુણકા ઉચરી, સજો રૂડા શણગાર ;
જેવા મન તારે ગમે, ભોગવી લે ભરથાર. ૩૫૧
ગુણકા જાત છે આપણી, મોટા જનશું પ્રીત ;
નિત્ય દિવાળી આપણે, નવલા રંગ નિતનીત. ૩૫૨
પલંગ આનને હારડા, શુભ સકોમળ સેજ ;
નર રૂડા નિત્યે નવા, ભોગવ આણી હેજ. ૩૫૩
રાજાને તો સ્ત્રી ઘણી, સંભવે નહિ સંભોગ ;
વારો ન આવે વરસમાં, ત્યાંતો પૂરા ભોગ. ૩૫૪
નીચ વાત નારે સુણી, અંગે ઉઠી ઝાળ ;
કે મારૂં કે હું મરૂં, આણું મારો કાળ. ૩૫૫
પરવશ પડિ તે શું કરે, ધારણ રાખી મંન ;
મોટાં મંદિર માળિયા, ભામની રહિ ભોવન. ૩૫૬
સોદો લીધો વિક્રમે, આવ્યો તેવો આપ ;
વિનતા ન દીઠી વાટમાં, તનમાં પ્રગટયો તાપ. ૩૫૭
વળ્યો ગામમાં વીર તે, ડંડ પોતાને હાથ ;
ગલી કુંચીએ ખોળતો, વિચાર કરે મન સાથ. ૩૫૮
એમ કરતાં નીશા થઇ, દુઃખ પામી તે નાર ;
તે નાઠી ઘરમાં થકી, બૂમ મારતી બાર. ૩૫૯
મળી બાહાર બહુ મેદની, માંનવ જાતાં વાટ ;
તે નગરના નરપતીએ, જાણી સઘળી વાત. ૩૬૦
કેહે બાઇ તું કયાં રહે, શું દુખ નિશ્ચે દેહ ?
વીજોગ પડયો પરણ્યાતણો, સાચું માંનો એહ. ૩૬૧
કાષ્ટ ભક્ષિને હું મરૂં, એટલું મારે કામ ;
બીજા શું બોલું નહી, કોઇ ન લેશો નામ. ૩૬૨
કાષ્ટ ભરાવ્યાં સકટ ભરી, ચાલી સરિતાતીર ;
એટલે જોવા ત્યાં ગયો, પોતે વિક્રમ વીર. ૩૬૩

ચોપાઈ.

પોતાનો પતી દીઠો દ્રષ્ટ, ગયું મન થકી સઘળું કષ્ટ;
દીઠી પ્રીત બે જણની ઘણી, પુછ્યું ગામકેરે તે ધણી. ૩૬૪
ક્યાંથી આવ્યા કુણજ ગામ, પ્રકાશ કરયું પોતાનું નામ;
દેવરૂપ દેવાંશી દેહ, અધિક પ્રથ્વીપતે પોતે તેહ. ૩૬૫
કહી પ્રતિજ્ઞા સાચી વરત, ઓળખિયો અવનીપતી તરત;
તેડયો ઘેર દેઇ બહૂ માન, મૂક્યાં પાન મેવા પકવાન. ૩૬૬
કંગાલને કરૂણા કીજિએ, કાંઇ હુકમ મુજને દીજીએ;
તારા નગરમાં નીલી નાર, તેને તેરાવો આ દાર. ૩૬૭
અણાવી સાંઢ પેટીને ગરથ, ઘેર બોલાપી સાર્યો અરથ;
શીશ મુડી ખર વાહન કરી, બધા નગરમાંહે ફેરવી. ૩૬૮
દરી રહ્યા ત્યાં વીર સુજાણ. ત્રંબાવટીએ થયું છે જાણ;
પગલે પગલે કટકજ ચઢયું, પગલું દમલપુર માંહે પડયું. ૩૬૯
લાગી રાઢ આણીને ક્રોધ, માંહોમાંહે વળગ્યા જોધ;
વઢતાં દિન વિત્યા છે ચાર. માંડણરાયે કરયો વિચાર. ૩૭૦
આપણા ઉપર ત્રંબક વઢે, શે વાંકે સેન્યા એ ચઢે;
ગયા ભાટ નીવારણ કાજ, વઢો કુણ દીવસની દાઝ. ૩૭૧
તારા નગરમાં મારો ચોર, તેણે કામ કરયું છે ઘોર;
રતનપેટીને રતનમંજરી, તેતો ચોર લાવ્યો છેતરી. ૩૭૨
તેને કાહાડી આપો મને, તોતો જીવતો મુકું તને.

દોહરો.

રાજા શું જાણો નહીં, મન વીચારો જાણ;
રતનમંજરી લાવિયો, વિક્રમ વીર સુજાણ. ૩૭૩
સુણતે આનંદ ઉપન્યો, શીતળ થઇ સૌ કાય;
પ્રદક્ષણા દેઇને નમ્યા, વિક્રમ કેરે પાય. ૩૭૪
ધન હું ધન એ દીકરી, ધન મારો અવતાર;
હેતે આવો નગરમાં, શોભે સહુ સંસાર. ૩૭૫
દમલપુરનો રાજિયો, બોલ્યો માંડણ રાય;
વરો બેટિ એક માહરી, સકળ મનોરથ થાય. ૩૭૬

ચોપાઈ.

એક પરણી તેની કન્યાય, પાછા ત્રંબાવટીએ જાય;
રીતભાત તે પૂરણ કરી, બીજીવાર તે કન્યા વરી. ૩૭૭
હરખે વાગ્યાં ઢોલ નીશાન, આવ્યો વિક્રમ વીરસુજાણ;
કન્યા પેટી ડંડ રતન, લાવ્યો ઘેર કરી જતંન. ૩૭૮
સ્ત્રીઓ ઉતારી મોહોલાં પાસ, દેવદમનીને દીધી આશ;
વચન તમારૂં મુસ્તક ધરૂં, હવે હુકમ દો તેવું કરૂં. ૩૭૯
આણ્યાં ત્રણ ડંડ તે દીશ, કોહો તે વાત ચડાવું શીશ;

દોહરો.

કહે દમની કહું તે કરો, આપ નગર ભૂપાળ;
વીરભટ નામે વિપ્ર છે, તેડીને ધન આલ. ૩૮૦
બાળક પુત્રી તેહની, તેનું સરસ સ્વરૂપ;
ચરચા જોજે તેહની, ભોળા ન થશો ભૂપ. ૩૮૧

ચોપાઈ.

પ્રાતઃકાળ થયો જેટલે, વીરભટ તેડયો તેટલે;
માન દિધું રીઝીને રાય, કુમકુમ ચંદન પૂંજી પાય. ૩૮૨
રતનથાળ તે આગળ કરી, હેતે હેમની મોરો ધરી;
માહારાજ હેતે લીજીએ, પતીતને પાવન કીજીએ. ૩૮૩
લાગ્યું બ્રાહ્મણને અદકું દૂખ, રાજા ઉપર મરડયું મૂખ;
ભાઇ મારે શો એનો અરથ, રાજદ્વારમાં જોઇએ ગરથ. ૩૮૪
માંસ રૂધિરનો ભુંડો આહાર, રાજપતી અહ ભારે ભાર;
દસ ખાટકી કરે જેટલું, દસ ચક્રીને ઘેર તેટલું. ૩૮૫
દસ ચક્રી કરે જે આપ, તેટલું એક ગુણકાનું પાપ;
દસ ગુણકાતણું અઘ જેહ, એક નરપતિને ઘેર તેહ. ૩૮૬
નિંધા કરીને નાશી ગયો, કોડી એક લેવા નવ રહ્યો;
એમ કરતાં પડી જવ રાત, રાયે વિચારયું રૂદયા સાથ. ૩૮૭
જોઉં ચરચા એના ઘરતણી, સમરથ છે એને ઘેર ઘણી;
વળ્યો કાછડો ફેટો કશી, ચાલ્યો તે બ્રાહ્મણ ઘર ધશી. ૩૮૮
કોઇને વાત ન કહી તે રાય, છાનો વીર ધીર બે જાય;
અદ્રષ્ટવિધા મનમાં ધરી, ઘરચરચા જુએ તે ફરી. ૩૮૯

ઘટિકા બે નીશા વિસ્તરી, બ્રાહ્મણની પુત્રી નીસરી;
સકળ કળા ગુણ જોબન સાર, લક્ષણ બુધવંતી છે બાળ. ૩૯૦
તેની પાસે ડંડજ એક, તેની શોભા વિવિધ વિવેક;
નીકળી ઘર મેહેલી બારણે, રાય નીકળ્યો જોવા કારણે. ૩૯૧
ચૌટે જઇને ઉભી રહી, પ્રધાનપુત્રી તે સ્થાનક ગઈ;
ત્રીજી તનયા વણીકજતણી, તે સહુની શોભા છે ઘણી. ૩૯૨
ચોથી છે ક્ષત્રીની નાર, મળ્યાં એકઠાં ટોળે ચાર;
મળી સહુ વિચારજ કરે, અરાંપરાં ચૌટામાં ફરે. ૩૯૩
લિધાં પાન ફોફળ ને અહાર, લીધા મેવા અપરમપાર;
લીધી સામગ્રી પરણ્યાતણી, લીધો ચુડો ચુંદડી ઘણી. ૩૯૪
વસ્ત્રતણો લીધો અંબાર, થયો મણ ઝાઝેરો ભાર:
આપ માથે કોઈ નવ ધરે, તું લે તું લે તું લે કરે. ૩૯૫
લાવો મજુરને આણે દીશ, આપે લેઈ ઉપાડે શીશ;
એક આધી તેડવાને ગઈ, ઉભો રાય મજુરો થઈ. ૩૯૬
ભાર ઉપાડવાનું છે મંન, પેટ ભરી જમાડો અંન;
ઉપાડ ગાંસડી તું અમતણી, આપશુ અંન સામગ્રી ઘણી. ૩૯૭
કંગાલ સરખું દીઠું રૂપ, નવ ઓળખાણો ભારે ભૂપ:
પોતાના મદમાં ચાલી જાય, ન ગણે કોને લેખામાંય. ૩૯૮
અલ્યા તું રહે છે કુણ ગામ, તારૂં શું કેહેછે સહુ નામ;
માટકો મજુરો નામ માહરૂં, કામ કરૂં નિત્યે તાહરૂં. ૩૯૯
બોલ્યો બોલ ગરીબ કંગાલ, હસે સહુ લાગે છે વાહાલ;
રાજાને શીર મેલ્યો ભાર, નિકળ્યાં નગરથકી તે બાહાર. ૪૦૦
વેળા પર્વત નદી ને પાહાડ, જે દેખીને ધ્રુજે હાડ:
ચાલે ચારે ચતુરસુજાણ, જ્યાં હતું ગાંધ્રવું મસાણ. ૪૦૧
તેમાં ગયાં આણી ઉલ્હાદ. જ્યાં હરસીધતણો પરસાદ;
ભૂત પ્રેતને વ્યંતર ઘણાં, ટોળાં જક્ષ કિન્નર તેતણાં. ૪૦૨
અનેક જોગણી આકાશે ભમે, તે આવીને ચરણે નમે;
જઇ હરસીધની પુજા કરી, નૈવેદતણી તે થાળી ભરી. ૪૦૩
સંતુષ્ટ કરીને અંબે માત, પછે તેને પૂછી વાત:
મળ્યાં એકઠાં આપે ચાર, કામ આવ્યા છો આણે ઠાર. ૪૦૪

ત્યારે બોલી ચારે જણી, પરણે છે સઇયર અમતણી;
પાતાળે વસેછે તેહ, કુમ કુમ વરણી તેની દેહ. ૪૦૫
પરણવા આવી હશે ત્યાં જાન, અમને દેશે ઝાઝાં માન;
કુમકુમવતી પરણે જેહને, અમ ચારે પરણું તેહને. ૪૦૬
અમને જાવા આપો માગ, આજ વર વરવાનો લાગ;
દંડતણી ત્રણ રેખા કરો, સુખે તે સ્થાનક પરવરો. ૪૦૭
માટકા તું બેસી રહે આંહ, અમો આવશું વાહાણાંમાંહ;
ત્યારે માટકો અદકું રોય, મુજને મારી નાંખે કોય. ૪૦૮
હું તો નહી જવા દેઉં તને, હતો ત્યાં મુકી આવો મને;
અનેક ચરિત્ર એવાં બહુ કર્યાં, સજની ચારે મનમાં લહ્યાં. ૪૦૯
એક કહે એને મા છેડ, સુખે આપણી સાથે તેડ;
ખાશે પેટ ભરીને ધાન, કહીશું તે કરશે નીદાન. ૪૧૦
તે સ્થાનક માર્યો એક દંડ, પડી ગફા એક મહા પરચંડ;
પેઠાં સહુકો વળગી હાથ, તેડયો માટકો પોતાસાથ. ૪૧૧

દોહરો.

નગર સમીપે જઇ રહ્યાં, દીઠું સરોવર નીર;
નાહાવા કેરે કારણે, જઈ ઉભી તે તીર. ૪૧૨
દંડ વસ્ત્ર ને ગાંઠડી, બીજા શુભ શણગાર;
તે સોંપ્યું મજુરને, ક્ષણું ન લાગી વાર. ૪૧૩
થઇ નગ્ન નાહાવા ગઈ, જળમાં* ઝાકમઝોળ;
છાંટે નીર એક એકને, કરે આપ કલ્લોલ. ૪૧૪
સમર્યો વીર વૈતાળને, પ્રત્યક્ષ પરગટ હોય;
વસ્ત્ર દંડ હરી ગયો, પાર ન પ્રીછે કોય. ૪૧૫
વર આવ્યો ત્યાં પરણવા, તિલક કરયું તું ભાલ;
તેને વીર હરી ગયો, જાનમાંથી તત્કાળ. ૪૧૬
જળમાં રહિને માગિયાં, માટકા લાવ શણગાર;
હાથ ખંખેરી ઉઠીઓ, બોલ્યો મુખ ઉચ્ચાર. ૪૧૭
એ તો કોઇક લેઈ ગયું, ન રહ્યું મારે પાસ;
માતા હવે શું કરૂં, બોલ્યો મુકી આશ. ૪૧૮
ફટ ભુંડા જા ગામમાં, કુમકુમવતીની પાસ;
જળમાં સૌ ઊભાં રહ્યાં, થઇ મોટી ઉપહાસ. ૪૧૯

કરયું જાણુ જઇ માટકે, મોકલાવ્યા શણગાર;
થઇ પાંચે ઘેર એકઠી, ક્ષણું ન લાગી વાર. ૪૨૦
લગન વેળા તતખર થઇ, હું જોતીતી વાટ;
ભલે આવ્યાં તમે આ તકે, મનનો તલ્યો ઉચાટ. ૪૨૧
લાવો વર ઉતાવળો, લગનજ વેળા જાય;
વરતો કયાંઇ જડે નહી, આકુળવ્યાકુળ થાય. ૪૨૨
વિક્રમ રૂપ પોતે ધરયું, ગયો આવી જ્યાં જાન;
દીઠો સુંદર મહિપતી, દીધાં ઝાઝાં માન. ૪૨૩
હવડાં એ પરણાવિએ, રીતભાત કરી પેર;
પછે હાંકી કાહાડશું, કન્યા લઇશું ઘેર. ૪૨૪

ચોપાઈ.

પીઠી ચોળી રાય શરીર, પંચરંગી પેહેરાવ્યાં ચીર;
લગનતણી તો વેળા થઇ, બેસારયાં ચોરીમાં જઇ. ૪૨૫
દીઠો વર શરદનો ચંદ્ર, દિઠો અવનવો જેવો ઇંદ્ર;
દીઠો જેમ ઉગમતો ભાણ, તેવો વિક્રમ વીર સુજાણ. ૪૨૬
હેત પ્રીત નારીને કરી, પાંચે કન્યા તે વર વરી;
મંગળ વરત્યાં ખાધો કંસાર, સજન કહે જીત્યો સંસાર. ૪૨૭
ગોત્રજતણી જઇ પૂજા કરી, વર જોઇ સહુની આંખડિ ઠરી.

દોહરો.

રાજા કેહે તમે બોલિયાં, પાળો તેહ વચંન;
હું તે પેલો માટકો, આપોને ભોજન. ૪૨૮
મુજને ભાડે મોકલ્યો, જે આવી છે જાન;
તેને ઘેર જશો તમો, શું દોછો મુજ માન. ૪૨૯
હું તો સમજી આવિયો, પેટ ભરવાને કાજ;
શિખ દોતો અમો સંચરૂં, તમે કરોજી રાજ. ૪૩૦
સુણીને સહુ વિસમે થયું, ન્હોય માટકાનું કામ.
એતો ઉજેણપત ખરો, વિક્રમ સેન તુજ નામ. ૪૩૧
પ્રદક્ષણા કરિ પાંચે નમ્યાં, કીધાં શિવ પૂંજનઃ
અજાણે અધિપત વરયો, સફળ થયો એ દંન. ૪૩૨

ચોપાઈ.

વીર હરી ગયો જેટલું, તરતજ આપ્યું છે તેટલું;
વિક્રમે ત્યાંહા સાધી ગતી, નાની બ્હેન એક તેની હતી. ૪૩૩
જાનવાળો વર ત્યાંહાં આણિયો, રાંક આપ રૂદે જાણિયો;
બીજી કન્યા પરણ્યો અનૂપ, માન દેઈ બોલાવ્યો ભૂપ.
ઓળખ્યો રૂડો તે રાજંન, નગર હરખ પામ્યું સહુ મંન; ૪૩૪
ધન ભાગ્ય આ ધરતીતણું, આવાગમન થયું તમતણું.
કન્યા પાંચ ને લાવ્યો ડંડ, કરયું કામ ભારે પરચંડ; ૪૩૫
ઘેર આવ્યો ઉજેણીરાય, ... દમનીને લાગ્યો પાય.
વળી કહો તે હું આચરૂં, વચન તમારૂં મુસ્તક ધરૂં; ૪૩૬

દોહરો.

કહે દમની સુણ રાયજી, જુઓ ઉજેણી ગામ;
એક વૃદ્ધ વેહેવારીઓ, ધનવંત શેઠ છે નામ. ૪૩૭
ચરચા જુવો ઘેર તેહને, જાળવજો શુભ પેર;
ત્યાંથી કામ સઘળું થશે, બેસી રહ્યા પછે ઘેર. ૪૩૮

ચોપાઇ.

સભા ભરીને બેઠો રાય, સૌ કોને પુછે છે ત્યાંય;
ધનવંત શેઠ તે કોનું નામ, વસે આપ ઉજેણી ગામ. ૪૩૯
એક વજીર કહે છે વાત, એ નામે વસે છે સાત;
એકે કહે નવ કરશો રીસ, ધનવંત શેઠ તો છે દસવીસ. ૪૪૦
બીજે એકે કહ્યો વિચાર, મારી પાસે છે દસ બાર;
નવતેરી ઉજેણી ગામ, ધનવંતશેઠ હજારો નામ. ૪૪૧
નાત અડક કાંઇ છે એંધાણ, શી છે પેર તેની પરમાણ;
સર્વેતણી વાતો સાંભળી, નાવ્યો મનમાં એકે વળી. ૪૪૨
આવ્યો એક જન પ્રીતે પાસ, કર જોડીને કીધું હાસ;
મારી પાસે ધનવંતો સાર, થયાં વરસ એકસો ને બાર. ૪૪૩
વૃદ્ધ જરા ઝુરણ આંધળો, ગાત્ર સિથળ ને છે પાંગળો.

દોહરો.

ધન અલેખે તેહને, પેટ નથી કાંઇ તંન
સેવા કારણ ઇચ્છતો, પરણ્યા ઉપર મંન ૪૪૫
તેને કુણ દે દીકરી, કાણો વૃદ્ધ કરૂપ;
દીપક હાથે લેઇને, કોણ પડે જઇ કૂપ. ૪૪૪
સોળ વરસની બેટડી, શામકુંઅર છે નામ;
ભરજોબનમાં ભામની, રેહે ઉજેણી ગામ. ૪૪૬
માહા સતવંતી સાધવી, સતીતણો અવતાર;
વરત કુંવારૂં આચરે, રૂપતણો ભંડાર. ૪૪૭
માબાપ પરણવા કહે, એહ ધરે નહી મંન;
ઘરસૂત્ર માંડું નહી, જોય નહી નર જંન. ૪૪૮
વિશ્વ આવીને વીનવે, તોય ધરે નહિ કાન;
શું કરૂં હું છું જોબનાં, નહીકર જાઉં રાન. ૪૪૯
નરનું મુખ જોવું નહીં, નરશું ન કરૂં પ્રીત;
કુંવારી થઇને રહું, રાચું એણી રીત. ૪૫૦
પંડીતે બહુ પ્રીછવી, વિખાણ કરિને વેદ;
શાસ્ત્રવચન તમને કહું, ખરી વાતે શો ખેદ. ૪૫૧
ન્યાયશાસ્ત્ર એવું કહે, કુંવારી શિર પાપ;
ખાંપણ માથે તેહને, સતીતણો છે શ્રાપ. ૪૫૨
કુંવારી અબળા રહી, મૂકે પૃથ્વી પાય;
બ્રહ્મહત્યા એક ડગ ભરે, નિત્ય પોકારે નાય. ૪૫૩
ભક્તિ કરે ભરથારની, નિત નિત ગંગાસ્નાન;
પ્રદક્ષણા પૃથ્વીતણી, ડગે ડગે ગૌદાન. ૪૫૪
શાસ્ત્ર નારિએ સાંભળ્યું, સુખ કર્યું સૌ તાજ;
તેહ વરી ધનવંતને, સેવા કરવા કાજ. ૪૫૫
ચરણ તલાંસે તેહના, પીરસે તે ભોજંન;
ભક્તિ કરે ભલી ભાતશું, માનની નિરમળ મંન. ૪૫૬
અવિદ્યા એકે નહીં, સતી શિરોમણ સાર;
દરશન કરવા કારણે, આવે લોક અપાર. ૪૫૭

આભૂષણ આ દેશમાં, દરશન દિવ્ય સ્વરૂપ;
એક ધનવંત તો એહ છે, માન્યો ભારે ભૂપ. ૪૫૮
પોળને મોડે પીંપળો, તેની રૂડી છાંય;
ત્રીજું ઘર તો તેથકી, ધનવંત રહે ત્યાંય. ૪૫૯

ચોપાઈ.

વારૂં કહી તે રાજા હસ્યો, તેનો બોલ રૂદેમાં વસ્યો;
શાને જોઉં હું બાધું ગામ, થાશે મારૂં એથી કામ. ૪૬૦
રાજા ઉઠી બેઠા થયા, સહુ સહુને ઠેકાણે ગયા;
પડી ઘોર નીશા જ્યાહરે, જોવા સજ્જ થયો ત્યાહરે. ૪૬૧
વાળ્યો કાછડો ધાતડી ઘણી, ચાલ્યો વીર ધુરંધર ધણી;
સાંભળ્યુંતું ઘરનું એંધાણ, ત્યાંહાં જઈ બેઠો ચતુર સુજાણ. ૪૬૨
બેઠો બારણે સ્થાનક ઠરી, વિપરિત વેશ પોતાનો ધરી;
અદ્રષ્ટવિદ્યા આપે હોય, નવ દેખે તે માનવિ કોય. ૪૬૩
જેવી કહિતી તેવી સતી, ચરચા જૂએ પ્રથ્વીપતી;
કરે ભરથારની આપે સેવ, જેવી દયાળુ દેવી દેવ. ૪૬૪
કંથકેરા ચાંપે છે ચરણ, પછે આપ પોઢે છે ધરણ;
દીન બે ચારેક જોયું રાય, ચિત્તમાં લાવે છે ચરચાય. ૪૬૫
એક દિવસ જૂએ જેટલે, કૌતક એક થયું તેટલે;
મધ્યરાત ગઇ છે ઘનઘોર, એટલે એક ત્યાં આવ્યો ચોર. ૪૬૬
પાડી ખાતર પેઠો ઘરમાંહ, બળે દીપકજોતજ ત્યાંહ;
દીસે જાડો ને ફૂટડો, તેવો સ્ત્રીની દ્રષ્ટે પડયો. ૪૬૭
રકત ફેંટો બાંધ્યો છે શીશ, સુંદર ધાતડી ભીડી દીસ;
રૂડો કાછ પેહેરયો છે પાય, બળવંત છે વળી તેની કાય. ૪૬૮
જ્યાંહાં પોઢીતી ધરણે નાર, આવ્યો તસ્કર તેને ઠાર;
તસ્કર તે નારીએ દીઠ, અમ્રતથી લાગ્યો તે મીઠ. ૪૬૯
રામા રૂદેમાં તે ઠામ, તતક્ષણ પ્રગટયો તેને કામ;
અગ્નિથકી ગળે જેમ ઘૃત, ગળી નાર તસ્કરથી તૂત. ૪૭૦
વિચાર તેના મનમાં થયો, જન્મારો એળે મૂજ ગયો;
ભોગવ્યો નહી સંપૂરણ ભોગ, વાત નહી સાધ્યો નહિ જોગ. ૪૭૧

કંથસ્વાદ કાયા નવ અડયો, એ જન્મારો છૂટી પડયો;
એવો ઘડિયો મનમાં ઘાટ, દીઠો તસ્કરનો બહુ ઠાઠ. ૪૭૨
નિરખ્યું રૂપ તે તસ્કરતણું, હરખી નારી હઇડામાં ઘણું;
કયમ આવ્યો છે અડધી રાત, સાચી કહે તું મૂજને વાત. ૪૭૩
ત્યારે તસ્કર બોલ્યો વળી, દીઠી નારી ચિત્તે ચળી;
મારે મન છે એટલો અરથ, આવ્યો ચોરવા ઘરથી ગરથ. ૪૭૪
શિર સાટે આવ્યો અહીં હું, પુછે છે તો સાંભળ તું;
પાડે બૂમ કે બોલે વાણ, મારી ખડગ કાઢું તુજ પ્રાણ. ૪૭૫

દોહરો.

તરૂણી તસ્કરને કહે, પ્રીતી અમશું જોડ;
હેતે ધન આપું તને, પોંહોચાડું મનકોડ. ૪૭૬
મુજશુ મંન કરી રમો, હોલવ ક્રેની આગ;
નિત્યે દહાડી આવજે, જેહ ગમે તે માગ. ૪૭૭
ત્યારે તસ્કર બોલિયો, માનની સાંભળ મરમ;
દેખે કંથ આ તાહરો, તે નહી મારો ધરમ. ૪૭૮
લોપું લાજ નહી એહની, જો નવ દેખે દ્રષ્ટ;
એ સાનિધ તુજસું રમું, તો થાઉં હું ભ્રષ્ટ. ૪૭૯

ચોપાઈ.

કામની કેહે કંથ મારૂં હું, ફરીફરી શું કેહે છે તું;
તસ્કર કહે મારો એહને, તો સંગ કરૂં તાહારી દેહને. ૪૮૦
ઢીંચણ મુકી પાસા તળે, અંગુઠો દીધો જઇ ગળે;
પલક એકમાં નીકળ્યો પ્રાણ, જુવે વિક્રમ વીર સુજાણ. ૪૮૧
હરખ ઉપન્યો બેહુને ઘણો, સંગ કર્યો પછે તસ્કર તણો;
તેને આપ્યું અદકું ધંન, અમ્રત જેવાં કહ્યાં વચંન. ૪૮૨
નીત નીત રંમવા આવજો, સામગ્રી સાથે લાવજો;
ચોર કાઢી મુકયો બારણે, રહયો રાય જોવા કારણે. ૪૮૩
દીઠો તે તસ્કરને દ્રષ્ટ, મહિપતી મનમાં પામ્યો કષ્ટ;
ખુની તસ્કર ત્રીજો જાર, એને મારયાનો વેહેવાર. ૪૮૪
મેહેલ્યું ખડગ કરીને રીસ, છેદયું તે તસ્કરનું શીશ;
પડતાં ચીસ નાંખી તે ઠાર, ત્યાં સ્ત્રીએ ઉઘાડયાં બાર. ૪૮૫

દીઠો બારણે તસ્કર પડયો, સ્ત્રીને મન અચરત અડયો;
દીઠી રાત અંધારી ઘોર, મારયો ચોકીવાળે ચોર. ૪૮૬
નારી મનથી મુકી મામ, મેં તો કુડું કીધું કામ.
કંથની હત્યા માથે લીધ, પાડી બૂમ પછે તો સીધ; ૪૮૭
અરે રાયના લોકજ ધાઓ, મારી જનારાને તો સાઓ.
મળ્યા એકઠા લાખેક લોક, શેઠ મારયો તે પામ્યા શોક; ૪૮૮
પૃથ્વીપતે જોઇ છે પેર, આવ્યો રાય પોતાને ઘેર.

દોહરો.

પ્રાતઃકાલ જ્યારે થયો, સ્ત્રીએ વિચાર્યું મંન;
દાનપાત્ર મળ્યા ઘણા, લુટાવી દીધું ધંન. ૪૮૯
મ્હેલ મેડિ ને માળિયાં, વળી જે કઠણુ કોઠાર;
કૃષ્ણાર્પણ સરવે કરયું, અંન વસ્ત્ર શણગાર. ૪૯૦
ચાલ્યો ફેલ એ નગરમાં, ફોગટ બાધે દેશ;
સતી થાય છે સાધવી, જોબન બાળાવેશ. ૪૯૧
સતી સુંદરી નીસરી, સજ્યા સોળ શણગાર;
ચોખા વેરે ચોદશા, અશ્વનીએ અશ્વાર. ૪૯૨
વાજાં વાજે અતિ ઘણાં, શરણાઇઓ ચેહેચાટ;
જોવા નગર બધું મળ્યું, જશ કહે ભારે ભાટ. ૪૯૩
માગણ જાએ માંગવા, દક્ષણા લેવા દેવ;
નમે લોક સહુ નગરના, બહુ કરે છે સેવ. ૪૯૪
મળ્યા દુઃખિયા રોગિયા, ભુવન ભુવનથી ધાય;
નાનાં મોટાં નગરનાં, જુવતી જોવા જાય. ૪૯૫
થાપા દે કુમકુમતણા, ઊડે અબિલ ગુલાલ;
જે જે બોલે મુખથકી, ભરી ફુલની થાળ. ૪૯૬
કોને કહે સુત આવશે, કોને આપે ધંન;
કોને કહે જશ આવશે, એમ મનાવે મંન. ૪૯૭
લોક મળીને આવિયા, જ્યાં બેઠા છે રાજ;
સતી થાય છે સાધવી, હુકમ કરો મહારાજ. ૪૯૮
રાજા કહે કયાં છે સતી, મારૂં મન પરસંન;
છડી અસ્વારી આવશું, કરવા સતિ દરશંન. ૪૯૯

શુભ કામ સતી સંચરે, દેહે વેઠે દુઃખ;
ક્ષિપ્રાતીરે આવશું, જોવા તેનું મૂખ. ૫૦૦
પ્રધાન રાયે સાંભળી, કામ કરયાં છે તાજ;
ગયા મશાણે મહિપતી, સતિસત જોવા કાજ. ૫૦૧
મળિ છે ત્યાં બહુ મેદની, થાય ઘણા કલ્લોલ;
થાપા દે છે હોંશથી, કરે છે કુમકુમ રોળ. ૫૦૨
રાખ્યા સહુને વેગળા, રાય ઉભો સતિ પાસ;
પ્રણામ કરીને પ્રેમશું, દીધી તેણે આશ. ૫૦૩
રાજા કહે પાછાં વળો, જાઓ તમારે ઘેર;
ખાઓ પિઓ ખેલો જઈ, રમો જમો શુભ પેર. ૫૦૪

ચોપાઇ.

બળ કરિને તે બોલી નાર, હુકમ આપ લાગેછે વાર;
મારે કંથને છેટું પડે, દેવ સતીને તેતો નડે. ૫૦૫
રીઝું તો પ્રસંન થઇ આપ, જો કોપૂં તો દેઈશ શ્રાપ;
રીઝું તો ચાલે તુજ રાજ, કોપૂં તો જગ હોયે તાજ. ૫૦૬
ડાહ્યાને શું કહિએ કથી, તું સતિને ઓળખતો નથી;
માટે લાગ્ય તું મારે પાગ, વરદાન જેહ ગમે તે માગ. ૫૦૭
દે હુકમ ખોટી થાઉં છું, સ્વરગભુવન પ્રત્યક્ષ જાઉં છું;
પુષ્પ વૈમાન ખોટી થાય છે, દેવ દરશન માહરૂં ચાય છે. ૫૦૮
સતવાદી માટે સાંખિયે, નિકર હવડાં ઉંધો નાંખિયે;
કદાચ કોપ હઇડામાં ધરૂં, તો તુજને હું પ્રાજે કરૂં. ૫૦૯
સાંભલ્યો તેહ સતીનો બોલ, દીઠાં ફુલ રાયે અતોલ.

દોહરો.

કહે વિક્રમ સાંભળ સતી, જાણું સઘળો મરમ;
કાંલતણી સમિ સાંજનો, જોઉછું તારૂં કરમ. ૫૧૦
ફોગટ ફુલ કરે ઘણી, દેખે બાધું ગામ;
જા તું મંદિર તાહરે, રાખી મનની મામ. ૫૧૧
અંગુઠો દીધો ગળે, પ્રથમજ મારયો કંથ;
પછેજારવિધા રમી, તેજ વિચારો મંન. ૫૧૨

પછે તેને ધન આપિયું, કાઢી મુકયો બ્હાર;
મેં ત્યાં મારી નાંખિયો, જાણ્યો તસ્કર જાર. ૫૧૩
તેં દીઠો તસ્કર પડયો, સાંભળી જ્યારે ચીસ;
ઘરમાં જઇને છેદિયું, ધનવંતકેરૂં શીશ. ૫૧૪
પછે માલ લુંટાવિયો, સતી ધરાવ્યું નામ;
ફેલ કરેછે તું ઘણું, દેખે બાંધું ગામ. ૫૧૫
શીશ મુંડણુ ત્હારૂં કરૂ, ચુનો ચોપડું તાંહ;
ખરવાહન કરી ફેરવું, બધા નગરની માંહ. ૫૧૬
કાન નાક છેદાવશું, છેદૂં પગ ને હાથ;
મારૂં માથે મોજડાં, જો બોલે મુજ સાથ. ૫૧૭
અડધી ડટાવું ખેટમાં, પંચઇટાળી માર;
જીભ કઢાવું તાળવે, દેખે સહુ સંસાર. ૫૧૮
માનની સમજી મન વિખે, સાચાં સરવ એંધાણ;
બાંધું એસૂં બાકરી, થાય હસારથ હાણ. ૫૧૯

ચોપાઈ.

ત્યારે વળતી બોલી સતી, મહારાજ સૂણો મહિપતી;
ફેલ કરયાંતાં તે જાણિયાં, મારા મનમાં પરમાણિયાં. ૫૨૦
જાણી સારીપેરે મને, રાયજી ફરિ શું કહિયે તને;
કરવા દો મુજને મુજ કાજ, લોક દેખતાં રાખો લાજ. ૫૨૧
ઝાઝું ડહાપણ નવ કીજીએ, કેડો નારિનો નવ લિજીએ;
ઘેર ઘેર નારી છે એહ, તેમાં રાખશો મા સંદેહ. ૫૨૨
સર્વ સૃષ્ટમાં સઘળી નાર, અંતર આણો નાજ લગાર;
લાખે એક કોઇ નારી નરી, કોટિવાર શું કહિએ ફરી. ૫૨૩
મુસ્તક મારે ચરણે ધરો, જગત દેખતાં મોટી કરો;
સહુ સરખી તે કેમ કહેવાય, રાજા કહે ક્યમ સંદેહ જાય. ૫૨૪
મારી કહે પ્રીછો તે પેર, જાઓ કૂંચી કદોયણ ઘેર;
ત્યાં જતાં સંદેહ ભાગશો, કામ કરી પાગે લાગશો. ૫૨૫
રાએ તેનું માન્યું વરત, સ્ત્રીને બળવા દીધી તરત;
રાખ્યો તેં નારીનો ભાર, વળ્યો રાય આપે દરબાર. ૫૨૬
રાખ્યો જશ સતી તે થઈ, મળી મેદની તે ઘેર ગઈ;
એમ કરતાં વિતી ગઇ રાત, રાયે વિચારયું રૂદયા સાથ. ૫૨૭

કુંચી કંદોયણ રેહે જ્યાં, ગયો એકલો રાજા ત્યાં;
અદ્રષ્યવિદ્યા આપે કરી, રહયો કુંચીના ઘરમાં ઠરી. ૫૨૮
કુંચીને મન અદકું જ્ઞાન, મહિપતને દીધાં બહૂ માન;
ધન ભાગ્ય અમારૂં આજ, આવ્યા છો નરપત શા કાજ. ૫૨૯
અદ્રષ્ટવિદ્યા મનમાં ધરે, તેથી અરથ એકે નવ સરે;
કપટકાજ આવ્યા છો તમો, તે સરવે જાણું છું અમો. ૫૩૦
રાજાએ બે જોડયા હાથ, બોલ્યો તે શામાની સાથ;
મોટી વિદ્યા જે માહરી, તે કયમ દ્રષ્ટ પડી તાહરી. ૫૩૧
પૃથ્વીમાં નવ પ્રીછે કોય, તે કારણ તુજનાં કયમ હોય;
કુંચી કેહે જાણું હું પેર, જ્ઞાનદંડ છે મારે ઘેર. ૫૩૨
મજ આગળ ચાલે નહી ચોર, ભૂત પ્રેત કરે નહી જોર;
ઘડી એકમાં બધે ફરૂં, કામ ચિંતવ્યાં કોડે કરૂં. ૫૩૩
આવ્યા છો મારે દરબાર, મોકલ્યા ધનવંતાની નાર;
પ્રથમ નારી નરને નમી, તસ્કર સાથે રંગે રમી. ૫૩૪
પછે તેણિએ મારયો પતી, સવારે થાવા ગઇ સતી;
કૌતક તે સઘળાં તેં લહ્યાં, કામની આગળ માંડી કહ્યાં. ૫૩૫
સરખી નારી સરવે કહી, ત્યાંથી ચાનક તમને થઇ;
તેણે પારખું જોવા કાજ, મોકલ્યા છે મહિપત મ્હારાજ. ૫૩૬

દોહરો.

ત્યારે વિક્રમ બોલિયો, ખરી તમારી ખ્યાત;
આગળથી તમે ઓળખી, વીગતકેરી વાત. ૫૩૭
અદ્રષ્ય વિદ્યા કેમ પારખી, કયમ દિઠો મૂજ દેહ;
ગૌહત્યા તુજ શીર છે, ભાંગ મૂજ સંદેહ. ૫૩૮
કંદોયણ તવ ઉચરી, કહું એક તુજને ગૂંજ:
તપાસુ ત્રણ લોકને, એવી મારી સૂજ. ૫૩૯
પ્રતાપદંડ મુજ પાસ છે, જે દુર્લભ છે દેવ;
તેથી જાણ જશ છે મને, સદા કરૂં છું સેવ. ૫૪૦
રાજા કહે તું છે ભલી, પ્રથમ સંદેહ ભાંજ;
સ્ત્રીઓ સરવે એક છે, તેની મોટી દાજ. ૫૪૧
દેખાડો તે પારખું, માને મહારૂં મંન;
સંદેહ ભાગો મનતણો, આવ્યો આણે દંન. ૫૪૨

વચન સાત પરિયાતણું, આપો મુજને હાથ;
દેખો તે હાક્યો નહીં, તો ઉચરૂં તમ સાથ. ૫૪૩
વચન દિધું ત્યાં વિક્રમે, કુંચી કરમાં આપ;
જો કોપે કો ઉપરે, સ્ત્રીહત્યાદિક પાપ. ૫૪૪

ચોપાઈ.

કુંચી કહે સાંભળરે રાય, કૌતક જો મુજ મંદિર માંય;
ઘરમાં બેઠા ખાએ પાન, એટલે ત્યાં આવ્યો પ્રધાન. ૫૪૫
સાંભળ કુંચી મ્હારી વાત, આજ રાણિએ કહાવી વાત;
સ્ત્રીહત્યાદિક ખાધા સમ, માટે મોહોલ જાઉં નહિ કયમ. ૫૪૬
ગુપ્ત મજુસમાં ઘાલ્યો રાય, પરધાનને દીધો પસાય;
આવો બેસો સુખે રહો, કામ હોય તો મુજને કહો. ૫૪૭
મહિપતકેરો મોહોલજ જ્યાંહ, હવડાં મુજને મોકલ તાંહ;
વડી રાણી જે વિક્રમતણી, તેશું પ્રીત મારે છે ઘણી. ૫૪૮
જાવાનો નવ પામું લાગ, મનુષ આગળ કો નથી માગ;
મોકલ્યા તેડાં રાતજ સાત, મેળવવાની કરને વાત. ૫૪૯

દોહરો.

કહે કુંચી મંજુસપર, આપ અસ્વારી થાઓ;
કરો પ્રહાર ત્રણ ડંડના, સુખે મ્હોલમાં જાઓ. ૫૫૦
તાળું દીધું પેટિએ, પોતે રાજા પાસ;
પ્રધાન બેઠો ઉપરે, રાણી મળવા આશ. ૫૫૧

ચોપાઈ.

ઉડી મજુસ તે પ્રીતે કરી, જઇ રાણીને મોહોલે ચઢી;
મનસા સિધ દીધાં બહુ માન, આપ્યાં બેસણુ પૂરણ પાન. ૫૫૨
આજ તાપ હઇડાનો ગયો, સફલ જન્મ અમારો થયો;
દાહાડી ઉડી જોતી વાટ, આજથકી ભાગ્યો ઉચાટ. ૫૫૩
પ્રધાન રાણી પાસે રહ્યો, પ્રીતેથી પ્રભાતજ થયો;
વિનતા કહે વેહેલા આવજો, વધાઇ આગળથી કહાવજો. ૫૫૪
વજીર જઇ મજુસે ઠરયો, પ્રહાર ડંડનો ઉપર કરયો;
આવ્યો પ્રધાન કુંચીને ઘેર, નિરખી રાજાએ સઊ પેર. ૫૫૫

વાટ જોશે શ્રી વિક્રમ રાય, એવું કહીને થયો વિદાય;
નિકળ્યો નરપત ત્યાંહાંથી તેહ, મંનતણો ભાંગ્યો સંદેહ. ૫૫૬
સતવાદી તે સાંખી રહ્યો, પ્રતિઉત્તર કોને નવ કહ્યો;
કુંચી કહે સાંભળરે રાજ, સફળ થયાં તારાં મનકાજ. ૫૫૭
પ્રતીડંડ છે મારે ઘેર, તુજને આપું પ્રીતે પેર;
બીજા ડંડ જીતે જેહને, પ્રતાપડંડ આપું તેહને. ૫૫૮
મ્રત્યુ લોકમાં શોભા જેહ, પંચડંડમાં વશિ છે તેહ;
મારે મન હતું એક વરત, તે મેં તમને આપ્યું તરત. ૫૫૯
સકળ દુઃખ દેહનાં વામિયો, પંચડંડ પુન્યે પામિઓ.

દોહરો.

માનજ દીધાં મહિપતે, કહિ દમનીને વાત;
જીત્યો જશ પૃથ્વિતણો, બાધી છે જુગ ખ્યાત. ૫૬૦
વાગ્યાં જંજીર જીતનાં, ભારે હુતી ભીંત;
કરી નાંખી તે કરકડા, આપે થયો નચિંત. ૫૬૧
અખિલ રાજ તેણે કરયું, અજીત રહ્યો નહિં કોય;
શક ચાલ્યો છે શાસ્ત્રમાં, જોતીક લખિઓ જોય. ૫૬૨
પંચડંડ પરતાપથી, થયું ઈંદ્રને જાણ;
કરામત બાધા કલ્પની, પામ્યો એ પરમાણ. ૫૬૩
ઉનમ એકે નવ રહી, થયો ઈંદ્રવત તેહ;
માનવરૂપે મહિપતી, થયો દેવરૂપ દેહ. ૫૬૪
દૈવત ઈંદ્રાસનતણું, ઈંદ્રતણું આસંન;
મન રીઝીને મોકલ્યું, ભૂપતને ભોવંન. ૫૬૫
અંતરીક્ષ વિમાન ઉતરયું, શુભ સભા મધ્ય સાર;
પાછળ જડિત્ર પૂતળી, પુરણ વિસને બાર. ૫૬૬
સાક્ષાતકાર કંચનતણું, જડિત રત્ન અમૂલ;
વરતુલ આકાર તેનો, જેવું કમળનું ફૂલ. ૫૬૭
ફરતું ગજ બતરીસનું, અતુલ્ય તેજ અપાર;
હાથ હાથ છેટે પુતળિ, સણુગાર સહિત તે સાર. ૫૬૮
વાજાં તેના હાથમાં, વસ્ત્ર વિવેકે અંગ;
શોભા કોણ કહી શકે, રાજસ રૂડો રંગ. ૫૬૯

પંચદંડ તેણે જડયા, પુંઠળ શોભા પત્ર;
સ્ફાટિક મણી હીરે જડયું, શીર સોહાવ્યું છત્ર. ૫૭૦
માહા પુન્યથી પામિયો, દેવને દુર્લભ જેહ;
સ્વર્ગપૂરીથી ઉતર્યું, શુભ આસન તો તેહ. ૫૭૧
અધિપત આસન ભોગવ્યું, બેઠો એ આસન;
પછે સ્વર્ગે રાજા ગયો, મહિપત મોટે મંન. ૫૭૨
શાલીવાહન શક કરયો, સ્વર્ગ ગયો ભડ ભૂપ;
પ્રથ્વિમાં આસન ઉતર્યું, જેનું રૂડું રૂપ. ૫૭૩
કહે પૂતળી ભોજ સુણ, એવો થયો તે રાય;
તેવાં જો પરાક્રમ કરો, ધરો સિંહાસન પાય. ૫૭૪
વિક્રમમહિમા સાંભળે, આણીને મન ભાવ;
વ્યાધી શોક પિડે નહી, સ્વપ્ને નાવે તાવ. ૫૭૫
હરસિદ્ધિ કિરપા કરે, માહાકાળેશ્વર નાથ;
ગાય શિખે ને સાંભળે, નવનિધ ઉપર હાથ. ૫૭૬
પરમારથપર પ્રીતડી, સાહસીક ને શૂર;
દાતા જનને દિલ વસે, નિરગુણ જનને નૂર. ૫૭૭
ચરિત્ર એ ચિત્તમાં ધરે, કરે પુન્ય માહા દાન;
આ લોકે સુખ ભોગવે, પરલોકે જશ માન. ૫૭૮
એવું કહીને પૂતળી. આપે ગઇ આકાશ;
એહ કથા પૂરણ થઇ, કહે કવિ સામળદાસ. ૫૭૯
શ્રોતા વકતા સાંભળો, કેહે કવિતા કર જોડ;
સામળભટ કહે બોલજો, જે જે શ્રી રણછોડ. ૫૮૦

પંચદંડની વારતા સંપૂર્ણ.

અંગદવિષ્ટિ.

ઝૂલના છંદ.

આરાધું અન્નપૂરણા ચિંતાકરચૂરણા, કરણા કર તું ઘણું કામ થાશે;
પૂજ્ય પરબ્રહ્મને ધારી એ ધરમને, કરમ ને શરમથી ઘર ધાસે;
ભંડાર અભરે ભરે સુખસાગર તરે, સકલ સંકટ હરે ગંગ ન્હાશે;
કહે કવિરાજ રાખે લખ લાજ, જે કોઇ બહુચરીચરણ સ્હાશે. ૧
ધરમને અરથ ને કામ સફળે ફળે, મોક્ષ મહિમા મળે ધરમ ધામે;
સૂત્ર ને પુત્ર સપૂત સુખસાગરે, દિવ્ય દાતાર ઠર ઠામઠામે;
સત્યને શીળ સંતોષ શ્રીવંતસુખ, કોટિક જનમથી કીધ કામે;
કહત સામલ સજ્જે તાપ ત્રિવિધિ તજો, રિદ્ધિને સિદ્ધિ શ્રી રામનામે. ૨

દુહા.

શ્રીપતિ ગણપતિ સરસ્વતિ, કરણ કોટિધા કામ;
કહે કવિસામળ કરજોડી, ચરિત્ર હૃદે ધરૂં રામ. ૩
રાજરાજેશ્વર રામજી, જગતપાવન જશરૂપ;
લંકાગઢ કોસીસડે, પોત્યા ભારે ભૂપ. ૪
સેતુપાજ બાંધી સબળ, ઉતરીયા ત્રહતીર;
દયાવંત દાતા નિધિ, શ્રી રાજસ રઘુવીર. ૫
રામ હૃદે વિચારિયું, પૂરણ આણી પ્રીત;
જુદ્ધ જોર થાયે નહીં, તો તો રૂડી રીત. ૬
વિચાર્યું વિષ્ટિકારણે, નર કુણ નિર્ભે હોય;
એમ વિચારી આપથી, સેના સામું જોય. ૭

છપ્પય.

હનુમાન હઠીલો હોય, જોતાં રાઢજ માંડે;
હુંકારો નવ સહે તંન, મંનથી રોષ ન છાંડે;

સુગ્રીવ સિંહાસન ઠામ, કામ કયમ એવું કહિયે;
નલ નીલ જાંબુવાન, ચિત્ત વિશ્વાસ ન લહિયે;
શૂરપૂર દઢ ધીર મહા, સાહસીક લાયક લહું;
માન સન્માન સુભટ સહિત, કયમ અંગદ પ્રત્યે કહું. ૮

દુહા.

નિર્મલ નજર નિશ્ચળ કરી, ચાતુર નર ચિત્ત ચ્હાય;
પ્રીછયો અંગદ પેર પ્રિય, પ્રીતે પ્રણમ્યો પાય. ૯
રાજ મુને શી આગન્યા, હુકમ ચઢાવું શીશ;
વાત તમારા મનતણી, ધારી મેં જગદીશ. ૧૦

કાવ્યછંદ.

અંગદકું કહે રામ, કામ કરનેકું જાઓ;
રાવનસે કર બાત, વિષ્ટિ કર બેગે આઓ. ૧૧
જ્યૌ બાઢે નહિ બેર, પેર ઐસી તુમ કીજે;
રાજ કરે ગઢલંક, સીત લછમનકું દીજે. ૧૨
તકસિર બકસિર તોય, કોય નહિ બૈર હમારે;
ઐસી કર લે આજ, ચિત્ત જ્યોં ચાહ તુમારે. ૧૩

છપ્પય.

નતરૂ ચઢે કપિરાજ, લાજ લોપે ગઢ ભેલે;
જહં સુખસેજા ઠામ, ગામમેં બંદર ખેલે;
બંશ વિપ્રકો તન, મનસુ રાઢ ન સાંધે;
નતરૂ હર સબ જોર, ચોર કર પલમેં બાંધે;
પુનિઃ રાવનકું રીઝાવલ્યો, કહો સીત દેવે સહી;
સામલ કહે ઐસી બાતમેં, રોષ દોષ દેવે નહીં. ૧૪

દુહા.

અં—કહે અંગદ કર જોરકે, નિર્ગુનસો કહા નેહ;
કહા અગર ખર કાકકું, જૈસા ઊખર મેહ. ૧૫
રામ—સ્વભાવ યહ સત બાતકો, અકલ બડીકો અંક;
રામ કહે અપનો પિછે, બડા ન કાઢે બંક. ૧૬

છપ્પય.

કહા કપૂતકું ધંન, મન કહા મૂરખ સંગા;
કહા કાકકું કનક, કહા ગર્દભકું ગંગા;
કહા ખરકું અગર, કહા નિર્ગુનસેં નેહા;
કહા સુમકી સેવ, કહા ઘરથી બિન ગેહા;
પુનિ: કહા બહેરેસું ગાન, કહા ચોરસેં ચાતરી;
કહા રાવનસું રીઝબન, જૈસા દેવ ઐસી પાતરી. ૧૭

દુહો.

રામ—બ્રહ્મરાક્ષસ એ ભૂપતિ, ખરી રત્નાકર ખાણ;
દશે શીશ રણ રોળતાં, હણતાં મોટી હાણ. ૧૮

છપ્પય.

અં—કહા મૂરખસે મેલ, કહા કાયાબિન માયા;
કહા રંકસે રૂઠ, કહા સેનાબિન રાયા;
કહા નપુંસકસે નાર, અપંગસે કહા અટારી;
કહા દરિદ્રકું દામ, કહા પરસ્ત્રીસે યારી;
પુનિ: કહા કુકસકો કૂટનો, કહા પંડિતસેં પારસી;
કહા રાવનકો રીઝબન, જ્યોં અંધે આગે આરસી. ૧૯

દુહો.

રામ—ઇશશિષ્ય દશકંધએ, રિધસિધ રૂડે રાજ;
સીતા દે તો સોંતિએ, ક્રોધ કરૂં કુણ કાજ. ૨૦

છપ્પય.

અં—કહા લંડકું લાજ, કહા ચાડીમેં ચાતર;
કહા ભીખમે ભોગ, કહા જલબિનજે જાતર;
કહા જૂઠેકી જીત, કહા ગોવિંદબિન ગાનો;
કહા ડાપણ દારિદ્ર, કહા સતબિન જયું શાનો;
પુનિ: કહા મરકટકંઠે મનિ, જુહારી ઘર ઘોડલા;
કહા રાવનકું રીઝબન, જ્યોં બાવરીકે શિર બેડલા. ૨૧

દુહા.

રામ–ગુન કેડે અવગુણ કરે, એ પાપીકી પ્રીત;
અવગુણ કેડે ગુણ કરે, તેજ રૂડાની રીત. ૨૨

છપ્પય.

અં–કહા ખલકેસંગ ખ્યાલ, કહા કુશિષ્યકું બિદ્યા;
કહા બિપ્રસો બેર, કહા નિર્મલકી નિંદા;
કહા બેદસો ભેદ, કહા નર્ગુનસો નેહા;
કહા બેરી બિસવાસ, કહા બિન રતકો મેહા;
પુનિઃ કહા કીરત કહો સુમકી, રામનામ બિન બોલવો;
રાવનકું કહા રીઝબન, જ્યૌં કોવચકો ફોલવો. ૨૩

દુહા.

રામ–સો બાતનકી બાત યે, મોકું સુખ મીલાઓ;
તો અંગદ તુમ લંકમેં, બિષ્ટિ કરને જાઓ. ૨૪
રામ કહે અંગદ સુનો, વિષ્ટિ કરને જાઓ;
રાવનસોં બાતાં કરો, મિલ સીતા ફિર આઓ. ૨૫
રાવનસેં ઇતનો કહો, સીતા દે ગૂમાર;
નતર હમસેં જુધ કરો, ઘડી મેં લ્યાઓ બાર. ૨૬

ઝૂલના છંદ.

અં–આજ મહારાજ કરૂણા કરો તો કહું, પ્રીતશું દીજીએ પાણ જોડું;
ગડગડે નાદ નિશાણ નિર્ઘોષના, તેતણા ટેક જઇ તર્ત તોડું;
કોડશું જોડ બેઠા દશાનનતણા, કોટિ બાણુતણાં માન મોડું;
દુષ્ટની સેવથી દેવ મૂકાવીને, ગ્રહ છય ત્રણતણા બંધ છોડું. ૨૭

સોરઠા.

રામ–રામ કહે સુન બીર, ધીર બડે જ્યૌં હારીએ;
જોલોં મરે ગુડ ખીર, તોલોં વિષ ન મારીએ; ૨૮
અં–કહો લ્યાઊં દશશીશ, બાંધી લ્યાઊં સબ ધીરસું;
કહો તોડું ગઢ બંક, નાખું લંક સબ નીરસું. ૨૯
રામ–સુન અંગદ કહે રામ, કહો વચન જો તુમ ધરે;
અબતો એહીં કામ, બિષ્ટિ કરવે બાતસું. ૩૦

ઝૂલના છંદ.

અં–કથન અંગદ કહે શીશ નામી પ્રભુ, કોડ મુજને અતિ હોડ હાસું;
આગન્યા હોય તો જાઉં એ ગામમાં, નામપ્રતાપથી નહિજ નાસું;
શીશ દશ છેદીને વીશ ભુજ ભેદિને, દુર્ગ પાડી કરૂં ક્ષેત્ર ખાસું!
રાવલો રંક રજચરણપ્રતાપથી, લંક ઉદવસ્ત કરી હરણ વાસું! ૩૧

દુહો.

રામ–કરૂનાનિધ કહે કા કહું, અંગદ જો સુન આજ;
વચન ન માને બાવરો, કરવો ઇસ બિધ કાજ. ૩૨

કવિત.

અં–કહો તો બલવંત બાનું, કોડકું મેં બાંધ લ્યાઉં,
કહો તો આકાશમેં, ઊડાઉં છેક છેકમેં;
કહો તો સાઠ લાખ, કામનિકે કેસ ગ્રહું,
કહો તો નગર ઝઘર, નિર્બંશ કરૂં નેકમેં;
કહો તો દશકંધકે, દશકંધકું નિકંદ કરૂં,
કહો તો કર બીસકે, ચાલીસ કરૂં ટેકમેં;
કહો તો લંક અંક ભરી, નાખું હાં નિસંક નીર,
પાઉં હુકમ લાઉં સીત, આઉં ઘડી એકમેં. ૩૩

દુહો.

રામ–ડાપણ છે દશ કોટિધા, અંગદ તુજમાં એન;
એ વિદ્યાએ વિષ્ટિ કરો, ચિત્ત ચતુરાઇ ચેન. ૩૪

સોરઠો.

અં–અંગદ કહે મહારાજ, ક્ષમા કરો મોયે બંકકું;
બિશ્વપતિકો બચન, કા કહું રાવન રંકકું. ૩૫

દુહો.

રામ–બેર બેર મેં કા કહું, અંગદ તુજસે આપ;
ગુન્હો તકસીર દશકંધકો, મેલ કરો તુમ માફ. ૩૬

ઝૂલના છંદ.

અં–ઘોડલા જોડલા ટોડલા એહના, પોળિયા પોળ પરચંડ પાળા;
મેડિયાં ડેરિયાં માળિયાં જાળિયાં, રાવણા કેરલા રખવાળા;

શેળિયે ઢોળિયે નીરમાં બોળિયે, ચોળિયે એહના ચિત્તચાળા;
પ્રતાપ એ નામનો હુકમ હોયરામનો, લંક બાળી કરૂં સ્તંભ કાળા! ૩૭

દુહો.

રામ–લંક બાળવી નવ ઘડે, રૈયત નવ લૂંટાય;
શત .ગાયોનાં શિંગડાં, તેથી ટાઢાં થાય. ૩૮

છપ્પય.

અં–કહો તો ઉદયાચળ ઇંદ્ર, સહિત અસ્તાચળ રોપું;
કહો તો મેરૂ મંડાણ, રીત પ્રાચીદિશ રોપું;
કહો તો ભૂ બ્રહ્માંડ, તોલ તરતીબે તોળું;
કહો તો લંક પરલંક, બહુ જલનિધમાં બોળું;
રજ માત્ર સેવક હું રામનો, કયમ જઊં કાસદ કારણે;
સિંહની વાત શિયાળાં ધરે, બને ન બહુ સ્તુત બારણે ૩૯

રામ–સાબાશ કહે શ્રી રામ, અંગદ પંચાયન પૂરો.
વીરાધિવીર દ્રઢ ધીર, પૂર સામદ શુભ શૂરો;
બુદ્ધિનિધાન બત્રીશ, બાબત બોતેરી બૂઝે;
સોળકળા સંપૂર્ણ, શાસ્ત્રગત સઘળી સૂઝે;
ડાહપણ તત્વ ત્રિલોકનું, ક્રોડવાર શું કહું કથી;
સકળ સૈન્ય મેં નિરખિયું, નર બીજો નિર્ભય નથી. ૪૦

અંગ–મહારાજ રાજઅધિરાજ, તનુતનુ સેવક તારો;
વાંક ગુન્હો તકસીર, ક્ષમા કરોજી મારો;
એક કરૂં છું અર્જ, રીસ ન કરો તો બોલું;
કિંકરનો કિંકર કહેણુ, પ્રીત પટંતર ખોલું;
કાને સોંપો છો મોરચા, શૂર સામદ ગુણ સૃષ્ટિયે;
કયમ મુજને સોપ્યું કાસદું, જે વાત વિખાણો વિષ્ટિયે! ૪૧

દુહો.

રામ–પદ્મ અઢાર પ્લવંગમાં, બહુ રીંછ બોતેર ક્રોડ;
વિષ્ટિકામ સુતવાલિવિણ, જડે ન બીજી જોડ. ૪૨

સવૈયો.

અગંદ–હુકમ હોય હજુરી કેરો, સોપી નાખું બાધો સાયર!
હુકમ હોય હજુરી કેરો, મહાકામ કરવા છું આયર;

હુકમ હોય હજુરીકેરો, જુદ્ધે જોર કરૂં ત્યાં જાહર;
કાસદ કામ સોંપ્યું કયમ મુજને, છેક મુને કયમ કીધો કાયર! ૪૩

દુહો.

રામ–કાયર તુજને કયમ કહું, સાયર શુર સરદાર;
જાહર છો મહા જોદ્ધમાં, અપરંપાર અપાર. ૪૪

સવૈયો.

અં.–અંગદ કહે આજ્ઞા દો મુજને, જોરે જુદ્ધ કરૂં ત્યાં ઝાઝું;
હાથી બાથી સાથી એના, દેખી દિલ ગારામાં દાઝું;
મંત્ર રામનો મુખ છે મારે, ભડતાં ભૂપતથી નહિ ભાજું;
નીચ કામ કાસદનું કરવું, લંકામાં જાતાં હું લાજું! ૪૫

દુહો.

રામ–કાસદ કામ એતો નહિ, એ મોટમ પદ મેર;
લંકપત શું છત દાખવે, તેહ સવાયા શેર. ૪૬

ઝુલના છંદ.

અં–કોતો ગઢ લંકના સહસ્ર કટકા કરૂં, ઢંઢોળિને કરૂં ધૂળધાણી;
કોતો હું સાત સાગરજળ સોષિને, આળપંપાળ કરૂં પૂરપાણી;
કોતો રાક્ષસ બધા રોળિ નાખું વળી, જો વદો વદન મહારાજ વાણી;
કોતો દશકંધનું દેહવટ વાળિને, રોવરાવું બધી રાવરાણી. ૪૭

સવૈયા.

રામ–રામ કહે સાંભળરે અંગદ, ધર્મબુદ્ધિ હમણાં તો ધારો;
કહ્યું કરશે નહીં એ હંકારી, ભારે સર્પતણો છે ભારો;
સોગટિ નામે માર કહું નહિ, મોટા વાંક ન કાઢે મારો;
પાપી પ્હેલ કાઢે આગળથી, પૂડે રાજ તમારો વારો. ૪૮
અં–કોતો બાંધિ સાહું બળવંતો, લંકાપતિ લંકાથી લાવું;
કોતો અશોક વાડીને સોધું, કાયર નામ કયમે નહિ કહાવું
કોતો પુત્ર એના પરજાળું, જરૂરપણે નવ પામે જાવું;
હુકમ દિયો સામળના સ્વામી, એક ઘડીમાં શરણે આવું. ૪૯
રામ–બ્રહ્મરાક્ષસ એ ભૂપત ભુંડો, સંધારવો ન પડે તો સારૂં;
લૂંટાય નહિ લંકાની લક્ષ્મી, ધર્મબુદ્ધિ તેમાટે ધારૂં;

ઇંદ્રજીત સરખું રત્ન રોળાશે, માટે મન માને નહિ મારૂં;
વિષ્ટિ કરે માને નહિ મૂરખ, ત્યારે કામ પડશે ત્યાં તારૂં. ૫૦
અં—અતિક્રમ કરવું તે શાને, કરગરિ બોલ શામાટે કહિયે;
નગર ઝઘર કરવું નિરવંશી, શત્રુવચન શામાટે સહિયે;
સુત પરિવાર સંધારૂં એના, હવે રાજ બેશી કયમ રહિયે;
લક્ષવસા સીતા અહીં લાવું, જરૂરપણે અયોધ્યા જઇયે. ૫૧
રામ—અધિકા બોલ કહોછો અંગદ, શૂરપણું જાણેછે સૃષ્ટિ;
મારૂં મન તેથી નવ માને, રાઢથકી નવ થઇએ રુષ્ટિ;
શિવસેવકને માર્યા ઉપર, નથી ચાલતી મારી દૃષ્ટિ;
મુજને સુખ ઉપજાવો અંગદ, વિવેકવાત કરો ત્યાં વિષ્ટિ. ૫૨
અં—રાજ તમારે મુખ કયમ બોલું, જાણે હુકમ થયો તે જવાયું;
ગુણહીણો દેશે મુખ ગાળો, ભાંડ બોલશે એહ ભવાયું;
શત્રુવચન કયમ સાંખી રહિશું, તેહ દુખે મુજ તંન તવાયું;
સામળસ્વામી કહોતો કહિયે, લક્ષવસા એ વચન સવાયું. ૫૩

છપ્પા.

રામ—સામદ શુર સાબાશ, વખાણ કરૂં શાં વાતે;
હેતે મૂકયો શિર હાથ, રીઝથકી રઘુનાથે;
મમત ન મુકશો માન, નૃપતિને ન કરો નમણાં;
ગુણહીણો દે ગાળ, બોલ કહેજો ત્યાં બમણા;
વળિ સામ દામ ભેદે કરી, વિષ્ટિ વધારી વાધજો;
મૂરખનું મન માને નહીં, શૂરપણું ત્યાં સાધજો. ૫૪
અંગદ હરખ્યો મંન, હવે મન માન્યું મારૂં;
ગમતી કરશું ગોષ્ઠ, ધીયમાં જેતી ધારૂં;
સવાયે દોઢ શત સહસ્ર, વાદ કરંતાં વાધે;
રઢિયાળો રાવણરાય, શત્રુવટ શોભિત સાધે;
પછે પ્રાક્રમથી પ્રાજે કરૂં, અંગદે વિચાર્યું અંકમાં;
સામળ કહે સેવક રામનો, જઈ લૂટ પડાવું લંકમાં. ૫૫

કવિત.

બચન ચઢાયો સીસ, ધાયો મહા ધીરધીસ,
દીસ ઘડી ચાર ચઢે, ગયો ગુન ગાયકે;

લંક સો અતિ અનૂપ, દેખતહી રીઝયો ભૂપ,
કૂપ બાગ ફુલ ફૂલ, ચેત્યો ચિત્ત ચ્હાયકે;
મહીપત મ્હેલ આગે, જોર ચેલ બેલ દેખ,
પે'લ પ્રતિહાર ઠાઢે, વજ્ર કર સ્હાયકે;
બિકટ બાટ ટેડી ડેઢી, પર સાત માલ મેડી,
ગેડી લીયે રહ્યા ઉભો, અંગદ જ્યૌં આયકે. ૫૬

છપ્પા.

સરોવર સમુદ્રાકાર, પંકજ સહસ્ર ખોલે;
સ્ફટિકમણિની પાળ, ગોપ ગુણવંતા ઝીલે;
કસ્તુરી બ્હેક બરાસ, વેર્યા કેસર બહુ વાટે;
હીરા જડિત ઘણી ઘેડ, ઘુમર ઘણિ ઘાટે ઘાટે:
ઇંદ્રપૂરીની ઊપમા, કહેતાં વિમાસણ કરે કવિ;
લંકલીલા લખ કોટિધા, નિરખે અંગદ નવનવી. ૫૭

નક્ષત્ર સરખી નાર, ઝવેરની જ્યોતો સરખી!
ચંપકવરણાં ચીર, પદ્મની પૂરણ પરખી;
કનક મણીમય કુંભ, પ્રેમદા પરવરિ પાણી;
આભૂષણ ઉપમાય, ઇંદ્રકેરી ઇંદ્રાણી;
એ લખ જીવ્હાએ કવિ કહે, ભાટ ભાત ન શકે ભણી;
સામળ કહે હૂં કયમ કહિ શકું, લિલા લહર લંકાતણી! ૫૮

દુહા.

ચાલ્યો અંગદ ચોંપથી, મુખ જપતો શ્રી રામ;
પોતે આવ્યો પાંસરો, જ્યાં રાવણનું ધામ. ૫૯
રિદ્ધ ઊપમા રાવણતણી, કેમ કહે કવિરાજ;
મહિપત મ્હેલ મઘવા સમા, લંક દેશકે લાજ. ૬૦
પ્રતિહાર બેઠો પોળપર, બોલ્યો મુખથી વાણ;
ક્યહાં જાય રે વાનરા, મૂરખ મહા અજાણ. ૬૧

છપ્પા.

જળહળ જ્યોત ઉદ્યોત, મણિ જળહળતા જડિયા;
ચિંતામણિ ભર-ભીંત, નવગ્રહ આવી અડિયા;

પરવાળાં પર પોળ, સ્ફાટિક સ્તંભ ઠર્યા છે;
ચુડામણિ ચોપાસ, કનકકોઠાર કર્યા છે;
અષ્ટમાસિદ્ધિ નવનિધિ રિધિ, મહાલક્ષ્મિ વાસે વસી;
શિવની આપી સમૃદ્ધિ જ્યાં, ત્યાં ઉપમા કરવી કશી. ૬૨
ઓળગ કરે જ્યાં ઈંદ્ર, ચંદ્ર જ્યાં છત્ર ધરે છે;
દિવાકર કર દીપ, વરૂણ જ્યાં નીર ભરે છે;
ચાર વદનથી વેદ, બ્રહ્માજી પાઠ ભણે છે;
ધલહલ તજી ધર્મરાય, ગાનગુણ એહ ગણે છે;
રતન ખાણ રતનાવળી, કલ્પદ્રુમ મોટા મણી;
રિદ્ધિ ઘણી રાવણઘરે, અલખત ઇંદ્રાસનતણી! ૬૩
સાત સોનેરી કોટ, અધિક એક જોજન ઉંચા;
પાંચસે પાંસઠ પોળ, ઓળ ખરા જ્યાં ખૂંચા;
દરવાજા દશવીશ, બસેંબાસઠ છે બારી;
ત્યાં બેઠા બળવંત, ધીરનર ધનુષો ધારી;
વણ આજ્ઞાએ વિચરે નહીં, વાયુ સરખો પણ જયહાં;
એ અતલિબળ અંગદ આધિક, પલક એહ પહોત્યો ત્યહાં. ૬૪
સત્તર સહસ્ર સંગીત, વિવિધ પેર વાજાં વાજે;
ઘંટ ઘડિયાળાં ઘોર, ઘણાં નિશાણજ ગાજે;
નવ લખ નવે હજાર, નવિન નૃત કિન્નર નાચે;
નાટક ચેટક નવરંગ, રાય દેખી મન રાચે;
વળી દેવદુંદભિ ગડે, શોભા સુરનાયકતણી;
બાણું ક્રોડ સામંદ સહિત, લાયક બેઠો લંકાધણી! ૬૫
પુખરાજ પ્રવાળાં પાટ, ઝવેરની જ્યોતે જડિયા;
ચોરાશી જોજન ચોક, મહેલ મણિમાણક મઢિયા;
જોજન સોળ સભાય, સિંહાસનશોભા સોહિયે;
મયવાથી બહુ માન, મ્હેલ દેખી મન મોહિયે;
વૈમાન દેવ વૈકુંઠનાં, શિવ આપી સમૃદ્ધિ ઘણી;
બહો સમૃદ્ધ વિધ બારણે, લાયક બેઠો લંકાધણી; ૬૬
સહસ્ર ક્ષોણી સૈન્ય, શોભે રાવણની સાથે;
મંદરાચળ મંડાણ, હેતે ધરે એક હાથે;

સાઠ લાખ સરદાર, પ્રેમદા પ્રીતે પરણી;
અણુવરી એંશી લાખ, વિવિધ રૂપાળી વરણી!
છે સાત લાખ શીતેર સુત, ઇંદ્રજીત આદે અતિ;
અનમિ અહંકારી. અંશપત, રાવણ મોટો મહિપતિ! ૬૭
એક છત્ર ધર રાજ, પ્રતાપ પામ્યો તે પ્રોઢે;
દેવ દાનવ નર નાગ, કિંકરો સહુ કરજોડે;
દશ મસ્તક ભુજ વીશ, ઇશ વરદાનજ દીધું;
ચૌદ ચોકડી રાજ, કબુલ એ કર્મે કીધું;
કોઇ થયો નથી થાશે નહીં, બળવંત રાવણ સારખો;
રામ વણ કોઇ જીતે નહીં, પંડિત રૂડે પારખ્યો; ૬૮
પાંચ લાખ પરધાન, પાંચ અયુતો પાગેરી!
છે દશ લાખ દિવાન, વીશ હજાર વજીરી!
સામદ સોળ હજાર, લાખ બહોતેરે રાજા;
મંડળિક છનું લાખ, મુગટધર જોદ્ધા ઝાઝા;
બાણું કરોડ બેઠા રહે, આઠ જામ હરનિશ જ્યહાં;
સામળ કહે અંગદ બળ અધિક, પલક એક પહોત્યો ત્યહાં! ૬૯

દુહો.

પ્રતિહાર અચરજ પામિયો, લેખી લહર લંગૂર;
રહે રહે ઉભો વનચરા, સામદ બોલ્યો શૂર. ૭૦

છપ્પય.

પ્રતિ-પેશી ન શકે પવન, ભવન ઉભો રહે ઇંદર;
સુર સહુ સેવા કાજ, ચાકરીમાં રહે ચંદર;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ, આણ અવનીમાં જેની;
ઇશ સરીખા ધીશ, રહે આજ્ઞામાં એની;
તું પશુ પોળે કયમ પરવરે, હજુ લગણ ધીરજ ધરૂં;
જારે જ્યાંથી આવ્યો ત્યહાં, નહિતર કોટિ કટકા કરૂં. ૭૧

દુહો.

અણુસમજ્યો આગું ચલે, દેખત ધોળે દીસ;
મારૂં મુદગર જોરથી, તોડિશ તારૂં શીશ. ૭૨

ઝૂલના છંદ.

અં-કહે અંગદ પ્રતિહાર સુણ પુરતણા, રાત દહાડો બેઠો દેહ દાખે;
ઓળખે નહિ અલ્યા મૂઢ મૂરખ મને, બાર બોવા ભલો ભૂર ભાખે;
હાથ દીઠા નથી હોંસશું માહરા, ચોરટા તેહનો સ્વાદ ચાખે;
સત્ય કહેરે અલ્યા કેમ બેઠો અહીં, કોતણાં ઝુંપડાં રીઝી રાખે. ૭૩

દુહા.

પ્ર-એ મંદિર રાવણતણા, હીરા કનક જડાવ;
તું જાવા સમરથ નહીં, બ્હાર રહી તું કહાવ. ૭૪
અં-પ્રતિહાર કહે પોકારીને, કેવી તારી લંક;
રાવણની સમૃદ્ધિ કેહે, રાવણ રાય કે રંક. ૭૫

ઝૂલના છંદ.

પ્ર-લંકશોભા તે લંગૂર તું શું લહે, ચિંતામણિ ચંદ્ર ચોપાસ ચળકે;
ઈંદ્રજીત ઉપમા પૂછ તું ઈંદ્રને, શૂરપણું સાંભળી શેષ સળકે;
દશકંધ ડરથી દિગપાળ ડોલે દશે, ક્રોડ પંચાસ પ્રતિ પ્રાણ પલકે;
પોળિયો કહે પશુ પેર પ્રીછે નહીં, કુંભકર્ણ દેખી તુજ કુંભ ઢળકે. ૭૬
અં-લંકલીલા લંગૂર લખ લૂટશે, મેલ મુરખ મન માન મટકા;
ઈંદ્રજીત ઉપમા પુન્ય પરવારિયું, ચાર દિવસતણા ચોળ ચટકા;
દશકંધશીશ દશરથસુત છેદશે, લૂંટિ લેશે તાહરા લાખ લટકા;
રામ પરતાપથી કામ એ તો કરૂં, કુંભકરણતણા ક્રોડ કટકા ૭૭
પ્ર-લાજને કાજ લોપે કયમ માહરી, જાહરી જોખમાં કેમ જાઉં;
કેમ જાય દેઢિયે માનશું મેડિયે, મારશું ગોડિયે પૂછ સાહું!
પ્રાજે કરૂં પિંડ આકાશ ઉડાડિશ હું, ચંચળપણું તારૂં ચિત્ત ચ્હાઉં;
પ્રતિહાર કે પશુ તણી ગાળ કયમ સાંખું હું, લંકપતિનું અમો લૂણ ખાઉં. ૭૮
અં-કપિવર કોપિયો લાજ લખ લોપિયો, ઓપિયો આપથી ક્રોધ કુંડી;
રણજંગ રોપિયો ચોદિસ ચોંપિયો, ભમર ચઢાવિયાં દૃષ્ટિ ભુંડી;
શેલશું ખેલશું રેલશું નગરમાં, દેશ બાધામાં તે દાખું દુંડી;
તાહરે મન અલ્યા લંકપતિ છત્રપતિ, મારે મન લંકપતિ એક લુંડી !! ૭૯

દુહા.

છત્રપતિ તો એક છે, રિદ્ધિપતિ રઘુનાથ;
એમ કહી પ્રતિહારનો, હોડે સ્હાયો હાથ.. ૮૦

પ્ર૦-વણ આજ્ઞાએ વાંદરા, પાગ ધરે પુરમાંય;
.કાયા ક્રોડ કટકા કરૂં, રહે રહે ઉભો ત્યાંય. ૮૧
અં-અંગદ હસીને બોલિયો, રાવણ છે બહુ દૂર;
જાવાને અટકાવ કયમ, દશકંધની હજૂર. ૮૨
પ્ર૦-વડો મૂરખ તું વાંદરા, વડિ વડિ કરેશું વાત;
પોળ બીજીએ પાડવું, દિન ઉભો રેહે સાત. ૮૩
એવી પોળો સાત છે, દિન ઉભો રે' પંચાશ;
અરજ સુને જો રાયજી, મનની પોંચે આશ. ૮૪
કહા મલવા તું આવિયો, શું લાવ્યો છે ભેટ;
શું આપે છે મૂજને, વાત પહોચાડું ઠેઠ. ૮૫
અંગદે મન વિચારયું, મલવા ન દે આ દિશ;
કોપ કરીને કર ગ્રહે, પ્રતીહાર ચઢી રીશ! ૮૬

છપ્પો.

પોકારી પ્રતિહાર, ધીર ઉપર તે ધાયો;
દીધી ગાળ દશ વીશ, પૂછ શત્રૂનો સ્હાયો;
અંગદપર એક પ્રહાર, કોપ કરીને કીધો;
કયમ લોપે મુજ લાજ, દાવ દોષીએ દીધો;
પછિ અંગદ ખીજ્યો અંગમાં, ઘાટ પ્રથમ એનો ઘડું;
સામળ કહે સેવક રામનો, નરપતિને વળતો નડું. ૮૭

કવિત.

પ્રતિહારે દીધી ગાળ, અંગદને ઉઠી ઝાળ,
ઊઠયો ત્યાંથી તતકાળ, દાવે દંત કર્ડીને;
બે ચારેક ભરી ફાળ, કૃતાંત સરીખો કાળ,
અધિક કરંતો આળ, ઘણી રીસ ધર્ડીને;
સવાયો ગવાયો વાળ, ભલેરૂં તિલક ભાળ.
બુધ્ધિનિધિતણો બાળ, બાઝયો વપુ વર્ડીને;
પકડયો ત્યાં પ્રતિહાર, મહાક્રમ કીધો માર,
કહ્યું કે શી વાર? લીધાં, પાંચે શીર મર્ડીને. ૮૮

દુહો.

દુસરી ખિડકી સંચર્યો, બ્હીક નહીં કછુ મંન;
વે પાંચુંકી તુલ હને, યે બાનરકો તંન. ૮૯

કવિત.

અડાવીને દીધી દોટ, ચાતુરીથી કીધી ચોટ,
કર્યા લોટપોટ સહુ, ધીરપણે ધાઇને;
મુસ્તકની માણી મોટ, કુદનો કનક કોટ.
અધિક જોરની ઓટ, ચઢયો ચિત્ત ચાહીને;
હલાવતો હાથ હોઠ, પૂછનો પ્રહાર પોટ,
ઘણા ગુણતણો ગોટ, ગયો ગુણ ગાઇને;
બેઠો જ્યહાં લંકધીશ, હૃદેમાંહે રાખી રીસ,
પાંતરીશ શીશ ઊભો, સભામાંહે સાહીને! ૯૦

ઝુલના છંદ.

ચતુર નર ચાલિયો મન સમો માલિયો, પાળિયો બોલ અધિક એશું;
નગર શુભ નરખતો, હૃદયમાં હરખતો, વરખતો ઝેહેરનો વરખવેશું.
દશકંધશું ડોલશું બહૂ વિધ બોલશું, બોલશે લંડ તો ડંડ દેશું;
શરપણું સાધશું વિષ્ટિયે વાધશું, રામની પાસથી લા'ણ લેશું. ૯૧

છપ્પા.

હાલકહુલક ત્રાસ, પડયો ડોઢી ને ડેઢી;
બુંબારવ ચોપાસ, વિકટ વાટો જ્યાં ઢેડી;
પ્રાજે કીધા પ્રતિહાર, દ્વાર ઊઘાડી ધાયો;
પાંત્રીશશીશ કરમાંય, અતિ હંકારી આયો.
તે જોદ્ધા સહુ જોઇ રહ્યા, કર ઉંચો કો નવ થયો;
સામળ કહે સેવક રામનો, તે ધાહડ મલ ઘરમાં ગયો. ૯૨
ધાયો અંગદ ધીર, નીર ઉતાર્યાં નરનાં;
દેવટ કીધો દરબાર, વખાણ શાં કહું વાનરનાં;
પુરમાં પડયો પુકાર, છેક હિમ્મત છુટાણી;
વાયે ચાલી વાત, લંક બાધી લૂટાણી;
ત્યાં ખલક બાધિ ખળભળી, નાસવા લાગી નારિયો;
કોઇ ઉંચી ચઢે અટારિયે, બંધ કરે કોઇ બારિયો! ૯૩

લપેટી વાટે લાખ, ઝપેટી કીધો જોરે ;
અટપટી કરતો આળ, ટેક દેખાડયો તોરે ;
કરતો ફૂકાફૂક, ઊડતો એ આકાશે ;
કુદતો કરતો પ્રહાર, વખાણુ ઘણેરાં વાંસે ;
પ્રતિહારને મારી પરવર્યો, ઘાટ ઘણા જણનો ઘડયો ;
પછી રાવ થઇ ત્યાં રાવલે, રાવણ પણ રોષે ચઢયો. ૯૪
ગઢલંકા ઘેરઘેર, વાત વાયુવત વાધી ;
ચઢયું રામનું સેન, લંક લૂટાણી બાધી ;
કહે માર્યો કુંભકર્ણ, કહે રાવણ રણ રોળ્યો ;
કહે ઇંદ્રજીત અજીત, તે ચંચડવત્ ચોળ્યો ;
ગુલબાન ઘણું ગલિ કુંચિએ, લખ કરોડ લોકે લહ્યો ;
કહે રૂઠયો રામ રાવણપરે, ઉલકાપાત એવો થયો. ૯૫
દેશ બધે ડમડોલ, થયો લંકા ગુણ ગામે ;
લૂટયા મહીપના મ્હેલ, કીધી અસ્વારી રામે ;
માથે લીધી મોટ, રઇયત નાઠી દશ દેશે ;
બ્હાંયે લીધાં બાળ, કામની છૂટે કેશે !
કહે ફટ ફટરે તું રાવણા, સતિ સીતા શાને હરી !
સામળનો સ્વામી કોપિયો, કનકલંક લોહનિ કરી ! ૯૬
થયું રાવણને જાણ, દેશમાં દુંડી વાહી ;
પ્રતાપવંત પ્રધાન, ચઢયો ચોખુટે ચાહી ;
દિધિ રૈયતને ધીર, વીર હંકાર્યા વાટે ;
જોરાળા મહા જોદ્ધ, મૂકયા બહુ ઘાટે ઘાટે ;
તાપ લાગ્યો સહુ તરફડયા, ધૈર્ય કોઇનું નવ રહ્યું ;
સામળ કહે સેવક રામનો, અંગદ જાતાં એટલું થયું ! ૯૭
પ્રતિહાર પ્રાક્રમી પંચ, પ્રાજે કીધા પળ પાંચે ;
બીજા તેથી બળવંત, અંગદે લીધા આંચે ;
સાત પાંચ પાંત્રીશ, શીશ કરમાં શોભંતો ;
રામ રામ કરતો માગ, લાજ સહુની લોપંતો ;
હલકા હોલ હલ હલ થયો, ડર નવ આણ્યો દશકંધનો ;
વાળ વાંકો નવ થયો વાલિસુત, બંધન છોડાવ્યો બંધનો. ૯૮

પાંત્રીશ હણી પ્રતિહાર, શીસ ગ્રહ્યાં છે હાથે ;
જોરાળા વડ જોદ્ધ, બહુ વળગ્યા છે બાથે;
હનુમંત થકી હજાર, ઘણો જોરાવર જાતે ;
આવ્યો સભામાં શૂર, પ્રાજે કરતો પ્રભાતે;
કલપાંત કલાહલ કૂદતો, ક્રોધ એનો શું કહું કથી ;
કોઇને ગણતીમાં નવ ગણે, નિમિષ માત્ર નમતો નથી. ૯૯
પુરમાં પડયો પુકાર, ઢોલ ઢમકાવ્યા ધીરે ;
બહુબણુગાં રણતૂર, વિપરિત વજડાવ્યાં વીરે;
ભારે ફૂંકી ભેર, બૂંબારવ બુમ પડાવી ;
દરવાજે દીવાન, ચોપખે નાળ ચઢાવી ;
વળી હલહલ કરી હજુરિયે, હલકારો હિત હામનો ;
મહારાજ રાજ સુણ મહિપતિ, કોઇ સેવક આવ્યો રામનો. ૧૦૦

દુહા.

વાત ગઇ બહુ વેગથી, રાવણ રાય હજુર ;
પ્રતિહાર પાંત્રીશ મારિને, આવ્યો વાંદર શૂર. ૧૦૧
અધિપતે મન વિચાર્યું, આવ્યો એ હનુમાન ;
કનકપુરી ઘડી એકમાં, બાળી કીધું નામ. ૧૦૨
મનમાંહે વીચારીને, કીધી વિપરિત વાત ;
ઉછળ્યો સિંહાસનથકી, ઘડવા તેનો ઘાટ. ૧૦૩
સભા મધ્ય બંધન કરી, કોટ રચ્યો તે દીશ ;
નીચો થઇને આવશે, નમાવશે પછિ શીશ ! ૧૦૪
અંગદ જયાં આગળ ગયો, ખિડકી જોઇ દષ્ટ;
રામ અરિને શું નમું ? મનમાં પામ્યો કષ્ટ. ૧૦૫
ક્રોધ કરીને કુદિયો, કરી જોર અપાર ;
કોટ ઓલંગી હુલકિયો, ગયો સભાને ઠાર. ૧૦૬
આભ અવનિ એકત્ર કરી, કીધો હુલકાપાત;
અંગદ ઉતર્યો આકાશથી, ગર્જો કડકડાટ. ૧૦૭
દીગમૂઢ થયા સહુ દેખતાં, દીઠો કૃતાંત કાલ ;
પર્વત સરખો પ્રચંડનર, કૂદિને દીધી ફાલ. ૧૦૮

છપ્પય.

અંગદ કૂદ્યો આકાશ, કોટ કૂદી માંહે પડિયો,
બાણુ ક્રોડ બળવંત, આપ તે મધ્યે અડિયો;
પ્રલે કાળની આંચ, ક્રોધિયો જમદૂત સરખો;
પડયો ત્રાસ ચોપાસ, નરેંદ્રાદે સહુ નરખ્યા;
સંભાળી શસ્ત્ર કો નવ શક્યા, શુધ બુધ સર્વે ભૂલી ગયા!
સામળ કહે સેવક રામનો, દીઠે જોધ જાંખા થયા! ૧૦૯

ઝુલના છંદ.

ક્રોધે દંત કરડિયો મુખ મૂછ મરડિયો, આપ અધિકાર અધિપત એઠો;
દીસે બહો હાથિયા શોભિતા સાથિયા, ભાથિયા ભીડ રીસાળ રેંઠો;
શૂર મહા પૂર એ ક્રૂર, કોપે ભર્યો, નૂર નરપત્તિ બળવંત બેઠો;
શુભ સભા સાથમાં પાંત્રીશ હાથમાં, પોકાર બહુ કરતો પ્લવંગ પેઠો. ૧૧૦

છપ્પય.

લંકપતિ એક લક્ષ, બેઠા બળવંતા એ બહુને;
સિંહાસન છત્રને ચમર, શોભે સુખ સાગર સહુને;
એકે કેડે બાણું કરોડ, ધીર રણ ધનુષો ધારી;
કૃતાંત સરીખા કાળ, અતલિબળ અપરંપારી;
જઈ અંગદ તે મધે અડયો, સભા દેખી દિલમાં હસ્યો;
મહિમા દેખાડું માહરો, વિચાર એવો મનમાં વસ્યો. ૧૧૧
મરડતો મૂછ ને પૂછ, ઢીંગ જઇ પોત્યો ઠેઠે;
પાંત્રીશ શીશ જે પ્રાણ, ભૂપતને કરશું ભેટે;
કો સાથ કરશું વાત, કો સાથ બોલજ બોલું;
મુજ પ્રાક્રમ બળબુદ્ધ, તે કો આગળ જૈઇ ખોલું;
વાંકા વેણ વધા વિના, એ જુડો જાહર નહીં જડે;
અંગદ એમ વિચાર કરી, નરપતને વચને નડે. ૧૧૨

દુહો.

અં-દશકંધને દુ:ખ મનાવવા, અધિપત ઓળખવા એન;
છઇ બારી અંગદો ત્યહાં, વધો વીપરિત વેણ. ૧૧૩

કવિત.

બહોતસેં બેઠે તૈસે, દેખે જવ અંગદને ;
ભૂપકો હૈં રૂપ કોન, બોલ્યો ક્રોધ કરકે ;
લંકાપત એક સુન્યો, બાલીકી કક્ષમાંકો ;
માસ ખટ પાસ રહ્યો, ભાગ્યો પાઉં પરકે ;
દુજો કાર્તવીર્ય ઘર, બાંધલિયો પારણેમેં ;
બાલકકી પીછાડીસેં, પડી ટાલ સરકે ;
નંગાશીર કરે જો તો, બધાનીસેં ઓલખું રે ;
લંપટ લરાક ચોર, લ્યાયો રત્ન હરકે ! ૧૧૪

સા—સામદ એક સભાકો, બોલ્યા બલ જોર આપ,
ત્રિલોક સકલ માને, લંકાપત સાજકો ;
બોલી તું જાને નહીં, મહીપકે મુખ આગે,
જંગલી જટીલ જેસો, કાસદ કે કાજકો !
તન ટુકટુક કરેં, તેરો અબ શાયત મેં,
ગુદતોહોં ગુન્હો તેરો, ઈષ્ટબલી આજકો ;
અકલસેં ઓલખ લે, ભૂપ રૂપ રાવનકો.
નતરૂ અવસાન આયો, તેરી દેહ તાજકો ; ૧૧૫

ઝુલના છંદ.

અં—બોલિયો બાળ રિતે બુદ્ધિ નિધાન ત્યાં, અંગદ કહે સાંભળો ધર્મધૂતી ;
કોણ રંડાએ રાવણો જનમિયો, વૃશ્ચિકી સર્પણી હરણિ કૂતી !
કુરકટી મરકટી કે અજા અરભકી, જૂઠ જપે તે તો ખાય જૂતી !
સંદેહ ભાગો અલ્યા સેવકો માહરો, રાવણની માત તે કવણ હુતી ! ૧૧૬

સા—લંબ પૂછા અલ્યા લંડ લવરી કરે, મૂરખા મન ગમી મોજ માણે ;
કાસદા દાસડા લેખ લખી લાવિયો, નીચ નિર્માલ્ય ગુણ ગાન નાણે ?
ક્રોડ તેત્રીશ કર જોડ ઉભા રહે, હોડ હારે જેકો તેડ તાણે ;
જશતણો રૂપ એ ભૂપ ભૂમંડળે, લંકપતને ત્રણ લોક જાણે. ૧૧૭

અં—ઓળખાવ અજાણુ અલ્પ બુદ્ધ અધિપતિને, તોલકે પાડ માનીશ તારો ;
ગાળ દુંકાર તારો નહીં સાંખીએ, પાંત્રિશ લમ તારો જાણુ વારો ;
રિદ્ધિ રાવણુ તણી પુન્ય પરવારિયું, આવી રહ્યો એહનો આયુઆરો ;
દશકધ એ અંધ એ ધંધ ધાયેઘણો, ચિત્તમાં ચેત એ ચોર મારો. ૧૧૮

સા–ઊંધકર્મા અલ્યા અભાગિયા વાનરા, ચેતરે ચેત ચોપક્ષ ચિત્તે;
કોણુ ગુજુ તાહરૂં કિંકરા કાસદા, બોલી ન જાણે નરપતી નીતે;
પાગ તું લાગ પરણામ કરજોડીને, પામીશ લ્હાણુ પુરપત પ્રીતે;
રાજ મહારાજ રાજેંદ્રનો રાજીઓ, રાજ સભાતણી બોલ રીતે. ૧૧૯

છપય.

અં–રામચંદ્રની નાર, સિતા સતિ માતા મોરી;
દૈત્ય દાનવ કો દુષ્ટ, ચંડાળ કરી લાવ્યો ચોરી;
દયાનિધિ દાતાર, ધર્મ હજુ મનનાં ધારે;
પાછી આપે જો સીત, તો એને નવ મારે;
નહિતર દેશ દેહવટ કરે, એવી આજ્ઞા આપી મુને;
ચતુર હોય તો ચેતજે, ચેતાવા આવ્યો તુને. ૧૨૦
સા–મરદ મુછાળો વીર, રામની રામા લાવ્યો;
શૂર પૂર દઢ ધીર, ક્રોડ કંદર્પત કહાવ્યો;
દશકંધ નામ દરિયાવ, તરવાર તાતી ત્રિલોકે;
જોર હોય તો જુઓ, સિતા મૂકી અશોકે;
પાછી લેતામાં પ્રીછશો, અદકું બોલે અનરથ થશે;
લાડ કરતા આવો છો લંકમાં, જરૂર જીવ સહુના જશે. ૧૨૧

દુહા.

અં–જનની કુણ રાવણતણી, બહુ ઉપજાવ્યા બાળ;
જાત શ્વાન કે શૂંકરી, ભુંડણ કે શિયાળ! ૧૨૨
કેં વીંછણ કે નાગણી, કે કુરકટની નાર;
કે અજા એ કોણ છે, બોલો નાહી ગમાર! ૧૨૩
બોલત નહિ કછુ નીચ હો, કે ગુંગા કે ઢોર;
કે હમારો દીન હો, કે જાતિકે ચોર. ૧૨૪
પૂછત હું બડિ બેરકો, ફેર ન પાઉં બ્યાન;
કે ફૂટીહેં આંખડી, કે સુનતે નહિ કાન! ૧૨૫

ઝૂલના છંદ.

પોકાર કરતાં ઘડી પાંચ પૂરણ થઇ, બોલતા શે નથી કર્મફૂટયા;
રીસ ચઢશે મુને શીશ તમ તોડશું, કૃતાંત કોપતાં કાળ ખૂટયા;
ચોર માટે બીહોછો સહુ ચિત્તમાં, તોલ અહંકારના ટેક તૂટયા!
અંગદ કહે ઉત્તર શે નથી આપતા, સર્વની આંખ કે કાન ફૂટયા! ૧૨૬

દુહા.

બાંકા વચન શ્રવણે સૂણી, ચઢિ રાવણને રીસ ;
પગની જ્વાળા પ્રગટિ તે, જઇને ભેદી શીશ ? ૧૨૭
વાઘને વળી વકારિયો. શુભ છંછેડયો સાપ ;
સિંહ પંખાળો પાખગો, અતલીબળ એ આપ. ૧૨૮

ઝુલના છંદ.

દેહ દાધ્યો દશાનન ઘણું દિલ વિષે, એક આપે થયો તેહ તાથે ;
ઉછળ્યો એક કર આપ આસનથકી, મુખ મૂછ મરડિ હીતહોડ હાથે !
રા–કોણ તુજ નામને ગામને હામ કહે, કામ કશુ છે પણ ભૂપ સાથે ;
કેતણો મોકલ્યો હ્યાં લગી આવિયો, આજ બાધો ભરે બાંય બાથે ! ૧૨૯
અં–વાળીનો પુત્ર ધરસૂત્ર શુભ પર્વતે, નામ અંગદ માહ્રં હરખ હેવા ;
શરણ રહું છું રઘુનાથના ચરણની, દેવના દેવ અત્રિદેવદેવા ;
ધુમ્રપાને કરી ધ્યાન જોગી ધરે, ઇંદ્ર બ્રહ્મા કરે ઇશ સેવા ;
તેતણી નારને તસ્કરી લાવિયો, લંક લગિ અવિયો સૂધ લેવા. ૧૩૦

દુહો.

રાવણ–કહેરે અંગદ કોન હૈ, બોલ બડેરા ઝટ ;
સુખસેં બોલ સમાલકેં. જાનું ભરિયો ઘટ. ૧૩૧

કબિત.

અં– તાતકી નિશાની એહ, દેહ પરચંડ જાકો,
મેઘ ધન ગાજે એસો, તોર રહે તનમેં ;
સૂર મહા સુભટ હૈં, પૂરહેં પ્રતાપનકો,
નારાનકો નૂર આપ, પશુ જાત જનમેં ;
સુગ્રીવકો સહોદર, મિત્ર હનુમાન જુકો,
નામ નવખંડ જાને, બાલી બિકટ બનમેં ;
કક્ષિપટ ગખ્યો પાસ, પૂર ખટમાસ તાકું ;
શાનપને શાન આન, સમઝ મૂઢ મનમેં. ૧૩૨

દુહો.

રાવણ–અબ તેરો આદર ભયો, અંગદ આયો અંત ;
સાચો બોલ બતાય તું, કોન હિં હૈં હનુમંત. ૧૩૩

કવિત.

અં-બુજ્યો હનુમાનજી જો, સેવક શ્રી રામજીકો,
અંજની કુમાર હે, આધાર યહરંકાકો;
પવનકો પુત્ર, અવતાર મહારુદ્રજીકો;
મહેરનકો તારન, મારન દુષ્ટ બંકાકો;
જનમકો જતિ આપ, સતીકો શોક હરન.
ફૂરન બંડ ખંડનમેં, કરન નાદ હુંકાકો;
અક્ષયકું માર ડાર્યો, સંધાર્યો પ્રધાન તેરો:
અંગદ કહે રાવનસું, લૂટનહાર લંકાકો. ૧૩૪

દુહા.

શતયોજન સાયર તર્યો, શિર કર લછમન હોય;
અગન ઉડાઈ લંકમેં, વે હનુમંતો જોય. ૧૩૫

રાવણ-શુગ્રીવમેં કયા સાનપન, કહા સુગ્રીવમેં શૂર;
બાનર બાનરકી ઉપમા, નીચ ગમાવે નૂર. ૧૩૬

છપય.

અ-શું સુગ્રીવનું શૂર, ચતુરપણે લે ચાહી;
વાળી સરખા વડહથ, ભુપ ભારે ગુણ ભાઇ.
હનુમંત સરખો બળવંત, હરોલ હઠીલો હાથી;
લૂટી લીધી લંક, તેહ સુગ્રીવના સાથી;
અનમી નરો નમાવિયા, બળિયાશું બાધે બાકરી;
અશઢ પદ્મ બોતેર ક્રોડ નર, તે કરે સુગ્રીવની ચાકરી! ૧૩૭

દુહા.

પ્રાજે કરે પલ એકમાં, કરે જે ઉપર ક્રોધ;
સૂર સામદ સુગ્રીવનો, જાંબુવાન છે જોધ;
રાવણ-અધિક બોલે કયમ અંગદા, જાંબુવાન તે કોણ;
નથિ દીઠો નથિ સાંભળ્યો, કયમ પેદા થયો ઓણ. ૧૩૮

છપય-

અં-જોબનવંત જશવંત, અધિક પરાક્રમ આપે;
કરે સુગ્રીવ જે રાજ, તેહ એને પરતાપે;

નલ નીલ જેનાં નામ, તેહ કિંકર છે જેના;
અરાઢ પદ્મનો પ્રધાન, તોલ ત્રહોપક્ષે તેના,
જીતે જાંબુવાનને, સરજ્યો નથી કોઈ સૃષ્ટમાં;
સામળ કહે અધિક પરાક્રમી, નથિ વરષા કે વૃષ્ટમાં. ૧૩૯

દુહો.

રાવણ—નલ વાનર તે કોણ નર. વાનર કરે વખાણ;
નીચ ઉપમા કરે ઊંચ તું, અંગદ નામ અજાણ. ૧૪૦

છપ્પો.

અં—નલ વાનર નર તેહ, હોડ કરી તે હાર્યો;
નલ વાનર નર તેહ, પાણ પાણી પર તાર્યો;
નલ વાનર નર તેહ, સાગર ખાગડ કીધો;
નલ વાનર નર તેહ, પયોધી પયવત પીધો;
જળ ઉપર જેણે સ્થળ કર્યો, વિકટ વાટ જળવંકમાં
સામળ કહે નર તે નીલ નલ, લસ્કર લાવ્યો લંકમાં. ૧૪૧

દુહો.

રાવણ—કિંકર ઉપમા શિદ કરે, નીચ જાત કોણ નીલ;
મારે મનતો પિપિલિકા, તારે મન નો ફીલ. ૧૪૨

કબિત.

અં—સહસ્ત્રાર્જુન સુર બડો, નવખંડકો નરેંદ્ર;
જાકે દરબાર ઠાઢો, રાવન તું રહ્યોહે;
રમાડયો જમાડયો રીત, પશુ જાન પ્રીત કીની;
દીની શીખ દોડ આયો, લછન સબ લહ્યોહે;
એક દીસ નીલ ગયો, નરેંદ્રકે નગરમેં,
પકરી પૂરપતિકું, આકાસ બીર બહ્યોહે;
જોરકે પ્રનામ કિયો, નીલમનિ ભેટ દિયો;
લિયો જશ ઘેર આયો, નીલ નામ કહ્યોહે. ૧૪૩

દુહો.

નીલ નરકું નહિ જાનિયો, તાકો નામ અજાન:
દશકંધ જાન તું દિલ બિખે, બાનરકો બિખાન. ૧૪૪

સહસ્ત્રાર્જુનકી પેશકશ, લ્યાયો નીલ ગુનગ્રામ;
નિરખ્યો નિલમનિ નગમે, નીલ ધરાયો નામ. ૧૪૫
લાયક લછમન સારખે, પ્રીત રખે જે પાસ;
ઓળખલો તુમ આપસેં, બસસેં તોરે બાસ, ૧૪૬
રાવણ–કહેરે લછમન કોન હે, જાકો કરે બિખ્યાન;
જુઠી બાત જલ્પે યહાં, તો પરકે તુજ પ્રાન. ૧૪૭

કબિત.

અં–સુમિત્રાજીકો નંદન, જગતકો હે બંદન,
દુષ્ટકો નિકંદન ચંદનતરૂ, સિદ્ધ સછાકો;
રઘુબરકો બીર ધર્મકો ધુરંધર ધીર,
શુદ્ધહેં શરીર સત્ય, જતિ જોગ દછાકો;
નરપતકો નાયક, સબ ગુનમેં લાયક,
સાયક કવિ સામલકો, પૂર્ન પ્રીત પછાકો;
આપ ઘેર જાય પૂછ, બૂઝ લછમનજીકો,
કાન નાક છેદે તેરી, બેન સૂર્પનછાકો. ૧૪૮

દુહા.

ભગિનીકું જયેં ભેટિયો, હોડસું બાંધી હાથ;
કાન નાક દો છેદિયે, સોઇ રામકા ભ્રાત. ૧૪૯
રાવણ–કેસો તેરા રામ હૈ, કિસ બિધ કીનો કામ;
ફેર ફેર બકે બહો, રસનામેં શ્રી રામ. ૧૫૦

કબિત.

અં–પૂછે કહા રામનકું, જગતકો સર્જનહાર,
ઇસ જૈસે ધ્યાન ધરે, જયાકો તું ચેરોહે,
ગરીબનકો નિવાજ, નાથ હેં અનાથનકો,
પતિતકો પાવન પ્રતિપાલ જગતકેરોહેં;
તાટકાકો પ્રાન લિયો, ખર દૂખર દૂર કિયો,
ત્રિશિરાકું તોર્યો અબ, આદર તો તેરો હેં;
સામલ કહે સધારે, પાનીપર પહાન તારે,
અલખત અલખસેતી, આલાસો રામ મેરોહેં. ૧૫૧

દુહો.

ત્ર્યંબક ત્રોડ સીતા વર્યો. નીચે આણે પાન;
તોફું છોડાયો ત્યહાં, સોહી રઘુબર જાન. ૧૫૨

ઝુલના છંદ.

રાવણ—વખાણ કરે અલ્યા વાનરા રામનું, કેટલું સાંભળ્યું જુઠ જેવું;
શીશ સાટે કરી લંક લગિ આવિયા. લોભિયું લાભનું શુંજ લેવું;
દેહ માનવતણી એહમાં બળ કશું, સિદ્ધ શ્રી જાણીને શીદ સેવું;
જાણુતો હોય તો કહે અલ્યા વાનરા, જોર કરતૂત પ્રાક્રમ કહેવું. ૧૫૩

છપ્પે.

અં.—હણ્યો જેણે હિરણ્યાક્ષ. સાક્ષ પ્રલ્હાદાં દીધી;
ફરશીધર ફરશુરામ, નેક નક્ષત્રી કીધી;
બલિ ચાંપ્યો પાતાળ, સહજમાં અહલ્યા તારી;
દુષ્ટનો ફેડયો ઠામ, વાળિને નાખ્યો મારી;
પાષાણુ તાર્યા પયોનિધિ, સેતુપાજ બાંધ્યો હવે;
મમત મૂઢ મૂરખ કરે, એ નર ઓળખશો અબે. ૧૫૪
રાવણ—મૂરખ મૂઢ અજાણુ, પ્હાણુથી દીસે પોઢો;
શઠ કેરો સરદાર, જગતમાં નહિ કો જોડો;
બાપડિયાં કાપડિયાં, જટાળાં જોડાં જોગી!
ભુખ દુખ ભિખારી ભૂર, કહે તેને એ ભોગી!
એવા અસંખ્ય અલેખધા, ચરણુ ચાંપે નિત્ય મહારા;
મુજ સાથે જુદ્ધ એ શું કરે, રામ લક્ષ્મણુ બે તાહરા. ૧૫૫
અં—રિદ્ધિ હીરો રઘુનાથ, પથર રાવણુ પરિયટનો!
તે શું જાણે તોલ, રાજસ બોલી વટનો!
રિદ્ધિ અમૃત રઘુનાથ, ઝેરથી રાવણુ કડુઓ;
દાતાને દુઃખ દેનાર, બુદ્ધિહીણુ બુદ્ધિ બુડીઓ;
વળિ ઉપાસક તું ઇશનો, જે વડે તું જોરો કરે;
અંગદ કહે ઇષ્ટ મારાતણું, અહર્નિશ ધ્યાન ધર્મે ધરે. ૧૫૬

ઝુલના છંદ.

રાવ—જા અલ્યા જીવતો કહે તારા રામને, ગામ કેમ આવિયો ધામ ધાતો;
દેહ દીઠી નથી તેં દશાનન તણી, કાન સુણી નથી વેણુ વાતો;

કુંભકર્ણ આળસ તજી ઉઠશે, લાખ સનામખુ ખીચ ખાતો;
ક્રોડ બોતેર ને પદ્મ અઢારમાં, ઝાંખશો નહિં કોણ એક જાતો. ૧૫૭
અં-અલ્યા રામ આગળ કશી વાત તે તાહરી, શ્વાનની વાત શી સિંહ સાથે!
રંક કીરત કહે રાજ રાજેંદ્રને, લાભ શો લીજીએ તેહ ત્યાંથે;
દેખાડ તાહરો ડાહ્યરો દળપતિ, માહરો બળ સહે બાંય બાથે!
ક્રોડ કુંભાતણા માનમોડું અતિ, એવી હું હોંસ રાખુંછું હાથે. ૧૫૮

દુહો.

રાવણ-વઢવા આવ્યો વાદરા, તો તે કરીએ પર;
જા મૂકું છું જીવતો, ઘણા હેતથી ઘેર. ૧૫૯
અં-નહીં લઢને મેં આયો હું, કહેને આયો બાત;
જો સૂનોતા મેં કહું, જો કહાવી રઘુનાથ. ૧૬૦
રાવણ-દેઉં દુહાઇ રામકી, જો મુખ બોલે જુઠ;
એક બાત ઐસી કહે, પ્રતિ ઉત્તર લે ઉઠ. ૧૬૧

કબિત.

અંગદ-સુનો યું લંકાધીશ, દસહી ધરાયો સીસ;
ઇસકે પ્રતાપ આપ, બેઠે હો જુ પાંચમે;
રામજીકું સીત દીજે, રાજ બેઠે લંક કીજે;
ખીજે નહીં કોઉ સિદ્ધ, પામોગે સાંચમે;
ન તો ગઢલંક લૂટયો, જાનો આપ કાલ ખૂટયો;
રૂઠયો જબ રામ નામ, કાલ લિયો ચાંચમે;
સામલકી ગેહિબાત, અંગદ જયુ કહેસાચ,
મન રાચ નાચ કરે, થયે આઇએ આંચમે. ૧૬૨
રાવણ-બાનરા બિપ્રીત બાત, કહા કહે રામજીકુ;
તેરે કછુ ચાહીએ, મનમેં કા મોર હે;
જા તું તેરે રામ આગું સીસહિપછાર કેપે;
લે આઓ લંકમેં જ્યૌ, લરનેકાં કોરહે;
જંગલી પ્રધાન જાકો, તાથે મે માલ દેખા;
લેખો હે તું દૂત જેસો, એસો તેરા જોરહે;
એકહી ગુલામ મેરો, મારી ચકચૂર કરે,
રામ જેસે સેવકહિ, લાખહિ કરોર હે! ૧૬૩

અ.–સુન બે દશકંધ અંધ, ઓરતકો તું હૈ ચોર,
જગતમાતા જાનકી, કિંકર હર લાયોહે;
અબ તેરી સમૃદ્ધ ગઇ, ગઈ લંકા ઓર જાન,
નવગ્રહ છોર ડારે, દેવ સુખ પાયો હે;
વાકું તું નવ બુઝે, સુઝે નહીં તોય જાયે,
તું પ્રતીત જાકે ગુન, બેદ જેસે ગાયો હે;
પ્રચંડ ડંડ તોકું દેગો, અબે કહ્યો મેરો માન,
તેરો ધાટ ધડનેકું, આપ રામ આયો હે. ૧૬૪
રાવણ–મુસ્તકમેં જટાધારી, કહાવતે બ્રહ્મચારી,
બનફલ અહારી સારી, આયુધ ધરી ફરતા હેં;
કહા જાને કોન કાજ, ગામ લોક કિયે તાજ,
સંગ નહીં કોઉં સાજ, રાજ કાંકે કરતાહેં ?
દેખનમેં બીર દોઇ, ઐસે નહિ ધીર કોઇ,
અપની ઓરત ખોઇ, બાનર મેં ઠરતાહેં;
સામલ કહે સુવેખી, સેના મેં બહોત પેખી
માંકડે અલેખે દેખી, રાવન કા ડરતા હેં ? ૧૬૫

દુહો.

લખમણિયા ઘોષા ગડગડે, પોઢા જેની પીઠ;
મરોડે મણિધરતણી, ક્યાં ડરે દેડક દીઠ ? ૧૬૬

કબિત.

અંગદ–ધક્કેમેં ધરા ધ્રુજે, ખેહમેં ન દિન સુઝે,
બુઝે નહિ તોય માન, મરદુંકે મોરેગો;
નાલ ગોલ બાન છુટે, ગામ કોટ લંક લૂટે,
રૂઠેગો રણાગો દાઓ, દેકે અહ્ છોરેગો;
હનુમાનકું હકારે, ડરેગો તું તો ડકારે,
નગારે સબ ફૂટ ફુટ, શીટફાટ ફોરેગો;
સામલ કહે બેર બેર, આયો હેં અજીત શેર,
ઘેર લેગો કરી રીસ, અપ રામ તોરેગો. ૧૬૭

ઝુલના છંદ.

રા—અંગદા અંગમાં શે તું સમજે નહીં, કૂખ કાયરતણી તુજ આવ્યો!
કપુત વાળીતણા કુળ વિષે અવતર્યો, કે શકે નીચનું થાન ધાવ્યો!
શતક કટકા કર્યા તાત તારાતણા, તેતણી ભક્તિમાં ભૂર ભાવ્યો!
વાનરા સરવનો ઘાટ ઘડાવવા, લખવસા લખમણો આંહી લાવ્યો! ૧૬૮
અં—પાપાણુ અજ્ઞને પ્રીછવું કેટલું, જેહમાં ગુણુ નહિ જ્ઞાન જ્ઞાતા;
વીશ છે નેત્ર પણુ અંધ વપુએ થયો, શોધતો શે નથી ચિત્ત જ્ઞાતા;
જે કરે જેટલું ભોગ તે ભોગવે, તે તમો દેખશો ધંધ ધાતા;
વાળિ વૈકુંઠ પદ પામિયો પ્રીતથી, રામજી મુક્તિપદ દિવ્યદાતા. ૧૬૯
રા—કાપડી વેષ લઇ વન વિષે જે ફરે, શીશ જટા ધરે સંગ સારો!
સીતની શુદ્ધ નવમાસ નિરખી નહીં, આજ સાગરતણો દીઠ આરો;
લાવિઓ રીંછ લંગૂર લખ કોટિધા, માનવી મૂળ મુખવાસ મારો!
લંકપતિ છત્રપતિ રાય રાવણુ સાથે, રાઢમાં જીતશે રામ તારો! ૧૭૦
અં—એક કિંકર અહીં આવશે રામનો, તે નહીં તાહરો બોલ સાંખે;
તાત મારાતણી કીર્તિના કવિ તમો, હું ખમું બોલ જે ભુંડ ભાખે;
અન્ય જણુને ઓશિઆળ શી તાહરી, જો ઘડી એકમાં જોર ઝાંખે;
લંક પરલંક એ અંક એકે ભરી, નિમિષમાં નિધિતણે નીર નાંખે! ૧૭૧
રા—કહે દશાનન સુણો વાળિના દીકરા, પ્રીત સંભાર તું પેર પૂઠી;
રામ ઉપર તને હેત કયમ ઉપજે, તાતને મારિયો કાળ ફૂટી;
પિંડ પાળે તારૂં વેર વાળે નહીં, પેટની વેઠમાં વાત ઉઠી!
કર અહિં ચાકરી બાંધ્ય ત્યાં બાકરી, રામશું રાઢ કર આવ્ય ઉઠી. ૧૭૨
અં—બુદ્ધિબળહીણુ તું ક્ષીણુ આયુષ થયો, રાવણા મૂઢ મુખ શું જ ભાખ્યું;
રાજમહારાજ અધિરાજજી કેરડાં, દર્શનો નિત્ય હું દિવ્ય દાખું;
એહ અમૃતરસ ખાણુ પૂર પ્રેમની, તે તજી ઝેર નિરવત ચાખું;
સ્વામી સામળતણાં ચરણુ પ્રતાપથી, તુજ સમા કિંકરા ક્રોડ રાખું! ૧૭૩
રા—વેદ અવસાન આવ્યો હવે વાનરા, પશુય જાણી નોતા દંડ લેતા;
પંડ તારો શતખંડ કટકા કરે, ક્રોધથી ઉઠશે જોધ જેતા;
ખાલ નખ નખ લઇ દુ:ખ દઇને દમે, લંકથી છૂટશો લાભ લેતા!
રામની આણુ જો સત્ય તું કહે નહીં, જતુસમા સેનમાં સુભટ કેતા!૧૭૪

અં–શૂભ સુભટ ઘણા જુગ જોડે જમે, તે થકી લક્ષધા હરખ હેમે;
રૂપાતણા રાચમાં ભોજ્ય ભાવે કરે, કાંસની થાળ કંઇ પત્ર પ્રેમે;
મૃતિકામાંહી અશન કંઇ કોટિધા, એમ મરજાદ સહુ નરત નેમે;
તેતણી જુઠ વીણી અમો જીવીએ, હું હનુમંત એ ખંત ખેમે. ૧૭૫

છપય.

રા–મૂરખ મૂઢ અજાણ, જાહું બોલે કયમ ઝાઝું;
કોણ ગણતીમાં રામ, લવરી સુણતાં હું લાજું!
કોઠ બીલાં ખાનાર, લંગુરાં કોટિક લાવ્યો;
વાઘણકેરાં દૂધ મણિધર મણિ લેવા આવ્યો.
વળી તારૂણી મારી તાટકા, તે પ્રાક્રમ દીઠું તમો;
વળી હોય પરાક્રમ રામનું, કહે કિંકર સુણિયે અમો. ૧૭૬

ઝુલના છંદ.

અં–કરતૂક પૂછે દસ્યાં એહ કરતારનાં, જેહમાં જોરના જુગત ઝાઝા;
કોટિ બ્રહ્માંડ મંડાણ સૃષ્ટિતણો, મોક્ષ મહિમાતણો મૂળ માઝા;
અવતાર અંશે કરી વંશ દિલીપ કુળ, કીધ પરમારથ કોટિ કાજા;
ગરવરાગુણનિધિ તારિયા તુંબ જયમ, શીશરણ રોળશે રામરાજા. ૧૭૭
રા–વાઘતું વેણ વદે અલ્યા વનચરા, કેટલી બુદ્ધિ તરતીબ તારી;
પ્રાશન કરે પિલવાં વાલિઓ વાનરો, મોટાઇ જુઓ એણે નાખ્યો મારી!
તાટકા તારૂણી શંકડી રંડ એ, જીતીયો નીચ નિર્માલ્ય નારી!
રામના કામ જાણે બધા જગતમાં, ધીર એ વીર એ ધર્મધારી. ૧૭૮
અં–ત્ર્યંબક જ્યાં ત્રોડિયો માન તુજ મોડિયો, છોડિયો ત્યાં તુને ધર્મ ધાર્યો;
દશમસ્તક દક્ષમાં રાખિયો કક્ષમાં, પલક એક પક્ષમાં હોડ હાર્યો;
કોટિ રાક્ષસ હણ્યા, ભય તેના નવ ગણ્યા, વેદ ભણિયા હવે તુજ વારો;
મારવો રંકને લૂટવી લંકને, પાપથી ઓસરે રામ મારો! ૧૭૯
રાવણ–માનવી માનવી સંગ રહેછે સહુ, માકડાં સાથ મન એનું મોહ્યું;
નાનપણમાંહિથી નામ કાઢયું જુઓ, પરવર્યા પુરથકી રાજ ખોયું;
ક્ષત્રીવટ ખોઇને જોગ જટા ધરી, શરમ ને કરમ ને ધરમ ધોયું!
મંત્રી તુજ સારખા પ્રાક્રમી પારખ્યા, દશકંધ રામનું જોર જોયું. ૧૮૦

ચોબોલો.

અંગદ-મંત્રી તે પુણ્યંતા પૂરણ, ઘર બેઠા લખ લૂટે છે;
શ્રી દશરથના નંદન સાથે, ધારા વેદના છૂટે છે;
લાયક લીલા લક્ષ્મણ સાથે, અમૃતના ઘન ઉડે છે;
અભાગિયો અક્કરમી અંગદ, રત્ન પથરશું ફૂટે છે! ૧૮૧

છપય.

રાવણ-બોલે વધતા બોલ, તોલ ખુવે છે તારૂં;
રવિ સામા નાખે રેણું, માન ઘટે નહિ મારૂં;
આયુશ તારૂં અલ્પ, એક ઘડીમાં આવ્યું;
તાતનું લેતાં વેર, ભાગ્ય ભુંડું તુજ ભાવ્યું;
અવતાર અફળ તારો ગયો, વેર ન વાળ્યું વેઠમાં;
શત્રૂને જઇશરણે રહ્યો, પાવક ઉઠો તુજ પેટમાં! ૧૮૨
અંગદ-અન્યાઇ બોલ આળ, ગાલ ગુણ હીણા દે છે;
અધર્મી અવતાર, ભાર શું માથે લે છે;
મુજને તુજપર હેત, ખેદ રાખી નહીં ખીજું,
આપણ બન્ને ભ્રાત, બતાવું કારણ બીજું;
જો વાળિ તાત છે આપણો, છૈયે સહોદર સુખમાં;
તુજને રાખ્યો તો કાખમાં, મુજને રાખ્યો કૂખમાં! ૧૮૩
રાવણ-વાળી સરખા કાઉ, ચરણ મારા ચાંપે છે;
સુગ્રીવ સરખા લાખ, કૃત્ય દેખી કાંપે છે;
ઇંદ્ર આદિ સુર સાથ, હાથ જોડે જન ઝાઝા;
નથી સાંભળ્યો કાન, રિદ્ધિપતિ રાવણરાજા;
ડોલાવું દશ દિકપાળને, સળકાવું શેષ ધામને;
તુ અલ્પ બુદ્ધિ સમજે નહીં, રહ્યો વખાણે રામને; ૧૮૪
અંગદ-શેષતણો અવતાર, તેહ લક્ષ્મણજી લાયક;
ફરશીધર પરશુરામ, રામ નરપતનો નાયક;
મહાલક્ષ્મી અવતાર, માત એ સીત સતી છે;
એકાદશમો રૂદ્ર, જોગ હનુમાન જતી છે;
ખસબોઇ કેસરતણી, બહો ગુણ બ્હેક બરાસનો;
તરણ તારણ ત્રૈલોકનું, તે સ્વામી સામળદાસનો. ૧૮૫

સવૈયો.

રાવણ–કીડીથી કુંજર કયમ બ્હિશે, ઠકર કરી દેખાડે ડકરી;
સ્વપ્નામાં સીતા નહીં આપું, પકડ અમે પકડી તે પકડી;
જીવજાન તુજ જોખમ થાશે, મેલ જનાર ઝાઝી જકરી;
શાર્દુલ શેરસિંહસો રાવણ, બીજા બળવંતા તે બકરી! ૧૮૬

ઝુલના છંદ

અં–જોડિને કર કહું વાત તુજ કામની, નરપતિ નાહિં નાસે;
સીત શું પ્રીત તે મોતની રીત છે, ચાંચડ વત ચોળશે ચિત્ત ચ્હાશે;
ઇશ હતા તુજ શીશ પર ગાજતા, તે સાથે શત્રુતા બહુજ થાશે;
સામળતણા સ્વામીની નીચ નિંદા કરે, ચોકડી ચૌદનું રાજ જાશે. ૧૮૭

સવૈયો.

રા–રાંકની જાત તે રત્ન શું ઓળખે, આખર ચૈતન ચાકરનો;
ગરીબતણે ઘેર પેટ ભરે તે, ઠાઠ શું જાણે ઠાકરનો;
મેતરૂણો મહિમા નવ પ્રીછે, કરે વખાણ તે કાંકરનો;
"ખાખરની ખીસોડી" અંગદ, સ્વાદ શું જાણે સાકરનો! ૧૮૮

ઝુલના છંદ.

અં–આરોગિયા અમૃતફળ જેણે અતિ ઘણાં, તેહને ઝેર તે કુણ લેખે;
હાર પ્હેર્યા જેણે હેમ મોતીતણા, કાચ કથીર કુણ પૂઠ પેખે;
પદ્મની પારખી જેમણે પ્રેમદા, સંખણી દાખું તે લાભ લેખે;
રામહદે વરયો ત્યાંય રાવણ કરયો, માન સાચું નહીં મીનપેખે. ૧૮૯
રા–કપુત ઉઠયો અલ્યા પેટ વાળીતણે, તાતની દાઝતો તેં ન જાણી;
તાત જેણે હણ્યો ભય તેનો મન ગણ્યો, પેટ ભરે તેના ગુણ વખાણી;
મુખ શું લેઇ મુજ સાથ બોલે બકે, એહ પ્રતીતથી જોર જાણી;
એ જીવ્યાપેં મળ્યું મોત માથે ભલું, બુડ ભરિ ઢાંકણી પૂર પાણી! ૧૯૦
અં–મંદોદરી શુભસતી તેહનો તું પતિ, તેટલા માટ મેં બોલ્યું સાંખું;
દિવસ દશબારમાં મોત હવે આવિયું, સંભાર કોઇ ઇષ્ટને સત્રભાખું;
કુંજરતણે આગળે કીટ શું કોપશે, એ વિધે તાહરૂં જોર ઝાંખું;
રામ દે આજ્ઞા હવડાં હું કરૂં, લંકું બાંધી તુજ નીર નાખું;
રા–કરગરે ક્રોડ દહાડા થઈ કિંકરો, કામની કાજથી દીન દાસ!
લેતો નથી પ્રાક્રમ લંકપતિ કેરલાં, દેવ દાનવ રહે ઘેર વાસ;

આપ અસ્વાર આસન થકી ઉઠશું, બાંધશું નરપતિ નાગ પાસ ;
કારાગ્રહ નાખીને કોડ પોચાડશું, આજ અયોધ્યાતણી મેલ આશ; ૧૯૧

કબિત.

અંગદ–કહા જાને મૂરખ તું દશરથકે નંદનકું ;
સનકાદિ જોગી જેસેં, પીર ધ્યાન ધરત હે ;
પતિતકો પાવનએ ખાવન હે ખલકકો,
ભક્તનકો બચ્છલ કામ કરુના કરત હેં ;
શશિ શેષ શારદ જુ, નારદ બસિષ્ટ બર,
ભૂપર જીવા જોન વાકું, ભરતપુર ભરત હે ;
સામળ જ્યુકે સ્વામીકી, પ્રતિત તું પર્ખ દેખ,
ગિરિવર ગંભીર ધીર, નીર પર તરત હેં ! ૧૯૨

ઝુલના છંદ.

રા–સીત લેતાં ઘણું સમઝસો સોવસા, વાટ વાંકી ઘણી વિકટ વાંટા
બિષ્ણુક સૂકાં બળે લક્ષ લાગે નહીં, છોલ પથર પડે છેક છાંટા ;
રેતપીલ્યા થકી તેલ તે ક્યાં થકી, અવિક અંતર વિષે આડ આંટા;
રામને કામ છે સાથ રાવણતણે, ખાવો છે ગુંદ મહિં કોડ કાંટા !! ૧૯૩

છપય.

અંગદ–અંધ થયો દશકંધ, વંધ ધારી શું બેઠો ;
કુળ અંગારો આપ, પાપરૂપી થઈ પેઠો !
દશ છેદાશે શીશ, દીસ થયા તુજ વંકા ;
ઇશ થવા ઉકરાંટ, લક્ષ લૂંટાશે લંકા ;
પુત્ર તારા પ્રાજે થશે, વિધવાનાર તારી થશે;
સમઝ મૂઢ મન મૂરખ મને, ચૌદ ચોકડી ચોવટ જશે ! ૧૯૪

ઝુલના છંદ.

રા–શર સામદ છે સુભટ કો હાજરે, વાનરો મૂરખો મોજ માલ ;
પૂછ ગ્રહી ફેરવો શીશ પાછળથકે, વખાણના નામની લાણ આલે;
કોડ પોચાડો કરતૂક એના તણા, જીભ ઝાલી કરી ગિત્ત ચાલે ;
સેન એનું જુવે તેમ કટકા કરો, પેસવા લંકમાં ન કો હામ ઘાલે. ૧૯૫

અં–સૃષ્ટિ બ્રાહ્માતણી સરજિયો કો નથી, રામ સેવક તણે મુખ બોલે ;
ત્રિલોકના નાથના ચરણ સેવું અમો, તેહ પ્રતાપ તું કોણ તોલે;
રાવણા રંક જાણી તને ગુદરૂં, લંક ઉદવસ્ત કરૂં ખાંત ખોલે ;
સામળતણા સ્વામીની રેણું વંદનથકી, લેઉં વેચાથી હું માનમોલે. ૧૯૬

કબિત.

રાવણ–અર્નવકો નીર ખાટે, કનકકો દુર્ગ કોટ,
ખોટ એકે નહીં લંક, દેખનેકી જાત્રહે ;
ઓલગ કરત ઇંદ્ર, અહર્નિશ દશ દીશ,
ભુજ બીશ દશ શીશ, પૂજવેકો પાત્રહે ;
સામલ કે સદા જોર, સાત લાખ પુત્ર કોર,
તોર ટેક દેખ મેરો, પ્રૌઢ ગુન ગાત્ર હે ;
બાલ સૂત બાલકેરે, ઉતારુ અંકાર તેરે,
મેરે આગુ રામ લક્ષ્મન, માનવી કુન માત્રહે; ૧૯૭

અં–રઘુવંશી રઘુપત, નિર્મળહું જાકી મત ;
સેનાપત સુગ્રીવ જેસેં, જુકત જોડ જોડ હેં ;
શુભ કે સુભટ સિંધુ, લક્ષ્મન કે બાંય બંધુ,
ઇદ્રપત અજોધાકે, બંદી છોડ છોડ હેં ;
સેવકકું સાધારન, દુષ્ટનકું નિવારન ;
તારક ઠનિ સામલકો, હિત હોડ હોડ હેં ;
પતિતકો પાવન ગુની જન જશ ગાવત,
રાવન જેંસે રામ આગે, રામ ક્રોડ કોડહે ; ૧૯૮

છપય.

રાવણ–દશે શીશ ભુજ વીશ, ઇશનો આદ્ય ઉપાસી ;
ધરે છત્ર શિર ચંદ્ર, ઇંદ્ર ઘેર ખાસ ખવાસી ;
વરૂણ ભરે નિત નીર, વીર કુંભકર્ણ અબીતો :
અગ્નિ નિપાવે અન્ન, તન જેણે શક્રકું જીત્યો ;
બ્રહ્મા ભણે ઘેર વેદ, ખેદ કરે નહીં કોઇ ;
વિષ્ણુ માને શરમ, કરમ જોરાવર હોઈ;
રછ–પતિ જમરાય, વાયુ મુજ મ્હેલ સમારે;
નવ ગ્રહ કરે સત્ર સેવ, દેવ જુદ્ધસેં હારે

કહે સામળ સમૃદ્ધ ઘણી, શશિલંક ઘેર ગાંમડાં;
રાવન કહે અંગદ સુનો, કોન માત્ર હેં રામડા! ૧૯૯
અં-મનિકે આગે મ્હોર, મેર આગું જ્યૌં કંકર;
રાયકે આગું રંક, લંક આગું જ્યૌં છપર;
પંડિત આગું ભેદ, બેદ આગું જ્યૌં જોનો;
કુંજર આગું કીટ, ગીત આગું જ્યૌં રોનો;
લછમન આગે કુંભ, કોયલ આગે જ્યૌં કગ્ગા;
સિંહકે આગું શ્વાન, હંસ આગું જ્યૌં બગ્ગા;
અમૃત આગું બિખ જ્યૌં, ઇશ આગું જ્યૌં ખાવના;
અંગદ કહે એહીં પટંતરે, રામકે આગું રાવના! ૨૦૦

ઝુલના છંદ.

રા-ક્રોડ તેત્રીસ તો દેવ સેવે સદા, સાત સાગરતણી ખાડ ખાઈ;
ધરસૂત્ર કંચનતણાં પુત્ર શત લખસવા, કુંભકો પ્રાક્રમી ભરત ભાઈ;
દશ શીશ વીસ ભુજ બાહુબળ બળ ઘણું, જગત જીવે મારા ગુણગાઈ;
અંગદ અંગ શતખંડ તારાં કરૂં, રામની વાનરા શી બડાઈ. ૨૦૧
અં-શેષની આગળે અળશિયાં જ્યમ ફરે, સિંહને આગળે શ્વાન સોનું;
કંચન કથીર જ્યમ કેળ ને કાચકી, અમૃતરસ આગળે વિખ બોણું;
વેદ જોડે જ્યમ ભેદ પાખંડના, દર્શન આગળે જોપ જોણું
રામજી આગળે રાવણ ત્યમ તમો, ગાનગુણ આગળે રાંડરોણું. ૨૦૨

કવિત.

રા-ચલતીહેં આગું આગું, બનચર જીભ તેરી,
ગુદતાલું ગુન્હા તેરા, પશુ જાત જાની મેં;
બહાવરે આગું કહેં, બાત તો બનાય બડી,
મેરે આગું સ્વલ્પ સબે, પથર જ્યું પાનીમેં;
અનબિ અંકારી નૃપ, નવખંડ ભૂમિમેંકે,
બલમેં બતા દે કોઉ, મુજ સમો માની હેં?
તેરી તો રસનાહિ મેં, તાલુસેં નિકાલ ડાલું,
બાંદરેલ તેલ કાઢું, પીલું ઘાલ ઘાનીમેં! ૨૦૩
અં-મેરી તો બલાય બોલે, મૂરખ કે ભૂપ આગું,
ચલતા ચેતાય તોકું, જો તું ચિત ચ્હાયગો;

ખાવનહુકમ નાંહિ, તેરે સાથ લઢનેકો,
નાતરૂ સમઝાવું તોયે, આપ દુ:ખ પાયગો;
અતાઉં ઉપાય એક, રાવન તું ઉગરે તો,
સીત દેકે સીસ નામ, શેષ ગુન ગાયગો;
સામલકે સ્વામી સાથ, રાવન તું રહારહે,
અંગદ કહે અંધ તુહીં, બોત માર ખાયગો. ૨૦૪

ઝુલના છંદ.

રા--દેવ દાનવ સહુ જીતિયા, જગતપત, આણુ ત્રણુ લોક અહંકાર મારો;
સૂર્ય ને ચંદ્રમા ઇંદ્ર તેં જીતિયા, શેષથી આદ્ય સંસાર સારો;
પશુ પંખી માનવી દેવને દાનવી, ચેતરે ચિત્ત ચિંતવ્યો ચારો;
રાવણુ કહે અંગદા એક છે જીતવા, ભૂપતિ નરપતિ રામ તારો. ૨૦૫
અં-રામ અજીત એ કોણે નથી જીતિયો, વેદવચનથકી થીર થાપી;
તેંગે કહ્યા જેટલા તેટલા કિંકરા, અલખત ભોગવે એની આપી;
ભક્તવચ્છળ એહ નાથ અનાથનો, નાખે કોટિક કલિ કષ્ટ કાપી;
સામળતણા સ્વામીને સાધુ જન ઓળખે, પીછે નહી રાવણો દુષ્ટ પાપી. ૨૦૬
રા-હડહડયો દશાનન દશ વદનથકી, તાહારા તનનું તોલ તોલ્યું!
તાતના વેરથી તન વધાર્યું તું, ગુણપણું તાહારૂં ઘેર ઘોલ્યું;
માંકડતણો મહિપતિ કહે તું તે નરપતિ, જોગ લીધો જેણે રાજ રોળ્યું;
બાળબુદ્ધિ ડહાપણ અલ્યા તાહરૂં, તાત વાળીતણું નામ બોલ્યું. ૨૦૭
અં-લંક બાળી બળી તોય સમજ્યો નહીં, અશોક વાડીતણો શોક કીધો;
આળપંપાળ કર્યાં નીર અર્ણવતણાં, પ્રૌઢ પયોનિધિ પાજ પીધો;
કુંવર તુજ રળગ્યા રણુમાં રોળિયો, સીત આણ્યાથી શો લાભ લીધો;
જન વિભીષણુ મળ્યો ભ્રાત રઘુનાથને, દેશલંકાતણો નાથ કીધો. ૨૦૮
રા-કહે એક પુત્રથી આંહિ ઓછું કશું, જેમ પટ આગળે એક ધાગો;
સમૃદ્ધ ઘણી ભાઇની ભોમ લીધી અમો, એક એકાકીએ ભૂર ભાગ્યો;
રત્નચિંતામણિ ખાણુ કંઇ કોટિધા, નાગા નર જેવાને એક વાગો,
સિંધુમાં બિંદુ મુંડામાંય મુહડી, "એક ખજુરાતણો ચરણ ભાગ્યો!" ૨૦૯
અં-દુષ્ટ દુર્જનને સજ્જન તે કર્યો, ભ્રષ્ટ પાપિષ્ટ આચાર કહાવ્યો;
જાર જન જુવતીને જનેતા કહે જ્યાં, જાર તે શું કરે ચિત્ત ચ્હાયો!
અધર્મા અકર્મા ધર્મ ધારે નહિ, પાપની બુદ્ધિનો પાય પાયો;
નકટ૨ પરે રૂહા બાવળ ઉગીઓ, "તો કહે માહરે ઠીક છાંયો!" ૨૧૦

રા—બાપનું નામ બોળ્યું બુદ્ધહીણ તેં, સેવક થઈ શત્રુને રેહેછ શરણે;
પેટને કાજ પરપંચ એ શ્યો કરે, વખાણ કરે વેરીનાં વિવિધ વરણે;
લાજ રે લાજ કંઇ માલ હોય મૂળમાં, તાત હણનારના ચાંપે ચરણે,
અંગદ તુજ સમો અખિલ અવનિ વિષે, કપૂત નથિ સાંભળ્યો કોઇ કરણે! ૨૧૧

છપય.

અંગદ—કપૂત નામ તો તેહ, સંતાપે સીત સતીને
કપૂત નામ તો તેહ, જપે નહીં જગ જતિને;
કપૂત નામ તો તેહ, રામ શું ગંદ રીઝે;
કપૂત નામ તો તેહ, ખરૂં કહેતામાં ખીજે;
અહંકારી વિચારો એ આપમાં, મોત ભાગા મનમાં બિયો;
સાંભળ કહે સેવક રામનો, કપૂત રાવણથી બીજો કિયો; ૨૧૨
રાવણ—બોલે બીજો બળવંત, મુછાળો હોયે મારૂં;
પૂછાળો મારે પાપ, હોઉ તે માટે હારૂં!
વાનર વનચર જાત, જનાવરપર શો જોરો;
શત્રુને રહે શરણ, તેહ ઉપર શો તોરો;
કાન કાગળીઆ તણા, છેદેથી મોટમ નહિ મૂને;
લંકપતિ કહે રે લંગુરિયા, તેથી જીવતો મુકું તૂંને! ૨૧૩
અંગદ—જોનાર મુજ સામું કોય, નથી જન્મ્યો કો જાતે;
જોનાર મુજ સામું કોય, સુંઠ નથી ખાધી માતે;
જોનાર મુજ સામું કોય, નથી સરજ્યો બ્રહ્મ સૃષ્ટે,
જોનાર મુજ સામું કોય, નથી વરષા કો વૃષ્ટે;
મુજ સામું નથી બોલતો, જીવ રહ્યો ત્યાંહાં જડી;
બોલે આયુશ આવિ રહ્યું, જમલોક પોચાડું તે ઘડી. ૨૧૪
રાવણ—જમ ચોકી કરનાર, લંક કેડે હરનીશે;
અહે ન દે કોઈ નામ, વરદાન એ આપ્યું ઇશે;
ચાંપે પનોતી ચરણ, કરમ કર જોડી રહેછે;
અષ્ટોત્તર શત વ્યાધ, ખમા ખમા નિત્ય કહેછે;
નિકટ મોત નહીં નગરમાં, માઝા કુણ લોપે માહરી;
જશવંતા રાવણ જીતજશ, જુગ બાવામાં જાહરી. ૨૧૫

અંગદ—ઇશ હતા તુજ શીશ, તે ગુણ ધાટ ઘોળાણું;
ચૌદ ચોકડી રાજ, રિદ્ધ વિધ સર્વ રોળાણું;
આયુશ થઈ ગયું અલ્પ, સતી સીતાને શાપે;
પરવાર્યું જપ પુન્ય, પ્રેમદા હરિ તે પાપે;
દિવસ બે ચાર દશ બારમાં, લંકાગઢ તારૂં ગયું;
હજુર મોત આવ્યું હવે, રાજ વિભીષણનું થયું. ૨૧૬

રાવણ—વિભીષણકેરી ભોમ, લક્ષ્મી મેં લીધી લૂટી;
પ્રેમદા સહિત પરિવાર, કહાઢયાં લંકાથી કૂટી;
પોઠી પંચાણું કોટ, ઝવેરખાનું જે જાણ્યું;
એ કેડે અશ્વને રિદ્ધ, અલખત સર્વે ઘેર આણ્યું;
સજ્જન દીધા એના શૂળીએ, જમલોકને તે જઈ મળ્યા;
મૂરખ મન વિચાર કર, પ્રથમ રામ તેને ફળ્યા! ૨૧૭

અંગદ—લોભીને શી લાજ, નિર્લજ્જને શી નરનારી;
પાપીને શું પુન્ય, અધર્મિને શો ધર્મધારી;
વ્યભિચારી શો વિવેક, શી ભગિની શી માતા;
ચંડાળતણું શું ચિત્ત, કાં પિતા કાં ભ્રાતા;
લોભી લંપટ નીચ નર, કુળમાં અંગારા અતિ;
સકળ સજ્જન સંહારવા, મોટા અવતર્યા મહીપતિ. ૨૧૮

રાવણ—લંકાની લીલા લહર, મૂર્ખ ત્યાં તું નહિ માયર;
કનકકીરમય કોટ, શોભિત તે પુઠે સાયર;
વરૂણ વાયુ કુબેર, અધિક ભેટો તે આપે;
દિવાકર દશદિકપાળ, વચન મારૂં થીર થાપે;
છંનું કોટિના છતરપતિ, કિંકર કર જોડી રહે;
રિદ્ધિ સમૃદ્ધિ રાવણતણી, લંગુર જાત તે શું લહે! ૨૧૯

અંગદ—સાત લાખ શિતેર, પુત્ર તારા છે પ્રોઢા;
ઇંદ્રજીત કુંભકર્ણ, જુગ જાણીતા જોડા;
બાણું ક્રોડ બળવંત, શોભિતા સામદ સાથી;
છંનું કોટિ છત્રપતિ, ભારે ભૂમિપતિ ભાથી;
એ સરવેને સંધારવા, પાપે કુંભ ભારે ભર્યો;
હૃદે વિચાર રે રાવણા, કાળ રૂપે તું અવતર્યો! ૨૨૦

ઝુલના છંદ.

રા—આંબલાં ઓઢવાં ઉંબરાં વીણતાં, લાવિયો વાનરાં વેર લેવા!
માકડાં રાંકડાં રીછડાં પીંછડાં, સિદ્ધ જનણી કરે એહ સેવા!
હુકતાં કુદતાં ઢુકતાં ફુદતાં, જીતવા આવિયા જોધ જેવા!
નરપતિ છત્રપતિ ઇંદ્રપતિ પાસથી, સીતને પામશો તર્ત તેવા! ૨૨૧
અં—લોક કહે લંકપતિ ફોક મારે મને, અશોકે શોકવત નગર નરખું!
લંકનો વંક તે અંકરજ રંકવત, નિશંકપે પૂરો પંક પરખું!
ઇંદ્રજીત કુંભકાં તુંબકાં તોલવત, હુંબકાં દેખીને હિત હરખું!
ચરવણું ચાવણું ભૂખનું ભાવણું, રાવણુ ધાવણું બાળ સરખું!! ૨૨૨

છપય.

રાવણ—જુઠું બોલ્યાનું જોર, તોર દીસે છે તારો;
રખે વખાણો રામ, મેળ નહિ આવે મારો;
એવા લક્ષ કરોડ, હોડ કરંતાં હાર્યા,
નમ્યા તે જીવ્યા જંન, માન કર્યું તે માર્યા;
ડહાપણ ડીંગ માર્યાતણું, ગાહડ ગુણ તુજમાં ઘણું;
શું વિખાણ કરે વાનરા, રામતણું મોટમપણું. ૨૨૩
અંગદ—કુબેરતણાં વિમાન, સુખસાગર સુખ સેજે;
ઝવેર જડિત્ર મહેલ, તપે તરણીવત તેજે;
સાઠ લાખ શ્યામા સહિત, હીંચે હીંચોળા ખાટે;
અલખત અપરમપાર, પુખરાજ પરવાળાં પાટે;
દશાનન તુજપર દયા, અંગદ કહે આવે મને;
ક્ષંગુર લંકા લખ લૂટશે, તે માટે કહું છું તૂને. ૨૨૪

કવિત.

રાવણ—આવ્યા છો અનેક જન, વાનર વિવેક વિના,
ખાસો મોકમ માર સૌ, જાસો જીવ ખોઇને;
સેવો છો શું જાણી એને, રાજભ્રષ્ટ થયો રામ,
ગામ ધામ કામ કુળ, રહ્યો ધર્મ ધોઇને;
સિદ્ધિપણું રિદ્ધિપણું, નિધિપણું નેક નહીં,
સેવક કે શહાનેકી, કર નહિ કોઇને;

સતી સીત હરી જ્યારે, તોલ અમો કર્યું ત્યારે ;
જીવતા મેલ્યા તે દાસ, શીશ જટા જોઇને. ૨૨૫

અંગદ—રક્ષપતિ તાહરા તે, માહરા લેખામાં કુણ,
મરોડીને લેઉં માન, દેઉં માર માર માર ;
કનકના કોટ ઓટ, દપેટી દેવટ કરૂં,
ફરૂં હરૂં ફોજ માંય, ભાંજું બાર બાર બાર ;
ચેતાવું અચેત તુને. ચેત ચેત ચેત ચિત્ત,
આયુશનો આરો તારો, પામ્યો પાર પાર પાર ;
રામચંદ્ર રાજ રૂઠયો, કામી તારો કાળ ખુટયો ;
લંકા સર્ખી લાખ તારી, લૂટું લાખ લાખ વાર. ૨૨૬

છપય.

રાવણ—રામના દંતમાં દેઇ, સિતાજી હું હરી લાવ્યો,
રોતો ફરતો રાન, દશ માસે અહિં આવ્યો ;
પામરકેરી પેર, ભીખારી ભાવે ભમતો,
માંકડ કુકડમાંય, રહ્યો રાજી થઇ રમતો ;
મરદ મૂછાળા પાસથી, કઠણ લેવી છે કામની,
જાઓ જાઓ મુકું જીવતા, જરૂર આજની જામની. ૨૨૭

અંગદ—મરદ મૂછાળો હોય, તેહ શિદ થાય ભિખારી ;
નરપતિ હોય નરેંદ્ર, ચોરે તે કાં પરનારી ;
સામદ હોયે શૂર, રિદ્ધિપતિ રાવ કે રાણા ;
તે શિદ પાડે બુમ, કાંસુંકે કર ચંપાણા :
ઉંચા અધર્મે નવ આચરે, ભુંડા બોલે ભાંડમાં ;
તોલ ઘટે તુને મારતાં, રામને મન તું રાંડમાં. ૨૨૮

રાવણ—સાત લાખ છે પુત્ર, એક મારે શું થાશે ;
લાખ એંશી હજાર, જામાત્ર પ્રૌઢા છે પાસે ;
એક વિભીષણુ ભ્રાત, ભૂર ભુંડો થઇ ભાગ્યો ;
જ્યમ ચુડેલનો પાગ, પટ આપે એક ધાગો ;
લંગુર મૂઢ લવરી કરે, મમત ન મૂકે મનમાં ;
કાસદ કિંકર કયમ મારિયે, તોલ વિચારૂં તનમાં. ૨૨૯

ઝુલના છંદ.

અંગદ—કુંવર લખ તારાકેરી કામનિ કરૂં, વાંઝણી એટલી ધીર ધારૂં;
જ્યામા સાઠ લક્ષ તરૂણ ઘર તાહરે, ગર્ભ ગાળું ગેડ તુજ સારૂં;
ક્રોડ બળવંતનો અંત આણું અલ્યા, હોડ હઠ કોડથી નવહારૂં;
રામ રજઅંશ એ પુન્યપ્રશંસ, કરૂં હુંય નિર્વંશ એ નગ્ર તારૂં. ૨૩૦

રાવણ—માંકડા રાંકડા જા ઘેર જીવતો, વાંકડા ફાંકડા બોલ કેવા?
કાયાતણા કટકડા ક્રોડ કરાવશે, વનચરા પાસથી લાણ લેવા;
મૂખતણા મટકડા ભાવ ભૂલી જશો, ચટકા ચાવશો સિદ્ધસેવા;
લટકતાં શીશ રેશે ધડ જુજવાં, રામ નહિ આવશે હાથદેવા. ૨૩૧

અં—રાંકડો જાણિ કહે તું મુને માંકડો, આંકડો મેલશો તોજ જીવો!
સંકટ ઘણું સાંકડો પાપ પૂરણ ઘડો, ચોર ચિત્તે ચઢ્યો કાર્જ કીવો?
પાપ પાસે પડયો ઘાટ તારો ઘડયો, સીત હરવા અડયો ઝેર પીવો:
માન મોટમ મટયો આયુપ અવશ્ય ઘટયો, વંશ વર્ત્યો નહિ સાખ દીવો. ૨૩૨

રા—ક્રોધ પૂરણ કરી રાય બોલ્યો ફરી, હઠ કરે તું હરિ ધીર ધારી;
દૃષ્ટિ જો મેં કરી, જાશે તું સ્હેજ મરી, શું જાવું નથિ ફરી પુઠ પારી;
ખાંત રાખે ખરી તો રહે નહિ ઠરી, રીસ ભુંડી ભરી માન મારૂં;
વાત તારી સુણી ભ્રાંત ન્હોતી કરી, જાન જોખમ કરૂં તર્ત તારૂં. ૨૩૩

છપય.

અંગદ—રામચંદ્ર પરતાપ, કોણ મુજ સામું જોશે;
રામચંદ્ર પરતાપ, જીવ નિજ દુશ્મન ખોશે;
રામચંદ્ર પરતાપ, કોણ મુને શસ્ત્રજ મારે;
રામચંદ્ર પરતાપ, ક્રોડ તુજ સરખા હારે,
શ્રી રામચંદ્ર પરતાપથી, જળને સ્થાનક સ્થલ કરૂં;
કવિ સામળ અંગદ કહે, કહેતો આભ ઉંડળ ભરૂં. ૨૩૪

ઝુલના છંદ.

રા—હવણાં તો વંશ ગયું અલ્યા વાલીનું, મરત છે ઢુંકડું તરત તારૂં;
તાળવે જીભ કાઢું તજી તાહરી, હજુ લગી ધીલમાં ધર્મ ધારૂં;
ચરણ ગ્રહી ફેરવું તરણવત તુજને, રામ ગુણ ગાયતો નિશ્ચે મારૂં;
આકાશ ઉડાડશું પવનવત પલકમાં, દેખશે દળ કપિસેન સારૂ. ૨૩૫

કબિત.

અં–ગયો તેરો તેજ સબે, હેજ હેતકારી કોય,
ગયો દમ નામ ઠામ, ગયી કીર્ત્ત કેહેનેકી;
ગયો ધરસૂત પૂત, અરથ ગરથ ગયો,
તખત અલખ ગઇ, તર્તીબ જયોં તાનકી;
ઘોડે જોડે ગયે પોઢે, ગયે પરતાપ તેરે,
હાથી સાથી ભાથી ભૂપ, મમત ગઈ માનકી;
જાન ગૈ જોખમ ગયી, રાજરિદ્ધિ રોખ ગયી,
જ્યા દિનતેં લ્યાયો મૂઢ, જગતમાત જાનકી. ૨૩૬

છપય.

રાંવણ–રામતણા ગુણ ગાય, છેક તે રે કયમ છાનું;
રામતણા ગુણ ગાય, મૂઢ તે કયમ હું માનું;
રામતણા ગુણ ગાય, વચન માનું કિમ તારૂં;
રામતણા ગુણ ગાય, ડગે કિમ મનડું મારૂં;
ખલ્યા રામતણા ગુણ ગાયા થકી, જોખમ તારે જાને થશે;
ઉડાડી દેઉં આકાશમાં, એટલે રામચરણે જશે. ૨૩૭
અગંદ–ગયું રાજ ધરસૂત્ર, પુત્ર સહોદર સાથી;
ઘોડા જોડા જોખ, રોખરિદ્ધ વિધ હિત હાથી;
ગયું તેજ હિત હેજ, સિંહાસંન વિમાનવાસી;
દેવ કરતાતા સેવ, ગયા દિવાન ને દાસી;
પુન્ય સરવે પરવારિયું, મમત ગયું મૂઢ માનની;
વળી ઇશ ગયા તૂજ શીશથી, જે દિન લાવ્યો જાનકી. ૨૩૮

ઝુલના છંદ.

રા.–પૂત કપૂત તું કૂળલજામણો, ભૂપ સાથે ભિડે બળ ભારી;
નરપતિ દીકરો દૂત થઈ આવિયો, ટેક તરખીબ એ જોઇ તારી;
ક્રોડ બોતેર ને પદ્મ અઢારમાં, રામ ને લક્ષ્મણો કારભારી;
એ સર્વ ગર્વ તે સહેલ મારે મને, ચિંતવું તે દિન ચાર મારી. ૨૩૯
અં–ઇશના ઇશને શીશ નામ્યું હશે, રીસ ખમું તારી તેહ માટે;
જગદીશ એ શીશ છેદશે તાહરાં, વેદ વદ્યા જશે સ્વર્ગ વાટે;

હરનિશ દિનેશ જે દીપ દેખાડતો, તે તજ્યું આજથી જ્ઞાનધારે ;
વીશવસાએ લક્ષ્મી જાતી થઇ, સીત હરી તેહ પાપ મારે. ૨૪૦

છપ્પય.

રાવણ—રાંક ઉપર શી રીસ, કરવિ તે ન ઘટે મુજને;
દેઉંછું જીવતદાન, જીવતો મૂકું તુજને ;
કાસદકેરા કાન, વાઢતામાં હું લાજું ;
તરણાપર શો ટેક, દીલ મારામાં દાઝું ;
તું બુદ્ધિહીણ બકતો રહે, કૂથલી શી ઝાઝી કરે ;
ગમાર જાણી નહિ ગુંદરૂં, ફરી બોલે નિશ્ચે મરે. ૨૪૧

ઝુલના છંદ.

અં—વૈષ્ણવ વિપ્રના વંશમાંહે તમો, જન્મ ધારી ઘણું ચિત્ત વ્હાવું ;
કરતાં ઉપદેશ કદાય તું ઉગરે, સહજના સંઘમાં ગંગ ન્હાવું ;
મૂરખને મન તે શીખ શોભે નહીં, બ્હેરા આગળે કોણ ગાવું ;
શીખનીરીત શી રાવણા આગળે, "ગાંઠનું ખાઈ ઘેલા સાથ જાવું". ૨૪૨

છપ્પય.

રાવણ—પેલી મ્હેલી સીત, અશોક વન વારૂ વાડી ;
ત્યાંછે અટપટી જાગ, ખેલ રત્નાકર ખાડી ;
લક્ષ્મણ સરખા કોટ, રામ સરખા બહુ રાજા ;
જાવું ન પામે કોય, જંન જોરાવર ઝાઝા ;
તું કિંકર થઇને કરગરે, કર ઓઢે ભીખારી થઇ;
જો બળ હોય બુદ્ધિહીણમાં, તો તું તેડી જા તહીં. ૨૪૩

કવિત.

અગંદ—પૂર્વ જન્મ પાપ થકી, સીતાના શ્રાપ થકી ;
અકક્લ ઓછી આપથકી, સેજ પડયો શૂળમાં ;
અક્ષરના અંકથકી, વિધાતાના વંકથકી,
રંજાડયા કો રંકથકી, ધન મેળ્યું ધૂળમાં ;
અંકાર અતિ આણ્યાથકી, મમત મૂઢ માણ્યાથકી,
નિરગુણ નાણ્યાથકી, તણાયો તું પૂરમાં ;
છેક બુદ્ધિ છોછી થકી, અકકલ આપ ઓછી થકી,
રાવણુ તેં હાથ ઘાલ્યો, ગોખરૂના મૂળમાં! ૨૪૪

ઝુલના છંદ.

દૃષ્ટિ ભુંડી કરી રીસથી રાવણે, રાજમદજોરથી રાજ રૂઠયો ;
જવું ન પામે હવે જીવતો વાનરો, એમ કહી આપ અધિપત્ત ઉઠયો ;
ગુરજ ગુપ્તી ગ્રહી સામદો સંચરયા, કોટ કોટયાન જ્યમ રાફ છુટયો ;
પુત્ર વાળીતણા વીંટીઆ વિધવિધે, બાણનો શીર વરસાદ વુઠયો. ૨૪૫
હાલક હુલક હલકાર હળાહળ થયો, માર મારો કરી ભુંડ ભક્ષા ;
અધિપતિ આગન્યા કોણ લોપી શકે, શર સામદતણી દીધ શિક્ષા ;
વીંટીઓ વાળીસુત ઘેર ઘુમ્મર ઘણે, રીસ તે દનતણી ક્રોધકક્ષા ;
લખવસા લાજ કોણ લઇ શકે એહની, જેહને શીર શ્રીરામરક્ષા. ૨૪૬
એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, જન્મ કોટિતણા તાપ ત્રાસે ;
એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, અષ્ટ મહાસિદ્ધ નવનિધ વાસે ;
એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, નિમિષમાં પાપના ઓઘ નાસે ;
એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, બેસી વૈમાન વૈકુંઠ જાસે. ૨૪૭
શ્રવણે સુણે રામનું નામ જો સ્વપ્નમાં, તેહને ભવતણી ભીડ ભાજે ;
ઇંદ્ર કુંઇ કોટિધા તેહ નરને નમે, છત્રચિંતામણિ છાંય છાજે ;
અચળ ને અમર વૈભવ વૈકુંઠના, અનહદ નાદર વાગુ વાજે ;
ઉણમ કશી તેહને દેહમા દુઃખ કશું, સામળતણો સ્વામી જે શીશગાજે. ૨૪૮
અં.—રીજ કે ખીજથી રામ હૃદયે રહે, જપ જાપ કે તપ તે મૂળ માને ;
દેહ દાતાર નવ રામ કોડે કહે, સમજિયો તે ઘણું શાસ્ત્ર શાને ;
ઓધારિયાં આપ ઇંદ્રાતરાં તે નરે, પોખિયો દેહ અમૃતપાને ;
મરણ સમયાંતરે કરણ કિંચિત સુણે, જમદૂત નાસે જ્યમ હરણ રાને. ૨૪૯
રા.—શી પ્રીત કિડિ પરે, કટક તે શું ચઢે, તૃણના ઉપર તે શા કુવાડા ;
રંકપર રૂઠવું રાજની રીત એ, તુચ્છ પટે કશી તાન તાડા ;
ગુદરું છું ગુન્હો વાર ઘણી થઇ, બુદ્ધિહીણા બકે બોલ આડા ;
લાજ ને કાજથી મૂકું છું જીવતો, કહેશે કાસદતણા કાન વાઢયા. ૨૫૦

છપ્પય.

અંગદ—જપે રામનું નામ, દૂત લખ જોજન નાસે,
જપે રામનું નામ, વાસ વૈકુંઠે વાસે ;
જપે રામનું નામ, દોહલાં દેહવટ જાયે,
જપે રામનું નામ, અગર જળ શીતળ થાયે;

નામ જપંતા જેહ જન, લજ્જા કોણ લોપી શકે;
શસ્ત્રઘાવ વાગે નહીં, રામનામ જો હ્રદે રમે. ૨૫૧

કવિત.

રાવણ–દાવે બોલ્યો દશકંધ, ધાકડો કરે છે ધંધ,
બાંધીલ્યોને એને બંધ, મારી નાખો મૂઢને;
ફેડી નાખો એનો ફંદ, છંછેડીને કરો છંદ;
મોટમ એની કરો મંદ, કહાઢી નાખો કૂડને;
મૂછ પૃછ કૂછ કાપો, તન એનું તાપે તાપો;
અધિક એ લાણ આપો, પ્રાજે કરો પ્રોઢને;
વાનરો આવ્યા છે વાસે, પોકાર કરે છે પાસે;
ઉડાવી નાખો આકાશે, આકડાના તૂરને. ૨૫૨

ઝુલના છંદ.

અં–નામ નર કોઇનું રામ હોય રીતમાં, બોલાવતે કોટિ કલ્યાણ કાયે;
રામ કહી ન્હાય કો છેક જઇ છિદ્રમાં, સહેજ ફળ ગંગ તરંગ થાયે;
અજાણ કે મૂર્ખ રસનાથકિ રામ કહે, પંચ પદારથ પ્રીતે પાયે;
સામળ કહે રામ અક્ષર એક બોલતે, દુઃખ દરિદ્ર દેહવટ જાયે. ૨૫૩
રા–આપ અજાણ અજાણના કિંકરા, પુત્ર અજાણના કૂડકારી;
બાંધિઆ નવ ગ્રહ જો અલ્યા બારણે, વેદ ભણે ઘેર બ્રહ્મ ભારી;
અહર્નિશા આંગણે ઇંદ્ર ઊભો રહે, ધર્મ ધલહલ રહ્યો ધર્મધારી;
દિલીપકુલ દશરથદેહનો દીકરો, ભૂપ સાથે ભિડે બ્રહ્મચારી. ૨૫૪
અં–દેખ અલ્યા દાનવી, એ નહીં માનવી, એણે સૃષ્ટિ આ સ્થિર સ્થાપી;
એકવીશવાર નક્ષત્રી અવની કરી, કોટિધા ભકતના કષ્ટ કાપી;
બળીને પૂછ બળ પ્રાક્રમ એહનું, ત્રણ ડગે લીધાં ત્રિલોમ માપી;
અંગદ કહે કહું અજાણને કેટલું, પ્રીછે નહિ રાવણો મૂઢ પાપી ! ૨૫૫

છપ્પય.

ઝળકંતી તલવાર, બાણ વરસાદજ્યું વરસે;
કરડંતા કરે કોપ, ધીર ધસમસતા ધરસે;
નામ ગોળા રણતૂર, માર બહુ દૈત્યે દીધો;
વીંટયો વાળીનો પુત્ર, ધ્રુમ્મસમાં ઘેરી લીધો;

ત્યાં મારો મારો સહુ કરે, પ્રહાર પડે પાદુતણા;
બહુ અંગદ કીધો આકળો, જોદ્ધા આવ્યા અતિ ઘણા. ૩૫૬

કવિત.

અં–અંગદ કહે એહિ સભામે, હેં કોઉ બુદ્ધનિધ,
લૂન લખ લાજ રખે, સામદ સિફારસી;
બુઝવેં વેં બાવરેકું, જીવ જાન રખો ચહે,
ભોગવેં ધરસૂત પૂત, કર કોઉ કારસી;
રાનીકો કો જાયો નહિ, કોઉ રાજબીજ નહિ,
સબીહિં સરીખેં ખર, ખરી નિતિ ખારસી;
ગ્યાન કહા ગુમારનકુ, કાકકું કપૂર કહા,
મર્કટકું માનક કહા. કહા અંધ આરસી. ૨૫૭

ઝુલના છંદ.

રા–એક વાર સીતા હરી, જો તું હવે ફરી, જઉં અયોધ્યા ભણી ધાર ધાયો;
ઉદવસ્ત કરૂં એહની આણ જ્યાં લગી ફરે, જાણજે ભ્રાતને બાંય સહાયો,
નરનાર લખ કોટિધા લંક લગી લાવશું, ચિંતવું તે ઘડી ચિત્ત ચ્હાયો;
અંગદા સહિત બોળું સહુ અરણવે, જાણજે કૈકસી કૂખ જાયો! ૨૫૮
એ વિધે વાક્ય સુણ્યાં જવ અંગદે, ચિત્તથા કોપ ચોપાસ ચઢિયો;
નિકટ નરપતિતણે વિકટ બહુ બોલિયો, અટપટી અંકથી આપઅડિયો;
ઝટપટી ઝાલિયો કર દશાનનતણો, ચટપટી જીભની જલ્પ જડિયો;
અં–બોળિયું કુળ અલ્યા બાપના બાપનું, કૈકસીપેટ તું પહાણ પડિયો! ૨૫૯
તુચ્છકારો કરી ત્યાંથકી ઉઠીઓ, રીસ ઝાઝી કરી રિદ્ધ રાજા;
ગુદરો કયમ ગુન્હો એહ ગુણહિણનો, મટે મહિપતતણી એહ માઝા;
ફેરવી નજર ચોપાસ એ નરપતે, ધસમસ્યા ધીર તરતીબ તાજા;
પ્રૌઢ આયુધ પડે અંગદા ઉપરે, માર જોરાવરી જોધ ઝાઝા. ૨૬૦
બાંધવા માડિયો બળ કરી બહુ જણે, ચોગમાં બાણની ચોટ નાખી;
વકારે વિમાનેથકો રાય રાવણ ઘણું, શૂર સામદ કયમ રહે સાંખી;
હડબડાવ્યો ઘણું હીક હો હો કરી, તરવર્યા જોધ જ્યમ મધમાખી;
રામનુ નામ અંગદતણે અંતરે, પડે જ્યમ શસ્ત્ર અંગ ફૂલ પાખી. ૨૬૧
આપ જોરે કરી ઉછળ્યો અંગદો, કારમો કોપ આકાશે કીધો;
વળગિયા હાથ તે તો રહ્યા હીંચતા, દોષી દેહવટ કરી દાવ દીધો;

બ્રહ્માંડ ભાગી પડે એમ ભૂપર થયું, મધ્ય પડયા જ્યહાં શૂર સીધા;
નાઠા નૃપતિ સહિત દાનવો દશદિશા, પાંચ કોટિતણા પ્રાણ પીધા. ૨૬૨
બુમ પડી બધા દેશમાં બહો વિધે, રૈયત ઘણું નાસવા છેક છૂટી;
પ્રાજે કરી પૂછવડે કંઇક પરાક્રમી, હિમ્મત હઠીલાતણી ટેક ત્રૂટી;
વિડાર્યા ઘણું વાનરે નખવડે નર ઘણા, આયુશ અચુતાંતણી ખાંત ખૂટી;
વ્યાપી વાત વીપરીત સૌ વિશ્વમાં, વાનરે એકલે લંક લૂટી. ૨૬૩
નાસતા નર દીઠા ઘણા નરપતે, વાસ બાધા માંહે ત્રાસ પેઠો;
લંગુરનું જોર લેખ લખધા લહ્યું, અંકાર તજે ક્યમ એહ એઠો;
હુકાર ને હોડ એ મોડ કોડે કરી, ફરી ભૂપ સભા ભરી ઘાટ ઘેઠો;
દંત કરડી મહા મૂછ મરડી પછી, આસને રાય બળવંત બેઠો. ૨૬૪
નાગપાશ આણ્યું જોર જણાવિયું, તાણિયું બાણ ટંકાર કીધો;
ગાળ દશ વીશ ત્યાં દીધી રીસે કરી, વાળીસૂત ઘુમ્મરે ઘેરી લીધો;
રા—સંભાર કોઇ ઇષ્ટને આ સમે અંગદા, પલક એકમા તુજ પ્રાણ પીધો;
નામ ટાળ્યુ તારૂં રામ તુજ શત્રુએ, દાદો ત્યમ દિકરો દાવ દીધો. ૨૬૫
અં—કુડ બોલે અલ્યા કુંવર કૈકસીતણા, નાક છેદન કરૂં નિમિષ નાથે;
જીતવા જોર દેખાડવા માંડિયું, જોર હોય તો વળગ્ય બાંય બાથે;
પ્રીતથી પ્રત્યુત્તર કરે તો હું પરવરૂં, હુકમ નથી રાઢનો તુજ સાથે;
લેખ લખ્યા બ્રંહ્માતણા લક્ષવસા, રાવણતણું મોત શ્રીરામ હાથે. ૨૬૬

કવિત.

રાવણ—રાવ કહો રાવણની, રામ આગે રીસ કરી,
પરવરરે પુરમાંથી, પેર કહું પ્રીતની;
જોર હોય જુદ્ધ કરો, રાઢ રણજંગમાંય,
લક્ષ્મી સહિત લંક લીજે, જાંગીર વાહો ઝીતની;
કાયર હો સાયરથી, નાસો નિરમાલ્ય થઇ,
નાસતાને મારૂં નહીં, રંક જેવી રીતની;
લખ કોટિ વીસ વસા, ઉત્તર કહે અંગદ તું,
દેહ જીભે આપું નહીં, આશ મૂકો સીતની. ૨૬૭
અંગદ—જાઉંછું જરૂર હવે, પ્રીછયો પૂરો પાર તારો,
આવી રહી રેખા તારા, આયુપના અંકની;
બારમો છે રાહુ તુને, પનોતી હજુર હૈયે,
વાંકા એક આદ ઇશ, વિધાતાના વંકની;

એ તો વાત રહી અહીં, કહેવી નથી કાને તહીં,
રાવ કશી રામ આગે, રાવણ તું રંકની;
વરદાન ઇશે દીધું, તુજ પાસે લાંચ લીધું,
સામળ કહે કાર્ય સિધ્યું, લાલચ મેલ લંકની; ૨૬૮
રાવણ–તરૂણી હણી તાટકા, રોળ્યા રાક્ષસ રંક જેવો,
જે જે કીધું કામ રામે, હર્ષ હેત હાથનો;
બાપડો બચારો પેલો, ત્રિશિરાને તતે હણ્યો,
દાખ્યું એનું દૈવત મેં, શોભા સમરથનો;
જાંબુ જમનારો પેલો, વાંદરીનો વાળિ બેટો,
જોર તો જણાયું એનું, દિકરો દશરથનો;
દેખાડરે દેહ દુજા, દશ શીશ વીશ ભુજા,
જીતવો અજીત રાય, રાવણ દશ માથનો. ૨૬૯
અંગદ–ત્રોડવુ તરણ તુચ્છ, જમવું ઘી ખીચડીનુ,
કીડી સાથે કુંજરનું, હોડે જેવું હારવું;
ઉષ્ણકાળે નીર પીવું, બાપધન લેતાં બ્હિવું,
સ્હેજ દિને શ્રાદ્ધ જેવુ, સોદરનું સારવું;
સૂમને નકારો કહેવું, દાતા પાસે ધન રેવું,
કહેવું કથન કથ આગે, નીર તુંબ તારવું;
સામળ કહે સત્ય માન, અંગદ કહે જ્ઞાન આણ,
રામ હૃદે ધરે એમ, રાવણનું મારવું; ૨૭૦

છપય.

રાવણ–નથી મારતાં વાર, રંજકમાં રણ રોળું;
અંગદ તારૂં અંગ, ચિત્ત ચાંચડવત ચોળું;
કાઢું તાળુવે જીભ, વદે જો વેર વાણીમાં;
વાંદરેલ કઢાવું તેલ, પીલાવું છું ઘાણીમાં;
જોર હોય તો જુદ્ધ કરે, મુજ કિંકરના સાથમાં;
એમ કહી અંગદને ત્યાંહાં, લીધો બળવંતે બાથમાં. ૨૭૧

ઝુલના છંદ.

દશકંધ કેમે માર્યો મરશે, ચંદ્રશેખર ચરચ્યા છે ચંદન;
દશકંધ કેમે માર્યો મરશે, વૈદનાથનાં કીધાં છે વંદન;

દશકંધ કેમે માર્યો મરશે, નવ નાડનું કર્યું નિકંદન;
અં-ઇશ્વર ગત ઇશ્વર સૌ જાણે, દશકંધ હણુશે દશરથ નંદન. ૨૭૨

કવિત.

રાવણ-બાંધે છે સમશેર સહુ, ઝુઝવાને જાય રણ,
શોભા તેમાં શૂરકેરી, ઘાઓ મુખ ખાય છે,
સ્યામ કહે સઉ સતી, પત માને આપ પતિ,
રતિવંત રામ જેવો, પાવકે પળાય છે;
દાતા દાત. કહે સહુ, બોલે ન અદાતા કહુ;
ઔ લખણ લાખ જર, દેતામાં જણાય છે;
કોટિ કોટિ કરે કામ, દુઃખથી જોડાવે દામ;
ચાડિયાની જીભ માહે, જર તો ગણાય છે ૨૭૩
અંગદ-ચાડિ ચતુરાઇ કહે, ચિત્ત તારા માંહે ચાહે;
. લેતો કહું વાત અર્થ, પરમાર્થ કામનું;
કેવુ પડશે ત્યાં સાચું, કામ થાશે તારૂં કાચું;
રાચું રાય રાવણ તું, દેખી જોર દામનું;
ગંગા કદિ ઉલટી વહે, નેવ નીર મોભે ચઢે;
પડે ધ્રુવ પલકમાં, મેર ડગે ગામનું;
પૂર્વે રવિ પ્રાચી જાય, એટલું કદાપિ થાય;
અફળ ન જાય એક, બોલ બાણ રામનું. ૨૭૪
રાવણુ-ઉગ્યો તે આથમ્યો દીસ, દુખવાને આવ્યું શીશ;
રીસ કરૂં કેત્તી તુને, દગવાનો દાઢ છે;
આવરદા દીસે તારૂં. મન કોમળ થયું મારૂં;
હારૂં એક વચન મૂઢ, કાસદા તું માટ છે;
જા જઇને કહે તહિં, શું બકે છે ઉભો અહિં;
જાંહે જશે જીવ તારો, લખ્યું એ લલાટ છે;
મોકલ્યો છે શીખ દેઇ, લોભે લાભ લાંચ લેઇ;
એ ભલાઈ બોલે શકે, ભૂપતનો ભાટ છે. ૨૭૫
અગંદ-કીરત કરે રામની, શેષ રવિ શારદા જુ,
મહારૂદ્ર ઇંદ્ર ચંદ્ર, જપ્યા જોગ જાપ છે;
વરૂણુ વાયુ વિશ્વદેવ, નગ નાગ નદી નદ,
નક્ષત્ર જોગ ગ્રહ તારા, છયે ઋતુ છાપ છે;

ત્રણ દેવ ત્રણ ભોમ, ત્રણ નાદ ત્રણ વેદ;
ત્રણ કાળ ત્રણ રૂપ, અલખ એ આપ છે;
સામળ કહે અહર્નિશ, પુન્યવંત રામ જપે;
રામ જેને નહિ હ્રદે, તેનાં પૂર્ણ પાપ છે! ૨૭૬
રાવણ—રામ જપ રામ ભજ, રામ સાથે સ્નેહ કર;
રામજીને રીઝવીને, રામ રાખ્ય મનમાં;
રામ કેરૂં કર કામ રામ કેરે વશ ધામ;
રામ રામ રાતે કહે, રામ કહે દનમાં;
રામ પેં મરાવ્યો તાત, રામ સાથે કરી વાત;
જાત જશે રામ કેતાં, તેહ લાભ તનમાં.
બધો ભવ રામ કહ્યો, અગંદ શું ન્યાલ થયો!
બીલાં કોહાં વીણી ખાઇ, વશે જઇ વનમાં. ૨૭૭
અગંદ—કોટિ કોટિ ઇદ્રપદ, કોટિક કૈલાસ સુખ;
કોટિ રવિ તેજ જેહ, બુદ્ધ લેર ધામમાં;
કોટિ કોટિ વેદવાણુ, કોટિ ચિંતામણી ખાણ,
કોટિક કલ્યાણ વિધ, વૈકુંઠના વામમાં;
કોટિ કોટિ કામધેન, કોટી કલ્પવૃક્ષ ફળ,
કોટિક અમૃત અંત, કરૂણા એ કામમાં,
કોટિ જપ કોટિ તપ, કોટિ તીર્થ કોટિ દાન;
સામળ કહે સર્વ સુખ, વસે રામનામમાં. ૨૭૮
રાવણ—જેને મન જેશું નેહ, તેને મન મોટો તેહ;
એહ તારે દિલ વસ્યું, ચિત્ત ચોટ ચખ્યું છે;
પૂજ્ય પદ પાગે લાગ્ય, તેહ પાસે વર માગ્ય;
જાઓ માગી ખાવા સર્વ, ભાગ્ય એહ ભખ્યુ છે;
કહે લાખ લાખ વાર, મારૂં હ્રદે રહે ઠાર;
ભાગ્યું મન ભાર કહેતે, હ્રદે માંહે રખ્યું છે!
પ્રીછે મન માંહે પેર, ગુણ જાણે ઘેર ઘેર,
જન્મ જન્મ વેર રામ, રાવણને લખ્યું છે. ૨૭૯

છપય.

રાવણે પૂજ્યા ઇશ, ત્યારે એ અજિત કાવ્યો;
રાવણે પૂજ્યા ઇશ, ત્યારે સીતા એ લાવ્યો;

રાવણે પૂજ્યા ઈશ, દશ મુસ્તક એ પામ્યો;
રાવણે પૂજ્યા ઈશ, દુઃખ સઘળું તે વામ્યો;
ઈશ પૂજ્યા તે પરતાપથી, રામચંદ્રને જીતશું;
દાડા મૂક્યા છે જીવતા, એહ ધર્મની રીતશું. ૨૮૧

અંગદ–કનકેશ્વર મહાદેવ, કનકપૂરીપર કોપ્યો;
સીતા રૂપિયું વૃક્ષ, ઝેર તેં રાવણ રોપ્યો;
ખાંતે ફળ તે ખાઓ, ઝેર પીધે કેમ જીવો;
હણ્યો રઘુપતિ રામ, દેશમાં નહિ રહે દીવો;
નિશકુંભલા નારાયણી જનક કુંજનેતા જાણજે;
માતા હરવા તેં મન કરયું, મોત અપ આણજે. ૨૮૨

ઝુલના છંદ.

રા–વાત વીવેકની તે તું શઠ શુ લહે, જંગલી જટ કુડા કર્મ કૂટે;
આકનાતૂરની પેર ઉડી જશો જે દિવસ માહરાં બાણ છૂટે;
જનવર જાણીને મૂકીએ જીવતો, લાજ લંગુરની કોણ લૂટે:
પ્ર જે કરી નાખશે પલકની પલકમાં, એકલો ઈંદ્રજીત આપ ઊઠે. ૨૮૩

કવિત.

અંગદ–માન કર્યું મૂઢ મતિ, જ્ઞાનહીણ ગૂઢ ગતિ,
શ્રાપ દીધો સીતા સતી, પડ્યો પાપપાશમાં;
મોકલ્યો કાસદકામે, હુકમ ન દીધો રામે,
નહિ તો વાસું ઠામ ઠામે, વાનરાં અવાસમાં;
હદે નથી રહેતી રીસ, ત્રોડી નાખું તારૂં શીશ.
ભાગું ભુજ વીશ હજુ, હેત રાખું હાસમાં;
બલપણ ભાખું ભાખ, શાસ્ત્રતણી દેઉં સાખ,
ઈંદ્રજીત જેવા લાખ, ઊડાડું આકાશમાં. ૨૮૪

ઝુલના છંદ.

રા.–ડેંડરાં દાદુરાં ખેલતાં ખાબડે, તેહને હોંસ થઈ સિંધુ તરવા;
કાગલાં બગલાં મેડકાં માણતાં, ચાહ્ય તે ચિત્ત મોતીજ ચરવા;
કાપડિયાં બાપડિયાં ડાભડાં પ્હેરતાં, આવિયાં ઊંડળે આભ ભરવા;
કીડને પાંખ આવી તે તો તરફડે, મરણ આવ્યું માથે મેલ મરવા. ૨૮૫

કવિત.

અંગદ–સાબરમાં દુધવંડ. કાલવીએ કાજળાંન,
શામતા ન શમે તેની, કાલકમાં કાયરી;
ઓહકની બરાસ માંય, લસણ લોટાઓ લાખ,
ગંધ ગુણ ઘણી ઘણી, શોભે નહીં સાયરી;
કોટિ કલ્પ કાગ વસે, માનહિસરોવરમાં,
થાય નહીં હંસ હેત, જુગમાંહે જાહરી:
દશકંધ બંધ બાગે, ચતુર ન ચિત્ત ચાગે,
અંગદ કહે ટેવ તેવી, કેમ છૂટયા તાહરી. ૨૮૬

રીસ ચઢી રાવણને, કોપિયો કતાંત કાળ,
હુકમ કર્યો હાથ વડે, હઠીલે હજુરમાં,
રાવણ–મારી નાંખો મૂરખને, મત્ત કરે માનમાટ,
શું જુઓ છો સભા સહુ, શોક ભારે શૂરમાં,
શાદ એનું બોલ્યું સાંખો, ઊડાડી આકાશે નાખો,
કાપો પૂછ કિંકરનું, નાક છેદો નૂરમાં;
વડા શું વિવાદ વડે, ફરી ન કો આવી ચઢે;
પ્રાક્રમ કરો ત્યાંય પડે, લાખીણા લંગુરમાં! ૨૮૭

શિંગાળા ધીંગાળા ધાયા, અંગદના પાણ શ્હાયા,
દેખ રાય રાણા શૂર, શોભા પામે સાથમાં;
ઝળહળતી તરવાર તીર, વીંટી લીધો વાનર વીર;
શરીર શતખંડ કરો, વકારે બૈ વાતમાં;
મારો મારો કહે મૂઢ, પ્રાક્રમ દેખાડે પ્રૌઢ,
ગૂઢ ઘણા ઘાવ કરે, હથિયારાં હાથમાં:
જીવતો ન પામે જાવું, ખરે દિલ આપો ખાવું,
ઝાલો કોડ જોધ બળવંત લીધો બાથમાં, ૨૮૮

છપય.

કહયો રાવણરાય, વીર ધસમસતો ધાયો;
મારી મુઠ મરોડ, શૂર પૂછેથી સ્હાયો;

પાગરણ પરિયટ પેર, ઝાપટી ઝીંકે જ્યારે.
અંગદે સમર્યા રામ, તંનથી છૂટ્યો ત્યારે;
મસ્તક પછવાડે ફેરવ્યો, સંધારવા માંડ્યો સાથથી;
સામળ કહે સેવક રામનો, હડકરી છૂટ્યો હાથથી. ૨૮૯
અંગદે સમર્યા ઈષ્ટ, દાવ દેખીને દીધા;
પાંચ સહસ્ર પરચંડ, કિંકર કૂટી કીધા;
પટક્યા પાપી પ્રાણ, ચંચળ કંઈ ચાંપ્યા ચરણે;
પ્રાજે કીધા કંઈ પૂછ, ધીર દોળ્યા બહુ ધરણે;
કરડ્યા વતરડ્યા કંઈ દંતથી, અધિક જન લીધા અંકમાં;
ડમડોળ થયો બહુ દેશમાં, લુટ પડી ગઈ લંકમાં. ૨૯૦
નાસે નરપતિ નાર, રાયરાવણની રાણી;
માર માર સંભળાય, વિપરીત બોલાએ વાણી;
શેરીમાં રોયાં શ્વાન, કાગણ કળકળવા લાગી;
જાગ્યો ધુંવડ ગંભીર, ભયભિત થઈ રૈયત ભાગી;
મંદોદરિએ માણસ મોકલ્યાં, જરૂરપણે જઈને જુઓ;
બૂમ પડી શી નગરમાં, ઉલકાપાત એ શો થયો. ૨૯૧
ઇંદ્રજીત થઇ જાણ, અધિક કોપેથી ચડિયો;
સજ્યાં અંગ હથિયાર, આપ પોતે જઈ અડિયો.
ભમર ચઢાવ્યાં શીશ, શૂર સામદ શુભ સાંધ્યો;
પૂછ ચરણ પ્લવંગ, બહો જોરેથી બાંધ્યો;
જ્યમ મેરૂશૃંગપર મ્હે પડે, માર અંગદ ઉપર પડ્યો;
તવ કાયા લાગિ કંપવા, ચાતુર નર કોપે ચડ્યો. ૨૯૨
હૃદે સમર્યા શ્રી રામ, કામ કીધું તે વેળા;
ઉડ્યો ત્યાંથી આકાશ, ભૂપત સહુ કીધા ભેળા;
તૂટ્યા બંધ તરતાગ, કાયર કોટિ કંપાણા;
પડ્યો સભામાં શૂર, ચંડાળ ચરણે ચંપાણા;
અં૦—જો જોર હોય તો જુદ્ધ કરો, નહિતર આજ્ઞા દો મને;
તું ચેત ચેતરે ચતુર નર, તરતિબવત જાણ્યો તને. ૨૯૩
રાવણ—નવ ગજ જેને નાક, દંત ગજ દશ દીસંતા;
ચાર હજાર ગજ ગર્ણ, હજાર ગજ હાથ દિસંતા;

પંચાણું ગજની પુઠ, પ્રતાપ પંચાયણ પ્રોઢો;
ત્રણ હજાર તન ટેક, જગતમાં નહિ કો જોડો;
છે કાય કારમી કુંભકર્ણની, કારણ કોયે નવ કળે;
જાઓ જંગલિયો જીવતા, ઘડીએકમાં સૌને ગળે ૨૯૪

અંગદ–વાનર ઝેરી વછનાગ, ખાનારો ક્ષણમાં ખૂટે;
રીંછ સાપનો રાક, તેને અડતાં તન તૂટે;
રામ કાળનો કાળ, શત્રુવટ શોભા સાટે;
તમ અતલિબળ આપ, અવતાર લીધો તમ માટે;
છે જોગણીરૂપ એ જાનકી, ખાંત થકી ખપ્પર ભરે;
રણજંગ રાવણ જ્યારે રોપશે, ભૂપમાસભક્ષણ કરે. ૨૯૫

રાવણ–બાંધે સહુ સમશેર, ઝુઝવા કારણ જાયે;
શૂરાતણાં વિખાણ, ઘાઓ જે શીરપર ખાયે;
સ્ત્રીઓ સહુ કેહેવાય, કોએક સતીતો કળશે;
પોતાના સ્વામી સાથ, બહૂ અગ્નિમાં બળશે;
વિખાણ કરે તું વાનરા, તેણે મન મારૂં કઢે;
મરદ મૂછાળા જાણશું, જો ઇંદ્રજીત સામો વઢે. ૨૯૬

અંગદ–અંગદ કહે સાબાશ, મૂળ મન માન્યું મારૂં;
રણસંગ્રામે શૂર, દ્દઢ મન રાખે તારૂં;
હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ, વેર શ્રીઝેથી વઢિયા;
સાક્ષાતકાર વૈકુંઠ, સ્વર્ગ સમીપે ચઢિયા;
આદ્ય અંત ને મધ્ય લગણ, સ્થિરતા મન એવું હશે;
અંગદ કહે રે સુણ રાવણા, કોટિ કલ્યાણ તારૂં થશે. ૨૯૭

રાવણ–રામ સરખા રણમાંય, રાખુંછું હું હજારા;
અટવાશે જીવ અનેક, વાનર ને રીંછ બચારા;
ઇંદ્રજીતની આણ, હાક ફૂરશે રણમાંહે;
દદતા થઇને પાગ, કોણ ટકાવે ત્યાંહે;
કુંભકર્ણ ભૂપ ભૂખાળુવો, દેખે તે પ્રાશન કરે;
મૂરખ મન વિચાર કર, વાનર દેખી ક્યમ ડરે? ૨૯૮

અંગદ–વાનર તે તો વાળિ, કક્ષામાં રાખ્યો તુજને;
એકસો સીતેર દિન્ન, મુર્ખ કહેવડાવે મુજને?

વાનર તે હનુમાન, અશોકવન બાળ્યું જેણે;
વાનર તે નળ નામ, પ્હાણુ તાર્યાં જળ તેણે;
એ વાનર અંગદ સારખા, રંક કિંકર શું કહું કથી;
સુગ્રીવ સુભટ નર સારખા, નરપત તેં દીઠા નથી. ૨૯૯
રાવણ–રાજા કહેવાય રણમાંય, રાતે જે ઘુવડ બોલે;
રાણા ગોલા કહેવાય, કરે વાહન જે ખોલે;
રાજા કહેવાયે ભાટ, હીંડે કવિ કીરત કરતા;
રાજન સર્વ કોકિલ, વસ્ત્ર લોકોનાં હરતા;
એકેક ગામના અધિપતિ, એમ રાજાઓ અનેક છે;
પણ આણ સ્વર્ગ પાતાળમાં, રાજા રાવણ એક છે. ૩૦૦
અંગદ–સકળ જનાવર માંય, પ્રૌઢ ગુણ સિંહ પરવરિયો;
નવકુળમાંહે નરેંદ્ર, શેષ અવનિ શીર ધરિયો;
આઠ અધિપત માંય, મેરૂ ગઢ મોટો કહેછે;
પંખા માંહે પ્રૌઢ, ગરૂડ હરિ ચરણે રહેછે;
રાક્ષસમાં મોટો રાવણો, દેશમાં લંકા ગુણગ્રામ છે;
અંગદ કહે ઉતપત કરણ, સામળનો સ્વામી રામ છે. ૩૦૧
રાવણ–રામ અયોધ્યામાંય, કાલ અવતરિયો આપે;
શ્રવણ હણ્યો તો વિપ્ર, બાણથી એને બાપે;
ખાવા પીવા જોગ, થયા જોરાવર જોડા;
કાઢી મૂક્યા વનવાસ. પ્રતાપ એ જોજો પ્રોઢા;
કનક કુરંગ નવ ઓળખ્યો, ધાયો કર ધનુષ્યા લિયે;
અંગદ અક્કલ ગઇ તાહરી, બળથી રાવણ ક્યમ બ્હિયે ૩૦૨
અંગદ–દશ અવતારીક રામ, નામ તે સરવે એનાં;
પાણી પવન આકાશ, પંચમાંભૂત જન જેનાં;
રસ ગંધ સ્વર સ્વાદ, જાગ્રત સ્વપ્ન મન માને;
મનસા વાચા કરમ, વાત જન્મની જાણે;
સરજીત પાલક સંહારમાં, ભારે કરમી ભૂપ છે;
સમજ રાય રાવણ હદે, સ્વામી સામળનાં રૂપ છે. ૩૦૩
રાવણ–મન માનીતો તુંય, હુંય ક્યમ માનું સાચું;
તું કરે તરણનો મેર, મારે મન સર્વે કાચું;

સ્તુતિ કર જઈ તું ત્યાંય, તેગ શો ઝાઝો તાડો;
બાહુ બાંયે બળ હોય, તો ઇહાં આવી દેખાડો;
નાચે પૂત પોતાતણો, માતપિતા લે ભામણાં;
બારવાટ વાજાં દલે, તુચ્છ વચન ત્યમ તુજતણાં ૩૦૪
અંગદ—માનીતો સુગ્રાવ, સન્મુખ ઉભો કર જોડી;
માનીતો પ્રલ્હાદ, પદ્વી પામ્યો જે પ્રૌઢી;
માનીતો બળિરાય, ચતુર્ભુજ ચાંપ્યો ચરણે;
માનીતો ધ્રુવ ધીર, અચળ કરી રાખ્યો શરણે;
માનીતા મહારાજના, દરશનથી તો દિલ ઠરે;
અનમાનીતો અંગદો, માથાકૂટ તુજ શું કરે. ૩૦૫
રાવણ—રાવણ કહે રે મૂઢ, પહાણથી દીસે પ્રૌઢો;
મૂરખનો મહિપતિ, જગમાં નહિ તુંજ જોડો;
નફ્ટતણો નરેંદ્ર, અધિક દીસેછ અનાડી;
વખાણીને વાત, કરે કરવી હોય ચાડી;
જે ડાહ્યો હોય તે દલ ધરે, સંક્ષેપે શિક્ષા લહે;
અંગદ શાં વગદાં કરે, કહે કેમ ઉભો રહે. ૩૦૬
અંગદ—ઉગરે કો એક જીવ, ત્યાંય બોલીએ જુઠું;
ઉગરે કો એક જીવ, કરિએ દીઠું અદીઠું;
ઉગરે કો એક જીવ, અકલ ફેલાવું આડી;
ઉગરે કો એક જીવ, કરિયે ચોરી કે ચાડી;
હાકી કાઢે છે હઠ કરી, તોય ઉભો છું બારણે;
અંગદ કહે રાવણ રંક સુણ, જીવ જીવાડણ કારણે. ૩૦૭
રાવણ—ઉગારવા આવ્યો દેહે, ઉગારવાં વાનર રીંછાં;
તે ઉડશે આકાશ, કાગતણાં જ્યમ પીંછાં;
કોય સતી નવ થાય, પતિ કો અવર મરંતે;
આપ ન ભાગે ભૂખ, પારકું બેટ ભરંતે;
પ્રાક્રમ પરમારથ તાહરૂં, કુડ કપટ કરવા કામનું;
પિતા માર્યો તે પ્રીતથી, રૂડું ચિંતવે રામનું. ૩૦૮
અંગદ—ઇંદ્રજીત સરખો તંન, તેહ તુજ રણ રોળાશે;
કુંભકર્ણ સરખો જોધ, ચાંચડવત તે ચોળાશે;

સાત લાખ પ્રૌઢા પુત્ર, કાયર થઈ કૂટાશે;
રત્ન ખાણુની રિદ્ધ, લંક લક્ષ્મી લૂટાશે;
તું શિવ વરદાનથી શૂર છે, માન મગ્ન છે મનથકી;
તુજ શીશથી ઇશ અળગા થયા, સીતા હરી તે દિન થકી. ૩૦૯

રાવણ–પૂછ ઇંદ્રને વાત, હાથ દીઠા મુજ તનના;
રેશે કામના કામ, મનોરથ તારા મનના;
બાર વર્ષ જળ અંન, તજે નિંદ્રા ને નારી;
કુંભકર્ણ સાથે તેહ, ભડે જે ભૂપત ભારી;
એકાએક કાળ હોયે નહીં, ભાવ અક્ષર તું શું ભણ્યો;
મુજ સાથે સંગ્રામે મળે, નથી જગાંમ જનુની જણ્યો ૩૧૦

અંગદ–ઇશતણો એ ઇશ, એજ બ્રહ્મનો બ્રહ્મા;
અવતારિક એ અંશ, કંઇ મનમાં તું શરમા;
લોઢે લકડ દિન રાત, હિરણ્યકશિપુ નવ મરતો;
વરદાન હતાં વિપ્રીત, અંકાર તૂંજ પેરે ધરતો;
તે નૃસિંહ થઇ નખે હણ્યો, તે પેરે તુજને થશે;
સામળ કહે તારા મોતની, પ્રભુએ જાગ રાખી હશે. ૩૧૧

રાવણ–રાવણ કહે રામદુવાઇ, દેઉં છું અંગદ તુંજને;
પલક ટકાવે પાગ, ફરી ઉત્તર દે મુજને;
શરમ નવ રાખીશ, જરૂર કહે જે ત્યાં જઇને,
વધારજે મુજ વેર, પ્રીતથી તેનો થઇને;
જો મૂછ ધરાવો મુખ પરે, નીર વધારો નામનું;
રાવણ કહે આવો અહીં, મારે કામ છે રામનું. ૩૧૨

અંગદ–અંગદ કહે સાબાશ, હોડ હઠ હિમ્મત તારી;
તુજમાં પ્રાક્રમ પ્રૌઢ, ખરી નીશાં થઇ મારી;
ભલું રામશું વેર, ભલું ગંગામાં મરવું;
ભલું ગયાવ્રત માંય, દંડ જે ભારે ભરવું;
ભલું પુત્ર શિષ્યને વિપ્રથી, હોડે કોડે હારવું;
ભલું મોત રાવણુતણું, જો રામને હાથે મારવું. ૩૧૩

રાવણ–મૂરખનો સરદાર, વિના બોલાવ્યો બોલે;
મૂરખનો સરદાર, આપથી અધિક અમોલે;

મૂરખનો સરદાર, કરે લવરી જે ઝાઝી;
મૂરખનો સરદાર, પ્રૌઢ સાથે હઠ પાજી;
આણ્ય ન માને રામની, જાવા મન નહિ જાણિયો;
કહે રાવણ તું મૂર્ખપતિ, પૂરણ મેં પરમાણિયો. ૩૧૪

અંગદ—રામદુવાઈ ખાઉં, જો મુખ બોલું જૂઠું;
રામદુવાઈ ખાઉં, રીસે જો તુંજપર રૂઠું;
રામદુવાઈ ખાઉં, વાત કહું પૂરણ પ્રીતે;
રામદુવાઈ ખાઉં, રાવણપર રીઝું રીતે;
છે રામદુવાઇ શ્રી રામની, ચિત્તવી જે દિન રણ ચઢે;
મુજને નિશ્ચે છે એટલું, દશ મુસ્તક પૃથિવી પડે. ૩૧૫

કવિત.

રાવણ—નવ મળે ખોટા દામ, કામ વિવાહનું માંડે,
ઉછીનું ઉધાર કરી, ધંધે ઘણું ધાય છે;
ચોર કો ચોકીમાં પડયો, અડયો સંકટમાં આવી,
છળ કરે છૂટવાને, ચિત્ત ઘણું ચ્હાય છે;
કુંવારો કુંવર ઘેર, પેર નહીં પલ્લાંતણી,
કન્યાતણે કાજ, વેવીશાળિયો વહાય છે;
અકરમી નર નેટ, પૂરૂં ન ભરાય પેટ,
અંગદની પેરે પાપી, ખોટા સમ ખાય છે. ૩૧૬

સવૈયો.

અં.—ચક્રવર્તી રામ ચૌદ લોકનમેં, ચિતવું દશકંધકું ચાકરિયાં;
સિંહકો સિંહ સુરપતકો સુર, દશકંધ બાંધો તુમ બાકરિયાં,
મહારાજધિરાજ શ્રી રામ મેરૂપત, કિંકર રાવન કાકરિયાં;
કલ્પવૃક્ષ કોટિ રામ કરૂનાનિધ, લંકપતિલખ લાકરિયાં ૩૧૭

છપ્પય.

રાવણ—અભાગી અંગદ અજાણ, રામની આણજ લોપે;
વિદાય થતો કરે વાત, કિંકર થઇ તું કયમ કોપે;
મારી કાઢતાં મૂઢ, વણ તેડયો કયમ આવે;
શીદ ખુવે છે જીવ, કિંકરનો કિંકર કહાવે;

લવરી કરે છે લખગણી, બહુ સ્તુતિ કરે છે બારણે;
બાળ્ય અવતાર બુદ્ધિહીણુ તુજ, કૂડા પેટને કારણે. ૩૧૮
અંગદ—જઉં છું હવે જરૂર, વચન કહું છું એક છેલ્લું,
ખમું છું તારી ગાળ,મમત તુજ સાથે મેલું;
પૂછ ઘેર તારી નાર, મંદોદરી શુભ સતીશું;
કહોતો માંડનિ રાઢ, લક્ષ્મણ જોગ જતીશું;
પૂછી આવો તમો પુરપતિ. ત્યારસુધી ઉભો રહું;
એમ કરતાં તમો ઊગરો, ઉપદેશ સત્ય સાચો કહું. ૩૧૯
રાવણ—અંગદ અક્કલના હીણુ, વચન તું જો વિચારી;
નવખંડતણો નરેંદ્ર, શીખ શી દેશે નારી;
રામા વશ તે રામ, કોડ વસાએ કહાવે;
પરવશ પડી તે પાશ, છતાં અથડાતો આવે;
નારનાં કહ્યાં તે નર કરે, નપુંસક નારે જીતિયા;
રામાને રાવણ પૂછે નહીં, એ રામતણે ઘેર રીતિયા! ૩૨૦
અંગદ—રામ તણી એ રીત, અધમતણો ઉદ્ધારણ;
રામતણી એ રીત, દુષ્ટ દાનવ સંઘારણ;
રામતણી એ રીત, સોગટી નામે ન મારે;
રામતણી એ રીત, હેતુ જનથી એ હારે;
રામતણી એ રીત છે, ભોગવે જે જેવું કરે;
એટલું કેતાં નવ ઓળખે. પાપે રાવણ તું મરે. ૩૨૧
રાવણ—રામતણિ તુને આણ, વદે અંગદ તું વાણી;
રામતણિ તુને આણ, પલક પીવા રહે પાણી;
રામતણિ તુને આણ, હવે જો જીભ હલાવે;
રામતણિ તુને આણ, જો તું ચરણ ન ચલાવે;
રામ આણથી કહે જઇ તહિં, જહિં સેન સકળ છે તમતણું;
રાવણે કહાવ્યું રામથી, મહિમા દેખાડ મોટમપણું. ૩૨૨
ઉડયો સુણી આકાશ, અંગદ અતલીબળ આપે;
મહિમા વધારી માન, રામ રજ ચર્ણ પ્રતાપે;
આવ્યો જ્યહાં અશોક, અલૌકિક જ્યાં છે વાડી;
દુઃખ નવ વ્યાપે દેહ, ખરી રત્નાકર ખાડી;

એહી રીત સ્વરૂપ જ્યહાં, રૂપ રઢિયાળી શુભ સતી;
પ્રદક્ષણા દેઈ પાગે નમ્યો, મોકલ્યો છે લક્ષ્મણ જતિ. ૩૨૩
અંગદ—સાંભળજો મુજ માત, વાતમાં એહ વધાઈ;
લક્ષ્મણ સહિત શ્રીરામ, પધાર્યા ભૂપત ભાઈ;
વાનર પદ્મ અઢાર, બોતેર કોટીક સાંધી;
મળ્યા વિભિષણ ભ્રાત, પાજ સમુદ્રે બાંધી;
મેં વિવિધ પ્રકાર વિધિ કરી, ટેવ એહની ટેડિયો;
સીતા પ્રત્યે અંગદ કહે, ગઢલંક વાનરે વીંટિયો. ૩૨૪
સીતા—સીતા કહે સુણ વીર, ધીર થઈ ધીરજ ધરજે;
જનરાવર જન એહ, કામ ઘણું પાકું કરજે;
અલ્પાપનો નહીં લાગ, શોભે નહીં શૂરા સાથે,
મંદ્રાચળ શા મેર, ઉપાડે છે એક હાથે;
કુંભકર્ણ કહેવાય છે કારમો, દેખે તેટલું ખાય છે;
એવું જાણી ઈહાં આવજો, રામ તો મોટા રાય છે. ૩૨૫
અંગદ—કહો તો મેરૂ સહિત, ઉદયાચળ હું ઉપાડું;
કહો તો લંક પર લંક, અધિક અવનિમાં ગાડું;
કહો તો બાણું કોડ, જેવને બાંધી જાઉં;
કહો તો ઈંદ્રજીત કુંભકર્ણ, દૈત્ય સર્વેને સાઉં;
મા કહો તો લંકને લૂટિયે, વસુધા વિપરીત નાંખિયે;
પણ હુકમ નથી હજુરનો, માટે સરવે સાંખિયે. ૩૨૬
સીતા—જાઓ રે ભાઈ ભ્રાત, વાત શી કરવી ઝાઝી;
કરો કહ્યું તે કામ, રામ જે વાતે રાજી;
કરતા હો જે કાજ, આજ સવળા સાધો;
દેખશે કો એક દુષ્ટ, વાયુવત વેગે વાધો;
જ્યાં આગન્યા માગી અંગદે, જોધ જાવા લાગ્યા જવે;
રાક્ષસીએ બુમ પાડી ઘણી, જોધ તરવરી રહ્યા તવે. ૩૨૭
મારે મારે કરતા મૂઢ, ધીર ધસમસતા ધાયા.
અંગદકેરા ચરણ, પુંછ શત્રુએ સ્હાયા;
સહસ્ત્ર લાખ કરોડ, હઠીલે હોડ હકાર્યા;
તોડાન તોડેના રાડ, વાનરપર વેદ વકાર્યો;

ત્રાસ પડ્યો મહા વિષતણો, હાવાહળ બહુ દેશમાં ;
દાખું લોકે દશકંધને, લંગુર આવ્યો એક લેશમાં. ૩૨૮
મોકલ્યો એક મહીપત, એંસી લખ જોદ્ધા આદે ;
ઐાવિધ મેલતો બાણ, વખાણ કરૂં શાં વાદે ;
પ્રાક્રમ કીધું પ્રૌઢ, અંગદને મારવા મંડ્યો ;
રૂઠ્યો તેને રામ, દુષ્ટને દૈવે દંડ્યો ;
જીવતો મૂક્યો એક જન. કથન રાવણને કહ્યો ;
લંક લૂટી તારી લંગુરે, બળવંત શું બેશી રહ્યો. ૩૨૯
કરડતો દંત દસકંધ, અસ્વારી આપે કીધી ;
એક પલકે અશોક, વાડી તો વીંટી લીધી ;
પકડ્યો પૂછ પ્લવંગ, ઝાપટી ઝીક્યો જ્યારે ;
સમર્યા મન શ્રીરામ, તરત છુટ્યા કર ત્યારે ;
ત્યાં જુદ્ધ જોર ઝાઝું થયું, હઠીલો હોડે હારિયો ;
એ વાત લંકામાં વિસ્તરી. મહીપત મોટો એ મારિયો ; ૩૩૦
ધરતી ડોલ્લા ખાય. કોય વદે નહીં વાણી ;
ખબર પોતી જઈ ત્યાંય, રાય રાવણની રાણી ;
ઉઠી કૂટતી શીશ, પુતને તેડ્યો પાસે ;
કયમ બેઠો બળવંત, વિપરીત થયું છે વાસે ;
લશ્કર પેઠું સરવ લંકમાં. ભય તારો તે નવ ગણ્યો ;
ઉઠય ઉઠય આળસ તજી, કહે છે તાત તારો હણ્યો. ૩૩૧
મેઘરાવણ મહારાજ, ધજ ફરકાવી તણે ;
ઈંદ્રજીત જશ રૂપ, ઈંદ્ર જીત્યો તો જેણે ;
ઢમકાવતો ઢોલ નિશાણ. કૃતાંત સરીખો કહાવ્યો ;
પિતા પાસ તે પુત્ર, એક પલકમાં આવ્યો ;
એક પહોર રણજંગ મચ્યો, કહી ન શકે કોય કવી ;
સંહાર થાય સૃષ્ટિ તણો. શોભા લંક એવી હવી. ૩૩૨
પડી લંકમાં બુમ, મમત મૂક્યો સૌ માને ;
રામચંદ્રે તે તણું, કુલાહલ સુણિયું કાને ;
રામ—રામે તેડ્યા હનુમંત, અંગદ લંકામાં અડિયો ;
કોપ્યો દીઠો દશકંધ, પ્રૌઢ સંકટ હશે પડિયો ;

બાળક જાણી બીવરાવશે, હાલકલ્લોલક કલહલ હુઓ;
કલેવર કળ પડતી નથી, જરૂર ખબર તેની જુઓ ૩૩૩
બહુ વિધ પડે છે બુમ, બહુ વિધ બણુગાં વાજે;
બહુ છુટે છે બાણ, ઘણાં નિશાણુજ ગાજે;
ચોવિધ પડે છે ચીસ, રીસથી રણવટ બોલે;
ધ્રુજે સરવે ધરણ, દિકપાળ દિશા દશ ડોલે.
રખે અંગદ માર્યો જતો, રામજી રોપ ધરી રટે;
હનુમંત તમો બેશી રહ્યા, એ તો ગુણગણ નવ ઘટે. ૩૩૪
હનુમંત–રઘુનાથ પ્રત્યે હાથ, જોડી બલવંતો બોલ્યો;
અંગદ પ્રાક્રમી અનંત, ખરો પટંતર ખોલ્યો;
અંગદ સામુ જો જુએ, અધિક દ્રષ્ટિયે આડી;
શેર નથી ખાધી સુંઠ, નથી જન્મ્યો કો માડી;
શ્રી રામચંદ્ર પરતાપથી, એ શૂર પડાવે સાખને;
દાનવ સઘળા દેહવટ કરે, દશકંધ સરખા દશ લાખને. ૩૩૫
દશરથ તણા કુળ દીપ, સુણો તો કહું એક સાચુ;
સુઝે મુજને સત્ય, કિંચિત માત્ર નહિ કાચું;
અંગદ ને દશકંધ, વિવાદ કરંતે વઢિયા;
જોરાળા મહાજોદ્ધ, પ્રાક્રમી પ્રાજે પડિયા:
હશે બુમ પડાવી બહાદૂરે, ખાતરનીશે તેની ખરી;
જીત નગારાં દેઈને, અંગદ આવે ફોજે ફરી. ૩૩૬
મહાક્રમ દીધો માર, અંગદને રાયે આપે;
ન ગણે લેખા માંય, હાથ શ્રીરામ પ્રતાપે;
લખ બોતેર હજાર, તણા તો હંસજ હરિયા;
વાડીમાં કૂપ વિશાળ, ભૂપ સહુ તેમાં ભરિયા;
બાકી બુમ પાડી ગયા, ગઢલંકા ગુણ ગામને;
ઉત્પાત કરીને આવિયો, શરણાગત શ્રી રામને. ૩૩૭
દંડવંત કીધા દશવીશ, શીશ નમાવ્યું નેહે;
સુખનું સાગર સર્વ, દૈવત પામ્યા સહુ દેહે;
શીશપર મૂકયો હાથ, વાતો પૂછી રઘુનાથે;
રામ–વિષ્ટિની કહો વાત, રીઝ થઇ રાવણ સાથે,

સીતાને સહજે આપશે, કે કરવી રાઢ પડશે ઘણી;
અંગદને એમ પૂછિયું, કોટિ બ્રહ્માંડ કેરા ધણી. ૩૩૮
અં–વાલીસૂત કહે વાત, એની મેં કેમ કહેવાયે;
નથી સરજ્યો નરેંદ્ર, અહંકારી એવો રાયે;
સામ દામ ને ભેદ, કર્યાં તે જુગતે ઝાઝા;
જ્યમ પથ્થરપર નીર, માને નહિ રાવણ રાજા;
કરગરી કહ્યું મેં કોટિધા, આંચ દેખાડી અતિ ઘણી;
પેર પેર મેં પ્રીછવ્યો, ડગ્યો નહીં લંકાધણી. ૩૩૯
એક કહીએ તો આઠ, ઠાઠમાં બોલજ બોલે;
કહે વાનર ને વનચર, આપ બળ કરે અતોલે;
ભરયા ભોજન માંય, ચાર કણ જોયા ચાંપી;
અનેક કહ્યા ઉપદેશ, મન મેં જેવું આપી;
લોઢા ઉપર લીહ જ્યમ, પટકૂળ ગાંઠ જેવી પડે;
રાઢ વિના રાવણ રીઝે નહિ, માંગી સીતા તો નહિ જડે. ૩૪૦

કવિત.

છત્રપતિ છત્રપતિ, નરેન્દ્રકો નરપતિ,
રૂડી કર્મરેખા રતિ, ભુપતિ મન ભાવનહેં:
નમે નિત્ય નાગપતિ સેવેં સિંધુ સાધુ સતી,
ખગપતિ સખેં ગુનીજન જશ ગાવનહેં;
જગ્ન જાગ કરે અતી, આશીશ નિત્ય દે અતિ,
રતિપતિ જેસો રંગ, લંકપતિકી લાવનહે;
જીતે નહિ કોય વાકું, દશરથકે નંદન પાખી,
પંચાશ કોટકેરો પતિ, રાજેન્દ્ર એ રાવનહે. ૩૪૧

છપય.

મુખે ન બોલ્યા રામ, નિશ્વાસ મૂક્યો મન સાથે;
રાવણ સરખું રત્ન, હણવું પડશે મુજ હાથે;
આવ્યો વિભીષણ ભૂપ, આવ્યો જશ જાંબુવંતો;
આવ્યા નલ નીલ સુગ્રીવ, આવ્યો હડકર હનુમંતો;
મહારાજ વિચાર મનમાં કર્યો, જે ચિત્ત લહે નહિ ચાતુરી;
સૌ સેવક કહે સ્વામી સુણો. "દેવ તેવી કરો પાતરી." ૩૪૨

દીધા દદામે ઘાવ, દેવ દાનવપર કોપ્યો ;
લંકાગઢ દરબાર, રામે રણસ્તંભો રોપ્યો ;
થઈ પુષ્પની વૃષ્ટ, દેવ અમૃતઘન વૂઠયા ;
રાવણ રોળાશે રણ, નવ ગ્રહ બંધથી છૂટયા ;
લંકાગઢ વાનરે વીંટિયો, પોકાર પુર આખે પડયો ;
રાવણ તે હૈડે હરખિયો, ભુજંગ રચી જુદ્ધે ચઢયો. ૩૪૩

હાલકહુલક હલકાર, લંકાગઢ જોરે ઝાઝા ;
અનમિ અંકારી અજિત્ત, ચઢયા મહીપતની માઝા;
સુભગ સુધર્મ સુયુદ્ધ. વીર એ જુગતે જોડા ;
રામ લક્ષ્મણ લઘુવેશ, પૂર્ણ પ્રતાપિક પ્રૌઢા ;
શેષ નાગ લાગ્યો સળકવા, દિકપાળ દશ ડોલી પડયા ;
બ્રહ્માંડ ચકચડયું ભુજ ધરા, રામ રાવણ જુધ્ધે ચઢયા ! ૩૪૪

થયો જવ ઉલ્કાપાત, વાત મંદોદરીએ જાણી;
સતી શિરોમણિ નાર, રાય રાવણની રાણી ;
આવી ત્યાં કરજોડ, કથન કંથ આગળ કહેવા ;
મંદોદરી—રૂઠયો જ્યારે રઘુનાથ, ક્રમ ક્રીયા પછી રહેવા ;
ભૂલો છો કેમ ભૂપત થઇ, રાય વિચારો રીતને ;
રાણી કહે રીઝવો રામને, સોંપો માત સતી સીતને. ૩૪૫

રાવણ—રાણીને કહે રાય, દીસે અતિ તારી ઘેલી ;
અંગદ વિષ્ટિ કાજ, પ્રોત કરવાને પેલી ;
શીશ સાટે એ સીત, લાવ્યો હું લક્ષવસાએ;
વગર રાડ વડવાડ, આપું કયમ એહ દશાએ;
બોલ બોલ્યા જે છે રાવણે, અપ્રળ જતે અનરથ થશે;
નિશ્ચે નાર નમવું નથી, હોનાર હશે તેવું થશે. ૩૪૬

મંદોદરી—ઘેલા કંથ કુબુદ્ધ, થઇ તેં એ શું કીધું ;
સૂતો જગાડયો સિંહ, મોત વણ માગ્યું લીધું ;
અજિત રામ ન જીતાય, અજિત્ત લક્ષ્મણ કહેવાયે ;
દશ શીશ ભૂજ વીશ, રોળાવ્યો રાવણ રાયે ;
લંકે વિભીષણ સ્થાપશે, એટલું એને કામ છે ;
રાજ રાવણ તારૂં ગયું. સ્વામી સામળ રામ છે. ૩૪૭

રાવ—ફટ ફટ રાવણનાર વાત કહું છેલ્લી છાની ;
આપણ બે એકાંત. મારે મન મનની માની ;
પૂર્વ જન્મની વાત. સારી પેરે સુજ સૂઝે ;
કોય ન જાણે અન્ય, બુદ્ધિવંતા નર બુઝે ;
દાનવ ફીટી દેવતા થશું, ધાવ દદામે દેઇશું ;
જીતીશું તો જશ થશે, નહિતર વૈકુંઠ લેઈશું. ૩૪૮
અંદો—સાબાશ રાવણરાય, સાબાશ એ બુદ્ધિ તારી ;
સાબાશ હદ હિમ્મત હોડ, હવે નીશાં થઈ મારી ;
આદ્ય અંત એવું મન, રામ હ્રદેમાં રહેજો ;
અહંકાર એથી લખ કોડ, નરેંદ્ર નકારો કહેજો ;
માનુની કહે બેસું માળિયે, જુદ્ધ જોઉં હું તાહરૂં ;
કાયર થશો મા કંથડા, વચન માનો એ માહરૂં. ૩૪૯
વચન ચઢાવ્યું શીશ, ઈશ સમર્યા એક ચિત્તે ;
રાવણે પેરિ માળ, રાજ રાજેશ્વર રીતે ;
હવે મોકલ્યો દૂત, પૂત દશરથના સાથે ;
કાયર બેહાછ કયમ, લડો હેતે મુજ હાથે ;
લાવ્યા લંગુર રીંછ વાનરાં, કોડવાર શું કહું કથી ;
જીત્યાં છે આપે અળશિયાં, શેષનાગ દીઠા નથી. ૩૫૦
સામસામાં રણતૂર, શૂર સંગ્રામે ચઢિયા ;
નેવું દિવસ નિઃશંક, વીર વિવાદે વઢિયા ;
વરણવે શત યુગ શેષ, તોય પૂરું નવ થાયે ;
એક પાસે શ્રીરામ, બીજે શ્રી રાવણ રાયે ;
રામે જાણ્યો રણજીત એ, જનુની એક રાવણ જણ્યો ;
એકાણું દિવસે એક બાણથી, રામ હાથે રાવણ હણ્યો. ૩૫૧
અનમિયે મૂક્યો અહંકાર, રામ રાવણને જોઈ ;
નથી જનમ્યો કો સૃષ્ટ, નીશાં સર્વની હોઈ ;
રાવણનો રણજંગ, દીઠો તે અચરત અડિયો ;
એ માટે અવતાર, પ્રભુને લેવો પડિયો ;
બગત શૂર ભૂમિ પતિ, બળિયો બહાદુર બહુ ઘણો ;
સામળ કેહે શ્રી રામજી, હઠીલો હિમ્મત હણ્યો. ૩૫૨

રાવણ પામ્યો રાજ. અવિચળ પદવી આપે;
વિભીષણ પામ્યો લંક, પૂર્ણ તે પુન્ય પ્રતાપે;
મળ્યાં રામને સીત, વિજોગ ભાગ્યા તે તનના;
દુદંભિ વાગ્યાં દેવ, મનોરથ પોહચ્યા મનના;
સીતા લેઇ સિધારીઆ, દરસન અયોધ્યા ગામનું;
જય જયકાર જગમાં થયો, રાજ થયું શ્રી રામનું. ૩૫૩
મળ્યાં માત ને ભ્રાત, મળ્યા ભરત ભાવિક ભાઇ;
વિતક વર્ષ બેબાર, તણાં તે કહ્યાં માઇ;
હનુમાન તણી હિમ્મત, સુણીને મોટપ મેલી;
વૂઠયા અમૃત મેહ, રંગ રૂડાની રેલી;
છત્ર ધરાવ્યું રામજી, લક્ષ્મણ ચમર કરે જ્યહાં;
સામળ કહે શોભા ઘણી, મેહ માગ્યા વરસે ત્યહાં. ૩૫૪
રામચરિત્ર પવિત્ર, ગાય જે નરને નારી;
ઇકોતેર પરિયાં સહિત, અધિક પામે ઉદ્ધારી;
દૂધ પુત્ર ધરસૂત્ર, પુરંદર પદવી પામે;
જન્મ મરણ જંજાળ, વેદના સઘળી વામે;
શ્રી રામચંદ્ર કૃપા કરે, ઇશ્વર પદવી આપે અતી;
સામળ કહે સેવો સહુ, રામ લખમણ સીતા સતી. ૩૫૫

દુહો.

શ્રોતા વક્તા સાંભળો, કહે કવિ કરજોડ;
સામળ કહે બોલો સજ્જન, જે જે શ્રી રણછોડ. ૩૫૬

અંગદવિષ્ટિ સંપૂર્ણ.

રાવણ મંદોદરીસંવાદ.

મનહર છંદ.

મંદોદરી-મંદોદરી કહે કરજોડીને શુણો પિયાજી,
જીવવા જો ચાહો તો, મળો જઇ રામને;
અવગુણ આપનો જાણીને માનો કહ્યું મારૂં,
તમારૂ આકુળ તન, થયું પામી કામને;
દેખો એક આવ્યો દૂત, જૂથ જ્યાં અપાર હતાં,
તોય ત્રાસ ટાળી બાળિ, ગયો લંકા ગામને;
સામળ કહે એમ કરો, રામજીને પાય પડો,
ડરો આપ મોતથી જો, રાખ્યું ચાહો નામને. ૧

રાવણ-શુણ મંદોદરી બોલ, કોણ છે અમારે તોલ,
રામનું તો આપું મૂલ, ભૂલ નથી ખરી છે;
દેખ તું સજાઇ કેમ, ભૂલથી ભમાઇ કુંભ-
કર્ણ જેવો ભાઇ ખાઈ સાગરની ભરી છે;
ઇંદ્રજીત અનુપમ, ઘોર વૃષ્ટિ કરે ઘન,
જેની સર્વ દેવ સાથ-મળી સેવા કરી છે;
ખરૂં માનજે ખચીત, જે થશે અમારી જીત;
ભીતિ કશી નથી જાણી, સતિ સીતા હરી છે. ૨

ઝુલના છંદ.

મં.-ધીર મહાવીર એ નીર અર્ણવતણાં, તીર દળ ઊતર્યાં દેઇ ડંકા;
કહે સતી શુણ પતી દુર્મતી માહેરા, ભૂમિ ભારે ઘણી ભેય ભંકા;
સીત સંતાપ મહાપાપની છાપ છે, ત્રણ્ય શિર તાહરે વેદ વંકા;
દશ અળગા હવે શીશ તારા થકે, લખવસા લખમણે લૂટિ લંકા. ૩

રા.-વેઠ ઊઠી વનીતા તારી વાતમાં, પાનિયે બુદ્ધિ એ જોર તારૂં;
શું કરૂં પ્યારિ છે તું ઘણી પ્રેમદા, અન્ય કો હોય તો ઠાર મારૂં;

રીછડાં પીછડાં માંકડાં રાંકડાં, જુદ્ધ જીત્યાતણું સેન સારૂં;
દેવ દાનવ સહૂ સેવ આપે કરે, છેક છોરાથકો હું જ હારૂં. ૪
મં.-વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ થઇ, સીત સામું કુડી દષ્ટ જોયું;
હુંશ થઇ વાઘના દૂધના દહિતણી, મોતિની ઘૂઘરી ધાન ધોયું;
અમૃતી ખાણ જાણી હરી એહને, વીષ હળાહળ બીજ બોયું;
કહે છે મંદોદરી લાભ શો કાઢિયો, ચોકડી ચૌદનું રાજ ખોયું. ૫
રા.-અવધ્ય ઉજડ કરૂં અહિંથિ જો પરવરૂં, એટલિ હામ ધરૂં જોર ઝાજું;
કૂખ કાયરતણી નારિ તું અવતરી, મેલ લવરી પરી હું જ લાજું;
અતળ ઉપર કરૂં સ્વર્ગ આણું તળે, ખંડ નવ ભૂમિનો ભાર ભાજું;
રામ લક્ષ્મણ એહૂ બાળ ત્યાં બળ કશૂં, દળ પશૂ દેખતાં દેહ દાઝું. ૬
મં.-ખીજ કે રીઝ પણ કહું તને કંથડા, આપ્ય એ વીનતા માન્ય ઘાટે;
સુમનની શેજમાં તેજ ત્રીલોકનું, હોંશથી હીંચિયે ખાંતે ખાટે;
માળિયાં જાળિયાં ગોખ અટાળિયાં, દ્રવ્ય થાશે બહુ બારેવાટે;
સાહહજાર શણગાર શામાતણા, ઊતરે એક હરિ સીત માટે. ૭
રા.-ક્રોડ તેત્રીશને હોડ હાકું અમો, કહો તો ત્રીલોકને એક કીજે;
કહોતો દિગપાળ દશ વશ કરૂં વાતમાં, નાગ નગ તેતણી લક્ષ્મિ લીજે;
સાત અરણવતણાં નીર શોષૂં અમો, ભૂમિ નવ ખંડનો ભાર પીજે;
ખંડ નવ નૃપતણાં માન મોડું અમો, રામની ભીતિથી સીત દીજે! ૮
ભૂણહરામ કરે તું કયમ માહરૂં, રામ લખમણસારૂ શીદ તાણે;
માંકડાં રાંકડાં રીછડાં પીંછડાં, તેતણા સેનને કાં વખાણે?
દીઠ નથિ હાથ એણે દશાનનતણા, ત્યાં લગી મોજ મન સાથ માણે;
ફુંક મારીથકી પહાણ ફાટે ઘણા, એહ અભિમાન તે શું જ આણે. ૯
મં.-લંકપુર પરવરી સીત એ સુંદરી, ત્યારથી પાપવરસાત વૂઠયો;
તેતણાં કરપણાં ઊગિયાં તે જુવો, નાઠેથી નરપતિ નહિરે છૂટો;
વાત વિપરીત થઇ સર્વ સમૃદ્ધિ ગઇ, રાજ મહારાજ શ્રીરામ રૂઠયો;
કહેછે મંદોદરી સોંપ્ય એ સુંદરી, નહિતરે કંથડા કાળ ખુટયો. ૧૦
સીત હરિ આવિયો રોગ ક્ષયલાવિયો, ભાવિયો નહિ ભલો ચિત્ત ચાળો;
કામમાં અંધ દશકંધ કાં તું થયો, ધંધમાં ધ્યાન તે બુદ્ધિ બાળો;
સીત દો તો પછે ભીક્ષ શી રીત્યની, પ્રીતથી પરવરો પંથ પાળો;
કંથ તુજ કારણે જાઉં વિધ વારણે, બારણે કળકળ્યો કાગ કાળો. ૧૧

રા.–ભાઈ ભુંડો થયો તેમ તેં ભામિની, કથન સંભળાવિયાં કૂડ કરણે;
માર ખાઇ મારા હાથનો તે ગયો, વળગિયો શત્રુને ચાહિ ચરણે;
લડવું છે લંકમાં તે ઘણું દોહિલું, આપ ભાડયો જશે તુચ્છ તરણે;
મહિપતી કહે જો મંદોદરી તું બિહે, સ્વામિ સામળતણે જાનિ શરણે. ૧૨
મં.–નાથજી આગળે સત્ય બોલું અમો, ગાળ દેશો ઘણી વીધ વાંશે;
વીભિષણ ભ્રાત મળિયો રઘુનાથને, નાથ અનાથનો ચિત્ત ચહાશે;
લંક લુટાવશે એહ આગળ રહી, ખાંતે અમૃત ઘણું એહ ખાશે;
સ્મૃદ્ધિગૃહ તેહને વામિ તમ દેહને, લંકનો અધિપતી એહ થાશે. ૧૩

છપય.

રાવણ–શી મુરખને શીખ, કશી ઘેલાને ગોષ્ટી;
કશી કૃપણને કિરતિ, કશી વેરીશું વષ્ટી;
શી સજ્જનશું રાઢ, કશી રાંકોશું રૂઠી;
શું નગુરાને જ્ઞાન, પ્રીત ત્યાં શાની પુંઠી;
વળિ વાત કશી વિનતાતણી, મોટા જન કયમ માનિયે;
કવિ સામળ કહે શાણી ઘણી, પણ પ્રમદામતિ પાનિયે. ૧૪
મંદોદરી–ગોખરૂમૂળે હાથ, ધણે હેતેથી ઘાલ્યો;
મણિધરકેરી મણી, મહીપત લેવા મહાલ્યો;
દાવાનળ ધરિ દેહ, તાડથી પડિને જિવવું;
શિંગડિયો વછનાગ, ઝેર હાળાહળ પિવવું;
રાણા રાવણ ત્યમ રામશું, અકલ ફેલાવો આડિયો;
તેં માગી લીધું મોત તે, સૂતો સિંહ જગાડિયો. ૧૫
રાવણ–મેરૂ શિખરપર ચડે, કદી પાતાળે પેસ;
જાય સિંધુને શરણ, સૂર્યમંડળ જઇ એસે;
છેક થાય તન રંક, લક્ષ કોઇની લૂંટે;
આયુરદા ઘડિ એક, વધે નહિ કે નવ ખૂટે;
લેલાટ લખેલ ટળે નહિ, તો નિચ થઇ નમવું કશું;
ગુણવંતી તુજને ગમ નહિ, એક હાણ બીજું હસું. ૧૬
મંદોદરી–જોબનમદ જરમદ, અહંપદ ધરે અલેખે;
કામાતુર નર અંધ, તેહ પણ આંખ ન દેખે;

સ્વજનમદ્દ મદ શૂર, મૂર્ખ જન મમતી મોટા;
સાચા જે પ્રતિબોધ, તેહને સર્વે ખોટા;
જે આખર આવ્યો આંકનો, કોનો ટાળ્યો નવ ટળે;
અંધો નિત્યે અથડાય છે, ત્યાર પછી પાછો વળે. ૧૭

રાવણ–કહે તું વાર કરોડ, શીખ માનું નહિ માઠી;
કાંગડુ કણુ ન રંધાય, ક્રોડમણુ બાળે કાઠી;
માંખણુ નાવે મેળ, વરસ સો વલુવે પાણી;
પથર ઉપર જેમ નીર, અધિક શું કહું એંધાણી;
તને કામની ક્રોડ વસા કહું, મૂક વીનતા વારવું;
રાવણુને જઇ રણજંગમાં, રામથકી નથિ હારવું. ૧૮

મંદોદરી–સુમનતણી શુભ સેજ, હેમ હીંચોળા ખાટો;
ચિંતામણિની ખાણુ, રત્ન પરવાળી પાટો;
માગ્યા વરસે મેહ, છે ખટે ઋતુની છાપે;
અશોક સરિખું વન, અલક્ષ્ય ભોગવિયે આપે;
વળિ નવે નીધ ને રીધ સિધ, સ્મૃદ્ધિ જોતામાં જશે;
મંદોદરી કહે માને નહી, ધન તો ધુળધાણી થશે. ૧૯

રાવણ–નિત્યે નિંદે વિપ્ર, વંશ તો જરૂર જાયે;
કપટ સહિત વ્યાપાર, ત્યહાં દેવાળું થાયે;
કાયરમાં રહે શૂર, ક્રોધ વેળાયે નાસે;
રૂડી ભુંડિ ખસબોઇ, પટ બેસે રહે પાસે;
જે ઘેર ચલણ તરૂણીતણું, કામનિતુંજ કહ્યું કરે;
ગર્ધવ જાણો તે ગૃહસ્થને, આખર અર્થ નહીં સરે. ૨૦

મંદોદરી–પ્રમદા તેજ પ્રધાન, પ્રીત પ્રમદાની પોઠી,
પ્રમદાથી શો પુરૂષ, કહે નરનારી જોડી;
પ્રમદાથી ઘરસૂત્ર, પુત્ર પ્રમદાથી પામે;
અર્ધાંગા પુણ્યભાગિ, દુઃખ વિનતાથી વામે;
ઘરછિદ્ર ટળે ઘરૂણીથકી, માન અધિક મહિમાં મળે;
શુભ ઇચ્છેછે સ્વામીતણું, અંતે પણુ ભેગી બળે. ૨૧

રાવણ–કૂળ રૂડે કન્યાય, ધણી બીજો નહિ ધારે;
સિંહતણી સોબત્ય, મળે નહિ વારેવારે;

શાહ પુરૂષના બોલ, જેહ બોલ્યા તે બોલ્યા;
હાથીકેરા દંત, જેહ બોલ્યા તે બોલ્યા;
મંહિપતિ કહે શુણ મંદોદરી, રાવણ રાઢ લિધી સહી;
નવ આપે નારી જે હરી, હઠીલો હઠ મૂકે નહીં. ૨૨

મંદોદરી—નમે સકુલની નારિ, નમે ફળફુલે વેલી;
નમે સત્પુરૂષ સાધ, નમે સરિતારસરેલી;
નમે કદી નહિ કાઠ, નમે નહિ કુલટા કામી;
નમે નહિ કો નીચ, હઠીલો જેહ હરામી;
વળિ નમે શ્રીરામ સરીખડા, જેણે ધર્મ મન ધારિયું;
પણ નમે ન રાવણ નરપતિ, જેનુ પુન્ય પરવારિયું; ૨૩

રાવણ—બેશિ રહે બુદ્ધિહીણ, તોલ તારૂં તું તજાવે;
પ્રગટી કાયર કૂખ, લૂણ મુજ ખાઇ લજાવે;
કરે તું વૈરિ વખાણ, કરે છે વપુને વહાલો;
કરે લવરિ લખવાર, કુંવરને જાણી કાલો;
તુજને પૂછી લાવ્યો નથી, યુવતી રણ રાવણ ચડે;
તું બેસ માનની માળિયે, કંથ તારો જો કેવો લડે. ૨૪

મંદોદરી—રામ સંઘાતે રાડ, કરણ સમરથ નહિ કોઇ;
નરવર તે શ્રીરામ, જોરાવરમાં કહું જોઈ;
ધનુષ હતું દઢ ધીર, વળ્યા બળિયા બહુ બાથે;
ટચિ અંગુળિયે તુરત, રામે ભાગ્યું એક હાથે;
એવાં પ્રાક્રમ અનેકધા, રાજ જુઓ બહુ રામના;
કહું ઘણું કેટલાં કરગરી, કથન કંથ તુજ કામનાં. ૨૫

રાવણ—રહે અબોલિ અજાણ, મૂકે ક્યમ મારી માઝા;
લંકતણો હું નાથ, રિદ્ધિપતિ રાવણ રાજા;
ભલું ચિતવ તું ભામ, ભાખ્ય ભાષણ ભલિ ભાતે;
લખમણ સરખા લાખ, જિતું હું રણમાં જાતે;
બીજો તનનો બળવંત શું, બાજીગર બનિ આવિયો;
રાવણ બીશે ક્યમ રામથી, લંગુર ઝાઝાં લાવિયો. ૨૬

ઝુલના છંદ.

મં—આપ મત્ય પાપથી શાપ માથે થયો, છાપ પડિ રાયજી છેક જાવા;
કામની માટ હું કહું તને કરગરી, દેવના દેવશું મેલ દાવા;

બૂઢ્ઢ એ બાળ છે કાળના કાળ છે, સીત દેઇ એહના ગૂણ ગાવા;
રામ રૂપિ રૂઠશે લંકગઢ લૂટશે, પંડ પ્રે નહિ રહે પાણી પાવા. ૨૭
રા–કામની શું બિહો કોઇ કારણ કિયું, બીકના બોલનો તોલ તે શું;
નામનો નાશ એમ નિગમ આગમ કહે, જગત સઉ જીવશે જેને જેશું;
આવવા દે ઇહાં તું અયોધ્યાપતી, જોગ જગદીશને જવાબ દેશું;
રામની આણજો રામથી જીતશું, લંક સાથે ઘણો લાભ લેશું. ૨૮
આજ એકાંત છે ભ્રાંત ભાગું ભલી, બહાલિ વિનતા પ્રત્યે વેણ વાસું;
દશરથપુત્રને આદિ હું ઓળખુ. નેહશું દેહ નહિ શીશ નાસું;
નેટ નિઃશંકશું લંક લગિ આવશે, શૂરનું સર્વ સજિ સૈન સામું;
આજ ઇછું ઘણું કાજ હું એટલું, વૈરભાવેજ વૈકુંઠ પામું. ૨૯
મં.–સ્વામિ સાબાશ છે સત્ય શામા કહે, જો રખે દિલથકી દીન થાતો;
શૂર મહા પૂરથી શુભટ સંગ્રામમાં, હિમત ધરિ માંડ રણજંગ માતો;
અચળમતિ એ હશે કામ નિરભે થશે, તો ટળે લોહનો પાશ તાતો;
અધિક કહું અંકમાં વાળિને વંકમાં, ચિત્ત માંહે રખે લંક ચહાતો. ૩૦

જુદી જુદી નાતોના અભિપ્રાય.

વાત પૂછી એક વિપ્રને વિધવિધે, કેમ મહારાજ આ મંન માની;
આપવી એ ઘટે કે નહીં આપિયે, છેક મુજને કહો વાત છાની;
વિપ્ર–મહિપતી માન તે મૂકિયે કયમ કરી, લાજ પણ ખોઇએ હોડ હાની;
પાછિ તો આપવામાંહે પ્રાક્રમ કશું, ભીખ તેને પછી ભૂખ શાની; ૩૧

સવૈયા.

વૈશ્ય–વૈશ કહે વેહેવાર તો એ છે, પાછિ દિધે લાજ પરિયામાં;
અથડાવા દ્યો દશ વિશ દહાડા, હાલ બકાલ છે કરિયામાં;
મોટાની વાતો છે મોટી, અથડાવા દ્યો વરિયામાં;
કાયર કયમ થૈયે આગળથી, વહાણ મુકયું છે દરિયામાં. ૩૨
કણબી–કહે કણબી કયમ કામનિ દીજે, જાત જોરાવર એની જાણી;
પાછા જશે અઠડાઇ પોતે, લહરિ સમુદ્રનિ લેશે તાણી;
લાવ્યા શું પાછી આપવાને, એક હસવું ને બીજી હાણી;
પૃથવીપતિ એ આશ્ય મુકો કયમ, છેલ્લે કયારે ગયું શું પાણી. ૩૩

ઝુલના છંદ.

સઈ–કહે ગજધર દાહડા પાધરા દૈત્યના, શીવ વરદાનની છાપ છે રે;
સાત સાગરતણી આડ છે ઉભિ, અધિનાથ તો રાવણો આપ છે રે;

દેવ હીંડે છે દશ• દીશમાં નાસતા, તેવો ત્રીલોકમાં તાપ છે રે;
તો ભલે લાવિયા ભૂપતી ભામની, જયમ ગજે તસ્ તેતો માફ છે રે. ૩૪

સવૈયા.

કુંભાર–કહે કુંભાર કરો શી વાતો, એનો મારગ એડો છે;
વઢતાં કુણ જીતે કુણ હારે, મહિપતિ માની તેડો છે;
લેવો ગઢ લંકાનો દુર્લભ, વંક વળામણ વેડો છે;
શું ઘટ કે શું ઘેડ ઊતરશે, ચાક ઉપર હજિ પેડો છે. ૩૫

લુહાર–કહે લુહાર મોકલો કુંભક, ખાય મુખે તો વાર ખૂટે;
નહિતર જોર કરો જંજાળનું, છણછણતા ગોળા ગડુ છૂટે;
રાક્ષસ મોકલિ રીછવિદારણ, વડી વહાર કરાવો પૂઠે;
બળિયા રાણા જુવે ચારણે, લુહાર લોહું આપે કૂટે. ૩૬

સોની–સોનિ કહે લાવ્યા છો સીતા, પ્રીતવચનમાં પળવું છે;
ચોટ નાંખિ છે તો ચિંતા શી, રાજપદવિમાં રળવું છે;
આમે કર્મ લલાટ લખાણું, તે શું ટાળ્યું ટળવું છે;
સોનું પેહેરતાં કાનજ ત્રૂટે, જતરડામાં નિકળવું છે. ૩૭

ઘાંચિ–ઘાંચિ કહે ઘણું જોર છે એહમાં, માંકડાંકેરો એ માર જોરે;
બાળક બેહુમાં બુદ્ધિ છે કેટલિ, ભૂપતિ ભારેનો ભાર જોરે;
ઘોડલાં જોડેલાં હાથિયા સાથિયા, કટક કેરો તો કાર જોરે;
હડબડવું નહિ હીમત રાખવિ, તેલ જો તેલનિ ધાર જોરે; ૩૮

મોચી–મોચિ કહે અમે માંકડાં દીઠડાં, જેમ નાસે રણ રોઝડાં રે;
કોઠ બિલાંતણે કાજ વઢે ઘણું, તુચ્છ તૃણાવત તોછડાં રે;
કૂદતાં કૂદતાં ને ઢુંક ઢૂંકતાં, ફોજ નહી એતો ફોજડાં રે;
હીમત રાખિયે દૈવત દાખિયે, પાણિ પેહેલા કશાં મોજડાં રે. ૩૯

નાઇ–નાઈ કહે નરપતિ અમને, રઇયતમાં સઉ કહેછંજી રંકા;
ગત્ય જાણે કો ગોવિંદકેરી, અકળિત એના અક્ષર અંકા;
સુજ વિચાર તે તો નથિ સુજતું, લંગુર મળિ લેશે કયમ લંકા;
કોથળિમાંથી સાપ નીકળે, વાળંદના દિન હોય જો વંકા. ૪૦

રબારી–કહે રબારી શ્રીરામ આવ્યા છે તો, કેટલા દીન ત્યાં બેશિ રહેશે;
ખાવા પિવા ન મળશે પૂરણ, સુખ કે દુખ કો આગળ કહેશે;
દશમુખ સરખો દુશમન છે શિર, લંકે આવતાં લેખાં લેશે;
ઢોરને ચોર થશે એકઠાં જુઓ, ઉંટડો કોણ કિનારે બેસે. ૪૧

દરજી–કહે દરજી હું સઉ જાણું છું, ભૂપતિ આપણો ભોળો છે;
પહાણુ તારી આવ્યો પરપંચે, જનાવર સાથે જોરો છે;
બાળિ ગયો બળવંતો કોઇક, ટેક ઘણેરો તોરો છે;
આરા કેડે વારો આવશે, સોયનિ કેડે દોરો છે. ૪૨
ધોબી–પરિયટ કહે હું પ્રીછયો પારખું, હાથ તારે શિર હરનો છે;
નવસેં બાંધ્યા છે નરપતિ તો, ભાર શો એના ડરનો છે;
હારીને જો હિમત મુકશો, તો ફિટકારો નરનો છે;
ધોબીકેરો કુતરો તે નહિ, ઘાટતણો કે ઘરનો છે. ૪૩
બોઈ–બોઈ કહે ભૂપતિ કહું તુજને, સીત હરી તે સાંખી છે;
જોરાવર દીસે જન ઝાઝા, ભાગ્યનિધી શી ભાંખી છે;
પચજાની નથિ રામની પ્રમદા, જેવી જિવતી માંખી છે;
અંગદ વષ્ટિયે આવ્યો તો તે, કણુક મછને નાંખી છે. ૪૪
શલાટ–શલાટ કહે શાણા છો સૌકો, વેદ વચનની વાણી છે;
સીતાજી સ્ત્રી જાણો છો પણ, રામતણી એ રાણી છે;
એના શાપથિ ઉજડ થાશે, હુંશથકી બહુ હાણી છે;
રંકનું કહ્યું ન રાવણુ માને, પથ્થર ઉપર પાણી છે. ૪૫
સાબલિયો–સાબળિયો કહે સઉ જાણોછો, જુવતી લાવ્યોછે એ જાણી;
એને ગમતું આપણુ બોલો, વિધવિધ્ર ઉચરો વાત વખાણી;
શીખામણુ દઇ દઈ થાકી છે, રાવણુને મંદોદરિ રાણી;
ધર્મની વાત ધીરજથી થાશે, દુધનું દુધ પાણિનું પાણી. ૪૬
ભરવાડ–કહે ભરવાડ ભુપતિ પૂછેછે, સાચી વાત કહો મુખ મોંની;
દેશતણો ભંગ થશે દેખતાં, પરથમ તો પરજાને પોંણી;
લંગુરે લંકા તો બાળી, જાન સઊને પેહેલી બોંણી;
રાડ ન થાય તો સઉને રૂડું, દુધ રહે ને રહે વળિ દોંણી. ૪૭
જતી–જતી કહે સાંભળજો સઉકો, ભૂડાં લોકો ભૂર ભમાડે;
રામચંદ્ર મોટા રિધ રાજા, પ્રૌઢ કોટ પણુ વાનર પાડે;
આપણો રાજા અતળિ બળિયો, જીત્યા મલ્લ અધીક અખાડે.
એ સાથે વઢતા નહિ ફાવે, વેચવો કાંશકો વરતિયા વાડે. ૪૮
ગોળો–ગોળો કહે ગુણવંતા આગળ, મારી તે શી ચાલે મતી;
નવ ગ્રહ જીતી બાંધ્યા નરપત્ય, રાવણુ રાયની મોટી રતી;

જો જીતે તોતો જશ થાશે, નહિતર પાછી આપે સતી;
હાર જીત છે હોડે રમવું, કયાં ગોળાને ગાયો હતી. ૪૯
કોળી—કોળી કહે હું કહું કરજોડી, દેશપતી આવ્યો છે દાવે;
શૂરો થઇ સીતાને લાવ્યો, તે ફૂડો કયમ કાયર કહાવે;
જીતવું રણમાં ને જશ લેવો, નિચ નિરમાલ થયો તો નાવે;
કુણ જાણે કરતાર શું કરશે, ભીલનું ભાલોડું સોશરૂં આવે. ૫૦
ખાતરી—ખાતરી કહે હું કહું ખરેખરૂં, હલહલ કરવા દોને હેલાં;
મોટાસાથ લડે તે મરશે, શું ખાવાં છે સાકર કેળાં?
હીમત જોર જણાશે બેનું, ભૂપતિને કહિયે કર ભેળાં;
એક ઘડીમાં રંગ જણાશે, તાણોવાણો મળશે તે વેળા. ૫૧
ચીતારો—ચીતારો કહે ચિંતા મુજને, અધિક વાનરાં આવી અડશે;
ઘણાંક જોજન ગઢ છે ઊંચો, ત્હાય તે વેળા ઉપર ચડશે;
દેહવટ કરશે દેશ લંકાનો, નિશ્ચે એ નરપતિને નડશે;
રામચંદ્ર સમજે છે સરવે, મોર ઇંડાં શું ચિતરવાં પડશે. ૫૨
બારોટ—બારોટ કહે બળવંતો રાવણ, ગુણહીણે કીધી ઘાટાઇ;
રામ સંઘાતે રાડ સાંધવી, ખોટી જાણો એ ખાટાઇ;
ઘડીમાંહિ તો ઊજડ થાશે, પ્રૌઢું રાજ્ય જશે પાટાઇ;
કરૂં વખાણ તે વાટજ ઉઠે, ભલી કહેવી શી ઘહ્મભાટાઇ. ૫૩
કુંભાર—કહે પ્રજાપતિ શુણ રે ભૂપતિ, અતિશે વાંક તમારો આડો;
ચતુરાકેરા ચોર કહેવાણા, વળિ તે સાથ કરોછો તાડો;
હનુમાનને હરાવિ હઠાવે, એવો કોઇ તમ દાસ દેખાડો;
જગજીવન સાથે જઇ જિતવું, કોઠિ ધોઇ શું કાદવ કહાડો. ૫૪
તંબોળી—તંબોળી કહે તમે વિચાર્યું, ખરૂં લખાણું અક્ષરખાતું;
ચૌદ ચોકડી રાજ્ય પામિયા, શિવપરતાપ હતું સુખશાતું;
આજે ઇંદ્રતણી છે અલખત, જુલમ કર્યાથી જોશો જાતું;
સઉ જાણે છે સુખ ભોગવિયે, પાન ખાઇ કરિયે મુખ રાતું. ૫૫
સોનિવાણિયો—સોનિવાણિયો કહેછે સાચું, અધિપતિ છે તારે મન આંટો;
જોરાવર શું જુલમ કરોછો, તળપદ નહિ એ વિપરિત વાંટો;
ઇશ અદલ ઇનસાફ તોળશે, એની સાથ લડી નહિ ખાટો;
રંચ કદી કોઇની નહિ રાખે, શર્મ કશી સોનીનો કાંટો. ૫૬

વૈદ-વૈદ કહે વેરીશું વઢિયે, તો તો એક કહું તે કીજે;
સામ દામ ને ભેદ કરો બહુ, વાત ખરીમાં કોઇ ન ખીજે;
આમે જેહ લખ્યું તે થાશે, ઘડિ લાહો લાખેણો લીજે;
ભળા દેખાડિ જુઓ ન બિહે તો, રેચ પછે નેપાળો દીજે. ૫૭
વેદિયો-કહે વેદિયો વેદ લખાણું, શાપ મહા સતિના શુણવા છે;
લંગુરને લંકા જે લેવી, તે કાંઇ શું ડુંગર ખણવા છે;
જેવું વાવિયે તેવું ઉગે, તેવા કણુ પછિથી લણવા છે;
રોળી નાંખે રામ રાવણને, તેમાં વેદ તે શા ભણવા છે. ૫૮
ભાંડભૂંજો-ભાડભુંજો કહે ભલું મનાવો, વખાણ કરિને બોલો વાણી;
ભાગો રાડ મળી રઘુવરને, દુખ પામે છે સીતા રાણી;
પરજળી પલવંગે લંકા, જુગ બાધામાંહે તે જાણી;
ખંડાશે પુંઆની પેરે, રાવણરાજ થશે ધુળધાણી. ૫૯
જોષી-જોષી કહે જોશો સઉ લોકો, કરૂણાનિધિયે કરૂણા કીધી;
રોળાશે રાવણ રણમાંહે, જો નવ પાછી સીતા દીધી;
ભાઇ વિભીષણ ભૂપતિ થાશે, એક ઘડીમાં લંકા લીધી;
રામરાજ કરશે એ રૂડાં, જન્મપત્રિ આગળથી કીધી. ૬૦
પંડિત-પંડિત કહે પ્રીછો આગળથી, ગુણહીણો મારેછે ગોથાં;
જે વેળા લક્ષમણજી ચડશે, લંકાગઢ લેશે સઉ જોતાં;
રણસંગ્રામે જીતે રાવણ, એતો સરવે જાણો થોથાં;
રામહાથ મૃત્યુ રાવણનું, પુરાણનાં એ લખાણાં પોથાં. ૬૧
કવિ-કવિ કહે કર્મ લખ્યું તે થાશે, નિમિષે વાત ન નિપજે નવી;
વૈરભાવે અધિપતિ અવતરિયો, માતા હરવા બુદ્ધિ હવી;
જગદિશશું જીતે નહિ કોઇ, જો પશ્ચિમમાં ઊગે રવી;
જહાં ગતી નહિ સૂર્ય ચંદ્રની, ત્યાં સૂધી ગતિ કરતા કવિ. ૬૨
મેહતો-મેહતો કહે મૂરખ એ રાવણ, જક્ષણિકેરો એહ જણ્યો છે;
હાથ હજી દીઠા નથિ હરિના, કરૂણાનિધિને કાન શુણ્યો છે;
જ્યમ ખરદુઃખર ત્રિશિરા તોડ્યો, તે ગણતીમાં એહ ગણ્યો છે;
પ્રિછતો છતો બિજાને પૂછે, કોનિ નિશાળે એહ ભણ્યો છે. ૬૩
રૂઇયો-રૂઇયો કહે હવે રૂડું થાશે, ઝગડો કરતાં જશ જોડાશે;
અહંકાર અહંકારી છોડશે, માનીકેરાં માન મોડાશે;

દેવ બધાની દાઝ ઓલાશે, નવગ્રહ બંધનથી છોડાશે;
રાઘવ રઘુપતિને નહિ મારે, જહાંતહાંથિ કપાસ લોઢાશે. ૬૪
ભવાયો—કહે ભવાઇયો ભુંડું ન માનો, તાલ વાત એક કહિશું તાનો;
સીતા સોંપી શીશ નમાવે, હોય દશાનન જો કાંઇ દાનો;
લુટાશે લંકાની લક્ષ્મી, પાવૈને શું ચડશે પાનો;
સત કહેતાં રીઝો કે ખીજો, નાચવું ત્યાં ઘુંઘટો તે શાનો. ૬૫
આંધળો—અંધ કહે આગળથી સૂઝે, ફૂડકેરી શી કારશી;
દૈવનિ આગળ કોનુ ડહાપણ, પંડિત આગળ શી પારશી;
જો રઘુનંદન જેને રૂઠયા, તેનો વળતી કુણ વારશી;
શીખ રૂડી રાવણને કહેવી, અંધા આગળ તે આરશી. ૬૬
બેહેરો—બધિર કહે મુજ બુદ્ધિ થોડી, તોય કહું છું રૂડા કાજે;
રંકનુ કહ્યું ન માને રાજા, જેને છત્ર કનકનું છાજે;
અહંકારિ રાવણ અતળીબળ, લક્ષવસા આપંતાં લાજે;
એ આગળ કહેશો તે મિથ્યા, બેહેરા આગળ શંખજ વાજે. ૬૭
ખોડો—ખોડો કહે ખડતલ છે વાતો, એને આંગણ બોલ્યા કાગા;
શ્વાન રૂએ શેરીનાં શતધા, ધાવ રૂદે તે વેળા વાગ્યા,
હિંમત હરિ એની હનુમંતે, લંકા સહિત મેહેલ જે લાગ્યા;
દૈવત એમાં શું દેખો છો, ભૂપતિકેરા છે પગ ભાગ્યા. ૬૮
બાડો—એક ચક્ષનો નર એમ કહે છે, અધિપતિ છે હજુ આડામાં;
ઐરાવત એણે નથિ દીઠા, કર્યું પરાક્રમ પાડામાં;
હઠિલો હજૂ હિંમત નહિ મૂકે, ટેક ધરે છે તાડામાં;
કપટ કોટિધા એ કહિ જાણે, બત્રિશ લક્ષણ બાડામાં. ૬૯
પાવૈ—કહે પાવૈ એ પેર હું પીછું, એ રિછ વાનર ક્યમ કરિ વઢશે;
ઉંડ જોજન છે કોટ કનકનો, તે કોનો ક્યમ પાડ્યો પડશે;
રામ રાયને રાવણ રાક્ષસ, નિર્બળ ક્યમ નરપતિને નડશે;
રીસાઈ રહેશે રાવણથી તો, શું પાવૈને પાનો ચડશે. ૭૦
જુગારી—જુગટિયો કહે હું જાણું છું, સઉકો વાત ગણો એ સાચી;
ભુંડું કામ કર્યું છે ભૂપત્ય, રામની લાવ્યો રામા રાચી;
મહારાજ રાજેશ્વર રૂડા, હજી જૂએ પગ સામું નાચી;
આખર જિવતો તો નહિ મૂકે, સોળ સોગઠી એની કાચી. ૭૧

કાછિયો–કાછિયો કહે કળ્યું મેં કોડે, દિલ અતિશે હું એને દેખું;
વાનર રિછ બળવંતાં છે બહુ, પેર ઘણીથી હું મન પેખું;
સર્વે વખાણો છો રાવણને, હું એખલડો કેમ ઉવેખું;
રામજિ આગળ રાવણ તેતો, મુળાપણી શું ઝાડમાં લેખું. ૭૨

વણઝારો–વણઝારો કહે વારો એને, ગુણ વાતો કહો છો તે ઘેલી;
અગ્નિ આંચમાં આવ્યા અધિપતિ, પીછો નહિ એ પ્રીત પહેલી;
વઢતાં વાત થશે બહુ વિપરિત, સીતા આપવિ તે છે સેહેલી;
આપણ શિદ આગળથી કહિયે, શું ગુણ કૂદશે બળદિયા પેહેલી. ૭૩

રોગી–રોગી એક ચોરેથી બોલ્યો, કરી વખાણ કહો સઉ વઢો;
સેના સજ્જ કરાવે રાવણ, પુર બાધે વજ્રછવ્યો પડો;
કુણ જાણે કુણ જીતે હારે, દેશ બધાનો વળશે દડો;
હિંમત કોણ મુકાવે એની, કોણ તાવને કહેશે ચડો. ૭૪

નેસ્તી–નેસ્તી એક બોલ્યો નરપતિનો, સુરતા એક મને તો થઇ છે;
સીતાને લાવ્યો એ રાવણ, રૈરવ રોગ ખરો એ ખઇ છે;
ઇશ શીશથી રહ્યા વેગળા, એના કર્મથિ લંકા ગઇ છે;
વિચાર કરતાં વહાણું વાશે, નેસ્તીની મા ખાટલે મુઇ છે. ૭૫

પટેલ–પટેલ કહે પાપી એ રાવણ, મોત એનું થોડે દિન મળશે;
સુખસાગરમાં સદા ઝીલતો, તેતો વૈભવ વ્હેલો ટળશે;
સતીતણા જે શાપ થયા છે, તેવો વૃક્ષ હવે તો ફળશે;
સાચું નવ કહિયે શા માટે, શું પસાયતાં ચાંપી કળશે? ૭૬

માળી–માળિ કહે છે મુજને ભ્રમ નહિ, વાત કરોછો જે જે મોટી;
રાવણ રાજા છે દિલડાહ્યો, લક્ષવસા પડશે તે લોટી;
હું કહું છું તે માનો સાચું, તમે કહોછો તે સઉ ખોટી;
ઝાઝું કરે તો સીતા લેશે, માળિ રૂઠયો શું લેશે ચોટી. ૭૭

બ્રાહ્મણ–બ્રાહ્મણ કહે ભાવિક સરજ્યું છે, રામ રાવણ વેરેથી વઢશે;
જે વેળા લખમણ જુધ કરશે, એક ઘડીમાં ઘાટજ ઘડશે;
હાથ દેખાડયા વણ હઠશે નહિ, જ્યમ ત્યમ તો જાનકિ કયમ જડશે;
મેળિ ધાડ બેઠો છે મહિપતિ, ભિખનાં ભાંડ શું શીંકે ચડશે. ૭૮

કણબી–કણબી એક બેઠો તો માળે, તે કહે છે મુજને એ ભાસે;
રાવણ રાડ કરી શકશે નહિ, નિર્બલ નીચ થઇને નાશે;

એકે વાત ઉકલતી છે નહિ, પડિયો પાપતણે એ પાસે;
સીતા સાથે સર્વે સમૃદ્ધિ, ગોફણ ગોળા સોતી જાશે. ૭૯
પટેલ—એકે પટેલ પાદરથો બોલ્યો, રાવણુની નવ પહોતી રળી;
સીતા વેલી ઝેરતણી છે, તે એને લાગે છે ગળી;
ઇંદ્રતણી અલખત ભોગવતો, ટેક બધી એની તો ટળી;
સતિ સીતા જોખમ કરિ જાશે, ન ખાધો પુંખ હથેલી બળી. ૮૦
જોગી—જોગી કહે જરૂરી જાણો, દશઆનન આવ્યો છે દાવે;
કુંભકરણ કુમતી દેનારો, કૂડ કપટ જેને મન ભાવે;
ઇંદ્રજીત અન્યાયે બોલે, ભૂપતિના મનમાં જે ભાવે;
સૂર્પનખા શિક્ષા દેનારી, જોગિને તુંબડે તરયું કેમ ફાવે. ૮૧
પટેલ—એક પટેલ ચોરેથી બોલ્યો, બાળ પરી રાવણુની બુદ્ધી;
બેહેને કહ્યું ત્યાંથી બેહેકયો છે, ઘેલી ગુણહીણી તે ગદ્ધી;
સુખશજ્યા વીમાન તજ્યાં છે, રાજપદવિની રીતો રૂંધી;
લંકામાં લાડકવાયો પણ, પટલનિ ઘોડી પાદર સુધી. ૮૨
છીપો—છીપો કહે છાજે નહિ એને, છતનો છાક અધીક ચડે છે;
જગતજનેતાને એ લાવ્યો, સામો વેરી થઇ વઢે છે;
ઝાઝાં વાવ્યાં ઝાડ ઝેરનાં, તેને ફળ તેનાંજ જડે છે;
રાવણ આખર રાક્ષસિનો સૂત, જાત વિના શું ભાત પડે છે. ૮૩
કંસારો—કંસારો કહે કહું કેટલું, રાવણથી શું રામ ડરે છે;
ફુલ કરે છે તે સઉ ફોગટ, હાથે નિજનું હીત હરે છે;
ચૌદ ચોકડી રાજ તજીને, વણમોતે તો એહ મરે છે;
ત્રાંબાડોળ કરે નહિ છુટે, ફોગટ કાંસાકૂટ કરે છે. ૮૪
કંદોઈ—કંદોઇ કહે કૂડો એ કપટી, બુદ્ધીહીણ થયો બાડવો;
એ જાણે છે ખાઇ સાગરની, રામને મન તો છે ખાડવો;
જાણે છે લંકા કયમ લેશે, વાનરને મન ઘી ઘાડવો;
લંપટ લોભી સીતા લાવ્યો, જાણ્યું બાપનો છે લાડવો. ૮૫
સ્ત્રિયો—વાત કરે વિનતા લંકાની, સખિયો સખિયોમાં સઉ મળી;
કહો બાઈ કુંણ હારે જીતે, કોને વાર્તા ન પડે કળી;
એક કહે એમાં શું કહેવું, અદકી બોલું હું આંચળી;
એકાએક હરે શું અધિપતિ, પેહેરી બેઠો શું કાંચળી. ૮૬

વિધવાસ્ત્રી–વિધવા કહે વખાણે છે શું, ઘેલો બોલ ગમે નહિ ગાંડો;
વાર્યું કરે નહિ હાર્યું કરશે, કહિયે સુખે મામલો માંડો;
લંકા ઘડિ બેચાર લુટાશે, જેને ગમે તે ગામજ છાંડો;
સુખે રાજ રાવણ કયમ કરશે, શું જિતવી છે રાંડીરાંડો. ૮૭

પંચલોક–પંચ મળી પરમાણ કર્યું છે, રાવણ કાજળ રામજિ કેસર;
રાવણ ખાડો રામ ગંગોદક, રામ ઐરાવત રાવણ ભેંસર;
રામ ધર્મિં રાવણ અણુધર્મિં, શ્રી સામળભટ કહે કવેસર;
રામ જિતે ને રાવણ હારે, પંચ તહાં પૂરણ પરમેશ્વર. ૮૮

ગ્રંથસમાપ્તિ વિષે.

બ્રાહ્મણ ભાટ કવિ કો ચારણ, ખોડ મ દેશો રંક કે રાણો;
એક નામ શ્રિરામજિ કેરૂં, બીજો અકલથકી ઊખાણો;
જેને જેહ વણજ તે સૂઝે, પ્રીતથકી પંચે પરમાણો;
નિશિચરચા નિરખી નરપતિયે, સામળભટ કહે સમજે શાણો. ૮૯
ગુજ્જર દેશ ગુણે ગરૂઓ, શ્રીગોડ વિપ્ર વેગણપુરવાસી;
તેહ પિતા પુરૂષોત્તમ કેરો, વીરેશ્વરનો પુત્ર વિલાસી;
સામળભટ શિવજીનો સેવક, આદ્યશક્તિકેરો ઊપાસી;
રામ ચરિત્ર ગાંતાં શુણતાં નિત્ય, પગપગ કોડવસા એ કાશી. ૯૦

રાવણ મંદોદરીસંવાદ સંપૂર્ણ.

કાળિદાસ—વસાવડનો.

એ કવિના આખ્યાન સ્ત્રીઓમાં ઘણા પ્રિય છે.

પ્રલ્હાદાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.

સમરૂં શ્રી ગણપતીને, ચરણે તે નામી શીશ;
સુધબુધદાયક સુધબુધનાયક, નંદન ઉમિયાઈશ. ૧
કુંજરમુખ પ્રભુ કૃપાસાગર, સમસ્ત સુર કરે સેવ;
લંબોદર અતિ રૂપ સુંદર, નામ દુંદાળો દેવ. ૨
અરૂણ અંબર અરૂણ ભક્ષણ, અરૂણ કુસુમની માલ;
અરૂણ તન સિંદુર લેપન, અરૂણ ચંદન ભાલ. ૩
કર કમંડલ ચક્ર ફરશી, અપોપાત્ર અનૂપ;
ચરણે નેપૂર કનક ઘૂંઘર, મહા મનોહર રૂપ. ૪
મૂષકવાહન ગહન ગુણ ગંભીર, કાર્તિકસ્વામિ વીર;
મોદીકભક્ષણ જગતરક્ષણ, વિચક્ષણ રણધીર. ૫
વિઘ્નહરતા સિદ્ધકરતા, વક્રતુંડ વિઘ્નેશ;
વિશ્વવલ્લભ દેવ દુર્લભ, અકલ અદભુત વેશ. ૬
સરવ પેહેલો સરવ પુજે, ગુણ વખાણે આપ;
મૂની માનવ ને દેવ દાનવ, જપે નીશદિન જાપ. ૭
પ્રણમું હું તે માટ પેહેલો, ગણપતી ગુણવંત;
પ્રલ્હાદનું આખ્યાન કેહેવા, ઉપની મનમાં ખંત. ૮
શ્રી શારદાકેરે પ્રતાપે, પ્રલ્હાદનું આખ્યાન;
સંક્ષપ માત્રે કરૂં વરણન, ભક્તિ શ્રી ભગવાન. ૯

કરી નવવિધ ભક્તિ જેણે, ધરી મનમાં ધીર ;
દુષ્ટ દૈતનો દ્વેષ દેખી, સહ્યું દુઃખ શરીર. ૧૦
અરપીઊં ચિત્ત પ્રભુચરણે, કર્યું સમરણ આપ ;
મુખથકી હરિ નામકેરો, જપે નિશદિન જાપ. ૧૧
તે શુણીને તાત કોપિયો, જેને વિષ્ણુ સાથે વેર ;
મેહેલ મારા વેરીનું સમરણ, શીખવે ભલી પેર. ૧૨
ઘણી ભાતે ભોલવીને, ભણાવે ભાવે કરી ;
પણ ન મુકે મનથકી, નિત્ય સમરે શ્રી હરી. ૧૩
તાતને તવ ક્રોધ વાધ્યો, દુષ્ટે દીધો દંડ ;
તેતણા બહુ માર દેખી, ભેદે રે બ્રહ્માંડ. ૧૪
તેજ વેળા કષ્ટભંજન, દુષ્ટ કરવા ભંગ ;
સ્થંભ ફાડી નાથ પ્રગટ્યા, સ્વામી શ્રી નરસંઘ. ૧૫
તે કથાનો અતી મહિમા, સરવથા બોલે સ્તુતી ;
સાંભળ્યા વણ વ્રથા કાયા, તે જથારથ વિનતી. ૧૬
તેજ જ્ઞાન શ્રી વેદ વ્યાસે, કહ્યું શ્રી શુકદેવને ;
પરીક્ષતને કહે શુકજી, જે ધરે કરૂણા ટેવને. ૧૭
પુરાણી સૂતે શુણ્યું, તે કહ્યું નૈમિષારણ્યને વીખે ;
રૂષી સઘળા શુણી હરખ્યા, થયું તન પાતકપખે. ૧૮
સ્કંધ દ્વાદશ ભાગવતે, ગ્રંથ કેવલ ન ;
માંહી નિરગુણ સગુણ ભાવે, ભકતી શ્રી ભગવાન. ૧૯
તે માંહી વળી તત્વ ભક્તિ, પ્રહ્લાદનું આખ્યાન ;
સાંભળે દઢ ભકતી પામે, મળે મોક્ષ નીદાન. ૨૦
તેજ માટે સરસ્વતીની, સ્તુતી કરૂં કરજોડ ;
સંસ્કૃતે પ્રાકૃતે કેહેવા, ઉપન્યો મનમાં કોડ. ૨૧
સાહે થાઓ સરસ્વતી મુને, માત મોટી આશ ;
ચરણપંકજ શીશ નામી, કહે કવિ કાળિદાસ. ૨૨

પુર્વછાયો.

કેહે કાળિદાસરે, શ્રી સરસ્વતીની સ્તુતી કરી ;
કરો કરૂણા માતા મુજને, નમો નમો ત્રિપુરેશ્વરી. ૨૩

કડવું ૨ જું.—રાગ દેવ ગંધાર.

હવે કરો કૃપા ત્રિપુરેશ્વરી, મુને માત પોતાનો કરી;
નિત આપ વાણી વૈખરી, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧
માહા મુલ પ્રણવનો મંત્ર તું, બાધા તે જગની જંત્ર તું;
નવ કોટી ચોશટ તંત્ર તું, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૨
ઘટમાં કમલ ખટ ધરણ તું, પંચાશ ચાતુર વરણ તું;
અજ્ઞાન તામસ હરણ તું, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૩
ગુણ સત્વ રાજસ તામશી, ગુણરહિત પાવન પદ અશી;
સંપૂર્ણ સહુમાં તું વસી, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૪
તું સત્વ સોહંમ હંસમાં, વ્યાપી સુરાસુર વંશમાં;
અવ્યક્ત પદના અંશમાં, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૫
આ વિશ્વમાં અવિનાશ તું, પૃથવી પવન આકાશ તું;
જલ જ્યોતી પીઠ પ્રકાશ તું, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૬
નિરગુણ સગુણમાં સત્ય તું, આદ અંત્યની ઊતપત્ય તું;
મોહોટા મુનીની મત્ય તું, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૭
તન રૂપ તાહરૂં રસભરયું, અદભૂત હંસ આસન કર્યું;
જપમાલ કર પુસ્તક ધરયું, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૮
મસ્તક મુગટ મંડિત મણી, ઝલકે કલા કુંડલતણી;
રવી કોટિથી શોભા ઘણી, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૯
મુખ ચંદ્રની કલંકી જેવું, સ્વરૂપ સુંદર વરણવું;
ના આવે કહ્યાંમાં એવું, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૦
દલકમળલોચન કામની, છો ભગવતવછળ ભામની;
તન ઝલહલે જ્યમ દામની, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૧
નવનવાં ભૂષણધારણી, નખશીખ શોભા તુજતણી;
નવ જાએ વાણીએ ગણી, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૨
તું કમળનંદનનંદની, વિદ્યા સકળ સુરવંદની;
માહા દુષ્ટ દૈત્યનિકંદની, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૩
જેને કૃપા તારી હશે, તે પરમ પદને પામશે;
તુજથી સકલ દુખ વામશે, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૪

તુજદયાએ દુક્રિત બળે, સઘળાં પદારથ તે મળે;
સંસાર દુખ તુજથી ટળે, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૫
ત્રણ કાંડ વિદ્યા વેદની, ઉતપત્ત ભેદાભેદની;
તુજથી પ્રગટ થઇ મેદની, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૬
તું સરવવ્યાપક સરસ્વતી, વાણી વિશ્વરૂપે થઇ છતી;
શુણ માત મોરી વીનતી, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૭
છઉં ચરણ તારે શામની, તું પુરતલ મનની હામની;
મૂને આશ તારા નામની, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૮
તે માટે સુંદરિ શારદા, કહુ વિષ્ણુ લીલા સર્વદા;
કષ્ટ કાપી કર તું મન મુદા, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૧૯
પ્રલ્હાદની કેહેવા કથા, અભિલાખ મનપર થયો યથા:
હવે સરસ્વતી તું સાહેથા, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૨૦
તારે પ્રતાપે પ્રેમદા, બોલું પ્રભુ ગુણ સર્વદા;
અવગુણ ન ધરશો મન કદા, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૨૧
મુજ નામ કાળિદાસ છે, તનમાંહે તાહારો વાસ છે;
તેણે એવો અભ્યાસ છે, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૨૨
તારી કૃપા એથી હવે, કહું કથા પદ નવેનવે;
બહુ રાગ કડવે જુજવે, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૨૩
જુગદંબ એણીપેરે વીનવી, કર જોડીને બોલે કવી;
ત્યાંથી કથા ચાલી નવી, ત્રૈલોકતારણ સુંદરી. ૨૪

પૂર્વછાયો.

હવે કથા કહું અતી ઊત્તમ, નવનવી માંહે વાણ;
સંવાદ નારદધર્મનો, તે વદે વેદ પુરાણ. ૨૫

કડવું ૩ જું.—વલણ.

વેદ પુરાણે જે જે આખ્યાનજી, હરીજંન સુણજો તે સહુ કાનજી;
નૈતમ જેમાં તે પ્રભુજીનું ધ્યાનજી.

રાગ કાફી

હવે કથા કહું ઉત્તમ નવી, જેને સુણે તે મોટા માનવી;
સહૂને શીરનામું કરજોડ, કવિજંન કાયમાં દેશો ખોડ. ૧

સતગુરૂનું મનમાં ધરી ધ્યાન, ઓચરૂં પ્રલ્હાદનું આખ્યાન;
જેહેને સુણે સંચિત દુખ ટળે, પુરવ જનમના પાતિક બળે. ૨
ગંગાદીક તિરથનું સ્નાન, તે પુન્ય હરિગુણ શુણતાં કાન;
પાપી જન તન પાવન થાએ, સત એહેવો ન અન્ય ઉપાએ. ૩
જેમ જાતે પાવકની પાસ, સઘ સિતનો થાએ નાશ;
જેમ રજની દિનકરથી દૂર, તેમ પાતીક હરી ધરતા ઊર. ૪
હરીગુણનો મોટો મહીમાય, ભાગ્ય વિના પ્રાપ્ત નવ થાય;
તે માટે નિશ્ચે મન કરી, સાંભળજો ગુણ શ્રી નરહરી. ૫
એક સમે પાંડુસુત ધરમ, માંડ્યું રાજસુ જગનનું કરમ;
જેને શ્રી કૃષ્ણની કૃપાય, મારી જરાસંઘ મેલાવ્યા રાય. ૬
તેડી લાવ્યા પોતાને ઘેર, આદરભાવ દીધો ભલી પેર;
વળતું વચન બોલ્યા શ્રી કૃષ્ણ, પાંડવ તમને કહું છું પ્રશ્ન. ૭
વેગે કરો રાજસુનું કાજ, સરવે ભુપતી તમે જીત્યા આજ;
તેડી પંડીત નૃપ મંડપ કરો, ઘણો હૃતદ્રવ્ય વાવરો. ૮
ધરમ કેહે ચીત તમને નમું, થાય કારજ જે તમને ગમ્યું;
શ્રી કૃષ્ણજીનું જાણ્યું હેત, માંડયો જગન રાયે કેતાં વેંત. ૯
તેડાવ્યા દેશોદેશના ધીશ, જેને મુગટ મંડિત મણી શીશ;
રાજ સભા મળી સબલી સરવ, કોઇ અભીમાની કોઇને નહી ગરવ. ૧૦
રાજા યુધીષ્ટિર જોડી હાથ, પ્રાથના કીધી સરવ સાથ;
વેદવ્યાસ રૂષી હતા પાસ, પુછી વાત ધરી વિસવાશ. ૧૧
કહ્યા તેને પ્રથમ કરૂં અર્ઘપાદ, ભુપતી કોએ ન કરે વિવાદ;
વ્યાસ મૂની મુખ બોલ્યા વાણ, પેહેલાં પૂજો સારંગપાણ. ૧૨
ધરમે વચન તો શિરપર ગ્રહ્યું, વાહાલું ને વલી વેદે કહ્યું;
વાધ્યો હરખ મન ફુલ્યા રાય, પ્રભુપૂજાની શામગ્રી થાય. ૧૩
કનકપાટ ઢાળ્યા તતકાલ, પ્રેમે પધરાવ્યા શ્રી ગોપાલ;
કેસર ચંદન પુષ્પ અનોપ, અગરતણા ઊવેખ્યા ધુપ. ૧૪
કીધી આરતી અગર કપૂર, વાજે વાજીંત્ર દુંદુભી તૂર;
બ્રાહ્મણ સરવે ભણે સ્તુતી સાર, જે જે શબ્દ વાંછે સંસાર. ૧૫
એહેવું દેખી ડાહોલ દેશપતી, થઓ મન કોપાતૂર અતી;
બોલ્યા મંદમતી ધનધન ધરમ, શી બુદ્ધિએ માંડ્યું જગનનું કરમ. ૧૬

ધન ધન રાજા આંહી એકઠાં મળ્યા, કૃષ્ણ આગળ સહુના ગરવ ગળ્યા;
ધીક જીવ્યું જાણો સંસાર, જેણે પ્રથમ પૂજ્યો પીંડાર. ૧૭
યુધિષ્ટિરની જોજો ગઇ મત, રાજા પેહેલો પુજયો પશુપત;
એવું કહી વળિઓ પ્રભુભણી, કૃષ્ણ વડાઇ નવ કીજે ઘણી. ૧૮
જાણું છઊં તાહરાં સઘળાં કર્મ, સંભળાવું તેહેનો સહુને મર્મ.

પૂર્વછાયો.

મરમ સુણાવું સરવને, તું ગરવ મેલ ગોવાળ;
અમ સમોવડ થાય કયમ, વન આહિર પશુપાળ. ૧૯
એ સરવને ઓશીઆલ તાહરી, સહૂ રાખે મંન;
હું કહું કરતવ્ય તુજતણાં, તે સુણે સહુ રાજંન. ૨૦

ઉથાલે.

રાજા સહુ શ્રવણે સુણે, હું કહું તારી ખ્યાત;
ભેગા મંડપમાં થયા, બેઠા હારશું હાર. ૨૧
અધીકાર જેને જેવો, તેને તે કરવું કાજ;
તું ગોવાલીઓ નહિ ચક્રવર્ત્તિ, થયો મોટો આજ. ૨૨
પાંડુસુતની પક્ષ રાખી, છલવછલની ગત ઘણી;
મંત્ર કે મોહજાળ નાખી, હરી લીધી તેં રૂકમણી. ૨૩
તેણે તુજને સહુ નમે, પણ હું નમું નહી નરપતી;
આ ભૂપ સઘળા છે સભામાં, તે બીહે છે તુજથી અતી. ૨૪
હું બીહુ નહી તુજથકી, તે ભલા ભડ ભાળ્યા નથી;
જુધ્ધ જોઇ હીંડે છે નાશતો, કહું તે તણી કરણી કથી. ૨૫

કડવું ૪ થું.–વળણ.

એણી પેરે કોપ્યો તે મન શીશુપાલજી, દેવા માંડી તે પ્રભુજીને ગાલજી,
કપટી કહીને બોલ્યો આળજી, લાગી રાવ સૌને ઝાળજી.

રાગ મારૂ.

અલ્યા કૃષ્ણ તું જન્મનો કપટી, તુને ચતુરાં વજાડે ચપટી;
તારૂં બલીઆપણું મેંતો જાણ્યું, જેને સાધુએ સબલ વખાણ્યું. ૧
આવ્યો માત પિતાથી તું નાશી, પય પીતાં મારી તેં માશી;
વન નંદની ધેનુ ચરાવી, ગાય દોહીને ચોરે બોલાવી. ૨

કાંધે દુધની કાવડ લીધી, ચોરી છાશ ગોવાળાની પીધી;
માથે મુગટ ધરયો મોરે પીંછ, રાખી તનય તે ઘરમાં રીંછ. ૩
ગલે માલ ગુંજાની ઘાલી, વનમાળા ઘણું તુંને વાહાલી;
તારે અબલાનો રે આસંગ, નોએ પુરૂષ સમાગમરંગ. ૪
રચી રાસ નારીમાં નાચ્યો, વલી જુવતીને જઈ જાચ્યો;
કાંઈ કામણ મોહન જાણે, તેણે વિશ્વમાં તુજને વખાણે. ૫
નાઠો કાલજવનને ત્રાશે, ઉગરો ગઓ મુચકંદ પાસે;
તું નિતાનેત ફરતો વનમાં, હવે મોટપ આણેછ મનમાં. ૬
રાત્ય છાશ આહિરમાં જમતો, કાંધે લાકડી વનમાં ભમતો;
તુંને તે વાત વીસરી ભાઈ, હવે મળવા લાગીરે મીઠાઇ. ૭
પેહેલાં રાખતો ધાબળિ કાંધે, થઓ બલીઓ પીતાંબર બાંધે;
મારયા અઘબગ વનની વાટે, રોકી જુવંતી જમનાઘાટે. ૮
ગિરિવર ગોપ મલીને ઉપાડયો, જલમાંથી કાલીને કાડયો;
એવા ગારૂડી કૈક નીહાળ્યા, ઝાલી સરપને પેખવા વાળા. ૯
વળી મારયો વછાસૂરમલ, કાડયા દંતીનાં દંતોશલ;
ખાઇ માખણને થયો માતો, તેણે હીંડેછે સબળ ફુલાતો. ૧૦
મારી કંસને સબલ કમાણો, મામો મારી થયો તું રાણો;
એવો ગરવ ધરે શાને માટે, તુને કોણે બેશાડયોરે પાટે. ૧૧
મોટા રાજા જે દેશવછતા, કલ્લા ચક્રવર્તી તેં ઝીત્યા;
રાય ન થવાએ લક્ષ્મી લાધે, બલ પામે વડાઇ નવ વાધે. ૧૨
એવી સો ગાલો સંભલાવી, પછે પ્રભુજીએ ભ્રકુટી ચડાવી;
રીશે રાતાં થયાં છે નેણ, કષ્ણે સાંભલ્યાં વશમાં વેણ. ૧૩
નાખ્યું ચક્ર કોપ્યા અવિનાશી, છેધું મસ્તક થાઓ નીરાશી;
આવ્યું ચૈતન તનથી જે બ્હાર, જોણે દિનકરનો ઝલકાર. ૧૪
આવ્યું પાછું વૈકુંઠ જોઇ, તે તો દીઠું સભા સહુ કોઇ;
વળી નીરખતાં સરવનરેશ, કીધો પ્રભુજીએ મુખમાં પ્રવેશ. ૧૫
તારે વિસ્મે થયા રાજા ધર્મ, તેનો કોય ન જાણે મર્મ;
થયા આશ્રજ મંન અપાર, દેખી અકલ લીલા કીરતાર. ૧૬
ત્યાં નારદમુની હતા પાસે, રાજા યુધિષ્ટિર વચન પ્રકાશે;
શીશ નામી તે રૂષીને પાએ, એમ બોલ્યા યુધિષ્ટીર રાએ. ૧૭

સ્વામી કારણ કહો મહારાજ, અમો આશ્રજ પામિયા આજ;
માહાપાપી હતો ભૂપાલ, કેમ મોક્ષ પામ્યો શીશુપાલ. ૧૮
તમે સકલ વિદ્યાના વેદુ, સરવ અગમ નિગમના ભેદુ ;
તેનું કારણ કોહો દ્વિજ દેવ, દુષ્ટ ઓધાર્યાનો અસ્વમેવ. ૧૯
હેવું સાંભળી બોલ્યા મુન્ય, રાએ પુરણ તારૂં પુન્ય;
પુછી પવિત્ર કથાની વાત, મારૂં મનડું થયું રલીઆત. ૨૦
સંભલાવું તે સાંભળ રાય, જન્મો જન્મનાં પાતક જાય ;
થાય પાવન સરવ શરીર, જીવ ભક્તિ પામે જદુવીર. ૨૧
જેમાં પ્રગટયા પ્રભુ સાક્ષાત, જારે પુત્રને પ્રભવ્યો તાત ;
લીધું નૃસિંહ રૂપ વીશાલ, કીધો હીરણ્યકસ્યપનો કાલ. ૨૨
શીશુપાલ તેનો અવતાર, હવે સંભલાવું કરી વિસતાર.

પૂર્વછાયો.

સંભલાવું વિસતાર તેનો, સાંભલ રાય સુજાણ ;
મુલ કથા માંડી કહું, જેનાં વેદ કરે વખાણ. ૨૩

કડવું ૫ મું.—વળણ.

વેદ પુરાણે તે હરિગુણ ઝાઝાજી, જેને શુણતાં તે થાએ પ્રાજાજી,
નારદ બોલ્યા તે ધન ધન રાજાજી, સુણ હરીજશ ગુણના વાજાંજી.

રાગ માલવ.

રાજા ધંન તારો અવતાર રે, તુંને વાહાલા છે વિશ્વાધાર રે ;
પુછી પવિત્ર કથાની વાતરે, મારૂં મનડું થયું રલીઆત રે. ૧
શીશુપાલ પરમ ગતી પામ્યોરે, જરામરણતણો ભે વામ્યો રે ;
આગે રાજા તે કૃષ્ણનો દ્વેખીરે, કેમ સાયુજ્ય પદવી પેખી રે. ૨
તેનો માંડીને કહું મરંમરે, તમે સાંભળો રાય ધરમ રે ;
એને આદ અનાદ હું જાણુંરે, તેનો માંડીને મહિમા વખાણું રે. ૩
એક સમે શ્રી કમળાકંથરે, સુખસજ્યાએ પોઢયા ભગવંત રે ;
બલ બાહુતણું થયું ભારીરે, જુદ્ધ કરવાની ઈચ્છા ધારી રે. ૪
એવે સમે શ્રી કમળા રાણીરે, આવ્યા જુગદીશ પોઢયા જાણી રે ;
દ્વારે જય વિજય હતા બનેરે, તેણે વાત વિચારી મનેરે. ૫

જાણ્યું માતાને રાખીએ વારીરે, અમે ઇછા માગું મોરારી રે ;
જોઇ માતાનું તેજ અપારરે, બોલી નવ શકયા મૂખ છડીદારરે. ૬
વિશ્ણુપત્નિએ પ્રીછી વાતરે, આડી નજરે જોતાં ગયા માતરે;
એ દુરમતી ન ઘટે આંહીરે, જેને ભિન્નતા છે મંનમાંહી રે. ૭
મુજ વિષ્ણુ વચે જાણે ભેદરે, એતો પ્રથ્વીમાં પડશે વેદ રે ;
એને હરીસાથે થાશે વેરરે, અવતરશે અસૂરને ઘેર રે. ૮
એમ માતાજી મનમાં વીમાસેરે, પછે આવ્યાં પ્રભુજીની પાસે રે ;
જાતાં વેત બોલ્યા વનમાલીરે, મુખથી પીતાંબર પરું ટાલી રે. ૯
હશી પુછે છે દેવ મોરારીરે, આજ વરતી મેં વાત તમારીરે ;
આવ્યાં દ્વારપાલકને પાડીરે, અણુસમજુને શિક્ષા પમાડીરે. ૧૦
એતો ઇચ્છા તમારી થાશેરે, બંને પારસ્વદ પ્રથવીપર જાશેરે ;
એવું સાંભલી કમળાજી ભાંખેરે, સ્વામી કોણ જાણે તમ પાખેરે. ૧૧
જેવું સરજ્યું હોય તેવું થાએરે, બંને પારસ્વદ પ્રથવીમાં જાએરે;
તેમાં ન મળે કાંઇ ઊપાએરે, વિધિઅંક મિથ્યા નવ થાએરે. ૧૨
એમ રીત પરસ્પર જાણીરે, આદ વિષ્ણુને કમળા રાણીરે.
ઇચ્છા ઉપની તે હરીની માયારે, તે તો કળીશકે રૂષી મુની ડાહ્યારે. ૧૩

પૂર્વછાયો.

એમ ઇચ્છા ઊપની, ઊપેંદ્રની એકવાર ;
આદરાની અણુખતી, પ્રથવી પડયા પ્રતિહાર. ૧૪

કડવું ૬ ઠું.—વળણ.

એણીપેરે બોલા તે નારદ સારજી, સનક સનાતન બાંધવ ચારજી;
દરશને આવ્યા તે પ્રભુજીને દ્વારજી, ત્યારે હવો તે હાહાકારજી. ૧

ઉથલો.

પ્રભુજીને દ્વાર આવ્યા, એક સમે મુની ચાર ;
સકોમલ વપુ કમલલોચન, કમલપુત્રકુમાર. ૨

રાગ—ધોળ.

એક સમે શ્રી સનતકુમારરે, જયાંહાં વિષ્ણુ વસે છે;
આવ્યા બ્રહ્માના સૂત ચારરે, જયાંહાં વિષ્ણું વસે છે;
જેનો પંચ વરસનો વેસરે, જ્યાં; જેનો ચૌદ ભુવનમાં પ્રવેશરે, જ્યાં. ૩

તે તો ક્રીડા કરે દિન રાતરે, જયાં; નિત ગાએ ગોવીંદની ખ્યાતરે, જયાં.
એનાં મનમાં ઘણો છે મોદરે, જયાં; માંહોમાંહે કરે છે વિનોદરે, જયાં. ૪
મૂખે ઓચરે ચારે વેદરે, જયાં; મનમાં નહી ભેદાભેદરે, જયાં.
થયા કલ્પ કેહેતાં કંઇ કાલરે, જયાં; દીસે પંચ વરસના બાલરે, જયાં. ૫
આવે વેગ ધરી વૈકુંઠરે, જયાં; હરીમુખ જોવા ઉત્કંઠરે, જયાં.
હુતા જયવિજય છડીદારરે, જયાં; ઢીજ દોડીને આવ્યા દ્વારરે, જયાં. ૬
તેણે રોક્યા છે રૂષીજંનરે, જયાં; તારે ક્ષોભ પામ્યા મુનીમંનરે, જયાં.
તેણે દીઠી નહી દુરમીટરે, જયાં; કાણે નવ દુભ્યા પુલના દીટરે, જયાં. ૭
મન ઊપન્યૂં દુઃખ અપારરે, જયાં; જેહેને અતીત્રણો અધીકારરે, જયાં.
જેને શંકરનમાવે શીશરે, જયાં; જેને આદર દીએ છે ઇશરે, જયાં. ૮
જેને બેશાડે અજ ઊછંગરે, જયાં; જેનું કદી નહી મન ભંગરે, જયાં.
જેનું સદા હરીસું ચીતરે, જયાં; જપે કમળાકાંતને નિત્તરે, જયાં. ૯
જેનું મંન રેહે દીન રાતરે, જયાં; નિત બોલે પ્રભુજીની ખ્યાતરે, જયાં.
તેણે પોળિઆનાં શુણી વેણુરે, જયાં; રીશે રાતાં થયાંછે નેણુરે, જયાં. ૧૦
લાગ્યું મુનીતણે મન દુઃખરે, જયાં; રૂખી ક્રોધેથી બોલીઆ મૂખરે, જયાં.
તેણે શ્રાપ દીધો મુની ત્યાંહેરે, જયાં; તમે દુષ્ટ મા રેહેશો આંહેરે, જયાં. ૧૧
એમ ઓચરયા બ્રહ્મકુંમારરે, જયાં; કીધો પોળિઆને તીરસ્કારરે, જયાં.

પૂર્વછાયો.

પોળિયાનો તીરસ્કાર કીધો, રૂખીએ તતખેવ;
પણ પુત્ર બ્રહ્માતણાં, તેને રજો ગુણની ટેવ. ૧૨

ઉથલો.

રજો ગુણની ટેવ તેને, રાય સાંભળ સરવથા;
જંયવિજયને શ્રાપ હવો, તેહેની કહું હવે કથા. ૧૩

કડવું ૭ મું.—વળણ.

વળતા બોલ્યા તે નારદ મુન્યજી, સાંભળ પાવન કથા રાજંનજી;
ત્રણ ભુવન જેથી થાય પાવંનજી. ૧

રાગ રામગ્રી.

ત્રણે ભુવન જેથી થાય પાવન, ટલે ત્રીવીધના તાપ;
જયવિજયનો કર્યો અનુગ્રેહે, જે સનકકેરે શ્રાપ. ૨

સનકે શીર શ્રાપ દીધો, દ્વારકેરા દાસ ;
નેત્રભરતા દુખ ધરતા. આવ્યા પ્રભુજીની પાસ. ૩
નિમિત લેખે નીપન્યું, તે જાણિયું જુગદીશ ;
ધાઇ પ્રભુજી દ્વાર આવ્યા, સરવ નામે શીશ. ૪
પારસ્વદ વળતું બોલિયા, તમે સાંભળો મહારાજ ;
સનક સનકાદિક ચાર મુન્યે, શ્રાપ દીધો આજ. ૫
વિપ્રને અમે વારિયા, તમ આજ્ઞાને અરથ ;
વારૂ કેહેતાં થયું વસમું, ઉપન્યૂં અનરથ. ૬
બ્રહ્મ શ્રાપે પરજલું ને, દુઃખ પામે દેહ;
સ્વામી તમે કરૂણા કરો, તાપ નીવારો તેહ. ૭
સ્તુતી કરીને શીર નમાવે, આંગળીએ લીએ દંત;
શાપકેરે તાપથી, ઊગારીએ ભગવંત. ૮
પુરવે તપ જપ ધ્યાનમાંહે, નાથ રાખી ન્યૂન ;
તે પુન્યે પ્રથવી પડું, અવતર્યા ઓછે પૂન્ય. ૯
વૈકુંઠમાં જે આવિયા, તે જીવ બીજે ધામ ;
જાએ નહીં પાછો કદા, કંઇએ ન લોપે કામ. ૧૦
શરણુ આવ્યા તણો મહીમા, થાઓ અશરણાશરણુ;
જનમનું જોખમ ટળે, માથે મળે નહીં મરણુ. ૧૧
પરમ પદ છે પ્રાણીને, વૈકુંઠકેરો વાસ ;
જાંહાં અજરામરપણું, યમદૂતનો નહિં ત્રાસ. ૧૨
તો અમે કેમ પડું પ્રથવી, કોહો કમળાનાથ ;
વૈકુંઠવાસી શરણુ સેવક, શિર તમારો હાથ. ૧૩
અવિનાશી કરો દુઃખથી, દૂર જાતાં દેવ ;
નેત્રમાંથી જલ ઝરે, જેમ મેઘ મસ્તક નેવ. ૧૪
મહારાજની ઈચ્છા વિના, એ નીપજે કેમ કામ ;
અનુગ્રહ એવો કરો, જે શીઘ્ર આવિએ ઠામ. ૧૫
અધક્ષણુ અળગા મા રેજો, રૂદેથી શ્રીરણછોડ ;
એજ માગું તમ કને, સ્વામીને બેહુ કરજોડ. ૧૬
જાંહાં વસુ તીહાં રાત દીવસ, ચિત્તમાં રેહે ચંત;
બીજું અવર માગ્યું નહી, બ્રહ્માંડમાં ભગવંત. ૧૭

વળતા તે વિષ્ણું બોલિયા, તમે મ ધરો ચિંતાય ;
કરશે અનુગ્રહ તમતણો, જ્યારે સનકજ થાશે સાહ્ય. ૧૮

પૂર્વછાયો.

સનક થાશે સાહ્યરે, શ્રી વિષ્ણુ વાણી વદે ;
નિમિત્ત લેખે નીપન્યું, ઉચાટ મા ધરશો રૂદે ; ૧૯
બારસ્ત્રદશું બોલિયા, પરિબ્રહ્મ એણિપેરે વાણુ ;
પછે આદર કીધો રૂષીનો, સ્વએ સારંગપાણ. ૨૦

ઉથલો.

સ્વએ સારંગપાણુરે, આદર દીધો અતિ ઘણો;
નારદમુની કેહે સુણો રાજા, કહું મહીમા તેહતણો. ૨૧

કડવું ૮ મું.-રાગ તોટકની દેશી.

મહીમા સાંભળ રાજા શ્રવણે ધરી, સંભળાવું બોલ્યા જે દેવ હરી. ૧
આવ્યા સનક કુંમારશું આદિરૂષી,જેના વદનમાં સારદા સહસ્ર મુખી. ૨
દીઠા કમળાવરે રૂષી ક્રોધ ભર્યા, સ્તુતી કરી શ્રીવરે હાથ ધર્યા. ૩
રૂષી આવો પધારો બીરાજો સુખે, મારૂં મન દુખ પામે તમારે દુખે. ૪
એવું કોણ જે દુભી શકે તમને,જેણે તમને દુભાવ્યા તે દુભાવ્યા અમને. ૫
મુને વિપ્ર વહાલા ઘણું પ્રાણથકી, તે તો પ્રીછજો વિષ્ણુ પુરાણથકી. ૬
હું તો વિપ્રને વૈકુંઠમાંથી ભજું, દુભે વિપ્રને તો કમળાને તજું. ૭
મારૂં સરવશ વિપ્ર છે મુજ રૂદે, જેની સાક્ષ બ્રહ્માંડમાં વેદ વદે. ૮
મેંતો વિપ્રપ્રસાદે ધરણી ધરી, મારી વિપ્ર પ્રસાદે માયા પસરી. ૯
મેંતો લક્ષ્મી વિપ્રપ્રસાદે વરી, મેં તો વિપ્રપ્રસાદે સૃષ્ટિ કરી. ૧૦
જય વિપ્રપ્રસાદેથી માહારે સદા, ભય વિપ્રપ્રસાદે ન લાગે કદા. ૧૧
અદભુત લીલા માહારે આદથકી, તે તો વિપ્રના આશીરવાદથકી. ૧૨
દ્વીજ નીમ ધરી જપતપ સાંધે, મુજ મંત્રને દૈવતે મુને બાંધે. ૧૩
જેમ કામદૂધા વિષે ઇંદ્ર ધરે, રૂષીએ મુને રાખીઓ એણીપરે. ૧૪
નીત શીતલ જલે કરી સ્નાન કરે, સૂચીભૂત થઇ માહારૂં ધ્યાન ધરે. ૧૫
જપતપ ક્રિયા કરી દેહ દમે, પંચ અક્ષ હોમી હવીશાન જમે. ૧૬
દેવં પિત્રિત્રિલોક તે તૃપ્ત કરે, શાલગરામશીલાઉપર તુલસી ધરે. ૧૭
તારે ઇંદ્ર પ્રસન્નતા મન પામે, પ્રથવીપર મેઘનું નીર નામે. ૧૮
થાએ ઔષધી અંન અપાર તેથી, પામે તૃપ્ત ઘણું સંસાર એથી. ૧૯

એમ સૃષ્ટિ સદા ઊતપન થાએ, કરે વિપ્ર દુઃખ ક્રિયા વિશ્વ જાએ. ૨૦
તેણે વિપ્ર વાહાલા મુજ પ્રાણથકી, તે તો પ્રીછજો વિષ્ણુપુરાણથકી. ૨૧
ઘણું વિપ્ર વાહાલા મુને મનમાંહે, જેને જગને જગત તૃપ્ત થાએ. ૨૨
ત્રૈલોકના સ્થંભ તે વિપ્ર જાણું, કેટલોક મહીમા હું મન આણું. ૨૩
નહી ભિન્નતા વિપ્રને વિષ્ણુ વિષે, કોઇ જાણતો જુદે રૂપે રખે. ૨૪
જુગમાંહે જે દ્વેષ કરે દ્વીજનો, તે તો વેરી થાએ બાલા મૂજનો. ૨૫
એમ વિષ્ણુ બોલે વિપ્ર ભણી, તારે સ્તુતી કરે છે કુમાર ઘણી. ૨૬
કરજોડીને શીશ નમાવી રહ્યા, ગુણ સ્વામી તમારા ન જાએ કહ્યા. ૨૭
મૂખ વાણી બોલે ગદગદ ગીરા, મુની ક્ષોભ પામ્યા મનમાંહે ખરા. ૨૮
અમે પછમબુદ્ધિયા વિપ્ર કાવું, ક્ષણમાં ગુણ રાજશી મન લાવું. ૨૯
તમ સેવકને અમે શાપ દીધો, રમાનાથ ક્ષમા કરી તેજ લીધો. ૩૦
તે માટે માહારાજ અમે આજ માગું, કરજોડી કૃપાનાથ પાએ લાગું. ૩૧
અભીલાખ થયો ગુણ કીર્તિ ગાવા, ગુણ આપજો છંદ પ્રબંધ થાવા. ૩૨

પૂર્વછાયો.

પરીબ્રહ્મ કૃપાએ કરી, નીશ વરણવું જુગદીશ;
અકળ લીલા ઓચરૂં, ચરણે નમાવું શીશ. ૩૩
એમ સૂત બ્રહ્માતણા, વરશ પંચને અનુમાન;
ભક્તિ માગું ભક્તવછલ, ભૂવનપતી ભગવાન. ૩૪

કડવું ૯ મું–વળણ.

વળતા બોલ્યા તે નારદ વાણજી, સાભળ રાજા ચતુર સુજાણજી
સ્તૂતી કરે છે ગત્ય ગીરવાણજી.

રાગ સામેરી.

સ્તુતી કરે મુની સનક મનોહર, સાર સુંદર વાણ;
વેદોક્ત સ્વરગ પદ અગોચર, ગીત ગત્ય ગીરવાણ.
સનક સનકાદિક સ્તવે, જે કૃત નમો અવિનાશરે;
બ્રહ્મ પુરણ નંદ માધવ, નીવારણ ભવ ત્રાશરે. ૧
જગતમંગલકરણ કેશવ, પ્રણત જનપ્રતિપાલરે;
પરમ કરૂણાસિંધુ સાગર, શ્રીવર દીનદયાલરે. ૨

સરવવ્યાપીક સરવથાપીક, સુરાસુર સંહારરે;
રૂપ નિરગુણ સગુણ ત્રિગુણા, તીત ત્રિગુણાકારરે. ૩
નીરંજન ભવત્રાસભંજન, દુષ્ટગંજન દેવરે;
ભક્તવચ્છલ પદ અવિચલ, કુશલ કરૂણા ટેવ રે. ૪
સનકસાહયક વિશ્વનાયક, અકલ વાયક વેદરે;
ગુણસ્તવે મુખ ચારથી, બ્રહ્મા ન જાણે ભેદરે. ૫
ગરૂડગામી જગતસ્વામી, અલખ નામી આદરે;
ત્રૈલોકવાસી રૂપરાશી, પ્રકાશી સ્વર નાદરે. ૬
વરણ મેઘશ્યામ સુંદર, પીત પટ પરિધાનરે;
કંઠે કૌસ્તભ જલહલે, તેજ કોટિ સુરજ સમાનરે. ૭
રત્ન સ્ફટિક જડિત મસ્તક, મુગટ કુંડલ કાનરે;
વદન કોટી મદન શોભા, ધરણ શ્રી ભગવાનરે. ૮
ચતુરભુજ ગજ સુંઢ સરખા, દીસે શોભીત શ્રીકારરે;
બેરખા મણી કનક વેલિયાં ચૂનીના ઝલકારરે. ૯
ઊર વીશે શ્રીવચ્છ લાંછન, કમળનાભ મોરારરે;
મધ્ય ધમકે ગોફણી, નેપૂર ચરણ ઝમકારરે. ૧૦
કરણ કમળાસંગ કેશવ, લલિત લીલા વીલાસરે;
નીગમ અગોચર ગુણ ગોવીંદ, જગતના તમે ઇશરે. ૧૧
તમે માતા તમે પીતા, મહાવર ભગની ભ્રાતરે;
તમે સ્વામી, તમે નાયક, વિશ્વપતિ વિખ્યાતરે. ૧૨
તમથકી બ્રહ્મા, એકાદશ-રૂદ્ર ને રૂષી જંનરે;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલ પણ, તમ થકી થયા ઉતપંનરે. ૧૩
તમ થકી આ વિશ્વ બાંધ્યું, ભુવન ચૌદ પરીઅંકરે;
વરણ બાવન વિસ્તર્યા, અધીકો નથી કોઈ અંકરે. ૧૪
વરણ ત્રેપનમો તમે, બાવનથી જે બ્હારરે;
પચાસને બે પરવર્યા, તેના તમો આધારરે. ૧૫
પામશે જે પ્રભુ તમને, વામશે દુખ દેહરે;
આપથી અભિમાન જાશે, મૂલ મારગ એહરે. ૧૬
તેજ માટે નાથજી, અમે માગું નીરધારરે;
ચરણશરણે રહું સદા, આપો એવો અધિકારરે. ૧૭

અમે તમથી ઉપના, આ જગત બેલાં જંતરે;
અજાણે અપરાધ કીધો, ભુલ પડી ભગવંતરે. ૧૮
પારસ્વદને અમે પાડીઆ, શ્રાપ દીધો શીશરે;
હવે તેનું જે કહો તે, કીજીએ જુગદીશરે. ૧૯
ઇચ્છાએ સૃષ્ટિ રચો, એહા કરો કાંઇ ભાનરે;
શ્રુતીને સુઝે નહી, વિષ્ણુ તમારી વાતરે ૨૦
સૂરાસૂર સરજયાં તમો, જુગતે તે કાહાવો જુધરે;
જગદીશ કીધી જુજવી, જોતાં તે બેહુની બુધરે. ૨૧
અમને રૂષી કીધા તમે, જપતપ કરવા કાજરે;
અધીકાર આપો અતિઘણો, મૂલગકી માહારાજરે. ૨૨
વાચકસિદ્ધ અચલ આપી, તે તમે નીરવાણુરે;
વિપ્ર વાચક નવ ફરે, તમ પ્રતાપે પ્રમાણુરે. ૨૩
શ્રાપ આશીરવાદકેરા, વિપ્ર બોલે વેણુરે;
જે ઉપર ઇછા તમારી, જેવી પંકજનેણુરે. ૨૪
એવાં વાચક વિપ્રનાં, તે સાંભળ્યાં શ્રીનાથરે;
રૂષી પ્રત્યે બોલિયા, મનમાં થયા રલીઆતરે. ૨૫
માહારાજ માગું તમ કને, કરૂણા કરો મનમાંહેરે;
જયવિજયનો કરો અનુગ્રહ, જે શીઘ્ર આવે ઇંહાયેરે. ૨૬
વળતા તે વાડવ બોલિયા, તમે સાંભળો શ્રીપતરે;
ભક્તિભાવે આહીં આવે, સાત જનમે સત્યરે. ૨૭
વેરભાવે આવે આહીં, ત્રણ જનમે બેહુજંનરે;
બે વચનમાંથી જે ગમે તે, વાત ધરવી મંનરે. ૨૮
વળતા તે પારસ્વદ બોલિયા, મસ્તક નામી ચરણુરે;
વેરભાવે અમે ભજિશું, શિઘ્ર આવિશું શરણુરે. ૨૯

પૂર્વછાયો.

શિઘ્ર જઇ આવિયે શરણ, અમે વસાવશું જઇ વેરરે.;
એમ કહી અવતાર લીધો, કશ્યપરૂષીને ઘેરરે. ૩૦
હવે તેની કહું કથા, તે સાંભળ ભુપત્યરે;
જયવિજયનો જન્મ થયો, સુણ તે તણી ઉતપત્યરે. ૩૧

કડવું ૧૦ મું-વળણ.

પછે વળી બોલ્યા તે મુનીવર સત્યજી, સાંભળ રાજા પ્રભુજીની ગત્યજી;
દૈવે કીધા તે દૈત્ય ઊતપત્યજી, શ્રાપ પામી પડયા પૃથ્વીપત્યજી.

ઉથલો.

દૈત્રે કીધા દૈત ઊતપન, જુદ્ધ કરવાને કાજ,
અવનીમાંહે અવતાર લેવા, મંન ધર્યું માહારાજ. ૨
કશ્યપને ઘેર કુંવર પ્રગટ્યા, દિતી સૂત દુરબુદ્ધ;
સમે વનાની સંતતીએ, સુરસાથ કીધું જુદ્ધ. ૩

રાગ સામેરી.

એક સમે રૂશી કશ્યપ પોતે, તેતો બ્રહ્માના પૂત્રરે;
જેને ઈંદ્ર, રવ, મારૂત સુત, મોટું ઘણું ઘરસૂત્રરે. ૧
ધર્મ કર્મ પાલે પરીપુરણ, ચુકે નહી કોઈ કાલરે;
શીશ જટા પંચકેશ વધારી, પ્રજાતણા પ્રતીપાલરે. ૨
ધરમધોરંધર દેવ દયાનિધ, ગ્નાનપણે ગંભીરરે;
સ્નાન સંધ્યા ખટકર્મ ઉપાસી, ધ્યાન ધરે મન ધીરરે. ૩
અંગ સદા સૂચીભૂત રહે, સત્યવાયક પરમ પવિત્રરે;
પ્રેમેશું પુરણ બ્રહ્મને પ્રણવે, વરણવે વેદચરીત્રરે. ૪
વેદ પુરણ ને જગન જેજે તપ,મંત્ર ભણે,સ્તુતી સ્તોત્રરે;
પાવકકુંડ પ્રદીપ્ત કરીને, હોમે અગ્નીહોત્રરે. ૫
દ્વાદશનાર તેના ઘર માંહે, કામની મહા કુલવંતરે;
તે થકી સૃષ્ટિ સુરાસુર ઉપની, નીપના રૂપ અનંતરે. ૬
રાક્ષસ જક્ષ પીશાચ ને પન્નંગ,વાઘવરાહી ને વૈતાલરે;
મેઘ મારૂત ને ભયંકર દુષ્ટો, ચેટકને ચાંડાળરે. ૬
દ્વાદશ કામની કશ્યપકેરી, જોગમાયાનું જુથરે,
એકથી ઉપજે દુષ્ટને દુસ્તર, એકથી ઉપજે શુદ્ધરે. ૮
તે માટે કહું સાંભલ રાજા, વિસ્તારીને વાતરે;
એકસમે રૂષી કસ્યપ પોતે, સંઝયા સમે વિખ્યાતરે. ૯

પાવડીએ ચઢી દ્વાર પધારા, મારજન કરવા કાજરે;
દિતિએ ત્યાં સ્વામી નિહાળ્યા,આવી માગ્યું મહારાજરે. ૧૦
પુત્રનું દાન આપો હુંને સ્વામી, ઇછા ઉપની આજરે;
તે માટે તમને આ વેળા, કહુ છૌં લોપી લાજરે. ૧૧
એહેવું સૂણી કશ્યપ બોલ્યા, સાંભળ નીરલજ નારરે;
સમે વના નવ માગીએ મૂખે, મનમાં વાત વીચારરે. ૧૨
સમે સંઝયાપણ થાવા આવી,અગ્નીહોત્રમાં દેવો છે હોમરે;
થાય અસુર જો આથમે સૂરજ, આવજે ઉગમતે.સોમરે. ૧૩
એવું સુંણીને સુંદરી બોલી, સાંભલો સ્વામી વાતરે;
પ્રાણ પાડું અંગીકૃત કીધા વણ, નાથ ન પડે રાતરે. ૧૪
તે સાંભળી મૂની કશ્યપ બોલ્યા,તું કામની કલેશનું મૂલરે;
શા માટે ઉપજાવેછ સુંદરી; પેટ વરોલીને સૂલરે. ૧૫
ઊપજશે અતી બલવંત તારા, પુત્ર વડા દુરધુધરે;
મહોટા કુટુંબકલેશ લગાડશે, જોરે જગાડશે જુધરે. ૧૬
રૂદ્રતણી છે પ્રદોષ વેલા, મન રોષ ધરે જટાધારીરે;
તેમાંથી ઊતપાતજ થાશે, નિશ્ચે તે નીરધારીરે. ૧૭
સમજાવી સમજે નહી સુંદરી,ચડયું અંગ અભિમાનરે;
પછે રૂષીજી પરવશ થઇને, આપ્યું પુત્રનું દાનરે. ૧૮

પૂર્વછાયો.

આપ્યું પુત્રનું દાન રે, અબલા મન હરખી ઘણું;
થયા પુત્ર બે તેહને, કહું સાંભળ પ્રાક્રમ તેતણું. ૧૯
જે દહાડાના ઓદર અવતર્યા, જયવિજય બે વીર;
તે દહાડાનું મેઘ મહીપર, પુરૂં ન મૂકે નીર. ૨૦
મંદીરમાંથી ભાંભરે, અરધ નીશાએ ધેન;
સ્વાન મૂખ ઉંચે રૂવે, એમ થાયે છે અપચેન. ૨૧
ધણધણે ધરણી એક વાયક, પડે ભાગી ભાંડ;
શૈલ વાયુ ભોમ ગાજે, ખળભળે બ્રહ્માંડ. ૨૨
વૃક્ષ સૂકે કાન ફૂંકે, ધરણ ધણ ધણે શુન;
રૂધીર વરષે સર્પ સરખું, રહ્યાં માહાજન મુન. ૨૩

મધ્ય રાતે વાયશ બોલે, કરે કાગારોલ;
પ્રાતસકાલે સ્વાન બોલે, હોય હાલકલોલ. ૨૪
અકાલે વરસાત વરસે, ચડી અકસ્માત;
પડે પહાણા વ્યોમથી, એમ થાએ ઊલ્કાપાત. ૨૫
ઓદરમાંહે આવિઆ, લઈ વિષ્ણુ સાથે વેર;
એનીપેરે અવની વિષે. થાય આગમજથી એ પેર. ૨૬
દિતિ મનમાં મોદ વાધ્યો, પતીએ પૂરી આશ;
સદાશીવને લોપિયા તે, કોપીઆ આવીનાશ. ૨૭

કડવું ૧૧ મું–રાગ વેરાડી.

દિતિ જીતી ફળ પુત્રનું સ્વામી, પામી પરમાનંદ; નારી;
દાડે દાડે ચડતી કલા કામની, મુખ પુનેમનો ચંદ; નારી–૧
નેત્ર વિશાળ ને વાંકી ભમરો, પ્રાણી ન આવે પાસ; નારી;
મુખ જુએ તે બીહે મનમાં, એમ પમાડે ત્રાસ; નારી–૨
જોરે ઝબુકે લલાટની લાવણ્ય, દામની કોટ કપોલ; નારી;
અંગ વાધ્યો ઉછરંગ ઘણેરો, તન દિસતી ઝાકઝોલ; નારી;–૩
અછર મનમાં ઘણો ધરે માનની, બોલે બલભરયા બોલ; નારી;
ત્રણ ભુવનમાં કોઇ નવ દેખે, પોતાને સમતોલ; નારી–૪
ધરમની વાતમાં દ્વેષ કરે, નહી ભુદરજીપર ભાવ; નારી;
જુની પ્રકૃતી ટળી ગઇ કામની, નવો બન્યો દેખાવ; નારી–૫
સાસરિયામાં સહુને વઢે, રઢ લીએ તે ન મેલે વાત; નારી;
જેમ ઘણો ઘરમાંહે જગાડે, રીશ કરે દિન રાત; નારી–૬
અદિતિની અણખત કરે, તે ઊપર આણે રોષ; નારી;
ભૂષણ વસ્ત્ર નવાં નવાં જોઈએ, રાખે નહીં સંતોષ; નારી–૭
સનમુખ કોઇ નીહાલી શકે નહી, તેવું થયું છે સ્વરૂપ; નારી;
બોલાવે તે બીહે મનમાં, જાણે હમણા કરશે કોપ; નારી–૮
ગત્ય ધરે ગજગામની ગરવે, આવે આગણાં બાહાર; નારી;
ચરણે ચાલે ને ધરણી હાલે, શિર શેષ ન ઝીલે ભાર; નારી–૯
એમ કરતાં ખટ માસજ થયા, સાતમે સંકટ થાય; નારી;
ઓદરમાં ઉતપાતજ માંડે, અતીઘણું અકળાય; નારી–૧૦

દોહેલા દીન પુરા કરે કામની, રહયું ક્ષણું નવ જાય; નારી;
માંડ કરી દિન રાતજ કાડે, પણ પુરૂં અન્ન ન ખાય; નારી-૧૧
ત્યાં જોશી જાણા ડાઇ ડોસી, મળી મંત્રના પાણી પાય; નારી;
ચક્રાવાની વિધિ સંભળાવે, ગરભપિડા જેથી જાય: નારી-૧૨
ગીત કથા ને કૌતક વારતા, સંભળાવે રૂષીજંન; નારી;
પંડીત પુરોહીત રક્ષા બાંધે, રૂષી કરાવે હવંન; નારી-૧૩
એમ કંઇ દુઃખમાં દિન નીરગમ્યા, પુરા થયા દસ માસ; નારી;
તેવે સમે ચતુરાનન આવ્યા, કીધી વાત પ્રકાશ; નારી-૧૪
કુખ વધૂને બહુ દુખદાયક, ઉપન્યા ઉગ્ર અસૂર; નારી;
ચૌદ ભુવનને ચાક ચડાવશે, કહાવશે કેવલ કૃર; નારી-૧૫
પીડશે પુત્ર પ્રજા સઘળીને, આદરશે બહુ પાપ: નારી;
જયવિજયનો અવતાર થયો છે, સનકરૂષીને શ્રાપ; નારી-૧૬
એવું સુણી અબલા ભે લાગો, ભાગો તે મનનો હરખ; નારી;
ગરભ વીશે સૂત રાખી રહી છે, સંકષ્ટથી સત વરષ; નારી-૧૭
જાણે રખે સૂત જનમ ધરે તો, પ્રથ્વી પીડા થાય; નારી;
મેદનીનું દુખ મનમાં જાણી, પ્રસવે નહી જુગમાંહ; નારી-૧૮
સુંદરી સંકષ્ટ ભોગવે ભારી, તે વાત જાણી ત્રિપૂરાર; નારી;
વેશ ધરી અબધુતજકેરો, શંકર આવ્યા દ્વાર; નારી-૧૯
ચરણે લાગી ચતુરા પરીબ્રહ્મને, માહાદેવ બોલ્યા વાણ; નારી;
ગરભ હવે પ્રસવ સતી શિઘ્રથી, વર આપું તે જાણ; નારી-૨૦
વિષ્ણુતણા એ વેરી થાશે, જીતશે બાધું જગત; નારી;
પણ એને ઘેર પુત્ર રૂપે, અવતરશે એક ભગત; નારી-૨૧
એમ કહી તતકાલ થયા, ઉમિયાવર અદ્રષ્ટ; નારી;
માનુનીએ મનમાંહે વિચારયું, સરજું ત્યારે શ્રષ્ટ; નારી-૨૨
દિતિએ પછે પુત્ર પ્રસવ્યા, બેલડીએ બેહુ બાલ; નારી;
રૂપ ભયંકર ઉગ્ર મહાબલ, ભુઅન મુખ કરાલ; નારી-૨૩
વાજે ઢોલ નીશાણ ને દુંદુભી, નાદતણા નીરઘોખ; નારી;
ગંધર્વ ચારણ જુથ બંધીજન, મોતીએ પુરયા ચોક; નારી-૨૪
દીસતી કંચન જેવી કાયા, પુત્ર નીહાલે માત; નારી;
વાહાલ કરી બોલાવે બેને, માહા બળિયા વિખ્યાત; નારી-૨૫

હરખ ધરી ધરી લાડ લડાવે, જાલવે જીવની પેર; નારી;
આલવીતા ઉછાંછલા કુંવર, મોકલે નહી પરઘેર; નારી-૨૬
એમ કરતાં એક સંવચ્છર, પુત્ર રહયા વશ માત; નારી.
પછે આંગણું બાહાર ફરે, તે માહા બળિઆ વિખ્યાત; નારી-૨૭

પુર્વછાયો.

મહા બળિયા વિખ્યાતરે, બાળક બે ઉતપન થયા :
મુનીવરને માને નહી, તેણે અધરમી અસુર કહ્યા. ૨૮
દિતિ ઓદર અવતર્યા, તેણે કેહેવાણા દૈત ;
અચ્યુતશું અણુચીંતપણું. નહી પ્રભુજીપર પ્રીત. ૨૯

ઊથલો.

નહી પ્રભુપર પ્રીતરે, નારદમુની વાણી વદે ;
બળિઆ બાંધવ ઉત્પન, તે વાત ધરજે રૂદે. ૩૦

કડવું ૧૨ મું-વલણ.

વળી વળી બોલ્યા તે નારદ વાણજી, સાંભળ રાજા તે ચતુર સુજાણજી :
દાનવ પ્રગટયા તે માહા જોરાણજી. ૧

ઉથલો.

જોરાવર જુગમાંહે પ્રગટયા, કરે અસૂર ઊનમાદ ;
બળિયા બંધવ બે થયા, સૂરસાથે કીધો વાદ. ૨

રાગ સારંગ.

કસ્યપને ઘેર અવતર્યા, તે ક્રૂર રૂપે કુમારરે; બલવંત બહુ
હિરણ્યાક્ષ ને હરિણ્યકસ્યપ, નામ પાડયાં નીરધારરે, બલવંત બહુ ૧
આવી પીડે આંગણે, વર્ષ એકને અનુમાનરે; બલવંત બહુ
સાહી લાવે ગગનમાંથી, સૂરજ સહિત વિમાનરે; બલવંત બહુ ૨
ઊડી વળગે આભને, તારાને પમાડે ત્રાસરે ; બલવંત બહુ
ચંદ્રમાને કર ધરે, ને ફરે ઊંચા આકાશરે; બલવંત બહુ ૩
નિરખતાં દીગપાલ ડોલે, પાડે પરવતશ્રૃંગરે ; બલવંત બહુ
ભોમ ઉપર ભાર લાગે, ખળભળે નવ ખંડરે; બલવંત બહુ ૪
બાલપણામાં બળ એવું જે, મહી મેલે માનરે ; બલવંત બહુ
તેવા દાનવ થયા પ્રોઢા, થરથરે બ્રહ્માંડરે: બલવંત બહુ ૫

પાતાલમાંહે પરવરે, દાનવ વધારે ક્રોધરે; બલવંત બહુ
પુંછ તાણે પન્નંગનું, સૂતો જગાડે શેષરે; બલવંત બહુ ૬
વરૂણ સાથે વઢવા માગે, ઊડાડે જલ અઘોરરે; બલવંત બહુ
નીરકેરા નાથ પાસે, અસુર માગે ભોગરે; બલવંત બહુ ૭
અમરસાથે આથડે ને, કરે સઘળો ક્રોધરે; બલવંત બહુ
જગનમાંહે ભાગ માગે, શીખવે પ્રબોધરે; બલવંત બહુ ૮
કરે અદાવત ઇંદ્રની સાથે, સુરશું રાખે વેરરે; બલવંત બહુ
ચૌદ ભુવનમાં ગદા ગ્રહીને, ફેરવે ચારે મેરરે; બલવંત બહુ ૯
કોપવાન કુબેરશું થઈને, રત્ન માગે રોકરે; બલવંત બહુ
વાજ આણ્યું વિશ્વ આખું, ત્રાહે ત્રાહે ત્રૈલોકરે; બલવંત બહુ ૧૦
દીગપાલકેરા ગજકેરા જઈ, દંત તાણી સાહયરે; બલવંત બહુ
સૂંઢ સાહીને ફેરવે, વારી ન શકે કાંયરે; બલવંત બહુ ૧૧
કરે ક્રીડા સિંધુમાંહે, રમે ભાતોભાતરે; બલવંત બહુ
સાત સાગર બેલાવે બેલા, ઊલટે ઊતપાતરે; બલવંત બહુ ૧૨
રૂષી સાથે વેર રાખે, દુરમતી મહાદુષ્ટરે; બલવંત બહુ
બાધીઆ બ્રહ્માંડ સુધી, થયા પ્રૌઢા પુષ્ટરે; બલવંત બહુ ૧૩
અચલ મોટા કરે ઊંચા, ચાલવે ચોખુંટરે; બલવંત બહુ
આકાશ ચાટે જીભશું, જેમ વૃક્ષને વળગે ઊંટરે; બલવંત બહુ ૧૪
ભય ધરે નહિ મનવીખે, અલવે વખાણે આપરે; બલવંત બહુ
પુનનો મારગ પરહરીને, પંડે આચરે પાપરે; બલવંત બહુ ૧૫
નારદ મુની સંધ્યા કરે, એક સમે ગંગાતીરરે; બલવંત બહુ
દૈત હિરણ્યકસ્યપ બંધુ, ઉભો રહ્યો છે વીરરે; બલવંત બહુ ૧૬
નીર નાખે છે રૂષી સામું, હસે મુખથી મંદરે; બલવંત બહુ
ત્યારે નારદ બોલિયા, તુંને મારસે ગોવિંદરે; બલવંત બહુ ૧૭
પછે દાનવ કેહે રૂષીજી, કોણ છે એ ભૂપરે; બલવંત બહુ
એને મારૂં કાં હું મરૂં, તે દાખવોની રૂપરે; બલવંત બહુ ૧૮
ત્યારે નારદ બોલિયા, એ છે દેવનો દેવરે; બલવંત બહુ
પીડા કરીશ જો અમરને, તો આવી મળે તતખેવરે; બલવંત બહુ ૧૯
ત્રણભુવનનો ભૂપ કહાવે, સરવનો સ્વામીનરે; બલવંત બહુ
સુરાસુર બ્રહ્માંડમાંહે એ જેવો નાહી અંન્યરે; બલવંત બહુ ૨૦

એહેવું શુણીને કોપીયા, દૈત થયા ક્રોધાંતરે; બલવંત બહુ
ગોવિંદજીસું વેર માંડયું, આણુવા તેનો અંતરે; બલવંત બહુ ૨૧

પૂર્વછાયો.

હું કરું કલપાંતરે, દૈત મન ક્રોધ ભર્યો;
તેતણો વીસતારરે, શ્રી વારાહ પુરાણે વિસ્તરયો. ૨૨
વળી તેની છે કથા, શ્રી ભાગવત મોઝાર;
સંક્ષેપ માત્રે કહી વ્યાસે, પરીક્ષતને સાર. ૨૩
રાય સાંભળ સત્યવાદી, તેતણું આખ્યાન;
હિરણ્યાક્ષ મલ મારવા, વારાહ થયા ભગવાન. ૨૪

કડવું ૧૩ મું-વલણ-ધોળ.

વળિ વળિ બોલ્યા તે મુનિવર શુદ્ધજી,મનમાં કોપ્યો તે મહાદુરબુદ્ધજી;
દાનવ ચાલ્યો તે જોવા જોદ્ધજી. ૧

ઊથલો.

જોદ્ધ જોવા ચાલ્યો દાનવ, દેવને દેવા ડંડ;
ક્યાંહાં મુજને મળે માધવ, ખોલૂં તે ખંડોખંડ. ૨

રાગ-વેરાડી.

હિરણ્યાક્ષ હઠે ભરાણોરે, બીજો કોણ છે મુજસમાણોરે;
કોણ દેવનો દેવ કહાવેરે, દૈત મારવા હામ ધરાવેરે. ૧
એને ખોળી કહાડું ક્ષણમાંહેરે, જઇ જીતું રેહેતો હોય જ્યાંહેરે;
જાએ નહાશી તો જીવતો ઝાલુંરે, લાવી કારાગ્રહમાં ઘાલુંરે. ૨
એમ કહી મૂછે કર ઘાલ્યોરે, ચૌદ લોકમાં ખોળતો ચાલ્યોરે,
જઈ ઇંદ્રિપુરીમાં પોતેરે, દૈત હીંડે ઘરેઘર જોતેરે. ૩
કોઇ માધવ મુજને દેખાડોરે, પુરૂષોત્તમ દ્રષ્ટે પાડોરે;
એ શું ખડગવિદ્યાએ ખેલુંરે, દ્રષ્ટે દેખું તો જાતો ન મેલુંરે. ૪
તમે સાંભળો અમર મેરરે, રાખે દાનવ સાથે એ વેરરે;
કરે દેવ તમારી સારરે, તેને ખોળી કાઢું નીરધારરે. ૫
એ તો મૃત્યુ અસૂરનું આણેરે, તેની ત્રેવડ કરવી આ ટાણેરે;
જેને મુનિજન સરવ સંભારેરે, તેનુ મુખ જોવું છે મહારેરે. ૬

કાહાવે અમરતણો એ સ્વામીરે, બહુવેશ ધરે બહુનામીરે;
તમે. દેખાડો એનું ઠેકાણુંરે, નહિતર અંત તમારો આણુંરે. ૭
વળતા બોલ્યા તે સરવે સૂરરે, તું તો કાંઈ નવ જાણે અસૂરરે;
એ તો અખિલ જગતના વાસીરે, તું તો જોની સઘળે તપાસીરે. ૮
એ તો કાયથકી નવ છેટેરે, પણ ખોલ્યાવિના નવ ભેટેરે;
ઘર મુકી વનમાં જાએરે, તેને સનમુખ દરશન થાએરે. ૯
મોટા સતગુરૂ શીર થાપેરે, તે પણ એનું ઉપાસન આપેરે;
જે કોઇ નીશદિન સમરણ રાખેરે, તેને રૂપ રમાવર દાખેરે. ૧૦
તુંને વેરભાવે લાગ્યો લક્ષરે, તોએ પ્રભુ થાશે પ્રત્યક્ષરે;
એહેની વાત બ્રહ્મા જાણેરે, મૂખથી ચારે વેદ વખાણેરે. ૧૧
તું તો બ્રહ્માને પુછની ખ્યાતરે, જે જાણે છે એની વાતરે;
એવું સાંભળી બ્રહ્મા પાસેરે, દૈત આવ્યો છે એક શ્વાસેરે. ૧૨
આવી ઊભો તે શીશ નમાવીરે, બ્રહ્મા પુછે છે પ્રેમ જણાવીરે;
કેહે પુત્ર આવ્યો છે કેમરે, કાંઇ માડો છે ઊનમાદ એમરે. ૧૩
બોલ્યો દૈત તે જોડી હાથરે, મારી વીનતી સાંભળો નાથરે;
મુની નારદે મૂને કહયુંરે, તે તો વચન રૂદે મેં ગ્રહુંરે. ૧૪
તુને મારશે માધવરાયરે, જેનો મોટો ઘણો મહિમાયરે;
જેણે મધુકૈટભને મારયારે, મોટા બલવંત એથી હારયારે. ૧૫
તેને જાણો તમો મહારાજરે, તેને દેખાડી દોની આજરે;
કરી જુદ્ધને એને ગાળુંરે, દૈત સઘળાનું દુખડું ટાળુંરે. ૧૬
એવું સાંભળી બ્રહ્મા બોલેરે, કોઇ પુરૂષ નહી એને તોલેરે;
એ તો આદપુરૂષ અવીનાશીરે, એની જોત જગતમાં પ્રકાશીરે. ૧૭
એ તો કોઇનો મારયો નવ મરેરે, એતો તૃણનો મેરૂ કરેરે;
એને ખોળીએ જો જુગ બાધેરે, તો અદ્વૈતભાવે નવ લાધેરે. ૧૮
ઘણા દિવસ લગે તપ સાંધેરે, એક ચિત્ત કરીને આરાધેરે;
એને ચરણે જે તનમન અરપેરે, રહી ચરણને સરવે સમરપેરે. ૧૯
તેને મળે મધુસુદન પોતેરે, મન હંકાર સરવે ખોતેરે;
તમે દાનવ કાંઇ નવ જાણોરે, બોલો હંકારે આપ વખાણોરે. ૨૦
અલવેપાક કરો અણુલેખેરે, તે પણ દેવ અંત્રીક્ષથી દેખેરે;
તેણે તમ ઉપર નીરધારરે, મન કોપ કરે કીરતારરે. ૨૧

સૂર સઘળા મેલી અભીમાનરે, ભાવે ભકિત કરે ભગવાનરે;
ગુણ ગોવિંદના નિત્ય ગાએરે, તેને શ્રીહરી થાશે સાહેરે. ૨૨
તમે ગુણ જો ગોવિંદના ગાઓરે, ક્ષણમાં સૂર સરીખા થાઓરે;
એને સૂર અસૂર બે સરખારે, જેમ સઘળે વરશે વરખારે. ૨૩
તમો દુખ દો છો સૂરની દેહરે, કરે સ્તુતી પ્રભુજીની તેહરે;
સ્તુતી સાંભળી શ્રીવર રીઝેરે, સૂણી ગોવીંદ તમપર ખીજેરે. ૨૪
તેણે શ્રી હરી તમને સંધારેરે, દેવ પોતાના કરિને ઊગારેરે;
તમે દૈત પોતાને પાપેરે, વળી વેર કરોછો આપેરે. ૨૫
તમે સહજે કરો છો ક્રીડારે, તેમાં પ્રથવી પામે પીડારે;
તેણે તમને વિષ્ણું વિડારેરે, તેમા કોણ પ્રભુજીને વારેરે. ૨૬
તમને સરજાવ્યા શ્રીનાથેરે, વળી વેર કરો છો તમે હાથેરે;
વેર વિષ્ણુ સાથે જો કરશોરે, એહેના માર્યા તે નિશ્ચે મરશોરે. ૨૭
એવું સાંભળી દાનવ હુંકેરે, એના સમજે મારયાવણ મુકેરે;
એણે પક્ષ જો દેવની રાખીરે, અમે જુધ કરવા અભીલાખીરે. ૨૮
એથી હિહજીએ નવ નીરવાણરે, પાડું પ્રથવીમાં ભંગાણરે;
એ તો કહાવે વિપ્રનો પતીરે, વઢે અમ સાથે અમરની વતીરે. ૨૯
બાધી પ્રથવી જલમાં ઝબોળુંરે, વિષ્ણુ સંધાતે નિશ્ચે બોળુંરે;
એમ કહીને અસૂર પાછો વળિયોરે, આવ્યો અવની ઉપર અતી બલિયોરે. ૩૦
અવની બળે કરી ચાંપીરે, બાધી વિશ્વ તે થરથર કાંપીરે;
નવખંડ ધરા તતકાલરે, શેષ સહિત ચાલી રસાતાલરે. ૩૧
ત્યારે સુરપતી જોડી હાથરે, સહુ સંભારે વૈકુંઠનાથરે.

પૂર્વછાયો.

પ્રથવી ચાંપી ચરણશું, ડોલ્યા દશ દીગપાલ.
સુર બ્રહ્માદીક સ્તુતિ કરે, સરવે દેવ દયાલ. ૩૨
વારાહ કરો વૈકુંઠપતી, કમળાનાથ કૃપાલ;
સૂરસ્હાયક જગત નાયક, ત્રણભુવન પ્રતિપાલ. ૩૩

કડવું ૧૪ મું—વલણ.

વળતા બોલ્યા તે નારદ સારજી, સાંભળ રાજા તે ધરમ કુમારજી;
સ્તુતી કરેછે ઇંદ્ર અપારજી, નેતિ નેતિને વદે વારંવારજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળી રાજા વચન પાવન, સ્તુતી કરે છે ઇંદ્ર;
તે સુણીને શીઘ્ર પ્રગટ્યા, વારાહ રૂપ ઊપેંદ્ર. ૨

રાગ સામગ્રી—અથવા છંદ તોટકની દેશી.

ભણે ઇંદ્ર મુનીંદ્ર ઊપેંદ્ર નમો, કરૂણાવર શ્રીહરિચંદ નમો;
સચ્ચીદાનંદ શ્રીઅવીનાશી નમો, કમળાવર વૈકુંઠવાસી નમો. ૧
પુરૂષોત્તમ પંકજનેત્ર નમો, પરિપૂરણ બ્રહ્મ પવિત્ર નમો;
રવી કોટિકલાધર રૂપ નમો, ભગવાન સૂરાસૂર ભૂપ નમો. ૨
પરમેશ્વર પન્નગશાઈ નમો, સચરાચર સંપતદાઇ નમો;
શીર ચરણ કરાંબુજ સહસ્ત્ર નમો, પરીધાન પીતાંબર વસ્ત્ર નમો. ૩
કીરીટાદિકલંકૃત ધારી નમો, મધુસૂદન દેવ મોરારી નમો;
શંખ ચક્ર ગદાંબુજ પાણી નમો, ખગવાહન પુરૂષ પુરાણી નમો. ૪
ત્રટનીરધનપાવન ચરણ નમો, જય માધવ મંગલકરણ નમો;
સુરવલ્લભ સુંદરસ્યામ નમો, જનદાયક દુરલભ ધામ નમો. ૫
નભ વાયુ હુતાશ પ્રકાશ નમો, પ્રથવી જલજંતુ નિવાસ નમો;
ગુણવંત અચિંત્ય અનંત નમો, ભયભંજન શ્રી ભગવંત નમો. ૬
નીરાકાર નીરંજન દેવ નમો, શિવશંકર શાયક શૈવ નમો;
શરણાગતવચ્છલ નાથ નમો, નીજ ભક્તતણા શહાતાતનમો. ૭
ભુવનેશ્વર ભૂધર વીર નમો, શુભ ધર્મધુરંધર ધીર નમો;
દ્વીજપાલક દીનદયાલ નમો, જગદીશ જગતકૃપાલ નમો. ૮
બહુ વેશ મહા બલવંત નમો, રૂષીકેશ મહેશ મુકુંદ નમો;
કરો વરાહ દયાનિધી વેગે કરી, સુણતાં પ્રગટ્યા તતખેવ હરી. ૯

પૂર્વછાયો.

સુણતાં પ્રગટ થયા હરી, સૂરકારણ તતકાલ;
વરાહરૂપ ધર્યું પ્રભુજી, જે ત્રણ ભુવનપ્રતીપાલ ૧૦
રસાતાલ જાતી ધરી, દાઢાગ્રપર ધરણ;
વિશ્વતણી વહારે ચડયા, સ્વામી અશરણશરણ. ૧૧
દાનવ સાથે જુધ્ધ રચ્યું, લીધો વરાહવેશ;
પ્રભુજીએ પૃથવી ધરી, જલમાં કરયો પ્રવેશ. ૧૨

હવે તેતણી કહું કથા, તે સાંભળો રાજંન ;
વ્યાસસુત શુકદેવકેરાં, સુણે સત્ય વચંન. ૧૩
હરી હિરણ્યાક્ષ વઢે, ત્યાં થયું દારૂણ જુદ્ધ;
દીગપાલ દશે ખળભળ્યા, ને શેષ ભુલ્યો શુદ્ધ. ૧૪
સાત સાગર ભેળા ભળ્યા, પડયા પરવત શ્રંગ ;
ખળભળે બ્રહ્માંડ બાધું, અસૂર કેરે અંગ. ૧૫

ઉથલો.

અસૂરકેરે અંગરે, બ્રહ્માંડ બાધું થરથરે;
ક્રોધ રૂપ થયા હરી, તે સાથ સબળું જુધ કરે. ૧૬

કડવું ૧૫ મું—રાગ સિંધુડો.

માડું જુદ્ધ તે દુસ્ટર દારૂણ હો, જેમ વડવાનલ કંપ વારૂણ હો ;
વિશ્વ ઠેલે વાહારા બલ સાયર હો, નીરખી નર થયા બહુ કાયર હો. ૧
કર ગદા પરસ્પર ધારી હો, તન પ્રહાર પછાડે ભારી હો ;
આયુધસું આયુધ ઊલાહો, ઘુમર દઇને ઘા સંભાળે હો, ૨
આયુધસું આયુધ છેદે હો, નાખતાં અંગ નવ ભેદે હો ;
વળગીને વીર વછૂટે હો, ખેલતાં તે કોઈ નવ ખૂટે હો. ૩
નાખી બાથને જુગતે ઝાલે હો, કાપીને કંઠે કર ઘાલે હો ;
રણમાંહે પરસ્પર રોળે હો, જલમાંહે પડયા જલ ડોળે હો. ૪
સત પંચ શંવત્સર પૂરા હો, જલમાંહે વઢે બેહુ શૂરા હો;
દીચણઢાળ બરછીકોણી હો, નર દીએ છે અન્યો અન્ય બોણી હો. ૫
વળતા પ્રથવીપર આવ્યા હો, ઇંદ્રાદિકને ઘણું અકલાવ્યા હો ;
પડઘા પ્રચંડા વાજે હો, નવખંડ ગગનમાં ગાજે હો. ૬
ધમકારે ધરણી ધ્રુજે હો, માહાદૈત દેવશું ઝુઝે હો ;
જુગદીશ કરે જલક્રીડા હો, પ્રથવીમાં પ્રગટી પીડા હો. ૭
મનમાંહે માહારાજ વિચારે હો, જુધ કરતાં દાનવ હારે હો;
વળતું હરી વદન વિકાસ્યું હો, તન તીક્ષણ તેજ પ્રકાશું હો. ૮
મુખ દાઢ કરાળ વધારી હો, રૂઠયા મનમાંહે મોરારી હો;
દઇ દોટ પ્રબળને પાડયો હો, જઇ દાનવ પ્રૌઢ પછાડયો હો. ૯

હિરણ્યાક્ષનું શીશ તો હાથે હો, અહી છેદું તે કમળાનાથે હો;
અંતરિક્ષથી સૂર નર નીરખી હો, મન માંહે રહ્યાં છે હરખી હો. ૧૦
મુખ જયજય શબ્દ સુણાવે હો, બહુ પુષ્પની વૃષ્ટી કરાવે હો;

પૂર્વછાયો.

પુષ્પવૃષ્ટી સૂર નર કરે, દેખી દાનવનાશ;
ઇંદ્રાદિક મુખ ઓચરે, જય જય જગન્નિવાસ. ૧૧

ઉથલો.

જય જય જગન્નિવાસરે, ઇંદ્રાદિક એણીપેર સ્તવે;
રાજા સાંભળ વાતરે, શુક પરીક્ષત પ્રીછવે. ૧૨
સુત સુણાવે વિપ્રને, નૈમિષારણ્યમાં તેહ;
હિરણ્યાક્ષ મારયા પછે, નિમિત નિપન્યું જેહ. ૧૩

કડવું ૧૬ મું—વળણ.

વળતા બોલ્યા તે રૂષીરાયજી, સાંભળ રાજા તે કહું મહિમાયજી;
જેના જુગમાં તે સહુ જશ ગાયજી, સાંભળા અઘ દૂર પલાયજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજા કહું મહિમા, હિરણ્યાક્ષને મારીઓ;
તે સુણીને હિરણ્યકશ્યપ, ભ્રાત ક્રોધાતૂર થયો. ૨
તેણે તપ અતિ ઊગ્ર કીધું, દુખ દીધું દેવને;
તે કારણ નૃસિંહ પ્રગટયા, સુણાવું તે અવેવરે. ૩

રાગ ટોડી.

હિરણ્યાક્ષ માર્યો માહારાજે, મલ્લ માહા બલવીર, દાનવ;
હિરણ્યકશ્યપ નાનેરો બાંધવ, કશ્યપનો કુમાર, દાનવ. ૧
તેતણા પુત્ર કલત્ર સહોદર, સરવ કરે કલપાંત, દાનવ;
ગ્નાન પ્રબોધ કરી સમજાવે, કઇક દીધાં દ્રષ્ટાંત, દાનવ. ૨
પછે હિરણ્યકશ્યપ હોકારો, કીધો મનમાં ક્રોધ, દાનવ;
દેશેદેશથી દૈત તેડાવ્યા, જૂથ મળ્યા બહુ જોધ, દાનવ. ૩
પુરી સભામાં પરીઆણ કર્યું, થયા એકઠા ભુપ સમસ્ત, દાનવ.
દંત ધશે કરપ્રષ્ટ ડશે, વળી હેઠા પછાડે હસ્ત, દાનવ. ૪
કોણ એવો મદવંતમાં આવી, જે વરાહવેશ વિશાલ, દાનવ;
જેણે હણ્યો મુજ ભ્રાત લઘુને, હું નિશ્ચે આણું તેનો કાલ, દાનવ. ૫

વળતો વીચાર કર્યો મનમાંહે, ઇંદ્રતણો ઉપચાર, દાનવ;
વૈકુંઠનાથે હણ્યો મુજ બાંધવ, નિશ્ચે ને નિરધાર, દાનવ. ૬
તે માટે હવે નિશ્ચે આહારે, દેવને દેવો દંડ, દાનવ;
જોર કરે તો જીવથી મારૂં, ખોળું ખંડો ખંડ, દાનવ. ૭
શત્રુ મહારાને શોધી કહાડું, જેણે વિડારયો વીર, દાનવ,
ભ્રાતનું વેર વાળું જુગ માંહે, ત્યાર પછે પીયું નીર, દાનવ. ૮
એમ વિચાર કીધો મનમાંહે, ધરમનો કીજે ધ્વંશ, દાનવ;
તો શેજે શત્રુક્ષય પામશે, પુન્ય પ્રભુનો અંશ, દાનવ. ૯
ધરમ ધરાપર જાણીએ જુગમાં, એ વિષ્ણુનું મૂલ, દાનવ;
ધરમ લોપે ધરણી પણ નાશે, દૈતનું જાશે શૂલ, દાનવ. ૧૦
એમ કહીને આજ્ઞા આપી, દોડયા દૈત અપાર, દાનવ;
પુણ્યનો મારગ પાલટી નાખી, દેવનો કીધો સંધાર, દાનવ. ૧૧
ભૂપની ઇછા ઊપની જાણી, ચાલીઆ ચારે મેર, દાનવ;
મેદનીમાંહે કુલાહલ માંડયું, કીધું હલાહલ વેર, દાનવ. ૧૨
વેદની ધૂન સૂણે ત્યાં સામટા, ધુમ કરીને ધાય, દાનવ;
વાડવને શિર વેદના પાડે, ખડગ ઊઘાડે જાય, દાનવ. ૧૩
જગનશાળા મઠશાળા સઘલી, પાડી કીધા પડથાર, દાનવ;
કુંડ સરોવરે દેવના દેવલ, ટાળી નાખ્યાં તેણી વાર, દાનવ. ૧૪
શ્રાદ્ધ સમાગમ શોર પડાવે, ગાંધ્રવને દીએ ગાળ, દાનવ;
ગીત કથા હરીવારતા હોએ, ત્યાં આવી માંડે આડ, દાનવ. ૧૫
લેવા ન દે મુખ મેદનીમાંહે, નારાયણનું નામ, દાનવ;
વૈષ્ણવવેશ ધરી ન શકે કોય, ગોતે ગામોગામ, દાનવ. ૧૬
સંધ્યા સ્નાન કરી ન શકે દ્વિજ, કરવા ન દીએ કરમ, દાનવ;
બ્રાહ્મણને શિર ભય ઊપજાવે, ધશી નાખે ધરમ, દાનવ. ૧૭
ભક્તિનો મારગ ભૂતલમાંથી, ટાળી નાખ્યો તતખેવ, દાનવ;
હિરણકસ્યપ પછે સ્વરગે જઇને, જીત્યા સરવે દેવ, દાનવ. ૧૮
ઇંદ્ર પોતાનું આસન છાંડી, નાઠા દેખી દુરબુદ્ધ, દાનવ;
પરવતમાં જઇ દેવતા પેઠા, આવતો જોઇ અશુદ્ધ, દાનવ. ૧૯
પછે તાંહાંથી દૈત ઊતાવળો, જઇ પોતો વૈકુંઠ, દાનવ;
શ્રી હરિ સાથે જોમ ધરીને, જુધ કરવા ઊત્કંઠ, દાનવ. ૨૦

વળતા વિષ્ણુએ વાત વીચારી, દૈત આવ્યો છે અકાળ, દાનવ;
જુદ્ધ નથી કરવું એ સાથે, મારવો જઇ જવાલ, દાનવ. ૨૧
એમ વમાશી શ્રી અવિનાશી, દેખે જેમ નહી રૂપ, દાનવ;
વાયુવેશ ધર્યો મહારાજે, ભેદમાં ભુલવ્યો ભૂપ, દાનવ. ૨૨
શ્રીવરે સુક્ષ્મ રૂપ ધરીને, પ્રવેશ કર્યો જઇ પેટ, દાનવ;
ખોળીવળ્યો પછે ભુપતી બાધું, ક્ષીરસમુદ્રનું ક્ષેત્ર, દાનવ. ૨૩

પૂર્વછાયો.

ખોળી વળ્યો વૈકુંઠ બાધું, જડયા નહીં જુગદીશ;
ફરી પાછો ઘેર આવ્યો, રહી મનમાં રીશ. ૨૪

ઉથલો.

રહી મનમાં રીસરે, મતિમંદ એમ ત્રેવડે;
વેરી મુજને નવ મળે, તે કો દિવસ આવી નડે. ૨૫
તે માટે જઈ તપ કરૂં, જે બ્રહ્મા ભે પામે ઘણું;
ઇંદ્ર ઉપર અચલ થાપે, આપે અજરામરપણું. ૨૬

કડવું ૧૭ મું.—વાળણુ–ધોળ.

રૂખીજી બોલ્યા તે વચન પ્રમાણુજી, મહાત પમાડું તે દાનવ રાણુજી;
સાંભળો રાયે ચતુરસુજાણુજી, અસૂરે તપ આરંભ્યું નિરવાણુજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજા તે ચતુર ચંત, અસૂરનું તપ તેજ;
વાધીયું બ્રહ્માંડ સુધી, મુખ વખાણું એજ. ૨
મંદરાચળમાં માંડીઊં, તપ અસૂર આશન એક,
બ્રહ્માને મનમાં ભજે, તજે નહી તે ટેક. ૩

રાગ પુરબી.

તન ટેક ન મુકે રાજારે, મનમાંથી ન ચુકે માજારે;
એક અંગુષ્ટને આધારરે, ઉભો રહયો છે વનમોઝારરે. ૧
રહયોતરોવરનીપેર સ્થંભીરે, એમ ઘણા દીવસ દેહ દંભીરે;
મુખ સુન્ય ગ્રહી મદવંતરે, જાણે સુતો તે સરપ એકાંતરે. ૨
અંનઉદક દીધાં છે મેલીરે, જોઇએ જીવને વસ્તુ જે પેહેલીરે;
નેત્ર ઢાલીને ધરયું ધ્યાનરે, કીધું સિદ્ધ પુરૂષને સમાનરે. ૩

પંચકેશ જટા શીર વાધીરે, ઘણું શોભે તે જોગસમાધીરે;
રૂંધી સ્વાસ ચડાવી છે તાળીરે, લીધી દક્ષણકર જપમાળીરે. ૪
એક શત સંવતસર માંડીરે, અસૂરે પ્રચંડ કાયા રૂંધીરે;
થયો રાફ્ ફરી વળી માટીરે, નવ દીશે ત્વચાને નાટીરે. ૫
ઊગ્યા દરભ તે કરણુને દ્વારેરે, કીધાં સુગરીયે ઘર હારોહારેરે;
જારે થઇ છે અવસ્થા એમરે, ઇંદ્રે જાણ્યું રીપુ થશે ક્ષેમરે. ૬
મનમાંહે વીચારે વાતરે, દેવ ડાહયો ઘણું વિખ્યાતરે;
એવા દુષ્ટને વર કેમ આપેરે, જે કોઇ સૂર નરને સંતાપેરે. ૭
પછે ઇંદ્રે સબલ બલ કીધુંરે, જઈ દાનવનું પૂર લીધુંરે;
ત્યાંહાં અસૂર તે કૈંક વીડાર્યારે, નહી હિરણ્યકસ્યપ તેણે ઠારરે. ૮
પછે હિરણ્યકસ્યપની નારીરે, માતા પ્રલ્હાદની સુખકારીરે;
તેને મેઘ મરૂતને નાથેરે, વળી શાહી લીધી છે સાથેરે. ૯
કીધી ઐરાવતની આગેરે, ચાલે જુવંતી સકોમલ પાગેરે;
જાણી ભક્તજનેતા માટેરે, આવ્યા નારદ અંત્રીક્ષવાટેરે. ૧૦
જ્યારે સૂરપતીએ મુનીજન દીઠારે, તારે આવ્યા વાહનથકી હેઠારે;
કરજોડી દંડવત કીધોરે, રૂષીએ આશીરવાદ દીધોરે. ૧૧
મુની બોલ્યા તે મુખથકી વાણીરે, એક આ સુંદરી કહાંથી આણીરે;
કોઇ ભુપતી મનમાં કોપેરે, પણ અબલાની લાજ ન લોપેરે. ૧૨
તુંતો સ્વર્ગ અમરનો ઇશરે, તને આવડી નવ ઘટે રીશરે;
પછે ઇંદ્ર બોલ્યા શીર નામીરે, તમે વાત વિચારો સ્વામીરે. ૧૩
એને ગર્ભ ઓદરમાં ભાસેરે, કોઇ દાનવ પ્રૌઢ પ્રકાશેરે;
ટાણે ગર્ભ છેદન કરૂં એનોરે, પછે નહી પરાભવ કેનોરે. ૧૪
એવી સાંભળી વાત જેવારેરે, હસી બોલ્યા મૂની તેવારેરે;
એના ઓદરમાં પ્રગટે બાલરે, તે તો પુર્ણ ભગવંતગોપાલરે. ૧૫
ભય હિરણ્યકસ્યપનો ધરશોરે, એની ભક્તિએ તમે ઉગરશોરે;
પછે ઇંદ્ર તે આશ્ચર્ય પામેરે, રૂષીજીને ચરણુ શિર નામેરે. ૧૬
સુંદરીને નમાવ્યું શીશરે, તમે મનમાં ન ધરશો રીશરે;
અજાણે થઓ અપરાધરે, ક્ષમા કરજો જનેતા સાધરે. ૧૭
કરજોડીને સુરપતી માગેરે, ઉભો સ્તુતી કરે રૂષી આગેરે;
એ સુંદરી સ્વામીને ધામેરે, રાખો શરણુ રખે દુખ પામેરે. ૧૮

પછે માનુની મુનિવરે વાળીરે, તેને પુત્રી કરીને પાળીરે;
આપ્યો મુનીવરે વર અતિભાવેરે, તું તો ગરભ પ્રસવ પતી આવેરે. ૧૯
ઘણી જ્ઞાનની વાત સુણાવી રે, તેણે દુઃખની દાઝ સમાવી રે;
હે ગરભવાસમાંય પ્રલ્હાદ રે, રસ પીધો સ્તુતિ કરી સ્વાદ રે. ૨૦
તેનો મરમ મુનીજન જાણે રે, રસપાન કરે તે વખાણે રે.

પૂર્વછાયો.

તે વખાણે જશ પ્રભુનો, જે કરે રસ પાન;
પણ દુષ્ટ દાનવ નવ લહે, જેને અટલ છે અજ્ઞાન. ૨૧

ઉથલો.

અટલ છે અજ્ઞાનરે, તે નવ લહે રસ હરિતણો;
હિરણ્યકશ્યપ તેમ કરે, જેમ વીખે સર્પ વાધે ઘણો. ૨૨

કડવું ૧૮ મું.—રાગ ધોળ.

પછે વાધ્યો અસૂર તપ તાપ રે, બાધા વિશ્વ વીખે;
થયો મુનિવરને સંતાપ રે, બાધા વિશ્વ વીખે. ૧
કંપે સ્વર્ગ મૃત્યુને પાતાલરે, બાધા; વળી ડોલ્યા દશે દિગપાલરે, બાધા. ૨
દેવ મેલી પોતાનું ધામરે, બાધા; રેહેવા ખોળતા કીડે ઠામરે, બાધા. ૩
ચૈદ લોક ચડયા ચકડોલરે, બાધા; બ્રહ્મલોકમાં હાલકલોલરે, બાધા. ૪
વાધું તપતણું બહુ તેજરે, બાધા; મન ભમાવી ચારે એજરે, બાધા. ૫
થયો દાનવ માહા બલવાનરે, બાધા; વર આપવો જોઇએ નિદાનરે, બાધા. ૬
કહીએ ચુકયો નહી તપતાલરે, બાધા; વર આપવામાંજ જંજાલરે, બાધા. ૭
એ તો તામસી છે દુરબુધરે, બાધા; જુગ માંહે જગાડશે જુધરે, બાધા. ૮
એ તો દેવને દેશે દંડરે, બાધા; એ તો આચરે પાપ પ્રચંડરે, બાધા. ૯
એમ બ્રહ્મા વિચારે વાતરે, બાધા; વર આપવા આવ્યા ખ્યાતરે, બાધા. ૧૦
આવી ઉતર્યા પરવત માંહેરે, બાધા; તપ દાનવ સાંધે છે જ્યાંહેરે, બાધા. ૧૧
કર મુકી કરયો સાવધાનરે, બાધા; મુખ બોલ્યા બ્રહ્મા ભગવાનરે, બાધા. ૧૨
ઉઠ પુત્ર તપસ્યાથી જાગરે, બાધા; મન ગમતો કહી વર માગરે, બાધા. ૧૩
એવું સાંભળી જાગ્યો ભૂપરે, બાધા; દીઠું દેવ વિધાતાનું રૂપરે, બાધા. ૧૪
કરજોડીને લાગ્યો પાયરે, બાધા; સ્વામી થાજો હુંને સહાયરે, બાધા. ૧૫
જેટલા વર માગું આજરે, બાધા; તેટલાજ આપો મહારાજરે, બાધા. ૧૬

જેતાંશ્રષ્ટી તમારીના જંતરે, બાધા; મારો આણી ન શકે અંતરે, બાધા. ૧૭
જળ ભૂતળ વાયુ પ્રકાશરે, બાધા; મારો તે ન કરી શકે નાશરે, બાધા. ૧૮
સલ્યા શુકલ કાષ્ટ કે દંડરે, બાધા; તેણે પડે નહી મુજ પંડરે, બાધા. ૧૯
મંત્રજંત્ર ને આયુધ અસ્ત્રરે, બાધા; મુને છેદે નહી કો શસ્ત્રરે, બાધા. ૨૦
સાત ધાતના ઘાટ અનેકરે, બાધા; મારે અંગે ન ભેદે એકરે, બાધા. ૨૧
વનઔષધી ભાર અઢારરે, બાધા; મારો તેથી ન થાયે સંધારરે, બાધા. ૨૨
ગીરીશીખર પહાણુ કોડાણુરે, બાધા; મારો પંડે ન નિશ્ચે પ્રાણુરે, બાધા. ૨૩
ઘર ગોખલ ને ઘરબારરે, બાધા; મારો પંડ પડે ન કો ઠારરે, બાધા. ૨૪
અવનીપર અંબર હેઠરે, બાધા; મુજ મ્રત્યુ તે નાવે નેટ રે, બાધા. ૨૫
દિન રેણુ સમસ્ત મોઝારરે, બાધા; મુને મારે ન મારણહારરે, બાધા. ૨૬
જીવયોની જે ચારે ખાણુરે, બાધા; તેથી નવ મરૂં નીરવાણુરે, બાધા. ૨૭
એટલું માગું કરજોડરે, બાધા; પહોંચે મારા મનનો કોડરે, બાધા. ૨૮
પછે બોલ્યા બ્રહ્મા બોલરે, બાધા; તેં તો વર માગ્યા અણુતોલરે, બાધા. ૨૯
નથી આપવા જેવા નીરધારરે, બાધા; વર દુર્લભ એજ અપારરે, બાધા. ૩૦
આજ લગે એવા નથી કોયરે, બાધા; જેને તારા જેવો વર હોયરે, બાધા. ૩૧
પણ જા તારા તપને ત્રાશરે, બાધા; વર આપીને પુરૂં આશરે, બાધા. ૩૨
મુખે માગ્યું તે થાશે સત્યરે, બાધા; પણ દેંત તારી છે દુરમત્યરે, બાધા. ૩૩

પૂર્વછાયો.

દૈત્યતણી દુરમત્યરે, વિશ્વ વિખે નીરધાર ;
અહંકારી ઉનમત ઘણું, કરે ભોમને ભાર. ૩૪

ઊથલો.

કરે ભોમને ભારરે, દાનવ દલ મેલી ઘણું ;
અચ્યુત લે અવતારરે, તો દુખ ભાગે સૂરતણું. ૩૫

કડવું ૧૯ મું–વલણ.

વળીવળી બોલ્યા તે બ્રહ્મકુમારજી, લઇ વર વાધ્યો તે અસુરઅહંકારજી ;
સાંભળ રાજા તે કહું વિસતારજી. ૧

ઊથલો.

સાંભળ કહું વિસતાર તેનો, પાંડુસુત પુનવંત ;
પામી વર દાનવ વલ્યો, તે ખ્યાત સુણ મન ખંત. ૨

રાગ—ગોડી ગુજરી.

વર આપી વલ્યા ચતુરાનનજો, પછે ભુપનું ફુલું તનમનજો ;
પામો વાંછિત વસ્તુ પદારથજો, જાણે મન થયો કૃતારથજો. ૧
આગે દૈત ને વરદાન લીધુંજો, જેમ મેગળ ને મદ પીધુંજો ;
પ્હેલો બળિઓ ને વળિ વર લીધોજો, જેમ પન્નગ પાખાલો કીધોજો. ૨
હતો અસુર અતુલબલ બાલિયોજો, વર વાંછીત પામીને વલિયોજો ;
આવ્યો અસૂર પોતાને મંદીરજો, તાંહાં પ્રાક્રમ દીઠું પુરી ઇંદ્રજો. ૩
બાધું નગર કર્યું છે સુનુંજો, કોઇ ધામ જડે નહી જુનુંજો ;
દેખી ક્રોધ ચડયો મનમાંહેજો, પછે તેડાવ્યા દાનવ ડાહેજો. ૪
દેશોદેશના દાનવ બલિયાજો. બેઠા ક્રોધમાં ભૃકુટી ચઢાવીજો ;
પ્રજા સઘળીને શીઘ્ર તેડાવીજો, આપ આપને સ્થાનક આવીજો. ૫
બહુ ક્રોડ અસૂર થયા ભેળાજો, દૈત જાણે હવે વળી વેલાજો ;
દલવાદલ સૈન્યા દીસેજો, જુદ્ધ કરવાને મન નહીં હીસેજો. ૬
વાજે દશવીશ ક્રોડ દદામાજો, તે સુરપતિના પુર સામાજો ;
વાજે વાજીત્રના નીરઘોષજો, કાને પડિયું સુણે ન ત્રૈલોકજો. ૭
ઊછાંછલા દૈત અલેખેજો, મદમાતા થઇ મન મ્હાલેજો ;
આલવીતાને અવળા ચાલેજો, જાણી જોઇને ઝઘડો ઘાલેજો. ૮
અલવે આળ કરે માંહોમાંહજો, ખેલે ખડગવીદ્યાને ધાએજો ;
અસ્ત્રશસ્ત્રની વિદ્યા સાંધેજો, એક બીજાને બંધન બાંધેજો. ૯
એવું સેન મલ્યું સર્વેરાણજો, બોલે હિરણ્યકસ્યપ બહુ માનજો ;
મુજ આગળ અમર કોણમાત્રજો, ગજા વના કીધું છે ગાત્રજો. ૧૦
એમ કહીને મુછે કર ઘાલ્યોજો, દલ સજ કરી દાનવ ચાલ્યોજો ;
આજ સ્વર્ગે જઇ વેર વાળુંજો, મારા રૂદીઆતણું દુખ ટાળુંજો. ૧૧
મળે ઇંદ્ર તો માન ઉતારૂંજો, તારે હિરણ્યકસ્યપ નામ મારૂંજો ;
પછે દલ લઇ દાનવ ધાયોજો, ધરા ધ્રુજી ને અંબર સાહ્યોજો. ૧૨
દીધો સ્વર્ગ નિકટ જઇ ડેરોજો, મણીસ્ફટકનો ઘડ ઘેરોજો ;
ઇંદ્રે જાણ્યું જે દૈત અભંગીજો, વર પામી આવ્યો છે ઉમંગીજો. ૧૩
એ શું જુદ્ધ કીધું નવ જાયજો, વ્રથા કરવો તે શાને ઉપાયજો ;
શલ્યા લોહ ઉપર કર હણીએજો, દુખ પોતે પોતાનું ગણીએજો. ૧૪
ક્રોધે કાલીપાણને ડશીએજો, દંત ભાગે પછે કર ઘશીએજો ;
એમ અમરપતિ મન ધારી જો, નાઠા લઇને પોતાની નારીજો. ૧૫

બીજા દેવતા દ્વાદશ મળિયાજો, તજી ભુવનને શીઘ્ર ઉચલિયાજો;
ગયા અમર સ્વર્ગથી નાસીજો, જોયું દૈતે સ્થળ તે તપાસીજો. ૧૬
પછે અસૂર પુરીમાં પેઠાજો, સૂરસ્વામીને સ્થાનકે બેઠાજો;
આવ્યો હિરણ્યકશ્યપ નર તાંહેજો, ચડી બેઠો ઇંદ્રાસનમાંહેજો. ૧૭
રાજા રંગ ઘણો મન જામ્યોજો, સૂર ઇંદ્રતણું સુખ પામ્યોજો ;
કરજોડી ને શીશ નમાવીજો, ઘણા દૈત ઉભા નીજ આવીજો. ૧૮
શોભા દાનવ તેજ અપારજો, જાણે દિનકરનો ઝલકારજો ;
માથે મુગટ કનકમણી ઓપેજો, તે તો ઇંદ્રગુણ છબી લોપેજો. ૧૯
કાને કુંડળ ઉર મણિમાળાજો, નેત્ર જાણે અગ્નીની જ્વાલાજો ;
ધરે નવનવાં વસ્ત્ર વિભાગીજો, કરે ખડગ ચંમર શોહાગીજો. ૨૦
ક્રોધ દ્રષ્ટે જે સામું નિહાલેજો, તે તો શરીરની સુધબુધ ટાળેજો;
શોહે સ્વર્ગ ભુવનની ધરણીજો, હેમ રત્ન વૈદ્રવની વરણીજો. ૨૧
પેઠો મણિમય મંડપ મધ્યજો, જોરે હંકારી લિધ રિધસિધજો ;
જોતાં પ્રથવીમાં પ્રતિબિંબ દીસેજો, જેમ ભાસે તે વદન અરીસેજો. ૨૨
દ્વારે મોતીના તોરણ લ્હેંકેજો, ચરચ્યાં કુંકમ કસ્તૂરી બેહેકેજો ;
ફરતી કલ્પવૃક્ષની વાડીજો, વચે અગરચંદનની ઝાડીજો. ૨૩
વિટિ વેલ તીહાં બહુ ફુલીજો, રહ્યા કુસમ કુસંમમધુ ઝુલીજો ;
તીહાં ગાંધ્રવ અપછરા નાચેજો, ઉભા અનેક બંદીજન જાચેજો. ૨૪
દોડે જૂથ દાનવનાં જોમીજો, ભોગવે મોટા ભુપતની ભોમીજો ;
દૈત હિરણ્યકશ્યપની હાકેજો, ચૌદ લોક ચડયા છે ચાકેજો. ૨૫
બીજા નવ દીગપાલ ત્યાં આવ્યાજો, તે તો ભેટ ભલી ભલી લાવ્યાજો ;
હય હસ્તી શિબીકા સારીજો, સિદ્ધિ લાવ્યો કૂબેર ભંડારીજો. ૨૬
વળી રથ રેવંત ગજ ઝાઝાજો, લાવે લાખો લેખે સરવે રાજાજો ;
પોત પોતાની ભોમીની ભેટજો, ભૂપ આવી પોંચાડે ઠેઠજો. ૨૭
એને સેનાતણી નહી સંખ્યાજો, એથી અવની ને આભ તે ચમકયાંજો;
એના તનમાં ત્રીગુણ નીરોગીજો, બ્રહ્માગુરૂ હરી શીવ જોગીજો. ૨૮
એવી સંપત પામ્યો અસૂરજો, તેણે શશી રવી જીત્યા સૂરજો ;
પછે નારદરૂષી તેડી રાણીજો, આવ્યા તતપર તુંબરપાણીજો. ૨૯
કરી પુત્રીને સાસરવાસોજો, સોંપી ભૂપને ટાલ્યો વશંસોજો ;
પેર પ્રીછવી શ્રી રૂષીરાયજો, રાજા મનમાં તે હરખ ન માયજો. ૩૦

પૂર્વછાયો.

રાજા મનમાં હરખિયો, પામે પરમ ઉલાસ ;
અમરાપૂરી પોતે રહ્યો, દેવ રહયા વનવાસ. ૩૧

ઉથલો.

દેવ રહયા વનવાસરે, શ્રીપતીનું સમરણ કરે,
ગગનથકી વાયક થયું, તે સૂરનર શ્રવણે સુણે. ૩૨
અવતરે છે ઘેર અસૂરને, કુંવર ભગવત ભગવાન;
તે દુઃખ ટાલે તમતણાં લેતાં નામ નીદાન. ૩૩

કડવું ૨૦મું.–વલણ.

વલતા બોલ્યા તે મુનીવર વાતજી, સાંભળ રાજા તે ભક્તની ખ્યાતજી;
બાલક પ્રગટયો તે ગુણવિખ્યાતજી.

ઉથલો.

સાંભળ રાજા શ્રવણ સરવ, ભક્તગુણ વિખ્યાત ;
અસુરને કુલ અવતરયો, પણ ભજે વૈકુંઠનાથ. ૧

રાગ–માલવ ગુજરી.

થઓ અસુરતણે ઘેર બાલ, રૂપ મનોહર છે ;
એને વાહાલા ઘણું ગોપાલ, રૂપ મનોહર છે. ૧
વાજે ઢોલ નીશાણ ને નાદ, રૂપ; એનું નામ ધરાવ્યું પ્રલ્હાદ, રૂપ. ૨
વેંહેંચે શ્રીફલ ફોફલ પાન, રૂપ; ગાએ માનુની મધુરાં ગાન, રૂપ. ૩
મન હરખ ઘણો ઘેર ભૂપ, રૂપ; એનું શોભે તે સબલ સ્વરૂપ, રૂપ. ૪
એમ મન વિચારે માત, રૂપ; એક પુત્રથી વાધશે ખ્યાત, રૂપ. ૫
જોતાં જન્માક્ષરની વાત, રૂપ; એને પ્રભૂ મળે સાક્ષાત, રૂપ. ૬
માતા લાડ લડાવે દિન રેણ, રૂપ; જેમ પાંપણ પાળે નેણ, રૂપ. ૭
માથે ટોપીમાં મોતીની હાર, રૂપ; માંહે ઘૂઘરનો ઘમકાર, રૂપ. ૮
પેલી ઝુલડી ઝળકતી જોત, રૂપ; જાણે અરકતણો ઉદ્યોત, રૂપ. ૯
કરી મેખલા ઘુઘરમાળ, રૂપ; થયો પંચ વરસનો બાળ, રૂપ. ૧૦
પછે પીતાએ આણી પ્રીત, રૂપ; મેલ્યો શીખવા રાજની રીત, રૂપ. ૧૧
જોઈ ઊત્તમ દિવસ નીરધાર, રૂપ; જાવા નિશાળે સજ્યો કુમાર, રૂપ. ૧૨
સોહે જરકસી પાઘડી શીશ, રૂપ; જોઇ મોહી રહે અજ ઈશ, રૂપ. ૧૩

કંઠે ઝલકે મોતીડાની હાર, રૂપ; ધરયાં વસ્ત્ર તે ઝાકઝમાલ, રૂપ. ૧૪
કીધો મેગલપર અસ્વાર, રૂપ; સાથે વાજીત્રનો નહી પારે, રૂપ. ૧૫
સૂત એણી પેર મ્હેલ્યો નિશાલ, રૂપ; સાથે સહસ્ત્ર પાળા અસ્વાર, રૂપ. ૧૬
સોંપ્યો ભ્રગુગુરૂને હાથ, રૂપ; ત્યાં બોલ્યો અસૂરનો નાથ, રૂપ. ૧૭
એને જાલવજો ભલી ભાત, રૂપ; રૂડી વિદ્યા ભણાવો દિનરાત, રૂપ. ૧૮
પછે નિશાળિયામાં નરેશ, રૂપ; વેંહેંચ્યાં સાકર દ્રાક્ષ વિશેષ, રૂપ. ૧૯
આપ્યા ખડિયા કનકના અપાર, રૂપ; સહુને દીધી ભલામણ સાર, રૂપ. ૨૦
પછે ગુરૂજીએ જાણ્યું મંન, રૂપ; પાસે બેસાડયો દાનવતંન, રૂપ. ૨૧

પૂર્વછાયો.

રૂપ મનોહર અતિ ઘણું, નખશિખ નિરમળ તંન ;
કોમલ વદન વાયક મધૂર, આઠે પોહોર પ્રસંન. ૨૨

ઊથલો.

આઠે પોહોર પ્રસંનરે, શ્રીગુરૂજી વાણી વદે ;
કહું કથા હરિભક્તની તે, રાજા તું સાંભળ રૂદે. ૨૩

કડવું ૨૧ મું—વલણ.

વળતા બોલ્યા તે મુની નારદજી, સાંભલ રાજા તે કહું હારદજી;
જેનો પાર ન પામે સારદજી. ૧

ઊથલો.

પાર જેનો ન લેહે સારદા, કહું તેનો મરમ ;
પ્રલ્હાદની દઢ ભક્તિ પુરણ, સુણે રાજા ધરમ. ૨

રાગ—મંગલાચરણ.

પછે ગુરૂજીએ તેડયો; રંગીલા કુંવર રે ;
લઇ મસ્તક મુકો હાથ, રંગીલા કુંવર રે.
એ વિદ્યા તુને શીખવું, રંગી; જેમ જીતે સભાનો સાથ, રંગી. ૧
હાથ પાટી લ્યો હેમની, રંગી; માંહે લખ્યા છે મોટા મંત્ર, રંગી.
ગુરૂતણું મન તું રાખજે, રંગી; તુને શીખવું ઝાઝા જંત્ર, રંગી. ૨
પેહેલી વેળા શિખો શીખવું, રંગી; પછે ભણ્યાનો જે ભેદ, રંગી.
બાવન અક્ષર એ વીશે, રંગી; ચૌદ વિદ્યા ને ચારે વેદ, રંગી. ૩
દીપતાં આંક દશે લખો, રંગી; લેખું કરવાને કાજ, રંગી.
સરવ વિદ્યા તુને શિખવું, રંગી; જેમ રૂડું ચલાવે રાજ, રંગી. ૪

તાતતણું માન રાખજે, રંગી; માતાને લાગજે પાય, રંગી.
દુરબલને દુઃખ દેઇશ મા, રંગી; રખે રાખે વેરીની સાહ્ય, રંગી. ૫
શત્રુનો સંગ ન કીજીએ, રંગી; મિત્રને ન દેશો છેહ, રંગી.
ચોરે ચૌટે જઇશ મા, રંગી; શઠ સાથે કદિ નવ સ્નેહ, રંગી. ૬
રાજદ્વારે કો દહાડલે, રંગી; કાંએ કરીશ મા હાંસ, રંગી.
પંથતણાં પરીઆણુમાં, રંગી; વણુ તેડે મા જાજે પાસ, રંગી. ૭
ધૂતવિદ્યા નવ ખેલીએ, રંગી; હુંકી ન કીજીએ હોડ, રંગી.
અણજાણે નીર ન પેશીએ, રંગી; નવ બેશીએ નીચની જોડ, રંગી. ૮
ગીત કથા સંવાદમાં, રંગી; વચે ન કરીએ વાત, રંગી.
અહરનીસ ઉદ્યમ કીજીએ, રંગી; કાંઇક દાન દીજે વિખ્યાત, રંગી. ૯
રમતાં રીસ નવ કીજીએ, રંગી; દીનરેણ રહિયે રલીયાત, રંગી.
જમતાં જોર નવ કીજીએ, રંગી; ભાવતું લીજીએ ભાત, રંગી. ૧૦
સુતા તે સરપ ન છેડીએ, રંગી; વીખસાથે નવ કીજિયે વાદ, રંગી.
વાપી કૂપ ન ઠેકીએ, રંગી; ઉતપાત કરે ઊનમાદ, રંગી. ૧૧
પાવક હાથ ન ઘાલીએ, રંગી; નવ ચાલીએ સાંકડી વાટ, રંગી.
અજાણી વસ્તુ ન પ્રાશીએ, રંગી; નવ કુદીયે અવઘડ ઘાટ, રંગી. ૧૨
એકલા ગામ નવ ચાલીએ, રંગી; કામ પડે જો કોટ, રંગી.
લીધું દીધું લખાવીએ, રંગી; આંતે ન પડે ખોટ, રંગી. ૧૩
મોટ વડાઇ નવ લોપીએ, રંગી; પાળિએ ઘરમાં ધર્મ, રંગી.
દોષ કેને નવ દીજીએ, રંગી; કીજીએ આપણું કર્મ, રંગી. ૧૪
પંડને પાવન રાખીએ, રંગી; નાહિએ નીરમળ નીર, રંગી.
મેલાં વસ્ત્ર નવ પેહેરીએ, રંગી; રાખીએ શુદ્ધ શરીર, રંગી. ૧૫
ચાંપીને પાઘ નવ બાંધીએ, રંગી; નખે ન ખણિએ ધરણ, રંગી.
પ્રભાતે નવ પોઢીએ, રંગી; હસ્તે ન ત્રોડીએ તરણ, રંગી. ૧૬
છોર વિના નવ છોરીએ, રંગી; કુડી ન પુરીએ સાખ, રંગી.
એવી વિદ્યા મેં શીખવી, રંગી; તે વાત હ્રદેમાં રાખ, રંગી. ૧૭

પૂર્વછાયો.

વાત રૂદેમાં રાખજે, રૂડા રાજકુમાર;
જગતમાં જશ પેરવે, કીપા કરે કીરતાર. ૧૮

ઊથલો.

ક્રીપા કરે કીરતારરે, એવું મન નિશ્ચે ગણે;
જે વિદ્યા સંકષ્ટ હરે, તે વિદ્યા ભાવે ભણે. ૧૯

કડવું ૨૨ મું–વલણ.

વળતા બોલ્યા તે મુનીવર વાણુજી, સાંભળ રાજા તે ચતુરસુજાણજી; ૧
કહું હરિજનની વાત વખાણુજી.

ઊથલો.

વાત વખાણું ભક્તની, તે સાંભળ ધરમ નરેંદ્ર;
ગુરૂવચન મસ્તક ધર્યું, પણ અનુભવ એપેંદ્ર. ૨

રાગ–ધનાશ્રી.

ગુરૂજીને શીશ નમાવિ કરી, કરજોડીને બોલિયો બાળ; કૃતાર્થ મને કર્યો;
સ્વામિ સકળ વિદ્યા મને શીખવી, મને કરૂણા કરી તત્કાળ; કૃતાર્થ. ૧
હું તો સિધ્ધોવરણ સિદ્ધ શીખિયો, તેમાં ક્ષણ નવ લાગી વાર; કૃતાર્થ;
જેનો અર્થ વિચારતાં એ થયો, માંહિ ક્રીડા કરે કિરતાર; કૃતાર્થ. ૨
મેં તો અક્ષર સઘળા ઓળખ્યા, મને લાધ્યો ભણ્યાનો ભેદ; કૃતાર્થ;
એથિ શાસ્ત્ર સકળ મંત્ર જંત્ર કળા, ચૌદ વિદ્યા ને ચારે વેદ; કૃતાર્થ. ૩
એના બાવન અક્ષર બીજ સદા, માંહિ પૂરી રહ્યા પરિબ્રહ્મ; કૃતાર્થ;
તેને સમજે તે સુખ પામે ઘણું, અણસમજુને પહોંચે શ્રમ; કૃતાર્થ. ૪
મેં તો કક્કો તે કેશવ જાણિયો, ખખ્ખો ખગવાહન નિરધાર; કૃતાર્થ;
મેં તો ગગ્ગો તે ગોવિંદ જાણિયો, ઘઘ્ઘો ઘનસ્યામ મોરાર; કૃતાર્થ. ૫
મેં તો નન્નો નારાયણ લેખિયો, વળી ચચ્ચો લખ્યો ચક્રપાણ; કૃતાર્થ;
મેં તો છછ્છો છબીલોજ લેખિયો, લખ્યો જજ્જો તે જીવનપ્રાણ; કૃતાર્થ. ૬
મેં તો ઝઝ્ઝો ઝપકારી લખ્યો, નન્નો નિર્ગુણ નીરાકાર; કૃતાર્થ;
મેં તો ટટ્ટો તે ટેકધારી લખ્યો, લખ્યો ઠઠ્ઠો તે ઠારણહાર; કૃતાર્થ. ૭
મેં તો ડડ્ડો તે ડંબર-પારી લખ્યો, મેં તો ઢઢ્ઢો લખ્યો જગદાલ; કૃતાર્થ;
મેં તો ણણ્ણો નિરંજન જાણિયો, તત્તો ત્રિભુવનનો પ્રતિપાળ; કૃતાર્થ. ૮
મેં તો થથ્થો તે સ્થિરસ્થાવર લખ્યો, મેં તો દદ્દો લખ્યો છે દેવેશ; કૃતાર્થ;
મેં તો ધધ્ધો તે ધરણીધર લખ્યો, મેં તો નન્નો લખ્યો છે નરેશ; કૃતાર્થ. ૯
મેં તો પપ્પો તે પુરૂષોત્તમ લખ્યો, લખ્યો ફફ્ફો તે ફળદાતાર; કૃતાર્થ;
મેં તો બબ્બો તે બહુનામી લખ્યો, મેં તો ભભ્ભો લખ્યો ભવતાર; કૃતાર્થ. ૧૦

મેં તો મમ્મો તે મધુસુદન લખ્યો, મેં તો યયો લખ્યો યમૂનેશ; કૃતાર્થ;
મેં તો રરો તે રામ કરી લખ્યો, લખ્યો લલ્લો લીલાધર વેશ; કૃતાર્થ. ૧૧
મેં તો વવ્વો વિષ્ણુ કરી જાણિયો, લખ્યો શશ્શો શંકર્ષણ ભૂપ ; કૃતાર્થ;
મેં તો ષષ્ષો તે પટદરશન લખ્યો, લખ્યો સસ્સો તે સત્યસ્વરૂપ; કૃતાર્થ. ૧૨
મેં તો હહો હરીકરી જાણિયો, મેં તો શ્રી લખ્યો શ્રીપતિ નામ ; કૃતાર્થ;
મેં તો ક્ષ લખ્યો રૂપ ક્ષમાકારી, ળ લખિયો લક્ષ્મીપતી ધામ; કૃતાર્થ. ૧૩
મેં તો અક્ષરે અક્ષર ઓળખ્યો, એવો આદ્યપુરૂષ અવિનાશ ; કૃતાર્થ;
મને કાંઇ બીજુ કહ્યું નવ ગમે, ગુરૂ સાચું કહું તમ પાસ; કૃતાર્થ. ૧૪
હું તો હરિ હરિ મુખમાંથી જપું, દિનરેણ રહું રળિયાત ; કૃતાર્થ;
મારા મનમાં ગોવિંદ મુકુંદ વસે, નહિ ઉચરૂં અવર કાંઈ વાત; કૃતાર્થ. ૧૫
મારે નામ નારાયણ રામ રૂદે, કમળાવર વૈકુંઠરાય ; કૃતાર્થ;
સચ્ચિદાનંદ માધવ પ્રાણપ્રભુ, તેનો ગાઉં મૂખે મહિમાય; કૃતાર્થ. ૧૬
હું તો વંદુ સુંદર નારાયણને, દામોદર દીનદયાળ ; કૃતાર્થ;
અવિનાશિ અનંત અમોઘ અતિ, વળિ પૂરણબ્રહ્મ ગોપાળ; કૃતાર્થ. ૧૭
એનું નામ ન મેલું એકે ઘડી, પિંડમાંહે છે જ્યાં લગે પ્રાણ ; કૃતાર્થ;
મારે તન મન ધન છે તેહ સદા, જગજીવન શ્યામ સુજાણ; કૃતાર્થ. ૧૮
એના ભજનનો રસ જેણે અનુભવ્યો, તેને બીજિ રૂચે નહિ વાત ; કૃતાર્થ;
તે તો ગીત કથા ગદ્ય પદ્ય કથે, દિનરેન રહે રળિયાત; કૃતાર્થ. ૧૯
જગદિશ પરમેશ્વર જગત્પતિ, વળિ ઇશ્વર સત્યસ્વરૂપ ; કૃતાર્થ;
કહાવે ભક્તવત્સલ ભવસિંધુ વિષે, ભગવાન સુરાસુરભૂપ; કૃતાર્થ. ૨૦
હવે એક અધક્ષણ નહિરે તજું, ભજું ભાવ ધરી મનમાંય ; કૃતાર્થ;
મારે પ્રીતડિ જે પેલા ભવતણી, તેણે શ્રીવર થાશે સહાય; કૃતાર્થ. ૨૧

પૂર્વછાયો.

શ્રીવર થાશે સહાયરે, મને મોટો વિશ્વાસ ;
કરૂણાસાગર શ્રીહરી, તે પૂરે મનની આશ. ૨૨
જેણે ભજ્યા નહિ શ્રીહરી, ભક્તવત્સલ ભગવાન ;
અમૃતને અળગું કરી, વિષમ કર્યું વિષપાન. ૨૩

કડવું ૨૩ મું–વળણ–ઘોળ.

વળતા બોલ્યા તે મુનીવર સારજી, સાંભળ રાજા તે ધર્મકુમારજી ;
ગુરૂએ વાર્યો તે રાજકુમારજી, ફરિ ન કરીશ એવો ઉચ્ચારજી. ૧

ઉથલો.

ગુરૂએ વાર્યો અસુરસૂતને, સુણિ વિષ્ણુનાં વખાણ.;
તુજ તાતવેરીને શું ભજે, સુણ કુંવર ચતુરસુજાણ. ૧

રાગ વણઝારાનો.

અદ્યાપિ વળતું બોલિયો, તને વારૂંરે,
એવું વળી મ બોલિશ વેણ, કુંવર નહિ સારૂંરે;
એશું તાત તારાને વેર છે, તને; સુણિ રીસે રાતાં થાય નેણ; કુંવર. ૧
એ તને કોણે શીખવ્યું, તને; રાય સૂણતા થાશે વિનાશ; કુંવર;
દૈત્યને દેવશું વેર છે, તને; નામ લેતામાં લાગે હુતાસ; કુંવર. ૨
જાણ્યું અજાણ્યુ બકીશ મા, તને; ક્રોધ કરશે તારો તાત; કુંવર;
આગળથી એટલું કહી, તને; ફરિ મુખથિ મ કાઢીશ વાત; કુંવર. ૩
અસૂરતણે કુલ ઉપનો, તને; કહેને ક્યાંથી શિખ્યો પરપક્ષ; કુંવર;
તાતનો શત્રુ શ્રીરામ છે, તને; તેના નામનો લીધો લક્ષ; કુંવર. ૪
વેરિનું નામ ન લીજિયે, તને; શત્રુને ન નામવું શીશ; કુંવર;
તારો પિતા જો જાણશે, તને; તો તે રૌરવ કરશે રીસ; કુંવર. ૫
અજાણ્યું કામ ન કીજિયે, તને; એથિ કારમો થાશે કળેશ; કુંવર;
બાપથિ મનમાં બીજિયે, તને, જેથિ સાંભળશે સર્વ દેશ; કુંવર. ૬
આગળથી આદર કરી, તને; હવે એનું ન લેશો નામ; કુંવર;
તાતને કોણે કહેવાય નહી, તને; જો સાંભળે તો મારે ઠામ; કુંવર. ૭
તું તો બાળક જાણે નહી, તને; શા છે દૈત્યતણા કુળધર્મ; કુંવર;
બુદ્ધિ વિના સુધિ શી પડે, તને; વણ જાણે ન કીજિયે કર્મ; કુંવર. ૮
બેઠો તે શત્રુને શું ભજે, તને; તું તો ઉપનો કુળઅંગાર; કુંવર;
કોઇ કપટિયે તને શીખવ્યું, તને; રહ્યો એજ કરેછ ઉચ્ચાર; કુંવર. ૯
કોઇક પાખંડિયે પ્રીછવ્યો, તને; કોણ મળિયો તે લોભી લાંઠ; કુંવર;
દૂરથી ડુંગર દાખવ્યા, તને; તેની ઝરડીને બાંધી ગાંઠ; કુંવર. ૧૦
તાતથી કો અદકું નથી, તને; બીજું ભજન કરે શાને માટ; કુંવર;
એની રીધ સિધ ત્રૈલોકની, તને; એથી અદકેરી ખોળછ ખાટ; કુંવર. ૧૧
એ મુકિ વિષ્ણુને વળગ મા, તને; જેણે માર્યો બાંધવ તુજ તાત; કુંવર;
તે સાથે સ્નેહ તારે કેમ ઘટે, તને; તને હસશે દાનવ નાત; કુંવર. ૧૨

એવું જાણી એને ઓળગે, તને; બાધો વંશલજાવણ વીર; કુંવર;
તુજ તાત તુજપર કોપશે, તને; તારિ માતા નૈણે ભરે નીર; કુંવર. ૧૩
વેરીશું વહાલ ન કીજિયે, તને; તેથિ ગુરૂજિને શિર પડે દોષ; કુંવર;
બાળક જાણી વહાલ કરૂં, તને; ફરિ રામ કહેતો કરૂં રોષ; કુંવર; ૧૪
પેરે પેરે કરી પ્રીછવું, તને; એનો ફરી કરીશ મા કોડ; કુંવર;
અમે કુળગુરૂ તારા તાતના, તને; હવે ફરી વદીશ મા હોડ; કુંવર; ૧૫

પૂર્વછાયો.

વિપ્રે વાર્યો કુંવરને, ભજતાં શ્રી ભગવાન;
વળતી વચન બાળક કહે, સુધાં સુધારસપાન. ૧૬

કડવું ૨૪ મું–વલણ.

પછે બોલ્યા તે મુનીવર વાતજી, સાંભળ રાજા તે પ્રભુજીની ખ્યાતજી;
બાલક બોલ્યો તે ગુરૂજી સંઘાતજી, હરી ભજતાં ન વારો મહારાજજી. ૧

ઊથલો.

ગુરૂજી સાથે બાલક બોલ્યો, વચન વાર્યું નવ કરે;
અસૂરને કુલ ઉપનો, પણ પ્રીત પ્રભુજી સાથે ધરે. ૨

રાગ–સારંગ.

એણીપેરે ગુરૂજી વિધવિધ ભાતે, વચન કહીને વારેરે;
તોપણ શિષ્યના મનમાં ન આવે, ક્ષણું ક્ષણું હરી સંભારે.
પ્રભુપર પ્રેમ ધરેછેરે, અસૂર કુળ ભક્ત ભણેછેરે–ટેક ૧
ભણે ભણાવે કિકી કેકૈ, બારખડી બોલાવેરે;
જેટલા અક્ષર રામ વીના તે, દેખી શીશ ડોલાવે.–પ્રભુ ૨
રામ નામ વણ અવર શુણાવે, તે ઉપર રેહે રૂઠીરે;
નારાયણ વિના શબ્દ શ્રવણ પડે, કુંવર જાય છે ઉઠી.–પ્રભુ ૩
એક ઘડી મેહેલે નહી મુખથી, રંગ રંગ રામશું લાગોરે;
અસુરરાયની બીક ન આણે, મરણતણો ભે ભાગો.–પ્રભુ ૪
રાતદિવસ શ્રીવરને સમરે, રામ નામ એક જાણેરે;
અધ્યારૂની અવળી વિદ્યા, ટળતી મેલી ટાંણે.–પ્રભુ ૫
વલતો ગુરૂજી મનમાં કોપ્યો, આ બાલક મત થોડીરે;
લંપટ લીધી વાત ન મુકે, શું કરીએ શિર ફોડી.–પ્રભુ ૬

છડી ચીમટીથી નવ છલીઓ, રામતણો રંગ ભીનોરે;
ભમર ચડાવી ભેદ દેખાડયો, તો બાળક નવ બાનો.–પ્રભુ ૭
ક્ષણું બ્હિજે રીઝે નહી જઈને, શો વાતે સમજાવેરે;
અસૂરતણા ગુરૂની અરભકને, મનમાં વાત ન ભાવે.–પ્રભુ ૮
કઈ કઇ વાતે ભય ઉપજાવે, બાલક બદ ન ચુકેરે;
દેહ ઉપરે સુખદુખ દેખે પણ, મુખથી રામ ન મુકે.–પ્રભુ ૯
એમ કરતાં કેટલા દિન વિત્યા, દૈતપતિયે તવ જાણ્યુંરે;
કુંવર નિશાળે વિદ્યા શિખ્યો, સાંભળવા ચિત આણ્યું.–પ્રભુ ૧૦
વળતો અનુચર એક અચાનક, આવ્યો ગુરૂને દ્વારેરે;
ભરી સભામાં ભૂપતી બેઠો, તેડી પુત્ર પધારે.–પ્રભુ ૧૧
તવ પ્રલ્હાદ પ્રત્યે ગુરૂજી બોલ્યા, શુણ શિખામણ માહારીરે;
ચાલ પિતા તેડે છે તુજને, બોલજો વાત વિચારી.–પ્રભુ ૧૨
ટાંણે કહું છું ત્યાંહાં છે બાલક, સ્થાનક ચતુર થયાનુંરે;
જે વિદ્યા મુજ સંભળાવી,તે નહી કામ કહયાનું.–પ્રભુ ૧૩
પછે બાળક ગુરૂ સાથે બોલ્યો, સ્વામી કહું છું સાચુંરે;
માહારે પ્રીત પ્રભુશું બાંધી, જણજણને નહી જાચું.–પ્રભુ ૧૪
તાર પછે મારગ પરવરીઆ, ગુરૂજી શીશ બે સાથેરે;
રાજકુંવર વીચારી મનમાં, હરીજન ધરીઓ હાથે.–પ્રભુ ૧૫
પંથ વીખે પ્રલ્હાદે પલતાં, કીર્તન કંઠ પ્રકાશેરે;
કેવળ નામ જપે કેશવનું, જે સુણી અંધક નાશે.–પ્રભુ ૧૬
ગરૂડારૂઢ ગદાધર શ્રીવર, શંખ ચક્ર ગદાધારીરે;
દામોદર સુંદર ગુણમંદર, સ્વજન સંકટહારી.–પ્રભુ ૧૭
માધવ મધુસુદન મનમોહન, નારાયણ અવીનાશીરે;
જય જગદીશ જનાર્દન અચ્યુત, વિઠ્ઠલ વૈકુંઠવાસી.–પ્રભુ ૧૮
વાસુદેવ વિશ્વંભર વિષ્ણુ, શંકરષણ શુભકારીરે;
કમળાનાથ કમળદલલોચન, પુરણાનંદ મોરારી.–પ્રભુ ૧૯
એમ સ્તવન તુલસીવરકેરૂં, પંથ વીખે પ્રકાશેરે;
ત્યારે પ્રથમ ગુરૂ તેડી ગયા, બાલક માતા પાસે.–પ્રભુ ૨૦
જઇ ગુરૂજી બોલ્યા મુખ વાણી, રાણી પુત્ર તમારોરે;
જાણ્યું અજાણ્યું મુખથી બોલે, કાંઇક વાતે વારો.–પ્રભુ ૨૧

જો રાજા એ વેણુ સુણે તો, હણે અચાનક એનેરે ;
અમને અલવે અપજશ બેશે, કહ્યું દુખ કહીએ કેને.–પ્રભુ ૨૨
વીધ વીધ વાતે વારી રહિયે, કુંવર કહયું નવ માનેરે ;
સુતને કાંઇક દીઓ શિખામણ, માતા મારગ છાંડે.–પ્રભુ ૨૩
બીજું કામ કરે નહિ કાંઇ, રામતણી રઢ લાગીરે ;
પરમારથને પંથે ચાલ્યો, ત્રણ પદારથ ત્યાગી.–પ્રભુ ૨૪

પૂર્વછાયો.

પરમારથના પંથમાં, પરવરયો પ્રલ્હાદ ;
રઢ લાગી શ્રી રામશું, તે કરે સાર સંવાદ. ૨૫

ઊથલો.

કરે સાર સંવાદરે, શ્રી શુકજી વાણી વદે ;
તે તુજને માંડી કહું, રાજા તે ધરજે રૂદે. ૨૬

કડવું ૨૫ મું–વલણ.

પછે બોલ્યા તે રૂષીરાયજી, સાંભળ રાજા તે કહું મહિમાયજી ;
જેને સુણતાં તે સંકટ જાયજી. ૧

ઊથલો.

જેને સુણતાં જાય સંકષ્ટ, થાય દુ:ખનો નાશ ;
માતા વારે કુંવરને, તે કહું વચન પ્રકાશ. ૨
કુંવર રૂપે કોડામણા, લાડકડા લઘુવેશ ;
તેને માતા પ્રીછવે, રઢ મેલવા ઊપદેશ. ૩

રાગ–પુરબી.

પછે પુત્રને માતા પ્રીછવે, તું તો શત્રૂ સમરણ શું લવે ;
એવું વળીને બોલીશ મા હવે, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧
તુને કોણે કેવું એવું શિખવ્યું, નામ વેરીનું તુજને વહાલું હવું ;
નથી અસુરના કુલમાં કરયા જેવું, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨
તારે હાથે ઘાલું હેમસાંકલાં, તુંને જામા પેરાવું જલહલા ;
તાહારાં વિઘ્ન રહેજો વીરા વેગળાં, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૩
તારે ભુષણુ નિત નવી ભાતનાં, જાણે રતન ઝબુકે રાતનાં ;
તારે અંબર જુજવી જાતનાં, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૪

તુંને જમાડું ખાજાં જલેબી, આપું ખાવા તે શાકર શેલડી;
તારે તંબોલ નાગરવેલડી, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૫
ત્યારે ગુંજે તે ઘાલું લાડવા, લીલો પોંક મગાવું ખાડુવા;
તુંને પાલખી મેલું પોહોચાડવા, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૬
તારે ચઢવાને તેજી તરવરા, રાતા ધોલા ને કાલા કાબરા;
મેઘવરણા પવનવેગી પાખરા, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૭
તારે બેસવા મેગલ મલપતા, મેઘાડંબર શીરપર ડલકતા;
તારે તોરણ રત્ન મોતીલતા, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૮
તારે સૈન્યાતણી સંખ્યા નથી, હું તો અબલા શું જાણું કથી;
શત કોટીક રથના સારથી, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૯
તારેશક થકી રિદ્ધ સિદ્ધ ઘણી, ત્યારે મુન નથી નવનીધતણી;
તાત તાહરો છે સહુમાં શીરોમણી, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૦
તારે રેહેવાને મંદિર માલિયાં, રૂડાં, રત્ન કરે અજવાલિયાં;
ચોક બારી છજાં ગોખ જાલિયાં, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૧
તારે બારણે પરજન્ય પાણી ભરે, વાયૂ વાય ને વાસીદાં કરે;
અંન શીજવી અગ્નિ આગળ ધરે, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૨
તારે વાઘ અનોપમ આંગણે, જેને કલ્પ તરોવર શોભણે;
એવી સુખ સંપત ઘેર આપણે, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૩
તારે ત્રણભૂવનનું રાજ છે, તારે ઘેર ઘણેરાં કાજ છે;
ચૌદ લોકમાં તારી લાજ છે, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૪
તારા તાતનો સબળો ત્રાસ છે, દીગપાલ તો જાણીએ દાસ છે;
તારે ત્રીભૂવન ગામ ને ગ્રાસ છે, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૫
તારા તાતથી દેવ નાસી છુપ્યા, ગીરી ગવ્હર પરવતમાં લપ્યા;
કંઇક ભૂપતી ખડ્ગતલે ખપ્યા, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૬
રેહે વૈકુંઠપતી પણ વેગળો, ગયો ખોળવા તારે નવ મળ્યો;
ક્ષીરસાગરમાં નાસી પલ્યો, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૭
એને બ્રહ્મા ન વારી શકે મૂખે, તપ કરવા ગયા તેને દૂખે;
શંભુ કૈલાસે સુઇ રહ્યા સૂખે. ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૮
આજ સુધી તું પોહોડતો પારણે. હમણા જાવા માડયું છે બારણે;
ર૬ મેલોની રાજ કિવારણે, ર૬ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૯

માતા મુખ ઉપર કર ફેરવે, રજ રક્ષા કરે જારી ટેરવે;
માથે મુઠી મોતીડાની વરવે, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૦
તારા તાતની હજી લગે હાક છે, શેષ ધરણ ગગન લગે ધાક છે;
તારે અદકેરો શું અભીલાખ છે, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૧
તારે જોરે જોઇએ તે માગની, પણ નામ નારાયણ ત્યાગની;
તું તો ગુરૂજીને ચરણે લાગની, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૨
તારો તાત જો વાયક સાંભળે, તો પાવકની પેરે પરજલે;
તારે કુંવર તમારૂં કારણ ટળે, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૩
જેને વૈકુંઠનાથ શું વેર છે, તેની આંખે હળાહળ ઝેર છે;
તારે રિધ સિધ સઘળી ઘેર છે, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૪
તુને વારે વારે સુત વીનવું, ફરી મુખથકી બોલીશ મા હેવું;
રામ કેહેતામાં નીપજસે નવું, રઢ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૫

પૂર્વછાયો.

રઢ મેલો કાલા કુંવર, માતા કેહે તું માન;
દૈતરાય શ્રવણે સુણે તો, કોપે શત્રુ સમાન. ૨૬

કડવું ૨૬મું–વલણ.

વળિ વળિ બોલ્યા તે મુનિવર દેવજી, સાંભળ રાજા તે પરમ અવેવજી;
માત વિનવે નારાયણ ન સેવજી, ભક્ત ન મુકે ભજનની ટેવજી. ૧

ઉથલો.

ભક્ત ન મુકે ટેવ ભજનની, એટલો લાગો લક્ષ;
માતા સાથે પુત્ર બોલ્યો, વરણવે પ્રભુજીની પક્ષ. ૨

રાગ–રામગ્રી.

પછે પુત્ર કેહે કર જોડીરે મા, આગે માનુનીને મત થોડીરે મા;
એવાં કડવાં વચન કેમ બોલોરે મા, બીજું કોણ શ્રીરામની તોલેરે મા. ૧
મુને વિષ્ણુ જેવું કોઇ નથી વહાલુંરે મા, બીજું બોલવું ગમે નહી હાલુંરે મા;
મુંને તાતનો ત્રાસ દેખાડોરે મા, તેનું સરજ્યું તે થાશે શરાડેરે મા. ૨
હું તો જુગમાં જાંહાં લગે જીવુંરે મા, મારે મરણથકી નથી બિહવુંરે મા;
મુંને રામતણો રંગ લાગ્યોરે મા, મારે મણુતણો ભે ભાગ્યોરે મા. ૩

હું તો લીધા કરૂં રામનામ નીરમળાંરે મા, મારે એજ હીરા ને હેમ શાંકળાંરે મા;
મારે શ્રીહરી રૂદીઆમાંરે મા, મારે એજ જલહલતા જામારે મા. ૪
હું રામ રામ સમરૂં ઘડી ઘડીરે મા, મારે એજ પછેડી ને પામરીરે મા;
હું તો લક્ષ્મીપતીશું હીંડું લોભતોરે મા, મારે એજ મુગટ શીર શોભતોરે મા. ૫
હું તો ગુણ ગાવું ગોવીંદ ગોપાલારે મા, મારે એજ મોતીડાની માળારે મા;
મારે દીનબંધુ શું બાંધી બેલડીરે મા, મારે એજ શાકર ને શેલડીરે મા. ૬
મારે નામ નારાયણ ગાવુંરે મા, મારે એજ અનોપમ ખાવુંરે મા;
હું તો રામનામ જપું ઝાઝાંરે મા, મારે એજ ઘેવર ને ખાજાંરે મા ૭
હું તો ભજનમાં ભુલ ન પાડુંરે મા, મારે એજ જલેબી ને લાડુરે મા;
મેં તો પ્રભુજીના નામ લીધાં લખીરે મા, મારે એજ કનકરથ પાલખીરે મા. ૮
મારે જ્યાં લગે શ્રીવર સાથીરે મા, મારે એજ હેમર ને હાથીરે મા;
મેંતો રામ નામ રૂદેથી નવ ટાલીઉંરે મા, મારે એજ મેડી ગોખ જાલીઉંરે મા. ૯
હું તો રામજીના નામ જપું દહાડીરે મા, મારે એજ અનોપમ વાડીરે મા;
બાટે જાતાં વેહેવારીયાને હાટેરે મા, વજર માણુક કોણ ખુવે કાચસાટેરે મા. ૧૦
રસ અમ્રતને હાથમાં ઢોળીરે મા, કોણ પીએ હલાહલ ઘોળીરે મા;
રૂડા રામજીનું નામ વિસારીરે મા, બીજી વાત ગમે નહી સારીરે મા. ૧૧
હુંને રામ સંઘાતે રઢ લાગીરે મા, મારો ત્રાસ ગયો છે સરવ ભાગીરે મા;
હુંને રામ સ્વરૂપે રત્ન લાધુંરે મા, તેમાં નિશ્ચલ થઇ મન બાધુંરે મા. ૧૨
હુંને નારાયણ મન લાગે પ્યારોરે મા, જેથી ભવજળનો આવે ઝટ આરોરે મા;
હું તો રામજીનું નામ ન મેલુંરે મા, મારૂં એજ વચન છે છેલુંરે મા. ૧૩

પૂર્વછાયો.

એજ વચન છે છેલુંરે, માતા કહું સાચી વાણ;
મેલું નહી ભગવતભજન, અવર સુણું નહી કાન. ૧૪
તે રસના વિખવેલરી, જેણે ન ભજ્યા રામ;
કરણ ધરણ પરસપર ધરી, વિના શ્રવણ હરિનામ. ૧૫

કડવું ૨૭ મું—વલણ.

વળતા બોલ્યા તે તુંબરપાણજી, સાંભળ રાજા તે ચતુરસુજાણજી;
પ્રલ્હાદ રટે શ્રી ભગવાનજી, કહું હરીભજનનાં વચન વખાણુજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજા વચન સુંદર, જે ચવે હરીજન,;
તેજ માંડી કહું તુજને, થાયે પ્રફુલીત મંન. ૨
એવું કેહેતાં ભુપત આવ્યો, મંદિરમાં તતકાલ;
દ્વારસનમુખ નીકટ બેઠો, દ્રષ્ટે દીઠો બાળ. ૩
પાસે તેડીને રૂદે ભીડો, શીશ મેલ્યો હાથ;
વાહાલી વિદ્યા શી ભણ્યો, કેહે પુત્ર–પુછે તાત. ૪

રાગ ચોપાઈ.

પછિ બોલ્યો બાળ ભુપાળ ભણી, કહું વાત તે વાસેરિ વિદ્યાતણી
મેં તો થાપિયો શીશ શ્રિરામ ધણી, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૧
મને અધ્યારૂ વિદ્યા અનેક કહે, મારૂં તે ભણવામાં ન ચિત્ત રહે;
મારૂં ચિત્ત ગોવિંદના ચરણ ચહે, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૨
મારે શરણે રેવું રૂષિકેશતણે, તરવો ભવસાગર ભક્તિપણે;
પરપંચવિદ્યા મારે કોણ ભણે, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૩
ભણ્યામાંહિ હું તો પંચભૂત ગણું, વાળું બિડું તે આગળ માયાતણું;
અવર ભણતાં ભય લાગે ઘણું, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૪
કહું ઓગણપડાયાનું કર્મ કથી, જેને થાક્યા મુનીવર મોટા મથી;
એનો અસુરને કુળ અધિકાર નથી, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના, ૫
જે કોઇ નન્ને વિટાળે વિટાઇ રહ્યા, મમ્મા મોળના મોદિક તેણે સહ્યા;
તેના વેદ પુરાણમાં અર્થ કહ્યા, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૬
હું તો સૈરાણિ સ્નેહ નરાખું કદા, પાછિ વાળિ કુંડાળિ ન લોપું તદા;
દાણે ઢોકળે આઢી રહયો છું સદા, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૭
મેં તો એન ભેન ભાયા અનેક ભણ્યા, બિજા ભાઇના ગુણ ન જાય કહ્યા;
થાય શત્રુને મિત્ર બે નાયજણ્યા, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૮
મેં તો ઐ મૈ કૈ કૈ વાર લખ્યા, મેં તો આણું વગડને હવે ઓલખ્યા;
એમ હરિ રહ્યા મારી કરશે રક્ષા, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૯
લલિતર વિખ કાટેલું જેહ લહું, લલિ સુતાં સાપલાંથી દૂર રહું;
શાને અંગ સરાશિર ભાર વહું, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૦
આદિ ક્ષાંત વરણમાંહિ એજ વસે, વળગ્યો નથિ ને અળગો ન ખસે;
એનિ વાત ન જાણે તે હાથ ઘસે, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૧

સંસારમાં સાર છે નામ હરી, નરદેહ વિના ન જપાય ફરી;
તેણે વાત રૂદેમાંહિ નિશ્ચે કરી, બિજો નહિ ભજું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૨
મારે જીવનપ્રાણ ગોપાળ સહી, જગમાંહિ જીવું જગદીશ કહી;
નિશ્ચે તે વિણ અન્ય ગમેજ નહી, બિજો નહિ ભજું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૩
હરિનામ જપું દિન રાત મુખે, અહિં લોક કૃતારથ થાઉં સુખે;
અવતાર ટળે નહિ તેને દુખે, બિજો નહિ ભજું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૪
પ્રભુનામતણો રસ પાન કરે, અન્ય વાતમાં જીવ તેનો ન ઠરે;
તેણે ચિત્ત મારૂં હરિચરણે ફરે, બિજો નહિ ભજુ વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૫
મને બોલ્યું ગોવિંદ વિના ન ગમે, મારૂં ચિત્ત મુકુંદને ચરણે નમે;
મન સુંદરશ્યામને શરણે ભમે, બિજો નહિ ભજું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૬
પરિબ્રહ્મશું પૂરણ પ્રીત કરી, સમરૂં પુરૂષોત્તમ પ્રેમ ધરી;
પડવું ન પડે ભવમાંહિ ફરી, બિજો નહિ ભજું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૭
સચ્ચિદાનંદ દેવ સમસ્ત પતિ, જેને શક્ર વિરંચિ ન જાણે રતી;
તેના ચરણને શરણ છે મારી મતી, બિજો નહિ ભજું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૮
ગુરૂ તાત તમારે હું લાગું પગે, ન તજું પ્રભુને અવસાન લગે;
મારે વારતા એજ પડી છે વગે, બિજો નહિ ભજું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૯

પૂર્વછાયો.

ન ભજું વૈકુંઠનાથ વિણ, અવર પુરૂષનું નામ;
એ વિણ વિદ્યા સકળ તે, કાંઇ ન આવે કામ. ૨૦

કડવું ૨૮ મું—વલણ.

વળિ વળિ બોલ્યા તે મુનિવર વાતજી, સાંભળ ધર્મકુંવર વિખ્યાતજી:
કોપ્યો સુતપર અસુર અઘાતજી, મારવા મમતે ધરી વાતજી. ૧

ઢાળ.

કોપ્યો સુતપર અસુર અદભુત, સૂણી વિષ્ણુના વખાણ;
રક્ત લોચન થયો ભુપત, વચન લાગ્યાં બાણ. ૨
અધ્યારૂપર કોપ કીધો, હેઠે પછાડયા હસ્ત;
કોણે મારા કુંવરને, આ કાહાવી વસ્ત સમસ્ત. ૩
મળ્યો કોએક દુષ્ટ દુરજન, જેને મુજપર દ્વેશ;
શિખવી આ પરપંચવિદ્યા, ધરી બ્રાહ્મણ વેશ. ૪

મુક્ષ એજ સ્વભાવ બાલક, જે સુણે તે નિત ગાએ ;
પેર કશી પૂછે નહી, સ્યો તેતણો અન્યાએ. ૫
વાંક વાડવ તમતણો, જરૂર નહી જુગતે જતંન ;
જુઓ વિમાશી મન વીખે, રેહું તે કેમ રેહે રતંન. ૬
હવે નિશાળે જાવો તેડી, ભણાવો બહુ ભાત ;
પુત્ર સોપું હાથ રાખો, રખોપું દીન રાત. ૭
શીખવો વિદ્યા એહવી, જે પ્રાણ થાય પ્રસંન ;
વીસારે હમણાં કહ્યું, જે વજવેણુ વચંન. ૮

ઊથલો.

વજ્ર સરખાં વેણુરે, આ બાળક બોલ્યો મુખથકી;
વળતું વૈકુંઠનાથનું, નામ ન જપે શિખવો નકી. ૯
વળતા ગુરૂજી હાથ ઝાલી, સાથ રાખ્યો બાળ ;
આવ્યા તેડી તરત, નીજ ભુવન મધ્ય નિશાળ. ૧૦
ક્રોધ આણી વદે વાણી, બેસ મારી પાશ ;
ભજીશ મા ભુલોથકો, હવે આજથી અવિનાશ. ૧૧

ઉથલો.

આજથી અવિનાશરે, ભજીશ મા ભુલો ફરી ;
પછે ગુરૂજી શું બાલ બોલ્યો, આગળ કરજોડી કરી. ૧૨

રાગ ચોપાઈ.

પેરેપેરે વિપ્રે વારયો, પ્રીછવીઓ પ્રલ્હાદ ;
બેહુ કરજોડી બાલક બોલ્યો, ગુરૂજી સંધાથે વાદ ;
રૂડા રામજીને મુકીરે, બીજાને કેમ ભજીએરે. -ટેક-૧૩
આ જુગમાં અવતરવું મરવું, કરવું પુન્યને પાપ ;
નવા નવા દેહ નિશ્ચે ધરવા, કાંહાં મૂલ માબાપ. રૂડા. ૧૪
ગુરૂજી વચન કરો વેગલું, હું પરજળું તે દુ:ખથકી;
રામનામની રઢ મને, લાગી મનમાં દ્રઢ નકી. રૂડા. ૧૫
જોતાં જીવતણી નવ લાધે, આદિ અંત ને મધ ;
લક્ષ ચોરાશી ફેરા-ફરતાં, જુગમાં જુના જંત. રૂડા ૧૬

નાહાના મોટા રૂપ રંગનાં, પશુ પક્ષી નરનાર;
જરા મરણુને કોઇ નવ જીતે, દૈવતણે દરબાર. રૂડા ૧૭
બ્રહ્માદિકને ભુવને પોચે, પુન્ય કરી નર જેહ;
પુન્ય ઘટે પ્રથવીપર આવે, જન્મ ન છુટે તેહ. રૂડા ૧૮
દેવલોકની લખમી લાવે, ઘરણે થાએ ધનાઢય;
કરમ કરે અનેક નર તે, પડે ચડીને પાટ. રૂડા ૧૯
ત્યાંથી સકલ લોકમાં ભટકે, સરજે કીટ પતંગ;
દેવતણું દરશણુ પણુ દુલભ, ભેટે નવ ભગવંત. રૂડા ૨૦
ઊંચાં કર્મ કરે જે પ્રાણી, પામે બ્રહ્મભોવન;
મોક્ષ પદારથ તેને દુરલભ, વીના ભગતી ભગવંત. રૂડા ૨૧
કાલ પડે શીર ન પડે કલક્ષણુ, લક્ષણુ ખુટે છે તોણુ;
અંતકાલ અવસાન સમેમાં, સાહ્ય કરે તે કોણુ. રૂડા ૨૨
ત્રિવિધ તાપ સ્વરગ ભોગવે, આપ આપના ભોગ;
કોઈ કોઇનો લઇ શકે નહી, તરી માત્ર પણુ રોગ. રૂડા ૨૩
માતા પિતા બંધવને બેહેની, પતની ને પરીવાર;
ઓષડવેષડ કરોડ કરે પણુ, કર્યું થાય કીરતાર. રૂડા ૨૪
અનેક પડે ને પ્રગટે, સંસારીએ કંઇ નવ છોડું;
માટીમાંથી મણી દેખાડે, બાજીગરનું બોડું. રૂડા ૨૫
પવન ગગન પાવક ને પાણી, પ્રથવી પીઠ પ્રચંડ;
અચ્યુતની ઇછાએ ઉભા, ચૌદ ભુવન બ્રહ્માંડ. રૂડા ૨૬
પુરૂષોત્તમની પસરી માયા, સીધ્યાં રૂપ અનંત;
જોતાં પ્રથમ પ્રકૃતી સરવની, એ લીલા ભગવંત. રૂડા ૨૭
એક પરજંનથી સઘલી માયા, અઢાર ભાર વનરાયે;
તેમાં સ્વાદ સરવના ન્યારા, રામતણો મહિમાયે. રૂડા ૨૮
શુક્રતણી જે બુંદથી પ્રગટયાં, પશુ પક્ષી નરનાર;
અંગ અંગના રંગ જુજવા, શ્રીવર સરજણુહાર. રૂડા ૨૯
જઠરાગ્નીની જ્વાલામાંહે, દેહ રહે દશ માસ;
ગર્ભ વાંઝણી ગરભ ધરે, પણુ ચૈતન હરિને હાથ. રૂડા ૩૦
જેને નાભીકમલથી પ્રગટયા, પ્રજાનાથ નિરધાર;
જેણે ઇશ્વરની ઇચ્છાથી, સર્વે રચ્યો સંસાર. રૂડા ૩૧

બ્રહ્મા એનીજ શકતી પ્રમાણે, સરવ રચે બ્રહ્માંડ;
રૈ રૈ ચેતન તેમાંજ પ્રગટયું, પુરણાનંદ પ્રમાણ. રૂડા ૩૨
ચતુરાનન આ સૃષ્ટ રચે છે, પંચભૂતને સાસ;
નખ શિખ સુધી રૂપ રચીને, કોણ સમરપે સ્વાસ. રૂડા ૩૩
સંસાર સરૂપે સરપે ખાધો, જગત ઝેરને જોરે;
તેમાંથી નર કોઇક ઉગર્યો, રામનામને મોરે. રૂડા ૩૪
જળ સ્થળ સ્થાવર ને જંગમ, જાંહાં જોઈયે ત્યાં રામ;
ચૌદ ભુવનમાં સઘળે ભાસે, જોતાં ધામોધામ. રૂડા ૩૫
જનમ જનમનાં સ્થલ જુજવાં, માતપિતા પરિવાર;
સઘલે નારાયણ તેનો તે છે, અવતારો અવતાર. રૂડા ૩૬

પૂર્વછાયો.

અવતારો અવતારરે, માતપિતા પરિવાર;
નવો ન થાએ નાથરે, જો તે જોબન જુજવાં. ૩૭

કડવું ૨૮ મું—વલણ.

વળતી બોલ્યા તે મુનિ તતકાલજી, સાંભલ રાજા તે વચન રસાલજી;
ગુરૂજી બોલ્યા તે જાણી બાલજી, પ્રલ્હાદની લેવા સંભાલજી. ૧

ઊથલો.

ગુરૂજી બોલ્યા બાલક જાણી, શીખામણ મુખ શું વદે;
વારે વારે વારૂં તુજને, કુંવર કાં ન ધરે રૂદે. ૨

રાગ—મારૂ.

હઠીલા કુંવર કહયું મારૂં માનોની, વેરી શત્રુને સમરેછ શાને;
તાત તાહારો રળીયાત રેહે, તે વિદ્યા ભણાવું તેજ ભણોને—હઠીલા.
હું તો તારો કુલ ગુરૂ જનમથી, કૈએ ન વાંછું નરતું;
જનક તારાને જે ગમે તે ભણની, કરની બીજું વીસરતુંરે. હઠીલા. ૨
જેમ રાજા રીઝે તેમ કીજે, માન શીખામણ મારી;
ભુપત દિવસની રાત કેહેતો, કોણ શકે એને વારીરે. હઠીલા. ૩
દેશોદેશ તાત તારાની, આણ અખંડિત વરતે;
વિષ્ણુભજન કોઇ કરી નથી શકતું, દુવાઇ દાનવની ફરતેરે. હઠીલા. ૪

બાત કહું તે સાંભળજે, તાહારા તાતનો વિષ્ણુ તે વેરી;
તું તેનું સમરણ બેઠો કરે છે, કેમ ખમે એ મન મેરીરે. હઠીલા. ૫
તેમાટે જપ રામ જવા દે, દુભ્યો છે દાનવ ઝેરી;
તુજને મારતાં મ્હેર કરે નહીં, શું કરે સરપ એ ઝેરીરે. હઠીલા. ૬
વારૂં કેહેતાંતો વસમું લાગે, રાખીશ મા મન રોષ;
આજ પછી જો ભુપતી ખીજે, ત્યાં મુને મ દેશો દોષ. હઠીલા. ૭
સારી સારી તને વિદ્યા શીખવુ, જેણેથી રીઝે રાય;
તુજને રાય સિંહાસન આપે, મુજને કોટી પસાય. હઠીલા. ૮
અસ્ત્ર ને શસ્ત્ર એવાં એવાં શીખવું, જેને બલે તતકાલ;
ત્રણ ભુવનમાં ત્રાસ પમાડીશ, દીન થાશે દિગપાલ. હઠીલા. ૯
રામનું નામ રેહેવા દે તું પડતું, જપની દાનવનો જાપ;
રૂડું જાણે તેમ કરની બાલક, જેમ રીઝે માબાપ. હઠીલા. ૧૦
શો વાતે તુને સમજાવું, કાંઇક રૂદેમાં રાખ;
નહિતર ભુપત ખીજશે બાઇ, સરવ સખાની સાથ. હઠીલા. ૧૧
કહી કહીને તુને છોભડી થાકો, વારી વારી આવ્યો વાજ;
માત પિતા ગુરૂના વાયક, લોપતાં લંપટ લાજ. હઠીલા. ૧૨
શીખામણ તુને કાંઇ નવ લાગી, સંગે ન આવી સાન;
જેહ વચન ગ્રહ્યું તે ગ્રહ્યું, બીજું કહું ન ધરે કાન. હઠીલા. ૧૩
સરવ સખામાં તું શિરોમણી, ચંચલ ચતુરસુજાણ;
શામાટે બિજા જોઇને બોલે, તાત વેરીના વખાણ. હઠીલા. ૧૪
અસુર તણે કુલ ઊપન્યો બાલક, જોની વીચારી ચંત;
પોતાનું કુલ દૈવત મેલી, સ્યાને ભજે ભગવંત. હઠીલા. ૧૫
એમ પ્રલ્હાદને પ્રીછવ્યો, ત્યાંહાં આવ્યો અનુચર એક;
ચાલો ગુરૂ સુત તેડી સભામાં, સાંભલે ભૂપ વિવેક. હઠીલા. ૧૬
ત્યારે ગુરૂ શિષ્યને કેહે સાંભળ, ચાલ પિતાની પાસ;
રાજનીતી સંભળાવી કેહેજે, રામનામ ન પ્રકાશ. હઠીલા. ૧૭
પછે ગુરૂજી હાથ ઝાલી કરી, સાથે તેડી ગયા બાલ;
રાજસભામાં ભુપત પાસે, આવ્યા ગુરૂ તતકાલ. હઠીલા. ૧૮
ગુરૂ પ્રલ્હાદને આવતા દેખી, ઉભો થયો સરવે સાથ;
અધ્યારૂએ આશીશ દીધી, પ્રલ્હાદ શિર કર્યો હાથ. હઠીલા. ૧૯

તાતે તેડયો ત્યાં પુત્રને પ્રેમશું, ખોળે બેસાડયો બાલ;
વહાલી વિદ્યાની વાત પુછી, સંભલાવની શ્રવણ રસાલ. હડીલા. ૨૦

પૂર્વછાયો.

ભુપત પુછે પ્રેમશું, કેહે કાંઇક મુજ પૂત્ર;
વહાલી વિદ્યા જે ભણ્યો, તે સંભળાવો સૂત્ર. ૨૧

કડવું ૨૯ મું–વલણ.

વળી બોલ્યા તે મુનિવર એમજી, સાંભળ રાજા ને ભક્તનો પ્રેમજી;
જેને રામભજન વણ બીજો ન નેમજી. ૧

ઊથલો.

રામભજનવણ ન નેમ બીજો, અવર ચરચા નવ કરે;
જગદીશ નારાયણ હરી, ગોવીંદ માધવ ઓચરે. ૨
તાત સનમુખ વાત કરતાં, રામ રસનાએ રટે;
હવે તેનો કહું મહીમા, સાંભળે સંકટ ઘટે ૩
પ્રલ્હાદ બોલ્યો પિતા સાથે, સત્ય છે શ્રી રામ;
પ્રથમ વહાલી એજ વિદ્યા, તે ન મેલું મુખ નામ. ૪

રાગ કલ્યાણ.

મુને વાહાલું વાહાલું વાહાલું દાદા, રામજીનું નામ,
માહારે અવર વિદ્યાતણું, નથી કાંઇ કામ,
મુને વાહાલું વાહાલું વાહાલું, દાદા રામજીનું નામ.–ટેક–૧
જુઓરે પીતાજી, આણી મુજપર પ્રીત,
મારી પાટીમાં લખાવો, રૂડાં ગોવિંજીદના ગીત. મુને૦ ૨
મારે મન માધવ, કૃષ્ણ મુકુંદ મોરાર,
ભજું મધુસૂદન, કેશવ આપે કીરતાર; મુને૦ ૩
મારે દામોદર, અવિનાશીરે અનંત,
મારે ભજવો છે, ભક્તવચ્છલ ભગવંત. મુને૦ ૪
મારે શ્રીવર સુંદર વરજો સુદાત,
મારે નારાયણ, પ્રભુ નીરગૂણનાથ. મુને૦ ૫
માહારે પુરૂષોત્તમ, પરીબ્રહ્મ વસુદેવ,
મુખ ભુધર ભજવાની, પડી બહુ ટેવ. મુને૦ ૬

હું તો રૂદે માંહે, લખી રાખું રામ ગોવિંદ,
વલી તનમનધન મારે સચ્ચિદાનંદ. મુને૦ ૭
મારા વદનમાં, વસ્યો વીઠલ વિશાલ,
તેણે વીસરતો નથી હુંને મદનગોપાલ; મુને૦ ૮
મારે શ્રવણે શ્રી રામજીનું ગાન,
મારે રામજીનું સ્મરણુ રામજીનું ધ્યાન. મુને૦ ૯
મારે વિષ્ણુનું વંદન સેવન શ્રીરામ,
મારે ધર્મ ને કરંમ, તે સાચો સુંદરસ્યામ. મુને૦ ૧૦
હું તો સદા ને સર્વદા, શ્રીહરીકેરે શરણ,
કીધું આપસમરપણ, પ્રભુજીને ચરણ; મુને૦ ૧૧
મારે ધરણીધરપર, દૃઢ થયો વિશ્વાસ,
હું તો જન્મજનમથકી, દેવકેરો દાસ. મુને૦ ૧૨
મારૂં જગતમાં જ્યાંહાં, લગી કલેવર ક્ષેમ,
મારે તપતીરથપર, લાગ્યો પૂરણપ્રેમ. મુને૦ ૧૩
મારે નિરધનનું ધન છે સારંગપાણ,
મારા મંદીરમાં જોતે જડી મોતીડાની ખાણ; મુને૦ ૧૪
હું તો મુકું નહી મુખથી વિષ્ણુંના વખાણ,
હું તો પુરે પ્રેમ ભજન કરૂં પુરૂષપુરાણ. મુને૦ ૧૫
હું તો વિદ્યાતણું તત્વ તપાસું રૂડી રીત,
ચારે વેદ વલોણામાં વિષ્ણું નવનીત. મુને૦ ૧૬
એ ઊંડા ભવસાગરમાં પ્રભુનામ છે નાવ,
નાવે માનવી દેહ વીના બેઠાકેરો દાવ. મુને૦ ૧૭
એવા જુગજીવન ત્રિભોવન પ્રાણ,
કોણ સિંધુ માંહે કુદી પડે મેલી મોટાં વાહાણ; મુને૦ ૧૮

પૂર્વછાયો.

મેહેલી મોટાં વાહાણરે, સાગરમાં શાને પડો ;
ભવજળ તરવા પારરે, રામનામ નાવે ચડયો. ૧૯

કડવું ૭૦ મુ—વલણ.

વળતા બોલ્યા મુની પુન્યવંતજી, સાંભળ રાજા તે એક ચંતજી ;
ભક્ત ન મુકે ભજન ભગવંતજી, ૧

ઉથલો.

• ભક્ત ન મુકે ભજન પ્રભુનું, અસુરે કીધો ક્રોધ;
શામસુંદર નામ લેતાં, વધાર્યો છે વિરોધ. ૨
બેઠો વખાણે વિષ્ણુકીરતન, બીજી ન બોલે વાત;
શ્યામશુંદર નામ લેતાં, કોપ્યો અસૂર ઉત્પાત. ૩

રાગ ધનાશ્રી.—કંઈક ફેર.

કોપ્યો અસૂર જે વારો એને કોઇરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
એવો મારે કુલ બાલક ન હોયરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૧
એક કુંવરે લોપી છે મારી લાજરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
એના મનમાં નં આવ્યું મારૂં રાજરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૨
જારે પુછું તારે મુખથકી બાલરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
તેની હુંને લાગે રૂદીઆમાં ઝાળરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૩
એને સુત જાણી ચડાવ્યો મેં શીશરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
નાખીઓ ખોળેથી ખેશવી કરી રીશરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૪
બોલ્યો દૈત્ય રાજા દાનવની સાથરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
એણે મ્રત્યુ માગ્યું આપણને હાથરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૫
એતો ઊપન્યો છે કુલઅંગારરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
એણે મુખે કરી માગી લીધો મારરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૬
એતો વખાણે છે મારે જેસું વેરરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
એને મારતાં હવે ન ધરવી મ્હેરરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૭
ઉભા અસૂર જુવો છો શાને કાજરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
એને મારીને નીવારો દાઝરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૮
એવું સાંભળીને ઉઠયા દૈત કરોડરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
ધસ્યા હુકડા તે કરતા કડાઓડરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૯
લીધો કુંડાળે ઊડાડે રહયા બાણરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
જેમ વાદલાંએ વીટી લીધો ભાણરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૧૦
બીક દેખાડે પછાડે હેઠા પ્રહારરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
ખાડાં ઉઘાડાં ઊગામે હથિયારરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૧૧
દૈત બોલ્યા અલ્યા શાને માટરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
તેં તો મૃત્યુ માગી લીધું શત્રુસાટરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૧૨

મુકી દે જે મુખ લીધી તેં વાતરે, સંભારે બેઠો શ્યામનેરે;
નહી તો હમણાં કરશું તારી ઘાતરે, રટે છે બેઠો રામનેરે. ૧૩
તવ બાલક બોલીઓ સુણો દૂતરે, સંભારું બેઠો શ્યામનેરે;
તમે કેશેની તમારૂં કરતૂતરે, રહું છું બેઠો રામનેરે. ૧૪
જેણે બાંધ્યો છે પ્રભુ સાથે પ્રેમરે, સંભારૂં બેઠો શ્યામનેરે:
તે તો મુકું નહી જ્યાં સુધી તન ક્ષેમરે, રહું છું બેઠો રામનેરે. ૧૫
એવું સાંભલીને કોપિયા અસૂરરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
જાણે કીજીએ બાલકને ચૂરરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૧૬
મારે વજર ગદા તોમર ત્રીશૂલરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
પડે ભક્તને શરીરે જેમ ફૂલરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૧૭
નાખે ખડગ ખેડાના ઘણા ઘાયરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
અંગે ભક્તને તરણાવત થાયરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૧૮
સાંગ ખંજર કટારી નાખે કોટરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
હરીભક્તને ન લાગે તેની ચોટરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૧૯
દૈત મારી મારી હાર્યા નીરધારરે, પ્રલ્હાદ સંભારે શ્યામનેરે;
અંગે ભક્તને જણાણું ન લગારરે, ભક્ત રટે બેઠો રામનેરે. ૨૦.
પછી કિંકર રાજાને લાગો પાયરે, મરે નહિ એ મહારાજરે;
અનેક ઘાક કીધા મારયો નવ જાયરે, એના શિરપર બિજાનું છે રાજરે. ૨૧
એને હણી હણી થાકા છે હાથરે, મરે નહિ એ મહારાજરે;
હવે જાણો તે કરોને દૈતનાથરે, એના શિરપર બિજાનું છે રાજરે. ૨૨

પૂર્વછાયો.

એને જાણો તે કરો, અવર કોક ઉપાય;
અરભક મારયો નવ ગયો, આયુધ કેરે઼ઘાય. ૨૩.

કડવું ૩૧ મું–વલણ

વળિ વળિ બોલા તે મુનિવરરાયજી, સાંભળ રાજા તે કહું મહિમાયજી;
હિરણ્યકશ્યપ બહુ બળી ગયો મનમાંયજી, મારે અસૂર તે અન્ય ઊપાયજી. ૧

ઉથલો.

મારે અસૂર અન્ય રીતે, ભક્ત રાજ ન હણાય;
બાલક ઉપર બળ કરે, જેમ રત્નપર ઘણવાય. ૨

તેડાવ્યા બલવંત બળિયા, પ્રલેતણા પ્રધાન;
તેને સૂત સોંપી કહ્યું, હણોતો થાઊં તુષ્ટમાન. ૩
મારા તે વેરીને ભજે, દિનરેણ સમરે રામ;
રંગીલો રઢ મુકે નહી, ન મુકે મુખથી નામ. ૪

રાગ મેવાડો.

રંગીલો કુંવર મૂખથી, રામનામ ન મુકે.—ટેક.
લાગી લગ્ન મગ્ન થયો મનમાં, હરી ચંત નવ ચુકે;
બહુ વિધ વારી મારી જોઓ, કહી કહીને સ્વર શુકેરે. રંગી૦ ૫
દૈતપતિયે જમકિંકર તેડી, સાધુ સુતને સોંપ્યો;
આ બાલકનો કાળ કરોની, લંપટે મુજને લોપ્યોરે. રંગી૦ ૬
વળતા જમકિંકર ઊધમ માંડી, વિધવિધ વાત ઊપજાવી;
ઊંડા જળમાં અગ્નિ પડે તેમ, દૈતે દાઝ સમાવીરે. રંગી૦ ૭
સપ્ત જવર ચોરાશી વાયુ, અગન અઢાર ઊવેખી;
ભગતતણે મન તેમ થઇ લાગો, જેમ જલ મસ્તક મેક્ષીરે. રંગી૦ ૮
કાલડંડ જમડંડ અખંડિત, હરીજન અંગ હકાર્યા;
જેથી સકલ જગત લે પામે, તે પણ હઠે હાર્યારે. રંગી૦ ૯
દિનકરસૂત દાનવને ત્રાશે, કોડ પ્રકારે કામ્યા;
જમકીંકરનું જોર ન ચાલ્યું, હોડ કરી દુ:ખ પામ્યારે. રંગી૦ ૧૦
વલતો ધરમ કેહે સુણ રાજા, એ સૂત કોણ કહાવે;
ધરમ કરી અધર્મશું હણીએ, તો પણ અંત ન આવેરે. રંગી૦ ૧૧
અમે અમારી શક્તિ પરમાણે, મણા ન મુકી થોડી;
અંતે હાથી વાજ આવીને, આયુધ નાખ્યાં ફોડીરે. રંગી૦ ૧૨
એવું સુણીને રાજા રૂઠયો, રહયો રૂદેમાં ખીજી;
બાલ ઉપર બલ કરવાને, વાત વિચારી બીજીરે. રંગી૦ ૧૩
પ્રોહિત રૂપ વિકાલ કરીને, મનમાં વાત વિચારી;
તેડાવ્યા દિગપતિના મેગલ, મહાબલિયા વિખ ધારીરે. રંગી૦ ૧૪
આવ્યા મલ માતંગ મલપતા, અયુત જોજન ઊંચા;
ડોલે ધરણ ચરણપ્રહારેથી, પરવત તેમના કુચારે. રંગી૦ ૧૫
બોલ્યો ભુપત કેહે કુંજરને, કામ કરો એક મારૂં;
આ અરભકના પ્રાણ હરોતો, સાચું જોર તમારૂં. રંગી૦ ૧૬

મેલો બાલ વિશાલ વગડામાં, મોટે ઘેમર ઘેરે ;
મેન રૂઠો મમત્વ વછૂટો, જઇ જનને ઝંઝેરેરે. રંગી૦ ૧૭
તારે કુંજરપર હરી કોપ્યા, દીઠા મદમત મંતી ;
નાઠા ગજ દંતોશલ કાઢી, બાહુ દુખ પામ્યા દંતીરે. રંગી૦ ૧૮
પછે કરીંદ્ર કેહે ભુપતને, સાંભળ રાજા સાચું ;
આ બાલકનો કાલ ન આવે, ક્રોધ કરો તે કાચુંરે. રંગી૦ ૧૯
એવું સુણીને અસુર તેડયા, પવંન પ્રબલ બલવંત ;
આ અરભકનો નાશ કરીને, ટાળો ચીતની ચંતરે. રંગી૦ ૨૦
દૈતરાજાનું કાજ વિચારી, વકારા મનમાં વાયુ ;
પંજરમાહે પ્રવેશ કરો, તે હરીજન હણવા આયુરે. રંગી૦ ૨૧
સોશે સ્વાશ સમાસને આંણી, જાણે પાડું પીડા ;
પણ હરિજનને લેશ ન લાગે, જ્યાંહાં કેશવની ક્રીડારે. રંગી૦ ૨૨
પવન પેટમાં પળવા લાગો, ઓદરમાં અગની જવાલે ;
ભાગ્યો ભય લાગો મનમાંહે, બાળી મારયો બાલેરે. રંગી૦ ૨૩
મારૂત જઇ ભુપને મળીઓ, એ બાલક બળ ભારી ;
જોર કર્યું પણ જરા ન ચાલ્યું, હું આવ્યો છઉં હારીરે. રંગી૦ ૨૪
એમ સુણીને અસૂરે તેડા, વાશુકીનાગ નમેરી ;
ફેણ ફુંકારે પરવત ફાટે, જોર હલાહલ ઝેરીરે. રંગી૦ ૨૫
સરપ સાથે દાનવપતી બોલ્યો, આ અરભકને બાળો ;
કુંવર સ્વરૂપે શત્રૂ પ્રગટયો, ડશણ કરી દુખ ટાળોરે. રંગી૦ ૨૬
ગ્રાશો બાલને વ્યાલ વેગથી, એજ આજ્ઞા મારી ;
પ્રાણ ગયા વણ શાંતિ ન થાશે, વારૂં છઊં વિખધારીરે. રંગી૦ ૨૭
એવું સુણીને પન્નગ ઊઠયા, રૂઠિયા વદન વીકાસી ;
કોડ ગરૂડ નીહાળી સામા, માંડવ છુટા નાશીરે. રંગી૦ ૨૮
મણીધર જઇ ભુપતની પાસે, બેઉ કરજોડી ઊભો ;
આ બાલકનો કાલ ન આવે, દાનવ શાને દુભોરે. રંગી૦ ૨૯
વળી વેણ વિખધરનાં સુણી, અસૂર સબલ અકલાણો ;
જે આવડો બાલક કોમળ કાયા, કોધથકી ન મરાણોરે. રંગી૦ ૩૦
જલમાં ઝેર હલાહલ નાખી, પૂરણ પાન કરાવ્યું ;
અમરતપેં અદકો ગુણ કીધો, કરતવ કામ ન આવ્યુંરે. રંગી૦ ૩૧

પ્રૌઢ પરવત સંગ ચડાવી, ઉંચલી ફેંકી દીધો ;
જન જાણી જગદીશે તેને, જાતે ઝાલી લીધોરે. રંગી૦ ૩૨
સાથે દાનવ કીંકર હતા, તે પણ પંડે પડિયા;
ભાગાં અંગ વિકટ વન વાગા, રાન વગડે રડવડીયારે. રંગી૦ ૩૩
પરવતજ વડો કુંજર કરીને, સાગરમાં સંતાડો ;
કુસુમસેજ જેવું સુખ પામ્યો, જનને માંડ જગાડોરે. રંગી૦ ૩૪
નાગપાશ બંધનમાં બાંધી, સાગરમાં સંતાડયો ;
ત્યાંહાં પણ જનને કીરપા કરીને, કમળાનાથે કાહાડયોરે. રંગી૦ ૩૫
વળી દૂત બાલકને લઇ ગયા, ભયથી ભુપત પાસે ;
આ બાલકનો અંત ન આવે, એણીપેર વચન પ્રકાશેરે. રંગી૦ ૩૬
જલ બોળ્યો પાવકમાં રોળ્યો, ઢોળ્યો પરવત સંગે ;
એવાં સંકષ્ટ દીધાં, પણ આળ ન આવ્યું અંગેરે. રંગી૦ ૩૭
એવું સુણી દાનવ ભય પામ્યો, ચિતમાં વ્યાપી ચંતા ;
આ બાલકનો નાશ કરંતાં, હાર્યા નર બલવંતારે, રંગી૦ ૩૮
આ બાલકથી કોક દિવસ પણ, મસ્તક અમો વીવરજું ;
મનમાં મુને આટલું સુજે, સરજણહારે સરજુંરે. રંગી૦ ૩૯
દાનવ હોડ કરીને થાકયો, જોર જરા નવ ચાલે ;
મહી ખોતરવા મહીપતી બેઠો, નીચું મસ્તક ઘાલેરે. રંગી૦ ૪૦
રાત દિવસ ચંતામાં પડિયો, જાણે જનને ચુરૂં ;
દહાડે દહાડે દુરબલ થાયે, અન્ન ન ખાયે પુરૂં. રંગી૦ ૪૧
તેવે સમે ત્યાંહાં ભ્રગુજી આવ્યા, દૈતે આદર દીધો;
સેવકની પેરે શીશ નમાવી, કહે કૃતારથ કીધોરે. રંગી૦ ૪૨
વળતા ગુરૂ પુછે કાં ભુપત, દુરબલ સરખો દેખું ;
તુજને ભય ઉપજાવે જુગમાં, એવો પુરૂષ નવ પેખુંરે. રંગી૦ ૪૩
વળતો ભુપત કહે ગુરૂજી સુણિયે, પુત્ર પ્રબલ થયો મારો;
શત્રુનું સમરણ નીત રાખે, હરતલ એથી હારોરે. રંગી૦ ૪૪
કોઇ દિવસ એથી ભે મુજને, મોહોત અચાનક આણે;
તાપ લાગો તેનો તનમાંહે, ત્રેવડ કરવી ટાણેરે. રંગી૦ ૪૫
તારે ગુરૂ કહે સુણ રાજા, એ શી વાત વીચારે ;
કાને કંઇએ સુણ્યું નહી જુગમાં, જે અજા સિંહને મારેરે. રંગી૦ ૪૬

મેલ પુત્રને મારે મંદિર, રાખું નિત્ય નીશાળે;
ફરી ભણાવું એવી વિદ્યા, જે કૃષ્ણ કેહે નહી કાલેરે. રંગી૦ ૪૭
વરૂણપાશ બંધનમાં બાંધી, બાલકને બેસાડું;
રામનામની રઢ મેલાવું, વિધવિધ ભાતે વારૂંરે. રંગી૦ ૪૮
એવું કહીને ગુરૂ ઘેર પધાર્યા, શિષ્યને સાથે તેડી;
વરૂણપાશ બંધને બાંધ્યો, થઇ બ્રહ્મની બેડીરે. રંગી૦ ૪૯
ભણો ભણાવો એને, સખા સરવને રાખ્યા સંગે:
જેમ પ્રલ્હાદ વચન વિસારે, તેમ લગાડો રંગેરે. રંગી૦ ૫૦

પૂર્વછાયો.

વચન પૂર્વનું વીસરે, તેમ સમજાવો સંત;
જેમ રાજા કેહે તેમ ભણો, તજ ભજન ભગવંત. ૫૧

કડવું ૩૨ મું-વલણ.

વળિવળિ બોલ્યા તે મુખ રૂષીજનજી, સાંભળ રાજા તે પાંડુતનજી;
હરી ભક્તને હરી તનમનજી, બોલે બાલક તે પ્રેમવચનજી. ૧

ઢોથલો.

પછે શિષ્યને એમ પ્રીછવે, પ્રેમે કરી પ્રલ્હાદ;
હું ભણાવું તે ભણો, જે માંહે સારસંવાદ. ૨
સહુ કોઇ ભૂદરને ભજો, ભાવે કરીને ભ્રાત;
સાર નહી સંસારમાં, એ વિના બીજી ન વાત. ૩

રાગ સોરઠી.

સહુ કોઇ ભાવે ભજો ભગવાનનેરે, માહારૂં કહ્યું કરોની ભ્રાત;
એવણ સાર નહી સંસારમાંરે, મન જોજો વિચારી વાત. સહુકો૦ ૧
એતો આદ્ય નીરંજન એક છેરે, ભગવાન સુરાસુરભૂપ;
ભગત માટે ફરે બ્રહ્માંડમાંરે. ધરે રંગ દેખે તેવાં રૂપ. સહુકો૦ ૨
પ્રભુ શેષસજ્યાએ પોઢિયારે, ક્ષીર શેષ વદે છે વેદ;
ઇચ્છાએ ઊતપત ને પ્રલે કરેરે, તેનો કોય ન જાણે ભેદ. સહુકો૦ ૩
જેની નાભીથકી અજ ઊપન્યારે, ચતુરાનન પુન્ય પવિત્ર;
સુંદર પાએ થઇ ચારે વેદશું રે, નીત વરણવે વિષ્ણુંચરિત્ર. સહુકો૦ ૪
હેતું ચૈતન છે ત્રૈલોકમાંરે, વિરંચાદીક કીટ પતંગ;
વ્યાપીક સુરજ કમલ જેમ વિશ્વમાંરે, તેમ સઘળે છે શ્રી રંગ. સહુકો૦ ૫

એનું નામ જપે નરનાર જેરે,
પાપ તાપ ટલે તન માંહેથીરે, જા ,, ,, . સહુકો૦
જેને નામ વાહાલું જગદીશનુંરે, તે ામે પદારથ ચાર ;
તેમાં સંશય નહીં સંસારમાંરે. એ તો નિશ્ચે ને નિરધાર. સહુકો૦ ૭
સંસાર રૂપિયો સરપ છેરે, વળી તેહેના ત્રણ પ્રકાર ;
છે મણી મોહેરો ને ઝેર જુજવો. તેનો ભારે વિકટ વેહેવાર. સહુકો૦ ૮
વીખ પંચ વસે તેને મુખેરે. તેણે પરભવી સૃષ્ટી સમસ્ત ;
તેમાં પેલો મોહોરો મુકંદના નામનોરે, ઊગર્યા જેને આવિયો હસ્ત. સહુકો૦ ૯
ભય ઝેરતણું જેણું પામિયુંરે, નિકટ આવો જેણે મણી મોક્ષ ;
અંતર આતમરામને ઓળખોરે, થાયે પુરણ જોત પરોક્ષ. સહુકો૦ ૧૦
તે નિરગુણ બ્રહ્મને ઓળખોરે, ગુણ સગુણાતિત ગાય ;
રામ ગોવીંદ મુકુંદ રમાપતિ, ગરૂડારૂઢ વૈકુંઠરાય. સહુકો૦ ૧૧
મધુસૂદન માધવ માવજીરે, સુખદાયક દીનદયાલ ;
સુંદરસ્યામ દામોદર શ્રી હરીરે, કમળાવર વસ્તુ ગોપાલ. સહુકો૦ ૧૨
જગદીશ જનારદન મુનીરે, અવિનાશી નીરંજન નાથ ;
ભુધર માહાવર શ્રીધર શ્રીપતીરે, સચ્ચિદાનંદ પોઢણ પાથ. સહુકો૦ ૧૩
વાસુદેવ નારાયણ નાથજીરે, મનમોહન દેવ મોરાર ;
કેશવ કૃષ્ણ ઊપેંદ્ર અનંત છેરે, કમળાવર ને કીરતાર. સહુકો૦ ૧૪
શંખ ચક્ર ગદાંબુજ શોભતાંરે. સુરવલ્લભ સુંદરસ્યામ ;
ધર્મધુરંધર રૂપ અમોઘછેરે, રૂષીનાયક પુરણકામ. સહુકો૦ ૧૫
ઇશ્વર અચ્યુત સત્યસ્વરૂપ છેરે, ભક્તવછલ મછ કોરંભ ;
આદ અનાદ અલોકીક પરમ છેરે, પૂરૂષોત્તમ પૂરણ બ્રહ્મ. સહુકો૦ ૧૬
એવાં નામથકી નીત નેહશુંરે, મુખ ગાય ગોવિંદના ગીત ;
મનમાં સત્ય જાણે શ્રી રામનેરે, તમે આણો પ્રભુપરપ્રીત. સહુકો૦ ૧૭
પ્રાણીને પાપનો તાપ લાગે નહીરે, નીત જપે તે શ્રી જુગદીશ ;
કેશવ કોટિ અપરાધ ક્ષમા કરેરે, ક્ષણું ચરણે નમાવો શીશ. સહુકો૦ ૧૮
જીવને જનમતણું દુખ ટાળવારે, ઘણું તત્વ નારાયણ નામ ;
સુખ આપે અનોપમ સર્વથારે, વળી પુરે તે મનની હામ. સહુકો૦ ૧૯
તન પાપના તાપને ટાલવારે, પ્રભુનામ સ્વરૂપિયું નીર ;
પ્રેમેશું પાન કરો તેતણુંરે, ઘણું શીતલ થાયે શરીર. સહુકો૦ ૨૦

લિયું નથી તીલ પાપ;
.મ.. ન.. . જ્ઞાન અગ્નીનો તાપ. સહુકો૦ ૨૧
ચીત ત્યારે નરડી જેવું હશેરે, કુંડું તે ન કહે કોય;
હરનીસ અગ્નીમાં ઝીલી નીસરેરે, તોયે શ્યામ શરીર ન હોય. સહુકો૦ ૨૨
એમ અગ્નિ એક સંસારનીરે, ત્રણ લોકને લોપવા જાય;
તેમાં શ્રી જગદીશના નામથીરે, મન સંત સમાગમ થાય. સહુકો૦ ૨૩
તેણે મીત્ર જાણી તમને કહુંરે, પરબ્રહ્મ ભજો દિનરાત;
કોઇ કામ ન આવે અંતકાલમાંરે, વળી માત પીતા કુલજ્ઞાત. સહુકો૦ ૨૪
રીધ સીધને સંપત સરવ છેરે, અવની ને અખંડિત આથ;
તેપણ આવે નહી અવસાનમાંરે, પ્રભુ નામવીના કોઇ સાથ. સહુકો૦ ૨૫
ધરમ કરી ધરાપર ખરચિયુંરે, તેનું સહેસ્ત્રગણું ધન થાય;
તે વળી પામવાને પરલોકમાંરે, અવતાર લેવાને જાય. સહુકો૦ ૨૬
કોઇ ધ્યાન કરે મનથીરે, ગણે દાતા ને ભુગતા શ્રી રામ;
મનમાં ભકિત રાખે ભગવાનનીરે, તે તો પામે પુરણ ધામ. સહુકો૦ ૨૭
એટલું તમને કહું આજથીરે, સુખ પામવા રાખો આશ;
મુખે નામ નારાયણ ઓચરો, થાઓ દીનદયાલના દાસ. સહુકો૦ ૨૮
પુરણ લગ્ન લગાડી પ્રેમશુંરે, મુખ ઓચરો શ્રી અવિનાશ;
તો દુખ દેખશો નહી અવતારમાંરે, અંતકાલે વૈકુંઠ વાસ. સહુકો૦ ૨૯
હુંને નારદ મુન્યે આપિયુંરે, એવું જ્ઞાન અનોપમ પરમ;
વળી પામિયો માતાને પેટથીરે, તેણે ચક્ષુ ટળી ગઇ ચરમ. સહુકો૦ ૩૦
એવું સાંભળી સરવ વિધારથીરે, પ્રભુનામનો લીધો લક્ષ;
દૈતના વંશનો મારગ વિસરયારે, સહુ વરણવે વિષ્ણું પક્ષ. સહુકો૦ ૩૧

પૂર્વછાયો.

સરવ સખા વરણવ કરે, હરિકીરતન દિનરાત;
અરભકે વાધ્યું વચન, તે ન મેલે મુખથી વાત. ૩૨
એજ સ્વભાવ અરભકતણો, જે સુણે તે નીત ગાયે;
વાત ન મુકે વદનથી, તે પંથ વિખે ઘરમાંહે. ૩૩

કડવું ૩૪ મું-વલણ.

વળતા બોલ્યા તે રૂષી એણીપેરજી, બાલક બેઠો તે ગુરૂજીને ઘેરજી;
હરીની હરીભક્તપર વાધી મેરજી, સમરે જેને અસુર શું વેરજી. ૧

ઊથલો.

અસુર સાથે વેર જેને, બાલક ભજે તેનું નામ;
સુણી ગુરૂજીને ક્રોધ વાધ્યો, આવિયા તે ઠામ. ૨
પ્રલ્હાદ ઉપર ક્રોધ આણી, ગ્રહ્યો ગુરૂજીએ હાથ;
સોપું પાછો ભૂપને, તું ચાલ મારી સાથ. ૩
એવું કહીને અધ્યારૂએ, સાહયો શીશ ને બાંહે;
તતક્ષણ તેડી આવિયા, રાજમંડપમાંહે. ૪
બોલ્યા ગુરૂ ભુપાલ સાથે, સંભાલ તારા બાલ;
સખા કીધા આપ સરખા, વણસાડી નીશાલ. ૫
પોતે ભણે જે મુખથકી, સહુને ભણાવે તેહ;
જલવાય નહી એ પુત્ર અમથી, એમ ઠરાવું એહ. ૬
એવું સુણીને અસૂર કોપ્યો, બોલિયો બાલક ભણી;
અણખુટે માગે મૃત્યુ, કોણ છે તાહારો ધણી. ૭
તવ બોલિયો બાલક મુખે, કાં ભૂપ ભુલો આમ;
મુજને ભે લાગે નહિ, રક્ષા કરે શ્રીરામ. ૮

રાગ—કાફી.

વલતો બાલક મુખ શું બોલ્યો, સાંભળ તું ભુપાલ;
દાનવ કોટિ ઊપાય કરે, મારો કહીએ નવ આવે કાળ;
માહારે તો શ્રી રામની રક્ષા છે, રૂદેમાં શ્રી રામજી લક્ષા છે. ટેક. ૯
પાવકકુંડમાં નાખી પ્રજાલો, લીન પામે જ્યાં લોહ;
મારા શરીરને નીર જેવું લાગે, દાઝુ જરા ના હોય. મારે. ૧૦
વાસુકી નાગનો લાગ ન લાગો, વાયુ આવ્યો છે વાજ;
નીર ગંભીરમાં હું નવ બુડયો, ક્રોધ કરો શાને કાજ. મારે. ૧૧
જમકિંકરનું જોર ન ચાલ્યું, હારી હાટક્યા હાથ;
મેગલ માથું પછાડી છુટયા, તુજ દેખતાં દાનવનાથ. મારે. ૧૨
પ્રૌઢા પરવત શિખર ચડાવી, દોડાવી નાખ્યો દૂર;
અંગ મારાને આલ ન આવ્યું, આભથી ભેટે ભૂર. મારે. ૧૩
સંગ કટારી ને ખંજર ખપવા, મુકયો બ્રહ્માંડનો ભાર;
પીંજરમાંહી પ્રવેશ કર્યો નહી, ધારતી નહી તરવાર, મારે. ૧૪

મન માને તે પ્રકાર કરો પણ, તોય ન આવે કાળ;
ભક્ત ઉપર જો જક્ત કોપે પણ, વાંકો ન થાયે વાળ. મારે. ૧૫
તાત તમે હુંને મારવા માંહે, મણા ન મુકી નેટ;
તોએ પંડ પ્રતીત ન આવી, હાથ પછાડ્યા જો હેઠ. મારે. ૧૬
શ્રી હરીને સંભારતાં પ્રાણી, દુઃખ ન પામે દેહ;
આ જુગમાં ઊગારિયો હુંને, પાધરૂં પારખું એહ. મારે. ૧૭
દેખી પેખીને દૈત ક્યાં ભુલ્યો, જોની વિચારી વાત;
કોડ પ્રકાર કરો મુજ ઉપર, ગાત્ર ન લાગે ઘાટ. મારે. ૧૮
મલ મોટા મને મારી શકે નહી, તોય ન મુકો મરોડ;
આંધળાની પેઠે આંખે ન દેખે, કરતાં દીપક કરોડ. મારે. ૧૯
નારાયણનું નામજ લેતાં, લોપી ન શકે લોક;
વિશ્વમાં વિષ્ણુભજનજ કરતાં, ફંદ કરે તે ફોક. મારે. ૨૦
વૃષચિક વાઝ બીલાડા ને વાંદર, વાઘ વારાહ ને વૈતાલ;
કોય ન લોપી શકે પ્રભુ ભજતાં, દાનવ ને દીગપાલ. મારે. ૨૧
માહારૂં કહ્યું માનો પિતાજી, તો હજી ભજો ભગવાન;
કોડ અપરાધ ક્ષમા કરે શ્રીવર, સદા થાયે તુષ્ટમાન. મારે. ૨૨
રામ સાથે શી રીશ પિતાજી, એ છે સુરાસૂરધીશ;
જે જેવું કરે તે તેવું પામે, જુજવો નહી જુગદીશ. મારે. ૨૩
શત્રુ ગણે તેહેને શત્રુ છે શ્રીવર, મિત્ર ગણે તેને મિત્ર;
બંધુ ગણે તેને બંધુ ગદાધર, પીત્રુ ગણે તેને પીત્ર. મારે. ૨૪
જગતમાં ભકતી વાહાલી ભગવાનને, એથી આડો આંક;
સાહે કરે શરણાગતકેરી, શું રાજા શું રાંક. મારે. ૨૫
બ્રહ્મા નારદ ઇંદ્ર ઊપાસન, અન્ય કરી નીત ધાય;
વેદ પુરાણથી પાર ન આવે, મોટો ઘણો મહીમાય. મારે. ૨૬
જોરે પીતા તમે વેર વસાવું, તો પામશો પશ્ચાત્તાપ;
નાથ મારો તમને હાથ દેખાડવા, આવશે આપોઆપ. મારે. ૨૭
જોર કશું જુગદીશની સાથે, જોની વિચારી મૂલ;
શોર કરે તેમ કેમ બીહે, શીયાલિયાથી શારદૂલ. મારે. ૨૮
એવું સુણીને દાનવ કોપ્યો, કિકાળ કરડે દંત;
સિંહાસનથી આકળો ઊઠયો, અરભક આણુવા અંત. મારે. ૨૯

પૂર્વછાંયો.

સિંહાસનથી ઊઠીઓ, કોપ્યો અસૂર અનંત ;
ઘોર વદન ગરજના કરે, બાલકપર બલવંત. ૩૦

કડવું ૩૪ મું—વલણ.

વળતા બોલ્યા તે મુનિ પુન્યવંતજી, સાંભળ રાજા તે મહિમા સંતજી ;
આણવા અસૂર રાયનો અંતજી, રક્ષા કરવા તે શ્રી ભગવંતજી. ૧

ઉથલો.

જેમાં પ્રગટયા શ્રી હરી, કરૂણા કરી તતકાલ ;
હિરણકસ્યપ ક્રોધે ભરાણો, નિકટ લીધો બાલ. ૨
સિંહાસનથી શીઘ્ર ધાયો, ખડગ લીધું હાથ ;
અરભક ઊપર ઊગામિયું, દેખાડ વૈકુંઠનાથ. ૩

રાગ કલ્યાણ.

બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતી, એમ હોકારે બકોરે બોલે મૂઢમતી ;
હું તો મનમાં ન રાખું કેની બિહક રતી, બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતી. ૪
હમણા પ્રાહાર કરીને તારા પ્રાણ હરૂં, તારે હિરણકસ્યપ મારૂં નામ ખરૂં ;
હું તો બ્રહ્માંડમાં બે કોનો નવ્ય ધરૂં, બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતી. ૫
હું તો વેરિતણે છલેબલે મારયો નવ મરૂં, વર બ્રહ્માએ આપ્યા તે અભિમાન ધરૂં ;
તેણે સકલ ભુવનમાંહે ફુલ્યો ફરૂં, બાળા૦ ૬
મુને શું કરે તારો રામ રીશ કરી, મારી સનમુખ ન શકે ધીર ધરી ;
ગયો વૈકુંઠથી નાહારી મારે ત્રાશે કરી, બાળા૦ ૭
વર બ્રહ્માતણો મિથ્યા કરે કોણ વળી, જેથી પ્રગટી સૃષ્ટિ વિવિધ સઘળી ;
મુને સાધ્ય થયો છે તપમાંહે મળી, બાળા૦ ૮
હેવો દીવસ કહ્યો જે દેખું દેવ હરી, જુધ કરૂં એની સાથે કર ખડગ ધરી ;
પેહેલો એ મળે તો મેલું બીજી વાત પરી, બાળા૦ ૯
એવું વચન સુણીને બોલ્યો બાળ મુખે, રાજા બલ શાને કરો એશી રોહોની સુખે;
હું તો દુબલો થાઊંછું તમારે દુખે, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યોછે વ્યાપી;
આખી વિશ્વ સૂરાસૂર એણે થાપી, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યોછે વ્યાપી. ૧૦
મારો પ્રભુજી વસેછે ત્રૈલોક વીખે, એહે ન જાણતાં આપણથી દૂર રખે ;
નથી બ્રહ્માંડ કોઇ મારા નાથ પખે, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યોછે વ્યાપી. ૧૧

એતો આતમ સ્વરૂપી સહુ માંહે વસે, જેમ દરપણુ માંહે પ્રતીબીંબ ધસે ;
તેમ સઘળે ગોવીંદ અલગો ન ખસે, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યોછે વ્યાપી. ૧૨
તારે બોલિયો અસૂર મન ક્રોધ થકે, અલ્યા જાણ્યું અજાણ્યું કેટલું બકે ;
એક આ સ્થંભથી ઠાકોર તારો પ્રગટી શકે, બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતી. ૧૩
એવું સુણી બાળક કરજોડી કેહે, મારા સ્વામીજી મહીમાતો સત્ય લહે ;
હુમાં તુમાં સ્થંભ ખડગ સહુમાં રહે, દાદા દેખાડું શું રામ ઠામ રહ્યોછે વ્યાપી. ૧૪
પછે પ્રલ્હાદ સંભારે વૈકુંઠધણી, નિરખી પ્રેમેશું જોયું ત્યાં સ્થંભ ભણી ;
માંહે દીઠા નરસિંઘ ત્રૈલોકધણી, દાદા દેખાડું શું રામ ઠામ રહ્યોછે વ્યાપી. ૧૫
દેખી સ્થંભને પ્રલ્હાદે પ્રણામ કર્યો, મન આનંદ આણીને પ્રદક્ષણા ફર્યો ;
હેવું દેખીને દાનવપતી ક્રોધે ભર્યો, બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતી. ૧૬
બાંધો સ્થંભ શું વછુટો રૂઠો ખડગ ધરી, દાહાડી મુછ પછાડી દોડી દોટદઈ ;
ફાટો કડડડ સ્થંભ ધરા ધ્રુજી રહી, બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતી. ૧૭
દીઠો કારમો કેસરી નર પ્રગટ થયો, રૂપ નીહાલી દાનવપતી દૂર ગયો;
ધરી ઢાલ ખડગ આવી ઉભો રહ્યો, જુઓ પિતાજી પ્રેમે મૂજ વૈકુંઠપતી. ૧૮

પૂર્વછાયો.

ઢાલ ખડગ કરમાં ગ્રહી, અસૂર ઊનમત ઉભો થયો ;
નરખી શ્રી નરસિંહને, જુધ કરવા સનમુખ ગયો. ૧૯
ઊગ્ર રૂપ નરસિંહનું, તે દેખીને દુરબુદ્ધ ;
મનમાં ભય પામે નહીં, ઊનમતે માડયું જુદ્ધ. ૨૦

કડવું ૩૫ મું—વલણ.

વળિ વળિ બોલ્યા તે મુખ બુદ્ધિવાનજી, સાંભળ રાજા તે હરીજન કાનજી;
જુદ્ધ કરે અસુર શું ભગવાનજી, નિરખે દેવ ગગને ચઢી વિમાનજી. ૧

ઊથલો.

અસૂર શું નરસિંહ રૂપે, જુધ કરૂં જુગદીશ ;
તે કથાનો સુણી મહીમા, રાય માનવધીશ. ૨

રાગ—કલ્યાણ.

જોતાં કડડડ સ્થંભ ફાટો કારમોરે, પ્રભુ પ્રગટયા તે નરસિંહને રૂપ;
ભડડડ ભાગા ભડ ભુપતીરે, છે ભકતવછલ નીહાળી સ્વરૂપ;
રામ દેવ શું જગાડું જુધ દાનવેરે. ૧

પ્રભુ ભ્રગુટી કુટીલ બીહામણીરે, દીસે નયણામાં પાવકની જાલ;
નાસીકાઘોર ઘણો આકલોરે, તેણે ડોલવા લાગ્યા દીગપાલ ; રાજા. ૨
ખાએ બગાસા વીકાસે મુખ વેગશું રે, થાયે તેમાં ત્રણ લોક સમાસ;
હોકારો કરે શ્રીહરી આકલોરે, ચૌદભુવનમાં થાયે તેનો વાસ ; રાજા. ૩
બેહુ હસ્ત બીરાજે બલભરારે, જેવા ઝલકે તે લાલ ગુલાલ;
તલપે વીડારે શિશુ દૈતનેરે, હુતા હજુરી હજારો ખવાસ ; રાજા. ૪
અંગ ઊપેર વિકરાલ રોમાવલીરે, જંધ્રે કેશરીના જેવા કેશ ;
વદન તેજ રવી કોટીનું રે, ધરો પ્રભુજીએ વિકરાલ ઘણો વેશ. રાજા. ૫
ધ્રુજે ધરણી ચરણ ધમકારથીએ, ગાજે પરછંદે ગગન બ્રહ્માંડરે;
ખલભલે શીખર શૈલ્યનારે, શેષ સળવળે ચલે નવખંડ; રાજા. ૬
એવું નીહાલી સ્વરૂપ નરસિંહનું રે, મન બીનો નહીં દાનવ નાથ ;
ઢાલ ખડગ કરમાં ગ્રહીરે, જુધ માંડું મધુસુદનની સાથ; રાજા. ૭
ત્યારે ક્રોધ કરી નરકેસરીરે, તાડો તલપે કરીને તતકાળ ;
જોરાવર ઝાલ્યો જીવતોરે, વલી વેગેથી વછુટે વિકરાલ; રાજા. ૮
નાખી આયુધ ગગન લગે ઉલલેરે, આવે બીહાવતો દાનવ કરી કર ;
વલગે વછુટે રૂડે રામશું રે, ઊઠે તનમાંરે સમાયે નહીં શૂર. રાજા. ૯
પડે લડથડે વઢે જઇ વાડશું રે, માર્યો મરે નહીં અસૂર અંકાલ;
ઇંદ્ર બ્રહ્મા આડા દઈ વાદલાંરે, જોવા આવ્યા અમર ચારે ચાલ; રાજા. ૧૦
દળવાદળમાં વળે જેમ વીજળીરે, તેમ વિષ્ણુ સાથે દોડી મલે દૈત;
ભારી ભુજ સહસ્ત્રના પ્રહારથીરે, નવ ભાગો આયુધ સહીત; રાજા. ૧૧
ઝાલે ઝડપ નાખીને નરકેસરીરે, વલી વેગેથી વછુટી વીર જોય;
દેખીને ધ્રુજવા લાગ્યા દેવતારે, મન મુની ન ધરી શકે કોય; રાજા. ૧૨
જુદ્ધ દારૂણ દેખીને વિસમે થયારે, ઇંદ્ર બ્રહ્મા વિચારેછે એમ;
નરહરી આગલ જુદ્ધમાંરે, જાણ્યું રખે રેહેતો દાનવ ખેમ. રાજા. ૧૩
થાય ઉંચો નીચો ને બેહેબાકલોરે, નવ ઝાલ્યો રહે નરહરીને હાથ:
ક્રીડા કરે અસૂર શું શ્રીહરીરે, ભરે સહસ્ત્ર ભુજાતણી બાથ. રાજા. ૧૪
નવ જાણે સૂર બેમાં કોણ જીતશેરે, એહવો અસૂર અતુળ બળવંત;
રાજજુધ જોઇને દૈત ને દૈવતણું રે, વલી આંગલી લઇ રહયા દંત; રાજા. ૧૫
ભોમ ભાર જંજાલે પ્રહારનોરે, ભય પામ્યો ઘણું મન ભોજંગ;
સઘળા ભેળા સપ્ત સિંધુ સામટારે, પડે ખડ તાલે પરવત; શ્રૃંગ રાજા; ૧૬

મલજુધ પ્રબલને બળે કરીરે, ઘણું શીથીલ થઓ શેષ ;
ગર્જનાએ ગર્જ ઘણા ગર્જ્યારે, જાણું ભૂતલ વાદલ ભેલે એક ; રાજા. ૧૭
એમ અસૂરને વિષ્ણુ વઢે વાદશુંરે, તેણે સુધ ન શકે કોઇ શેજ;
તેજ પ્રકાશું નરસિંધનુંરે, તેણે નભમણી થયા નિસ્તેજ ; રાજા. ૧૮
એવો દિતિસૂત શ્રી હરીશું વઢેરે, જેમ ઉડી પડે પાવક પતંગ;
હારે નહીં હરીતણી હાકથીરે, તારે કોપ્યા વળી પ્રભુ નરસિંધ; રાજા. ૧૯
મુખ ડાઢ વધારી, વિક્રાલશુંરે, કીધું નરહરી હાસ અટાટ ;
કાયર થઓ દેવના ત્રાસથીરે, ત્રાડે દડી પડયો દાનવ વેરાટ; રાજા. ૨૦
વાગે વદનનો શબ્દ જઇ વ્યોમશુંરે, જેમ ગગનમાં ગડગડે મેઘ;
શાહી લીધો અસૂરને અંકમાંરે, જેમ બગધર વીખધર વેગ; રાજા. ૨૧
સંઝયાસોગ્રહી મંડપને દ્વારે, આવી ઊબરે પેઠા અવિનાશ ;
ઓદર ઊખેલે નર નખ નેહશુંરે, કોએ ઉભો ન શકે પ્રભુપાસ; રાજા. ૨૨
દૈત ખોલે પડયો ખગપતી દેવનેરે, મન ચિંતવે છે મેલી નિશ્વાસ;
મારો અંતકાલ આવ્યો ગોપાલથીરે, તેને નિશ્ચે આવ્યો મન વિશ્વાસ; રાજા. ૨૩
પેહેલા ઊરપર પ્રવેશ થતો નહીરે, ચક્ર ફરસી ને કઠણ કુલીશ;
નખથી જઠર કીધું જુજવુંરે, તેનો આવ્યો અવસાન સમે ધીશ; રાજા. ૨૪
પ્રભુ એણીપેરે પ્રાજે કરે દૈતનેરે, મારી પાપીના કાહડયા પ્રાણ;
આંતરની માલા કંઠમાં ધરીરે, બેઠા સિંહાસન ચડીને ચક્રપાણ; રાજા. ૨૫
કોણ પોચે પ્રભુજીની ચતુરાઇનેરે, જેણે સરવ રચ્યો સંસાર ;
બ્રહ્માતણાં વચન ન લોપિયાંરે, તેમ અસૂર વીડાર્યો કીરતાર; રાજા. ૨૬
વર બ્રહ્માતણા સત કરી પાલીયાંરે, દુષ્ટ માર્યોસમે વિચારી પ્રદોષ;
પુષ્પવષ્ટિ કરે સરવે દેવતારે, વાજે દુંદુભીતણાં નીરઘોષ; રાજા. ૨૭
નીજભગતને દુખ્યા માટે કોપિયારે, પ્રભુ શંધાર્યો છે દાનવ જોધ;
રીપુ ક્ષય પામ્યા પછે નરસીંધનેરે, કેમે ઉતાર્યો ઊતરે નહીં ક્રોધ; રાજા. ૨૮
આવ્યા શંકર બ્રહ્મા ને શક્ર દેવતારે, રહ્યા દુરથીકરે છે દરશન;
સરવ સ્તુતી માંડી જગદીશનેરે, ગળગળ્યા પ્રભુ કરવા પ્રસંન; રાજા. ૨૯

પૂર્વછાપો.

પ્રભુજીને પ્રસન કરવા, સ્તુતી કરે સહુ દેવ ;
કહું તુજને તેતણો, સાંભળ રાય અવેવ. ૩૦

નરસિંઘે નખ દઇ વેડારયો, હિરણાકસ્યપ ભૂપાલ ;
અસુરક્ષય પામ્યા પછી, પ્રભુ ન મુકે વેશ વિક્રાલ. ૩૧
ભકતને જે પરભવ્યો, કોપે ચડયા માહારાજ ;
અંત આણ્યો અધરમીનો, કર્યું અમરનું કાજ. ૩૨

ઊથલો.

કર્યું અમરનું કાજ, સૂર સઘલા હરખે ભર્યા ;
મન પામ્યા ઊલ્હાશ, શ્રી નરસિંઘે નીરભે કરયાં. ૩૩

કડવું ૩૬ મું–વલણ.

વળિ વળિ બોલ્યો તે બ્રહ્મકુમારજી, સાંભળ રાજા તે જશ કીરતારજી ;
સ્તુતી કરે છે અમર અપારજી. ૧

ઊથલો.

અમર સ્તુતી અપાર ભાતે, કરે બેહુ કરજોડ ;
રૂદ્ર બ્રહ્માદિક અનેક સૂરપતી, વિનવે તેત્રીસ ક્રોડ. ૨

રાગ–ચોપાઈ.

આવ્યાં ઈદ્ર મુનીંદ્ર આનંદ ધરી, કરમણી મુકતાફ્લ પુષ્પ ધરી;
ઊભા સ્તુતી કરે પરણામ કરી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩
પડે ભ્રગુટા કનક જેમ ધરણે ઢલી, તેમ પ્રભુને વિનવે છે સૂર મંડળી;
કરજોડીને સ્તુતી કરે છે વળી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૪
સ્વામી દેવ સમસ્તનું દુખ ટળ્યું, ઘણા દીવસ પછી ગયું રાજ મળ્યું;
તારા ભગતનું સ્મરણ અમને ફ્ળ્યું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૫
હવે સાધ સમસ્તની વ્યાધી ગઇ, સુખે રહેશું તે સ્વર્ગ નીવાસ જઇ ;
ત્રણ લોકની કલમષ વિનાશ થઇ, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૬
દીઠો ભગતનો મહિમા અપાર અમે, જેને મારી શક્યો નહી દુષ્ટ કયમે ;
વલી સ્થંભ ફ્રાડી પ્રગટયા છો તમે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૭
એમ અમર સ્તુતી કરે દૂર થકે, કોટિ તેજથી નીકટ જઇ ન શકે ;
રસના રવી કોટિ જેવી ઝલકે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૮
કરજોડીને આગળ નીશંક નમે, હવે દુખ હમારૂં સમસ્ત સમે ;
મન પ્રેમ ધરી પ્રભુને પ્રણમે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૯

ઘણા દીવસ લગે દુષ્ટની વેઠ કરી, અંન પુરૂં ન પામતા પેટ ભરી;
એની આજ્ઞા પાળતા ત્રાસ ધરી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૦
થાશે જગ્ન જાગાદીક કર્મ હવે, લક્ષ સખા પંચામ્રત મંત્ર ચવે ;
કરશું તરપણ નીત્ય ને હોમ હવે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૧
વળી એમ જગદીશની સ્તુતી કરે, ગુણ ગાએ ગોવીંદના હરખ ઘણે ;
છુટયા દુઃખથીપ્રતાપ મુકંદતણે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૨
કેહે નરકનાયક હાથ જોડી, સ્તુતી શું કરે છે મારી મત્ય થોડી ;
ગરૂડારૂઢ છે મારી મત્ય પ્રૌઢી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૩
ભણે વરૂણ વખાણ કરે મુખથી, હવે સૃષ્ટિમાં રાજ કરૂં સુખથી ;
મુને રાખિયો દૈત તણા દુખથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૪
કેટલા દિન દુષ્ટનું નીર વહ્યું, નીત કાજ કરયું જે એણે કહ્યું ;
હવે આજથકી ઘણું સુખ થયું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૫
વળી વાયુ સમસ્ત કરે વીનતી, અમને ઘણી દુષ્ટની પીડા હતી ;
એ નીવારણ પ્રભુ કીધી મતી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૬
કરજોડીને જક્ષકુંવર કહે, સ્વામી ઊગ્ર મહીમા તારો કોણ લહે ;
સુખ પામે જે સાધક મરણે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૭
અસૂરે અમને ઘણું દુખ દીધું, ઊપદ્રવ કરી ઘણું દ્રવ્ય વીધું ;
પ્રભુ તે તમે કષ્ટ વિનાશ કીધું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૮
વદે વેદ વેદાંત ગોપાલ ભણી, હવે સાહ્ય કરો એક બાલ તણી ;
તમને ન ઘટે એવી રીશ ઘણી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૧૯
ઘણું તીક્ષણ ક્રોધ તમારે થકે, ત્રણ લોકમાં કોપ રહી ન શકે;
રખે શેશ ચળી પ્રથવી થરકે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૦
કીધો ક્રોધ તમારો તે વારયો ઘટે, જારે માહા કલપાંત સમે પ્રગટે ;
તારે વિશ્વની ઊતપત થાતી મટે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૧
બ્રહ્મા સ્તુતી કરે છે ભેદ થકી, વેદ રધુ યજુર ને શામથકી ;
તારા ગુણને પરીબ્રહ્મ પાર નથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૨
તમો આજ અલોકીક રૂપ ધર્યું, મુની દેવ સમસ્તનું દુઃખ હર્યું ;
ત્રણ લોકમાં તેજ તારૂં પસર્યું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૩
ઊભા ગાંધ્રવ સઘળા ગાન કરે, જંત્ર વાંસલી તુંબર હાથ ધરે ;
છંદ તાલ મ્રદંગે તાન કરે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૪

નાચે કીન્નર કામની રૂપ કળા, ગુણ વરણવે વિષ્ણુતણાં અમલા ;
મધુર સ્વરે ગાન કરે અબલા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૫
બોલે વાણ બંદીજન લોક વળી, અમે જાચતા દૈતને સરવે મળી ;
ગયું આજથકી દુખ તેનું ટળી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૬
કોઇ રામનું નામ ન લેતું કદા, અમે બોલતા દૈતની કીર્ત્તિ સદા ;
ભજશું તમને રીપું માર્યો તદા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૭
એમ દેવતા જયનો શબ્દ કરી, કરે વંદના વદન મુનીંદ્ર સહી ;
એમ ચરણ કમલભર ઊભા રહી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૮
પ્રભુ દુષ્ટ વિનાશ કર્યો પુરથી, તોયે ક્રોધ હરી ન તજે ઉરથી ;
તેનો તાપ ન જાય સહ્યો સુરથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૨૯
વાધ્યો તીક્ષણ તાપ પ્રતાપ ઘણો, જુગમાં ન સહેવાય નરસિંઘતણો ;
જાણે લય પામે ત્રૈલોક ઘણો, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩૦
તેવે મહાદેવે દેવની આણી દયા, ક્ષણમાં નરસ્યામ સ્વરૂપ થયા ;
નૃત્ય કરતાં નરસિંઘ પાસે ગયા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩૧
જગદીશે દીઠું જ્યારે રૂપ એવું, એ કારમું કોણ સ્વરૂપ નવું ;
એ તો નિપજ્યું કૌતક જોવાતણું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩૨
પછી ઓલખ્યો વિષ્ણુએ વશત્ર દશા, શીવ શંભુ અલોકીક વિશ્વવસ્યા ;
મુખ સામું જોઇ નરસિંઘ હસ્યા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩૩
જારે હાશ કીધું હરીએ મુખથી, ત્યારે ક્રોધ સમસ્ત શમ્યો તનથી ;
મળ્યા નરસિંઘ હરી પ્રસન્ન થકી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩૪
શીવ ભકત પ્રેહેલાદ શું હેત આણી, નરસિંઘ પ્રતે કહી મુખ વાણી ;
એની સાહ્ય કરો હવે સંત જાણી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩૫
એવું સાંભળીને ત્રૈલોકનાથે, ધર્યો ભકત પ્રેહેલાદને આપ હાથે ;
વર માગ કહી મેલ્યો હસ્ત માથે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંઘ હરી. ૩૬

પૂર્વછાયો.

માગ માગ વર મુખથકી, એમ કેહે અવિનાશ ;
તવ કરજોડી ભકતજન, બોલે વચન પ્રકાશ. ૩૭

કડવું ૩૭ મું.—વલણ.

વળિ વળિ બોલ્યા તે રૂશીરાજંનજી, સાંભળ રાજા તે એકે મંનજી ;
થયું ભક્તનું પ્રફુલ્લીત વદંનજી, બોલ્યો બાલક મધુર વચંનજી. ૧

ઉથલો.

બાલક બોલે મધુરાં વાયક, સ્તુતી કરે નરસિંઘની ;
હાથ જોડી નાથ સનમુખ, કરે વાત ઊછરંગની. ૨

રાગ-જેજેવંતી

સ્વામી નમો નમો શ્રી નરસંઘજી, શત્રુનો કીધોછેભંગજી;
સૂરનો રાખ્યો છે રંગજી, ઉગ્ર રૂપ ધારીરે ; સ્વામી. ૧
પ્રગટયા છો ફોડીને સ્થંભ, દાનવનો ટાળ્યો છે દંભ ;
વીજળી જેવો વજ્રરંભ, સેવક ઊગારીરે ; સ્વામી. ૨
કાહાવો છો દેવના દેવ, અંત તે સ્વાઅવેવ ;
અધમ તાર્યાની ટેવ, છો કરૂણાસિંધુરે ; સ્વામી. ૩
હરનીશ વખાણે વેદ, બ્રહ્મા તે નવ જાણે ભેદ ;
અટલ રૂપ છો દેવ, દેવ દીનબંધુરે ; સ્વામી. ૪
રૂદે રેહેજો માહારાજ, તમ કને માગું છું આજ ;
નવધા ભક્તિનું કાજ, દેજો અંતરજામીરે ; સ્વામી. ૫
જો મુજને થયાછો તુષ્ટમાન, આપો અભય વરદાન ;
એટલું માગું ભગવાન, ચરણ શીશ નામીરે ; સ્વામી. ૬
ભુલો નહી પોતાતણું, ભક્તવચ્છલપણું ;
મુખે શું વખાણું ઘણું, સાચું બ્રદ તારૂરે ; સ્વામી. ૭
વિનંતી સાંભલજો કરણ, સરવદા રાખો શરણ ;
નિશદીન મહારાજને ચરણ, વસે ચીત માહારૂંરે ; સ્વામી. ૮
અધક્ષણ નામ તમારૂં, રૂદેથી ન થાય ન્યારૂં ;
હરનીશ મનમાં સંભારૂં, પ્રભુ વનવાસીરે ; સ્વામી. ૧૦
પુરૂષોત્તમ પૂરણાનંદ, માધવ માહાવર મુકુંદ ;
ગૌબ્રાહ્મણપતી ગોવીંદ, વિશ્વજનદુખહરતારે ; સ્વામી. ૧૧
દામોદર સુંદરશ્યામ, વિલશો છો વૈકુંઠધામ ;
સહુ કોઇ સમરે નામ, ત્રીભોવનભરતારે ; સ્વામી. ૧૨
કરતા મંગળકલ્યાણ, જુગજીવન માહારા પ્રાણ ;
જુગમાં વરતાવો આણ, શ્રી સારંગપાણીરે ; સ્વામી. ૧૩

કૃપા કીધી અપાર, સેવકની લીધી સાર;
વિશ્વંભર ચડયા વાર, મ્હેર મનમાં આણીરે; સ્વામી. ૧૪
લીધો છે નરહરીવેષ, રીશ ધરી ઋષિકેશ;
માર્યો છે દાનવનરેશ, દેવ દુખ ટાળ્યુંરે; સ્વામી. ૧૫
હુવો જગમાં જયજયકાર, સાહે થયા છો સરજનહાર;
સંતોષ પામ્યો સંસાર, પ્રભુ વેર વાળ્યુંરે; સ્વામી. ૧૬
હમણા જેવા થયા સાહ, તેવાજ રેહેજો સદાય;
એ માગું લાગીને પાય, પ્રભુ તમ પાસેરે; સ્વામી. ૧૭
હરનીશ ગોવીંદ ગુણ ગાન, જાંસુધી આવે અવસાન;
ત્યાંસુધી તમારૂં નામ, રૂદેમાં પ્રકાશેરે; સ્વામી. ૧૮
એવું જાણી કમળાનાથ, ધરી મસ્તક મેલો હાથ;
બોલ્યા છે સેવકની સાથ, સાધુજન જાણીરે; સ્વામી. ૧૯

પૂર્વછાયો.

શ્રીમુખહરી વાણી વદે, સાંભળ ભક્ત સુજાણ;
માહારે વૈષ્ણવ જગતમાં, જાણું જીવનપ્રાણ; ૨૦
જે મુજને નિશદિન ભજે, તેને ભજું સદાય;
જેણે મુજને નવ તજ્યો, તે મેં તજ્યો નવ જાય; ૨૧
પરદ્રોહી પરઘાતકી, અજાણે લીએ મુજ નામ;
એકવાર જો ઓચરે, તો પામે મુજ ધામ; ૨૨

કડવું ૩૮ મું–વલણ.

ાળિ બોલ્યા તે મુનીવર નાથજી, હરીજન ઉભો તે જોડી હાથજી;
પ્રભુજી બોલ્યા તે સેવક શાથજી. ૧

ઊથલો.

સેવક સાથે શ્રીહરી, બોલ્યા વચન ઉપદેશ;
ભગત થાપો અભય કરી, કાપો કઠણ કલેશ;

રાગ–ચોપાઈ.

બોલ્યા નરહરી મુખ વાત, સાધુ; મેતો નાશ કરયો તુજ તાત, સાધુ.
તોએ તુને ન આવ્યો અભાવ, સાધુ; એવો સુંદર તારો સ્વભાવ, સાધુ. ૧

તારી ધીરજને ધન ધંન, સાધુ; તારા પુર્વ જન્મનું છે પુન્ય, સાધુ.
તુને આપું અભેવરદાન, સાધુ; હું તો તું ઊપર થયો તુષ્ટમાન, સાધુ. ૨
તેં તો તાતની વાત ન માની, સાધુ; મારી ભક્તિ ન રાખી છાની, સાધુ.
રાજરીદ્ધ દેખી નવ રીઝયો, સાધુ; બીનો નહી દેખી દાનવ ખીજ્યો સાધુ. ૩
દ્રઢ ભગતી કીધી ભલી ભાત, સાધુ; ભય ન ધર્યો અસૂરને હાથ, સાધુ.
હવે રાજ અટલ તુને આપું, સાધુ; ભક્ત પોતાતણો કરી થાપું સાધુ. ૪
માહારા ભક્ત ઘણા હુંને વ્હાલા, સાધુ; બીજા ઠાઠ કરે તે ઠાલા, સાધુ.
મુખે જપ કરો હરીનામ, સાધુ; તે તો પામે પુરણ ધામ, સાધુ. ૫
હું તો ભીડ ભક્તની ભાજું, સાધુ; મન ગર્વ કરે તેને ગાંજું, સાધુ.
થાઊં પ્રગટ તે ભક્તને કાજ, સાધુ, એની સિદ્ધ જાતી રાખું લાજ; સાધુ. ૬
માહારા ભક્તને દેશે દુઃખ, સાધુ; મુને તેનું ન ગમે મૂખ, સાધુ.
હુંપર ભગત આણે પ્રેમ, સાધુ; તેહેને હું રાખું છું ક્ષેમ, સાધુ. ૭
તેને આપું પદારથ ચાર, સાધુ; તેનો વેદ વદે છે વિસ્તાર, સાધુ.
જેને ભાવ જેવો મનમાંહે, સાધુ; તેને તેવી પ્રાપ્તિ થાયે, સાધુ. ૮
જેવું વાવે ખેતરમાં બીજ, સાધુ; તેવું નીપજે નીરખતાં સીધ, સાધુ.
જેણે મુજને આપ અરપ્યું, સાધુ; તેહેને મેં પણ સરવ સમર્પ્યું, સાધુ. ૯
મુજ આગળ જેવું કામે, સાધુ; સંસારમાં તેવું પામે સાધુ.
મારા ભજનતણો રસ પીધો, સાધુ; મુને જગતમાં વશ કરિ લીધો સાધુ. ૧૦
જે કોઇ પુજન મારૂં કરશે, સાધુ; સુખ પોતાનું પોતે ભરશે, સાધુ.
પેહેલું સ્નાન કરે જે આપે, સાધુ; પછે મુજને તે સનમુખ થાપે, સાધુ ૧૧
મુને ચદન ગંધ ચડાવે, સાધુ; તેનો પ્રેમલ પોતાને આવે, સાધુ.
જેવું નૈવેદ કરે મુને નિત્ય, સાધુ; તેવું પોતે પામે દીન પ્રત્ય, સાધુ. ૧૨
મારૂં ગાન કરી ગુણ ગાય, સાધુ; તેને અંતર આનંદ થાય, સાધુ.
હુંતો પુજાની ઇચ્છા ન રાખું, સાધુ; પ્રેમ દેખું ત્યાં દરશન આપું, સાધુ. ૧૩
હું તો પુરણ છું સરવે ભાત, સાધુ; માહારે તુન નહી કોઈ વાત, સાધુ.
તન દીલમાં અરધ નીહાલું, સાધુ; કશું અરક આગલ અજવાલું, સાધુ. ૧૪
જેમ પ્રથ્વીમાં બીજ વિરાજે, સાધુ; તે પણ નાખે પોતાને કાજે, સાધુ
ધરી આપ ઈચ્છા ન ધરાવે, સાધુ; સહુ સ્વારથે બીજ વાવે, સાધુ. ૧૫
તેમ ભગતને અનોપમ ચારે, સાધુ; પણ પોતાનો અરથ સમારે, સાધુ.
હું તો પ્રગટાવે પ્રગટું પાસે, સાધુ; જેમ બ્ર' વિશ્વ વન્હિ પ્રકાશે, સાધુ. ૧૬

અગ્નિ નિકટ રેહે શિત ટાલે, સાધુ; જાયે બલ કરવા તેને બાળે, સાધુ,
એહેવો મારો સ્વભાવ તું જાણે, સાધુ; વળી સત્ય કરીને પ્રમાણે, સાધુ. ૧૭
મારે સરખું સહુ સાથ, સાધુ; મિત્ર શત્રુ થાય છે હાથ, સાધુ;
જેવું જોતાં તે જંત્ર અરીશે, સાધુ; રંગ સરખું પ્રતિબિંબ દીસે, સાધુ. ૧૮
તેમ મુજ સાથે મન જેવું, સાધુ; તે પ્રમાણે ફળ પામે તેવું, સાધુ;
રજ સુરજપર કાંય નાખે, સાધુ; પાછી આવી પડે નીજ આંખે, સાધુ. ૧૯
ભક્ત ઈચ્છે તે ફળ ઝટ પામે, સાધુ; જે વચન મારૂં પ્રમાણે, સાધુ;
તેમ હું પણ છઊં ફલદાતા, સાધુ; તે તો માનજે વચન વિધાતા, સાધુ. ૨૦

પૂર્વછાયો.

વચન વિધાતાતણા, જે કહ્યાં શ્રી જગદીશ;
સાહે થયા છે સંતને, માધવે મ્હેલી રીશ. ૨૧
કેશવે કમળા તેડિયાં, વિશ્વજનેતા એહ;
રાજ્યાભિષેક કરે ત્યાં, શિર મોતી વરશે મેહ. ૨૨
સિંહાસન બેસાડિયો, છાયો રાજકુમાર;
સૂર સઘળા સંતોખિયા, વરત્યો તે જેજેકાર. ૨૩

કડવું ૩૯ મું—વલણ.

વળિ વળિ બોલ્યા તે મુનિ મહાજંનજી, સાંભળ રાજા ભાવ અનંતજી;
પ્રભુએ સંતોખ્યા સૂર સંતજી, થયા સેવકને પ્રભુ પ્રસંનજી. ૧

ઊથલો.

સેવકને પ્રભુ પ્રસન્ન થયા, આપ્યું અનોપમ રાજ;
નારાયણ નરહરિ હુવા, તે અસૂર હણવા કાજ. ૨

રાગ ધનાશ્રીની દેશી.

નારાયણ નરસિંહ સ્વરૂપે, પ્રગટ્યા વચન વિપ્રનેમાટેજી;
હિરણાકસ્યપ દાનવને મારી, પ્રેહેલાદ બેસાડયો પાટેજી. ૩
આપ્યું રાજ અખિલ અવનીનું, કોએ ન શકે કોપીજી;
હરિજન સહુને સંતોખીને, લાજ લગાર ન લોપીજી. ૪
વૈષ્ણવ ધરમ વાધ્યો ઘણું જુગમાં, આણ અનંતની વરતીજી;
ત્રિલોક જનગી ગાયે હરી જસ, કીરતન હરિનું કરતીજી. ૫

ઘેર ઘેર હરી મંદીર ગુણ સુંદર, માંહે દામોદર દેવજી;
ઓછવ વરત આનંદ અહરનીશ, કરે પ્રભુજીની સેવજી. ૬
જગન જાપ જગ તપ રૂષી સાંધે, ખંતે કરે નિત કરમજી;
અવની સ્વસ્થ અનંત આરાધે, વાધ્યો ધરાપર ધરમજી. ૭
અવની કામદુધા ઘેર દુઝે, વ્યોમથી વરશે ક્ષીરજી;
દિન વરસાત મેઘ નવ સુકે, માગ્યાં તે મુકે નીરજી ૮
સુરજ અનંત તપે નહી સબળો, સિંચે સુધા બહુ સોમજી;
બાર અઢાર ફુલી વનસપતી, બાર ન ઝીલે ભોમજી. ૯
નદી નવાણું વિમલ જલ વાયુ, સાગર પામ્યો શાંતીજી;
પાવક ચંદ્ર રવી ઊડગણની, ઓપે અનોપમ કાંતીજી. ૧૦
એણીપેરે સ્વસ્થ થયું સચરાચર, અદભુત આનંદ પામ્યાજી;
દેવ સમસ્ત વસ્યા નીજ સ્થાનક, દૈતતણાં દુખ વામ્યાંજી. ૧૧
ભાગ્યો ભય અસુર લોક સરવનો, પ્રભુતણે પરતાપેજી;
ભગત ઊગારયા અસુર સંઘારયા, અવિચલ નરહરી આપેજી. ૧૨
હિરણ્યકશ્યપને હિરણાક્ષ, એણીપેરે વિષ્ણુએ સંઘારયાજી;
પુનરૂપી રાવણ કુંભકરણ થઇ, પ્રથ્વીમાંહે પધારયાજી. ૧૩
તેણે નવ ખટ માસ તપ સાંધી, ઇશ્વરને ઊપાસીજી;
ચોકડી ચૌદનું રાજ લઇને, લંકા કનકપુરી વાસીજી. ૧૪
ગરવ કરયો તેણે ત્રણ ભુવનમાં, સુરપતીને દંડ દીધોજી;
તેનો મદ હરવા શ્રી રામે, રઘુકુલ અવતાર લીધોજી. ૧૫
જેને દશ મસ્તક વિશ ભુજા, બલવંત એથી ખીતાજી;
જેણે રામશું રાઢ લગાડી, ગ્રહી ગયો માત સીતાજી. ૧૬
ત્યારે પ્રભુજીએ જલમાં શલ્યા તારી, હનુમંતે લંકા પ્રજાળીજી;
રાવણનાં દશ મસ્તક છેદી, જનકતનયા વાળીજી. ૧૭
ત્યાર પછી હુવા પરજુગમાં, અંત આરંભ કલીકાલજી;
એ બેહુ દાનવ ફરી અવતરયા, દંતવક્ર શિશુપાલજી. ૧૮
પરીગ્રહ જય વિજયકેરા, સનક રૂષીને શ્રાપેજી;
અવતાર ત્રણે થયા જુગમાંહે, સંત પીતા સંતાપેજી. ૧૯
આદ પ્રભુની ઇચ્છા હતી, જુદ્ધ કરવાને કાજેજી;
તે માટે પારસ્વદને પાડી, પ્રગટ થયા માહારાજેજી. ૨૦

આપ દીધો મુનીવરે તેને, અવતરવું પડ્યું સાથજી;
પેલા ભગત પ્રેહેલાદ થયા તે, સનક રૂપી સાક્ષાતજી. ૨૧
રાવણ બાંધવ ભગત વિભિષણ, તે પણ રૂપીઅવતારજી;
દ્વાપરમાં શીશુપાલની સનમુખ, બામક સનતકુમારજી. ૨૨
કમલાજીએ કીધો ક્રોધ લગારક, વરસ્યો સેવકનો વંકજી;
તેણે અધમ અવતાર ધરયો તે, જાનકી લઇ ગયો લંકજી. ૨૩
ફરી થયા શીશુપાલ પ્રબલ નર, કીધું તે કમલાનું કોડજી;
શ્રી કૃષ્ણજીએ તેનો ગર્વ ઉતારયો, રૂખમણી સખા રણછોડજી. ૨૪
તે માટે તારી સનમુખ રાજા, શ્રીવરે મારયો શીશુપાલજી;
ત્રણ જન્મ થયા પોળિયાને, મોક્ષ આપ્યો ગોપાલજી. ૨૫
અધમ ઓધાર્યા દેવ ઉગારયા, સાર્યા તે સરવના અર્થજી;
ભગતવચ્છળ પ્રભુ નવ ભુલે, સરવથા સમર્થજી: ૨૬
પુરણ ભગત પ્રેહેલાદ પ્રભુનો, ભગતી કીધી રૂડી રીતજી;
પીતાએ પ્રભવ્યો ભલી ભાતે, તોએ ન મુકી પ્રીતજી. ૨૭
ક્ષણ રાચે નાચે નીજ લઇને, ક્ષણું જાચે જગદીશજી;
ક્ષણુ એક રેહે ક્ષણુ એક બેસે, મન પ્રેમથી રાખે પ્રીતજી. ૨૮
શીખે ગાયે ને સાંભળે કોઇ, નરસિંહના ચરીત્રજી:
પુરણ ભકતી કરે પ્રભુની, થાય તે પુન્ય પવીત્રજી. ૨૯
પરમેશ્વર પોતાના જાણી, એ મુજને વિશ્વાસજી;
બેહુ કરજોડી એણીપરે બોલ્યા, કવી તે કાળિદાસજી. ૩૦
મોટો મહીમા હરીજનકેરો, જગત સૂરાસૂર જાણેજી:
સંક્ષેપે કેહે સમરણ માત્રે, બોલ્યા તે બુધ પ્રમાણેજી. ૩૧
સેજે પાતીક પ્રલે થાયે, ગુણ ગોવિંદના ગાતાંજી;
ઘેર બેઠાં જન જે પુન્ય પામે, તે પુન્ય તિરથ જાતાંજી. ૩૨

પૂર્વછાયો.

તે પુન્યે તિરથ ૬૮ જાય. કરે મારજન સ્નાન;
તે પુન્ય ઘેર બેઠાં મળે, ભજતાં શ્રી ભગવાન. ૩૩
પ્રયાગ માંહે માઘ નાહે, કોટી કલંક જાય;
તે પુન્ય તોળતાં હરી-નામ તુલ્ય નવ થાય. ૩૪

ગયા શ્રાદ્ધ પ્રભાસ પ્રાચી, પીત્રને પિંડદાંન ;
તેણે ગતી થાય પ્રેતની, હરી જપે મહા પુનદાન. ૩૫
જેણે સમરયા શ્રી હરી, ભાવ રાખી મંન;
તેના પુરવજ મોક્ષ પામે, પોહોચે સ્વર્ગ ભુવંન. ૩૬
કોટી સુરભી ગ્રહણ સમે, આપે કાશીમાંહે;
દશ સહસ્ત્ર મુખ્ય મેરૂ કનકના, તે પુન્ય નવ થાયે. ૩૭
પાપ નાશે પુર્વકૃતનાં, બ્રહ્મહત્યાદિક જેહ;
આ ભવમાં નવ લાગે પરાભવ, ભક્તદુરલભ દેહ. ૩૮
જેણે હરી નવ ભજ્યા, તેહના ભુવનમોઝાર;
ચિંતામણી જે કરવીએ, તે નાખિયું નીર અપાર. ૩૯
મંદમતી ગોવીંદને મેલી, કાંહાં મેલી કામને કાજ;
છલ વછલ નીશદીન કરે, વઢતો ન આવે વાજ. ૪૦
જગદીશની ઇચ્છા ન જાણે, આણે મન અભિમાન;
વિષયીને જેમ ભોગ વાહાલા, ભગતને ભગવાન. ૪૧

ઉથલો.

ભગતને ભગવાનરે, મનમાં વાહાલા છે સદા ;
મોહ માયા લોભ મેલી, રામ સમરો સર્વદા.. ૪૨
સંત દેખી કનક કામની, હરખ હારે ઊરનો;
વ્યાલને જેમ વિષ લાગે, મધુર શબ્દ મયૂરનો. ૪૩
જેણે ચાખ્યો રામરસ, તેને અવર રસ અલખામણો;
સરસ મણીધર નીસ કરે, ધંધો ધુમ્રવાદીતણો. ૪૪
સંસારમાં આ સંતના, મનમાં વસે વીખ પાન ;
જવર ચડે ત્યારે ઝેર લાગે, મનુષને મિષ્ટાન. ૪૫
તેવી ભગતી પ્રેહેલાદજીની, સંસારકેરૂં સૂખ ;
રાજનું કારજ કરે, પણ રામ સમરે મૂખ. ૪૬
તે માટે હરીભજન કરતાં, તજો આલસ મંન;
મનુષ્ય દેહે તુજને મળી, કરો સરવ સાધંન. ૪૭
પ્રેહેલાદ નારદ પરાશર, પુંડરીક ને વેદ વ્યાસ ;
સનકઅંબરીષ નારદાદિકને, ભીમક પ્રભુના દાસ. ૪૮

રાય રૂક્માંગદ ને વિભિષણ, વલી ધનંજય ભક્ત ;
પ્રગટ થયા પ્રથવી વીષે, જાણે સુરાસુર જગત. ૪૯
હનુમાન દ્રૌપદી યુધિષ્ટર, સુદામાદીક સંત :
તે નવ મેલે મુખથકી, મહીમા ઘણો ભગવંત. ૫૦
ભક્ત પ્રભુના કળિ વિષે, થયા તે માનવદેહ :
દેવને દુરલભ થયા, વૈકુંઠ પ્હોતા તેહ. ૫૧
ભજન કરતાં જનતણી, જગદીશ ઝાલે બાંહે ;
ઈંદ્રનો અધીકાર આપે, કોમલ મહેલોમાંહે. ૫૨
તેમાટે પ્રેહેલાદનાં, આખ્યાનનો અભ્યાસ :
પ્રાકૃત વાણી મન જાણી, કહયો કાળિદાસ. ૫૩
સંવત સંખ્યા પુરાણે, શૃંગાર ઊપર એક ;
ચૈત્ર સુદ એકાદશી, થયો ગ્રંથ વિષ્ણુવિવેક. ૫૪
સ્નેહે ગાય ને સાંભલે, પ્રેહેલાદનું આખ્યાન ;
થાય જેજેકારરે, તેની સાર લે ભગવાન. ૫૫
બેહુ કરજોડી કેહે કવિ, મંદમતિ કાળિદાસ :
પ્રેહેલાદની સુણતાં કથા, પોંચે તે મનની આશ. ૫૬

ઊથલો.

પોંચે મનની આશરે, પ્રેહેલાદને નામે કરી ;
સર્વ શ્રોતાજન સુણો, એકવાર બોલો જે જે હરી. ૫૭

પ્રલ્હાદાખ્યાન સંપૂર્ણ.

ધ્રુવાખ્યાન.

ચંદ્રાવળા.

શ્રી ગુરૂ ગોવિંદને વરણવું, પ્રેમશું લાગું પાય;
આરાધૂં અવિનાશી એવા, આદિ નિરંજનરાય:
આદિ નિરંજન અકળ સ્વરૂપ, રામે લીધાં રમવા રૂપ;
સૃષ્ટિ નિપાવા થઈ મનસાય, સુભટ થઇ પોઢયા જળમાંય; જેજે વૈકુંઠરાય. ૧
હરિ જળમાં પોઢ્યા સહિ શેષ, નાગ ઉપર તે જાય;
નારાયણની નાભિકમળથી, બ્રહ્મા પ્રગટજ થાય;
બ્રહ્માના સ્વાયંભૂ તન, તેના પાંચે પુત્ર પાવન;
ત્રણ કન્યા બે પુત્ર વિખ્યાત, પ્રીયવરત ને ઉત્તાનપાદ; જેજે. ૨
ઉત્તાનપાદ નર નીપનો, રાજા પરમનિધાન;
અનુપમ બે છે સુંદરિ તેનાં, સુરતી સુમતી નામ;
સુરતી ઉપર નહિરે માન, ધ્રુવજી તેના એક સંતાન;
સુમતી ઉપર છે ઘણું હેત, તેનો કુંવર ઉત્તમ એક; જેજે. ૩
ઉત્તમ ઉછંગ બેસાર્યો રાયે, સભામાંહિ એકવાર;
લાડ લડાવે પ્રેમશું રાણી, હૈડે હરખ અપાર;
હરખ ન માયે હૈડામાંય, ધ્રુવજી રમતા આવ્યા ત્યાંય;
ઉછંગ બેસવા કીધાં મંન, અપરમા કહે કઠણ વચંન; જેજે. ૪
સુમતી–અપરમા એમ બોલ્યાં ભુંડા, એ સુખ તુજને ક્યાંથી;
અભાગણીના પેટતણા તું, જાને અકરમી ઇહાંથી;
ઇહાંથી જઇ વનમાં તપ માંડ, હરી ભજીને કાયા છાંડ;
ફરી જનમ લે મારે શરીર, તો તને રાજ અપાવિશ વીર; જેજે. ૫
વચનો વિનતાનાં સાંભળી, ઉતર્યો મોંનો રંગ;
સભા તે સઘળી દેખતાં, ધ્રુવજી થયા મન ભંગ;

મનભંગ થઇ નાંખ્યો નિશ્વાસ, રોતા આવ્યા માતનિ પાસ;
માયે ચાપ્યા રૂદિયાસાથ, કહે કુંવર કોણે દુભવ્યા આજ; જેજે. ૬
ધ્રુવ–આંજ સભામાં માવડિ બેઠો, ઉત્તમ રાયને ખોળે;
ઉછંગ બેસવા હું ગયો ત્યારે, અપરમા એમ બોલે;
અપર કહે અભાગણિકેરા, સુખ વાંછો તો વન જાઓ સવેરા;
ફરી જનમ લે મારે શરીર, તો તને રાજ અપાવિશ વીર; જેજે. ૭
સુમતી–વળતી માતા ઉચરે કુંવર, હૈડે ન ધરિયે દુઃખ;
પૂરણ પુન્ય કિધાં હશે ત્યારે, તે ભોગવેછે સૂખ;
સુખ આપણને ક્યાંથી વ્હાલા, નિયમ ધર્મ કશા નથિ પાળ્યા;
નથિ સંતોષ્યા જોગી જતી, તપ તીરથ વ્રત કીધાં નથી; જેજે. ૮
નથિ સંતોષ્યા સાધુને, નથિ આપ્યાં વિપ્રને દાન;
ઓછાં કરમ જ્યાં આપણાં, ક્યાંથી રાયનાં માન;
માન ભોગવે ઉત્તમ નિત્ય, દત્ત વિના કયમ પામિયે વિત્ત;
જો હોય ઇંદ્રાસનનો ખપ, તો કુંવર જૈ માંડો તપ; જેજે. ૯
તપ માંડ્યો બ્રહ્માજિયે ત્યારે, પામ્યા પદ્માસંન;
સેવા કિધિ મનભાવતિ ત્યારે, પ્રગટ્યા નારદ મૂન;
મુનિયે માંડ્યો મોટો જાગ, તપ તીરથ વ્રત થયાં સુભાગ;
જો કરિયે શ્રીહરિ પ્રસન્ન, તો અભાગિયાં ટળિયે તંન; જેજે. ૧૦
ધ્રુવ–તને અભાગણિ હું ટાળું મા, ધ્રુરે તમારો તંન;
વનમાં જાઉં વેગે કરિને, સુખ સંભારૂં નહિ અન્ય;
સુખ સંભારે સાલે જેહ, વિશ્વંભરે પરહિયો દેહ;
હરી મલે તો તાપ ઓલાય, નહિતર પ્રાણ તજું વનમાંય; જેજે. ૧૧
સુરતી–માતાને આંસૂ આવીયાં ને, અંતર ઉપની દાઝ;
રાજાયે મને પરહરિ કુંવર, તુંયે કરે છે તાજ;
તૂજવિના હું રહીશ કેમ, ટોળાં વછુટી મૃગલી જેમ;
જળ વીના જેવી માછલી, મારા પ્રાણ જશે ટળવળી; જેજે. ૧૨
ધ્રુવ–ટળવળ મારે માવડિ તું હવે, દુઃખનો આવ્યો અંત;
બિજ રોપાવિશ સુખનું તેને, ફળ લાગશે અનંત;
અનંત કરુણા કરશે હરી, આપણિ આશા પુરશે ખરી;
એછે સાચો અનાથનો નાથ, તેને ભજવા જાઉંરે માત; જેજે. ૧૩

સુરતી–વળી માતા એમ ઉચરે કુંવર, પાંચ વર્ષનો તન;
બીજું બાળક એકે નથી, કેમ હું વાળું મન;
કેમ મોકલું વનની વાટે, કહેતાં મારાં હૈડાં ફાટે;
આંખનિ આગળ રહોરે બાળ, ઘેર બેઠાં ભજિયે ગોપાળ; જેજે. ૧૪
ધ્રુવ–ઘેર ગોપાળ ન પામિયે, મનમાં મોહ ઉપજે માય;
ખાતાં પીતાં પહેરતાં માતા, કેમ દમાશે કાય;
કાયા દમતાં સરશે કાજ, તપ કરતાં મળશે મહારાજ;
વનમાં જૈ વહેલો આવીશ, માતા દો મુજને આશીષ; જેજે. ૧૫
સુરતી–આશિષ દે છે માવડી સુતને, હજો કુશળ કલ્યાણ;
મસ્તકે રક્ષા માતનિ–કંઠે, કૃષ્ણની રક્ષા જાણ;
કંઠે કરજો કૃષ્ણ રક્ષણ, ઊરની આગળ નારાયણ;
કટી કેશવ પુરૂષોત્તમ પાય, એવી આશિષ દેછે માય; જેજે. ૧૬
માને આંસૂ આવ્યાં ત્યારે, થંભિને રાખ્યાં નીર;
મારી જીભે કેમ કહું વળિ, વનમાં વિચરો વીર;
વીર વચન કોનાં નવ ધરશો, તપ કરતાં માયા નવ કરશો;
તપથી તમને મળશે હરિ, વીરા વેગે પધારજો ફરી; જેજે. ૧૭
કવિ–ફેરા ફરિયો માતાનેરે, ફરીને લાગ્યો ચર્ણ;
આજ્ઞા માગીને સંચર્યા, વંદીને શુભ શકન;
શુકને મળી સવત્સી ગાય, સુવાસણી બેડું ભરિ જાય;
વર કન્યા પરણીને વળ્યાં, વેદ ભણંતા વિપ્રજ મળ્યા; જેજે. ૧૮
મળ્યાં શુકન સઉ હર્ખના ધ્રુવજી, નિકળ્યા નગર બહાર;
આગળ જાતાં ધ્રુવજીનેરે, મળિયા બ્રહ્મકુમાર;
બ્રહ્મકુંવર ભગવાનને ચહાતા, હરિગુણ ગાતા વેણ સુવાતા;
કરજોડી કહેછે ભુપતંન, ક્ષમા કરો તમે નારદ મુન્ય; જેજે. ૧૯
નારદ–નારદ કહે શીદ જાઓ છો, શું છે તમારે કામ;
કોણ તમારાં માતપિતા, શું છે તમારૂં નામ;
ધ્રુવ–મારૂં નામ છે ધ્રુવ નિર્ધાર, મારા પિતાને બે છે નાર;
રાવ રાણા બેઠા સઉ રંગ, ઊત્તમને તેડયો ઊછંગ; જેજે. ૨૦
ઊછંગે બેસવા હું ગયો મારી, ખાંત હૈયાની ખોલિ;
દૃષ્ટિએ મુજને દેખિને ત્યારે, અપરમા એમ બોલિ,

અપર કહે અભાગણિકેરા, જો સુખ વાંછો વન જાઓ વેલા ;
ફરી જનમ લે મારે પેટ, તો તને રાજ અપાવિશ નેટ ; જેજે. ૨૧
નેટ નારદ કેમ ભોગવું, એનું આપ્યું ધન ;
સભા સઘળી દેખતાં, મને કહ્યાં કઠણ વચન ;
કઠણ વચન તે કેમ વિસરે, લોઢા સમ હોય તો નીસરે ;
ખડગતણો તો સહિયે ઘાય, પણ એ બોલ સહ્યા નવ જાય ; જેજે. ૨૨
નારદ—જારે ઘેલા અત્યારથિ તે તું, એવડો શો ધરે કાળ ;
માન કુમાન શું તારે, તું તો પાંચ વર્ષનું બાળ ;
બાળકને શા ધરવા બોલ, ખાઓ પિયો ને કરો કલોલ ;
અપરમાનાં એવાં હેત, વીસારીને વાળો ચેત ; જેજે. ૨૩
ધ્રુવ—ચિત્ત તે કઈપેર વાળિયે મને, બોલાવ્યો નહિ બાપ ;
કશાયમાં લેખ્યો નહિ હુંને, ઊકળું છું તે તાપ ;
નારદ—તાપ કુંવર નહિ આણિયે રતી, સુખદુખનું કોઇ સરિગત નથી ;
હરિયે નિર્મ્યું તેમજ હોય, કર્યા કરમ છોડાવે નહિ કોય ; જેજે. ૨૪
કો કાળે વૃદ્ધિ હાણ છે તેનો, ન ધરો હર્ખ ને શોક ;
અણચિંતવ્યું જે આવી મળે, તેનો ધર સંતોષ ;
સંતોષિ કુંવર ઘેર પધારો, અપરમાના બોલ વિસારો ;
આવ કુંવર તારા બાપને કહું, રાજ અપાવું ને માને સહુ ; જેજે. ૨૫
ધ્રુવ—સભામાં શું દેખાડિયે, સૌકોમાં વળિ નાક ;
સભામાં જ્યારે શોભશું, મન પુરશે અભિલાખ ;
લાખ લાખેણો કરશે હરી, ત્યારે મંદિર આવીશ ફરી ;
તપ કરતાં જો હરિ નહિ મળે, તો મુજ પ્રાણ તજિશ બહુ બળે ; જેજે. ૨૬
નારદ—બળ કીધે હરિ નહિ મળે, માનો મારૂં વચન ;
જન્મથકી જોગી દેહ દમે, સ્વપ્ને નહિ દરશન ;
દર્શન તમને કેમ આપશે, વન જઇને વિમાસણ થશે ;
વાઘ વરૂ વનમાં બહુ હશે, તે દેખીને તન ધ્રુજશે ; જેજે. ૨૭
જાશે ચિત્ત સંસારમાં ત્યારે, સાંભરશે રંગભોગ ;
ભૂખ તરષ જ્યારે લાગશે, ત્યારે કુંવર મૂકશો જોગ ;
ધ્રુવ—જોગ રૂષિ નહિ મુકું સ્વામ, મન ઇંદ્રિયો રાખીશ ઠામ ;
મેરૂ ચળે પણ હું ચળું નહીં, રૂષિજી તમ પરતાપે સહી ; જેજે. ૨૮

નારદ—રૂપી કહે તું નિસર્યો ત્યારે, જાને મધુવનમાંય;
જમુનાજીમાં નાહિને તું, તપ આદરજે ત્યાંય;
ત્યાં જઇ કરજે અલ્પાશન, જળ પત્ર ને ફળ પ્રાશન;
વળિ તું ભજજે હરિનું નામ, સ્વરૂપ સમરજે શ્રી ઘનસ્યામ; જેજે. ૨૯
સ્યામને શીશ મુગટ છે— કાને, કુંડળ મકરાકાર;
કોટે કૌસ્તુભ કટિ મેખળા, પાય નેપુર ઝણકાર;
પાય પદ્મ શંખ ચક્ર ને ગદા, એવું સ્વરૂપ સમરજે સદા;
કાનમાં અક્ષર કહું છું જેહ, દ્વાદશ અક્ષર ભણજે તેહ; જેજે. ૩૦
એ કરતાં ખટ માસમાં તુજને, મળશે વૈકુંઠનાથ;
કવિ—આશિર્વાદ દેઇ દાસને, મસ્તક મુકયો હાથ;
હાથ જોડી ધ્રુવ લાગ્યો ચરણ, આજ્ઞા માગી વિચર્યો અરણ;
એહ કથા રહિ એણે ઠામ, રૂષિ પધાર્યા રાયને ગામ; જેજે. ૩૧
મુનિ આવ્યા મહારાજ પેં જોવા, રાયતણું સુખ મન;
માન દિધાં બ્રહ્મપુત્રને, વળિ આપ્યાં આસન;
આપ્યાં આસન બેઠાં રુષી, આશા ઉત્તમ તાતને વસી;
રાજા—આશાં રે રુષિ સુખનાં રાજ, ધ્રુવ વિના ચિંતા અતિ આજ; જેજે. ૩૨
આજ સભામાં રુષિજી મારે, ઊત્તમ ખોળામાંય;
ધ્રુવજી હોય તો આજ વધે બહુ, ઉછંગની શોભાય;
ઊછંગે બેસવા ધ્રુવજી આવ્યો, તેને તો મેં નવ બોલાવ્યો;
સ્ત્રીને વરાંસે વિસર્યું બાળ, અપરમાયે દીધી ગાળ; જેજે. ૩૩
રુષિ એ વચને નીસરિયોરે, વીરો ગયો છે વંન;
વનમાં વાઘ વરૂ હશે તેને, દેખી ધ્રુજશે તંન;
તન ધ્રુજશે રે તડકે ટાઢે, મંદિરમાં માલંતો લાડે;
વાયુ વૃષ્ટિ કેમ સહેશે કુમાર, એની કાયા કોમળ સાર; જેજે. ૩૪
કોમળ પટકુળ પહેરતો કેમ, ઓઢશે મૃગચર્મ તેહ;
મસ્તક બાંધતો મોળિયું કેમ, જટા રાખશે એહ;
એહ આનંદે હરતો ફરતો, ઘોડાની અસવારી કરતો;
કાંટામાં કેમ સૂશે બાળ, એની સજયા અહિં છે સાર; જેજે. ૩૫
સારાં અન્ન આરોગતો તે, ફળપત્રો કેમ ખાશે?
પાણી પીતો પળે પળે તે, જળવિણ કેમ રહેવાશે?

તેનિ વતી રહેવાશે કેમ? તેહ વિના હું દાઝું એમ;
સૂખ વિનાનો થયો શરીર, વીસરતો નથિ તેહજ વીર; જેજે. ૩૬
વળિ વીરો અહિંયાં આવતો, રમતો રંગ અપાર;
ભૂખ તરસ જ્યારે લાગતી, સુખડિ માગતો સાર;
સારી સુખડી સુંદર મેવો, કાલુંકાલું બોલતો એવો;
તેણે અમને કીધાં તાજ, પુત્ર વિના શું કરવું રાજ; જેજે. ૩૭
શું કરિયે વડિ સાહેબી, ચિત્ત ઠરતું નથી કોઇ ઠામ;
શું કરિયે આ રાજ અને શું, કરિયે ધન ને ધામ;
ધન ગયું અમારે આજ, પુત્ર વિના સૌ સૂનો સાજ:
પુત્ર વિના હું દુર્બળ દુખી, મારા પ્રાણ જશે રે રુખી; જેજે. ૩૮
નારદ–રુષી કહે તમે મા રૂવો મને, મળ્યું હતું તે બાળ;
આશિર્વાદ દેઇ મોકલ્યો, ભજવા શ્રી ગોપાળ;
ગોપાળ ભજશે દીવસ થોડે, કુંવર ઘેર પધારશે કોડે;
માંડો રાજ ને છાંડો દુ:ખ, એવું કહિને વળિયા રૂખ; જેજે. ૩૯
કવિ–રુષિને ચરણે લાગીને ધ્રુવ, વિચર્યો વનમોઝાર;
મધુવન પોચ્યો પ્રેમથિ કીધો, ત્યાં જઇ મન વિચાર;
ત્યાં જઇ માસ કિધા ઉપવાસ, બીજે માસે ફળકંદ પ્રાસ;
ત્રીજે માસ છઠે દિન એમ, ચોથે માસે જળના નેમ; જેજે. ૪૦
નેમ ધરીને નેહથકિ ભજે, ઇશ્વર અશરણશરણ;
પાંચમે પ્રાણજ રૂંધિયા ધ્રુવજી, ઉભા રહયા એક ચરણ;
ચરણ ચતુરભુજ ચિત્તમાં ધર્યા, દ્વાદશ અક્ષર મનમાં ભણ્યા;
એમ કરતાં વિત્યા ખટ માસ, રૂદિયામાં ઓળખ્યા અવિનાશ; જેજે. ૪૧
અવિનાશીને ઓળખિયારે, એમ ઉભો રાજન;
પૃથ્વી લાગી ડોલવા ત્યારે, ડોલતું ઇંદ્રાસંન;
ઇંદ્ર અમર સૌ એકઠા થયા, વેગે કરિ વૈકુંઠે ગયા;
જઇ કેશવને લાગ્યા પાય, મધુવનમાં કોઇ કષ્ટે કાય; જેજે. ૪૨
દેવતા–કાયા કષ્ટી વશ રાખવી એ, ઇંદ્રી મન અચેત;
અચરત એતો અતીઘણું એમ, બોલ્યા અમર ધરિ હેત;
અમર કહે અમને બિક લાગી, રખે લિયે ઇંદ્રાસન માગી;
વિષ્ણું–વિષ્ણુ કહે સાંભળ સુરપતિ, રાજભોગ એ ઇચ્છતો નથી; જેજે ૪૩

નથી ઇચ્છતો સંપત્તિને કે, નથી ઇચ્છતો સુખ તેહ ;
ચરણ ધર્યાં ચિત્તે મારાં ક્ષણું, અળગો ન મુજથી એહ ;
મુજથકી અળગો નહિ એહ, એણે દમી છે પૂરણ દેહ;
સદા સ્મરણ રાખે એ મારૂં, કહોજિ એને કેમ વિસારૂં ; જેજે. ૪૪
વીસાર્યો વિસરે નહિ એને, આપિશ અવિચળ અર્થ ;
નામ નહીં લે તે તમતણું, કાંય બિહોછો વ્યર્થ ;
કવિ–ઇંદ્રતણી આસવાસના કરી, સુરથાનક મોકલિયા ફરી ;
ગરૂડે ચડી ચાલ્યા શ્રીહરી, વનમાં આવ્યા વેગે કરી ; જેજે. ૪૫
કર્યો નાદ જ્યારે શંખનો ત્યારે, ધ્યાનમાંથિ ધ્રુવ જાગ્યા ;
નેત્ર ભરી નીહાળીનેરે, પ્રેમશું પાયે લાગ્યા ;
પ્રેમે કરિ પરણામ્યા નાથ, હરિએ મેલ્યો મસ્તક હાથ ;
નિર્મળ વાણી હવી પ્રકાશ, સ્તુતી કરે કરજોડી દાસ ; જેજે. ૪૬
ધ્રુવ–દાસ દયાળને વિનવો તમો, સર્વ જગતના ભૂપ ;
અકળ તમારી ગતિ છે ન્યારી, અકળ તમારૂં સ્વરૂપ ;
સ્વરૂપ નામ તમારૂં જેહ, ગણતાં પાર ન પામું તેહ ;
સઘળી વાતે છો તમે શ્યામ, પ્રાણીમાત્ર કરે પ્રણામ ; જેજે. ૪૭
પરણામી પરમાત્મા શ્રીહરિ, સારંગપાણી હોય ;
અદભુત શક્તિ આપની તારો, પાર ન જાણે કોય ;
પાર ન જાણે કોય લગાર, હું કેમ પામિશ તારો પાર ;
એવું શુણિ હરખ્યા નરહર, કુંવર કંઇએક માગ્ય તું વર; જેજે. ૪૮
વર કેમ માગું વિઠ્ઠલા હું તો, કરિશ તમારી સેવા,
વિષયભોગ સંસાર છે એ તો, સુપનાનાં સુખ જેવા;
સુપના જેવી કાચી કાયા, સંસારની ધરવી શી માયા;
માયામાં ન મને મોકલો, વાહીને ન કરો વેગળો ; જેજે. ૪૯
વિષ્ણું–વેગળો વીરા ક્ષણું ન કરૂ વળિ, તું વેહેલો આવીશ;
જે ફળ દુર્લભ દેવને મળવું, તે ફળ તું પામીશ ;
તે ફળ તુજને આપું આજ, સંસારમાં તારિ ન રહે લાજ ;
લોક કહે રઝળીને મુવો, સ્વજનોમાંથિ પડયો જુજવો; જેજે. ૫૦
પડયો સ્વજનથી જુજવો ત્યારે, સુરતીને દુખ થાય ;
ઘેર જાને વીરા તું તારી, વાટ જુવેછે માય ;

માને બાપતણાં દુઃખ કાપો, ઇહાંથિ જૈ સૌને સુખ આપો;
મારી આજ્ઞા પાળજ આજ, છત્રિશ હજાર વર્ષ ભોગવ રાજ; જેજે. ૫૧
રાજ ભોગવી તું આવજે તને, મોકલીશ એક વિમાન;
તેમાં બેશી તું આવજે તારૂં, થશે જગતમાં જાણ;
જાણ જગતમાં થાશે રાય, તેણે વધશે તુજ મહિમાય;
કવિ–આપી વચન વળ્યા ગોપાળ, જમુનાજીમાં નાહ્યું બાળ; જેજે. ૫૨
બાળકને મારગમાં જાતાં, ઉપન્યો મન વીચાર;
જે કૃગ દુર્લભ દેવ ગણે તે, મને મળ્યા મોરાર;
મળ્યા મોરાર પણ હું નહિ ફાવ્યો, હરી તજીને માયા લાવ્યો;
આગળ રૂષિજી કહેતા એમ, તમને ત્રીકમ મળશે કેમ; જેજે. ૫૩
મુજને ત્રીકમજી મળ્યા મેં તો, જાવા દીધા ફોક;
પરી જઇશું સંસારમાં મને, હસશે દુરીજન લોક;
લોક કહેશે એનિ બુદ્ધિ થોડી, રત્ન આપીને લાવ્યો કોડી;
પણ એક જશ હું મોટો લાવ્યો, હરિનાં દર્શન કરિને આવ્યો; જેજે. ૫૪
લોકો–હરિ દર્શન કરિને આવ્યોરે, રાય તમારો તંન;
રાજા–હું દુખિયાને શું હસો છો રે, તમે તે સર્વે જંન;
દુખિયાને હસવા સાચા, વને ગયા કેમ આવે પાછા;
વને ગયાને થયા ખટ માસ, તે કુંવરનો શો વિશ્વાસ; જેજે. ૫૫
કવિ–ઉર વિશ્વાસ ન આવ્યો ત્યારે, આવ્યા નારદ મૂન;
નારદ–હરિ દરશન કરિને આવ્યોરે, રાય તમારો તન;
રાય તમારો તન ઘણું જીવો, એ કુળમાં પ્રગટયો છે દીવો;
કવિ–વચન સુણી રીઝ્યા નરપતી, વળતિ વધામણી આપી અતી; જેજે. ૫૬
વધામણીમાં આપ્યા રૂડા, રાયે એકાવળ હાર;
રથે બેસિને સાંચરિયા ને, સાથે સુત બે નાર;
નારીને શિરે સુવરણ ઝારી, ભેટ ભલી લીધી છે ભારી;
રાય રથેથી ઊતર્યા જ્યારે, પૂત્રે પરણામ્યા તે વારે; જેજે. ૫૭
ધ્રુવ–પ્રથમ પ્રણામ અપરમાને, તેં ભેટાડયા શ્રીપત્ય;
સુરતી–વળતી માતા એમ બોલ્યાં તુ, વાણી બોલ્યો સત્ય;
વાણી બોલ્યો તે સત્ય સહી, આપણી આશા પુરણ થઇ;
સુરતી–વીરા હું જોતી હુતિ વાટ, તેં મારો ટાળ્યો ઉચ્ચાટ; જેજે. ૫૮
કવિ–ઉચાટ મનનો ટાળ્યો કુંવર, તેડયો આનંદ ભેર;
હેતના આશું આવ્યા ત્યારે, દુધની ચાલી સેર;

સેર ચાલિ તે કુંવરે પીધી, માતાયે ઘણિ આસિષ દીધી ;
સુરતી–ઘણાં વર્ષ જીવોરે તન, તમે કર્યાં છે કુળ પાવન; જેજે. ૫૯
પાવન કરયાં કુળ આપણાં, વંશે વધાર્યાં નામ ;
મહિમા વધાર્યો જગતમાં તે, તેં ભજીને શ્રીરામ ;
કવિ–રામભગત તડકામાં દીઠા, ઉત્તમે ત્યાં છાંયડા દીધા ;
બન્ને ભાઇની પોતી રળી, હેતનાં આંશું આવ્યા વળી ; જેજે. ૬૦
વળિ રોપાવ્યા બારણા આગળ, કોમળ કેળના થંભ;
અક્ષત અંકુર કુમકુમ ને જળ, ભરી ચડાવ્યાં કુંભ;
કુંભ ઉપર અક્ષર લખિયાજ, ધ્રુવને અવિચળ હોજો રાજ ;
ઢોલ દદામા ભેરી નાદ, ધ્રુવ પધાર્યા નિજ પ્રાસાદ ; જેજે. ૬૧
પ્રાસાદમાંહિ પધાર્યા ત્યારે, હરખ્યો સઘળો સાથ ;
ભાવતાં ભોજન પીરસ્યાં ત્યારે, કાઢિ વિવાહની વાત ;
વિવાહ કિધો અહલ્મા સાથે, પ્રેમે કરિ પરણાવ્યા નાથે ;
ઇંદ્રનિ કુંવરી ને રાજકુમાર, ધ્રુવજી પરણ્યા બીજી નાર ; જેજે. ૬૨
નારી સાથે રંગે રમે, સુખમાં કાઢે દન ;
રાજાયે વળિ તેને આપ્યું, પોતાનું આસન ;
આસને બેઠા ધ્રુવજી જાણ, વરતાવી પોતાની આણ ;
શાસ્ત્ર પ્રમાણ કરી નિર્ધાર, વરતાવે વર્ણાશ્રમ ચાર ; જેજે. ૬૩
વર્ણાશ્રમના ધર્મ બધાને, સમજાવે સૂજાણ ;
ધ્રુવ–આપ આપના ધર્મ પાળિયે, જે લખ્યું હોય ગીર્વાણ ;
ગિર્વાણ-શાસ્ત્ર ભણેરે બ્રહ્મ, આયુધ બાંધવા ક્ષત્રી ધર્મ ;
વૈશ્યને કરવા ખેતિ વેપાર, શુદ્રને સેવાનો અધિકાર ; જેજે. ૬૪
સેવા તે સઘળી વરણને, હરિ ભજોને નિત્ય ;
વરણ ધરમ સૌ પાળિયે સાચું, બોલિયે તે શુભ રીત ;
સાચું બોલિ સંતોષ વાળિયે, મોહ માયા મત્સર ટાળિયે ;
ન કરો કૂડ કપટ અન્યાય, એટલિ શિખામણ દેછે રામ; જેજે. ૬૫
કવિ–છત્રિશ હજાર વર્ષ વહિ ગયાં ત્યારે, આવ્યું વિમાન પાસ ;
વૈમાને બેશીને સંચર્યા, ધ્રુવજી ગયા આકાશ ;
આકાશમાં ધ્રુવ બેઠા જઇ, અવિચળ પદ તો પામ્યા તહીં ;
જે ગાયે ધ્રુવનું આખ્યાન, તે તો પામે અવિચળ સ્થાન; જેજે. ૬૬

ધ્રુવાખ્યાન સંપૂર્ણ.

મુક્તાનંદ.

સ્વામીનારાયણ પંથના આ કવિના વૈરાગ્યનાં પદ બહુ ઉત્તમ છે.

ઊધવગીતા.

દોહરા.

શ્રી રાધાવર રસિક પ્રભુ, કૃષ્ણદેવ સુખકંદ ;
વિઘ્નવિનાશક કષ્ટહર, વંદું સદા જગવંદ.
શ્રી ગોપીપતિ ચરણરજ, વંદું વારંવાર ;
ઓધવગીતા આદરૂં, હરિજનનો શણગાર.
અક્ષરપર આનંદઘન, પુરૂષોત્તમ પ્રભુ જેહ ;
નિજજનને સુખ આપવા, વ્રજમાં પ્રકટયા તેહ.

કડવું ૧ લું–રાગ ધોળ.

વાસુદેવ જગતગુરૂ જેહરે, થયા કૃષ્ણસ્વરૂપે તેહરે ;
જેને નિગમ નેતિ કરી ગાવેરે, જેના ગુણનો તે પાર ન આવેરે.
કીધાં વ્રજમાં ચરિત્ર અપારરે, ગાતાં ભવજળ પામિયે પારરે ;
રમ્યા વ્રજવિનતાને સંગરે, કીધો ગર્વરહીત અનંગરે.
પછે મથુરા પધાર્યા મોરારીરે, તેને વિરહે દુઃખી વ્રજનારીરે ;
જાણ્યું તે દુઃખ શ્રીબલવીરરે, તેડયા ઓધવ પરમ સુધીરરે.
જાદવ મધ્ય જે શ્રેષ્ટ કેવાયરે, વહાલા હરિને તે વર્ણ્યા ન જાયરે ;
બુદ્ધિમાન મહાત્મા તંમ જેહરે, શિષ્ય દેવગુરૂના છે તેહરે.
એવું જાણીને અંતરજામીરે, કર સાહી કહે બહુનામીરે ;
તમે એકાંતિક જન મારારે, એક નિમખ ન મેલું ન્યારારે.

તો કામ પડયું તમ જેવુંરે, જાવું પડશે જરૂર છે એવુંરે ;
જાઓ ઓધવજી તમે આપરે, ટાળો માતપિતાનો સંતાપરે.
માતા જશોમતિ ને નંદરાયરે, સુખ પામે તે કરજો ઉપાયરે ;
મુક્તાનંદને વ્હાલે કહ્યું એમરે, કરજો વ્રજજન રીઝે તેમરે.

કડવું ૨ જું.

ગોપી જનને મારો છે વિજોગરે, એને એજ થયો ઊર રોગરે ;
મારે સંદેશે કરી વીરરે, ટાળો ગોપીકાનું દુઃખ ધીરરે.
વ્રજનારીનું મન મોર પાસરે, મારેઅર્થે તજી સુખ આશરે ;
મારેઅર્થે તજે સંસારરે, તેને પાળું હું કરી બહુ પ્યારરે.
અતિ વ્હાલામાં વ્હાલો હું જેહરે, વસ્યો દૂર ગોકુલથકી તેહરે ;
તેને સંભારી સૌ વ્રજનારીરે, અતિ વિરહે મુઝાય છે ભારીરે.
અતિ કષ્ટે કરી સકુમારીરે, ધારે પ્રાણ તે મુજને સંભારીરે ;
મુજને મળવાને જીવેછે એહરે, એમાં લેશ નહીં સંદેહરે.
મુને અરપ્યાછે તન ધન પ્રાણરે, પ્રેમભક્તિમાં પરમસુજાણરે ;
વ્રજનારી તો છે સર્વે મારીરે, જાઓ ઉદ્ધવ વેગે વિચારીરે.
એવું કહી પ્રભુ પરમ ઉદારરે, આપ્યો ઉરથી પ્રસાદીહારરે ;
આપ્યાં આભ્રણ વસ્ત્ર અનૂપરે, જોતાં હરિ સરખું થયું રૂપરે.
જાઓ રથપર બેસીને તાતરે, કેહેજો મારા સંદેસાની વાતરે ;
મુક્તાનંદ કહે હરિ સુખકારિરે, પ્રેરયા ઓધવ પાત્ર વિચારિરે.

કડવું ૩ જું.

એવી રિતે કહ્યું જદુનાથેરે, લિધાં વચન ચડાવીને માથેરે ;
હરિચરણે નમાવીને શીશરે, ધાર્યા અંતર શ્રી જગદીશરે.
ચાલ્યા ઓદ્ધવ શ્રહિને સંદેશરે, શોભે હરિસમ સુંદર વેશરે ;
બેઠા રથપર લઇ હરિ નામરે, ચાલ્યા ઉધવ ગોકુળ ગામરે.
રવિ અસ્ત થયો જ્યારેરે, આવ્યા ઉધવ વ્રજમાં ત્યારેરે;
નંદરાયનું વ્રજ ઘણું શોભેરે, દેખિ મુનીવરના મન લોભેરે.
ઉડે ગોરજ ડમરિ ભારીરે, તેણે શોભે છે વ્રજ સુખકારીરે ;
ગોલાં વાછડાં ધેનુ અપારરે, એ છે વ્રજકેરો શણગારરે.

ગાજે ગોકલિયું ગૌનાદેરે, ગોપી ગોપતણો સંવાદેરે;
ગાય ગોપીઓ હરિગુણ સારરે, વાય વાંસલી ગોપ અપારરે.
તેણે શોભે છે ગોકુલ ગામરે, એને મધ્ય છે નંદનું ધામરે;
અગ્નિ અર્ક અતિથિ ને દેવરે, તેની ગોપ કરે બહુ સેવરે.
ધુપ દીપ ને મંગલ સાજરે, શોભે ઘરઘર શ્રેષ્ટ સમાજરે;
મુકતાનંદ કહે ગોકુળ જોઇરે, રહ્યું ઓધવનું મન મોહીરે.

કડવું ૪ થું.

શોભા જોતાં ઓધવ હરિદાસરે, આવ્યા નંદના મંદિર પાસરે;
નંદરાયનું મંદિર સારરે, પાસે પુષ્પનાં વૃક્ષ અપારરે.
તેમાં પંખી કરે બહુ નાદરે, જાણે ઓધવને દેશે સાદરે;
એવી શોભા તે જોતા અપારરે, આવ્યા ઓધવજી નંદદ્વારરે.
નિરખ્યા ઓધવને નંદરાયરે, જાણી હરિજન હરખ ન માયરે;
ભેટયા નંદ કહી શુભ વાણીરે, પૂજ્યા પુરૂષોત્તમ સમ જાણીરે.
મનવાંછિત અંન જમાડીરે, પછે પલંગ ઊપર પધરાવીરે;
આપી પાનબીડી મુખવાસરે, બેઠા નંદ ઓધવજીની પાસરે.
સુખે બેઠા તે ઓધવ જ્યારેરે, બોલ્યા નંદરાય હસી ત્યારેરે;
વાસુદેવ સખા મમ જેહરે, કોને ઓધવ સુખિયા છે તેહરે.
એનો કુશળ છે સૌ પરિવારરે, કોને ઓધવ પરમ ઉદારરે;
મુવો પાપે પોતાને એ કંસરે, ગયો સેજે અધર્મિનો વંશરે.
પીડયા જાદવ સર્વેને એણેરે, ગયો કંસનો વંશ તેણેરે;
કોને સુખીયા છે કૃષ્ણ ને રામરે, એ છે મુકતાનંદના શામરે.

પદ ૧ લું—રાગ ગરબી.

ઓધવ કયારે આવશે વનમાળીરે, થાય સુખિયાં મોહન મુખ ભાલી; ઓધવ૦
કયારે મુજને સંભારે છે કહાનરે, નીજ માતાને કરૂણાનિધાન;
અમને આઠ પ્હોર એનું ધ્યાન ; ઓધવ૦
કયારે કહેછે ગોવાલુની વાતરે; જ્યારે ભેલા બેસે બેઊ ભ્રાતરે,
અમને મળશે કેદિ સાક્ષતા, ઓધવ૦
ગોપી ગોપને જમુનાનું વારીરે, ગાયુ ગોવરધન સુખકારીરે;
કેદિ રિઝે છે વ્રજને સંભારી, ઓધવ૦
મુક્તાનંદના શ્યામને કાજરે, પુછે ઓધવને વ્રજરાજરે;
અતિ દુઃખિયો છે વ્રજનો સમાજ; ઓધવ૦

કડવું ૫ મું—રાગ ધોલ.

બોલ્યા નંદરાય અહિ પાણી, સુણો ઓધવજી મારી વાણી;
દાવાનલથકી અમને ઉગાર્યાં, વાયુ વૃષ્ટિનાં કષ્ટ નિવાર્યાં.
વૃષભાસુર દુષ્ટને મારી, લીધાં કૃષ્ણજિયે અમને ઉગારી;
કાલીનાગ અઘાસુર કાલ, તેથી અમને ઉગાર્યાં દયાલ.
આવ્યાં કષ્ટ દુરંત અપાર, તેથી કૃષ્ણજિયે કીધો ઊધાર;
મારે દૈત મત્યુસમ જેહ, માર્યા કૃષ્ણ કૃપાનિધિ તેહ.
લીલા કૃષ્ણની અતિ સુખકારી, હાય નિર્ખવું વચન સંભારી;
ઘરનું કામ ગમે નહિં કોઇ, રહિયે હરિચરણે ચિત્ત પ્રોઇ.
નદિ શૈલ ને વન છબી ભાઇ, હરિને ચરણે અંકીત સુખદાઇ;
એને જોઇને મનડું અમારૂં, હરિના રૂપથી રેહે નહીં ન્યારૂં.
આત્મા વ્રજમાં શ્રી કૃષ્ણને રામ, જાણ્યા પુરૂષોતમ સુખધામ;
સુરકારજ કરવાને આવ્યા, મુને ગરગે તે ભેદ બતાવ્યા.
માર્યા મલ્લ ને ગજપતી ઘોર, માર્યા બલવંત કંસ કઠોર;
એવા મુકતાનંદના સ્વામી, અમે જાણ્યા ઓધવ બહુનામી.

કડવું ૬ ઠું.

સુણો ઓધવજી એક ધ્યાન, કિધાં પ્રાક્રમ જે ભગવાન:
ત્રણ તાલ ધનુષ વિક્રાળ, ભાગ્યું ભૂધરજી તતકાળ.
દિન સાત ગિરિ કર ધાર્યો, વ્હાલે ઇંદ્રનો ગર્વ ઊતારયો;
એક આંગલીએ ગિરી ધારી, વાઈ વેણ્ય રસાળ મોરારી.
માર્યા ધેનુક તર્ણાવંત, કિધો બક ને પ્રલંબનો અંત;
માર્યો દૈત અરીષ્ટ કરાળ, કિધા દેવ સુખી ગોપાલ.
એવી રીતે ચરિત્ર સંભારી, વર્ષ્યાં નંદના નેત્રથી વારી;
પ્રેમે ગદગદ સ્વર ન બોલાય, વળતા મુન્ય થયા નંદરાય.
સુણી સુતનાં ચરિત્ર ઊદાર, વાધ્યો માતાને પૂરણ પ્યાર;
પ્રેમ પરવસ નંદની રાણી, મુખ બોલી શક્યાં નહિં વાણી.
વહે લોચન જલ એકધાર, પ્રેમે તનથી શ્રવે પય સાર;
એવો નંદ જશોદાનો જેહ, દિઠો હરિસંગ્ય પરમ સનેહ.
નર નારી કૃતારથ જાણી, બોલ્યા ઓધવ નંદશુ વાણી;

કડવું ૭ મું.

સુણો નંદજી કહું એક વાત, તમે જાણ્યા હરિ સાક્ષાત;
તેસું પ્રિત અપાર તમારે, તમે વંદવાજોગ્ય અમારે.
તમે વિશ્વ સકલને છો વંદ, પુત્ર જેહના પ્રગટ ગોવિંદ;
એવું જાણીને આનંદ પામી, ભજો કૃષ્ણ ચરાચર સ્વામી.
એ તો વિશ્વનું બીજ છે ઇશ. જાણો રામકૃષ્ણ જગદીશ;
સૌમાં વ્યાપક સૌથી ન્યારા, સરવેશ્વર પુત્ર તમારા.
એમ અંતસમે મન ધારી, ત્યાગે દેહ જે સમજી વિચારી;
તેનાં કર્મ સરવ બળી જાય, બ્રહ્મરૂપ તે મુક્ત કહેવાય.
એવા નારાયણનર ભ્રાત. જગકારણ જગવિખ્યાત;
તેમને પ્રીત અખંડ માંહી, હવે કરવું રહ્યું નથી કાંઇ.
વ્હેલા આવશે કૃષ્ણ મોરારી, તમને મલવા તે મહાસુખકારી;
ભગવાન જદુપતિ જેહ, નિશ્ચે આવશે નહિ સંદેહ.
મામો કંસ મંડપ મધ્યે મારી, તમને જે જે કહ્યું ગિરધારી;
તે તે સત્ય કરશે બહુ નામી, વ્હાલો મુક્તાનંદનો સ્વામી.

કડવું ૮ મું.

સુણો નંદ જસોદા માત, તમે દેખસ્યો હરિ સાક્ષાત;
એનો સર્વના ઉરમાં નિવાસ, જેમ કાષ્ટમાં અનલપ્રકાશ.
વ્હાલો વેરી પ્રભુને ન કોય, સમદ્રષ્ટી જગતગુરૂ સોય.
એને ઉત્તમ અધમ ન કોઈ, ભક્તિવાન વ્હાલા જન સોઈ.
એને નહીં કોઇ માતને તાત, નહિ ભારજા પુત્ર ને ભ્રાત;
એને પોતાનું પર ન કહેવાય, નહિ દેહ જનમ કલપાય.
ઊંચ નીચ મધ્યમ તનમાંઇ, એને કર્મ ન સંભવે કાંઇ;
તોય સંતનિ રક્ષાને કાજ, શુભ ચરિત્ર કરે વ્રજરાજ.
સત્વ રજ તમ ગુણ કહેવાય, એને ભોગથી નવ્ય બંધાય;
ખેલે ગુણમાંને નિર્ગુણ જેહ, સ્રજે પાલે હરે જગ તેહ.
એવા સમર્થ કૃષ્ણ મોરારી, જેને ભજને ટળે ભ્રમ ભારી;
નિરલેપ નિરંજન જેહ, થયા કૃષ્ણસ્વરૂપે તેહ.
એનો મહિમા છે અનંત અપાર, કેતાં શેષજી પામે ન પાર;
કૃષ્ણ નિર્ગુણ અંતરજામી, એછે મુક્તાનંદના સ્વામી.

પદ ૨ જું–રાગ સામેરી.

નંદરાય સુણો નીર્ગુણ મોહન, કૃષ્ણદેવ સુખકારીરે ;
પુત્ર નહિ પુરૂષોતમ કેના, લેજો વાત વિચારીરે. નંદ૦
સરવોત્તમ એ પુત્ર સહુના, માત પિતા એ જાણોરે ;
સર્વમાં પુરા સર્વથી ન્યારા, પ્રગટ શ્રી કૃષ્ણ પ્રમાણોરે. નંદ૦
અનંત બ્રહ્માંડના એજછે કર્ત્તા, પુરૂષોતમ પરિબ્રહ્મરે ;
કૃષ્ણ વિના કર્ત્તા નથી બીજો, એજ અલોકીક કર્મરે. નંદ૦
ચૈતનરૂપ સામળિયો વ્હાલો, વેદ વદે એમ વાણીરે ;
મુક્તાનંદના નાથને સેવો, જનસુખકારી જાણીરે. નંદ૦

કડવું ૯ મું–રાગ ધોળ–ઢાલ ત્રીજો.

ઓધવજી એમ બોલતા, વિતિ તે સઘળી રાત ;
પરિબ્રહ્મ જાણ્યા પુત્રને, જેમ પડે પટોલે ભાત.
નંદ જશોદાએ હરખસું, કર્યા ઓધવને પ્રણામ ;
ઓધવ ઉઠી નાહવા ગયા, જપતા તે સુંદરસ્યામ.
ગોવિંદના ગુણ વરણવતાં, ઉઠ્યાં ગોપિજનનાં વ્રંદ;
ગ્રહ સંમારિ દધિ મથે, મુખ જપે શ્રી ગોવિંદ.
દિપક તેજે મણી ઝલકે, શોભે ઘણા સણગાર ;
કંકણ ખળકે મહી વલોવતાં, થાય ઘણા ઝણકાર.
હાર કુંડલ સ્તને હાલે, મહિ વલોવે ગુણ ગાય ;
અરૂણુ તે કુંકમ વડે, શોભા તે કહી નવ્ય જાય.
ઊંચે સ્વરે ગાય ગોપી, ગોવિંદના ગુણ સાર ;
ચૌદ લોકમાં શબ્દ પોચે, એવો ધ્વની ઊચાર.
દધી મખ્યાન શબ્દ ભેલો, ગોપીનો સ્વર જેહે ;
મુક્તાનંદ કહે દસો દિશના. હરે અમંગલ તેહ.

કડવું ૧૦ મું.

ગોપીયું હરિગુણ ગાવતાં, ઊગ્યા સુરજ્ય તેજઅંબાર ;
દીઠો રથ વ્રજનારિયે, નંદજીકેરે દ્વાર.
સોવર્ણકેરા કલશ શોભે, રથ અલોકીક એહ ;
કેનો રથ આ ક્યાંથકી આવ્યો, એવો કરે સૌ સંદેહ.

આવ્યો વળી અક્રૂર પાછો, કંસનું કરતલ કાજ ;
મધુપુરી લઇ ગયો મોહનને, નિર્લજને નહિં લાજ.
કઠણ ક્રૂરસ્વભાવ એનો, કયાંનો એ અક્રૂર ;
વ્રજનો વેરી આવિયો, કરસે તે ભુંડું જરૂર.
પ્રથમ હરિયા પ્રાણ ને, વલી આવ્યો બીજી વાર ;
હવે તે સ્યુંએ સાધસે, અમને છે એજ વિચાર.
અત્રર બોલી આપણું, તન માંસ લેશે મંદ ;
કંસને બલિદાન દેવા, રચ્યો બીજો ફંદ.
એવું તે કહિ કહિ કામની, દુ:ખિયાં ભરે સૌ સ્વાસ ;
મુક્તાનંદ સંધ્યા કરી, આવ્યા ઓધવજી હરિદાસ.

કડવું ૧૧–મું.

પ્રલંબ ભુજન પંકજ લોચન, અતિસે કોમલ ગાત્ર ;
ગોપિએ ઓધવ નિર્ખીયા, હરિકૃપાકેરૂં પાત્ર.
પીળાં પિતાંબર પેરીયાં, કાને કુંડલ મણિમય સાર ;
કમલની માળા ગલે, મુખ તેજના અંબાર.
એવા તે ઓધવ જોઇને, ગોપિ કરે અન્યોઅન્ય વાત ;
કોણ હસે આ કયાંથી આવ્યા, કૃષ્ણસમ સાક્ષાત.
કૃષ્ણના જેવાં વસ્ત્ર ભૂષણ, જોઇ જોઇ વ્રજનાર ;
ઓધવને વીટી વળી, નંદજીકેરે દ્વાર.
ઓધવ કહે મુને મોકલ્યો, તમ પાસ સુંદરશામ ;
હરિજન જાણી ગોપિકા, કર્યાં પ્રેમશું પ્રણામ.
શ્રી કૃષ્ણકેરા સેવક પુરા, ઓધવ દ્રઢ હરિદાસ ;
એવું જાણી એકાંત તેડી, સર્વ બેઠિ પાસ.
સિંધુ સુતા પતિ ચરણ સેવક, લાવ્યા હરિ સંદેસ ;
મુક્તાનંદ વ્રજનારિને, શંકા ન રહિ લવલેશ.

કડવું ૧૨ મું.

જાણ્યા અમે તમને ઓધવ, જદુપતિ સેવક નિષ્કામ;
માતપિતાની ખબર લેવા, મોકલ્યા સુંદરશામ.
એ વિના વ્રજમાં કૃષ્ણને, સંભારવા જોગ્ય ન કોય ;
જુના અમારા જદુપતિ, અમે જાણીએ દ્રઢ સોય.

માત પિતા સંગપ્રીતની, અતિ વિકટ ફાંસિ જેહ ;
મુનિને પણુ અતિ કઠણુ, તજવી ઓધવ તેહ.
અન્ય વિષે સ્વાર્થે પ્રીતિ, જ્યાં લગી સ્વારથ સાર ;
પુરૂષને જેમ નારિયો, પુષ્પમાં ભમરને પ્યાર.
ધનરહિતને તજે વેશ્યા, કરે અન્યસંગે પ્રીત ;
પ્રજા તુચ્છ નૃપને તજે, એવી સ્વારથિયાની રીત.
વિદ્યા ભણિ વિદ્યારથી, પછે ત્યાગે ગુરૂને તેહ ;
તજે દ્વિજ જજમાનને, દક્ષણા પામે જેહ.
વિહંગ ફલવિણુતરૂ તજે, જમિ તજે જતિ ગ્રહિદ્વાર;
મુક્તાનંદના નાથના, અમે જાણ્યા એજ આચાર.

પદ ૩ જું—રાગ કાલિંગડો.

ઓધવજી અમે હરીને જાણ્યા, સ્વારથિયા જદુનાથરે ;
સ્વારથ લગિ પ્રીતિ બહુ રાખે, પછે ત્યાગે તેનો સાથરે.—ઓધવ૦
દવદાધા વને મૃગ ત્યાગે, નૌતમ વનમાં જાયરે ;
ઓધવજી એવાં લક્ષણુ જેનાં, સ્વારથિયાં તેજ કેવાયરે.—ઓધવ૦
આરત નારિને ભમરનિ પેર્યે, ભોગવી ત્યાગે જારરે ;
સર્વે પ્રકારે સમજીને જોયું, કૃષ્ણુના એજ આચારરે.—ઓધવ૦
એ સંગ તોય ટળે નહિ પ્રીતિ, એછે એનાં જાદુ ભારીરે ;
મુક્તાનંદને નાથે અમારાં, મન હરિ લીધાં મોરારીરે.—ઓધવ૦

કડવું ૧૩ મું.

એવી રીતે ગોપિજન જેહરે, ધાર્યાં મન હરિરૂપ તેહરે ;
ગોપિ બેસિ ઉધવજીને સંગરે, તજ્યો લોકલજ્યાનો પ્રસંગરે.
હરિનું રૂપ હૈયામાં સંભારિરે, બોલી વ્રેહવતી વ્રજનારીરે ;
નયણે નીર વહે એક ધારરે, ગાય ગોવિંદના ગુણુ સારરે.
સુણો ઓધવજી મારી વાતરે, કીધી કૃષ્ણુજી અમસંગ ઘાતરે;
પ્હેલાં સુખડાં અલોકિક આપીરે, ઘાલી ફૂપ લિધો વ્રત કાપીરે.
સોભ્યા વ્રજમાં શ્રી કૃષ્ણુ ને રામરે, કિધિ બાલલીલા સુખધામરે;
તેને સંભારી અમે વીરરે, થયાં ઉનમ સરખાં અધીરરે.

એની લિલા અલૌકિક જોઇરે, રહયાં મનડાં અમારાં મોહીરે ;
નાના બાલ હતા બલવીરરે, ઝુલે પારણે શામશરીરરે.
આવી પુતનાં રાક્ષસી ઘોરરે, તેણે તેડયા મોહન ચીતચોરરે;
વિખપાન કરાવાને કાજરે, લિધા અંગમાં શ્રી મહારાજરે.
તેનું પ્રાણસહીત વિખ પીધુંરે,માતાતુલ્ય અચલ પદ દીધુંરે;
એવા મુકતાનંદના સ્વામીરે, કેમ વિસરે અંતરજામીરે.

કડવું ૧૪ મું.

આવ્યો વાયુને રૂપે કઠોરરે, તૃણાવંત અસુર અતિ ઘોરરે ;
તેને કંઠે ગ્રહિ હરી માર્યોરે, વ્રજવાસીનો ત્રાસ નિવાર્યોરે.
ભાગ્યું શકટ કહણ બલવીરરે, ગોપી ગોપને આપી ધીરરે ;
બલદેવે કહી જઇ વાતરે, ખાધી મૃતકા કૃષ્ણજી માતરે.
માતા રોષ કરી કહી વાણીરે, હસી બોલિયા સારંગપાણીરે ;
એતો બોલે છે સર્વે અન્યાયરે, મારૂં મુખડું જુઓ માયરે.
જોયું મુખડું ઉઘાડીને જ્યારેરે, દિઠું જસોમતિ અચરજ ત્યારેરે ;
દિઠાં મુખમાં બ્રહ્માંડ અપારરે, પામ્યાં જશોમતિ પરમ વિચારરે.
એકવાર ભુખ્યા થયા કહાનરે, માતા પયનું કરાવે છે પાનરે ;
ચુલે ઉફણતું પય જાણીરે, મુકયા મોહનને નંદરાણીરે.
મુને ધાવતો અધવચ મેલીરે, લોભે માતા ગઇ વ્હેલિ વ્હેલીરે ;
એનો લોભ કરૂં હવે પુરોરે, મુને ધાવતો મુકયો અધુરોરે.
એવું જાણીને કોપ્યા મોરારીરે, ફોડિ મંથની શ્રી ગિરધારીરે;
એવા મુક્તાનંદના સ્વામીરે, ઉધા કયમ વિસરે બહુનામીરે.

કડવું ૧૫ મું.

ઓધા જશોમતિ પયને ઉતારીરે, પાછા આવ્યાં કાજ સુધારીરે;
ત્યાંતો મંથની પરમ વિશાળરે, ફુટી દેખી હસ્યાં તતકાલરે.
મારા પુત્રનું કામ છે એહરે, જાણ્યું જશોમતિ મનમાં તેહરે;
ઘરમાં મહિડાની રેલમછેલેરે, કીધી કાનકુંવર અલબેલેરે.
માતા કોપ કરી વિક્રાલરે, ચાલ્યાં ખોલવા દિનદયાળરે ;
લીધી લાકડી કરમાં સાઈરે, ગયા માંયલે મંદિર ધાઇરે.
ત્યાંતો નવનિત ખાતા મોરારિરે, દિઠા જશોમતિ શ્રી ગીરધારીરે;
ભેલાં કરિને માંકડોનાં વૃંદરે, ખાય ખવરાવે વ્રજચંદરે.

દિઠાં માતાને આવતાં જારેરે, ભાગ્યા માકડલાંસંગ તારેરે;
માતા ધાઇને સાયા ગોવિંદરે, ચોલિ નેત્ર રૂવે જગવંદરે.
માતા બાંધવાની કરી ત્યારીરે, ધ્રુજે થરથર ભવભયહારીરે;
માતા બાંધે છે નંદકુમારરે, જેનો પામે નહિં કોઇ પારરે.
જે જે દામણું સાંધતાં જાયરે, બેબે આંગલ ન્યુન તે થાયરે;
મુક્તાનંદના સ્વામીને માતરે, બાંધી બાંધિ હાર્યાં સાક્ષાતરે.

કડવું ૧૬ મું.

ઓધા ઘરમધે દામણો જેહરે, માતા આણી બાંધ્યાં સર્વ તેહરે;
તોય બે આંગલ રહિ ખામીરે, માતા વિસ્મે થઇ લજ્યા પામીરે.
ભક્તાધિન એ બરદ વિચારીરે, એક દામણે બંધાણા મોરારીરે;
એ છે કાલના કાલ અનંતરે, એના સામ્રથનો નહિ અંતરે.
ભક્તાધીન નીગમ નિત્ય ગાયરે, માટે બાંધિયા જશોમતિ માયરે;
બાંધ્યા દામણે દીનદયાલરે, થયા દામોદર તતકાલરે.
જાણે સર્વને અંતરજામીરે, ગયા જમુનાતટ બહુનામીરે;
હતા વૃક્ષ કુબેરકુમારરે, કિધો જમલાઅર્જુનનો ઓધારરે.
વૃંદાવનમાં બકાસુર માર્યોરે, વછાસુરને તે શ્યામે સંહારયોરે;
કિધો જમણવાર જદુરાયરે, જમુનાતટ વર્ણવ્યો નવ જાયરે.
કરપાત્ર કર્યાં છે ગોવાલરે, માંહોમાંહે લડે સૌમાં બાલરે;
અંન્યોઅંન્ય જુઠું લડિ ખાયરે, કરે કૌતક હરિને સુહાયરે.
બોલે મર્મવચન ગોપાલરે, સુણી ગોપ હસે તતકાલરે;
મુક્તાનંદના વહાલાની રીતરે, સૌથી ન્યારિ ને પરમ પુનીતરે.

પદ ૪ થું–રાગ મેવાડો.

ચરિત્ર સંભારિરે, કપટી કૃષ્ણનાંરે, તનડામાં વાધે છે તાપ અપાર;
ઓધવ એ સાથેરે, અમે કિધી પ્રીતડીરે, તેતો વિરા સ્હેવા દુઃખનો ભાર. ચ०
પેલી એણે કીધિરે, પ્રીત અતી ઘણીરે, જે જે અમે કેતાં તે કરતા કામ;
દોણું ને વલોણુંરે, કરતા કાનજીરે, હવે નવ પુછે અમારૂંનામ. ચ०
કુડી કુડી પ્રીતીરે, ઉપરથી આવડેરે, અમે એ ન જાણું ભોલાજંન;
નેહડો લગાડી, મેલી મથુરા ગયોરે, તેને દુઃખે દાઝે અમારાં તંન. ચ०
વેરીડો વસ્યો છેરે, અમારા મૂલમાંરે, કોને વીરા ધીરજ કેમ ધરાય;
મુક્તાનંદ કહે છેરે, લગાડી મોહનીરે, વાહલાવિના બ્રેહના દવ ન બુઝાય. ચ०

કડવું ૧૭ મું.

ઉધા૦ ચરિત્ર સામળીયાનાં જેહ, અમને વિસરે નહીં પળ તેહ;
રમતા રસિયો ગોવાલુંને સંગ, અંગે ચરચતા બહુવિધ રંગ.
વાલો પ્રેમેસું વેંણુ બજાવે, તેને સંગ ગોવાળિયા ગાવે;
કયારે ભમરસંગી કરે ગાન, સંગ મેલે ગોવાળિયા તાન.
કયારે કોકિલનિ પેર્ય બોલે, શુણિ શબ્દ ગોવાલિયા ડોલે;
કયારે હંસગતે હરિ ચાલે, સખા સંગ્ય મનોહર મ્હાલે.
કયારે બકની પેઠે ધરે ધ્યાન, કયારે નાચે મયૂર સમાન;
કયારે પંખીની છાયાને ભાલી, દોડે તે સંગે શ્રી વનમાલી.
ખેંચે પુછ વાનરના બે ભાઇ, તેને સંગ ચડે તરૂ ધાઇ;
કાઢે કુટાલિયું કપિ સાંમી, કપિ સંગ કુદે બહુનામી.
કયારે જલમાં તે દાદુર સાથ, કુદે અનંત ભુવનકેરા નાથ;
કયારે ડરપે ઓછાયાથી આપ, કયારે દેશે પડછંદાને શ્રાપ.
એમ ખેલે ગોવાળુમાં કહાન, જેનું બ્રહ્માદીક ધરે છે ધ્યાન;
મુક્તાનંદના હરિનો વિહાર, વિરા ખટકે છે વારંવાર.

કડવું ૧૮ મું.

ઓધા ચરિત્ર સામલિયાનાં જોઇ, રહે મુનિવરનું મન મોહી;
બાલલીલા કરે બહુ નામી, એ છે બ્રહ્માદીકના સ્વામી;
રમે શ્યામ ગોવાલને સંગ, બહુ વેશ બનાવે શ્રીરંગ;
કયારે કહાન રાજા બનિ આવે, સઉ ઊપર હુકમ ચલાવે.
કયારે ગુણિજન થઇ હરિ ગયા, કયારે નાર બાકરિયું થાય;
કયારે વનફૂલ લૈ સૌ હાથ, લડે સામ સામા ભરે બાથ.
કયારે મલજુધ માંડે ગોવાલ, લડે સામસામા દઇ તાલ;
કયારે વૃષભ થઇ મારે ત્રાડ, લડે સામ સામા કરિ ચાડ.
કયારે ભેરૂ થઇ બેઉ ભાઈ, ચડે એક બીજા પર ધાઇ;
રમે બાલની પેર ગોવિંદ, સરવેશ્વર કૃષ્ણ સ્વછંદ.
બ્રહ્મા ભુલ્યા ચરિત્રને ભાળી, હરે વાછડાં ગોપ સંભાળી.
સર્વે રૂપ થયા સુખકારી, નાંખ્યો બ્રહ્માનો ગર્વ ઉતારિ;
બ્રહ્મા દિન થઇ પાછા આવ્યા, વ્હેલા વછ ગોવાલિયા લાવ્યા.
મુક્તાનંદ કહે વારંવાર, કીધું બ્રહ્માજિયે સ્તવન અપાર;

કડવું ૧૯ મું.

વલિ ઓચરે ગોપી વચન, સુણો ઓધવજી એક મંન;
ગિરિગોવરધન તરૂ જેહ, વ્હાલે અતિસેં વખાણ્યો તેહ.
વૃંદાવંનમાં પશુ પંખી મોર, કર્યા મુનિસમ નંદકિશોર;
કાલિનાગનો ગર્વ ઊતારી, કિધું નીરવીખ જમુનાનું વારી.
દાવાનલનું કર્યું પ્રભુ પાંન, હર્યા વસ્ત્ર કુમારિનાં કહાન
કાઢયાં જલથિ વિવસ્ત્રાં કુમારી, આપ્યો વાંછિત્વ વર ગિરધારી.
રૂષિપત્નિ તેડિને લીધી, જમી થાલ કૃતારથ કીધી;
ધસ્યા રૂષિયે તે હાથ અપાર, અમે ઓલખ્યા નહિ કિરતાર.
ધિક જોગ જગ્ન વ્રત દાન, ધિક ઊંચજનમ અભિમાન;
નવ્ય ઓલખ્યા પ્રગટ મોરારી, થઇ સાધને સર્વ નિષ્ટારી.
નારિ અસુચિ અલ્પમતિ જેહ, પામિ સ્વરૂપને મને તેહ;
રાખ્યો આપણે અતિ ઘણો ગર્વ, બનિ વાત બગાડી છે સર્વ.
એમ રૂષિએ કર્યો પરિતાપ, માન સહિત નિંધૂ ઘણું આપ;
મુકતાનંદનો વહાલો વિહારિ, વિરા કેમ વિસરે સુખકારી;

કડવું ૨૦ મું.

ઓધા ઇંદ્રનો જગ્ન નિવારી, પૂજ્યા ગોવર્ધન સુખકારી;
કોપિ ઇંદ્ર થયો વિકરાળ, બારે મેઘ પેસ્યા તતકાળ.
જો જો મનુષ્ય કનૈયાની વાત, મારો જગ્ન મેટનો સાક્ષાત;
એનિ ગાયું ગોવાલને ગોપી, બોળી મારૂં અચળ પણ રોપી.
કૃષ્ણ સોતું ગોકુલિયું ગામ, તેનું રેવા દેવું નથી ઠામ;
એવો કોપ કરી સૂરરાય, લીધા પ્રલયના મેઘ સહાય.
ગાજે વિજ ને વાયુ અપાર, લાગ્યો વરસવા મુશળધાર;
તોળ્યો ગોવર્ધન ગીરધારી, નિજદાસને લીધા ઉગારી.
એમ ગિરિને કરપર ધારયો, વ્હાલે ઈંદ્રનો ગર્વ ઊતારયો;
લાવ્યા વરૂણના ઘર થકી નંદ, અમે નિરખીને પામ્યા આનંદ.
નંદે કીધી ગોવાળુંને વાત, મારો પુત્ર પ્રભુ સાક્ષાત;
એનું વરૂણે તે પુજન કીધું, પગ ધોઇ પાદોદક લીધું.
સુણી બોલીઆ ગોપસકામ, અમને દેખાડો નિજધામ;
મુકતાનંદને વહાલે વિચારી, સૌને ધામ દેખાડયું મોરારી

પદ ૫ સું.–રાગ મારૂ.

ઓધવ એવા ગુણવંત ગીરધારી,
ટેક છે અમને મોહન મરમાળો, શામળો સુખકારી, ઓધવ૦
નેનને બાંણે કીધી સર્વે ઘાયલ, તલપે છે વ્રજનારી, ઓ૦
ઉપર ઘાવનો ડંખ ન દિસે, અંતર દુખ ભારી, ઓ૦
મનડાં હરિ મથુરાં જઇ બેઠા, કુબજા કીધી પ્યારી, ઓ૦
પ્રથમ દેખડિને અમૃત અમને, પાયું છે વિખવારી. ઓ૦
મુક્તાનંદને વહાલે ગોપિ સર્વે, વણ મોતે મારી, ઓ૦

કડવું ૨૧ મું.

એક સુંદરી દ્રવંતી ભારી, હરિને મળવા ઇચ્છે સકુમારી ;
એના ઉરમાં અખંડ હરિ ધ્યાન, કરતો દીઠો ભમર શુભ ગાન.
કલ્પિ કૃષ્ણનો દૂતે ભ્રંગ, બોલી ઓધવસું સુધ અંગ :
પ્રેમે પરવસ ગોપિકા ભારી, બોલી ઉનમત થઇ વ્રજનારી.
કપટિ કૃષ્ણના દૂત કઠોર, જાણ્યો ભમર તુને ચિત્તચોર ;
ચિતચોર કાનુડાને સંગ, તારા તનમાં ચડયો તેનો રંગ.
મારી શોકયના ઉરપર સારી, માળા રગડી છે કૃષ્ણમોરારી ;
તેના કુચનું તે કુંકુમ જેહ, તારા મુખપર દીસે છે તેહ.
અમને અડકીસ મા તું ભાઇ, કેને વેગળો આવે શું ધાઇ ;
રાતું વદન દેખાડવા કાજ, તુને મોકલ્યો શ્રીમહારાજ.
અમને રિઝવવાને તું ભ્રંગ, સાને ચરણે નમે છે સુરંગ ;
જેને તે વિનતાને મનાવ્યો, જેને રંગે રંગાણો તું આવ્યો.
જાદવની સભામાં શું ધીર, હસ્યા જોગ્ય તમે બેહુ વીર ;
મુક્તાનંદના સ્વામીને પાસ, ઘણું થાતું હશે ઉપહાસ.

કડવું ૨૨ મું.

વીરા અધરસુધા એકવાર, અમને પાઓ પ્રીતમ કરી પ્યાર :
નાખી મોહને મોહની જાળ, પછે ત્યાગ કરયાં તતકાળ.
સુણો ભમર તમારી એ રીત, પહેલી બાંધો કુસમ સંગ પ્રીત;
માણી મકરંદ ત્યાગો છો તેહ, એવો ભ્રાંગ તમારો સનેહ.

તારી પેરે છે નંદનોલાલ, અમને ભોળવી કીધાં બેહાલ ;
માણી કુસુમની પેરય મોરારી, પછે ત્યાગ કરી વ્રજનારી.
મારા મનમાં વિચારૂં છું એમ, એને કમલા વરી હશે કેમ;
સુણી કપટીના વચન રસાળ, પામી મોહ પડી એને જાળ.
સુણ મધુકર કહું સમજાવી, ગા મા જદુપતિના ગુણ આવી ;
અમે સર્વે વિજોગણી બાળા, જાણું જુના છે કૃષ્ણજી કાળા.
સાને ગાન કરે બહુ વાર, જાણ્યા કપટી છે નંદકુમાર ;
તેની આગે તું ગાવવા જોગ, જેના ટાળ્યા મોહન કુચ રોગ,
મનવાંછિત આપસે તેહ, તેમાં લેસ નહી સંદેહ ;
મુકતાનંદના નાથની પ્યારી, તારૂં કરશે તે કામ વિચારી.

કડવું ૨૩ મું.

કહેસો મધુકર જો તમે એમ, તમે અવળું બોલોછો કેમ ;
મુને મેલ્યો મનાવાને કાજ, તમને ઇચ્છે ઘણું મહારાજ.
એવું કહેસોમાં અમને તો ભ્રાત, અમે જાણિએ કૃષ્ણની વાત;
એનું રૂચિર કપટ ભરયું હાસ, એ છે વિનતાને બાંધ્યાંનો પાસ.
એના નયનની શોભાને જોઈ, નારી માત્રનું મન રહે મોહી;
ચૌદલોકમાં વિનતા છે જેહ, એને દુર્લભ કોણ છે તેહ.
સેવે ચરણ રમા કરી પ્રીત, રહે હાજર ડરતી વિનીત ;
અમે શી ગણતીમાં ત્યાં ભ્રાત, કહોછો સિદ મનાવ્યાની વાત.
જાણી દીન દયા કરે જયારે, એનું દરશન પામીએ ત્યારે ;
એનું ઉત્તમશ્લોક છે નામ, પાલે રંકને સુંદરશામ.
બોલી અપર ભમર શું રિસાઇ, આવ્યો મથુરાં જઇને તું ભાઇ;
મેલી ચરણ રહે વેગળો વીર, તારૂં કૃષ્ણના જેવું શરીર.
શિખ્યો કપટ તું કૃષ્ણને પાસ, કપટી સરખો તું કપટીનો દાસ;
મુક્તાનંદના સ્વામિની રીત, તુને આવડી પરમપુનીત.

કડવું ૨૪ મું.

બોલિ બોલિ કરી ઘણો રોષ, કહિયે ક્યાં લગી કૃષ્ણના દોષ;
એને અર્થે તજી અમે લાજ, ત્યાગ્યા પુત્ર પતિ સુખ સાજ.

કાળે ઊરમાં ન આણી તે વાત, મ્હેલી મથુરાં ગયો કરી ઘાત;
એવો હરિનો સ્વભાવ સદાય, તે શું કેમ કરી પ્રીત કરાય.
મારયો વાલિ પારધીની પેરય, હણતાં મનમાં ન આણી મેરય;
જતિ થઈને વરયો વન જ્યારે, બાંધી શિશ જટા શુભ ત્યારે.
રેહેતો વનમાં તે વલકલ ધારી, એને વરવા આવી એક નારી;
કીધી નાક કાન વિના તેહ, એ શું કેમ કરી થાય સનેહ.
બની વામન જે બળીદ્વાર, કીધો વેદ તણો ઉચ્ચાર;
બળીરાય શુણી શુભ વાણી, આવ્યો સનમુખ જોડીને પાણી.
કીધું પ્રેમ સહિત સનમાન, મૂખે માગીયું તે આપિયું દાન;
દેતાં દાન બાંધ્યો બળિરાય, એના છળ વર્ણવ્યા નવ જાય.
એનું અન્ન જમી ચાંપ્યો પાતાળ, એવા બંધુ તમારા દયાળ;
મુક્તાનંદના સ્વામીની વાત, કરતા ડરિયે છૈયે ભ્રાત.

પદ ૬ ઠું–રાગ આસાવરી.

વૈષ્ણવજન તો તેને કૈયે, પીડ પરાયી જાણેરે, એ ટાણુ છે.
મધુકર વાત મોહનવર કેરી, જાદુગારી જોરરે;
નરનારી એને ગાય સુણે તે, ત્યાગ સંસારનો તોરરે.
કૃષ્ણ કથા જેણે પ્રેમે સાંભળી, તે તો તજી કુટુંબ પરિવારરે;
પરમહંસ થઇ વનમાં વસિયા, જાણે છે સૌ સંસારરે.
શુક નારદ સનકાદિક એના, ગુણનું કરે નીત ગાનરે;
ધન દોલત ઘરબાર ન એને, ભમતા ફરે રાનો રાનરે.
એવું અમે જાણિયે તોય એના ગુણ, મુખ થકી ન મેલાયરે;
પાણી પીને ઘર અમે પુછયું, હવે એનો સો ઉપાયરે.
જે કોય જગમાં એને અનુસરસે, તેના તે પવાડા ગાયરે;
મુક્તાનંદના નાથને સેવી, જગ છતરાયાં થાયરે.

કડવું ૨૫ મું.

અપર બોલી કૃષ્ણનો, નવ થાય કોય નિર્ધાર;
એના મનની વારતા, તેનો કોય ન પામે પાર.
સિતા કારણ સજ થઇને, ભાગ્યું ધનુષ કઠેર;
પ્રેમેસું વરિયો પ્રેમદા, નિજ ભૂજા કરે જોર.

સિતા સંગ કરી પ્રીત પૂરણ, વન વસ્યો લઇ સંગ;
અધઘડી અળગી ન મેલે, રાચ્યો તેને રંગ.
સુંદર મૃગ ગયો મારવા, કામની કેરે કાજ;
રાવણ સિતા હરિ ગયો, લોકમાં ગઇ બહુ લાજ.
નારી કારણ નિર્લજ થઇને, કીધો અધિક વિલાપ;
પછે એ સિતા વાળવા, ભોગવ્યા બહુ સંતાપ.
રિંછ વાનર સંગ વસિયો, નારી કારણ એહ;
ઉદધિ ઉપર પાજ બાંધી, કષ્ટ ઘણો કરી તેહ.
મુક્તાનંદના નાથને, સિતા વિના બહુ શોક;
એના મનના કપટને, વીરા કોય ન જાણે લોક.

કડવું ૨૬ મું.

ઓદ્ધવ એણે જુધમાં, હણ્યો રાવણ અતિ વિકરાળ;
વિભિક્ષણને રાજ દીધું, એવા એ દિનદયાળ.
વિભિક્ષણ કહે જાનકિ અતિ, ઝુરે પ્રભુ તમ કાજ;
હુકમ હોય તો લાવિયે, તમ પાસ શ્રીમહારાજ.
રામ કહે જેમ છે તેમ સિતા, તેડી લાવો અમ પાસ;
વિભિક્ષણ તે વચન લોપી, કીધી સ્વમતિ પ્રકાશ.
સ્નાન કરાવી વસ્ત્ર આભુષણ, પેરાવ્યાં બહુ અંગ;
સિતા બેસાડયાં પાલખીમાં, આવ્યા વિભિક્ષણ સંગ.
સિતાના દર્શન કારણે, દોડતા રિંછ વાનર જેહ;
દૂર રહો એમ વિભિક્ષણના, દૂત નિવારે તેહ.
દૂર ન રાખે કોયને, એમ બોલ્યા શ્રીરઘુનાથ;
તારે તે હલકીને આવિયા, સૌ રિંછ વાનર સાથ.
તારે પાલખીમાંથી ઉતરી, કરયું સિતાએ પ્રેમે પ્રણામ;
મુક્તાનંદને વાલમે, સામું ન જોયું શ્રીરામ.

કડવું ૨૭ મું.

ઓદ્ધવ સિતાકાજ એણિપેર, કીધો અતિસે સર્મ;
પછે એ ત્યાગી વાંકવોણી, કેમ કલાય મર્મ.
રૂદન કરી કરી જાનકી, કરજોડી કિધો વિલાપ;
રિંછ વાનર વિભિક્ષણ સૌ, પામ્યાં અતિ સંતાપ.

પછે ત્યાં બ્રહ્મા આવિયા, સંગ તેડી દસરથ તાત;
પતિવ્રતા દૃઢ જાનકી, એવી કહી બેહુ જણે વાત.
પાવક માંહી પ્રવેશ કરાવી, સિતાને લીધાં સાથ;
અયોધ્યા જઇ લોક વાણી, શુણિ વિષમ રઘુનાથ.
લોક વાણી જાણવા, મૂકયો દૂતે શ્રીરઘુવીર;
ભદ્ર નામે દૂત તેણે, શુણ્યું સર્વ સુધીર.
દૂત પાછો આવિયો, કિધું પ્રેમે સહિત પ્રણામ;
અજ્ઞાનિ હરિ વિમુખનું, પ્રભુ બોલ્યાનું નહિ કામ.
પછે શ્રી રામજીએ પૂછિયું, સૌ કેતાં હોય જેમ લોક;
મુક્તાનંદનો નાથને, કહો શુણિને થાઉં અશોક.

કડવું ૨૮ મું.

ઓધવજી એમ સાંભળી, વાલાના વચન ઉદાર;
ભદ્ર નામે દૂત બોલ્યો, પામી કષ્ટ અપાર.
કરજોડી કહે શુણો રઘુવર, લોક કહે છે જેહ;
સંક્ષેપે સર્વ કહું, તમ આગે મહાપ્રભુ તેહ.
ચોકે હાટ બજારમાં, વળી વનને ઉપવન સોય;
જસ તમારે સઉ ઠેકાણે, વર્ણવે સર્વ કોય.
અતિ પ્રતાપી રામજી,બાંધી સાગર ઊપર પાજ;
સુર અસુરને નૃપતિમાં, એવું કોણે ન થાય કાજ.
અતિ ભયંકર રાવણ દસમુખ,મારયો કુટુંબ સમેત;
સિતા લઇ પ્રભુ આવિયા,રાખ્યું જાનકિ ઉપર હેત.
બીજું તો સર્વ રૂડું ટરયું, એક ભુંડું કીધું રામ;
ગૈ નારિ ફરી લાવિયા, એવું કોઇ કરે નહિં કામ.
કેવું મન હશે રામનું,એને સિતાનો નાવ્યો અભાવ;
મુક્તાનંદના નાથનો, હવે કેમ કળાય સ્વભાવ.

પદ ૭ મું–રાગ સામેરી.

આવો હરિ મંદિરિયે મારે, કુંવર રંગીલા કાન,
મોહિ છોગલિયે તારે–એ ઢાળ છે.

કેછે એમ લોક સૌ વાણિ, દૂત કહે રઘુનાથને,
સુણો હરિ સારંગપાણી. કે૦
વનમાં એકલડિ જાનકિરે, ત્યાંથી હરાણી;
સિતાને રાવણ લઇ ગયો, તે તો જગ સઘળે જાણી. કે૦
કલંક ભરી એવી કામનીરે, તે પાછી આણી;
વિભિચારી નરનારીને, કેવા થઇ છે રામ કાણી. કે૦
આપણા ઘરની નારિયુંરે, લેશે એ નિશાણી;
કામનિયું બહુ બેકશે, જોઈ રાજાની રાણી. કે૦
પરપુરૂષ સંગ કામનીરે, રેહેશે લપટાણી;
રાજદ્વારથી સર્વમાં, હવે રીત એ બંધાણી. કે૦
ધર્મ વિના સંસારમાંરે, પિડાશે પ્રાણી;
મુકતાનંદ રઘુનાથમાં, આવિ ખોટ ન પુંઠે રાણી. કે૦

કડવું ૨૮ મું.

સુણિ દૂતના વચન શ્રીરામરે, પૂછયું સર્વને તે સુખ ધામરે;
બોલ્યા સર્વે કુટંબિ એમરે, એ છે દૂતે કહી વાત તેમરે.
વહાલે શિખ સભાને દીધીરે, પોતે વાત વિચારી લીધીરે;
તેડયા ભરત શત્રુઘ્ન વીરરે, તેડયા લક્ષમણ પરમ સુધીરરે.
આવ્યા હરિને હુકમ સર્વે ભાઇરે, ચરણે શિશ નમાવ્યા છે ધાઇરે;
શોકે રામનું મુખ થયું એમરે, ગ્રહ્યો રાહુએ ચંદ્રને જેમરે.
દીઠા બંધુએ ઝાંખા ભૂપાળરે, ડરયા ભરતાદિક તતકાળરે;
બોલ્યા શોક સહિત રઘુવીરરે, સુણો ભ્રાત તમે થઇ ધીરરે,
લેશ કરશોમાં મનમાં સંતાપરે, પૂછું તેનો તે આપો જબાપરે.
પૂરવાસિ ને દેશના લોકરે, મુને ઉપજાવે અતિ શોકરે;
બોલે સિતા નિમિત્ત અપવાદરે, શુણી અંતરે થાય વિખ્યાદરે.
બોલે વેણ મુરખ ચાવિ ચાવીરે, મુને પીડે છે અંતરે આવીરે;
અપજશથી મરણ ઘણું સારૂંરે, મારા મનમાં હું એમ વિચારૂંરે;
મુકતાનંદના વહાલાની વાણિરે, શુણિ બંધુ ડરયા ભય આણીરે.

કડવું ૩૦ મું.

ઓધા બોલ્યા વળી રઘુવીરરે, મુને લોકે કરયો છે અધિરરે;
અમે સૂરજવંશિ નરેશરે, નિંદા થાય તે કરિયે ન લેશરે.
સિતા પાપરૂપ અતિ જેહરે, પાછી લાવ્યો હું ઘરમાં તેહરે;
તમે જાણોછો લક્ષ્મણ વાતરે, જેમ વનમાં થયો ઉતપાતરે.
કીધું સિતાનું રાવણે હર્ણુંરે, પામ્યો કુટુંબ સહિત તે મર્ણુંરે;
સિતા લાવ્યો વિભિષણ જારેરે, અમે ગ્રહણ કરી નહી તારેરે.
આવ્યા પાવક મારૂત સૂરરે, આવ્યા ઈંદ્ર ને ચંદ્ર હજૂરરે;
આવ્યા બ્રહ્માો દશરથ તાતરે, તેણે આવી કહી મૂને વાતરે.
સિતા પરમ સતિ રઘુનાથરે, એને ત્યાગસો મા લીઓ સાથરે;
આવી અગ્નિમાં ઝિલિને જ્યારેરે, મુને ઇંદ્રે સમર્પી છે ત્યારેરે.
મુનિ દેવ મંડળમાં ઝારરે, જાણિ સિતાને શુદ્ધ અપારરે;
શુદ્ધ જાણીને લાવિયો આંઇરે, બોલે લોક તો કાંઇનું કાંઇરે.
મિથ્યા છે તોય અપજશ વીરરે, મુને ખટકે અંતર જેમ તીરરે;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે ભાઇરે, કાઢે સિતાને થાશે ભલાઇરે.

કડવું ૩૧ મું.

ઓધા વળી બોલ્યા રઘુરાયરે, કરવા પ્રથમ વચનનિ સહાયરે;
જેનિ અતિશે અકીર્ત્તિ થાયરે, તે તો નિશ્ચે નર્કમાં જાયરે.
સૌને કીર્ત્તિ આભુષણ ભારીરે, ઇચ્છે કીર્ત્તિને સૌ નરનારીરે;
કીર્ત્તિ સ્વર્ગલોક સુખ આપેરે, મહા કર્મના બંધન કાપેરે.
સર્વે આરંભ કીર્ત્તિને કાજરે, શિર જાતે ન ખોવી લાજરે;
મૃત્યુલોકમાં કીર્ત્તિથી ભાઇરે, પામે સુખ સંપત્ય પ્રભુતાઇરે.
આપે ઉભય લોક સુખ એહરે, રાખી કીર્ત્તિ ને ત્યાગવો દેહરે;
કાં હું મરૂં ને કાં સિતાને મારૂંરે, લોપો વચન તો તમને સંહારૂંરે.
મારે લોકની લાજ અપારરે, પડયો શોકના સિંધુ મોઝારરે;
મુને ખટકે છે એ દુખ ભારીરે, લેજો લક્ષ્મણજી ઊર ધારીરે.
કરો રથને સવારે તૈયારરે, માનો વચન થઇ હુશિયારરે;
તમે સિતાને રથમાં બેસાડીરે, જજો વનમાં વચન દઢ ધારીરે.
મુનિવાલ્મિક દઢમતિ જેહરે, ગંગાપાર વસે છે તેહરે;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે પ્યારીરે, ત્યાં જઇ મુકજો સમજી વિચારીરે.

કડવું ૩૨ મું.

ઓધા એમ બોલ્યા રઘુવીરરે, શુણો લક્ષ્મણ પરમ સુધીરરે;
વસ્તિ માત્ર ન હોય જેણે ઠારરે, મૂકો સિતાને વન મોઝારરે.
વેલા આવજો મૂકીને દૂરરે, મારૂં વચન ગ્રહો થઇ સૂરરે;
આ ન કેસો વૈદેહિને વાતરે, તમે જાણુ પ્રવિણુ છો ભ્રાતરે.
એમ ના કેસો તમે કાયરે, મારે શત્રુ સમાન્ય છે સોયરે;
માટે કરજો વિચારીને કાજરે, મારે કામ પડ્યું છે આજરે.
મારી તો તમે મોટમ જાણીરે, જો ન લોપ કરો મારી વાણીરે;
કાઢો જાનકી આંહિથિ જ્યારેરે, મારૂં વચન ગ્રહ્યું દઢ ત્યારેરે.
એણે લંકાથી આવતાં તાતરે, મુને સંભળાવ્યું સાક્ષાતરે;
મારે રૂષીને પૂજ્યાની છે આસરે, જ્યારે હુકમ થાશે અવિનાસરે.
એવું પૂછ્યુંતું જાનકી જેહરે, આજ આવ્યો છે અવસર તેહરે;
એનું મનગમતું કરી આજરે, સારો જુક્તિથી આપણું કાજરે.
એવાં વચન કહિ રઘુવીરરે, પામ્યા કષ્ટ વહે દગ નીરરે;
મુક્તાનંદનો વાલો કહે બોલરે, ઓધા તે સર્વે અધિક અતોલરે.

પદ ૮ મું.–રાગ પરજ.

રે ઓધા એવા હરિ સારંગપ્રાણી, એનો કોય ન શકે મર્મ જાણીરે, ઓ૦
રે પેલી સિતા તજવા કરી તૈયારી, પછે અતિ રોયા સુખકારીરે, ઓ૦
રે કઠણુતા વજ્ર થકી ભારી, કોમળતા ત્રિભુવનથી ન્યારીરે, ઓ૦
રે અલૌકિક સર્વ કળા એની, એમાં નવ્ય પહોચે મતિ કેનીરે, ઓ૦
રે નથી એતો કોઇ તણાં સંગી, મુક્તાનંદનો વાલો રંગીરે, ઓ૦

કડવું ૩૩ મું.

ઓધા સાંભળી હરિનો ઉચાર, પામ્યાં લક્ષ્મણ કષ્ટ અપાર;
કાઢી રાત રૂદન કરી સોય, તેનો મર્મ ન જાણે કોય.
પ્રાતઃકાળે તે લક્ષ્મણ વીર, તેડ્યો સુમંત્ર સારથી ધીર;
લાવો સારથી રથ તતકાળ, આજ્ઞા આપી છે દીનદયાળ.
નાખો રથમાં તે આસન સાર, કરો અશ્વ જોતરીને તૈયાર;
સિતા રાજભુવન થકી આજ, જાસે મહામુનિ પૂજવા કાજ.

દોડયો સારથી સાંભળી વાત, લાવ્યો જોતરી રથ સાક્ષાત ;
બોલ્યો સુમંત્ર જોડીને હાથ, રથ તૈયાર થયો પૃથ્વિનાથ.
શુણિ લક્ષમણ શિઘ્ર સિધાવ્યા, વેગે રાજભુવન મધ્ય આવ્યા ;
વધા સિતાને પૂજ્ય પ્રમાણી, કરજોડીને બોલિયા વાણી.
ગંગાતીરે મુનિ વિખ્યાત, તમને ત્યાં પહોચાડવાં માત ;
રાજારામની આજ્ઞા છે એહ, તેમાં લેશ નહિં સંદેહ.
વેલાં તૈયાર થાઓ સુકુમારી, પૂજા સાજ તે લેજો સંભારી ;
મુક્તાનંદને વાલે કહ્યું જેહ, કરવું આપણે હરખશું તેહ.

કડવું ૩૪ મું.

સિતા શુણિ દિયેરિયાની વાણી, વણ સમજે ઘણું હરખાણી ;
લિધાં આભ્રણ વસ્ત્રના ભાર, લીધી પૂજવા સામગ્રી સાર.
રૂષિ નારિને મુનિવર કાજ, લીધો અતિસેં અમોલિક સાજ ;
સિતા બોલિયાં લક્ષમણ સંગ, લીધાં આભ્રણ વસ્ત્ર સુરંગ.
વિરા સંગ લિધું છે મેં જેહ, રૂષીપત્નિને આપીશ તેહ ;
મારે આશ હતી મન એજ, રઘુવીરે પૂરી કરી તેજ.
શુણિ લક્ષમણ બોલ્યા ન કાંઇ, સૌને વાત જુદી મન માંઇ ;
પછે સિતાને રથમાં બેસાડી, કરી સિઘ્ર ચલાવા તૈયારી.
રાખી ચાડને હાંકયાં તોખાર, ચાલ્યો રથ કરિ અતિ ઝણકાર ;
સિતા વાટે જાતાં કહેછે વાત, મુને અશુભ સુકન થાય ભ્રાત.
મારૂં ધ્રુજે છે થરથર અંગ, મારા ઉરમાંથી ભાંગ્યો ઉમંગ ;
મારૂં જમણું નયન ફરકે જોય, ફરકે દુખદાયક થઈ સોય.
મારા મનમાં તે સુખ નથી લેશ, થયો રોમાંચિત તન વેશ ;
મુક્તાનંદના પ્રભુ સંગ પ્યાર, ઓધા જાનકી ડરાવ્યાં અપાર.

કડવું ૩૫ મું.

ઓધા અપસુકન દેખી અપાર, સિતા ડરપે છે વારંવાર ;
બોલી લક્ષમણ સંગ વચન, મારૂં ભયથકી દાઝે છે તન.
મુને સુનો લાગે છે સંસાર, મારો જીવ થયો નિરાધાર ;
તેનું કારણ પરમ સુધીર, મુને ભાળે મળ્યું નહિ વીર.

રખે અવધ નગરમાં ભાઈ, આવિ પીડા અચાનક ધાઈ;
મુને અશુભ જણાય છે આવું, આદરાણું નિશ્ચે ભૂંડું થાવું.
સિતા એમ કહી જોડિયા હાથ, રૂડું કરજો ત્રિલોકના નાથ;
એવાં આતુર જાનકી જાણી, વળિ બોલિયા લક્ષ્મણ વાણી.
માતા સૌનું વિચારો છો સારૂં, તેણે અતિ શુભ થાશે તમારૂં;
એવી કરતાં પરસ્પર વાત, આવ્યો ગોમતિતટ સાક્ષાત.
રહ્યાં ગોમતિતટ એક રાત, જોડ્યો રથ અતિ શિઘ્ર પ્રભાત;
હાંક્યો રથ બેપોર તે જ્યારે, પો'તા ભાગિરથિતટ ત્યારે.
દેખી ગંગા વધ્યો ઉરતાપ, રોયા લક્ષ્મણ કરી સંતાપ;
મુક્તાનંદને વાલે કહ્યું જેહ, સાલે લક્ષ્મણને ઉર તેહ.

કડવું ૩૬ મું.

ઓધા એણિપેર લક્ષ્મણ વીર, રોયા દીન થઇ તજી ધીર;
તન કંપે ને વ્યાકુળ ભારી, મુખ સૂકે વહે દગ વારી.
દીઠા લક્ષ્મણ દુખિયા અપાર, બોલ્યાં જાનકિ કરીને વિચાર;
જોઇ ઝાનવી તટ સાક્ષાત, કહો કારણ દુઃખ કેરૂં ભ્રાત.
બહુ કાળથી ઇચ્છા જેહ, પામ્યાં ગંગાનું દર્શન તેહ;
અતિ હરખ સમે ભય આવો, તેનું કારણ કહિ સમજાવો.
નિત રહોછો તમે પ્રભુ સાથ, આજ દૂર જાણી રઘુનાથ;
આવા દુખિયા થયા હશો તાત, કહો દુઃખના કારણ કેરી વાત.
મુને પ્રાણથિ વાલા શ્રીરામ, તોય જાણી આનંદનું ઠામ;
ન કરૂં શોક બાળની પેર, રૂષી પૂજી જાસું કાલે ઘેર.
તમે બાળપણું તજી ભાઈ, રાખો ધીરજ રહો સુખદાઈ;
ગંગા ઉતરી મહામુની વૃંદ, વેગે પૂજીએ થૈને સ્વચ્છંદ.
વેગે નાવ મંગાવો ઉદાર, જૈયે શિઘ્ર વીરા સામે પાર;
મુક્તાનંદને વાલે કરી ઘાત, નથિ જાણતી જાનકી વાત.

પદ ૯ મું-રાગ ગરબી.

(ઓરા આવો નટવર નાનડિયા, એ ઢાલ છે)

ઓધવ એનું કપટ અતિ ભારી, જાણે એવા નહિં કોઈ નરનારી.-ઓધવ૦
પહેલી કરે પ્રીતિ જે સંગે, રાચે રસિયો તેને રંગે;
પછે તેને ત્યાગે સૌ અંગે, ઓધવ૦ ૧

સિતા સંગ પ્રીત કરિ જેવી, કહિ નવ્ય જાય મુખે એવી,
પછે એને ત્યાગ કરિ તેવી, ઓધવ૦ ૨
સિતાંજીને વન મેલી જ્યારે, અમે દુઃખ શું ધરિયે ત્યારે,
બોલું શું પિડાણિ દુઃખ ભારે, ઓધવ૦ ૩
જેજે એનો સંગ કરે ભાઇ, તેનું દુઃખ કોઇન શકે ગાઇ;
મુક્તાનંદનો પ્રભુ દુખદાઇ, ઓધવ૦ ૪

કડવું ૩૭ મું.

ઓધવજી એમ જાનકી, સમજ્યા વિના કહે વાત ;
તે મનમાં નથી જાણતી, જે કીધી રામજિયે ઘાત.
સરળ ચિત્ત છળ કપટને, સિતા ન જાણે લગાર ;
પોતા સરખો જાનકી, જાણે સરળ સૈ સંસાર.
લક્ષમણને કહે જાનકી, મુને વાલા અતિઘણું રામ ;
કમળદળ લોચન શ્રીરઘુવર, સર્વ સુખના ધામ.
ઉનત ઉર સિંધના સરખું, કૃશોદર રઘુવીર ;
ઉદરમાં ત્રિવળિ બિરાજે, ઉંડી નાભિ ગંભીર.
રાજીવલોચન રામને,* નિરખવા મન અકળાય ;
વેલાં જાય અવધપૂર, કરો ભાત તે ઉપાય.
વચન સુણિ સિતા તણા, લુહ્યાં લોચન લક્ષમણ ધીર ;
નાવિક ને કહે નાવ લાવો, જાવું છે સામે તીર.
કરણધાર તે વચન સુણતાં, લાવ્યો નાવ સુજાણ ;
મુક્તાનંદના નાથનું, કરવાને વચન પ્રમાણ.

કડવું ૩૮ મું.

ઓધવ એમ નાવ ઉપર, બેઠા લક્ષમણ ધીર
સારથી રથ સિતા સહિત, ઉતરયા સામે તીર.
નાવમાંથી ઉતરયાં, સિતા સહિત ગુણજાણ ;
સામો તટ જોઇ રામાનુજને, લાગ્યાં દુઃખના બાણ.
ભાગિરથીતટ જઇ કરી, પામ્યાં રામાનુજ દુઃખ જેહ ;
પારાવાર ન તેહ તણો, વર્ણવ્યું ન જાયે તેહ.

ગદગદ કંઠે હાથ જોડી, લોચન વહે જલધાર;
દીન થઇ કહે જાનકીને, વચન પરમ ઉદાર.
લોકની વાણી ઉર ધરી, મુને જે જે કહ્યું શ્રીરામ;
તે તે વચન વિચારતાં, મારે ઉર થયું દુઃખ ધામ.
અંતર દુખનો દવ બળે, તે સમાવ્યો ન સમાય,
ધર્મસંકટમાં પડયો, હવે એનો શો ઉપાય.
આવું કાજ કરયા થકી, મુને મળ્યુ અતિ બહુ માત;
મુક્તાનંદના નાથની, મુને પિડે છે ઉરમાં વાત.

કડવું ૩૯ મું.

ઓધવ રામાનુજ વળી, કરજોડી કહે શુણો વાત;
લોક નિંદિત કાજમાં, મૂને પ્રેરયો પ્રભુ સાક્ષાત.
આવા કારજમાં સતિ, હું પ્રેરાણો છું જેહ;
દોષ ન એમાં કોઇનો, મારા ભાગ્યનો થર એહ.
શેષમાં કરશો જાનકી, મારો દોષ નહિં લવલેશ;
આ કારજ મેં આદરયું, રાજારામનો ઉપદેશ.
એવા વચન કહી હાથ જોડી, પડયા તે ભૂપર સોય;
રૂદન કરી નિજમરણ ઇચ્છે, મર્મ ન જાણે કોય.
એવા લક્ષમણ જોઇને, પામ્યાં સિતા કષ્ટ અપાર;
દિન થઇ લક્ષમણ પ્રત્યે, કરયો સિતાએ શબ્દ ઉચાર.
આ દુખનું કારણ લગરી, હું નથી જાણુતી ભ્રાત;
જે હોય તે તત્વે કરી, મુને કહો જથારથ વાત.
શ્રાપ થયો રઘુનાથનો, કેના ઉપર દુખ છે વીર;
મુક્તાનંદના નાથથી, થયું હોય તે કહો મતિ ધીર.

કડવું ૪૦ મું.

ઓધવજી એમ જાનકી, કરી આજ્ઞા વારંવાર:
તે વાણી શિરપર ધરી, કરયો રામાનુંજે ઉચાર.
નીચું મુખ કરી દીન થઈ, બોલિયા પરમ સુજાણ;
વચન કેતાં કંઠ સુકે, ધ્રુજે થરથર પ્રાણ.

કષ્ટે કરી તોય બોલિયા, જેમ થઇતિ પુરમાં વાત;
માત સભા મધ્યે વાત આવી, શુણિ પ્રભુ સાક્ષાત.
પૂર મધ્યે સર્વ દેશ મધ્યે, સિતાનું લેઇ નામ;
લોક સૌ નિંધા કરે, એમ શણ્યું મૂખોમૂખ રામ.
દુષ્ટે જેમ નિંધા કરી છે, તે તમને કહેવાય;
તજી વિચાર ને લોકવાણિ, સત્ય ગણી રઘુરાય.
તે કારણ તમને તજ્યાં, નિર્દોષ છો તોય માત;
લોકની નિંધા કારણે, આવો થયો અતિઉતપાત.
એ કારણ વિના જાનકી, મન શંક ન ધરસો લેશ;
મુક્તાનંદના નાથમાં, થયો લોકલજ્યાનો પ્રવેશ.

પદ ૧૦ મું-રાગ ગરબી.

(મનમોહન મંદિર આવોરે, વાટડી જોઉં છું વનમાળી; એ ઢાળ છે.)
ઓધવ એમ લક્ષમણ વીરેરે, સમજાવી સિતા રાણી.
કહી નીતિ પરમ સુધીરેરે, સમજાવી સિતા રાણી.
કહિ કથા પુરવની ભારીરે, સ૦ જેમ રાખે દેહ વિચારીરે, સ૦
પૂરજનનો દોષ દેખાડીરે, સ૦ કરી વિનતિ શાંત પમાડીરે, સ૦
ધીરજ• ધારયાની વાટેરે, સ૦ કરી વિનતી લક્ષમણ ભાતેરે, સ૦
મનમાં રહો હરિબળ રાખીરે, સ૦ તમે શુદ્ધ છો સૂર સૌ સાખીરે, સ૦
મુક્તાનંદનો પ્રભુ જાણેરે, સ૦ કરશે રક્ષણ દુ:ખ ટાણેરે, સ૦

કડવું ૪૧ મું.

ઓધા લક્ષમણ બોલિયા વાણીરે, શુણો જાનકી પરમ શયાણીરે;
રૂષીઆશ્રમ પાસ જઇ માતરે, તમને વનમાં મુકીશ સાક્ષાતરે.
રાજારામની આજ્ઞા છે જેમરે, કરવું પડશે મારે હવે તેમરે;
મુનિવર કેરૂં આશ્રમ જેહરે, તમને સુખદાયક હવે તેહરે.
મુનિઆશ્રમ પાસ હું આવીરે, તમને તજીશ કઠોરતા લાવીરે;
રામે હુકમ કરયો એવી રીતરે, રાખું કેમ કરી તમસું પ્રીતરે.
ગંગાતીરે તપોવન જોયરે, મુનિવર કેરૂં આશ્રમ સોયરે;
રેજો ત્યાં તમે રાખી વિચારરે, વૃથા ખેદ મા કરશો લગારરે.
મુનિ આશ્રમ પરમ પુનિતરે, રેજો રાખી ત્યાં ઉત્તમ રીતરે;
રાજા દશરથના એછે મિત્રરે, મુનિવાલ્મિક પરમ પવિત્રરે.

વ્રતધારી તપસ્વિ ઉદારરે, જેના ગુણનો ન પામિયે પારરે;
રેજો મુનિપદપંકજ પાસરે, કરજો તાતતૂલ્ય વિશ્વાસરે.
રાજારામની આજ્ઞા છે એહરે, તેમાં લેશ નહિં સંદેહરે;
મુક્તાનંદના વાલાને વચનરે, અવલું લેશ મા માનજો મનરે.

કડવું ૪૨ મું.

ઓધા વળી કહે લક્ષ્મણ ભ્રાતરે, રેજો સાવધાન તમે માતરે;
ધરી ઉરમાં શ્રીરામનું ધ્યાનરે, રેજો મુનિવર પાસ અમાનરે.
રાખી પતિવ્રત ધર્મ પુનિતરે, રાજારામસું રાખજો પ્રીતરે;
એમ થાશે કલ્યાણ તમારૂંરે, સત્ય માનજો વચન અમારૂંરે.
સતિ નારિને પતિસંગ હેતરે, પતિ પાસરે ભક્તિ સમેતરે;
પતિ લાડ લડાવે કે મારેરે, તોય પતિનો દોષ ન ધારેરે.
જેને પતિનો તે અવગુણ આવેરે, તે તો પતિવ્રતા નારી ન કહાવેરે;
નારિ પતિવ્રતાનો ગુણ એહરે, રાખે પતિ સંગ પરમ સનેહરે.
તમને પ્રાણથી વાલા શ્રી રામરે, તમે પતિવ્રત ધર્મનું ધામરે;
કથા કહિ સર્વે લોકને કાજરે, જાણી કેવાનો અવસર આજરે.
શુણી લક્ષ્મણ વીરની વાણીરે, અતિ દારૂણ શબ્દ પ્રમાણિરે;
ભુલા મહા દુઃખે દેહ સંભાળરે, પડ્યા ભૂમિ ઉપર તતકાળરે.
રહિ મુર્છા તે બે ઘડીવારરે, સિતા પામી તે કૃષ્ટ અપારરે;
મુક્તાનંદનો સ્વામિ છે ક્રૂરરે, ઓધા મહા દુખ આપે જરૂરરે.

કડવું ૪૩ મું.

ઓધા એણીપેર જનક કુમારીરે, શુણિ શબ્દ પામ્યાં દુઃખ ભારીરે;
કિધિ ત્યાગ શ્રીરામ તે જાણીરે, બોલ્યા ગદગદ સ્વર થઇ વાણીરે.
એનું દુખડું તે નવ વરણવાયરે, કહેતાં વચન વ્યાકુળ થઇ જાયરે;
સિતા લક્ષ્મણને કહે વાતરે, શુણી દુખની વારતા ભ્રાતરે.
વિરા આ તન મારૂં જેહરે, કરયું દુખ સેવા વિધિ તેહરે;
આગે પામી હું કષ્ટ ઉદારરે, હજી દુખનો ન આવિયો પારરે.
મારા દુખ કેરો વાર ન પારરે, ભાગ્યુ નાવમહા સિંધુમાં જારરે;
મેં તે સા સા કરયાં હશે પાપરે, જેણે પામી હું મહા સંતાપરે.

નિશ્ચે સંત સંતાપ્યા છે ભાઇરે, તેની આવી મળી જોગવાઇરે;
કાંતો બ્રાહ્મણને દુખ દીધુંરે, કાંતો પરધન ચોરી લીધુંરે.
કાંતો હરિજન શું કરયું વેરરે, કાંતો છાનું દીધું કેને ઝેરરે;
કાંતો કીધી વિશ્વાસિને ઘાતરે, મળ્યું આજ તે ફળ સાક્ષાતરે.
એમ જાનકી કરીને વિલાપરે, કિધો પાપનો નિજશિર થાપરે;
મુક્તાનંદનો સ્યામ સંભારીરે, ઉંચે સાદ રૂવે સકુમારીરે.

કડવું ૪૪ મું.

ઓધા એણિપેર દુખણી અપારરે, રોઈ વચન કરયા ઉચ્ચારરે;
વીરા રઘુપતિ પરમ દયાળરે, મુને કેમ ત્યાગી તતકાળરે,
હું તો પતિવ્રતા નારિ કેવાઉંરે, જ્યાં જ્યાં હુકમ કરે ત્યાહાં જાઉંરે;
મારો સેજ સ્વભાવ છે જેહરે, વીરા કહિ સંભળાવું તેહરે.
રેહેતી વનમાં હું રામજી પાસરે, એના બળનો ઘણો વિશ્વાસરે;
તોય દેખું બિહામણું જ્યારેરે, અતિ ત્રાસને પામતી ત્યારેરે.
તે હું એકલી વન મધ્યે ભાઇરે, સંગે બીજું ન કોઇ સહાઇરે;
હવે કેમ હું રહિશ વનવાસરે, મુને એજ અંતર અતિ ત્રાસરે.
જ્યારે પૂછશે મહામુનિ ધીરરે, તમને કેમ ત્યાગ્યાં રઘુવીરરે;
તેનો શું ઉત્તર કહું તાતરે, મારે શિર આવ્યો ઉતપાતરે.
કહેશે વાત પરસ્પર સોયરે, વિના વાંકે ન ત્યાગે કોયરે;
એનો ઉતર કેમ કરી દેશરે, હુંમાં દોષ નથી લવલેશરે.
ઓધા એમ સિતા દુખ પામીરે, જેને શિર ત્રિભુવનપતિ સ્વામીરે;
મુક્તાનંદના નાથ કઠોરરે, એની ઉપર કેનું નહિ જોરરે.

પદ ૧૧ મું–રાગ રામગ્રી.

(આજ મારાં નેણ સુફળ થયાં,–એ ઢાળ છે.)

લક્ષમણને કહે જાનકી, મારે શંકટ ભારી;
હરિવિના જીવવું હરામ છે, મરવું મહા શ્રેકારી.–લ૦
જો ગંગાજળમાં પડી, તજું પ્રાણને ભાઇ;
આતમહત્યા ઉપજે, થાય અતિ અવળાઇ.–લ૦
બીજું દુખ તનને તજે, મુને અતિઘણું શાલે;
રાજવંશ રઘુવીરથી, આગળ નવ ચાલે.–લ૦

એ હત્યા તનને તજે, લાગે મુને મોટી;
મનસુખે મરવા તણો, એતો વાતજ ખોટી.—૯૦
તજી મજને રઘુવીરની, આજ્ઞા તમે પાળો;
મુજ દુખણીના તાપની, ચિંતા તમે ટાળો.—૯૦
અવધપૂરી જઇ સર્વને, મારૂં વંદન કેજો;
મુક્તાનંદના નાથની, નિત સેવામાં રેજો—૯૦

કડવું ૪૫ મું.

ઓધવજી વળી બોલિયા, જાનકી પરમ સુજાણ;
રામાનુજ તમે સાંભળો, મારાં વચન પરમપ્રમાણ.
સાસુ સર્વને પ્રેમશું મારા, કેજો અનંત પ્રણામ;
કરજોડી વંદન કરી મારા, કેજો કુશળ કલ્યાણ.
એમ કેજો રઘુનાથને, તમે ધર્મ ધોરધર ધીર;
ભ્રાત કુટંબી પ્રજા સૌને, પાળોછો રઘુવીર.
એ તમારો ધર્મ નિર્મળ, એજ કિર્તિ ઉદાર;
ધર્મ વડે સર્વ લોકને, પાળો છો વારંવાર.
સર્વ રક્ષક થઇ કરી, મુને ન પાળિ તમે જેહ;
મારા દેહને દુઃખ પડે, અવગુણ ન ધરૂં તેહ.
એજ વચન રઘુવીરને, તમે કહેજો જઇને ભ્રાત;
મારા દુખની વારતા, કહેસોમાં કોઇને તાત.
મુક્તાનંદના નાથનું, ઊરમાં ધરી દ્રઢ ધ્યાન;
જાનકિ અતિ દુઃખ સમે, મન કીધું ધિરજવાન.

કડવું ૪૬ મું.

ઓધવજી એમ બોલિયાં, જાનકિ પરમ સુજાણ,
સોક ન કરશો માહારો, હું તજિસ નહિ નિજ પ્રાણ.
દિન ચિત્ત થઇ જાનકી, એવું બોલિયા ધરિ ધીર;
ખેદ વચનને સાંભળી, દુઃખ પામ્યા લક્ષ્મણ વીર.
સિતાને ચરણે શીર નમાવી, રામાનુજ બુદ્ધિવંત;
સિતાને વચન ન કહિ શક્યા, ઊર વ્યાપ્યું કષ્ટ અનંત.
પ્રકંમાં કરી હાથ જોડી, કીધું રૂદન અપાર;
રામાનુજ જાવા સમે, નમ્યા સિતાને બહુ વાર.

રામાનુજ ફરી વાહાણુ બેઠા, અંતર શોકની ઝાળ;
નાવમાંથી ઉતરી બેઠા, રથ ઉપર તતકાળ.
સિતાને સામે તીર મેલ્યાં, તેનો તે મનમાં ત્રાસ;
રૂદન કરી જુવે જાનકિને, અંતર અધિક ઉદાસ.
સિતા સરખી સુંદરી, તેને મુકાવી વનવાસ;
મુક્તાનંદના નાથનો, હવે થાય કેમ વિશ્વાસ.

કડવું ૪૭ મું.

ઓધવજી એમ જાનકિને, મેલી વનમાં ઝાર;
રામાનુજ ફરિ ફરિ જુવે, સતિ સિતા સામે પાર.
રામાનુજે રથ હાંકિયો, દિઠો સિતાએ રથ ગયો દૂર;
વેહેવા લાગ્યા નેત્રથી, આસુડાં કેરાં પૂર.
અરણ્ય વનમાં એકલી, રૂવે સિતા ઉંચે સાદ;
વાલ્મિકરૂષિનાં શિષ્ય તે સ્થળ, આવ્યા શુણી દૃખ નાદ.
તેડી ગયા અતિ આદરે, વાલ્મિકમુનિને પાસ;
અતિ કૃપાળુ મહામુનિ, આપ્યો પોતા પાસ નિવાસ.
સિતાને લવસૂત અવતરયો, કુશ કીધો વાલ્મિક ધીર;
સિતાને મુનિ સમઝાવિયાં, થાશે તુલ્ય બળ બેઉ વીર.
રામાયણુ મુનિપાસ ભણિયા, લવ ને કુશ બુદ્ધિમાન;
જગ્નમાં જઇ રામચરિત્રનું, કીધું બેઉ જણે ગાન.
લવ ને કુશ બે પુત્ર સોતી, પાછી લાવ્યા તેહ;
વાંકાં વચન શુણિ રામના, ભોમાં સમાણી એહ.
સિતા સરખી મહાસતિ, તેને આપ્યું કષ્ટ અપાર;
મુક્તાનંદના નાથના, પરપંચનો નહિ પાર.

કડવું ૪૮ મું.

અવર બોલી આપણે, હવે શું કપટિનું કામ
મહાદુખ દીધું મોહને, એનું ન લેશો કોઇ નામ.
ઓધવજી અમે અધિક ભોળાં, જાણું નહિ છળલેશ;
મનક્રમ વચને માનિયો, કપટિ તણો ઉપદેશ.
પારધિ જેમ કુરંગને, સુંદર સુણાવે નાદ;
પછે એ મારે બાણુ તનમાં, એવો મેલ્યો રસ સ્વાદ.

ટાળા વછોયો કરે તતક્ષણ,, વહે રૂધિરની ધાર ;
અમ સંઘાતે કૃષ્ણજી, એમ કર્યું વારંવાર.
હાસ કરી નખપર્શ કરી, કીધો મદન પ્રકાશ ;
મૃગની પેરે મારિયાં, એણે કરાવી વિશ્વાસ.
ધણી તારો ધુતારડો, તું તેનો એકાંતિક દાસ ;
દાધા ઉપર લૂણ દે, મોકલ્યો અમ પાસ.
કરીસમાં એની વારતા, મુખ બોલ્યો બીજી વાત ;
મુક્તાનંદનો સ્વામિએ, અમસું કરી બહુ ઘાત.

પદ ૧૨ મું–રાગ કેદારો.

(ઘેર આવો તો ગોઠડિરે કીજે, ઘણારે દિવશની સંચીરે; એ ઢાળ છે.)

ઓધવજી અમ સાથ ધુતારે, કપટ કર્યું અતિ ભારીરે ;
ચિત ચોરી મથુરા જઇ બેઠો, ઝૂરે છે વ્રજની નારીરે. ઊ૦
મથુરા નગરની નાર ધૂતારી, રીઝવશે કરી પ્યારરે ;
મોહનવર મનલભનો ગર્જુ, કપટી કુબજાનો યારરે. ઊ૦
વ્રજની વાત વિસારી મોહન, હવે નહિ ગોકુળ આવેરે;
મદન સરાસન લૈ મારે છે, તે થકી કોણ મુકાવેરે. ઊ૦
કુબજ્યાને સંગે જોગ અભ્યાસો, અમને મેલ્યાં વિસારીરે;
મુક્તાનંદનો નાથ બન્યા છે, મથુરાં જઈ બ્રહ્મચારીરે. ઊ૦

કડવું ૪૯ મું.

ગોપી રૂદન કરે છે અપારરે, આવ્યો મધુકર બીજી વારરે ;
બોલી મધુકર શું કરી પ્યારરે, ફરી મૂકયો શું નંદકુમારરે.
અમને માનવા જોગ છો વીરરે, વર માગો તે દેસું સુધીરરે;
જેના ઉરમાં છે શ્રીનો નિવાસરે, અમને તેડી ચાલો તેની પાસરે.
એને નારી વિના ન રેવાયરે, રાખે ઊર વિશે શ્રીને સદાયરે;
એને નારી તણો નહિ પારરે, અમને એક એનોજ આધારરે.
વીરા મથુરાપુરીમાં મોરારીરે, કાને સુખિયાં છે શ્રીગિરધારીરે;
કયારે કરે છે ગોકુલિયાની વાતરે, પ્રેમે સંભારી માત ને તાતરે.
કયારે ગોપ ગોવાળ સંભારીરે, રાજી થાય કુંજ છે બિહારીરે;
અમને જાણી અનન્ય નિજ દાસીરે, કયારે સંભારે શ્રી અવિનાસીરે.

ભૂજ અગર સુગંધિ ગોપાળરે, ક્યારે શિરપર ધરશે કૃપાળરે;
અમને મારી ગયો વ્રેહનાબાણરે, વિરા કેમ કરી રાખિયે પ્રાણરે.
વ્રેહનિ પિડિયું ત્યાગશું પ્રાણરે, તેનો દોષ તમને સુજાણરે;
નહિ તો તેડી વીરા સૌને સાથરે, જ્યાં છે મુક્તાનંદનો નાથરે.

કડવું ૫૦ મું.

શુણી ઓધવ ગોપીની વાણીરે, બોલ્યા ઉર ધરી સારંગપ્રાણીરે;
પ્રેમે ભિના તમારાં વચનરે, શુણિ મગ્ન થયું મારૂં મનરે.
તમને દર્શનની ઘણી પ્યાસરે, પૂરી કરશે મોહન સર્વે આસરે;
મુને કર્યો છે શ્રીકૃષ્ણે સંદેસરે, તમને અતિ સુખનો ઉપદેશરે.
તમે સર્વે કૃતારથ માતરે, પુજ્યા જોગ સૌને સાક્ષાતરે;
વાસુદેવ પ્રગટ પ્રભુ જેહરે, તે શું તમને છે અચળ સનેહરે.
તપ હોમને જપ વ્રત દાનરે, ગ્રંથપઠન ને સંજમ ધ્યાનરે;
કરી સાધન અનંત અપારરે, ભક્તિ કૃષ્ણની સાધે ઉદારરે.
પરમાત્મા કૃષ્ણને સંગરે, પ્રેમ ભક્તિ છે તમને અભંગરે;
પ્રેમલક્ષણાભક્તિ છે સારરે, માગે મુનીવર વારંવારરે
પતિ પુત્ર સ્વજન ધન ધામરે, દેહાદિકથી થયાં નિષ્કામરે;
સર્વે ત્યાગી વર્યા ગિરધારીરે, થઇ છે ત્રિભુવન જીત તમારીરે.
તમે પ્રભુમાં દેખાડી છે પ્રીતરે, મુને કીધો છે પરમપુનિતરે;
મુક્તાનંદને વહાલે કર સાઇરે, સર્વે કમળા સમાન છે બાઇરે.

કડવું ૫૧ મું.

તમે સાંભળો મોરી માતરે, કહ્યું શ્રીમુખે જે સાક્ષાતરે;
લાવ્યો હરિનો સંદેસો હું એહરે, શુણો એક મને કરી સ્નેહરે.
હું છઉં હરિનો એકાંતિક દાસરે, સદા રહું છું શ્રી કૃષ્ણની પાસરે;
મને પુછ્યામાં કરશો મા લાજરે, તમ સારૂ મૂક્યો છે મારાજરે;
તમને કહ્યું છે શ્રીકૃષ્ણજી એમરે, સર્વે સાંભળજો કરી પ્રેમરે.
મારો સર્વે પ્રકારે નિજોગરે, તમને થયો નથી સંજોગરે.
જેમ પંચમાભૂત છે જેહરે, વ્યાપ્યા સર્વે આકારમાં તેહરે;
મન ઇંદ્રયું પ્રાણમાં એકરે, હું છઉં વ્યાપક સમજો વિવેકરે.
મારા તેજમાં સર્વે આકારરે, સર્જું પાળું હરૂં બહુ વારરે;
માયા ગુણને હું પ્રેરી કરાવું રે, અજું વિશ્વ ન બંધમાં આવું રે.

હું છું સર્વમાં સર્વથી ન્યારોરે, જાણો મુજથકી સર્વ પસારોરે;
મુંમાં મનડું બંધાણું છે જેનુંરે, સ્હેજે સિધ્ધ્યું કારજ સરવ તેનુંરે.
મુંમાં મન દૃઢ બાંધવા કાજરે, વસે વનમાં તજી સુખ સાજરે;
મુક્તાનંદના નાથની વાણીરે, સર્વે ઊર ધરો પરમ શ્યાણીરે;

કડવું ૫૨ મું.

વળી કૃષ્ણજી કરે છે વચનરે, સર્વે સાંભળજો એક મનરે;
મનમુજમાં આરોપવા કાજરે, ત્યાગી સેવે છે સંત સમાજરે.
સાંખ્યજોગ વેદાંત વિચારરે, તપ ત્યાગ દમાદિ પ્રકારરે;
સર્વે મન વશ્ય કરવાને એહરે, તેમાં લેશ નથી સંદેહરે.
જેમ નદિયુંનો સિંધુમાં અંતરે, રેણિ મનના નિરોધ પ્રજંતરે;
વસ્યો તમથી હું વેગળો જારેરે, વધે પ્રેમ અપાર તમારેરે.
પ્રેમે મનતો રહ્યાં મારે પાસરે, તમને એજ સમાપ નિવાસરે;
મુંમાં મનને બંધાવાને પ્યારીરે, વસ્યો વેગળો સમજી વિચારીરે.
જ્યારે દૂર પતિ જેનો જાયરે, તેનું મન પિયુ સંગ પ્રોવાયરે,
તેવો દૃષ્ટિગોચર પતિ સંગેરે, નોય વિનતાના માંનને પ્રસંગેરે.
શુણો ગોપિકા મનડાં તમારાંરે, મારા રૂપથી રહે નહિં ન્યારાંરે;
એવો કીધો ઉપાય મેં સારરે, તમે લેસો મા અવળો વિચારરે.
વ્રજવિનતા તો પ્રાણ છો મારારે, ગુણ ભુલું ન લેશ તમારારે;
મુક્તાનંદનો વાહાલો જાણરે, મીઠું બોલી હરે મનના પ્રાણરે.

પદ ૧૩ મું–રાગ મલ્હાર.

તમે તો કૃતારથ કામની, મનમુજ વિષે ધારી;
તન મન ધન મુજ ઉપરે, રાખ્યું સર્વસ વારી. તમે૦
જે મુજમાં મનને ધરે, છોડી જગ કેડો;
તે પ્રેમિજન પાસ લે, રહુ કરી દૃઢ નેડો. તમે૦
મન મુજમાં તમે રાખજો, રહેજો જગ થકી ન્યારી;
અલ્પકાળમાં સુંદરી, મુને પામસો પ્યારી. તમે૦
રાસ સમે વ્રજમાં રહી, રોકી નિજ સ્વામી;
તમમોરે તનને તજી, પ્રેમે મૂને પામી. તમે૦
જે મૂને પ્રેમે ભજે, તેને પળ ન વિસારૂં;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે, સર્વે કષ્ટથી તારૂં. તમે૦

કડવું ૫૩ મું.

ગોપી સાંભળી હરિ સંદેશ, કીધો મન હરિ રૂપ પ્રવેશ;
વળી બોલી ઉધવજીની સંગ, ભાસ્યો કૃષ્ણલિલાનો પ્રસંગ.
શુણો ઓદ્ધવ હરી સુખકારી, મારયો કંસ મટયું દુખ ભારી;
જાદવ સંગ કરતો વિરોધ, તેનો કાઢયો શ્રીકૃષ્ણજિ સોધ.
ત્યાગ્યો આયરડાનો આચાર, હવે થયા હરિ રાજકુમાર;
એ શું મથુરાં નગર કેરી નાર, વિરા કરતી હશે ઘણો પ્યાર.
જોઇ વનિતાની ભ્રકુટી વિલાસ, પડશે મોહન પ્રેમને પાસ;
વિરા મથુરા ધુતારાનું ગામ, રાખ્યા ભોળવી સુંદર સ્યામ.
કહોને પુરવિનતા ભલ્લિ જાણી, કેવિ શ્રીકૃષ્ણને પ્રીત બંધાણી;
એને મનગમતું જયારે થાયે, તેને સંગ જોરાયે બંધાયે.
અમે ભોળાં ગોકુળિયા વાસી, નવ જાણિયે કપટ પ્રકાશી;
નારી નગરની છે છળમાં સૂરી, બની જોડ પરસ્પર પૂરી.
એણે કુબજા શું કીધો વિહાર, સંગે દૂત હતા તમે તૈયાર;
મુક્તાનંદના નાથને નાર, જોઇયે તમ જેવા દૂત ચકોર.

કડવું ૫૪ મું.

કોને ઉધવ પરમ સુધીર, પૂરનારી મધ્યે બળવીર;
ક્યારે વાત કરે છે અમારી, જાણી દાસિયુ શ્રીગીરધારી.
વૃંદાવન મધ્યે નવલ વિહારી, અમસું રાસ રમ્યા સુખકારી;
તે તે રજનિયું અતિ સુખદાઈ, એને સાંભરે છે કે ના ભાઇ.
વિરા રાસની લીલા અપાર, કેતાં સેષજી પામે ન પાર;
અમસું રમિયા છે કૃષ્ણજી જેમ, કહું સંક્ષેપ કરી તેમ.
દેખી શરદનો ચંદ્ર વિશાળ, વાઇ વેણુ રસાળ ગોપાળ;
ફૂલી મલ્લિકા જાતિ સુરંગ, જોતાં વાધે અપાર અનંગ.
ઇંદુરાજના કીરણ પ્રકાશ, જોઇ વનછબી કમળા નિવાશ;
ગાયો વેણુમાં રાગ મલાર, ધાયાં શુણતા મ્હેલાં તતકાળ.
શુણિ અનંગ પ્રદિપન ગીત, મોહ્યું વ્રજ વિનતાનું ચિત્ત;
એક બિજીથી છાનીઉ જાણી, વેગે આવ્યાં જ્યાં હતા સારંગપાણી.
કેનો જોવા ન રે કોઈ સાથ, વાઇ વેણુ ખેચ્યાં જદુનાથ;
મુક્તાનંદના સ્વામીને કાજ, સર્વે ત્યાગ કરી કુલ લાજ.

કડવું ૫૫ મું.

કોણે દોહતાં મેલિયું ગાયું, શુણિ વંસિ ઉઠિ સર્વે ધાયું;
કોઇ ઉફણતું પય મેલી, ચાલી ઉનમત્ત થઇ અલબેલી.
ચુલે ચડતી રસોઇ તે ત્યાગી, ધાયું હરિ સનમુખ બડભાગી;
કેણે ધાવતાં ત્યાગિયાં બાળ, ત્યાગ્યા જમતાં પતિ તતકાળ.
જમતાં ત્યાગ કરયાં કેણે જંન, કેણે ત્યાગા ઉઘાડાં ભુવંન;
કેણે પતિ સુત સેવા વિસારી, ચાલી પ્રેમમગન વ્રજનારી.
પેરયાં અવળાં આભુષણ ચીર, ગોપી પ્રેમે થયાં છે અધીર;
આંજ્યું એક એક લોચન ગોપી, પ્રેમે રહિ પરિપૂરણ ઓપી.
વેણું નાદ શુણિ સર્વે ચાલી, પ્રેમે પરવસ થઈ મત્તવાલી;
વારયાં પતિ સુત માત ને તાતે, વારયાં સર્વે સંબંધિયે ભ્રાતે.
સૌનું બાધ્યું મોહનજીસુ મંન, વાર્યા ન રહ્યા તે ગોપીજંન;
જે જે પતિયે રોકી ઘરમાંઈ, જાવા મારગ મળ્યો નહિ કાંઇ.
તેણે ધરયું મોહન કેરૂં ધ્યાન, વિચિ લોચન મુદિયા કાન;
મુક્તાનંદના વહાલાને પ્યારી, પામી ઉરમાં મોહન સુખકારી.

કડવું ૫૬ મું.

સુણો ઓધવજી એની વાત, જેમ મળિયા મોહન સાક્ષાત;
તિવ્ર તાપે તપિ અતિ એહ, છુટી ભોગવી દુક્રત તેહ.
ધ્યાને પામી પાતળિયાના સંગ, પામી અતિ સુખ સમિયો અનંગ;
હરિને મળવે થયું સુખ ભારી, છુટી શુભ કર્મથી સર્વ નારી.
રહેછે કર્મે કરી સર્વ દેહ, તેમાં રંચ નહિ સંદેહ;
એના કર્મ બલ્યાં સર્વે વીર, પામી કૃષ્ણને ત્યાગિ શરીર.
અમો મોરય તે હરિવર પામી, ભાગિ જનમોજનમની ખામી;
જાર બુદ્ધિએ ભજિયા ગોપાળ, તોય મુક્ત થઈ તતકાળ.
જે જે વ્રતમાં રોકાણીતિ બાઇ, તેની વાત કહી સુખદાઈ;
તેની કેડે શકળ વ્રજનારી, આવી જ્યાં હતા કુંજબિહારી.
અમને દેખિ મોહન ચિત્તચોર, હસિ બોલિયા નંદકિસોર;
ભલે આવિયા તમે સર્વ વૃંદ, કોને વ્રજમાં છે કુશળ આનંદ.
કોને સ્યા કારણ વન આવ્યાં, એમ બોલીને અમને ડરાવ્યાં;
મુક્તાનંદના વહાલાની વાણી, શુણિ સુંદરી સર્વે દુખાણી.

પદ ૧૪ મું-રાગ સામેરી મલાર.

(ઓધવ કોને રસીલાવરની રિતડીરે, એ ઢાળ છે.)

કઠણ હૈયાનારે કપટી કાનજીરે, અમ સંગ બોલિયા વચન કઠોર;
જાઓ ઘેર પાછારે સર્વે સુંદરી, વનમાં છે જંતુ ભયાનક ઘોર. ક૦
તમારા સંબંધીરે તમને ખોળશેરે, કલપસે માતપીતા સુત ભ્રાત;
પતિ તો તમારારે તમપર કોપશેરે, એમાથિ તો થાય ઘણો ઉતપાત. ક૦
જોવા આવ્યાં વનરે તે જોઈ પાછા વળોરે, રજનિમાં કરવી નહિ ઘણીવાર;
જાઓ ઘર પાછારે પતિની સેવા કરોરે, કુલવંતી નારિનો એજ આચાર. ક૦
ચિતડાં અમારાં લોભાણું નંદલાલમાંરે, બીજે મનમાને નહિ લવલેશ;
મુક્તાનંદ કેરોરે વાલમ કહિ હારિયોરે, અમને ન લાગ્યો એ ઉપદેશ. ક૦

કડવું ૫૭ મું.

ઓધવ અમ સંગ બોલિયા, છળ રાખી નંદકુમાર;
નિજ ભુવન જઇ ભામની, સુખે સેવો નિજ ભરથાર.
કલપતાં હશે વાછરૂ, રોતાં હશે બહુ બાળ;
ધવાડો મન દયા આણી, જાઓ ઘરે તતકાળ.
જો તમને દ્રઢ પ્રેમ મુજ સંગ, આવ્યા થયું દરશન;
મુજ સંગ પ્રીતિ જે કરે, તેનું થાય નિર્મળ મન.
કપટ તજી નિજ પતિ ભજે, નારિનો એ નિજધર્મ;
પતિનું વચન ન વાઢવું, અબળાંને એ શુભ કર્મ.
દારીદ્રી દૂસીલ રોગી, વૃધ્ધ જડ પતિ હોય;
એવોય પતિ જો અપાતકી, વિનતાને ભજવો સોય.
કુળવાન નારી પતિ તજી, જો ભ્રષ્ટ થાવા જાય;
ત્રણે કુળને લાંછન દઇ, પડે નરક અપજસ થાય.
શ્રવણ દર્શન ધ્યાનથી, વાધે મુજ સંગ પ્રીત અપાર;
મુક્તાનંદને સ્વામિયે, જાઓ જાઓ કહ્યું બહુવાર.

કડવું ૫૮ મું.

ઉધવજી અમે સાંભળ્યાં, કપટિના વચન કઠોર;
શોક સાગર સર્વ બૂડયાં, ચિંતા વ્યાપી ઘોર.

નિચાં મુખ કરી માનની, સૌ મુકે અતિ નિશ્વાસ;
ચરણ નખ ભૂમિ ખણે, થયાં શોકે અધિક ઉદાસ.
નયણે જળધારા વહે, ધુવે કુચનું કુંકુંમ તેહ;
દાવાનળ દુખનો બળે, તેમાં દાઝે સૌના દેહ.
પ્રિતમ વેરીની પેર બોલ્યા, વાંકા વચન અપાર;
જે અર્થે ઘરબાર છોડયાં, છોડયો કુળ વ્યવહાર.
સુર થઇ વ્રજ સુંદરી, લુછ્યાં લોચનજળ નિજહાથ;
ક્રોધ કરી ગદગદ સ્વરે, બોલિયા મોહન સાથ.
સાને કાજે સામળા, કોછો વચન અતિ વિકરાળ;
તજી સર્વસુ શરણ આવ્યાં, પાળો જન પ્રતિપાળ.
ભુધરજી અમને ભજો, તજો જુઠી મનની તાણ;
મુક્તાનંદના નાથજી, તજવાની ત્યાગો વાણ.

કડવું ૫૯ મું.

ઓધવજી અમે બોલિયું, વળી જોડીને સર્વે હાથ;
અમે તમારી દાસીયું, પ્રભુ તમે અમારા નાથ.
દાસ જાણી દયાળ અમને, આપો નિકટ નિવાસ;
આદિ પુરૂષ જેમ ભક્તને, નિત્ય રાખે ચરણને પાસ.
પતિ પુત્ર સમંધિની, સેવા અમારો એ ધર્મ;
ધર્મ જાણમાં અધિક છો, પ્રભુ તમે બતાવો મર્મ.
અમે તમારા વચન સર્વે, માન્યો સત્ય સ્વરૂપ
તમેજ સૌના આત્મા, તમે પતિ પરમ અનુપ.
તમેજ સાચા પતિજ સૌના, બીજા તે અબળાવૃંદ ;
પતિ જાણી પશુતુલ્ય નારી, પડે છે મોહને ફંદ.
પતિ શબ્દનો અર્થ એ છે, પાળે આલોક પરલોક ;
એવા પતિ તમે એક છો, મેટણ વિકટ ભવ શોક.
તે માટે અમે વર્યા તમને, ત્યાગી જગની આશ;
મુક્તાનંદના નાથજી, નિત રાખો પ્રભુ તમ પાસ.

કડવું ૬૦ મું.

ઓદ્ધવ વળિ એમ બોલિયા, સામળા કેરે સંગ;
જાણ્યાં તમને દઢપતિ, કેમ રાચું બીજે રંગ.

જે તમને વિનતા વરે, પતિવ્રતા કાવે તેહ;
ભમે બિજિયું ભવ વિષે, ધરે અનંત જાતના. દેહ.
સ્વાન સુકર ખર પુરૂષ સંગે, થાય તે ઘણીયુ વાર;
પતિવ્રતાના ધર્મના, તેને રહે કેમ નિરધાર.
તે માટે તમે પતિવ્રતાનો, કહ્યો જે અમને ધર્મ;
તે અમે તમ સંગે રાખસું, જાણજો અલોકિક મર્મ.
પતિ સુતાદિક કુટુંબ સર્વે, આપે દુઃખ ભય શોક;
તે સંગે પ્રીતિ કરે, તમથી વિમુખ શઠ લોક.
વિવેકી તમ સંગ પ્રીતિ, બાંધે અચળ અપાર;
વિષે સુખ તૃષ્ણા તજે, તમને ભજે કરી પ્યાર.
તે માટે અમે પ્રીત તમસું, જોડી અચળ જગવંદ;
મુક્તાનંદના નાથ અમને, મ ત્યાગો સુખકંદ.

પદ ૧૫ મું–રાગ કાફી.

પ્રાણજિવન પુરૂષોત્તમ પ્યારા, અમને છે આસ તમારીરે;
લાલચડિ લાગી બહુ દિનની, સફળ કરો સુખકારીરે.–પ્રા૦ ૧
ચિતડું અમારૂં લોભાણું સુખમાં, નયણા તે રૂપને જોઇરે;
મોરલીનો નાદ શુણિ મરમાળા, તમ સંગ મન રિહ્યું મોહીરે.–પ્રા૦ ૨
કર ધર કારજ કરવા ન ચાલે, પગ ન ભરે ડગ પાછુંરે;
ચરણ તમારા તજી મનમોહન, જાવાનું થયું કાછુંરે.–પ્રા૦ ૩
હાથ ન હાલે પગ નવ્ય ચાલે, કહો કેમ કરી ઘર જાયરે;
અમૃતની આશા કરી આવ્યા, વિષડું તે કેમ કરી ખાયરે.–પ્રા૦ ૪
અધર અમૃતરસપાન કરાવી, તનના તાપ બુઝાવોરે;
મુક્તાનંદના નાથ રસિલા, રસનો ઘન વરસાવોરે.–પ્રા૦ ૫

કડવું ૬૧ મું.

વળી ઊધ્ધવજી હરિ સંગેરે, અમે બોલિયાં દાઝ તે અંગેરે;
શુણો કૃષ્ણજી પરમ સુજાણરે, બાઇ વેણ હરયા તમે પ્રાણરે
ખેંચી ભ્રકુટી ધનુષ કરી જોરરે, મારયાં કામના બાણ કઠોરરે;
તેની વેદના અમને છે ભારીરે, વેગે ટાળ્યા શ્રી કુંજબિહારીરે.

જો નહિ એમ કરો બળ વીરરે, પ્રહેનાં દાઝેલ તજસું શરીરરે ;
ધરિ ધ્યાનને ત્યાગસું દેહરે, તમને પામસું નહિ સંદેહરે.
પ્રભુ ચરણ તમારા ઊદારરે, સેવે સિંધુસુતા કરી પ્યારરે ;
અમે જે દિથી ચરણ તમારારે, ચાંપ્યા ઊરમાં થયા જગ ન્યારારે.
અમને તે દિથિ અન્ય નર સાથરે, ઉભું રહેવું ગમે નહિ નાથરે ;
છુટો તમવિના સૌથિ સનેહરે, દિઠો નવ ગમે પુરૂષનો દેહરે.
ધારી ચાત્રક સરખી ટેકરે, અમે પામિયું પરમ વિવેકરે ;
વરિયું તમને કરિ દ્રઢ પ્રીતરે, અમે જાણી અલૌકિક રીતરે.
કિધું તમ વિના સર્વે હરામરે, જાવા સુજે નહિ બીજું ઠામરે ;
મુક્તાનંદના સ્વામિ સુજાણરે, તમને અરપ્યાં છે તન મન પ્રાણરે.

કડવું ૬૨ મું.

વિરા વળિ અમે મોહન સંગરે, કાઢયો પ્રેમ ભક્તિનો પ્રસંગરે ;
આપ્યો કમળાને ઊરમાં નિવાસરે, તોય ચરણ સેવ્યાની છે આશરે.
નિજ સૌક્ય વૃંદા સંગ તેહરે, ઇચ્છે ચરણ નિવાસને એહરે ;
એવું ચરણ સરોજ તમારૂંરે, પ્રભુ પૂરણ ધન છે અમારૂંરે.
જેને સેવે છે મહામુનિ વૃંદરે, સેવી પામે અત્યંત આનંદરે ;
તેની પેરય અમે હવે દેવરે, પામ્યાં ચરણ કમળની સેવરે.
નિજ દાસ ગોપિજન જાણીરે, રીઝ્યા અમપર સારંગપાણીરે ;
અમે તમને ઊપાસવા કાજરે, ત્યાગ્યાં મંદીર શ્રી મહારાજરે.
પ્રભુ હાસવિનોદ તમારેરે, વાધ્યો અંતરે કામ અમારેરે ;
તેના વૈદ તમે સુખકંદરે, ટાળો દાસનું દુઃખ જગવંદરે.
જોઈ ખીતલિયાળા કેશરે, નિરખી નટવર સુંદર વેશરે ;
મુખે અધર સુધા સુખકારીરે, ભુજદંડ સકલ ભયહારીરે.
જોઈ સામળા શોભા તમારીરે, થૈયું દાસિયું શ્રી ગિરધારીરે ;
મુક્તાનંદના વ્હાલા વિહારિરે, પૂરો પ્રેમેસું આસ અમારીરે.

કડવું ૬૩ મું.

વળિ ઓધ્ધવજી અમે નારીરે, બોલ્યાં હરિસંગ લાજ વિસારીરે ;
શુણો મદનમોહન સુખધામરે, વારૂં છબીપર કોટીક કામરે.
એવી ત્રિભુવનમાં નહિ નારીરે, જોઈ તમને રહે અવિકારીરે ;
શુણી બંસીનું ગીત રસાળરે, નારી માત્ર ચળે તતકાળરે.

તારૂં અનંગ વિમોહન અંગરે, જોતાં વિનતાને વાધે અનંગરે ;
પશું પંખીને દ્રુમથીર કાયરે, દેખી રૂપ રોમાંચિત થાયરે.
તમે પ્રગટયા છો વ્રજજન કાજરે, સુખ આપવા શ્રી મહારાજરે ;
વ્રેહની વેદના અમને છે ભારીરે, ટાળો નટવર કુંજવિહારીરે.
કામે તપ્ત થયા સ્તન નાથરે, ધારો તેપર સિતળ હાથરે ;
ધારો શિરપર ભુજ સુખરૂપરે, ટાળો વિનતાનું કષ્ટ અનુપરે.
અમે રસિયા તમારા દાસરે, આવ્યાં પ્રેમ ભરયા તમ પાસરે ;
પ્યારા વ્રેહની તે વેદના ટાળોરે, બોલ્યા પ્રથમ તે બોલ સંભાળોરે.
રમો રાસ અમારી સંગેરે, ટાળો પિડનો કામ અભંગેર ;
મુક્તાનંદના શામ સુજાણરે, કરો પ્રથમના વેણ પ્રમાણરે.

કડવું ૬૪ મું.

વિરા વિનતિ શુણિને અમારીરે, કીધી કરૂણા શ્રીકુંજવિહારીરે ;
કૃપાસિંધુ હસિ સુખધામેરે, કીધો રસનો પ્રારંભ શ્યામેરે.
પતિ આત્મારામ છે તોયરે, ઇચ્છે રમવા ગોપિ સંગ સોયરે ;
થયા પ્રફુલ્લિત સુખ સર્વ નારીરે, વેગે ઢોળે વળિ સકુમારીરે.
તેને સંગે મોહન વનમાળીરે, પ્રેમે રમવાને પલવટ વાળીરે ;
શોભે વિનતા મધ્યે જગવૃંદરે, જેમ તારામાં પૂરણ ચંદરે
ગોપિ પ્રેમ મગન કરે ગાનરે, તેમાં તાન મેલાવે છે કહાનરે ;
નારી વૃંદતણા પ્રતિપાળરે, શોભે ઊર વૈજંતી માળરે.
કાને કુંડળ મકરાકારરે, મુખચંદનું તેજ અપારરે ;
વાળો વિચારે શોભાવતા વનરે, વ્રજનારીના પ્રાણજીવનરે.
આવ્યા જમુનાને તીરે ગોપાળરે, દિઠી સુંદર ભોમિ વિશાળરે;
ફુલી જલમાં કુમોદની જેહરે, તેને ગંધે સુગંધિ છે તેહરે.
હેમ સરખી છે રેતિ તે તીરરે, તેમાં રમણ કરયું બળ વીરરે;
રમ્યા અમરસંગ અંતર જામીરે, વ્હાલા મુક્તાનંદના સ્વામીરે.

પદ ૧૬ મું—રાગ વસંત.

ઓદ્ધવજી અમ સાથે રસિયે, રમણ કરયું સુખકારી ;
આલિંગ્ન ચુંબન કરી મોહન, મગન કરી વ્રજનારી.—ઓ૦
હાસ કરી હેતે કર ઝાલી, કંઠ બાહડલી મેલી ;
અંગઅંગપરસ પયોધર મર્દન, કાન કરિ રસ કેલી.—ઓ૦

પરસ વિલોકન હાસ વિનોદે, મદન જગાડી મોરારી;
વ્રજ વિનતા કીધી મતબાલિ, નટવર કુંજવિહારી.—ઓ૰
મદન મનોરથ સુફળ કરીને, અતિ દુર્લભ સુખ આપ્યું ;
મુક્તાનંદને નાથ રસીલે, વિકટ વિરહ દુઃખ કાપ્યું.—ઓ૰

કડવું ૬૫ મું.

ઓધા એમ હરિ સંગ વિહાર, કિધો વ્રજ વિનતા બહુવાર;
સર્વે અખંડ સોહાગણ નારી, કીધા સુંદર વર ગીરધારી.
વાધ્યું વિનતાને માન અપાર, પામિ પુરૂષોતમ ભરથાર ;
નારી માત્રથી હરિને પ્રતાપ, ગોપી શ્રેષ્ટ ગણે નિજઆપ.
આવ્યું માનનીને ઊર માન, દિઠું દિનબંધુ ભગવાન ;
ગર્વ ભંજન શ્રીગોપાળ, ટાળી માન રિપુ તતકાળ.
સૌથી માન રિપુ અતી ભારી, હરિજનને એ મહાદુખકારી ;
એવું જાણીને જન સુખકારી, થિયા અંતર ધ્યાન મોરારી.
ગોપી હરિવિના સૌ અકલાણી, બોલે હાહાકાર મુખવાણી ;
ધાયા ખોલવા નારિના વૃંદ, જ્યાં ત્યાં ખોળે ગોપિ વૃજચંદ.
વ્રેહેને તાપે અતી હદ વાળી, બોલે ઘેલી થઈ વૃજબાળી ;
પૂછે વૃક્ષને કૃષ્ણની વાત, કિણે દિઠા મોહન સાક્ષાત.
પૂછી પૂછી થાકી સકુમારી, હરિના પગલાં દિઠા અઘહારી ;
મુક્તાનંદના નાથમાં પ્યાર, દોડી આવી ગોપિ તેણિ વાર.

કડવું ૬૬ મું.

ઓધા પગલાં પ્રીતમજીના જોઇ, વ્રજનાર રહી સર્વ મોહી ;
સંગ સોક્યના પગલાં નિહાળી, ક્રોધે લાલ થઇ કહે બાળી.
એતો એકલિ છે હરિ સંગ્ય, રાચ્યા મનમોહન એને રંગ્ય ;
એના પુન્ય તણો નહી પાર, સંગ્ય લીધી શ્રીનંદકુમાર.
એમ કહીને ચાલી વ્રજનારી, વેગે ખોળવા દેવમોરારી ;
હરિ સંગ્ય હતી સકુમારી, તેને ગર્વ વાધ્યો અતીભારી.
વ્હાલે સૌને તજી તત્કાળ, મુને તેડી છે સંગ્ય ગોપાળ;
મુંમાં મોહનને છે પ્રીત, મારી થઇ સર્વ ગોપિમાં જીત
એવું જાણિ આણિ અહંકાર, બોલી હરિ સંગ્ય વારંવાર;
હું તો થાકિ ઘણું જગસ્વામી, તેડિ ચાલો મોહન બહુનામી

દિદું વિનતાને અતિઘણું માન, તેને ત્યાગ કરી ભગવાન;
રોતી ગઈ સર્વ વિનતાને સંગ્ય, સૌનું માન રહ્યું શ્રીરંગ
ગોપી બોલિ વળી બળવીર, પાછાં આવીઆ જમુનાને તીર;
મુક્તાનંદના સ્વામીસુ તાન, ગોપી કરવા બેઠી ગુણગાન.

કડવું ૬૭ મું.

શુણો ઓદ્ધવજી વ્રજનારી, હરિને સાદ કરી કરી હારી
વાધ્યો વિરહ તણો તન તાપ, કરે સુંદરી સર્વ વિલાપ
મેલી કરપર સર્વ કપોળ, રોઇ નેણ કરયાં રંગ ચોલ;
ઊંચે સાદે રૂવે સકુમારી, ત્રાહિ ત્રાહિ ગોવિંદ પોકારી
આવ્યાં દિનબંધુ દુખહારી, દિઠા ગોપિયે શ્રી ગિરધારી;
બોલી જેજેકાર મુખવાણી, દોડી હરિચરણે લપટાણી
કોઇક હરીનો કરાંબુજ જેહ, કરે સાઇ રહી દ્રઢ તેહ;
કોઇક ચરણને શિરપર ધારી, પ્રેમે મગન થઇ પ્રિયપ્યારી
કોણે ચાવેલ તાંબુળ સાર, લિધો નિજ કરમાં કરિ પ્યાર;
કોઈક કંઠ બાહોડલીને મેલી, દૈ દૈ સુંબન થૈ અલબેલી
ઉઠયા ગોપિકા સહિત ગોપાળ, આવ્યા જમુના તીરે તત્કાલ;
નિજવસ્ત્રે આસન કરી બાળી, પધરાવ્યા પ્રેમે શ્રી વનમાળી
ઘેરી બેઠી ચરણ કર ઝાલી, પ્રેમે પૂરણ થૈ મતવાળી;
મુક્તાનંદના સ્વામીને સંગ, વધ્યો અબળાને અતી ઊંમગં.

કડવું ૬૮ મું.

વિરા કરી અમે પરમ વિવેક, પુછયું પ્રશ્ન મોહનજિને એક;
પ્રભુ તમને પડી એસી ટેવ, ભજતાંને ભજો નહિ દેવ.
હસિ બોલિયા શ્રીહરિ વાણિ, શુણો સુંદરી પરમ શયાણી;
ભજતાંને ભજે નહિ જેહ, ગુરૂદ્રોહી કૃતઘ્ની તેહ.
મુમાં દોષ ન લાવશો એહ, મારે ભક્તાસુ પરમ સ્નેહ;
હું તો ભક્તનો દોરયો દોરાઊં, જન કાજ દશો દિસ ધાઊં.
પામે નિરધનિયો ધન જેમ, કોય ધનનું ભજન કરે તેમ;
રહું વેગળો ભક્તથી જ્યારે, પ્રેમભક્તિને પામે તે ત્યારે.
તમે ત્યાગ કર્યો સુખસાજ, મારે અરથે તજિ કુળ લાજ;
તમને જાણી સદા નિજદાસ, કરવા પ્રેમનો અધિક પ્રકાશ

બજુ પ્રોક્ષ રહિને હું પ્યારી, સત્ય માનજો વાત અમારી;
જોતાં ભક્તિ તમારી ઊદાર, હું ન છુટું કરી ઊપગાર.
છોડો સાધુપણે સકુમારી, તો હું છુટું એ લિધું વિચારી;
મુક્તાનંદના વ્હાલાનિ વાત, શુણિ જાણ્યાં પ્રીતમ સાક્ષાત.

પદ ૧૭ મું-રાગ બેહાગ.

રઘુવર આજ રહો મેરે પ્યારે:-(એ ઢાળ છે.)

મગન થયાં વચન શુણી વ્રજનારી,
ઓધવજી અમને મોહનની, ચડિ ગઈ અખંડ ખુમારિ.-મગન૦
શામના ચરણપરશ કરી ટાળી, વ્રેહની વેદના ભારી;
તન મન ધન સુંદરવર ઊપર, સર્વસ નાખ્યું છે વારી.-મ૦
મનમોહન સંગ્ય રાસ રમ્યાનું, સૌ ઇચ્છે સકુમારી;
નિજજનનું ગમતું કરવાને, રાસ રચ્યો ગિરધારી-મગન૦
પ્રેમેસુ પલવટ વાલી પાતળિયે, રસિયા રાસ વિહારી;
મુક્તાનંદનો નાથ ગોપિ મધ્યે, શોભે ઘણું સુખકારી-મગન૦

કડવું ૬૮ મું.

ઓધવજી અમસંગ રસીયો, શોભે નટવર વેશ;
માટે તે મુગટ જડાવનો, કાજુ ખિટળિયાળા કેશ.
પૂરણ શશિસમ વદન ઝલકે, લાજે કોટીક કામ;
ચંદનચરચીત નિલ કલેવર, મદનમોહન શ્યામ.
કાને કુંડળ જળહળે, રવિતુલ્ય તેજ અંબાર;
વૈજંતિ માળા ગળે, મધ્ય મોતિડાંના હાર.
નેણ કંકોલેલ નાથનાં, અણિયાળાં ચપલ અપાર;
ભાળતિલક શોભા ઘણી, નાસા દિવ્ય શિખાઅનુસાર.
ઊનત ઊર કૌસ્તુભ મણી, નિરખીને વ્યાપે મનોજ;
હાસ સહિત મનને હરે, બાળાનું વદન સરોજ.
બાંય બાજુબંધ બેરખા, હાથે હેમકડાં તે નંગ જડાવ;
દસે આંગળિયે તે વેઢ વીંટી, પેરયાં નટવર નાવ.
પિતાંબર કટિમેખળા, પાય નેપૂરનો ઠમકાર;
મુક્તાનંદના નાથની, શોભા તણો નહિ પાર.

કડવું ૭૦ મું.

. ઓદ્ધવજી વિનતા વૃંદમાં, શોભે કુંજબિહારી ક્હાન;
સુંદર મોરલી હાથ લે કરયું, કામ પ્રદિપનું ગાન.
બે બે વિનતા રમ્યને મધ્ય, થયા એક એક આપ;
અન્યોઅન્ય ભુજને ગ્રહી, કીધો સુંદર રાગ અલાપ.
જોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણજિયે, એમ રચ્યો મનોહર રાસ;
સૌ જાણે વ્રજ સુંદરી, પ્રભુ છે અમારે પાસ.
કંઠ ભુજ ધરી કૃષ્ણજી કીધું, મંડળ પરમ અનૂપ;
બે બે વિનતા મધ્ય બિરાજે, સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ.
આવ્યા સૂર વિમાન ચડીને, બ્રહ્માદિક સુરરાય;
સૂર વિમાને ગગન છાયું, શોભા કહી નવ્ય જાય.
દેવ બજાવે દુંદુભી, કરે પુષ્પવૃષ્ટિ અપાર;
અનંત નાચે અપછરા, ગાય ગાંધ્રવ હરિગૂણ સાર.
નારિના નેપૂર કંકણિના, વાજે અતિ ઝણકાર;
મુક્તાનંદ તે રાસમાં, થાય સુંદર શબ્દ ઉચાર.

કડવું ૭૧ મું.

ઓદ્ધવ અમસંગ રાસ મધ્યે, શોભે નંદકુમાર;
હેમમણી મધ્ય મહામરકટ, શોભે જેમ અપાર.
કર ચરણના કરે લટકા, કરે તે ભ્રકુટી વિલાસ;
ગોપિકા કટીથી નમે, ચલકે કુંડલ અધિક પ્રકાશ.
ચળ્યા કુંચપટ કામનીના, સ્વેદ ભરયો મુખચંદ;
વેણુકટિ પટ દ્રઢ કરી, મુખ ગાય કૃષ્ણ ગોવિંદ.
કૃષ્ણ વધુ એમ ગાન કરી કરી, રમે નિજ પતિ સંગ;
મેઘ ઘટામાં દામની, એમ શોભે ઊજ્વલ અંગ.
ઊંચે સ્વર અતિ ગાય ગોપી, નાના રાગ રસાળ;
નૃત્ય કરિ કરિ ગાનમાં, દેખાડે બહુ વિધ તાળ.
રસિક પ્રભુના પરસથી, ઊર વાધ્યો અધિક ઉમંગ;
ગાન સુણી ગોપિતણું, ચડયો ચૌદલોકમાં રંગ.
ગોપિજનના ગાનની, ધુની વ્યાપી વિશ્વમાં સોય;
મુક્તાનંદના નાથને, સંગે રહી ચિત્ત પ્રોય.

કડવું ૭૨ મું.

ઓધ્ધવ એણિ પેર મદનમોહન, સુણી અમારૂં ગાન ;
ઊંચે સ્વર અલાપ કરિ કરિ, ગાન કરે ભગવાન.
કોઇક ગોપિ મુકુંદને સંગ, ઊંચે સ્વર અભિરામ ;
ગાઇ દેખાડે જુજવા, સુર સપ્ત ને ત્રણ્ય ગ્રામ
ગાન સુણી હરિ રિઝિયા, તેને વખાણિ બહુવાર ;
મોહનસંગ તે માનની, કરે ગાન પૂરણ પ્યાર.
ધ્રુ તાળે કરી તેજ ગોપી, ઊંચો ઊપાડે રાગ ;
ધન્ય ધન્ય કહે સૌ સુંદરી, કરે તાન માન વિભાગ.
રાસ મધ્યે કોઈ કામિનિ, રમતાં તે થાકી અપાર ;
હાથ ધરી હરિને ખભે, લિધો મોહનનો આધાર.
રાસમાં કો કૃષ્ણ ભૂજ, ચંદન ચર્ચિત જેહ ;
સુગંધ લઇ ચુંબન કરી, ધરયો પ્રેમે ઊરપર તેહ.
કમળ સરખો ભૂજ સુગંધી, કંઠ ઊર ધરી કોય ;
મુક્તાનંદના શામ સંગે, રોમાંચિત થૈ સ્હોય.

પદ ૧૮ મું–રાગ આસાવરી.

(મન માન્યું સામળિયા સાથે, વશ કીધા નેણુની સાનેરે ;
એ ઢાળ છે.)

ઓધ્ધવજી અમ સાથ રસિયો, રાસ રમ્યા ગીરધારીરે;
પૂરણ સુખ આપિ પાતળિયે, મગન કરી વ્રજનારીરે. ઓ૦
કોય ગોપિ અતિ પ્રેમ મગન થઇ, પ્રભુ પાસે કહ્યું એહરે;
મોહનવર મુને ચાવેળ તાંબુળ, મુખથકી આપો તેહરે ઓ૦
પ્રેમિજનના વચન શુણીને, રિઝિયા રસિક વિહારીરે;
મુખ સાથ મુખ મ્હેલી ને દિધો, તે તાંબુલ મોરારીરે. ઓ૦
નેપૂર શબ્દ કરે નવરંગી, વ્રજવિનતા અતિ નાચેરે;
પ્રેમ મગન ગોપિ ગુણ ગાવે, સુણિ મનમોહન રાચેરે. ઓ૦
રાસ રમણ કરિ જે કોય થાકે, હરિકર ઊરપર મેલીરે;
તનનો તાપ નીવારીને ગોપી, ગાન કરે અલબેલીરે. ઓ૦
નિજજન જાણી લાડ લડાવે, શ્યામ સુંદર સુખકારીરે;
મુક્તાનંદના નાથની છબીપર, સર્વસ નાખું વારીરે. ઓ૦

કડવું ૭૩ મું.

અતિ કમળાને વલભ જેહરે, ઓધા અમને મળ્યા પતિ તેહરે;
ધારયા કંઠ ઊપર હરિ હાથરે, શોભે રાસ રમંતો નાથરે.
પ્રેમે હરિગુણ ગાય છે નારીરે, સુણી રિઝે શ્રી કુંજ વિહારીરે;
તેનો આનંદ ગોપિને અંગેરે, રમે રાસ સુંદરવર સંગેરે.
શોભે કર્ણફૂલ શુભ કાનેરે, શોભે ગોપિયું ગોરે વાનેરે;
શોભે કેશ આભુષણ સારરે, મુખે શ્રમજળ શોભે અપારરે.
ઘણાં કંકણી ને નેપુર વાજેરે, તેને નાદે તે ત્રિભુવન ગાજેરે;
ગોપી નૃત્ય કરે હરિ સંગ્યરે, પ્રેમે રાચિ શામળિયાને રંગ્યરે.
છૂટયા કેશથી પુષ્પના હારરે, કરતાં શામળિયાસું વિહારરે;
કરે રાસમાં મધુકર ગાનરે, ગોપિ સંગ્ય રમે ભગવાનરે.
કરપરસ આલિંઘન હાસરે, કરે ગોપિસું કમળા નિવાસરે;
વ્રજ વિનતાને સંગે મોરારીરે, રમે રતિ પતિ ગર્વ નિવારીરે.
ખેલે નિજિસંતિ બીંબસું બાળરે. તેમ જુવતિસું દિન દયાળરે;
મુકતાનંદનો નાથ સ્વછંદરે, રમે રાસ તે વ્રજનો ચંદરે.

કડવું ૭૪ મું.

વિરા હરિવર અધિક સ્વછંદરે, અતિ રમણ કરયું જગ વંદરે;
એને અગંસંગે સકુમારીરે, અતિ વ્યાકુળ થઈ વ્રજનારીરે.
કેશ કમખા ને વસ્ત્ર છે જેહરે, ગોપિ લેવા સમ્રથ નહિ તેહરે;
માળા આભ્રણ નહિ સુધ કાંઇરે, લેશ સામ્રથી નહી તન માહીરે.
દેખિ કૃષ્ણનો અધિક વિહારરે, મોહ્યું સૂર વિનતાનું અપારરે;
કામબાણે પિડાણી છે સર્વેરે, સૂર વિનતાનો ભાગ્યો છે ગર્વરે.
ગણે સહિત ઇંદુપતિ જોઇરે, પામ્યા વિસ્મે રહ્યું મનમોહીરે;
જેણે દિઠા ત્યાં મદનગોપાળરે, સૌને વિસ્મે થયો તતકાળરે.
કીધાં રૂપ ઘણાં વ્રજચંદરે, બન્યા ગોપિકા દિઠા ગોવિંદરે;
સદા આત્મારામ અકામરે, ગોપિસંગ રમે સુખધામરે.
ક્રિડા કીધી અધિક વનમાળીરે, તેણે થાકિ રહ્યાં વ્રજબાળીરે;
તેના વદન કમળને વિહારીરે, લૂછે નિજ કરે શ્રી ગિરધારીરે.
ટાળે શ્રમજળ મુખથકી કાનરે, એવા ભક્તવત્સલ ભગવાનરે;
મુક્તાનંદનો શામ સુજાણરે. કિધાં કામના નિષ્ફળ બાણરે.

કડવું ૭૫ મું.

સુણી ઓધ્ધવજી વળિ વાતરે, જેમ રમિયા મોહન સાક્ષાતરે;
કરી શોભતા સૌ સણગારરે, અમૃતસમ હસવે લગારરે.
હરિને માન દિયે ઘણું ગોપીરે, અંગોઅંગ રહિ સર્વે ઓપારે;
પામી પ્રભુ થકિ સુખડું અપારરે, ગોપિ હરિ ગુણ ગાય ઉદારરે.
કિધો ગોપિયુંનો અંગસંગરે, માળા મર્દન થઇ ચડયો રંગરે;
કુચ કુંકુમ રંગે મોરારીરે, શોભે રસિયોજી નવલ વિહારીરે.
હરિની માળાના ગંધસું પ્યારરે, ઝુકી ભમર કરે છે ગુંજારરે;
તેને લાગુ સુગંધિમાં તાનરે, કરે ગાંધ્રવની પઠે ગાનરે.
સૌનો થાક નિવારવા કાજરે, ચાલ્યા માનની સહિત મહારાજરે;
સંગે આવે ભમર ગુણ ગાતારે, પોતા જમુનામધ્યે જગ ત્રાતારે.
મત હસ્તિ ગજિંદ્રે સંગેરે, તેમ જળમાં પેઠા શ્રી રંગેરે;
નાહ્યા કામનિને સંગે કાનરે, ઘણું શોભે વાલો ભીને વાનરે.
સિંચે હસિ હસિ માનની નીરરે, જળક્રિડા કરે બળવીરરે;
મુક્તાનંદનો પ્રીતમ ન્હાયરે, કરે પુષ્પવૃષ્ટિ સુરરાયરે.

કડવું ૭૬ મું.

એમ ઓધ્ધવજી અમ સાથેરે, જળક્રિડા કરી જદુનાથેરે;
બોલે દેવતા જય જય વાણીરે, ખેલે જમુનામાં સારંગપાણીરે.
સદા આત્મારામ મોરારીરે, ગોપિ સંગ રમે સુખકારીરે;
મત હસ્તિનિપેરે મહારાજરે, નાહ્યા જમુનામાં નિજજન કાજરે.
પછે જળ થકી નિસરયા બારરે, સંગે ટોળે વળિ સર્વ નારરે;
માથે ભમર કરે ગુણ ગાનરે, શોભે જુવતિમાં શ્રી ભગવાનરે.
બન ઉપવન જળ થળ માંઈરે, ન રહ્યું ક્રિડાવિના સ્થળ કયાંઈરે,
જયાં જયાં પુષ્પ સુગંધી અપારરે, ત્યાં ત્યાં રમિયા શ્રી નંદકુમારરે.
ફરયાં કુંજ કુંજ પ્રત્યે કાનરે, કરે જુવતી જુથ ગુણગાનરે;
ફરયા શૈલ નદીતટ શામરે, કરયાં જુવતિ પૂરણ કામરે.
સંગે જુવતિને અંગના વૃંદરે, મધ્યે શોભે મોહન વ્રજચંદરે;
જેમ હસ્તિ હાથણિયુને સંગરે, તેમ ગોપિ મધ્યે શ્રીરંગરે.
જેવો કિધો શ્રી કૃષ્ણે વિહારરે, કેહેતા ન બને અનોપમ સારરે;
મુક્તાનંદના બ્હાલામાં લેશરે, તોય કામે ન કિધો પ્રવેશરે.

પદ ૧૯ મું-રાગ ગરબી.

ઓધવજી એમ રાસ રમ્યા વાલો, કોડિલો મોહન મતબાલો. ઓ૦
શરદની રાત્ય ઘણી સારી, પૂરણ શશિ શોભે સુખકારી;
રમ્યાં એવી રજનીમાં ગિરધારી. ઓ૦
સદા સત્ય સંકલ્પ બહુનામી, કામનિયુને સંગે નિષ્કામી;
એવા તો એ એક જગ સ્વામી. ઓ૦
શરદ રાતે રસિક તણિ રિતે, મોહ્યા ગોપિ વંસીને ગીતે;
રમ્યા તેસું પાતળિયે પ્રીતે. ઓ૦
કાયર કરિ રમતાં વ્રજનારી, રાખ્યું વિર્ય પોતામાં ધારી;
રહ્યા વિનતાં સંગ બ્રહ્મચારી. ઓ૦
એવું તો એ એકજથી થાયે, નારિ સંગ રહીનવ્ય લેપાયે;
તેણે એને નેતિ નિગમ ગાયે. ઓ૦
અકલ કેના જાય નહિ કળિયા, અલોકિક સામ્રથ અતિ બળિયા;
મુક્તાનંદનો વ્હાલો છળિયા. ઓ૦

કડવું ૭૭ મું.

ઓધા એમ ગોપિજન કાજ, રમ્યા રાસ વાલો વ્રજરાજ;
આપ્યું અબળાને સુખડું અપાર,. કેતાં શેષજી પામે ન પાર.
હતા વ્રજમાં ગોવાળિયા જેહ, મોહ્યા કૃષ્ણની માયામાં તેહ;
પોતા પાસે માની નિજ નારી, એવી માયા પસારી મોરારી.
રાત્ય પાછલી રહી ઘડિ ચાર. બોલ્યા મનમોહન કરી પ્યાર;
હવે જાઓ ઘરે સકુમારી, માનો દ્રઢ કરી વાત હમારી.
શુણિ વચન પડ્યો ઉર ત્રાસ, મુકે માનની સૌ નિશ્વાસ;
ક્ષણમાત્ર તે રજની પ્રમાણી, મૃગાનેણિ સર્વ અકળાણી.
ઘરે જાવા ઇચ્છે નહિં કોય, વ્હાલે પ્રેરયાં જોરાવરી તોય;
અમે હરિનું વચન ઊરધારી, કષ્ટે નિજઘર આવ્યાં વિચારી.
એવાં સુખડાં આપ્યાં સુખકારી, વિરા તે હવે ખટકે છે ભારી;
દિન રાત ઝૂરે વ્રજબાળી, પળ વિસરે નહિ વનમાળી.
એની વાત વિસારી ન જાય, સંભારતાં મહાદુખ થાય;
મુક્તાનંદના વ્હાલાનો સંગ, અમને આપે છે દુખડું અભંગ.

કડવુ ૭૮ મું.

ઓધા વ્રેહવંતિ વ્રજનારી, પામે મહાદુખ હરિ સંભારી;
એના ગુણને સંભારે છે જેમ, વ્રેહનો તાપ વધે ઘણો તેમ.
ઝુરે કૃષ્ણવિના સકુમારી, વ્રેહની વેદના અંતરે ભારી;
બોલે ઉનમત થઈ મુખવાણી, 'ક્યારે આવશે સારંગપાણી.
નૈણે નિર વહે એક ધાર, પિડે પ્રભુવિના કામ અપાર;
આઠે પ્હોર રોતાં એમ જાય, કંપે દેહને વેદના થાય.
એવું મહાદુખ પામે છે જ્યારે, ગોપિ હરિ ગુણ ગાય છે ત્યારે;
ભાસે રસિયાનુ સુંદર રૂપ, તેસું કરે છે એકાંત અનૂપ.
ધ્યાને હરિના ચરણ ઉરધારે, એમ વ્રેહનો તે તાપ નિવારે;
કરે આલિંધન હરિ સંગ, એમ ઉરથી નિવારે અનંગ.
જ્યારે ધ્યાન તજિ જુવે બાર, વ્રેહને તાપે તપે વ્રજનાર;
પછે કરે છે ચરિત્રનું ગાન, પળ વિસરે નહિ ભગવાન.
એમ પરવશ થઇ વ્રજબાળી, વ્રેહને બાણે વેધિ વનમાળી;
મુક્તાનંદના નાથની પ્યારી, ગોપિ જિવે ચરિત્ર સંભારી.

કડવું ૭૯ મું.

શુણો ઓધવ પરમ સુધીર, જે જે ચરિત્ર કરયાં બળવીર;
મોહ પમાડે આનંદ ચંદ, અહિના મુખથી છોડાવ્યા છે નંદ.
શંખચુડ વ્રજાંગના ચોરે, તેને મારયો શ્રી નંદકિસોરે;
તેના શિરનો ચુડામણી જેહ, લાવ્યા ગોપિ સહિત પ્રભુ તેહ.
વ્રષભાસુર ઉર મદભારી, તેને મારયો શ્રી કુંજબિહારી;
વ્યોમાસૂરના હરયા પ્રભુ પ્રાણ, મારયો કેશિને પરમ શુજાણ.
એવા દૈતુથી અમને ઉગારી, શુભ ચરિત્ર કરયાં સુખકારી;
આવ્યો અક્રૂર કપટિ કઠોર, તેણે કૃષ્ણને ચિંધ્યો ક્રુનોર.
જાવા તૈયાર થયા બેઉ ભાઈ, વ્રજનાર આવી સર્વ ધાઈ;
ગોપિ વારવા થઇ સર્વ તૈયાર, પછે બોલિયા નંદકુમાર.
અમને રોકયાનું કરશો મા કોઇ, વેલા આવશું મધુપુર જોઇ;
રાજા કંસે તેડાવ્યા છે આજ, ગીયા વોણ સરે નહિ કાજ.
ગોપિ આવ્યાની અવધે લોભાણી, કાંઇ બોલિ શકી નહિ વાણી;
મુક્તાનંદનો નાથ સંભારી, વ્રેહની વેધી ઝુરે વ્રજનારી.

કડવું ૮૦ મું.

આધા લલિતા બોલિ હરિ સંગ, શુણો નંદનંદન નવરંગ;
તમે જાવાની કિધિ છે તૈયારી, રાધા વિરહે મુઝાય છે ભારી.
જાસે મથુરા નગર ભગવાન, એવું શુણતા ભૂલિ તનભાન;
પામિ મુરછાંને પડિ તતકાળ, તમે આવિને દેખો દયાળ.
વળિ લલિતાની વાત વિચારી, આવ્યા રાધિકા પાસ મોરારી;
પડયા ભોપર રાધિકા રાણી, દેખિ ડરપિયા સારંગપાણી.
પાછા આવ્યાની અવધિયે એહ, નિશ્ચે નહિ રાખે નિજદેહ;
કર સાહિ જગાડિયા કહાન, ભાવે બોલ્યા મોહન દઇ માન.
તમે સુંદરી ત્યાગો સંતાપ, તમને થયો છે શ્રીદામનો શ્રાપ;
રેશે સો વર્ષ મારો વિજોગ, પછે પામશો પરમ સંજોગ.
હમણાં સુપનામાં રાધિકા પ્યારી, મુને દેખશો નવળવિહારી;
મારા વરથી સંજોગ છે જેહ, જોગે નહિ મળે સુંદરી તેહ.
એવો વર દઈ અંતરજામી, જાવા તૈયાર થયા બહુનામી;
મુક્તાનંદનો શામ સુજાણ, રાખ્યા વર દઇ પ્યારીના પ્રાણ.

પદ ૨૦ મું–રાગ પ્રભાતિ.

કૃષ્ણજી લલિતાને કહે સાંભલો પ્યારી,
રાધિકાની રીત સર્વે ગોપિથી ન્યારી. કૃષ્ણ૦
આવ્યાની અવધિ સર્વ ગોપિને દિધી,
રાધાને વરદાન આપી અધિકિ કિધી. કૃષ્ણ૦
પ્રાણથિ પ્યારિ છે મુને રાધિકા ગોરી,
મુજને જોઈ જીવે જેમ ચંદ્રચકોરી. કૃષ્ણ૦
સુપને સંજોગ મારો રાધાને રેશે,
જાગિને વિરહ કેરી વેદના સ્હેશે. કૃષ્ણ૦
મુરછાંથી જાગે ત્યારે વારતા કેજો,
રાધિકાની સેવા મારે પ્રેમેસું રેજો. કૃષ્ણ૦
એવું કઇ અક્રુર સંગે ચાલ્યા મોરારી,
મુક્તાનંદના નાથ વેણી ઝૂરે સૌ નારી. કૃષ્ણ૦

કડવું ૮૧ મું.

ઓધવજી એમ રાધિકાને, આપી વરદાન,
મુર્છામાં મુકિ પ્રિયા, રથે બેઠા શ્રીભગવાન.
રામસહિત રથપર બિરાજ્યા, જાવા મધુપૂર શામ;
પ્રાણ ગિયાસમે દેહ જેવું, થયું છે ગોકુળગામ.
કોઇક વ્યાકુળ વચન બોલે, કોઈ રૂવે છે ઉદાસ;
કોઇકિ મુર્છા પામિયાં, જાણું જાસે હમણાં શ્વાસ.
કોઇ કામનિ અધિક આતૂર, પાડે અતિસેં ચીસ;
હોઠ ડસિ અક્રૂર ઉપર, કરે છે સર્વે રીસ.
કઠણ મન કરિ કૃષ્ણજી, હંકાવ્યો રથ તતકાળ;
ઓધવ હરિને એ સમે, નવ દિઠા દિનદયાળ.
જ્યાંલગી રથને ભાળિયો, ત્યાંલગિ ધાયા લોક;
પછે પડયા સૌ ભોમિ ઉપર, કીધો અતિશે શોક.
કોઇ પડી ધર આંગણે, કોઈ ગામમાં કોઇ બાર;
મુક્તાનંદ કહે કૃષ્ણ વોણી, મહાદુખણિ વ્રજનાર.

કડવું ૮૨ મું.

ઓધવ એણિ પેરે નમેરા થઈ, ગોકુળથિ ગયા કાન;
ગોપી સર્વે ટોળે મળી, ચુકી ગઇ સર્વે સુધસાન.
રાધા અતિ વિરહે દુખિ, તેને જગાડો તમે વીર;
રાધિકાના વચન શુણો, ઓધવ પરમ સુધીર.
પછે ઓધવ અતિ પ્રેમશું, વિનતિ કરિ બહુવાર;
રસિકરાય શ્રીકૃષ્ણના, ગુણ ગાયા પરમ ઊદાર.
ગોવિંદ ગુણ શુણી રાધિકા, પછે જાગિયાં જગમાત;
ઓધવને અતિ પ્રેમશું, પુછવા લાગ્યા વાત.
તાત તમારૂં નામ શું છે, કયાંથિ આવ્યા સુરંગ;
વેશ કરાવી શ્રીકૃષ્ણનો, કોણે મોકલ્યા શુભ અંગ.
વચન શુણિ રાધાતણાં, કરી ઓધવ પ્રેમે પ્રણામ;
કરજોડિ કહે માત શુણજો, ઓધવ મારૂં નામ.
સ્યામસુંદરે મુને મોકલ્યો, શુભ કથા કરવા પ્રકાશ;
મુક્તાનંદના નાથનો, હું અતિ એકાંતિક દાશ.

કડવું ૮૩ મું.

હરિજન જાણિ રાધીકા, કરયું વંદન વારંવાર;
રામકૃષ્ણનું કુશળ પૂછ્યું, પ્રેમે કરી બહુવાર.
ઓધવ શા કારણ થકી, મથુરાં વસ્યા ભગવાન;
વૃંદાવન કયારે આવશે, વ્હાલો દેવા દર્શન દાન.
પૂરણ શશિસમ દેખશું, કયારે વદન એહનું વીર;
કયારે એ રાસ રમાડશે, મનમોહન પરમ સુધીર.
કયારે એ ફરીને કરાવશે, જળક્રીડા નવલકીસોર;
ચંદન ચરચિ પૂજશું, કયારે શ્યામસુંદર ચિતચોર.
કાનકુંવરના કંઠમાં, પેરાવશું કયારે હાર;
ઓધવ અમને રાત દીન, મનમાં છે એજ વિચાર.
કરજોડી ઓધવ કહે, શુણો જગતજનની વાત;
કૃષ્ણ ને બળરામ મધુપૂર, કુશળ છે બેઊ ભ્રાત.
સંદેશો તમને કહયો, પ્રેમે કરી હરિ નેહ;
મુક્તાનંદના નાથનું, હવે વચન શુણજો તેહ.

કડવું ૮૪ મું.

ઓધવ કહે શુણો માત તમને, કહ્યું શ્રીહરી એમ;
હું સૌના ઉરમાં રહું, આકાશ વ્યાપક જેમ.
હું છેઊં સૌનો આતમા, વળી ન્યારો સૌથી જેમ;
પ્રેમિજનના ઉર વિષે, સુખ આપવા રહું તેમ.
એમ કહ્યું શ્રીકૃષ્ણજી, માટે મગન રેજો માત;
તમ પાસે ત્રિભુવનપતિ, હરિ રહે સદા સાક્ષાત.
ઓધવની વાણિ શુણી, કરી રાધીકા બહુ હાસ;
પ્રેમમગન થૈ બોલિયાં, જાણિ ઓધવ દ્રઢ હરિદાસ,
ઓધવજી અમે કૃષ્ણને, એમ જાણિયે છૈયે વીર;
તોય અમારે પ્રગટવોણું, મન ધરે નહિ ધીર,
કાલિંદિતટ તેજ છે, વળિ ત્રિવિધ મારૂત સોય;
તેજ કંદબ ને ક્રીડાના સ્થળ, સુખ ન આપે કોય.
તેજ વૃંદાવન છે રમણિક, તેજ કોકિલ નાદ;
મુકતાનંદના નાથ વોણો, કરે છે કષ્ટ વિખાદ.

પદ ૨૧ મું–રાગ રામકળિ.

ઓધાજી વાલમ વિના, વ્રજ દુખકારી;
સંપતિ જોઇને ક્રેહનો, તાપ વધે ભારી. ઓ૦
અમુલ્ય મણિના તેજ, મંદિર છે ભાઇ;
વ્હાલા વિના ભાખસિ, સરિખાં દુખદાઇ. ઓ૦
મણિ કેરા દીપ અતિ, જ્યોતિને પ્રકાશે;
વાલિડા વિના તે, વિખઝાળ સમ ભાસે. ઓ૦
સંપુર્ણ ચંદ અતિ, આપતો ઊમંગ;
કૃષ્ણ વિના કામનિના, બાળે સર્વ અંગ. ઓ૦
ગોપિકાનો ગુણ અતિ, દુખદાઇ લાગે,
વાલા વિના વિરહનું, દુખ નવ ભાગે. ઓ૦
કામતો કસાઇ જેવો, મ્હેર તજી મારે;
મુક્તાનંદ કૃષ્ણ વોણિ, રાધિકા પોકારે. ઓ૦

કડવું ૮૫ મું.

વળિ બોલિયાં રાધિકા રાણીરે, સુણો ઓધવજી મારી વાણી રે;
મુને હરી વિના સર્વ સંસાર રે, પીરા આપે છે કષ્ટ અપાર રે.
સજ્યા પુષ્પ સુગંધિની જેહરે, વળિ ચંદને ચર્ચીત તેહરે;
મુને બાણ સજ્યા સમ સોય રે, વહાલા વોણું સુખ નહિ કોય રે.
રતિ ભોગને જોગ્ય તંબોળ રે, વાસ્યા કપુરે રંગે ચોલ રે;
કૃષ્ણ વોણાં તે સૌ દુખકારી રે, વ્રેહની વેદના આપે વધારી રે.
માળા માલતી પુષ્પની સારી રે, સ્વેત ચામર દર્પણ ભારી રે;
મુને હરિવિના દુખ ઊપજાવે રે, જોતાં કૃષ્ણનો પાર ન આવે રે.
મુકતા માણક હીરાના હાર રે, શોભા ધામ છે તેજ અંબાર રે;
મુને પ્રભુ વિના પીડે છે તેજ રે, વ્રેહની ઝાલ વધારે છે એજ રે.
ઘસી કસ્તુરી કુંકુ સંગ રે, ભરયા ચંદન પાત્ર સુરંગ રે;
વાલા વોણું એ સર્વ નકારૂં રે, મુને કાંય ન લાગે સારૂં રે.
જેમા ભમર કરે ગુણગાન રે, વન ઊપવન્ન ક્રીડાના સ્થાન રે;
મુક્તાનંદના પ્રભુવિના બાઇ રે, મુને સર્વ થયાં દુખદાઇ રે.

કડવું ૮૬ મું.

શુણો ઓધવ સુખ પ્રદ જેહરે, મુને દુખદાયક થયું તેહ રે;
મારે પુષ્પ સુગંધીના બાગ રે, જેને જોતાં વધે અનુરાગ રે.
ફુલ્યાં સરમાં સરોજ અપારરે, તેમાં ભમર કરે છે ગુંજાર રે;
મારે વૈભવ સર્વ છે ભાઇ રે, દાસ દાસિયુ જસ પ્રભુતાઇરે.
મારે હરી વીના વૈભવ એહ રે, વ્રેહ તાપે તપાવે છે દેહ રે;
કયાં છે કૃષ્ણ કમળદળ નેન રે, દુખહારી કરે સુખચેન રે.
આવો કૃષ્ણજી કમળા નીવાસ રે, આવો પ્રાણવલ્લભ મારે પાસરે;
મેં તે શા શા કરયા હશે દોષરે, મુને ત્યાગી મોહન કરી રોષરે.
એમ કહી કહી રાધીકા પ્યારીરે, પાછાં મુર્છા પામ્યાં સકુમારીરે;
રાધા પ્રેમનું પાત્ર પ્રમાણી રે, બોલ્યા ઓધવ ગદગદ વાણી રે.
તમે માત કૃતારથ રૂપ રે, દીઠી પ્રીતી તમારી અનૂપ રે;
મારે મથુરાં જવાનું માત રે, જાગી કરૂણા કરો સાક્ષાત રે.
હું શ્રી કૃષ્ણનો દાસ કેવાઉં રે, પ્રભુ પ્રેરે ત્યાં ત્યાં જાઉં રે;
મુક્તાનંદના સ્વામીને સંગ રે, જૈને કહીશ તમારો પ્રસંગ રે.

કડવું ૮૭ મું.

રાધા શુણીને ઓધવજીની વાણીરે, વળી જાગિયા પરમ શયાણીરે;
બેઠા રત્ન સીંહાસને પ્યારી રે, પ્રેમે બોલિયા વચન વિચારી રે.
જાઓ મથુરા નગર તમો તાત રે, રખે ભૂલી જાતા મારી વાતરે;
વેલા લાવો શ્રીકૃષ્ણને આહી રે, બીજે જાવા ન દેસો કયાંહી રે.
પામી વિનતાના જમને વીર રે, મલ્યા કૃષ્ણપતી રતી ધીર રે;
એવા પતીસંગ પામી વીજોગ રે, એથી નહી અન્ય દુખ સંજોગરે.
સાને વાત કરો બહુવાર રે, મુને બોધ ન લાગે લગાર રે;
હરીનું દર્શન જ્યારે ન થાય રે, તે તો નીષ્ફળ જનમ કહેવાય રે.
એનો નવસંગમ થયો જેહરે, મૂને વીસરે નહી પલ તેહરે;
હું તો રાત્રદીવસ રહું સોચરે, બીજી વાત ગમે નહી તોય રે.
જાગું રજનીમાં નીંદ નીવારીરે, ભજે કૃષ્ણ વધે દુખ ભારીરે;
પડી સોકના સીંધુમાં ભાઇ રે, મુને કાઢો ઓધવ તમે ધાઇ રે.
એ છે સર્વે સુકૃત મધ્ય સારરે, પ્રેમે કરવો જે પરઊપગારરે;
મુક્તાનંદનો વ્હાલો વિહારી રે, ઓધા જીવનદોરી હમારી રે.

કડવું ૮૮ મું.

ઓધા હરીગુણ મહીમા અપારરે, કેતાં શેષજી પામે ન પારરે;
તેને વારંવાર સંભારીરે, વ્રેહની વેદના થાય છે ભારીરે.
નારી માત્ર જગત મધ્યે સોયરે, તેમાં મુજ જેવી દુખણી ન કોયરે;
દુઃખ હરીના વિજોગનું જેહરે, બીજી મુજ વિના જાણે ન તેહરે.
કાંઇક જાનકી જાણે છે એહરે, જેને પ્રભુ સંગ પરમ સનેહરે;
મુંથી અધીક દુખી જગ માંઇરે, નારી માત્રમાં લાવે ન કાંઇરે.
મારા મન કેરી વેદના જોઇરે, વીરા હરીવિના જાણે ન કોઇરે;
મારા સરખું અતુલ દુખ આવુંરે, નારી માત્રને નહી શું બતાવુંરે
મુજ સરખી તે વિનતા મોઝારરે, ભુતભવિષ્યમાં દુખણી ન નારરે;
અતી સુખ ને સૌભાગ્યથી હીનરે,મુજ સરખી વિરહણી ન દીનરે.
પ્હેલી કલ્પતરૂને હું પામી રે, વર વરિયા મોહન બહુનામી રે;
તેથી કીધો વિધાતા વિજોગરે, મારા ઊરમાં છે એ અતીરોગરે.
હસતાં રમતાં પ્રગટ હરી દેખું રે, જીવ્યું જન્મ સફલ તવ લેખુરે;
મુકતાનંદના શ્યામ સુજાણ રે, ઓધા એ મારા જીવનપ્રાણરે.

પદ ૨૨ મું-રાગ પંચમ.

ઓધાજી અમારાં રે મોહન મન લઇ ગયારે,વાલાવિના વ્રેહનો તાપ ન જાય;
વેગે તેડી લાવોરે મોહન મથુરા થકી રે, કરવી અમારી એજ સહાય. ઓ૦
નામ શુણી કાનેરે કમળદગ કૃષ્ણનું રે, થાયછે અમારા પ્રફુલીત પ્રાણ;
મનડાં અમારાંરે ધીરજ ધરતા નથી રે, વણ દીઠે સુંદરશામ સુજાણ. ઓ૦
વ્યભીચારી ભાવેરે પરસ કરે કૃષ્ણનો રે, તેનો જસ ચૌદભુવનમાં ગવાય;
એવી શી સંપતરે જેણે હરી વીસરે રે, ત્રીભુવન પાસંગ તુલ્ય ન થાય. ઓ૦
કોટી કામ શોભારે લજાય એક અંગમાં રે, બ્રહ્માદીક કેરૂ કારણ જેહ;
રિધિ સિદ્ધિ રે છેરે હાજર કરજોડીને રે, સેણે કરી વિસારૂં પતિ તેહ. ઓ૦
કાનજી કોડીલોરે સર્વે સુખધામ છે રે. કરૂણાસાગર ગુણભંડાર;
મુકતાનંદ કેરોરે વાલીડો નવ વીસરેરે, અમારા એ પ્રીતમ પ્રાણ આધાર. ઓ૦

કડવું ૮૯ મું.

વળી બોલિયાં રાધીકા રાણી, શુણો ઓધવજી મારી વાણી;
કોટી ચંદ્રથી શીતળ જેહ, કોટી કામથી સુંદર તેહ.

તન ધારી અસુર સૂર જોય, તેમાં કૃષ્ણને તુલ્ય ન કોય;
શેષ સારદા બ્રહ્માદી દેવ, જેનું ધ્યાન ધરે કરે સેવ.
એવી સંપતી નહી કોઈ સાર, જેણે વીસરે નંદકુમાર;
એનું સ્વપને જો દર્શન પામે, તેનું મન ન ચડે અન્ય ભામે.
પામે કૃષ્ણનો લેશ પ્રસંગ, તેને ન ગમે સંસારનો સંગ;
જેને જોઇને સ્થાવર કાય, ગિરિ વૃક્ષ ચપળ સમ થાય.
એના અતીગુણ સીલ સંભારી, થંભે મારૂત જમુનાનું વારી;
શોભા જોઇ થંભે શશીસૂર, રેવા ઇચ્છે તે હરીને હજૂર.
એવી સંપતી નહી કોઇ સારી, જેણે વીસરે કુંજવિહારી;
એવા અતીસેં અલોકીક એહ, તેસું બાંધ્યો છે અચળ સનેહ.
વણ દીઠે તે પલ ન રેવાય, ખાલી મંદીર ખાવાને ધાય;
મુક્તાનંદનો વાહાલો વિહારી, એ છે જીવનદોરી અમારી.

કડવું ૯૦ મું.

ઓધવ સર્વના સ્વામી છે એહ, એવું જાણીને કીધો સ્નેહ;
જેના ભય થકી ચંદ્ર ને સૂર, રેછે નીસદીન હેતે હજૂર.
જેને ડર વહે ત્રીવીધ સમીર, વરસે ઈંદ્ર સુધાસમ નીર;
જેનો ત્રાસ સદા ઊર આણી, દોડે મૃત્યુ હરે સર્વ પ્રાણી.
ફુલે ફૂલે તરૂ જેને ત્રાસે, રેહે સીંધુ મરજાદમાં વાસે;
એ છે કાળના કાળ અનંત, એને વસ્ય સુર સિધ્ધ પ્રજંત.
એ છે અતીસે સ્વતંત્ર ઊદાર, એના મહીમાનો વાર ન પાર;
એવી સંપત્તિ કોઇ ન ભાઈ, જેણે વીસરે હરી સુખદાઇ.
મુને હરીવિના પલ એક જાય, તે તો કોટીક પલ સમ થાય,
એવો ભેદ પ્રબોધ ન હોય, જેણે સમજાવે મુને કોય.
ત્યાગો ઓધવ બોધની આસ, જાઓ મથુરા નગર પ્રભુ પાસ;
એવું કહીને રૂદન કરી ભારી, પામ્યાં મુર્છા રાધીકા પ્યારી.
શુણી રાધાના વચન ગંભીર, રોયા ઓધવજી તજી ધીર;
મુક્તાનંદના નાથની પ્યારી, એની પ્રીતી ત્રીલોકથી ન્યારી.

કડવું ૯૧ મું.

વળી બોલીયાં લલિતા વિચારી, શુણો ઓધવ વાત અમારી;
પ્હેલું આપી રાધાજીને માન. પછે ત્યાગ કરી ભગવાન.

મુને મેલી ગનાવાને જ્યારે, કીધી રાધીકા માનીતી ત્યારે;
જે મેં રાધીકાને કહી વાત, તમને સંભળાવું સર્વ ભ્રાત.
શુણો રાધીકા તમવીના કહાન, વ્રેહમાં વીકલ તજી અનમાન;
વહે સીતલ ચંદન વાય, તેણે કૃષ્ણને વેદના થાય;
તમ અરથે મદન ઉરધારી, રટે નામ તમારૂં મોરારી.
લાગે ચંદ્રના કીરણનો તાપ, ઇચ્છે મરણ મોહનવર આપ;
લાગે કામતણા શર ભારી, અતી વિકલ પોકારે મોરારી.
જ્યારે ભ્રમર વ્રંદ કરે ગાન, ઢાંકે તમ વિના કૃષ્ણજી કાન;
વ્યાપે રજનીમાં વિરહ અપાર, પામે વેદના પ્રાણઆધાર.
તજી શ્યામ લલીત નીજધામ, વસે વન પ્રભુ પૂરણકામ.
રાધે તમ અર્થે સુખકારી, લોટે ધરણીમાં કુંજબિહારી;
ચાલો શામના શ્રીહરી પાસ, તમ કાજ ઝુરે અવિનાશ.
એવું માન દઈ ઘણું ભાવ, પછે ખેલ્યા રાધાજીસું દાવ;
મુક્તાનંદને વહાલે એવી રીત, કીધી રાધાસું ધ્રુતવા પ્રીત.

કડવું ૮૨ મું.

કોને ઉધવ સુંદરશામ, કે દી આવશે ગોકુળગામ;
વ્રેહને તાપે તપી વ્રજનારી, કયારે ઠારસે કુંજવિહારી.
જેમ ઈંદ્ર વરશાવીને મેહ, કરે નવપલ્લવ વન તેહ;
તેમ વ્રજમાં આવી ભગવાન, ક્યારે આપશે જીવતદાન.
બોલી અપર આયરડાને ઠામ, હવે સીદ આવે સર્યું કામ;
મારી કંસને લીધું છે રાજ, વરયા રાજકન્યા થયું કાજ.
વિટી વળિયાં કુટુંબીના વ્રંદ, તેને સંગે કરે છે આનંદ;
બોલી અપર શુણો સર્વે પ્યારી, એ છે પૂરણ કામ મોરારી.
નથી આપણું કામ લગાર, તેથી અન્ય સાથે પણ પ્યાર;
એને કામ ન કોયનું બ્હેની, ઘણી વાત અલોકીક એની.
એ તો કમળાના નાથ કેવાય, એનો મહિમા તે વર્ણવ્યો ન જાય;
એને અર્થે ન કોયસું બાળી, પાળે ભક્તને શ્રીવનમાળી.
એનું ભક્તવત્સળ દ્રઢ નામ, દીનબંધુ સદા સુખધામ;
મુક્તાનંદનો નાથ સ્વછંદ, ભક્તાધિન રહે જગવંદ.

પદ ૨૩ મું-રાગ ધોલ.

ઓધવજી અમને દુખ દીધું વાલમે, કોકે આગળ કહિયે દુખની વાતજો;
મોહનવર મથુરાં જઇ પાછા નાવિયા, કીધી અમસું કાંન કુંવરે બહુ ઘાતજો.-ઉ૦
લાલચડી તજીયેતો મહાસુખ પામિયે, વેશ્યા કેરાં વચન ગ્રહી ઉપદેશજો;
પરમ નિરાસી થૈ બોલી છે પીંગળા, એમાં જૂઠું નહી ઓધવ લવલેશજો.-ઉ૦
આશામાં અતીસેં દુખ સર્વે જાણિયે, તોય ટળે નહી કાનકુંવરની આશજો;
કઠણ ઘણી છે આશ અમારે મેલતાં, આશ તેજ જાય ગોપીજનના સ્વાસજો.-ઉ૦
જાદુડાં જાણે છે કાન ગોવાળિયો, એનો મારગ મૂકયો નવ મુકાયજો;
મુક્તાનંદને નાથ લગાડી મોહની, હવે અમે એનો સો કરિયે ઉપાયજો.-ઉ૦

કડવું ૯૩ મું.

ઓધવજી એનો સંગ દુસ્તજ, તજી શકે નહી કોય;
જેણે કીધી એસું ગોઠડી, જાણુસે ભેદુ સોય.
ઇચ્છે નહી તોય એહની, કરે પ્રેમે કમળા સેવ,
નિમખ ન્યારી નવ્ય રહે, સૌને એ દુર્લભ દેવ.
રમણ થળ રમિયાતણાં, નવ દીયે વિસરવા કાન;
કાલંદીવન જોઇને, સાંભરે શ્રીભગવાન.
ગોવરધનગિરી જોઇને, સાંભરે સુંદરશામ;
એ અમને નવ વીસરે, જે કીધું શ્રીકૃષ્ણ ને રામ.
વેણુંતણા સ્વર વાલમે, વ્રજમાં શુણાવ્યા જેહ;
તે રસિગો કેમ વીસરે, જેને સોંપ્યાં તન ધન ગેહ.
ચરણપંકજ શામળે, જ્યાં જ્યાં ધરયાં જગવંદ;
તે સ્થલ જોતાં સાંભરે, અમને સદા સુખકંદ.
કેહવંતી વ્રજસુંદરી, પીડે અનંગ કરી ઊતપાત;
મુક્તાનંદનો વાલમો, વીરા કયારે મલે સાક્ષાત.

કડવું ૯૪ મું.

ઓધવજી અબળા અમે, ધરિયે તે કેમ કરી ધીર;
ચરીત્ર શુણુતા સાંભરે, લટકાળો શ્રીબળવીર.
સુંદર ચાલ ઉદાર હસવું, પ્રેમે નીરખવું જેહ;
મધુર વચને મન હરયાં, વિસરે ન અધક્ષણ તેહ.

વિસારયો નવ વીસરે, નંદનંદન નટવર વેશ;
એના ચરીત્ર સંભારતાં, તન સુદ્ધ ન રહે લવલેશ.
વ્રેહવંતી વ્રજસુંદરી, વરતે છે ઓધવ જેમ;
તે તમને સંક્ષેપથી, વર્ણવી શુણાવું તેમ.
સિતળ ચંદન ચંદ્ર કીરણ, નિંદે ગોપીજન;
સુખદ છે પણ હરીવિના, વિરહે તપાવે તન.
મળયાગર ગંધ સુગંધ સીતળ, મંદ મારૂત સાર;
તે ગોપીને વ્યાળ વીખ સમ, આપે કષ્ટ અપાર.
કામ બાણુથી કંપતા, ગોપિ રહે છે હરીમાં લીન;
મુકતાનંદના નાથ વોણી, સુંદરી સર્વ દીન.

કડવું ૯૫ મું.

ઓધવજી અતીસે મદન બાણે, પીડાણી વ્રજનાર:
અંતરમાં હરીને ધરી, વૃતિ ન લાવે બાર.
કાનકુંવરને વાગસે, તીખાં મદનનાં બાણુ:
એવું જાણી નિજ ઉર વિષે, કરે જળ પરમસુજાણ.
સજળ પંકજ દળ લઇ, કરે કવચ નીજઉર માંઇ;
નંદકુંવર નવરંગને, કામબાણુ ન લાગે કાંઇ.
કુસમસજ્યા કામ સરસમ, જાણે ગોપીજન એહ;
બાણુસજ્યામાં સૂર થૈને, ધરે પોતાનો દેહ.
આલીંગન નંદલાલસું, કરવા ધરયું વ્રત સાર;
કુસમની સજ્યા કરે, ગોપી સેવે કષ્ટ અપાર.
લોચન જળ ધારા વહે, શોકે તે અધર સુકાય;
રાહુ ગ્રહે દાંતે શશી, જેમ અમૃત ધાર સુચાય.
કષ્ટ વિના એમ કામની, વ્રેહવંતી અધિક પિડાય;
મુકતાનંદના નાથ વોણું, દુખ કહ્યું નવ જાય.

કડવું ૯૬ મું.

ઓધવ અમને કૃષ્ણ વોણી, અંતર વ્રેહની ઝાળ;
કલપના કરે ગોપિકા, જાણે મળે હરી તતકાળ.
કસ્તુરી ઘસી કામની, તેણે લખે શ્રીકૃષ્ણનું રૂપ;
કામ જાણી કુસમનું સર, આપે પરમ અનૂપ.

નીચું મીનતું ચિન્હ બનાવી, જોડે તે આગળ હાથ;
કુશમસર અમને મારે, જાણી અબલા અનાથ.
પછે કરે હરી સ્તવન ગોપી, વારંવાર અપાર;
અમે તમારે શરણ આવ્યાં, પ્રભુ લ્યો પ્રાણઆધાર.
તમ વિના પ્રભુ સુધા સીંધુ, પીડે વિખસમ સોય;
પ્રાણજીવન પ્રભુ તમવિનાં, અમને ન રક્ષક કોય.
ઉર ધરી હરી મૂર્તિ, એમ કરે સ્તવન થઇ દીન;
કરી વીલાપ રૂદન કરે, હરી આગળ થાય આધીન.
જ્યારે ફુરે ઉર હરીની મુર્ત્તિ, હશે વિસારે તાપ;
મુક્તાનંદના નાથ વોણી, કરે છે વિનતા વિલાપ;

પદ ૨૪ મું–રાગ મારૂં.

ઓધાજી વાલમ વિના, ગોપી સર્વ ઘેલી રે હો;
આંખડીયુમાં એક ધાર, લાગી આંસું હેલીરે હો. ઓ૦
મંદીર મશાણ જેવાં, લાગે દુખકારી રે હો;
કૃષ્ણ પ્રિતમે લાગી, વિલપે વ્રજનારી રે હો. ઓ૦
સુગંધી કુસુમ માલ, જાળ જેવી જાણી રે હો;
ડરૂં છું દૂર રાખો, બોલે એમ વાણી રે હો. ઓ૦
તારા તો અંગારા સજ્યા, ભાખસીપ્રમાણી રે હો;
વિરહની ઝાલે ગોપી, તાપમાં તવાણી રે હો. ઓ૦
કામ જમદૂત થૈ, દે છે દુખ ભારી રે હો;
મુક્તાનંદ કૃષ્ણ વોણી, ઝુરે સકુમારી રે હો. ઓ૦

કડવું ૯૭ મું–ઢાલ પ્રથમનો.

ઓધા વિરહે વિકળ વ્રજનારી રે, પામે કષ્ટ વાલાને સંભારી રે;
ગોપી ધારેજો ઉરપર હારરે, તે તો લાગે પ્રીતમ વિના ભારરે.
મળીયાગરી ચંદન જેહ રે, લાગે હરી વિના વીખસમ તેહ રે;
સુખદાયક જે જે અનૂપ રે, ગણે ગોપી તે મહાદુખ રૂપ રે.
નીજ સ્વાસને ત્રિવિધ સમીર રે, ગોપી તે થકી થાય અધીર રે;
વાયુ કામ અનલસમ બાળે રે, વાલા વોણું તે કષ્ટ ન ટાળે રે.
ચારે કોરે જૂવે વ્રજબાળી રે, લજ્યા લોક તણી સર્વ ટાળી રે;
તોડયું નાલથી પંકજ સાર રે, એવે નેણે વહે જળધાર રે.

નવપલ્લવ સેજ સુરંગ રે, તેણે દાઝે છે ગોપીના અંગ રે,
જે જે કોમળ સુખપ્રદ સાર રે, બાળે હરિવિના જેમ અંગાર રે,
ગોપી કરપર મેલી કપોળ રે. રોઇ નેણુ કરે રંગ ચોળ રે;
સાંઝે બાળશશી થીર જેમ રે, શોક ગોપીના મુખ થીર તેમ રે.
બોલે વ્રેહવંતી હરિ હરિ વાણી રે. જેમ તન તંજવાસમે પ્રાણી રે;
મુક્તાનંદનો શામ સુજાણ રે, તેસું બાંધ્યા છે ગોપીએ પ્રાણ રે.

કડવું ૯૮ મું.

ઓધા એણી પેર પીડે અનંગ રે, થાય રોમાંચીત સર્વે અંગ રે;
ગોપી મૂકે નીશાશા અપાર રે, કંપે હરીવિના વારંવાર રે.
કંપે દેહને પામે છે ગ્લાની રે, વ્રેહની વેદના રહે નહી છાની રે;
વીચી નેત્ર ધરી હરી ધ્યાન રે. આલે પડી જાય દંડ સમાન રે.
વળી અતિઆતુર ઉઠી ધાય રે, ગોપી હરી વિના મુર્છીત થાય રે;
એવો અતિશે વિરહ જ્વર જેહ રે, વ્રજવનિતાને બાલે છે તેહ રે.
સુર વૈદ સમાન ગોવીંદ રે, ટળે ગોપીના મહાદુખ ફંદ રે;
જો એ દર્શન આપે ગોપાળ રે, સર્વ તાપ ટળે તતકાળ રે.
સૌને અંગે અનંગનો રોગ રે. ગોપી પામે જો હરી સંજોગ રે;
તો એ દુખકેરૂં મૂળજ જાય રે. એનો અન્ય નથી ઉપાય રે.
જો નહિ જીવાડે વ્રજનારી રે, તો એ કઠણ છે વજ્રથી ભારી રે;
જો નહિ કરે એ કામનિયુંને શાંત રે, અમે માનસું કૃષ્ણક્રાંત રે.
એને ફંદ પડયા અમે વીર રે, હવે ધરિયે તે કેમ કરી ધીર રે;
મુક્તાનંદનો નાથ સ્વછંદ રે, કેને વશ્ય નહી એ જગવંદ રે.

કડવું ૯૯ મું.

ઓધા હરી વિના સર્વ અકલાણી રે, બોલે નાથ હરે એમ વાણી રે;
કૃષ્ણ કાજ તે સેજ સમારી રે, ગોપી બોલે એકાંતે મોરારી રે.
કરતાં અન્યના અંગરકેરૂં પાન રે, વાલો કયાં હરો ગુણુનો નીધાન રે;
હરીને ગોતે ગોપી તજી લજ્યા રે, જૂવે દશદીશી વાસક સજ્યા રે.
હરી આવે છે એ વિશ્વાસ રે, ગોપી મગન થઈ કરે હાસ રે;
નાવ્યા જાણી ચાલે અકળાઇ રે, પડે દોડતી બોળે છે બાઇ રે.
લાવે કમળપુષ્પ સકુમારી રે, તેના નાલના કંકણુ ધારી રે;
હરીને મળવાને જીવે છે ગોપી રે, ડોળે ઊનમત્ત લાજ ને લોપી રે

જુવે આભણુ અંગના તેહ રે, ગોપી દૃખે નહી નીજદેહ રે;
હું છું મધુપૂરી કહે એમ વાણી રે, પ્રેમે આપને ભૂલી શયાણી રે.
વેગે કેમ નથી આવતા કાન રે, મારી સેજડીએ ભગવાન રે;
પૂછે દૂતીને વારંવાર રે, સખી ક્યાં હશે નંદકુમાર .રે
વિરા કૃષ્ણવિના વ્રજનારી રે, વ્રેહમાં વ્યાકુળ હરીને સંભારી રે;
મુક્તાનંદના સ્વામીને આસ રે, તેણે તન નથી ત્યાગતા શ્વાસ રે.

કડવું ૧૦૦ મું.

ઓધા એમ હરીવર સંગ ગોપી રે, પ્રેમભકિતમાં રહી પગ રોપી રે;
વણુ દીઠે શ્રીકૃષ્ણ વિહારી રે, વ્રેહમાં વ્યાકુળ થઇ વ્રજનારી રે.
મેઘ જેવું અંધારૂં અનૂપ રે, તેને જાણી શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ રે;
તેને ભેટ ચુંબન કરે બાળી રે, જાણે આવ્યા મોહન વનમાળી રે.
રચે નવરંગ સેજસું શીલા રે, થાય ઘર ઘરમાં એવી લીલા રે;
વ્રેહમાં વિકલ તજી સર્વ લજયા રે, ગોપી ઘર ઘર વાસક સજ્યા રે.
કરે કૃષ્ણને કાજ વિલાપ રે, પામે હરી વિના અતિ સંતાપ રે;
રોતાં રોમાંચીત તન થાય રે, પ્રેહની વેદના કહી નવ જાય રે.
પામે વેદના તાણે છે પ્રાણ રે, જાણે મારયું મદનપૂરી બાણ રે;
બોલે વ્યાકુળ વચન અપાર રે, તેનો થાય નહી નીરધાર રે.
એવી વ્રજની દશા થઇ વીર રે, ગોપી હરી વિના સર્વ અધીર રે;
તે ન કૃષ્ણે ધરયું મન લેશ રે, મુકયા તમને દેવા ઉપદેશ રે.
વરયા ઉરમાં હરી સાક્ષાત રે, હવે ક્યાં રહે બીજી વાત રે;
મુક્તાનંદના નાથને પાસ રે, ત્યાં જઇ શીખવો અન્ય અભ્યાસ રે.

પદ ૨૫ મું—રાગ સામેરી.

ઓધા વ્રજના પ્રાણઆધાર, મોહન વનમાળીરે;
અમને છેલ છબીલા સંગ, લાગી દ્રઢ તાળીરે. મો૦
એવી અમે અબળા નહીરે, ડગમગ મન થઇ જાય;
સો લાંઘણ પડે સીંહને, તોય ઘાસ કેદી નવ ખાયરે. મો૦
મીન જેવી સર્વ માનની રે, જલ નંદલાલ સુજાણ;
આવ્યાની અવધિ કરી, તેણે રહેછે અમ રા પ્રાણ. મો૦
મહા સુખકારી શામળોરે, શીરપર ધારયા સોય;
એ સંગ મન અટકી રહ્યું, બીજી વાત ગમે નહી કોયરે. મો૦

ચાત્રક સરખી ટેકને રે, ધારી વરયા નંદલાલ;
પ્રગટેવિના પરપંચમાં, અમે નહિ થાયે બેહાલરે. મો૦
વાલાવિના વ્રજનારને રે, પલક કલપ સમ થાય;
મુક્તાનંદના નાથને, વણ દીઠે તે કેમ રેહુવાયરે. મો૦

કડવું ૧૦૧ મું.

ગોપી સાંભલી હરી સંદેશ, જાણ્યો સામાં હરીનો આવેશ;
સૌના આતમા કૃષ્ણમોરારી, સૌથી ન્યારા છે શ્રીગીરધારી.
એવું જાણી શ્રીહરીનું સ્વરૂપ, સર્વે સમઝીયું મર્મ અનૂપ;
બ્રેહનો તાપ સમ્યો સર્વે જ્યારે, પ્રેમે પૂજ્યા ઓધવજીને ત્યારે.
પ્રેમે ઓધવજી બહુ માસ, કીધો ગોકુળગામ નીવાસ;
હરવા ગોપીનો શોક અપાર, ગાય કૃષ્ણકથા શ્રુતી સાર.
સૌનો શોક હરયો કરી વાત, જેમ આવે મોહન સાક્ષાત;
પ્રેમે હરીગુણ ઓધવ ગાયે, દીનરજની તે ક્ષણ સમ થાય.
હરીભકત ઉધવ સુખધામ, રહ્યા જેટલા દીન નંદગામ;
જાણ્યા ક્ષણ સમ તે વ્રજવાસી, એવી કૃષ્ણકથા તે પ્રકાસી.
હરીના રમણ તણાં સ્થળ જેહ, ગોપી સહીત ઉદ્ધવ જૂવે તેહ;
જ્યાં જ્યાં કીધો શ્રી કૃષ્ણે વિહાર, ગોપી સમજાવે કરી પ્યાર.
નીરખી નીર્મળ જમુનાનું વારી, ગિરિગોવર્ધન સુખકારી;
નીરખી વૃંદાવન નવરંગ, શુણે ઓદ્ધવ સર્વે પ્રસંગ.
નીરખી કંદરાપર્વત કેરી, ગાય ગોપિયું લીલા ઘણેરી;
મુકતાનંદ કહે વાલાનો વિહાર, તે તે થળ જણવે બહુવાર.

કડવું ૧૦૨ જું.

નીરખી કુશમીત વૃક્ષ ઉદાર, ગાય ઉદ્ધવ હરીગુણ સાર;
આપે વ્રજવિનતાને આનંદ, હરીનું ભજન કરાવે સ્વચ્છંદ.
એમ ઊધ્ધવ વ્રજજન સંગે, ગાય હરીગુણ અધીક ઉમંગે;
દેખી રમણના સ્થળ વ્રજનારી, બ્રેહમાં વ્યાકુળ હરીને સંભારી.
થયો અંતર કૃષ્ણું આવેશ, પ્રેમે મગન ન તન સુધ્ધ લેશ;
દેખી ગોપીનો પ્રેમ અપાર, વંદે ઉદ્ધવ વારંવાર.
ગોપી અધીક કૃતારથ જાણી, પછે બોલિયા ઉદ્ધવ વાણી;
તનધારી છે ભૂપર જેહ, ગોપી તુલ્ય નહી કોઈ તેહ.

પરમાતમા કૃષ્ણ શ્રીરંગ, દ્રઢપ્રીત કરી તેને સંગ;
એવી પ્રીત ઇચ્છે સર્વ સંત, ઇચ્છે મુક્ત મુમુક્ષુ પ્રજંત.
અમે ભક્ત ઇચ્છું એવી પ્રીત, પ્રેમી ભક્ત છે પરમ પુનીત;
બ્રહ્મજન્મ ત્રિવિધ જગ જોય, પ્રેમીભક્તથી શ્રેષ્ટ ન સોય.
એને અંતરે પ્રેમ ખુમારી, વંધ્યા જોગ સર્વ વ્રજનારી;
મુક્તાનંદના નાથને પ્યારી, શ્રુતીતુલ્ય એ ગોપકુમારી.

કડવું ૧૦૩ જું.

ક્યાં એ વનચરી નાર ગમાર, વ્યભીચારણી દુષ્ટ આચાર;
ક્યાં એ કૃષ્ણમાં ભાવ આરૂઢ, શ્રુતીસાર સર્વને એ ગૂઢ.
ભાવે ઇશ્વરને ભજે જેહ, અતી થાય કૃતારથ તેહ;
કરે અમૃતપાન જે કોય, થાય અમર આરોગી સોય.
ગોપી પામી જે હરીનો પ્રસાદ, સૌને દુર્લભ તે રસસ્વાદ;
હરીના ઉરમાં છે કમળાનો વાસ, તેને એ સુખની ઘણી આસ.
પદ્મ જેવી સુગંધે સુવાસી, સૂરવિનતા એ સુખની છે પ્યાસી;
રમા આદિને દુર્લભ એહ, જેને કાજ દમે બહુ દેહ.
એવો હરીનો પ્રસાદ ઉદાર, અન્ય ક્યાં થકી પામે ગમાર;
રીઝયા રાસમાં અંતર જામી, ગોપી તે સુખ હરી થકી પામી.
હરીના ભૂજ ધરી કંઠમાં ગોપી, પ્રેમે શામ સંગે રહી ઓપી;
રમ્યા ગોપી જે હરી સંગ રાસ, એ છે દુર્લભ બ્રહ્મવિલાસ.
વ્રજનારીનું ભાગ્ય અપાર, જેને રીઝયા પ્રગટ કરતાર;
મુક્તાનંદનો નાથ વિહારી, પ્રેમે ભોગવ્યા ભવોભવ હારી.

કડવું ૧૦૪ થું.

વળી બોલિયા ઓધવ વાણી, ઉરભાવ અલોકીક આણી;
વ્રજનારીની પગરજ એહ, વૃંદાવન વીષે પામે છે જેહ.
ત્રણ ગુછ ને વેલી અપાર, તેને મધ્ય હૂં ધરી અવતાર;
વ્રજનાર ચરણરજ સાર, જેમ પામું તે કરવો વિચાર.
તજ્યાં માતપિતા સૂત ભાઇ, તજી કુલ મરજાદ સગાઇ;
અતી દુષ્ટ જનો કરી ત્યાગ, કીધો હરી સંગ દ્રઢ અનુરાગ.
કીધો મુકુંદ મોરારીસું પ્યાર, શ્રુતી ખોળે જે વારંવાર;
માટે વ્રજવધૂ બ્રહ્મસ્વરૂપ, હરીની પ્રેમદા પરમ અનૂપ.

હરીના ચરણકમળ સુખકારી, સેવે કમળા અચલ વ્રતધારી;
પ્રેમે સેવે સકળ સૂર વ્રંદ, શેષ મહામુની જોગી સ્વચ્છંદ.
રાસ ગોષ્ટીમાં સૌ વ્રજનારી, વેહનો તાપ નીવારવા પ્યારી;
ધારયા તનપર હરીપદ સોય, બીડી ઊરમાં મગન સર્વ કોય.
પ્રેમે હરીપદ ઉર ધરી બાળી, એહની વેદના સર્વે તે ટાળી;
મુક્તાનંદના શામને સંગ્ય, ગોપી ફુલી રહી અંગોઅંગ.

પદ ૨૬ મું-રાગ કાફી.

(ધન્ય વ્રંદાવન વંસીવટની છાંઇ રે, જ્યાં હરી બેસતા. એ ઢાલ છે.)
ધન્ય વ્રજનારી ઓધવજી એમ બોલે વળી વળી વાણી;
વરી ગીરધારી, તે માટે એ બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમાણી.
ધન્ય નંદનું વ્રજ ધન્ય સૌ ગોપી, વરી હરીવર કુળ લજ્યા લોપી,
રહી હરી ચરણે ચીત અરોપી. ધન્ય૦
જેને કાન કોડીલે કર સાઇ, તેના ચરણની રજ વંદુ ધાઇ,
એની કમળાથી કરી હરી અધિકાઇ. ધન્ય૦
એની હરીગુણ ગીત કથા એવી, કરે પાવન ત્રીભુવનને તેવી,
એની વાણી સેવે વેદ જેવી. ધન્ય૦
એ તો મુકતાનંદનો પ્રભુ પામી, એને ભાંગી અનંત ભવની ખામી,
ધણી ધારયા વીરપર બહુનામી, ધન્ય૦

કડવું ૧૦૫ મું.

ઓધવજી એમ ગોપીકાનુ, મહાત્મ્ય જાણી અપાર;
શોક નિવારી સર્વનો, પછે જાવા થયા છે તૈયાર.
નંદ જસોમતી ગોપ ગોપી, સૌને કરી પરણામ;
આજ્ઞા માગી સર્વની, જાવાને મધુપૂર ધામ.
ઓધવ પ્રભુને પાસ જાવા, તૈયાર થયા તતકાળ;
વ્રજવાસી વીટી વળ્યાં, નર નારી વ્રધ ને બાળ.
ઓધવજી રથ ઉપરે, જૈ બેઠા લૈ હરી નામ;
જોતા જાણ્યા હરી કને, થયું ઘેલું ગોકુળ ગામ.
નંદાદીક સૌને ભેટ લાવ્યા, બોલે વચન રસાળ;
લોચન જળધારા વહે, સાંભરયા દીનદયાળ.
નંદાદીક કહે મન હમારાં, રેજો પ્રભુપદ પાસ;
જીભ જપે હરી નામને, રહો સદા એ અભ્યાસ.

દેહ સદા હરીને નમે, એવો રેહેજો સરળ સ્વભાવ,
મુક્તાનંદના નાથસું, રહે અચળ ભાવ ઠરાવ.

કડવું ૧૦૬ ઠું.

નંદાદીક એમ ઓચરયા, સુણો ઓધવ પરમ સુજાણ;
કૃષ્ણ અમારા આતમા, વળી કૃષ્ણ અમારા પ્રાણ.
હરી ઇચ્છા કરી કર્મ વશ્ય થઇ, જ્યાં જ્યાં ધરિયે દેહ;
ત્યાં અમને શ્રીકૃષ્ણ સાથે, રેજો અચળ સનેહ.
તીર્થ વ્રત જપ દાનમાં. સુક્રતતણું ફળ એહ;
પ્રીત વધે શ્રીકૃષ્ણમાં, અમે માગિયે નીત્ય તેહ.
નંદાદીક સર્વ ગોપ તેણે, કહિ હરીભક્તિ ઉદાર;
ઓધવજીને રાજી કરયા, દેખાડી પ્રભુમાં પ્યાર.
ઓધવ અતી રાજી થયા, જોઇ વ્રજવાસીની પ્રીત;
અતી અલૌકીક સર્વથી, જાણી ગોકુળ ગામની રીત.
નંદાદીક વ્રજવાસીને, કરી વંદન વારંવાર;
ઓધવજી મથુરા ગયા, જયાં રાજીવ અખીલ આધાર.
પ્રેમે કરી પ્રણામ હરીને, ઓધવ પરમસુજાણ;
મુક્તાનંદના નાથ આગળ, કીધા વ્રજનાં વખાણ.

કડવું ૧૦૭ મું.

ઓધવજી અતિ આદરે, કરયું રાજાને પરણામ;
વંદન કરી વસુદેવને, પછે વંદ્યા શ્રીબળરામ.
ભેટ ધરી નૃપ આગળે, પછે આવ્યા શ્રીહરી પાસ;
ક્ષેમ કહો ગોકુળ તણું, એમ પૂછયું હરી અવિનાસ.
તારે તે ઓધવ ઓચરયા, શુણો શ્યામસુંદર જદુરાય;
ગોપીજનના પ્રેમને, પ્રભુ કેતાં શેષ લજાય.
એક મુખે એ પ્રેમનું, કેમ થાય જથારથ રૂપ;
દીઠી મેં વ્રજ નારીની, પ્રભુભક્તિ પરમ અનૂપ.
દાસ તમારા ગોપી સરખા, ન દીઠા પ્રભુ કોય,
મુને જે વ્રજમાં મોકલ્યો, તે મેં કીધો અનુગ્રહ સોય.
તમવિના વ્રજસુંદરીને, અન્ય નથી આધાર;
રૂપ તમારે રાચિસું, સર્વ તજી કુટુંબ પરીવાર.

પતીભાવે કરયો પ્રેમદા, તમ સંગ અચળ સનેહ;
મુકતાનંદના નાથજી, અતી કૃતારથ થઇ એહ.

કડવું ૧૦૮ મું.

ઓધવજી એમ ગોપીકાના, કીધા અધીક વખાણ;
શામ સુંદર તેને સાંભળી, હરી હસ્યા પરમ સુજાણ.
ઉદ્ધવગીતા આદરે કરી, શુણેશુણાવે જેહ;
કમળલોચન કૃષ્ણની, દ્રઢભકિત પામે તેહ.
પ્રેમ અચળ વ્રજનારીને, પ્રભુ સંગ અનંત અપાર;
પદે પદે આ ગ્રંથમાં, વર્ણવ્યો વારંવાર.
રસિકરાય શ્રીકૃષ્ણમાં, દ્રઢ પ્રીત ઇચ્છે જેહ;
તે આ ગ્રંથમાં આદરે કરી, રાખે અચળ સનેહ.
ઉદ્ધવગીતા આદરે કરી, ભણે ભણાવે ગાય;
નેહ વધે નંદલાલસું, તેના કામાદીક રીપૂ જાય.
એક સો ઉપર આઠ કડવાં, સત્તાવીસ પદ સાર;
દામ અમુલ્ય અકોત્તરી, હરીભકતનો શણગાર.
સંવત અઢાર ને એંસિયો, કૃષ્ણ પક્ષ શ્રાવણ માસ;
અષ્ટમી બુધ વાસરે, થયો પૂરણ ગ્રંથ પ્રકાશ.
દુર્ગપત્તનમાં કરી, શુભ ગીતા અર્થ ગંભીર;
ગાય શિખે જે પ્રેમશું, તેને રીઝે શ્રીબળવીર.
ઊદ્ધવગીતા જે શુણે, સદ્ગ્રંથ કેરૂં સાર;
મુકતાનંદ તે પ્રેમી થઇને, પામે ભવજળ પાર.

પદ ૨૭ મું–રાગ ધોળ.

ભકિત જોઇને વ્રજનારીની, ઊદ્ધવજીને હરખ અપાર રે;
પ્રેમ અચળ જે શ્રીકૃષ્ણમાં, એ છે સર્વ ગ્રંથનું સાર રે. ભ૦
નવધાભકિત છે સર્વ ગ્રંથમાં, એકુકીમાં નવ નવ અંગ રે;
એકયાસી સ્વરૂપે એ ભકિત થઇ, માંહો માંહી પામીને પ્રસંગ રે. ભ૦
પ્રેમભકિત છે એથી વસમી, નવધાથી ન્યારૂં તેનું રૂપરે;
વ્રજની નારીમાં તે વ્યાપી રહી, તે માટે એ ગોપીકા અનૂપ રે. ભ૦
પ્રગટ સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણનું, તેમાં જેને બંધી દ્રઢ પ્રીત રે;
તેને નથી કાંઇ કરવું રહ્યું, પ્રેમીજન પરમ પુનીત રે. ભ૦

તન મન અરપી શ્રીકૃષ્ણને, જગજ્તી વ્રજ કેરી નાર રે;
મુક્તાનંદ કહે સર્વ ગોપીકા, પોતી ક્ષર અક્ષરને પાર રે. ભ૦

ઉદ્ધવગીતા સંપૂર્ણ.

વિભાગ ૧ લો સમાપ્ત.

बृहत

કાવ્યદોહન.

વિભાગ બીજો.

વલ્લભ ભટ.

એ કવિયે ગુજરાતી કવિતામાં પેહેલા ગરબા
ગરબી દાખલ કીધા છે.

શણગારનો ગરબો.

પ્રથમ પાર્વતીના પુત્રને, પાયે નમુંરે લોલ;
દીન જાણિ વાણિ દીજીએ, કહું સમુંરે લોલ.
સરસ્વતિતણાચરણ, પ્રતાપથીરે લોલ;
નવે નીધ રીધ સીધ, આપો આપથીરે લોલ.
કરૂં ગાન ધરૂં ધ્યાન, બહુચરાતણુંરે લોલ;
કરો સાર વારવાર શું, કહું ઘણુંરે લોલ.
આજ બહુચરાજિ માત, ગરબે રમેરે લોલ;
સૂર નર મુનીવર; સર્વને ગમેરે લોલ.
માજી રૂપ રાધિકાથકી, ઘણું બણીરે લોલ;
કોટિ કામ શશિ સૂર્યની, છબી હણીરે લોલ.

રતિ રોહિણી રનાદે, આદિ સુંદરીરે લોલ;
પલક પલવટે ઉભા રમા, પુરંદરીરે લોલ.
વેણુ વાસુકી સરીખી, શીશ રાજતીરે લોલ;
ક્ષુદ્રઘંટ ગોફણાને, મધ્ય ગાજતીરે લોલ.
ભરી માંગ મૂગતા તે, મહા મૂલ્યનીરે લોલ;
રાજે રાખડી રૂડી તે, રત્ન તુલ્યનીરે લોલ.
ફુલી ખેટલી સેંથો ભર્યો, સમો પડયોરે લોલ;
ચાક ચમરીશું ચોટલો, કહી અડયોરે લોલ.
સ્વરણ સિંદુર આકાર, સર્વ સીપનારે લોલ;
સોળ શોભિતા શણગાર, સર્વ નીપનારે લોલ.
કાને વાળિયો જડાવ, ઝાલ ઝૂમખારે લોલ;
જ્યોતિ મોતિયે પરોવ્યાં, લુંબ લુંબખાંરે લોલ.
સોના સાંકળી સરી, શિક્ષા-જડામણીરે લોલ;
કોર તોરણ મોતિનિ, દિશે ડામણીરે લોલ.
તેજ શું કહું તાટંકતણે, લોલકેરે લોલ;
કળાફૂલ જડયાં નંગ, તે અમૂલકેરે લોલ.
અર્ધ-ચંદ્રમા કપોળ, શું કહું કથીરે લોલ;
ચૌદ ભુવનમાંહિ બહુચરા, સમું નથીરે લોલ.
ભાલ લાલ આડ કુમકુમની રાતડીરે લોલ;
તપે ટીલડી કહી ન જાયે, વાતડીરે લોલ.
ત્રિપૂટી મધ્યે સિંદૂરની, બીંદી કરીરે લોલ;
ચોડયા ચોખલા કપોળ, લોલશું ભરીરે લોલ.
ભ્રકૂટી કમાન કાન કોરશું અઢીરે લોલ;
કીર નાસિકા વિદેહિ, કરે તે ઘડીરે લોલ.
આંખ ઉપમાને નાવે, કોઈ પલવટેરે લોલ;
વરણુ વરણવું જે અન્ય, ઊપમા ઘટેરે લોલ.
પદ્મ દીપક તારાનાં, તેજ ત્યાં ગળ્યાંરે લોલ;
મીન ખંજન મૃગ માન, મૂકિને પળ્યાંરે લોલ.
લક્ષ લક્ષ કાંતિ તિલકની, લિલા જુવેરે લોલ;
ગોરા ગાલમાં ત્રિલોક મોહ્યાં, તાજુવેરે લોલ.

મોહરૂપ ધર્યું બહુચરાજિ, બાળિયેરે લોલ;
અહ ચાર રહ્યા વેરસની વાળિયેરે લોલ.
ગુરૂ હેમ લાલ ભોમ, ભૃગૂ મુક્તમાંરે લોલ;
શની કીકિયે જોતાં, જણાય જુક્તમાંરે લોલ.
અધર બિંબ કે પ્રવાળ, લાલમાં મળીરે લોલ;
દંતપંક્તિ જુક્તિ દાડમ, કેરી કળીરે લોલ.
ચળકે ચૂનિયો જડાવ, ભાવ રેખમાંરે લોલ;
વદન નિરખતાં ન આવે, મીન મેખમાંરે લોલ.
હાવ ભાવશું કટાક્ષ, નેન સેનનુંરે લોલ;
ચિબુક ચારૂ વીચ ઇંદુ, બિંદુ મેનનુંરે લોલ.
કંઠ કોકિલા કપોત, જોત પોતનીરે લોલ.;
ભાનુ જુક્તિને પ્રમાણ, તે ઉદ્યોતનીરે લોલ.
કોટે ચીનમાળા ચંપકળી, ચમકતીરે લોલ;
ઘણી ઘૂઘરી અરીસે, દિસે ધમકતીરે લોલ.
ગળે ઘરેણાં થયાં ઘણાં, ઘચુંબલેરે લોલ;
કનક સાંકળી તુશી દોરે, ને ઝૂમણેરે લોલ.
હિરા સાંકળી પાશીની, સેર ચારનીરે લોલ;
મુક્તામાળા તે એકાવળના, હારનીરે લોલે.
બે હમેલમાં હિરાના, ઝબકારડારે લોલ;
પારિજાતક મંદારકેરા હારડારે લોલ.
બાહુ-દંડ જુગમ શુંઢ, સરખા સહીરે લોલ;
હાથ હાથની હાથેળિયે, મથ્યાં મહીરે લોલ;
અતી અદભુત અંગૂઠા, સંગ આંગળીરે લોલ;
અનૂમાનમાં આવે તે, મગની ફળીરે લોલ.
વીશ નખ રાત દીવસે, તારા તપેરે લોલ;
અન્ય ઉપમાનો અર્થ, વ્યર્થમાં ખપેરે લોલ.
બાંહે બાજુબંધ બેરખા ને, ઝૂમતાંરે લોલ;
બાંધ્યા બાદલા બન્યા રહ્યા, ઝઝૂમતાંરે લોલ.
પાણુ ચૂડલો પ્રમાણુ, ચતુર રંગનોરે લોલ;
અતી અરૂણુ તરૂણ દંત, તે મતંગનોરે લોલ.

બાહૂ કોરમાં જડાવ, લાલ લંકણીરે લોલ;
મધ્ય માણેક હિરાનિ, હાથ કંકણીરે લોલ.
હાથે પોંચિયો જવાળિ, બાળિ કંગણીરે લોલ;
છલા છાપ આરશી, અતી સુચંગનીરે લોલ.
ઊર ઓપતું રસાળ, તે વિશાળશુંરે લોલ;
કમળ કોશકુચ અગ્રમાં, મરાળશુંરે લોલ.
કંચુકી કનક તાર, હારશું બનીરે લોલ;
ચુવા ચંદન ચરચીત, શોભે શોભનીરે લોલ.
સેંધો લાલનો પેર્યો તે, રંગ જૂજવેરે લોલ;
કસ્સબ કોર જોર સાળુ, કંશુએ ચુવેરે લોલ.
પેટ પોયણી પ્રમાણ, ક્ષીણ લ્હેકણીરે લોલ;
સજી મેખળા રસાળ, કશી કિંકણીરે લોલ.
ઉદર ઊપર તે ત્રીવળી, વળી રહીરે લોલ;
ગિરિશ્વેત દેહ મધ્ય, ત્રિવેણી વહીરે લોલ.
નાભિ કોમળ કૂવો, કર્યો કુમારનોરે લોલ;
ભર્યો વારિ તે અખૂટ, ઇંદુસારનોરે લોલ.
કંઠ હેઠ દેહ વાંસો તે, એકત્ર છેરે લોલ;
અધો મૂખનું અખંડ, કેળ પત્ર છેરે લોલ.
કટિ કેસરી હરી, નિતંબ દળીરે લોલ;
જંઘા જુગમ તે અધો મુખે, છે કદળીરે લોલ.
ચારૂ ચરણામાં ચિત્ર લખ્યાં, ચોદશારે લોલ;
પગ આંગળાં વળ્યાં, ચંપા કળી જસાંરે લોલ.
ભરી જાવક કટોરિ હેમ, નાનિયોરે લોલ;
ઇંદુ બિંબને આકારે, એડિ પાનિયોરે લોલ.
જેહર લંઘર તોડાલે, ઘુઘરી તળેરે લોલ;
પાગે નેપુર ને વીછુવે, મુની ચળેરે લોલ.
નયણે કાજળ સાર્યા તે, કુમકુમ રોળશુંરે લોલ;
મંદ હાસ્ય કરે મુખ ભર્યાં, તંબોળશુંરે લોલ.
ઠરી ઠાઠ આઠ આઠ, સખી સંગમાંરે લોલ.
બાળિ બહુચરા કલ્લોલ, કરે રંગમાંરે લોલ.

ફરે ગાન તાન પાન-પાત્ર, હાથમાંરે લોલ;
રમે રમક ઝમક ઠમક, સખી સાથમાંરે લોલ.
દંતે ઘૂંઘટ ગ્રહી રહી, રસાળિયોરે લોલ;
એક એકથી લે હાથોહાથ, તાળિયોરે લોલ.
કેશ-પાસ કરી બાળિયા, અંબોડલારે લોલ;
ફેર ફૂદડી ફરે ને લે, હંબોડલારે લોલ.
એ અખંડ ખેલ ખેલે, બાળિ બહુચરીરે લોલ;
ત્રણે દેવ લેછે વારણાં, હરી ફરીરે લોલ.
વિષ્ણુ વાંસળી વગાડે, શબ્દ નાદશુંરે લોલ;
ડાક વગાડે મહાદેવ, મરજાદશુંરે લોલ.
ધરી પાણિ પોથિયો, તે મહા મૂનમાંરે લોલ;
બ્રહ્મા વેદ ભણે મૂખ, ચારે ધૂનમાંરે લોલ.
પુષ્પ ચંદન વરસાવે, વળી દેવતારે લોલ;
અઠયાશી-સહસ્ર ઋષિ, ચરણ સેવતારે લોલ.
ગિરિશ્વિત તજી સેવક, કાજે ધશીરે લોલ;
કળિ-કાળમાં ચુંવાળમાં, આવી વસીરે લોલ.
ભૂર શું લહે ભવાનિકેરા, ભેદનેરે લોલ;
આદ્ય અંત એ અગમ્ય, વાદ વેદનેરે લોલ.
આ અખંડ ગરબો ગાય, જે કોઇ માનવીરે લોલ;
ચરણ ચરણને ઊચારે, સ્નાન જાન્હવીરે લોલે.
નવે નીદ્ધ રિદ્ધ લીજીએ, ઓવારણાંરે લોલ;
દેવી વાંઝિયાં બંધાવે, દ્વાર પારણાંરે લોલ.
મન મોહ્યાં ગોખ ચાચર, સોહામણેરે લોલ;
ભટ વલ્લભ મેવાડો, માને બામણેરે લોલ.

કળિકાળનો ગરબો.

પરમેશ્વરીને પાયે પડી હો બહુચરી, કહું કળિજુગનાં કર્મ;
અકલ નથી કાંઇ એવડી હો બહુચરી, શકિત રાખજો શર્મ.
જીવનું જીવન તું જડી હો બહુચરી, મૂરખ નવ લે મર્મ;
અવતારીને આ ઘડી હો બહુચરી, આઇજિયે રાખ્યો ધર્મ.

આ દિન દુ:ખ દેખાડવિયાં હો બહુચરી, જનમી કીધા જોખ;
સમે સરવ સંપડાવિયાં હો બહુચરી, ગુણવંત કીધા ગોખ.
હવે હૈયું નથિ ચાલતું હો બહુચરી, કઠણજ આવ્યો કાળ;
તું વિના કો નથિ આલતું હો બહુચરી, પ્રજા થઇ પિંડપાળ.
કળિજુગ આવ્યો કોપતો હો બહુચરી, કરવા શુભ સંહાર;
લાજ મર્યાદા લોપતો હો બહુચરી, ભ્રષ્ટ કર્યા આચાર.
દુર્મતી દીધી દેશને હો બહુચરી, સુમતિ કરાવી તાજ;
વિપરિત ધારી વેશને હો બહુચરી, કળી કરે છે રાજ.
પ્રથમ પહાણ વરસાવિયા હો બહુચરી, પછે પૃથ્વી કુબાઇ;
કાળે દુકાળે આવિયા હો બહુચરી, પ્રજા ન પ્રીછે કાંઇ.
કુમારગ સૌ ઉલટે હો બહુચરી, તજી સુમારગ પંથ;
કરે કુકર્મ કુળે ઘટે હો બહુચરી, અરે ન આવે અંત.
મહાજન મોટાં મહેશ્વરી હો બહુચરી, માને બધા માનંત;
ત્રૂઠયાં દેખીને તપેશ્વરી હો બહુચરી, જાત ન જાણી અંત.
ગૌબ્રાહ્મણ સેવા તજી હો બહુચરી, જોગી જતીને ધાય;
હાણ હોય નવ લે હજી હો બહુચરી, લક્ષ્મી લેહેરે જાય.
કથા કહે કુપાત્રને હો બહુચરી, ગમે જોષીના જોશ;
જોડું તજી જાય જાતરે હો બહુચરી, દિલમાં ન ગણે દોષ.
ઊંચ નીચ એકઠા મળિ હો બહુચરી, બેસે બહુ એકાંત;
માને મનમાની રળિ હો બહુચરી, જાણી ન આણે ભ્રાંત.
હિંદુ તરકમાં એહવી હો બહુચરી, સમજ્યા સારોધાર;
જાત ન જાણી જૂજવી હો બહુચરી, વરત્યો એકાકાર.
ધર્મ ગયો ધરણી ધશી હો બહુચરી, પુન્ય ગયું પાતાળ;
પાપ રહ્યું સઘળે વસી હો બહુચરી, નર નારી વૃદ્ધ બાળ.
દયા દેવ લોકે ગઇ હો બહુચરી, દિશે નહી લવલેશ.
કૂડાં કર્મ કરે કઇહો બહુચરી, અવર ન દે ઉપદેશ.
સત્ય રહ્યું સંતાઇને હો બહુચરી, સુઝે નહીં સ્વલ્પ માત્ર;
ઘટમાં રહ્યું ઘુંટાઇને હો બહુચરી, કળિયે કિધાં કુપાત્ર.
શત્રુ સગાં સંસારમાં હો બહુચરી, વધ્યું વાલામાં વેર ;
અવિલોકો આ વારમાં હો બહુચરી, કળી કરાવે કેર.

પ્રીતની રીત બધી ઘટી હો બહુચરી, સ્વારથિયો થયો સ્નેહ;
માયા મનમાંથી મટી હો બહુચરી, તુરત દગો દે તેહ.
વ્યભિચારી વાધ્યા ઘણા હો બહુચરી, કુળમાં ન ગણે કોય;
મોઢામાં ન મુકી મણા હો બહુચરી, હદ હળાહળ હોય.
કુળવધૂ કઇ કુટિલા થઇ હો બહુચરી, ગણે ન ગુરુજન લાજ;
પેશે પર-પુરૂષે ગઇ હો બહુચરી, પ્રગટ પેખતાં આજ.
અણઘટતું અવલોકિયે હો બહુચરી, ઘટે તે ઘટતું સર્વ;
કેમ કરિ કોઇને ટોકિયે હો બહુચરી, પ્રબળ પૂર્વનું પર્વ.
વય વિના વનિતા વેષમાં હો બહુચરી, ગર્ભજ ધરે અનેક;
દશ દિશ દાખ્યું દેશમાં હો બહુચરી, વાધ્યો વિષય વશેક.
લક્ષણ લઘુતાનાં વધ્યા હો બહુચરી, તુચ્છ તરૂફળ થાય;
નદિયે નીર બધે ઘટયાં હો બહુચરી, આયુષ્ય અલ્પ ઉપાય.
સંવત સત્તર સત્યાશિયે હો બહુચરી, સૃષ્ટિ તજાવ્યું સત્ય;
અકળાવ્યાં અઠાશિયે હો બહુચરી, વિધ વિધ પડી વિપત્ય.
અકરાકેર અતી થયું હો બહુચરી, મોઢા વુઠયા મેહ;
દૈવત દુનિયાનું ગયું હો બહુચરી, દુર્બળ દીશે દેહ.
વિત્ત વિના વસુધા કરી હો બહુચરી, રસ કસ ન રહ્યો રેષ;
અમૃતતા અળગી ધરી હો બહુચરી, સ્વાદ ન પામે શેષ.
અન્ન અતી મોંઘાં હુવે હો બહુચરી, અધર્મ વાધ્યો અસાધ્ય;
કો કોની કરણી જુવે હો બહુચરી, એકથકિ એક અગાધ.
ઉદરથકી ઉપજાવિયાં હો બહુચારી, ઉભય તણો જે અંશ;
તે તવ પેટ તજાવિયાં હો બહુચરી, વિક્રય કિધો વંશ.
નિર્મળ જન મન નિસ્તર્યું હો બહુચરી, એજ અધિક ઉતપાત;
વિશ્વ બાધામાં વિસ્તર્યું હો બહુચરી, વિશ્વાસીશું ઘાત.
આપી થાપણ ઓળવે હો બહુચરી, જૂઠા ખાયે સમ;
ભરમે ભુરને ભોળવે હો બહુચરી, કુડાં કરે સૌ કર્મ.
આપી સુકૃત આપનું હો બહુચરી, લક્ષ્મીને લલચાય;
જે ધન જોડયું પાપનું હો બહુચરી, તે ધન તેમ વવરાય.
જે હાકેમ રક્ષા કરે હો બહુચરી, ગયા તે હાકેમ હાડ;
અવળું આ જુગ આચરે હો બહુચરી, ખેતર ખાયે વાડ.

ચોર ચાડિયા તે વડે હો બહુચરી, નગર થયું નિર્વંન;
ત્રાહિ ત્રાહિ તણિ તાળી પડે હો બહુચરી, રાતદિવસ અનુદીન.
માણસ જણાં ઘણાં મુવાં હો બહુચરી, પરાં શેહેર નદિપાર;
કહિ મંદિર ખાલી હુવાં હો બહુચરી, ભૂ ભાસે ભયકાર.
દેહ ધારી દુખિયાથકી હો બહુચરી, દયા ન આણે મન;
દિન દિન દુકૃતતાથકી હો બહુચરી, કાષ્ટ થયાં વન વન.
છળ છળભેદ ન છુટિયે હો બહુચરી, પ્રસર્યો બહુજ પ્રપંચ;
ખૂટ્યામાં નવ ખૂટિયે હો બહુચરી, ખરૂં ન રાખ્યું રંચ.
વાંક વિધાતાનો નથી હો બહુચરી, વાવ્યું તેમ લણાય;
આપ ન જાણ્યું આપથી હો બહુચરી, ભુંડે ભલું કેમ થાય.
નવ દીઠું નવ સાંભળ્યું હો બહુચરી, આ દુઃખ દુનિયાં માંય;
પાપ પ્રજા જનનું મલ્યું હો બહુચરી, કહો જૈ કહિયે ક્યાંય.
ભૂતળ ભુર-દેવે નહીં હો બહુચરી, સૂર-પુર કર્યાં પ્રયાણ;
હાજરાહજૂર તમે છો અહીં હો બહુચરી, પુરૂષ નમ્યા પરમાણ.
અપલક્ષણ સંસારમાં હો બહુચરી, લોકે વાળી લીક;
અરજ શુણી આ વારમાં હો બહુચરી, બહુચર ભાગો બીક.
ઇંદ્ર આદી બધા દેવનાં હો બહુચરી, કષ્ટ કષ્ટ કાપ્યાં કષ્ટ;
નીર મોભે ગયાં નેવનાં હો બહુચરી, શક્તિ રાખજો સ્પષ્ટ.
મહાકાળી મહાકાળમાં હો બહુચરી, શુણી કરોછો સાર;
તે બળ બહુચર-બાળમાં હો બહુચરી, ઉગારો આ વાર.
હદ વળી હવે શું જુવો હો બહુચરી, પાપે પૃથ્વિ ખવાય;
સર્વનું સોમપણું ખુવો હો બહુચરી, પુન્યે પાપ પળાય.
કોઇક સાધૂને સતે હો બહુચરી, શંખળપુરથી જાગ;
છેક વળેછે તું છતે હો બહુચરી, હોલવ બળતી આગ.
ત્રાણ કરો ત્રિપુરેશ્વરી હો બહુચરી, તમો તમ સામું જોઇ;
પ્રીત કરો પરમેશ્વરી હો બહુચરી, ખરી આળસને ખોઇ.
સરજ્યાં સર્વે શક્તનાં હો બહુચરી, સુરનર જાયા જેહ;
છોજિ જનેતા જગતનાં હો બહુચરી, ભોરૂને નવ દો છેહ.
ઉછેરિને ન ઉશેટિયે હો, બહુચરી, કોઇ પ્રજા હોય પેટ;
વિષમ વેળામાં વેટિયે હો બહુચરી, આ નહિ છૂટો નેટ.

પાળ્યાં ત્યાં લગિ પોખિયે, હો બહુચરી, પેટ તણી પરજાય;
સમર્થ લગિ સંતોખિયે હો બહુચરી, મેહેરમાં ન કરો મણાય.
ઘણી ગઇ થોડી રહી હો બહુચરી, તેમાં નિત્ય ઘટાય;
ઓળિયે નહિ બાંહેગ્રહિ હો બહુચરી, પાર કરો પ્રભુતાય.
નજર કરો નવ્યાશિયે હો બહુચરી, નગર કરો સરદાર;
વિશ્વ અવાસે વાસિયે હો બહુચરી, પરાં શેહેર નદિપાર.
મ્હો માગ્યા મેહ મોકલો હો બહુચરી, ખટ રસ નાવે ખોટ;
સર્વતણા હરિ શોક લ્યો હો બહુચરી, કરૂણા કીજે કોટ.
કામદુધા થઇ દૂજિયે હો બહુચરી, સુખ પામે સંસાર;
સમ ખાતામાં સૂજિયે હો બહુચરી, નોધારાં આધાર;
ભૂતળ ભુરને દીજિયે હો બહુચરી, ભાત ભાત રસ ભોગ;
લાડ લડાવી લીજિયે હો બહુચરી, વાલાં ટળે વિજોગ.
આઇ અમિ છાંટો નાખિયે હો બહુચરી, છોરૂ ઢોરૂ ને ગ્રામ;
ભગવતિ ભવમાં ભાખિયે હો બહુચરી, સમર્યાં પૂરો કામ.
નેઉવેથકી નારાયણી હો બહુચરી, દેશમાં દો નવનિદ્ધ;
દેવી સદા સુખદાયણી હો બહુચરી, પરમેશ્વરી પ્રસિદ્ધ.
ગરબો શુણી કળીકાળનો હો બહુચરી, જથા શક્તિ દે દાન;
પરતો બહુચર બાળનો હો બહુચરી, પામે ધન સંતાન.
વરણ અધીકાર વેદમાં હો બહુચરી, ભગવતિ બ્રાહ્મણ એક;
ઉચર્યો અધિક ઉમેદમાં હો બહુચરી, ત્રિપુરા ન તજો ટેક.
તમે છો ત્રિભુવનના પતિ હો બહુચરી, સૂર સુરેશ સમાન;
વલ્લભ ગુલામની વીનતિ હો બહુચરી, શુણજો સઘળી કાન.

રત્નો.

આ ભાવસાર ખેડાનો હતો–એની કવિતા રત્ન જેવી ઝળકારો મારી રહી છે.

મહિના.

સાખી.

કારતક રસની કુંપળી, નયણાંમાં ઝળકાય;
અંગ સમારે રાધિકા, મનમથ રહ્યો શોભાય.

કારતકે કંથ મેલી ગયા, સાંભળ સૈયર વાત;
ગોકુળનીરે ગોવાલણી, ઘસવા લાગીરે હાથ.
વાયદા ઉપર વધતા ગયા, દિવસ ગણતાંરે માસ;
અમો રે વિશ્વાસે વળગી રહ્યાં, મોહન મળવાની આશ.
સગાંરે સહોદર છે ઘણાં, નાથ વિનારે શી નાર;
બળરે કરી નવ બોલિયે, મસ્તક નહિરે મોરાર.
અમોરે મળતાં શું મળી ગયાં, બાકી રાખ્યું ન કાંય;
કહેવા સરખું રહ્યું નહીં, જાણે જાદવરાય.
પૂર્વનિ પ્રીત સંભારિયે, જાણિ પોતાની દાસ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, પૂરો અબળાની આશ.
ઓધવજીરે સંદેશડો, કહેજો મથુર મોઝાર;
જેરે દહાડાના ગયા નાથજી, ઝૂરે વ્રજની નાર. ઓધવજી.

સાખી.

માગશર મન મેગળ થયો, ઉપર નહીં ભરથાર;
મધુપુરમાં વાસો વસ્યો, અંકુશનો દેનાર.

માગશર મહિનો આવિયો, નાવ્યા નંદકુમાર;
સંભારતાં સાંસો પડે, આંખે આંશુની ધાર.
આશા ઉમેદે અવતર્યાં, અબળાનો અવતાર;
કહોને અમે કેમ કીજિયે, મેલી ગયારે મોરાર.
પ્રથમ તો મધુકર મોકલ્યો, વ્હાલે કાવ્યો છે જોગ;
આપણ અબળાને એ ઘટે, જો જો કરમના ભોગ.
ઘરમાં તે હળવી હું પડી, બાહાર નવ રે બોલાય;
કૂવા તે કેરી છાંયડી, કુવામાં રે સમાય.
મળતાં મોટમ નવ રાખિયે, આવો શ્રીભગવાન;
રત્નાના સ્વામી રે શામળા, દોને દરશન દાન; ઓધવજીરે.

સાખી.

પોષે તો પરવશ પડી, વ્રેહ વ્યાપ્યો અતિ અંગ;
ઓષડ ગુણ લાગ્યો નહીં, ડશિયો શ્યામ ભુજંગ.

પોષે તે પહેલા પૂરમાં, જોબન બાળેરે વેષ;
પૂરણ પાપ તેનાં મળ્યાં, જેનો પિયુ પરદેશ.
આછી પટોળીરે ઓઢવા, શિયાળાનીરે ટાઢ;
પાંચ પહોરની રાતડી, વ્હાલે કીધી છે રાઢ.
સાંજ સંજોગે સૌ મળ્યાં, જુવે વાલાની વાટ;
વિસાર્યા કેમ વિશરે, ઉભા જમુનાને ઘાટ.
ઘણુંરે ગાઢું કરી રાખિયે, હૈડું નવ રહે હાથ;
પ્રીત કરી કેમ પરહર્યા, નાવ્યા નગણારે નાથ.
બળતી બોલુંછું હું હવે, રખે રાખતા રીશ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, પાયે નામુંછું શીશ; ઓધવજીરે.

સાખી.

મહા મહિને મન માહરૂ, આકુળ વ્યાકુળ થાય;
રુવે વિજોગણ રાધિકા, એકે ન સુઝે ઉપાય.

હજિ હરિ શે નવ આવિયા, આવ્યો મકર માસ;
ભાગ્ય વિના કેમ પામિયે, વ્હાલાજીનો વિલાસ.
કુબજા સરખી કામની, આવિ હરિનેરે હાથ;
આપ કાળા ને એ કૂબડી, ભલી ભજિછેરે ભાત.

સરખા સરખી સાહેલડી, જમુના નહાવારે જાય;
પૂજીને માગે રે પ્રેમદા, મળજો જાદવરાય.
એક દુખે અમો દાઝિયે, બીજું કુબજાનું શૂળ;
નિર્ગુણ જોગ વળી લખે, દાઝયા ઊપર લૂણ.
દયારે દામોદર દિલ ધરી, બેટા શ્રીભગવાન;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, ક્યારે મળશોરે કહાન; ઓધવજીરે.

સાખી.

ફાગણ આવ્યો હે સખી, કેશું ફુલ્યાં રશાળ;
રુદે ન ફૂલી રાધિકા, ભમર કનૈયોલાલ.

સબળો શિયાળો વહિ ગયો, આવ્યો ફાગણ માસ;
અંતરમાં અતિ ઉપજે, હોળિ રમવાની આશ.
વસંત વધાવાને હું જતી, કુમ કુમ ભરીને કચોળ;
કેસરી સાળુરે પહેરવા, મુખ ભરીને તંબોળ.
અબિલ ગુલાલ ઉડે ઘણા, વાગે તાલ મૃદંગ;
કોકિલ શબ્દ સોહામણા, કંપે અબળાનું અંગ.
તરૂવર આંબો મહોરિયે, ફુલ્યાં કેશુડાં વન;
અમો અબળાને એ ઘટયું, મરવું મુઆઇ મન.
વેરી વિધાતાયે લખ્યો, વ્હાલાતણો રે વિજોગ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, આવી કરોરે સંજોગ; ઓધવજીરે.

સાખી.

ચૈત્રે ચતુરા સંચરી, ઉભી જમુનાને તીર;
પંથ ન્યાળતી પ્રેમદા, રડતાં ભીંજે ચીર.

ચૈતર માસનો ચાંદલો, રૂડી નીર્મળ રાત;
સ્વપનામાં સ્વામી રમી ગયા, રુદે થઇ રળિયાત.
જાગીને જોતાં દીશે નહી, ફાળ પડી છે પેટ;
બોલાવ્યા બોલે નહીં, નાશી પેઠા રે નેટ.
કોમળ કર ધરિ દીવડો, ચતુરા ન્યાળે ચોપાસ;
ખોળતાં ખુટીરે રાતડી, ન મળ્યા શ્રીઅવિનાશ.
પાછલી રાત પરોઢિયું, ઊઠી પ્રાતઃકાળ;
જોશીડા જોશ સંભાળજે, આ શું આળપંપાળ.

સૂખ સ્વપનાનું સાંભરે, ભીતર ભડકા રે થાય,
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, આવી મળે નો ઓલાય; ઓધવજીરે.

સાખી.

વૈશાખ આવ્યોરે સખી, વહી ગયા ખટમાસ;
હજી સંદેશો નાવિયો, કાગળની શી આશ.

વૈશાખે વાયારે વાયલા, પાકયાં દાડમ દ્રાખ;
પાકી તે રાયણુ આંબલી, ગળી આંબાની સાખ.
લુનાં લેહેરાં લાગે ઘણાં, બહાર નવ નીસરાય;
ધરતી ધખે ને રવી તપે, કોમળ મુખ કરમાય.
ફુલડાંની શેજ સમારિયે, એહેકે ચંપો ને જાય;
વ્હાલાજિ કેરે વીંઝણે, કેને ઢોળુરે વાય.
માંગ સમારૂં રે મોતિયે, સેંથે ભરૂરે સિંદૂર;
નાથજિ લ્હાવો લીજિયે, જોબન જાય ભરપૂર.
ગ્રીષમ રૂતુ અતિ દોહેલી, વ્હાલા વીચારો મન;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, સોપ્યું તન મન ધન; ઓધવજીરે.

સાખી.

જેઠે જોડી સોગઠી, પાસા લીધા હાથ;
જાણ્યું પડશે પાધરા, અવળા પડિયા નાથ.

જેઠ લગી જોઇ વાટડી, કોઇ આવે ને જાય;
કાગળ કટકો મળ્યો નહીં, લખતાં જાદવરાય.
મરવું તે મુખથી કેમ કહું, મરણ હરિનેરે હાથ;
પ્રીતમગત મૃત્ય થઇ રહી, જાણે વૈકુંઠનાથ.
સગપણ સાચું સૌ કહે, પ્રીત પીતળ ફોક;
એરે ઉખાણો સાચો મળ્યો, ભલા હસાવ્યા લોક.
દોષ અમારા અદૃષ્ટનો, વાલાજીનો શો વાંક;
સુખ દુખ સરજ્યું દેહને, મારી વિધાતાયે ટાંક.
ચતુર થઇ નવ ચૂકિયે, જાણો અબળાનો ધર્મ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, વળતી બેસશે કર્મ; ઓધવજીરે.

સાખી.

અશાડ આવ્યો હે સખી, કેમ કરિ કાઢું દન;
નાથ નમેહેરા થઇ રહ્યા, હૃદે પડયાંરે રતન.

અસાડોરે ઘન ઊલટયો, માગ્યા વરસેરે મેહ;
વીજલડી ચમકા કરે, વ્હાલે દીધોરે છેહ.
મોરના સોર સોહામણા, દાદુર બોલેરે જોર;
કોયલડી ટૌકા કરે, નાવ્યા નંદકીશોર.
રાત અંધારિ ઊડે આગિયા, દેખી ઝબકેરે મન;
દીવડો દીસે બિહામણો, નાવ્યા જગના જીવન.
લીલા ચરણા અવનિયે ધર્યા, તરૂવર ગેરગંભીર;
પંખીડે માળારે ઘાલિયા, જ્યાં ત્યાં ભરિયાંરે નીર.
જોગીડા પણ પંથ પરહરી, બેઠા એક આસન;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, આવો જગના જીવન; ઓધવજીરે.

સાખી.

શ્રાવણ માસે સજ થઇ, દરપણ ન્યાળે અંગ;
તતક્ષણ તે ધરણી ઢળી, જાણે ડશ્યો ભુજંગ.

શ્રાવણ માસ સોહામણો, હીંદોળાના રે દીન;
હીચે તે ગોરી રાધિકા, ઘણું પીડે અનંગ.
સખિરે સાહેલી સૌ મળી, જમુના નાવા રે જાય;
કેસરી તિલક સોહામણા, કોમળ રંગ્યારે પાય.
ગૌરી પુજે સાહેલડી, કરમાં પુષ્પની માળ;
બીજા રે કરમાં કુંકાવટી, મુખે શ્રીગોપાળ.
ચાર પહોર જાગરણ કરે, ગોરી ગરબારે ગાય;
રાત થોડીને રમત ઘણી, રમે વહાણુંરે વાય.
શ્રાવણે પાકયો આંબલો, કોને કરિયે ભેટ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, આડો જમૂનાનો બેટ; ઓધવજીરે.

સાખી.

ભાદરવે ભવન પાંચમે, ખલકે હીંદોળા ખાટ;
પુષ્પને પંખે પદ્મણી, જુવે વ્હાલાની વાટ.

ભાદરવો ભરપૂરમાં, ભલું જણાય જોર;
ગગન વિષે કરે કાટકા, નાવ્યા નંદકીસોર.
ઉત્તર દેશથી ઉલટયો, થયો ઘોર અંધાર;
વીજલડી ચમકા કરે, નાવ્યા નંદકુમાર.

પંચરંગના આભમાં, મોટા તાણ્યા રે મચ્છ;
ચંપક વરણી રે રાધિકા, ચીર ભીંજાય સ્વચ્છ.
નદિયે નીર ભર્યા ઘણા, નવ દીશે ઊતાર;
વેરણ જમુના પુરે ચઢી, પીયુરો પેલેરે પાર;
બાળ્યું બધું સુખ દેહનું, જેનો નાથ નહોર;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, બળતી બોલું છું જોર. ઓધવજીરે.

સાખી.

આસોયે આશા હતી, મળવાની મનમાંય;
ઓધવજી ભલે આવિયા, વીરા થાઓ વિદાય.

દુખનારે દહાડા વહી ગયા, આવ્યો આસોરે માસ;
સૌકો શપરમે દહાડલે, બસે પોતાને વાસ.
નવરે દહાડા ગયાં નોરતાં, નાચ્યા દશરા રે માંય;
મોટો ઓછવ દીપવાળિનો, આવી કરજો છાંય.
સખી સાહેલી સૌ મળી, હરિને લેવાને જાય;
આણે મારગ હરિ આવશે, ઊલટ અંગ ન માય.
ધનતેરશે ધન ધોઇને, સજ્યા સોળ સણગાર;
નયણે તે કાજળ સારિયાં, મળવા નંદકુમાર.
કોમળ કરમાંરે દીવડો, હઇડે હરખ અપાર;
હરિને નિહાળવા નીસરી, ઊભી આગણાં બહાર.
મનના મનોરથ વહિ ગયા, એકે શિધ્યું નહિ કાજ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, દોહેલો કીધું છે રાજ; ઓધવજીરે.

સાખી.

અધિક માસ વળિ આવિયો, તેથી ઉપજ્યો ત્રાસ;
વળિ એ કેવો વીતશે, વીત્યા બારે માસ.

બારે માસ તો વહી ગયા, તેરમાની શી પેર;
પુરૂષોત્તમ પહેલો નથી, કોણે કીધો છે કેર.
બાર રવિ બાર પર્વણી, અધિકુ ઓછું ન થાય;
અધિક માસ કેમે કયાં લખ્યો, ઘણો થયો દુ:ખદાય.
વર્ષે પછવાડે લાછરૂં, મુકયો છે મળમાસ;

રખે વળી ચૌદમો કરે, એનો શો વિશ્વાસ.
રાધા ને લલિતા ચંદ્રાવળી, ભામા આદે જે વામ;
સૌકોનાં મન મનાવિયાં, આવ્યા સુંદરસ્યામ.
તેરે માસ પુરણ થયા, જેકો પ્રેમે રે ગાય;
સાંભળતાં સુખ ઉપજે. એહુ વૈકુંઠ જાય.
પદ અગનોતેર રાગ સોરઠી, બતરીશો રે બંધ;
ગુણીજન મન વીચારજો, એ છે રસનો રે કંદ.
સંવત સત્તર પંચાણુંઓ, માસ માગશર સાર;
પ્રથમ પક્ષ એકાદશી, ઉત્તમ ચંદ્રવાર.
મન કર્મ વચન બુધે કરી, રચ્યા ત્રયોદશ માસ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, પ્રીતે પૂરજો આશ. ઓધવજીરે.

જીવરામ ભટ.

પ્રેમાનંદ ભટના વિવેક વણજારાની નકલ કીધી છે.

જીવરાજ શેઠની મુસાફરી.

હીરછંદની ચાલ.

શીવરાજ શેઠ પુત્ર જીવરાજને, મોકલે વિદેશમાં કહી સુકાજને;
જાઓ મૃત્યુલોકમાં ગુમાસ્તા લેઇને, માલ વોરજોજિ પુત્ર શુદ્ધ જોઇને.
સાથ રાખજો દલાલ સંત કોઇને, લેવરાવશે સુમાલ સારો જોઇને;
આગવો સુસંગ લેઇ રાખજો કને, ધીરશોમાં કામ ક્રોધ લોભ ચોરને.
મૂકજો કુસંગ હાંસિયાતણી પુરી, આવશે અપાર મોહિની નદી ખરી;
બેસજો વૈરાગ્ય નાવમાં ફરી ફરી, ચાલજો સુવાટ પેલિપાર ઊતરી.

વિકટ છે અવાટ બીજિ વાટ ચૂકશો, જાણુ દેશ રહિ જશે અજાણુમાં જશો;
વિષય ધૂર્ત મધ્ય જાળમાંહિ ડૂલશો, કામ રૂપ દંભ ત્યાં વિવેક ભૂલશો.
પારખ્યા વિના પ્રપંચ માલ વોરશો, લાભ કાળ વહિ જશે દેવાળું ફુંકશો;
તોત્રસાળે ખોટ દેખિ પોક મૂકશો, કોઇ ધીરશે નહીં વિદેશ સૂકરશો.
દેશ દેશ કાઢજો દુકાનો ધર્મની, છાંડજો પ્રપંચ વાત કૂર કર્મની;
ધારશો ન કર્ણું વાત વિષય ઘાતની, કાવજો ભલાઇ આપ સારી વાતની.
યત્ન રાખજો શરીર વાટ ઘાટમાં, તાપમાં ન ચાલશો કુકર્મ સાથમાં;
જ્ઞાન યોગ ભક્તિ માલ જો ગમે તને, ખોટ લાભ પૂછશો ને વોરજો તમે.
એટલી વિવેક વાત ચિત્ત રાખશો, તો ભવાટવી તરીસ્વપૂર આવશો;
એક વાર સર્વ વસ્તુ લેઇ આવશો, તો પ્રદેશ પરહરી સ્વધામ બેસશો.
શીખ લેઇ શેઠજી પ્રદેશ સંચર્યા, નાત જાત નગરલોક સર્વને મળ્યા;
નગરશેઠ પુત્ર જીવરાજ નીકળ્યા, રામ રામ જેગોપાળ શબ્દ કહિ વળ્યા.
જીર્ણું મુકિને નવા પોશાક પેરિયા, દેખતાં પિતાયે નેત્ર નીર ખેરિયા;
ત્યાં કુટંબ નાત લોક તો રહી ગયા, જીવરાજ શેઠ ત્યાંથકી વિદા થયા,
શેહેર બહાર સર્વ સાથ એકઠો થયો, શીવરાજ શેઠ ત્યાં વળાવવા ગયો;
પુત્રને વળાવિ શીવરાજ ત્યાં રહ્યો, જીવરાજ ત્યાથકી વિદેશમાં ગયો.
જીવરાજ વ્યસનના તરંગમાં ચડયો, મનોવેગ તુર્ત મૃત્યુલોકમાં પડયો;
કર્મયોગ ત્યા ભવાબ્ધિ પાર ના જડયો, ઘણિકવાર જીવરાજ નીર્થે આથડયો.
દૈવયોગ એક દેહ નાવ સાંપડયું. દ્વારસમ ઊર્વે કાળ શિલ્પિનું ઘડયું;
પંચ પાટિયાં પ્રપંચ લોહનું જડયું, જૈ ભવાબ્ધિ નાળ પંકજાળમાં પડયું.
સ્ત્રી જુવાન એક બેઠિ દીઠિ નાવમાં, બુદ્ધિ આગળી સ્વરૂપ હાવભાવમાં;
મંદહાસ ચતુર છે વિચાર વેણમાં, મધુરીવાણિમાં અને મૃગાક્ષિ નેણમાં.
શેઠ પાસ આવિ વાત પૂછિ સાનમાં, કોણ માત તાત કોણ નાત જાતમાં;
કોણ નામ ઠામ વાસ કોણ દેશમાં, કેમ છો ઉદાસિ આ વિચિત્ર વેશમાં.
સ્વસ્થ ચિત્તે શેઠજી કહે વિચારિ વાત, કોટિ લક્ષ જન્મ કોટિ લક્ષ માત તાત;
કોટિ લક્ષ નામ કોટિ લક્ષ નાત જાત, મૂળ નામ એક છે શુણો પિતાનિ વાત.
શીવરાજ છે વિદેહિ નગર શેઠિયો, પુત્ર તેમનો હું જીવરાજ વેઠિયો;
ઉદ્યમાર્થ અર્થ મૃત્યુલોક આવિયો, ભૂલમાં હું આ ભવાબ્ધિ મધ્ય ભટકિયો.
પાર ના જડયો હું દેખતોજ આંધળો, ભૂલમાં ભમ્યો હું ચાલતોજ પાંગળો;
જાત નાત તાતથી થયો હું વેગળો, તાત છે સમીપ તેમને હું ના મળ્યો"

આશરા વિના થયો ઘણો હું આકળો, વાટ હામ તું મળી થયો હું મોકળો;
ક્ષણિક નાર મેં કરી તથાપિ એકલો, દુઃખ સોચનાથકી થયો હું દૂબળો.
નવ મટે થનાર વાત કર્મની લખી, આજ દુઃખ વિસર્યું થયો ઘણો સુખી ;
ગુહ્ય વાત મેં કહી તને ન ઓળખી, મેં કહ્યું તને તમે મને કહો સખી.
તે નિવૃત્તિ નાર શેઠને કહે કથી, ઓળખો મને પવિત્ર માત તાતથી;
મનપિતા સુબુદ્ધિ ને કુબુદ્ધિ માતથી, ત્રણ બેન નીપની બને ન મૂળથી.
મનપિતાનું હેત ઝાઝું મા કુબુદ્ધિથી, મારિ મા સગી સુબુદ્ધિ તેથકી નથી ;
હું નિવૃત્તિને તમે સ્વયંવરે હરી, શેઠ જે વિદેહ નામ શેહેર જઇ વરી.
માત તાત પાસ હું નિવૃત્તિને ધરી, તથા મૃત્યુલોકમાં ગયા તમે ફરી;
ત્યાં ગયા પછી પ્રવૃત્તિ ભ્રાંતિને વર્યા, તેમનું સ્વરૂપ જોઇને તમે ઠર્યાં.
લંપટિ કુબુદ્ધિ સાસુના કહ્યાગરા, મૂળથી ખરી સુબુદ્ધિ સાસુ વિસર્યા ;
તવ સુબુદ્ધિ માત મારિ પાસે આવિયાં, માત દીકરી વિદેહ શેહેરમાં રહ્યાં.
શીવરાજ સ્વસુર આશરે સુખી થયાં, સ્વસુર સાસુનાં પવિત્ર ચરણ સેવિયાં;
ત્યાં તમારિ શાંતિ મા રડી રડી મરે, શીવરાજ તાત તે ઉદાસમાં ફરે.
દેહ વસ્તુ સાક્ષિરૂપ ગર્વ ના ધરે, રોજગાર ના કરી વૈરાગ્ય આદરે ;
સમર્પણ ધર્યું હશે નવું ન સંઘરે, આગલી કમાઇ સંતને મુખે ધરે.
ગુણથી અતીત પંથ એકલો ફરે, ખાય ના પિયે ના પુત્ર પુત્ર ઉચરે;
એકવાર હું નિવૃત્તિ ઘેર આવિયા, સ્વસુરજી અમારિ પાસ ગળગળા થયા.
કહે વહૂજિ તમ પતિ વિદેશમાં ગયા. કોટિ કલ્પ વહિ ગયા હજૂ ન આવિયા;
કયમ થયું હશે મળ્યા શું વિશય ફાંશિયા, કામ ક્રોધ લોભ તસ્કરે શું લૂંટિયા.
કે શું લેવું દેવું અધિક ત્ન્યથી રહ્યા, કે કુસંગ ધુર્ત સંગથી વહી ગયા;
જા વહૂ નિવૃત્તી બાપ મૃત્યુલોકમે, વૃદ્ધ આ મુનીમ સુસંગ સાથ લો તમે.
સાથ લો દયા સખીથિ વાટ નિર્ગમે, તું ગયા વિના ન થાય અર્થ આ સમે;
લેઇ આજ્ઞા થયાં સવાર તે સમે, આ દયા સખી સુસંગ સાથ બે અમે.
મૃત્યુલોક આવિયાં ભવાબ્ધિ તીરમે, દેશ દેશ ખોળિયા મળ્યા નહીં તમે;
ક્ષણિકવાર ખોળિ ખોળિ થાકિયાં અમે, હાલું નાવ દેખિયું ભવાબ્ધિ નાળમે.
પૂછિયું ન કોઇને હું બેઠી આ સમે, તેટલેજ શેઠ દ્રષ્ટિયે પડયા તમે;
ઓળખું તમોને મને ન ઓળખી તમે, શીદ ઓળખો ગરીબ નાર છું અમે.
હું વિના અનેક નાર ઇશકિને ગમે. આજ કાળ ભ્રાંતી નારમાં રમો તમે;
ક્યાં ગઇ પ્રવૃત્તી વ્હાલી નાર આ સમે, માત તાત વિસર્યા પ્રવૃત્તી નારમે.

હું નિવૃત્તિ વીસરી ભલીજ ભ્રાંતિમે, આવડા અજાણ શેઠ કયમ થયા તમે;
અમ જેવી દયાની વાત કાનમાં ધરો, મુનિમ વૃદ્ધ આ સુસંગનું કહ્યું કરો.
પૂર્વ નાર હું નિવૃત્તિ ચિત્તમાં ધરો, શીવરાજ શાંતિ માની સેવના કરો;
ભ્રાંતિ ને પ્રવૃત્તિ નારિ વેગળી કરો, તો ભવાબ્ધિ આ શરીર નાવથી તરો.
ઘાટ ઘાટ ફેરવો સુમાલથી ભરો, વસ્તુ સારી લેઈને સ્વદેશ સંચરો;
છેલું છેલું શેઠજી ચડો શરીર વ્હાણ, હું નિવૃત્તિ નાર હાથમાં ગ્રહું સુકાન.
આગુવા ભલા દયા સુસંગ છે પ્રમાણ, પૂર્વદેશ જાતાં વાટ રોકનાર કોણ;
જીવરાજજી થયા પ્રશન્ન ચિત્તથી, હાથ સાહી નારને ચડયા સુમાનથી.
પંચ માસનું કરેલ વ્હાણ નાળથી, હાલતું થયું તથાપિ નીકળતું નથી;
જીવરાજ ફેરવે ઘણું ઘણું મથી, નાળ સાંકડેથિ લાગ લાગતો નથી.
તે સમે અનેક બંદગી કરે કથી, કાઢ વ્હાણ કાઢ વ્હાણ નાથ નાળથી;
વ્હાણ નીકળ્યા પછી છ માસ દૂધ પીશ, ચાર પાંચ વર્ષ પાઘડી વિના ફરીશ.
વર્ષ એક બે મૂનીવૃતને ધરીશ, કાઢ વ્હાણ કાઢ વ્હાણ હે કૃપાળ ઈશ;
મુનિમ વૃદ્ધ આ સુસંગનું કહ્યું કરીશ, મનસ્વસુરથકી સુબુદ્ધિ સાસુ મેળવીશ.
સ્ત્રી નિવૃત્તિ સંગ પતિવ્રત આચરીશ, શીવરાજ શાંતિ માનિ સેવના કરીશ;
આ દયા સખીનિ વાત કાનમાં ધરીશ, મનસ્વસુરથકી કુબુદ્ધી સાસુ પરહરીશ.
ભ્રાંતિને પ્રવૃત્તિ નાર વેગળી કરીશ, આજથી પરાંગનાને દૂરથી તજીશ;
એકવાર વ્હાણ સાથ બહાર નીકળીશ, તો ફરીથી રોજગાર વ્હાણનો તજીશ.
દૂરથકી કુસંગ ફાંશિયાથકી ડરીશ, કામ ક્રોધ લોભ ચોર વેગળા કરીશ;
એ પ્રકારે જીવરાજ બંદગી કરે, સ્ત્રી નિવૃતિ સાથ ભક્તિ ભાવને ધરે.
તે સમે પ્રસૂતી કાળ વાયુ સંચરે, દેહ વ્હાણ નાળમાં અહીં તહીં ફરે,
નાળમાં નવેક માસ એકલું ખડયું, સૂતીકા પ્રચંડ વાયુ ડોલમાં પડયું.
ત્યાંથકી મહા ભવાબ્ધિ પૂરમાં પડયું, મોકળું થયું અનેક ખડકે આથડયું;
પૂર્વના ગુમાસ્તા શીવરાજના હતા, એ નવાણુ શેઠજીનિ ખબર પૂછતા.
જીવરાજ કહે હું ઓળખું છું લૈ જતાં, નિર્વિકારને લેઈ વિકાર મૂકતાં;
ગુહ્ય અર્થ સમજિયા વિવેકિ રીઝિયા, દેહ સાધના કરી વિદેહમાં ગયા.
બુદ્ધિ હીન મૂર્ખ લોક તે ન સમજિયા, વિષય તુચ્છ લોભથી ભવાબ્ધિમાં વહ્યા;
એ કથા રહી પછી વિચાર શા થયા, મૃત્યુલોક વાયુ જેટલેજ લાગિયા.
કેટલેક માસ વ્હાણ ચાલતું કરે, બાર વર્ષ બાળપણુમાં જઈ ફરે;
તે પછી પલાણ જોબન અશ્વનું કરે, નવનવા પોશાક ખાન પાન શું ભરે.

કારમો કુસંગ મિત્ર સાથે સંચરે, તેવિ વાત ચીત કર્ણું દેશમાં કરે;
ભ્રાંતિ ને પ્રવૃત્તિ નારિ ચિત્તમાં વસે, મનસ્વસુર કુબુદ્ધિ સાસુથી ઘણું હસે.
વ્હાણુ ફેરવે જુવાનિ અશ્વ ખેલવે, ઘાટ ઘાટથી પ્રપંચ દ્રવ્ય મેળવે;
દેશ દેશમાં નવી દુકાન ખૂપવે, ત્યાં મુનીમ છે ઘણા હીસાબ ચૂકવે.
નાત શેઠ પારકી લડાઈ શીજવે, કારમૂ કુટંબ માત તાત રીઝવે;
મુખ્ય સાહુકાર લાખે લેખું લેખવે, અન્યનિ લખેલી હુંડિ પાછિ નવ ફરે.
દેશપાળ હાથમાં દિવાન જઈ નમે, અમલનો છકેલો સર્વ લોકને દમે;
કીર્તિ લોભિયાનિ વાત આપને ગમે, દ્રવ્યને મદેથી સાધુ સંતને દમે.
ઉધમે અજાણ પલક નિર્ગમે વૃથા, ધર્મ વાસના નથાય કૃષ્ણની કથા;
દામ સાહેબીનું અભીમાન સર્વથા, સ્વાર્થમાં ખુશાલ પરમાર્થમાં વૃથા.
નવનવી મિઠાઇ દૂધ કૂરશું જમે, રંગ મહેલમાં પ્રવૃત્તિ નારિશું રમે;
લોભ લાભ પુત્ર પાસ લેઇને ભમે, ભાવહીન આપ કીર્ત્તિ સર્વથા ગમે.
જરકશી પોશાક કીનખાબ ખોળિયાં, પામરી રુમાલ રંગચોળ મોળિયાં;
વેઢ વાંકડા અમુલ્ય કર્ણું ચોકડા, હીમરૂ ગલેચા શેઠ ગાદિએ પડયા.
રંગ તાન નાચ થાયછે ખડા ખડા, થયા ભાઇ સાહેબ તો અમ્લથી બડા;
ઘેર તાયફા અખંડ નાચતા વડા, પ્રેમથી વેંચાય રોજ પાનના પડા.
ચૌદ માળની હવેલી ખુબ બંગલા, હીંચકે પલંગ ત્યાં સુવર્ણું સાંકળ્યા;
ભાગ્ય પાંશરેથિ સર્વ વૈભવો મળ્યા, વાંકડું થતાંજ વૈભવેથકી ટળ્યા.
દૈવ કોપતાંજ દેશપાળ કોપિયો, સેજ વાંકમાં અનંત માલ લૂટિયો;
દેશ દેશની દુકાન સર્વ અડકિયો, માલ ખોટ જોઇ જીવરાજ ફટકિયો.
ઊઘરાણિ બંધ કરજ તો ખરૂં થયું, કોઇ ધીરનાર નહીં નામ દુબિયું;
કરજદારે ઘેરિયો દેવાળું ફુકિયું, એ પ્રકારે પાપ દ્રવ્ય વ્યસ્ત થઇ ગયું.
હાય દૈવ હાય દૈવ કાંઇ નવ રહ્યું, છપન ઊપર ભેરતાન ભુંગળું ગયું;
નાત શેઠ તે હવે ન કો કરે કહ્યું, બ્રહ્મભોજ્ય દાન પુન્ય કાંઈ ના થયું.
ભાગતી દશાયે તોલ ભાગતો ગયો, મહા દરિદ્રતામાં આહાર ચોગણો થયો;
બહૂ ખરાબદસ્ત કારભાર ના રહ્યો, માન હીન બાપડો ફરે વહ્યો વહ્યો.
એ સ્થિતિમાં જુવાની ઘોડિ ગુજરી, સ્ત્રી પ્રવૃત્તિએ જણી ખરાબિ દીકરી;
લોભ લાભ પુત્ર તે સમે ગયા મરી, મહા દુઃખમાંહી સાંભર્યાજ શ્રીહરી.
કાળ પેંગડેથિ વૃદ્ધ ઘોડલે ચડયો, ટેક લાકડી લગામ શ્વેત કાઠડો;
વેગહીન ચાલતો તે જો કદી પડયો, માન ચાબખાનિ ચોંપથી કરે ખડો.

કાળનું ભરેલ દેહબ્રહ્માણ્ડ પૂરિયું, આ ભવાબ્ધિ તીર નામ નર્મદા ગયું;
ચક્રપાણુ ઓરસંગ ઘાટ છીપિયું, શ્રી કુબેર સોમનાથ ભેટવું થયું.
તીર્થવાસી વિષ્ણુભક્તને મળ્યો જઈ, તેમને સમાગમે કથારુચી થઈ;
તે સમે સુસંગ મિત્ર તે મળ્યો જહીં, ભેટતાં પ્રવૃત્તિ ભ્રાંતિ વેગળી રહી.
વરણ વેષ ફેરવ્યો નવો ધર્યો તહીં, વૃદ્ધ જેષ્ટ જોઈ લાજપૂરમાં વહી;
તે વહ્યા પછી પટંતરો રહ્યો નહી, તે પછી સુસંગ મિત્ર ઓળખ્યો સહી.
ઓળખ્યા પછી ફરી મળ્યો હસી ધસી, ભેદ ભાગતાં પ્રવૃત્તિ ભ્રાંતિ ગઇ ખશી;
પૂર્વની વિવેક વાત ચિત્તમાં વસી, સાંભરી નિવૃત્તિ નાર ને થયો ખુશી.
મિત્ર મેળવો નિવૃત્તિ નાર આ સમે, શીવરાજ શાંતિ માત ભેટવો તમે;
દેહમાંથિ લઈ જશો વિદેહમાં કયમે, તો તમારો પાડ ખુબ માનશું અમે.
એ પ્રકારે જીવરાજની ફરી મતી, તે સમે સુસંગ તે થયો દયા પતી;
શ્રુણિ બોધ જીવરાજને થઇ ગતી, બ્રહ્મભાવથી જહી પ્રકાશ પધ્યતી.
મનસ્વસુર સુબુદ્ધિ સાસુ એકઠાં કર્યાં, પૂર્વની નિવૃત્તિ રાણિ ચિત્તમાં ધર્યાં;
કોટિ વર્ષના વિયોગ રૂશણાં હર્યાં, અસલનું મળ્યું કુટુંબ દુઃખ વીસર્યાં.
નિવૃત્તિ નાર સંગ પ્રિતડી થઇ ઘણી, જીવરાજ વશ કર્યો નિવૃત્તિયે ધણી;
પ્રથમ ભક્તિ દીકરી નિવૃત્તિયે જણી, જીવરાજ શેઠને ગઇ વધામણી.
તે સમે આનંદી ચિત્ત શેઠનું થયું, કાંઇ ન રાખિયું કને સહુ સમર્પીયું;
નવ પ્રકાર ભક્તિનું સ્વરૂપ શાધિયું, તે સ્વરૂપ જોઇ પ્રેમરૂપ વાધિયું.
પ્રેમનો ભરેલ શેઠ નાચતો ફરે, રોમહર્ષ થાય ગાય ગદગદ સ્વરે;
પાય ઘુગરા સતાર વાજતા ધરે, સપ્તસ્વર ભલાથી તાન ગાન ઊચરે.
ભક્તિ પાંચ વર્ષની થતાં પિતા ડરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિથી વૈરાગ્ય પુત્ર અવતરે;
હર્ષનો ભર્યો વધાઇ મસ્તકે ધરે, વણ સુસંગ વાત ચિત્ત કાંઇ ના કરે.
જ્ઞાન પુત્ર તે પછી થયો નિવૃત્તિને, ગઇ વધામણી વિવેક શેઠની કને;
સમર્પણ કર્યું સહૂ તદા વિવેકને. વિધિ નિષેધના વિવેકની થઇ બને.
જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય પુત્ર હાથમાં ધરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિ ભક્તિ પુત્રિ સાથ સંચરે;
યોગમાર્ગમાં સુસંગ આગુવો કરે, લિંગ દેહ ત્યાગિને વિદેહ પરવરે.
ત્યાં ગયા પછી સ્વધર્મમાં ધસ્યો વળી, જીવરાજ શીવરાજમાં ગયો મળી;
પરમશાંતિ-માત આવિ તે સમે વળી, શોક મોહ જન્મમરણની પિડા ટળી.
જીવરામ-ભટ્ટ નામ ગામ ધોળકું, ટોળક ઢીજાત બામણોલનું પખું;
તે નરે વિવેક વાત જોઈને લખ્યું, આ અધ્યાત્મ દીપ જીવ શીવ પારખું.

આ વળી નવીન ગ્રંથથી વિચારજો, ઘણીક વાતનો પટંતરો ખુલી જજો;
લિંગ-દેહ જીવને વણિક પ્રમાણજો, શેઠને વણિક વિષે ન ભેદ આણજો.
ધામ જે વૈકુંઠ પૂર્વ દેશ જાણજો, શીવરાજ નામ વિષ્ણું દેહ માનજો;
જીવરાજ તેજ લિંગ દેહ માનજો, શાંતિ માત તેજ મુક્તિ દેહ જાણજો.
મન મળે કુબુદ્ધિ માત દામલીન થાય, મન મલિનમાં પ્રવૃત્તિ ભ્રાંતિ જૈ ભરાય;
તે પ્રવૃત્તિ ભ્રાંતિથી કુકર્મ કાંઇ કરાય, તે કુકર્મ બાંધિ જીવ દેહમાં ભરાય.
ભ્રાંતિ તામસીથિ ભ્રમણતા અજાણ થાય, રજગુણી પ્રવૃત્તિથી વિચારમાં પડાય;
મન મળે સુબુદ્ધિમાં ન દામ લીન થાય, નિર્મળી નિવૃત્તિ શુદ્ધ સાત્વિકી જણાય.
પ્રથમ મુખ્ય મુખ્ય તીર્થ સેવના હજો, તીર્થ સેવતાં કથાતણી રૂચી થજો;
કથા રૂચી થતાં સુસંગ મિત્ર ભેટજો, મિત્ર ભેટતાં પ્રવૃત્તિ ભ્રાંતિ છાંડજો.
પ્રવૃત્તિ ભ્રાંતિ તજિ નિવૃત્તિ ચિત્ત રાખજો, નિવૃત્તિ ચિત્તરાખે ભક્તિસ્વાદ ચાખશો;
ભક્તિને નવે પ્રકારમાં રમાડજો, તે રમાડતાં પ્રભૂથી પ્રેમ આણજો.
પ્રેમ આણતાં વૈરાગ્ય તુર્ત ભાવશે, તે સમે પ્રપંચ વાત તુચ્છ લાગશે;
જ્ઞાન આવતે વૈરાગ્યમાં ઠરી જશે, તે સમે વિવેક સત્યદાર્થનો થશે.
વિધિ નિષેધના બધા અનિત્ય જાણશો, તે સમે સમાધિ યોગ માર્ગ ઝાલશો;
યોગ માર્ગ ઝાલી લિંગ દેહ ત્યાગશો, લિંગ દેહ ત્યાગે જીવ શીવ થઇ જશો.
સંવત અઢાર પડવો પોષ માસનો, આ નવીન ગ્રંથ પૂર્ણ તે સમે બન્યો;
હું કવી અજાણ દોષ રસ્વ દીર્ઘનો, જાણતો નથી સુધારજો કવીજનો.

પ્રીતમદાસ.

એની કવિતા વેદાંત તથા વૈરાગ્યમાં સરસ છે.

કક્કો ૧ લો.

છપાયાછંદ.

કક્કા કર સદગુરૂનો સંગ, રૂદે કમળમાં લાગે રંગ;
અંતરમાં અજવાળું થાય, માયા મનથી દૂર પળાય;
લિંગ વાસના હોએ ભંગ, કક્કા કર સદગુરૂનો સંગ.
ખખ્ખા ખરેખરી છે વાત, તે શ્રીમુખે કહી સાક્ષાત;
જ્ઞાની મૂની જોગી જતી, ગુરૂ કૃપા વણ સિદ્ધી નથી;
જન્મ મરણની મટશે ઘાત, ખખ્ખા ખરેખરી છે વાત.
ગગ્ગા ગુરૂની સેવા કરો, પરનિંદા પરધન પરહરો;
પ્રપંચ તે પડવાનો ઠામ, સાચે રાચે સીતારામ;
એ શીખામણ ચિતમાં ધરો, ગગ્ગા ગુરૂની સેવા કરો.
ઘઘ્ઘા ઘણું કહે શું થાય, ભવ તરવાનો એજ ઉપાય;
સમજીને સંશય ટાળવા, બાહ્યાભ્યંતર હરિ ભાળવા;
જોતાં જીવ દશા તો જાય, ઘઘ્ઘા ઘણું કહે શું થાય.
નન્ના નિર્મળ તેની દશા, જેને હરી રૂદયામાં વસ્યા;
પોતાના અવગુણને હણે, પરના તો રૂદિયે નવ ગણે;
કોના દોષ ન દેખે કશા, નન્ના નિર્મળ તેની દશા.
ચચ્ચા ચિતમાં ચેતી લે, માથે મરણતણો છે ભે;
કયા ઊપર તાકે કાળ, મોહ પારધિયે માંડી જાળ;
તેમાં હરિ રાખે તો રહે, ચચ્ચા ચિતમાં ચેતી લે.

છચ્છા છે માયા ગુણમયી, બળવંતી પણ દીશે નહીં;
દાનવ માનવ ને દેવતા, આધિન થઇ સૌએ સેવતા;
હરિજન આગે હારી રહી, છચ્છા છે માયા ગુણમયી.
જજ્જા વિરલા જાણે ભેદ, માયા પ્રપંચ વિધી નિષેધ;
તે માયાનું તજવું માન, માયાપતિ ભજવા ભગવાન;
અંતરમાં ઉપજે નિર્વેદ, જજ્જા વિરલા જાણે ભેદ.
ઝઝા ઝાંખી જોને જેહ, વણુ વાદળ જ્યાં વર્સે મેહ;
વિના સરોવર અંબુજ સાર, વિના ભમર ઊઠે ગુંજાર;
વિના અર્ક અજવાળું જેહ, ઝઝા ઝાંખી જોને તેહ.
નન્ના નામ નાવ છે સાર, જે બેસે તે ઉતરે પાર;
કાળ કર્મ નહિ લાગે લેશ, છે આનંદી હરિનો દેશ;
તે પદને પામે નિરધાર, નન્ના નામ નાવ છે સાર.
ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે, અંતરજામી ઘટમાં મળે;
નાના મોટા હરિના ઘાટ, કાંઇ સૂક્ષ્મ ને કાંઇ વૈરાટ;
હરિને ભજતાં હુંપદ ગળે, ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે.
ઠઠ્ઠા ઠેકાણું છે ઠીક, જ્યાં ન મળે બીજાની બીક;
નિર્ભય નારાયણનો વાસ, પ્રેમ ધરીને રાખે પાસ;
સમજુ માની લેને શીખ, ઠઠ્ઠા ઠેકાણું છે ઠીક.
ડડ્ડા ડાપણ મૂકી દે, સંતગુરૂ શરણે જૈ રહે;
વચનતણો રાખી વિશ્વાસ, કુકલ્પનાનો કરજે નાશ;
ઊપાધીથી અલગો રહે, ડડ્ડા ડાપણ મૂકી દે.
ઢઢ્ઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું, રૂડા પુરૂષને રૂદયે રહ્યું;
સમજ્યા તેણે લીધો સાર, ગાફલ નર તો ખાસે માર;
જોતામાં જોબન તો ગયું, ઢઢ્ઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું.
રેણા રણ ચોરાશીતણું, તેનું બ્યાજ વધે છે ઘણું;
દાણીગણમાં ડુલી ગયો, દેવાળું કાઢીને રહ્યો;
જમકિંકર કરશે તાપણું, રેણા રણ ચોરાશીતણું.
તત્તા તારૂં આપ તપાશ, કયાંથી આવ્યો કયાં તું જાશ;
ખેપ કરીને ખોળી કાઢ, હરિપ્ર હોય તો લાગે હાડ;
મૂરખના મનમાં નહિ ત્રાસ, તત્તા તારૂં આપ તપાશ.

થથ્થા થિરતો રહેવું નથી, કોણ રંક કોણ પૃથ્વીપતી;
આજ કાલમાં જાવું સહી, કોટિ ઉપાયે રહેવું નહી;
ભાર ધરી ભજ કમળાપતી, થથ્થા થિરતો રહેવું નથી.
દદ્દા દેહ દેવળમાં દેવ, સેવક થઈને કરની સેવ;
પ્રેમ પુષ્પને ચંદન હાર, જ્ઞાન દીપક ઘટમાં અજવાળ;
અંતરનો ટાળે અહમેવ, દદ્દા દેહ દેવળમાં દેવ.
ધદ્ધા ધરજે ધારણ ધીર, વાચ કાછ વશ રાખે વીર;
શબ્દતણી ગ્રહજે સમશેર, શત્રૂ દળમાં પાડે ભેળ;
સદગુરૂ બક્તર પ્હેર શરીર, ધદ્ધા ધારણ ધરજે ધીર.
નન્ના નિશાણ ગુરૂનું છેય, ધીર વીર પગ રોપી રેય;
કાયર નરનું નહિ ત્યાં કામ, શૂરવીરનો સાચો સંગ્રામ;
જીત્યા નિરગુણ જગમાં જોય, નન્ના નિશાન ગુરૂનું છેય.
પપ્પા પૂરાની જે પ્રીત, મેરૂ ચળે પણ ન ચળે ચિત;
ધ્રુવની પેરે અવિચળ રહે, સ્તુતિ નીંદા ને સુખદુખ સહે;
નારાયણને નિરખે નીત, પપ્પા પૂરાની જે પ્રીત.
ફફ્ફા ફોગટ તે કોણ ફરે, સચેત થઇ હરી સ્મરણ કરે;
જન્મ મરણમાં આવે નહી, જેનું મન વસિયું હરિમહીં;
જઠરાવાસ ન-નિશ્ચે કરે, ફફ્ફા ફોગટ તે કોણ ફરે.
બબ્બા બોલે તેને જાણ, મૂકી દેને મનની તાણ;
હું મારૂં રૂદયાથી ટાળ, પરમારથમાં પિંડજ ગાળ;
દયા દીનતા મનમાં આણ, બબ્બા બોલે તેને જાણ.
ભભ્ભા ભજનથકી ભય ટળે, નિશ્ચય કાલ કરાળ ન ગળે;
ભેખ ધરે જો સિદ્ધિ થાય, ભાંડ ભવૈયા વૈકુંઠ જાય;
જેવો ભાવ તેવા હરિ ફ્લે, ભભ્ભા ભજનથકી ભય ટળે.
મમ્મા માયા મનની જાણ, મારૂં તારૂં ખેંચા તાણ;
સઘલે સરખો આત્મારામ, સાંધા વાંધા મનનું કામ;
માટે મન હરિ ચરણે આણ, મમ્મા માયા મનની જાણ.
યયા ઓલખ નહિ જેહને, સંશય શોક સદા તેહને;
આતમ બુદ્ધિ ન ઉપજે કદા, આસા તૃષ્ણા બહુ આપદા;
દેહ દરિશ દેખે દેહને, યયા ઓળખ નહિ જેહને.

રરા રામ ભજનમાં રહે, બીજું બકવું મૂકી દે;
વળતો શીદ વદેછે વાદ, નીર વલોવે ના આવે સ્વાદ;
હરિનું હારદ હેતે રહે, રરા રામ ભજનમાં રહે.
લલ્લા લે તું આતમ લાવ, ફરી ફરી નહી આવે દાવ;
જીતી બાજી હારિશ નહી, સમજુને શીખામણ કહી;
હવે ન ચુકીશ આવો દાવ, લલ્લા લે તું આતમ લાવ.
વવ્વા વેદ વચન નિરધાર, જે પ્રીછે તે પામે પાર;
ઊંચ નીચનો અંતર નથી, સમજ્યા તે પામ્યા સદગતી;
સંશય સૌ તજવો અહંકાર, વવ્વા વેદ વચન નિરધાર.
શશ્શા સાધન સર્વે થયું, જેનું ચિત હરિ ચરણે રહ્યું;
હરતાં ફરતાં હરિનું ધ્યાન, તપ તીરથ તેને બહુ દામ;
કોટિ વિઘન ભય દુકૃત ગયું, શશ્શા સાધન સર્વે થયું.
ખખ્ખા ખાંડનાં બીબાં ભરે, કોયલ કાગડો કુંજળ કરે;
મીન મગર બહુ જળચર જાત, જેવું બીબું તેવી ભાત;
મિસકી જોતાં તો મન ઠરે, ખખ્ખા ખાંડનાં બીબાં ભરે.
સસ્સા સઘળે સુંદર સ્યામ, હરી વીના નહિ ઠાલો ઠામ;
અનેક રૂપે એનાં નામ, આદે અંતે એકજ રામ;
જો સમજે તો પૂરણ કામ, સસ્સા સઘળે સુંદર સ્યામ.
હહા હરી ભાળો ભરપૂર, દોષ કર્મ તો રહેશે દૂર;
રવિને રજની નહિ કો કાળ, તેમ આતમા પૂરણ બાળ;
નિર્મળ નયણે નિરખો નૂર, હહા હરી ભાળો ભરપૂર.
સૌ અક્ષર સંપૂરણ થયા, હરિ ગુરુ સંતે કીધી દયા;
અક્ષર અક્ષર આતમ બોધ, જો સમજે તો ટળે વિરોધ;
કક્કામાં કહ્યું કપરું જ્ઞાન, માને મન તો ચિત્તમાં આણ.
સંવત અઢાર બત્રીની સાલ, ચૈત્ર સુદી સાતમ સોમવાર;
સંધેસર સાધુનું ધામ, ઠાકોર કુંજબિહારી નામ;
પ્રીતમ પ્રેમે અક્ષર કહ્યા, હરી ગુરુ સંતે કીધી મયા.

ફક્કો ૨ જો.

(રાગ ધોલ.)

કરિયે કૃષ્ણ ઊપાસના, ધરિયે રૂદયામાં ધ્યાન;
ફરિયે નહિ ગર્ભવાસમાં, ઠરિયે ઠીક નીદાન; કરિયે.
ખોટો ખેલ સંસારનો, આતસબાજીનો રંગ;
કરતાં વર્ષ વિત્યાં ઘણાં, ક્ષણમાં થાશે તે ભંગ; કરિયે.
ગુરૂગમ ગાઇયે ગોવિંદને, જિવનું જોખમ જાય;
દયા દાન ને દીનતા, તે તરવાનો ઉપાય; કરિયે.
ઘટ ઘટ પ્રત્યે રચના ઘણી, ભરિયા રત્ન ભંડાર;
હીરા મોતીની હાટડી, સદગુરૂ ખોલણહાર; કરિયે.
નિર્મળ નામ નારાયણનું, જુગતે જપશે જે કોય;
અવિચળ પદવી તે પામશે, આવાગમન નં હોય; કરિયે.
ચિંતવન કરિયે ચિદરૂપનું, ઇશ્વર બોલે છે આપ;
એને સમર્પે સુખ ઉપજે, તળશે ત્રિવિધના તાપ; કરિયે.
છે છતિ વસ્તુ દેખે નહીં, જીવનું જોને અજ્ઞાન;
માયા પડદા મધ્યે પડયો, ભૂલવણીનું એ ભાન; કરિયે.
જન્મ મરણતણી આપદા, નથિ કાંઇ સંકટ સેલ;
ધંધો કરતાં ઢળી પડયો, જેમ કાંઇ ઘાણીનો બેલ; કરિયે.
ઝાઝે લોભે લાગી રહ્યો, માયાની મધલાલ;
તેમ તેમ તૃષ્ણા વધે ઘણી, કૂટાયો કઇક કાળ; કરિયે.
નૌતમ દેહ દુર્લભ દેવને, પ્રાણી પામ્યો છું તેહ;
હીરો નીછારે નાંખિયો, એમાં ન રહે સંદેહ; કરિયે.
ટેક ધરીએ નિત્ય નામની, સેવા સમરણ ધ્યાન;
તે હરિરસ પીજીએ, મૂકી માન ગુમાન; કરિયે.
ઠીક ઠરીને રે બેશીએ, રાખીને રે વિશ્વાસ;
જઠરામાં જેણે જાળવ્યો, પરહર બારકી આશ; કરિયે.
ડગમગ ઠાલી શાને કરે, તારૂં ધાર્યું નહિ થાય;
ગમતું થાશે ગોવિંદનું, કોઇનું જાણ્યું નહિ જાય; કરિયે.

ઢાંકયો પાવક ધૂંમરે, ઢાંકયો વાદળે સૂર;
માયાયે ઢાંકયો આતમા, સમજણ રહિ ગઈ છે દૂર ; કરિયે.
રણ સંબંધે આવી મળ્યાં, સુત્ત વિત દારા ને દેહ;
લેવાં દેવાં જ્યારે મટે, મારગ લાગશે તેહ ; કરિયે.
તોળ્યું તત્વ ત્રીલોકમાં, નહિ હરિ સમાન નામ ;
બીજું સરવે એ બાદલું, અંતે આવે નહિ કામ ; કરિયે.
થિરતા કરિને તું ન્યાળજે, રૂદે કમળમાં રૂપ ;
બાહ્યાભ્યંતર ભાળજે, હરિનું અકલ સ્વરૂપ ; કરિયે.
દેહતણું ફળ એહ છે, ભાવે ભજિએ ભગવાન;
બીજાં સાધન સંસારનાં, નહીં હરિ નામ સમાન; કરિયે.
ધ્યાન ધરજે પરિગ્રહનું, જેમ કાંઇ લોભીને ધન;
કામીને જેમ કામની, એવું કરિયે ચિંતવન ; કરિયે.
નિશ્ચે જાણો રહેવું નથી, જૂઠો જગત વીલાસ;
એથી રહેજે તું અળગો, આઠ પહોર ઉદાસ ; કરિયે.
પ્રીત નિરંતર કિજીયે, સદગુરુ સંતની સાથ;
રખે ઢોળી તું નાંખતો, અમૃત આવ્યું છે હાથ; કરિયે.
ફોગટ ફંદ સંસારનો, સ્વારથનો તે સનેહ;
અંતે કોઇ કોઇનું નથી, તું તો તેનો રે તેહ ; કરિયે.
બાવન ઉપનીષદ વેદનાં, તેનું તત્વ વીચાર;
તતપદ ત્વંપદ ત્યાગીને, અસિપદમાં ચિત્ત ધાર ; કરિયે.
ભારે ભેદ ગુરુદેવનો, કો ન પામે રે પાર ;
શીવ વિરંચી ને શારદા, સેવે પદરજ સાર ; કરિયે.
માયા મુળ વની વરખડી, મોરી ત્રિભુવન માંય ;
નીત્ય નૌતમ ફૂલે ફળે, તાતી શીતળ છાંય ; કરિયે.
જીવ અનેક નીપજાવતી, સેવે સુરનર વૃંદ ;
અણુની આઘે અજા ઇશ, સૌને સરખો આનંદ; કરિયે.
રહિયે ઇશ્વરને આશરે, ધારણ ધારીને ધીર ;
સુખ દુખ એણી પેરે આવશે, જેમ કાંઇ નાળિયેરમાં નીર; કરિયે.
લીલા કોઇએ લેતું નથી, એની ભૂલવણિ સોય ;
નટ જેમ નજર-બંધી કરે, કળી શકે નહિ કોય ; કરિયે.

વિશ્વ રહ્યું સહુ મોહીને, જૂઠી બાજીને જોય;
તેનો કરતા કોરે રહ્યો, જાણે તે જન કોય; કરિયે.
શશા શોધ સ્વરૂપને, તેને સમજે સુખ થાય;
નિદ્રા માંહી દુખ ભોગવે, તે તો જાગ્યેથી જાય; કરિયે.
ખોળે ખોટું સરવે પડે, નજરે નામ ને રૂપ;
બાંધી રૂંધી ઉભું કર્યું, જેવું કાષ્ટ સ્વરૂપ; કરિયે.
સંશય તેને શાનો રહ્યો, જેને બ્રહ્મ-વિચાર;
અગ્નિને ઊધેઇ આડે નહીં, રવિને નહિ અંધકાર; કરિયે.
હરિનો મહિમા અપાર છે, નિગમ નિરંતર ગાય;
અજ ઉમયાપતી અહિપતી, નિશદિન ધ્યાનમાં ધાય; કરિયે.
પ્રેમ પયોધયે ઝીલીએ, સદગુરૂ સંતોને સંગ;
પ્રીતમ તમને તેથકી, પ્રગટે પૂરણ રંગ; કરિયે.

ગુરૂમહિમા.

સાખિયો.

પ્રથમ નમૂ ગુરુ દેવને, જેણે આપ્યું જ્ઞાન;
જ્ઞાને ગોવિંદ ઓળખ્યા, ટળ્યું દેહાભીમાન.
તત્વ સાર ત્રીલોકમાં, ગુરુ ગોવિંદજ રૂપ;
આદ્ય અંત્ય મધ્ય એક છે, હરિ ગુરૂ સંત સ્વરૂપ.

મોતીદામછંદની ચાલ.

હરી ગુર સંત સદા પદ સેવું, જેનું નિત્ય નામ નિરંતર લેવું;
ગુરૂ ગોવિંદ એક રૂપ જાણુ, રખે ભિન ભાવ રૂદેમાં આણુ.
ગુરૂ ગોવિંદથકી છે અધીક, જેની પરમારથ કારણ શીખ;
ગોવિંદના સરજ્યા પડયા જિવ જાળ, ગુરૂ તેનિ મુક્તિ કરે તતકાળ.
એવા ગુરૂ પૂરણ પ્રેમ દયાળ, પોતાનો જાણીને કરે પ્રતિપાળ;
ગુરૂતણું જ્ઞાન ગ્રહ્યું શુકદેવ, સંસાર સમુદ્ર તર્યા તતખેવ.
મળ્યા ગુરૂ નારદને સુખ રાશિ, તો ટાળિ તતક્ષણમાયા ચોરાશિ;
ગુરૂ વિના કોઇ ન પામે પાર, જેના જશ ગાય ઉમા ત્રિપુરાર

વિરંચી વ્યાસ વદે ગુરૂ ઇષ્ટ, ન જાણે મહીમા પ્રાણિ પાપિષ્ટ;
તેને ગુરૂ દ્રોહિ કૃતઘ્ની કહિયે, જેણે ગુરૂ જ્ઞાન ધર્યું નહિ હૈયે.
ગુરૂ ને આપ બરાબર જાણે, તેને જમ-દૂત વૈતરણિમાં તાણે;
ગુરૂને ગાળ કાઢે તે કપૂત, તેનું મુખ સૂળે ભરે જમ-દૂત.
ગુરૂનિ સેવામાં ચૂક પડાવે, તેને હરિ ચક્રનિ ધારે ચઢાવે;
ગુરૂની નિંદા સુણે નિરધાર, સિસુ ગાળિ રેડે તે શ્રવણ મોઝાર.
ગુરૂને ચરણે નમાવે ન શીશ, તેને શત્રુ રૂપે ગણે જગદીશ;
ગુરૂની સેજે જે પગ ધારે, તેને ત્રીલોકમાં કોણ ઉગારે.
ગુરૂ મરજાદ ન રાખે કોય, તેતો નર રણમાં રાક્ષસ હોય;
ગુરૂ વિના ચાકટ જેવો સાપ, જેનું મુખ દીઠે ચઢે બહુ પાપ.
ગુરૂ વિના નગરો ફરે જન જેહ, મુવા પછિ ઢોર અવતરે તેહ;
એવું ગુરૂ ગીતામાં કહે શિવરાય, જેને વેદ શાસ્ત્ર નિરંતર ગાય.
ગુરૂ બ્રહ્મ કેવળ જ્ઞાન સ્વરૂપ, જેને રૂદે આતમ તત્વ અનૂપ;
છે તત્વ-મસીમાં અખંડ આનંદ, ત્રિગુણાતીત ટાળે ભવફંદ.
એવા ગુરુ પ્રેમે કરી જે પૂજે, તેના ઘટમાંહિ ત્રિભૂવન સૂજે;
ગુરૂનું પ્રેમે ચરણોદક પીધું, તેણે ત્રીલોકનું તીરથ કીધું.
પામે પરસાદ ગુરૂનો પ્રીતે, જાણે તેણે જગ્ન કર્યા લક્ષ નીત્યે;
ગુરૂને પ્રેમ સંતોષ પમાડયા, જાણે તેણે ચૌદે લોક જમાડયા.
ગુરૂને પ્રક્રમા કરી લાગે પાય, તેને સહુ સાધન સેજે થાય;
એવા ગુરુ જાણિને આવ્યો શરણ, નિવારો નાથ જનમ ને મરણ.
ધરિ દેહ પામ્યો મહા દુઃખ, હવે હરિ આપો અવીચળ સૂખ;
પિડાયો પાર વિના મહારાજ, હવે હરિ બાંહગ્રહ્યાની લાજ.
જોશો અપરાધ અમારા ઇશ, ત્યારે કોઇ કાળે હું કેમ તરીશ;
જ્યારે નિજ માત બાળકને મારે, ત્યારે તેને બીજું તે કોણ ઉગારે.
અભય પદ બિરદ તમારૂં હોય, આવે શરણે તેને હણે ન કોય;
તમો ગુણ ગાયે જો કર્મ ન નાસે, ત્યારે કોણ ચરણ તમારા ઉપાસે.
રવીને ઉગે રહે અંધકાર, ત્યારે તેને શીદ ઇચ્છે સંસાર;
અમૃતને પીધે જો રોગ ન જાય, ત્યારે શો અમૃતનો મહિમાય.
સુરતરુ સેવે ન ભાગે ભૂખ, ત્યારે તેને કોણ કહે સુરવૃક્ષ;
ગંગાજી નહાયે ન જાયે પાપ, ત્યારે શો ગંગાજીનો પરતાપ.

પારસને પરશે ન હોય હેમ, ત્યારે તેને પારસ કહિયે કેમ;
સિંહને શરણે જાંબુક ખાય, ત્યારે સિંહ શરણે ગયે શું થાય.
રામનામ લીધે દમે અજ્ઞાન, ત્યારે કોણ કહેશે ભલા ભગવાન;
કામ ક્રોધ લોભ લુટે જ્યારે ચોર, ત્યારે શું નાથ તમારૂં જોર.
ધણીમાં જ્યારે મળે નહિ ઢંગ, તેની ત્રીયા ફરે ઉઘાડે અંગ;
પતીવ્રતા નાગિ પતિને લાજ, જુવો મનમાંહી તમે મહારાજ.
પિડા પામે દાસ પ્રભૂને ખોટ, અમોપર કાળ ચલાવે ચોટ;
પ્રભુનું ભજન કરે તે પિડાય, તેનો તમને બટ્ટો છે જદુરાય.
આપો નિજ ભક્તિ સંગ ઊમરાવ, રુદે ખેડું ઊજડ ફેર વસાવ;
બેસારોને બેરખ નામ તમારૂં, તેણે કરી કારજ થાય અમારૂં.
ત્યારે ફરિ નગર ન લૂટે કોય, જ્યારે રખવાળું હરીનું હોય;
આવી પ્રભુ કરો રૂદેમાં વાશ, ત્યારે સહુ થાય અવિદ્યા નાશ.
વરતાવોને એક તમારી આણ, ઉઘાડોને રામ રતનની ખાણ;
દિનપણું દુર કરો જદુનાથ, હવે હરિ હેત કરી ઝાલો હાથ.
બોલાવી પાસ બેસારો બાપ, પમાડો શીદ હવે પરિતાપ;
ભમાવો શીદ હવે ભગવાન, દયા કરિ દીજે અભયપદ દાન.
નાઠે નહિ છુટો ત્રિભૂવન નાથ, ન મૂકું શ્યામ તમારો સાથ;
વેરી મેઘ બિંદુ બરાબર હોય, તમારો સંગ ન મુકું તોય.
માયાને વારો તમો રામરાય, નથી મુને જંપવા દેતિ જરાય;
કરેછે સાંધા વાંધા બહુ જોર, એવું એનું કારમું કામ કઠોર.
હરિ ગુરૂ સંતમાં અંતર પાડે, જીવને લાલચ લોભ દેખાડે;
એને કોઇ જીતે મહાશૂર વીર, ડગે નહિ ધર્મ ધુરંધર ધીર.
સાગર સાત તે અંજલિ નીર, ગોપદ ભૂમી ગગન સમીર;
શૂન્યમાં પૂરણ દેખે સોય, મૃત્યુ તેને અમૃતનું ફળ હોય.
જાણો કાંઈ માગશે મારી પાસ, એવું રખે રાખતા શ્રીઅવિનાશ;
રિદ્ધિ સિદ્ધિ મારે ન જોઇયે મુક્તિ, નમાગું જોગ સિદ્ધિની જુક્તિ.
નમાગું એક છત્ર-સમ રાજ, ઇંદ્રતણા આસનનું શું કાજ;
ઇચ્છુ નહિ અજપદ ને કૈલાશ, નમાગું ગોલોક વૈકુંઠ વાસ.
પદ-રજ એક ચડાવું શીશ, તમારી મેહેર માયાને અધીશ;
ઇચ્છું નહિ અન્ય પદારથ કાંઇ, રાખો નિજ ચરણકમળની છાંઈ.

માગું પ્રેમ ભક્તિ સતસંગ સાર, માગું જસ ગાવા લીલા અવતા
માગું હરી પદરજ ચઢે મુજ શીશ, એ માગું પ્રભુ દો આશી
નડે નહિ કોઈ મને સંસાર, રહું નિજ નામતણે આધા
પ્રીતમ પતિત ઉધારણ નામ, તારયા કંઇ કોટિ પામ્યા નિજ ધા

સાખી.

સત્ય નામ પ્રભુ તમતણું, સત્ય સતપુરૂષ વિચાર;
કહે પ્રીતમ શુધ ભાવશું, દીજે નિત્ય દેદાર.
ગાય શિખે ને સાંભળે, ધરે નિરંતર ધ્યાન;
કહે પ્રીતમ નર નારમાં, નહિ કો તેજ સમાન.

જ્ઞાનમાસ.

સાખી.

સદગુરુને ચરણે નમું, માગું પ્રેમ પ્રસાદ;
દયા કરીને દિજિયે, હરિરસ અમૃત સ્વાદ.
વાણી શકે ન વરણવી, સદગુરૂતણું સ્વરૂપ;
બુદ્ધિ બળ પહોંચે નહી, ઉપમા રહિત અનૂપ.
પરથમ પૂરણ પ્રેમશું, વંદુ સદગુરૂ ચર્ણ;
તાપ ટળે સંસારના, મટે જન્મ ને મર્ણ.

(રાગ સોરઠ–રત્નાના મહીનાનો.)

સાંભળ સુદ્ધ ચિતે કરી, હરીના ગુણ ગાન;
પ્રીત સહિત નિત નાથનું, રૂદમે ધર ધ્યાન.
ગુરૂપદ પંકજ પૂજતાં, ચૌદ લોક પૂજાય;
શીવ વિરંચિ ને શારદા, ગુરૂના જશ ગાય.
અંતઃકરણ હોય ઉજળાં, જડ તિમર ટળિ જાય;
સરવે લાગે સુજવા, પદ-રજ મહિમાય.
જપ તપ તીરથ જોગનું, ફળ જે કેહવાય;
પ્રીતમ સદગુરૂ શેવતાં, તે તો સરવે થાય; સાંભળ.

સાખી.

સદગુરૂની કરૂણા થકી, ઉપજે નિરમળ જ્ઞાન;
શુદ્ધ ચૈતન તુરિયા પદે, રહે નિરંતર ધ્યાન.

કારતકે ચીત ચેત્યો નહીં, ઘડી લાખેણી જાય;
વળતી વિચારીશ જીવડા, પછેથી પસ્તાય.
જો જાણે તો બાંધજે, પાણી પેહેલી પાળ;
નીર ગયે નહી નીપજે, શીર તાકેછે કાળ;
કાયા કુસુમ છે કારમું, વેગે વણસી રે જાય;
અમર થાય જેમ આતમા, એવો કરજે ઉપાય.
કહે પ્રીતમ તું પ્રીછજે, ઇચ્છજે કલ્યાણ;
સંત સમાગમ કીજિયે, મુકી મનની રે તાણ; સાંભળ.

સાખી.

મનના પ્રપંચ મુકજે, કરજે તત્વ વિચાર;
રત્ન પદારથ જન્મ છે, નાવે વારંવાર.

માગસર માથા ઉપરે, મોટું મરણનું સાલ;
મારગ વહેછે ઉતાવળો, કોઇ આજ ને કાલ.
અંતે કોઇ કોઇનું નહી, રામનું લેને નામ;
એક ઘડી ન વિસારિયે, સૂખ સાગર શ્યામ.
જુઠી બાજી જોઇને, મનમાં આવી ભૂલ;
રૂડાં રંગે રળિયામણાં, સિમળાનાં ફૂલ.
સુત વિત્ત મંદિર સુંદરી, સૂખ સુપન વિચાર;
કહે પ્રીતમ સહુ કારમું, દીસેછે દીન ચાર; સાંભળ.

સાખી.

મોતી સૌ ઉદકતણાં, તેના હાર ન થાય;
મિથ્યા મન મોદક કરે, તેણે ભૂખ ન જાય.

પોસે તે પ્રાણી પ્રીછજે, જેને ગુરૂગમ હોય;
પરમારથ પાકું રત્ન છે, જત્ન કરશે જે કોય.
અણછતું આપું માનીને, દુઃખ પામે અપાર;
શ્વાન સમાન આ જીવ છે, વહે શકટનો ભાર.
સામગ્રી સર્વે હરિતણી, ભોગવે સંસાર;
મારૂં મારૂં તે કરી રહ્યા, તેણે ખાયછે માર.
તન મન જેણે સોંપિયું, શ્રીહરીનેરે હાથ;
કહે પ્રીતમ તે પામિયા, વૈકુંઠનો સાથ; સાંભળ.

સાખી.

તજશે આપે આપદા, ભજશે પૂરણ-બ્રહ્મ
પલકમાંહિ પ્રલયજ થશે, કોટી જનમનાં કર્મ.
મોહ મહિને માયાતણો, મર્મ જાણે જેહ;
ભૂલવણીમાં ભુલે નહીં, તરે ભવજળ તેહ.
બાજીગરનો બાળકો, ગ્રહે હાથ ભુજંગ;
ઔષધ બુટ્ટીને ઓળખે, વીષ વ્યાપે ન અંગ.
નામ અમૃત જન જે પિયે, તે તો અંમર થાય;
જનમ મરણની આપદા, તેની તતક્ષણ જાય.
અજ ઉમયાપતિ અહિપતી, જપે નિશદિન જેહ;
અનંત કોટી ગૃહી ઓધર્યા, પ્રીછે પ્રીતમ તેહ; સાંભળ.

સાખી.

સદગુરૂ સંત કૃપા કરે, પ્રગટે નિરમળ જ્ઞાન;
રવિ ઉદયે રજની ટળે, રહે નિરંતર ધ્યાન.
ફાગણ ફુલ્યો સોહામણો, ફૂલી જુજવી જાત;
જોયાની રચના ઘણી, રંગ જૂજવી ભાત.
વિધ વિધ પેરની વાસના, ઊઠે અનંત અપાર;
મન ભમરો ભોગી થયો, રહ્યો વનમોઝાર.
ડારે ડારે દ્રુમ ઢાંકિયાં, આશા અમરવેલ;
નવપલ્લવ નૌતમ સદા, કોકિલા કરે કેળ.
લીલા લલિત સોહામણી, શોભાનો નહી પાર;
જન પ્રીતમ એવું જોઇને, રીઝયા રૂદયમોઝાર; સાંભળ.

સાખી.

નિરમળ નયણે નિરખતાં, દરશે નિજ દેદાર;
સાગરમાં સૌ ઉપજે, લહરી લોઢ અપાર.
ચૈતરે ચિત્ત ચિદરૂપમાં, થઇ રહ્યું તદલીન;
નીમિષ માત્ર ન્યારૂ નહીં, જેવું જળનું રે મીન.
ચૈતન સિંધુ ઝીલતાં, થયું શુદ્ધ શરીર;
સૌ ઇશ્વર સૌને વિષે, જેમ મણીકામાં હીર.

એને આધારે સૌ રહ્યું, પિંડ ને બ્રહ્માંડ;
સચરાચર શોભી રહ્યો, અવિનાશી અખંડ.
બ્રહ્મ જથારથ ભાળતાં, ભાગે મનની રે ભ્રાંત;
પ્રીતમ પ્રીછે પાધરૂં, થાય સમજે તે શાંત; સાંભળ.

સાખી.

સદચિદ-આનંદ સરવમાં, ભરી રહ્યો ભરપૂર;
દિન રજની રહે રંગમાં, નિરમળ વર્ષે નૂર.
વૈશાખે જોતાં વેદમાં, મહા વાયક જ્ઞાન;
તત્વમશી તે તુંજ છું, અળગો નહિ આન.
વાયુને ખોળે વંટોળિયો, એમ ઇશ્વિર જીવ;
વસ્તુ વિચારતાં એક છે, શ્યામ સુત્ર સદીવ.
અરસપરસ છે એકમાં, જેમ તરણીમાં તેજ;
ભિન્ન નહીં એમ બ્રહ્મથી, ઓળખે પદ એજ.
સલિતા સાગરમાં રહે, સાકર માંહે મીઠાઈ;
પ્રીતમ પુષ્પમાં વાસના, એવી ગુરૂગમ પાઈ; સાંભળ.

સાખી.

પટ તંતુ ન્યારો નહીં, જ્યમ હાટકને હાર;
જડ ચૈતન જગદીશમાં, તેજ પુંજ એક તાર.
જેઠે જનમ સુફળ થયો, જાણ્યા જગદીશ;
અખિલ ભુવનનો આતમા, ગુણ માયાનો ઇશ.
વિશ્વ વિચિત્ર છે જેવડે, કરે રંગ કલ્લોલ;
થંભ વિના થંભાવિયું, બ્રહ્માંડનું ગોળ.
રમવાને બાજી રચી, ધરી નવનવાં રૂપ;
સંશય શોક સ્વભાવથી, થયો જીવ સ્વરૂપ.
વિષય વૃતિને આંતરે, અવરાયો અનીત;
પ્રીતમ પોતાને વીસર્યો, કરે પરશું પ્રીત; સાંભળ.

સાખી.

અતંરજામી આતમા, માનો મિથ્યા ગર્વ;
માયાને પડદે રહી, મોહ પમાડયું સર્વ.

અશાડે અમરિતતણા, વરસ્યા વરસાદ;
હરિ હરિ સઘળે થૈ રહ્યું, થાવર જંગમ જાત.
ચિત ચાતક રંગે રટે, બોલે મન મોર;
જ્યાં ત્યાં ચૈતન-બ્રહ્મના, ઊગતા અંકોર.
સુખ-સાગર સેજે ઉછળ્યો, સલિતા શુભસાર;
બ્રહ્મ નિરંતર જળ ભર્યો, કોઈ પામે ન પાર.
માણે મત્સ મગન થઇ, મરજીવા સંત;
પ્રીતમ પલક ન્યારા નહીં, રસિયા રસવંત; સાંભળ.

સાખી.

મહા મુગટ જાણે જગત, જે આપે અદીત;
અણુલિંગી આકાશવત્, સ્વયપદ શબ્દાતીત.

શ્રાવણ સાધન શું કરૂં, સમરણ ને ધ્યાન;
અહંકર્તા ઊઠી ગયો, થયું સરવ સમાન.
પંચ-કોશપદ હું નહીં, નહીં અંતઃકરણ;
ઇંદ્રી અવસ્તા ઉરમી નહીં, નહિ વેષને વર્ણ.
જીવ નહીં ઇશ્વર નહીં, નહિ માયાને માન;
ત્રીધાવૃત્તી ત્રિગુણ નહીં, નહિ જ્ઞાતા ને જ્ઞાન.
સહુ પ્રકાશિત સરવનો, સાક્ષી શુદ્ધ સ્વરૂપ;
પ્રીતમ તે પરમાતમા, એતો અકળ અનૂપ; સાંભળ.

સાખી.

ચેન ચરિત્ર જેને નહીં, સૌમાં વ્યાપક સોય;
પ્રીતમ તેને પ્રીછતાં, આવાગમન ન હોય.

ભાદરવે એક રસ ભર્યો, સચરાચર માંય;
પ્રલય સમે પાણી વિના, દીસે નહિ કાંય.
કોર કિનારો પાળી નહીં, નહિ આવરણ ને આડ;
એક ચિદાનંદ જોઇને, છળ-વિદ્યા છાંડ.
સ્વતંતર અંતર નહીં, બાહ્યાભ્યંતર બ્રહ્મ;
એમ જાણે તે ઉપાસના, એ વિના મોટો ભ્રમ.
બ્રહ્મનિષ્ટા પળ નવ ચળે, અનન્યતા એહ;
પ્રીતમ પૂરણબ્રહ્મ શું, જેને સાચો સ્નેહ; સાંભળ.

સાખી.

દૃષ્ટ પદારથ જેટલું, તેનો થયો અભાવ;
તનમય તન તુરિયાતણો, તે શું બન્યો બનાવ.
આસો લીલા અખંડ છે, નીરખી નીરધાર;
ઓઘ વળ્યા આનંદના, સૂખ સિંધુ અપાર.
ઇચ્છા ટળી ઇંદ્રલોકની, અજપદ કૈલાશ;
નહિ વૈકુંઠની વાસના, ભાળ્યો બ્રહ્મવિલાસ.
અધિકારીને આવશે, સમજણુ ને સાન;
મુક્ત થઇ તે માનશે, મુકી દેહાભિમાન.
સદગુરૂની કીરપાથકી, ઉપનો આનંદ;
પ્રીતમ તે પદ પામીઆ, નહીં શૂર ને ચંદ; સાંભળ.

સાખી.

જાણવું તું તે જાણિયુ, નથી જાણવું કાંય;
પોતે પોતામાં ભળ્યો, જયમપ્યાલો પાણી માંય.
ઉત્તરસંદે આદર કર્યો, રચ્યા દ્વાદશ માસ;
ખૂટજે પ્રેમે પૂરા કર્યા, આણી અંગે ઉલાસ.
સોરઠ રાગ સોહામણો, સુંદર શુભ સાર;
અક્ષરે અક્ષરે અતિઘણો, અનુભવ ભંડાર.
શંવત અઢાર આડત્રીશે, કીધો એ વિચાર;
ચૈત્રવદી તીથી સપ્તમી, ઊતમ ગુરૂવાર.
ગાશે સાંભળશે શીખશે, કરસે હ્રદયે વિચાર;
કહે પ્રીતમ પદ પામશે, નહી સંશય લગાર; સાંભળ.

શૃંગાર સંગ્રહ.

પદ ૧ લું.

રસીએ રંગ વધારિયા, અતિ આનંદમાં,
મોહનજી મંદીર પધારિયા, અતિ આંનંદમાં.
દયા કરી દુઃખ ટાળિયું, અ; ભાવસું સનમુખ ભાળિયું, અ.
પ્રભુ પ્રેમે પરસન કીધલાં, અ; આજ અમને દરશન દીધલાં, અ.

બંધાવું તોરણુ બારણે, અ; તન મન ધન કીજે વારણે, અ.
ઉત્તમ આસન આપિયાં, અ; ભવકેરા બંધન કાપિયાં, અ.
પય સાકર પ્રેમે પીજીએ, અ; સુખ બીડી નાથની લીજીએ, અ.
સુખ સેજડલીનું સાર છે, અ; હૈડામાં હરખ અપાર છે, અ.
હું રસબસ થઈ રસમાં રહી, અ; રંગમાં રજની વીતિ ગઈ, અ.
પ્રીતમનો સ્વામી સામલો, અ; અબલા ઉપર અઢલક ઢળ્યો, અ.

પદ ૨ જું.

સ્નેહ વધારી સામસે, રંગ ભેર રમતાં
જેહેના દરશનથી દુખડાં ટળે, રંગ ભેરે રમતાં.

કમળ નેન કરૂણા ભર્યાં, રંગ; નેહ લાલે લાખેણાં કર્યાં રંગ.
રસ વ્યાપ્યો પુરણુ પ્રીતમાં, રંગ; વાહાલો વશ્યો ચતુર વર ચિતમાં, રંગ.
મન અટક્યું મોહનલાલમાં, રંગ; ખંત લાગી લાલાજીના ખ્યાલમાં, રંગ.
સખી સુખ સાગરસેજે ઉછળ્યો, રંગ; મનગમતો વર મુજને મળ્યો, રંગ.
પ્રીતમનો સ્વામી પ્રાણુપતિ, રંગ; કચમ મુકાય માહારી વતી, રંગ.

પદ ૩ જું.

પાતલિયો પ્રાણુ આધાર છે, ભાવે ભજીએ;
હોંશી હૈયાનો હાર છે, ભાવે ભજીએ.

વર વરવા સરખા છે સહી, ભાવે; એ સરખો નર બીજો નહી, ભાવે.
પ્રેમી જન કેરો પ્રાણુ છે, ભાવે; સુંદરવર ચતુરસુજાણુ છે, ભાવે.
એની રૂપ કલા ગુણુ ચાતુરી, ભાવે; છે મોહન મુરત્ય માધુરી, ભાવે.
સુખ સાગર નાગર નંદનો, ભાવે; ગુણુ પામી ગોકુલ ચંદનો, ભાવે.
પ્રીતમનો સ્વામી મન વશ્યો, ભાવે; જ્યમ હીરો હાટકમાં રસ્યો, ભાવે.

પદ ૪ થું.

તનની પીડા સઊ ટલી, મોહન મલતાં;
માહા રસવ્યાપ્યો વેલા, વલી મોહન મલતાં.

તનમન પલટું તે વારનું, મોહન; સુખ દીઠું જયુગદાધારનું, મોહન.
હૈયડામાં હેત વધારીયું, મોહન; સેજે સઊ કારજ સારયું, મોહન.
આનંદે સુખ આપિયું, મોહન; દુઃખ જનમો જનમનું કાપિયું, મોહન.
સંશયનું સૂલ સમાવિયું, મોહન; એહેનું રૂપ રસીલું ભાવિયું, મોહન.
થૈ પ્રફુલિત હેતે હૈયે, મોહન; રસ પ્રીતમ પ્રેમે શું પિયે, મોહન.

પદ ૫ મું.

શામ સોહાગી આવિયા, નવલે નેહે;
સુંદરજી ભીતર ભાવિયા, નવલે નેહે.
નેણુ ભરીને ન્યાહાલિયા, નવલે; તન તાપ ત્રિવીધી ટાળિયા, નવલે.
એહેનું રૂપ રસીલું જોઇને, નવલે; રહ્યું મનડું માહારૂં મોહીને, નવલે.
નવ અંબુજ નેન વિશાલ છે, નવલે; શિર મુગટ કુંડલ ગળેમાલ છે, નવલે.
પીતાંબર જામો જરકસી, નવલે; રહયા ચરણકમલ ચિત્તમાં વસી, નવલે.
પ્રીતમના સ્વામીને ભજું, નવલે; બીજું સઉ તુચ્છ કરીને તજું, નવલે.

પદ ૬ ઠું.

નવ રસના ભર્યા નાથજી, નૌતમ વયમાં;
રેહે સદા અમારા સાથજી, નૌતમ વયમાં.
વદન સુધારક સાર છે, નૌતમ; તે તેજ તણો ભંડાર છે, નૌતમ.
અધર અરૂણ ઓપે વલી, નૌતમ; દીસે દશણ કુંદ કેરી કલી, નૌતમ.
નાસા જલ સુત સોહાવ્યું, નૌતમ; ભ્રુ મનમથ ચાંપ ચઢાવ્યું, નૌતમ.
નેણ બાણ તીખી અણી, નૌતમ; હેલામાં મન લેછે હણી, નૌતમ.
રવી નંદક કુંડલ કાન છે, નૌતમ; રસીયાજી રૂપનીધાન છે, નૌતમ.
મૃગ-મદ ચંદન ટીકો કર્યો, નૌતમ; મણી મુગટ લસીત છોગો ધર્યો, નૌતમ.
નટવર છબી જોઇને, નૌતમ; ભજ પ્રીતમ ચીતડું પરોઇને, નૌતમ.

પદ ૭ મું.

પામી પ્રેમ સ્નેહીને, પુરણ પ્રીતે;
રસ પીધો ઉરપર લેઇને, પુરણ પ્રીતે.
પ્રેમે પીઉજી માણિયો, પુરણ; જુગજીવન જુગતે જાણિયો, પુરણ.
જે કારણ્ય જોગી દેહ દમે, પુરણ, તે રસીયો અમ સંગે રમે, પુરણ.
દિલ દેખી આવે ધસ્યો, પુરણ; તે ટાંણે નહીં અંતર કશો, પુરણ.
જન પ્રીતમનો સ્વામી મલ્યો, પુરણ; ભવસાગર કેરો ભે ટલ્યો, પુરણ.

પદ ૮ મું

સખી સામલીયો વર સાર છે, વાલે વરીએ;
ગુણવંતો ગુણ ભંડાર છે, વાલે વરીએ.
સઉ સુખદાયક લાયક હરી, વાલે; નીસદિન નીરખું નેણાં ભરી, વાલે.

એનું રૂપ રૃદયામાં રાખિયે, વાલે; મુખ જનમ કરમ જસ ભાખિયે, વાલે.
એ સુખ આનંદનો ઓઘ છે, વાલે; ભુદરજી ભજવા યોગ્ય છે, વાલે.
પ્રીતમ રસ પુરણ પીજીયે, વાલે; એને ચરણ કમલ ચીત દીજીયે, વાલે.

પદ ૯ મું.

પ્રેમ સુધા રસ પીજીએ, આનંદ રસિયો;
સઉ સોંપી લાહો લીજીએ, આનંદ રસિયો.

કલ્પદ્રુમ તરૂણી તણો, આનંદ; તે ફાલ્યો ફુલ્યો છે ઘણો, આનંદ.
જુવતી જયુગ સેવે સદા, આનંદ; તેની સદા સમાવે આપદા, આનંદ.
ઇછા ફલ ગુંણ સામના, આનંદ; પુરે જેની જેવી મન કામના, આનંદ.
પ્રભુ પ્રીતમનો ચતુર સીરોમણી, આ; તે અમર અખંડ વર એ ધણી, આ.

પદ ૧૦ મું,

સખી શ્યામ કીશોર કુંવર જોને, કુંવર જોને, કુંવર જોને;
એહેનું સુખ જોઇ મનના વિકાર ખોને, સખી શામ કીશોર કુંવર જોને.—ટેક.
વસુદેવ ને દેવકીના સુત કાહાવે, ધનુષ જાગ જોવા આવે; સખી.
કાલ્ય કુબજ્યાનું ચંદન લીધું, તેહેનું રૂપ કમલા સરખું કીધું; સખી.
હુતા નંદરાય ઘેર ગોકુલમાં, મઘવાનું માન હરયું પલમાં; સખી.
નિત્ય નિત્ય નીરખે નારય વૃજની, લોચન સુફલ કરોની સજની; સખી।
રસીક સીરોમણી રંગ રસિયો, પ્રીતમનો સ્વામી માહારે મન વસિયો; સખી.

પદ ૧૧ મું.

જુવે જુવંતી જરૂખે જાંખીને, જાંખીને રે, જુવે જાંખીને;
કેહે પરસપર પાંકીને; જુ.

કરે માતુની મનોરથ મધુપુરની, છબી નેહે નીરખે નાથ નટવરની; જુએ જુવ.
મોર મુગટ કુંડલ વનમાલ, નખ સિખ સુંદર રૂપ રસાલ; જુએ જુવ.
તડીત સમાન પીત પટરાજે, શોભા જોઈ મનમથ લાજે; જુએ જુવ.
અમૃત દ્રષ્ટિ ગંભીર ગેહેરી, સઉ કોઇ કહે કંસના વેરી; જુએ જુવ.
જ્યાં જ્યાં જાય શામ સુખરાસી, મોતીડે વધાવે પુરવાસી; જુએ જુવ.
વરવા જોગ સખી આ વર છે, સુંદરતાનો એ સાગર છે; જુએ જુવ.
માત તાતને કોણે ભરમાવ્યાં, અવર પુરૂષને પરણાવ્યાં; જુએ જુવ.
અવસ્ય બીજું સખી શું કરીએ, પ્રીતમ સ્વામી પ્રેમે વરીએ; જુએ જુવ.

પદ ૧૨ મું.—રાગ પરજ ગોડી.

ઓ આવેરે ઓ આવેરે, અલબેલો આનંદ રસિયો;
સુંદર સામ સલોણો સજની, મોહનજી મ્હારે મન વસિયો. ઓ૦
કરમાં ગેડી ને કમલ ફેરાવે, શિરસોહે ફેંટો ફુલ ભર્યો;
શ્રી ગિરિરાજ ધર્યો નખ ઉપર, ઇંદ્રતણો અહંકાર હર્યો. ઓ૦
બકી બકાસુર સકટ તરણાવટ, ધેનુક વછાસુર પ્રલંબ હણ્યો;
કાલી દૂર કીધો દાવાનલ પીધો, કેશી કંસને કીટ ગણ્યો. ઓ૦
કલ્પદ્રુમ વ્રજજુવતી કેરો, સંત તણો સુખકારીરે;
પ્રીતમનો સ્વામી પ્રેમ સ્નેહી, નટવર નવલ બીહારી રે. ઓ૦

પદ ૧૩ મું.

ચાલ્ય સખી જોવાને જઇએ, જીવન જોવા સરખો રે;
રૂપ કલા ગુણ લક્ષણ પુરણ, નેણ ભરી ભરી નરખોરે. ચાલ્ય૦
ઘેરથી ગોપીજન નીસરયાં, કર ધરી કંચન થાલરે;
અગર કપુરે આરતી સાજી, સુંદર રૂપ રસાલ રે. ચાલ્ય૦
પય પકવાન મીઠાઈ મેવા, બીડાં બહુ તાંબુલ તણાં;
અધર રસ અરપે અંગ સમરપે, વ્રજ જુવતીનાં જુથ ઘણાં. ચાલ્ય૦
કામ્યની કનક કમલ વન ફુલ્યો, મધ્ય મધુકર મોહનલાલરે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, ભક્તવચ્છલ પ્રતીપાલરે. ચાલ્ય૦

પદ ૧૪ મું.

સુરભી સંગ્ય સામલિયો આવે, જેમ ઉડગણમાં ઇંદુરે;
બાલ મરાલ વિશાલ મંડલી, ચરણ કમલ રજ વંદુરે; સુરભી સંગ.
ફુલીસ કમલ ધ્રુજ જવ જાંબુ ફળ, ચેહેન ખટ દશ જોયરે;
હાટિક તડીત-ઉદિત રવી રંગે, અંગ્ય પીતાંબર સોહરે; સુરભી સંગ.
કેસરી કલંક અલંકૃત ભૂષણ, ભુજ અંબુજ નખ જોતીરે;
વદન સુધાકર સુંદર શોભે, શ્રમ જલ નિરમલ મોતીરે; સુરભી સંગ.
અરૂણ અધર ધરી મધુર મોરલી, પ્રેમે પાસ બોલાવેરે;
રસ ભરયા લોચન ભવભય મોચન, આનંદ અતિ ઉપજાવેરે; સુરભી સંગ.
રવિ નંદક કુંડલ કર્ણ સોહે, મદન કોટિ છબી છાજેરે;
કુટિલ કેશ આનન અંબુજપર, મધુપ મંદીલ બીરાજેરે; સુરભી સંગ.

મૃગ મદ ચંદન તિલક બીરાજે, તેહેનું તે તેજ અપારરે;
મુગટ મયમણીપર મોર ચંદ્રિકા, ઇંદ્ર ધનુષ આકારરે; સુરભી સંગ.
નખ સિખ રૂપ નાથનું નિરખી, રાખ્યું રૂદયામોઝારરે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, પ્રાણ તણો આધારરે; સુરભી સંગે.

પદ ૧૫ મું.

સુંદર રૂપ રસિકવર કેરૂં, કોટિક મનમથ લાજેરે;
કમલ વદન અખુંજ આંખડલી, ભાલ તિલક રંગ રાજેરે; સુંદર રૂપ.
મોર મુગટ મકરાકૃત કુંડલ, કર સીરોરૂહ સોહેરે;
નાભી નલિન નવલ પદ પંકજ, મુની મન મધુકર મોહેરે; સુંદર રૂપ.
કુશમહાર શણગાર શોભિતાં, નીરખી નેન ઠારાયેરે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, ભેટે ભવ દુઃખ જાયેરે; સુંદર રૂપ.

જ્ઞાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.

પદ ૧ લું.

રામજી સત્ય છે સાંભળ સાચું કહું તુજને, એક વાતડલી ચિત ધરજેરે;
જો સુખ ઇછે આપણું, તો સંત સમાગમ કરજેરે.
સંતસંગે સુખ છે ઘણું, દુઃખ કોટી જનમનું કાપેરે;
જીવતણી બુધી પાલટે, સુધ ગ્નાન જથારથ આપેરે.
સીતલ નીરમલ સંતને, કાંઇ વદન સરોજની વાણીરે;
સાંભલતાં સંશય ટલે, મલે પ્રેમે સારંગપાણીરે.
શબ્દે સંસાર છુટીયે, જમકીંકરનો ભે ભાગેરે;
નૌકાસ્વરૂપી સંત છે, ભવ તરતાં વાર ન લાગેરે.
એહેવી સંગત્ય સંતની, તનમનના તાપ નીવારેરે;
પ્રીતમ પુરણ પ્રેમસું, સુખ સાગર સ્નેહ વધારેરે.

પદ ૨ જું.

સંત વિના સંસારમાં, કો હરીનો મરમ ન જાણેરે;
શ્રીમુખ મહીમા સંતનો, પ્રભુ પુરણ પ્રીત્યે વખાણેરે.
નારદ પ્રત્યે નાથજી, તે સંત તણા જસ ભાખેરે;
સંત મને વાહાલા ઘણા, નીત રૂપ રૂદયામાં રાખેરે.

સંત સદા સુખધામ છે, માહરે રેવાનું નીરધારરે;
સંતની રક્ષા કારણે, ધરૂં અવનીમાં અવતારરે.
અરસ પરસ રહું એકમાં, જેમ સાકરમાં મીઠાઈરે;
પુષ્પ મધ્યે જ્યમ વાસના, તેમ સંતમાં રહું સમાઇરે.
તરૂણુ તેજ ન્યારૂં નહીં, નહી કનક કુંડલ ભીન રૂપરે;
જલ-તુરંગ નહી જુજવા, એમ સંત તે માહારૂં સ્વરૂપરે.
સંત ચરણુ રજ વંદસે, તે સર્વે સીરોમણી થાશેરે;
શીવ વિરંચિ સારદા, તે સંતતણા ગુણુ ગાશેરે.
મૂલે પાણી સીંચતાં, ફૂલફુલ પાંદડે ફરસેરે;
જે સંતોખે સંતને, તેહેના સઘલાં કારજ સરસેરે.
સંત તણો મહીમા ઘણો, તે કોઇ વીરલા જન જાણેરે;
પ્રીતમ પુરણુ પ્રેમસું, પ્રભુ સંતનો સુજસ વખાણેરે.

પદ ૩ જું.

સંતને તીરથ રૂપ છે, માહે રામ સુધાજલ ભરયુંરે;
વચન લેઇ આનંદમાં, તન પરસે પાતક હરયુંરે.
સાધુ ચંદન બાવના, સેવે તે સીતલ થાયરે;
તાપ પાપ ભવ આપદા, સૌ દુકીત દૂર પલાયરે.
કામધેનું ચિંતામણી, મનકામના પુરણુ થાયરે;
રૂદે કોમલ નવનીતથી, પરતાપે ઓગળી જાયરે.
સંત સજીવન ઔષધી, ભવ રોગોનો તાપ નીવારેરે;
સંસાર અપાર સમુદ્ર છે, એક પલકમાં પાર ઉતારેરે.
સંત વચન બિંદુ સ્વાતિનું, મન છીપમાં મુક્તા થાયરે;
પ્રીત સહીત ચીત પ્રોઇલે, તેનું જનમતણું દુઃખ જાયર.
જે જાણે સુખ સંતનું, તે પલભર સંગ ન છાંડેરે;
પ્રીતમ પુરણુ પ્રીતડી, તે મન ક્રમ વચને માંડેરે.

પદ ૪થું.

પ્રીત્ય વિના પ્રભુ દુર છે, તમે જોજો જુક્ત કરીનેરે;
શુદ્ધ પ્રેમ જેને પ્રગટે, તે બાવે બેટે હરીનેરે.

પ્રીત્ય જુઓ વ્રજનારની, જેણે વશ કીધા વનમાળીરે;
તન મન સદા વિસારયાં, લોકલાજ મરજાદા ટાલીરે.
સાચી પ્રીત્ય એક મીનની, તે નીર વિના નવ જીવેરે;
જુઓ પ્રીત્ય પતંગની, તે દેહ દહનરે દીવેરે.
ચીત ચોટયું ચકોરનું ચંદ્રશું, તે પ્રીતે પાવક પ્રાસેરે;
રવી રેહે લખ જોજને, જલ મધ્યે કમલ પ્રકાશેરે,
પય ને પાણીને પ્રીતડી, એકમેક થઇને જાયરે;
આપે બલે પય ઉગરે, તે સાચો સ્નેહ કહેવાયરે.
પ્રીત જુઓ પંખી તણી, જલ ચાત્રક ચંચ ન બોલેરે;
અંબુ પીએ આકાશનું, અવનીનું નીર ન ડોલેરે.
નર માદા મોતી જુઓ, સત જોજનપર વેચાયરે;
આવી મલે તે એકઠાં, અદક્ષણું અલગાં નવ થાયરે.
પ્રીતમ એવી પ્રીતડી, ગુરૂ સંતની સાથે સાચીરે;
તે પુરણ પદ પામિયા, કાંઇ કહેણી ન રહી કાચીરે.

પદ ૫ મું—રાગ બીજો.

ગુરૂ ગમે ઘટમાં જોયોરે, સંશય સરવ ટલ્યો;
અવિનાસી ચૈતન્ય રે, શબ્દાતીત મલ્યો.
ચતુર દલ ચીતવી રે, ખટ દલ માંહે ખળ્યો;
દશ દલમાં દીઠો રે, દ્વાદશ દશમાં મલ્યો.
ષોડશ દલ ખુપ્યો રે, દ્વિ દલમાં દરસો;
સહસ્ત્ર દલ ચઢયો રે, પંખી થઇ પરસો.
નહી નાદને વાણી રે, રવી શશી જોત્ય રહી;
શુદ્ધ સ્વયં પ્રકાશી રે, દુનિયા ભાસ નહી.
નહી આપ એ ઉરમી રે, નહી માયા મમતા;
પ્રીતમ સ્વયે પોતે રે, શુન્ય સીખર સમતા.

પદ ૬ ઠું.

આતમમાં તીરથરે, તત્વ વિચારતણું; ચૈતન્ય સાગરમાંરે, નાહવાનું ફલછે ઘણું.
ગલકીમાં ઝીલોરે, નીરમલ નીરવડે; ગંગાને જમુનારે, સરસ્વતી પૂર ચઢે.
પરભાતમાં પ્રાગેરે, તાહાં થાયે તરવેણી; મર જીવા જોગીરે, ઝીલે દીન રેણી.
કાયા કાશીમાંરે, વિશ્વના નાથ વસે; પ્રીતમ પદ પરસેરે, તે તદરૂપ થશે.

પદ ૭ મું.

સદગુરૂને શબદેરે, સઉ તીરથ તેહેને; પંડમાં છે પોતેરે, જુતી ફરે જેહેને.
ગુરૂદેવ દયા કરેરે, તેહેને સઉ સુઝે; બોલે બહુનામીરે, બીજો શું બુઝે.
અંતરગત્ય ઈશ્વરરે, આપે અવિનાસી; પોતાની ભુલેરે, ભમે લખ ચોરાસી.
છે શ્રીમંત સુખિયોરે, રાંક થઇ રઝલ્યો; માયાને સંગેરે, ત્રીવિધી તાપે બલ્યો.
સદગુરૂને સેવેરે, તો નીજ રૂપ જડે; તનમાંહે તપાસેરે, પોતે પોતા વડે.
નખ સિખ લગી ન્યાલોરે, ન મલે કોઈ બીજો; પ્રીતમ એક અદ્વીતરે, જોઇ રૂદયે રીઝો.

પદ ૮ મું.

પુરણાનંદ પોતેરે, પરપંચ પરહરતા; કારણનું કારજરે, લઉં અલગું કરતા.
નભ પવન નહીરે, નહી અંબુ અવની; પંચ વીસે ચુતુષ્ટીરે, નહી સુક્ષમ નવની.
દસે ઇંદ્રી અવસ્થારે, નહી સ્થલનું ઠેકાણું; સુરજ જેમ સાક્ષીરે, એમ આત્મા જાણું.
અનવય વ્યતિરેકેરે, જયમ છે ત્યમ જોયું, પ્રીતમ છે સ્વરૂપેરે, નહિ પામ્યો નહિ ખોયું.

પદ ૯ મું.

ભુલ ઘણી ભાગીરે, બ્રહ્માનંદ ભાસ્યો; શુદ્ધ ચૈતન્ય સાક્ષીરે, સઘલે પ્રકાસ્યો.
ટલ્યુ તિમીર ત્રિગુણનુંરે, તુરિયા તેજ ઘણું; અખંડ અજવાલુરે, નીરમલ નામતણું.
એકરસ અવિનાસીરે, શુદ્ધ રૂપ સ્વેજોતી; તરવેણી તારેરે, પ્રોયું મન મોતી.
હરી હાર હીરાનોરે, પેહેરો પ્રીત ધરી; થઇ પ્રેમ સોહાગણરે, પુરણમન મોદભરી.
પામી અચલ એહેવાતણરે, અખંડ વરવરતાં; પ્રીતમના સ્વામીરે, સંઘ આંનંદ ધરતાં

પદ ૧૦ મું.

જગતનું સુખ ઝાકલનું છે પાણીરે, જાણી લે;
વણશી જાતાં વાર નહી સત વાણીરે, જાણી લે.
સીસાબાજી સંસારનો છે ખેલરે, જાણી લે;
એ વિચારી અહંકાર તુ મેહલરે, જાણી લે.
જોતાં જોતાં જાવું છે તતકાલરે, જાણી લે;
રેંહેટ તણી ગેડયો જેહેવી ઘટમાલરે, જાણી લે.
એક ભરાયે એક ઠાલી થાયરે, જાણી લે;
એક અવતરે એક મરીને જાયરે, જાણી લે.
પરમારથને પંથે પગલાં માંડરે, જાણી લે;
કુડ કપટ ને છલવિદ્યા તું છાંડરે, જાણી લે.

પાપ પુન્યનો ઉત્તર દેવો પડશેરે, જાણી લે;
જમકિંકર જ્યારે આવી પડશેરે, જાણી લે.
માટે ગરવ તજી ગોવિંદ ગુણ ગાજેરે, જાણી લે;
પ્રીતમ પ્રભુને ભજને પાવન થાજેરે, જાણી લે.

પદ ૧૧ મું.

મીથ્યા માયામાં શું મોહ્યો મૂઢરે, ચેતી લે;
હું હું કરતો શું હીડે છે હૂડરે, ચેતી લે.
કુબુદ્ધિથી તાહારૂં કરતબ્ય કાંયે ન ચાલે રે, ચેતી લે;
હરીના હુકમ વિના તો તરણુ ન હાલે રે, ચેતી લે.
મુરેખ મીથ્યા મમત કરિયે શું થાય રે, ચેતી લે;
તુજથી ત્રુટો વાળ નવ સંધાય રે, ચેતી લે.
મહારૂં મહારૂં કરતો જો સમરીને રે, ચેતી લે;
મનુષા દેહ તે મલયો નથી હરીને રે, ચેતી લે.
મલીન માયા મૃગ તૃષ્ણાનું તોય રે, ચેતી લે;
ઓસતણા મોતીના હાર ન હોય રે, ચેતી લે.
અંજલીનું જલ ક્ષણ ક્ષણ ઓછું થાય રે, ચેતી લે;
એણીપેરે આવરદા તાહરો જાય રે, ચેતી લે,
આવો બનાવ બને નહી બીજીવાર રે, ચેતી લે;
પ્રીત પ્રભુને ભજતાં ભવનો પાર રે, ચેતી લે.

પદ ૧૨ મું.

હું માહારૂં તે સંસારનું છે મૂળરે, સમજી લે;
ક્ષણ ક્ષણ સાલે સંશે રૂપી સૂલરે, સમજી લે.
માહારૂં તાહારૂં મટતાં ભવનો અંતરે, સમજી લે;
સૌ શાસ્ત્ર પોકારી કહે છે સંતરે, સમજી લે.
દ્રુમ તણે દ્રષ્ટાંતે આ વૈરાટરે, સમજી લે;
પત્ર તણી પેરે આવે જાયે ઘાટરે, સમજી લે.
કનકકુટ જેમ ઘાટ ઘડીને ભાંગેરે, સમજી લે;
એમ એને બ્રહ્માંડની વાર ન લાગેરે, સમજી લે.

ઈંદ્રજાલ જયમ બાજીગરનો ખેલરે, સમજી લે;
કરમ કોકડાં ગુંચાયાં કેલરે, સમજી લે.
શું સુતો છે અચેત આલસ આણીરે, સમજી લે;
આયુષ્ય તાહારૂં ઓસતણું છે પાણીરે, સમજી લે.
સંસાર સુખથી રેહેજે સદ્દા ઉદાસરે, સમજી લે;
જયમ મધુકર ન કરે ચંપક વનવાસરે, સમજી લે.
સ્વાસે સ્વાસે સમરણ કરજે સારરે, સમજી લે;
રખે ધરતો તું દેહ તણો અહંકારરે, સમજી લે.
હરી નામ હીરો હૃદામાં રાખેરે, સમજી લે;
પ્રીતમ પ્રેમે પ્રેમ સુધારસ ચાખેરે, સમજી લે.

પદ ૧૩ મું.

રામ રસાયણ પ્રેમ ધરી જે પીસેરે, માણી લે;
તેહને અખીલ લોકનું દૈવત દીસે રે, માણી લે.
અમર થાય તે મરે નહીં કોય કાલરે, માણી લે;
આપાર હીત થઇ આપોપું સંભાલ્યરે, માણી લે.
અજર પ્યાલો અધર ફ્રરે છે જેહરે, માણી લે;
મરજીવા હોય તે મુખમાંડી લેહરે, માણી લે.
આલસ નિંદ્રા ભુખ તરસ સઉ ભાગેરે, માણી લે;
ત્રિભોવન પતીશું તનમાં તાલી લાગેરે, માણી લે.
અખંડ બ્રહ્મજુએ એકમેક થઇ જાયરે, માણી લે;
સાગર નીર ભલ્યું ન્યારૂં નવ થાયરે, માણી લે.
તેહેના સુખને અવર ન જાણે કોયરે, માણી લે;
અમૃતપાન કરી અતિ આનંદ હોયરે, માણી લે.
માહા મગન થઇ મુંગો મીસરી ખાયરે, માણી લે;
પતીનું સુખ સુંદરીયે કયમ કેહેવાયરે, માણી લે.
સુધ્ધ વિચાર કરી સુખ માંહે સમાયોરે, માણી લે;
કેહે પ્રીતમ તે રંગમાંહે રંગાયોરે, માણી લે.

કડવું ૧૪ મું–રાગ કોલેરો.

જાણે નહીં જગજીવન અભાગી, મરણ તણો ગોટોરે;
કાચા કુંભ બરાબર કાયા, જેવો જલ પરપોટોરે. જાણે.

કૌરવ, કંસ, જરાસંધ, રાવણ, દંતવક્ર, શિશુપાલરે;
એહવા ગયા તેહેની નહીં ગણતી, દેતા સાગર ફાલરે. જાણે.
મણીધરના મુખ માંહે મીડકી, મીડકી માખ્યને મારેરે;
એહવો આ સંસાર ખેલ છે, વીરલા જ્ઞાન વીચારેરે. જાણે.
જક્ત જીવ ચતુરાનું ચાવણું, કૈ ખાધાને કૈ ખાસેરે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, તે મર નીરભે થાસેરે. જાણે.

પદ ૧૫ મું.

પરમારથ પ્રીછો નહીં પ્રાણી, ઇચ્છો આપ સવારથરે;
મૂઢમતી માયામાં મોહ્યો, ખોયો જનમ અકારથરે. પરમારથ
આપણી હાંસે હેડમાં પેઠો, અચેત પામર પોતેરે;
કામધેનુનું પય ઢોલીને, સુજે સ્વાની દોહોતોરે. પરમારથ
રત્ન પદારથ જનમ ગમાયો, ધાયો ધંધા માંહેરે;
કેહે પ્રીતમ તે અંતની વેલા, કામ્ય ન આવ્યું કાંયેરે. પરમારથ

પદ ૧૬ મું.

સાકુટ નરનો સંગન કરીએ, મરીયે માહા વિખ ખાઇરે;
પરવત ચઢી પડીયે પાવકમાં, તેથી દુષ્ટ દુખદાઇરે. સાકુટ.
લેઇ સાણસા અંગ મરોડે, વીછી તોડે તનરે;
સિંધ ખાયે ભાવે વસિયે ભુજંગમાં, પણ મળશો નહી દુરજનરે. સાકુટ
નર તે કેહેને કહિયે, જેહેને હૈયે દ્વેપ ઘણોરે;
હરીગુરૂ સંતની કરે અવગણના, શત્રુ સઉ જુગ જીવ તણોરે. સાકુટ.
નહી અધીન ગુરૂ ગોવિંદનો, જ્ઞાન હીણને ઘણું ગુમાન;
કેહે પ્રીતમ તેનેં પરહરીયે, જ્યમ ખર સુકર સ્વાન સમાન. સાકુટ.

પદ ૧૭ મું.

જે મુખમાં નહી સીત ચરણામૃત, તે મુખ નહી ન હોય પવિત્રરે;
બલ્યા ઘરના ગોસ બરાબર, જેણે ગાયા નહી ગોવિંદ ચરીત્રરે; જે.
સુકર કુકર પ્રેત તણી પેરે, પોષ્યો પીંડ બહુ પાપેરે;
અડયા થકી સ્નાન ઊપજે, સદા અસુચી આપેરે. જે.
મરિયે પણ સુપને નવ કરીયે, એહવા પુરુષનો સંગરે;
સંગ થકી સઉ સુકીત નાસે, પડે ભજનમાં ભંગરે. જે.

કૃપા કરે ગુરૂ દેવ દયાનિધિ, તેનાં તાળાં ત્રુટેરે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, ભવનાં બંધન છુટેરે. જે.

પદ ૧૮ મું.

સત્ય સુધા શ્રીકૃષ્ણ નામ છે, જે જન જુગતે ચાખેરે;
પ્રાત્ય સહિત નિત્ય નેહધરિ, હરિરૂપ રુદામાં રાખેરે. સત્ય.
કોય કેહે સુધા રેહે સિંધુમાં, કોય કહે શશિમાં છે સહીરે;
કો કહે વિનતા વદન રેહે, જયમ કેહે છે ત્યમ વાત નહીરે. સત્ય.
સાગરમાં હોય તો નોય ખારો,શશિ કલા કયમ ઝાંખી હોયરે;
પીયુ પ્રેમદાનેવદન વસે તો, પતિ પોતાનો નાશ ન હોયરે. સત્ય.
પ્રેમ પીયુષ મૂખ વસેવૈષ્ણવને, પ્રેમ ધરે તેહને રસ પાયરે;
કહે પ્રીતમ પીતા હોયઅમર,જનમ મરણનું જોખમ જાયરે. સત્ય.

પદ ૧૯ મું.

કુરમ કહીપેરે અંગ સમેટે, ઉપર દીસે નહી આકારરે;
જીવ જંત જોઇને વલે પાછો, તેહેને એ ન મલે સંસારરે. કુરમ
ઈંદ્રી દેવ વિષે ગુણ વરતી, સરવ સંકોચ ન કીજેરે;
મોતી કાજ્ય પડે મરજીવા, એમ અમીરસ પીજેરે. કુરમ
જોગીનો જીવ જડે નહીં જમને, કાલ રેહે સિર કુટીને;
અમૃત પાન થયા કોટિ અમર, શું કરે રવિ સુત રૂઠીને. કુરમ
રવિના કીરણ રેહે જયમ રવીમાં, સરિતા સાયર માંહે રહે;
કેહે પ્રીતમ એમ હરીમાં હરીજન,નિમીષ માત્ર તે ન્યારા નરહે. કુરમ

પદ ૨૦ મું.

કાયારે તાહરી કામ નહીં આવે, જો કરે કોટી ઉપાયરે;
વણશી જતાં વાર નહીં લાગે, જો કુંદન કાપીને ખાયરે. કાયારે.
દેહીના સ્નેહી સકલ સ્વારથિયા, અંત્યે અલગાં રેહેશેરે;
એક ઘડી ઘરમાં નહીં રાખે, કાઢો કાઢો કેહેશેરે. કાયારે
પાંચ સાત દિન કોયક સંભારશે, વલતી મુકશે વીસારીરે;
પોતે પોતાને મારગ લાગશે, કોણ પુરૂપ કોણ નારીરે. કાયારે.
સુપનાનું ધન્ય જોયા સુધી, તેણે કાંઇ કારજ નવ થાયરે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, અમુલખ અવસર જાયરે. કાયારે.

પદ ૨૧ મું.

જે જને હરીનું નામ ન જાણ્યું, તે પસ્તાયા પ્રાણીરે ;
વેઠે વેલું દલી તે પુરૂષે, મૃગજલ માયા માણીરે. જે જને.
ધન્ય દારા સુત કુટુંબ કબીલો, મૂઢમતી શું મોહ્યોરે ;
ચિંતામણી પામ્યો મનુષા દેહ, તે ખડભડમાં ખોયોરે. જે જને.
જનમ ધરી જુગદીશ ન જાણ્યાં,હરીરસ અમલ ન પીધોરે;
કેહે પ્રીતમ એલે ગયો અવસર, એકે અરથ ન સીધોરે. જે જને.

પદ ૨૨ મું.

આનંદકારી અચલ વીહારી, ગિરિવરધારી ગોકુલચંદરે ,
સુખ સાગર નાગર ગુણ આગર, ગોપીવર ગોવિંદરે. આનંદ૦
ઇંદ્ર કમલ ભૂ શેષ સનકાદિક, નિગમ નિરંતર ગાયરે ;
અગમ અપાર હરીનો મહીમા, કોણે કલ્યો નવ્ય જાયરે. આનંદ૦
ચિંતામણી સુરધેનુ કલ્પતરૂ, જે સેવે શુદ્ધ ચિત્તે સારરે;
રિદ્ધ સિદ્ધ મુક્ત ચતુરધા દાશી, સુખરાશી હરિનામ ઉદારરે. આનંદ૦
પાપ તાપ દીનના ટાળે, અખંડ અભેપદ પામેરે;
કેહે પ્રીતમ પ્રભુનામ સમરતાં, અનેક આપદા વામેરે. આનંદ૦

પદ ૨૩ મું.

લંપટરે તુને લાજ ન આવી, મુરખ મંદ અભાગીરે ;
શાસ્ત્ર પુરાણ કેહે સમજાવી, સમજણ મેરા ન લાગીરે. લંપટરે.
શ્વાન પુંછને સાકુટનું મન, તે સુધું નવ્ય થાયરે ;
નીર વલોવે નવનિત ન મલે, શ્રમ કર્યો તે જાયરે. લંપટરે.
કેસરી કુંજર કોયક કરે વશ, વશીયરને વશ લાવેરે ;
ચંચલ ચોર ચપલ મન જુઠું, કયમે કર્યું હાથ ન આવેરે. લંપટરે.
દુષ્ટ પાપીષ્ટ ઇષ્ટ નહી એહને, જેહને દુરમત્ય ઝાઝીરે;
પ્રીતમ પ્રભુનું ભજન કરી લે, પરહરય પરપંચ બાજીરે. લંપટરે.

પદ ૨૪ મું.

માયા સહુને મોહ પમાડે, હરીજનથી રહી હારી રે ;
જેહનો ધણી જોરાવર કહાવે, તેણે કાઢી નારી રે. માયા૦

બાજીગરની બાજી માહે, જંબુરો સહુ જાણે રે;
નાડિનો નાગ કરી દેખાડે, ભેદી ભેદ નવ્ય આણે રે. માયા૦
પીછાં કેરું કરે કબુતર, જોઇ જગત નાહ પામેરે;
ધુલનું ધન્ય કરી દેખાડે, સેવક ન ભુલે ભામેરે. માયા૦
હરીરસ અમલ અખંડ ખુમારી, જે પ્રેમે કરી પીશેરે;
કેહે પ્રીતમ કારજ સર્યું જેહનું, કયમ બીજાથી બીહીશેરે. માયા૦

પદ ૨૫ મું.

કાયા કલ્પદ્રુમ સમજતણો, શોભા વરણી ન જાયરે;
કર્મના મુલ અનાદી ઊંડાં, ફુલે ફલે સદાયરે. કાયા૦
સત સાખા સાખા ડાળ દાદશ, પત્ર છત્રીસ હજારરે;
આશા વેલ્ય રેહે નવપલ્લવ, પુષ્પ તણો નહી પારરે. કાયા૦
જીવ ઇશ્વર પંખી બેઉ બેઠા, એક જોગી એક ભોગીરે;
જોગી જોગ જોગતે શું જીવે, ભોગી તે અતિ રોગીરે. કાયા૦
કાલ કુંજર કરે ધ્વંશ દ્રુમનો ચૈતન્ય ચોકી રેહેનેરે;
જન પ્રીતમ એહનું જાણીને, નામ અમર ફલ લેનેરે. કાયા૦

પદ ૨૬ મું—રાગ કનડો.

નિરમળ નામ નીરંતર લેરે,
રામ અનંત મુકંદ મોરારી,શ્રી ગિરિવર ધારી ગોવિંદ કેહેરે; નિરમળ.
કેશવ કૃષ્ણ ક્રિપાનિધી માધવ, સંભારે સહુ શોક હરેરે; નિરમળ.
શ્રીવર સુંદર શ્યામ મનોહર, રૂપ અનેક થઇને રમેરે; નિરમળ.
નારાયણ મધુસુદન મોહન, ત્રિભોવન તારણ ત્રીકમ છેરે; નિરમળ.
પ્રીતમ પ્રીત્ય સિહત મન ભાવે,રાત-દિવસ હરી રંગમાં રેહેરે; નિરમળ.

પદ ૨૭ મું.

નામ વિના ગતી મુક્તિ નહીરે,
સેહેસાનન ચતુરાનન સંકર, સાંખ્ય સંત શ્રુતી અગમ કહીરે; નામ.
અજામેલ ગજ ગીધ વ્યાધ્ર કપી, ગુણકા વિમાન ચઢિ ગગન ગઇરે; નામ.
નામ આધાર તરે જલધર મહીધર, મૂઢમતી મન સમજ સહીરે; નામ.
તપ તિરથ વૃત દાન જજ્ઞ ફલ, નામ સમોવડ નાવે એહીરે; નામ.
રામનામ સહુ માંહે શીરોમણ, ભજ્ય પ્રિતમ રસ રૂપ થઇરે; નામ.

પદ ૨૮ મું.

રામ સુધા રસ જે જન પીવે,
અધ્યપિ સિદ્ધ નવનિદ્ધ મુક્તિ, ચતુરધા ચાર પદારથકું નહી છીવે; રામ.
બ્રહ્મપ્રકાશ હોય ઘટ ભીતર, તિમીર ટલી જાય અમીરસ ડીવે; રામ.
જરા ન ઝંપે કાલ ન વ્યાપે, અમર જુગો જુગ તે નર જીવે; રામ.
ધ્રુવ, પ્રહલાદ, નારદ, સનકાદિક, અજર પીયાલો પીધો શીવે; રામ.
કેહે પ્રીતમ થયા તે તદવત્. જમકિંકરથી કો નવ બીવે; રામ.

પદ ૨૯ મું.

તું તારૂં તન દેખ તપાસી,
મટે મોહ મમતા મદ માયા, તો કાયામાં કેદાર ને કાશી; તું તારૂં.
જાગ્રત સ્વપન સુસુપ્તિ તુરીયા, રોમ્ય રોમ્ય રહ્યો પ્રકાશી; તું તારૂં.
તું છે સુક્ષમ કારણુનો દ્રષ્ટા, આનંદરૂપ અખિલ અવિનાસી; તું તારૂં.
ઉઠ પીઠકુ લાટક સાહાટક, ભમર ગુફા બ્રમરંદ્રનિવાશી; તું તારૂં.
આઠે પોહોર રેહે એ સુખમાં, પ્રીતમ તેહની ટળી ચોરાશી; તું તારૂં.

પદ ૩૦ મું.

તું તો રામ રટણ કર રંગમાં, અંગમાં ઉપજે આનંદ;
ગોવિંદ ભજ ભાવશું.
પરમારથ અરથ વિચારીએ, તજ સ્વારથ માયાનો ફંદ, ગોવિંદ.
કહીયે કાયા તે તારી કારમી, તેને વણસતાં નહી લાગે વાર, ગોવિંદ.
ઓસ ઉદક બીંદી બરાસની, તેને ઊડયતણો આંતબાર, ગોવિંદ.
મૃગ તૃષ્ણાજળ જાસક ભર્યા, એવો જાણો સકલ સંસાર, ગોવિંદ.
ગુંજા વર્ણી તે મરકટે માનિયો, તેણે ટાઢ ટલે નહીં લગાર, ગોવિંદ.
સુપનામાં સંમૃધીરે પામિયો, જાગી જોતાં મલે નહીં જરાય, ગોવિંદ.
ધુમરના તે ઢગ સોહામણા, તું જ મૂઠીમાં ન ભરાય, ગોવિંદ.
સાચી સંગત્ય સદગુરૂ સંતની, જેણે જીવપણું ટલી જાય, ગોવિંદ.
કેહે પ્રીતમ પ્રભુને સંભારતાં, મહા પાપી પાવન થાય, ગોવિંદ.

પદ ૩૧ મું.

સંત પારસ ચંદન બાવના, કામધેનું કલ્પદ્રુમ સાર; સમાગમ સંતનો.
પ્રેમ સમજાણો અંતર ઘણો, તરૂ પારસ ત્રણ્ય પ્રકાર; સમાગમ.

એક પારસથી પારસ બને, એક પારસથી બને હેમ; સમાગમ.
એક પારસ લોહ કુંદન કરે, સો વસા એમનું એમ; સમાગમ.
એક ચંદનથી વિષ ઉતરે, એક ચંદને અગ્ની ઓલાય; સમાગમ.
એક તલભર તેલમાં જો પડો, ફરી તાતુ કયારે નવ્ય થાય; સમાગમ.
સૌ ગજ-શીર મોતી ન નીપજે, સઉ નાર્ય સતી નવ્ય હોય; સમાગમ.
સૌ સેન્ય શૂરા નવ જાણીએ, એવી જ્યુગત્ય વીચારી જોય; સમાગમ.
જ્ઞાન હીણ ગુરૂ નવ કીજીએ; વાંઝ ગાય સેવ્યે શું થાય; સમાગમ.
કહે પ્રીતમ બ્રહ્મવિદ ભેટતાં, ભવ રોગ સમુલો જાય; સમાગમ.

પદ ૩૨ મું.

સંત લક્ષણ ત્રીસ સોહામણાં, જેહેની ચિત્ત થઇ વૃત્તિ શાંત;
એવા જન હરીતણા.
બ્રહ્માનંદ બ્રહ્મરસ ભોગિયા, જીવ ઇશ્વર ભાગી ભ્રાંત; એવા.
દયા દાન દાસાતન અતિ ઘણા, જ્ઞાન ભક્તિ વિવેક વૈરાગ; એવા.
ક્ષમાવંત તપે નહી તાપમાં, આશા રહીત અમલ અનુરાગ; એવા.
અક્રોધ ઇંદ્રીજીત અનુભવી, કવિ કોમલ શીલ સંતોખ, એવા.
આશા રહીત અમૃત વાણી વદે, સેહેજાનંદ આનંદ કોશ, એવા.
શુદ્ધ સ્નેહી સવારથ નવ મલે, પરમારથ ઉપર પ્રીત; એવા.
શશિ સુરજવત સાક્ષી રહે, ઉદાર અરણવની રીત; એવા.
હરખ શોક વિશે ડોલે નહીં, અર્ધ નીમીષ તજે નહીં નામ; એવા
સુરતરૂ સુરધેનું ચિંતામણી, મલતાં પોહોચે મન કામ; એવા.
પરીપુરણ વળણ સંતનાં, બતરીશમાં ઓછા બે; એવા.
કેહે પ્રીતમ સદગુરૂ સંતને, સઉ સોંપીને શરણે રહે; એવા.

પદ ૩૩ મું.

સદગુરુના તે શબ્દ વિચારતા, મટે માયા મોહ વીકાર, હરીરસ પીજીયે;
બાલી ભસ્મ કરે બીજી વાસના, ઊર પ્રગટે પ્રેમ અપાર; હરીરસ.
એવો અજર અમીરસ જે પીયે, તેહનાં નેણ વેણ પલટાય; હરીરસ.
લાગી બ્રહ્મ ખુમારી નવ ઉતરે, સુખ મુખે કહું નવ જાય; હરીરસ.
તેને સંભવ નથીરે શરીરનો, થયો આતમ દ્રષ્ટે ઉઘાડ; હરીરસ,
મરજીવો થઇ હરીને મલે, ગલે જ્ઞાન હીમાલે હાડ; હરીરસ.
બ્રહ્મ ધ્યાને ગગનવત થૈ રહે, જ્યમ કુંભમાહા જલ માંહે; હરીરસ.

કૃષ્ણ પોતામાં, પોતે કૃષ્ણમાં, કૃષ્ણ વિના ન દીસે કાંઇ; હરીરસ.
જે સરીતા સાગરમાં ભલે, તેહનું નામ નદી ટલી જાય; હરીરસ.
કેહે પ્રીતમ સદગુરૂ સેવતાં, ટલે અંતર એકરસ થાય; હરીરસ.

પદ ૩૪ મું.

કાયા બનીરે તાહારી કારમીરે, તાહારો અમર નથી અવતારરે;
હરીનું ધ્યાન ધરજે.
કાચો તે કુંભ જલે ભર્યોરે, તેહને ભાગતાં કેટલી વારરે; હરીનું.
તરૂવરથી ફલ છુટીયુંરે, તે ફરી ન ચોંટે ડાલરે; હરીનું.
ગયો અવસર આવે નહીરે, બાંધ પાણી પેહલી પાલરે; હરીનું.
નદી યોગે હેરી નાવ જર જડીરે, માંહે બેઠા મૂઢ ગમારરે; હરીનું.
ખોટો છે માંહે ખારૂઓરે, તે તો હોડીનો હાંકણહારરે; હરીનું.
કર્મ વા આવી આફલેરે, માંહે મોહના મોજા થાયરે; હરીનું.
તેડ ન સુઝે તેહેનીરે, તેહેનો કરવો કોણ ઉપાયરે; હરીનું.
સદગુરૂ શબ્દ વિચારિયેરે, જો કરીએ સદા સંતસંગરે; હરીનું.
તો સેહેજે પાર પામીએ, કેહે પ્રીતમ પ્રગટે રંગરે; હરીનું.

પદ ૩૫ મું.

મનમાં જાણેછે મરવું નથીરે, દેહને અભીમાને; બહુ ગોઠવણ કરતો ગમારરે, દેહને.
મારા મંદીર મારાં માલીયારે, દેહને, કેહે મારા પુત્ર વારંવારરે, દેહને.
મારી જગ્યારે મારી જયુવતીરે, દેહને; ઉઠી ચાલવું છે આજ કાલરે, દેહને;.
જમદૂત વરાતી આવશેરે, દેહને; ઉઠી ચાલવું છે આજ કાલરે, દેહને.
કાળે ગ્રહ્યા કેશ તારારે, દેહને; તે તો કરશે ઘડીમાં ઘાતરે, દેહને;.
વલતી વિચારીશ જીવડારે, દેહને; ઘણું ઘસવા પડશે હાથરે, દેહને.
વાત, પીત, કફ આવી કંઠ રૂંધશેરે, દેહને; નહી આવે ઉપર લવલેશરે, દેહને;
મનનું ધાર્યું રેહશે મનમાંરે, દેહને; પ્રાણી પામશે કષ્ટ કલેશરે, દેહને.
કર્મ પ્રધાન છે જીવનેરે, દેહને; ફલ શુભ અશુભ દેનારરે, દેહને;
જેવાં કરયાં તેવાં ભોગવેરે, દેહને; ધરે ઉંચ નીચ અવતારરે, દેહને.
પડે પશુ પંખી જાતમાંરે, દેહને; ચાર ખાણ ચોરાશિ લખ્ખરે, દેહને;
દુઃખનો અંત આવે નહીરે, દેહને; કેહે નીગમ પુરાણ પ્રત્યક્ષરે, દેહને.
ગુરૂ ગોવીંદ સેવ્યા નહીરે, દેહને; કેઇ પેરે કર્મનો નાશરે, દેહને;
વાસના બીજ બલ્યું નહીરે, દેહને; ત્યાં લગી ઉગરવાનિ શિ આશરે, દેહને.

મોહ માયાના મોટા મોરચારે, દેહને; જાતરૂપ જુવતીનું જોરરે, દેહને;
કેહે પ્રીતમ કોયક જીતશેરે, દેહને; જેહેને સદગુરૂ શબ્દ અંકોરરે, દેહને.

પદ ૩૬મું.

જત્ન કરયે જીવવું નથીરે, ચીતમાં ચેત્ય ચોંપે; તજ દેહપણું અભિમાનરે, ચીતમાં;
સો વરસ જીવ્યો તો શું થયુંરે, ચીતમાં; શરવાલે મરણ નીદાનરે, ચીતમાં.
આયુષ નીરતંન અંજલીરે, ચીતમાં; તે ટબકે સાસ ઉસાસરે. ચીતમાં;
દુરમતીસે નથી દેખતોરે, ચીતમાં; આંખ્યો આગલ થયા નર નાશરે, ચીતમાં.
દિન દશ પાંચ મુકામ છેરે, ચીતમાં; પછે કુચના નગારાં કેહવાયરે, ચીતમાં;
સેન્યાપતિ ચઢી ચાલશેરે, ચીતમાં; ત્યાં પાણી પીવા નહી રેહવાયરે, ચીતમાં.
તું તારૂં સજી બેસજેરે, ચીતમાં; પ્રાણી પછે પસ્તાવો ન થાયરે, ચીતમાં;
પુન્ય કરયું તે પલ્લે બાંધીયુંરે, ચીતમાં; કને ખરચી વિના શું ખાયરે, ચીતમાં.
શુરાને શી સોચનારે, ચીતમાં; સતીને કોહેનો સંઘાતરે, ચીતમાં;
એક ધણી શ્રીરંગ રાખજેરે, ચીતમાં; કેહે પ્રીતમ પ્રેમની વાતરે, ચીતમાં.

પદ ૩૭મું.

લંપટશે નથી લાજતોરે, કુબુદ્ધિ શું કહીએ; તુને સમજાવ્યો સોવારરે, કુબુદ્ધિ;
તોયે મૂઢમતી માને નહીરે, કુબુદ્ધિ; ધીર પામર પશુ ગમારરે, કુબુદ્ધિ.
તારૂં ચતુરપણું પડ્યો ચુલમાંરે, કુબુદ્ધિ; જો પ્રીછો નહી પ્રભુની પેરરે, કુબુદ્ધિ;
તારી જનુની ન રહી વાંઝણીરે, કુબુદ્ધિ; સે જણતાં ન દીધું ઝેરરે, કુબુદ્ધિ.
તેને નાલ વધેરતાં નાવડુંરે, કુબુદ્ધિ; સેં પ્રથમ ન છેદયું શીશરે, કુબુદ્ધિ;
તું લત ધણી કોટીક પાતકીરે, કુબુદ્ધિ; જો વીસર્યો જયુગદીશરે, કુબુદ્ધિ.
તું શીદ અપરાધી અવતર્યોરે, કુબુદ્ધિ; કરવા ભોમીને ભારરે, કુબુદ્ધિ;
શુભ કારજ કીધું નહીરે, કુબુદ્ધિ; તેં ભોગવ્યો ભવસારરે, કુબુદ્ધિ.
જમ રાજા લેખું માગશેરે, કુબુદ્ધિ; શો દેશો જેને જવાબરે, કુબુદ્ધિ;
બાંધી રૂંધીને નરકમાં નાખશેરે, કુબુદ્ધિ; આવી વલગશે પોઢા પાપરે, કુબુદ્ધિ.
હરી વિના બીજો બેલી નથીરે, કુબુદ્ધિ; તાહારૂં કુડું કુટંબ પરીવારરે, કુબુધી;
કેહે પ્રીતમ ચીતમાં ચેતજેરે, કુબુદ્ધિ; છે માથે મરણનો ભારરે, કુબુદ્ધિ.

પદ ૩૮ મું—રાગ ધોળ.

હરિનો મારગ છે શૂરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને;
પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોને.

૯૦

સુત વિત દારા શીશ સમરપે, તે પામે રસ પીવા જોને;
સિંધુ મધ્યે મોતી લેવા, માંહિ પડયા મરજીવા જોને.
મરણ આગમે તે ભરે મૂઠી, દિલની દુગ્ધા વામે જોને;
તીરે ઉભો જુવે તમાસો, તે કોડી નવ પામે જોને.
પ્રેમ પંથ પાવકની જ્વાળા, ભાળી પાછા ભાગે જોને,
માંહી પડયા તે મહાસુખ માણે, દેખનારા દાઝે જોને.
માથા સાટે મોંઘી વસ્તૂ, સાપડવી નહીં સ્હેલ જોને;
મહાપદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોને.
રામ અમલમાં રાતા માતા, પુરા પ્રેમી પરખે જોને;
પ્રીતમના સ્વામીની લીલા, તે રજની દન નરખે જોને.

પદ ૩૯ મું.

સંત સમાગમ જે જન કરશે, તેને પ્રગટે પ્રેમ જોને;
જે ધાતૂને પારસ પરશે, તે તો હોયે હેમ જોને.
કથીર કાંસુ હેમ ન હોયે, કોટી પારસ પરસે જોને;
શુન્ય છીપ તે ઉપર નાવે, સોમણ સ્વાતી વરસે જોને.
અચેતને ઉપદેશ ન લાગે, શિવ બ્રહ્મા સમજાવે જોને;
જેનાં અવળાં અંતઃકરણો, તેને સમજણ નાવે જોને.
કુબુદ્ધિ કાળપ જેને હરદે, તેને ન લાગે રંગ જોને;
અડદ ઉજળા કયમે ન થાયે, જઇ ઝપોળે ગંગ જોને.
કુશકા કુટેથી શું થાય, કણુ ન જડે તેમાંથી જોને;
મંદ અભાગી મુરખ નરને, સમજણ આવે કયાંથી જોને.
પાપીને પરબોધ ન કરિયે, મુન્ય ગ્રહીને રહિયે જોને;
કહે પ્રીતમ તુલસી-દલ તોડી, પ્રેત ન પુજવા જઇયે જોને.

પદ ૪૦મું.

હરિ માહિમા મોટા જન જાણે, સનકાદિક શૂકદેવ જોને;
અજ-તનયા ઊમયા પતિ વંદે, કરે કમળા પદ સેવ જોને.
વેદ વિરંચી વ્યાસ વખાણે, અપાર લીલા એની જોને;
નાથ વિના બીજો નહિ બળિયો, જોવું ચિતમાં ચેતી જોને.
મારે મારૂં મનડું મોહ્યું, રસીક વરને રંગે જોને;
સદા સરવદા સુખમાં ઝીલું, સુંદરવરને સંગે જોને.

અમૃતકેરા સાગરમાંહે મગન થયું મન મીન જોને;
એક નિમિષ ન્યારૂં નવ થાયે, રહ્યું તે રસમાં લીન જોને.
અગરચંદનના વનમાં જઇને, ભોગી ભમરો બેઠો જોને;
ઊડીને અળગો નવ થાયે, સ્વાદ સૂખમાં પેઠો જોને.
કમળનેનની સુંદર શોભા, નિરખું નિત્યે નીત્ય જોને;
પ્રીતમના સ્વામીની સાથે, બાંધી પૂરણ પ્રીત જોવ.

પદ ૪૧ મુ.

સંત કૃપાથી છૂટે માયા, કાયા નિર્મળ થાય જોને;
શ્વાસોશ્વાસે સમરણ કરતાં, પાંચે પાતક જાય જોને.
કેસરીકેરે નાદે નાસે, કોટી કુંજર જૂથ જોને.
હિંમત હોય તો પોતે પામે, સઘળી વાતે સૂથ જોને.
અગનીને ઊધઇ ન લાગે, મહામણીને મેલ જોને;
અપાર સિંધૂ મહાજળ ઊંડાં, મરમીને મન રહેલ જોને.
બાજીગરની બાજી તે તો, જંબુરો સઉ જાણે જોને;
હરિની માયા બહુ બળવંતી, સંત નજરમાં નાણે જોને.
સંત સેવતાં સુકૃત વાધે, સહજે સીજે કાજ જોને;
પ્રીતમના સ્વામીને ભજતાં, આવે અખંડ રાજ જોને.

પદ ૪૨મું.

ભજન કરી લે ભાવેરે, ભવ ભટકણ ભાગે; સંસાર સાગર તરતાંરે, ક્ષણું વાર ન લાગે.
માયા મોહ નિંદ્રામાંરે, ગાફલ શૂં ઘેરે; પાંચ ચોર વસે પાસેરે, આતમ ધન ચોરે.
અચેત શું ઊંઘે છેરે, જોને આંખ ઉઘાડી; વેગે વણુવી જાશેરે, કાયાની વાડી.
ચેત ચિદાનંદ મળશેરે, ટળશે અંધારૂં; આ અવસર છે રૂડોરે, હોય કારજ તારૂં.
મહા-પુરુષનો મારગરે, તે પગલું સહાજે; પ્રીતમ પ્રેમ ધરીનેરે, હરિના ગુણ ગાજે.

પદ ૪૩મું.

જા સદગુરુને શરણેરે, સૌ સંશય હરશે; જીવ દશાને ટાળીરે, હરિ સરખો કરશે.
ઉગ્ર દશા અનુભવનીરે, છે સમજણ મોટી; મન કંચનને કસવારે, ગુરુ જ્ઞાન કસોટી.
હોય હેમ લોહકેરૂંરે, જેને પારસ પરશે; થાય મહા-મુગતાફળરે, જળ સ્વાતી વરશે.
છીપ રહે સાગરમાંરે, માંય મોતી નિપજે; જ્ઞાન મીનકા પરસેરે, તેને રીતુ ઉપજે
સતસંગે નર સમજેરે, સૌ દુગ્ધા જાસે; પ્રીતમ તે પ્રાણીનુંરે, સૌ કારજ થાશે.

પદ ૪૪ મું.

કર હરિ સમરણ સાચુંરે, કાચું તન તારૂં; મનથી મૂકી દેજેરે, માયાનું લારૂં.
માયા છે મહા ઠગણીરે, ઠગવિદ્યા કરશે; જ્ઞાન ધ્યાન ધન ધીરજરે, હેલામાં હરશે.

માયા બંધન બહુ છેરે, તેને તું તજને; મોહ ઉપજાવે સૌનેરે, સુરનર મુનિ અજને.
અપાર બળ માયારે, ડાહ્યા જન જાણે; જેણે ગોવિંદગુણ ગાયારે, તે ભય નવ આણે.
ભજન પ્રતાપે ભવજળરે, ગૌપદની પેરે; અખંડ અભેપદ માણેરે, આનંદની લેહેરે.
સદા સરવદા સૂખમાંરે, દુઃખમાં નવ દેખે; પ્રીતમ સરવે પ્રભુનુંરે, પરમારથ લેખે.

પદ ૪૫ મું.

જે પરમારથ પ્રીછેરે, તેને પાપ ન પર્શે; રૂપ અનૂપમ હરિનુંરે, સચરાચર દર્શે.
સૌ સામગ્રી હરિનીરે, હરિનો થઇ રહેજે; હરિને અરપણ કરીનેરે, ઉગરે તે લેજે.
સાચે રાચે રસિયોરે, પરપંચ પરહરજે; હેતારથ હરિજનશુંરે, દુરજનથી ડરજે.
હું મારૂં હરદેથીરે, ટાળીને રમજે; વિશ્વ આતમા વિષ્ણુંરે, નિરખીને નમજે.
અસત્ય અલાપ ન કીજેરે, સતવચન ઉચરજે; પ્રીતમ પ્રેમ નિરંતરરે, પ્રભુજીશું કરજે.

પદ ૪૬ મું—ધોળનો રાગ બોજો.

સખી આજ આનંદ રંગ અંગમાં; નેહે નિરખ્યા શ્રીનંદ કિશોર,
આ તંન રંગ અંગમાં.
હરિને મસ્તક મુગટ શોહામણો; તે પર ચમકેછે ચંદ્રિકા મોર, આ૦
હરિને લિલવટ તિલક કેશરતણું; બહુ કુંડળ ઝળકે છે કામ, આ૦
નાકે નિરમળ મોતી મકરાતણું; સુંદર લોચન કમળ સમાન. આ૦
ઓપે અધર અરૂણ પરવાળાશા; સૂખ સુંદર રૂપ રસાળ, આ૦
કંઠે હીરા મોતીના રે હારડા; કળી કુસુમ ગુંજા મણીમાળ, આ૦
ભુજ ભુષણ રતન જડાવનાં; પોંચા મુદ્રિકા વેઢ વિશાળ, આ૦
નાભી અગમ ઉદર રેખા ત્રીવળી; કેડે કંદોરો મણિકતમાળ, આ૦
પગ પલ્લવ પંકજ પાંખડી; નખ ચંદ્ર છટા છબી જોર, આ૦
ઝમકે ઝાંઝર ધમકે રે ઘુઘરી; શબ્દ સંગીત નાદના ઠોર. આ૦
પેર્યું પીતાંબર દ્યુતી દામની; તન નવઘન તરૂણ-તમાલ, આ૦
સ્વામી પ્રીતમનાની શોભા ઘણી; સદા સેવકનો પ્રતિપાળ. આ૦

પદ ૪૭મું—રાગ ગરબી.

શું કર્યું ગીતા ગાઇને રે, તેં શું કર્યું ગીતા ગાઇને, ટેક.
ભણ્યો ગણ્યો પણ ભેદ ન જાણ્યો, ધિક પડયો પંડિતાઇને રે; તેં શું.
પોથી વાંચિને પરમારથ ન કીધો, કુટંબ પોષ્યું કમાઇને રે; તેં શું.
ભાગવત ભાખ્યું હેત રૂદે ન રાખ્યું, રહ્યો આપ સ્વારથ સાઇનેરે; તેં શું.
શેષને માથે મણિ છે તોયપણ, જીવે છે જીવ ખાઇને રે; તેં શું.
કહે પ્રીતમ પોતાના ડહાપણથી, ગયો ચોરાશિમાં વેહેવાઇને રે; તેં શું.

રેવાશંકર.

આ નાગર કવિએ કૃષ્ણલિલા વિગેરે ચંદ્રાવળામાં બહુ કવિતા લખેલી છે.

બાળલીલા.

છંદ ચંદ્રાવળા.

મહા મંગલમાં મુખ્ય મનાયે, ગુણનિધિ ગણપતિ દેવ;
સિદ્ધિ બુદ્ધિ દાયક સિદ્ધિ બુદ્ધિ નાયક, ઉત્તમ સર્વ અવેવ;
ઉત્તમ સર્વ અવેવ તે એના, જશ પ્રસિદ્ધ જગતમાં જેના;
પગરણમાંહી પ્રથમ પુજાયે, મહા મંગળમાં મુખ્ય મનાયે.
શારદ હારદ કોડે કહું છું, હેતે જોડી હાથ;
હરિગુણ ગાવા હરખ થયો, ને ગરવી આપો ગાથ;
ગરવી આપો ગાથ તો ગાઉં, કિરતન કરી કૃતારથ થાઉં;
શરણ તારે તે સારૂં રહું છું, શારદ હારદ કોડે કહું છું.
રમણ-દ્વિપ રણછોડ બીરાજે, સકલ સુરાસુર ભૂપ;
અમર ચમર કરમા લે ઉભા, કોટિક સમર સ્વરૂપ;
કોટિક સમર સ્વરૂપ તે શોભે, લોચન લાવણ્ય જોઇને લોભે;
ત્રિવિધ વિવિધ શ્રૃંગાર તન સાજે, રમણ-દ્વિપ રણછોડ બિરાજે
શ્રીરણછોડને શરણે રેહતા, અકૃત જાય અઘોર;
રેવાશંકર ભૂપ ભયંકર, જમ-કિંકરનું જોર;
જમ-કિંકરનું જોર ન ફાવે, ઊભય લોકમાં અભય અપાવે;
કરે કૃતારથ કીર્તન કેતાં, શ્રીરણછોડને શરણે રેતાં.
જય રણછોડ જદુકુલ નાયક, જગતપતી જગદીશ;
અજ ઇંદ્રાદિક અમર ઓળખે, ઇશ નમાવે શીશ;
ઇશ નમાવે શીશ આનંદે, પ્રભુ-પદ પૂરણ પ્રીત શું વંદે;
વરણવે વેદ ભેદ-વર વાયક, જય રણછોડ જદુકુળ નાયક.

પરમ દયાળ કૃપાળ કમળાવર, ઠાકોર ડાકોર દેવ;
બિર્દ રાખ્યું બોડાણાકેરૂં, સહજ માનિ લૈ સેવ;
સહજ માનિ લૈ સેવ સંબંધે, પ્રગટ પધાર્યા પ્રેમ પ્રબંધે;
શુણિ શરણે થયો રેવાશંકર, પરમદયાળ કૃપાળ કમળાવર.
દર્શન કીધે દુકૃત જાયે, દુર્મતિ થાયે દૂર;
ડાકોર ઠાકોર દેવ શિરોમણિ, ભક્તિ આપો ભરપૂર;
ભક્તિ આપો ભરપૂર પ્રાણીને, કરો કૃપા નિજ જન જાણીને;
મહિમાંહિ મોટો મહિમાયે, દર્શન કીધે દુકૃત જાયે.
જુક્તિ ઝમક ઝડ જરા ન જાણું, નથિ અભ્યાસ અનુપ્રાસ;
મૂઢમતી અતિ ગૂઢગતીમાં, કવિ કોવિદનો દાસ;
કવિ કોવિદનોદાસ કહેવાઊં, ચંદ્રાવળા કરવા ચિત્ત ચાહું;
જયમ ત્યમ જડતા અક્ષર આણું, જુક્તિ ઝમક ઝડ જરા ન જાણું.
શ્રાવણ માસ મહા સુખકારી, કૃષ્ણાષ્ટમિ મધરાત;
રોહિણિ શુદ્ધ બુધ જોગ શુભ સુંદર, કરણ બાળવ વિખ્યાત;
કરણ બાળવ વિખ્યાત તે વારે, જ્યોતિષશાસ્ત્રતણે અનુસારે;
મહર ઘેર સુત જન્મ દુખહારી, શ્રાવણ માસ મહા સુખકારી.
પુત્ર પ્રગટ થયો સાંભળિ કાને, ગુરુજી ગર્ગાચાર;
નંદ નિલય આનંદથિ આવ્યા, આશિર્વાદ ઉચાર;
આશિર્વાદ ઉચાર તે કીધો, આધેથી અતિ આદર દીધો;
સનસુખ જઇ લાવ્યા સનમાને, પુત્ર પ્રગટ થયો સાંભળિ કાને.
પ્રોહિતને પધરાવી પાટે, પ્રેમે જોડી પાણ;
કેવો કુંવર થાશે કુળ દીપક, કહો ગુરુજી ગુણ જાણ;
કહો ગુરુજી ગુણ જાણ તે જોઈ, સાંભળિ સુખ પામે સૌ કોઈ;
લખિયા શા શુભ લેખ લલાટે, પ્રોહિતને પધરાવી પાટે.
ગ્રહ સગળા સેવા સુખ લેવા, આવ્યા શુભ આગાર;
પૂર્ણબ્રહ્મ પૂરણ પુરુષોત્તમ, પણ સંસાર વિહાર;
પણ સંસાર વિહારનિ રીતે, જન્મપત્રિ લખિ પ્રોહિત પ્રીતે;
દાસ થઇ મંગળ ફળ દેવા, ગ્રહ સગળા સેવા સુખ લેવા.
ગુરુજી—વૃષભલગ્ન મધ્ય વિધુ વિરાજે, અરુણ ઇંદુ-સુત ચાર;
શત્રુસ્થાને શુકર શનિ કેતૂ, અમર-ગુરૂ અગિયાર;

અમર-ગુરૂ અગિયાર આગારે, રાહૂ બળવંત બેહો બારે;
ભાગ્ય ભુવન ભુવિનંદન બ્રાજે, વૃષભલગ્ન મધ્ય વિધૂ વિરાજે.
ગ્રહ ગુણ જોઇ ગુરુજી બોલે, બાળક બહુ બળવાન;
સુર સમૂહની સહાય કરશે, અસુર અધમ અભિમાન;
અસુર અધમ અભિમાન ઉતરશે, પ્રૌઢ પરાક્રમ પૃથ્વિમાં કરશે;
ત્રણ લોકમાં નહીં કોઇ તોલે, ગ્રહ ગુણ જોઇ ગુરુજી બોલે.
દીર્ઘાયૂ ઇંદ્રિરા અખંડિત, અતુલ્ય પ્રતાપ અવનીશ;
અજ ઇંદ્રાદિ અમર ઓળગશે, અહોનિશ ધ્યાને ઇશ;
અહો-નિશ ધ્યાને ઇશ તે ધરશે, વિપુળ વિશ્વમાં જશ વિસ્તરશે,
પ્રણય પ્રણામ કરશે મહા પંડિત, દીર્ઘાયૂ ઇંદ્રિરા અખંડિત.
કૈકતણાં કલ્યાણ એ કરશે, હરશે ભૂમી-ભાર;
આદિ પુરુષ અવિનાશી પોતે, ઉદર ધર્યો અવતાર;
ઉદર ધર્યો અવતાર તે ધારી, વ્રજ-વાસીની વાત વધારી;
ગ્વાલ ગોધન લૈ વનમાં ફરશે, કૈકતણાં કલ્યાણ એ કરશે.

કવિ–ચૈલ પલ્લવ ચોકે ચિત્રામણ, ચોદશ છાયાં ચીર;
ડોલ નિશાન નફેરી નોબત, વાજે સ્વર ગંભીર;
વાજે સ્વર ગંભીર તે ગાજે, મંગળ કળશ માનની સાજે;
ત્રણે વેદ રસ ભીના બ્રાહ્મણ, ચૈલ પલ્લવ ચોકે ચિત્રામણ.
ધામ ધામથી ધાઇ ધસમસતી, અંગ ઉમંગ અપાર;
કુમકુમ આડ લિલાટ લટકાળી, શોભતા સેજ શૃંગાર;
શોભતા સેજ શૃંગાર શરીરે, અતિ અનૂપ ને રૂપ રુચીરે;
હરણનેણિ હસતી મસમસતી, ધામધામથી ધાઇ ધસમસતી.
નંદને ઘેર શેહેર સહુ મળિયું, ફળિયું ઝાક ઝમાળ;
મંગળ ગીત પ્રીતથી ગાયે, ગાગો લઇ ગોવાળ;
ગાયો લઇ ગોવાળ તે ગર્વે, વાયે વાજિત્ર સાંમટાં સર્વે;
ગાજિ રહ્યું બાધું ગોકળિયું, નંદને ઘેર શેહેર સહુ મળિયું.
ગોપી તનિયા ટોપી લઇને, ગોપ ગોરસ ને ઘૃત;
દૂધ દધી દધિજાત દિશેદિશ, નંદ-નિકેતે નૃત;
નંદ-નિકેતે નૃત તે કરતા, ગાય ગોકુળ ગલિયે ગલિ ફરતા;
એમ ઉભા આંગણુમાં જઇને, ગોપી તનિયા ટોપી લઇને.

નંદ નિલય આનંદથિ આવી, ઉભા અજિર મોઝાર;
જાત-કર્મ કરવા કુશ કર લઇ, ઝાંઝ ઝાલર ઝણુકાર;
ઝાંઝ ઝાલર ઝણુકાર તે થાયે, પૂરણુ પ્રેમે પિતૃ પુજાયે;
ભર્યા ભંડાર દિધા લુટાવી, નંદ નિલય આનંદથિ આવી.
દિવ્યદંતિ ગુણવંતી ગાયે, દ્વિજને દીધાં દાન;
ભાત ભાતનાં ભુષણુ લાવે, પેર પેરનાં પરિધાન;
પેર પેરનાં પરિધાન પેરાવે, માગતાં માગણુને મેહર આવે;
તોય નૃપતિ તૃપતિ નવ થાયે, દિવ્યદંતિ ગુણવંતી ગાયે.
સાત શૈલ તિલના તે ટાણે, રત્ન મેળવી માંહે;
સ્વસ્તિવાચન કરિ વીપ્રને આપ્યા, અંગ ઉમંગ ઉત્સાહે;
અંગ ઉમંગ ઉત્સાહે તે ઉરથી, પુષ્પ વૃષ્ટિ થાય સુરપુરથી;
વ્રજ વાસીનાં ભાગ્ય વખાણે, સાત શૈલ તિલના તે ટાણે.
અસન વસન અળિ ઓપતાં અંગે, આપ્યાં એમ અનેક;
સુંદરિયો સહુને શણગારી, વદિને વિનય વિવેક;
વદિને વિનય વિવેક કરીને, જશોમતિ કહે જુવતીને હરીને;
ઘો અશિષ ઉછરંગ ઉમંગે, અશનવસન અળિ ઓપતાં અંગે.
એક અબધુત વિભુત તન ધારી, અદ્ભુત ઊજવળ અંગ;
અકલ અરૂપ સકળ સુર સેવે, અદ્રિસુતા અરધંગ;
અદ્રિસુતા અરધંગ તે આણી, ડમરૂ ડાક વિનાક છે પાણી;
રેવા-સિવ-શંકર શુભકારી, એક અબધુત વિભુત તન ધારી.
આંગણે આવિ અલક જગાવી, કીધો શિંગી સોર;
નંદરાણી ધભરાણી ઘરમાં, ગોષમાં વાયો હોર;
ગોષમાં વાયો હોર તે જઇને, માતા મનમાં વિસ્મય થઇને;
સુતને લીધો રદય લગાવી, આંગણે આવિ અલક જગાવી.
જશોદા—જશોદા જોગીરાજને નરખી, ભાવ ભરી ભરપુર;
લ્યો ભિક્ષા રક્ષા કરો સુતને, દષ્ટિ લાગે રહો દુર;
દૃષ્ટિ લાગે રહો દુર દિગંબર, પેરો તો આપુ પટ-અંબર;
હર ઉત્તર હવે દેછે હરખી, જશોદા જોગીરાજને નરખી.
શિવજી—આદ્ય પુરૂષ ને અલખ નિરંજન, જે અનંત અવિનાશ;
રોમ રોમ બ્રહ્માંડ ભમે તે, પડખામાં લેઇ પાસ;

પડખામાં લેઈ પાસ પલંગે, અર્ભક જાણીને ઉછરંગે;
અંબુજ આંખે આંજતી અંજન, આદ્ય પુરૂષને અલખ નિરંજન.

કવિ–શ્રવણ શુણી શુભ વેણ શંકરનાં, વાધ્યો ચિત વિચાર;
કારમો કયમ લઈ જાઉં કુંવરને, સર્વાંગે સુકુમાર;
સર્વાંગે સુકુમાર શરીરે, શિશુ સકુચાયે શીત સમીરે;
વચન જાય કયમ જોગેશ્વરનાં, શ્રવણ શુણી શુભવેણ શંકરનાં.

શિવજી–જશોમતી બિજું કાંઇ ન જાચું, સાચું કહું શુણ વેણ;
અંતરમાં અભિલાખા એવી, નંદ કુંવરને નેણ;
નંદકુવરને નેણ નિહાળી, પુત્ર પધરાવ વચન પ્રતિપાળી;
રૂપ જોઇ રૂદયામાં રાચું, જશોમતિ બીજું કાંઇ ન જાચું.

કવિ–જત્ન કરી જશોદા મહતારી, બાળક લાવી બહાર;
દર્શન કરી દિગંબર રીઝયા, ઉમંગ્યા ઊર અપાર;
ઉમંગ્યા ઉર અપાર અવિનાશી, કર્યું કુતોહલ કૈલાસ-વાસી;
તાંડવનૃત્ય કર્યું ત્રિપુરારી, જત્ન કરી જશોદા મહતારી.
પરસ્પરે પ્રભુતાયે પરખ્યા, રીઝયાં રદય મોઝાર;
અદ્ભુત અવિગતિની ગતિ દેખી, તૃપ્ત થયા ત્રિપુરાર;
તૃપ્ત થયા ત્રિપુરાર તે ટાણે, અન્યો અન્ય બન્યો મન જાણે;
હશિયા હરિ હર હઇયે હરખ્યા, પરસ્પરે પ્રભુતાને પરખ્યા.

શિવજી–પ્રજાપાળ છે બાળરે બાઇ, કંસ કેસિનો કાળ;
લીલા કરવા લઘુવેશ ધર્યો, દેવના દેવ દયાળ;
દેવના દેવ દયાલ દુખ હર્તા, સર્વ સૃષ્ટિને મહા સુખ કર્તા;
કોક અવતારનિ કૂળી કમાઇ, પ્રજાપાળ છે બાળ રે બાઇ.
ત્રણે લોકતણો જે ત્રાતા, શ્રુતી શાસ્ત્રનું સાર;
પુત્ર થઇને પારણે પોઢયાં, ઉદર ધરી અવતાર;
ઉદર ધરી અવતાર તે આપે, જે જોગીને જડે ન જાપે;
લાડ લડાવી લાવ લે માતા, ત્રણે લોકતણો જે ત્રાતા.

કવિ–શ્રીધર શશિધર રમા ઉમાવર, શિવ કેશવ સમ દેવ;
ગોધર ગંગાધર ને નગધર, પન્નગધરની સેવ;
પન્નગધરની સેવ જે કરશે, પ્રોઢ પાપ પરિતાપને હરશે;
હેતે કરીને ભજો હરી હર, શ્રીધર શશિધર રમા ઉમાવર.

શીશ નામિ આશીષ દઇને, ઇશ પામ્યા આનંદ;
ધન્ય વસુધા વ્રજવાસી વનિતા, ધન્ય જસોદા નંદ;
ધન્ય જશોદા નંદ નરનારી, વિશ્વમાં ખ્યાત વિખ્યાત વધારી;
પછે પધાર્યા પ્રસન્ન થઇને, શીશ નામિ આશીષ દઇને.

નાગદમણ–વળી વિવેક કરી વખાણ્યું, પ્રભુએ પ્રાક્રમ કીધ;
હાથથકી હલવે હરજીએ, દડો દોડવી દીધ;
દડો દોડવી લીધ તે દડિયો, જઇ કાલંદ્રી દ્રોહમાં પડિયો;
ઇછા ઓળખિ સહુ અકળાણું, વળી વિવેકે કરી વખાણ્યું.

પાછળથકી પધાર્યા પોતે, પાણિમાં કરી પ્રવેશ;
નાગણના ગણ નયણે નરખી, કરતી ઘણો કળેશ;
કરતી ઘણો કળેશ કળકળતી, ગદગદ કંથે થઇ ગળગળતી;
મોહ પામિ મુખ સુખમાં જોતે, પાછળથકી પધાર્યા પોતે.

કોમળ કમળ સુકુમ છે કાયા, સર્વાગે સુકુમાર;
કયમ આવ્યો કહે કેનો કુંવર, નામ દેને નિર્ધાર;
નામ દેને નિર્ધાર તે મૂખે, મૃત્યુ માગિ લીધું શે દુઃખે;
માત તાતે ઉતારી માયા, કોમળ કમળ કુસુમ છે કાયા.

કૃષ્ણ–નાગણિ નીર ભરો કાં નેણે, નિશ્ચે કહું છું નામ;
કહાન કુંવર હું નંદજિકેરો, ગોકુળ મારૂં ગામ;
ગોકુળ મારૂં ગામ તે ગમતું, દુષ્ટ દુર્મતી કોય નથિ દમતું;
નિર્વિષ નીર કરવું કહું વેણે, નાગણિ નીર ભરો કાં નેણે.

નાગણી–વપૂ વિત્તને વયે વિચારી, વદ ને વદને વાત;
સુણશે સર્પ તો દર્પ ઉતરશે, કરશે કાળી ઘાત;
કરશે કાળી ઘાત તે તારી, માટે માન શિખમણ મારી;
પ્રથમ કહું પરિણામ પ્રચારી, વપૂ વિત્ત ને વયે વિચારી.

કૃષ્ણ–કાળનો કાળ હું કહાન કહેવાણી, નાગણિ નિશ્ચે જાણ;
નાક ચિરી ને નાથ લે ઘાલું, ઝાલું હાથ નિરવાણ;
ઝાલું હાથ નિરવાણ ઝડપથી, અહિં આવ્યોછું એજ અડપથી;
કમળ કંસને કાજ લેઇ જાણી, કાળનો કાળ હું કહાન કહેવાણી.

કવિ–વિષમ વેણ લાગ્યાં વિષધરને, કારમો કીધો ક્રોધ;
બળ કરિ બળબંધૂને બાઝયો, વાધ્યો ઘણો વિરોધ;

વાધ્યો ઘણો વિરોધ તે વળગ્યો, અંગથિ અહી ન થાયે અળગો;
સહજ ક્રિડા સરખું શ્રીવરને, વિષમ વેણુ લાગ્યાં વિષધરને.
પ્રભુયે પ્રૌઢ સ્વરૂપ ધરીને, એવું વધાર્યું આપ;
કંધ કુટે પણ બંધ ન છુટે, સંધથિ તૂટે સાપ;
સંધથિ તૂટે સાપ સંકળાણો, આરતથી અહિ-પતિ અકળાણો;
ઉભી નાગણિ નમણુ કરીને, પ્રભુયે પ્રૌઢ સ્વરૂપ ધરીને.
નાક ચિરીને નાથ લેઇ ઘાલી, નાચે નંદકુમાર;
નંદને મન આનંદ થયો નરખી, હરખી જશોદા નાર;
હરખી જશોદા નાર તે મળતાં, ગોપમાં થયો સંતોષ સાંભળતાં;
ચોદશથી સહુ આવ્યું ચાલી, નાક ચિરીને નાથ લેઈ ઘાલી.
પરસ્પરે પરિયાણ કરીને, પુતના પાપણ નાર;
તેડી કહ્યું તતક્ષણ તું જા, શિશુનો કર સંહાર;
શિશુનો કર સંહાર સધાવી, ગોકુળ મહરતણે ઘેર આવી;
હળવે હળવે લઇ હરીને, પરસ્પરે પરિયાણ કરીને.
ધાઇ ધરીને ધાઇ ધવરાવી, કપટ કરીને કહાન;
પરપંચે પ્રભુને પોઢાડી, ઓઢાડી પરિધાન;
ઓઢાડી પરિધાન તે અંગે, અબળા બોલે ઉર ઉછરંગે;
વળગતાં વનિતાને વહવરાવી, ધાઇ ધરીને ધાઇ ધવરાવી.
પ્રાણ લિધો પયપાન કરંતાં, પુતના પામી પીડ;
બાળકમાં આવડું બળ કયાંથી, રિસમાં પાડે રીડ;
રીસમાં પાડે રીડ તે રોતે, જનુની ગતિ દીધી જગ જોતે;
વાર ન થઇ વૈકુંઠ વરંતાં, પ્રાણ લિધો પય-પાન કરંતાં.
પ્રબળ પ્રલંબ ધેનુંકને ઢાળ્યો, અઘ બગ આદિ અસૂર;
વિકટ શકટ સૂતાં સંહાર્યો, ચરણે કીધો ચૂર;
ચરણે કીધો ચૂર વિચાર્યો, તતક્ષણ તરણાવૃતને તાર્યો;
દંભ દાવાનળ દૂરથી વાળ્યો, પ્રબળ પ્રલંબ ધેનુંકને ટાળ્યો.
એમ અનેક અસુર ઊડાડયા, વ્રજની કીધી વાર;
જન આરત હરવા અવતરિયા, ભૂમિ ઊતારણ ભાર;
ભૂમિ ઉતારણ ભાર ભુતળમાં, થઇને ગ્વાળ ફર્યા ગોકુળમાં;
સુત જાણી રાણિયે રમાડયા, એમ અનેક અસુર ઊડાડયા.

ગોપિયો—કેસ ત્રોડે ને વછ વછોડે, ફોડે માખણુ માટ;
ઠામ ઢોળે ને ધામ ઢંઢોલે, ખંખોળે છે ખાટ;
ખંખોળેછે ખાટ ને ખાંતે, આવી આળ કરે એકાંતે;
કરગરાટ કરતો કર જોડે, કેસ ત્રોડે ને વછ વછોડે.
ઘેર ધણી થૈ ઘરમાં પેસે, ગોતે ગોરસ ઘૃત;
સુખથી સહુના સુખમાં મેલે, દુખ દેછે દિન-પ્રત;
દુખ દેછે દિન-પ્રત તે દહાડે, તાણીને તાળાં ઊઘાડે;
બાળક થઇને બારણે બેસે, ઘેર ધણી થૈ ઘરમાં પેસે.
મારગમાં મટુકી ઉઘાડી, દહાડી માગે દાણ;
વગડે પણ ઝગડે જુવતિને, જનની જીવણપ્રાણ;
જનની જીવણપ્રાણ તે જાણી, સુતને દો શિખામણ રાણિ;
કંસને કહુ તો સુકશે કાઢી, મારગમાં મટુકી ઉઘાડી.
શણગટ પનઘટ માંહે સાહે, અણખટ કરે અપાર;
વારે વારે વારે તો નવ, હારે નંદ કુમાર;
હારે નંદકુમાર ન જાણે, છેડ કરે ને છેડલો તાણે;
વળગે ને વળી વાંશળી વાહે, શણગટ પનઘટ માંહે સાહે.
નાહિયે ત્યાં પણ નીર ઉછાલે, વળી કરે વણસાડ;
ચિર ચોરીને ચતુરાકેરાં, ચડે જઇને ઝાડ;
ચડે જઇને ઝાડ તે લાડે, અમે ઉદકમાં અંગ ઉઘાડે;
નિર્લજ નિચો થઇને નિહાલે, નાહિયે ત્યાં પણ નીર ઉછાળે.
પ્રસન્ન થઇને વસન ન આપે, વૃક્ષે કરી વિલાસ;
નિરમાં નગ્ન શરીર સહૂનાં, અબળા અતી ઉદાસ;
અબળા અતિ ઉદાસ ઊઘાડે, દુરથી લઇ દુકૂલ દેખાડે;
સુંદરિને સેહેજે સંતાપે, પ્રસન્ન થઇને વસન ન આપે.
જશોદા—કોણ કહે કાનૂડો કુડો, બેહેકવું બોળ ન બાળ;
શું સમજે સુત શિશૂ સકોમલ, અબળા આપો આળ;
અબળા આપો આળ તે આવી, બાહ્ય ઝાલીને દિયો બતાવી;
રાણિયે ઊત્તર દીધો રૂડો, કોણ કહે કાનૂડો કુડો.
કવિ—અનેક ઉત્સવો બાળ ચરિત્રો, કીધાં અપરંપાર;
શ્રીકૃષ્ણ રાધાજીકેરો, વ્રજવધૂ સહિત વિહાર;

વ્રજવધૂ સહિત વિહાર વ્રજમાંયે, અખંડલીલા અવનીપર થાયે;
ગાય ગુણેથી થાય પવિત્રો, અનેક ઉત્સવો બાળ ચરિત્રો.

વ્રજમાં વ્રજવાશી વધૂ સંગે, વ્રજવનમાંય વિહાર;
વૃંદાવનમાં રાસ રમ્યાં અતિ, નાગરિ નંદકુમાર;
નાગરિ નંદકુમાર તે પ્રેમે, સદા સમરૂં હું સ્નેહે ક્રેમે;
રેવાશંકર ભજે ઊમંગે, વ્રજમાં વ્રજવાશી વધૂ સંગે.

રાસ રમન ને મૃતકા પ્રાશન, અવર ચરિત્ર અનેક;
કળિમાંહી કીધાં ઘણાં કૃષ્ણે, વરણવું શો વિવેક;
વરણવું શો વિવેક વાણિયે, આગળ શાસ્ત્રે જાણ્યું પ્રાણિયે;
પ્રગટ્યા પ્રભુ નિવારણ ત્રાસન, રાસ રમણ ને મૃતકા પ્રાસન.

ગિરિ ધાર્યો વર્ષાને વાર્યો, સંહાર્યો શકટાસૂર;
કંસ માર્યો તરણાવ્રત તાર્યો, ચૂર કીધો ચાણૂર;
ચૂર કિધો ચાણુર ચપટિયે, કીધી કોટી કળા કપટિયે;
નાગ નાથિને દોષ નિવાર્યો, ગિરિ ધાર્યો વર્ષાને વાર્યો.

રાધિકાનું રૂશણું–કૌસ્તુભ કંઠે હરિયે ધરી, જોઇ પોતાની ઝાંય;
શૈહજે સોકચતણે સંદેહે, માન ધર્યું મનમાંય;
માન ધર્યું મનમાંય મુઝાણી, ઊઠી રૂઠી અતિ અકુળાણી;
કહ્યું લહ્યું નહિ કાને કરી, કૌસ્તુભ કંઠે હરિયે ધરી.

આળવાળે ઉર બાળ ઉપજિયું, માન-વેલીનું મૂળ;
અંગ અંગ ઉરઝી અબળાને, આભ્રણ દીવ્ય દુકૂળ;
આભ્રણ દીવ્ય દુકુળ દેખાણી, પ્રતિપાળી પાઈ મદ પાણી;
સર્વ શરીર સ્યામથી સજિયું, આળવાળ ઊર બાળ ઉપજિયું.

રાધારાણી રિસાણી જાણી, જોઈ નંદ કુમાર;
મનમાંહે મુંઝાઇ ઉઠયા, તેડાવવા તૈયાર;
તેડાવવા તૈયાર તે થયા, દૂતી તેડી સમાચાર કહ્યા;
શ્રીમુખ બોલે મૃદુલતા વાણી, રાધા-રાણિ રિશાણી જાણી.

સખી શયાણી મોકલિ શ્યામે, શ્યામાને સમજાવ;
જેમ તેમ કરી જઇ જુવતિને, તતક્ષણ તેડી લાવ;

તતક્ષણ તેડી લાવ તે ટાણે, સુરજન દુર્જન કોય ન જાણે;
અલ્પ કલ્પના કીધી આ મેં, સખી શયાણી મોકલિ શ્યામે.
મનની વાત મોહનની જાણી, ચાલી ચંચલ નાર;
ચડવડ ચડવડ ચરણે ચાંપે, જ્યાં વૃષભાન-કુમાર;
જ્યાં વૃષભાન-કુમાર ત્યાં ગઈ, કર જોડીને ઉભી રહી;
મુખથી બોલી મધુરી વાણી, મનની વાત મોહનની જાણી.
સખી–પ્રમદા તું કાં પીઠ દઈને, પોઢી રહી પલંગ;
કરગરિ ક્યારનિ કહુછું કામનિ, ઉઠ આળસ તજી અંગ;
ઉઠ આળસ તજિ અંગ અજ્ઞાની, તું મોહનના મનમાં માની;
પ્રીત રીતથી જીત જઇને, પ્રમદા તું કાં પીઠ દઇને.
હજી તજી હઠ શઠ સાહેલી, સજી સહજ શૃંગાર;
જુક્તિ જાણ તો માણ મોહનશું, તાણમાં હાણ અપાર;
તાણમાં હાણ અપાર તે પામે, ભુલ્યમાં અજાણ માનનિ ભામે;
મુખથિ બોલ મરજાદા મેલી, હજી તજી હઠ શઠ સાહેલી.
હારી વારીને હરિ-નેણી, મુકતી નથી મરોડ;
લાડલિ લીધી વાત ન મેલી, કીધી કળા કરોડ;
કીધી કળા કરોડ હો કામા, સમા ન-ઉત્તર દીધા સામા;
એવિ ન દીઠી એકલવેણી, હારી વારીને હરિ-નેણી.
વનિતા વિનય વિવેક કરીને, વિનવી વારંવાર;
અક્ષર એક ન લાગ્યો અંગે, એવડો શો અહંકાર;
અવડો શો અહંકાર ઉરમાંહે, વાતમાં રાત જઈ વહાણું વાહે;
હવે હેત નહિ રહે હરીને, વનિતા વિનય વિવેક કરીને.
મેલ રીશ કહું શીશ નમાવી, નેહ નિપુણ ગુણ નાર;
વાલમ વિરહ વ્યથા હરવાને, કરવા વિવિધ વિહાર;
કરવા વિવિધ વિહાર તે વનમાં, મેહેર આણ મારી તું મનમાં;
સમય જોઇ દે રમય સમાપી, મેલ રીસ કહુ શીશ નમાવી.
હાર કરિ હેત સંકેત-સિધાવ્યા, ચેત ચતુર ચિત્તમાંય;
ઓળખે નહિ અવસર આગળથી, પાછળથી પસતાય;
પાછળથી પસતાય તે પોતે, પુનર જવાલ જડે નહિ જોતે;
ભરમમાં ભાવ સરવ સંભળાવ્યા, હરિકરિ હેત સંકેત સિધાવ્યા.

સોળ સહસ્ત્ર સુશિળછે શ્યામા, બીજી વળિ બહુ બાળ;
હાથ મારે હરિણાક્ષી હમણાં, તેડાવું તતકાળ;
તેડાવું તતકાળ તે તરૂણી, ચતુર શિરોમણિ ચંપક વરણી;
સમજી સ્લેષ કળેશ તજ કામા, સોળ સહસ્ત્ર સુશિળછે શ્યામા.

સુંદરિ સાંભળ શ્રવણ દઇને, કહું કાહાનની વાત;
તું સરખી તરૂણી ધણિ તેને, રંગ રમે દિનરાત;
રંગ રમે દિન રાત તે સાથે, માટે વાંકનું લેતા માથે;
માન મેલિ વેલી મળ જઇને, સુંદરિ સાંભળ શ્રવણ દઇને.

દુતિ કહે સૂતી શું શજ્જા, રોતી રહિ કાં આમ;
ક્રોધ કીચમાં છકી ગઈ તું, ભરમાવી ગઇ ભામ;
ભરમાવી ગઇ ભામ કો બીજી, તેણેતરૂણિ તું મુજને ખીજી;
એવી ક્યમ થઇ તું નિર્લજ્જા, દુતી કહે સૂતી શું શજ્જા.

ક્રોધ રોધથી બોધ ન લાગે, શોધથિ વધે વિરોધ;
જોધ જુવતિ ઝાઝો નવ કીજે, મેલ અહંપદ ઓધ;
મેલ અહંપદ ઓધ જે લીધી, કૂર કઠિન કેણે કરિ દીધી;
કહ્યા વિના ક્યમ સંદેહ ભાગે, ક્રોધ રોધથી બોધ ન લાગે.

રાધા–કિતવ કહાનની કીર્તી કરતી, લાજતિ નથી લગાર;
ભ્રમર પરે પરઘરનો ભોગી, વનિતા કાં નવ વાર;
વનિતા કાં નવ વાત વિચારી, આંહિ વદે તું વધૂ વધારી;
વચલિ વાત મેં વેણુમાં વરતી, કિતવ કહાનનિ કીર્તી કરતી.

સખી–વિલસે વસંત વનમાળી વનમાં, રહી રંગ મોઝાર;
નંદલાલને નેહે નિરખી, થાશે હરખ અપાર;
થાશે હરખ અપાર તે તુંને, એટલું મન નિશ્ચેછે હુંને;
તરૂણિ તૃપ્ત થૈ રહિશ તું તનમાં, વિલસે વશંત વનમાળી વનમાં.

રાધે રોષ રસિયાશું છોડી, વિલસ વસંત વનમાંહ;
સઘન કુંજ તરણી-તનયા તટ, ખેલને અતિ ઉત્સાહ;
ખેલને અતિ ઉત્સાહ ભરીને, રસભરી રમી રિઝવ તું હરીને;
હવે હઠીલી હઠ દે ત્રોડી, રાધે રોષ રસિયાશું છોડી.

ખટરિતુ માંહી વસંત રિતુ રૂડી, કલરવ કોકિલ કીર;
વન વેલી અલબેલી સરવે, સુંદર શીત સમીર;

સુંદર શીત સમીર તે વહે, ઉન્મદ મધુપ મંડળી રહે;
કાનનમાંહે ફુલી કેશુડી, ખટરિતુમાંહી વસંત રિતુ રૂડી.
અલબેલી ઉભી કાં અળગી, રસમય આ રિતુ-રાજ;
સજની સજ શૃંગાર શોહંતા, તજની લૌકિક લાજ;
તજની લૌકિક લાજ તે સર્વે, ગુણ ગુણવંત અનંત નહિ ગર્વે;
કર વિહાર વાલમ કર વળગી, અલબેલી ઉભી કાં અળગી.
કવિ.–રોમ રોમ રસ થયો રાધાને, હૃદે રહ્યા નહિ રોષ;
સહિ વાયક સુખદાયક શ્રવણે, સુણતાં થયો સંતોષ;
સુણતાં થયો સંતોષ શરીરે, તરુણી ચાલિ તરણિજા-તીરે;
બોલી બાળ તજી બાધાને, રોમ રોમ રસ થયો રાધાને.
પત્ર લખ્યા સર્વત્ર સંભળાવો, સોંપ્યાં સમિર સુજાણ;
પૃથ્વીપર પળમાં પહોંચાડે, જુવતી-જનને જાણ;
જુવતી-જનને જાણ જે કરવું, આજ્ઞા આપી સમ અનુસરવુ;
સમય તજીને શરણે મુજ આવો, પત્રલખ્યા સર્વત્ર સંભળાવો.
અલિ તું આગળ કાગળ આવી, વાંચે વિવિધ વિહંગ;
ચક્રવરતિ થયો ચોદશ ચતુરાં, અવનીમાંહી અનંગ;
અવનીમાંહી અનંગ અહંકારી, રમશે ગમશે જે નરનારી;
રહીશમાં હવે રદય રીસાવી, અલિ તું આગળ કાગળ આવી.
રસમાં રસ રાધાને વાધ્યો, અધિકો અંગ અનંગ;
સખિ વાયક શ્રવણે અધિકેરૂં, સુણી માન કર્યું ભંગ;
સુણી માન કર્યું ભંગ નિજ પિયથી, સુખ વસંત જાણ્યું ઘણું જિયથી;
ખેલ કરવા કળેશ તજિ બાધો, રસમાં રસ રાધાને વાધ્યો.
ચાલી ચતુર ચપળ ચાલેથી, ખાંતે કરવા ખેલ;
કર ચામીકરની પિચકારી, શિર કેશરની હેલ;
શિર કેશરની હેલ ભરીને, જિતવા જતી ઇશ અરીને;
શ્રમજળ સબળ વહે ભાલેથી, ચાલી ચતુર ચપળ ચાલેથી.
રિતૂ રાજનું રાજ થયું રાધે, રતિપતિ પાસ પ્રધાન;
સંજોગી ભોગી સુખદાયક, માનવતીનું માન;
માનવતીનું માન મુકાવે, લોક લાજ ચરચા ચૂકાવે;
વિલસે હસે વિરોધ ન વાધે, રિતૂરાજનું રાજ થયું રાધે.

ચઢ્યો મેંન લેઈ સેન સપરાણું, પોહોપ બાણુ લૈ પાણુ;
જતિ જોગી તપસી સન્યાસી, ભેખમાં પડ્યું ભંગાણુ;
ભેખમાં પડ્યું ભંગાણુ તે ભાગ્યા, નગન પગે નીસરિયા નાગા;
ગિરિ ગહવર આપ્યું ઠેકાણું, ચડ્યો મેંન લૈ સેન સપરાણું.
સંજોગી ભોગીને આપે, મહા સુખ થઈ સહાય;
હાસ વિલાસ વિવિધ વિધકેરા, રાત દિવસ રિતુરાય;
રાત દીવસ રિતુરાયરસ રીતે, પ્રસંન પુરુવ પ્રમાનંદની પ્રીતે;
સ્તંભ દંભને બહુ સંતાપે, સંજોગી ભોગીને આપે.
મંત્ર મૂકિયો મહા મુનિમારે, આપ્યો એ ઉપદેશ;
વિષય વિલાસ વિદ્યા વિધિકેરો, અબળાને આવેશ;
અબળાને આવેશ તે આવે, અંગો અંગ ઉછરંગ ઉપજાવે,
આસન કરિને ઉર આગારે, મંત્ર મૂકિયો મહા મુનિ મારે.
નૂતન પલ્લવ નયણે નિરખી, હરખી હઇયા માંય;
વ્રજ-વનિતા વન વાટે વેગે, જમુના ઘાટે જાય;
જમુના ઘાટે જાય ઉમંગે, રમવાને સુંદર વર સંગે;
સુંદરી સર્વે સરખા સરખી, નૂતન પલ્લવ નયણે નરખી.
મતું કરીને માનનિ મનમાં, આભરણ સજિયાં અંગ;
સાડી સોધે ભરી સુગંધિત, કંચુકિ કેસર રંગ;
કંચુકિ કેસર રંગ તે રૂડી, ઝળકે ઝાલ ને ચળકે ચૂડી;
ઉદિયો અનંગ તતક્ષણ તનમાં, મતું કરીને માનનિ મનમાં.
પ્રફુલિત લલિત લતા રહિ લેહેકી, માંહિ બેહેકા રહ્યા મોર;
મધુકર નિકર ચકોર ચાતક પિક, શુક સારસના સોર;
શુક સારસના સોર સુહાવે, ઉરમાંહી ઉત્સાહ ઉપજાવે;
બાળ દેખિ બહુ બોલતિ બેહેકી, પ્રફુલિત લલિત લતા રહી લેહેકી.
કુંદી કોમળ કમળ ને કરણી, કેતકિ ને કણવીર;
સુમન સુગંધિત સહજ સુશીતળ, સુંદર વહે સમીર;
સુંદર વહે સમિર સુખકારી, વય વનિતાનો વિરહ વિચારી;
ચોંપે ચાલતિ ચંપક વરણી, કુંદી કોમલ કમલ ને કરણી.
લાડલિ લેહેકંતી લઘુ વેષે, રાધિકાજી રસ રાસ;
હરિનું મન હરિને હરિનેણી, હળવે કરતી હાષ્ય;

હળવે કરતી હાષ્ય તે હેતે, ભામિનિ ભેળી થઇ સંકેતે;
વાક-વિદગ્ધ ને છાક અશેષે, લાડલિ લેહેકંતી લઘુ વેષે.

આજ ગોપિ સહુ લાજ લોપિને, રોપિને રિપુ-રાજ;
છળ બળ કળથી સકળ અકળ રહિ, કરવુંછે એક કાજ;
કરવુંછે એક કાજ તે કરિયે, ભોળવિને ભૂધરને ભરિયે;
કેળિમાં શું કરે કહાન કોપીને, આજ ગોપી સહુ લાજ લોપીને.

ચંદ્રભાગા ચંદ્રાવળિ ચંચળ, ચક્ષુએ કરતી ચેન;
પળમાંહી પ્રભુ પાસે પહોંતી, વાંસે વનિતા વહેન;
વાંસે વનિતા વહેન તે વહેતું, લોક લજ્યા ને કોઇ નથિ લેતું;
શ્યામે વરત્યો સાનમાં સંચળ, ચંદ્રભગા ચંદ્રાવળિ ચંચળ.

કૃષ્ણરામ.

કળીકાળનું વર્ણન.

ગરબાછંદ.

કેશવ કૃપા નિધાન, અરજી ઊરમાં આણો;ભક્ત- પ્રીય ભગવાન, જીવદયા મન જાણો.
પૂરષોત્તમ પ્રતિપાલ, આ અવસર તો આપ્યો;કુટિલ કર્મથી કાલ, કેટલોક તો કાપ્યો.
હજી રહ્યો અવશેષ, જિકર કરંતાં જાશે; રીઝ કરોરૂષિકેશ, સકલ તમે સુખ થાશે.
બાળક દેખે બાઊ, પ્રીતે ફરે તે પૂંઠે; હઠે બતાવે હાઊ, છાતીમાં છળિ ઊઠે.
એમ હું અંતરયામિ, હેત દેખાડો હરખું;ગોવિંદ ગરૂડાગામિ, થોડા દુખથી થરકું.
સેવકને સનમાન, કરિને સોંપો કામું; દાસ હું ઠરી દુકાન, નિત્ય લખું નિજ નામું.
ઉઘરાણી ઘર ઘર, કરવિ ન મુજથી સાધે; મન ધ્રુજે થરથર, બોલ લોકના બાધે.
ત્રીકમ ન રહ્યો તાલ, અર્થ નથી કઇસરતો;કળિનો આવ્યો કાળ, કડકડાટ બહુકરતો.

વિમલ મતી વિપરીત, વહેવા લાગી સહુની; પરમારથની પ્રીત, બહાર ખશી ગઇ બહુની.
ઉત્તમ ચારે વરણ. ઉત્તમતાને મુકી; કરે અધર્માચરણ. ચિંતન હરિનું ચુકી.
વાડવ વિદ્યાવાનથઇ, પણ ઘર ઘર ડોલે; શુદ્રતણાં સનમાન નહિ, પણ આશિષ બોલે.
વિદ્યા ભણિને વાદ, પંડિત કરે પરસ્પર; શીસ્નોદરના સ્વાદ, ફરે શોધતા સત્વર.
વાંચે જૈ વેદાંત, કણ લોભે કઇ ઘરમાં; સમજે નહિ સિદ્ધાંત, ભટકે ભવસાગરમાં.
વિપ્ર પરસ્પર વેર, કામ કારણે કરતાં; જરને માટે ઝેર, મમતામાં નિત્ય મરતા.
વિદ્વત થઇને વ્યાજ, ગરીબજનનું ગમિયું; કરે અઘટતાં કાજ, ભ્રાંતે મનડું ભમિયું.
શાસ્ત્રતણી નહિ સાન, વામ મારગે ચાલે; કરિને મદિરાપાન, મોટા થઇને મ્હાલે.
મારણ મોહન જાર, ઉચ્ચાટન આરાધે; ઉત્તમ થઇ અભિચાર, સુવરણ માટે સાધે.
ઊણું અડદ ઉપાન, મધુ મહિષી ને મહિનું; દારણ લેછે દાન, કાળ સમે કઇ કઈનું.
શુદ્રાદિકને ઘેર, શાસ્ત્ર શિખાડે જઇને; પરમ ધર્મની પેર, વિપ્રતણી ગઈ વહિને.
એકાદશાનું અન્ન, બ્રાહ્મણને પણ ભાવે; વણિને નાય જો ધન, ઘર ઘરેણું વેચાવે.
મસ લઘુશંકા લીંટ, દેખતાં જ્યાં દીસે; એ ઠેકાણે ઈંટ, માંડિ પત્રાળી પીસે.
રામા કરે રૂદન, હાથ વાળતી હઈયે; આરોગે ત્યાં અન્ન, કોણ કોણને કહિયે.
રડતા રાજદ્વાર, પંડિત થઇને પક્કા; દેવડીએ છડીદાર, સહિ લે તેના ધક્કા.
તો પણ નાવે લાજ, કિંકર મૂકે કાઢી; વર્ષાશનને કાજ, દરબારે જાય દહાડી
નાત નાતની નીત્ય, બદી કરે બડબડતા; વર્ષા ઉષ્ણ ને શીત, વેઠી વાટે વઢતા.
અન્નતણો મુખ ગ્રાસ, તો પણ બોલે ગાળી; દામતણા થઇ દાસ, પેટે મારે પાળી.
વૈશ્વદેવ નૈવેદ, બ્રહ્મયજ્ઞ કે તર્પણ; ભૂત બળીનો ભેદ. જાણે નહિ બ્રહ્માર્પણ.
સસરા કહિને ગાળ, પુત્ર પૌત્રને દેતા; એળે ચડાવી આળ, લાંચ પટેલ થૈ લેતા.
એક નોતરે ચાર, જમવા કાજે જાતા; ન જુવે વરણાચાર, સૌને ઘેર ઘેર ખાતા.
ચીવા લગણ ભરાઈ, પરનું આવે પ્રાશી; રાત બધી રગડાઇ, વ્હાણે નાંખે વાશી.
પલાંડુ લસણ કલીંગ, મધુ-પુષ્પ નેગાજર; અફિણ તમાકુ ભંગ, વ્યસન કર્યામાં હાજર.
બેઠા નિત્ય બજાર, બ્રાહ્મણ નિંદા સાધે; સગાં સગાંમાં ખાર, કળકે હરીને બાધે.
પરનાતીની રાડ, નિજ નાતોમાં ઘાલે; દામે ડળકી ડાઢ, મનને માને ચાલે.
ઘરમાં ક્ષીપ્રા ખાય, સરખા થઇ સંબંધી; કુળીન જમવા જાય, ત્યાંહ ચાકની બંધી.
તજી સ્નાન સંધ્યાય, ભાત્રે ભાવ્યું ભમવું; ચિત્તમાં નિત્ય ચહાવ, પૂર્વજિયાનું જમવું.
વાટે વાટે બ્યાસ, થઇને માણ વજાડે; પાંચે બેઠા પાસ, તેહ તાળિયો પાડે.

શ્રુતિ સ્મૃતીની વાત, કાળજીવ ઇશ્વરની; જાણે નહિ કાંઈ જાત, રાગ તાળ કે સ્વરની.
પીંગળ રીતે છંદ, કવિના કર્યા ન જાણે; પોતાતણા પ્રબંધ, રચી રાગડા તાણે.
નાતરિયાની વાત, ફેરી ને રેંટીડા; ગાતાં શ્યામા સાથ, કરે કટાક્ષે ક્રીડા.
અંગુળિયે અંગૂઠ, બંધી ગાય ઉછળતા; મોટા થાયતો મૂઢ, બીજા મરેછે બળતા.
જજમાનોથી રીશ, કરિને દાપું લેતા; નહિતર ફાડી શીશ, રૂધિરે હાથા દેતા.
કઇ ધન કાજે થાય, વોહોરાના વાણોતર; કઇ કાશદિયે જાય, કઇ ભીખંતા ઘર ઘર.
કઇક નાંખતા ટેલ, કઇ વિટણિયો વીંટે; કઇ હાકંતા બેલ, શકટ ભરીને ઇંટે.
કઇક કરંતા રાસ, નારિ રૂપ થઇ નાચે; મશકરિયોથી હાસ, કઇક કરાવે સાચે.
કઇ પાણી ભરનાર, કઇક રસોઇ કરતા; કઇ હોય નાદાર, કઇક કરોડે ફરતા.
કઇ લે ભરિને દામ, સરપણ શકટ ઇજારે; કઇ શેઠોનાં કામ, બેઠા કરે બજારે.
એક નાતમાં નાત, કળિયે બીજી કીધી; ગૃહસ્થ ભિક્ષુક જાત, દીકરિયો નવ દીધી.
નમસ્કારની રીત, તજી સલામો કરતા; પરનાતીની પ્રીત, મનમાં કદી નધરતા.
વાડવ થયા વકીલ, ઘરઘરકેરા ઠાકર; દીવ્ય વધારે દીલ, યવનતણા થઇ ચાકર.
ફારશિઓના હરફ, વસ્યા વિપ્રની વાણે; ગજલ રેખતા તરફ, ગમતા દીઠા ગાણે.
દીકરિયોના દામ, રૂદયે લાગ્યા રશિયા; કરે કારમાં કામ, કેશ ધરે કાનશિયા.
બેસે બણિને બેશ, ચકલે ડંમર હાંકે; અરધ ઉઘાડે કેશ, તારૂણિયોને તાકે.
કઇકે કીધાં કામ, વેળા જોઇને વંકી; નીચ જનોને નામ, આપી બાંધે કંઠી.
કઇક પુજતા પીર, અવલોકે જઇ ઓરસ; પયમાં નાખી નીર, કઇ વેચંતા ગોરસ.
કઇ પરણેલી નાર, પ્રહાર કરે ત્યાં પેખી; કઇ કરે વ્યભિચાર, દાર પારકી દેખી.
સાઠે વર્ષે સાન, કઇકે મૂકી ઘરેણે; વારૂ થઈ વિદ્વાન, ફરી ફરીને પરણે.
નાથે કાઢયો નરક, પોતે પાછો પેસે; ગદ્ધાઇમાં ગરક, બાધા થઇને બેશે.
વાડવ ઉપર વેર, આવડું તે કયમ આણ્યું; કળિએ કીધો કેર, કારણ કાંઇ ન જાણ્યું.
ભલા તમે ભગવાન, હરી ઉઠાવો હાની; ગોવીંદ આપો જ્ઞાન, મુખ્ય બ્રાહ્મણને માની.
આ અવસર અલોપ, થઇ જળમાં ક્યમ ઝીલો; કરિને કરડો કોપ, કળિયે લીધો કીલ્લો.
નરપતિ થઇને ન્યાય, પૂછી જોઇ ન પ્રીછે; ધન લેવાને ધાય, અનર્થ કઇનો ઇચ્છે.
વિપ્રને વપુનો દંડ, દેતાં દયા ન આવે; પેખે પણ પાખંડ, લાંચો લઇ લલચાવે.
કઈક વધારી કર, રાંક લોકને રગડે; જ્યાં જ્યાં દેખે જર, બુદ્ધિ ત્યાં ત્યાં બગડે.
પરદારનો સંગ, રાતે તેથી રમતા; ધારી નવ જુવે ઢંગ, દક્ષ-જનોને દમતા.
કૂડી ધરતા કાન, ચુગલ-જનોની ચાડી; ઘટવા લાગ્યું જ્ઞાન, દંભી સંગે દહાડી.
વેદ શાસ્ત્રની વાત, કદી ધરે નહિ કાને; રાજી રહે દિન રાત, ગુણકાકેરે ગાને.

ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ, કદી કરે નહિ ફુડા; રાખે નહિ સંભાળ, ભક્ત જનોની ભુંડા.
શાક ભાજિયો ફળ, એપર અંત ઇજારા; વળી બતાવે બળ, ગ્રાળીવાળા ન્યારા.
કાષ્ટ-શકટથી કાઠ, કેટલાક તો કાઢી; કડકા ભારે સાઠ, દરવાનાદિક દહાડી.
વર્ષે વર્ષે સવાઇ, ઇજારદારિ વધારે; રઇયત રુવે રગડાઇ, કો આગળ પોકારે.
ચૌટે જણવે તોર, દોડાવીને ઘોડા; રાતે આવે ચોર, ઘર ઘર પડે દરોડા.
ચોરોના અસવાર, બાન પકડતા લૂટે; દરવાજેથી બહાર, વહાર કરે નહિ પુંઠે.
દરવાજે દરવાન, રાંક જનોને રોકે; કોઇ ધરે નહિ કાન, રડે બિચારા પોકે.
અન્યાઇયાના દામ,લેઇ ઠરાવે સાચા; ન્યાઇયા લે જો નામ, તો તો હણે તમાચા.
રાજ્યતણાં સંતાન, રાય આપણને માને; દુશમન થઇ દીવાન, કેદ કરે રાજાને.
થોડો જોઇ અપરાધ, મંદિરિયાને મારે; બળવંતોનો બાધ, કરી શકે નહિ કયારે.
વરતાવે નહિ ધર્મ, રઇયત જનનો રીતે; પોતોપણ સતકર્મ, કદી કરે નહિ પ્રીતે.
ઉત્તમ જનનેઆંચ, વિપથી નિત્યે દમતા;વર્ષ ચાર કે પાંચ, એટલામાં આથમતા.
કળિયે કીધો કેર, જેમ શશી ને રાહૂ; માધવ કરિયે મેહેર, જોઈ પોતાના બાહૂ.
વૈશ્ય કરે વિપરીત, તોલ ન સાચા તોળે; પરમારથની પ્રીત, મૂકી મગદળ ચોળે.
બાર પાણનો માલ, વીશ પાણે વેચંતા; દોડાદોડ દલાલ, કળહળ કૈક કરંતા.
કહે ધર્મના સમ, ધર્મ ધસરડે ધૂળે; તોયે ત્યમનું ત્યમ, મરદી નાંખે મૂળે.
હેતસ્વી થઇ હાણ, કરિને લે જો ખશિયે; વદે પરસ્પર વાણ, પોતાની પારશિયે.
દમડી માટે ગાળ, મુખથી માને દેતા; એક એકની આળ, જઇ દરબારે કહેતા.
શાણા થઇને શેઠ, પાન તબાકૂ ચાવે; વાડવ પાશે વેઠ, કાયાતણી કરાવે.
લેઇ આપ્યાની આશ, મનમાં ફરી ન રાખે; દામતણા થઇદાસ, મુખથી ભુંડું ભાખે.
જતિ ગુરૂ બ્રાહ્મણ દેવ,ગોસાંઇ વિધવાનાં ધન;સંઘરવાનીટેવ,અંતે ઓળવ્યાનુંમન.
ચાર રામની ધર, થઇને કરતા કાળું; જિરવી કઇનાં જર, દેખાડે દેવાળું.
મનમાં રાખે મેલ, મૂખ જણાયે મીઠા; ઘૃતમાં ઘાલી તેલ, દેતાં કઇને દીઠા.
કહી બતાવે કાંય, આપે વસ્તૂ બીજી; મગન થયે મનમાંય, તાળી આપે રીઝી.
વૈષ્ણવ થઇને વેષ, અબળાને આરાધે; કરે ધર્મનો દ્વેષ, શિવની નિંદા સાધે.
સમર્પણી થઇ સ્વાદ, શીરા પુરી જમતા; ગુરૂનો લેઇ પ્રસાદ, રામા સંગે રમતા.
વિપ્ર અડે જો અંગ,છુવાઇ જગને થુંકે;ઉરમાં અતી અનંગ,માની જણી ન મુકે.
સાચા મનથી તરણ,ગુરૂ ચરણે ન રહેતા;કરે અધર્માચરણ, કલ્પી કઇ મત કેહતા.
અજ મુકાવી ધન, હિંસકને ચવરાવે; માણુસ લાયક અન્ન, શ્વાનોને ખવરાવે.
જીવદયા પ્રતિપાળ, થઇને કરે ઇજારા; કઇનો આણે કાળ, શ્રાવક થઇને સારા.

ધર્મ એટલો લાભ, બોલે પણ નવ પાળે; ગર્ભિણિયોના ગાભ, ઓષધ આપી ગાળે.
પરધનથી પરતંત્ર,સમજે નહી શીખામણ; જપે મુઠના મંત્ર, કઇને કરતાં કામણ.
પરનારીને સંગ, પ્રીતી મનમાં પેસે; અળંકારથી અંગ, સરસ સમારી બેસે.
વેદ વિનાના ધર્મ, વાંચે નિત્ય વખાણે; કૃષ્ણચંદ્રનાં કર્મ, જીવ સરીખાં જાણે.
કળિ એમ કચરઘાણ,કરિને પીડે પ્રાણી; કૃષ્ણ કરો કલ્યાણ, ઊર આપણો જાણી.
દંભી જનનો દાસ, થઇને શીશ નમાવે; વીઠલતણો વિશ્વાશ, શુદ્રોને મન ભાવે.
ઉત્તમના આચરણ, કનિષ્ટ થઇને કરતા; સજન જનનું શરણ, ઓળખિ નવ આચરતા.

રાજ-સેવાની રીત,જાણે નહી પણ રાખે; મુખમાંહેથી નિત્ય, મંમો ચચો ભાખે.
દેખે પરની નોર, રૂપાળી મનમાની; દંડ ભરી દરબાર, તે છંડાવે છાની.
સંતાનોના સહિત, અષ્ટ મંગળે આણે;નારી પામે નીત, જગ જીત્યો એમ જાણે.
ગરીબકેરૂં ઘર, ઉલાળીને મેલે; છતનો વાધે છર, મેલા થાયે મેલે.
નવ ઠેકાણે જઇ, આવે દશમે દ્વારે; કાંતા તેને કહી, સુવરણથી શણગારે.
પાપી પંડ પ્રણામ, બ્રાહ્મણને નવ કરતા; દુઃખે જોડી દામ, દરબારોમાં ભરતા.
લેખી ન જુવે લેશ, નિર્મળ જનને નાગા; નિત્યબનાવે બેશ, દેવ મંદિરે વ્રાગા.
જાત્રા જાતાં સંગ,જબરા બેલ જોડાવે;જ્યમ વળગ્યું હોય વંગ, ત્યમ ગાડી દોડાવે.
મલીન મેલું મન, સંત સંગતી નવ સૂજે;કલ્પિત ગાય કીર્તન, જાતજાતને પૂજે.
ગૌ બ્રાહ્મણને દાસ, કરિને ધર્મ ધાવે; સેવા બ્રાહ્મણ પાસ, કણબી થઇ કરાવે.
ઝાઝું હોય જો જર, તો તો તાણા તણાવે; વળી ઘરેણાં ઘર, ચાનક કરી ચણાવે.
શુદ્ધ ધર્મની વાત, હઠથી ઘાલી હેડે; જમે જમાડે જાત, જણ્યાં જમાઇ તેડે.
કૌતક સરખું કામ, કળિયે કીધું ભારી; રક્ષા કરજો રામ, પ્રજા પોતાની ધારી.
કડિયા સુતાર મજૂર, વચન પ્રમાણે નચાલે; જોખમ કરે જરૂર, ઘર કરતાં ઘરઘાલે.
સોની દઇ વીશ્વાશ, કાલને વાયદે કૂતું; આપે આઠે માસ, સોનાનું કરી સૂતું.
ધોબી સાળવિ સઇ, ફાટા વસ્તર સાંધે; રોક મજુરી લઇ, પણ પોતાનું રાંધે.
વૈદ થયા વાલંદ, શાસ્ત્ર-વાત સંતાણી; સઇયદ કરી સણંદ, પાય મંત્રિને પાણી.
બ્રાહ્મણ વિના અનંત, ગૃહસ્થ થઇને બીખે;શેરિયે શેરિયે સંત,ટેલ નાંખવી શીખે.
વૈરાગી ગોસાંઇ, શસ્ત્ર અંગપર ધરતા; મારે માંહોમાંઇ, મમતા માની મરતા.
અંતરમાં અભિમાન, બાનું હરિનું બણિને; દ્વિજનું મોડે માન, બ્રાહ્મણ પાસે ભણિને.

ઉલટી વરણ અઢાર, વેરાગીને વેશે; ગામ ગામને બહાર, બાવા થઇને બેસે.

કારન ચાર ધામ, પૂજા કરે પુજારી; દેવતણા લેઇ દામ, નિકળિ જાયે લૈ નારી.
દેઇ બ્રાહ્મણને ધન, ભારે વિદ્યા ભણતા; વળતા વ્યાસાસન, બેસે સિદ્ધજ ગણતા.
તિલક છાપને માળ, ધરિને કરથી ખેંચે; કણીક ચોખાં દાળ, કઇના લાવી વેચે.
કરમાં લે નહિ દામ, મોટમ રાખે માઝા; લઇ પુસ્તકનું નામ, જરલે કઇના ઝાઝા.
માંડીને ઘરબાર, લોટ માગતા વહાણે; લાવિ લાકડાં ચાર, જમિ આવે જ્યાં જાણે.
વિઠ્ઠલજીનો વેષ, હીંડે વિકળ વગોતા; મુંડાવીને કેશ, જરને હીંડે જોતા.
ફકીર થઇને ફળ, ભાલાનું કર પકડે; પૈસા લે કરિ બળ, રાંક જનોને રગડે.
ગૌ બ્રાહ્મણને ત્રાસ, વધતો દિનથી વાધે; રૂડિ વસ્તૂની આશ, સાલે સાતે સાધે.
અંબુ વરસે અલ્પ, તે પણ નહિ મુખ માગ્યું; સત્ય રહ્યું છે સ્વલ્પ, તેપણ જાવા લાગ્યું.
ભલા પુરૂષને ભાઇ, ભાવે છળવાઈ કેરાં; ડાહ્યા ડહાપણમાંહી, થઇને કરે અનેરાં.
પૃથ્વી પણ ગળિ જાય, ધન દાટયું કર નાવે; રગડે નિત્યે રાય, જયમ જે જનથી ફાવે.
પિતા પુત્રમાં વેર, ભાઈ ભાઇને ભાંડે; જાત જાતમાં ઝેર, સુખ કો કોથી ન માંડે.
સગાં સહોદર સાથ, વાંધે વેર વધારે; નર ગૈ નારી હાથ, પુત્ર પિતાને મારે.
પૂરણ પાપે તન, આ અવસરમાં આવે; લેઇ તાતનું ધન, અંતે બહુ અથડાવે.
લાગે નરને અંગ, કામનિયોના કામણ; માને મન થઈ દંગ, સાળાની શીખામણ.
સ્નેહી સગાં સમસ્ત, કટ કાળજુ કોરે; દાવે દેખી વસ્ત, આપ આપમાં ચોરે.
મુખ તંબોળે લાલ, પહેરે જામા નીમા; જુઠો જકડી માલ, સત્ય કરાવે વીમા.
રાખીને વેવાર, ગાળો નાખે નામું; માગે જો દેનાર, જુવે ન તેના સામું.
કરનું આપ્યું રોક, નાણું તે પણ નાપે; સમજે કરવું શોક, વળી ઉલટું શાપે.
મેળે ખેળે જાય, ડાહ્યા કામને દરદે; કામનિયોની કાય, મંદિરમાં પણ મરડે.
પીતળના શણગાર, સુવરણ સરખા કરિને; વેચે મધ્યબજાર, ધન લેઇ જાયે હરિને.
રૂપૈયામાં રોળ, ત્રાંબુ ઘાલે પેખી; કોરી ભરતા તોલ, મારે ઉપર મેખી.
દામે ડળકે ડાઢ, મનુષ્ય મનુષ્યને મારે; ખોદી ઘાલે ખાડ, અલંકાર ઉતારે.
માત પિતાનું ધન, મૂક્યું ચોરી જાતા; માનનિ કરી મગન, ખાંતે ખાવું ખાતા.
ગમે ગરોડા જોશ, પોમલિયો કર જોતી; નિર્મળજનનો દોષ, કળ્યો ન જાયે કોથી.
દુનિયા સઘળી ડાહી, પોતપોતાના મનથી; સંત રહ્યા સંતાઈ, ઝેર ભરેલા જનથી.
કળી કરે કલપાત, કૃપણ જનોને કરડે; સધાય નહિ સીદ્ધાંત, સાખિ શિખીને ભરડે.
પતિવ્રતાની પેર, નારી જનની નાઠી; મરદાઈ ગઈ મહેર, માનનિયો થઇ માઠી.
દશ એકાદશ બાર, વર્ષે ગર્ભજ ધરતી; વિવ્હળ થઈ વ્યભિચાર, કામનિયો બહુ કરતી.
થયા વામણા વેષ, આઠ હાથની સાડી; લાજ રહી નહિ લેશ, તરૂણી ઉઠે તાડી.

ઠરી ન બેસે ઠામ, ઘરોઘરે અથડાતી; દીલમાં ધારી દામ, પરપુરુષોને ચહાતી.
જીભે ભરિયું ઝેર, બકોર કરતી બોલે; વરથી રાખે વેર, ડાકણ સરખી ડોલે.
સાસુને કહે સોક, વહુ સામી રહી વઢતી; પછી મૂકતી પોક; રાંક સરખી રડતી.
મારે જો ભરથાર, સામું બોલે સડતું; ખરો ધરીને ખાર, કૂવે મુકે જઇ પડતું.
સાસૂ પણ વહુ સાથ, કહે બાપની બઇયર; લાંબા કરિને હાથ, શુણતાં સગળી સઇયર.
નાગી થઇને નહાય, વિખાણ ત્યાં પણ વાંચે; શૌચ જવાને જાય, એક કળશિયે પાંચે.
મળી કોયને કોક, ત્યાં પણ બડબડ કરતી; જેમ સાંભળે લોક, એ રીતે ઉચરતી.
વાટે કરતી વાત, કઇ મળીને ટળવળ; જાણી જાય ન જાત, ખસે ન કરતી ખળભળ.
કલ્પિત કીધા એમ, ધર્મ દિવસ ધોવાના; નિરખે નહિ કઇ નેમ, પરવ દિવસ રોવાના.
કરે કમોતે મરણ, જો દિલમા એ રૂઠે; બ્યંડળ સરખાં વરણ, પુરુષ પોકારે પુંઠે.
એક એકથી એક, આગળ પડે ઉજાતી; અબળા મળી અનેક, પ્રૌઢ પરજિયા ગાતી.
કૂટે કઈ કપાળ, મૂકી ઉર ઉઘાડાં; જણાય નહિ જંજાળ, સંઘટ પેઠાં ગાડાં.
સાયં પ્રાતઃકાળ, મુખવાળીને રડતી; લીટ આંશુ ને લાળ, દેઇ જીવોને નડતી.
સેજ સવારથ કાજ, પતિપુત્રોને મારે; દિલમાં રાખે દાઝ, હઠ પોતે નવ હારે.
અપરમાત થઇ આપ, દાસ પુત્રને દમતી; પ્રૌઢ થાય જ્યાં પાપ, ત્યાંજઈ છાની જમતી.
ખાય શેર બેયેક, તોય કહે નવ ભાવે; લડે તજીને ટેક, પોળો ચાર જગાવે.
તેલ સરશિયું રાઇ, ખાતી એઠું ટાઢું; શિક્ષાથી રીસાઇ, અબળા બોલે આડું.
છાની લેઇજાય વસ્ત, મહિયરમાં મનમાની; માંડે જુદ્ધ થઇ મસ્ત, પાછી ન ધરે પાની.
કાંઇને શાટે કાંઇ, વસ્તુ બતાવે બીજી; ઘરનાં જન ઘરમાંઇ, ખરું કહેતાં રહે ખીજી.
પીટયા કહિને ગાળ, શિશુને દેઇ પછાડે; પતીતણી પ્રતિપાળ, કરે નહીં પણ ત્રાડે.
નગ્ન નદીને તીર, નરને તનુ નિરખાવે; પતિને નિજ મંદીર, નિત્ય કરડવા ધાવે.
હાય હાય કહિ આધ, વાત કરે વિસ્તારી; મૂકી નિજ મર્યાદ, નિર્લજ થઇ કુળનારી.
વિવાહ મંગળ દિન, ભુંડુ ગાતી ભામાં; જાત જાતના જન, સાંભળવા રહે સામા.
હોળીની પણ ઘેર, હાઠી ખસે જ્યમહારી; ગાય ત્યમ પૂરણ પેર, નરને શુણતાં નારી.
નિરધનને ધનપાત્ર, સુભાગવંતી કે રાંડી; મળી માનની માત્ર, કાંતે ચરખા માંડી.
શેરિયે કરતી સોર, શ્યામા શરમ ન આણે; દિવસ ચડે જ્યાં પહોર, ઘરમાં ઘંટી તાણે.
ઘરમાં હોય જો દુઃખ, ગમતાં નમળે ઘરેણાં; મરડીને કહે મુખ, પાપે તમને પરણાં.
છડે ન વીણે ધોય, તરત ન દેતી તડકા; રસોઇમાં પણ હોય, કોયલા કેરા કડકા.
ચકલે ચકલે ગાય, ગરબા મળીને ઘણિયો; જાર જોવાને જાય, ભામા એવું ભણિયો.
સાસૂ વહુને શીશ, પ્રથમ પેરાવે વાડી; અંતે કરતી રીશ, કહે ઘોડાની લાડી.

સાસૂ જોઈને સૂખ, વહુકેરૂં મન ખીજે; વહુનું જોઇને દુઃખ, સાસુનું મન રીઝે.
અપરમાત કે માત, સુતના ઘરમાં આવી; જે કાંઇ આવે હાથ, તેતે જાય સધાવી.
દીકરિયો થઇ દૂત, ફોસલાવી લે માનું; શળી ન પામે સૂત, કરવા કાર્ય પિતાનું.
મરે જિવે ભરથાર, વગોવિ વિનતા વરને; નિકળી જાય કુળનાર, લેઇ પારકાનરને.
શ્યામાં સુતને કાજ, વિર્યે વરે કઇ કઇનું; મૂકે કુલની લાજ, જયમ પાસુ હોયક્ષયનું.
પિતા પુત્ર ભરથાર, સમ ખાવાને જૂઠે; ચડે ઘડી દીન ચાર, આખ ચોળતી ઊઠે.
પતિનું કરે ન માન, માનનિયો મન માન્યું; સ્વારથની રતિ સાન, કળિમાં સગું કહ્યાનું.
કંથ પાસ બહુ કામ, ઘરનાં નિત્ય કરાવે; ઘરનો કરી ગુલામ, અહરનિશા અથડાવે.
વિધવા પણ જણિ બાળ, જઇ ટાંકામાં નાંખે; ગુણવંતી થઇ ગાળ, સર્વ જનોની સાંખે.
પરપુરૂષોથી વાત, હસિ હસિ વાટે કરતી; ઉઠી અરધી રાત, અબળા નવ ઓસરતી.
દેવ મંદિરે જાય, નિત્યે રઝળતી રામા; અન્ય પુરૂષ અઠડાય, સુંદરિયોના સામા.
ન કરે કદિયે નાર, સેવા નિજ સ્વામીની; વાત કરે વ્યભિચાર, કાંતાજન કામીની.
ભાગે પર ઘરસુત્ર, તેવી વાતો ચણતી; થાય પુત્રને પુત્ર, તો પણ પોતે જણતી.
બાળા યુવતી વૃદ્ધ, ચડબડતી નવ ચૂકે; બડબડ કરતી બોધ, મમતા મનથિ ન મૂકે.
સાચી જુઠી વાત, શુણી લડાઇ લડતી; સમ ખાતી સાક્ષાત, રગડે રામા રડતી.
વાંધા પાડિ વિશેક, સવલે અવળું સમજે; એક એકથી એક, ટક્કર લેવી ન તજે.
જંખા જાય ત્યાં જાન, પરતું થતું ન જાણે; કરી એકઠું ધાન, છાંડે શરમ ન આણે.
કૃષ્ણ-કથામાં વાત, એક એકથી કરતી; કરે આપની ઘાત, કાન કથા નવ ધરતી.
મનમાં જાણે ડહાઇ, વરણન નિજનું ભાવે; રૂડું કહે રિસાઇ, જાય કથામાં નાવે.
કેટલાં કરૂં વિખાણ, કળિના જનનાં કંઠે; ભજન પડે ભંગાણ, વાણી વળતી વંઠે.
સર્વ જનોને સાથ, નમસ્કાર છે મારો; જોડીને કહું હાથ, હું છું દાસ તમારો.
કરશો કોઈ નહિ રોષ, સૌથી હું બહુ પાપી; સૌના ગાવા દોષ, વાણી જ્યારે વ્યાપી.
કળીમાં છે એ ગુણ, દારા-તણા નિદાલક; કળી શકે તે કૂણ, પોતાના પ્રતિપાળક.
મન ચિંતવ્યાં સતકર્મ, શીઘ્ર સફલ તે થાશે; અંકે કર્યે અધર્મ, મનન કર્યે મરદાશે.
કૃષ્ણ-તણાં કીર્તન, ગાવા શુણવાં ગમશે; થાશે પાપ પતન, સંકટ સગળાં સમશે.
માટે શ્રીમહારાજ, મુજ સામું કાંઇ જોઇયે; અન્નાદિકને કાજ, ખોટિ થવું તે ખોઇયે.
નાથ દાસને નીત, આ અથડામણ ન ઘટે; પ્રભુ કરો તો પ્રીત, સાચી મનમાં પ્રગટે.
કોને કહું કરતાર, આતુર થયો અતીશે; શ્રીધર કીજે સાર, દિન મારા જયમ દિશે.
નરતનુ કેરૂં નૂર, રહી ન જાય વિશ્વંભર; હરિજી રાખો હજૂર, અથડાવો મા ઇશ્વર.
દેવ ન જોઇયે દોષ, દાસત્તણા મન ધારી; રંક ઉપર શો રોષ, મહેર કરો મોરારી.

અન્ય જનોની આશ, કરવી લાગે કરડી; જોઇયે જગત નિવાસ, પ્રભુજી પાસું મરડી.
પતીત પાવન નાથ, શરણાગતના વત્સળ; મેં માન્યું મન-સાથ, બિરદ તમારાનું બળ.
સત્ય સચ્ચિદાનંદ, વચન તમારૂં જાણી; આવ્યો ધરિ આનંદ, શરણે સારંગપાણી.
વિટંબણાની વાત, દૂર કરો દામોદર; જદુપતિ જાણો જાત, સંકટ કાપો સત્વર.
પ્રભુજી રૂડી પેર, ડગતું મન સ્થિર કરિયે; માધવ કરિયે મહેર, અરજી ઉરે ધરિયે.
ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાલ, આશરે રાખો અમને; કૃષ્ણરામ કંગાલ, ચરણ શરણ છે તમને.

દેવીદાસ.

નાનો ઈશ્વર વિવાહ.

રાગ ધોળ.

શંકર શારદાને શીશ નામું રે, ગરૂવા ગણપતિ જુવો મુજ સામું રે;
સમરૂં શારદા સમરથ જાણી રે, અંબા આપો અવીચળ વાણીરે.
પરમોદીને પૂછે છે વાતરે, કેમ પરણ્યા તે શંભુનાથરે;
વિવાહ વૈકુંઠનાથે વખાણ્યોરે, એવો દેવીદાસે ન જાણ્યોરે.
પ્રભુજીનું નામ પ્રિછાવું રે, વિવાહ વિગતે કરીને ગાઊંરે.

ઢાળ.

વિવાહ વીગતે વરણવું, મારી માતાજી કરોને મયાય;
દીન વચન દેવીદાસનાં, સેવકને કરોને દયાય.
એક સમે નારદ આવિયા, જ્યાં હતા શંભૂનાથ;
પ્રિતે શું પ્રભુજીને પીછવી, કહે રૂષિ આગળ તે વાત.
નારદ કહે નયણે નીરખતાં, એવિ કન્યા ન જાણું કોય;
સમોવડ શંભુનાથની, સરખા તે સરખી હોય.

રાગ પ્રથમનો.

વળતી રૂષિયે માંડી છે વાતરે, તમે સાંભળો શંભૂનાથરે;
અહિંથી દૂર ઘણી ભૂમિ થાયરે, તહીં રહેછે હિમાચળ રાયરે.

તેને ઘેર છે મેનાં નારી રે, તેને કૂખ છે કન્યા કુંવારી રે;
કોડે શોભા તેની ઘણિ કહાવીરે, મહા રૂપ અનુપમ લાવી રે.
દિશે દેવીતણો અવતારરે, શોભા કહેતાં ન આવે પારરે;
હીંડે હંસતણી ગતિ ધરતિરે, ભૂમિ ઉપર ડગલાં ભરતીરે.
કટિ જાણિયે કેસરી લંકરે, અવનીપર આડો અંકરે;
વેણે વાસુકી નાગ લજાયરે, દિશે કંચન સરખો કાયરે.
ચરણ કદલી સ્થંભશા જાણુંરે, તપે રવિથી અધિક વખાણુંરે;
બેઠિ છે તે બાળ કુંવારીરે, શ્યામા શોધે છે વરને વિચારીરે.
કહે નારદ નયણે મેં નરખીરે, દેવ કન્યા છે શંભૂ સરખીરે;
શંભુ કહે તમે નારદ જાઓરે, રૂષિ વાયુથી વેલા આવોરે.
શુભ કામ કરો શ્રમ આણીરે, રૂષિ ચાલ્યા શુણી એવી વાણીરે;
એમ કહિને ત્યાં નારદ આવ્યારે, મહાદેવનાં માગાં લાવ્યારે.
જેથી માત પિતા મન મોહેરે, એવો વર કન્યાને શોહેરે;
વળતિ રૂષિયે માંડી છે વાતરે, વર સારો છે શંભુનાથરે.
જેને સુરિનર મુનિવર જાણેરે, જેને વેદ રૂડા તે વખાણેરે;
ત્યારે બોલિયાં મેનાં માયરે, કોણ ખંડનો છે વરરાયરે.
એનું કુળ છે કેવી જાતે રે, એતો વર કેવી છે નાતેરે;
કહે નારદ સાંભળો બાઇ રે, એને કુળ છે આઘ વડાઇરે;
એનું સુંદર કુળ બહુ સારૂં રે, દેખી મન માને છે મારૂંરે;
જો કોઈ અણજુગતું કહે તમનેરે, તેની ખોટ વરઘછે અમનેરે.
ઇશ્વરજી છે વિવાહ સરખારે, એવાં વચન શુણી રાય હરખ્યારે;
જોયા વિના અજોયું કીધું રે, શંભુનાથનું શ્રીફળ દીધુંરે;

ઢાળ.

રાય કહે રૂષિ સાંભળો, જુકતે શું લાવો જાન;
મોટા તે મહિપતિ આવશે, રુડી પેરે વધશે માન.

રાગ-પ્રથમનો.

નારદ કહે તમે સાંભળો રાયરે, કહું મહાદેવનો મહિમાયરે;
બ્રહ્માદિક ને શ્રીભગવાનરે, સાથે આવશે સરવે સમાનરે.

એવાં વચન કહી રૂષિ વળિયારે, શંભૂજીને પંથે પળિયારે;
મહાદેવને મંદિર આવ્યારે, રૂષિ રૂડા સમાચાર લાવ્યારે.
હિમાચળે તે કન્યા દીધીરે, શંભુનાથની સગાઈ કીધીરે;
એવી વાત કહી છે વ્હાલીરે, શિવે હશીને દીધી છે તાળીરે.
ચાલો જગદીશ પાસે જઈયેરે, વિવાહ વૈકુંઠનાથને કહિયેરે;
લક્ષ્મિ-વરને તેડી લીજેરે, પરિયાણ પ્રભૂજી શું કીજેરે.
હિમાચળને હરખ ન માયરે, મહા મંડપ રચ્યો ત્યાંયરે;
તેડયા શલાટ સુતાર સોનારરે, તેડયા કારીગરો તે ઠારરે.
બ્રહ્માજીએ મુહૂર્ત સારૂં સાંધીરે, દિશા જોઈને દોરડી બાંધીરે;
ભૂમિ ચાર જોજન ભરી લીધીરે, પરવાળાની પૂરણી કીધીરે.
મણી જડિત્ર મોડ ઘડાવ્યારે, ત્યાં બ્રાહ્મણો સરવે આવ્યારે;
ભુમિ ઊંચાં ભવન આકાશેરે, માંહિ જડિત્ર જ્યોતિ પ્રકાશેરે.
માહિ જુક્તિતણી ગતિ જાણીરે, નવરંગની રચના આણીરે.

ઢાળ.

રંગની રચના આદરી, જૂજવી જુજવી જાત;
મેઘમાળા ને ચિત્રશાળા, ભલી ઓપે છે ભાત.
મેરૂ પર્વત પંખી પ્રગટયાં, ફૂલ વેલ સુખકાર;
નયણેથી તે નીરખતાં, કહેતાં ન આવે પાર.

રાગ–પ્રથમનો.

એવિ મંડપ રચના માંડીરે, ચતુરાઈથિ ચિત્રીજ કાઢીરે;
માંહિ ભેદ ભુલવણી ભારીરે, માંહિ બાજીગર રચના ન્યારીરે.
માંહિ વેદ ભણંતા જોશીરે, માંહિ વણુજ કરંતા દોશીરે;
માંહિ મનમોજી મનગમતારે, ભાટ ચારણ રમતા ને ભમતારે.
માંહિ ગોપ વાંસળિયો વાળારે, ત્યાં તો ચાલતા મારગ ટાળ્યારે;
કોઇ ઘોડે ચડયા અસવારરે, બકતર પાખરનો નહિ પારરે.
માંહિ મત્ત-મેગળ મદચરતારે, માંહોમાંહિ લડિ મસ્તાઇ કરતારે;
શુંઢ વાળાને સાંકળો છાજેરે, ગળે બાંધ્યા તે હયવર ગાજેરે.
માંહિ મલ્લ પ્રતિજ્ઞા કરતારે, માંહિ ગાંધર્વ ગાન ઉચરતારે;
ત્યાંહાં આનંદ ઓછવ થાયરે, એવું લખિયું છે મંડપ માંયરે.

બીજી નાટક વાત જાણુંરે, વનસ્પતિ શું મુખથી વખાણુંરે;
માંહિ અનુપમ આંબાં ફળિયાંરે, જોવા જેવાં જાંબૂડાં ગળિયાંરે.
ગળ્યાં ખારેક ને ખજૂરરે, ફળ ફોફળ ને નાળિયેરરે;
લીલી કેળો ને કમૈદી પાકીરે, બોરડિયે રહ્યાં બોર બાઝીરે;
વળી બદામો ને બીલીરે, તેતો દીશે છે નવરંગ લીલીરે.
નવરંગિ તે નાગરવેલીરે, શોભા વૈકુંઠની લાવિ મેલીરે;
વનસ્પતિ તે ભાર અઢારરે, માંહિ પંખિતણો નહિ પારરે.
જ્યારે મધ્ય મંડપમાં આવ્યારે, ત્યારે હરખે શું હંસ લખાવ્યારે;
માંહિ મોર મધૂરા બોલેરે, જોતાં નાવે કોયલડી તોલેરે.
માંહિ નવરંગ સારસ રૂડારે, માંહી કાબેર ચકલી ને સૂડારે;
માંહિ પાર વનાં પોપટ પઢતારે, ત્યાંતો કુરંગી કૂકડા વઢતારે.
મેના બોલે છે શબ્દો મીઠારે, બગધ્યાન ધરીને બેઠારે;
પર ભૂમિતણાં જે પંખીરે, તેનિ જાત લખી છે અંશખીરે.
એવિ મંડપ રચના કહાવેરે, કેવિ જાન શંભુનાથ લાવેરે;
મઢી આગળ માંડવા ઘાલ્યારે, શંભુનાથ પરણવા ચાલ્યારે.
શિવે જુકતે શું જટા બાંધીરે, પહેરિ ફાટેલિ કંથા સાંધીરે;
ભાર ભાંગ ધંતૂરાનો આણ્યોરે, મહાદેવે પોઠીડો પલાણ્યોરે.
ગળે પેરિ છે રૂંડનિ માળારે, અંગે લપેટયા છે ભોરિંગ કાળારે;
શંભુનાથ સમાચાર કહાવેરે, એવો વેષ ધરી વર આવેરે.
નવજોબનિ નેણ સમારીરે, સામૈએ આવી સુંદર નારીરે;
જોવા ગયાં છે જાન કમાઇરે, પડયા મેના ત્યાં મૂરછા ખાઇરે.
ભુંશો બ્રાહ્મણ ભુંડો જાણ્યોરે, અણગમતો આંગણિયે આણ્યોરે;
એવાં વચન કહી સહુ જાયરે, જઇને કહ્યું હિમાચળ રાયરે.
માતા કુંવરીને એમ કહાવેરે, તારો બળદે ચડી વર આવેરે;
કુંવરી કહે કર્મની વાતરે, વર પામી હું શંભુનાથરે.

ઢાળ.

મેનાનું મન માને નહી, તેના કંઇક અવગુણ ગમ્ય;
પેરે પેરે કરી પ્રીછવે, આધિન થઇ ઉમયાય.
જનમ આપે જનેતા પણ, કર્મ ન આપે કોય;
પાણી પીને ઘર પુછિયું, તેનિ જાત ભાત શિ જોય.

આંગણે આવ્યો વર આશા કરી તે, વર્યા વિના કેમ જાય;
કરમ બંધન કીજિયે તો, દોષ લાગે મોરિ માય.

રાગ પ્રથમનો.

જે મને રૂષિયે વર આપ્યોરે, તે મેં સત્ય કરીને થાપ્યોરે;
ત્રણુ લોકમાં તપ મેં કીધુંરે, શંભુનાથનું સગપણ લીધુંરે.
એવાં વચન કહી કરિ વાતરે, મુખથી બોલ્યાં મેના માતરે;
આતો પુત્રી મેં ક્યાંથકિ જાઇરે, વિષની ગળથુંથી કાં ન પાઇરે.
વણુદીઠે શું વરને વખાણોરે, હંશ કાગને કોટે બંધાણોરે;
પેહેલાં પોંખવા જે કોઇ જાશેરે, તેને સર્પ તે કરડી ખાશેરે.
એમ મેના તે મનમાં વિમાશેરે, કોણ જાય તે જોગી પાશેરે;
દેવ-કન્યા એને કેમ દીજેરે, માટે રૂડું ગમે તેમ કીજેરે.
સહુ હાંસી કરે એને દેખીરે, કન્યા કેમ દિજે દેખિ દેખીરે;
જો જો કુળવંતો જમાઇરે, દેખી નારી પડિ મુરછા ખાઇરે.

ઢાળ.

મેનાનું મન માને નહી, એને આંગણે ઉભા ઇશ;
પારવતીનો પ્રેમ જોઇ રૂપ, પ્રગટયું ઊમિયા-ધીશ.
સૂર્ય સમોવડ વદન ઝલકે, કળા કોટિ પ્રકાશ;
જોતામાં ખામી નહી જરા, તેતો કહૂં શો તાસ.
હવે હરખ્યા શ્રીહરી ને, અંગે વધ્યો ઉછરંગ;
શણગાર સજી સહુ સુંદરિ, બહુ નારી બની નવરંગ.
ધુશળ મુશળ કર ધરી, મલપતિ મંગળ ગાય;
પોંખી કરી પધરાવિયા, મહાદેવ મંડપમાંય.

રાગ પ્રથમનો.

વર મંડપમાં પધરાવ્યારે, ત્યાંતો મોટા મુનેંદ્રજી આવ્યારે;
બ્રહ્મ સાથે સોહે બ્રહ્માણીરે, ઇંદ્ર સાથે શોહે ઇંદ્રાણીરે.
રવિ સાથે તે રાંદલ જાણીરે, ચંદ્ર સાથે છે રોહણી રાણીરે;
હિમાચળની સાથે છે મેનારે, વળી કરૂં વખાણ કેનાં કેનાંરે.
શિવ બેઠા પલાંઠી વાળીરે, મધુપર્કમાં કાંસાની થાળીરે;
લક્ષ્મિ શિવને લૂણ ઊતારેરે, સત્યભામા તે સહુને વારેરે.

સહુ નાટક બોલે છે બોલરે, નાવે જાંબુવતીને તોલરે;
રૂખમણી એણી પેરે ગાયરે, રાધિકાજી તે વારણે જાયરે.
સહુ બોલે શંભુજીની પક્ષેરે, જળ આવ્યાં મેનાને ચક્ષેરે;
અતિ આનંદે પરણ્યા ઇશરે, સાથે જાનૈયા શ્રીજગદીશરે.
કન્યાદાન દે હિમાચળ રાયરે, મળી માનની મંગળ ગાયરે;
ધન્ય ધન્ય થયો અવતારરે, વાજાં વાગે દુંદભી અપારરે.
બ્રહ્મા શાશ્વતું મુહુરત સાંધીરે, લીલાંવાંસની ચોરી બાંધીરે;
સુંદર મંગળ વરત્યાં છે ચારરે, શિવજી આરોગ્યા કંસારરે.
શિવને હાથ ગ્રહણું ત્યાં થાયરે, દાન આપે હીમાચળ રાયરે;
રાયે હસ્તિ આપ્યા શણગારીરે, ઊપર અંકુશની અંબાડીરે.
લાંબી ડોકના સાંઢિયા સારરે, ગાયો ભેંશોનાં ટોળાં અપારરે;
રાયે રથ આપ્યા છે ક્રોડરે, સાથે ધોળા ધોરીની જોડરે.
પ્રભુને પેરામણી ઘણી કીધીરે, સહસ્ત્ર દાસી સેવામાં દીધીરે;
ઘેડ બાંધ્યા દિસે ઘરચોળાંરે, ઘણાં લાંબા પનાદાર પોળાંરે.
ભરજરિયા જામા મન ભાવેરે, મન-ગમતા મસરૂ મંગાવેરે;
વળી લાવે બીજાં નવરંગીરે, જાન માંડવે અતિ ઉછરંગીરે.
ઘણી જુકતે જમાડી છે જાનરે, આપ્યાં જાનંત્રી ફોફળ પાનરે;
ગાય ગાંધર્વ અપ્સરા ગાનરે, છુટયા બંધથકી બંદીવાનરે.
શંભ પરણિને ચાલ્યા કૈલાશરે, મૃત્યુલોક મેલ્યો દેવીદાસરે;
વાસાવડમાં વાશો વશેછેરે, અતિ આનંદે વિવાહ કહેછેરે.
જે કોઇ ઇશ્વર-વિવાહ ગાશેરે, તેનાં પાતિક પ્રલે થાશેરે;
જે કોઇ સાંભળશે નર નારીરે, તેની આશા પુરે ત્રિપુરારીરે.
વિવાહ સાંભળી ધરશે ધ્યાનરે, તેને રીઝે તે શ્રીભગવાનરે;
તેને કૃપા કરે શંભુનાથરે, ઝાલે સંકટ વેળાએ હાથરે.
ધન ધાન્ય પુત્ર પરિવારરે, આપે પારવતી ભરથારરે.

ઢાળ.

પ્રીતે શું આપે શ્રીહરી, તેના મનની તે પુરે આશ;
શ્રોતાજન સૈ સાંભળી તે, બોલો શ્રીઅવિનાશ.

રણછોડ ભક્ત.

રાધા વિવાહ.

ધોળ ૧.

શ્રી ગુરૂ સારદા વરણવું, પ્રેમે લાગું પાય;
વિવાહ ગાઉ રાધે કૃષ્ણનો, હઇડે હરખ ન માય;
વર રે વિઠલ કન્યા રાધિકા.
વ્રજનાં મંદિર અતિ શોભિતાં, રૂડું બરસાણું ગામ;
આહિર સઉકો રે ત્યાં વસે, અધિપતિ વૃષભાન. વર રે.
તેને રે એક પુત્રી થઈ, પાડયું રાધિકા નામ;
કાલું ને ઘેલું બોલતી, લાગે તે વ્હાલી ઠામ. વર રે.
સાત વરસ થવા આવિયાં, આવ્યોરે કન્યા કાળ;
માત પિતા સહુ હરખિયાં, ધાલિયે હવે વરમાળ. વર રે.
એમ કરતાં ટોળે સૌ મળ્યાં, રમવા સૈયરનો સાથ;
વીંટાઇ વનિતા સઉ મળી, ઝાલી એક એકનો હાથ. વર રે.
સર્વે મળીને વિચારિયું, ન જાણે રાધાનિ માત;
ઉપવન રમવા આપણ જઈ, રમિયે રાધાનિ સાથ. વર રે.
કંઠે બાંયડલી કર ગ્રહી, રમવા ચાલ્યા જિવન;
વનને વિષે રે શોભા ઘણી, સઉકો કહે ધન્ય ધન્ય. વર રે.
ઉપવન અતિ રળિયામણું, ઝાડી ઓળા રે ઓળ;
લવિંગ-લતા ને કેતકી, પક્ષિ કરે બહુ કલોલ. વર રે.
મોર બપૈયા ને કોકિલા, કરે સારસ ઉચ્ચાર;
પંખિડાં રાધે રાધે રટે, કહેતાં આવે ન પાર. વર રે.
રમત રૂડી રમવા તણી, કરે અન્યો અન્ય ખ્યાલ;
શોભા તે સમે શી વરણવું, રમે વ્રજની રે બાળ. વર રે.

ગોવાળની મંડળી લેઇ, નિસર્યા દીન દયાળ;
પુષ્પતણા હાર પેરિ, દૂર રમે નંદનો લાલ. વર રે.
હરખ ધરીને ખોળે લિધાં, વૃષભાન-કુમાર;
પેરિયાં વસ્ત્ર વિવેકથી, શોભિતા શણગાર. વર રે.
ફુલના ચરણા ફુલનિ ઓઢણી, ફુલના સૌ શણગાર;
પુષ્પનિ ચોળિયો શોભતી, શોભા બનિ રે અપાર. વર રે.

ભુજંગીની ચાલ.

રમે રાધિકા રંગથી રૂપ રાતી, કરે કામની કેલ જોબનમાતી;
સહુ સુંદરી એકઠી ઠામ પામી, મળ્યો મોહનો સુંદરીનોજ સ્વામી.

રાગ પ્રથમનો.

ગેડી દડે રમે કાનજી, રમતા ચાલ્યા જિવન;
દડો લીધો છે દામોદરે, રમવા જગજિવન; વર રે
દડો દામોદરે નાંખિયો, પોંચ્યો રાધાનિ પાસ;
મોહને વળતો માગિયો, આણિ મનમાં હુલાસ; વર રે.
હરખે રાધા લેઈ આવિયાં, દડો પોતાને હાથ;
સ્નેહ કરી પછી સોંપિયો, બોલ્યા દીનો રે નાથ; વર રે.
આવો હીયારે રાધીકા, રમિયે તે રંગે રાસ ;
હાથ પકડી તેડિયા, રાધા થયા હુલાસ, વર રે
કૃષ્ણસંગે બેઠાં રાધિકા, શોભિ બન્નેનિ જોડ;
તે સમે શોભા શિ વરણવું, નહીં ખાપણુ કે ખોડ. વર રે.
બોલ મેળાપજ ત્યાં થયો, લીધાં શ્રીકૃષ્ણ હાથ;
પીઠિ તે પ્રભુજીને ચડે, બેઠા રે દીનોનાથ. વર રે.
વનને વિષે રે ઓછવ થયો, ગોરડિ મળિ સૌ ગાય;
વર તમે થયા રે વીઠલા, કન્યા રાધિકા થાય. વર રે.
આંખ આંજી અબળા મળી, રીઝયા શ્રીનંદલાલ;
ગાળો તે દે સઉ ગોપીકા, એતો ગાયોનો ગોવાળ. વર રે.
એક કદમને રે છાંયડે, કરીને તેજ ઠાર;
પેર કરી પરણાવવા, હર્ખ વાધ્યો અપાર; વર રે.
હસ્ત મેળાપ કીધો હરી, ગીત ગોપીકા ગાય;
છાંશ પિનારો એ છોકરો, રૂડી રાધા ચોરી જાય; વર રે.

ભુંજગીની ચાલ.

સહુ સુંદરી ગાય છે શર્મ તોડી, શું જાણે ગોવાળો વળી જાન જોડી;
કહે ગોપિયો કહમાં બુદ્ધિ થોડી, જુવો ઓઢણી લેઇને માથે ઓઢી.

રાગ પ્રથમનો.

ચતુરાએ ચોરી રચી, કીધી સઘળી રે રીત;
મંગળ ફેરા ત્યાં ફર્યાં, કરી પૂરણ પ્રીત; વર રે.
ગોવાળિયા સહુ આવિયા, પાસે બેઠાજી તર્ત;
હાસ્ય વિનોદજ સહુ કરે, અગ્નીમાં હોમ્યાં ઘૃત: વર રે.
અતિ રે શીરોમણી રાધિકા, બીડી લીધી રે હાથ;
લેઇને મેલી મૂખમાં પ્રીતે, ઠગિયા તે દીનોનાથ; વર રે.
આજ્ઞા માગે પ્રભુજી દેવની, બાંધ્યાં કંકણ હાથ;
છોડયા ને છોડાં દોરડા, તેડાવો નંદ તાત; વર રે.
પરણિને ઉઠયાં રાધિકા, ગયા પોતાને ઘેર;
માતાએ આવી જાણિને, પુછી પુત્રીને પેર; વર રે.
ઘેર આવ્યાં છે રાધિકા, કોઇ જાણે ન વાત;
ઘુંઘટ રાધાએ કર ગ્રહ્યો, પુછે કીર્તિજી માત; વર રે.
કાં લાજે તું દીકરી, શાને ઘુંઘટ ખેંચે વળી;
અસુર કાં તુને હવું, સૈયર સૌ તુને હળીમળી. વર રે.
સાસુ તે મારિ જશમોતી, સસરો તે નંદરાજ;
કૃષ્ણજિ કંથ કોડામણો, પરણી હું તેને આજ; વર રે.
આડોશિયા પાડોશિ સહુ મળ્યાં, તાળિ લેછે રે હાથ;
કોઇગે ન અડશો રાધાને, પરણિ કાળાને સાથ; વર રે.
કાળો કાળો કરશો નહીં, કાળો છે ત્રિભુવન નાથ;
ભવોભવ મારે એ હજો, ઝાલ્યો હરિજીએ હાથ; વર રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુલ ગામને, ધન્ય વૃંદા રે વન;
ધન્ય રે આહિરની ગોપિકા, નીરખ્યા જગજીવન; વર રે.
જેરે ગાય ને જે સાંભળે, તેનો વૈકુંઠ વાસ;
વિવાહ ગાયો રાધે કૃષ્ણનો, કહે રણછોડદાસ. વર રે.

નરભેરામ.

નીતિ પ્રેમ વિષે

છપ્પા.

નથી નિપજતો પ્રેમ, વાડિમાં પાણી પાતાં;
નથી નિપજતો પ્રેમ, તેલ ચોળ્યાથી તાતાં;
નથી મળતો કાંઈ પ્રેમ, ગાંધી દોશીને હાટે;
નથિ મળતો કાંઇ પ્રેમ, ખોળતાં વાટે ઘાટે;
નથિ મળતો પ્રેમ તપાસતાં, ગુજરી ગામો ગામની;
કહે નરભો પ્રેમ પુરો મળે, કૃપા હોય શ્રીરામની.
મળ્યો પ્રેમ વ્રજનાર, મગન થઇ મનમાં ફૂલી;
કહાન કહાન કહિ ફરી, ભાન ગઇ દેહનુ ભૂલી;
પ્રેમિ વિદુરની નાર, નાહાતાં નાગી ધાઈ;
એ લક્ષણ પ્રેમનું, જઇ ભેટી જદુરાઈ;
તે ગર્ભને કાઢી નાંખતી, છોડાં સુખે ધરાય છે;
કહે નરભો પ્રેમનું પારખું, છબિલો છોડાં ખાયછે.
જ્યારે પ્રગટ્યો પ્રેમ, તુલસિના દળથી રાજી;
જ્યારે પ્રગટ્યો પ્રેમ, ખાધિ ખિચડી ને ભાજી;
જેને પ્રગટ્યો પ્રેમ, પ્રેમને તે નર જાણે;
જેને પ્રગટ્યો પ્રેમ, તેહને વેદ વખાણે;
મનમાં જો પ્રેમ પ્રગટ થયો, એક રતીભર જેહને;
કહે નરભેરામ ગુરૂથકી, નિત્ય બલિહારી તેહને.
કરિને યજ્ઞ અનેક, વ્રત વીધી બહુ પાળે;
ત્યાગ આપે ગૌદાન, હાડ હીમાળે ગાળે;

ગીત વેદના ગાય, તિર્થ પણ બહુ ફરિ આવે;
દધી દૂધ ઘૃત ખાંડ, વિપ્ર પોષે મન ભાવે;
એવા સુકૃત કીધાં ઘણાં, શું આપું જીભે ગણી;
કહે નરભેરામ એ સર્વથી, જ્ઞાન દાન શીરોમણી.
ખારા જળનો જીવ, મિઠા જળમાંહિ મરેછે;
મિસરી મીઠી ઘણી, ગધાના પ્રાણ હરેછે;
સિંહણકેરૂં દૂધ, કનકને પાત્રે જામે;
બીજી ધાતૂ બહૂ, માંહિ વીરામ ન પામે;
છે એમ હરી રસ આકરો, પ્રેમીને દિલ બહુ ઠરે;
કહે નરભેરામ ગુરૂથકી, દુરજનને વિસ્મય કરે.
નથિ મૃતિકામાં પ્રભુ, નથી પિત્તળમાં પેઠો;
કનકતિ મૂર્ત્તિ કરે, નથી ઇશ્વરમહિ બેઠો;
નથિ ઘોરોમાં પીર, નથી જૈનોને દેરે;
અસલ જુવે નહિ કોય, સઊ નકલોને હેરે;
છે રામ નામ અક્ષર અસલ, બિજું નકલ કહેવાયછે;
કહે નરભેરામ ગુરૂથકી, પ્રેમે પ્રગટજ થાયછે.
શાસ્ત્ર પુરાણો વેદ, કમાવા કારણ શીખે;
આઠ પહોર દિન રાત, જઇને ઝિકણું ઝીકે;
વાણી મધૂરી વદે, મોરના જેવી કહિયે;
સર્પ વિંછીને ખાયે, ઝેર એવું છે હૈયે;
જો રામ રટણ કાંઈ નહિ કર્યું, તે ગવાર છે તૈડિયા;
કહે નરભો ખરને લાભ શો, મિસરી ભર કે મૈડિયા.
જુવતી જળને કાજ, જુવો પનઘટપર જાએ;
જેને જેવો અર્થ, તેટલું તે જઈ લાવે;
ભાણે ભર્યાં પકવાન, ભૂખ સમ ભોગ કરે છે;
હદ આવી જે વાર, હાથ આડાજ ધરે છે;
ભાગવત પકવાન પણ ભટ કહે, અક્ષરે એક જેથી પળે;
કહે નરભેરામ ગુરૂથકી, સત્ય વસ્તુ તેને મળે.
પ્રજા પતીનિ ઘોડિ, રાંડ શિદ દુરિજન જાયો;
પેટ ભરે કરિ વિષય, એહમાં શું એ કમાયો;

નિદ્રા મૈથુન આહાર, માંહિ તું શું થયો રાજી;
એ પ્રાણી સર્વને, વિચારી જોને પાજી;
જો રામ રટણ કાંઇ નવ કર્યું, અંતે કારજ શાં શર્યાં;
કહે નરભો પેટ સર્વે ભરે, ગધાં બિલાડાં કુતર્યાં.
મેગળ નિસરી બહાર, ચાલતો મહાસુખ માણે;
નહિ શત્રુ નહિ મિત્ર, વિશ્વને સરખું જાણે;
પુઠે ભસે બહુ શ્વાન, કેટલા એશિ રહે છે;
મેગળને મન નહીં, માન અપમાનજ દે છે;
એમ હરિજન મેગળ રૂપ છે, જેને હરિનું ધ્યાન છે;
કહે નરભેરામ ગુરૂથકી, દુરિજન સગળા શ્વાનછે.
ભઠ પડ્યો અવતાર, જેનિ પરનારે પ્રીતી;
ભઠ પડ્યો અવતાર, જેહની ચાલ અનીતી;
ભઠ પડ્યો અવતાર, હરી ગુણ ગાતાં લાજે;
ભઠ પડ્યો અવતાર, પરાયા સુખ જોઇ દાઝે;
વળિ ભઠ પડ્યો અવતાર જે, મોહ્યો મોટમ માનને;
કહે નરભેરામ રટ્યા નહીં, શિદ વણુસાડ્યું ધાનને.
ધાન ખાધું તે ધૂળ, નહીં વાહાલા રઘુરાયા;
ધાન ખાધું તે ધૂળ, વળી જે વિષયી થાય;
ધાન ખાધુ તે ધૂળ, પાપ કરિ પેટ ભરેછે;
ધાન ખાધૂં તે ધૂળ, ઘાત વિશ્વાસ કરે છે;
સામાનું સુખ જોઇ દાઝતો, નરકે જશે નિદાનરે;
કહે નરભો ફટ ગધેડીના, શિદ વણુસાડ્યું ધાનરે.
કરજોડી કહું કૃષ્ણ, સાંભળો અક્ષર મારો;
મનુષ્ય દેહ દઇ ભલે, શીદ બ્રાહ્મણ અવતાર્યો;
અણસમજૂને એમ, જન્મ બ્રાહ્મણનો મોટો;
મુજને ભાસે એમ, જન્મ બ્રાહ્મણનો ખોટો;
જે જન્મે ઉધાર સાથે થયું, તેનો ધરૂંછું શોકરે;
કહે નરભો હાથ ધરી સહુ, સાધન સોંપ્યું લોકને.
કોઇ કહેશે રે એમ, હાથતો શિદને ધરિયે;
હાથ ધર્યે જીવાય, નહીં તો પેટ ન ભરિયે;

ધરિયે નહીં જો હાથ, નવરૂાં કેમ ફરાય;
હાથ ધર્યા પરતાપ, ટાઢ તડકો તે જાય;
જે હાથ ધર્યા વણ મ્હેનતે, જિવવું તેતો ઠીક છે;
જન નરભેતો નિશ્ચય કર્યું, હાથ ધર્યાંમાં ધીક છે.
વગર મ્હેનતે ખાય, પારકા માગી મેવા;
વગર મ્હેનતે ખાય, હરાયા સાંઢો જેવા;
જિવે પારકું ખાઈ, એહ અવતાર ન સારો;
જોતો નથી વિચારી, લાભ લૂટાયે મારો;
જે માલ પારકો ખાઇને, મૂર્ખ હૈયે હરખાય છે;
કહે નરભો લાભ બધો ખુવે, નાગો શું લૂટાયછે.
ખાતરણી ભૂમિમાં, શહસ્ત્ર મણ બાજરિ વાવી;
ખાર બધું ખાઇ ગયો, પાછિ પાશેર ન આવી;
વિવેક સમજ્યો નહીં, પાત્ર કૂપાત્ર ન જોયું;
ખાધું તેને ના પચ્યું, ખવરાવ્યું તેણે ના ખોયું;
સગળી ભૂમિ સરખી નથી, કઈ છાયા કઇ તાપની;
કહે નરભો કુપાત્ર થાય તો, દસૂંદ આવે પાપની.
જાચક જીવન ધીક, વગર મ્હેનત જે જીવે;
જાન જાચકે થાય, જુવો દેખાડું દીવે;
માગે સાકર ગોળ, તનુજને ટપલી મારે;
જાચકને નોતરી, જમાડે ધીની ધારે;
જાચક તો તે નથી જાણતો, જાન અતિશે થાય છે;
કહે છે નરભો મોટમ પણે, લાખો જર લૂટાયછે.

ભાલણ.

નરસિંહ મેહેતાનો સમકાલિન કવિ ભાલણ છે, તથાપી એની ભાષા વિગેરે નરસિંહ મેહતાથી ઘણી જૂદી છે.

શિવ ભીલડી સંવાદ.

પ્રથમે ગણુપતી વરણુવું, જેના જશ છે પ્રૌઢ,
સૂરરાય સેવે સદા, દેવતા તેત્રીસ ક્રોડ.
વામાંગે ફરસી ધરી, કરે મોદીક હાર,
લક્ષ લાભ સૂત જેહના, સુધ્ધ બુધ્ધ ઘેરનાર.
શિવ સેવંતા શોભિયે, ત્રિલોકે વિક્ષાત.
માત ભવાની મયા કરો, શ્રી શંભુ મૂજ તાત.
શિવ ઊમિયાને તજી કરી, તપ સાધ્યું જે વંન.
આધ્ય પ્રશ ને અનુભવી, સ્થીર રાખ્યુ જે મંન.
પાંચે ઇંદ્રિ વશ કરી, બેહા આસન વાલી.
સંપ્રષ્ટ નેત્ર શંભુયે કરયા, ધ્યાનની લાગી તાલી.
પ્રબલ તપ જે ઇશનું, બ્રહ્મા વેદ વખાણે,
ઇંદ્ર વિરંચી વસમ કરી, કારણ કો નવ જાણે.
અગમ ઉતમ જે ઇશનું, ઊમિયા હુતા કૈલાશ.
ત્યાં આવ્યા નારદ, રૂષી ઊમિયા કેરી પાશ.
હર્ષે પાઘ પુજા કરી, ઊમિયાજી લાગ્યાં પાયે,
દીન જાણી દયા કરી, આવ્યા રૂષી રાયે.
નારદ–ખેમ કુશલ રૂષીયે પુછીયું, ઊમિયા કહાં છે ઇશ,
પાર્વતી–ઊમિયા કહે શિવ તપ ગયા, ભુમિ ધરીયું જી શિશ.

નારદ—નારદ કહે ગીરિજા સુણો, તમને ગયાજી વાહી,
જટા મધ્ય ઝીલી ઝાંનવિ, તપ શાનુંરે બાઇ.
ભાવ્યે ભજેછે જેહને, તેતો સૌકો જાણે,
અહો દિવસ ક્રિડા કરે, તુંતો દીવસ ન જાણે.
પુત્ર પવિત્ર જલ ઝાનવી, ગંગા પ્રાતિક ટાળે.
મન માન્યું મહાદેવતું, તે તું સામુ શાનું ભાલે.
અતિ મનોહર માનુની, મન મોહ ઉપજાવે,
શંભુ વન ક્રિડા કરે, તે ઘેર શાંને આવે.
એકવાર કૈલાસમાં, બેઠા શ્રી ત્રીપુરારી;
તવ મેં પૂછ્યું તે શમે, વ્હાલી કવણ છે નારી.
તારે ત્યાં કહ્યું હતું, મુજને વ્હાલી ગંગ;
સ્પર્શ કરવું નહિ ગમે, પારવતીકેરે અંગ.
એ દ્રષ્ટાંત મલ્યું સહિ, મન જોતાજી આજ;
દુભણ તું માને રખે, કહુંછું તુજના કાજ.
હેવું કહી નારદ ગયા, તારે માંડયોજી ખેદ;
સત્ય જોવા મહાદેવતું, ભલો કીધોજી ભેદ.
ભીલડીનો વેશ લેઇ કરી, હું તો જાઉજી વન;
ધિરજ જોવા જુગદીસની, વીમાંસુજી મન.
હેવું કહીને સુંદરી, માંડયો છે શણગાર;
પ્રિત્યવસા વનફૂલ પેહેરી, ગુંજ્યા મણિના હાર.
બાંહે બાજુબંધ બેહેરખા, શોભિત કંકણ ગાજે;
અણુવટ પાયે વીછુડા, ભલા છંદે વાજે.
શિર ઓલિ શિંદૂરે ભરૂ, ભર્યું કાજલ આંખ;
કાય અરિસા કર ધરી, સુની હાલેજી મુખ.
સોવ્રણ ઝાંલ પીતલ તણી, કર મુદ્રિકા ધાલી;
તેજ આણી ત્રણ લોકતું, ચતુરા વનમાં ચાલી.
પાયે નેપુર અતી શોભીતાં, ઘૂઘરડી બહુ ધમકે;
શંકર પાસે આવતાં, ચાલંતી અતિ ઠમકે.

નયણા તણા ચાલા માંહે, જોતી ત્યાં જુગતંબે;
ઇંદ્રપુરિની સુંદરી, મોહિ સ્વર્ગે થંભે.
સુરપતિ બ્રહ્મા સાંભલે, ભાલે તેત્રીસ ક્રોડ;
ધંન્ય ધંન્ય અંત્રીક્ષથી, વાત કરે કરજોડ.
નાટારંભ માંડયો રંગશું, ઊમિઆજી આણંદે;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલમાં, સૌ મોહ્યાં અતી છંદે.
મણીધર મોહ્યો મહિ સ્થલે, રહ્યો મસ્તગ ડોલે;
સુન્યરે શબ્દ પંખી થયા, મુખથી નવ બોલે.
શંભુ પાસે આવીને, વલી પાછી ફરતી;
તાન માન રંગા રંગસું, ત્રીપુરારિનું મન હરતી.
મોહિની રૂપે કામની, દીઠી જેણી વાર;
મુર્છાગત શંભુ હવા, સ્થંભ્યો સ્વાસ તે ઠાર.
આસવાસ કરી પ્રેમદા, આલપ્યો રાગ મહલાર;
કોમલ કર જાણયો કામ્યની, જાગ્યા શ્રીત્રીપુરાર.
પાંચે બાણ ભેદયા તદા, મોહ્યા કામ્યની સારી;
શિવની સંધાથે છલ કરી, રામા આણી વ્રષ નારી.
શિવ—તારે શંભુ કહે સુણ સુંદરી, તું આવિ કવણ કાજ;
શફલ કરો મુને પ્રેમદા, ભજો મુજને આજ.
દેવી કે દેવાંગના, ઇંદ્ર કે ઇંદ્રાણી;
રમા કે ઉર્વશિ કહો છો, સાચી વાણી.
કોણ સ્થાનક છે તાહરૂ, કવણ તજ ભરથાર;
શિવજી વાણી વદી રહ્યા, પછે બોલી તે નાર.
પાર્વતી—ભીલ ભરથાર છે માહરો, તેતો શંભુ સમાન;
આદય અંતકો જાણે નહિ, તુંતો સાચું જાણ.
માહા બલિઓ તે તહાં છે, કો નહિ સમતોલે;
તે તણી છઊં કામની, વીચારીને બોલે.
શિવ—શંકર મુખ બોલ્યા તદા, 'જોને વાત વીચારી;
મુજ આગલ બલ ભીલનું, શું વખાણે નારી.
અણુ ગણ્યા મસ્તગ હણ્યા, જીત્યો મેં ત્રીપુરાર;
અનેક દૈત બીજા હણ્યા, તેતો કર્યા સંહાર.

હું તો બાળીને પ્રલ્યે કરૂં, કહેતો શહસ્ત્ર વિડારૂ;
પિનાક તણે ત્રાશે પડે, કહેતો ત્રીશૂલે મારૂં.
ભીલ મલ ભમતા ફરે, ફરે વંન ફલ હાર;
રાજ્ય જોગ્ય તું કામની, છાજે મૂજ દ્વાર.
નહિ સ્વર્ગપુરિ બ્રહ્માશને, વૈકુંઠે એક કમલા;
ત્રૈલોકે નથી સુંદરી, તેવી છું તું અબલા.
રવી શશી જે તપે તેજથી, દીશે ઝાક ઝમાલ;
ભીલ તણી શુણી સુંદરી, ઉઠી મુજને ઝવાલ.
પાર્વતી–અરે વેગલો રેહેજે જોગટા, અડકિશમાં મુજને;
પ્રતિવૃત મુજનું ભાગશે, સાચું કહુંછું તુજને.
તું ઘરડો થૈ લાજે નહિ, મુખ બોલતો એમ;
હું છું કૂલવંતી સુંદરી, તોસુ બોલુંજી કેમ.
તુંતો વ્રધ થૈ તપ આચરે, આવીને આ વંન;
પણ સ્ત્રીને દેખી તન તારૂં, સ્થિર નવ રહે મંન.
તું વ્યાભીચારીશું બોલતાં, મુજને આવે લાજ.
તુંતો ફરે વનમાં રહ્યો, મારે ઘેર છે કાજ.
હેવું કહીને ભ્યાની, કરે નેત્ર ચાળા અનેક;
તે દેખીને શીવ તણું, મન સાલેછે વિષેક.
તુછકાર કરીને નીસરી, ભીલડી તે તેણી વાર;
અંગ અતિશે મોડતી, ચાલી તે નીરધાર.
પાછળથી લઇ શંભૂએ, કર સાહી રાખી નારી;
શિવ–ઉભી રહેરે કામ્યની, કયાં જાય છે આવારી·
હું ઇશ તું ઇસ્વરી, મળી સરખી જોડ;
ધન આણી કૂબેરતું, પો'ચાડું તુંજના કોડ
તે માટે સુણ સુંદરી, આપણ જૈયે કૈલાસ;
સેવા કરશે તાહરી, મારે છે બે દાસ.
ભીલનું સુખ શું ભોગવે, જોને મન વિચારી;
સેવક થૈ સેવા કરૂં, હું આગનાકારી.
સિદ્ધિસંપત્તિછે અતિ ઘણી, તેતો તારી જાણ;
હું વશ વરતીશ તાહરે, માન મન નિરવાણ.

એક મુક્તામણિ હાર છે, તે તુંજને આપું;
ઊમિયાથી અદકી કરૂં, વેગે લૈને થાપું.
પલંગ સુખ છે અવિનવા, ત્યાં બેસી રહેજો;
કામ કાજ જે ઉપજે, આવી મુજને કહેજો.
અહો દિવસ ક્રીડા કરો, મન ગમે તે રંગે;
તેથી સુખ પામીશ ત્યાં, ભીલડાં કેરે સંગે.
આ વનમાં વ્યાઘ્ર સંગ છે, વાસ રૂડો નહિ વાસી;
મેરૂ તણે મુસ્તકે રહીએ, જવું સ્થાનક કાશી.
પાર્વતી–ત્યારે ભીલડી વાણી ઓચરી, સાંભળને વ્યભિચારી;
ત્યાંહાં આવીને શું કરૂં, તાહારે છે બે નારી.
લાભ શો ઘેર શોક બે, વળી આવી કરણી;
સ્વેત થયો નખ શીખ લગી, હજુ દિસેછે તરૂણી.
ગીરીરે સુતા ગીરજા સતી, તેતો ધરી અરધાંગ.
વૃંદા વલ્લભ કૃષ્ણને, તેમ તુજને ગંગ.
શિવ–તું કહે તો તેને તજુ, ક્ષણું એ ન વિલંબ લાવું;
દેવ સહુ દેખતાં, અધરા સમ ખાઊં.
પાર્વતી–હું કેમ કહું જે તેને તજો, જીવ્હા સતખંડ થાય.
અબલાને ઉવેખતાં, ભૂમિ રસાતલ જાય.
પરણીને જે પરહરે, તેનું મોટું પાપ;
નીરગમ નરકે પડે, વિચારોને આપ.
શિવ–શંકર કહે રે કામ્યની, સાંભળને કહું મર્મ;
આ જુગ માંહે એવા ઘણા, કયાં ગયાં છે કર્મ.
આગે રામે જાનકી, મેલ્યાં વન વિસારી;
શ્રાપીને શલ્યા કરી, ગૌતમને ઘેર નારી.
નૈષદ કેરો ભૂપતિ, તજી દમયંતિ વન;
પાપ ન હોયે તેહને, જોજો વિમાસી મંન.
શીવે તો નારી તજી, હિત માત ને તાત;
તુજ કેરે કારણે, બેને તજુ હું સાક્ષાત.
પાર્વતી–ઉમિયા ગંગને પરહરિ, રહેશો અમ પાસ;
માન અપમાન પામસો, તો થાસે ઉપહાસ.

શિવ-કામ બાળી પ્રલ્લે કરૂં, જુવો વિચારી નારી;
શંકર ખોળા પાથરે, નારી કરે નકારી.
પછે પ્રગટ પાર્વતિ થયા, જાગ્યાછે ત્રિપુરારી;
વસ્ત્ર લઇ આડું ધર્યું, રહ્યા તે ઘુંઘટ વાળી.
ઊમિયા હસ્યા મહાદેવસું, દેઈ કરમાં તાળી;
શીવ સનમુખ જોઇ રહ્યા, નયણા નીચાં ઢાળી.
તપ જાણ્યું ત્રિભોવન ધણી, ચાલોને ઘેર જૈયે;
કામ રૂપ જે કામ્યની, કહે તે બોલ સહિએ.
સુરસાહેર પારાસર રૂષી, શશિ સરખો જાણ્;
એ વિષિયા એવા ઘણા, માર્યાં છે મોહ બાણ.
દીન વચન ઉમિયાજી કહે, હું તો માગુંજી માન;
ગૃહસ્થ તણા સુખ ભોગવો, શું જાવુંજી રાન.
તે માટે ઉઠો જૈયે, ચાલો શ્રીકૈલાસ;
ખાન પાન નાંનાં ભોગવો, કરો લીલા વિલાસ.
શંકર હેવું સાંભળી, ઉઠીઆ તતખેવ;
પુષ્પ વૃષ્ટિ સુરપતિ કરે, અંત્રિક્ષથી દેવ.
ગીરિ કૈલાસે આવિયા, ઉમિયાજી ને ઇશ;
ગીરજા કહેછે સ્વામી મહારા, રખે ધરતા રીસ.
શીવને શક્તિ એક છે, જુવો મન વિચાર;
એવું સાંભળી શીવ હસ્યા, વરત્યો જેજેકાર.
હર સંવાદ પુરો થયો, જે શીખે ને ગાય;
સુખ પામે સંસારમાં, અંત્યે વૈકુંઠ જાય.
એકે મને સાંભળે, તેની પહોચે આશ;
ભાલણની પ્રભુ રાખજો, નીત્યે ચરણની આશ.

ગોપી ગોવિંદનો સંવાદ.

પદ ૧ લું.

એણી વાટે ન જઇયે બાઈ, નંદકુવર રહેછે.—ટેક.
બંસીબટની વાટમાં એણે, માંડી છે ખંધાઇ;
કંસરાયને મન ન આણે, બળીયા છે બે ભાઈ. એણી વાટે.

ગોવરધન ગીરીધારી માટે, વાધી તેની વડાઇ;
રાધા સરખી રૂપે રૂડી છે, બીજની ચતુરાઇ. એણી વાટે.
ચાલોની આપણ સઘળાં જઇયે, જમનાજીને ઘાટ;
ભાલણ પ્રભુ રૂઘનાથજીનો, જોઇએ જઇને ઠાઠ. એણી વાટે.

પદ ૨ જું.

દુધ પીયો જાવા દો હમને, સાને રોકોછો વન;
એકલડી વન કેમ રહું, ધ્રુજે. મારૂં તન.—દુધ પીયો.—ટેક.
કુંમળી આંગળી મરડાશે, મુકોની મારો હાથ;
હું આવી આગળથકી, પુઠે આવે સૈયર સાથ. દુધ.
દીવસે પરણ્યા પીયુ સાથે, ઉભાં રહ્યું નવ જાય;
નંદજીના સમ અળગા રહે તે, પરશું કેમ બોલાય. દુધ.
પીયુ મારો ચતુર નથી તે, શું જાણે ભોગની રીત;
તેણે હું પ્રીછું નહી જે, પુરૂષ કહેવી પ્રીત. દુધ.
જે રસ જેણે ચાખ્યો નહીરે, તે શું જાણે તેહ;
નેન નચાવો છો ઘણાં, હું પ્રીછું નહી કંઇ તેહ. દુધ.
તમ સરખી હોય તેને વાહો, મુકોની મારો હાથ;
બાળપણે એવું કરો જે, આગળ વાધે લાજ. દુધ.
કાલ પિતા પરણાવશેરે, ઉત્તમ સુંદર નાર;
પરથી ઘર વસે નહીં એ, વેદતણો વ્હેવાર. દુધ.
સુખ ટળે શરીરતું જો, કોઇશું લાગે મન;
ચીતવ્યું તો નવ પામીએ, અતિ દોહિલા દુરીજંન. દુધ.
ચતુર હશે તે જાણશેરે, ચતુરાઇની પેર;
મેં મન તમારૂં ઓળખ્યું, અવસરે આવજો ઘેર. દુધ.
મારગમાં ન બોલાવીએરે, આવતા દેખે લોક;
ભાલણ પ્રભુ રૂઘનાથજી, જુઠાં આળ ચહડાવો ફોક. દુધ.

પદ ૩ જું.

જાઓ નદના ગોવાળીયા, તું સેતું માગે દાણ;
જો તું આવે ઢુંકડો તો, કંસરાયની આણ. જાઓ.—ટેક.
ઘેર જઇ પુછ માતનેરે, છાસ વેચંતી કાલ;
દાણી થઇ વનમાં રહ્યો, કોની શીખ્યો તું ચાલ. જાઓ.

પાંપણ ઉપેર પાઘડી ને, અણીયાળાં લોચન;
કરમાં કાળી કાંબલી કાં, વદે મીઠાં વચંન. જાઓ.
અંગ મા મોડીશ આવડું તું, રાખજે તારો ભાર;
ચંચળ ચાળા શા કરાં, હું તે વાળી નહીં નાર. જાઓ.
મેં તુંને નિરમળ સાંભળ્યોરે, વસંતો વ્રંદાવન;
ભરમે ભોળી ના જાણતો, અતિ કઠણ છે મારૂં મન. જાઓ.
પાધરે મારગે ચાલીએરે, ગોવાળિયાની સાથ;
છેલપણું નવ કીજીએ, ભાલણ પ્રભુ રૂઘનાથ. જાઓ.

પદ ૪ થું.

ઉભી રહેરે આહીરડી, તું બોલતી વાંકા બોલ;
તારી આંખડીને મેં ઓલખીરે, અવર નહી કોની તોલ. ઉભી રેહ.
મારગે છોડી અંબોડલોરે, હીંડતી મોડા મોડ;
સામું જોઇને ચાલીએ પંથ, આવડો શાનો શોર. ઉભી રેહ.
સતી ન સામુ ભાળીએરે, નીચું જોઇને ચાલ;
પર પુરૂષથી વેગળી રેહે તેની,આંખડલીમાં નહિ માલ. ઉભી રેહે.
દાણ લાગે આ ઠામનું, અહીં નથી કંસનો લાગ;
વણ પ્રિછે આવે નહી, આવે તો મારો ભાગ. ઉભી રહે.
આવતાં આવી કામની, હું જે માગું તે આપ;
ભાલણ પ્રભુ રૂઘનાથજીને, અંતર આણી થાપ. ઉભી રહે.

પદ ૫ મું.

ઓરો આવરે આહીરડા, મેં જાત તારી જાણી.—ટેક.
જુલમ કરાં છાં જોરાવરરે, કંસરાયને કહીશું;
નીત ઉઠીને દુખડાંછાં તારૂં, ગોકુળ મુકીને જઇશું. ઓરો આવરે.
અમે દાણી નંદરાયનારે, મન માને તે લઇશું;
કહેજે તારા કંસરાયને, હમે ઉત્તર દઇશું. ઓરો આવરે.
તું સરખા મારે ઘેર ઘણારે, ગાયને પાએ પાણી;
તારૂં બોલ્યું સાંખું હું તો, નંદનો કુંવર જાણી. ઓરો આવરે.
ચાલની સિધે મારગ ગોપી, ગોવાળીયાની સાથ;
લટપટપણું નવ કિજિયે, ભાલણ પ્રભુ રૂઘનાથ. ઓરો આવરે.

પદ ૬ ઠું.

ભીખુભાંનકેરી બેટી, રાધા છે મારૂં નામ;
દધીતણો જો ખપ કરો તો, આવજો ગોકુળ ગામ. ભીખુ.
લંપટ સંપટ નાથજીરે, કપટીયાળાં કહાન;
દધીતણું જો દાણ લેસો તો, કંસને થાશે જાણ. ભીખુ.
વૃંદાવંનની વાટમાં તમે, સાને રોકો ઘાટ;
તારી માતા તો આવડું મોટું, લેતી મહીનું માટ. ભીખુ.
રાધા તો દાણ ન આપેરે, તમારૂં શું જોર;
પીતા મારો જો જાણશે તો, કરશે પાધરાં દોર. ભીખુ.
સુધલે મારગ ચાલીએરે, ગોવાળીયાની સાથ;
છેલપણ નવ કીજીયે, ભાલણ પ્રભુ રૂઘનાથ. ભીખુ.

પદ ૭ મું.

છબીલા નંદનારે, તારી ચાલનો ચટકોજો;
છોરા આહીરનારે, તારા મુખનો મટકોજો. છબીલા.
ચાલનો ચટકો મુખનો મટકો,મોહિની નાંખે પ્રેમ;
કાળી તારી કાંબલીમાં, કામણ દીસે છે કેમ. છબીલા.
ચટકો તારી ચાલનો, પાવડીએ કંગર કોર;
છુમક છુમક ઘુઘરૂ વાજે, નેનમાં નાચે મોર. છબીલા.
તાણીને બાંધે પાઘડીરે, ઢળકતો મુકે તોર;
શેરીએ લડથડતો હીંડે, મોરલી ઘનઘોર. છબીલા.
મુખ દેખડાવીને ઘેલાં કીધાં, જાણે હવેરાં ઢોર;
ભાલણ પ્રભુ રૂઘનાથજી મારાં, ખીતલડાના ચોર. છબીલા.

રઘુનાથદાસ.

આ ગરબીઓ ગુજરાતમાં અતિઘણી પ્રસિદ્ધ છે.

ઓધવજીનો સંદેશો.

ગરબી—૧.

ઓધવજી આવ્યારે વેગે વ્રજમાં, મથુરાંથી મોકલિયા છે એમજો;
વાલાને વાલારે વ્રજ આહિરડાં, ગોપિજનનો જોવા કારણ પ્રેમજો; ઓધવજી
ગોકુળની શોભારે સુંદર શી કહું, નેહે આવ્યા નંદજિને ભોવનજો;
પુરૂષોત્તમ જાણીને મળિયાં પ્રેમશું, પ્રીતકરીને કરાવિયા ભોજનજો; ઓધવજી.
કુશળતા પુછીરે વાસુદેવની, કુંવરના સંભારી સગળા કામજો;
જશોદા રૂવેને સુખડાં સાંભરે, સૌકો કહે કેમ નાવ્યા સુંદર શ્યામજો; ઓધવજી
વાંસળિયોને વલોણા વાગે ઘણા, ઘેર ઘેર ગાય ગોકુળિયામાં ગીતજો;
આમંગળ કીધારે દશ દીશાતણા, ત્રણ લોકમાં કરેછે પુન્ય નિત્યજો; ઓધવજી.
આંગણિયે આવીરે સરવે ગોપિયો, રથ કાંઈ છુટયો દીઠો નંદને દ્વારજો;
અધર્મી અક્રૂર ફરી આવ્યો હશે, એજ ઘોડા ને એજ દિસે અશ્વારજો; ઓધવજી.
આપણા સ્વામીને એ તેડી ગયો, ત્યાં જઈ એણે મરાવ્યોછે કંસજો;
પ્રાણ લેઇને પાછો કેમ આવ્યો હશે, માસીસો કરવાને લેશે માંસજો; ઓધવજી.
જમુનાજીમાં નાહિને એટલે આવિયા, જુવતિયે તો જાણ્યા શ્રીભગવાનજો;
રઘુનાથના સ્વામીના સેવક ઓળખ્યા, અરસપરસ ત્યાં દીધા ઝાઝાં માનજો; ઓ૦

ગરબી. ૨.

ઓધવજી અમ સાથે રસિયો રૂસણે, રીસાયા કેમ કહોને દિલની વાતજો.
આંટી ને ઘૂંટી તો અમે નવ જાણીએ, મોહનજીના મનમાં મોટી ઘાતજો; ઓ.
લક્ષણ સૌ જાણ્યારે લોભી લાલના, ગુણવંત છે પણ ગાયોનો ગોવાળજો;
આહિરડો શું સમજે રસની રીતમાં, કાનુડો કાંઇ કુડાં ચઢાવે આળજો; ઓ.

જીવન સંગે રમવા જોબન જાળવ્યાં, બાળપણામાં ખાંતે કરતાં ખેલજો;
મનડાની વાતોરે સૈ મનમાં રહી, મેલિ ગયા કાંઇ દુખડાંકેરી હેલજો; ઓ૦
વચને અમને વાળ્યાંરે એ વીઠલે, જાતાં જાતાં જૂઠો દીધો કોલજો;
છોકરડા સરખેરે અમને છેતર્યાં, તજી ગયો એ તસ્કરનો શો તોલજો; ઓ૦
મહિયરિયે જાઉં તો મુજને ખીજવે, સાસરિયામાં સાસૂનો સંતાપજો;
ન્હાનીને નણદલરે બાળે બોલડે, પૂરણ લાગ્યાં પાડોસણનાં પાપજો; ઓ૦
દુખડાની વેળાયે સુખડા સાંભરે, અંત સમે તો કોય ન આવે કામજો;
સગપણ તો સોનૂંરે પીતળ પ્રીતડી, વાલપણામાં વેર કરિ ગયા શ્યામજો; ઓ૦
દયા નવ આવીરે દિલથી ઉતર્યા. દાસીનો તો દોષ ન જાણ્યો કાંયજો;
પરમેશ્વર જાણીને પ્રીતે પૂજતાં, હરિજીને અમે હાથે કરતાં છાંયજો: ઓ૦
ભણકારા વાગે છે ભોજન પિરસતાં, જમણ કરીને જોઇયે હરિની વાટજો;
સાસૂજી પુછેરે વહુ તમે સાંભળો, રસોઇ કરતાં આવડો શો ઉચાટજો; ઓ૦
અવગુણને ગુણ શારે અબળા રાંકના, વાંક ઘણો પણ વિનતા સંગશું વેરજો;
રઘુનાથના સ્વામીને કહેજો એટલું, ઘણી થઇ હવે પ્રભૂ પધારો ઘેરજો; ઓ૦

ગરબી ૩.

ઓધવજી માધવરે મેલી કેમ ગયા, કહોને વીરા શો છે અમારો વાંકજો;
નમેરા થયારે નંદના લાલજી, રણવગડામાં રોતાં મુકયાં રાંકજો; ઓ૦
ધીરજની વાતોરે ઘરથી સાંભળો, પહેલી પ્રીતે હર્યા અમારા પ્રાણજો;
કાળજડાં છેદ્યાં રે ભીતર ભેદિયા, મરમ કરીને માર્યાં મોહનાં બાણજો; ઓ૦
ખાધા ને પીધાં રે ખરચ્યાં વાવર્યાં, એને અમારે અણુવેંચી મીરાતજો;
લજ્જાતો લોપી રે દુરિજન લોકની, મોહન માટે તજ્યાં કુટંબ ને જાતજો; ઓ૦
વલોણું વલોવતિ હુંતો ત્યાં જઈ, કહેતી હુંતો જાગો જશોદા માતજો;
મહિડાંને મશે મળતી મહારાજને, તેને મસે કરતી વળિ હું વાતજો; ઓ૦
પરભાતે પાણીરે જમુના હું જતી, શેરડિયોમાં સામા મળતા શ્યામજો;
અલબેલો કરતોરે અમશું અતિઘણા. જૂઠા ઝગડા જોતું બાધું ગામજો; ઓ૦
ઉઘાડો રમતોરે મારે આંગણે, છોકરડામાં માગી પીતો છાશજો;
માખણને મશેરે મચકે નાચતો, અલબેલાની મોટી અમને આશજો; ઓ૦
મેળાવો કરતોરે ઝાંઝાં માફડાં, સૂના ઘરમાં જઇને કરતો સાનજો;
બાળકડાં બીજાં એ અવસર આવતાં, દહીં ગોરસડાં પાતો સઉને કાનજો; ઓ૦

મોભારે ચડતો રે માંખણ ચોરવા, રાડ લેઇને કરતો રસની રેલજો;
લાખેણી લીલારે એવી લાલની, ખાંત કરીને કરતો નવલા ખેલજો; ઓ૦
વિસ્તારી વાતો રે કીજે કેટલી, સાંભરતામાં થાય ઘણો સંતાપજો;
રઘુનાથના સ્વામિને સરવે સાંભરે, તમે તમારૂં જુવો વિચારી આપજો; ઓ૦

ગરબી ૪.

ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને, મારા સમ જો મૂકી મનનો મેલજો;
કાનૂડો કપટી રે આવડો કેમ થયો, છળ કરીને છેતરિયે નહિ છેલજો; ઓ૦
આટલા દિવસ રે આવું ન જાણતી, ઘરથિ ન જાણ્યા ધૂતારાના ઢંગજો;
પાણીડાં પીને રે ઘર શું પૂછિયે, બાળપણમાં કીધો એશું સંગજો; ઓ૦
અણતેડયાં જાતાં રે નંદને આંગણે, વણ કરાવ્યાં કરતાં ઘરનાં કામજો;
એવે રે મિશે જઇ મળતાં માવને, પલકે પલકે કરતી હું પરણામજો; ઓ૦
દીવડિયા મિશે રે દુરથકિ આવતિ, વંડો કરીને વળતી વારંવારજો;
મોહનનાં મુખનાં રે લેતી મીઠડાં, જશોદા મુજને કહેતી નિર્લજ નારજો; ઓ૦
માડીથી છાનાં રે મેવા લાવતાં, વાટકડીમાં દોતાં ગૌરી ગાયજો;
દુધે ને દહિયે રે હરિને સિંચતાં. મેં જાણ્યું જે જીવન મોટા થાયજો; ઓ૦
વેરીડાં કીધાં રે વ્રજનાં લોકને, વાલા કીધા ગોપી ગિરધર લાલજો;
ફૂલડિયાં પાંખડિયે હું નહિ દૂભતી, કેમ વિસાર્યું વિઠ્ઠલજીયે વાલજો; ઓ૦
જમાડી જમતાંરે જીવન પ્રાણને, પવન કરીને પોઢાડતી પલ્યંકજો;
એવાંરે સુખડાંતો સુપને વહી ગયાં, વેરિ વિધાતાયે અવળા લખિયા અંકજો; ઓ૦
આભૂષણ ધરતાંરે હરિને અતી ઘણાં, મોર મુગટ ને કુંડળ ઝળકે કાનજો;
રાજની રીતિએ મોહન માલતાં, નિત્ય નિત્ય નિરખી જોતી નવલે વાનજો; ઓ૦
વાસીદું વાળંતાં ધરતી માતનું, રખે રજ ઉડે રસિયાને અંગજો;
આંખડલી આગળથી હરિનવ મૂકતી, શામાટે હરિ તજ્યો અમારો સંગજો; ઓ૦
દુખડાંની વાતોરે કયાં જઇ દાખવું, કહિયે છિયે પણ કહ્યું ન માને કોયજો;
કૂવાની છાંયડી તે કૂવામાં સમે, તસ્કરની મા કોઠીમાં પેશી રોયજો; ઓ૦
અમારા અવગુણરે હરિના ગુણ ઘણા, જોઇ નવ કરિયે વડા સંઘાતે વેરજો;
રઘુનાથના સ્વામીને કહેજો એટલું, મળવા આવો મનમાં રાખી મેહેરજો; ઓ૦

ગરબી ૫.

ઓધવજી અબળા તે સાધન શું કરે, વાલા વિના તો વ્રેહની પ્રગટી આગજો;
સંદેશો લાવ્યારે ભુંડા જોગનો, નથી ખમાતો દાઝ્યા ઉપર દાઘજો; ઓ.
જોગીડાં થઇયે તો જગમાં લાજિયે, ભોગીડાં ક્યમ ધરિયે ભગુવો ભેખજો;
વિશ્વાસે વસું છું વાલમ આવશે, અંગ માંહિથી ઉપની રંગની રેખજો; ઓ.
જંગમની જુગતી તો સર્વે જાણિયે, સમીપ રહે પણ શરીરનો નહીં સંગજો;
એકાંતે વસવુંરે એકજ આસને, ભેદ પડે તો પડે ભજનમાં ભંગજો; ઓ.
ફકીરી સાધ્યાનું તો ફળ પામિયે, દમન તજીને દીલ કરિયે દરવેશજો;
દેવને દેખેરે દીલ દેદારમાં, પોકારિયે શું પ્રભૂ નથી પરદેશજો; ઓ.
સન્યાસી થઇએ તો સુખદુખ સાંભરે, વસ્ત્ર તજીને વનમાં કરિયે વાસજો;
પૂરણ પ્રીત વિના તો પ્રભુજી નહીં મળે, દેહ દમનમાં દુખડાં બારેમાસજો; ઓ.
જૈની તો જાણેરે જ્યાં ત્યાં જીવને, જતી ખરા જે જાણે જીવની જાતજો;
અલએલો મેલીને નહિ થાઉં આરજા, ભુલું નહીં કાંઇ દેખીને વળિ ભાતજો; ઓ.
બ્રાહ્મણ તે જાણેરે સાચા બ્રહ્મને, વિપ્ર વિવેકી વેદ તણો લે સારજો;
ઋષિપતની રીઝીરે હરિના રંગમાં, પ્રેમ કરીને પૂજ્યા નંદકુમારજો; ઓ.
ખટદર્શનવાળાને તો દુખડાં ખરાં, બાંધ્યું મારૂં મોહન સાથે મનજો;
જ્ઞાન ગુઢારથ તો મનમાં ગમતું નથી, સુંદરવરને સોંપ્યા તન મન ધનજો; ઓ.
આ સારૂ જાણો તો શે નથિ રાખતા, જપ તપ સાધન જગતમાંહિનું કામજો;
વહોરતિયા વિના તો વસ્તૂ નહીં મળે, મધુકર એનો તો ન્યારો છે ઠામજો; ઓ.
હરિ પાસે હતું તે અમને આપિયું, અમ પાસેથી ભરી પ્રેમની પોઠજો;
રઘુનાથના સ્વામીને કહેજો એટલું, હેત હતું તે આવ્યું હૈયાનું હોઠજો; ઓ

નિષ્કુલાનંદ.

વૈરાગ્ય તે એજ કવિનો સર્વોપરી છે.

વૈરાગ્ય વિષે.

પદ ૧૦ રાગ—જંગળો.

જનની જીવોરે ગોપીચંદની, પુત્રને પ્રેર્યો વૈરાગજી;
ઉપદેશ આપ્યો એણીપેરે,લાગ્યો સંસારીડો આગજી; જનની.
ધન્ય ધન્ય માતારે ધ્રુવતણી, કહ્યાં કઠણ વચંનજી;
રાજ સાજ સુખ પરહરી, વેગે ચાલિયા વંનજી; જનની.
ઉઠી ન શકેરે ઉંટિયો, બહુ બોલાવ્યો બાજંદજી;
તેનેરે દેખી ત્રાસ ઉપનો,લીધી ફકિરી છોડયો ફંદજી; જનની.
ભલોરે ત્યાગ ભરથરીતણો, તજી સોળસેં નારજી;
મંદિર ઝરૂખા મેલી કરી, આસન કીધલાં બહારજી; જનની
એ વૈરાગવંતને જાઉં વારણે, બીજા ગયારે અનેકજી;
ભલારે ભુંડા અવની ઉપરે, ગણતાં નાવે છેકજી; જનની.
ક્યાં ગયું કુલ રાવણતણું, સગરસુત સાઠ હજારજી;
ન રહ્યું તે નાણું રાજાનંદનું, સર્વ સુપન વેવારજી; જનની.
છત્રપતી ચાલી ગયા, રાજ મૂકી રાજંનજી;
દેવ દાનવ મુની માનવી, સર્વે જાણો સૂપંનજી; જનની.
સમજી મુકો તો સારૂં ઘણું, જરુર મુકાવશે જંમજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે નહિ મટે, સાચું કહું ખાઈ સમજી; જનની.

પદ ૨.

જંગલ વસાવ્યું રે જોગિયે તજી, તનડાની આશજી;
વાત ન ગમે આ વિશ્વની, આઠે પહોર ઉદાસજી; જંગલ.
સેજ પલંગરે પોઢતા, મંદિર ઝરૂખા માંયજી;
તેને નહીં તૃણ સાથરો, રહેતા તરૂતળ છાંયજી; જંગલ.
શાલ દુશાલા ઓઢતા, ઝીણા જરકશી જામાજી;
તેણે રે રાખી કંથા ગોદડી, સહે શિર શીત ઘામજી; જંગલ.
ભાવતાં ભોજન જમતા, અનેક વિધિના અન્નજી;
તે રે માગણ લાગ્યા ટુકડા, ભીક્ષા ભવન ભવનજી; જંગલ.
હાજી કહેતાં હજારો ઉઠતા, ચાલતાં લશકર લાવજી;
તે નર ચાલ્યારે એકલા, નહીં પેંજાર પાવજી; જંગલ.
રહોતો રાજા રસોઈ કરૂં, જમતા જાઓ જોગીરાજજી;
ખીર નિપાવું ક્ષણું એકમાં, તે તો ભિક્ષાને કાજજી; જંગલ.
આહાર કારણ ઉભા રહે, એકની કરી આશજી;
તે જોગી નહીં ભોગી જાણવો, અંતે થાયછે વિનાશજી; જંગલ.
રાજ સાજ સુખ પરહરી, જે જન લેશે રે જોગજી;
તે ધન દારામાં નહિ ધશે, રોગ સમ જાણે ભોગજી; જંગલ.
ધન્ય તે ત્યાગ વૈરાગને, તજી તનડાની આશજી;
કુળ રે તજીને નિષ્કુલ થયા, તેનું કુળ અવિનાશજી; જંગલ.

પદ ૩.

હું બલિહારી એ વૈરાગને, ઉપનો જેને અંગજી;
ચૌદ લોકને ચતુરધા, ગમે સુખનો સંગજી; હું બલિ.
સુખ ન ઇછે સંસારનાં, સમજે સુપન સમાનજી;
વાત ગમે એક વૈરાગની, તન સુખ ત્યાગવા તાનજી; હું બલિ.
દુખીરે દેખે આ દેહને, રહે રાજી તે મંનજી;
અનરથનું આગાર છે, જાણી ન કરે જતંનજી; હું બલિ.
રાત દિવસ રૂદિયા વિષે, વરતે એમ વિચારજી;
આ હુંરે કોણને જઇશ કયાં, કરૂં તેનો નિર્ધારજી; હું બલિ.
કરૂં ઉપાય હવે એહનો, ડોળી દીશ વિદીશજી;
કોયરે ઉગારે મને કાળથી, સોંપુ તેને લૈ શિશજી; હું બલિ.

રહે આતુરતા અંતરે, દેખી દેહ અનિત્યજી;
સુખ ન માને આ સંસારમાં, ન કરે કોઇશું પ્રીતજી હું બલિ.
એવી દશા આવ્યા વિના, ન હોય તનસુખ ત્યાગજી.
ઉપરનો લાગેરે લજ્જામણો, વગોણો સરખો વૈરાગજી; હું બલિ.
હરિગુરૂ દેવ દયા કરે, આપે એહ વિચારજી;
નિષ્કુલાનંદ નિશંક થઇ, સેજે તારે સંસારજી; હું બલિ.

પદ ૪.

ત્યાગ ન ટકેરે વૈરાગ વિના, કરિયે કોટિ ઉપાયજી;
અંતર ઉંડી ઇછા રહે, તે કેમ કરીને તજાયજી; ત્યાગ.
વેષ લીધો વૈરાગનો, દેશ રહિ ગયો દૂરજી;
ઉપર વેષ આછો બન્યો, માંહિ મોહ ભરપૂરજી; ત્યાગ.
કામ ક્રોધ લોભ મોહનું, જયાં લગિ મૂળ ન જાયજી;
સંગ પ્રસંગે પાંગરે, જોગ ભોગનો થાયજી; ત્યાગ.
ઉષ્ણ-રતે અવની વિષે, બીજ નવ દિશે બહારજી;
ઘન વરસે વન પાંગરે, ઇંદ્રી વિષય આકારજી; ત્યાગ.
ચમક દેખીને લોહ ચળે, ઇંદ્રી વિષય સંજોગજી;
અણભેટેરે અભાવ છે, ભેટે ભોગવશે ભોગજી; ત્યાગ.
ઉપર તજે ને અંતર ભજે, એમ ન સરે અરથજી;
વણશ્યો વર્ણાશ્રમથકી, અંતે કરશે અનરથજી; ત્યાગ.
ભ્રષ્ટ થયો જોગ ભોગથી, જેમ બગડયું દૂધજી;
ગયું ઘૃત મહિ માંખણથકી, આપે થયું રે અશુદ્ધજી; ત્યાગ.
પળમાં જોગીરે ભોગી પળમાં, પળમાં ગૃહીને ત્યાગજી;
નિષ્કુલાનંદ એ નરનો, વણ સમજે વૈરાગજી; ત્યાગ.

પદ ૫.

અમેરે જડ ભરતિ જોગીયા, ઇચ્છું નહિ વૈભોગજી;
જગત પદારથ જીવને, રૂચે નહિ જેમ રોગજી; અમેરે.
ખટરસ ખાવા નહિ ખોળિયે, જમશું જે મળશે અન્નજી;
નિરમાને દિન નિર્ગમશું, રેશું મનમાં મગનજી; અમેરે.

જુના પૂના પટ પેરશું, નહિ ઇચ્છું નવીનજી;
શીત ઉષ્ણ શિર સહિ રેશું, રાખી કંથા કોપીનજી. અમેરે.
પ્રીત સૌશું પરહરી, કરશું કૃષ્ણ ભજનજી;
મોર અમારા મનમા, મૃગે કરતું વિઘ્નજી; અમેરે.
હરક શોક હાણ વૃદ્ધિને, સ્હેશું સુખ દુઃખ તનજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે નહિ દૈયે, નિજકુલને લાંછનજી; અમેરે.

પદ ૬ ઠું.

રૂષભકુંવરની રીતને, સુણો સંત સુજાણજી;
સમરથ ભરત નામે કરી, પાડય પંડ પ્રમાણજી; રૂષભ.
રાજ તજી તપ આદર્યું, તજી સૌ શું સનેહજી;
દયામાંથી દુઃખ ઉપનું, થયો મૃગશું સનેહજી; રૂષભ.
તેને કરી તન ધારિયું, રહ્યું જ્ઞાન અભંગજી;
અંગિરાકુલમાં ઉપના, રહ્યા સૌથી અસંગજી; રૂષભ.
મા બાપ મેલી મરી ગયા, રહ્યાં ભાઇ ભોજાઇજી;
જડ જાણીને જેવું તેવું, અન્ન આપે તે ખાયજી; રૂષભ.
ટોવા સારૂં ખેતર મોકળ્યાં, ચોર લૈઇ ગયા તયાંયજી;
દેતા બલિદાન દેવિયે, કરી આવીને સાજજી; રૂષભ.
ત્યાંથી જડભરતને છોડિયા, રાયે દઇ શિક્ષાયજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નૃપને, કર્યો સુખનો ઉપાયજી; રૂષભ.

પદ ૭ મું.

જડરે ભરતની જાતના, જોગી જે જગમાયજી;
ઇંદ્રિય મનની ઉપરે, રહે શત્રુ સદાયજી; જડરે.
વિકળ ન થાયે વિષયમાં, રહે પરવત માયજી;
ધરમ ધીરજ મુકે નહિ, મર મુસ્તક જાયજી; જડરે.
આઠે પહોરમાં એક ઘડી, નવ માને નીજ દેહજી;
તેનારે સુખ સારૂં શું કરે, ઉપાય ન કરે એહજી. જડરે.
હરી ઇચ્છાએ હરે ફરે, કરે જીવના ઉદ્ધારજી;
જેને મળે એવા જોગીયા, પામે તે ભવ પારજી; જડરે.
એવા જોગીને આવી મળે, જાણે અજાણે જનજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરને, પલમાં કરે પાવનજી; જડરે.

પદ ૮ મું.

જોગી જીવોરે એવા જગતમાં, સગા સૌના સોહાયજી;
શત્રુ શોધતા સંસારમાં, જેને નવજડે કોયજી; જોગી.
સ્થાવર જંગમ સ્થૂળ સૂક્ષ્મ, ચરાચર જે જંતજી;
મનક્રમ વચને દુભે નહિં, દયા દિલે અનંતજી; જોગી.
નિશ્ચે એવાને નિરખીને, દયા દુષ્ટને નોયજી;
બીજા તે સર્વે દયા કરે, જ્યારે એવાને જોયજી; જોગી.
દેહદર્શી દુઃખ ભોગવે, કરે સુખને ઉપાયજી;
આત્મદર્શી આનંદમાં, રહે સુખમાં સદાયજી; જોગી.
મૂલ્યે પોતાનું ભાસે નહી, ત્રણુ કાલમાં તનજી;
નિષ્કુલાનંદ એમ સમજી, જોગી ન કરે જતનજી; જોગી.

પદ ૯ મું.

પ્રથમ વૈરાગ જેને પ્રકટે, તજે સકળ સંસારજી;
રાજસાજ સુખ સંપતિ, મેલે માલ ભંડારજી; પ્રથમ.
આસન વસન ભૂષણુ સજ્યાં, એથી ઉતારે મનજી;
અંતરવૈરાગ્ય જ્યાં ઉપને, તજી ભુવન ઇચ્છે વનજી; પ્રથમ.
સત્ય ધાતુ સોવણુ લગે, વાંછે નહી વાસણુજી;
ગામ ભોગ તે ગમે નહી, ઈચ્છે અરણુમાં આસનજી; પ્રથમ.
માત તાત સુત સંબંધી, તજે ભગની ભાઇજી;
નારી ન ગમે દીઠી નેણે, તોડે સૌ શું સગાઇજી; પ્રથમ.
એટલા તજી નર નિસરે, વળતો લિયે વેશજી;
સુખ દુઃખ સહે શરીરને, દેખી દેશ વિદેશજી; પ્રથમ.
પછે બેસે કોઇ થાનકે, જોઇ સુંદર જાગજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરનો, વળતો ન રહે વૈરાગજી; પ્રથમ.

પદ ૧૦ મું.

વૈરાગ્યને વિઘન ઘણા, તાકી રહ્યા તૈયારજી;
માન મોટાઇ છે મારવા, ઢોળાવવા ધન નારજી; વૈરાગ.
ઉપરના અભાવથી, ટકે નહિ કેદિ ટેકજી;
પાંચ વેરી પ્રચંડ છે, અધિક એકથી એકજી; વૈરાગ.

ખાતાંપિતાં સુતાં જાગતાં, વસવું વેરીને વાસજી;
જમતાં સૂણુતાં બોલતાં, તેનો કરવો તપાસજી; વૈરાગ.
તપાસ વિના જે ત્યાગિયું, હોડે કરી હૈયાજોરજી;
તે કોઇ દહાડે કચવાઇને, કંઇક ભાગશે ભૂરજી; વૈરાગ.
અંતર ઉંડા અભાવથી, કરિયે તનમન ત્યાગજી;
વિષયને વિષકરી જાણિયે, રાખિયે નહિરાગજી; વૈરાગ.
સાચે કારજ સર્વે સરે, કાચે રાચે નહિ રાગજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે નકિ જીવ, અણુસમજુ બેફ્રાગજી; વૈરાગ.

પદ. ૧૧ મું.

વૈરાગ્ય વિન એ વાણી વદે, સમજ્યો નહી લેશજી;
મોટા સંતની સેવા ક્યાં મલે, એમ આપે ઉપદેશજી; વૈરાગ્ય.
તન ધન સંત વડે કરી, સેવા સાધુની કીજેજી;
વિધ વિધના વિંજનશું, રૂડી રસોઇઓ દિજેજી; વૈરાગ્ય.
આગ્યે સાધુને અર્પિયાં, સૂત વિત ઘરબારજી;
એવા ભક્ત લખાયા ભક્તમાળમાં, દેખો દિલના ઉદારજી; વૈરાગ્ય.
આજ સાધુને આપતાં, ક્યારે સુઝાયે મનજી;
સૂત કલત્રને કારણે, દોડી ખરચો છો ધનજી; વૈરાગ્ય.
અમેરે ત્યાગી સર્વે ત્યાગિયું, ત્યાગ્યા રાજને પાટજી;
તમારા કલ્યાણને કારણે, સંત વરતાવે વાટજી; વૈરાગ્ય.
એવણુ શા વૈરાગ્યની વાતડી, સૂણજો નર નારજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરતું, કેમ પડશે પારજી; વૈરાગ્ય.

પદ. ૧૨ મું.

જેનુંરે મન વનશું વર્તતું, અતિ રહેતા ઉદાસજી;
તે તાકયા વસ્તીએ વસવા, બાંધી સૌ સાથ આસજી; જેનુંરે.
જેને ગમતી જીર્ણકંથા, જેવું તેવું જળ ઠામજી;
તેણે રંગ્યા રૂડા તુંબડા,(ગમતા) વસ્ત્ર માગે ગામોગામજી; જેનુંરે.
રસે રહીત અન્ન જમતા, દેવા દેહને દંડજી;
તેનેરે જોઇયે તીખાં તમતમાં, ખાવા ખીરને ખંડજી; જેનુંરે.
જેનેરે જાગ્ય આગ લાગતી, ગમતું નહિ સજ્યા ને ઘરજી;
તેનેરે આસનથી ઉઠાડતા, જગાડવો મણીધરજી; જેનુંરે.

પોતાનો પરિવાર પરહરી, ચાલ્યા એકલા આપજી;
તેનેરે સ્નેહ બાંધ્યો શિષ્યશું, લીધો પરનો સંતાપજી; જેનુંરે.
ઓછી સમજ એ જે આદરે, કાયો થકો કોયજી;
નિષ્કુલાનંદ કહે તે નરને, અંતે એમ હોયજી; જેનુંરે.

પદ. ૧૩ મું.

વાય વાય જો કુમતિ મતિ તારીરે, મેલિ મોહન વદન જોઇ નારીરે;
હાર્યો હેવાન કુબુદ્ધિ જીતી બાજીરે, લાગી પેજાર ન આવી લાજ પાજીરે.
તેંતો ખારી બલાને ખોળિ લીધીરે, તેંતો વાઘણીસું વાલપ કીધીરે;
તજી મહારસનાં પ્રભુ મેવારે, જાણિ ઝેરતું જાય પારખું લેવારે.
તેંતો સ્નેહ કિધો સર્પણિ સાથેરે, માગી લિધું મૂરખ દુઃખ માથેરે;
ઘણિ ઘાત થઇ છે ઘરમાંઇરે, તેનો તુજને વિચાર નહી કાંઇરે.
તારૂં વિષે સંગાતે ચિત્ત બાંધ્યુંરે, આંબ તજીને આંક ફળ ખાધુંરે;
તેંતો વણસાડ્યું છે કાજ તારૂંરે, કહે નિષ્કુલાનંદ તે સારૂંરે.

પદ. ૧૪ મું.

ધિક ધિક તારો જો અવતારરે, તેંતો ન કર્યો નર જો વિચારરે;
ચૌદ લોકને ગઇ છે નારિ ચાવીરે, તુને તેની પ્રતિત કેમ આવીરે.
બ્રંહ્મા સરખાને જેણે જો ભોળાવ્યારે, શિવસરખાને જેણે જો ડોલાવ્યારે;
જેણે એકલસંગીને અંધ કીધોરે, જેણે પરાશર પકડીને લીધોરે.
કિધું નારદતણું તે મુખ કાળુંરે, ઋષિ શૌભરિતણું તે તપ ટાળ્યુંરે.
જેણે અંધ તે અસૂર કુળ કીધુંરે, કહિ અમ્રતને જો વિખ દીધુંરે.
જેણે રાવણતણું કુળ ખોયુંરે, ત્યાં તારૂં તે મન કેમ મોહ્યુંરે;
લિધું દુઃખ તે અલપ સુખ સાટેરે, કહે નિષ્કુલાનંદ તે માટેરે.

પદ. ૧૫. મું.

બળો બળો કુમતિ મતિ તારીરે, તેંતો વાત કાંય ન જો વિચારીરે;
કાં ગઇ તારિ અકલ અભાગીરે, તજી સુખ દુઃખ મુખ લીધુંમાંગીરે.
તુંને વિષેના મોદિક કેમ ભાવેરે, થાવા હડકાયાનિ હોંસ કેમ આવેરે;
તારૂં ધન દારા દેખિ દિલ ડોલેરે, થૈ બાવરોને બક બક બોલેરે.
તારૂં અસત્ય ધંધે તે મન લાગ્યુંરે, સુતા સિંહિને ઉઠાડી ખિવ માગ્યુંરે;
મન ગમતિ ખાધી તેં ઠગ મૂળીરે, તજી સુખસેજ સૂતો જઇ શૂળીરે.

ફટફટ કુમતિ મતિ તારીરે, તજી મહિને વલોયું જઈ વારીરે;
કહે નિષ્કુલાનંદ નર તુંનેરે, વળિ કહીશ કહ્યું નહી મુનેરે.

પદ. ૧૬.

એક અચંબો આવે છે અતિ ભારીરે, તુને લાજ નથી આવતી લગારીરે;
લખ ચોર્યાશિ કુંટુંબ કુળ તારૂંરે, ખર શૂકરમાં કેને કુંણુ સારૂંરે.
અંડ ઉદ્‌ભિજ ને સ્વેદ જરાયુરે, વાર અનેક તું ઉપજ્યો મરાયુંરે;
ઉંચ નીચમાં લીધો તેં અવતારરે, આદ્યે શ્વપચ દઇ વર્ણ અઢારરે.
એક એકને ઉદર નર આવ્યોરે, તુંતો સરવે તણો સુત કહાવ્યોરે;
તેનિ લાજ તુંને ન આવી લેશરે, હવે આપિયે તે શિયો ઉપદેશરે.
દીઠો નહિં તુજ જેવો કોય ડાહ્યોરે, તુંતો ભુખને દુખથિ ન કાયોરે;
કહે નિષ્કુલાનંદ કેટલુંરે, માન તજી હજી માને તો છે ભલુંરે.

પદ. ૧૭.

સત વાત એક સાંભળોને સારીરે, જોજો જન મન વાત એ વિચારીરે;
આવી મનુષ્યા દેહ તે શિયા માટેરે, આવ્યો કુણ કામ ચાલ્યો કુણ વાટેરે.
તેનિ સંતને ન પુછિ વાત સાચીરે, તું તો આપણે ડાપણે રિયો રાચીરે;
કરે સુખના સમાજ કાજ કામરે, તારૂં મન મોહ્યું દામ વામ ધામરે.
કરે મનોરથ મન નિત્ય નવારે, વિષે સુખ વળી ભોગજે ભોગવારે;
આજ સુધિ તેનો અભાવ ન આવેરે, કેમ ધંતુરાનાં ડીંડાં ભુંડાં ભાવેરે.
ભખ્યો ભોયંગ ને લાગે લિંબ મીઠોરે, કરિ કમાણી ને હાલ્યો નર હિઠોરે;
શી અકલ લીધી છે નર શિખીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ નર દેખીરે.

પદ. ૧૮.

એક વાત વળી સાંભળિ છે સારીરે, કહું વિવિધ પ્રકાર જો વિચારીરે;
એક બાવરો બેસાર્યો વળિ વહાણેરે, માન્યું મુરખ પડ્યો હું બંધિખાનેરે.
ચડ્યો ફેરને દિઠું છે સર્વે ફરતુંરે, માન્યું મનમાં જે પામ્યો હવે મરતુંરે;
થયો આકળો અભાગી લાગી લેરીરે, ખરા ખારવા વિશેષે જાણ્યા વેરીરે.
ચડિ ડોલ ને દીઠું છે દુખદાઇરે, મારિ ઠેક છેક પડ્યો પાણિ માઇરે;
એમાં દોષ કહો કેને હવે દઇયેરે, મળ્યો સતસંગ તરી તજી જઇયેરે.
તજી સુખ પડ્યો દુઃખ દધિ માઇરે, એ પ્રકારમાં ન જાય કચવાઇરે;
સર્વે સુખ દુઃખ વાહાણનું જો સહિયેરે, કહે નિષ્કુલાનંદ પાર થઇયેરે.

પદ. ૧૯.

એક મૂરખને હાથ મણિ મળિરે, જોઇ ચાખી સુંધી ન લાગી ગળીરે;
હતો વેવલો ને કાવતો વિવેકીરે, જોઈ ત્રાડી ફોડિ નાખ્યું નરે ફેંકીરે.
તેમ સતસંગ મલ્યો શિરોમણીરે, હતિ બાળ બુદ્ધિ કબુદ્ધિને ઘણીરે;
તેણે સતસંગ રંગ અંગ ત્યાગ્યોરે, કાળા કામળાને કસુંબો ન લાગ્યોરે.
રહે પથ્થર કોરો જો પાણી માંઇરે, જેમ જળ મળે જવાસો સુકાઇરે;
મળિ મરકટને રાજ સાજ સિદ્ધિરે, દેખી ટોપરૂં ને તરત ટેક દિધિરે.
મળિ અલ્પમતિને વાત મોટીરે, કરે અન માન જ્ઞાન કહે ખોટીરે;
મળિ અનુપમ મોજ તેજ ત્યાગીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ એ અભાગીરે.

પદ. ૨૦.

જેમ સર્પને પાળીને દુધ પાયરે, તેતો ઘરના પરનાને ખિજ્યો ખાયરે;
જેમ વેરીને શિખવે વિદ્યા વિધરે, કરે દાવ ઘાવ પાછો પરસિદ્ધરે.
દેખે દિનમાં અંધારૂં આંતે ખોળીરે, એવા અંધ નર ઉલુકનિ ટોલીરે;
એવો નર કોઇ દિઠો ન નઠારોરે, મળ્યું કલ્પવૃક્ષ માગ્યો છે કુઠારોરે.
પડયું અવળું ન સુઝે બિજું સાજરે, રિઝયા રાજ પાસ માગીછે પિંજરે;
હરી કલ્પવૃક્ષ સમ કહાવેરે, મળે તેને તેવું જેને જેવું ભાવેરે.
કેશે દેવનો ચોર મેલું દેખીરે, પણ અંતરની ઇછા ન ઉવેખીરે;
પડિ જન્માંતરે વાત પાછીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ એ સાચીરે.

પદ. ૨૧ મું.

લટકાળો લટકંટોરે આવે, મોહન મોરલી વાતોરે; લટ—ટેક.
સખાને સંગે અતિ ઉછરંગે, ગીત મધુરાં ગાતોરે; લટ.
કેસરિયે વાઘે કસુંબલ પાઘે, કેસર રંગમાં રાતોરે; લટ.
ફુલોના તોરા ગજરાની ટોપી, ફુલાંને હારે ફુલાતોરે; લટ.
નિષ્કુલાનંદનો સ્વામી શામળિયો, આવે અમીરસ પાતોરે; લટ.

પદ. ૨૨ મું.

શામળિયો સ્નેહનો બાંધ્યો, આવેછે અલબેલોરે; શામ—ટેક.
રંગમાં રાતો ને વાંસલી વાતો, છોગાલો છેળ છબીલોરે; શામ.
અતી પ્રસંન વદનવ્હાલાનું, અળવે ભર્યો અલવિલોરે; શામ.
દરરાન દેવાને કાંઇ એક કેવા, રસ બસ કરવા રસિલોરે; શામ.
નિષ્કુલાનંદનો સ્વામી શામળિયો, આવે વાલપશું વ્હેલોરે; શામ.

પદ. ૨૩ મું.

• છબીલાની છબી જોઇને, મોહી રહ્યું મન મારૂં રે; છબી—ટેક.
નેણાં વિશાળ ને વાણી રશાળ, તેપર તનમન વારૂં રે; છબી.
વ્હાલાનું વદન સુખનું સદન, શોભેછે સુંદર સારૂં રે; છબી.
જીવન જોઇ હું મનમાં મોહી, મીટે મટકું ન મારૂં રે; છબી.
નિષ્કુળાનંદનાં નાથને નિરખી, અંતરમાં ઉતારૂં રે; છબી.

પદ. ૨૪.

છોગાળા તારાં છોગળાં ઉપર, વાલમજી જાઉં વારીરે; છોગાળા—ટેક
નટવર નાગર સુખના સાગર, મન માન્યાં મોરારીરે; છોગાળા.
કાંન ગોવાળા ને વાંસળીવાળા, તમે મીરાત્યછો મારીરે; છોગાળા.
નંદના લાલા લાગો અતિ વાલા, ગુણવંતા ગિરધારીરે; છોગાળા.
નિષ્કુલાનંદનાં સ્વામી શામળિયા, હું છું દાસી તમારીરે; છોગાળા.

બ્રહ્માનંદ

એ જાતનો ચારણ હતો, એની કવિત્વ શક્તિ મોટી અને તાત્કાળીક હતી.

શૃંગારના પદો.

પદ. ૧. રાગ ધનાશ્રી.

છેલા ચાલંતા ગજ ચાલ, આવો મારે આંગણે;
હું તો મોહિ છું મોહનલાલ, તોરે ફુલડાંતણે;—ટેક. આવો.
પ્રીતમ પેર્યાં પ્રેમથી, તમે સોનેરી સુરવાલ;
જરકસિયા જામાતણી, મારા ચિતડામાં ખુંતી ચાળ; આવો.

રૂપાળો રતને જડયો, કાજુ શોભે કમર કટાર;
ગુણિયલ ગજ–મોતિતણો, રાજે હૈડા ઉપર હાર; આવો.
સુંદર મુખ સોહામણું, જોઇ લાજે શશિયર ક્રોડ;
બ્રહ્માનંદના વાલમા, તારા મોળિડાનો અજબ મરોડ; આવો.

પદ. ૨.

ઓરા આવોને પ્રાણ આધાર, વાલા મારે ઓરડે;
હું તો મોહિછું નંદકુમાર, બાજુકેરે બોરડે;–ટેક.
સોનાકેરાં સાંકળાં, પેર્યાં રસિયા જાદવરાય;
હરિવર બઠકાં હાથનાં, મારે અટકયાં અંતરમાંય; વાલા.
અજબ અલૌકિક અંગુળી, રાજે નખ મણી-લાલ સમાન;
શોભા વિંટી વેઢની, કાજુ રાજે છે રસિયા કાન; વાલા.
અંગ અંગ પ્રતિ ઓપતા, શોભે સુંદરવર શણગાર;
બ્રહ્માનંદના વાલમા, તારી બાનકની બલહાર; વાલા.

પદ. ૩.

વાલી લાગેછે વ્રજચંદ, પ્યારા તારી પાઘડી;
મરમાળા બાળમુકંદ, જીવડલામાં જડી;–ટેક.
ફુલદડો ઉછાળતા, જ્યારે સામા આવો છો સેણ;
જાદવ સાસું જોઇને, મારાં નાથ ઠરે છે નેણ;
અતિ મરમાળી આંખડી, કાંયક સુંદર રાતી કોર;
આડી નજરે હેરતા, કાજુ લાગો છો નંદકિશોર; પ્યારા.
આંટો ઉપરણીતણો, ભાળી વાધેછે મનમાં ભાવ;
બ્રહ્માનંદ જાય વારણે, તારા મુખડા ઉપર માવ; પ્યારા.

પદ. ૪.

રૂડી લાગેછે વ્રજરાજ, છબી તારી શામળા;
કોના મનડું લેવા કાજ, ચાલો છો ઉતાવળા—ટેક.
આવીશ હું અલબેલડા, વારિ ગિરિધર તારી ગેલ;
કબુદ્ધિડાં નિંદા કરી, છોને મૂરખ ધોતાં મેલ; છબી.
રસિયા તારા રંગની, લાગી ચટકી ચિતડામાંય;
શંકા તજી સંગ ડોલશું, હવે જગથી ડરે રે બલાય; છબી.

અચળ તમારો આશરો, મારે નહીં બિજાની આશ;
બ્રહ્માનંદ કહે રાજનાં, અમે દામ વિનાનાં દાસ; છબી.

પદ ૫.

હેલિ જોને આ નંદકુમાર, સલુણો શોભતા,
ચાલે મદઝર ગજતિ ચાલ, રસિક ચિત લોભતા.
પ્યારી લાલ સુરંગી પાઘ, અલૌકિ બાંધણિ,
છુટા પેચ ઝુક્યા મહુકોર, અધિક શોભા બણી.
રૂડિ રાજે છે નલવટ રેખ, મનોહર માવને,
જોતાં કેસર તિલક અનુપ, વધારે ભાવને.
ઉભા અલવ કરે અલબેલ, સખાનાં સંગમે,
ખેલે બ્રહ્માનંદનો નાથ, રાજેસર રંગમે.

પદ ૬.

શોભે નટવરજીને શિશ, કલંગી વાંકડી,
પુખરાજ પીરોજા લાલ, મોતિડેથિ જડિ.
તોરો ફૂલતણો નવરંગ, મોલિડા ઉપરે,
જોઇને કાંનકુંવરનું રૂપ, મારાં નેણાં ઠરે.
સખિ આંટાદાર અનૂપ, પિયાજીની પાઘડી,
તેતો નહિવિસરે પલ એક, જીવડામાંજડી.
લલકે કુંડલ કાંનુ માંહિ, કે મુઘા મૂલનાં,
બાંધ્યા બ્રહ્માનંદનાનાથે, કે બાજુ ફુલના.

પદ ૭.

આંખડલિ શરદ સરોજ, રસિલા લાલની,
દેખિ મનડું પામે મોહ, તિલક છબિ ભાલની.
નાસા સુંદર દીપ સમાન, અધિ શોભિ રઈ,
મુખ નિરખિને શશિયર જોત, ગગનમાં ઝાંખિ થઇ.
લિધિ લટકાલે નંદલાલ, કે હાથ કબાણને,
એનિ ચટક રંગીલિ ચાલ, હરે મન પ્રાણને.
કાજુ મોતિડે જડિત્ર કટાર, કમર કસિ લીધલો.
નિરખિ બ્રહ્માનંદ કહે જન્મ, સુફલ મારો કીધલો.

પદ ૮.

સખિ કેસર ભીનો કાન, ઠરે જોઇ છાતડી;
રૂડિ આંખડલિમે રેખ, મનોહર રાતડી.
બેનિ સાંભલતાં સુલતાન, થઇ એના ગીતમે;
રસિયા વર કેરો રંગ, ચડયો મારા ચિતમે.
સમઝાવિ મુજને શામ, નેણું કેરિ સાનમે,
મુને મગન કરિ મસ્તાન, અમૃત રસ પાનમે.
કાન્તુ રાજે છે ગૌર કપોલ, શુભગ તિલ ત્રાજવી,
શોભે બ્રહ્માનંદનો નાથ, રસિલો રાજવી.

પદ. ૯.

લટકાળા તારે લટકેરે, લેરખડા હું લોભાણી;
વાંસલડી કેરે કટકેરે, ચિતડાંને લીધું તાણી.
છોગલિયું તારૂં છેલારે, આવી અટકયું અંતરમાં;
વણ દીઠે રંગનાં રેલારે, બેઠી અકળાવું ઘરમાં.
રાતી આંખલડીની રેખુંરે, મનડામેં ખુંતી મારે;
ડોલરીઆ હું નવ દેખુંરે, જંપ નથી થાતો જ્યારે.
મરમાળી મૂર્ત્તિ તારીરે, વાલમ મારે ચિત્ત ચડી;
બ્રંહ્માનંદના હાર હજારીરે, કેમ કરી મેલું એક ઘડી.

પદ. ૧૦.

રૂડું ભાળ તિલક રૂપાળુંરે, કોડે કીધું કેશરનું;
ભાવે હું સુંદર ભાળુંરે, કામડલું મેલી ઘરનું.
વાંકી ભ્રકુટિ જોઇ વનમાળીરે, મારૂં લોભાણું મનડું;
મોહન નાશા મરમાળીરે, દીયલી વેળાનું ધનડું.
તારા લોચનીયાં નંદલાલારે, રંગભીનાં રંગ ભરિયાં;
વ્રજજીવન નટવર વાલારે, ગુણિયલ અંતરમે ગરિયા.
લટકાળા મોહની લાગીરે, ભાવે મુખડું ભાળીને;
બ્રંહ્માનંદના શામ સુહાગીરે, બેઠી જગ ભય ટાળીને.

પદ. ૧૧.

માણીગર મોલિડું તારૂંરે, સુંદર ફુલડેથી છાયું;
મોહન તેમાં મન મારૂંરે, ઠીક કરીને ઠેરાયું.

રૂપાળું રંગનું ભરિયુંરે, શોભે ફાંટું સોનેરી;
છોગલિયું નૌત્તમ ધરિયુંરે, લાડકડા વાલમ લેરી.
કાજુ નવલ કલગી નિર્ખિરે, ચિતડામાં લાગી અટકી;
થઇ ગઈ દીવાની સરખીરે, લોક લજ્યા સર્વે પટકી.
બહુ અંતરમાં રસ બસિયુંરે, ગરક કસુંબી મોલીડું;
બ્રહ્માનંદનાં મનમાં વસિયુંરે, મોહન તારૂં મોલીડું.

પદ. ૧૨ મું.

વ્રજ જીવન શામ વિહારીરે, લાવણ્યમાં હું લેવાણી;
મેં તો મેલ્યો જગ વિસારીરે, કાનડા તારી કેવાણી.
સુંદર-વર રંગડો ચડીયોરે, મરમાળા મોહન તારો;
જગ ત્રણ સરખો ત્રેવડિયોરે, કુણ માને એનો ડારો.
તમ સાથે પ્રીતિ બાંધીરે, કોઇની શંકા કેમ ધરૂં;
ચિંતામણી સુંદર લાધીરે, રાંક થઇને શીદ ફરૂં.
તમ સાથે રંગના ભીનાંરે, દિલડું માન્યું ડોલરિયા;
બ્રહ્માનંદના નાથ નવિનાંરે, વાલમ મેં તમને વરિયા.

પદ ૧૩ મું.—રાગ ગરબી.

ચાલો ચાલો સૈયરનો સાથ, વંદ્રાવન જાઇએરે;
સખી છેલ છબીલાને સંગ, હળી મળી ગાઇએરે.
વ્હાલો જુવે છે આપણી વાટ, ઉભા છે વનમાંરે;
સખી આપણે સાથ એકાંત, મળ્યાનું છે મનમાંરે.
વ્હાલે મોરલી લીધી છે હાથ, વજાડે છે ઘેરીરે;
આવી ઉભા છે જમુનાને તીર, પીતાંબર પેરીરે.
વાલે પેરચા છે ફુલડાના હાર, બાંધ્યા છે બાજુરે;
એને લ્હેકે છે કાંનો માંઇ, કુંડલિયા કાજુરે.
વાલે મૃગલાં પમાડયાં મોહ, બંસીને નાદેરે;
હરી ગાવે છે સુંદર ગીત, મધુરે સાદેરે.
હરીને હેતે કરીને હાથ, ઝાલ્યાનો હેવારે;
સખી બ્રહ્માનંદનો નાથ, રમવા જેવારે.

પદ ૧૪ મું.

જોને જોને સખી એનું રૂપ, મનોહર રાજેરે;
મુખ લાવણતા જોઇ કામ, કે કોટીક લાજેરે.

જોને ફુલડાનો તોરો શિશ, સુંદર શોભેરે;
જોઇ લાલ સુરંગી પાઘ, મનડું લોભેરે.
વ્હાલો નેણે જણાવે છે નેહ, હેતે હેરેરે;
મુને ન્યાલ કરી નંદલાલ, આજુને ફેરેરે.
પેરી શોભીતા શણગાર, રૂડા લાગે રમતારે;
વાલો વ્રજ નારીને ચિત્ત, ગિરધર ગમતારે.
મારા લોચનિયાં લોભાય, નટવર નિરખીરે;
હું તો મગન થઇ મનમાંય, દિવાની સરખીરે.
ઉભા ગીત મધુરાં ગાય, ગોપીજન સંગેરે;
વ્હાલો બ્રહ્માનંદનો નાથ, રમે રસ રંગેરે.

પદ ૧૫.

આવો આવોને નંદજીના લાલ, આપણ રમીએરે;
રૂડાં ભોજનીઆં બહુ ભાત, જમાડું તે જમીએરે.
વારી સામળીયા તમ સાથ, લાગી પ્રીતીરે;
હવે શું કહેશે સંસાર, કોઇથી નથિ બીતીરે,
મારા હેતુ છો હૈડાના હાર, તમપર વારીરે;
તમ કાજ કોડીલા કાન, મેં સેજ સમારીરે.
મારે તમથી જગમે કોય, બીજું નથી વાલુંરે;
જે જે જોઇયે તે જાદવરાય, આણી આણી આલુંરે.
લઈ સરવસ સુંદરશામ, તુજપર વારૂંરે;
તારાં છોગલિયામે શાંમ, મોહ્યું મન મારૂંરે.
બ્રંહ્માનંદના વ્હાલા ગુણવાન, પધારોને પ્યારારે;
તમને એક ઘડી અલબેલ, નહિ મેલું ન્યારારે.

પદ ૧૬.

તારી આંખલડી અલબેલ, અતી અણીઆળીરે;
હું તો ગરક થઈ ગુલતાન, કે ભુધર ભાળીરે.
માથે લાલ કસુંબી પાઘ, તોરો લટકેરે;
છબી જોઇને સુંદર શામ, મન મારૂં અટકેરે.
રૂડી કેશર કેરી આડ, કે ભાળ વિરાજેરે;
જોઇ મુખની શોભા માત્ર, પુરણ શશી લાજેરે.

શોભે ઘુઘરડીનો ઘોર, કેડે કંદોરો રે;
ગળે મોતીડાની માળા, ચિતડું ચોરો રે.
શોભે સુથણલી સોરંગ, રૂપાળો રેંટો રે;
વ્હાલા પેરીને પ્રાણ આધાર, ભાવે શું ભેટો રે.
વ્હાલા બ્રહ્માનંદના નાથ, આવી સુખ આપો રે;
મુને મ્હેર કરી મોરાર, પોતાની કરી થાપો રે.

પદ ૧૭.

સખી નંદતણે દરબાર, માહા રંગ રેલે રે;
વ્હાલો ગોવાળાની સાથ, ખાંતીલો ખેલેરે.
મુને કાનુડાના કોડ, ગઇતી જોવા રે;
વ્હાલે કીધો અલોકીક ખ્યાલ, મારૂં મન મ્હોવારે.
કાને ગોપી ગોવાળાને ઘેર, ગોપ જમાડયારે;
રૂડાં લટકાં કરી નંદલાલ, કે ખૂબ રમાડયારે.
હસી હેત કરી હરી રાય, ઝાલી મુને હાથેરે;
વ્હાલે દુધતણી લૈ હેલ, ઢોળી માથે રે.
મુને કીધી રસબસ કાન, ભીજી મારી સાડીરે;
મુને ચસકો લાગ્યો એ સાથ, જઇશ હુંતો દહાડીરે.
વ્હાલો ડોલે ગોવાલીડા સંગ, બોલે સારૂંસારૂંરે;
હેલી બ્રહ્માનંદને નાથ, મોહ્યું મન મારૂંરે.

પદ ૧૮.

ઓરા આવોને સુંદર શામ, એકાંતે મળીયેરે;
વ્હાલા દિન જાણીને દયાળ, અઢકળ ઢળીયેરે.
વારી મુરતી તમારી માવ, વસી દિલ મોરેરે;
હું તો જોઇને થઈ ગુલતાન, ફુલાં કેરે તોરેરે.
વ્હાલા તમને મળ્યાના છે કોડ, કરિયે વાતુંરે;
વ્હાલા તમ વિના પલ એક, નથી રેવાતું રે.
તમે દીલડાના દરીઆવ, કે છેલ છોગાળારે;
મારા મનમાં માન્યા મોરાર, છો મરમાળારે.
આવી તમ સાથે અલબેલ, પ્રીત બંધાણીરે;
મુખ લાવર્ણતા જોઇ માવ, હું લોભાણી રે.

તમે મોટા થઇ માહારાજ, શું લલચાવોરે;
વ્હાલા બ્રહ્માનંદના નાથ, હસિ બોલાવો રે.

ઈશ્વરને ભજવા વિષે.

પદ ૧૯-રાગ ગરબી.

પ્રભુ સાથે કરને રે નર તું પ્રીતડી રે, મેલિ દેને મોહ મછર અભિમાન રે;
દિન ઝાઝા રહેવું નથી રે આ દેહમાંરે, હૈયાફુટા શાને થાય છે હેરાનરે-પ્રભુ.
સમજીને શરણું તું લેને સાચા સંતનુંરે, જાય તારા અનંત જનમનો રોગરે;
દુર્લભ મનુષ્યજનમ ભરતખંડમાંરે, વારેવારે એવો મલે નહિ જોગરે-પ્રભુ.
સમજી વિચારિને જોને તું કોણછેરે, ક્યાંથિ તું આવ્યો ને જઇશ કેને ઘેરરે;
ચ્યારને દિવસરે રહેવું આ સંસારમાંરે, અમૃત તજીને શિદને ખાયછે ઝેરરે-પ્ર.
મમતાને માંહીરે માથા લગી ખુતિયોરે, મારૂં મારૂં કરી રહ્યો મંદરે;
કેહુને તારૂં હરિ વિનારે સગું કોણછેરે, માટે સત્ય કહેછે બ્રહ્માનંદરે-પ્રભુ.

પદ ૨૦.

શરણું તુંતો લેનેરે સુંદર શામનુંરે, તજી દેને મુરખ ઠાલી તાણુરે;
વારિને વલોણેરે ઘૃત નવ નીકલેરે, તેવુંછે આ જગનું ડહાપણુ જાણુરે-શરણું.
કુબુદ્ધિ મેલીનેરે જતન કર જીવનુંરે, જોને તારિ ઉમર ખુટી જાયરે;
પ્રભુના ભજનરે વિના તને પ્રાણીયારે, કોઇ દિન સુખ સુપને નહી થાયરે-શરણું.
મોટેરો થઇનેરે ફરે અભિમાનમાંરે, જાણે હું જીવાડું પરિવારરે;
શકટને હેઠેરે શ્વાન જેમ ચાલતુંરે, માને સર્વે પોતાને શિર ભારરે-શરણું.
ભરણુને પોશણુરે સહુનું હરિ કરેરે, સુખ દુખ સઉનું હરિને હાથરે;
એવું તું જાણીનેરે તજ અહંકારનેરે, ભજી લેને બ્રહ્માનંદનો નાથરે-શરણું.

પદ ૨૧.

માનિ લે શિખામણરે ડહાપણ તારૂં મેલિનેરે, ધન તન જોબન સુપનુ જાણુરે;
ચાર તે દિવસનારે જીવતર કારણેરે, ભટકીશ પરવશ ચારે ખાણુરે-માનિલે.
મનમાં વિચારિરે જોને તુંતો મુરખારે, નથિ આંહિ રહેવાનું નિદાનરે;
મોહેલ બગિચારે મંદિર માલિયાંરે, મેલિ દેઇને વસવુંછે મેદાનરે-માનિલે.
સગાને કુટંબીરે રેહેશે રોઇ કલકલીરે, દાટચા સરવ રહેશે ઘરમાં દામરે;
અંતકાલે ઠાલે હાથે જવું પ્રાણિ એકલાંરે, કોઇ નહિ આવે તારા જીવને કામરે-મા.

શરીર સાચવિયુંરે જ્યાંન કિધું જીવનુંરે, સાચો કિધો નરક ચોરાશિનો લેખરે;
બ્રહ્માનંદ કહેરે બુડયો જમપુરમાંરે, દિલમાં સમજિ વિચારિને તું દેખરે—માનિલે.

પદ ૨૨.

વિષેમાં વલુંધ્યોરે હરિને વિસારિનેરે, ફરે મરડાતો અતિ મનમાં ફુલરે;
જેના વડિયે જીવેરે તેને નથી જાણતોરે, મણમાં તારે આઠ પાંચશેરીનિ ભુલરે—વિ.
તોલ્યા વિના ખર થઇને ભાર તાણતોરે, હાંકતાં સૌ કહી. તને હાડ હાડરે;
મટાડી પશુરે કીધો તને માનવીરે, પ્રભુનો કાંઇ નથી જાણતો પાડરે—વિષેમાં.
જઠરાગ્નીથીરે રાખ્યો તને જાલવીરે, સુંદર દીધો તનનો સાજરે;
અન્નજલ હમણાંરે તેનું દીધું ખાયછેરે, તેનું નામ લેતાં આવેછે તને લાજરે—વિ.
ભુંડપ કેરૂંરે ભાતું તેતો બાંધિયુંરે, માથે લીધો મમતા કેરો બોજરે;
બ્રહ્માનંદ કહેરે હરિ નવ ઓલખ્યારે, ફરતો ડોલે જેવો વનનો રોઝરે—વિષેમાં.

પદ ૨૩.

રે સગણુ હરીવરનું સાચું, બીજું સર્વે ક્ષણભંગુર કાચું; રે સગ—ટેક.
રે સૌ સાથે પ્રીતિ ટાળી, રે ભાંગ્યું મન મિથ્યા ભાળી;
છે વરવા જેવા એક વનમાળી; રે સગ.
રે થિર નહીં આવરદા થોડી, રે તુછ જાણીને આશા તોડી;
મેં જગના જીવન સાથે જોડી; રે સગ.
રે ફોગટ ફેરા નવ ફરિયે, રે પરઘર પાણી શું ભરિયે;
જો વરિયે તો નટવરને વરિયે; રે સગ.
રે ભૂધર ભેટયા ભય ભાગો, રે સૌ સાથે તોડયો ધાગો;
એ રસિક રંગીલાથી રંગ લાગો; રે સગ.
રે એવું જાણીને સગપણ કીધું, રે મેણું તો શિર ઉપર લીધું;
બ્રહ્માનંદનું કારજ સીધું; રે સગ.

પદ ૨૪.

રે લગનીતો હરિવરથી લાગી, મેં તન ધનની આશા ત્યાગી; રે લગની-ટેક.
રે વાત કહું સુણ સાહેલી, રે બળિયોજી કીધા બેલી;
માથું પેલું પાસંગમાં મેલી; રે લગની.
રે ન ડરૂં હું લોકતણી લાજે, રે શિર ઊપર ગિરધર ગાજે;
આ દેહ ધર્યો નટવર કાજે; રે લગની.

રે શિરપર જો બીજો ધારૂં, રે તો બગડે જીવતર મારૂં;
હું જીતી બાજી તે કેમ હારૂં; રે લગની.
રે હરી વીના બીજાને વરવું, રે ગજ તજી ખર ચડીને ફરવું;
એ જીવ્યાથી રૂડું મરવું; રે લગની.
રે મરજાદા જગની મેટી, રે બાંધી પ્રેમતણી પેટી;
બ્રહ્માનંદનો વ્હાલો ભેટી; રે લગની.

પદ ૨૫.

રે શિર સાટે નટવરને વરિયે, રે પાછાં તે પગલાં નવ ભરિયે; રે શિર–ટેક.
રે અંતર દૃષ્ટિ કરી ખોળ્યું, રે ડહાપણ ઝાઝું નવ ડોળ્યું;
એ હરી સારૂં માથું ગોળ્યું; રે શિર.
રે સમજ્યા વિના નવ નિસરિયે, રે રણુ મધ્યે જાઇને નવ ડરિયે;
ત્યાં મુખ પાણી રાખી મરિયે; રે શિર.
રે પ્રથમ ચડે શૂરો થઇને, રે ભાગે પાછો રણમાં જઇને,
તે શું જીવે ભુંડું મુખ લઇને; રે શિર.
રે પેહુંજ મનમાં ત્રેવડિયે, રે હોરે વારે જુધ્ધે નવ ચડિયે;
જો ચડિયે તો કટકા થઇ પડિયે; રે શિર.
રે રંગ સહિત હરીને રટિયે, રે હાક વાગે પાછા નવ હઠિયે;
બ્રહ્માનંદ કેહે તાં મરી મટિયે; રે શિર.

પદ ૨૬.

રે ધરિયા અંતર ગિરધારી, શું કરશે ઘેળ્યા હવે સંસારી; રે ધરિયા–ટેક.
રે હું કોઇની ન રહું ઝાલી, રે શ્હાલાને થાવા મ્હાલી;
રે શિર કરમાં લઇને ચાલી; રે ધરિયા.
રે જેમ ગજ જાય બજારે ખુશી, રે શ્વાન મરે બહુ ભસીરે ભસી;
તે હાથીને નહીં શંકા કશી; રે ધરિયા.
રે બળવા ગઇ જો સતી સાચી, રે રોમ રોમ પીયા સંગ રાચી;
તે પડમાં જાઇ ન વળે પાછી; રે ધરિયા.
રે જો પડથી પાછી આવે, રે લાજ તજી મન લલચાવે;
તે સતી મટી કુત્તી કહાવે; રે ધરિયા,
રે બ્રહ્માનંદ એમ વિચારી, રે બીક સર્વે કાઢી બારી;
રે મળીયા મોહન સુખકારી; રે ધરિયા.

દેવાનંદ.

એના પદમાં બોધ સાથે સપાટા છે.

પ્રભુ સાથે પ્રીતિ કરવા વિષે.

પદ ૧. રાગ ગરબા.

કર પ્રભુ સંગાથે દૃઢ પ્રીતડીરે, મરી જાવું મેલી ધન માલ;
અંતકાળે સગું નહિં કોઇનુંરે.—ટેક.
સંસારે સંબંધી સર્વે મળ્યાંરે, એછે જુઠી માયા કેરી જાળ. અંત.
મારૂં મારૂં કરીને ધન મેળવ્યુંરે, તેમાં તારૂં નથી તલભાર. અંત.
સુખ સ્વપ્ના જેવું છે સંસારનુંરે, તેને જાતાં ન લાગે વાર. અંત.
સારે સેવજે તું સાચા સંતનેરે, તારા ટળશે ત્રિવિધિના તાપ. અંત.
અતિ મોટા પુરૂષના આશરેરે, બળે પૂર્વે જનમના પાપ. અંત.
એવું સમજીને ભજ ભગવાનનેરે, સુખકારી સદા ઘનશામ. અંત.
દેવાનંદનો વ્હાલો દુઃખ કાપશેરે, મન વાંછિત પૂરણ કામ. અંત.

પદ ૨.

મળ્યો મનુષ્યનો દેહ ચિંતામણીરે, તારા અંગમાંછે રોગ અસાધ્ય;
નથિ લેતા નારાયણ નામનેરે.—ટેક.
માથે જનમ મરણ મોટું દુઃખ છેરે, તારા અંતરમાં હરિને આરાધ્ય. નથી.
ઘણું સુજે છે કામ સંસારનુંરે, કરે સગાનું બહુ સનમાન. નથી.
હેત કરતો નથી હરિદાસમાંરે, હઇયાફુટા તું લૂણહરામ. નથી.
પરનારી સંગાતે કરે પ્રીતડીરે, તારો એળે ગયો અવતાર. નથી.

મહુનાભીની બીક નથિ રાખતોરે, ખરે ખાતે મળીશ તેમ ખુવાર. નથી.
અતિ કઠણ વેળા છે અંતકાળનીરે, પછી થાશે તુંને પસ્તાવ. નથી.
દેવાનંદની શિખામણ માનજેરે, તારા અંતરમાં કરીને ઉચ્છાવ. નથી.

પદ ૩.

તારા મનમાં જાણેછે મરવું નથીરે, એવો નિશ્ચે કર્યો નિરધાર;
તેમાં ભુલી ગયો ભગવાનનેરે.—ટેક.
ધન દોલત નારીને ઘણા દીકરારે, ખેતિવાડી ઘોડી ને ઘરબાર. તેમાં.
મેડી મંદિર ઝરૂખા ને માળિયાંરે, સુખદાયક સોનેરી સેજ. તેમાં.
ગાદિ તકિયા ને ગાલ મશુરિયાંરે, અતિ આડ કરે છે એજ. તેમાં.
નિચિ ખાંધ કરીને નમતો નથીરે, એવું સાધુ સંગાતે અભિમાન. તેમાં.
મરમાળી મોહનજીની મૂર્તિરે, તેનિ સાથે ન લાગેલ તાન. તેમાં.
પાપ અનેક જનમનાં આવી મળ્યાંરે, તારિ મતિ મલીન થઇ મંદ. તેમાં.
દેવાનંદના વ્હાલાને વિસરી ગયોરે, તારે પડ્યો ગળે જેમ ફંદ. તેમાં.

પદ ૪.

તારે માથે નગારાં વાગે મોતનાંરે, નથી એક ઘડીનો નિર્ધાર;
તોય જાણ્યા નહી જગદીશનેરે—ટેક.
મોટા મેલીને રાજ મરી ગયારે, જેને જાતાં ન લાગી વાર. તોય.
તારૂં જોબન ગયું જખ મારતુંરે, માથે કાળા મટી ગયા કેશ. તોય.
અંતકાળે લેવાને જમ આવિયારે, તેનો ભાળી ભયંકર વેશ. તોય.
રોમ કોટી વીછુતણી વેદનારે, દુઃખ પામ્યો તું દૈવના ચોર. તોય.
સગાં સ્વારથી મળ્યાં સર્વે લુટવારે, તેનું જરાએ ન ચાલે જોર. તોય.
જીભ ટુંકી પડી ને તુટી નાડિયોરે, થયું દેહ તજ્યાનું તતકાલ. તોય.
દેવાનંદ કહે નવ જાણ્યાં મારા નાથનેરે, મળ્યો મનુષ્યોનો દેહ વિશાળ. તોય.

માયાની મોહણિમાં ઈશ્વરને ભુલી ગયો.

પદ ૫.

ભજ્યો નહિ ભગવાનને, મળ્યો મનુષ્યનો દેહ;
પ્રીત કરિ પરનારશું, નીચ સોબત સનેહ; ભજ્યો—ટેક.

મિથ્યા માયાના જોરમાં, થયો અંધ અજાણ;
લાજ વિટાણો લોકની, કરે આપ વખાણ. ભજ્યો.
ચિંતા ઘણી ચિતમાં ભરિ, હાલ ભુંડા હેરાન;
ફુટેલ હૈયું ને ફેલ આવડે, મિથ્યા મોટપનું માન. ભજ્યો.
જુઠા બોલો નથી જાણતો, માથે મરવાની ઘાટ;
દેવાનંદ કહે જમ આવશે, માર મુરખ ખાત. ભજ્યો.

પદ ૬.

અંતે જાવું છે એકલાં, સંગે આવે ન કોય;
માત પિતાને ભાઇ દીકરા, નારી કુટેછે રોય. અંતે—ટેક.
ભુખે મરિ ભેળી કરી, માયા લાખ કરોડ;
ડાટિ રેહશે દરબારમાં, જોને આંખ્યું નાફોડ. અંતે.
જીવ સંગાતે જાય છે, પુન્ય પોતાનાં પાપ;
સુખ દુખ ફળ તેનાં ભોગવે, જમપુરીમાં આપ અંતે.
રાજા ધરમની આગળે, ખાશો મુરખ માર;
દેવાનંદ કહે દેહ ધારશો, લક્ષ ચોર્યાશિ વાર અંતે.

પદ ૭.

ભુલિ ગયો ભગવાનને, ગયું જોબન બાળ;
આવ્યું બુઢાપણુ અંગમાં, કેડે આવે છે કાળ. ભુલિ—ટેક.
ઘરનાં માણસ જાણે ઘેલડો, કોઈ માને ન વાત;
અકલ ઘટીને વધી આપદા, કેદી મરશે કુજાત. ભુલિ.
મનમાં અતિ ધન ધાંખડી, વાલા વિષે વિકાર;
આડું બોલે તે અફિણિયો, દુઃખ પામે અપાર. ભુલિ.
શરિરનું ચામડું સુકું થયું, થયો અંધ અધિર;
દેવાનંદ કહે હરિ ન ભજ્યો, બહુનામી બળવીર. ભુલિ.

પદ ૮.

પ્રભુ ભજી લેને પ્રાણીયા, ધન દોલત ને નાર;
તેને તજી જાવું એખલાં, સગું કુટુંબ સંસાર. પ્રભુ—ટેક.
જેજે ભજ્યા જગદિશને, ભવ પામ્યા તે પાર;
એને વિસારીને આથડે, ગોથાં ખાય ગમાર. પ્રભુ.

લખ ચોર્યાસી જાતનાં, આવે દેહ અપાર;
જન્મ મરણ ગર્ભવાસનું, દુખ વારંવાર. પ્રભુ.
વૈદ કોટિ વાંસે ફરે, કરે ઓષધ અનેક;
રંચ ન ટાળે રોગને, દેવાનંદ કહે વિવેક. પ્રભુ.

પદ ૯. રાગ ગરબી.

જનમ સંગાતી વિસારયા જગદીશનેરે, એળે ખોયો માણુસનો અવતારરે;
સગું નથી કોઇ જાણે તારા જીવનેરે, સુપના જેવો જુઠો આ સંસારરે—
—જનમ. ટેક.
ડાહ્યો થઇને ડોલે નિર્લજ નાતમાંરે, મરમ કરીને બોલે મિથ્યા વેણુરે;
શેરીમાં મરડાતો ચાલે માનમાંરે, રાતા દિશે ગેપ ભરેલા નેણુરે.—જનમ.
નારિ આગળ એકરતી ન ઉપજેરે, ડાપણુ મેલી જ્યાં દોરે ત્યાં જાયરે;
નિર્લજ થૈને નાચે કુબુદ્ધિ કેણુમાંરે, વિષે ભરેલો ગરજુ ગોથાં ખાયરે.—જનમ.
અંતરમાં કપટીને ઉંડી ઇરપારે, સાધુ જનનો રેશ ન કીધો સંગરે;
દેવાનંદ કહે જમ જોરાવર આવશેરે, ભાંગી કરશે ભુકો તારૂં અંગરે—જનમ.

પદ ૧૦.

ભવસાગરનો પાર ન આવે પ્રભુ વિનારે, તપ તીરથ કરિયે કોટી ઉપાયરે;
પુન્ય કરી અમરાપુરનું સુખ પામીયેરે, અંતે પાછો ફોગટ ફેરો થાયરે.—ભવ.
માયાની મોટપ તે મિથ્યા જાણજોરે, નદિએ આવ્યું જેમ પાણીનું પૂરરે;
તેની પેડે ધન જોબન ને જીવવુંરે, આંકતણાં જેમ ઉડી જાવે તૂરરે—ભવ.
સગાં કુટંબ મેલિને મરવું એકલુંરે, લખ ચોરાશી ફરવું વારંવારરે;
પાપ તણા ગુણ આગળ તારે આવશેરે, કરમ કરીને ભરિયા તેં કોઠારરે—ભવ.
આજ અમુલખ માણુસનું તન આવિયુંરે, ભજવા સારૂ ભાવ કરી ભગવાનરે;
દેવાનંદ કહે માન તજીને માનજેરે, વાત વિચારી સારી ચતુર સુજાણરે—ભવ.

પદ ૧૧.

સગપણ સાચું જાણે શ્રી ઘનશામનુંરે, કેવળ બીજું માને કુડાકુડરે;
સગાં સંબંધી સ્વાર્થ કેરા સોબતીરે, મેલી જાશે મુખમાં નાખી પુળરે—સગ.
દેશ વિદેશે ડોલે ધનને કારણેરે, પ્રભુ વિસારી લાલચમાં લપટાયરે;
ભાગ્ય વિનાનો ભટકે પામર પ્રાણીયોરે, જોને તારૂં જોબન એળે જાયરે—સગ.

કાળ અચાનક ફોજું આવે કારમીરે, ઘેરી લેશે ત્યારે ઘરનું બારરે;
નાડી તુટી આંખ્યું બારે નિસરીરે, તે ટાણે શામળિયો કરતલ સારરે–સગ.
એટલા સારૂં કરજે એનો આસરોરે, માથે પડતા મટશે જમના મારરે;
દેવાનંદ કહે દાસપણામાં લાભ છેરે, પ્રેમ કરીને રાખો મનમાં પ્યારરે–સગ.

પદ ૧૨.

દેખ વિચારી દિલમાં તારા દેહનેરે, નથી રહ્યાનો એક ઘડી નિરધારરે;
મમતા મોટી ખોટિ બાજી ખેલ છેરે, ભુંડપ કેરો માથે લે મા ભારરે–દેખ–ટેક.
વરણાગીમાં વડ પેપાંની હારનોરે, ઉપર રાતો માતો રંગનો છેલરે;
ભિતર કાચો ભેખ ધરીને ભોળવેરે, ફોગટ ફરતો કરતો કુડાં ફેલરે–દેખ.
આતમ સાધન કાંય ન કીધું આળસુરે, વિષયમાં વિંટાણો બારે માસરે;
હરિજન સાથે હેત ન કરતાં આવડયુરે, કપટી તારો કોણ કરે વીશવાસરે–દેખ.
સુમ થયો ધન સંચીને ભેળું કરયુંરે, મરતાં સુધી ન ખરચ્યું ન ખાયરે;
દેવાનંદ કહે મધમાખી લુંટાય છેરે, હાથ ઘસીને પામર તું પસ્તાયરે–દેખ.

પદ ૧૩. રાગ ધોળ.

હૈયાના ફુટયા, હરિ સંગ હેત ન કિધુ,
લખ ચોરાશિ કેરૂં લગડું, માંથે માગી લિધુંરે. હૈયા.
પેટને અરથે પાપ કરંતાં, પાછું ફરિ નવ જોયું,
ચાર દિવસના જીવતર સારૂં, મન માયામાં મોહ્યુંરે. હૈયા.
જન્મ મરણ દુખ ગર્ભવાસના, તે નવ શકિયો ટાળી,
માત પિતા સુત જુવતી સંગ, વિસારયા વનમાળીરે. હૈયા.
આલસને અજ્ઞાન અતિશે, કામ બગાડયું તારૂં,
દેવાનંદ કહે દેખ વિચારિ, માન કહ્યું તું મારૂંરે. હૈયા.

પદ ૧૪.

દુનિયાંમાં ડાહ્યા, ડાપણુમાં દુખ પામે,
ભવતારણુ ભગવાન વિસારિ, ચડિયો ઠાલે ભામેરે. દુનિયાં.
મનુષ્ય દેહ મલ્યો અતિ મોટો, ખોટો જાણિ ખોયો,
ચોરે ચૌટે જુઠું બોલંતા, નાહક નિર વલોયોરે. દુનિયાં.
હરિ હરિજન સંગ હેત ન કિધું, પિધું વિષનું પાણી,
સુખ સંસારિ પામ્યા સારૂ, મુવા લગી ઘર તાણિરે. દુનિયાં.

હરખ શોકની નદિયો મોટી, તેમાં જાય તણાણો,
દેવાનંદ કહે હરિ ભજ્યો નહી, ઘણે દુખે ઘેરાણોરે. દુનિયાં.

પદ ૧૫.

અજ્ઞાની તારા, અંતરમાં દેખ વિચારી,
અંત સમે કોઈ કામ ન આવે, સગા કુટંબ નરનારીરે. અજ્ઞા.
જોબન ધનનું જોર જણાવે, ફાટી આંખે ફરતો,
કાલ કરાલ કઠણુ શિર વેરિ, દિલમાં કેમ નથિ ડરતોરે. અજ્ઞા.
માલ ખજાના મંદિર મેલિ, મુઆ ભૂપ મદમાતા,
શ્વાન શુકરના દેહ ધરિને, ઘરઘર ગોથાં ખાતારે. અજ્ઞા.
આજ અમૂલખ અવસર આવ્યો, હરિ ભજ્યાનું ટાણું,
દેવાનંદ કહે દેહ મનુષનો, ન મલે ખરચે નાણુંરે. અજ્ઞા.

પદ ૧૬.

પામર તેં પ્રાણિ, વીસારયા વનમાલી,
મિથ્યા સુખ માયામાં મોહ્યો, મૃગ તૃષ્ણા જલ ભાલીરે. પામ.
આઠે પહોર અંતરમાં બલીયો, ઘણે ઘણાને ધાયો,
રલિ ખપી ધન ભેગો કિધો, ન ખરચ્યો ન ખાયોરે. પામ.
નારી આગલ નિર્લજ થૈને, બિહિતો બિહિતો બોલે,
હડકો લાવે હશી બોલાવે, કરે તરણુને તોલેરે. પામ.
સાશ્ર સસરો સગાં સંબંધી, તેની સેવા કીધી,
દેવાનંદ કહે સાધુ જનનિ, સેવા તજી તેં દીધીરે. પામ.

ઈશ્વરને ઓળખવા વિષે.

પદ ૧૭. રાગ કાફી.

આવો રૂડો અવસરરે, ઓળખવા એક હરી;
મોઘો મનુષ્યાતનરે, નાવે તારે ફરી ફરી; આવે–ટેક.
ધન જોબન તન રંગ પતંગી, વણસે વારંવાર;
તે સારૂં જતન કરે છે, સુપનું આ સંસાર;
મેલી એને મરવુંરે, ડરવું દિલદોષ ધરી; આવો.

વાસકરે નિત વૈષ્ણવજનમાં, મનમાં માને વાત;
દાસપણું દેવતાને દુર્લભ, ભજેથી જનમ દુખ જાત;
ભક્તિ કરજો ભાવેરે, ધર્મની ટેક ધરી; આવો.
સૌમ્યસુભાવ પરમ સુખ સંપતી, એહિ પામ્યાનો ઉપાય;
પ્રગટ સ્વરૂપ ઓળખજો એવું, દુર્લભ દેવ ગવાય;
એવું તન આવ્યુંરે, લેજો વ્રજરાજ વરી; આવો.
માયાની મોટપ મીથ્યા, નથી ઘડીનો નિરધાર;
દેવાનંદ કહે ભજ દુખભંજન, કરૂણાનિધિ કરતાર;
કઠણ વેળામાંરે, રેહેશે તારાં કારજ સરી; આવો.

પદ. ૧૮.

કાયા માયા કુડીરે, રાખી તારી રેહેશે નહીં;
જોને તું વિચારીરે. ઘેલા કેમ અક્કલ ગઈ; કાયા—ટેક.
નંદ રાજાને અળગળ નાણું, ભરી સંચી ભંડાર;
કોડી અંતે કામ ન આવી, જાતાં ન લાગી વાર;
ન ખાધી ન ખરચીરે, વેઠે મુવો ભાર વહી; કાયા.
રાવણ રિધ સિધ પુરણ પામ્યાં, ઇંદ્ર અધિક અભિમાન;
અજ્ઞાને અવરાણું અંતર, ભુલિગિયો પ્રભુ ભાન,
વાદળની છાંયારે, જોતા જોતા છેટે ગઇ; કાયા.
ભજ ભગવાન માન તન મેલી, બેલી કર બળવીર;
લાલચ રાખે લક્ષ્મીવરની, ધરજો મનમાં ધીર;
અધમ ઉધારણરે, અભેપદ આપે સહી; કાયા.
મૃગ જળ ભરવા મુરખ માણસ, દોડે સૌ સંસાર;
વાત વિચારી પાછો વળજે, પામ્યા નથી કોઇ પાર;
દેવાનંદ કહે દેખીરે, વિવેકની વાત કહી; કાયા.

પદ. ૧૯.

કાળ તારી કેડેરે, આયુષ્યને ઓછી કરે;
મમતામાં મુરખરે, ખુંતો તોએ ખબર ન રહે; કાળ—ટેક.
બાળપણું જોબન ગયું જોતાં, ઘરડો થયો તું ગમાર;
આજ કાળ આવ્યો તારો વાયદો, માથે છે જમનો માર;
વાર નથી ઝાઝીરે, દીલમાં હજી ન ડરે; કાળ.

લવ નિમેષ ઘડી મોરત માપે, પોહોર દિવસ પરમાણ;
બાર માસે કરી વરસ કહાવે, સઇકે જુગ સુ જાણ;
માથે તારે મોટું રે, ફરતું એવું ચક્ર ફરે; કાળ.
ચાર જુગની એક ચોકડી, એકોતેર અલપાય;
ઇંદ્ર પડે અધિકારથી, ત્યારે તું કોણ માત્ર કહેવાય;
ચોર્યાસીનું લગડું રે, માંગી સીદ માથે ધરે; કાળ.
કહ્યું કર સંત સમાગમ સાચો, અવસર આવ્યો અમૂલ;
દેવાનંદ કહે દેખ વિચારી, અંતઃકર્ણ અંકૂલ;
ભજ્યા વના ભૂધરરે, જીવ બહુ જનમ ધરે; કાળ.

પદ. ૨૦.

પ્રભુભજ પ્રાણીરે, કે દિધી નર દેહ દયા;
હરી હેતકારીરે, તારે સારૂં પ્રગટ થયા; પ્રભુ–ટેક.
કલ્પતરૂ કરૂણાનિધિ કેશવ, મન વાંછીત ફળ દેત;
એ મૂર્તિ અંતરમાં ધરતાં, લાભ અલૌકિક લેત;
અગણિત આગળરે, જોને જગ જીતી ગયા; પ્રભુ.
ભક્તાધિન નિગમ નેતિ ગાવત, આવત અવની માંય;
રપકળરૂપ ઓળખજે એવા, કરવું રહે નહીં કાંય;
જાણ્યા વિના જગમાંરે, વેહેતે પુરે જાસો વહ્યા; પ્રભુ.
રાખો ધરમ રમાપતી રીઝે, કીજે સુકૃત કાજ;
માન બડાઇ કપટ મેલી, ફોગટ ફેલી ટળ આજ;
નિરભેની નોબતરે, વાગી પછે કુશળ કાયા; પ્રભુ.
નાખ્ય ખજાનો નિરખી નાણું, કર ગોવિંદ ગુણ ગાન;
દેવાનંદ કહે દોષ નિવારણ, ભવતારણ ભગવાન;
કરૂણાના સાગરરે, વાલાજીને વેદે કહ્યા; પ્રભુ.

પ્રેમાનંદ.

આ કવિનું બીજું નામ પ્રેમ સખી હતું. વિજોગની ગરબી જ્યારે કવિએ ગાઇ, ત્યારે શ્રોતાઓની આંખમાંથી આશું વહ્યાં હતાં.

સ્વામિનારાયણનો વિજોગ.

પદ ૧. રાગ ગરબી.

સજની શ્રીજી મુજને સાંભરિયારે, હૈડે હરખ રહ્યા ઉભરાય;
નેણે આંસુની ધાર વહે રે, વિરહે મનડું વ્યાકુળ થાય; સજની.
સુંદર મુરતી શ્રી મહારાજનીરે, સુંદર કમળ સરીખાં નેણ;
સુંદર કરતા લટકાં હાથનાંરે, સુંદર અમ્રત સરખાં વેણ; સજની.
શિ કહું શોભા અંગો અંગ તણિરે, નિર્ખી લાજે કોટિક કામ;
હસતા હસતા હેત વધારતારે, એવા મુખ નિધી શ્રી ઘનશામ; સજની.
સદા સ્વેતાંબર શ્રીજી ધારતારે, અંબર જરકસિયા કોઇવાર;
ગુચ્છ કલંગી તોરા ખોસતારે, ગજરા બાજુ ગુલાબિ હાર; સજની.
એ છબી જોવા તલખે આંખડીરે, મધુરાં વચન સાંભળવા કાન;
એ હરી મળવાને હૈડું તપેરે, પ્રેમાનંદના જીવનપ્રાણ; સજની.

પદ ૨.

મનડું મુર્તીમાં વળગી રહ્યુંરે, ચીતવન કરવા ચીત્ત આતૂર;
તરૂણ મનોહર મુર્તી નાથનીરે, રાજીવ લોચન જોબન પૂર; મનડું.
સોળે ચિન્હ સહિત અતિ શોભતારે, સુંદર ચરણ કમળની જોડ;
હળવિ રહીને હેતે ચાંપતીરે, ક્યારે હવે પુરશે મનનાં કોડ; મનડું.

પિંડિ જાનું નિત્યે નિરખતીરે, રૂડિ સાથળ ચિન્હ સહિત;
શ્યામ કટિ જોઉ જાદવરાયનીરે, નિત નિત નઉત્તમ ઉપજે પ્રિત; મનડું.
ઉંડી નાભી કમળ સરીખડીરે, ત્રીવળી નિર્ખિ ઉદર માય;
છાતી ઉપડતી અતિ ઓપતીરે, હવે ક્યારે ભુજ ગ્રહી બાથ ભરાય; મનડું.
મુખની શોભા જોઇ માહારાજનીરે, લાજે પંકજ પૂરણ ચંદ;
નાશા નેણ ભ્રકુટ જોઈ ભાળનેરે, જાય બલહારિ પ્રેમાનંદ; મનડું.

પદ ૩.

સજની નીમખ નવિસરે નાથજીરે, નિત્ય નવા તરૂણપણાના ખેલ;
આ ઓસરિયે આવી બેસતારે, આ ઢોલિડે નટવર છેલ; સજની.
આ તકિયે તે વાંસો મેલતારે, માળા આ ફેરવતા શામ;
ગાતા ગોટિડાના સાથમારે, ઘેરે સાદે પૂરણ કામ; સજની.
આ મોજડિયું વ્હાલો પેરતારે, આ છડિ લેતા કર વર માય;
આ પાદુકા પેરિ આવતારે, મારે મંદીર મુનિના રાય; સજની.
આ ફળીયામાં ઘોડી ફેરવતારે, માણકી મતવાળી મહારાજ;
સંતની સભા કરી આં બેસતારે, શ્રી હરી સુરનર મુનિ શિરતાજ સજની.
કિરતન મુનિવરને ગવરાવતારે, ભેળા ગાતા સેહેજાનંદ;
એવા ધરમ કુંવર હરિ ઊપરેરે, તન મન વારી પ્રેમાનંદ; સજની.

પદ ૪.

લટકાં લટકાળા ઘનશામનારે, ખટકે ઉંડાં અંતર માય;
પ્રીત કરી મુજને બોલાવતારે, તે સંભારિ બહુ દુખ થાય; લટકાં.
આ સજ્યા તે શ્રી મહારાજ તણીરે, આ બાજઠે બેસતા લાલ;
આ ઠેકાણે નાતા નટવરજીરે, લુતા અંગ કર લઈ રૂમાલ; લટકાં.
આ ઠેકાણે જમવા બેસતારે, જમતા વિધવિધનાં પકવાન;
સુંદર શાક કરી વંતાકનારે, જમીને દેતા પ્રસાદી કાન; લટકાં.
આ ખળખળિયે ન્હાતા નાથજીરે, નાઇને હરીજન મુની લઇ સાથ;
આવતાં માણકચોકમાં મલપતારે, પુરજન થાતા જોઇ સનાથ; લટકાં.
વાલો બેસતા જઈ ફુલ બાગમાંરે, પેરતા ગજરા ગુલાબિ હાર;
જેમ જેમ સાંભરે તેમ થાય વેદનારે, પ્રેમાનંદના પ્રાણ આધાર; લટકાં.

સહજાનંદ અંગવર્ણન.

પદ ૫. રાગ ગરબો.

શોભા શી કહુંરે રૂડી, વરણુન કરતાં જાય ચિત બુડી;
હરીવર જોયારે રંગમાં, મોહિ હું તો રસિયાજીના અંગમાં.
ઉદર અનોપમરે નિરખી, ઉપમા પીપળ પાનના સરખી;
ત્રિવળી સુંદરરે શોભે, જોઇ જોઇ ચિતડું મારૂં લોભે.
નાભી ઉંડીરે રૂપાળી, બ્રંહ્મા બેશે તે આસન વળી;
કટિલંક જોઇનેરે મનમાં, મ્રગપતી લાજી રહ્યો મહાવનમાં.
હરીએ ઉપવિતરે ધારી, મુનીના મનને આનંદકારી;
નિરખ્યા આનંદરે પામી, આવ્યા રૂડા પ્રેમ સખીના સ્વામી.

પદ ૬.

હરીને નિરખ્યારે તેણું, વાલાને વર્ણવું સુંદર વેણે;
શામ શરિરેરે શોભે, અજાનબાહુ ચિતડું લોભે.
મુર્તિ ઉચીરે વખાણું, સવા ચોસઠતણું પરમાણું;
જાડા સુંદરરે શરિરે, પિતપટ પેર્યાં છે બળવીરે.
ધેરે સાદેરે ગાજે, સાંભળી મેઘ નગારાં લાજે;
હસતાં આવેરે પાસે, કેસર સરખો સુગંધ શ્વાસે.
કોતુહલનારે ભરિયા, જોગ કળાંનાં પુરણ દરિયા;
બ્રંહ્મ વિદ્યાનારે સ્વામી, આવા રૂડા પ્રેમ સખી વર પામી.

પદ ૭.

રંગનો ભીનોરે જોઇ, હરીના જુગલ ચરણપર મોહી:
રૂડા સાથળરે કેવા, નિરખી મનમાં રાખ્યા જેવા;
ગોળ છે જાડારે સ્વરૂપે, ઉપમા કદળી સ્થંભની ઓપે;
શોભિત શોભારે ધામ, વ્રજ વિનતાના પૂરણ કામ.
સુંદર શોભેરે જાનું, નિરખી ધન્ય ભાગ્ય કરી માનું;
જંઘા જુગલનેરે નિરખી, ચંદન ચરચિત મનમાં હરખી.
ઘુંટી અનુપમરે પાની, નિરખી મનમાં રાખું છાની;
એ પદ ઉરમારે ધારી, પૂંજી પ્રેમ સખી બલીહારી.

પદ ૮.

ચરણ હરીનારે શોભે, જોઇ જોઇ મુની મન મધુકર લોભે;
છબી અલૌકિકરે ન્યારી, સોળે ચિન્હ તણી બલહારી.
મછ તે મહાસુખરે આપે, ત્રિખુણ ગોપદ દુખડાં કાપે;
કળશ ધનુષનેરે ધારે, યોમ તે તાપ હૈયાના ટારે.
અર્ધચંદ્ર ઉગ્યારે ભારી, સ્વસ્તી અષ્ટકુણ મંગળકારી;
જવને જાંબુરે રાજે, વજ્ર ધ્વજ અંકુશ અતિશે છાજે.
અંબુજ શોભારે સારી, લાગે ઉર્ધરેખા અતી પ્યારી;
શુક જેવા જોગીરે વિચારે, નિત ઊઠી પ્રેમસખી ઉરધારે.

પદ ૯.

એ ચરણનારે ભોગી, શીવ સનકાદિક શુક જેવા જોગી;
મનમાં વિચારીરે પ્રિતે, તેણે કરી કામાદિક રીપુ જીતે.
ધ્યાનમો નખમણીરે દેખે, ઝીણિ ઝીણિ આંગળીયુની રેખે;
જોવે ચિન્હ જમણેરે અંગુઠે, બીજે ન રાચે ભામે જુઠે.
રૂષીગણ પુંજેરે આનંદે, ભવ બ્રહ્માદિક નિત ઉઠી વંદે;
શેષ સંભારેરે મનમાં, પુજે ગોવાળ વ્રંદાવનમાં.
કુચને કુમકુમરે સમારી, ઉરપર રાખે વ્રજની નારી;
ઉપનીસદનોરે સાર, પ્રેમ સખી કરી રાખે ઉર હાર.

પદ ૧૦.

સુંદર શોભેરે રસિયો, વાલો મારે રૂદે કમળમાં વશિયો;
રૂપ અનોપમરે જોઈ, ઉપમા તુલ્ય ન આવે કોઈ.
નિત્ય ઉઠી નારદરે ગાવે, શેષ સહસ્ત્ર મુખ પાર ન પાવે;
શ્રી નારાયણરે સ્વામી, હું તો જોઇને આનંદ પામી.
નખશિખ શોભારે વખાણી, સુફળ કરૂછું મારી વાણી;
અંગોઅંગનેરે ગાઉ, હવે હું તો ભવમાં પાછી નાઉ.
હવે હું તો થઇછુંરે માતી, હરીના ગુણ સાગરમાં નાહાતી;
વ્હાલો મુને ઝાલીરે હાથે, રસિયે પ્રેમ સખીને નાથે.

શૃંગારનાં પદ.

પદ ૧૧.

હું તો વારીરે ગીરધરલાલ, મોળીડે તારેરે;
આવી અટકયા છો અલબેલ, ચિતડે મારેરે.
તમે રાજી થઇને મહારાજ, મારે ઘેર આવોરે;
હું તો તલખું તમારે કાજ, હસિને બોલાવોરે.
મારૂં મંદીરિઉં મહારાજ, પાવન કરવારે;
આવો અલબેલા આધાર, ચિત મારૂં હરવારે.
તમે આવતાં અલબેલ, બીક મા આણોરે;
મારે મંદિરિયે મહારાજ, ગમતું માણોરે.
તારૂં મુખડું જોવા નાથ, થઇ છું ઘેલીરે;
આવો પ્રેમાનંદના પ્રાણ, છોગલા મેલીરે.

પદ ૧૨.

આવો રસિયા રાજીવ નેણ, નંદના લાલારે;
મારા પ્રાણ તણા છો પ્રાણ, મુજને વાલારે.
મારે સુખ સંપત સુખ ધામ, નામ તમારૂંરે;
તારા નામ ઉપર વૃજરાજ, સરવસ વારૂંરે.
મારે જોગ સમાધી ધ્યાન, દરશન તારૂંરે;
તારા મુખપર શામ શરીર, તનમન વારૂંરે.
તારાં લટકાં ઉપર લાલ, જાઉં હું તો ઘોળીરે;
મુને લટકા જોવા માવ, લીધી ખોળીરે.
વાલા આવાને આવા શામ, રહો દ્રગ આગેરે;
નિજ સેવક પ્રેમાનંદ, એ વર માગેરે.

પદ ૧૩.

મારી પ્રીતિ પ્રાણ આધાર, તમ સંગ લાગીરે;
મેં તો અસત્ય જગતથી નાથ, આશા ત્યાગીરે.
એક તમે તમારા જંન, તે મને પ્યારારે;
મારા જીવલડાથી નાથ, ન રહો ન્યારારે,

વ્હાલા તમથી વિમુખ નર નાંર, પશુંવત હિશેરે;
તમ વિના તે બીજે ક્યાંય, મન નવ હિશેરે.
વાલા કલ્પતરૂં તમે શામ, સુંદર છેલારે;
ચિંતામણી ચતુર સુજાણ, છો અલબેલારે.
બીજું તમ વીના શામ, સિંધુ ખારોરે;
મારે પ્રેમાનંદના નાથ, ભરોસો તારોરે.

પદ ૧૪.

નહી મેલુંરે સુંદર શામ, કુંજબીહારીરે;
હું તો દામ વિનાની નાથ, દાસિ તમારીરે.
તમે ગુણવંત સુખના ધામ, સારંગપાણીરે;
હું તો હાથે તમારે નાથ—જી વેચાણીરે.
જેમ રાખો તેમ રહું નાથ, એક પગે ઉભીરે,
નહી વરતું કોઇ દિન નાથ, તમને દૂભીરે.
તારાં ચરણતણી રજ શામ, થઇને ચાલુંરે;
કોહોતો વ્રત સખું વ્રજરાજ, તમને વ્હાલુંરે.
જે કેવું ઘટે તે કાન, મુજને કેજોરે;
વ્હાલા પ્રેમાનંદપર નાથ, રાજી રેહેજોરે.

ધીરો ભક્ત.

કાફીના પદ તે ધીરાનાજ ગણાય છે. એ કવિ જ્ઞાની. વૈરાગી સાથે બાવડ તથા મશ્કરો હતો.

આત્મજ્ઞાન વિશે.

પદ ૧ રાગ કાફી.

આત્માતત્વ શોધોરે, જ્ઞાનીજન ગોતો ઘરમાં,
બોલે તે નહિ બીજોરે, ઓળખી લેજો અંતરમાં. આત્મા—ટેક.
વિશ્વંભર દરિયોસંભરભરિયો,માંહે રવિશશિતેજનીજ્યોતિ;
શૂરાપૂરા તારા એ જળમાંઝંપલાવે,કોઇમરજીવા લાવેમોતી,
કોઇ પહેરે પનોતિરે, અખંડ ચુડી લો કરમાં.—આત્મા.
કાગડા બાગલાં હોલાં કાંઠે,દરિયો તો જડે નહિ આરે;
માન સરોવર માંહે મુક્તાફળ, કોઇ હંસ ચરે તેને ચારે,
ખીર ને નીર ભેળાંરે, જુજવાં કરી પીએ પળમાં.—આત્મા.
સદ્‌ગુરૂ સંગતમાં જે જન સમજે, તેનું નિશ્ચે થાશે કાજ;
દરપણમાં તન દરશે પોતાનું, એમ માહેથી મળે મહારાજ,
પોતાને પોતે પરખોરે, ભરો સંભરા ભરમાં.—આત્મા.
હે હો હરિ ગુરૂ સસોથીર રૂપતે, જંત્ર વાજીંત્ર બજાવે;
શબ્દ ઘટા વલક્ષિણી મધ્ય ડોલે,હરિનાદે નામ તે ઘર આવે,
ધીર સુખ સાગરરે, નિરખો નિજ અંતરમાં.—આત્મા.

પદ ૨.

સંત મળે સાચા રે, અગમની તે ખબર કરે;
ભાવે ભેટું તેને રે, સરવે મારૂં કાજ સરે. સંત—ટેક.
ઉલટી સરિતા પડે ગગનપર, વિના વાદળ વરસાય;
વિના આભ વિજળી ચમકે, ગેબી ગરજના થાય,
ધીરે ધીરે વરસે રે, વરસીને અમર ભરે—સંત.
તેતરડે સિંચાણો પકડ્યો, શશે સપડાવ્યો સિંહું;
કાયર ખડ્ગ કહાડીને દોડ્યો, ત્યારે સૂરે પાડી ચીહું;
મંઝારી ચૂવે મારીરે, રૈયત શું રાજા ડરે.—સંત.
વિના વાજિત્રનાં વાજાંવાજે, વિના કંઠ હોય ગાન;
દો કર વિના તાળી વાજે છે, તોલ વિના જડે માન,
વિનાવાડી પુષ્પજ રે, પર વિના ભ્રમર ફરે.—સંત.
વિદેહની વારતા મરજીવા, માની માની હરખાય;
ગુરૂ ગમવાળા સંત મળેતો, તેને લળીલળી લાગું પાય,
દાસ ધીરો કહે છે રે, ત્યારે તો મારૂં મનડું ઠરે.—સંત.

પદ ૩.

તરણા ઓથે ડુંગરરે, ડુંગર કોઇ દેખે નહીં;
અજા જુથ માંહેરે, સમરથ ગાજે સહીં—તરણા—ટેક.
સિંહ અજામાં કરે ગર્જના, કસ્તુરી મૃગ રાજંન;
તલને ઓથે જેમ તેલ રહ્યું છે, કાષ્ટમાં હુતાશંન;
દધી ઓથે ધૃતજરે, વસ્તુ એમ છુપી રહી—તરણા.
કોને કહું ને કોણ સાંભળશે, અગમ ખેલ અપાર;
અગમકેરી ગમ નહીરે, વાણુ ન પહોંચે વિસ્તાર;
એક દેશ એવો રે, બુદ્ધિ થાકી રહે તહી—તરણા.
મન પવનની ગતી ન પહોંચે, છે અવિનાશી અખંડ;
રહ્યો સચરાચર ભર્યો બ્રહ્મપુરણ, જેણે રચ્યાં બ્રહ્માંડ;
ઠામ નહિ કો ઠાલોરે, એક અણું માત્ર કહી—તરણા.
સદગુરુજીએ કૃપા કરી ત્યારે, આપ થયારે પ્રકાશ;
શાં શાં દોડી સાધન સાધે, પોતે પોતાની પાસ;
દાસ ધીરો કહેછે રે, જ્યાં જોઊં ત્યાં તુંહી તુંહી—તરણા.

પદ ૪.

મન તુંહીં તુંહીં બોલેરે, આ સુપના જેવું તન તારૂં;
અચાનક ઊડી જાશેરે, જેમ દેવતામાં દારૂ—મન.—ટેક.
ઝાકળ જળ પળમાં વળિ જાશે, જેમ કાગળ ને પાણી;
કાયાવાડી તારી એમ કરમાશે, થઈ જાશે ધુળધાણી;
પાછળથી પસ્તાસેરે, મિથ્યા કરી મારૂં મારૂં—મન.
કાચનો કૂંપો કાયા તારી, વણશતાં ન લાગે વાર;
જીવ કાયાને સગાઇ કેટલી, મુકી ચાલે વનમોઝાર;
ફોગટ ફુલ્યાં ફરવુંરે, ઓચિંતુ થાશે અંધારૂં—મન.
જાયું તે તો સરવે જાવાનું, ઉગરવાનો ઉધારો;
દેવ ગાંધર્વ રાક્ષસ ને માણસ, સઉને મરણનો મારો;
આશાનો મેહલ ઊંચોરે, નિચું આ કાચું કારભારૂં—મન.
ચંચલ ચિતમાં ચેતીને ચાલો, ઝાલો હરીનું નામ;
પરમારથ જે હાયે તે સાથે, કરો રહેવાનો વિશ્રામ;
ધીરો ધરાધરથી રે, નથી કોઇ રહેનારૂં—મન.

પદ ૫.

અંતે સંતને તેડાવેરે, હિરનું ભજન કરવા;
કરમાં માળા ઝાલીરે, મુરખ જ્યારે સુતો મરવા—અંતે-ટેક.
નાનપણે ઘરધંધામાં ધાયો, વૃદ્ધપણે હરીગુણ ગાય;
ઘર લાગ્યું ત્યારે કુવો ખોદાવે, એ અગ્નિ કેમ ઓલવાય;
જીતી બાજી હારયોરે, પથ્થરને નાવે બેઠો તરવા—અંતે.
અંત સમે છાપ તિલક બનાવે, ભુલી ગયો જ્યારે ભાન;
એરણની ચોરી સોયનું દાન એમ, કેમ આવે વેમાન;
ગુરૂ જ્ઞાન નાવ્યું રે, બુદ્ધિ તારી ગઇ ચરવા—અંતે.
જુવતિ તરિને જેવી પુરૂષની આશા,એમ હરી ભજે ફળ થાય;
વૃદ્ધ નારીને નહી પુત્રની અશા,એનો એલે જન્મ વહી જાય;
હરીને બેઠો ઠગવારે, એંશી વરશે વર વરવા—અંતે.
વિસ વર્ષે વિશ્વંભર મળે, ભકિત કરે ભૂખ જાય;
હરિશું ધાયા તે બહુ કમાયા, તેને મળિયા નિરંજન રાય;
દાસ ધીરો કહેછેરે, મટયા ચોરાસી ફરવા—અંતે

પદ ૬.

ખબરદાર મનસુબાજી, ખાંડાની ધારે ચડવું છે;
હિમત હથિયાર બાંધીરે, સત્ય લડાઈયે લડવું છે—ખબરદાર–ટેક.
એક ઊમરાવને બાર પટાવત, એક એક નિચે ત્રીસ ત્રીસ;
એક ધણિને એક એક ત્રણિયાણી એમ, વિગતે સાત ને વીશ;
સો સરદારે ગઢ ઘેર્યો રે, તેને જીતી પાર પડવું છે—ખબરદાર.
પાંચ પ્યાદલ તારી પુઠે ફરે છે, ને વળી કામ ને ક્રોધ;
લોભ મોહ ને માયા મમતા એવા, જુલમી જોરાવર જોધ;
અતી બળીષ્ટ સ્વારી રે, એ સાથે આખડવું છે—ખબરદાર.
પ્રેમ-પલાણ ધરી જ્ઞાન-ઘોડે ચઢી, સદ્ગુરુ શબ્દ લગામ;
શીલ સંતોષ ને ક્ષમા ખડગ ધરી, ભજન ભડાકે રામ;
ધર્મ ઢાલ ઝાલી રે, નિર્મે નિશાને ચઢવું છે—ખબરદાર.
સુરત નુરત ને ઇડા પિંગળા, સુષુમણા ગંગસ્તાન કીજે;
મન પવનથી ગગનમંડળ ચઢી, ધીરા સુધારસ પીજે;
રાજ ઘણું રીઝે રે, ભજનવડે ભડવું છે—ખબરદાર.

પદ ૭.

મુનિજન મોહ્યારે મહામસ્તાની માયા; બંધને બંધાયારે, રંક ને રાણીજાયા–ટેક
મોટા મોટા નર વિંધાણા, ધિર વિર સમરથ શૂર;
જોગી જંગમ જતિ શેવડા, ગળિ કર્યા ચકચૂર;
સન્યાસી ને સ્વામિરે, લાલચમાં લપટાયા;—મુનિ.
ભેખ કરીને ક્ષત્રીરે ખાધા, બ્રાહ્મણ શુદ્ર ને વૈશ્ય;
નાદી ભેદી પંડિત પુરાણી, પછાડયા પરમહંસ;
વિવેકના સાગરરે, વિષયમાં બહુ વિંટાયા—મુનિ.
પારાશર સૌભરી પુરંદર, નારદને વશ કીધ;
ચંદરમાં ચિતમાં લલચાયા, લક્ષણવંતા લુંટિ લીધ;
એકલશૃંગી રૂષી રે, ઓળમાં અટવાયા—મુનિ.
વિશ્વ બધું છે એના વશમાં, મોહ્યા ચૌદે લોક;
બ્રહ્મા શિવ સનકાદિક મોહ્યા, એની આગળ ડહાપણ ફોક;
દાસ ધીરો કહેછેરે, કોણ માનવ કાયા—મુનિ.

પદ ૮.

થાણુદાર થયારે, થાણાને રાખો ઠેકાણે, દુર્લભ દેહ નગરીરે, માંહિ બેઠો માણે–ટેક.

ફુડા પાંચ પચીશ ઠગારા, રઇયતને રંજાડે ;
ચંચળ ચોર કરે માંહિ ચોરી, ભવન બહુ ભંજાડે ;
ધરપત નધારેરે, ધરાયો નહિ જાણે. થાણુદાર. ૧
સત્ય ધરમ રૂપી પટાવાળા, હુકમ કરો તો બાંધિ આણે ;
તસ્કર સઘળાને વશ કરીને, નાંખોને બંધીખાણે ;
દંડ દેઇ તેનેરે, ઘાલો અવળે ઘાણે. થાણુદાર. ૨
છુપિ રહ્યા છે દોતિયા બે રૂડા, તેને તું નવ જાણે ;
જે જે કર્મ કરોછો પ્રતિદિન, તે લખિ લેશે તે ટાણે ;
દફતર દેશે ધણિનેરે, હિસાબ લેશે દાણેદાણે. થાણુદાર. ૩
પાંચ પ્રકૃતિના કર શુભ બાંધી, વૃત્તિ રાખો થિર થાણે ;
ધીંગો ધણી છે દાસ ધીરાનો, એને ઓળખિ લેજો એંધાણે;
અવિચળ ગાદિ આપેરે, આપ રૂપ પરમાણે. થાણુદાર. ૪

પદ ૯–રાગ ધનાશ્રી.

જગજીવન મને મોહન મળિયારે,જન્મ મર્ણના મારા ફેરા ટળિયારે. ટેક.

આપે ગુરૂ આપે શિષ્ય, જોયા મેં તે જગદિશ,
અંતર જામી ઇશનાઇશિ, બ્રહ્મેબ્રહ્મ ભળિયારે. જગ.
મલચક્રથી આદ્યે ચઢિયા, ગનીચક્રે આવિ અડિયા,
વૈકુંઠની પારે પડિયા, વિષ્ણુવેણે પળિયારે. જગ.
કૈલાસ માંહે કલ્લોલ, આત્મારામ ઝાકમઝોળ,
ત્રિવેણી માંહે જો કોલ, ફેરા મારા ફળિયારે. જગ.
ખટસેં એકવીશ હજાર, ઉર્ધમુખે સંધાધાર,
અખંડ ઇંટનીપાળ, બળવંતા બળિયારે. જગ.
સેનશિખરપર, અમરઅજરનર, પરંમ પ્રભુ વિશ્વંભર,
ધીર ધણીધરણીધર, અઢળક ઢળિયારે. જગજીવન.

પદ ૧૦–રાગ ધોળ.

આજ સાહેલી અમર વર પામી, સાચો સ્વામી અંતરજામીરે; અમર.
પૂર્વની પ્રીતે પિયુડો મંદિરીએ આવ્યા, મોટે મોટે મોતીડે વધાવ્યારે; અમર.

જ્યોતે જ્યોતે જગજીવન જડી આવ્યા, તેમાં રામ દષ્ટે પડિયારે; અમર.
આજ આનંદ મારાઅંગમાં વાધ્યો, હરી હીરો હાથે લાધ્યોરે; અમર.
સુતી જોવું તો મારી સેજમાં દીઠા, બેઠાં જોવું તો પાસે બેઠારે; અમર.
રાત દિવસ વસે પાસે પિયુડો, પેહર્યો અવિચળ ચૂડોરે; અમર.
સાસુ મારી સુક્ષ્મણા શાણી, નણદી નિવૃત્તિ નાણીરે; અમર.
દયા દાતા દેવ બાઇ દેરાણી, પ્રેમકુંવર જેઠાણીરે; અમર.
સસરો અમારો સત્યધર્મસંગી, પરણ્યો આત્મારામ રંગીરે; અમર.
રસ બસ કીધી રસીએ રંગરચી, છેલ છબીલે છકાવીરે; અમર.
દાસ ધીરાના સ્વામી અઢળકઢળિયા, સુનુ઼ાના ફેરા મારા ફળિયારે; અમર.

રાસલીલા.

પદ૧૧–રાગ લલીત.

મહારાજાની વાંસલડી વાજેરે રૂડા છંદમાં, ચાલો જોવા જઇએ,
રાસ રચ્યો રઢિયાલે રંગમાં, મહારાજાની વાંસલડી વાજે રે.
વાંસલડી સાંભળી ગ્રેહુજાગી, પ્રેમકટારી કાળજડામાં વાગી,
રૂડા લાડકડાની મને લેહ લાગી–મહારાજાની વાંસલડી વાજે રે.
પહેર્યા ચરણાં ચોળી ચુંદડીઓ, ઝાલઝુમણાં ઝમકેપાંદડિયો,
સોલ સોલ વર્ષની નારી નાનડિયો, મહારાજાની વાંસલડી વાજેરે.
ઓપીતાં આભૂષણ અંગે ધર્યાં, વિધવિધકેરાં પટકૂલ પેહર્યાં,
એવાં આહીરપુત્રી સેરાં ચેર્યાં,–મહારાજાની વાંસલડી વાજેરે.
ઘણું ઘેલાંથયાં વ્રજનારી, સાસુ સસરાનો ભય ભારી,
ચાલ્યાં ઘર ધંધો સહુ વિસારી, મહારાજાની વાંસલડી વાજેરે.
રૂડી રજની શોભે શરદૃતણી, સહુ સંચાર્યાં વૃંદાવનભણી,
ત્યાં મળિયો દાસ ધીરાનો ધણી, મહારાજાની વાંસલડી વાજેરે.

પદ ૧૨–રાગ ગરબી.

હરિ મારે ઘેર આવ્યા હેલીરે, મારી કુળની મરજાદા મેલીરે;–ટેક.
મારે આજ આનંદની હેલીરે, ગુણવંતાને જોઇ થઇ ઘેલીરે;
મારે પૂર્વજની પ્રીતડી પેહેલીરે, રસબસતે રંગની રેલીરે–હરિ.
કરે છંદ છબીલો છબીલીરે, હરિ ચંપે વીંટાણી હું વેલીરે;
એની સ્નેહની વાત નથી સ્હેલીરે, દાસધીરાના સ્વામીસંગે ખેલીરે–હરિ.

મંજુકેશાનંદ.

અજ્ઞાન નરને શિખામણ.

પદ ૧—રાગ સોરઠ.

નર અજ્ઞાની, સાંભળને શિખામણ મૂરખ મારી,
કહું હેત કરી, સત્ય માની અંતરમાં લેજે ધારી—ટેક.
પ્રભુ નવ ભજ્યા નર દેહ ધરી, આણી ખોટામાં પરતીત ખરી;
તું મહા દુઃખ પામીશ મૂઢ મરી, નર અજ્ઞાની.
સુત નારી કુટુંબી જે કહાવે, તે તારા ભેળાં નહિં આવે;
તોય મૂરખ તારે મન ભાવે, નર અજ્ઞાની.
તું ઘર દોલત સાચાં જાણી, તેમાં બંધાણો અતિશે પ્રાણી;
માટે નવ ઓળખ્યા સારંગપાણી, નર અજ્ઞાની.
તારૂં ધન જોબન સર્વે કાચૂં, જમ લઈ જાશે કરડી ડાચૂં;
કહે મંજુકેશાનંદ સાચૂં, નર અજ્ઞાની.

પદ ૨.

શું સમજીને, મુખથી વેણાં બોલે ચાવી ચાવી;
વળી જ્ઞાન કરે, ભોળા જનને ખોટી સાખ્ય બતાવી—ટેક.
તું ખોટા ગુરૂને સાચા જાણે, તેના દોષ હૈયામાં નવ આણે;
તને પડશે ખબર મરવા ટાણે, શું સમજીને.
બાવળમાં આંબા બુદ્ધિ લાવે, તેને કેરી કેદીયે નવ આવે;
તેની શૂળ વાગી પીડા પાવે, શું સમજીને.
વળી નપુંસકની નારી કહાવે, તેને પુત્રતણું સુખ નવ આવે;
તેને રાત દિવસ દુઃખમાં જાવે, શું સમજીને.
તેમ ખોટા ગુરૂને શરણે જાય, તેનું કલ્યાણ ક્યારે નવ થાય;
મંજુકેશાનંદ એ સત્ય ગાય, શું સમજીને.

પદ ૩.

જોને જાગીને, અંતરમાં અંધારૂ મૂરખ તારે;
સાચા સંત હરી, ઓળખિને તું હૈડામાં નવ ધારે—ટેક.
તું દેહમાંયે પ્રભુને શોધે, તે કપટી ગુરૂ કરે બોધે;
તેમાં તારૂં મનડું નવ રોધે, જોને જાગીને.
નાગપાંચમ આવે જ્યારે, કરી સર્પ લિટો પૂજે ત્યારે;
સાચા નાગને લાકડિયે મારે, જોને જાગીને.
જેમ ઘૂડ રવિને નવ દેખે, તેમ અજ્ઞાની પ્રભુ નવ પેખે;
તેનો મનુષ્યા દેહ જાય અલેખે, જોને જાગીને.
તને જમડા લઇ જશે તાણી, મુખથી ન બોલાય વાણી;
મંજુકેશાનંદ કહે સત્ય વાણી, જોને જાગીને.

પદ ૪.

નર તન પામી, હાર્યો છતી બાજી મૂઢ અજ્ઞાની;
ખોટા સંત તણી, શિખામણ તેં અંતરમાં સત્ય માની—ટેક.
કામી ક્રોધી ગુરૂ તુને એમ કહેછે, તારો દેહમાંહીજ પ્રભુ રહેછે;
તું બહાર તે શું શોધે છે, નર તન પામી.
એમ કહી પરનારી સંગ કરે, કરી ચેલા તેનું દ્રવ્ય હરે;
તેનું પાપ હૈયામાં નવ ધરે, નર તન પામી.
કોઈ કહેછે મન મારો ભાઈ, કોણ છે ભગની પુત્રી માઈ;
તેનો સંગ કરે મહાતમ ગાઇ, નર તન પામી.
એમ દૈત્ય ગુરૂ શિક્ષા દેછે, તેને મૂરખ સત્ય માની લેછે;
મંજુકેશાનંદ સાચું કહે છે, નર તન પામી.

પદ ૫—રાગ કાફી.

સારને અસારરે, વિવેક જે કોય ન કરે;
એવા અજ્ઞાનીરે, લખ ચોર્યાશી ફરે; ટેક.
બાનું બતાવે ભોળા જનનું, ધર્મ ન પાળે લેશ;
ધર્મ થકી ભ્રષ્ટ કરે મનુષ્યને, આપી અસત્ય ઉપદેશ;
એવાને અસત્યેરે, જનમે ને મરે; સારને અસારરે.

જે નર ધન ત્રિયાના ત્યાગી, તેને સંગે રાખે રોષ;
નારીથી ભાગે તો કયાંથકી આવ્યા, એવો દેખાડી દોષ;
પોતે પરનારીરે, સંગે ફરે હરે; સારને અસારરે.
કાચા હોય તે નારીથી ભાગે, પાકા ન ભાગે કથે સાર;
બતાવે જનને નિશ્ચે કરે મનમાં, કરે કુકર્મ અપાર;
એવા ખળ અજ્ઞાનીરે, ભવજળ નહીં તરે; સારને અસારરે.
અગ્નિ પાસે બેસેને તાપ ન લાગે, જળમાં શિતળ ન હોય;
મંજુકેશાનંદ કહે નારી પાસે, વિકાર કદિ ન જોય;
એ તો વાત ખોટીરે, જે જન ઊર ધરે; સારને અસારરે.

પદ ૬.

નામ તો બતાવેરે, રામને નવ જાણે;
દેહ અભિમાનીરે, ઉર તૃષ્ણા આણે; ટેક.
દશરથ કેરા પુત્ર રામને, નવમાને મતિમંદ;
ભેખ ધરીને જગ ભરમાવે, તેને સેવે સૌજન;
બહુ દુખ સેવેરે, જીવ મરવા ટાણે; નામતો બતાવેરે.
પ્રગટ રામનું ભજન કરીને, તર્યા જીવ અનેક,
ર ને મ બે અક્ષર જપિને, તર્યો ન દીઠો એક;
પ્રગટ રામ મુકિ રે, ન તરે રામ બાને; નામતો બતાવેરે.
વાલમિક સવરી વાનર આદિક, ભજી પ્રગટ શ્રી રામ;
વૈકુંઠમાં નિવાસ જઇ પામ્યા, તે વિભિક્ષણ લે નામ;
રામને ઉચારીરે, પડી ગયા કૈ ઠેકાણે, નામતો બતાવેરે.
તેમજ પ્રગટ શ્રી કૃષ્ણ ભજીને, ગોપી ગોવાળ સુજાણ;
પાંડવ ઉદ્ધવ ઋષી પત્ની, આદિક ભક્ત પામ્યા જ્ઞાન;
મંજુકેશાનંદ કહે, ગૌલોક જૈ સુખ માણે; નામતો બતાવેરે.

પદ ૭.

મુખે બ્રહ્મ ભાખેરે, જીવ સમ વર્તેછે;
વિશેને ચાખેરે, મોટાની ઓથ લેછે; ટેક.
બ્રહ્મ રૂપ પોતાને માની, નારીને કહે તું બ્રહ્મ;
પાપ કયાછે જન્મપુરી કયાં છે, ક્યાંછે ધર્મ ને કર્મ;
એવા અસુરરે, ભવમાં ભટકે છે; મુખે.

શુક નારદ નવ યોગી પોતે, વર્ત્યા બ્રહ્મ સમાન;
ચરાચરમાં બોલ્યા શુકજી, તોયે ભજ્યા ભગવાન;
અધુની અજ્ઞાનીરે, એવાને પણ લજવે છે; મુખે.
વેદપુરાણને કલ્પિત કહીને, ધર્મ ન પાળે એક;
હરિઅવતારને ખોટા કરે, એ અચળ ઉર ટેક;
બીજાને પણ એવોરે, નિત્ય ઉપદેશ દેછે; મુખે.
સતપુરૂષ સત શાસ્ત્ર પ્રમાણે, વરતે વરતાવે આપ;
મંજુકેશાનંદ કહેએવાને શરણે,જૈયે તો મીટે સૌ સંતાપ;
એવા સંત મુકીરે, અસંત પાસે સિદ રેહેછે; મુખે.

પદ ૮.

કાયાથી જીવ ન્યારોરે, તેને આત્મા કહીયે;
એને બ્રહ્મ માનીરે, હરીને શરણે જૈયે; ટેક.
ચિદાકાશમાં તેજ પુર મધ્યે, રહે સદા ભગવાન;
અજ પ્રભુએ કરી કાયા, પધાર્યા બ્રોમીપર શુભ ધામ;
એવાતો શ્રીહરીનારે, ભજનમાં ઝુંકી રહીયે; કાયાથી.
અનંત બ્રહ્માંડમાં વ્યાપક થૈને, ન્યારા રહે પ્રભુ આપ;
એવા નિરંજન શ્રીકૃષ્ણ ભજીએ, તો મીટે સૌ સંતાપ;
માટે નારાયણનુંરે, નામ સહજ તો લૈયે; કાયાથી.
બ્રહ્મરૂપને જાણ્યાવીનાં, કહે જગત છે બ્રંહ્મ;
જીવ ઇશ્વર ને પુરૂષોત્તમનો, મૂઢ ન જાણે મર્મ;
માટે ઊપમાંરે, પામરને શી દઇયે; કાયાથી.
અનંત બ્રહ્માંડને સરજાવે, પ્રલે નાશ કરે પ્રભુ એક;
મંજુકેશાનંદ કહે માટે, કરવો સંત વિવેક;
પ્રભુ ભજીનેરે, પરમ આનંદ પામે; કાયાથી.

ભોજો ભક્ત.

જ્ઞાનના ચાબકા.

પદ. ૧.

દેસિ સંતતણી આવીરે, ભેળાં ફરે બાવો ને બાવી;—ટેક.
મોટાં કપાળે ટિલાં કરેને, વળી ટોપી પટકાવી;
કંથોને ખલતો માળા ગળામાં, કાને મુંદ્રા લટકાવીરે; દેસિ.
સંત સેવામાં સુખ ઘણુંને, કરે સેવા મન ભાવી;
તન મન ધન સોંપો એ સંતને, પ્રીતિયો લગાવીરે; દેસિ.
એવુંને એવું જ્ઞાન દિયે, બહુ હેતે બોલાવી;
ભોજોભક્ત કહે રાખ્યા ચાહુમાં, ભેખે ભરમાવીરે; દેસિ.

પદ. ૨.

ભેખ તો બાવર થકી ભુંડારે, મેલા અંતરમાં ઉંડા–ટેક.
ટકો પૈસો ટેલ ગામ ગામ માંગે, વળી ખેતર ખેતર કુંડાં;
જેની વાંસે થાય તેનો કેડો ન મેલે, જેમ કટકના લુંડારે; ભેખતો.
ત્રાંબિયા સારૂ ત્રાગું કરેને વળી, કામ ક્રોધના ઉંડા;
ધન લુંટવા દેશ દેશમાં ફરે, જેમ મલકમાં મુંડારે; ભેખતો.
ગામ બધાની ચાકરી કરેને, ઘેર રાખે અગન કુંડા;
ભોજોભગત કહે કર્મની કોટી, પાપતણા જુંડારે; ભેખતો.

પદ. ૩.

જોઇ લો જગતમાં બાવારે, ધર્યા ભેખ ક્ષુતિને ખાવા; ટેક.
જ્યાં પ્રેમદા ઘણી પાણી ભરે, ત્યાં જાય નિત નિત નાવા;
રાંડી છાંડી નારૂનો નર, ઘર ન હોય ત્યારે, બાવોજી બેસે ગાવારે; જોઇલો.

લોકના છોકરાંને તેડી રમાડે, વળી પ્રાણે પ્રીત થાવા;
ગ્રહસ્થની સ્ત્રી રીસાવી જાય ત્યારે, બાવોજી જાય મનાવારે; જોઈલો.
ધુપ કરે ને બાવો ધ્યાન ધરે, ભોળા લોકને ભરમાવા;
ભોજોભગત કહે બાવેસું સેવે એને, જમપુરીએ જાવારે; જોઈલો.

પદ. ૪.

ભરમાવી દુનિયાં ભોળીરે, બાવો ચાલ્યો ભભુતી ચોળી; ટેક.
દોરા ધાગા ને વળી ચીઠી કરીને, આપે ગણકારૂ ગોળી;
જીવને હણતાં દયા ન આણે, જેમ ભીલ કાફર કોળીરે; ભરમાવી.
નિત નિત દર્શન નીમ ધરાવે, ઘેર આવે ત્રિયા ટોળી;
માઇ માઇ કરીને બાવો બોલાવે, હૈયે કામનાની હોળીરે; ભરમાવી.
સઘળાં શિશને ભેળા કરી ખાય, ખીર ખાંડ ને પોળિ;
ભોજોભગત કહે ભવસાગરમાં, બાવે માર્યાં બોળીરે; ભરમાવી.

પદ ૫.

મૂરખો રળી રળી કમાણો રે, માથે મેલશે મોટો પાણો;–ટેક.
ધાઈ ધુતીને ધન ભેળું કીધું, કોટિધ્વજ કહેવાણો;
પુન્યને નામે પા જે ન વાવર્યો, અધવચથી લૂટાણોરે; મૂરખો.
ભર્યાં કોઠાર તારા ધર્યા રહેશે, નહિ આવે સાથે એક દાણો;
મસાણનિ રાખમાં રોળાઈ ગયા કઇક, કોણ રંકને કોણ રાણોરે; મૂરખો.
મંદિર માળિયાં મેલી કરીને, નીચે જઇ ઠેરાણો;
ભોજોભગત કહે સુવા પુઠે જીવ, ઘણો ઘણો પસ્તાણોરે; મૂરખો.

પદ ૬.

મૂરખો માની રહ્યો મારૂં રે, તેમાં કાંઇયે નથી તારૂં;–ટેક.
સાત સાયર જેની ચોકી કરતા, ફરતું નીર ખારૂં;
ચૌદ ચોકડીનું રાજ્ય ચાલ્યું ગયું, રાવણાદિક વાળું રે; મૂરખો.
દુખને તો કોઇ દેખે નહીં, ને સુખ લાગે સારૂં;
વેળા વેળાની છાંયડી તારી, વળિ જાશે વારૂં રે; મૂરખો.
હરી ભજનમાં હેતજ રાખો, સ્મરણ કરો સારૂં;
ભોજોભગત કહે રાખો રૂદેમાં, પ્રભુનું ભજન પ્યારૂં; મૂરખો.

પદ ૭.

ભગતી શીશતણું શાટું રે, આગળ વસમી છે વાટું;—ટેક.
એક દિવસ તો આવિ બની રાજા, મૂરધ્વજને માથે;
કાશિયે જેને કરવત મુકાવ્યું, હરિજનને હાથે રે; ભગતી.
સત્યને કાજે ત્રણે વેચાયાં, રોહિદાસ ને રાણી;
રૂષિને વાસ્તે રાજા વેચાણો, ભરવાને પાણી રે; ભગતી.
પેરો પટોળાં પ્રેમનાં રે તમે, શૂરવીર થઇ ચાલો;
ભોજોભગત કહે ગુરૂ પરતાપે, અમરાપર માલો રે; ભગતી.

પદ ૮.

દુનિયાં દીવાની કહેવાશેરે, ભુંડી ભિતોમાં ભટકાશે;—ટેક.
પાપ જ્યારે એનું પ્રગટ થશે ત્યારે, ભૂવા જતી ઘેર જાશે;
ધુણી ધુણી એની ડોકજ દુખશે, ને લેનારો લેઇ ખાશે રે; દુનિયાં.
સ્વરગમાં નથી સૂપડું ને, નથી ખાંડણિયો ને ઘંટી;
દુધ ચોખાના જમનારા તમે, કેમ કરી જમશો બંટી રે; દુનિયાં.
ઢુંગ કરીને ધુતવાને આવે ત્યારે, હાથ બતાવા સૌ જાશે;
ક્યારે આના કર્મનું પાનું રે ફરશે, અને ક્યારે પુત્રજ થાશે રે; દુનિયાં.
કીમિયાગર કોઇ આવી મળે ત્યારે, ધનને વાસ્તે ધાશે;
ભોજોભગત કહે ભ્રમણામાં ભમતાં, ગાંઠની મૂડિ ગમાશે રે; દુનિયાં.

રામકૃષ્ણ ભક્ત.

કૃષ્ણલીલાના પદ.

પદ ૧–રાગ બેલાવલ.

પહેરોને પિતામ્બર લાલ, પલવટડી તમો વાલોજી;
જુવતિ જનને મોહ્યારે લાલ, લડસડતી ગતે ચાલોજી.
અમલ કમલ દલ લોચન લાલ, ભવ મોચન ભવ ભવોજી;
કંઠડે કોકીલ લાજેરે લાલ, ઝીણે સાદે બોલાવોજી.

દીઠડે દુઃખડાં નાસેરે લાલ, મીઠાંરે લીજે મુખનાંજી;
રામકૃષ્ણ (કૃપા) રસ પીતાંરે લાલ, લેખાં શાં રહે સુખનાંજી.

પદ ૨.

સુંદીર કાંઇ ન દેખુંરે લાલ, તમ સરખું શામળિયાજી;
અમસુ સુકૃત સાંધ્યુંરે લાલ, મહી વેચંતાં મળિયાજી.
સુર નરને નહિ સુણોરે લાલ, જોગીને નહિ જોતાજી;
ઘેર અમારે આવોરે લાલ, લાજો નહિ ગઉ દોતાજી.
વૃંદાવનમાં વસ્તાંરે લાલ, સગપણ થયું છે સાચુંજી;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રસિયારે લાલ, નામે તમારે નાચુંજી.

પદ ૩.

નામ તમારૂં સુણતાંરે લાલ, તાનજ આવે તનમાંજી;
રૂપ તમારૂં રૂડુંરે લાલ, વારૂં વસિયું મનમાંજી.
લોક કહેછે ઘેલીરે લાલ, વનમાં દોડું અકેલીજી;
મોહન મુખડું જોતાંરે લાલ, આનંદની થાય હેલીજી.
કાળુ કળુતી ને કાલીરે લાલ, વહાલાને છું વહાલીજી;
રામકૃષ્ણ રસ ભીનીરે લાલ, બલિયે બાથે ઘાલીજી.

પદ ૪.

ટેવ પડી છે તમનેરે લાલ, ભામનીઓ બહુ ભાવેજી;
બાંહે ગ્રહી બોલાવોરે લાલ, અમને અચરજ આવેજી.
રસિઆ ને રંગીલારે લાલ, વહાલ ભર્યાં નેણ વારૂંજી;
મુખ દેખી મલકાઉરે લાલ, લાજ કરો શા સારૂંજી.
રંગભર રમસું તમસુંરે લાલ, નેહ ધરીને નમસુંજી;
રામકૃષ્ણ રસ માતારે લાલ, આળ કરો તે ખમશુંજી.

પદ ૫–રામગ્રી.

નિરખતાં નાથને મારી, આંખ થઇ છે ટાઢીરે,
નિત નિત નવલા સુખ મુજને, દામોદર દેછે દાડીરે. નિરખ.
છેલ છબીલા કહાનજીનું મુખ, જોતાં ભ્રમ ન થઇએરે;
ભાવે પુરણ ભાળી એના, ભામણડાં તો લઇયેરે. નિરખ.
જસોદાનો સુત જીવણજી, સહુ સહીયરને સુખદાઇરે;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ પામિયા, કાંઇ પુરણ પુન્યે બાઇરે નિરખ.

પદ ૬.

સ્નેહે બાંધી સુંદરી, સુંદર વર જોવા જાયરે;
મોહનજીને મરકલડે, કંઈ ઉલટ અંગ ન માયરે. સ્નેહે.
કોની અચલે ચુંદડી ને, કોની લલકે ફુલીરે;
મુખડું જોતાં માવનું હુતો, મચકો ગઇછું ભૂલીરે. સ્નેહે.
એક વધાવે ફુલડે, એક ફરી ફરી આશિષ બોલેરે;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ પ્રેખતાં, કાંઇ દેવાંગના શી ડોલેરે. સ્નેહે

પદ ૭.

મહારા કહાનજી તમને કામલડી, તે કેવી સારી દીપેરે,
મોર પીછને ગુંજાના ગેડીએ, માનુનીના મન હિસે રે. મહારા.
પર્મ પનોતા પાતલીઆ તમો, જે પહેરો તે ગોઠે રે,
ચાલતણી ચતુરાઈ જોતાં, લક્ષ્મી ચર્ણે લોટે રે. મહારા.
અણીયાલીસી આંખડલી તે, જોગ ભોગનું જામણ રે,
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રસ ભરચા, કાંઇ કીકીમાંહે કામણ રે. મહારા.

પદ ૮.

વહાલા વીઠલજી રે હો, દુરલભ દીઠલાજીરે હો—ટેક.
તમ માટે ટીલડી કરૂં રે, પહેરૂં પટોલી હો,
નેન સમારૂં નીરમલાં, નીત નવલ રંગ ચોલી હો. વહા.
અબલાને ઉજમ ઘણોરે, તમસું રમવા હો,
કાલ સુણતાં વાંસલડી ઘેરે, ન રહી જમવા હો. વહા.
એવાં લાડ લડાવીએ, કાંઇ અમને વહાલા હો,
રામકૃષ્ણ રસ ઘેલડા, હું ચર્ણે રહી બાલા હો. વહા.

પદ ૯

મુજને તુજવીણ ન ગમે હો, વેરી વિરહ દમેછે હો—ટેક.
તુજ માટે મચકો કરીને, આવું તીરે હો,
અણદીઠે મન અણમણું, તો સુખ ન શરીરે હો. મુજને.
મનડું હરચું માહેરૂં તે, કહિએ કેવું હો,
નરનારી છે અતિ ઘણાં, કોન મલે એહવું હો. મુજને.
પહેરૂં ઓઢું પાતલી તે, કાંઇ એક સારૂં હો,
રામકૃષ્ણ પ્રભુ નથી અળગાં, તન મન સોંપ્યાં વારૂં હો. મુજને.

પદ ૧૦.

નંદના છૈઆછોજી હો, લક્ષણે લૈઆ છોજી હો—ટેક.
ઘણા દીવસ તમો અમશું, કાંઇ કાંઇ ટળતા ચાલો હો,
હવડાં સહુ સહીઅર મળીને, હલકે હાલો હો. નંદ.
મહિ વેચંતાં માવજી તમે, પકડી પાડી હો;
બાથ લઈ ખેંચી મુજને, ઢોળી પાડી હો. નંદ.
એ રસ લીલા લાડકી, કહો કયાં રમાસે હો,
રામકૃષ્ણ જન રસ ભર્યો, જુગ જુગ જશ ગાસેહો. નંદ

પદ ૧૧.

પ્રેમ પુષ્ટ કર્યા છો હો, વલ્લભ મન વર્યા છો હો—ટેક
ગોકુલમાં રાખી રહ્યા, અમો અતિ અન્યાઇહો,
પાડ માનો અમતણો, તમો કુંવર કનાઇ હો. પ્રેમ.
પ્રેમે ગોરસ મારા ઘર તણાં, ખોલીને પિધાં હો.
જે દિન ગોરશ નવ લુટયા, ત્યારે હૈડાં દાઝયાંહો. પ્રેમ.
ઝઘડો કરતાં ઝટકે, ઉરમાલા તુટી હો,
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રાખીએ, છીએ બાંધી મુઠીહો. પ્રેમ.

પદ ૧૨.

ગોપી ઘેલી દીસેહો, મુજપર દંત પીસે હો.—ટેક.
તે નર હું હો નહિ, તુજ હાથે આવું હો,
ખ્યાત ઘણી છે તુજને, તે સૌ સમાવુ હો. ગોપી.
તું એ છે ધુતારડી, હુંએ પણ નથી ઓછો હો,
ધાર્યું દોહ્યલે જાણજે, મુજને જડવો છોછો હો, ગોપી.
તે દિન દાણ માગતા, આવી અમશુ બાથે હો,
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રૂડું થયું, હું તો નાગર સાથે. હો. ગોપી.

પદ ૧૩—રાગ સારંગ દેશી.

આવ હરી વહાલા આવરે, આવ હરી વહાલા,
મનની ગમતી વાત કીજીએ, છબીલારે છોગાલા. આ.
તુજ મલતાં મન મહારૂં હીસે, આનંદ પામેરે,
રજની આખી રંગ ભેર રમીએ, તો રસ બહુ જામેરે. આ.

એ સુખ કાંઇ કહ્યું ન જાએ, કહાનડ કાલારે,
રામકૃષ્ણ પ્રભુ અનુભવ કીજે, અતિછો વહાલારે, આ.

પદ ૧૪–રાગ ગરબી.

નંદજીનો કુંવર કોડામણો, સાહેલીરે; ગોવરધન મન ભાવનો, સાહેલીરે.
ગોકુલિયું રલીઆમણું, સાહેલીરે; જમુના તટ સોહામણું, સાહેલીરે.
વ્રજ સુંદરીના સંગમાં, સાહેલીરે; રાસ રમે વહાલો રંગમાં, સાહેલીરે.
પ્રેમ તે સીંધુ સુખ પુંજમાં, સાહેલીરે; વૃંદા તે વનના કુંજમાં, સાહેલીરે.
રાસ રમે સાહેલડી, સાહેલીરે; થઇ વહાલાને કંઠે બેલડી, સાહેલીરે.
સુંદરીને રંગની રેલડી, સાહેલીરે; મુરલીને નાદે થઇ ઘેલડી, સાહેલીરે.
રમતાં રમતાં રાતલડી, સાહેલીરે; કહી નવ જાએ વાતલડી, સાહેલીરે.
પહોડયાં તે બેઉ સુખસેજમાં, સાહેલીરે; સ્યામ શામાજી બહુ હેજમાં, સાહેલીરે.
નીરખી સખી વૃંદમાં, સાહેલીરે; રામકૃષ્ણ પ્રભુ નાચે આનંદમાં, સાહેલીરે.

પદ ૧૫.

પહેલે તે મોહન મીઠડો, સાહેલીરે; અહિંયાં ઉભો મેં દીઠડો, સાહેલીરે.
તે છબી મન ગોઠી ગઇ, સાહેલીરે; શીર બેડુ ને ઉભીરહી, સાહેલીરે.
ગોઠ કરે કોશું ઘણી, સાહેલીરે; દૃષ્ટિ તે ફેરવે મુજ ભણી, સાહેલીરે.
કુંવર હસે એ કેહનો, સાહેલીરે; મારેછે માર એ મોહનો, સાહેલીરે.
સાચા તે બાપનો બેટડો, સાહેલીરે; મોલીડું તે ભારે મરોડતો, સાહેલીરે.
ઉભા રહ્યાની શી ઠોણ છે, સાહેલીરે; એવું તે સુંદીર કોણ છે, સાહેલીરે.
કોણ તે દેશનો કહાનો, સાહેલીરે; ન હોય તે આપણા ગાંનો, સાહેલીરે.
ઝાઝી વાર ત્યાં ઉભી રહી, સાહેલીરે; મન પાખી મંદીરિયે ગઇ, સાહેલીરે.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ મન હર્યું, સાહેલીરે; તે દિનથી કાંઇ કામણ કર્યું, સાહેલીરે.

પદ ૧૬.

ધુતારા ધરણીધર તારી વાસળીરે લોલ,
વાંસળીયે કંઇ ઘેલું કીધું ગામ જો—ધુતારા.—ટેક
સખી નહાતા ધોતાં દહોતાં વલોવતાં નીસરચાંરે લોલ,
ઢળતાં પડતાં રડતા મુકયાં બાળજો; ધુતારા.
સખી સાસુ સસરો જેઠ જેઠાણી નવ લહ્યાં રે લોલ,
કંથજીને મ્હેડતી મુકી રીસજો; ધુતારા.

સખી મધરાતે મોહનજી બેઠા કદમ ન્હેઠીરે લોલ,
ગોપીજનનાં હરીયાં છે કંઇ ચીર જો; ધુતારા.
સખી અવળાં વસ્ત્રને અવળાં આભ્રણ પેહેરીયાંરે લોલ,
કાન તણાં લઇ કેડે ધાલ્યાં કોટે જો; ધુતારા.
સખી રામકૃષ્ણ પ્રભુ ભલે પધારયા શેરીરે લોલ,
ગોપી જનની પુરી છે કંઇ આશ જો; ધુતારા.

પદ ૧૭.

હસવા સરખી હરીસું મારે ગોઠડીરે લોલ.
હસવા સરખું બ્રીજમંડલ શુભ ધામ જો—હસવા.—ટેક
સખી નહાતાં ને ગાતાંરે ગુણ ગોવીંદનારે લોલ,
વસવા સરખું વ્રંદાવન શુભ ગામજો; હસવા.
તીરથ મારે કારથ કેશવરામનું રે લોલ;
પીવું મારે પ્રેમતણું રસપાનજો; હસવા.
નાત હમારી નીરમળ નંદકુએર શું રે લોલ.
ભાત હમારી ભુધરજી શું ભળતી જો—હસવા.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ ભળે પધારયા શેરીયેરે લોલ.
ગોપી સઘળી ગુણ તમારા ગાયજો; હસવા.

પદ ૧૮.

નહીં જાઉં તે જમના પાણીરે મા, હુંને ખીજવેતે સૈયર સમાણીરે માં.
મુને કુંવારી કુંવારી સહુ કહેછેરે મા, મારી સૈયરો તે મેણાં દેછેરે મા.
જળ જમનાજીને ઘાટેરે મા, હું ને કહાનજી કાદવડે છાંટે મા.
વ્હાલો કરે નેણાના ચાળારે મા, મેહેતો કહાનવર સાંભળ્યા કુંવારારે મા.
હુંને કહાનવરને પરણાવોરે મા, મારી વ્રજમાં તે વાત વખણાવોરે મા.
મળે સરખેને સરખી જોડરે મા, તુંને પોંખતાં તે પહોંચસે કોડરે મા.
હેવા રામકૃષ્ણ વર રૂડારે મા, હુને અખંડ પેહેરાવો ચુડારે મા.
હેવા રામકૃષ્ણ વર રંગીરે મા, મારા જનમ જનમના સંગીરે મા.

રાજે.

કૃષ્ણ પ્રત્યે ગોપીના પ્રેમ વિષે.

પદ. ૧.

હરી મેં હાવે કયમ રહેવાયે, દુઃખ આ તે કયમ સેહેવાયે;
એ તો અંધ થઈને તાણે, પ્રેમની વાતો પશુ શું જાણે.
આવી અમથાં ખુંદી મારે, સાચો શબ્દ કોઇ ન ધારે;
મોહન વાત તું સંભાલ મારી, હું તો બેઠી સહુથી હારી.
દુરીજન દે છે મુને મેહેણાં, મારાં તમશું લાગાં નેણાં;
વહાલા વેરી વાંકુ બોલે, તે તો પડશે તેને ખોલે.
હાવે જે બોલે તે સહીએ, મનની વાતો કોને કહીએ;
સહુકો બોલે છે આડું આડું, વાંક હું કોનો કહાડું.
એ તો શિખામણ છે જાંણો, મનમાં દુભાણ કાંઇ ન આણો;
રસીઆ છો રાજેના વાલા, ભગતતારણ છો નંદલાલા.

પદ. ૨.

તેં તો ઘેલું કીધું ગામ, કાંને હાથ ન લાગે કામ;
જેને મળીઓ તું મોરાર, તેને મુકાવ્યાં ઘર બાર;
હાવો કોનો કાઢુ વાંક, ત્રીકમ તજથી આડો આંક;
રસીઆ રંગ રમાડયા એમ, વળતાં તેં વિસાર્યાં કેમ.
જે કો જળ ભરવાને જાએ, તે તો વાટે ખોટી થાએ;
કોનું ચોરી લીધું ચંત, એવો કામણગારો કંથ.
વીઠલ વહાલાં તારાં વેણ, મ્હારાં તમશું લાગ્યાં નેણ;
મારે તમશું લાગ્યો નેહ, તમને સોંપી સુંદર દેહ.
ઘરના છો ધુતારા કાન, મનમાં મુકાવો છો માન;
રસીઆ છો રાજેના નાથ, સર્વે સોંપ્યું તમારે હાથ.

પદ. ૩.

વહાલા વાટે તે વાત ન થાય, તમો જોણોછો જાદવ રાય,
કુડું કાંઇ લગે સંસાર, અમો અબલાનો અવતાર.
ઉભાં રહીએ ઘોલે દેશ, વળતા વેરી કાઢે વેશ;
ત્રીકમ તમારૂં કંઇ ન જાય, વાગતી અમને દુભણુ થાય.
વહાલા ચઢયાં ન ઉતરે આલ, જુગમાં રહેવું મહા જંજાલ;
મોહન મળવું તે એકાંત, એવી મનની વિચારો ભ્રાંત.
માહારે સાસુડીનું સાલ, જોતાં જેઠાણી દે ગાળ.;
જગ કાંઇ મીન રહે જલ માંહે, પાણી પીવું તે કહો કાંહે.
વાહાલા વાત સાંભળો એક, વીઠલ વારૂ કાંઈ વિવેક;
દુરીજન દેખે ઠામો ઠામ, શાંને મેલાવોછો મામ.
મારે અંતર ઉપને દુઃખ, તમો માનો સાનું સુખ;
રસીઆછો રાજેના નાથ, તાહારા નૈનમાં છે કાંઈ ઘાત.

પદ. ૪.

મારા મન ગમતા મહારાજ, મારે ઘેર આવોને,
હું તો તલસું તમારે કાજ, હસીને બોલાવોને. ટેક.
વિલંબ ન કરીએ વીઠલારે, આવોને અમઘેર આજ;
પેર પેરના પકવાન બનાવું, ત્રીકમ તમારે કાજ. મારા.
મનમાં હતું તે માવજીરે, મુખડે કેમ કહેવાય.
આવી શકોતો આવજો, મારૂં જોતાં જોબન જાય. મારા.
આ જોને આંગણિએ ઉભો, રંગીલો રણછોડ,
રાજેના સ્વામી પ્રભૂ અંતર્જામી, પુરો મારા મનના કોડ. મારા.

પદ ૫.

કુંણ બોલે તમારી સાથ, જાવજી જાણ્યારે,
આતો નોહે મોટાની રીત, પરઘેર માંણ્યારે. ટેક
વાટ જોતાં રજની વીતી, આવ્યા ઉગમતે સૂર,
કામણગારા કાનજીરે, વાલે અમને વિસાર્યાં દૂર. જીવણ.
પરનારીની પ્રીતડી તમે, કરી આવો ઠામો ઠામ,
અહીઆં આવીને શું કરો, જેનો ઘેર ઘેર હોય વિશ્રામ. જીવણ

કોને તે મંદિર તમે કાનજી, કરી આવ્યા લીલા લેર,
રાજેના સ્વામી પ્રભૂ અંતરજામી, કોણજાણે તમારી પેર. જીવણ.

પદ ૬.

જેનો પીયુડો તે પર ઘેર જાય, સખી હવે શું કરીએરે.
એકલડાં નવ રહેવાય, ઝુરી ઝુરી મરીએરે. સખી.
રૂપ જોવંતાં રસીઓ વાલો, પરાણે કરેછે પ્રીત,
વણુ તેડ્યો પરમંદીર જાએ, એહેવી છે એની રીત, સખી.
સમજાવ્યો સમજે નહિરે, કહો હવે કરીએ કેમ,
સેરડીએ સામો મળે, ત્યારે ઢાળે નીચાં નેણ, સખી.
છલભેદ છાનો રમેરે વાલો, વાતોમાં મને વાય,
રાજેના સ્વામી પ્રભૂ અંતરજામી.એતો અરથ પડયે ઓળખાય. સખી.

પદ ૭–રાગ ગરબી.

કાગળ મોકલુંરે, વહાલા વાંચો હેત કરી;
એકવાર આવજોરે, નીરખું મુખડાં મીટ ભરી.
વીનતા વ્રેહે તણીરે, લખતાં લોચન ચાલે નીર;
અબલા અવતર્યારે, વહાલા કહો કેમ ખમીએ ધીર.
બાલે વેશમાંરે, લાગી પરણા પહેલી પ્રીત;
વર વીઠલ વર્યારે, અવર વરવાની શી રીત.
ત્રીકમ તમવિનારે, સુકાં સહુ વાડીનાં વંન;
લીલાં કેમ રહેરે, વહાલા પલ્લવ છો આ વંન.
સહુ અલખામણુંરે, મુજને કુટુંબ તણો પરિવાર;
વહાલાં વીખે ભર્યારે, વેરી બાલે સહુ સંસાર.
અન પાણી તજ્યાંરે, હવે પડશે પાપી પ્રાણ;
સુનું તમ વિનારે, વહાલા લાગે છે બ્રહ્માંડ.
જ્યાંહાં હરી રંગે રમ્યારે, તે મને જાગી ખાવા ધાય;
તે સુખ સાંભરેરે, તમ તમ હઇડ હોલી થાય.
રહેવાતું નથીરે, વહાલા કહું છું મૂકી લાજ;
મલજો દયા કરીરે, રસિયા રાજેના મહારાજ.

પદ ૮.

ઉગો શરદ પુનમનો ચંદ, મ્હારે ઉપનોરે આનંદ;
ગોરી ગરબે રમવા આવે, રમસે ગોપી ગોવાળ માંહે.
રમવા ભુધર સાથે ભાવ, આપણે આવ્યો છે આ દાવ;
મળીએ સરવે સરખી નાર, સજીએ શોભીતા શણગાર.
ઠમઠમ વીછીવાનો ઠમકાર, ઝમ ઝમ ઝાંઝરનો ઝમકાર;
ઓઢો આપે એવાં ચીર, આપણે જાવું જમનાં તીર.
ચોળી ચંપક વરણી પેહેર, આપણે કરવી લીલાલેહેર;
જ્યમ કાંઇ વશીયેર માંડે ફેંણુ, એવી ગુંથાવોની વેણુ.
લેહેકે હૈડા ઉપર હાર, નૈણે નીરખો ને મોરાર;
રસિઆછો રાજેના નાથ, અમને રંગે રમાડો રાત.

રાધિકાજી સ્વપ્નામાં પરણ્યાં તે વિષે.

પદ ૯.

આજની ઘડીરે રળયામણી.
હારે મ્હારા વ્હાલાજી આવ્યાની વધામણીજીરે; આજ—ટેક.
હારે સોહાસેણુ પુરોની સાથીયા,
હારે ઘેર મલપતા આવેતે હરી હાથીયાજીરે; આજની,
હારે સખી આલેરા વાંસ અણાવીએ,
હારે મારા વ્હલાજીને મંડપ રચાવીએ જીરે; આજની.
હારે સોહાસેણુ ચાર તેડાવીએ,
હારે મ્હારા વ્હાલાજીનો મોતીડે વધાવીએ જીરે; આજની.
હારે સોહાસેણુ મળજો જે ઘડી,
હારે મ્હારા પ્રભુજી પધારે તે ઘડી જીરે; આજની.
હારે મલ્યા દાસ રાજેના સ્વમી ફાંકડા,
હારે હુંતો મોહી રહી મુછના આંકડા જીરે, આજની.

પદ ૧૦.

આવોની લાલ વરણાગીયા;
હારે ઘેર આવોની સ્યામ સવાદીયા જીરે; આવોની.—ટેક.
હારે કહાના આવો તો શીખવું ચાતુરી,
હારે આપણું રમીએ તે રંગભર રાતડી જીરે; આવોની.

હાંરે ચાલો જઇયે જમનાજીના ઘાટમાં,
હાંરે પેલા દુરીજન લોક દેખે વાટમાં જીરે; આવોની.
હાંરે રૂડા દાસ રાજેના સ્વામી વાંકડાં;
હાંરે હું તો મોહી રહી મુછના આંકડા જીરે; આવોની.

પદ ૧૧.

આજને આવ્યારે હરી દાવમાં,
હાંરે ભોળા ભાવમાંરે,ભોળા ભાવમાં,તે ભુધરને મેટીએ જીરે, આજને—ટેક.
દાવ પડે ત્યારે લાજ ઘટેરે,
હાંરે ત્યારે સુપડે સરવ સાંભેટીએ જીરે; આજને.
ફુલડાંની સેહેજ વહાલા મેંરે સમારી,
હાંરે ત્યારે સાથરે તે શીદને આળોટીએ જીરે; આજને.
મહારારે મનમાં એવું આવે છે,
હાંરે એવા વહાલમાં તે લાલને લપેટીએ જીરે; આજને.
દાસ રાજેના સ્વામી તમેરે મળ્યા છો,
હાંરે ત્યારે દેહીના તે દીન શીદ ગાળીએ જીરે; આજને.

પદ ૧૨. રાગ પંજ.

ઉગતે વાણે રાધાની માડી જાગી, એના ચિત્તમાં ચટકી લાગીરે, આ શું રે કીધું;—ટેક.
કુંવરી મારે દુખના દરિયા આજ રેલ્યા, તેં કુળના મારગ મેલ્યારે; આ શું રે.
કુંવરી તારા કયા વેરીએ વેર સાંધ્યાં, તેં મીંઢલ કોના બાંધ્યાંરે; આ શું રે.
કુંવરી તારો કેઇ નગરીનાં દાંત વહેર્યો, તેં ચૂડો કેનો પેહેર્યોરે; આ શું રે.
કુંવરી તેં તો જીવડો લીધો મારો ઝાલી, વરમાળા કેની ઘાલીરે; આ શું રે.
કુંવરી તેં તો ઉપરણી કેની ઓઢી, તારે કીયા વરની જોડીરે; આ શું રે.
કુંવરી તારા માંડવડા કયાં રોપ્યો, તારા વરને કોણે પોંખ્યોરે; આ શું રે.
કુંવરી ત્યાં તો કયા ગુરૂ દેવ આવ્યા, તને કેણે વેદ ભણાવ્યારે; આ શું રે.
કુંવરી તમને કેણે રંગ રમાડયાં, તને કંસાર કેણે જમાડયારે; આ શું રે.
કુંવરી તેં તો કુળમાં લગાડીછે ખામી, તને મળ્યો રાજેનો સ્વામીરે; આ શું રે.

પદ ૧૩.

એટલે ત્યાં તો બોલ્યાંછે રાધા વાત, તું સાંભળ મોરી માતરે, મેં બહુ સારૂં કીધું;—ટેક
માતારે મારી દુખના દરિયા નથી રેળ્યા, નથી કુળના મારગ મેળ્યારે; મેં બહુ.

માતા મારી શિશ તમારા નથી વહેર્યાં, પાનેતર પ્રભૂનાં પેર્યાંરે; મેં બહુ
માતારે નથી વેરીએ વેર સાંધ્યાં, મીંઢળ મોહનનાં બાંધ્યાંરે; મેં બહુ.
માતા મારી મથુરાં નગરીમાં દાંત વહેર્યાં, મેં ચૂડો અવિચળ પેર્યાંરે; મેં બહુ,
માતા તારો જીવડો લીધો નથી ઝાલી, વરમાળ વિઠ્ઠલની ઘાલીરે, મેં બહુ.
માતા મેં તો હરએ ઉપરણી ઓઢી, મારે અખંડ-વરની જોડીરે; મેં બહુ.
માતા મારો માંડવડો વનમાં રોપ્યો, ઉમાએ વરને પોંખ્યોરે; મેં બહુ.
માતા ત્યાં તો તેત્રીસ ક્રોડ દેવ આવ્યા, બ્રહ્માએ વેદ ભણાવ્યારે; મેં બહુ.
માતા મારી કૃષ્ણ-ચરણામૃત મેં પીધાં, ત્યાં શિવે કન્યાદાન દીધાંરે; મેં બહુ.
માતા મારી બ્રહ્માએ રંગ રમાડયાં; કંસાર ઉમાએ જમાડયારે; મેં બહુ
માતા મેં તો શિવને ચઢાવ્યા ફુલ ગજરા, વસુદેવ સરખા સસરારે; મેં બહુ.
માતા મેં તો શિવને ચડાવ્યાં રેલ જાસુ, દેવકીજી સરખાં સાસુરે; મેં બહુ.
માતા મેં તો શિવને ચડાવી છે હલદી, સુભદ્રા સરખી નણદીરે; મેં બહુ.
માતા મેં તો શિવને ધરાવેલા હાર, મને મળ્યા કૃષ્ણ ભરથારરે; મેં બહુ.
માતા મારી કુળમાં લગાડી નથી ખામી, મને મળ્યો રાજેનો સ્વામીરે; મેં બહુ.

પદ ૧૪.

એટલે વળતી માતા બોલ્યાંછે વાણી, તું સાંભળ પુત્રી સાણીરે, આ શું રે કીધું;
કુંવરી એ તો કૃષ્ણ કહેવાયો કાળો, તેં કયાં શોધ્યો ગોવાળોરે; આ શું રે કીધું;
કુંવરી એ તો કાનુડો કામણગારો, એ ધીંગડમલ ધુતારોરે; આ શું રે કીધું.
કુંવરી એમાં ચાંદાં સૂરજની સાખ્યો, અને જશોદાજીએ રાખ્યોરે; આ શું રે કીધું.
કુંવરી એતો ગાયો ચારીને પેટ ભરતો, પરનારી પાછળ ફરતોરે; આ શું રે કીધું.
કુંવરી તારો તાત આ વાત જો જાણે, તો કંઇ પ્રાણજ આણેરે; આ શું રે કીધું.
કુંવરી તેં તો નવ કરવાના કામ કીધાં, અમને દુખડાં બહુ દીધાંરે; આ શું રે કીધું

પદ ૧૫.

માતા મારી કૃષ્ણને એમ નવ કહિયે, એને ચરણે જૈને રહિયેરે, તું સાંભળ માડી.
માતા એ તો ચૌદ ભુવનનો છેવાસી, એને ચરણે કોટિક કાશીરે; તું સાંભળ માડી.
માતા હવે પરણ્યાંતે ફોક કેમ થાશે, તો સૂરજ પશ્ચિમ જાશેરે; તું સાંભળ માડી.
માતા તાર કરવું હોય તે કરજે, તારે મરવું હોય તો મરજેરે; તુ સાંભળ માડી.
માતા હું તો પૂરણ પદને પામી, મને મળ્યો રાજેનો સ્વામીરે; તું સાંભળ માડી.

ભૂખણભકત.

ઇશ્વરને ભજવા વિષે.

અષ્ટક ૧.—છંદ ભુજંગીની ચાલ.

કશી વાતનો ખરખરો મંન નાણો; સુખ દુઃખ તે દેહના ધર્મ જાણો;
કરોને તમે કોટી લક્ષ પ્રકાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
હરીશ્ચંદ્ર રાજા મહા પુન્યવાન, નહીં કોય સંસારમાં એ સમાન;
તેણે નીચ ઘેર વહ્યા નીર ભાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
સતી મુખ્ય કહાવે અહલ્યાજિ જેહ, જેના નામથી થાય નિષ્પાપ દેહ;
તેણે ઇંદ્ર સાથે કર્યો વ્યભિચાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
જુવો જાનકીજી પડયાં દુષ્ટ હાથ, જેના સ્વામિ છે કોટિ બ્રહ્માંડ નાથ;
આપોઆપ લક્ષ્મિતણો અવતાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
વળી પાંડવોની કહું એક વાત, જેના સારથી નિત્ય વૈકુંઠનાથ,
હાર્યા રાજ રિદ્ધી તથા નીજ નાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
મહાં પુન્યકારી જેને સિદ્ધ નાથ, ચાલી નીસર્યા નારિ લૈ વન સાથ;
બહુ કષ્ટ વેઠયું તેણે વર્ષ બાર. લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
શામાટે તમે ભાર માથે ધરોછો, વળી હું કરૂં હું કરૂં એ કહોછો;
કરોને તમે ચિત્ત સાથે કરાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
કરી વીનતી સર્વને કહું વાત, રચ્યા ભૂખણે તે શુણો શ્લોક સાત;
ઘણૂં સાંભળ્યા જોગ સાધૂ વિચાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.

અષ્ટક—નરપદી-૨.

પિતા માત સંતાન ને મિત્ર ભ્રાત. એ તો સર્વ છે આળપંપાળ વાત;
એમાં અંતકાળે નાવે કોય કામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.
ઘડીમાં ઘટી જાય આયુષ્ય અલ્પ, ભમંતાં ભમંતાં થવા કોટિ કલ્પ;
માથે મર્ણકેરી મુહા એક ભામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.

ઘણીવાર સંસારમાંહી ફર્યાછો, પશુ પક્ષિ યોની વિષે અવતર્યા છો;
હવે આ સમો છે તર્યાનોજ ઠામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.
કરોછો બિજી અલ્પ વસ્તુનું જત્ન, તજોછો હરી નામ જેવુંજ રત્ન;
નથી બેસતું મૂલ્ય એ કે બદામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.
જરાયે ઘણો દેહ તો જીર્ણ થાશે, શરીરેથકી સર્વ સામર્થ્ય જાશે;
થશે રોગ પીડા જશે સર્વ હામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.
જેને સેવતાં કોટિ કલ્યાણ થાય, બહુ જન્મનું પાપ તો સઘ જાય;
વળી પામિયે જેથકી સિદ્ધ ધામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.
જવું એકલાં ત્યાં નહીં કોય સાહ્ય, વળી જીવને દુઃખ અત્યંત થાય;
તેણીવાર રક્ષા કરે મેઘસ્યામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.
જે કો જાનકીનાથના હોય દાસ, ન પામે કદી તે ફરી ગર્ભ વાસ;
કરે લોક આ સર્વ તેને પ્રણામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.
રચ્યા ભૂખણે તે શુણો શ્લોક આઠ, હેતે સાંભળે ને કરે નિત્ય પાઠ;
થશે તેથકી દુઃખકેરો વિરામ, તે માટે ભજો સર્વથા રામ નામ.

અષ્ટક—અગિયારપદી—૩.

ઘણા પૂન્યના ભાવથી દેહ પામ્યાં, હસંતાં રમંતાં સુખે દીન વામ્યાં;
ગયા નાથનું નામ તો સઘ ચૂકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
ભણ્યા શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતની સર્વ વાત, નથી ઓળખ્યા શ્રી તમે પ્રાણનાથ;
વિવેકી થઇ કાં કરો બુદ્ધિ ટુંકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
પરસ્ત્રી પરદ્રવ્યનો ત્યાગ આણી, રૂદેમાં ધરોને તમો ચક્રપાણી;
એતો દુષ્ટ માયાતણી સર્વ ભૂકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
મદે અંધ દ્રષ્ટી થયાથી ન દીઠું, કુસંસારનું સૂખ લાગેછે મીઠું;
જરા આવશે આ થશે દેહ સૂકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
ઘણા જત્નથી દેહને સૂખ દીધું, ઘણા ભેદથી સર્વનું દ્રવ્ય લીધું;
જવું એકલાં સર્વ સંપત્તિ મૂકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
ઘણા રમ્ય વૈભોગથી દેહ પોખ્યો, કરી તિર્થ જાત્રા કદાપી ન સોખ્યો;
મળી મિત્ર ટોળે દેશે સર્વ ફુંકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
જદા આવિને જીવને મૃત્યુ ઘેરશે, તદા સર્વ સંબંધિ ત્યાં જોઇ રેશે;
નરક્ષા કરે વૈદ્ય કે કવાથ ભૂકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
કફે વ્યાધયે કંઠનો રોધ થાશે, રુદેમાં થકી જ્ઞાન તો સર્વ જાશે;
તદા જીવ જીવ્હા થશે સઘ ટૂંકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.

નથી જાણતા ધર્મની રીત ઠીક, નથી રાખતા મરણની મંન બીક;
ગુમાને ભર્યા ચાલ ચાલોછો ચૂકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
જમકીંકરા મારશે દુષ્ટ મારે, તદા નાથ પાખે નહીં કોય તારે;
જુવો મૃત્યુ માથે રહે નિત ઝૂંકી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.
સદા રૈકવજ્ઞાતી મહા રંક કહાવે, કથા રામની તો જેને મન ભાવે;
રચી ભૂખણે તે શુણો જ્ઞાન કૂંચી, ભજો રામને કામને દૂર મૂકી.

અષ્ટક–નવપદી–૪.

તમે અવતર્યા લક્ષચોરાશિવાર, નથી પામિયા તોય સંસાર પાર;
માટે આ સમે જાપમાળા ધરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
ઉદરમાં અધો મસ્તકે જ્યાં રહ્યાતા,ઘણા વ્યાકુળાતો તમે ત્યાં થયાતા;
હવે તે સમો કાં ગયો વીસરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
સંચ્યું દ્રવ્ય તો દ્રવ્યને ઠામ રહેશે, સગાં મિત્ર સંસારની રીત કહેશે;
જોતાંમાં જશે પ્રાણ તો નીસરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
એતો દેહ સંબંધિ જાણો અનિત્ય, પ્રભૂનાથનું નામ તો એક સત્ય;
નાવે જેથકી ગર્ભવાસે ફરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
અભીમાન આડે નથી કાંઇ જોતા, કદાપી નથી કૃષ્ણનું નામ લેતા;
અરે મૂઢ લોકો જવુંછે મરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
કહ્યું માનજો સર્વથા એક મારૂં, નથી કોઇ સંસારમાંહી તમારૂં;
માટે સંગ માયાતણો પરહરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
કળીકાળમાં જન્મ મિથ્યા વગોયો, મહા રત્નને કાચને મૂલ ખોયો;
ધરો ધ્યાન ગોવિંદનું આદરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
જેણે ગોપિકાનાથનું નામ લીધું, તેણે જન્મ પામ્યાતણું સાર્થ કીધું;
ગયા તે તો સંસાર સેજે તરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.
એ તો વિષ્ણુ ભક્તિતણો છે પ્રબોધ, શુણીને રખે આણતાં મંન ક્રોધ;
કહ્યા ભૂખણે શ્લોક આઠે કરીને, ભજો ભક્તિ ભાવે સદા શ્રીહરીને.

અષ્ટક ૫–બારપદી.

રમ્યા રંગ તે ગોપિકા સંગ રાસ, ઘણે પ્રીતિભાવે કરીને વિલાસ;
કહાવે તથાપિ સદા બ્રહ્મચારી, ભજો દુ:ખહારી સદા શ્રીમુરારી.
આવી ગોકુળે કામ અત્યંત કીધું, પિતા માતને સૂખ સંપૂર્ણ દીધું;
એ તો નંદનો નંદ આનંદકારી, ભજો દુ:ખહારી સદા શ્રીમુરારી.

ઘણા દુષ્ટ મારી હર્યો ભૂમિ ભાર. કૃપાયે કરી ભક્ત તાર્યા અપાર;
જેણે નંદની ધેનું નવલક્ષ ચારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
સુદામાતણી સાર અત્યંત કીધી, મુઠી તાંદુળામાં નવેનિધ દીધી,
કૃપાનાથ સાધુતણા હિતકારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
જમ-કિંકરે દુઃખ અત્યંત દીધું, ત્યારે નારાયણ પુત્રનું નામ લીધું;
એવામાં અજામેળ લીધો ઉગારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
સ્તુતિ સાંભળી ભક્તની ભીડ જાણી, આવ્યા સદ્ય વૈકુંઠથી ચક્રપાણી;
મુકાવ્યો ગજ ગ્રાહ નાંખ્યો વિદારી. ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી;
અરે બુદ્ધિહીણા ન જાણો હરીને, તેણે આવશે ગર્ભ વાસે ફરીને;
જુવોને તમે જ્ઞાન દ્રષ્ટે વિચારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
હરીભક્ત પાખે વૃથા જન્મ જાશે, પછી અંતકાળે ઘણું કષ્ટ થાશે;
તે માટે તમે વાત બીજી વિસારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
વિષય વિષરૂપી તેને શું વખાણો, આ સંસાર તે સ્વપ્નને તુલ્ય જાણો;
વિવેકે કરી મોહ માયા નિવારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
ચતુર્ભુજ શ્રીનાથ છે સત્ય શર્ણું, મહાલક્ષ્મિ સેવે જેનાં નિત્ય ચર્ણું;
એ તો શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ ધારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
તેણે શું થયું જે ઘણું એક ડાહ્યા, તેણે શું થયું દ્રવ્ય ઝાઝું કમાયા;
તેણે શું થયું જે રમ્યા રંગ નારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
પ્રભૂનાથ પોતે દિશે છે દયાળ, કરે નિત્ય ભક્તોતણી પ્રતિપાળ;
તેને જો ભજો તો ગતી થાય સારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
સદા ગામ વેલાળ મધ્યે નિવાસ, પ્રભૂજીતણો નિત્ય દાસાનુદાસ;
રચી ભૂખણે તે શુણો મોક્ષકારી, ભજો દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.

શાંતિદાસ.

આ કવિના પદ સ્ત્રીઓમાં બહુ ગવાય છે.

કાનુડાની બાળલીલા વિષે.

પદ. ૧.

કોઇયે દીઠડો કાન કોડામણો રે, સખી જોને, દીઠડો કાન કોડામણો—ટેક.
છેલ છબીલો ને છોગાવાળો, રૂડો ને ખૂબ રળિયામણોરે; કોઇયે.
મહિ છલવાનિ વાલો બુદ્ધિ નિપાવે, શામળિયો સોહામણોરે; કોઇયે.
શાંતિદાસનો પ્રભુ રસિક શિરોમણી, પોતે થઇ ગયો વામણોરે; કોઇયે.

પદ. ૨.

જુઠડાને ક્યાં ઝાલું, જુવોને સખિ, જુઠડાને ક્યાં ઝાલું—ટેક.
વચન મોહનનાં લાગે છે મીઠડા, કેવું બોલે છે કાલું કાલું; જુવો.
એકવાર વાલોજી ઓરા આવે તો, ઘેરીને ઘરમાં ઘાલું; જુવો.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, એથકી બીતી હું ચાલું; જુવો.

પદ. ૩.

કોઇ કન્યા નહિ આપે, કુંવરને, કોઇ કન્યા નહિ આપે—ટેક
સારાં ન લક્ષણ કુંવરજીકેરાં, નિત લોકોને સંતાપે; કુંવરને.
રૂડો તે વર શોધીને કાઢયો, રાધિકાજીને બાપે; કુંવરને.
શાંતિદાસનો પ્રભુ રસિક શિરોમણી, કુંવારો રહેશે એને પાપે; કુંવરને.

પદ. ૪.

કાનુડો કાળજાનિ કોર છે, બેની મારે, કાનુડો કાળજાનિ કોરછે—ટેક.
અટપટી પાઘ ને કેસરિયો વાઘો, માથે કળાયલ મોર છે; બેની.

વૃંદાવનમાં વાલે વાંસળી વજાડી, મોરલીનો સ્વર જોર છે; એની
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, ગોપિ સંગ પાધરો દોર છે; એની.

પદ. ૫.

કાનુડે કામણ કીધલાં, ઓ બેની પેલે, કાનુડે કામણ કીધલાં—ટેક.
કામનિયોનાં કાળજાં કોરવા, બાણજ માર્યાં સીધલાં; ઓ બેની.
લવિંગ સોપારી ને પાનનાં બીડલાં, અમને કાંઇએક દીધલાં; ઓ બેની.
શુંય કર્યું ને વાલો શું વળિ કરશે, એવું જાણીને બહુ બીધલાં; ઓ બેની.
શાંતિદાસનો પ્રભુ રસિક શિરોમણી, આંખે અમિરસ પીધલાં; ઓ બેની.

પદ. ૬.

જાને ગોવાલણી જુઠી, અહીંથકી, જાને ગોવાલણી જુઠી—ટેક.
મહિ વેચવાને તું કાલે આવીતી, આંગળિયે પેરિને અંગુઠી; અહીં.
જુઠા બોલ તું શાને બોલે છે, મહિનિ મટુકિ કયારે ફુટી; અહીં.
હસતાં આળ ચઢાવે રે બેઠી, મારૂં ગેડી ને કરૂં ઠુંઠી; અહીં.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, માલ તારામાં નથી મુઠી; અહીં

પદ. ૭.

મનડાં વ્યાકુળ હરિ આવતાં, જોને બેનિ, મનડાં વ્યાકુળ હરિ આવતાં—ટેક.
પારણિયાં પરશાળે મુકયાં છે, બાળક મુકયાં છે ધાવતાં; જોને બેનિ.
સાદ કરંતા સામા મળિયા, સ્વામિ પેલાં ભોજન પાવતાં; જોને બેનિ.
વલોણું તાણુતાં બાઝતા મોહન, માંખણ ખાતા ઘી તાવતાં; જોને બેનિ.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, હરખે હરી ગુણ ગાવતાં; જોને બેનિ.

પદ. ૮.

મન માને ત્યાં જાઓછોજી, તમારૂં મન, માને ત્યાં જાઓછો—ટેક.
આવાં રૂડાં ભોજન મેલીને, કોદરાને શીદ ખાઓછોજી; તમારૂં.
આવાં રૂડાં તીરથ મેલીને, ખાબોચિયામાં શીદ ન્હાઓછોજી; તમારૂં.
નાનાં હતા ત્યારે ઢોરાં ચરાવતા, હમણાં મોટેરા થાઓછોજી; તમારૂં.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, અમને વાયદા વાઓછોજી; તમારૂં.

પદ. ૯.

વારો જશોદા માવડી, કુંવરને, વારો જશોદા માવડી—ટેક.
વાછડાં છોડીને વાલો વનમાં પધારે, હાથે ગેડી ને પગે પાવડી; કુંવરને

નિત્યનિત્ય ઉઠી વાલો વનમાં સધારે, ગોવિંદ ચરાવે ગાવડી; કુંવરને.
મોળિયું મરડિને બાંધે મારો વાલો, બાંધણી એ કેઇ પેરે આવડી; કુંવરને.
કોણ જાણે શું ખાઇને જનમિયો, કાંધે છે ભાતની કાવડી; કુંવરને.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણી, શીખ શી દેઈ મુકિ આવડી; કુંવરને.

પદ. ૧૦.

જળ ભરવાને કેમ જાઊં, જશોદામા, જળ ભરવાને કેમ જાઊં—ટેક.
વાટે જતાં વાલો પાણી માગે છે, માગુરામાં કેમ પાઊં, જશોદા.
નાથજી નિર્લજ થઇને બેઠા, હુંય નિર્લજ કેમ થાઊં; જશોદા.
સોના રૂપાનો મારો ઘાટઘડુલો, ઊઢણી રત્ન જડાઊં; જશોદા.
આણિતિરે ગંગા ને પેલિતિરે જમુના, વચે સરસ્વતિ નાઊં; જશોદા.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, હરખે હરી ગુણ ગાઊં; જશોદા.

પદ. ૧૧.

આવો મારે ઘેર માણુવા, હોજીરાજ આવો, મારે ઘેર માણુવા—ટેક.
સરવેથિ સારૂં ઓરસ મારૂં, હીરને તાંતણે તાણુવા; હોજીરાજ.
સૌ સૌને ઘર ધંધે લાગ્યાં, પુરૂષનાં વચન પ્રમાણુવા; હોજીરાજ.
કહેશે તેને ઊત્તર દેશું, ઉત્તર બિજેથિ નથિ આણુવા; હોજીરાજ.
પાતળિયાજી મારે ઘેર પધારો, નથી બેઠું કોઈ જાણુવા; હોજીરાજ.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, મારે તારા ગુણ વખાણુવા; હોજીરાજ.

પદ. ૧૨.

ક્યારે મળશે કહાન, જોશીડા જોસ જુઓની—ટેક.
સાત સોપારીને પાનનું બીડું, જાઊંરે જોસીડાને ધામ; જોસીડા.
દુખે તોરે હમે દુબળાંરે, જાણે પાકું પાન; જોસીડા.
દુખડું તોરે ડુંગર થઈ બેઠું, સુખડું સ્વરગ સમાન; જોસીડા.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણી, ગેડી રહ્યો સારૂં ગામ; જોસીડા.

પદ. ૧૩.

માછીડારે હોડી હલકાર, મન છે મળવાનું.—ટેક
તારીરે હોડીએ હીરલા જડાવું, ફરતી મુકાવું ઘુઘરમાળ; મનછે.
સુનાંની દઢંગી ને રૂપાની દઢંગી, દઢંગી ગલનકો હાર; મનછે.

આણી તીરે ગંગા ને પેલી તીરે જમના, બીચમેખડોરે નંદલાલ; મનછે.
મન કરૂં મહુંવો ને તન કરૂં તહુંઓ, જીવ મુકુંરે રખવાળ, મન છે.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસીક શિરોમણી, કૃષ્ણજી ઉતારે પેલે પાર; મનછે.

થોભણદાસ.

રાધીકાના રોષ વિષે.

પદ ૧ લું.

રંગભેર રમતાં રાસમાંરે, હાંહાંરે રંગ જામ્યોછે ઢગલે,
કુમકુમની ઢગો પડેરે, હાંહાંરે પાતળીઆને પગલે,
ફર ફર ફરતાં ફુંદડીરે, હાંહાંરે પાયે ઘુઘરી ઘમકે,
મેઘ સમો મારો વાલમોરે, હાંહારે ગોપી વિજળી ચમકે,
ફર ફર ફર ફરતાં જે ફરેરે, હાંહાંરે તેનો કર સાહી રાખે,
હસીહસીને ચુંબન કરેરે, હાંહાંરે કંઠે બાંહડી નાંખે.
મુસ્તક મુગટ સોહામણોરે, હાંહાંરે માંહી મુમતા બીરાજે;
સામાં ઉભાં તે રાધીકારે, હાંહારે તેનું પ્રતિબિંબ નાચે.
સોળ વરસની સુંદરીરે, હાંહાંરે તેની દૃષ્ટિ આવી;
નારી થોભણના નાથનીરે, હાંહાંરે રાધે ચાલી રીસાવી.

પદ ૨ જું.

રૂસણું મુકોને રાધીકારે, હાંહાંરે ઘેલી હઠ ના કીજે;
મુખથી ભાખો બોલડારે, હાંહાંરે મુનીવ્રત ના લીજે.
વાલો વન ચરાવે ગાવડીરે, હાંહાંરે ઉભા જમુના આરે;
મોરલી તે કેરા નાદમાંરે, હાંહાંરે રાધે રાધે પોકારે.
વાલા એક ઘડીના મુક્તારે, હાંહાંરે રહેતા શામા સંજોગે;
દીવસ રેણી કેમ જાય છેરે, હાંહાંરે મારા વાલા વિજોગે.

સુંદરીનો સોહામણોરે, હાંહાંરે શામલો સુખકારી;
એરે વહાલો કયમ વિસરેરે, હાંહાંરે કુટ નાર ધુતારી.
કહ્યું ન માન્યુ કામનીરે, હાંહાંરે દુતી પાછી તે આવી;
નારી થોભણના નાથનીરે, હાંહાંરે નહિ સમજી સમજાવી.

પદ ૩ જું.

મારો નાથ બન્યા નવજોબનારે, હાંહાંરે પેહેરી પીળી પટોળી;
કમલ વેલીનો કંચવોરે, હાંહાંરે કસી લીધાં છે બોલી.
વહાલે વેણ ગુંથી વિવેકશુંરે, હાંહાંરે પુંઠે ગોફણો લળકે;
વાલે સેંથો પુરો સીંદુરશુંરે, હાંહાંરે ચુવા ચંદન ઝળકે.
વાલે નૈણે તે કાજળ સારીઆંરે, હાંહાંરે કાને ઝાલ ઝબુકી;
વાલે મધ મધ ચોડી ટીલડીરે, હાંહાંરે નાકે નિરમલ મોતી.
પાયે વીછુવા વાંજતારે, હાંહાંરે હાથે ખણ ખણ ચુડા;
સઘળી સૈયરમાં શોભતારે, હાંહાંરે એની શોભાછે રૂડી.
લટકો કરીને લાડણીરે, હાંહાંરે આડે ધામ ઉતરીયાં;
દાસ થોભણ રૂડી રાધીકારે, હાંહાંરે તેનાં કારજ સરીઆં.

કૃષ્ણ વિરહના મહિના.

કારતક માસે મેલી ચાલ્યા કંતરે, વાહાલાજી;
પ્રીતલડી તોડીને આણ્યો અંત મારા વાહાલાજી.
પિયુજી મારા શું ચાલ્યા પરદેશરે, વા. મંદરિયામાં મેલ્યાં બાળે વેષ; મા. વા.
ભર દરિયામાં મેલી મુજને વહેતીરે, વા. આવડલી ધાતો તે હું નવ લેતી; મા. વા.
હું તો જાણતી ઉજળું એટલું દુધરે, વા. જાવાને દીવસડે માંડયું જુદ્ધ; મા. વા.
સાગરિયા તમે શીદ થયાછો ખારારે, વા. કો આગળ જૈ કરિયે કષ્ટ વિસારા; મા. વા.
તમે અમારાં દુખડાના છો જાણુરે, વા. પ્રીતલડી ઉપર બંધાણા પ્રાણ; મા. વા.
થોડેને દીવસડે અમને મળજોરે, વા. થોભણના સ્વામીજી વહેલા વળજો; મા. વા.
માગસર મહિને મંદીર ખાવા ધાયરે, વા. એકલડી દાસીના દિન કેમ જાય; મા. વા.
શરીર મારૂં સર્પતણોછે ભારોરે, વા. ઉગરવાનો નથી એકે આરો; મા. વા.
જાય મારૂં જોબનિયું ભરપૂરરે, વા. આવે દિવસે કંથ ગયા કેમ દૂર; મા. વા.
નાગરવેલ તો નીર વિના સૂકાયરે, વા. મુળમાંથી ઉપજી વ્રેહની લાય; મા. વા.

વાલા તમારી વાડિયો વણશી જાયરે,વા.ટોયાવગર તો પંખી બેઠાં ખાય; મા. વા.
ધણી વિના તો નીધણિયાં લૂટાયરે, વા. ગોકુળમાં કેની ઓથે રહેવાય; મા. વા.
પિયુજી મારા પૂરણ કિરપા કરજોરે,વા.થોભણના સ્વામીજી વહેલા વળજો; મા ॥.
પોસ માસે પડિયો અમને શોષરે, વા. તેડાવો જોશીડા જુવે જોષ; મા. વા.
શા કારણથી નાવ્યા સુંદર શ્યામરે, વા. તરછોડીને ચાલ્યા ગોકુળગામ; મા. વા.
બેઉ બંધવના લખજો કુશળ ખેમરે, વા. વધામણી વાંચતાં વાધે પ્રેમ; મા. વા.
હૈયામાંથી નથિ ઓલાતો ખટકોરે,વા.કાગળિયાં લખી મોકલજો કટકો; મા. વા.
સાહી વિના તે હરતાળો દેવાઇરે,વા.ભૂધરજી તમે કેમ ભૂલ્યા ચતુરાઇ; મા. વા.
ચતૂર હોય તેને ચારે દશે કૂમરે, વા. શામળિયા સાંભળજો મારી બૂમ; મા. વા.
ઘડી ગણતાં માસ ગયા છે ત્રણેરે,વા.થોભણના સ્વામીજી રાખો શરણે; મા. વા.
માહ મહિનાની સેજલડીછે સૂનીરે,વા.ગાતરની ઘાટડિયો બીડું કેની; મા. વા.
બાંહલડી તે કેની કંઠે નાંખુંરે, વા. હઇયાના હીંડોળા મનમાં રાખું; મા. વા.
વાવલિયા તે ઠંડા શીતળ વાયરે,વા. હીમાળો હાલ્યો તે કેમ રહેવાય; મા. વા.
અમ ઉપર તે દુખનો ડુંગર વાળ્યોરે,વા.શામાટે શીઆળો ઘેરન ગાળ્યો; મા. વા.
તેજ અમારી આંખતણાં તો ઉલ્યાંરે,વા.હમણાંતું હસવું રમવું ભૂલ્યાં; મા. વા.
દેહતણાં તે દુખડા કોને કહિયેરે, વા. આંસુડાં ગાળીને થાક્યાં રહિયે; મા. વા.
ઓચિંતાં આવીને પડિયાં દુખડાંરે,વા.થોભણનાસ્વામીજી આપો સુખડાં; મા. વા.
ફાગણ મહિને ફુલ્યાં સુંદર ફુલરે, વા. એ દેખી અંતરમાં ઉપજે શૂળ; મા વા.
વસંત રૂતુમાં વિરહ ઉઠેછે ભારીરે, વા. જાતાં ઝેર દઇને કેમ ન મારી; મા, વા.
ઓ પેલા આહિરડાં ખેલે હોળીરે, વા. સરખી સૈયરની મળીછે ટોળી; મા, વા.
ચૂવાચંદન ઊડે અબિલ ગુલાલરે,વા.ભેર ભુંગળ ને વાગે મૃદંગ તાલ; મા. વા.
જોરે બનીછે ઘેરૈયાની ટોળીરે, વા. ઓ પેલી પાડોશણ રંગમાં રોળી; મા. વા.
હરી અમારે હૈયે હરખ ન માયરે,વા.ગોકુળની ગોપીઓ તમને ગાય; મા. વા.
આ વેળા તમે આકાશથી ઉતરજોરે,વા.થોભણના સ્વામીજી વારે ચઢજો; મા. વા.
ચૈતર માસે મહોરી તારી વાડીરે, વા. કરમાણાતાં તેણે કુંપળ કાઢી; મા. વા.
વૃંદાવનમાં ભારે દાડમ ફાલ્યાંરે, વા. ભીતરિયામાં ભારે દુખડાં સાલ્યાં; મા. વા.
ભાત ભાતનાં ફુલડાં ફુલ્યાં બોળાંરે, વા. લીલાંને પીળાં ને રાતાંધોળાં; મા. વા.
કાળી કોયલ બોલે મધુરા મોરરે, વા. ભમરા ગુંજારવના ઉડે સોર; મા. વા.
ડમરો મરવો ગુલાબ ને ગુલનોરારે,વા.છોગલડાં મુંકાવાને આવો ઓરા; મા. વા.
અગર ચંદનની શોભા નથી અધૂરીરે,વા.તેને તજો તો બેસો સભા પૂરી;મા. વા.

જળજમુનાનાં છાંટણિયાં છંટાવુંરે,વા. થોભણના સ્વામીજી તમને ભાવું; મા. વા.
વૈશાખ માસે વાટ તમારી ન્યાળુંરે,વા. આંખલડી ઉઘાડી ચોદશ ભાળું; મા. વા.
ઝંખનામાં તો જાયછે આઠે પહોરરે,વા. મંદિરીયામાં નથી વેતું સોર; મા. વા.
જીવ અમારો આકુળવ્યાકુળ થાયરે,વા.ઘડિ એકમાં તો જનમારો વહિજાય;મા.વા.
દુખડાંમાંથી સુખનો લેતાં લાભરે,વા.ઓચિંતો અમ ઉપર પાડયો આભ;મા.વા.
જળનાં જીવડાં દળવાદળ કેમ સહેશેરે,વા.તરણા ઉપર કેમ મેરૂ રહેશે; મા. વા.
કીડી ઉપર કટક ચઢાવી લાવ્યારે,વા.વાલપણામાં વિખના છોડ વાવ્યા; મા. વા.
શું નાંખોછો તાણીને તરછોડીરે,વા. થોભણના સ્વામીને કહું કરજોડી; મા. વા.
જેઠ માસે જોઇ રહીશું ઠેઠરે, વા. ઉનાળો ઉલ્યો પણ નવ થૈ ભેટ; મા. વા.
ઘડી ગણતાં માસ ગયાછે આઠરે, વા. આગળ આવ્યા અષાડના ઘાટ; મા. વા.
જીવનજી તમને બહુ ઘણિ લૂ વાશેરે,વા.ઉનાળાની આંચે દેહ કરમાશે; મા. વા.
પિઉડા તારી કુમકુમ વરણી ઝોળરે,વા.મંદિરિયે આવીને ચંદન ચોળ; મા. વા.
વીંઝણિયે તે વાવલિયા ઢોળાવુંરે,વા.શીતળ જળ ઝારીઓ આગળ લાવું; મા. વા.
તારે અર્થે આંગણું સ્વછ કરાવુંરે,વા. શીતળ વા સંઘાતે રીસ સમાવું; મા. વા.
જાદવ તમને ઝીણાં વસ્ત્ર પેરાવુંરે,વા.થોભણના સ્વામીજી લાડ લડાવું; મા. વા.
અષાડ માસે આવી મેઘ ધડૂકેરે, વા. વીજળિયો ચમકે ને જોર ઝબુકે; મા. વા.
અવધ ઉપર સર્વે આવી ઉભુંરે, વા. સામળિયાજી કોની જોડે શોભું; મા. વા.
ઘેર વળ્યા જે ગયા હતા પરદેશરે,વા. પિઉજી મારા કોનાં ઓઠાં લેશ; મા. વા.
આ ચોઘડિયે એ વો ઉપનો નેહરે, વા. પ્રાણ તજું કે પાડું મારો દેહ; મા. વા.
કાં જાણું જે ભેરવજપ જૈખાવુંરે,વા.કાશીએ જૈને કરવત મૂકાવું; મા. વા.
કાં જાણું જે જોગ ધરીને જાઉંરે, વા. તારેને વિજોગે ચૌદશ ધાઉં; મા. વા.
જોયા વિના તે જંપ જનથી વળતારે,વા.થોભણના સ્વામીજી શેનથિ મળતા;મા.વા.
શ્રાવણ માસે સરવડિયાંની ઝડિયોરે, વા.હેલીની નથી ઉઘડતી ઘડિયો; મા. વા.
વા વાદળ ને વાયછે બહુ સોરરે, વા. નાની મોટી નદિયે આવ્યાં પૂર; મા. વા.
કંથ વિના કામનિયે કેમ ખમાશેરે, વા. પરદેશી પિઉની પ્રીત જણાશે; મા. વા.
જે કાનૂડે કંસનું કર્યું નિધન રે, વા. તે કાનૂડો કોનું ઠારે મન; મા. વા.
આ વાલાનો અધૂરો ઘરવાસ રે, વા. માસી મારી તેનો શો વિશ્વાસ; મા. વા.
ઢોરાં ચાર્યાં તેનો શો તોલ રે, વા. વાટે ને ઘાટે દે જૂઠા કોલ; મા. વા.
ભૂધરજી તમે ભરવાડા વટ રાખી રે,વા. થોભણના સ્વાજી જૂવો ઝાંખી; મા. વા.
ભાદરવે ભરનિદ્રા લાગી મીઠી રે, વા. સ્વપનામાં તો તારી મૂર્તી દીઠી; મા. વા.

માથે મૂગટ પીતાંબર છે પેર્યાં રે, વા. તિલક છાપને ટપકાં કેસરકેરાં; મા. વા.
પાતળિયાનો પટકો જોઇને અટકી રે,વા.તેવેળાએ દુખડાં ચાલ્યાં છટકી; મા. વા.
કાને કુંડળ કોટે મોતીહાર રે, વા. જરકશીને જામે ઝળકે તાર; મા. વા.
વાંસલડીની વરણાગી શી કહિયે રે, વા. ભૂધરિયો દેખીને ઘેલાં થઇયે; મા. વા.
વધામણી તો આવે વારેવાર રે, વા. શોભણના સ્વામી મળિયા મોરાર; મા, વા.
આસો માસે આવી વાયસ બોલે રે, વા. ચોકમાં આવીને ચાસ ડોલે; મા. વ.
વધામણી કોઇ લાવે આણી વાર રે, વા. કંઠેથી આલું એકાવળ હાર; મા. વા.
તરિયા તોરણ બાંધું મારે દ્વાર રે, વા. ઘરમાં ઘાલું કુમકુમ વરણી ગાર; મા. વા.
સોનાને શ્રીફળે પૂરું થાળ રે, વા. બે ભુંગળ વજડાવું મૃદંગ તાલ; મા. વા.
ચાલો સજનની વૈકુંઠનાથ વધાવા રે,વા.શોભણના સ્વામીજી મંદિર આવ્યા; મા. વા.
બારે માસે આવી ઝાલ્યો હાથ રે, વા. મોતીડે વધાવ્યા વૈકુંઠનાથ; મા. વા.
પુરુષોતમજી પુરુષોતમ મસવાડો રે,વા. દયા કરી તે દીવાળીનો દહાડો; મા. વા
હરિ અમારે આનંદ ઓછવ થાય રે, વા. માનનિયો મળીને મંગળ ગાય; મા. વા.
સેવક સરવે આરતિયો ઉતારે રે, વા. અલબેલાજી ઉપર તનમન વારે; મા. વા.
ખાન પાન પકવાન મીઠા મેવા રે,વા.જમુનાજળઝારીઓ આચમન લેવા; મા. વા.
લવિંગ સોપારી એળચિ આદરમાનરે,વા. વાળિ આપું બિડલે બાસઠપાન; મા.વા.
સુખ શજ્યામાં પોઢાડું નંદલાલરે, વા.શોભણના પ્રભુનિર્ખિને થાઉં ન્યાલ;મા. વા.

દયારામ.

શૃંગાર રસમાં આ કવિના જેવો ગુજરાતી ભાષામાં એક પણ કવિ નથી.

ચાતુરીનો ગરબો.

સર્વ કામ છોડીને પરથમ, ગુરૂગોવિંદને ભજીએજી ;
સકલ કામના જેથી સિદ્ધિ, વારે તેને તજીએ ; શિક્ષા શાણાને.
મૂળથી મ્હોટી સંગે કરિયે, નીચ સંગત પરહરિયેજી;
સંગહ તેને વસ મન રેહે છે, જેથી તરીયે મરીયે; શિક્ષા.

ઈર પ્રકારે પ્રીત મૃદુવાણી, મ્હોટા જન તે જાણેજી;
નિર્દય આપસ્વારથિ જુઠા, તે નીચા પરમાણે; શિક્ષા.
ખરી મેહેનતનું દ્રવ્ય જોડીયે,નીચ નજર ના કરીયેજી;
પાછળથી પસ્તાવો ઉપજે, હાંસીગા તો ડરિયે; શિક્ષા.
સાહસ કર્મ ન કરિયે કદાપી,ડરિયે હારે જગને મારેજી;
ઉતરેલું જલ મોતીનું ન ચડે, વળતું કોટી પ્રકારે; શિક્ષા.
રીતે ચાલતાં દુખ પડે તો,ભલું સુખ અનીતે કુડુંજી;
એવી નાવ બુડે નહીં કેહેવત, તરી જાશે તોહે બુડું; શિક્ષા.
વિના વિચારે કામ કરે, તે પાછળથી પસ્તાયેજી;
બગડી બુંદ જે હોય ન સધરે, મળે ન કે તક જાય; શિક્ષા.
કોનું કહાડીને ખરચ્ચ ન કરીયે, દાટી ના સહીયે દુખજી;
જેવી સંપત તેવું ભોજન, સદા પામીયે સુખ; શિક્ષા.
પૂર્વે વૈર તાંહાં સ્નેહ ન કરિયે, પૂર્વે મિત્રસું વેરજી;
મિત્ર કોક દીન ગુંજ પ્રકાશી, શત્રુ ના છુટે ઝેહેર; શિક્ષા.
આપ વખાણ અવરની નિંદા, પરપતીસું હાસ્યજી;
અતિ ભાપણ કડુ જીભ ચલાવે, મ્હોટપણનો નાશ; શિક્ષા.
સુખ આવે છાકી નવ જઇએ, દુખ આવે નવ ડરીયેજી;
આપણથી અધિકાને જોઇને, ગરવ કલેશને હરીયે; શિક્ષા.
લોભીજન ધન વડે સાધિયે, ગરવી જોડી પાણજી;
મુરખનું મન ગમતું કરીયે, પંડિત સાચી વાણ. શિક્ષા.
હરિ ગુરૂ સાહેબથી સાચા રહીયે, સ્ત્રીશું જુઠું કહીયેજી;
મોટાં આગળ કોઇ સમે પણ, મુખે મોટાં નવ થઇયે; શિક્ષા.
રીત નમે નહીં રંદા ફેરી, વાંસલે વરવું થાયેજી;
કરવતની કક્ષા ગ્રહી રાખો, ઉભે લોક સુખદાય; શિક્ષા.
કેવળ સ્વારથકૃતી વાંસુલાની, સહુ પરમારથ રંદોજી;
કરવત બેપાસ સરખું છાંડે, રેહે ઘર રેહે હરિબંદો; શિક્ષા.
લાખ ગમાવા સાખ રાખજે, સાખે મળશે લાખજી;
લાખ ખરચતાં સાખ નવ મળે, સાખ ગયે સહુ ખાખ; શિક્ષા.
મળી સ્હેજ પોળી નવ તજીયે, દુર મોદિકઅભિલાષેજી;
ઉછંગ સુત અળગો કેમ કરિયે, ઉદરગર્ભની આશે; શિક્ષા.

સામાંને શોભા આપેથી, આપણે શોભા આવેજી;
પતિસુખ શોભા સ્ત્રીને કરે જેમ, સ્ત્રીને પતી દરશાવે; શિક્ષા.
જે કરતાં પરિણામે હાણી, તે કારજ ના કરવુંજી;
આપણી પોંચ પ્રમાણે સઘળે, સમજી ડગલું ભરવું; શિક્ષા.
જેથી પ્રીત વધ્યાની ઇચ્છા, તે ઘર ત્રણથી ડરીએજી;
વિવાદ ધંન વેહેવાર પરોક્ષે, વામાં વાત ના કરિએ; શિક્ષા.
માતપિતાશું હેત ધરીયે, કદા ન ધરિએ દોષજી;
નાગરવેલ વણુસે જેમ દળ વણુસે, જે પોંચ્યું શતકોશ; શિક્ષા.
કૃષ્ણવિના કોઇ થકી કદાપિ, જારપ્રીત ના કરીએજી;
ગળે પડી છુટે નહી કેમે, પાપતાપ પચિ મરિએ; શિક્ષા.
થોડું બોલ્યામાં સુખ શોભા છે, બહુ બોલે પત જાયેજી;
ચો કોડીનો ચાંલો ભાળે, સત ના પાછળ ધાયે; શિક્ષા.
કામ વિવેકે કરિયે કદાપિ, કષ્ટ પડયું તે માંહેજી;
તે પછી હરી ઇચ્છા એમ લહેવું, હરખડવું નહીં તાંહે; શિક્ષા.
પાણુ વાણી ને દૃષ્ટી દૃઢ, રાખી સઘળે જઇએજી;
મોહોટમ આવે માન પામિએ, કહિં દુખીયાં નવ થઇયે; શિક્ષા.
જે ભાવે જે પુછે તેને, તેહવો ઉત્તર દઈએજી;
ભાષણમાં ભિતરનું હારદ, સેજે સમજી લઇએ; શિક્ષા.
જે વીના ચાલે ના તેની, મરજી રાખી રહેવુંજી;
સમો આપણો સમજી લેવો, ભુલ્યું બગડયું સેહેવું; શિક્ષા.
તન મન વસન સું વિમળ રાખિયે, આળસ ક્રોધ ન કરવોજી;
પરદુખ દેખી પ્રસન ન થાવું, પાખંડધર્મ ન ધરવો; શિક્ષા.
મ્હોટા જનની અદબ રાખવી, બાળને શિક્ષા દેવીજી;
ગુરૂજન સેવા દયા દીનસું, સ્ત્રીને વશ કરી લેવી. શિક્ષા.
દીવસે વાત વિચારી કરિએ, નીસ વિવેકે છાનીજી;
કોઇ સમે કોઇ કેવું સાંભળે, ઉપજે મ્હોટી હાની; શિક્ષા.
મ્હોટા સાથે નવ બગાડવું, નીચ ભલાઇ ન સારીજી;
નૃપ યોગીનો નહી આસંગો, ક્ષણમાં કરે ખુવારી; શિક્ષા.
નમી ભીંતપર ના લો બારી, નવ ઠરવું તે હેઠજી;
ભગ્ની ભ્રષ્ટ તન કળી પસ્તાવો, વણુ સ્વારથની વેઠ; શિક્ષા.

જાર જુગારી તસ્કર વ્યસની, વિશ્વાસે નવ રેહેવુંજી;
વેહેવારે વેપારે લજ્યા, નવ ધરવી સટ કેવું; શિક્ષા.
હરીવીના કચહુ લુબ્ધાઇ ન જાવું,જુઠું સર્વ સમજવુંજી;
કાળ ઝપેટો પચક લાગશે, ભગવતભજન ન તજવું; શિક્ષા.
જે જે વાતે મીઠું કડવું; આપણને જેમ લાગેજી;
તેજ પ્રમાણે સમજી લેવું, સહુને સુખ દુખ જાગે; શિક્ષા.
દંપતિ વચ્ચે દુત ના થાવું, કુડી સાખ ના ભરવીજી;
નાં કરીએ અરી કેરી ચુગલી, અધરમ પક્ષ ન કરવી. શિક્ષા.
માણસ જોઇને કાગ પાડીએ, મૂરખ મિત્ર ન કરિએજી;
હઠ ના કરવી ખોટી વાતે, કૂરને દ્વેશે મરિએ; શિક્ષા.
દીન સગાને દઇ ન માગવું, દે ઘણું માગે વાલીજી;
દાંનો દુશમન ગુણે મારીએ, શકે ન ઉંચું ભાળી; શિક્ષા.
મરમ વચન કોઇને નવ કહિએ, સુણતાં તે સંકોચજી;
વાટે જતાનું કષ્ટ કાપિએ, જાંહાંલગી આપણી પોહોંચ; શિક્ષા.
મધુરી વાણી વદિએ સહુથી, ઉદર રાખીએ ઉંડુંજી;
મળ્યા મનુષ્યને પ્રાણ આપીએ, કેનું ન કરિએ ભુંડું; શિક્ષા.
કૃતિ ઉપર ના ભુલી જઇએ, ગુણ સઘળેથી લેવોજી;
અંનદાતાને આધિન રેહેવું, લાલચ દગો ન દેવો; શિક્ષા.
મ્હા મ્હોટું કંઇ સંકટ આવે, શ્રી હરી ચરણે જાવુંજી;
હીંમત રાખી ઉપાય કરવો, પ્રાણ મુક્ત ના થાવું; શિક્ષા.
મુરખથી કહીં મમત ન કરવો, ગાંઠ ગોદડે દેવીજી;
અણી ચુકાવી કામ કાહાડવું, આગળ વણસે કેવી; શિક્ષા.
કદળી ઢોલ કુટીલ જન કાંટી, કુટયવણ ફલ નાપેજી;
દુષ્ટની સામાં સાધુ ન થાવું, થાતાં અતી સંતાપે; શિક્ષા.
કામ કપેચું કાંઇક આવે, ધીરા થાવું જાણીજી;
જલદ થયાથી જોખમ લાગે, પથ્થર ઉપર પાણી. શિક્ષા.
જેઓ સમો વીધિ પણ તેવી, કરતાં કારજ થાયજી;
એક રીતે અટકી નવ રેહેવું, રોગ પ્રમાણે ઉપાય; શિક્ષા.
અગમ વિચારી સરવે કરવું, ગફલત કહીં ન રેહેવુંજી;
સહુનું વચન વિચારી જોવું, રોમરોમ ચીત દેવું; શિક્ષા.

ગુણવંતને હંતરાઈ ન કરવી, વૃદ્ધપણે લાલાઇજી;
ગુમાન ગરજ સમે નવ ધરવું, ભાગી જાએ ભલાઇ; શિક્ષા.
પરસ્પર જઇને દુઃખ ના રોવું, કોઇ ન થાયે વિભાગીજી;
પાછળથી પસ્તાવો ઉપજે, ભાર જાય સહુ ભાગી; શિક્ષા.
પરઘરમાં અચાનક ન જોવું, વાત કરી નવ હસવુંજી;
ગુંજ કરતાં હોય બે જણા તાં, વણ તેડયા નવ ધસવું; શિક્ષા.
કૌતકમાં કુમક વણ સજ્જન, દુરિજન સાથ નવ વઢવુંજી;
ગજ એવાનો સામાન લઈને, બકરી બંધન ચઢવું; શિક્ષા.
રીતે પણ ખોટાની સાથે, વાદ ન કરવો વાતેજી;
ખરાબ ઠામે પથ્થર નાંખી, છંટાવું નીજ હાથે; શિક્ષા.
હલટી કૃતી ઘેલાની ગ્રહિયે, દાસ દક્ષ ના થઇયેજી;
સર્વ ઠામથી ગુણ ગ્રહી લેવો, એમ ચતુરાઇ લહિયે; શિક્ષા.
કલેશની ઉપર કલેશ રાખવો, ક્રોધની ઉપર ક્રોધજી;
મન મોહ મદ મચ્છર ના ધરવો, મનને કરવો બોધ; શિક્ષા.
આ વ્હેવાર ચાતુરીની શિક્ષા, ધરશે ઉરમાં રાખીજી;
ભવ સુખ હરી પદ શુભ કીર્ત્તિ, આગરના અભિલાખી; શિક્ષા.
પચ્ચી પચાસનું ખત ના લખીયે, અંતે આવે એકજી;
ગળે પડે કોઇ ગુલામ માણસ, હાણિ વાત વિવેક; શિક્ષા.
સકળ ચાતુરિ એક વચનમાં, કહું છુ સહુ સાંભળજોજી;
હરી ગુરૂ હરીજન સેવા સમરી, જનમ મરણથી ટળજો; શિક્ષા.
આશ્રમ ચારવિષે ગૃહસ્થાશ્રમ, એક વાતથી મ્હોટોજી;
શ્રી હરિની સેવા બની આવે, માટે નહિતે ખોટો; શિક્ષા.
મન ભાવે આશ્રમ માંડો, મારે નહિ લેવા દેવાજી;
દયો કહે મ્હારે તે મ્હોટા, કરે કૃષ્ણની સેવા; શિક્ષા.

મીરાંચરિત્ર.

મીરાં મન મોહનસુ માન્યું;
વરિયા વરિયા શ્રીગીરધરલાલ, જાણે જગ નથી કાંઈ છાનું—ટેક.
જેમલ રાઠોડની દીકરીરે સુણો, મીંડતા એનું ધામ;
રૂપગુણ કોઇ સમોવડ નહીં રૂડું, ધર્યું મીરાંબાઇ નામ. મીરાં.

જોશીએ વાંચી જનમોતરીરે, તેમાં લખ્યું નીકળ્યું એહ;
વરસે વિશ્વંભરનાથનેરે, કરશે નંદકુંવરજીસું નેહ. મીરાં.
ઉદ્યોતપુરનો રાણો ગાજ્યોરે, તે સાથે કરી છે સગાઇ;
પરણાવીને વળાવ્યા સાસરે કંઇ, લોકીક રીતે મીરાંબાઇ. મીરાં.
દેવીને દેવા વધામણાંરે ચાલ્યાં, વરકન્યા સહુ જન;
રાણે પારવતીજી પુજ્યાંરે, મીરાંનું તો મોહનમાં મન. મીરાં.
સાસુ કેહે સૈભાગ્ય વધેરે વહુ, નમો શક્તીને પાય;
મીરાં કહે મસ્તક મારૂં નહીં નમે, વીના શ્રીગીરીવરધરરાય. મીરાં.
સાસુ કેરે સાગી બોલી આજથી મારે, નથી એ વહુનું કામ;
પુત્રને કહ્યું એહને રાખો પરી એક. ન્યારૂં રચાવો એનું ધામ. મીરાં.
એવું સુણીને મીરાં મગન થયાંરે, ભલું થયું ભાંગ્યો જંજાળ;
સાધુની સંગે દીન રેણ નિર્ગમશું સુખે, સેવાશું ગાઇશું ગોપાળ. મીરાં.
નંદાનંદન સાથે ન્યારાં રહ્યાંરે મીરાં, હરીજન આવે ઘણા ઘેર;
નિત્ય ભજન કથા કીરતન ઓચ્છવ, હરીને લડાવે કરે લેહેર. મીરાં.
નણંદ આવી મીરાંબાઇની પાસે ભાભી, આશો માંડ્યો ઉતપાત;
સાસરે રાણાજીનું કુળ લજાવ્યું વહુ, મહીએર લજાવ્યાં માતતાત. મીરાં.
અંબર આભ્રણ પેહેરો અનુપમ, સજો સુંદર શણગાર;
મેહેલે પધારો રાણાજીતણેરે, રમી રીઝવી લ્યો ભરથાર. મીરાં.
છાપા તીલક આ શી તુળશીની માળા, નાખોખુંદો વેરાગીને વેશ;
સંગ મુકાદો સાધુ સંતનોરે. રાણોજી તો કરે સુણી કલેશ. મીરાં.
મીરાં કહે રે બાઇ કલેશ ટળવાનો, એકજ છે ઉપાય;
કેહેજો રાણાજીને સાધુને સેવે પ્રેમે, નૃત્ય કરીને હરિ ગાય. મીરાં.
વળી સોનું રૂપું પેહેરે શું સુધરશુંરે, કાહાડી નાખો એ ડાકડમાળ;
છાપા તીલક ધરી સાધુમાં બેસો, આ લો પેહેરો તુળશીની માળ. મીરાં.
તમો પણ જાઓ શીદ સાસરેરે બાઇ, વૃથા વટાળો શાને દેહ;
મનગમતા મોહનવર સાથે તમો, સરવ તજીને કરો સ્નેહ. મીરાં.
કેહેજો તમારી માતનેરે વૃદ્ધ, થયાં ગોવીંદ ગુણ ગાએ;
હરીવના કોટી દેવ સેવશો તોએ, જનમ મરણ નહીં જાયે. મીરાં.
સુણી એમ છણકતી ખીજતીરે બાળા, આવી બંધવની પાસ;
ઓ ભાઇ ભાભી કહેછે થાઓ વેરાગી સહુ. મુકી દો રાજ અવાસ. મીરાં.

એવું સુણીને આવ્યો રોષ રાણાને, પ્રેરયો સેવક મીરાંને અવાસ;
લાવો ખબર છે શા રંગમાંરે, કોણ કોણ બેઠું છે એની પાસ. મીરાં.
અનુચરે આવી એમ કહ્યું જે નથી, ત્રીજું માણસ આ વાર;
રાણીજી સાથે કોઇ પુરૂષ બીજો છે, ઘરમાં થઇ રહી છે થૈથૈકાર. મીરાં.
સુણતામાં રાણો થયો રાતડોરે ખેંચી, ખડગ ધાયો છે તેણીવાર;
પેઠો મીરાંને મેહેલે એકલોરે, કોઇ આવે ના ધાઇ દીધાં દ્વાર. મીરાં.
આવી જોયું તો મીરાં એકલીરે, પ્રભુએ તેને ના દીધું દરશન;
પુછ્યું મીરાંને પેલો પુરૂષ કયાંછે તાહારે, લાગ્યુંછે જેસું લગંન. મીરાં.
કયાંછે પુછો શું રાણા રોષમાંરે, તે તો સઘળે વસેછે ભરપૂર;
ધ્યાનમાં જુવે જોગી પ્રેમી પ્રત્યક્ષ દેખે, રેહેછે દુષ્ટથકી દૂર. મીરાં.
કાહાડી નાખોજી આ કલેશ કપટ સંગે, નિરમળ કરો મન;
પ્રેમ ભક્તીએ પરબ્રહ્મ ભજો તો તમને, થાય તેહેનાં દરશંન. મીરાં.
એહેવું સુણીને આગ લાગી વણીરે પણ, ભાવ ના આવ્યોરે ભૂપ;
ક્રોધ કરીને શસ્ત્ર વાવરે એહેને, દીઠાં મીરાંનાં બે રૂપ. મીરાં.
તોહે મુરખ સમજ્યો નહીંરે, મન સાથે ના કીધો વિચાર;
બીજું ખડગ એણે ખેંચીયુંરે, ત્યારે હરિયે દેખાડી મીરાં ચાર. મીરાં.
છોભો પડયો પાછો ફરયોરે રાણો, આવ્યો પોતાને ઘેર;
વિષનો પ્યાલો મીરાંને મોકલ્યો પીજો,કહાવ્યું રાણાએ આણી જેહેર. મીરાં.
લીધો મીરાંએ મન મગ્ન થઇનેરે, પ્રભુને દેખાડી કરયું વિષપાન;
અમૃત સરીખું થઇ ગયુંરે, એને સમરથ ધણી ભગવાન. મીરાં.
મીરાંબાઇ આવ્યાં વ્રંદાવનમાંરે, પ્રેમે નીરખ્યા શ્રી વ્રજરાય;
શ્રી જમુના પયપાન કરયું ને કરી, જીવા ગોંસાઇને શિક્ષાય. મીરાં.
હરિજંન જાણી મીરાં મળવાનું કાહાવ્યું, તેણે કાહાવ્યું ના જોઉ સ્ત્રીનું મુખ;
મીરાં કહે સારૂં થયું સવારૂં મુજને. પરપુરૂષ જોએથી દુખ. મીરાં.
આજ લગી હું એમ જાણતી જે વ્રજમાં, કૃષ્ણ પુરૂષ છે એક;
વ્રંદાવન વસી હજી પુરૂષ રહ્યા છો, તેમાં ધન્ય તમારો વિવેક. મીરાં.
એહેવું સુણીને જ્ઞાની પામિયારે, જીવા ગોંશાઇ મળ્યાછે સામા ધાઈ;
હળી મળીને હરીની વાત કરીને આવ્યાં, મેવાડ દેશ મીરાંબાઇ. મીરાં.
ફરી તઇયારી ચાલ્યાં દ્વારીકાંરે, પ્રેમે નિરખ્યા શ્રીરણછોડ;
વાસ પુરીને પ્રભુની પાસે રહ્યાં સદા, પોચ્યા છે મનનાં કોડ. મીરાં.

પાછળ પસતાવો રાણાને થયોરે, ગયું ઉતરી મનનું જેહેર ;
મુખે માગે તે આપું તેહને જે કોઇ, લાવે મનાવી મીરાં ઘેર. મીરાં.
ઉપરા ઉપરી તેડાં મોકલ્યાંરે, આવીને લાગ્યા સહુ પાય ;
માજી પધારો મેવાડમાં વેહેલાં, રાણાજી તો અંન ન ખાય. મીરાં.
જ્યારલગી તમો રેહેશો દ્વારીકાંરે, ત્યાંલગી કરૂં અપવાસ ;
આગ્રહ દેખી મીરાં વીદાય માગવાને, આવ્યાં શ્રીપ્રભુની પાસ. મીરાં.
હરીએ હકીકત સાંભળીનેરે, હસી ચાંપી હૃદયા સાથ ;
શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપમાં સમાઇ ગયાંરે મીરાં, જે જે શ્રીદ્વારકાંનાથ. મીરાં.
ચરિત્ર એ મીરાંબાઇનુંરે જે કો, શિખે સાંભળે ને ગાય ;
પ્રેમભક્તિ તેહેને મળે ને ત્રુઠે, દયાનો પ્રીતમ વ્રજરાએ. મીરાં

પ્રેમ પરીક્ષા.

ગરબો.

ઓધવજી છે અળગીરે, વાત એક પ્રેમતણી ;
કોઇ અનુભવી જાણેરે, કહેતાં તો નાવે બણી.
પ્રસુતાની પીડારે, વંઝા તે શું જાણે !
જાણ્યું કેમ આવેરે, માણ્યાને પરમાણે.
મૂગે સક્કર ખાધીરે, ગુંગાને સ્વપ્ન થયું ;
સરવે મન જાણેરે, બીજાને ન જાય કહ્યું.
ઘાએલનાં દુઃખનેરે, કાયર તે શું પ્રીછે ;
અજ્ઞાની લહે નહીંરે, રતીની ગતી શી છે.
નીમ સરવે નાસેરે, જ્યારે પ્રેમ તે વ્યાપે ;
નિંદ્રા જેને આવેરે, તે ઉત્તર કેમ આપે.
આશક માશુકમાંરે, રૂપ ગુણ શા દેખે ?
જેવું ભાસે છે તેહનેરે, અવર તેવું નવ પેખે.
જેનું ચિત જ્યાંહાં ચોટુંરે, તેને તેથી સુખ થાયે;
શો છે સ્વાદ અગ્નીમાંરે, ચકોર ભાવે ખાયે.
રીત પ્રીતની એવીરે, તેનું સુખ તે જાણે ;
અનુભવથી અજાણ્યુંરે, એના અવગુણ આણે.

નેહ સુખથી ન વાધેરે, દેખી દુખ નવ ઘટે;
જેમ વૃક્ષને વળગીરે, વેલી તો ફરી ના લટે.
શીખે સાંભળે ગાયેરે, ઓધવ મત પ્રીતતણી;
કરવી નથી પડતીરે, એની મેળે આવી બણી.
પ્રીત બાઝે તો સ્હેજેરે, છુટે ન પછે છોડી;
મચ્છને દુઃખ દેછેરે, ગળ્યા પછે અંકોડી.
સાચી પ્રીત તે પ્રાણ લેરે, સાધારણ થાય પરી;
દાદુર જળવણ જીવેરે, માછલડાં તો જાય મરી.
મ્હોટી મંનની મોહનીરે, બીજી પ્રીતથી ન મળે;
પણ જડ જુઓ લોઢુંરે, ચમકને દેખી ચળે.
છીપ રેહે સાગરમાંરે, ઇચ્છા સ્વાતી બુંદતણી;
જુઓ દૃષ્ટિ ચકોરનીરે, અચળ રેહેછે ઇંદુભણી.
લજ્યા સુધ બુધ સાધ્રયરે, પ્રેમી જનમાં ન ટકે;
મધુકર વાંસ કોરેરે, કમળ ભેદી નવ શકે.
મૃગ સ્હેજે મરે છેરે, પલાયણ અભ્યાસી;
રાગ અનુરાગ પાશેરે, બાંધ્યું ન શકે નાસી.
દૃષ્ટી પ્રીતની માટેરે, પતંગ દીપકમાં બળે;
જાય પ્રાણ પોતાનોરે, તોયે સ્નેહીને મળે.
રેહે ચાત્રક તરશ્યુંરે, સદા બાર માસ લગી;
પીએ સ્વાતીનું વારીરે, અવર પડશે ન ડગી.
વીખના વસનીનેરે, સાકર પણ સુખ ના કરે;
પય પાણીથી ઉત્તમરે, મીન તેમાં નાખે મરે.
જેનું મન જેસું માન્યુંરે, તેને સુખ તેથી મળે;
તે વીના તેથી સારૂંરે, નાવે તેની આંખતળે.
બે વૈરાટનાં લોચનરે, ઇંદુ ભાનુ ભેદ કશો;
કંજ કરમાય ચંદ્રેરે, ફુલે રવી મેહ વસ્યો.
કંઠે વલગી ના છુટેરે, એ પ્રેમતણી ફાંસી;
કાચો માટે ફૂટેરે, સુણી જગની હાંસી.
છે અગમ પંથ સ્નેહનોરે, ઓધવજી તેં નથી દીઠો;
ત્યાંલગી જ્ઞાન ગોઠેરે, જોગ પણ છે મીઠો.

જોગ તો તેને જોઇએરે, જેનું મન જગમાં ભમે;
તે તો અચળ હમારૂંરે, ચિત રસિયામાં રમે.
જેનું મન માનેરે, જોગ સુખેથી ગૃહે;
અમો તો એહ માગુંરે, પ્રીતમજીસું પ્રીત રહો.
તમારા તો હરિ સઘળેરે, અમારા તો એક સ્થળે;
તમો રીઝો ચાંદરણેરે, અમો રીઝું ચંદ્ર મળે.
ઇંદુને અવલોકીરે, ચકોરનું ચિત્ત ચળે;
તે પ્રકાશને પેખીરે, તેને સંતાપ વળે.
હેવાં વચન સુણીનેરે, ઓધવજીની ભ્રાંતી ટળી;
જોગજંજાળ છુટીરે, ગયું મન સ્નેહમાં મળી.
અભિમાન મુકીનેરે, ઓધવ ગોપીપાય પડયા;
કહું દયાનો પ્રીતમજીરે, નિશ્ચે એક તમને જડયા.

હનુમાનગરૂડસંવાદ.

લાવણી.

એક સમે હનુમાન ગરૂડ બેહુ એક સ્થળ મળિયા;
કોઇ કોઇના ગાંજ્યા ન જાય એમ એક એકપેં બળિયા. ટેક.
નિકટ દ્વારીકા શ્રીકૃષ્ણતણો એક બાગ હતો ચારૂ,
ચોકી ત્યાં ગરૂડજી કરતા પતીને પ્રિયસારૂ;
હરિઇચ્છા હનુમાન ત્યાંહાં એકદા સુધા ભરમાં,
આવી અચાનક ફળ ભક્ષી તરૂ ફેંક્યાં સાગરમાં;
તજી વિવેક વાટિકા બિગાડી ગરવ ઘણો લાવી,
જોઇ અનીતિ વિહંગમપતીએ હસ્ત ગ્રહ્યો આવી;
જોઇ સમોવડ સુભટ વિકારના વૃક્ષથકી પળિયા. કોઈ૦ એ૦
ગરૂડ કહે અલ્યા ઉભો રહેજે છે અનુચર કહાનો,
વીના કહે એમાં કેમ પેઠો બાગ વીશે છાનો;
એ વાડી શ્રીકૃષ્ણતણી છે એહની તને દુહાઇ,
નિકળ બહાર કે શિક્ષા કરી હું કહાડીશ કર સહાઇ;
એમ સુણી કપિરાય કોપિયો રીસ ઘણી આણી,
૧૦૬

રેહે અળગો શ્રીકૃષ્ણ હીમાયતી વિ[illegible]ી વદ વાણી;
શ્રીરામદૂત તેં હજી નથી દીઠા શ્રવણે નથી સાંભળિયા. કોઇ૦ એ૦
શ્રીરામદૂત જાણ્યા ઢાંકયા રેહો શું જાઓછો ફુલી,
અહીરાવણના પ્રતીહારનો માર ગયા ભુલી;
શ્રીકૃષ્ણદાસથી હાર્યા માટે ધ્વજપર પડયું રેહેવું,
મનમાં જાણોછો પણ ફુલ્યા માટે પડયું કેહેવું;
જાણ્યું બળ વાળીના ભયથી વસ્યા હતા વનમાં,
કુંભકરણ ગળી ગયો હતો વળી વિચારી લો મનમાં;
ત્રણ તાતને માત કુંવારી એવા કુંવર કળિયા. કોઇ૦ એ૦
અરે ગરૂડ ત્હારા જશ કહુ હું સાંભળિ રહે છાનો,
શોકતણી દાસી ત્હારી મા તું તે સુત કોહોનો;
ભાઈ બીચારો એક પાંગલો નહિં કંઇ ઠેકાણું,
સુરજતણો સારથી થઇને ભટકે નીશ વાહાણું;
ઓરમાઇ પણ ભાઇ પોતાનો તેહેને તૂં મારે,
વાહાલાનો વેરી તૂં તેવો સ્વામી પણ ત્હારે;
માતપિતા બંધનમાં પોતે આહિરમાં ભળિયા કોઇ૦ એ૦
ગરૂડ કહે કપિ ત્હારે પતિએ જશ ઝાઝો કીધો,
પરણી સ્ત્રી એકલી અબળાને બ્હારવટો દીધો;
સહિત પ્રેમદા પુત્ર પોતાના બ્રાહ્મણે પાળ્યા,
નગ્ર સરવ વૈકુંઠ વસાવ્યું આપ તાત ટાળ્યા;
વ્હાલ ધરી એક વિનતા આવી વરવાને કાજે,
તે નારીનું નાક છેદાવ્યું ત્હારે રઘુરાજે;
જુઠાં ફળ સવરીનાં ખાધાં પવિત્ર પણ ચળિયા. કોઇ૦ એ૦
મ્હારા પતિનાં લક્ષણ કહે, ત્હારે ઘેર શો ટોટો,
તુજ પતિ આહિરડાંનું એઠું ખાઇ થયો મોટો;
મારી પુતના અબળા જાતી જેનું પય પીધું,
વચ્છ પ્રલંબ બક અજગર માર્યો અઘટિત કૃત કીધું;
ભિક્ષુક બ્રાહ્મણને ઘેર ભિક્ષા માંગીને જમિયો,
વણપરણી બહુ અબળા સાથે રંગે પણ રમિયો;
વ્યભિચારી વ્રજનાથ રઘુવર એક પત્નિ પણિયા, કોઇ૦ એ૦

મુજ પતીને બહુ સ્ત્રી પણ સહુને સુખલીલા દાખી;
ત્હારા પતીને એક પ્રેમદા પણ ન શકયો રાખી,
રઘુનંદન રામાનો રસિયો નથી તેં પણ જોયો;
મહેલાં માટે હેં સીતે હેં સીતે કરી રોયો;
મોટો અધરમ વણવાંકે વાળી વાનર તાડયો,
ક્ષત્રી થઇ બ્રાહ્મણની વિનતાને પગ અડકાડયો;
બ્રાહ્મણકેરૂં દૈવત લીધું એમાં શું રળિયા. કોઈ૦ એ૦
ત્હારે કૃષ્ણે સહુનાં આભ્રણ ઉતરાવી લીધાં,
બ્યંડળનો રથ હાંકયો પાંડવદાસપણાં કીધાં;
શિશુપાળની ગાળો ખાધી પરાક્રમી પૂરા,
કાળયવનથી રણમાં નાઠા જાણ્યા બહુ શૂરા;
ત્હેની આજ્ઞા હું નહી માનું એમ કહ્યું જ્યારે,
પ્રેર્યો દૂત પ્રભુની પાસે વિહંગપતિ ત્યારે;
શ્રીકૃષ્ણે કહાવ્યું રામ આણ દો દેતામાં ઢળિયા. કોઈ૦ એ૦
હરીશ કહે શ્રીરામ કયહાં છે મુજને દરશાવો,
વીહંગમ કહે દ્વારામતીમાં મુજ સંગે આવો;
જદુનાયક રઘુનાથ થયા રૂકમણિ જાનકિ જોડે,
પવન પુત્ર પરણામ કરીને સ્તવન કરે કોડે;
એજ કૃષ્ણ શ્રીરામ થઇ મારયો લંકાભૂપ,
જુગલ નામ પણ જોતાં દીસે ઉભય એકરૂપ;
હળ્યા મળ્યા હનુમાન ગરૂડ સંદેહ સહુના ટળિયા. કોધ૦ એ૦
એ વાણીવિલાસ કરયો નથી નિંદા ઉચારી,
ઉર અવળું ભાસે અંતર જોતાં છે સ્તુતિ ભારી;
ઉપાસનાની ટેક બતાવી નથી ગાયું અવળું,
ભકતવત્સલનો ભેદ સમજશે તે લ્હેશે સવળું;
એ રામ કૃષ્ણ મુજને પ્રિય હોજો પ્રાણજીવન મ્હારા,
સદૈવ એના નિર્મળ જસ મુજ વદન વહે ધારા;
દાસ દયાના પ્રીતમ શ્રી સીતાવર શામળિયા. કે:૬૦

શૃંગાર.

ગરબી ૧ લી.

પ્રેમની પીડા તે કોને કહીયેરે, હો મધુકર, પ્રેમની પીડા તે—ટેક.
થાતાં ન જાણી પ્રીત જાતાં પ્રાણ જાયે,હાથનાં કીધાં તે વાગ્યાં હઈયેરે, હો મધુકર.
જે ને કહિયે તે તો સરવે કહે મુરખ.પસ્તાવો પામી સહિ રહિયેરે; હો મધુકર.
ધીકાયે ઢાકયાં રાત દિવસ અંતરમાં,ભુખ નિદ્રામાં નવ લહિયેરે; હો મધુ કર.
દાઝા ઉપેર લુણ દીધું એ દામોદરે,સોકળાડી સુણિને કાળજ દહિયેરે; હો મધુકર.
અબળાનો અવતાર તે પરાધીન,રંકે કલ્પીયે પણ કહાં જઈયેરે; હો મધુકર.
સ્નેહનો દઝાડયો ઘણો મરણથકી માઠો,શું કરિયે વાઢયાં તે વહિયેરે; હો મધુક ર.
દયા પ્રભુ આવે તો પ્રસિદ્ધ સુખ થાયે,દુઃખ દીધું નંદજીને છૈયેરે; હો મધુકર.

ગરબી ૨ જી.

પ્રીતડીની રીત અતી અટપટી; ઓધવજી છે,પ્રીતડીની રીત—ટેક.
થાવાનો ઉપાય પણ જાવાનો નહી, વજ્રરેહેણે જટી તે જટી; ઓધવજી છે,
પ્રીત ના કેહેવાય તે તે સ્વારથ સમજવો,ચાર દિવસ પ્રગટી ને મટી;ઓધવજી છે,
પીડાની ભરેલી પ્રીત તોયે કરે પંડિત.દુઃખ પામે તોય ચ્હાય ના ઘટી;ઓધવજી છે,
કહ્યા સમજ્યામાં ન આવે એ વસ્તુ તો,જાણે જેને હોય વીતતી વટી;ઓધવજી છે,
દયાના પ્રીતમ વીના પ્રીત તેજ પીડા,ધરમ લાજ ખોય નેમરે ખોટી;ઓધવજી છે,

ગરબી ૩ જી.

શ્યામરંગ સમીપે ન જાવું; મારે આજથકી, શ્યામરંગ—ટેક.
જેમાં કાળાસ તે સહુ એકસરખું, સરવમાં કપટ હશે આહવું, મારે આજથકી.
કસ્તુરીની બીંદી તે કરૂં નહી, કાજળ ન આંખમાં અંજાવું, મારે આજથકી.
કોકીલાનો શબ્દ સુણું નહી, કાગવાણી શકુનમાં ન લાવું, મારે આજથકી.
નીલાંબર કાળી કચુંકી ના પેહેરૂં,જમનાના નીરમાં ન ન્હાવું,મારે આજથકી.
મરકટ મણી ને મેઘ દ્રષ્ટે ના જોવા, જાંબુ વંત્યાગ ન ખાંવું, મારે આજથકી.
દયાના પ્રીતમ સાથે મુખે નીમ લીધો,પણ મન કહે પલક ના નીભાવું,મારે આજથકી

ગરબી ૪ થી.

આવોની મ્હારે ઘેર માણવા, હોજી રાજ, આવો મ્હારે ઘેર—ટેક.
પ્રેમરસ પ્યાલો તે પીવા ને પાવા, જોબન તુરીને પલાણવા; હોજી રાજ આવો.
પડતી રાતે પધારજો પીતમ, કોઈ નથી એહું જાણવા, હોજી રાજ આવો.

માહારી શેરીના છે સંતસાધુ,પરની ન વાત એશે જાણવા; હોજી રાજ આવો.
પ્રભાતે જાતાં કોઈ પૂછશે તો કહીશું,તેડયાતા વલોણું તાણવા;હોજી રાજ આવો.
સર્વ તજે પણ સમો સંભાલે, રસિયા તે પરમાણવા; હોજી રાજ આવો.
રાજની રૂપાલી છબે ચિત્ત મારૂં ચોરયું,સમરથ નથી વખાણવા;હોજી રાજ આવો.
ઘણા દીની આશ મારા મનમાં દયાપ્રભૂ,મ્હારે મ્હોલે એકવાર આણવા;હોજી રાજ

ગરબી ૫ મી.

આંખ ભરો માં અલબેલડારે, લાડલી લાવું,
એક મુહુરત મ્હેલી મહારાજ, શીદ સંતાપ કરોછો: લાડલી લાવું–ટેક.
વાંક તમારો કહી હોય તોયે, લાડલી લાવું,
નહિંતો નામ ધરૂં ન લલીતાય, શીદ સંતાપ કરોછો: લાડલી લાવું.
લાલ લોચન શીદને કરોછ, લાડલી લાવું,
ઉંડા નીસાસા મુકશો મા નાથ, શીદ સંતાપ કરોછો; લાડલી લાવું.
એક વાતડીમાં વિવ્હલ કરીને, લાડલી લાવું,
સોંપૂં હાથ તમારો હેને હાથ, શીદ સંતાપ કરોછો; લાડલી લાવું.
લટું કરી લગાડું લત લાલજીરે, લાડલી લાવું,
એક બુટ્ટી સુંઘાડું બુદ્ધિરૂપ, શીદ સંતાપ કરોછો; લાડલી લાવું.
સઘળો કાજળ કહાડી કાળજતણોરે, લાડલી લાવું,
એવું કારજ કરૂંછું અનૂપ, શીદ સંતાપ કરોછો; લાડલી લાવું.
મર્મ માલમ છે મુને માનનોરે, લાડલી લાવું,
વીના કહે સરવ વ્રજરાય, શીદ સંતાપ કરોછો; લાડલી લાવું.
એમ કહીને સખી સંચરીરે, લાડલી લાવું,
લાગી દયા પ્રીતમજીને પાય, શીદ સંતાપ કરોછો. લાડલી લાવું.

ગરબી ૬ ઠી.

લલિતાજી આવ્યાં પ્રેર્યાં લાલનાંરે, માનુની મનવ્યાં,
આવી પાગ કરયોછે પરણામ, વીનય વિવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં–ટેક.
કોણ જાણે શું કહયું કાનમાંરે, માનુની મનવ્યાં,
જેથી રોશનું રહયું નહી નામ, વિનય વીવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં.
શ્રમ પડયો નહી સ્વલ્પમાંરે, માનુની મનવ્યાં,
ક્ષણમાં ક્ષણ કર્યું છે ગુરૂમાન, વિનય વીવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં.

જગની આતુરતા ફલટીરે, માનુની મનવ્યાં,
લાગી લાલલક્ષ ટળ્યુ બીજુંભાન,વિનય વીવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં.
પધરાવી લાવ્યાં પ્રેમે કરીરે, માનુની મનવ્યાં,
પ્રિયા બેસાડયાં પ્રીતમજી પાસ, વિનય વીવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં.
આનંદ સાગર ઉછળ્યોરે, માનુની મનવ્યાં,
વાધ્યું સુખ થયું દુઃખ નાશ, વિનય વીવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં.
હળ્યાં મળ્યાં હરખ્યાં ઘણાંરે, માનુની મનવ્યાં,
જેમ રિદ્ધ પામે માહા રંક, વિનય વીવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં.
દાસ દયાનો પ્રીતમ પરસન થયોરે, માનુની મનવ્યાં,
પછે રતી રસ પોઢયાં પરીયંક, વિનય વીવેકસુંરે; માનુની મનવ્યાં.

ગરબો ૭ મી.

શીખ સાસુજી દેછેરે, વહુજી રોહો ઢંગે;આવડો શો આસંગોરે, સામળીયા સંગે.
વાટે ને ઘાટેરે, વળગોછો વાતે; કહ્યું કોઇનું ન માન્યુંરે, દીઠું મારી જાતે.
વહુવારૂ માણસરે,ડાહ્યાં બહુ થાશોમાં,જલ ભરવા એકલડાંરે,આજ પછી જાશોમાં
અલબેલો આ શેરીએરે, આવે વહુ તમમાટે;તમો તેને કાજેરે,જાવો જમના ઘાટે.
ચતુરાઇયો તમારીરે,સરવે હું જાણું; કો દહાડો નથી કેહતીરે, આજ મુખે આણું.
સાસરિયામાં રેવુંરે,ત્યારે એમ નવ કરીયે.તમો થયાં નિરલજરે,હમો લાજી મરીયે.
હુંતો મુખે મુખે કહુંછુંરે,લોકો પુઠળ કહેછે;અડોશીને પડોસીરે, મસે મેહેણું દેછે.
વિવેક વાત કરતાંરે,વહુજી દુખ નવ ધરશો;દયાના પ્રભુકેરીરે,સંગ હવે નવ કરશો.

ગરબો ૮ મી.

એવાં વચન સુણીનેરે, વધાં વલતાં વહુજી;ગંગાજળ સરખાંરે, સાંભળો સાસુજી.
જેના મનમાં જેવુંરે, તેવું તેતો દેખે; સારાં ને નરતાંરે, પોતા સરખાં પેખે.
કોહોછો તેવાં હોશોરે,ત્યારે એમ સુઝેછે;દોષ પ્રભુમાં શો દીઠોરે,જેને જગ પૂજેછે.
હવે વાંક ન મારોરે,કહુંછું કહ્યા પુઠી;એમાં કોઇ નથી સાચુંરે, એ ગત સર્વે જુઠી.
જેમ ખુંદી ખમુછુંરે, નચાવી નાચુંછું; તોયે પુંઠ ન મુકીરે, તારે જાઓ સાચુંછે.
હવાં તો નીત જઇશુંરે, શામળીયાની સંગે; વૃંદાવન ઘાટેરે, સદા રમીશું રંગે.
મન ભાવે તો બોલજોરે,સેહેવાય તો સેહજો;ચાલે તે કરજોરે, ગમે તેવું કેહેજો.
તમારા કહ્યા ઉપરરે,જાઓ નિશ્ચે કરવું;દયાનો પ્રભુ ભજવોરે,કોઇથી નથી ડરવું.

ગરબી ૯ મી.

હું શું જાણું જે વ્હાલે મુજમાં શું દીઠું,
વારેવારે સામું ભાળે મુખ લાગે મીઠું. હું શું જાણું જે.
હું જાઉં જળ ભરવા ત્યાં પુઠે આવે,
વગર બોલાવ્યો વ્હાલો મ્હેલડું ચડાવે. હું શું જાણું જે.
વઢું ને તરછોડું તોયે રીસ ન લાવે,
કાંઇ કાંઇ મીષે મ્હારે ઘેર આવી બોલાવે. હું શું જાણું જે.
દુરથકી દેખી વ્હાલો મુને દોડયો આવી દોટે,
પોતાની માળા કહાડી પેરાવે મ્હારી કોટે. હું શું જાણું જે.
મુને એકલડી દેખી ત્યાં મ્હારે પાવલે લાગે,
રંક થઇ કાંઇ કાંઇ મ્હારી પાસે માંગે. હું શું જાણું જે.
મુને જ્યાંજ્યાં જાતી જાણે ત્યાં એ આવી ઢુંકે,
એની દયાનો પ્રીતમ મ્હારી કેડ નવ મુકે; હું શું જાણું જે.

ગરબી ૧૦ મી.

હાવાં હું સખી નહી બોલું રે, કદાપી નંદકુંવરની સંગે;
મુને શશીવદની કહીછે રે, ત્યારની દાઝ લાગી છે અંગે. હાવાં.
ચંદ્રબિંબમાં લાંછન છે વળી, રાહુ ગળે ખટમાસે રે;
પક્ષે વધે ને પક્ષે ઘટે કળા પુરણ, નિત્ય તે નવ પરકાશે. હાવાં.
તે કરતાં ચંદ્રવદની કહી તો ઠર્યા, હું ને ચંદ્ર એકરાસે રે;
ત્યારે મુજ મુખ પાખે શું અટક્યું, છે જોશે ચંદ્ર આકાશે. હાવાં.
નહિ તો શિવને સમીપ રાખશે ને, ભાળે ચંદ્ર દેખાશે રે;
પ્રસન થઇ પાસે રેહેશે નહિ તો, કહેવાય નહી નિજ દાસે. હાવાં.
એવડો શ્રમ પણ શીદ કરે જુઓ, ચંદ્ર પોતાની પાસે,
વામ ચરણમાં ઇંદુ અચળ છે, શીદ રહે અન્યની આસે. હાવાં.
દયાના પ્રીતમને કહે સખીજુઓ, શશિમુખ સરખું સુખપાસે,
કોટી પ્રકારે હું નહી આવું, એવા પુરૂષની અડાસે. હાવાં.

ગરબી ૧૧ મી.

કાળજ કોરયું તે કોને કહિયે રે, ઓધવ છેલછબીલડે. ટેક.
વેરી હોયે તો વઢતાં રે ફાવિયે, પણ પ્રાણથી પ્યારો એને લહિયે રે. ઓધવ.

ધીકાગે ઢાંક્યા તે કહે નવ શોભિયે, ડાહ્યાં શું વહ્યાં ન્હાને છઇયેરે, ઓધવ.
સોડવા ઘાવ મારયો સ્નેહી સામળિયે, ક્રિયા રાજાને રાવે જઇયેરે. ઓધવ.
કળ ન પડે કાંઇ પેર ન સૂઝે, રાત્ર દીવસ ઘેલાં રહિયેરે. ઓધવ.
કાંઇ વસ્તુમાં ક્ષણ ચિત્ત ન ચોંહોટે, અલબેલો આવી બેઠો હઇયેરે ઓધવ.
દયાના પ્રીતમજીને એટલું જઇ કેહેજો, ક્યાંસુધી આવાં દુઃખ સહિયેરે. ઓધવ.

ગરબો ૧૨ મો.

માનીતી તું છે મોહનતણી હો વાંસલડીરે:
તુને વાહલમ કરેછે ઘણું વાહાલરે. હો વાંસલડીરે;
પીએ અધરામૃત પીયુતણું, તું વાંસલડીરે,
હમારે સોક્યસરીખું તું સાલ રે, હો વાંસલડીરે,
મીઠા આવડો શો સોહાર, મોહ્યો નંદનો કીશોર,
તારું આવડું શું જોરે, ભુંડી કાલજડું માં કોર રે; હો વાંસલડી.
વાજી વાજી ને વીહવળ કર્યાં, હો વાંસલડી,
તું તો પીડે હમારા પ્રાણ રે, હો વાંસલડી,
સુણતાં પડે છે હૃદે સાંસરાં, હો વાંસલડી,
તાહારા ટઉકારાથી મોહબાણ રે, હો વાંસલડી—મીઠો.
ઝેર ઘણું છે તારી ઝપટમાં, હો વાંસલડી,
ભલાં તુંથી ભાલા તરવાર રે, હો વાંસલડી,
એકીવારે તું હણી નાખની, હો વાંસલડી,
ઓ ભુંડી થોડે થોડે મા માર રે, હો વાંસલડી—મીઠો.
પતિવ્રતાનાં પણ મુકાવીયાં, હો વાંસલડી.
તેં તો છોડાવીયાં સતીયોના સત્યરે, હો વાંસલડી;
વનવન કુંજકુંજ ફેરવ્યાં, હો વાંસલડી,
તેં તો સહુની કરીછે એવી ગત્યરે, હો વાંસલડી—મીઠો.
ગરજે ગુમાન ભરી આવડી, હો વાંસલડી,
તું તો જોની વિચારી તાહારી જાતરે, હો વાંસલડી
જોતાં તું કાષ્ટકેરો કરડો, હો વાંસલડી;
તુને આજ મળી છે ઠકરાત રે, હો વાંસલડી—મીઠો.
ગતવિહીણાં તેં ઘેહેલાં કર્યાં, હો વાંસલડી,
તેં તો લગાડ્યું લાલસું લગંન રે, હો વાંસલડી;

ચોરની સંગે શાખી ચોરવા, હો વાંસલડી,
વાહાલે માખણ ચોરયું ને તેં તો મંનરે, હો વાંસલડી—મીઠો.
માન ન રાખ્યું માનીનીતણું, હો વાંસલડી,
તેં તો સહુને કરયાં પાએનામ રે, હો વાંસલડી;
દયાના પ્રીતમની દાસી તું ખરી, હો વાંસલડી,
તેડે સહુને બેઠી તું તો ઠામ રે, હો વાંસલડી—મીઠો.

પદ ૧ લું-રાગ-સોરઠ.

ચાલ વ્હેલી અલબેલી પ્યારી રાધે;
તને તારો કાન બોલાવે. તને ઘનસ્યામ બોલાવે;
તને તારો પિયુ બોલાવે,સરસ સમય સાધે સાધે;પ્યારી રાધે.ચાલવ્હેલી.ટેક
નથી તુજ સમા કોઈ અખિલ વિશ્વવામાં;
શચી સાવિત્રી ઉમા રામા;
તે પણ નહિં સમોવડ અવર કોણ કામા;
ત્હારી તુલના, ત્હારી તુલના, એક તુજ, કે વ્રજભૂપ;
તું તદ્રૂપ, એણ સ્વરૂપ, વાસકુપ, અંખ્ય યુપ;
સકૃત રૂપ, એહુ અનુપ, ગતિ અગાધે અગાધે. પ્યારી રાધે; ચાલ વ્હેલી.
કેસરી આમિષ તજી તૃણ કેમ ખાય;
સ્વાંતિ સલિલવણ ન ચાતક તરસ જાય;
• વન વિશાખા અગ્રજાજ સીપ ન્હાય;
એ દૃષ્ટાંત, એ દૃષ્ટાંત, અર્થ આણ, ધ્યાન ગાન, મુકી માન;
પ્રીતમ કહાન, દે રસદાન, અધરપાન ભાગ્યવાન, ન કો આન;
તું સમાન, સુતા ભાન; તજિ ઉપાધે ઉપાધે, પ્યારી રાધે; ચાલ વ્હેલી.
સલિલહીન મીન જીવે ન કોય,
જપવિહીન થયું બગડે તે તોય.
તડિત મેઘ મેઘ તડિતવણ ન સોય.
કરિ જો વિચાર, કરિ જો વિચાર, વાર વાર. એજ સાર,
માર્યો માર, ધારધાર, સહુ શૃંગાર, મ કર વાર, નંદકુમાર;
પ્રાણઆધાર, ને ઉરહાર, કર અબાધે અબાધે, પ્યારી રાધે; ચાલ વ્હેલી.
એમ કહિ પતિ સુતિ રતિસમૃતિ કરાવી,
સજાવ્યા શૃંગાર જેમ તેમ સમજાવી.

લાવી લલિતા પટરાણીને પધરાવી,
સોંપી શ્યામા, સોંપી સ્યામા, સુંદર શ્યામ, કરિ પ્રણામ;
વળી વામ, કુંજધામ, પુરણકામ, નિગમ થામ, સો વિશ્રામ;
તે ગુણગ્રામ, કથે આમ, દયારામ, હર્ષે વાધે વાધે; પ્યારી રાધે; ચાલ વ્હેલી.

પદ ૨ જું–રાગ કાફી.

ચતુરા ચેટક એવું જાણીરે, એણે કઇ વેળાનું કામણ કર્યું; છે ચતુરા. ટેક.
બોલીને મધુરી વાણી, મ્હારૂં મન લે છે તાણી,
નિરખ્યાવિના નહિં રહું નંદલાલને, જેમ ચંદ્ર જોઇ ચકોર શું ચળ્યું; છે ચ૦
મળ્યા હેને એમ ન કીજે, પોતાનો કરીને લીજે;
તું તારા ધીરજથી ગુણ જાણરે, નૈણામાં આવી અંબુજ ઠર્યું; છે ચ૦
પ્રીત કરીને પ્યારા, શું રહોછો નૈણાંથી ન્યારા;
વછોડયાં વ્હાલાં જુદાં નહિં થાયરે, જેમ સરિતાનું નીર સાગરમાં ભળ્યું; છે ચ૦
તેણે કરી આનંદ પામી, મળ્યો દયારામનો સ્વામી;
એવાં પુણ્યે પૂરણ પામી પારરે, મનડું તો વિઠલમાં વળ્યું; છે ચ૦

પદ ૩ જું.

મુને અંગોઅંગ લાગી લાહ્ય, કાળજ કોઇ કાપેરે,
મારૂં વ્રેહદુઃખ સહ્યું નવ જાય, કાળજ કોઇ કાપેરે—ટેક.
મુને રોમરોમ વીંછી વળગિયા, લાગી નખશીખ તાલાવેલ,
પ્રાણનાથજી પ્રભાતે પધારશે, મારા હૃદયમાં મારી સીલ. કાળજ.
પીયુજી પ્હેલાં તૂં તો કયમ નથી જાતો, નેહ મારા પાપી પ્રાણ,
મોહનવર તો મધુપુરી વસસે, પછી તારો જીવન કોણ. કાળજ.
અરે દૈવ મુને શીદ સરજી, શીદ આપ્યો અબળાનો દેહ,
શે ન કરી મુને મુરખોથાત નહીં, નંદકુંવરજીસું નેહ. કાળજ.
કયંહાં જઇયે સખી કોણને કહિયે, ને કરિયે કવણ ઉપાય;
પાયે પડું કોઇ એવું કરેરે, વ્હાલાજીનો વિજોગ ન થાય. કાળજ.
અરે વૃદ્ધ ગોપ કોઇ કેમ નથી વારતા. મૂઢ સરવેકો અજાણ,
અરે વિધાતા વિઘન પાડ હેવું, પિયુજી ના કરેરે પ્રયાણ કાળજ.
ચાલો સખી મરજાદારે મુંકી, રોકીએ રસિયો રાય,
તેથી ન માને તો પડો ચક્રવચ્ચે, મારીને જાય તો જાય. કાળજ.

પ્રેમ પીડાતી ને મન અભિલાખી ને, વ્રજલલના વ્રજભૂપ,
પરિરંભણ કરતાં સહુ પ્યારીને, હૃદે રોપ્યું નીજ રૂપ, કાળજ.
હરિરથ ધ્વજ રજ પણ રહી ઉડતી, ધરણી ઢળી ઓજંન,
દયાપ્રીતમ શ્રી ગોવરધનધર, દીધૂં સકળ હૃદે દરસંન. કાળજ.

પદ ૪થું–રાગ સામગ્રી.

લોચન મનનોરે, કે ઝગડો લોચન મનનો;
રસિયા તે જનનોરે, કે ઝગડો લોચન મનનો—ટેક.
પ્રીત પ્રથમ કોણે કરી, નંદકુંવરની સાથ,
મન કેહે લોચન તેં કરી, લોચન કેહે તારે હાથ. ઝગડો લોચન.
નટવર નિરખ્યા નેણ તેં, સુખ આવ્યું તુજ ભાગ;
પછિ બંધાવ્યું મુજને, લગન લગાડી આગ. ઝગડો લોચન.
સુણ ચક્ષું હું પાંગળું, તું માહારૂં વાહંન;
નિગમ અગમ કહ્યું સાંભળ્યું, દીઠાવના ગયૂં મંન. ઝગડો લોચન.
ભલું કરાવ્યું મેં તને, સુંદરવર સંજોગ,
મને તજી તું નિત મળે, હું રહું દુઃખવિજોગ. ઝગડો લોચન.
વનમાં વ્હાલાજીકને, હુંવ વસુંછું નેણ;
પણ તુને નવ મેળવે, હું નવ ભોગવું ચેન. ઝગડો લોચન.
સ્હેન નથી મન કયમ તને, ભેટે શ્યામશરીર;
દુઃખ માહારે જાણે જગત, રાત્ર દિવસ વહે નીર. ઝગડો લોચન.
મન કહે ધીકું હૃદે, ધુમ્ર પ્રગટ ત્યાં હોય;
તે તુજને લાગે રે નેણ, તે થકી તું રોય. ઝગડો લોચન.
એ બેહુ આવ્યા બુદ્ધિકને, તણે ચુકવ્યો ન્યાય;
મન લોચનનો પ્રાણ તૂં, લોચન તું મનકાય. ઝગડો લોચન.
સુખથી સુખ દુઃખ દુઃખથી, મન લોચન એ રીત;
દયા પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણશું, બેહું વડેથી પ્રીત. ઝગડો લોચન,

નીતિ ભક્તિ.

હરીનામમાળા.

સવૈયા એકત્રીસા.

ગુરૂ ગોવિંદ કૃપાનિધિ કેશવ. કમળાનાથ કૃપાળ;
કમળનયન કરૂણાસાગર, શ્રીકૃષ્ણ હરે ગોપાળ;
ગોપીજનવલ્લભ ગિરધારી, ગોપીનાથ ગોવિંદ;
ગોકુલેશ ગરૂડધ્વજ, ગોવરધનધારી વ્રજચંદ.
ગોકુળચંદ્ર ગદાધર, ગોમતીપ્રીય રમેશ;
નારાયણ નરસીંહ નિરંજન, નિરાકાર નરેશ;
નરકાંતક નરવીર નરોત્તમ, નંદલાલ નરરૂપ;
જગંનાથ જળશાઇ જનાર્દન, જ્યોતિરૂપ જગભૂપ.
જગદાધાર જશોદાનંદન, જગજીવન જગનેશ;
શ્રી જમુનાવલ્લભ જગવંદન, જુગદીશ્વર જમુનેશ;
ચક્રપાણી ચતુર્ભુજ અચ્યુત, ચિદાનંદ શુભકંદ;
ચતુર્બાહુ ચાણુંરતનમર્દન, શ્રીધર પરમાનંદ.
દયાસિંધુ દામોદર દિનપતિ, દીનાનાથ દયાલ;
દીનબંધુ પ્રભુ દેવકીનંદન, નરપતિ શુરપતિપાળ;
શ્રીપતિ પદ્માપતિ રાધાપતિ, કમળાપતી ભવેશ;
દધિજાપતિ રૂકમણીપતિ સાગર, સુતાપતિ રૂષિકેશ.
પદ્મનાભ પુરૂષોત્તમ પરિબ્રહ્મ, પરમપુરૂષ પરમેશ;
પુષ્યકરાક્ષ પરમાક્ષ પરમપ્રભુ, મધુસૂદન મથુરેશ;
ધરણીધર અવનીધર ભૂધર, વસુમતિધર મહિધારિ;
કૌસ્તુભધર પીતાંબરધર, બંસીગર કુંજવિહારિ.
માધવ સુરમર્દન મધુમરદન, મતિવિક્રમ સુખધામ;
મુકુંદ મેઘવર્ણ મહાબાહુ, જદુપતિ શુંદરશ્યામ;
રામચંદ્ર પ્રભુ દસરથનંદન, દયાસિંધુ ભગવંત.
માં પાહિ માં પાહિ પાહિ માં, પુર્ણાનંદ અનંત.
અષ્ટોત્તરશત નામ કૃષ્ણનાં, ગણિ ગણિ જે જન ગાય;
રોગ દોષ દુખ ક્લેશ જશે. વળી પલમાં પાપ પલાય;

મન વાંછિત ફળ તેને મળશે, દયો કહે ધ્રુવ વાણિ;
કોટિક કારજ તજિને ભજિયે, દૃઢ કરિ સારંગપાણી.

ગરબી ૧લી.

શરણ પડયોછુંરે શ્રીહરી, નથી માહારે અવર આશ વિશવાસ;
શ્રીવલ્લભવરનાર લાડીલા, અનન્ય આપતણો હું દાસ. શરણ પડયો.
નહીં કોઇ દેવી રે દેવતા, નહીં કોઇ આપતણા અવતાર;
ધરનો ગુલામરે રાવલો. મનક્રમવચને નંદકુમાર. શરણ.
માહારે નથી બળ સાધનરે ધરમતું, નથી બળ ભક્તિ જ્ઞાન વિવેક;
સેવા સમરણરે ના મળે, મેં નથી સતસંગ કર્યો ક્ષણ એક. શરણ.
પણ બાનું તમારૂંરે જોઇને, મુજને જગત કેહે હરીભક્ત;
હું છઉં જુઠોરે જીવણજી, નથી માહારૂં મન તમથી આશક્ત. શરણ.
તે અંતે ઉઘડીરે વાગસે, પાસું દેશો જો મહારાજ;
બળવંત બાનુરે લાજશે, હું નિરલજને શાંની લાજ. શરણ.
પણ એક ભરોસોરે એ છે, અંતરજામી છો તમે સાક્ષ;
બરદ વિચારીરે કૃપાનિધે, સહજે કરશો કૃપાકટાક્ષ. શરણ.
મોઘમ રાખેરે મોટમ ઘણી, ઉઘાડું પાડે ઓછ જણાય;
સાચો સંગ્રહ રે સહુ કરે, જુઠું નભવે જગ જસ ન થાય. શરણ.
જેહેવો તેહેવો છું હું રાજનો, દીન લહી કરિયે કરૂણાનંદ;
દાસ દયાનીરે વીનતી, કૃષ્ણ કૃપાનિધી ધરજો કાન. શરણ.

ગરબી ૨ જી.

દરશણ દ્યોનીરે દાસને, માહારા ગુણનિધિ ગિરિધરલાલ,
નાથ નિવારોરે વાસને, આપો આપઉપર અતિ વાહાલ. દરશણ.
શ્રીનટવરનંદનરે નંદના, ભાવે મુને મદનમનોહર રૂપ;
ચિતના ચોહોટેરે માહેરૂં, મુને અનુભવ વ્યાપક બ્રહ્મ અનૂપ. દરશણ.
જપું નહી અજપારે જાપને, ગમે ના સુણવો અનહદ નાદ;
યજ્ઞ સમાધીરે ના ગમે. ન ગમે સ્વરગ મુક્તિના સ્વાદ. દરશણ.
અન્ય ઉપાસનરે ના ગમે, વિના એક પુરણ પુરૂષોત્તમ;
ફીકાં લાગેરે સાધન સહુ, પડી મુને પ્રેમ ભક્તિમાં ગંમ. દરશણ.
મુને શ્રી વલ્લભસુતરે ગુરૂગમ્યા, સહુ વિધિ શ્રીકૃષ્ણજી સમાન;
જીવનાં સાધનરે ના જુવે, વાહાલો નિજબળે કરે નિજાનંદદાન. દરશણ.

સરવ તપાસ્યુંરે ફરીફરી, કીંચીત કયહું ના દીઠું સાર;
સુખ એક દીઠુંરે સરવથી, સેવા સમરણ નંદકુમાર. દરશણ.
શ્રી માહાપ્રભુનીરે કહાણથી, મુજપર રીઝો રાધાનાથ;
સમુળ અવિદ્યારે તો ટળે, હરિજી ઝાલો મુજ હાથ. દરશણ..
શ્રી વૃંદાવનનીરે કુંજમાં, જાંહાં કરો જુગલકીસોર વિલાસ;
દાસ દયાનીરે વિનતી, મુને દાસી કરી રાખો નીજપાસ. દરશણ

ગરબી ૩ જી.

જીવ જાણીલે, જારપ્રીત જુગદીશ વિના નવ સારી;
મન માનીલે, પુછી જો અનુભવિ હોય જે નરનારી. જીવ—ટેક.
એમાં ડાહ્યા ઘેલા થઇ જાયે, વણતેડયા તે પુંઠળ ધાયેઃ
ના ગણે જગમાં હાંસી થાયે, જીવ જાણી લે.
તેની લજ્જા સ્વધર્મ સહુ જાયે, ને નફટ નિર્લજ કેહેવાયે;
શું કરે મનમાં બહુ દુ:ખ થાયે, જીવ જાણીલે.
જે પાંચ લોકમાં પંકાયે, જેનું બુદ્ધિબળ કલ્પ્યું નવ જાયે;
તે પણ સ્નેહીને વશ થાયે, જીવ જાણીલે.
ત્હેનું વિકળ ચિત સહુથી થાયે, તેને વિચારમાં વાહાણાં વાયે;
તે કલેશ કોઇને ના કેહેવાયે, જીવ જાણીલે.
થઇ જાય તેજ યશની હાની, તેની નિંદા કરે સહુ મનમાની;
તોયે ન છુટે પામે ગ્લાની, જીવ જાણીલે.
તેહને ભોજન ના ભાવે ભાણે, તેહેની મન પીડા કોઇ ના જાણે;
તેહેના સર્વે કોઇ અવગુણ આણે, જીવ જાણીલે.
કોઇ શિક્ષા દે તે શર લાગે, વિખવેણ અમૃત સ્નેહનાં લાગે;
તે જાણે જેને અનુભવ જાગે, જીવ જાણીલે.
એવો પ્રેમ જેને પ્રભુસું લાગે, તેહેનાં સરવે દુ:ખ સેહેજે ભાગે;
દગો કરગરી કૃષ્ણપાસે માગે, જીવ જાંણીલે.

ગરબી ૪ થી.

મોહોટાનું વચન સુખધામ, કૃતી રીતે કરીયે;
તે કરે ચાહાય તે કામ, આપણ તો મરીયે. મોટા. ટેક.
પરનારીક્રીડા કરી કૃષ્ણે, તે તો આપણે થાયરે;
ઉર્ધ્વરેત અગની પીવો, ગોવરધન કેમ ધરાય. કૃતી રીતે.

શિવ અર્ધાંગે ઊમીયા રાખે, પણ આપણને બીહીવુંરે;
ત્યમ કરીયે જો કામ બાળિયે, બણે હળાહળ પીવું. કૃતી રીતે.
રૂધિર માંસને ભોગે ભવાની, આપણે હઠીયે ત્યાંથીરે;
સિંહ ચઢી દાનવ દળવા એ, કાઢીયે તે બળ ક્યાંહાંથી. કૃતી રીતે.
ખરૂં ખોટું પણ પુત્રીલાછંન, બ્રહ્માને કહેવાયરે;
તે જોઇ ત્યમ કરીયે પણ આ, સૃષ્ટી કેમ રચાય. કૃતી રીતે
ચંદ્ર ઇંદ્ર ગુરૂપત્ની રમીયા, ત્યમ કરવું તો સુલભરે;
અંડ પ્રકાશ અમી વૃષ્ટી, નગપાંખો છેદન દુર્લભ. કૃતી રીતે.
અગ્ની ભક્ષણ સર્વે કરે પણ, કોઇ કહે નહી મેલોરે;
તે જોઇને તું તેમ કરીશ, તો, સરવે કહેશે ઘેલો. કૃતી રીતે.
કલેશ પ્રિય નારદને છે જોઈ, રખે તું ઘેલાં કહાડેરે;
તેહેનો સંગ ભવભયભંજન ને, ત્હારો સંગ ભવ પાડે. કૃતી રીતે.
અસુર પ્રતીગ્રહ સુરાપાન, શુક્રાચાર્યે નવ જોશોરે,
દીવ્ય દુતી મૃતસંજીવન-વિદ્યાવેળા પછી રોશો. કૃતી રીતે.
ગંગામધ્યે મુની પારાશર, ઢીમરકન્યા ભોગવીરે;
વ્યાસ પ્રગટ મછગંધા, મૃગમદગંધા કરી એ યોગી. કૃતી રીતે
કુંતા કૃષ્ણા પંચ પતી પણ,સતી શીરોમણી કહાવેરે.
તેહેનું જોઈ સ્ત્રી અન્ય કરે તો, નીશ્ચે નર્કમાં આવે. કૃતી રીતે.
શંકરસ્વામીનું જોઇ શીષ્યે, સ્વપચના ટુકડા ખાધારે;
સીસું નવ પીવાયું સંગે, થયા બહીર્મુખ બાધા. કૃતી રીતે.
પુત્રીતણી બે પુત્રી કશ્યપ, થઈને પીતામહ વરીયારે;
તેનો દોષ આપણે ના જોવો, તે ઘર હરી અવતરીયા. કૃતી રીતે.
જવની રાખી જગન્નાથ પંડિત.તેતો સહજ બની આવેરે;
બાવન સીઢી ગંગા ચઢાવી, તે તો વેવલાં વીણાવે. કૃતી રીતે
મેહેતે અનામિકને ઘેર ઓચ્છવ, કીધો તે નવ જોઇયેરે;
હરીયે હાર મેહેતાને આપ્યો, તે વેળા પત ખોઇયેરે. કૃતી રીતે.
માટે પ્રમાણ વાટે ચાલવું, ભજવા ગીરીવરધારીરે;
મ્હોટાની ગતી મ્હોટા જાણે, દયા દીનતા સારી. કૃતી રીતે.

ગરબી ૫ મી.

જે કોઇ જન કલ્યાણ ચાહો તે, સ્ત્રીની સંગત તજજોરે,
દુઃખ દરીઓ પાપ પુતલી, શાણા સમજી ભજજોરે. જે૦
જડ જુઠ્ઠી નીરદે લોભીને, ગંદી છળ રચનારીરે.
સાહસ કરતી નીચ હઠીલી, સદાકાળ સહુ નારીરે. જે૦
સ્વારથ થતો હોય તદા, સ્ત્રી પતિ પુત્રાદિક મારેરે.
ના કરવાનું કરે વીફરતાં, વિધિ નિશદિન વીચારરે. જે૦
મચ્યા પછી પાછા ફરાય નહીં, જર જસ તપની હાનીરે.
હરીની વાત હૃદેમાં ન આવે, અનુભવી લેજો માનીરે. જે૦
પળ ન મળે પરવાર જાંહાં લગી, ગમતા પુરૂષ નવ લાધેરે.
નારદને હરિ કહ્યું પતિવ્રત, તાંહાં લગી સ્ત્રી સારેરે. જે૦
અફીમ ને અબલા એ સરખી, ગલે પડયાં નવ છુટેરે.
તન ધન સુધરમ સહુ વણસાડે, નરકપડે તનકુટેરે. જે૦
પ્રેમદા પુષ્પ સરીખાં સમજો, નીરખે મન મોવાએરે.
ચોળ્યા પાછળ તેવાં ન રહે, ચિત પસ્તાવો થાએરે. જે૦
સણગારી તરવાર ઉપર સારી, અંતર રહે કટારીરે.
તેમ સુંદર સ્ત્રી મોહનવચની, કાળજમાંહી કટારીરે. જે૦
કામે દામે ચીત ન ચાહે, સંત સગા વહાલા જેહનેરે.
દયો કહે સાધુ તે સાચો, શ્રીહરી ન તજે તેહનેરે. જે૦

પદ ૧ લું–રાગ સોરઠ.

રટ શ્રી રાધા રાધાવર ગિરધારી,
શું પુરણ પ્રેમ ધરી, પ્રમાદ દુર કરી, આ સમય ક્યાંથી ફરી.
એવું મન ધારી ધારી, રટ શ્રી રાધા રાધાવર. ટેક
પાપ ચતુરવિધી પળકમાં પળાશે, ત્રિવિધ તાપ તુર્ત ભસ્મીભૂત થાશે;
અભય પરમાનંદ સિંધુ ઉર ભરાશે.
તે વિના, જ્ઞાન ધ્યાન ધર્મ, દાનકર્મ, તપ ન ધર્મ, તીર્થસર્મ.
સ્થિતિ હર્મ, અભિદવર્મ, વસ્તુચર્મ, મચીનર્મ, પ્રાસીવર્મ;
શ્રુતિ પુકારી પુકારી, રટ શ્રી રાધા રાધાવર.
અવિદ્યા ટળે કૃતાંત કંપ ખાએ, ભુંડા ભાળઅંક અટળ પણ ભુસાયે.
વૃંદ વૃંદારકમાં તું પ્રસંશાયે.
માટે ચેત સ્વલ્પ કાળ, ગા ગોપાળ,નંદબાળ, દિનદયાળ, પ્રણતપાળ.

કંસકાળ, મહાકૃપાળ, રૂપરસાળ, શ્રીવનમાળ, હર્ષભાળ;
કષ્ટહારી હારી, રટ શ્રી રાધા રાધાવર.
શેષ એજ નામ રટે પળ ન ભૂલે; ઉમાશંકર મન મનન કરી ફુલે;
નારદાદિક આનંદ ડોળ ઝુલે;
વળિ ચતુર સનત્કુમાર, નિગમચાર, સૃષ્ટિકાર, ગિરાદાર;
સુકશું પ્યાર, ધીરશૃંગાર, ધનાગર, ભા અંબાર, વિદ્યાધાર,
સુર સરદાર, શ્રીમુખકારી કારી; રટ શ્રીરાધા રાધાવર,
વણ પ્રયાસ મન પ્રપંચ મોહ ત્યાગે; ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ રૂક્ષ લાગે;
એવી પ્રેમભક્તિ સહજ હૃદય જાગે;
તદુપરાંત, નિત્યરાસ, જુગવિલાસ, શ્રી અવિનાશ, આનંદરાસ;
કેલીહાસ, જ્યાંહાં પ્રકાશ, ત્યાંહાં નિવાસ. અનાયાસ, નિપટપાસ;
દયો દાસ, કરે વિહારી વિહારી; રટ શ્રી રાધા રાધાવર.

પદ ૨ જું.

ચિત્ત તું શિદને ચિંતા ધરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે—ટેક.
સ્થાવર જંગમ જડ ચૈતનમાં, માયાનું બળ ઠરે;
સમરણ કર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું, જન્મમરણ જાય પરે. કૃષ્ણને.
નવમાસ પ્રાણી કૃષ્ણચંદ્રનું ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે;
માયાનું આવ્રણ કરયું ત્યારે. લક્ષ ચોરાસી ફરે. કૃષ્ણને.
તું અંતર ઉદ્વેગ ધરે, તેથી કારજ શું સરે;
ધણીનો ધારયો મનસુબો, હર બ્રહ્માથી નવ ફરે. કૃષ્ણને.
દોરી સરવની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે;
જેવો જંત્ર વગાડે જંત્રી, તેવો નીસરે. કૃષ્ણને.
થનાર વસ્તુ થયા કરે જયમ, કૃષ્ણ ફળ પાણી ભરે;
જનાર વસ્તુ એણીપેરે જાશે, જયમ ગજ કોઠું ગરે. કૃષ્ણને.
જેહવું જેટલું જે જ્યમ કાળે, તે તેહને કર ઠરે;
એહમાં ફેર પડે નહી કોઇથી, શીદ કુટાઇ તું મરે. કૃષ્ણને.
ત્હારૂં ધારયું થતું હોય તો, સુખ સંચે દુઃખ હરે;
આપપણું અજ્ઞાનકુળ એ, મૂળ વિચારે ખરે, કૃષ્ણને.
થાવાનું અણચિંતવ્યું થાશે, ઉપનીપદ ઓચરે;
રાખ ભરોસો રાધાવરનો, દયા શીદને ડરે. કૃષ્ણને.

પદ ૩ જું. રાગ લાવણીનો.

સાંભળ શિક્ષા તું મન મારી, સાચિ કહું એક વાત,
મનુષ્યા દેહ દુર્લભ ભજ હરિને, જ્યાંલગી તન કુશળાત;
સમો ગયે પસ્તાઇશ પાર ક્યાં, ચોરયાસી અથડાતાં;
તે કરતાં શું દુખ ઘણું છે, ઘરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
ખર અવતાર થશે હરિ ભૂલ્યે, પીઠ લાદશે તારી,
ભૂખ્યો તરસ્યો કોઇ નહી પૂછે, શીત તૃષા તપ ભારી;
પાછળ માર ધડાધડ પડશે, કાંઇએક મંદ ચલાતાં.
તે કરતાં શું દુઃખ ઘણું છે, ઘરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
શ્વાન થઇશ ભગવાનને ભૂલ્યે, હંકાઇશ ઘેરઘેર,
મળમુત્રાદિક ખાનપાન બહુ, કષ્ટ સહીશ શી પેર;
કહ્યું નહી આ જન્મ જશે એમ, લાત લાકડી ખાતાં,
તે કરતાં શું દુઃખ ઘણું છે, ઘરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
ઘણું મંદ તન વિટવરાહનું, હરિ ન ભજે તો થાશે,
મુત્ર પુરીષની હાર વાસ ત્યાં, તને અડી સહુ નાશે;
નાસે દીને જ્ઞાની ભુંડા, જ્યાં ત્યાં ફરે મરાતાં,
તે કરતાં શું દુખ ઘણું છે, ઘરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
કૃષ્ણકીર્તનમાં આળસ આણે, અજ કુર્કટ પડે થાવું,
વણ વાંકે પાળે ને વેચે, કસાઇ કરમાં જાવું;
અકાળમૃત્યુ શાસ્ત્રમાર પીડા, અતિશય કંઠ કપાતાં,
તે કરતાં શું દુઃખ ઘણું છે, ઘરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
હરિ ન ભજે ઇત્યાદિક અધમ તેનો, ગણતાં ન આવે પાર,
નરકકુંડની અખંડ આંચનો, કેમ કરૂં ઉચ્ચાર;
કેશવ વણ કોઇ શકે ન છોડવી, જમકિંકર લઇ જાતાં,
તે કરતા શું દુઃખ ઘણું છે, ઘરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
દયાપ્રિતમ વિષે રહ્યું ઊધ્યું, ને ચેત હજુ તો ચેતાય,
વિષય સુખ સહુ યોનીમાં ત્યાં, કૃષ્ણ ભજન નહિ થાય;
આ અવસરમાં લે સમરી, પછી પાર નથી પસ્તાતાં,
તે કરતાં શું દુઃખ ઘણું છે, ઘરમાં ગોવિંદ ગાતાં.

પદ ૪ થું.

જે કોઇ પ્રેમઅંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે. ટેક.
સિંહણકેરૂં દુધ હોય તે, સિંહણ સુતને જરે;
કનકપાત્ર પાખે સહુ ધાતુ, ફોડીને નીસરે.—પ્રેમરસ.
સકરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણજ હરે;
ક્ષાર સિંધુનું માછલડું જ્યમ, મીઠા જળમાં મરે.—પ્રેમરસ.
સોમવેલી રસપાન શુદ્ધ જે, બ્રાહ્મણ હોય તે કરે;
વગળવંશીને વમન કરાવે, વેદવાણી ઉચરે.—પ્રેમરસ.
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે, તદપિ અર્થ ના સરે;
મત્સ્યભોગિ બગલો મુક્તાફળ, દેખા ચંચુના ભરે.—પ્રેમરસ.
એમ કોટી સાધને પ્રેમવીનાં, પુરૂષોત્તમ પુંઠ ન ફરે;
દયાપ્રીતમ શ્રીગોવરધનધર, પ્રેમભક્તિયે વરે.—પ્રેમરસ.

પદ ૫ મું.

સાધુ શ્રમ ના કરશોરે, કોટી પ્રયત્ને ગરધવ થશે નહી ગાય;
માટે શ્રમ ના કરશોરે, કઠણ બોલી કાળજ બાળે;
હરીભજન ભુલાય, માટે શ્રમ ના કરશોરે. ટેક.
કામળાકેરી કાળક સોમણુ સાણુથી ના જાય,
શ્વાનની પુંછડી થાય ના સીધી કરે અનેક ઉપાય. માટે શ્રમ.
કુલક્ષણથી શીથળ પડયો, પુરૂષે પુરૂષ થાય,
પણ વંદલ મરદ હોય ન કદા, સોમણુ પારો ખાય, માટે શ્રમ.
કસ્તુરીકયારે વાવો તોહે, લસણ તો ગંધાય,
ફળે ના ફુલે ન નેતર સુધા જો સીંચાય, માટે શ્રમ.
આઠે પ્રહર ઉકાળીયે તોહે, કાંકણું ના બફાય,
વાંસ એરંડો થાય ન ચંદન, મળીયાચળને વાય. માટે શ્રમ.
જેહનેકાજે જે સરજ્યાંછે, તે તેહમાં લોભાય,
હરીના ભક્તો હરી વિના, બીજે નહી બંધાય, માટે શ્રમ.
પરાપુરવથી પ્રભુના છે તેતો, પ્રભુતણા ગુણ ગાય,
દયો દુષ્ટને ડાબા મુકી, ભજે શ્રીવૃજરાય. માટે શ્રમ.

પદ ૬ ઠું—રાગ કાફી.

સાચું તે સગપણરે, સમજ મન શ્યામતણું,
બાકી સહુ- જુઠું રે, કશું નથી કામતણું—ટેક.

માત તાત સુત ભ્રાત ને ભગની, સગાં સહોદર સોય,
કુળકુટુંબ સખા ગોત્ર ને જ્ઞાતી, એહેમાં તારૂં છે નહીં કોય
સગું એ તો સરવે રે, સુખ તે દામતણું. સાચું તે.
જનુની જનક એવાં કરયાં કેટલાં, તેં જેટલી ધરી દેહ;
દ્હેહ દેણીનો સંબંધ તુટયો, ત્યારે મુકી ગયાં તેહ;
કોઇએ ના બતાવ્યું રે, ઠેકાણું વિશ્રામતણું. સાચું તે.
જોની આ હરીવણ હેત ધરીને, કોણ આપે મનુષઅવતાર;
પશુ પક્ષી ફેડીને આપ્યો, તને ભજનતણો અધિકાર;
ભજે તેને આપે રે, પદ નીજ ધામતણું. સાચું તે
અણુ આસક્તિ કયહુ માં રાખીશ, માયા મનથી છોડ;
નશ્ચિત થઇ સહુ શોક તજીને, પ્રીત પ્રભુજીસું જોડ;
દયા દીનરજની રે, રટન કર રામતણું. સાચું તે.

પદ ૭ સું.

મનજી મુસાફર રે, ચાલો નીજ દેશભણી;
મુલખ ઘણા જોયા રે, મુશાફરી થઇ છે ઘણી—ટેક.
સ્વપુર જવાનો પંથ આવ્યોછે, રખે ભુલતા ભાઇ;
ફરીને આ મારગ મળશે નહી, એહવી છે અવળાઇ;
સમજીને ચાલો સીધા રે, નાં જાશો ડાબા કે જમણી. મનજી.
વચે ફાંશીઆ વાટ મારવાને, એહા છે એ ચાર;
માટે વળાવા રાખો એ ત્રણેક, ત્યારે તેનો નહી ભાર;
મલ્યો છે એક ભેદી રે, કહેલી ગતી સહુ તે તણી. મનજી.
હાવાં માલ વોહોરોતો વોહરો શેઠના નામનો, થાય નાં કયહુ અટકાવ;
આપણો કરતાં જોખમ આવે, ફાવે ધણીનો દાવ;
એટલા સારૂં રે, ના થાવું વોહરતના ધણી. મનજી.
જો જો જુગથકી જાવું છે, કરજો સંભાળીને કામ;
દાસ દયાને એમ ગમેછે, હવાં જઇએ પોતાને ગામ;
સુઝેછે હાવાં હેતું રે, અવધ થઇ છે આપણી. મનજી.

મીરાંબાઈ.

ગુજરાતી ભાષામાં સ્ત્રી કવિમાં પેહેલી મીરાંબાઈ પટરાણી શોહે છે. એની કવિતામાં ભક્તિ-ભાવ ને પ્રેમરસ ઝળકે છે.

સતભામાનું રૂસણું.

જાણ્યું જાણ્યું હેત તમારૂં જાદવા રે લોલ, હેતજ હોય તો હૈડામાં વરતાય જો;
અમે તમારી આંખડિયે અળખામણાં રે લોલ, વાલપ હોય તો નયણામાં ઝળકાય જો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પારિજાતકનું ફુલ રે નારદ લાવિયા રે લોલ, જે સોંપ્યું રાણી રુકમણિને દરબાર જો;
એકે પાંખડલી મારે મંદિર ન મોકલી રે લોલ, કીધી મુજથી એ અદકેરી નાર જો;
જાણ્યું જાણ્યું.

અચરત પામ્યાં ને આનંદ ઉતર્યો રે લોલ, જાઓ જાઓ નહિ બોલું સુંદરશ્યામ જો;
રુકમણિને મંદિર જૈને રંગે રમો રે લોલ, હવે તમારે અમસાથે શું કામ જો;
જાણ્યું જાણ્યું.

અળગા રહો અલબેલા મને અડશો નહીં રે લોલ, તમસાથે નહિ બોલું નંદકુમાર જો
મોલે ને પધારો માનીતી તણે રે લોલ, આજ પછી ન આવશો મારે દ્વાર જો;
જાણ્યું જાણ્યું.

નારદે કહ્યું સતભામા સાંભળો રે લોલ, એ નિર્લજને નથી તમારૂં કામ જો;
કાલા ને વાલા કરતો તે આવશે રે લોલ, મોટા કુળની મૂકશો માં મામ જો;
જાણ્યું જાણ્યું.

ઉતાર્યાં આભ્રણ રે સર્વે અંગથકી રે લોલ, લો શામળિયા તમારો શણગાર જો;
મારા રે મૈયરની ઓઢું ઓઢણી રે લોલ, બીજું આપો માનીતી દરબાર જો;
જાણ્યું જાણ્યું.

ચરણા ચીર ઉતારી ચોળી ચુંદડી રે લોલ, ઉરથકી ઉતાર્યો નવસર હાર જો;
કાંબી ને કડલાં રે ત્રોટી ડામણી રે લોલ, સર્વે સંભાળી લેજો નંદકુમાર જો;
જાણ્યું જાણ્યું.

આગળથી નવ જાણ્યું મેંતો એવડું રે લોલ, ધરથિ ન જાણ્યો ધુતારાનો ઢંગજો;
બાળાપણુની પ્રીત અમારી પાલટીરે લોલ. એ નિર્લજને શાનો દીજે રંગજો.
જાણ્યું જાણ્યું.
ધીરજની વાતો ઘરથી જાણી નહીંરે લોલ. પ્રીત કરીને પરવશ કીધા પ્રાણજો;
કાળજડાં કોરીને ભીતર ભેદિયાંરે લોલ, મીટડલીમાં માર્યાં મોહનાં બાણજો;
જાણ્યું જાણ્યું.
પ્રીત કરી પરહરવું નોતું પાધરૂં રે લોલ, થોડા દિવસમાં શું દીધાં મને સૂખજો;
સ્વપનાનાં સુખડાંરે સ્વપને વહી ગયાંરે લોલ, હૈડલીમાં પ્રગટયાં દારુણ દુઃખજો;
જાણ્યું જાણ્યું.
પૂરણ પાપ મળ્યાંરે એ અબળાતણાંરે લોલ, જેનો પરણ્યો પરઘેર રમવા જાયજો.
અમોલડા લીધા રે બાળે વેપથીરે લોલ, તે નારીનું જોબન ઝોલાં ખાયજો:
જાણ્યું જાણ્યું.
પાણીડાં પીનેરે ઘર શું પૂછિયેરે લોલ, વેરી પિતાએ પૂરણ શોધ્યાં વેરજો.
ઉછેરી આપીરે એના હાથમાં રે લોલ. ગળથુથીમાં ઘોળિ ન પાયાં ઝેરજો;
જાણ્યું જાણ્યું.
શોકડલીનાં વેણ મને બહુ સાંભરે રે લોલ, નયણાંમાંથી છુટે જળની ધારજો;
હૈડું ન ફાટયુંરે હજુયે અમતણું રે લોલ, ઉર ઉપર કાંઇ ઉઠયાં મેઘ મલારજો;
જાણ્યું જાણ્યું.
એવાંને મેણાં શું બોલો મુખથકીરે લોલ, ભોળા મનની શું આણોછો ભ્રાંતજો;
નારી મત શું રાખો નારદને કહે રે લોલ, કુળવંતી તમે કેમ કરો કલ્પાંતજો
જાણ્યું જાણ્યું:
પટરાણી તમથી બીજી પ્યારી નથીરે લોલ, શું સતભામા કુડો ચડાવ્યો ક્રોધજો
કપટી નારદિયાનાં કેહેણુ ન માનિયેરે લોલ, ઘણો વધારે ઘેર ઘેર જઇ વિરોધજો;
જાણ્યું જાણ્યું.
સાચું જો કહુંતો તમે નવ સાંભળોરે લોલ, કહોસતભામાખાઊંતમઆગળ સમજો;
કાળુડા નાગને આપું આંગળી રે લોલ, તોએ તમારૂં મન નવ માને ક્યમજો;
જાણ્યું જાણ્યું.;
મોહનજી કહે રે સતી તમે સાંભળોરે લોલ, કહોતો મંગાવું પારિજાતકનું ઝાડજો,
આણીને રોપાવું નમારે આંગણેરે લોલ. રાણી રોષ તજીને મૂકો રાડજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

હરખીને બોલ્યાંરે હરિથી હેત શું રે લોલ, સતભામાને સૌકો લાગ્યાં પાયજો;
વાંજાં ને વાગેરે વેણા વાંસળીરે લોલ, ગીત ગાન ને નૌતમ ઉછવ થાયજો;
જાણ્યું જાણ્યું.
કુમ કુમ ને કસ્તૂરી બેહેકે કેવડોરે લોલ, ચૂવાચંદન ઉડે અબિલ ગુલાલજો;
આનંદ ઉછવ રે થાય અતી ઘણોરે લોલ, ભેર ભુંગળ ને વાજે મૃદંગ તાળજો;
જાણ્યું જાણ્યું.
રૂશણું ગાયુંરે રૂડી રીતશુંરે લોલ, સતભામાનાં મનાવ્યાં છે મનજો;
મીરાંનો સ્વામીરે મોલ પધારિયારે લોલ, સતભામાનાં જીવન કીધાં ધન્યજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

કૃષ્ણકીર્તનનાં પદ.

પદ ૧ લું.—રાગ પ્રભાત.

મુજ અબલાને મોટી મિરાત બાઇ, શામળો ઘરેણું મારે સાચુંરે—ટેક.
વાળી ઘડાવું વિઠ્ઠલવરકેરી, હાર હરિનો મારે હઇયેરે;
ચીનમાળા ચતુરભુજ ચૂડલો, શીદ સોની ઘેર જઇયેરે; મુજ.
ઝાંઝરિયાં જગજીવનકેરાં, કૃષ્ણજી કલ્લાં ને કાંબીરે;
વિછુવા ઘુઘરા રામ નારાયણના, અણવટ અંતરજામીરે; મુજ.
પેટી ઘડાવું પુરૂષોતમકેરી, ત્રીકમ નામનું તાળુંરે;
કુચી કરાવું કરૂણાનંદકેરી, તેમાં ઘરેણું મારૂં ઘાળુંરે; મુજ.
સાસરવાસો સજિને બેઠી, હવે નથી કાંઇ કાચુંરે;
મીરાંબાઇ કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, હરિને ચરણે જાચુંરે;

પદ ૨ જું.

કયાં ગયોરે પેલો મોરલીવાલો, અમારા ઘુંઘટ ખોલીરે;
કયાં ગયોરે પેલો વાંસળીવાળો, અમને રંગમાં રોળીરે;—ટેક.
હમણાં વેણો ગુંથી હતી, પેરી કસુંબલ ચોળી રે; કયાં.
માત જશોદા સાખ પુરે છે, કેસર છાંટયાં ઘોળીરે.
જળ જમુનાનાં ભરવા ગયાંતાં, બેડું નાખ્યું ઢોળી રે;
પાતળિયો પરપંચે ભરિયો, અમે તે અબલા ભોળી રે; કયાં.

પ્રેમતણી પ્રેમદાને અંતર, જેબનિ મારી ગોળી રે;
મીરાંબાઇ કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર. ચરણ કમળ ચિત્ત ચોળીરે;કર્યાં.

પદ ૩ જું.

બોલ માં બોલ માં બોલ માંરે. રાધાકૃષ્ણ વીના બીજું બોલમાં. ટેક.
સાકર સેરડીનો સવાદ તજીને. કડવો લીમડો ઘોળ માંરે, રાધાકૃષ્ણ.
ચાંદ સૂરજનું તેજ તજીને, આગીયા સંઘાતે પ્રીત જોડ માંરે, રાધાકૃષ્ણ.
હીરારે માણેક ઝવેર તજીને, કથીર સંઘાતે મણી તોળ માંરે, રાધાકૃષ્ણ.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, શરીર આપ્યું સમતોલમાંરે, રાધાકૃષ્ણ.

પદ ૪ થું.

પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમનીરે, મને લાગી કટારી પ્રેમની—ટેક.
જળ જમુનામાં ભરવા ગયાંતાં, હતી ગાગર માથે હેમનીરે; મને.
કાચે તે તાંતણે હરિજીયે બાંધી, જેમ ખેંચે તેમ તેમની રે; મને.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર. શામળી સુરત શુભ એમની રે; મને.

પદ ૫ મું.

લેહ લાગી મને તારી, અલ્યાજી લેહ લાગી મને તારી–ટેક.
કામકાજ મુકયું ને ધામજ મુકયું, મનમાં ચાહુંછું મોરારી; અલ્યાજી.
ખભે છે કામલી ને હાથમાંછે વાંસળી,ગોકુળમાં ગાયો ચારી; અલ્યાજી.
સોળ સહસ્ર ગોપિયોને તમે વરિયા,તોય તમે બાળ બ્રહ્મચારી; અલ્યાજી.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર. ચરણ કમળ બલિહારી; અલ્યાજી.

પદ ૬ ઠું.

કાલે પરણાવશું ગોપી, કુંવરને કાલે પરણાવશું ગોપી;
લાજ મરજાદ સર્વે લોપી, કુંવરને કાલે પરણાવશું ગોપી–ટેક.
કાનવર મારો ઘોડે ચડશે, માથે મુગટ આરોપી; કુંવરને.
રાધિકા જ્યારે મંદિર પધારશે, મંદિર રહેશે ઓપી; કુંવરને.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર,લીલા વાઘા ને પીળી ટોપી; કુંવરને.

પદ ૭ મું.

હાંરે કોઇ માધવ લ્યો માધવ લ્યો, વેચંતી વ્રજનારી રે; હાંરે.
માધવને મટુકીમાં ઘાલી, ગોપી લટકે લટકે ચાલીરે; હાંરે.
હાંરે ગોપિ ઘેલું શું બોલતી જાય,કાન મટુકીમાં ન સમાયરે; હાંરે.
નવ માનો તો જુવો ઉતારી,માંહી જુવે તો કુંજબિહારીરે: હાંરે.

વૃંદાવનમાં જાતા ધારી, વાલો ગૌ ચારેછે ગિરધારી રે; હાંરે.
ગોપિ ચાલી વૃંદાવન વાટે, સૌ વ્રજની ગોપિયો સાથે રે; હાંરે.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિવરનાગર,જેનાં ચરણ કમળ સુખસાગર રે; હાંરે.

પદ ૮ મું.

થનક થનક તા થઇરે, નાચે નાચે નંદનો નાચડીયો. ટેક.
તાળબંધ તાળી વાગે ઘુઘરૂ ઘમકે, હાંરે લાલ મોરલી બજાવે લઇ લઇરે, નાચે.
નારદ નૃત્ય કરંતારે આગે, હાંરે વળી સાથ રાધાને લઇ લઇરે, નાચે નાચે.
બ્રહ્મા વેદ ભણંતારે આગે, હાંરે ત્યાંતો સૂરજ રહ્યા મોહી મોહીરે, નાચે નાચે.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, હાંરે ત્યાંતો કૃષ્ણજીએ મોરલી બજાઇરે, નાચે.

પદ ૯ મું–રાગ પરજ.

ગોવિંદો પ્રાણ અમારોરે, મને જગ લાગ્યો ખારો રે;
મને મારો રામજી ભાવેરે, બીજો મારી નજરે ન આવે રે–ટેક.
મીરાંબાઇના મેહલમાં રે, હરિ સંતનનો વાસ;
કપટીથી હરિ દૂર વશે, મારા સંતનકેરી પાસ; ગોવિંદો.
રાણોજી કાગળ મોકલે રે, દો રાણી મીરાંને હાથ;
સાધુની સંગત છોડી દ્યો, તમે વસોને અમારે સાથ; ગોવિંદો.
મીરાંબાઇ કાગળ મોકલે રે, દેજો રાણાજીને હાથ;
રાજપાટ તમે છોડી રાણાજી, વસો સાધુને સાથ; ગોવિંદો.
વિષનો પ્યાલો રાણે મોકલ્યો રે, દેજો મીરાંને હાથ;
અમૃત જાણી મિરાં પીગયાં જેને,સહાય શ્રીવિશ્વનોનાથ; ગોવિંદો.
સાંઢવાળા સાંઢ શણગારજો રે, જાવું સો સો રે કોશ;
રાણાજીના દેશમાં મારે, જળરે પીવાનો દોષ; ગોવિંદો.
ડાબો મેલ્યો મેવાડરે, મિરાં ગઇ પશ્ચિમમાંય;
સરવ છોડી મિરાંનીસર્યાં જેનું,માયામાં મનડું ન કાંય; ગોવિંદો.
સાસુ અમારી સષુમણારે, સસરો પ્રેમ સંતોષ;
જેઠ જગજીવન જગતમાં મારો, નાવલિયો નિર્દોષ; ગોવિંદો.
ચુંદડી ઓઢું ત્યારે રંગ ચુવેરે, રંગ બેરંગી હોય;
ઓઢું હું કાળો કાંબળો, દુજો ડાગ ન લાગે કોય; ગોવિંદો.
મીરાં હરીની લાડણી રે, રહેતી સંત હજૂર;
સાધુ સંઘાતે સ્નેહ ઘણો પેલા, કપટીથી દીલ દૂર; ગોવિંદો.

કૃષ્ણાબાઈ.

આ નાગર સ્ત્રીના ગીતો ગુજરાતમાં બહુ પ્રસિદ્ધ છે.

સીતાજીની કાંચળી.

શ્રી રામજી કેરે ચરણે નમીને, સીતા કાંચળી પ્રીતેરે;
શ્રી રામલક્ષ્મણનું વંદન કરીને, ગાવું છું નૌતમ ગીતે; હો રમતાં રઢ લાગી.
દશરથસુતે આજ્ઞા પાળી, ઘર તજી ચાલ્યા વનરે;
લક્ષ્મણ બંધવ જોડે લીધો, સ્નેહ ગાવું ધંન ધંન; હો રમતાં.
પંચવટીમાં નિવાસ કરીને, આનંદ બહુ ઉપજાવેરે;
દિન પ્રત્યે ચોપટ બહુ ખેલે, જાનકીને મન ભાવે; હો રમતાં.
પર્ણકુટીમાં સરોવર પાસે, જ્યાં ખેલે સીતારામરે;
કનકતણો કુરંગ દીઠો એક, આવ્યો તેણે ઠામ; હો રમતાં.
સોનાનાં શીંગ ને ત્વચા કનકની, નાભિયે કસ્તુરિ બેહેકેરે;
ડમરો ચરતાં દીઠો જાનકિયે, નાચે નૌતમ લેહેકે; હો રમતાં.
સીતા–તે દેખી સીતાને રઢ લાગી, રામ એ મૃગ મારિ લાવોરે;
આપણે જ્યારે અજોધ્યા જઈશું, કાંચળડી શીવડાવો; હો રમતાં.
રામ–સરોવર તીરે મૃગલો ઉભો, દીસંતો ઘણો રૂડોરે;
ઘેલી સીતા ઘેલું શું બોલો, મૃગ છે હૈયાનો કૂડો; હો રમતાં.
બ્રહ્માએ જ્યારે સૃષ્ટિ રચી ત્યારે, સોનાનો નથિ નિપજાવ્યોરે;
નથિ દીઠો નથિ શ્રવણે સાંભળ્યો, કોઇક કારમો આવ્યો; હો રમતાં.
સીતા–પ્રત્યક્ષ પારખું મારા પીયુજી, સાચો હશે તો સહાશેરે;
કૂડ કપટથી આવ્યો હશે તો, હમણાં ફીટી જાશે; હો રમતાં.
રામ–સાચો હોય તેને કયમ હરિયે, કયાં ગયું તમારૂં જ્ઞાનરે;
પોતાના સ્વારથને માટે, લ્યો છો પશુના પ્રાણ; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે સાંભળો રઘુનંદન, વિદ્યા તમારી કાચીરે;
ઊજાતો મારિ લાવો મૃગનો, સો જાણું વિદ્યા સાચી; હો રમતાં.

રામ–બીજાં વિદ્યાનાં કામ ઘણાં છે, શાખા પત્ર ફળ ફૂળરે;
પોતાનો સ્વારથ સરતો હોય તો, પાપ ન કરિયે મૂળ; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે એક મૃગને હણતાં, શાનું બેસે કર્મરે;
મહારાજાને મૃગયા રમવું, ખરો ક્ષત્રીનો ધર્મ; હો રમતાં.
રામ–મૃગયા માટે અમે નથિ આવ્યા, અમને શાની આશરે;
જ્યાં જેવે આશ્રમે રહેવું, ત્યાં તેવો અભ્યાસ; હો રમતાં.
સીતા–સાધુપણાં જ્યારે એવાં આદર્યાં, ધનુષ બાણ શાને ઝાલોરે;
સાધુ થઇને રહો એકાંતે, ધર્મ પોતાનો પાળો; હો રમતાં.
રામ–રામ કહે એ રાજપુત્રને, લખિયાં છે એંધાણરે;
કદાપિ કોઇ બળિયો દુખ દે તો, તેના લેવા પ્રાણ; હો રમતાં.
સીતા–શૂર્પનખા ભગની રાવણની, તેનો શો હતો વાંકરે;
વણ અપરાધે તે અબળાનાં, છેદ્યાં કર્ણ ને નાક; હો રમતાં.
રામ–શૂર્પનખા કહે મુજને પરણો, તે મારે મન નવ ભાવેરે;
એકથકી અમે વાજ આવ્યા તો, બીજીને કોણ લાવે; હો રમતાં.
સીતા–સંસારમાં જ્યારે રહેવું કંથજી, કાયર થયે કેમ ચાલેરે;
સંસારનો લાવો મારા કંથજી, નારિ માગે તે આલે; હો રમતાં.
રામ–ઘેર બેઠાં માગો તે આલું, કાયર ન થાઉં કયમરે;
વનમાં આવીને લેવાં રૂષણાં, નહીં સતીનો ધર્મ; હો રમતાં.
સીતા–એવો કમખો મેં નથિ પેહેર્યો, કોટિ ઉપાયે કંથરે;
જાત ભલી ને ભાત અનોપમ, ઊજવળ અંગ અનંત; હો રમતાં.
રામ–એથી રુડો કમખો શીવડાવવું, સોનાના તાર નખાવુંરે;
વારૂ ફુલ ઉપર વેલ ફરતી, વચે મોતી ટંકાવું; હો રમતાં.
સીતા–નિપજાવી જે વસ્તુ નીપજે, તેમાં તે શી વડાઈરે;
અણુનિપજી ને અમુલ્યક જેની, જગમાં દિશે જુગતાઈ; હો રમતાં.
રામ–એવા સ્વાદ હતા જ્યારે તમને, શિદ આવ્યાં હતાં સાથેરે;
ઘેર બેઠી નવ રહીરે ઘેલી, ઓઢત પહેરત ખાંતે; હો રમતાં.
સીતા–પતિવ્રતા મારૂં વ્રત પાળવું, પિયુ વિના કેમ રહેવાયરે;
એક ઘડી જો નવ દેખું તો, બ્રહ્માંડ વહીને જાય; હો રમતાં.
રામ–પતિવ્રતા જે હોય પ્રેમદા, પિયુનું માને વચનરે;
મૂખ ન માગે હૈયામાં દાઝે, ધીરજ રાખે મંન; હો રમતાં.

સીતા–દેખ્યા પાખે શાનું દાઝે, નજર પડે મોહ લાગ્યોરે ;
થોડું કામ ને આળસ કરવું, હજી નથિ ગયો આવ્યો ; હો રમતાં.
રામ–એ અણુસરજ્યું દુખ કોણ ભોગવે, થોડા સુખને વાસ્તેરે,
વ્યાજ વધારતાં જાય મૂળગા, ત્યારે રહિયે હાથ ઘસતે; હો રમતાં.
સીતા–વસ્તુ રાખીને દામ. આપિયે, ત્યારે જાયે કયમરે ;
રળિયે તો મળિયે મોહનજી,, નિષ્ફળ ન હોય ઉદ્યમ ; હો રમતાં.
રામ–ઓછું હોય તે ઉદ્યમ માંડે, આપણે સરવે સૂખરે ;
જળ કાંઠે રહિને જે કૂવો, ખોદે તે મૂરખ ; હો રમતાં.
સીતા–સલિતાનાં જળ હોય ભારે ને, કૂપનાં ઉત્તમ કારીરે ;
મહા જોગિયે મૃગત્વચા ગ્રહી, જો દીઠી કાંઇ સારી ; હો રમતાં.
રામ–તેને તેં વસ્તુ વારૂ વિનતા, જેને જે આવે ભોગ્યરે;
ગૃહસ્થને રાજરિધી રૂડી ને, જોગીને રુડો જોગ ; હો રમતાં.
સીતા–ભલી ભુંડી અમારે ભાગ્યે તે, જેવી શરીરે સોહિયેરે;
એવી કંચુકી આજ ન મળે, તે માટે મન મોહિયે; હો રમતાં
રામ–એવડો મોહ ન ધરિયે માનની, મનમાં સંતોષ સાહિયેરે;
જ્યારે જેવું મલે તે અનુભવિયે, ઝાઝાને નવ ધાઇયે; હો રમતાં
સીતા–સીતા કહે શા માટે ન કરીયે, સ્વાદ નવો નવો લેવોરે;
જોબનનો લાહો જુગજીવન, દીવસ ચારનો એ મેવો; હો રમતાં.
રામ–અવસર કાંઇ ઓળખતી નથી, જેવો વેષ તેવું રમવુંરે;
આપણે રાજ્યની રિદ્ધિ તજીને, આજ આ વનમાં ભમવું; હો રમતાં."
સીતા–દુખના દિવસ કાલે વહી જશે, વહાણે પામશો રાજ્યરે;
સવેળાનું સંઘરયું હોય તો, અવસરે આવે કાજ; હો રમતાં.
રામ–રાજ્ય બેશીશું ત્યારે મલશે, જેવી જોઇયે તેવી જાતરે;
ચૌદ વરસ વનમાં ભમવું તો, રાત આડીની શી વાત; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે શા માટે ન માગું, તમ સરખો પિયુ જયારેરે;
લક્ષમણ સરખો દીયર મારે, લાડ કરે પછે ક્યારે; હો રમતાં.
રામ–રામ કહે તને એ શી લલુતા, અબળાનો અવતારરે;
વનમાં રહીને જે લોભ કરવો, ન હોય એ ધર્મ લિગાર; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે સાંભળો મારા પિયુજી, ઝાઝું કહે શું થાયરે;
જે સ્રીને નહિ માન પિયુનું, તે વાયે લીધી જાય; હો રમતાં.

શામ–રામ કહે તુ વાંલી ન હોય તો, શિવનું ધનુષ શાને ભાંજ્યુરે;
• ફરશુરામ સાથે જુધ્ધ કરીને, અજોધ્યામાં ગાજ્યું; હો રમતાં.
સીતા–મનસા વાચાએ વાંલી હઊ તો, કહ્યું કરો મુજ કંથરે;
ઘડી અદઘડિ જો વિલંબ કરશોતો, પ્રાણનો આણિશ અંત; હો રમતાં.
રામ–રામ કહે હૈયે નવ હારો, આટલો દા રમી જઈશરે;
તમને જયારે તેડી લાવ્યો, જે કહેશો તે સહીશ; હો રમતાં.
સીતા–એ સોગઠાં હવે કાલે રમાશે, હું નહિ ઢાલું પાસારે;
ઘડિ અદઘડિનો વિલંબ કરશો તો, કાંઇક જોશો તમાસા; હો રમતાં.
પાસા પછાડી ધરણીધર ઉઠયા, ભાઇને ભળાવી નારીરે;
લક્ષમણ બાપ તું મઢિયે રેહજે, મૃગને લાવું મારી; હો રમતાં.
કવિ–ધનુષ લેઇ ધાયા ધરણીધર, કુરંગ ઉપર દાઢ પીસેરે;
જેમ જેમ ઢુકે જાય જુગજીવન, તેમ તેમ વેગળો દીશે; હો રમતાં.
ચાપ ચડાવી મૃગલો માર્યો, મેલ્યું કસીને બાણરે;
મરતે મૃગલે ચીસ નાખી જે, લક્ષમણ જાએ પ્રાણ; હો રમતાં.
શબ્દ સીતાએ સાંભળ્યો લક્ષમણ, રામ તેડેછે તમારોરે;
હરણને હણતાં કષ્ટ પડયું છે, સીધ્ર થઇને સધારો; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–લક્ષમણ કહે એક હરણને હણતાં, કષ્ટ પડે તે શાનુંરે;
રઘુનાથ સરખા ચીસ નાંખે તે, વાત તો હું નવ માનું; હો રમતાં.
સીતા–દક્ષિણ દિશે દિયરિયા મારા, ઝાઝા રાક્ષસ દળછેરે;
એકલડા જાણીને જાઓ, બે એ બાવિશનું બળ છે; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–એકજ બાણે ચૌદ સહસ્રને, મારે એવો મુજ ભ્રાતરે;
ચૌદસહસ્ર ચડિને આવે તો, નવ હારે રઘુનાથ; હો રમતાં.
સીતા–દીયરિયા વેળા વેળાનાં ફળ છે, એવડો ગરવ ન ધરિયેરે;
કયારે હારિયે ને કયારે જીતિયે, તે માટે સાંચરિયે; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–લક્ષમણ કહે ભાભિ લખ્યું હશેતો, બ્રહ્માએ પાછુન થાયરે;
તમને વનમાં એકલાં મેલીને, ડગલું નહી ભરાય; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે તને શાનું દાઝે, જુજવી માતા માટેરે;
સગો ભ્રાત શત્રુઘ્ન હોય તો, હમણાં દોડે ઉચાટે; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–મુજને રામજિ વાંલા ન હોય તો, શીદ આવું હું સાથરે;
ભોલે ભાવે ભકિત કરૂંછું, જાણીને જેષ્ટજ ભ્રાત; હો રમતાં.

સીતા–ભક્તિ કરો તે મુજને ન ભાવે, મીઠું બોલ્યે નહિ મીઠું રે;
તુજ દુષ્ટનો વિશ્વાસ ન કરિયે, આજ પારખું દીઠું; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–ભલી સીતાજી બુદ્ધિ તમારી, મુજને એવો પ્રમાણ્યોરે;
રાત દિવસ મેં સેવા કીધી, એકે ગુણ નવ જાણ્યો; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે તારા ગુણનું લક્ષણ, પડી વેળા પરમાણ્યું રે;
સાદ સાંભલીને સાંસો કીધો, ત્યારે હેત જણાણું; હો રમતાં.
દિયરિયા તુને સાનું દાઝે, વાલા નહી શ્રીરામરે;
બંધવ હોય તો રણમાં દોડે, કરવાને સંગ્રામ; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–તમને અહિંયાં કો સારૂં મેલું, સાંસો કરૂં છું તેણેરે;
તમને જો લાંછન લાગે તો, વળતા મરિયે મેહેણે; હો રમતાં.
સીતા–તેવાં ભોળાં અમે નહિ દિયરિયાં, મન વસિયા મહારાજરે;
અવર પુરૂષ સાથે બોલું તો, લાગે કુળને લાજ; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–કેટલું બળ તમ અબળાકેરૂં, તનક તાલ તે હેલાંરે;
રાંધ્યું ધાન ને પ્રેમદા સરખી, વણસતાં નહી વેળા; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે તું શું સમજાવે, સાસુતણા સુત કાલારે;
એકલો ઉજડમાં શાને જાએ, પ્રાણ તને તારા વાલા; હો રમતાં.
લક્ષ્મણ–મુજને પ્રાણ જો વાલા હોય તો, શીદ જાઊં હું વંનરે;
વન ફળ મેવા વિણી લાવું છું, બેઠાં કરોછો ભોજંન; હો રમતાં.
સીતા–સીતા કહે તું શુ દિયરિયા, મુજને રાખે વારીરે;
તું જાણે છે રામ પડે તો, હું ભોગવું આ નારી. હો રમતાં.
લક્ષ્મણ-ભલી સીતાજી બુદ્ધિ તમારી, મુજને એવું ન કહિયેરે;
એકે દહાડે હસ્યો હઊંતો, સરવે સાચું લહિયે; હો રમતાં.
સીતા–કપટી હોય તે કોઇશું હસે નહિ, રાખે મનમાં જાણીરે;
જળ કાંઠે બગ ધ્યાન ધરે તે, મછને લેવા તાણી; હો રમતાં.
કવિ–વચન બાણ વાગ્યાં લક્ષ્મણને, તાપ ઉપનો તનમાંરે;
બહુ એ પેર પડી લક્ષ્મણને, ઝુરણ લાગી મનમાં; હો રમતાં.
શિલિમુખ રેખા કીધી લક્ષ્મણે, દીધી રામની આણરે;
કૂડે કપટે જે કોઇ આવે, તેનાં જાજો પ્રાણ; હો રમતાં.
એમ કહી લક્ષ્મણજી ગયા, તારૂણીને લાગ્યો તાપરે;
કઠણ વચન કહ્યાં દીયરને, તેનું લાગ્યું પાપ; હો રમતાં.

મૃગ જોઇ લંકાપતિ આવ્યો, પાપિયે ચલાવ્યા ચરણરે;
પરદારાને હરવા કારણ, માથે લાવ્યો મરણ; હો રમતાં.
ભગવાં વસ્ત્ર ને ભેખ સન્યાસી, કરમાં કમંડળું ધારયુંરે;
ક્ષુધાર્થીને ભીક્ષા આપો, આવી એમ ઉચરિયું; હો રમતાં.
આવો પ્રભૂજી બેસો રુષીજી, અમૃત બોલ્યાં વાણીરે;
ઉઠીને આસન ત્યાં આપ્યું, ગૃહસ્થાશ્રમધર્મ જાણી; હો રમતાં.
રાવણ–કોણ પિતા કોને ઘેર પરણ્યાં, કોણ તમારો કંથરે;
ઉજડમાં એકલડાં મેલીને, કયાહાં ગયા ભગવંત; હો રમતાં.
સીતા–જનક પિતા ને દશરથ સસરો, કૌશલ્યાજી સાસુરે;
તાતતણાં વચન પાળવાને, અમે ત્રણે વન વાસ્યું; હો રમતાં.
સોનાના શિંગનો મૃગ આવ્યો તો, કંચુકિની થઇ અભિલાખારે;
મૃગલો મારવા પિયુજી ગયાછે, કરિને શિલિમુખ રેખા; હો રમતાં.
કવિ–શિલિમુખ રેખા ઉપર મેલિ પાવડી, પાપી બોલે મર્મરે;
એપર પગ મેલી દો ભીક્ષા, રહેશે તમારો ધર્મ; હો રમતાં.
પાપીનો પરપંચ ન પ્રીછયો, ભામનિ થઇ હૃદયે ભોળીરે;
પોતાની વાત જે પરને કહેશે, તે રેહેશે આંખો ચોળી; હો રમતાં.
સીતાએ સીતાફળ આપ્યાં, પગ પાવડિયે ધરિયોરે;
ઉપાડી લીધી અબળાને, હરણ કરીને સાંચરિયો; હો રમતાં.
ત્યારે તારુણિને ત્રાસજ પડિયો, ધાજો લક્ષ્મણ રામરે;
આ પાપી કોઇ હરી જાય છે, કરીને દુષ્ટનું કામ; હો રમતાં.
તે શબ્દ સાંભળી પંખી આવ્યો, દશરથનો તે મિત્રરે;
સીતાને મૂકાવા કારણ, માંડયું જુદ્ધ વિચિત્ર; હો રમતાં.
રાવણે એક કપટજ કીધું, પર્વત પાછળ રહિનેરે;
રુધિરાળા પાષાણ ગીરાવ્યા, ભારે પડિયો થઇને; હો રમતાં.
ત્યાંથી રાવણ લેઇને ગયો, લંકાના ગઢ માંયરે;
મૃગ મારીને રામજિ વળિયા, જે જે રાઘવરાય; હો રમતાં.
નથિરે સીતા નથિરે સીતા, નથીરે મઢુલી માંયરે;
કાગારોળ ત્યાં થઇ રહ્યો છે, ચકડોળ વાતે ત્યાંય; હો રમતાં.
પગલે પગલે શોધતા તેને, ગયા તે બેહુએ બાઇરે;
ઋષિમુખ પર્વત માંહિ પહોંચ્યા, જ્યાં છે વાંદરનો રાય; હો રમતાં.

સુગ્રીવ સાથે કરી મૈત્રી, વાલિને નાખ્યો મારીરે;
વાલિનું રાજ્ય સુગ્રીવને આપ્યું, ઉપર આલી નારી; હો રમતાં.
નર વાનર એકઠા કરીને, સાગર બાંધી પાજ્યરે;
રાવણને મારી કરીને, વિભિષણ આપ્યું રાજ્ય; હો રમતાં.
જુદ્ધ કરી સીતાને લાવ્યા, ઢોલ નિશાન વજડાવીરે;
સીતાજીનાં લાડ પાળ્યાં ને, કાંચલડી શીવડાવી; હો રમતાં.
સ્વામિ આજ્ઞા ઓળંગીને, મમત ધર્યો બહુ મનમાંરે;
સતી સીતાને દુ:ખ ઉપનું, તાપ વાપિયો તનમાં; હો રમતાં.
પેહેલે સીતાવિવાહ ગાયો, રૂક્ષ્મણીહરણ રૂડુંરે;
સીતાકંચુકી શોભ વરણવ્યો, કૃષ્ણ વિના સૌ કુડું; હો રમતાં.
સતી ગુણ કૃષ્ણાબાઇ ગાયે, વડનગરમાં વાસરે;
રામલક્ષ્મણ જાનકીનો જય, સાથે હનુમંત દાસ; હો રમતાં.
જે જન હરિગુણ ગાય સાંભળે, તેહતણાં દુખ વામેરે;
ધર્મ અર્થ ને કામ મુક્તિ ફળ, ચાર પદારથ પામે; હો રમતાં.

પુરીબાઈ.

તળ ગુજરાતની સ્ત્રી કવિ તે માત્ર એજ છે.

સીતામંગળ.

કડવું ૧ લું–રાગ ધોળ.

સતી સીતાને ચરણે લાગુંજી, નિર્મળ વાણીને શુધ બુદ્ધ માગુંજી;

ઢાળ.

માંગું છુંરે શુધ બુદ્ધ મનોહર, સ્વામી સારંગપાણ;
ગુણ વરણવુંરે હું તાહરા, મને આપ અવિચળ વાણ.
સિવરા-મંડપ રચ્યો જ્યારે ને, તેડાવ્યા બહુ ભૂપ;
રૂપી સાથે રાઘવ આવ્યા એનું, મહા મનોહર રૂપ.

પાતાળનારે પનગ તેડયા ને, આવ્યા ગગન કુનીદેવ;
રાવણ કહે હું ધનુષ ભાગું ને, કન્યા વરૂં તતખેવ.
સતિ જાનકિયે સામું જોયું ને, દીઠા શ્રીમહારાજ;
સ્વામિ ભવોભવ હું પદસેવક, કેમ વિસારી આજ.
સતિ તે કેરાં વચન શુણી ને, હસ્યા શ્રીરઘુવીર;
ક્ષણુમાં વરૂંરે હું જાનકી, તું રાખ મનમાં ધીર.
કરજોડી પૂરી ભણે જેનો, ઉમરાપૂરીમાં વાસ;
સ્વામિ સૌ સંતની દાસ છું, રઘુનાથ રાખો પાસ.

કડવું રજું. ઢાળ.

રતનાળિ સિતાજીએ વેણુ વછોડી, શેષ નાગ સળકી રહ્યા કરજોડી;
મુખનિ છબી અતિ બુદ્ધિ શોઇયેજિ માંહી, રોહણી પતિ દરશને આવ્યાજી બાઇ.
નાસિકા શુકચંચુ અધરરસ શોહે, દંત દેખિને માનવીનાં મન મોહે;
શણુગાર સજે રાજા જનક-કુંવારી, તેની શોભા બની ત્રણ લોકથી ન્યારી.
કર કોમળ ને રાતા કુમકુમ જેવા, ચુડલો રતનાળો બાજુબંધ તેવા.
કોદંડને ભાંગતાં હાથ ચંપાણા, મોટા ભૂપતિ માંય પડયા ખરિયાણા.
સ્વામિ આજ તમે મને કેમરે વિસારી, જુગ જુગ માહી હુંતો હતીરે તમારી.
ત્યાંતો ધનુષ ભાગિને સાતે ખંડ કર્યાંરે, પછી જનકનિ કુંવરીને રામ વર્યાંરે.
ત્યારે ચૌદ લોક માહિ ચાલી વધાઈ, કરજોડીને એમ કહે પુરીબાઇ.

કડવું ૩ જું. ઢાળ.

જાન લઇ આવ્યારે દશરથ રાય, હસ્તી ઘોડા બહુ કહ્યા નવજાય.
કાળા કાબરા ને રાતારે ઘણા, સુંદર તે મહારાજારે તણા.
લીલા પીળા ને ધોળા જેહ, ઘોડા પાખરિયા પલાણ્યા તેહ.
રથ સુખપાલોનિ રચનારે બણી, જાન વખાણુંરે રાઘવતણી.
ભારે શેષ પાતાળે ગયો, રજે સૂરજ ઝાંખોરે થયો.
ભેર ભૂંગળ બહુ નાદજ થાય, જાનની શોભા કહી નવ જાય.
ક્ષણુમાં પોંચ્યારે દશરથ રાય, સામૈયે રાજા જનકજી જાય.
ભેટયા વેવાઇને મળિયાં મન, રાજા જનક કહે દિવસ ધનધન.
ઓળચિએ વાસ્યાંરે જળ આણી, ખાંડ ઘોળીને પાવાંરે પાણી.
જાન જોઇને રાજા જનકજી હશા, એ આંગલ આપણુ રાજારે કશા.
ચંદનના ઓરડા ઉઘડયા, દશરથ રાયને ત્યાંરે ઉતરયા.

માણખડી મેલોરે પરશાળ, જોતાં સામી દીસેરે રસાળ.
જાનરડિઓનીરે જુક્તિજ ઘણી, પાથરણાંરે આપ્યાં પાથરી.
ઘોડાનીરે ઘોડારો ઘણી, વળિ વિધ કરી રૂડી મારૂતણી.
આવી જનકજિ બોલ્યા વાયકા, કલુઓ લેઈ આલો નાયકા.
નાગરી સઉ મલી નારી જેહ, કલુવો લેઇને ચાલી તેહ.
ગાતી ને વાતી જાનિવાસે જાય, ઘણું સંતોષ્યારે રાઘવરાય.
કૌશલ્યા બાઇયેરે દીધાં માન, સઉકોને આપ્યાં ફોફળ પાન.
જનક રાજાનિ જે વહુ દીકરી, તેને તે ફોફળ આપ્યાં ફરી.
માતા તે નયણે અંજન કરે, કંકુ ચંદન રઘુપતિને ધરે.
માતા તે મનમાં એવું ભણે, રખે કુંવર કોની દૃષ્ટે પડે.
ભરત શત્રુઘ્ન લક્ષમણ ધીર, વર પાસે બેઠા ત્રણ વીર.
માતાજિ ચિંતા ન કરશો તમો, રક્ષા કરીશુંરે રાઘવ અમો.
એતો કહિયેરે કારણ રૂપ, સૂરજવંશમાં મોટો ભૂપ.
ધનુષ તો એણે ભાગિયું, ઘણા અસુરનું કુળ ભાજિયું.
તોરણે ને છજે નાચે મોર, મંડપમાં દીસે ઘનઘોર.
મંડપમાંરે ઉભાં મહામતી, તેણે નવરાવ્યાં મહાસતી.
ગોત્રજ આગળ બેઠાં સીત, રાઘવજી શું પૂરણ પ્રીત.
ગોત્રજ માંય જીયાવર આવિયા, રૂદે કમળમાં તે ભાવિયા.
દશરથના દદામા ગડગડયા, રઘુનંદન વરઘોડે ચડયા.
કરજોડીને કહે પૂરીબાઇ, લગન સાધવાની વેળા થઈ.

કડવું ૪ થું. ઢાળ.

ચંચળ અશ્વે ચઢયા રઘુનંદન, ઢોલ દદામા ગાજેજી;
સીતાનો વર શોભે તોરણ, જોઇ કોટી કામ લાજેજી.
કટી કોમળ ત્યાં મેખલા સોહિયે, પાયે નેપૂર વાજેજી;
બાંહે બાજુબંધ બાંધ્યા છે, કોટિ કૌસ્તુભમણિ છાજેજી.
જાનરડી વરની માડી સંઘાતે, ગીત મધુરાં ગાયેજી;
સાસૂ પ્રેમે પનોતી ધાઈ, વરને પોંખવા જાયેજી.

કડવું ૫ મું. ઢાળ.

નાક સાહિને નિરખ્યો અંતરજામી, મારી લાડકવાઈ રૂડો વર પામી.
એની ચોરિયે ચોતરફ હિરની દોરી, રાજા જનક કહે સીતા રામથી ગોરી.

ત્યારે મધુરી શી વાણી કૌશલ્યા બોલે, ત્રિલોકમાં નહિ મારા રામને તોલે
સીતા પેહેલું મંગળ વરત્યું રઘુરાય, ત્યાંતો મધુપર્કકેરાં દાન અપાય.
સીતા બીજું મંગળ વરત્યું રઘુરાય, ત્યાંતો મુદ્રિકા કેરાં દાન અપાય.
સીતા ત્રીજાં મગળ રામની સાથ કીધાં, ત્યારે જનકરાયે મહાદાન દીધાં.
સીતા ચોથું મંગળ વરત્યું રઘુરાય, ત્યાંતો કન્યાકેરાં દાન અપાય.
ત્યાં બુરાનપુરની બાજોઠી મંગાવો, ત્યાં વીસળનગરનિ થાળી અણાવો.
ત્યાં ડુંગરપુરની ઝારીરે આણી, કંસાર પિરસે રાજા જનકની રાણી.
કંસાર પીરશ્યો તે રૂડીરે રીતે, સીતા રામ જમ્યા તે પૂરણ.પ્રીતે.
ત્યાં પાન સોપારીની છાબજ છોડી, સીતા રામ રહ્યાં છે બેઉ કર જોડી.
કરજોડી પૂરી કહે જે જે રે કીજે, ત્યાં કન્યા સજોડાનાં ભામણાં લીજે.

કડવું ૬ ઠું. ઢાળ.

ઉત્તમજળ ઉષ્ણોદક મેલ્યાં તે, જાનને નાવણુ કીજેજી;
પાટ પીરોજા નેસોના આડણિયો તે, જાનને અસન દીજેજી.
વીસળનગરની થાળિયો અણાવો ને, ડુંગરપુરની ઝારીજી;
વાટકડા વીજાપુરી મેલે તો, સુવરણ લોટા શુભકારીજી.
કાઠા ઘઉની લાપશિ પિરસો તો, માંહે માળવિયો ગોળજી;
ઘી તો ગવરી ગાયનાં પિરસો ને, દહિ દુધકેરી છોળજી.
શાક તો સૂરણનાં પીરસો તો, રાઇતાનો નહીં પારજી;
દાળ ચંપાના છોડશિ પિરસો ને, વિધ વિધ માંહી વધારજી.
શેવ સુવાળી સુંદર પિરસો ને, પાપડ પૂનમ ચાંદજી;
ભાત કમોદતણો પીરસો તો, ખોબલે પીરસો ખાંડજી.
ભોજન રૂડાં ભાવથિ કીધાં, સંતોકિ સર્વે જાનજી;
શુદ્ધાચમન લેઇ બાર પધાર્યા ને, આપ્યાં ફોફળ પાનજી.
પેરામણીનો સમય થયો છે, માગી લ્યો જે જોઇયેજી;
દશરથરાયને સોનાનું ટીલું તો, રઘુનંદનને જનોઇયેજી.
પાંચે વસ્ત્ર આપ્યાં રઘુનંદને, રંગ કસુંબે બોળીજી;
ઘરશાડી ઘરચોળાં અણાવો ને, પાટણની પટોળીજી.
જાનરડાને ઝુલતી સાડી ને, માંડવે આવિને પેરેજી;
ઝાલ ઝુમણાં ને નાકે વેસર, સીતાબાઇ કેરેજી.
સીતાબાઇ સાસરે ચાલ્યાં ને, દાદાના દેશ મૂકયાજી;
સીતા વિના તો સુનું લાગે ને, તુલસીના કયારા સુકયાજી.

પાછુંવાળી જુવે સીતા પનોતાને, દાદાને આશિષ દેયજી;
ઘણું જીવજો દાદાજી મોરા ને, રાજ અવિચળ રહેયજી.
ઘણું જીવજો વીરજી મોરા ને, ભાભીના નવરંગ ઘાટજી;
સીતાબાઇને પાસે બોલાવિ ને, કહેછે પોતાની માતજી.
ગદગદ કંઠે થયા જનકજિ ને, આંસુડાં ઢોળે માયજી;
મારી સીતાને તમો સુખ દેજો ને, ચૌદ ભુવનના રાયજી.
લાડકી સીતા કહ્યું કરજે તું, લાજ વધારજે તારીજી;
રમકડાં રળિયામણાં આલ્યાં ને, દીધી શિખામણ સારીજી.
સીતાબાઈ સહિયરોને મળી ને, પછિ સાસરિયે જાયજી;
પૂરીબાઇ કહે છ કડવાં તે, પ્રીતે પૂરણ થાયજી.
ગાય શિખે ને સાંભળે તેનો, વૈકુંઠ થાય વાસજી;
અડસઠ તીરથનું ફળ મળશે, પાપ થશે સૌ નાશજી.

ગવરીબાઈ.

ડીરપુરની આ નાગરેણ બ્રહ્મજ્ઞાની હતી.

પદ ૧ લું.

સોહું સોહું બ્રહ્મ એભજ, સોહું સોહું બ્રહ્મ એભજ—ટેક.
પંચકોસ કોતું સાખીરે, ચૈતન્ય સમજી લેએ ભ્રમ; સોહું.
જન્મ જરા મૃત્યુ નહી તોકું, નહી તો એ કાલની ક્રમ; સોહું.
નહીં તું શ્વેત, પીતળ ને રકત, નહી તું શીતલ ગ્રમ; સોહું.
નહી તું બધ્ય નહી તું મુકત, નહી તું એ દેહનો ધર્મ; સોહું.
નહીં તું દીર્ઘ નહી તું સુક્ષ્મ, ગવરી સ્વતંત્ર બ્રહ્મ; સોહું.

પદ ૨ જું—રાગ મલાર.

પૂર્ણ બ્રહ્મ પુરી રહ્યો, અખંડ એક સ્વામી—ટેક.
ચૌદ ભોવન વ્યાપી, રહયો હરી ત્યાંહી,
બાહીર ભીતર જયાંહી, તુહી મોહ નામી; પૂર્ણ.
ચંદ્રમેં તું ચૈતન તું, સુરજ મેં તું તેજ,
નાહક ભજે, તું વીના, દસોદીસ જામી; પૂર્ણ.
રૂપ નહી, રંગ નહી, વર્ણ નહી વિભૂ,
નિરંજન નિરાકાર, નહી માયા કામી; પૂર્ણ.
ગવરિ ગુરૂ જ્ઞાન પ્રકાશ, તીમર ભયોરી નાશ;
ભાગ્યો બ્રહ્મ ચીદ વિલાસ, પૂર્ણ પદ પામી; પૂર્ણ.

પદ ૩ જું—ગરબી.

જયજય દીન દયાળ, હરી હવાં કરો અમારી સાર—ટેક.
કાલના કાલરે કહાવો, ભવ પાસ છોડાવાને આવો; જયજય.
કરૂણાકારી આરત બંધુ, હરિ તમો દયાના છો સિંધુ; જયજય.
તારા ચરણ હરિ ના સેવે, તે સુખ પરમ કહાંથી લેવે; જયજય.
પૂર્ણબ્રહ્મ સનાતન સ્વામી, અખંડાનંદ તું બહુ નામી; જયજય.
ધાવધાવ રઘુપત રાયા, હરિ હું પડું તારે પાયા; જયજય.
દીન દયાળ દયા કીજે, બુડતાં ઉગારીરે લીજે; જયજય.
બિંબ પ્રતિબિંબથીરે ન્યારા, આત્મરામ અવિનાશી મારા; જયજય.
નિત્ય સેત અનંતરે સચરાચર, જોગી ધ્યાન ધરે નહિ ક્ષણભર; જયજય.
બ્રહ્મ અગ્ની મેં કરને બાલી, દસમે દ્વારે જોએ તને ન્યાલી; જયજય.
શીવ બ્રહ્માદીક ભેદ ન જાણે, હરિ તુંને વેદ પુરાણ વખાણે; જયજય.
સુક્ષ્મ પરમાણુ ન થાય, હરિ વેદ નિરંતર ગાય; જયજય.
મન વાણીથીરે અપાર, કોઇ ન જાણે તારો પાર; જયજય.
આદ્ય ને અંત નહી તારો છેડો, હરિ તું નજીક થકીછે નેડો; જયજય.
કાલજા કારણ ન મલે લેશ, હરી તું નેતિ નેતિનો શેશ; જયજય.
મોહના પાસ સર્વેરે કાપ, ટાળો ત્રાવીધીના સૌ તાપ; જયજય.
ભક્તવત્સલરે પ્રતિપાળ, આવો ગવરીના ગોપાલ; જયજય.

પદ ૪ થું—રાગ કાફી.

હરીનામ બીનારે ઓર બોલના કયા, હરી-કથા બીના ઓર સુનના કયા; ટેક.

સુખ સાગર સામલીઓ ત્યાગી, કુપ ડાબમે ડોલના કયા ; હરી.
ઘટ ગીરધર ગીરધારી પાયા, બાહેર ઢીંગ અબ બોલના કયા ; હરી.
આત્મા અખંડ આવે ન જાવે, જન્મ નહીં તો ફીર મરના કયા ; હરી.
ગવરી બ્રહ્મ સકલ મેં જાન્યા, જાન્યાતો જદ બોલના કયા ; હરી.

પદ ૫ મું–ગરબી.

આત્માજ્ઞાન વિના પ્રાણીને સુખ ન થાએરે ;
આત્મજ્ઞાન વિના મન વીશ્રામ ન પાએરે.
આત્મજ્ઞાન વિના કોઇ સાધે જોગની જુગતીરે;
આત્મજ્ઞાન વિચાર વિના ન પાવે મુક્તિરે.
આત્મજ્ઞાન વિના કોઇ કોઇ અડસઠ તિર્થ નાહેરે;
કામ ક્રોધ કોરા ન રહ્યા કે મુક્તિ ન પાએરે.
આત્મજ્ઞાન વિના કોઇ ઘર તજી વન ખંડ જાયેરે;
ફલ ફુલ વિણીને ખાએ કે મુક્તિ ન પાએરે.
આત્મજ્ઞાન વિના પવન સાધે કે ગુફા સમારેરે;
આત્મજ્ઞાન વિના ન ચડે રંગ કરારેરે.
આત્મજ્ઞાન વિના મુની મતબાળા ફરેરે ;
ઉપર રાતાને ભીતર કાચા કે મુક્તિ ના મીલેરે.
આત્મજ્ઞાન વિના જટા વધારે જોગીરે ;
તોફી ત્રષ્ણા નાંહી બુઝી કે જયાંનો રોગીરે.
આત્મજ્ઞાન વિના કોઇએ પંચાગ્નિમે તાપેરે;
કંઇ ઊંધે મસ્તક ઝૂલે મુક્તિ ન આપેરે.
આત્મજ્ઞાન ધ્યાન મે સેવ્યા અંતરજામીરે ;
ગવરી પરમાત્મા પૂર્ણ બ્રહ્મને પ્રેમે પામીરે.

પદ ૬ ઠું–રાગ કલ્યાણ.

બ્રહ્મનો ભેદ જાણે જન અનુભવી, ભેદ જાણ્યાં વિના ભ્રમણા ન જાવે;
ભ્રમણા ગયા વિના કરમ કહો કેમ ગળે, કર્મ ગયા વિના મરમ ન પાવે. બ્રહ્મ.
મરમ લહ્યા વિના સંશય ન ટળે, સંશય ટળ્યા વિના સર્વ કાચું;
કથની કથે અર્થ બહુ અનુભવે, રહેણી વિના પદ કેમ પામે સાચું, બ્રહ્મ.
સાચ સિધાંતનું રહસ્ય સમજે નહી, ન સમજ્યે અરથ કશું ન સરે;
અનાત્મા સુઆત્મા બુદ્ધી જોએ, તેણે કરી વાસનાનું લીંગ ન ગળે. બ્રહ્મ.

અણુલીંગીને અનુભવી જાણજો, તેજ તત્વદર્શી રહે જોઈ;
ગવરી આત્મા પરમાત્મા એક ભયે, દ્વૈત ભાવ ન છોસે કોઇ. અ૦

પદ ૭ મું.

પ્રથમ પંચમ ભાગથી, પંડ રચ્યો તું જાણ;
આઠ અવય માંહે મેળવ્યા, પીછે અંત વેશ પ્રમાણ.
બીજે તે બીજો બોલે નહી રહે, મેં તો જોયો વિવેક વિચાર;
પાંચ પચીસમાં પોતે રમે, જેમ છે તેમ એ સાર.
ત્રીજે તે તીમર ટળ્યારે, માંહે ઉગ્યો ભાણ ઉજાસ;
કમળ ફૂલ્યા સોહામણા, જ્યાં ભમર લેવે વાસ.
ચોથે તે ચીત ચોંપે ચડયું, આવી અનુભવ અંગે પાંખ;
ચીદાકાસમાં ઉડે સદા, જીણે જરૂખે ઝાંખ.
પાંચમે પ્રભુજી પ્રગટયા, મારા રૂધા કંદરી માંહ,
અણછતું આવણ ટળી ગયું, કલેહ કલ્પના મોટાય.
છઠે તે સ્વરગ વૈકુંઠની, મને વાત ન સોહાય;
નિર્ગુણ સગુણથી ન્યારો સદા, લખ્ય લખ્ય માંહે સમાય.
સાતમે કોનું સાધન કરયું, નથી બીજો કોઈ પરીબ્રહ્મ;
બીજો કહેશે ત્યાં લાગે બંધન, એમ વેદ વદેછે મર્મ.
આઠમે આત્મા એક છે, એક ઉદક એક પાણ;
વા બીજ મેં જેમ વિસ્તરો, તેની અન્ય ચાલે વહાણ.
નોમે નિરાલંબ તુંહી, જાણે તત્વદરશિ સંત;
ઘટ ઘટમે વ્યાપી રહ્યો, જેમ માળા વીશે તંત.
દશમે દશ દિશા માંહે, ઓજી અંતર દ્રષ્ટ દેખ;
હરી વિના અન્ય કો નથી, સંચય કલ્પના તું છેક.
એકાદશી અદ્વૈત કરી, જ્યાં દ્વૈત નહી કો લાલ;
વરતું વિચારે સંસાર સુપન, વંધા સુતનો પરિવાર.
બારસે બીજ બળી ગયાં, ફુલી અગન ન પાય;
સતગુરૂની કૃપાથી, અણુલીંગી ખગભૂત થાય.
તેરસે ત્રીગુણ નીદ્રા ટાળી, કોઇ જાગ્યા માહાજન;
નમપદનો લેખ લખી, વાંચી તેને ધન્ય.
ચતુરદશા ઉપમા તરે, તુરીયા અજીત તું જાણ;
બાહીર ભીતર બ્રહ્મ મયાને, વિશ્વાસ બીપર માન.

પુરણ છો પરમાત્મા, સદચીદ આનંદ ઘન;
ગવરી સ્વપદ પાઇઆ, ઉદ અસ્ત નહી રહેણી દન.
સોળે કળા સપુંર્ણ શશી, નીજ ધામ કૈવલ્ય એમ;
કે બાદ બી ઉપજે ખમે, ખણ ખગ તેમનું તેમ.

પદ ૮ મું.

આદ અનાદીનો એક છે, એક પુર્ણ પરીબ્રહ્મ;
બીજું તેનું જાણજો, મીથ્યા કલપીત ભરમ.
સોમ સમાધી માહે રહે છે, અણુલીંગી આસે;
મીટેવા એક જાળ, સકલ સાધન નાસે.
મંગળ ઘર તે માહે, આત્મ સ્વેપ્રકાશે;
નાડી વીધીની શહ, પાપ પુનકો આસે.
બુધ થકી વ્યતરીક છે, ગુણ ઇંદ્રી રહી તે;
રવી શશી જો નહીં, નહીં ત્યાં દિન રજની સહી તે.
ગુરૂ એકીની મેહેર, મીટયું દેહજો ભાને;
સુકૃત દુષ્કૃત કમ ઝાલ્યા, બ્રહ્મ અગની માંહે.
સની સ્કંધ થયો નીરાશ, નહી ત્યાં ધુમર તો ધર્મે;
સ્થાવર જંગમ માંહે, વીલાસો પૂર્ણ પરિબ્રહ્મે.
છેએ સ્વતંત્ર ગવરી અણછતો, નામે નહી દ્વૈત;
કો કાલ એને જાણત્રો, અખંડ એક અદ્વૈત.

પદ ૯ મું.—રાગ પ્રભાતી.

સુખ સાગર શીવરાજ, સદાએ સુખ સાગર શીવરાજ;
વનેશ્વર વિશ્વમાં વીલાસ્યા, જેમ ફુલનમે બાસ. સુખ.
વગડે વાસ પુરોરે વનેશ્વર, ગેબ સાગર ગંગપાસ;
નરનારી મીલ દર્શન આવે, પુરો સબનકી આસ. સુખ.
ઓરકું તો રિદ્ધ સિદ્ધ બક્ષિસ દેવે, ખાનપાન મીઠાસ;
આપકું તો આક ધંતુરે, ભાંગ અંગ ભભુતિ ઉજાસ. સુખ.
શિવ હરિમે ભેદ નહીંરે, વેદ વાણી ઉચરેરે સાચ;
દાસ ગવરી સદાશિવ ચરણે, ટાળો મોહનો પાસ. સુખ.

પદ ૧૦ મું.

માયા તણી શોભા જોઇને, ન પામો મોહ. માયા.

ભુખા ભમેરે જગ વિશે, તે મોટીરે હાણ; માયા.
આપ વિચારો મન વિશે, કોણ વ્યપ્ત એક; માયા.
જુઓરે તમે છે એક જે, પરી પૂર્ણ બ્રહ્મ; માયા.
રૂપ રેખ તે નવ મલે, એવો સ્વામી એક; માયા.
સર્વે રૂદયમાં વ્યાપ્તછે, અવિનાશી તું જાણ; માયા.
મદ મોહને તે ત્યાગીને, મન ધીર ધાર; માયા.
ન જોઈશ તું રંગને, એ તો મીથ્યા માન; માયા.
જરા મરણ ત્યાગીને, બુદ્ધિ નિશ્ચે ધાર; માયા.
ગવરી કહે અનહદ જો, મન શાંન્ત થાય; માયા.

પદ ૧૧ મું.

માયા મોહકો છાંડી કે, મન નિશ્ચય ધારો;
એકહી વ્યાપક આત્મા, દુજો નાહી પ્રમાણો; માયા.
જહાં દેખો ત્યાં વહી રહયો, મન નિશ્ચલ જાણો;
આવાગમન સંશય છાંડી કે, મન માંહી વિચારો. માયા.
રાગ દ્વેષકો ત્યાગહી, મન માંહી કરી લેનો;
અહંત્વકો ત્યાગજો, મન નિશ્ચલકો ધારો. માયા.
ગવરી કહે સુંદરકુ નિશ્ચલ, એક બ્રહ્મ જાણો.
માયા મોહકો છાંડી કે, મન નિશ્ચલ ધારો. માયાં.

જૈન કવિ.

ઉદયરત્ન.

સ્ત્રિયોને શિખામણની સઝાય.

એક અનૂપમ શીખામણ ખરી, સમજી લેજોરે સઘલી સુંદરી.

ત્રુટક.

સુંદરી સેજે હૃદય હેજે, પરસંગે નવિ બેસિયે;
ચિતથકી ચુકી લાજ મૂકી, પરમંદિર નવિ પેશિયે.

બહુવેર હીંડે નારિ નિલજ, શાસ્ત્રે પણ તજવી કહી;
જેમ પ્રેતદૃષ્ટેપડયુંભોજન,જમવું પણ જુગતુંનહી.

ઢાળ.

પરશું પ્રેમરે હસિ નવિ બોલીયે,દંત દેખાડીરે ગુંઝ ન ખોલીયે;

ત્રુટક.

ગુંઝ ઘરનો પરની આગળ, કહો કેમ પ્રકાશીયે;
વળી વાત જે વિપરીત ભાખે, તેથી દૂરે નાશીયે;
અસુર સવારે અને ગોચર, એકલાં નવિ જાઇરે;
સહ સાતકારે કામ કરતાં, સહજે શીળ ગમાઇયે.

ઢાળ.

નટ વિટ નરવુંરે નયણ ન જોડીયે, મારગ જાતાંરે આધું ઓઢીયે.

ત્રુટક.

આધું ઓઢીયે વાત કરતાં, ઘણુંજ રૂડાં શોભિયે;
સાસૂ અને માના જણ્યાવિન, પલક પાસ ન થોભીરે;
સુખ દુઃખ સરજ્યું પામિયે,પણ કુળાચાર ન મુકીયે;
પરવશે વસતા પ્રાણ તોપણ, શીળથી નવી ચુકીયે.

ઢાળ.

વ્યસનીની સાથેરે, વાત ન કીજીએ,હાથોહાથેરે,તાળી ન લીજીએ.

ત્રુટક.

તાળિ નલીજે નજર નદીજે, ચંચલ ચાલે નચાલીયે;
વિષય બુધ્ધે વસ્તુ કેની, હાથે પણ નવિ ઝાલિયે;
કોટિ કંદર્પ રૂપ સુંદર, પુરૂષ પેખી ન મોહિયે;
તણખલાને ગણો તોલે, ફરિ પાછો નવ જોઇયે.

ઢાળ.

પુરૂષ પરાયોરે વળી નવખાણીયે,વૃદ્ધ તે પિતા સરીખો જાણીયે.

ત્રુટક.

જાણિયે પિયુ વિણ પુરૂષ સઘળા, સહોદર સમોવડે;
પતિવ્રતાનો ધર્મ જોતાં, નાવે કોઇ તડોવડે;

કુરૂપ કુષ્ટિ કૂબડો ને, દુષ્ટ દુર્બલ નિર્ગુણો;
ભરથાર પામી ભામની તમે, ઇંદ્રથી અદકો ગણો.

ઢાળ.

અમર કુમારેરે તજિ સુરસુંદરી, પવન કુમારેરે અંજના પરિહરી;

ત્રુટક.

પરિહરી સીતા રામે વનમાં, નળે દમયંતી વળી;
મહા સતી નિર્મળ કષ્ટ પાડે, શિળથી તે નવિ ચળિ;
કસોટીયે જિમ સુવર્ણ કસતાં, કંતશું વિછડે તહી;
તન મન વચને સત્ય રાખે, સતી તે જાણો સહી.

ઢાળ.

રૂપ દેખાડીરે પુરૂષ નપાડીએ, નિર્લજ થઇનેરે મન ન બિગાડીયે.

ત્રુટક.

મન ન બિગાડીયે પુરૂષપરતું, જોગ જોતાં નવિ મળે;
કલંક માથે ચડે કુડાં, સગાં સઉ દૂર ટળે;
અણસરજ્યો ઉચ્ચાત થાયે, પ્રાણ તિહાં લાગી રહે;
આ લોક પામે આપદા, પરલોકે બહુ પીડા સહે.

ઢાળ.

રામને રૂપેરે સુર્પણખા મોહી, કામ ન સિધ્યું અને ઇજત ખોઇ.

ત્રુટક.

ઇજત ખોઇ દેખિ અભયા, શેઠ સુદર્શન નવિ ચળ્યો;
ભરથાર આગળ પડી ભુંઠી, અપવાદ સઘળે ઉછળ્યો;
કામની બુદ્ધે કામનીએ, વંકચુલી વાહ્યો ઘણું;
પણ શીળથી ચુક્યો નહી, દૃષ્ટાંત એમ કહેતાં ભણું.

ઢાળ.

શીળ પ્રભાવેરે, જુઓ સોલે સતી, ત્રીભુવનમાંહી તે થઇ છતી;

ત્રુટક.

છતી થઇ જો શીળ રાખ્યું, કલ્પના કીધી નહી;
તે નામ તેહનાં જગત જાણે, વિશ્વમાં ઉગી રહી.

વિવિધ રત્ને જડીત ભૂષણ, રૂપ સુંદર કીંનરી;
પણ શીળ વણ શોભે નહી, તે સત્ય ગણજો સુંદરી.

ઢાળ.

શીળે સુરનર સહુ શેવા કરે, નવે વાડુ રે નિશ્ચળ જે ધરે.

તુટક.

ધરે નિર્મળ શીળ ઉજવળ, તાસ કિરતી જળહળે;
મન કામના તે સિદ્ધિ પામે, અષ્ટભય દૂરે ટળે,
ધન્ય ધન્ય તે જાણો ધરા, જ્યાં શિયળ ચોખું આદરે;
આનંદના તે ઓધ પામે, ઉદયરત્ન જશ વિસ્તરે.

સોળ સતી–ચોપાઈ.

ઉઠરે પ્રાણી સૂતો જાગ, ધર્મતણે મારગ તું લાગ;
સોળ સતીનાં લીજે નાંમ, જ્યમ પામી જે ઉત્તમ ઠામ.
પેહેલી સમરૂં બ્રાહ્મી સતી, ચંદનબાળા બીજી ભાગવતી;
રાજેમતિ જોણો મનરંગ, ચોથી દ્રુપદી શીળ સુચંગ.
કૈશલ્યા ને મૃગાવતી, સુલસા સીતા વંદુ ગુણવતી;
સુભદ્રા ને શિવા સુજાણ, કુંતા શીળવતી મન આણ;
નળ દમયંતી મહા ગુણયુતી, પુષ્પચુલા ને પ્રભાવતી.
પદ્માવતી પ્રમુખ સુંદરી, સોળ સતી જાણો ગુણભરી;
સોળ સતી જગમાં અભિરામ, કરજોડીને કરૂં પ્રણામ.
ઉદયરત્ન મુનિવર એમ ભણે, સતિ નામે નવનિધ આંગણે.

કુમુદચંદ્ર.

પુરૂષને શાખામણની સજાય.

શુણ શુણ કંથરે શીખ શોહામણી, પ્રીત ન કીજે પરનારીતણી,

તુટક.

પરનારિ સાથે પ્રીત પીયુડા, કહો કેયિ પેર કીજીએ,
એક ઉંધ વેચી આપણી, ઉજાગરો કેમ લીજીએ;

કાછડી છુટો કહે લંપટ, લોકમાંહે લાજીએ;
કુળવિખે ખાંપણ નિખર લાગે, સગામાં કેમ ગાજીએ.

ઢાળ.

પ્રીત કરતાંરે પેહેલાં બીજીએ, રખે કોઇ જાણેરે મનમાં ધ્રુજીએ.

ત્રુટક.

ધ્રુજીએ મનશું ઝુરિયે, પણ જોગ મળવો છે નહી;
રાત દિન મન ઝુરતાં જાય, અવટાઇ મળવું છે સહી.
નિજ નારિથી સંતોષ ન વળ્યો, પરનારીથી શું હશે;
જો ભર્યે ભાણે તૃપ્ત ન વળ્યો, એઠું ચાટે શું થશે.

ઢાળ.

મૃગતૃષ્ણાથીરે તરસ નહીં ટળે, વેળું પીલ્યેરે તેલ ન નીકળે.

ત્રુટક.

નવ નીકળે પાણી વિલોવતાં, લેશ માંખણનો વળી;
બુડતાં બાચક ભર્યા ફીણે, તર્યા વાત ન સાંભળી.
તેમ નારિ રમતાં પરતણી, સંતોષ ન વળે એક ઘડી;
ચિત ચટપટી ઊચાટ લાગે, નેણે નાવે નિંદડી.

ઢાળ.

જેવો ચટકોરે રંગ પતંગનો, તેવો લટકો પરસ્ત્રી સંગનો.

ત્રુટક.

પરસ્ત્રિ કેરો સંગ પિયુડા, રખે મન જાણે ખરો;
દિન ચાર રહેશે રંગ રૂડો, પછે રહે નહિ નિરધરો.
જે ઘણાં સાથે પ્રીત માંડે છાંડો તેશું વાતડી;
એમ જાણિ નવિકર નાવલા, પરનારિ સાથે પ્રીતડી:

ઢાળ.

જે પતિ વહાલોરે છાંડી પાપણી, પરશું પ્રેમેરે રાચે સાપણી.

ત્રુટક.

સાપણી સરખી વેણુ નિરખી, રખે શીળથકી ચળે;
નયણુ લટકે મુખને મટકે, દેવ દાનવને છળે.
મને કાળી અતિ રસાળી,. વાણિ મીઠી શેલડી;
સાંભળી ભોળા રખે ભૂલો, જાણજો વિષવેલડી.

ઢાળ.

સંગ નિવારોરે પરરામાતણો, શોક ન કીજેરે મન મળવાતણો.

ત્રુટક.

શોક શાને કરો ફોગટ, દેખવો પણ દોહલો;
ક્ષણ મેડિયે ક્ષણ શેરિયે, ભમતાં તે લાગે સોહલો.
ઉસાસ ને નીસાસ આવે, અંગ ભાગે મન ભમે;
વળિ કામ વ્યાપે દેહ દાઝે, અન્ન દીઠું નવિગમે.

ઢાળ.

એકલડો થઇ મન શું કળપવે, ઉન્મત્ત થઇનેરે વળિ અફળ લવે.

ત્રુટક.

લવે એલફલ એમ અજાણે, મોહે ઘેલો મન રડે;
મદન વેદન કઠિણ જાણે, મરણ વારૂ ત્રેવડે.
દશ અવસ્થા કામકેરી, કંથ કાયા તે દહે;
એમ જાણિ નારી પારકી, જે તજે તે બહુ સુખ લહે.

ઢાળ.

પરનારીનારે પરભવ સાંભળો, કથા કીજેરે ભાવશું નિર્મળો.

ત્રુટક.

નિર્મળ ભાવે નેહે સમજી, પરવધુ સંગ પરિહરો;
ચાંપિયો કીચક ભીમસેને, શિલા હેઠે સાંભળ્યો.
રણ પડયાં રાવણ દશ, મસ્તક રવડતાં ગ્રંથે કહ્યાં;
મુંજપતિ અતિ દુઃખ પામ્યો, અજશ જગમાંહે રહ્યાં.

ઢાળ.

શીળ સલૂણારે માનવ સોહીએ, વિણ આભરણેરે જગ મન મોહીએ.

ત્રુટક.

મોહિયે સુર નર કરે સેવા, વિષ અમૃત-સાગર ભરે;
કેસરીસિંહ વિશાળ થાયે, અગ્નિ અતિ શીતળ કરે.
સાપ થાયે ફુલમાળા, લક્ષ્મિ ઘેર પાણી ભરે;
પરનારિ પરહર શિયળ મનધર, મુક્તિ વધુ હેલા વરે.

ઢાળ.

તે માટે હું રે વાલમ વીનવું, પાયે લાગીરે મધુર વચન ચવું.

ત્રુટક.

વચન મારૂં માનજે, પરનારિથી રહો વેગળા;
અપવાદ માથે ચડે કૂડા, નરકે થાયે દોહિલા;
ધન્યધન્ય તે નર નારિ જગમાં, શિયળ પાળે ઊજળો;
તે પામશે જશ જગતમાંહે, કુમુદચંદ્ર કહે સમજ લો.

સવૈયો.

કવિતાવનમાં વિચરી પ્રેમે સંગ્રહ કીધાં સુમન અનેક;
તેતણી માલ રચી અતિ સુંદર કંઠ ધરે સજ્જન સવિવેક;
શીતલ તેમ સુવાસિત સ્નેહવધારણ છે વસુધાતલ્ છેક;
તે સજશે પરિપૂરણ પ્રેમે, જેહ રસજ્ઞ હશે નર નેક.

સમાપ્ત.

કોશ.

અ.

અકૃત—પાપ, નઠારું કૃત.
અક્રૂર—દયાળું.
અખિલ—સઘળું.
અખેપાત્ર—જેમાં રાખેલું ખૂટે નહીં તે.
અગમ—પુરાણુ, ભવિષ્ય, હોનાર.
અગવો—આગેવાન, ભોમિયો.
અગાધ—ઉંડું, પારવનાનું.
અગોચર—દેખાય નહીં તેવું.
અગ્ર—આગળ, અણી, મુખ્ય.
અગ્રજા—પહેલી
અગ્રિમ—આગળનું.
અઘ—પાપ, પાતક.
અઘોર—ભયભરેલું, ભયંકર
અચર—એસે નહીં તેવું.
અચ્યુતાનંદ—સદા આનંદ.
અજા—અજ, બકરો, બ્રહ્મા.
અજર—જરા ન આવે તે, અ નાકાની.
અજીર—પરસાળ.
અટાટ—ઘણું, સારવિનાનું.
અટન—ફરવું, ભ્રમણ, પ્રવાસ.
અંડકટાહ—બ્રહ્માંડ, તાળવું.
અઠળક—ઘણું.
અણમિલ—મળે નહીં તે.
અણરાગ—અણબનાવ.
અણગાર—નિયમ.
અણલિંગી—વિદેહી, મુક્ત. [ની એક.
અણિમાદિક—યોગની આઠ સિદ્ધિમાં
અતિથિ—પરોણો, અભ્યાગત.
અતીત—વૈરાગી.
અતિમાત્રા—ઘણું ખાવું.
અદભદ—અદ્ભૂત, અદાપ.
અદીઠ—ન દેખાય તેવું.
અદ્રિસુતા—પાર્વતી.
અધર—હોઠ.
અધવધરો—મધ્યમ જાતિનો.
અધ્યયન—ભણવું.
અધ્યાપન—ભણાવવું;
અધ્યાપક—ભણાવનાર.
અધ્યારોપ—વૃથા ભાસવું.
અધ્યાસ—ખોટું ભાસવું.
અધિષ્ઠાન—ઉપરીપણું, સત્તા.
અધોમુખ—ઉંધું મોહડું.
અનન્ય—એના જેવો બીજો નહીં.
અનલ—અગ્નિ.
અનહદ—હદવગરનું.
અનિત્ય—નિત્ય રહે નહી તે.
અનીલ—વાયુ, પવન.
અનિઠ—અપાર.
અનુચર—સેવક, ચાકર.
અનુચિત—અયોગ્ય.
અનુદિન—હમેશાં, દરરોજ.
અનુપ—ઉપમા ન અપાય એવું.
અનુપ્રાસ—મળતા અક્ષર લાવવા તે.
અનુરાગ—પ્રીતિ.

અનુસંધ-સાથે જોડેલું, સાંધેલું.
અનંગ-કામદેવ.
અનંગળ-અગણિત.
અનેરૂં-જુદી તરેહનું.
અપ-જળ.
અપથ્ય-કુપથ્ય, કરી ન પાળવી.
અપૂર્વ-પ્રથમજ, જેની પેહેલાં કાંઇ ન હોય તે.
અબધુત-જોગી.
અભ્ર-વાદળાં.
અભિચાર-મંત્રની સાધના.
અભિધાન-નામ.
અમર-દેવતા, મરે નહીં તે.
અમિત-અપાર.
અમિ-અમૃત.
અમોઘ-ફળદાયક, લાભકારી.
અયુત-દશ હજાર.
અરણવ-દરિયો, સમુદ્ર.
અરવિંદ-કમળ.
અર્ક-સૂર્ય, આંકડો.
અર્ધાંગના-સ્વપત્ની, સ્ત્રી.
અર્ભક- બાળક.
અરૂણ-સૂર્ય, રાતું.
અલક-ચોટલો.
અલકાપુરી-કુબેરનું શેહેર.
અલખ-જોવામાં ન આવે તે.
અલખત-વૈભવ.
અલવણ-મીઠા વગરનું.
અલી-ભમરો.
અવલોકન-જોવું.
અવ્યક્ત-સંભળાય-સમજાય નહીં તેવું.
અવિદ્યા-અજ્ઞાન.
અસી-તરવાર.
અશાત-પીડા.
અસ્ત-હાડકાં.
અશ્વત્થ-પીપળો.
અશ્વિની-એક નક્ષત્ર છે, ઘોડી.
અષ્ટમાસિદ્ધિ-અષ્ટમહાસિદ્ધિ, અણિમા, મહિમા વિગેરે આઠ.
અહિપતિ-શેષનાગ.
અહોનિશ-દિવસ રાત.
અક્ષરબ્રહ્મ-અવિનાશી,બ્રહ્મ.
અક્ષરાતીત-આત્માથી જુદો પરમેશ્વર.
આગાર-ઘર.
આગમાપાહી-ઉત્પત્તિ, નાશવાન.
આઘેરી-આઘી, દૂર.
આજ્ય-ઘી.
આઠોઠમ-વ્યાપક, ભરેલો.
આડંબર-ખોટો ડોળ.
આંદુલમાન-પ્રસન્ન.
આઢ્ય-પુંજી.
આદર્શ-આરસી.
આધિ-મનથી વ્યથા.
આભ-આકાશ.
આભરણ-ઘરેણાં.
આભા-શોભા.
આભાસ-પ્રકાશ.
આમિલ-માંસ.
આરટવું-અટવાવવું.
આવસત-રોજ ત્રણ વખત કુંડમાં હોમ કરેછે.
આયાસ-શ્રમ, મેહેનત.
આયુ-હથિયાર.
આલીંગન-બાથમાં લેવું.

આવરવુ–ઢાંકીદેવું, ફેલાવવું.
આવિર્ભાવ–હોવાપણું.
આરત–આરતી, પીડા.
આરોપવું–મુકવું.
આરોહ–ચઢવું.
આવરણ–આડે આવવું.
આવાગમન–ચાલવું ને જવું.
અશન–જમણું, ખાવું.
આળવાળ–ક્યારો.
આર્વિભાવ–આવવું.
આળાપવું–ગાવું.
આળીગાળો–અટકચાળો.

ઈ.

ઇચ્છાચારી–મરજી પ્રમાણે વર્તનાર.
ઇડા–એક નાડી.
ઇંદ્રિય–આંખ, કાન, નાક વિગેરે.
ઇંદિરા–લક્ષ્મી.
ઈંદુ–ચંદ્રમા.
ઇંદુસુત–બુધ.
ઈંધણધોરી–ઠોઠ.
ઇષણા–ઇચ્છા.
ઇક્ષુ–શેરડી.

ઉ.

ઉક્તિ–વાણી.
ઉખાણો–કહેવત.
ઉગ્ર–મોટું.
ઉછંગ–ખોળો.
ઉંઠ–સાડા ત્રણ હાથ.
ઉડગણ–તારા.
ઉદ્વસ્ત–ઉજડ.
ઉદધી–સમુદ્ર.
ઉધડકી–ઝપકી.
ઉપરછળા–ઉપરચોટીયા.
ઉપરતિ–વિરામ, વૈરાગ્ય.
ઉપાંગે–ઉપાયે.
ઉમરેણ–ઉમેરો, ભરતી.
ઉલસે–પ્રકાશી રહે.
ઉલકાપાત–ઉત્પાત.
ઉલુક–ઘુવડ.
ઉરણ–નાભ–કરોળિયો.
ઉર્મિ–મોજા.
ઉણાઇ–ઉન.
ઉસરણ–કાઢી લેવાનું.

એ.

એધાંણ–નિશાની.
એકાવળ–એકશેર.
એળે–અમથો, ફોકટ.

ઓ.

ઓઘ–ઢગલો.
ઓઘો–ઘાસની ગંજી.
ઓજ–તેજ, પ્રકાશ.
ઓછાયો–પડછાયો.

અં.

અંકુર-પણુગો.
અંગજા-પુત્રી, દીકરી.
અંતઃપુર-જનાનખાનું.
અંતરપટ-પડદો.
અંતરીક્ષ-આકાશ.

ક.

કટી-કેડ, કંમર.
કટુતા-કડવાસ.
કણ્યકા-ઘણું ઝીણું.
કતાળ-કલેશ.
કદળી-કેળ.
કપી-વાંનરો.
કપોળ-કપાલ.
કમઠ-કાચબો.
કમળા-લક્ષ્મી.
કરસણી-કૃષીવિદ્યા, ખેતીવિદ્યા.
કરાળ-ભયંકર.
કરિણી-હાથણી.
કરૂણાકર-દયાની ખાણ.
કલત્ર-સ્ત્રી.
કલ્પદ્રુમ-દેવનું ઝાડ.
કલરવ-હંસના બચાંનો અવાજ.
કવરધું-દુઃખ લગાડનારૂં.
કંકોડા-એક જાતનું ફળ.
કંડું-ખરજ, ચળ.
કંદર્પ-કામ.
કવી-કેહેવું
કલીબ-નપુંસક.
કૃતાંત-યમ.
કૃશાનું-અગ્નિ. [વિયાય તે.
કાંકવંધ્યા-કાગડાની પેઠે એકવાર.
કાછ-કાછડી.
કાંત-સ્વામી.
કાંતા-પોતાની સ્ત્રી.
કામ-કામદેવ, કાર્ય, ઇચ્છા.
કામદુઘા-દેવતાની ગાય. [રવાં તે.
કામ્યકર્મ-સુખની ઇચ્છાએ કર્મ ક-
કાયકકલેશ-કાયાનો કલેશ.
કાર્મુક-બાણ.
કાયાકલેષ-શરીરદમન.
કારાગ્રહ-બંધીખાનું.
કિંકર-સેવક, ચાકર.
કિન્નર-દેવની એક જાત.
કિશોર-બાળક.
કિલવિષ-પાપ.
કુકુટ-કુકડો.
કુચ-સ્તન.
કુટજ્ઞાની-ખોટો જ્ઞાની
કુતર્ક-ખોટો વિચાર.
કુતોહળ-કૌતક.
કુરંગ-હરણ.
કુસુમ-ફુલ.
કુશ-દર્ભ.
કુશીલ-નઠારા સ્વભાવનો.
કેતકી-કેવડાનું ઝાડ.
કેશપાશ-ચોટલો.

કૈવલ્ય—મોક્ષ.
કોકિલા—કોયલ.
કોડામણો—હોસિલો
કોદંડ—ધનુષ.
કોવિદ—કોશિશા—વિદ્વાન,
કૌસ્તુભ—એક મણિ.

ખ.

ખ—આકાશ.
ખગ—પક્ષી.
ખગવાહન—વિષ્ણુ.
ખગેશ—પક્ષીઓનો રાજા, ગરૂડ.
ખટદર્શન—છશાસ્ત્ર.
ખટરસ—છ રસ.
ખદ્યોત—પતંગિયા.
ખાટ—લાભ.
ખાધાવેધ—એક બીજાનું ભુંડું.
ખાંડું—તલવાર.
ખેચરી—પક્ષિણી.
ખેચર—પક્ષિ.
ખોડ—મોટું ઝાડ.
ખોહ—ગુફા.
ખ્યાત—કીર્તિ.
ખંજન—એક જાતનું પક્ષિ.

ગ.

ગગન—આકાશ.
ગજ—હાથી. [નારી સ્ત્રી.
ગજગામા—હાથણીની માફક ચાલ-
ગણ—સમૂહ, ટોળી.
ગર્થ—નાણું.
ગર્દભ—ગધેડો.
ગર્ભાધાન—સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે તે.
ગરૂડગામી—વિષ્ણુ.
ગયણ—આકાશ.
ગયવર—મોટો હાથી. [ગોગ્રાસ.
ગવાનિક—ગાયને માટે કાઢેલું અન્ન-
ગામોટ—ગામનો ગોર.
ગિરી—પર્વત.
ગીરા—વાણી.
ગીર્વાણ—સંસ્કૃત વાણી.
ગુંજા—ચણોઠી.
ગુંજાર—ભમરાના શબ્દ.
ગુણાતીત— ત્રણ ગુણથી ન્યારો.
ગુદરૂ—માફ કરૂં છું.
ગુહ્ય } છાનું.
ગૂઢ }
ગેહ—ઘર.
ગોખર—ગાયમાં ઉછરેલો ગોધો.
ગોતવું—શોધવું.
ગોપદ—ગાયનું પગલું.
ગોમય—છાણ.
ગૌરી—પાર્વતી.
ગૌરીપુત્ર—ગણપતિ.

ઘ.

ઘટ—ઘડો, શરીર.
ઘન—વરસાદ.
ઘાતક—મારનાર.
ઘારણ—ઉંઘમાં ઘેરાવું.
ઘોષ—અવાજ.

ચ.

ચક્રપાણ-ણી-વિષ્ણુ.
ચખહીણુ-આંધળો.
ચતુરધા-ચાર પ્રકારની મુક્તિ.
ચતુષ્ટય-ચારનો જથો.
ચપલા-વિજળી.
ચરણો-ચોરણો-ઘાઘરો.
ચરણોદક-પગ ધોયેલું પાણી.
ચારખાણુ-સ્વેદજ, અંડજ, જરાયુજ અને ઉદ્‌ભિજ.
ચાર પદાર્થ,-ધર્મ અર્થ, કામ અને મોક્ષ.
ચિદ્‌ઘન-બ્રહ્મ.
ચિનવું-જાણવું.
ચૈતન્ય-જીવ.
ચૈલ-વસ્ત્ર.

છ.

છછોરી-હલકી.
છર-અસ્ત્રના ચપકા.
છાર-રાખ.
છિદ્ર-કાણું.
છિલર-નાનું તળાવ.
છેહ-અંત.

જ.

જગતી-પૃથ્વી.
જઘ્ની-મારનાર.
જડી-મૂળી, બૂટી.
જનની-મા.
જલ્પવું-બકવું.
જહદાજહદ-જડ ચૈતન્ય.
જાડ્ય-જાડાપણું, મૂર્ખાઇ.
જાનું-ગોઠણુ, ઢીચણુ.
જાતકર્મ-જન્મ સમયની ક્રિયા.
જામ-પ્રહર, પહોર.
જામિની-રાત્રી.
જાન્હવી-ગંગા.
જીવન્મુક્ત-જન્મ મરણથી, ત્રિવિધ તાપથી છુટેલો, જીવતે બ્રહ્મ ન થવું તે.
જીવાંતક-પારધી
જુગલ-બે.
જુવતિ-જુવાન સ્ત્રી.
જ્યેષ્ઠ-મોટો.
જેષ્ટિકા-લાકડી.
જોજન-યોજન (ચાર ગાઉ.)
જોષિતા-સ્ત્રી.
જોગી. [એક ધર્મનો
જંગમ-હરી ફરી શકે તેવી વસ્તુ.
જંઘા-જાંઘ.
જંબુક-શીયાળ.

ઝ.

ઝમક-યમક,કવિતામાં વારેવારે આવતા શબ્દો.
ઝામર ઝોળ-ખોટો ડોળ.
ઝામણ-દહીંને આંબકવા માટે દહીની મેલવણી.
ઝુંઝર-લડાઇ કરનાર.

ટ.

ટાળી–વગર.
ટીકી–ટપકું.
ટેઢી–વાંકી.

ઠ.

ઠાણુ–સ્થાન.

ડ.

ડેરો–હરેડી, તોફાની ઢોરને ગળે લાકડું બાંધે છે તે.
ડમરૂ–વાજું.
ડાકડમાલ–ડોલ, આડંબર.
ડંબર–ડોલા.

ત.

તક્ર–છાસ.
તત્પદ–ઇશ્વરપદ.
તત્ક્ષણુ–તે વખતે, તરત.
ત્રિઠ–પીડા.
ત્રિધાવૃત્તિ–ત્રણ પ્રકારની વૃત્તિ.
ત્રિપુંડ્ર–આડું ટીલું, શૈવી કરે છે તે.
તમ–અંધારૂં.
તમાલ–તમાલનાં પાંદડા.
તનયા–દીકરી.
તરણી–સૂર્ય.
તરભેટ–ત્રિભેટ, ત્રણ ગામની સીમ એકઠી થતી હોય તે.
તરૂ–ઝાડો.
તાત્પર્ય–સાર, મતલબ.
તાપસ–તપ કરનાર, તપસી.
તામસી–તમોગુણી.
તાસ–સ્વાદ, લ્હેજત.
ત્રાણુ–રક્ષણુ.
ત્રાવડ–તાવડું.
ત્રિગુણાત્મક–રજ, તમ અને સત્વ એ ત્રણ ગુણોને જીવાડનાર.
ત્રિગુણાતીત–રજ, તમ અનેસત્વ એ ત્રણગુણોથી ન્યારો.
ત્રિપુરારી–શિવ.
ત્રિયા–સ્ત્રી.
ત્રિવેણી–ગંગા,યમુના અને સરસ્વતી એ ત્રણ નદીઓ. ત્રણ નદી એકઠી થાય તે જગા.
ત્રિવિધતાપ–અધિભૂત, અધિ દૈવ અને અધ્યાત્મક, એ ત્રણ જાતનાં દુઃખ.
તિમિંગળ–મગર.
તિમિર–અંધારૂં.
તુલા–તોળવાનો કાંટો; એક રાસી છે.
તુષ–સાળનાં ફોતરાં.
તોય–પાણી.
તોર–તોરો–પાઘડીનો.
તૃણુચર–ઘાસ ખાનાર.

દ.

દગ્ધ–દાઝેલું.
દત્ત–આપેલું હોય તે.

દદામા–નગારાં.
દધીજા–લક્ષ્મી.
દનુજ–રાક્ષસ, દૈત્ય.
દર્પ–અભિમાન.
દરી–ગુફા.
દશાનન–રાવણ, દશમુખ.
દળ–પાંદડું, લશ્કર.
દક્ષ–ડાહ્યો.
દાદુર–દેડકો.
દામણા–દોરડા.
દામિની–વિજળી.
દારા–સ્ત્રી.
દારૂણ–વિકરાલ, ભયંકર.
દાસતત્વ–દાસપણું.
દિગ્પાળ–દિગરાય–દિશાનો દેવ.
દિગંબર–દિશા છે વસ્ત્ર જેનાં એવો. [નગ્ન.
દિવ્ય–તેજસ્વી, ભભકાદાર.
દીક્ષિત–દીક્ષા લીધેલું એવું. બ્રાહ્મણોમાં એક અટક છે.
દીર્ઘાયુ–લાંબાં આયુષવાળો.
દુકુલ–વસ્ત્ર.
દુધા–દુઝતી.
દુર્ગ–કોટ, કિલ્લો.
દુરિત–પાપ.
દુર્ભિક્ષ–દુકાળ.
દુલારી–દીકરી.
દેવાંગના–દેવતાની સ્ત્રી.
દેહદર્શી–શરીરને પોતાનું જાણનાર.
દોહન–દોહવું, સાર.
દોહગ–દોષ.
દ્દગ–આંખ.
દ્યુત–જુગાર.
દ્રવવું–ગળવું.
દ્રવંતિ–વિરહથી ગળતી.
દ્યુતિ–કાન્તિ.
દંતા–હાથી.
દંપતી–સ્ત્રી અને પુરૂષ.

ધ.

ધડકણ–બીકણ, ડરકણ.
ધનદ–કુબેર.
ધનિક–પૈસાવાળો.
ધરણી–પૃથ્વી.
ધરાધર–ધરા-પૃથ્વી. ધર-ધરનાર, પૃથ્વીને ધરનાર–શેષ.
ધાતા–બ્રહ્મા.
ધૂર્ત–ધૂતારો.
ધૂમ્ર–ધૂમાડો.
ધેનુ–ગાય.
ધ્યેય–ધ્યાન કરવા યોગ્ય પદાર્થ.
ધ્વનિ–શબ્દ, સ્વર.
ધ્વજ–ધજા

ન.

ન–નિષેધમાં વપરાય છે–નહી.
નગ–પર્વત.
નગદ–રોકડું.
નટવર–નટ-નાચનારો-વર-શ્રેષ્ઠ, સારો નાચનારો, શ્રીકૃષ્ણ.
નફેરી–એક જાતનું વધ.

નભ—આકાશ.
નરતો—નરસ્યો.
નરહરિ—નરસિંહ.
નરેડાટ—ઉજ્જડ, વેરાન.
નર્તન—નાચવું તે, નાચ.
નવનીત—માખણ.
નવનિધ—નવ પ્રકારની નિધિ.
નષા—નષ.
નષ્ટ—નાશ પામેલું.
નાગર—ચતુર.
નાટકી—નાટક કરનાર.
નાથ—ધણી.
નાદ—સ્વર
નાદી—તોરી
નાપિક—હજામ, વાળંદ.
નાયક—ઉપરી, આગેવાન.
નારકી—નરકવાસી.
નાળગોળે—તોપને ગોળે.
નિકટ—પાસે, ટુંકડું.
નિકર—સમુદાય.
નિકેત—ઘર.
નિગમ—વેદ.
નિત્ય નૈમિતિક—નિત્યના સ્નાન સંધ્યા અને કંઈ નિમિત્તે કરવાની ક્રિયા, એકાદશા, દ્વાદશાદિ. શ્રાધ.
નિદાન—કારણ.
નિધન—મોત.
નિધાન—ભંડાર.
નિપટ—નફટ, બેશરમ.
નિધિ—ભંડાર.
નિપાટ—મરણ, નાશ.
નિપુણ—કુશળ, પ્રવીણ.
નિભ્રંછાં—તુચ્છકારવું—નિંદવું
નિમિષ—થોડો વખત, આંખ ઉઘાડ મીંચ કરતાં જે વખત લાગે તે.
નિમંત્રણ—નોતરૂં.
નિર્ઘોષ—અવાજ, શબ્દનો ઘોર.
નિર્મિત—ઠેરવેલું.
નિર્વાણ—છેલ્લું, મોક્ષ, મુક્તિ.
નિર્વેદ—કંટાળો, ઇચ્છા, આતુરતા, નમ્રતા.
નિશા—નિશ—નિશી—રાત્રી.
નિષેધ—વારવું, મના કરવી.
નિષ્કંટક—કાંટા વિનાનું.
નીક—પ્રવાહ.
નીલ—કાળું, ભુરૂં.
નીલકંઠ—નિળવટ—મહાદેવ.
નૂતન—નવું.
ન્યૂન—ઓછું.
નૃપતિ—નૃપ, રાજા.
નેંડા—સ્નેહ, પ્રેમ.
નેતિ—અપાર.
નેપુર—નેહેરી—નૂપુર—ઝાંઝર.
નૈષ્ઠિક—આસ્થિક.

પ.

પખાલવું—ધોવું.
પગરણ—અવસર, રૂડો દિવસ.
પટ—પટકુલ—લુગડું, વસ્ત્ર.
પટોળું—એક જાતનું રેશમી લુગડું.
પડો—ઢોલ—પડાદાર—ઢોલવગાડનાર.
પતિત—પડેલું, પાપી.

પતાકા–ધજા.
પદ્ધતિ–બાંધેલું ધોરણ.
પયોધર–દરિયો, વાદળ, સ્તન.
પરાગ–ફૂલમાની ઝીણી રજ.
પરાત્પર–માયાથી જુદો.
પરજન્ય–વરસાદ.
પરા–શ્રેષ્ઠ.
પરિગ્રહ–દાનલેવું.
પરિધાન–પહેરવું.
પર્ણકુટી–પાંદડાંથી છાયલી ઝુંપડી.
પર્વણી–પર્વ.
પરિઘ–ફરતો ઘેર, ઘેરાવો.
પરિધાન–પહેરવું.
પરિમાણ–પ્રમાણ, માપ.
પરોક્ષ–નજરે ન પડે તેમ, પુંઠપાછળ.
પલાશ–ખાખરો.
પલ્લવ–પાંદડાં.
પલાંડુ–ડુંગલી, કાંદા.
પશુપતિ–શિવ, સિંહ.
પસાય–પ્રસાદ, કૃપા.
પળવું–નાસવું, ભાગી જવું.
પાખર–ઘોડાનું બખતર.
પાગ–પાઘ–પાઘડી, (૨) પગ.
પાંગરવું–ખીલવું.
પાંડુર–ધોળું.
પાણી ગ્રહણ–પરણવું.
પાતક–પાપ.
પાતાંજલિ–એક મુનિ, જેણે યોગશાસ્ત્ર રચેલું છે.
પાદોદક–પગ ધોયેલું પાણી.
પાય–પગ.
પાયકા માળા.
પાર્થ અર્જુન.
પારદ–પારો.
પારધી–શીકારી.
પારો–માળાનો મણિકો. એ નામની એક ધાતુ
પાવક–અગ્નિ.
પાવન–પવિત્ર.
પાહિ–પાળવું.
પિક–કોયલ.
પિંજર–પાંજરું.
પિનાક–શિવનું ધનુષ.
પિપાસા–તૃષા.
પિશાચી–ડાકણ.
પિશુન–ચાડિયો.
પિષ્ટ–આટો.
પીંગાણી–ધૂપેલની વાટકી.
પીત–પીળું.
પીન–કઠણ.
પીયાવો–ઢોરને પાણી પાવાનો કર.
પુદગલ–શરીર.
પુણ્યશ્લોક–જેના નામ સ્મરણથી પુણ્ય થાય એવો.
પુનરપિ–ફરીને પણ.
પુનિત–પવિત્ર.
પુર–શેહેર.
પુરીષ–વિષ્ટા.
પરન્દર–ઇંદ્ર.
પુરન્દરી–ઇંદ્રાણી.
પુરી–નગરી, ખાવાની પુરી.
પુંશ્ચલી–ગણકા, વેશ્યા.
પુષ્પિત–પુષ્પવાળું, ફળેલું.
પૂજ્ય–પૂજવા યોગ્ય.

પૂર્વપક્ષ—વાદી, પહેલું પખવાડીયું.
પેય—પીવાનો પદાર્થ.
પેજાર—ખાસડું.
પેશકશી—એવે નામે લેવાતો એક કર.
પોત—વાહાણ.
પેક્રમાં—પ્રદક્ષિણા.
પ્રચંડ—મોટું, ભયંકર.
પ્રચારવું—ટોકવું.
પ્રજાપતિ—કુંભાર, રાજા, બ્રહ્મા.
પ્રણવ—ઓંકાર.
પ્રણય—નમ્રતા.
પ્રણિપત—સ્તુતિ.
પ્રતિકાર—ના કહેવી.
પ્રતિબોધ—ધીરજ.
પ્રત્યવાય—દોષ, હરકત.
પ્રત્યક્ષ—પ્રગટ.
પ્રથક—જુદું.
પ્રબળ—વધારે બળવાન.
પ્રબંધ—કવિતા, ભાષણ, ઇત્યાદિનો સંગ્રહ, નિબંધ.
પ્રભા—પ્રકાશ, કાંતિ.
પ્રભાવ—મહિમા, પરાક્રમ, સામર્થ્ય.
પ્રમથવું—વલોવવું.
પ્રમાદ—આળસ, બેદરકારી.
પ્રમદા—પ્રેમદા—સ્ત્રી.
પ્રલંબ—લાંબું.
પ્રવૃતિ—ઉદ્યોગ.
પ્રશમ—શમતા, શાંતિ.
પ્રશસ્ત—મોટું, મોકળું મન.
પ્રસૂતા—માતા.
પ્રસૂતિકાળ—જન્મ સમય.
પ્રસ્થાન—પ્રદેશ જવા ઘેરથી નિકળવું તે વેળા સુકન જોવાને કંઇક વસ્તું અગાડીથી મુકી આવવી તે.
પ્રહાર—માર.
પ્રક્ષાલન ધોવું.
પ્રજ્ઞા—બુદ્ધિ.
પ્રાશન—ખાવું.
પ્રાસાદ—મેહેલ, હવેલી.
પ્રિછવું—સમજવું, જાણવું.
પ્રેરવું—મોકલવું, ઉસ્કેરવું.
પ્રોહિત—પુરોહિત, ગોર.

ફ.

ફનો—સમૂલો નાશ, પાયમાલ.
ફાળ—જોરમાં દોડવું, ચમકી જવું. ત્રાસ, (૨) લુગડાના ફાળ, બેફાળ, ત્રિફાળ, ચોફાળ.
ફાલું—ફાઉડી.
ફીલ-દરિયાનું—ફીણ.
ફુટડિયા—શોભતા, ફુટડા.
ફોફળ—ળી—સોપારી, તેનું ઝાડ.

બ.

બગ—બગલો.
બદી—નિંદા.
બદ્રી—બોરડીનું ઝાડ.
બળ—જોર, કૌવત.
બળબંધુ—બળદેવનો ભાઇ, કૃષ્ણ.
બહુલતા—બહુ.

બાપુવાં—બિચારાં.
બાનક—બાંધણી.
બાવના ચંદન—એક જાતનું ચંદન.
બાહ્યાભ્યંતર—બહાર તથા અંદર.
બાહુ—હાથ.
બાળાબંધ—બાળકને માથે બાંધવાનો. ફેંટો.
બિંદુ—શૂન્ય, મીંડું, ટપકું.
બિંબ—પ્રતિબિંબ, ઘિલોડું.(એક ફળ)
બિરદ—પણ, પ્રતિજ્ઞા.
બુદબુદા—પાણીના પરપોટા.
બુંબારવ—જોંઘાટ, હોકારા.
બુસટિયો—શ્રીમંત વખતે બેહેનને તેનો દિયર કુંકાવાળા હાથ કરી તમાચો મારનાર.
બુહારવું—ઝાડવું.
બેબાકળી—ગાભરી, ઉસ્કેરાયલી.
બેલડી—જોડી.
બ્રહ્મ કન્યા—સરસ્વતી,બ્રહ્માની દીકરી.
બ્રહ્મવેત્તા—બ્રહ્મને—પરમેશ્વરને જાણનાર.
બંદીજન—ભાટ, ચારણ.
બંધુ—ભાઇ.

ભ.

ભખવું—ભક્ષ કરવું, ખાવું,
ભગિની—બેહેન.
ભડવું—લડવું.
ભણે—કહે
ભર્ત્તા—ધણી, પાળનાર.
ભરમ્યાં—ભમાવ્યાં.
ભવ—સંસાર, જન્મારો, શિવ.
ભવન—ઘર.
ભવાટવિ—સંસાર રૂપી વન.
ભવાબ્ધિ—ભવસાગર.
ભવ્ય—પ્રૌઢ, સુંદર, શોભતું.
ભક્ષ—ખાણું.
ભાખવું—બોલવું.
ભાગીરથી—ગંગા.
ભાજન—વાસણ.
ભાનુ—સૂરજ.
ભામની—ભામિની—ભામ—ભામા—સ્ત્રી.
ભામો—ભ્રમ, વેહેમ.
ભારતી—સરસ્વતિ.
ભાલ—કપાળ.
ભાવન—ભાવતું.
ભિન્ન—જુદું.
ભીતિ—ભય.
ભીર—સહાયતા.
ભુક્તા—ખાનાર.
ભુક્તિ—ઉપયોગ.
ભુજ—હાથ.
ભુજંગ—સર્પ.
ભુવન—જગત, લોક,ઘર.
ભુંસો—બગાડવું, ચેહેરવું.
ભૂત—પૃથ્વી,અપ, તેજ, વાયુ, આકાશ, (પંચમહાભૂત) પીસાચ
ભૂતબલી—ધર્મની એક જાતની ક્રિયા.
ભૂતળ—પૃથ્વી ઉપર.
ભૂધર—શેષનાગ, પરમેશ્વર.
ભૂતિ—ધણું.
ભૂના—પૃથ્વીનાં, મટોડીનાં.
ભૂવિનંદન—ભૂવિ—પૃથ્વી, નંદન—છોક

રો. પૃથ્વીનો છોકરો મંગળ
ભૂષણ–ઘરેણું,
ભૃકુટી–ભમર.
ભૃગુ–શુક્ર.
ભૃંગ–ભમરો.
ભેક–દેડકો.
ભેર–ભેરી.
ભેવ–ભેદ, મર્મ.
ભેષજ–ઓસડ.
ભેળ–ભેગ, લુટ. ખેતરમાં ઢોર પેસાડી [ખવરાવી દેવું તે.
ભેંસર–પાડો.
ભોક્તા–ભોગવનાર.
ભોગાસક્ત–ભોગવવાની ઇચ્છાવાળો.
ભોમ–મંગળ.
ભોર–સવાર, પ્રભાત.
ભૌતિક–પાંચે ભૂતોમાંથી થયલું તે.

મ.

મકરાકાર–મગરના આકારનું.
મગ્ગ–માર્ગ.
મગ્ન–ગરક થયેલું, પ્રસન્ન,
મઘવા–ઇંદ્ર.
મજ્જા–ચરબી.
મત્સર–અદેખાઇ.
મદગર–મગદળિયાં.
મદન–કામદેવ.
મધુકર–ભમરો.
મધુપ–ભમરો.
મધપર્ક–દહી, દુધ, મધ વિગેરેથી પૂજન કરવું તે.
મધુરભાષણી-મીઠું બોલનારી.
મધુવન–વૃંદાવન.
મધુસૂદન–વિષ્ણુ, મધુ નામના દૈત્યને મારનાર.
મનન–વિચાર.
મનમથ–કામ.
મનસા–મનથી, મનવડે.
મયણ–કામદેવ.
મયા–દયા, માયા.
મરાલ–હંસ.
મરકટ–વાનર.
મર્દની–મારનારી, મર્દન કરનારી.
મરજીવો–સમુદ્રમાંથી મોતી કાઢનાર.
મહતારી–ચાકરડીની વરણની.
મહાભૂત–પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ, આકાશ.
મહાવાક્ય–વેદાન્તનું એક વાક્ય છે.
મહિધર–પર્વત, શેષ, વિષ્ણુ.
મહિષ–પાડો.
મહિષી–રાણી, ભેંસ.
મહુઅર–વાદીની વાંસળી.
મશકલો–મ્હોરો દેવાનું હથિયાર.
મા–લક્ષ્મી, માતા.
માગધ–વહીવંચા.
માણવું-ભોગવવું.
માતંગ–હાથી,
માર્તંડ–સૂરજ.
માદક–કેફી.
માધવ–વિષ્ણુ.
માનિનતા–અભિમાનપણું
મામ–મમત્વ.
[illegible]યા–હેત, પ્રીત

માયીક-માયીક-માયામાંથી થયેલું.
માર-કામ.
મારૂત-પવન, વાયુ.
મીટ-દૃષ્ટિ, નજર.
મીન-માછલું.
મીરાત-મિલકત.
મીમાંસા-છ શાસ્ત્રમાંનું એક શાસ્ત્ર.
મિશ્ર-મળેલું શેળભેળ.
મીસરી-ખાંડ.
મુક્તા-મોતી.
મુક્તિપુરી-અયોધ્યા, મથુરા, માયા, કાશી, કાંચી, અવન્તિકા. અને દ્વારિકા એ સાત છે.
મુગ્ધા-અજ્ઞાની, થોડી સમજણવાળી.
મુંડ-માથું.
મુદા-આનંદ.
મુદ્રા-છાપ.
મુદિત-આનંદી.
મુદ્રિકા-વીટી.
મુન્ય-મુનિ.
મુમુક્ષુ-મોક્ષની ઇચ્છા રાખનાર.
મૂશળ-સાંબેલું.
મૂષક-ઉંદર.
મેખળા-કંદોરો.
મેગળ-હાથી.
મેઘાડંબર-વરસાદના જેવો ડોલ.
મેદ-ચરબી.
મેન-કામ.
મેરૂ-એકપર્વત, માળાનો ઉપરનો મ-[ણકો.
મેટ-મોટાઇ-
મોડવું-ભાંગવું, મરડવું.
મોદવર્દ્ધન-હર્ષ ઉપજાવનારી.
મોરારી-વિષ્ણુ, મુરારી.
મેવાસ-ચોરને રહેવાની ઝાડી.
મોષોન્મેષ-આંખ ઉઘાડવી ને મીંચવી.
મેહેરામણ-સમુદ્ર.
મેક્ષણુ-કંસાર હલાવાનો ચાટવો.
મોદ-આનંદ.
મ્હોર-છાપ.
મોચન -છુટકો.
મોલીડું-ફેંટો-માથે બાંધવાનો.
મોહોકમ-ઘણો છુપો.
મૃગ-હરિણ.
મૃગજળ-ઝાંઝવાં.
મૃગયા-શીકાર.
મૃગાક્ષિ-હરણના જેવી આંખવાળી [સ્ત્રી.
મૃતિકા-માટી.
મૃદુલ-કોમલ.
મંગલ-કલ્યાણ, એક ગૃહ.
મંજન-માંજવું, નહાવું.
મંજુલ-સુંદર.
મંથન-વલોવવું.
મંદાર-દેવતાનું ઝાડ.
મંદ્રાચળ-એક મોટો પરવત છે.

ય.

યક્ષકર્દમ-શરીરે ચોલવાની એક જાતની પીઠી.
યજન-હોમ કરવો.
યજવું-પૂજવું.
યથા-જેમ.
યવન-મુસલમાન.

યાજન–પૂજા
યુવા–જુવાન.
યુકા–જુ.
યોગમાર્ગ–યોગીનો માર્ગ.
યોજના–ગોઠવણ.
યોદ્ધા–લડવૈયો.

ર.

રક્ત–રાતું લોહી.
રજની–રાત.
રજો–રજોગુણ.
રટવું–બોલવું.
રણ–રેતીનું મેદાન, કરજ, યુદ્ધ, સંગ્રામ.
રણકાર–આવાજ.
રતિ–પ્રીતિ, કામદેવની સ્ત્રી.
રતિભોગ–ઈશક.
રદ–દાંત.
રસકૂપિકા–જેના પાણીથી લોઢાનું સોનું થાય એવી વાવ.
રમણદ્વિપ–દ્વારકાનો બેટ.
રમણી–સ્ત્રી.
રમ્ય–સુંદર.
રમા–લક્ષ્મી.
રવિનંદન–યમરાજ.
રસિક–રસવાળું, રસ સમજનાર,
રસના–જીભ.
રહસ્ય–છાનું, ગુહ્ય, મર્મ,
રહેણી–રહેવાની રીત, ક્રિયા.
રાજિવ–કમલ.
રાવલું–સભા, રાજમંડળ.
રાસભ–ગધેડો.
રાશી--જથો.
રિદ્ધિ–પૈસા.
રિપુ–શત્રુ.
રીડ–બૂમાટ.
રૂચિર--ગમતું, ભાવતું.
રૂંઢમાળ–માણસના માથાની માળ.
રૂતુરાજ–વસંત.
રૂતુવંતી–અડકાયલી, રજસ્વલા.
રૂદે–હૃદય, અંતઃકરણ.
રૂદ્રાણી–પાર્વતી.
રૂંધન–રોકવું.
રોધ–અટકાવવું.
રેણુ–રજ.
રેન–રાત્રી.
રેવંત–ઘોડો.
રૈંકવ–રાયકવાડ બ્રાહ્મણ.
રોમહર્ષ / રોમાંચિત } રૂવાડાં ઉભાં થાય તે.
રોમાવલિ–રૂવાડાનીહાર.
રોહિણી– ચંદ્રની સ્ત્રી, એક નક્ષત્ર.
રૌરવ–નરકનો એક કુંડ છે.
રનાદે–સૂરજની સ્ત્રી.
રંભા–એ નામની એક અપ્સરા.

લ.

લક્ષ–લાખ.
લગડુ–છાલકું.
લઘુ–નાનું.
લલાધવી–ચંચલાઇ.

લાછ—લક્ષ્મી.
લતા—વેલ.
લભ્ય—મલે એવું.
લલિત—સુંદર.
લલુતા—તૃષ્ણા.
લક્ષ—ધ્યાન, લાખ.
લાઘવ—લઘુતા, ચતુરાઇ.
લાધવું—જડવું.
લાવણ્ય— મધુરતા, વાણીની મીઠાશ.
લિંગદેહ—સૂક્ષ્મ શરીર.
લીટ—હદ.
લિલવટ—કપાળ.
લીલા—ખેલ.
લૂંબો—ઝુમખા.
લોકોત્તર—સાધારણ લોકના વિચારથી પર, પરલોક.
લોલન—આંખ.
લોલ—ચંચળ.

વ.

વક્તા—બોલનાર.
વક્ત્ર—મોહું.
વગળવંશી—ભેગવાળો, વર્ણસંકર.
વછોડી—છુટું મુકવું.
વજ્ર—ઇંદ્રનું હથિયાર.
વણ—વિના, કપાસ.
વણસવું—નાશ પામવું.
વણસાડ—અગાડ.
વતાં—હજામત.
વત્સ—બાળક, વાછરડો.
વત્સળ—પાળનાર.
વદન—મુખ.
વદવું—કહેવું, બોલવું.
વધ—મારી નાંખવું.
વધુ—વહુ, વધારે.
વનકુળ—ઝાડના પાંતરાનાં વસ્ત્ર.
વનચર—વનમાં ફરનારા જાનવર.
વનમાળી—વિષ્ણુ.
વનરાય—સિંહ, વનસ્પતિ.
વન્હિ—અગ્નિ.
વપન—હજામત.
વપુ—શરીર.
વમન—ઉલટી.
વયણ—વચન.
વર્ત્તિક—શ્રાવકોના જતિ.
વર્ધન—વધારનાર,
વરચવું—કંટાળવું.
વરજવું—તજી દેવું.
વરડવું—ઉઝડવું.
વરત—રેંટ અથવા કોશનું દોરડું.
વરતિ—શ્રાવકોના જતિ.
વરાંસે—ભરંસે.
વરાહ—ભૂંડ.
વરિષ્ટ—મોટી, મોટું.
વરૂ—નાર નામનું જાનવર.
વલુંટ્યો—ગુંચવાયલો, પેધ્યો.
વલો—છાસમાંથી માખણનું વિખરાઇ જવું.
વલોણું—દહીંને રવાઇયે હલાવવું તે
વસન—વસ્ત્ર. [ઋતુ.
વસાત—વસંત—ફાગણ તથા ચૈત્રની
વહવરાવવું—વહી જવું.

વહાયા—ખેંચાયા.
વહુવર—મોટી વહુ.
વાક—વાણી.
વાકવિદગ્ધ—વાણીમાં ચતુરાઇ દેખાડવી
વાગલાં—ફાંફાં.
વાઘાંબર—વાઘના ચામડાના વસ્ત્ર.
વાચ—વાણી, વાચા.
વાંછવું—ઇચ્છવું.
વાજ—તોબા પામવું, કંટાળવું.
વાજી—ઘોડો.
વાટીકા—વાડી.
વાડવ—બ્રાહ્મણ.
વાન—શરીરનો રંગ.
વાપી—વાવ.
વામ—શિવ, ડાબું અંગ.
વામણું—ઠીંગણું.
વામા—સ્ત્રી.
વાયસ—કાગડો.
વાયુચર—પવન ખાઇ જીવે તે.
વારંગના—વારણે—વેશ્યા
વારિ—પાણી
વારિધિ—સમુદ્ર.
વારિનિધિ—પાણીનો ભંડાર, દરિયો.
વારુણિ—દારૂ.
વાસર—દિવસ.
વાસુકી—નાગની એક જાત.
વાસનિક—વાસનાવાળો.
વાસવ—ઈંદ્ર.
વિકટ—ભયંકર, મુશ્કેલ.
વિક્રય—વેચાણ.
વિકલ્પ—શક, સંદેહ, વેમ,
વિકલ—ચેન વિનાનું, આકળું.
વિકાશવું—ફુલવું, ખીલવું.
વિખિયા—સ્ત્રી.ચંદ્ર હાસની સ્ત્રીનું નામ.
વિગય—ખાવાના રસ.
વિઘટવું—ઘટવું.
વિચરવું—જવું.
વિજયા—ભાંગ.
વિટવરાહ—ભૂંડ.
વિટંડ—પાખંડ.
વિત—દ્રવ્ય,પૈસા.
વિદગ્ધ—ડાહ્યો.
વિદ્યુત—વિજળી.
વિદ્વત—વિદ્વાન.
વિદળ—દળ્યા વગરનું, આખું અન્ન.
વિદારવું—ફાડવું.
વિદ્રુમ—રાતો મણી.
વિદેહ—દેહથી જુદો, આત્મા.
વિદેહી—શરીરનું ભાન નહી હોય તે.
વિધાતા—બ્રહ્મા.
વિધાત્રી—બ્રહ્માની સ્ત્રી.
વિધિ—બ્રહ્મા.
વિધિનિષેધ—કરવું ન કરવું.
વિધુ—ચંદ્ર.
વિનય—નમ્રતા.
વિનોદ—આનંદ.
વિપર્યય—નાશ.
વિપાક—પરિણામ.
વિપિન—વન.
વિપુલ—મોહોટું.

વિભૂતિ–રાખોડી, ઐશ્વર્ય.
વિમુખ–ઉલટું, અવળું.
વિરંચી–બ્રહ્મા.
વિરજ–વીર્ય, ધાતુ.
વિરલા–જવલા, કોઈ એક.
વિરહ–વિયોગ.
વિરહિણી–વિજોગણી.
વિરાધવું–વિરોધ થવો.
વિલસવું–શોભવું.
વિલાસ–સુખ, આનંદ.
વિવર–પોલાણ, દર.
વિશદ–મ્હોટું.
વિશાળ–પ્હોળું.
વિષય–શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ.
વિષાદ–ખેદ, દિલગિરી.
વિષધર–નાગ.
વિષમ–બરાબર નહી તે.
વિષ્ટિ–સુલેહ.
વિસ્તરવું–વિસ્તાર કરવો, વધવું.
વિસ્તીર્ણ–વિસ્તારવાળું.
વિસ્મય–અચરત, હેરત.
વિહંગ–વિહંગ, પક્ષી.
વિહાર–આનંદ કરવા માટે અહીંતહીં ફરવું.
વિહિન–વિના.
વિજ્ઞાન–સવિસ્તર જ્ઞાન, અનુભવજ્ઞાન.
વીર–બહાદૂર. ભાઈ
વીરક્ષેત્ર–બહાદૂર જગો, વડોદરૂં.
વીણાપાણી–નારદમુનિ.

વુઠવું–જવું.
વૃંદ–ટોળું.
વૃદ્ધા–ડોસી.
વૃદ્ધિ–વધારો.
વૃશ્ચિક–વિંછિ.
વૃષભ–બળદ.
વૃષ્ટિ–વરસાદ.
વેણુ–ચોટલો.
વેતાગરો–વહેનારો.
વેદાંત–એક શાસ્ત્રછે.
વેસર–નાકનું ઘરેણું, બુલાક.
વેળુ–રેતી.
વૈતરણી–વૈખરી–નરકની નદી.
વૈદેહી–સીતા, દમયંતી.
વૈરાટ–મ્હોટું, બ્રહ્માંડ.
વૈશેષિક–એક શાસ્ત્ર છે.
વૈષ્ણવી–લક્ષ્મી.
વૈશ્વદેવ–શુદ્ધિ વાસ્તે હોમ.
વંગ–ગાંડું, વાંકાં.
વંચક–ઠગ, વિદૂષક.
વ્યક્ત–આકાર, ગુણ જાણી શકાય તે.
વ્યંજન–વિંઝણો.
વ્યંડળ–નપુંસક.
વ્યતિરેક–જુદું.
વ્યથા–પીડા.
વ્યાધ–શિકારી.
વ્યોમ આકાશ.
વ્યોમચર–પક્ષી.

શ.

શકટ–ગાડું.
શકરખોર–શાકરનો જીવડો.
શકે–રખેને.
શક્ર–ઇંદ્ર.
શચી–ઇંદ્રાણી.[કમરમાં ખોસેછે તે.
શણગટ–શણકો, સાડીનો છેડો જે.
શતશાખી–સો ડાળીવાળું.
શનિ–હળવે, ધીમે.
શબ–શવ–મુડદું.
શબ્દાતીત–શબ્દથી જુદો.
શબ્દાવેધી–શબ્દ સાંભળીને નિશાન મારનાર.
શમ–ઇંદ્રિયો નિયમમાં રાખવી.
શયન–સૂવું.
શર–બાણ,
શરણાગત–આશ્રે આવેલો.
શરદ–છમાંની એક ઋતુ, ભાદરવો, આસુ.
શરદેંદુ–શરદ ઋતુનો ચંદ્ર.
શરાસન–બાણનું આસન.
શર્વરી–રાત્રી.
શર્વરીપતિ–ચંદ્ર.
શરવો–તુરત સાંભળનાર.
શલભ–ટીડ.
શશિ–ચંદ્ર.
શશિધર–મહાદેવ.
શાખા–ડાળ.
શામળ–કાળું.
શામા–સ્ત્રી.
શાંભવી–શીવની સ્ત્રી.
શારદ–શારદ, સરસ્વતી.
શિખ–શિખામણ, રજા.
શિખા–ચોટલી.
શિબિકા–પાલખી.
શિબિર–તંબુ,
શિલિમુખ–બાણ.
શિલ્પિ-શિલ્પનું કામ કરનાર,કારીગર.
શિવ–મહાદેવ, કલ્યાણ.
શિશિર–એક ઋતુ, પોષ તથા માઘ
શિશુ–બાલક.
શિશ્નોદર–ઉપસ્થ અને પેટ.
શીચાણો–બાજ, એક જાતનું પક્ષી.
શીઘ્ર–જલદી
શીત–ટાહાડ, ઠંડું
શીર્ષ–માથું.
શીમળો–એક જાતનું ઝાડ, જેનાં ફુલ દેખાવે સારાં હોય છે પણ કંઇ કમમાં આવતાં નથી.
શુક–પોપટ.
શુકર–ભૂંડ, ભૂંડણી.
શુદ્ધાચમન–જમીને આચમન કરવું તે.
શૂન્ય–મીંડું,ઉજડ.
શુભટ–શૂરો.
શેજ–પથારી.
શેણ–નજર.
–શેષનાગ.

શૈલ—પર્વત.
શોણીત—લોહી.
શૃંગી—શીંગડું,એ નામના એક ઋષિ.
શ્રમજળ—પરસેવો, ઘામ.
શ્રવણ—કાન.
શ્રીધર—લક્ષ્મીને ધરનાર, વિષ્ણુ.
શ્રીપાત—સંન્યાસી.
શ્રીમત્—શોભાવાળું.
શ્રીમુખ-શોભીતું મુખ.
શ્રીરંગ—પરમેશ્વર.
શ્રીવછ-વિષ્ણુના હ્રદયમાં ચિન્હ છે તે.
શ્રુતિ-વેદ.
શ્રોતા—સાંભળનાર.
શ્લેષ—બીજો અર્થ.
શ્વસુર—સસરો.
શંકરષણ—પરમેશ્વર.

સ.

સકટ—ગાડું.
સકુચાવું—સંકોચ પામવો.
સખા—મિત્ર.
સચરાચર—સ્થિર અને અસ્થિર.
સત્યાનૃત્ય—સાચું, ખોટું.
સત્વ—ત્રણ ગુણમાંનો એક.
સત્વર—તરત
સણગટ—ઘુંમટો-લાજ.
સદન—ઘર.
સદ્ય—તરત
સદયણુ—નઠકીભાવ.
સદવી—જાડી.
સદૈવ—હંમેશાં.
સદોદિત—હંમેશાં.
સનાતન—અનાદિ.
સપરાણુ-ઉપરાણું.
સમક્તિ—ધર્મનો સાચો રસ્તો.
સમર—કામદેવ.
સમર્પણ—સોંપવું.
સમવિત—સરખા જાણનાર.
સમાજ—સભા, મંડળી.
સમીપ-પાસે.
સમીર—વાયુ.
સમુદાય—જથો.
સમુછિંત—જૈનના મત પ્રમાણે ઝીણા જીવ માણસની જાતના થાય છે.
સમૂહ—જથો.
સમોવડ—બરાબરીયું.
સરવો—ઉદાર.
સરોડો—સર્વાવાસ, સર્વ વસે તે.
સર્વાંગ—આખું શરીર.
સર્વાતીત—સર્વેથી જુદો.
સરિતા—નદી.
સળકવું—આમ તેમ હાલવું.
સલિતા—નદી.
સલિલ—પાણી.
સલુણું—સરસ.
સવત્સ—વાછડાંવાળી ગાય.
સવ્ય—સવળું.

સહકાર—આંબો.
સહજાનંદ—નિરંતર આનંદ.
સહસ્ત્ર—શીર્ષા હજાર માથાનો.
સહિષ્ણુ—સાંખી રહેવું.
સહોદર—એક માબાપનાં છોકરાં
સાંઈ—ભેટવું.
સાકટ—અધર્મી.
સાંખ્ય—એક શાસ્ત્ર છે.
સાત્વિક—સત્વ ગુણવાળો.
સાદર આદર—ભાવ—અધરણી યાત સ્ત્રીને તેના ધણી તરફ-ના લાડ.
સાધક—ભક્ત.
સાનુકૂળ—મદદગાર.
સાધ્ય—બની શકે તેવું.
સાધવી—સારાં આચરણવાલી સ્ત્રી.
સાથરો—સાદડી કે કામળો.
સામદ—સરદાર.
સામૈયો—સમાં કરવાં.
સાયર—સાગર.
સારંગ—બાણ.
સારંગપાણી—વિષ્ણુ.
સારથી—ગાડીવાન.
સારિકા—મેના.
સાવજ—સિંહ.
સાવિત્રી—બ્રહ્માણી.
સિદ્ધ—જોગી.
સિંધુ—સમુદ્ર.
સિંહિકા—રાહુની મા.
સિધોવરણે—જુના વખતમાં અભ્યાસ કરવાની શરૂઆતનો પાઠ.
સીમા—સીમાડો.
સીમંત—અધરણી.
સુકર—સહેલું.
સુચી—સોય દરજીની.
સુખમા—શોભા.
સુત—દીકરો, એક પુરાણી, ગાડીવાન.
સુતા—દીકરી.
સુડો—પોપટ.
સુદર્શન—વિષ્ણુનું ચક્ર.
સુધા—અમૃત.
સુધાકર—ચંદ્ર.
સુમન—ફુલ.
સુર—દેવ.
સુરગુરૂ—બૃસ્પતિ.
સુરત—ચેહેરો, નજર.
સુરતરૂ—દેવનું ઝાડ.
સુરદ્રુમ—કલ્પવૃક્ષ.
સુરધેનુ—કામ દુધા.
સુષુમ્ણા—શરીરની ત્રણ નાડીમાની એક.
સૂક્ષ્મ—ઝીણું.
સૂતિકા—સુવાવડી.
સૂર—સૂરજ.
સોપ્રો—પડો પાનડી.
સોમવલ્લી—એક જાતનો વેલો, એવું કહેવાય છે કે જે ખરો બ્રાહ્મણ હોય તો તેને પચે નહી તો ઉલટી થઇ જાય.
સોહાગ—રૂડું ભાગ્ય.

સોપ્રણકાર–સોની.
સૌમ્ય–નરમ માયાળુ.
સૌભરી–એક મુનિ.
સંકલ્પ–વિચાર.
સંકર્ષણ–બળદેવ, શેષ.
સંક્રમ–વ્યાપવું.
સંકેત–ઠરાવ, સિંચિત,એકઠું કરેલું.
સંજયની–યમપુરી.
સંતતિ–પરિવાર.
સદરણો–ઉપદેશ.
સંના–ભાવના.
સંપ્રષ્ટ–જોરથી બંધ કરવું.
સંમાર્જની–સાવણી.
સંયમ–મન નિયમમાં રાખવું.
સંવત્સર–વર્ષ.
સ્તંભ–થાંભલો.
સ્તંભતીર્થ–ખંભાત.
સ્થૂલ–જાડું.
સ્તવન–સ્તુતિ.
સ્ફટિક–એક જાતનો મણિ.
સ્માર્ત્ત–સ્મૃતિ પ્રમાણે ચાલનાર.
સ્મિત–મલકાવું.
સ્મૃતિ–ધર્મ શાસ્ત્ર.
સ્વતઃસિધ–પોતાની મેલે બનેલું.
સ્વછંદ–સ્વતંત્ર.
સ્વર્ણાગાર–સોનાનું ઘર.
સ્વયં–પોતે સ્વેચ્છાથી.
સ્વયંવર–પોતાની ઇચ્છાયે પરણનાર [કન્યા.
સ્વસ્તિવાચન–આશીર્વાદનાં વચન.
સ્વેદ–પરસેવો.

હ.

હણવું–મારવું.
હર્મ્ય–હવેલી.
હલરલ–હય–ઘોડો.
હરિણાક્ષિ–હરણના જેવી આંખોવાલી.
હરિવદની–ચંદ્ર જેવા મોહોવાળી.
હવિષાન્ન–જવ, ડાંગર,હોમવાનું અન્ન.
હલેતું–હળવું અથવા ધીમું.
હસ્તામલ–હથેલીમાં આમળું હોય તે.
હળધર–બળદેવ.
હાટક–સોનું.
હારણ–કાયર ધીરજ.
હારદ–સારાંશ.
હારી–હરનાર.
હાવભાવ–કામને ઉત્પન્ન કરે તેવી ચેષ્ટા
હાળાહળ––ઝેર.
હિક્કાનાદ–હૈયામાં નાદ ઉઠે તે.
હિર––સાર.
હિરણ્યગર્ભ–બ્રહ્મા,સૂર્ય, ઇશ્વર.
હિંસક–હીસા કરનાર.
હિમરૂ–હીરાગળ.
હીસવું–હરખવું.
હીસારવ–હણહણાટ.
હુતદ્રવ્ય–અગ્નિમાં હોમવાની સામગ્રી.
હુતાશન–હુતાશ, અગ્નિ.
હેજે–સ્નેહ, હેત.
હેડો–હળી જવું.

હેદળ—ઘોડાનું હોળું.
હેમ—સોનું.
હેરવું—જોવું.
હેલ—બેડું, ઘડો અને ગાગર, ભાર.
હેલી—સખી.
હેલો—ઝપાટો-
હ્રદ—પાણીનો ઝરો.

ક્ષ.

ક્ષત—ઘા વાગવાથી પડેલો ખાડો.
ક્ષપ્ર—તરત.
ક્ષમા—માફ.
ક્ષર—નાશવંત વસ્તુ.
ક્ષિતિ—પૃથ્વી.
ક્ષિપ્રા—ખીચડી.
ક્ષીણ—ઓછું.
ક્ષીર—દુધ.
ક્ષુદ્ર—હલકો.
ક્ષુદ્રઘંટા—ઘુઘરી.
ક્ષુદ્રઘંટાળી—ઘુઘરીવાળો કંદોરો.
ક્ષુધા—ભુખ.
ક્ષુધાર્તિ—ભુખથી પીડાયલો.
ક્ષુધિત—ભુખ્યો.
ક્ષોણી—અક્ષોહિણી, હાથીઓ, પેદળ પાળા, રથ વિગેરેથી મુકરર, કરેલું લશ્કર.

જાનેવારીમાં બહાર પડશે.

બૃહત્

કાવ્યદોહન.

ગ્રંથ ૨ જો.

આ પેહેલા ગ્રંથ કરતાં વધારે સુંદર,

ઘણાંક નવાં કાવ્યોથી ભરપૂર,

સુંદર બાંધણી સાથે.

અગાડીથી નામ નોંધાવનારને રૂ ૨-૪-૦

પછાડીથી રૂ ૩-૦-૦

પેહેલો ગ્રંથ વેચવાના ઠેકાણા.

મુંબઈ-રા. રા. જયેષ્ટારામ મુકુંદજી-કાળકાદેવી.

,, રા. રા. દામોદર ઇશ્વરદાસ. ,,

સુરત-એમ. એમ. દેશાઈની કુ.-કણપીઠ.

વડોદરા-રા. રા. છગનલાલ ઠાકોરદાસ મોદી-હાઈસ્કુલ.

અમદાવાદ-ગુજરાત વરનાક્યુલર સોસૈટી.